

Europos Sąjungos oficialusis leidinys

L 174

Leidimas
lietuvių kalba

Teisės aktai

56 tomas
2013 m. birželio 26 d.

Turinys

I Įstatymo galią turintys teisės aktai

REGLAMENTAI

- ★ 2013 m. gegužės 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 549/2013 dėl Europos nacionalinių ir regioninių sąskaitų sistemos Europos Sąjungoje ⁽¹⁾ 1

Kaina: 14 EUR

⁽¹⁾ Tekstas svarbus EEE

LT

Aktai, kurių pavadinimai spausdinami paprastu šriftu, yra susiję su kasdieniu žemės ūkio reikalų valdymu ir paprastai galioja ribotą laikotarpį.

Visų kitų aktų pavadinimai spausdinami ryškesniu šriftu ir prieš juos dedama žvaigždutė.

I

(Įstatymo galią turintys teisės aktai)

REGLAMENTAI

EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS REGLAMENTAS (ES) Nr. 549/2013

2013 m. gegužės 21 d.

dėl Europos nacionalinių ir regioninių sąskaitų sistemos Europos Sąjungoje

(Tekstas svarbus EEE)

EUROPOS PARLAMENTAS IR EUROPOS SĄJUNGOS TARYBA,

atsižvelgdami į Sutartį dėl Europos Sąjungos veikimo, ypač į jos 338 straipsnio 1 dalį,

atsižvelgdami į Europos Komisijos pasiūlymą,

teisėkūros procedūra priimamo akto projektą perdavus nacionaliniams parlamentams,

atsižvelgdami į Europos Centrinio Banko nuomonę ⁽¹⁾,

laikydamiESI įprastos teisėkūros procedūros ⁽²⁾,

kadangi:

- (1) politikai formuoti Sąjungoje ir valstybių narių ekonomikos bei ekonominės ir pinigų sąjungos (EPS) stebėsenai vykdyti reikalinga palyginama, naujausia ir patikima informacija apie kiekvienos valstybės narės ar regiono ūkio struktūrą ir ekonominės padėties raidą;
- (2) Komisija turėtų dalyvauti vykdam valstybių narių ekonomikos bei EPS stebėseną ir visų pirma reguliariai teikti Tarybai valstybių narių pažangos vykdam savo išsipareigojimus, susijusius su EPS, ataskaitas;

(3) Sąjungos piliečiams ekonominės sąskaitos reikalingos kaip pagrindinė priemonė bet kurios valstybės narės ar regiono ekonominei padėčiai analizuoti. Siekiant palyginamumo tokios sąskaitos turėtų būti rengiamos pagal vienodus ir vienodai aiškinamus principus. Siekiant užtikrinti kuo didesnę skaidrumą visuose sektoriuose, pateikta informacija turėtų būti kuo tikslesnė, išsamesnė ir pateikta laiku;

(4) Komisija nacionalinių ir regioninių sąskaitų agreguotus rodiklius turėtų naudoti Sąjungos administraciniais tikslais, visų pirma – biudžeto skaičiavimams;

(5) 1970 m. buvo paskelbtas administracinis dokumentas „Europos integruotų ekonominių sąskaitų sistema (ESS)“, apimantis šio reglamento taikymo sritį. Tą dokumentą savarankiškai ir vien savo atsakomybe parengė Europos Bendrijų statistikos tarnyba ir tai buvo tos tarnybos ir valstybių narių nacionalinių statistikos institucijų kelerių bendro darbo metų rezultatas, siekiant sukurti Europos Bendrijų ekonominės ir socialinės politikos reikalavimus atitinkančią nacionalinių sąskaitų sistemą. Tai buvo iki to meto Bendrijų naudotos Jungtinių Tautų nacionalinių sąskaitų sistemos Bendrijai pritaikyta redakcija. Siekiant pirminę redakciją atnaujinti, 1979 m. paskelbta antroji dokumento redakcija ⁽³⁾;

(6) 1996 m. birželio 25 d. Tarybos reglamentu (EB) Nr. 2223/96 dėl Europos nacionalinių ir regioninių sąskaitų sistemos Bendrijoje ⁽⁴⁾ nustatyta Bendrijos ekonominės, socialinės ir regioninės politikos reikalavimus atitinkanti nacionalinių sąskaitų sistema. Iš esmės

⁽¹⁾ OL C 203, 2011 7 9, p. 3.

⁽²⁾ 2013 m. kovo 13 d. Europos Parlamento pozicija (dar nepaskelbta Oficialiajame leidinyje) ir 2013 m. balandžio 22 d. Tarybos sprendimas.

⁽³⁾ Komisija (Eurostatas): „European System of Integrated Economic Accounts (ESA)“ („Integruotų ekonominių sąskaitų Europos sistema (ESS)“), antrasis leidimas, Europos Bendrijų statistikos tarnyba, Liuksemburgas, 1979 m.

⁽⁴⁾ OL L 310, 1996 11 30, p. 1.

ta sistema atitiko tuometinę naują nacionalinių sąskaitų sistemą, kurią 1993 m. vasario mėn. priėmė Jungtinių Tautų statistikos komisija (1993 m. NSS), kad visų Jungtinių Tautų šalių narių duomenys būtų palyginami tarptautiniu mastu;

- (7) 1993 m. NSS buvo atnaujinta 2009 m. vasario mėn. Jungtinių Tautų statistikos komisijai priėmus naują nacionalinių sąskaitų sistemą (2008 m. NSS) siekiant, kad nacionalinės sąskaitos būtų labiau suderintos su naujomis ekonominėmis aplinkybėmis, metodologinių tyrimų pažanga ir naudotojų poreikiais;
- (8) siekiant atsižvelgti į NSS pokyčius, reikia patikslinti Reglamentu (EB) Nr. 2223/96 (1995 m. ESS) nustatyta Europos sąskaitų sistemą, kad pagal šį reglamentą nustatyta patikslinta Europos sąskaitų sistema atitiktų 2008 m. NSS redakciją, kuri būtų pritaikyta prie valstybių narių ūkio struktūros, o Sąjungos duomenis būtų galima palyginti su jos pagrindinių tarptautinių partnerių sukauptais duomenimis;
- (9) siekiant nustatyti aplinkos ekonomines sąskaitas kaip patikslintos Europos sąskaitų sistemos palydovines sąskaitas, 2011 m. liepos 6 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) Nr. 691/2011 dėl Europos aplinkos ekonominių sąskaitų⁽¹⁾ nustatyta bendra Europos aplinkos ekonominių sąskaitų rinkimo, rengimo, perdavimo ir vertinimo sistema;
- (10) rengiant aplinkos ir socialines sąskaitas, reikėtų visapusiškai atsižvelgti ir į 2009 m. rugpjūčio 20 d. Komisijos komunikatą Tarybai ir Europos Parlamentui „BVP ir kiti rodikliai pažangai kintančiame pasaulyje vertinti“. Reikia intensyviai tęsti metodologinius tyrimus ir duomenų patikrinimus, visų pirma dėl klausimų, susijusių su BVP ir kitais rodikliais bei strategija „Europa 2020“, kad būtų galima parengti išsamesnį gerovės ir pažangos kiekybinio vertinimo metodą siekiant remti pažangų, tvarų ir integracinį augimą. Šiame kontekste turėtų būti sprendžiami išorinių aplinkos veiksnių ir socialinės nelygybės klausimai. Taip pat reikėtų atsižvelgti į produktyvumo pokyčių klausimą. Taip turėtų būti sudaryta galimybė kuo greičiau gauti duomenų, kurie papildytų BVP rodiklius. 2013 m. Komisija turėtų Europos Parlamentui ir Tarybai pateikti tolesnės veiklos Komunikatą dėl „BVP ir kitų rodiklių“, o prireikus 2014 m. – pasiūlymų dėl teisėkūros procedūra priimamų aktų. Nacionalinių ir regioninių sąskaitų duomenys turėtų būti laikomi vienu iš būdų tiems tikslams pasiekti;
- (11) reikėtų išnagrinėti galimybę taikyti naujus, automatinius rinkimo realiuoju laiku metodus;
- (12) šiuo reglamentu nustatytoje patikslintoje Europos sąskaitų sistemoje (2010 m. ESS), be kita ko, pateikiama metodologija ir duomenų perdavimo programa, kurioje nurodytos sąskaitos ir lentelės, kurias laikydamosi nustatytų terminų turi pateikti visos valstybės narės. Tas sąskaitas ir lenteles Komisija turėtų pateikti naudotojams konkrečiomis dienomis ir, atitinkamais atvejais, pagal iš anksto paskelbtą paskelbimo tvarkaraštį, visų pirma vykdant ekonominės konvergencijos stebėseną ir siekiant glaudaus valstybių narių ekonominės politikos koordinavimo;
- (13) skelbiant duomenis reikėtų laikytis į naudotojus orientuoto požiūrio, tuo būdu suteikiant prieinamą ir naudingą informaciją Sąjungos piliečiams ir kitiems suinteresuotiesiems subjektams;
- (14) 2010 m. ESS palaipsniui bus pakeistos visos kitos sistemos ir ji taps pagrindine bendrų standartų, apibrėžčių, klasifikatorių ir apskaitos taisyklių sistema, kad valstybės narės galėtų parengti savo sąskaitas Sąjungos tikslais ir valstybių narių rezultatus būtų galima palyginti;
- (15) remiantis 2003 m. gegužės 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (EB) Nr. 1059/2003 dėl bendro teritorinių statistinių vienetų klasifikatoriaus (NUTS) nustatymo⁽²⁾, visų valstybių narių statistiniai duomenys, kurie teikiami Komisijai ir kurie turi būti suskirstyti pagal teritorinius vienetus, turėtų būti suskirstyti pagal NUTS klasifikatorių. Todėl norint gauti palyginamą regionų statistiką teritoriniai vienetai turėtų būti nustatomi pagal NUTS klasifikatorių;
- (16) valstybių narių duomenų perdavimas, įskaitant konfidencialių duomenų perdavimą, reglamentuojamas taisyklėmis, išdėstytomis 2009 m. kovo 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamente (EB) Nr. 223/2009 dėl Europos statistikos⁽³⁾. Atitinkamai, priemonėmis, kurių imamasi pagal šį reglamentą, taip pat turėtų būti užtikrinama konfidencialių duomenų apsauga ir tai, kad rengiant ir platinant Europos statistiką duomenys nebūtų neteisėtai atskleidžiami ar naudojami ne statistikos tikslais;

⁽¹⁾ OL L 192, 2011 7 22, p. 1.

⁽²⁾ OL L 154, 2003 6 21, p. 1.

⁽³⁾ OL L 87, 2009 3 31, p. 164.

- (17) sudaryta darbo grupė netiesiogiai apskaičiuotų finansinio tarpininkavimo paslaugų (NAFTAP) vertinimo nacionalinėse sąskaitose klausimui toliau nagrinėti, įskaitant klausimą dėl pagal riziką koreguojamo metodo, pagal kurį į NAFTAP skaičiavimą neįtraukiamas rizikos komponentas, kad būtų atspindėtos ateityje numatomos sąnaudos, susidarancios dėl realizuotos rizikos. Siekiant geresnių rezultatų, atsižvelgiant į šios darbo grupės išvadas gali prireikti iš dalies keisti NAFTAP skaičiavimo ir priskyrimo metodologiją priimant deleguotąjį aktą;
- (18) išlaidos moksliniams tyrimams ir technologinei plėtrai yra investicijos, todėl jos turėtų būti įrašomos į sąskaitas kaip bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas. Vis dėlto deleguotuoju aktu reikia nustatyti moksliniams tyrimams ir technologinei plėtrai skirtų išlaidų duomenų, kurie į sąskaitas būtų įrašomi kaip bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas, formatą, kai atlikus patikrinimą, grindžiamą papildomų lentelių parengimu, bus pakankamai įsitikinta, kad duomenys jau yra pakankamai patikimi ir palyginami;
- (19) 2011 m. lapkričio 8 d. Tarybos direktyvoje 2011/85/ES dėl reikalavimų valstybių narių biudžeto sistemoms⁽¹⁾ reikalaujama skelbti svarbią informaciją apie sąlyginius išpareigojimus, įskaitant vyriausybės garantijas, neveiksnius paskolas ir išpareigojimus, susijusius su viešųjų bendrovių veikla, įskaitant jų apimtį, kurie gali turėti didelį poveikį valstybių biudžetams. Dėl tų reikalavimų informacija turi būti skelbiama papildomai šalia šiame reglamente reikalaujamos skelbti informacijos;
- (20) 2012 m. birželio mėn. Komisija (Eurostatas) įsteigė darbo grupę Direktyvos 2011/85/ES poveikio fiskalinių duomenų rinkimui ir platinimui klausimams nagrinėti, kuri daug dėmesio skyrė tam, kaip įgyvendinami reikalavimai, susiję su sąlyginiais išpareigojimais ir kita svarbia informacija, kuri gali rodyti potencialiai didelį poveikį valstybių biudžetams, įskaitant vyriausybės garantijas, viešųjų bendrovių išpareigojimus, viešojo ir privačiojo sektorių partnerystes, neveiksnius paskolas ir valdžios sektoriaus finansuojamas įmonių kapitalo dalis. Visapusiškai įgyvendindama savo darbą, ta darbo grupė turėtų prisidėti tinkamai analizuojant ekonominius santykius, kuriais grindžiamos viešojo ir privačiojo sektorių partnerystės sutartys, įskaitant atitinkamais atvejais statybos, prieinamumo ir paklausos riziką, ir užfiksuojant nebalansinių viešojo ir privačiojo sektorių partnerysčių netiesiogines skolas – taip skatinant didesnę skaidrumą ir patikimą skolų statistiką;
- (21) Tarybos sprendimu 74/122/EEB⁽²⁾ įsteigtas Ekonominės politikos komitetas (EPK) vykdo darbą, susijusį su pensijų ir pensijų reformų tvarumu. Reikėtų tiek nacionaliniu, tiek Europos lygiu glaudžiai koordinuoti statistikų darbą ir EPK remiamų ekspertų darbą senėjančios visuomenės klausimais, susijusį su makroekonominėmis prielaidomis ir kitais aktuariniais kriterijais, siekiant užtikrinti rezultatų nuoseklumą ir palyginamumą tarp šalių, taip pat veiksmingą su pensijomis susijusių duomenų ir informacijos perdavimą naudotojams ir suinteresuotiesiems subjektams. Be to, reikėtų aiškiai nurodyti, kad socialinio draudimo sistemoje sukaupti pensiniai išpareigojimai / teisės patys savaime nėra viešųjų finansų tvarumo matas;
- (22) duomenys ir informacija apie valstybių narių sąlyginius išpareigojimus teikiami atsižvelgiant į su daugiašalės priežiūros procedūra, nustatyta Stabilumo ir augimo pakte, susijusį darbą. Komisija iki 2018 m. liepos mėn. turėtų pateikti ataskaitą, kurioje įvertintų, ar tie duomenys turėtų būti teikiami 2010 m. ESS kontekste;
- (23) svarbu pabrėžti valstybių narių regioninių sąskaitų svarbą Sąjungos regioninei, ekonominei ir socialinei sanglaudos politikai, taip pat ekonominės tarpusavio priklausomybės analizės svarbą. Be to, pripažįstama, kad reikia didinti regioninio lygio sąskaitų, įskaitant valdžios sektoriaus sąskaitas, skaidrumą. Komisija (Eurostatas) turėtų itin daug dėmesio skirti regionų, kuriuose yra valstybių narių autonominiai regionai ar autonominės vyriausybės, fiskaliniams duomenims;
- (24) siekiant iš dalies keisti šio reglamento A priedą, kad būtų užtikrintas suderintas aiškinimas arba palyginamumas tarptautiniu mastu, Komisijai turėtų būti suteikti įgaliojimai priimti aktus pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 290 straipsnį. Ypač svarbu, kad Komisija parengiamųjų darbų metu tinkamai konsultuotųsi, įskaitant konsultacijas su Europos statistikos sistemos komitetu, įsteigtu pagal Reglamentą (EB) Nr. 223/2009. Be to, vadovaujantis SESV 127 straipsnio 4 dalimi ir 282 straipsnio 5 dalimi, ypač svarbu, kad Komisija parengiamųjų darbų metu atitinkamais atvejais konsultuotųsi su Europos Centrinio Banku jo kompetencijos srityse. Ruošdama ir rengdama deleguotuosius aktus Komisija turėtų užtikrinti, kad susiję dokumentai būtų tuo pačiu metu tinkamai laiku persiųsti Europos Parlamentui ir Tarybai;
- (25) daugelis Sąjungos ekonomikos valdymo sistemoje, visų pirma perviršinio deficito ir makroekonominė disbalansų procedūrose, naudojamų statistikos agreguotų rodiklių yra apibrėžti remiantis ESS. Teikdama duomenis ir ataskaitas pagal tas procedūras, Komisija turėtų suteikti tinkamos informacijos apie 2010 m. ESS metodinių pokyčių, nustatytų deleguotaisiais aktais pagal šio reglamento nuostatas, poveikį atitinkamiems agreguotiems rodikliams;

⁽¹⁾ OL L 306, 2011 11 23, p. 41.

⁽²⁾ 1974 m. vasario 18 d. Tarybos sprendimas 74/122/EEB, įsteigiantis Ekonominės politikos komitetą (OL L 63, 1974 3 5, p. 21).

- (26) siekdama užtikrinti ESS mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros duomenų patikimumą ir palyginamumą, Komisija, glaudžiai bendradarbiaudama su valstybėmis narėmis, iki 2013 m. gegužės mėn. pabaigos atliks vertinimą, ar mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros duomenys galiojančiomis ir palyginamosiomis kainomis jau yra pakankamai kokybiški nacionalinių sąskaitų rengimo tikslais;
- (27) šiam reglamentui įgyvendinti reikės atlikti svarbių nacionalinių statistikos sistemų pakeitimų, todėl Komisija valstybėms narėms nustatys nukrypti leidžiančias nuostatas. Visų pirma nacionalinių sąskaitų duomenų perdavimo programoje turėtų būti atsižvelgta į esminius politinius ir statistinius pokyčius, kurie ataskaitiniais programos laikotarpiais įvyko kai kuriose valstybėse narėse. Komisijos nustatytos nukrypti leidžiančios nuostatos turėtų būti laikinos ir peržiūrimos. Komisija turėtų teikti paramą atitinkamoms valstybėms narėms dedant pastangas užtikrinti, kad būtų atlikti reikiami jų statistikos sistemų pakeitimai, kad tos nukrypti leidžiančios nuostatos būtų kuo greičiau nebetaikomos;
- (28) duomenų perdavimo terminų sutrumpinimas galėtų sudaryti papildomą reikšmingą naštą ir išlaidų respondentams ir nacionalinėms statistikos tarnyboms Sąjungoje ir todėl gali pablogėti rengiamų duomenų kokybę. Todėl nustatant duomenų perdavimo terminus turėtų būti atsižvelgiama į naudos ir žalos pusiausvyrą;
- (29) siekiant užtikrinti vienodas šio reglamento įgyvendinimo sąlygas, Komisijai turėtų būti suteikti įgyvendinimo įgaliojimai. Tais įgaliojimais turėtų būti naudojamosi pagal 2011 m. vasario 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (ES) Nr. 182/2011, kuriuo nustatomos valstybių narių vykdomos Komisijos naudojimosi įgyvendinimo įgaliojimais kontrolės mechanizmų taisyklės ir bendrieji principai ⁽¹⁾;
- (30) kadangi šio reglamento tikslo, t. y. nustatyti patikslintą Europos sąskaitų sistemą, valstybės narės negali deramai pasiekti ir kadangi to tikslo būtų geriau siekti Sąjungos lygiu, laikydamosi Europos Sąjungos sutarties 5 straipsnyje nustatyto subsidiarumo principo Sąjunga gali patvirtinti priemones. Pagal tame straipsnyje nustatytą proporcingumo principą šiuo reglamentu neviršijama to, kas būtina nurodytam tikslui pasiekti;
- (31) pasikonsultuota su Europos statistikos sistemos komitetu;

- (32) pasikonsultuota su Pinigų, finansų ir mokėjimų balanso statistikos komitetu, įsteigtu 2006 m. lapkričio 13 d. Tarybos sprendimu 2006/856/EB dėl Pinigų, finansų ir mokėjimų balanso statistikos komiteto įsteigimo ⁽²⁾, ir Bendrųjų nacionalinių pajamų komitetu (BNP komitetas), įsteigtu 2003 m. liepos 15 d. Tarybos reglamentu (EB, Euratomas) Nr. 1287/2003 dėl bendrųjų nacionalinių pajamų rinkos kainomis suderinimo (BNP reglamentas) ⁽³⁾,

PRIĖMĖ ŠĮ REGLAMENTĄ:

1 straipsnis

Dalykas

- Šiuo reglamentu nustatoma 2010 m. Europos sąskaitų sistema (toliau – 2010 m. ESS arba ESS).
- 2010 m. ESS nustatoma:
 - bendrų standartų, apibrėžčių, klasifikatorių ir apskaitos taisyklių, naudojamų sąskaitoms ir lentelėms rengti, kad jas būtų galima palyginti Sąjungos tikslais, kartu su pagal 3 straipsnį reikalaujamais rezultatais, metodologija (A priedas);
 - programa (B priedas), kurioje pateikiami terminai, kurių laikydamosi valstybės narės perduoda Komisijai (Eurostatui) sąskaitas ir lenteles, kurios parengiamos pagal a punkte nurodytą metodologiją.
- Nedarant poveikio 5 ir 10 straipsniams, šis reglamentas taikomas visiems Sąjungos aktams, kuriuose yra nuoroda į ESS ar jos apibrėžtis.
- Šiuo reglamentu valstybės narės neįpareigojamos rengti sąskaitų savo reikmėms pagal 2010 m. ESS.

2 straipsnis

Metodologija

- 1 straipsnio 2 dalies a punkte nurodyta 2010 m. ESS metodologija pateikiama A priede.
- Komisijai suteikiami įgaliojimai priimti deleguotuosius aktus pagal 7 straipsnį dėl 2010 m. ESS metodologijos dalinių pakeitimų, siekiant patikslinti ir pagerinti metodologijos turinį tam, kad būtų užtikrintas suderintas aiškinimas ar palyginamumas tarptautiniu mastu su sąlyga, kad jais nekeičiamos pagrindinės sąvokos, nereikalaujama rengėjų Europos statistikos sistemoje skirti papildomų išteklių jiems įgyvendinti ir dėl jų nėra keičiami nuosavi ištekliai.

⁽¹⁾ OL L 55, 2011 2 28, p. 13.

⁽²⁾ OL L 332, 2006 11 30, p. 21.

⁽³⁾ OL L 181, 2003 7 19, p. 1.

3. Kilus abejonių dėl tinkamo 2010 m. ESS apskaitos taisyklių įgyvendinimo, atitinkama valstybė narė prašo Komisijos (Eurostato) pateikti paaiškinimą. Komisija (Eurostatas) nedelsdama išnagrinėja prašymą ir atitinkamai valstybei narėi bei visoms kitoms valstybėms narėms pateikia rekomendaciją dėl prašomo paaiškinimo.

4. Valstybės narės apskaičiuoja ir priskiria netiesiogiai apskaičiuotas finansinio tarpininkavimo paslaugas (NAFTAP) nacionalinėse sąskaitose remdamosi A priede pateikta metodologija. Komisijai pagal 7 straipsnį suteikiami įgaliojimai iki 2013 m. rugsėjo 17 d. priimti deleguotąjį aktą, kuriame pateikiama patikslinta NAFTAP skaičiavimo ir priskyrimo metodologija. Naudodamasi pagal šią dalį suteiktais įgaliojimais Komisija užtikrina, kad tokiais deleguotaisiais aktais valstybėms narėms ar duomenis teikiantiems subjektams nebūtų sudaryta didelė papildoma administracinė našta.

5. Mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros išlaidas valstybės narės į sąskaitas įrašo kaip bendrojo pagrindinio kapitalo formavimą. Komisijai suteikiami įgaliojimai priimti deleguotuosius aktus pagal 7 straipsnį siekiant užtikrinti valstybių narių 2010 m. ESS mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros duomenų patikimumą ir palyginamumą. Naudodamasi pagal šią dalį suteiktais įgaliojimais Komisija užtikrina, kad tokiais deleguotaisiais aktais valstybėms narėms ar duomenis teikiantiems subjektams nebūtų sudaryta didelė papildoma administracinė našta.

3 straipsnis

Duomenų perdavimas Komisijai

1. Valstybės narės perduoda Komisijai (Eurostatui) B priede nurodytas sąskaitas ir lenteles per tame priede kiekvienai lentelei nustatytą terminą.

2. Valstybės narės perduoda Komisijai duomenis ir metaduomenis, reikalaujamas pagal šį reglamentą, vadovaudamasi nurodytu keitimosi duomenimis standartu ir kita praktine tvarka.

Duomenys perduodami arba įkeliami elektroniniu būdu į vienintelę Komisijos duomenų prieigą. Keitimosi duomenimis standartą ir kitą praktinę duomenų perdavimo tvarką patvirtina Komisija įgyvendinimo aktais. Tie įgyvendinimo aktai priimami laikantis 8 straipsnio 2 dalyje nurodytos nagrinėjimo procedūros.

4 straipsnis

Kokybės vertinimas

1. Šio reglamento tikslais perduodamiems duomenims pagal šio reglamento 3 straipsnį taikomi Reglamento (EB) Nr. 223/2009 12 straipsnio 1 dalyje nustatyti kokybės kriterijai.

2. Valstybės narės teikia Komisijai (Eurostatui) pagal 3 straipsnį perduotų duomenų kokybės ataskaitą.

3. Šiuo reglamentu reglamentuojamiems duomenims taikant 1 dalyje nurodytus kokybės kriterijus, kokybės ataskaitų teikimo sąlygas, struktūrą, periodiškumą ir vertinimo rodiklius nustato Komisija įgyvendinimo aktais. Tie įgyvendinimo aktai priimami laikantis 8 straipsnio 2 dalyje nurodytos nagrinėjimo procedūros.

4. Perduotų duomenų kokybę vertina Komisija (Eurostatas).

5 straipsnis

Taikymo pradžios ir pirmojo duomenų perdavimo datos

1. 2010 m. ESS pirmą kartą pradeda taikyti duomenims, kurie nustatyti pagal B priedą ir kurie turi būti perduoti nuo 2014 m. rugsėjo 1 d.

2. Duomenys perduodami Komisijai (Eurostatui) laikantis B priede nustatytų terminų.

3. Pagal 1 dalį iki pirmo duomenų perdavimo pagal 2010 m. ESS valstybės narės toliau perduoda Komisijai (Eurostatui) sąskaitas ir lenteles, parengtas taikant 1995 m. ESS.

4. Nedarant poveikio 2000 m. gegužės 22 d. Tarybos reglamento (EB, Euratomas) Nr. 1150/2000, įgyvendinančio Sprendimą 2007/436/EB, Euratomas dėl Europos Bendrijų nuosavų išteklių sistemos⁽¹⁾, 19 straipsniui Komisija ir atitinkama valstybė narė patikrina, ar šis reglamentas taikomas tinkamai, ir tą patikrų rezultatus pateikia šio reglamento 8 straipsnio 1 dalyje nurodytam komitetui.

6 straipsnis

Nukrypti leidžiančios nuostatos

1. Jei taikant šį reglamentą reikia atlikti svarbių nacionalinės statistikos sistemos pakeitimų, Komisija, priimdama įgyvendinimo aktus, nustato laikinas nukrypti leidžiančias nuostatas valstybėms narėms. Tos nukrypti leidžiančios nuostatos nustato galioti ne vėliau kaip 2020 m. sausio 1 d. Tie įgyvendinimo aktai priimami laikantis 8 straipsnio 2 dalyje nurodytos nagrinėjimo procedūros.

⁽¹⁾ OL L 130, 2000 5 31, p. 1.

2. Komisija laikinas nukrypti leidžiančias nuostatas pagal 1 dalį nustato tik tokiam laikotarpiui, kurio užtenka, kad atitinkama valstybė narė galėtų pakeisti savo statistikos sistemą. Valstybės narės BVP dalis Sąjungoje ar euro zonoje pati savaime nėra pagrindas nustatyti nukrypti leidžiančią nuostatą. Atitinkamais atvejais Komisija teikia paramą atitinkamoms valstybėms narėms, kurios deda pastangas siekdamas užtikrinti, kad būtų atlikti reikiami jų statistikos sistemų pakeitimai.

3. 1 ir 2 dalyse nustatytais tikslais atitinkama valstybė narė Komisijai pateikia tinkamai pagrįstą prašymą ne vėliau kaip 2013 m. spalio 17 d.

Komisija, pasikonsultavusi su Europos statistikos sistemos komitetu, iki 2018 m. liepos 1 d. pateikia Europos Parlamentui ir Tarybai nustatytų nukrypti leidžiančių nuostatų taikymo ataskaitą, siekdamą įvertinti, ar pagrįsta jas taikyti toliau.

7 straipsnis

Naudojimasis įgaliojimais

1. Įgaliojimai priimti deleguotuosius aktus Komisijai suteikiami šiame straipsnyje nustatytais sąlygomis.

2. 2 straipsnio 2 ir 5 dalyse nurodyti įgaliojimai priimti deleguotuosius aktus Komisijai suteikiami penkerių metų laikotarpiui nuo 2013 m. liepos 16 d. 2 straipsnio 4 dalyje nurodyti įgaliojimai priimti deleguotuosius aktus Komisijai suteikiami dviejų mėnesių laikotarpiui nuo 2013 m. liepos 16 d. Likus ne mažiau kaip devyniems mėnesiams iki penkerių metų laikotarpio pabaigos Komisija parengia naudojimosi deleguotaisiais įgaliojimais ataskaitą. Įgaliojimai savaime pratęsimi tokios pačios trukmės laikotarpiais, išskyrus atvejus, kai Europos Parlamentas arba Taryba pareiškia prieštaravimų dėl tokio pratęsimo likus ne mažiau kaip trims mėnesiams iki kiekvieno laikotarpio pabaigos.

3. Europos Parlamentas arba Taryba gali bet kada atšaukti 2 straipsnio 2, 4 ir 5 dalyse nurodytus deleguotuosius įgaliojimus.

Sprendimu dėl įgaliojimų atšaukimo nutraukiami tame sprendime nurodyti įgaliojimai priimti deleguotuosius aktus. Sprendimas įsigalioja kitą dieną po jo paskelbimo *Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje* arba vėlesnę jame nurodytą dieną. Jis nedaro poveikio jau galiojančių deleguotųjų aktų galiojimui.

4. Apie priimtą deleguotąjį aktą Komisija nedelsdama vienu metu praneša Europos Parlamentui ir Tarybai.

5. Pagal 2 straipsnio 2, 4 ir 5 dalis priimtas deleguotasis aktas įsigalioja tik tuo atveju, jeigu per tris mėnesius nuo pranešimo Europos Parlamentui ir Tarybai apie šį aktą dienos nei

Europos Parlamentas, nei Taryba nepareiškia prieštaravimų arba jeigu dar nepasibaigus šiam laikotarpiui ir Europos Parlamentas, ir Taryba praneša Komisijai, kad prieštaravimų nereikš. Europos Parlamento arba Tarybos iniciatyva šis laikotarpis pratęsiamas trimis mėnesiais.

8 straipsnis

Komitetas

1. Komisijai padeda Europos statistikos sistemos komitetas, įsteigtas Reglamentu (EB) Nr. 223/2009. Tas komitetas – tai komitetas, kaip nustatyta Reglamente (ES) Nr. 182/2011.

2. Kai daroma nuoroda į šią dalį, taikomas Reglamento (ES) Nr. 182/2011 5 straipsnis.

9 straipsnis

Bendradarbiavimas su kitais komitetais

1. Visais klausimais, priklausančiais Pinigų, finansų ir mokėjimų balanso statistikos komiteto, įsteigto Sprendimu 2006/856/EB, kompetencijai, Komisija prašo tą komitetą pareikšti nuomonę pagal to sprendimo 2 straipsnį.

2. Komisija perduoda Bendrųjų nacionalinių pajamų komitetui (toliau – BNP komitetas), įsteigtam Reglamentu (EB, Euratomas) Nr. 1287/2003, visą informaciją, susijusią su šio reglamento įgyvendinimu ir būtiną BNP komiteto pareigoms vykdyti.

10 straipsnis

Pereinamojo laikotarpio nuostatos

1. Su biudžetu ir nuosavais ištekliais susijusiais tikslais galiojanti Europos sąskaitų sistema, kaip nurodyta Reglamente (EB, Euratomas) Nr. 1287/2003 1 straipsnio 1 dalyje ir susijusiuose teisės aktuose, visų pirma Reglamente (EB, Euratomas) Nr. 1150/2000 ir 1989 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamente (EEB, Euratomas) Nr. 1553/89 dėl galutinių vienodų nuosavų išteklių, kaupiamų iš pridėtinės vertės mokesčio, surinkimo priemonių⁽¹⁾, ir toliau laikoma 1995 m. ESS, kol galioja 2007 m. birželio 7 d. Tarybos sprendimas 2007/436/EB dėl Europos Bendrijų nuosavų išteklių sistemos⁽²⁾.

2. Taikant išimtį 1 daliai, PVM pagrįstiems nuosaviems ištekliams nustatyti valstybės narės gali naudoti 2010 m. ESS pagrįstus duomenis, kol galioja Sprendimas 2007/463/EB, Euratomas, tais atvejais, kai nėra būtinų išsamių 1995 m. ESS duomenų.

⁽¹⁾ OL L 155, 1989 6 7, p. 9.

⁽²⁾ OL L 163, 2007 6 23, p. 17.

11 straipsnis

Ataskaitų dėl netiesioginių išpareigojimų teikimas

Komisija iki 2014 m. Europos Parlamentui ir Tarybai pateikia ataskaitą, kurioje išdėsto turimą informaciją apie viešojo ir privatačio sektorių partnerystes ir kitus netiesioginius išpareigojimus, įskaitant sąlyginius išpareigojimus, nepriskirtus valdžios sektoriui.

Komisija iki 2018 m. Europos Parlamentui ir Tarybai pateikia dar vieną ataskaitą, kurioje įvertinama, koku mastu Komisijos (Eurostato) paskelbta informacija apie išpareigojimus atspindi netiesioginių išpareigojimų, įskaitant sąlyginius išpareigojimus, nepriskirtų valdžios sektoriui, visumą.

12 straipsnis

Peržiūra

Komisija iki 2018 m. liepos 1 d. ir vėliau kas penkeri metai Europos Parlamentui ir Tarybai pateikia šio reglamento taikymo ataskaitą.

Šioje ataskaitoje, *inter alia*, įvertinama:

- a) nacionalinių ir regioninių sąskaitų duomenų kokybė;
- b) šio reglamento ir 2010 m. ESS taikomo stebėsenos proceso veiksmingumas ir
- c) 2010 m. ESS duomenų ir sąlyginių išpareigojimų duomenų prieinamumo pažanga.

13 straipsnis

Įsigaliojimas

Šis reglamentas įsigalioja dvidešimtą dieną po jo paskelbimo *Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje*.

Šis reglamentas privalomas visas ir tiesiogiai taikomas visose valstybėse narėse.

Priimta Strasbūre 2013 m. gegužės 21 d.

Europos Parlamento vardu

Pirmininkas

M. SCHULZ

Tarybos vardu

Pirmininkė

L. CREIGHTON

A PRIEDAS

1 SKYRIUS	BENDROJI INFORMACIJA IR PAGRINDINIAI PRINCIPAI	33
	BENDROJI INFORMACIJA	33
	Globalizacija	35
	2010 m. ESS TAIKYMO SRITYS	35
	Analizės ir politikos pagrindas	35
	2010 m. ESS sąvokų ypatybės	37
	Skirstymas pagal sektorius	40
	Palydovinės sąskaitos	41
	2010 m. ESS ir 2008 m. NSS	43
	2010 m. ESS ir ESS 95	43
	2010 m. ESS PAGRINDINIAI PRINCIPAI	44
	Statistiniai vienetai ir jų grupės	44
	Instituciniai vienetai ir sektoriai	45
	Vietos vienetai pagal veiklos rūšį ir ekonominės veiklos rūšys	45
	Vienetai rezidentai ir vienetai nerezidentai; visa ekonomika ir likusio pasaulio sektorius	45
	Srautai ir likučiai	46
	Srautai	46
	Sandoriai	46
	Sandorių ypatybės	46
	Sandoriai tarp vienetų ir vieneto vidaus sandoriai	46
	Piniginiai ir nepiniginiai sandoriai	46
	Atlyginamieji ir neatlyginamieji sandoriai	47
	Pertvarkyti sandoriai	47
	Perskirstymas	47
	Skaidymas	47
	Pagrindinės sandorio šalies nustatymas	47
	Ribiniai atvejai	48
	Kiti turto pokyčiai	48
	Kiti turto apimties ir išipareigojimų pokyčiai	48
	Vertės padidėjimas ir sumažėjimas	48
	Likučiai	48
	Sąskaitų sistema ir agreguoti rodikliai	49
	Sąskaitų sudarymo taisyklės	49
	Dviejų sąskaitos skilčių terminija	49

Dvejybinio įrašo ir dvigubo dvejybinio įrašo principai	49
Vertės nustatymas	49
Specialus produktų vertės nustatymas	50
Vertės nustatymas palyginamosiomis kainomis	50
Duomenų įrašymo į sąskaitas laikas	50
Konsolidavimas ir užskaita	50
Konsolidavimas	50
Užskaita	51
Sąskaitos, balansuojamieji straipsniai ir agreguoti rodikliai	51
Sąskaitų seka	51
Prekių ir paslaugų sąskaita	51
Likusio pasaulio sektoriaus sąskaita	51
Balansuojamieji straipsniai	52
Agreguoti rodikliai	54
BVP – vienas iš svarbiausių agreguotų rodiklių	54
Sąnaudų ir produkcijos sistema	54
Išteklų ir panaudojimo lentelės	55
Simetrinės sąnaudų ir produkcijos lentelės	55
2 SKYRIUS VIENETAI IR JŲ GRUPĖS	56
ŠALIES EKONOMIKOS RIBOS	56
INSTITUCINIAI VIENETAI	58
Pagrindinės buveinės ir kontroliuojančiosios bendrovės	59
Bendrovių grupės	59
Specialiosios paskirties vienetai	60
Priklausomos finansų įstaigos	60
Dirbtinės patronuojamosios bendrovės	60
Valdžios sektoriaus specialiosios paskirties vienetai	61
INSTITUCINIAI SEKTORIAI	61
Ne finansų bendrovės (S.11)	65
Viešosios ne finansų bendrovės (S.11001)	66
Nacionalinės privačiosios ne finansų bendrovės (S.11002)	66
Užsienio kontroliuojamos ne finansų bendrovės (S.11003)	66
Finansų bendrovės (S.12)	67
Finansiniai tarpininkai	67
Finansiniai pagalbininkai	68

<i>Finansų bendrovės, išskyrus finansinius tarpininkus ir finansinius pagalbininkus</i>	68
<i>Finansų bendrovių sektoriaus instituciniai vienetai</i>	68
<i>Finansų bendrovių subsektoriai</i>	68
<i>Finansų bendrovių subsektorių sujungimas</i>	69
<i>Finansų bendrovių subsektorių skirstymas į viešąsias, nacionalines privačiąsias ir užsienio kontroliuojamas finansų bendroves</i>	69
<i>Centrinis bankas (S.121)</i>	70
<i>Indėlių bendrovės, išskyrus centrinį banką (S.122)</i>	70
<i>PRF (S.123)</i>	71
<i>Ne PRF investiciniai fondai (S.124)</i>	71
<i>Kiti finansiniai tarpininkai, išskyrus draudimo bendroves ir pensijų fondus (S.125)</i>	72
<i>Finansinių priemonių bendrovės, užsiimančios pakeitimo vertybiniais popieriais sandoriais (FPB)</i> ...	72
<i>Vertybinių popierių ir išvestinių finansinių priemonių prekiautojai, skolinimo veiklą vykdančios finansų bendrovės ir specializuotos finansų bendrovės</i>	72
<i>Finansiniai pagalbininkai (S.126)</i>	73
<i>Priklausomos finansų įstaigos ir pinigų skolinotojai (S.127)</i>	73
<i>Draudimo bendrovės (S.128)</i>	74
<i>Pensijų fondai (S.129)</i>	75
<i>Valdžios sektorius (S.13)</i>	76
<i>Centrinė valdžia (išskyrus socialinės apsaugos fondus) (S.1311)</i>	76
<i>Krašto (regiono) valdžia (išskyrus socialinės apsaugos fondus) (S.1312)</i>	76
<i>Vietos valdžia (išskyrus socialinės apsaugos fondus) (S.1313)</i>	77
<i>Socialinės apsaugos fondai (S.1314)</i>	77
<i>Namų ūkiai (S.14)</i>	77
<i>Darbdaviai ir savarankiškai dirbantys asmenys (S.141 ir S.142)</i>	78
<i>Samdomieji darbuotojai (S.143)</i>	78
<i>Nuosavybės pajamų gavėjai (S.1441)</i>	78
<i>Pensijų gavėjai (S.1442)</i>	78
<i>Kitų pervedimų gavėjai (S.1443)</i>	78
<i>Namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos (S.15)</i>	79
<i>Likusio pasaulio sektorius (S.2)</i>	79
<i>Gamintojų vienetų skirstymas į sektorius pagal pagrindines standartines juridines nuosavybės formas</i>	80
VIETOS VIENETAI PAGAL VEIKLOS RŪŠĮ IR EKONOMINĖS VEIKLOS RŪŠYS	82
<i>Vietos vienetai pagal veiklos rūšį</i>	82
<i>Ekonominės veiklos rūšis</i>	83
<i>Ekonominės veiklos rūšių klasifikavimas</i>	83

VIENARŪŠĘ GAMYBĄ VYKDANTYS VIENETAI IR VIENARŪŠĖS EKONOMINĖS VEIKLOS RŪŠYS	83
Vienarūšę gamybą vykdančios vienetai	83
Vienarūšės ekonominės veiklos rūšys	83
3 SKYRIUS PRODUKTŲ IR NESUKURTO TURTO SANDORIAI	84
BENDRA PRODUKTŲ SANDORIŲ INFORMACIJA	84
GAMYBA IR PRODUKCIJA	85
Pagrindinė, nepagrindinė ir pagalbinė veikla	86
Produkcija (P.1)	87
Instituciniai vienetai. Rinkos gamintojų, gamintojų, kurių produkcija skirta savo galutiniam naudojimui, ir ne rinkos gamintojų skirtumai	89
Įrašymo į sąskaitas laikas ir produkcijos vertės nustatymas	92
Žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės produktai (A skirsnis)	93
Pagaminti produktai (C skirsnis); statybos darbai (F skirsnis)	93
Didmeninės bei mažmeninės prekybos paslaugos; variklinių transporto priemonių ir motociklų remonto paslaugos (G skirsnis)	93
Vežimas ir sandėliavimas (H skirsnis)	94
Apyvadinimo ir maitinimo paslaugos (I skirsnis)	95
Finansinės ir draudimo paslaugos (K skirsnis). Centrinio banko produkcija	95
Finansinės ir draudimo paslaugos (K skirsnis). Bendrosios finansinės paslaugos	95
Tiesiogiai apmokant teikiamos finansinės paslaugos	95
Per palūkanas apmokamos finansinės paslaugos	96
Finansų paslaugos, teikiamos įsigyjant ir parduodant / perleidžiant finansinį turtą ir įsipareigojimus finansų rinkose	96
Finansų paslaugos, teikiamos pagal draudimo ir pensijų sistemas, kurių veikla finansuojama draudimo įmokomis ir santaupų pajamų grąža	96
Nekilnojamojo turto operacijų paslaugos (L skirsnis)	98
Profesinės, mokslinės ir techninės paslaugos (M skirsnis). Administracinės ir aptarnavimo paslaugos (N skirsnis)	98
Viešojo valdymo paslaugos ir gynybos paslaugos, privalomojo socialinio draudimo paslaugos (O skirsnis)	99
Švietimo paslaugos (P skirsnis). Žmonių sveikatos priežiūros ir socialinio darbo paslaugos (Q skirsnis)	99
Meno, pramogų ir poilsio organizavimo paslaugos (R skirsnis). Kitos paslaugos (S skirsnis)	99
Namų ūkių, samdančių personalą, veikla (T skirsnis)	99
TARPINIS VARTOJIMAS (P.2)	99
Tarpinio vartojimo įrašymo į sąskaitas laikas ir vertės nustatymas	101
GALUTINIS VARTOJIMAS (P.3, P.4)	101
Galutinio vartojimo išlaidos (P.3)	101
Faktinis galutinis vartojimas (P.4)	103
Galutinio vartojimo išlaidų įrašymo į sąskaitas laikas ir vertės nustatymas	105
Faktinio galutinio vartojimo įrašymo į sąskaitas laikas ir vertės nustatymas	106

BENDROJO KAPITALO FORMAVIMAS (P.5)	106
Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas (P.51g)	106
<i>Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo įrašymo į sąskaitas laikas ir vertės nustatymas</i>	109
Pagrindinio kapitalo vartojimas (P.51c)	110
Atsargų pokytis (P.52)	110
<i>Atsargų pokyčio įrašymo į sąskaitas laikas ir vertės nustatymas</i>	111
Vertybių įsigijimas atėmus pardavimus / perleidimus (P.53)	112
PREKIŲ IR PASLAUGŲ EKSPORTAS IR IMPORTAS (P.6 ir P.7)	113
Prekių eksportas ir importas (P.61 ir P.71)	113
Paslaugų eksportas ir importas (P.62 ir P.72)	115
ESAMŲ PREKIŲ SANDORIAI	118
NESUKURTO TURTO ĮSIGIJIMAI ATĖMUS PARDAVIMUS / PERLEIDIMUS (NP)	119
4 SKYRIUS PASKIRSTOMIEJI SANDORIAI	121
ATLYGIS DARBUOTOJAMS (D.1)	121
Darbo užmokestis (D.11)	121
<i>Darbo užmokestis pinigais</i>	121
<i>Darbo užmokestis natūra</i>	122
Darbdavių socialinės įmokos (D.12)	123
<i>Faktinės darbdavių socialinės įmokos (D.121)</i>	123
<i>Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos (D.122)</i>	124
GAMYBOS IR IMPORTO MOKESČIAI (D.2)	126
Mokesčiai produktams (D.21)	126
<i>Pridėtinės vertės pobūdžio mokesčiai (PVM) (D.211)</i>	126
<i>Importo mokesčiai ir muitai, išskyrus PVM (D.212)</i>	127
<i>Mokesčiai produktams, išskyrus PVM ir importo mokesčius (D.214)</i>	127
Kiti gamybos mokesčiai (D.29)	128
Europos Sąjungos institucijoms mokami gamybos ir importo mokesčiai	128
Gamybos ir importo mokesčiai. Įrašymo į sąskaitas laikas ir įrašytinos sumos	129
SUBSIDIJOS (D.3)	129
Subsidijos produktams (D.31)	130
<i>Importo subsidijos (D.311)</i>	130
<i>Kitos subsidijos produktams (D.319)</i>	130
Kitos subsidijos gamybai (D.39)	131
NUOSAVYBĖS PAJAMOS (D.4)	132
Palūkanos (D.41)	133

<i>Indėlių ir paskolų palūkanos</i>	133
<i>Palūkanos už skolos vertybinius popierius</i>	133
<i>Palūkanos už vekselius ir panašias trumpalaikes priemones</i>	133
<i>Palūkanos už obligacijas ir skolinius įsipareigojimus</i>	133
<i>Palūkanų normų apskaitos sandoriai ir išankstiniai palūkanų normų sandoriai</i>	134
<i>Finansinės nuomos palūkanos</i>	134
<i>Kitos palūkanos</i>	134
<i>Įrašymo į sąskaitas laikas</i>	134
Bendrovių paskirstomosios pajamos (D.42)	135
<i>Dividendai (D.421)</i>	135
<i>Mokėjimai iš kvazibendrovių pajamų (D.422)</i>	136
Tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijos (D.43)	137
Kitos investicijų pajamos (D.44)	137
<i>Draudėjams priskirtinos investicijų pajamos (D.441)</i>	137
<i>Investicijų pajamos, mokėtinos pagal pensinius įsipareigojimus / teises (D.442)</i>	138
<i>Investicijų pajamos, priskirtinos kolektyvinio investavimo fondų akcininkams (D.443)</i>	138
Renta (D.45)	139
<i>Žemės renta</i>	139
<i>Žemės gelmių turto renta</i>	139
EINAMIEJI PAJAMŲ, TURTO IR KT. MOKESČIAI (D.5)	139
<i>Pajamų mokesčiai (D.51)</i>	139
<i>Kiti einamieji mokesčiai (D.59)</i>	140
SOCIALINĖS ĮMOKOS IR IŠMOKOS (D.6)	141
Grynosios socialinės įmokos (D.61)	143
<i>Faktinės darbdavių socialinės įmokos (D.611)</i>	143
<i>Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos (D.612)</i>	144
<i>Faktinės namų ūkių socialinės įmokos (D.613)</i>	145
<i>Papildomos namų ūkių socialinės įmokos (D.614)</i>	145
Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra (D.62)	146
<i>Socialinės apsaugos išmokos pinigais (D.621)</i>	146
<i>Kitos socialinio draudimo išmokos (D.622)</i>	146
<i>Socialinė parama pinigais (D.623)</i>	146
Socialiniai pervedimai natūra (D.63)	147
<i>Socialiniai pervedimai natūra – valdžios sektoriaus ir namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų ne rinkos produkcija (D.631)</i>	147
<i>Socialiniai pervedimai natūra – valdžios sektoriaus ir namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų įsigyta rinkos produkcija (D.632)</i>	147

KITI EINAMIEJI PERVEDIMAI (D.7)	148
Grynosios ne gyvybės draudimo įmokos (D.71)	148
Ne gyvybės draudimo išmokos (D.72)	149
Einamieji pervedimai valdžios sektoriuje (D.73)	150
Einamasis tarptautinis bendradarbiavimas (D.74)	150
Įvairūs einamieji pervedimai (D.75)	151
<i>Einamieji pervedimai namų ūkiams paslaugas teikiančioms ne pelno institucijoms (D.751)</i>	151
<i>Einamieji pervedimai tarp namų ūkių (D.752)</i>	151
<i>Kiti įvairūs einamieji pervedimai (D.759)</i>	151
<i>Baudos ir delspinigiai (sankcijos)</i>	151
<i>Loterijos ir azartiniai lošimai</i>	152
<i>Kompensaciniai mokėjimai</i>	152
PVM ir BNP grindžiami ES nuosavi išteklių (D.76)	153
KOREGAVIMAS DĖL PENSINIŲ ĮSIPAREIGOJIMŲ / TEISIŲ POKYČIŲ (D.8)	153
KAPITALO PERVEDIMAI (D.9)	154
Kapitalo mokesčiai (D.91)	154
Investicinės dotacijos (D.92)	155
Kiti kapitalo pervedimai (D.99)	156
SAMDOMŲJŲ DARBUOTOJŲ AKCIJŲ PASIRINKIMO SANDORIAI (SDAPS)	157
5 SKYRIUS FINANSINIAI SANDORIAI	159
BENDRIEJI FINANSINIŲ SANDORIŲ BRUOŽAI	159
Finansinis turtas, finansiniai reikalavimai ir įsipareigojimai	159
Sąlyginis turtas ir sąlyginiai įsipareigojimai	159
Finansinio turto ir įsipareigojimų kategorijos	160
Balansai, finansinė sąskaita ir kiti srautai	161
Vertės nustatymas	161
Sandorių įrašymo į sąskaitas grynaisiais ir bendraisiais dydžiais principas	162
Konsolidavimas	162
Užskaita	162
Finansinių sandorių apskaitos taisyklės	163
Finansinis sandoris, kurio atitiktinis sandoris yra einamasis ar kapitalo pervedimas	163
Finansinis sandoris, kurio atitiktinis sandoris yra nuosavybės pajamos	164
Duomenų įrašymo į sąskaitas laikas	164
Finansinė sąskaita pagal sandorio dalyvius	165

IŠSAMUS FINANSINIŲ SANDORIŲ SKIRSTYMAS PAGAL KATEGORIJAS	166
Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (F.1)	166
<i>Piniginis auksas (F.11)</i>	166
<i>Specialiosios skolinimosi teisės (F.12)</i>	167
Pinigai ir indėliai (F.2)	168
<i>Valiuta (F.21)</i>	168
<i>Indėliai (F.22 ir F.29)</i>	168
<i>Pervedamieji indėliai (F.22)</i>	168
<i>Kiti indėliai (F.29)</i>	169
Skolos vertybiniai popieriai (F.3)	169
<i>Pagrindiniai skolos vertybinių popierių bruožai</i>	170
<i>Skirstymas pagal pradinį terminą ir valiutą</i>	170
<i>Skirstymas pagal palūkanų normų rūšis</i>	170
<i>Fiksuotos palūkanų normos skolos vertybiniai popieriai</i>	171
<i>Kintamos palūkanų normos skolos vertybiniai popieriai</i>	171
<i>Mišrios palūkanų normos skolos vertybiniai popieriai</i>	171
<i>Privačiai išplatinti vertybiniai popieriai</i>	172
<i>Pakeitimas vertybiniais popieriais</i>	172
<i>Padengtos obligacijos</i>	172
Paskolos (F.4)	173
<i>Pagrindiniai paskolų bruožai</i>	173
<i>Paskolų skirstymas pagal pradinį terminą, valiutą ir paskirtį</i>	173
<i>Paskolų sandorių ir indėlių sandorių skirtumas</i>	173
<i>Paskolų sandorių ir skolos vertybinių popierių sandorių skirtumas</i>	173
<i>Paskolų, prekybos kreditų ir prekybinių vekselių sandorių skirtumas</i>	174
<i>Vertybinių popierių skolinimo sandoriai ir atpirkimo sandoriai</i>	174
<i>Finansinė nuoma</i>	175
<i>Kitos paskolų rūšys</i>	175
<i>Paskoloms nepriskiriamas finansinis turtas</i>	175
Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos ar vienetai (F.5)	176
<i>Nuosavybės priemonės (F.51)</i>	176
Depozitoriumo pakvitavimai	176
<i>Biržinės akcijos (F.511)</i>	176
<i>Nebiržinės akcijos (F.512)</i>	176
Pradinis viešas akcijų platinimas, įtraukimas į biržos sąrašus, pašalinimas iš biržos sąrašų ir išpareigojimas atpirkti akcijas	177

Nuosavybės vertybiniais popieriais nepriskiriamas finansinis turtas	177
Kitos nuosavybės priemonės (F.519)	177
Nuosavybės priemonių sandorių vertės nustatymas	178
Investicinių fondų akcijų ar vienetų sandoriai (F.52)	178
PRF akcijos ar vienetai (F.521)	178
Ne PRF investicinių fondų akcijos / vienetai (F.522)	179
Investicinių fondų akcijų (vienetų) sandorių vertės nustatymas	179
Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos (F.6)	179
Ne gyvybės draudimo techniniai atidėjiniai (F.61)	179
Gyvybės draudimo ir anuiteto įsipareigojimai / teisės (F.62)	179
Pensiniai įsipareigojimai / teisės (F.63)	180
Sąlyginiai pensiniai įsipareigojimai / teisės	180
Pensijų fondų reikalavimai pensijų valdytojams (F.64)	180
Nepensiniai įsipareigojimai / teisės (F.65)	181
Standartinių garantijų atidėjiniai (F.66)	181
Standartinės garantijos ir vienkartinės garantijos	181
Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai (F.7)	182
Išvestinių finansinių priemonių sandoriai (F.71)	182
Pasirinkimo sandoriai	182
Išankstiniai sandoriai	182
Pasirinkimo sandorių ir išankstinių sandorių skirtumai	183
Apsikeitimo sandoriai	183
Išankstiniai palūkanų normų sandoriai (angl. FRA)	183
Kredito išvestinės finansinės priemonės	183
Kredito įsipareigojimų neįvykdymo apsikeitimo sandoriai	184
Išvestinėms finansinėms priemonėms nepriskirtos finansinės priemonės	184
Samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai (F.72)	184
Išvestinių finansinių priemonių sandorių ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandorių sandoriai: vertės nustatymas	185
Kitos gautinos / mokėtinos sumos (F.8)	185
Prekybos kreditų ir išankstinių mokėjimų sandoriai (F.81)	186
Kitos gautinos / mokėtinos sumos, išskyrus prekybos kreditus ir išankstinius mokėjimus (F.89)	186
5.1 PRIEDAS — FINANSINIŲ SANDORIŲ SKIRSTYMAS	187
Finansinių sandorių skirstymas pagal kategorijas	187
Finansinių sandorių skirstymas pagal perleidžiamumą	188
Struktūriniai vertybiniai popieriai	189

	Finansinių sandorių skirstymas pagal pajamų rūšį	189
	Finansinių sandorių skirstymas pagal palūkanų normos rūšį	189
	Finansinių sandorių skirstymas pagal terminą	190
	<i>Trumpalaikiai ir ilgalaikiai terminai</i>	190
	<i>Pradinis terminas ir likutinis terminas</i>	190
	Finansinių sandorių skirstymas pagal valiutą	190
	<i>Pinigų rodikliai</i>	190
6 SKYRIUS	KITI SRAUTAI	191
	ĮVADAS	191
	KITI TURTO IR ĮSIPAREIGOJIMŲ POKYČIAI	191
	Kiti turto apimties ir įsipareigojimų pokyčiai (K.1–K.6)	191
	<i>Ekonominis turto atsiradimas (K.1)</i>	191
	<i>Ekonominis nesukurto turto praradimas (K.2)</i>	192
	<i>Katastrofų nuostoliai (K.3)</i>	192
	<i>Neatlygintinas konfiskavimas (K.4)</i>	193
	<i>Niekur kitur nepriskirti kiti apimties pokyčiai (K.5)</i>	193
	<i>Klasifikavimo pokyčiai (K.6)</i>	194
	<i>Sektorių klasifikavimo ir institucinių vienetų struktūros pokyčiai (K.61)</i>	194
	<i>Turto ir įsipareigojimų klasifikavimo pokyčiai (K.62)</i>	194
	Nominalusis vertės padidėjimas ir sumažėjimas (K.7)	195
	<i>Neutralusis vertės padidėjimas ir sumažėjimas (K.71)</i>	196
	<i>Realusis vertės padidėjimas ir sumažėjimas (K.72)</i>	196
	Vertės padidėjimas ir sumažėjimas pagal finansinio turto ir įsipareigojimų rūšį	197
	<i>Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST) (AF.1)</i>	197
	<i>Valiuta ir indėliai (AF.2)</i>	197
	<i>Skolos vertybiniai popieriai (AF.3)</i>	197
	<i>Paskolos (AF.4)</i>	198
	<i>Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos (AF.5)</i>	198
	<i>Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos (AF.6)</i>	198
	<i>Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai (AF.7)</i>	198
	<i>Kitos gautinos / mokėtinos sumos (AF.8)</i>	198
	<i>Užsienio valiuta išreikštas turtas</i>	199
7 SKYRIUS	BALANSAI	200
	TURTO IR ĮSIPAREIGOJIMŲ RŪŠYS	201
	Turto apibrėžtis	201

TURTO IR ĮSIPAREIGOJIMŲ KATEGORIJŲ IŠIMTYS	201
TURTO IR ĮSIPAREIGOJIMŲ KATEGORIJOS	201
Sukurtas nefinansinis turtas (AN.1)	201
Nesukurtas nefinansinis turtas (AN.2)	202
Finansinis turtas ir įsipareigojimai (AF)	202
BALANSO ĮRAŠŲ VERTĖS NUSTATYMAS	205
Bendrieji principai	205
NEFINANSINIS TURTA (AN)	206
Sukurtas nefinansinis turtas (AN.1)	206
Ilgalaikis turtas (AN.11)	206
Intelektinės nuosavybės produktai (AN.117)	206
Nesukurto turto nuosavybės teisių perdavimo sąnaudos (AN.116)	207
Atsargos (AN.12)	207
Vertybės (AN.13)	207
Nesukurtas nefinansinis turtas (AN.2)	207
Gamtos išteklių (AN.21)	207
Žemė (AN.211)	207
Mineralų ir energinės atsargos (AN.212)	207
Kiti gamtos išteklių (AN.213, AN.214 ir AN.215)	207
Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos (AN.22)	208
Prestižo ir rinkodaros turto įsigijimai atėmus pardavimus (AN.23)	208
FINANSINIS TURTA IR ĮSIPAREIGOJIMAI (AF)	208
Piniginis auksas ir SST (AF.1)	208
Valiuta ir indėliai (AF.2)	208
Skolos vertybiniai popieriai (AF.3)	208
Paskolos (AF.4)	209
Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos (vienetai) (AF.5)	209
Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos (AF.6)	210
Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai (AF.7)	210
Kitos gautinos / mokėtinos sumos (AF.8)	210
FINANSINIS BALANSAS	210
PAPILDOMI STRAIPSNIAI	211
Ilgalaikio vartojimo prekės (AN.m)	211
Tiesioginės užsienio investicijos (AF.m1)	211
Neveiksnios paskolos (AF.m2)	211

Neveiksnių paskolų įrašymas į balansą	212
7.1 PRIEDAS. TURTO KATEGORIJŲ APIBRĖŽTYS	213
7.2 PRIEDAS. LAIKOTARPIO PRADŽIOS IR PABAIGOS BALANSŲ POKYČIŲ LENTELE	222
8 SKYRIUS SĄSKAITŲ SEKA	226
IVADAS	226
Sąskaitų seka	226
SĄSKAITŲ SEKA	230
Einamosios sąskaitos	230
Gamybos sąskaita (I)	230
Pajamų paskirstymo ir panaudojimo sąskaitos (II)	232
Pirminio pajamų paskirstymo sąskaitos (II.1)	232
Pajamų formavimo sąskaita (II.1.1)	232
Pirminių pajamų išdėstymo sąskaita (II.1.2)	236
Verslo pajamų sąskaita (II.1.2.1)	242
Kitų pirminių pajamų išdėstymo sąskaita (II.1.2.2)	242
Antrinio pajamų paskirstymo sąskaita (II.2)	249
Pajamų natūra perskirstymo sąskaita (II.3)	249
Pajamų panaudojimo sąskaita (II.4)	256
Disponuojamųjų pajamų panaudojimo sąskaita (II.4.1)	256
Koreguotų disponuojamųjų pajamų panaudojimo sąskaita (II.4.2)	256
Kaupimo sąskaitos (III)	259
Kapitalo sąskaita (III.1)	259
Grynosios vertės pokyčių dėl taupymo ir kapitalo pervedimų sąskaita (III.1.1)	259
Nefinansinio turto įsigijimo sąskaita (III.1.2)	259
Finansinė sąskaita (III.2)	259
Kitų turto pokyčių sąskaita (III.3)	268
Kitų turto apimties pokyčių sąskaita (III.3.1)	268
Perkainojimo sąskaita (III.3.2.)	268
Neutraliojo vertės padidėjimo ir sumažėjimo sąskaita (III.3.2.1)	268
Realiojo vertės padidėjimo ir sumažėjimo sąskaita (III.3.2.2)	268
Balansai (IV)	282
Laikotarpio pradžios balansas (IV.1)	282
Balanso pokyčiai (IV.2)	282
Laikotarpio pabaigos balansas (IV.3)	282

LIKUSIO PASAULIO SEKTORIAUS SAŠKAITOS (V)	290
Einamosios sąskaitos	290
Prekių ir paslaugų išorės sąskaita (V.1)	290
Pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų išorės sąskaita (V.II)	290
Išorės kaupimo sąskaitos (V.III)	290
Kapitalo sąskaita (V.III.1)	290
Finansinė sąskaita (V.III.2)	291
Kitų turto pokyčių sąskaita (V.III.3)	291
Balansai (V.IV)	291
PREKIŲ IR PASLAUGŲ SAŠKAITA (0)	303
INTEGRUOTOS EKONOMINĖS SAŠKAITOS	303
AGREGUOTI RODIKLIAI	315
Bendrasis vidaus produktas rinkos kainomis (BVP)	315
Visos ekonomikos likutinis perteklius	315
Visos ekonomikos mišriosios pajamos	315
Visos ekonomikos verslo pajamos	315
Nacionalinės pajamos (rinkos kainomis)	315
Nacionalinės disponuojamosios pajamos	315
Taupymas	316
Einamasis išorės balansas	316
Visos ekonomikos grynasis skolinimas (+) arba skolinimasis (-)	316
Visos ekonomikos grynoji vertė	316
Valdžios sektoriaus išlaidos ir pajamos	316
9 SKYRIUS IŠTEKLIŲ IR PANAUDOJIMO LENTELĖS BEI SAŃNAUDŲ IR PRODUKCIJOS SISTEMA	318
ĮVADAS	318
APRAŠOMOJI FUNKCIJA	322
STATISTINĖS PRIEMONĖS FUNKCIJA	322
ANALIZĖS PRIEMONĖS FUNKCIJA	323
IŠTEKLIŲ IR PANAUDOJIMO LENTELĖS IŠSAMIAU	323
Klasifikatoriai	323
Vertės nustatymo principai	325
Prekybos ir transporto maržos	326
Gamybos ir importo mokesčiai atėmus subsidijas	328
Kitos pagrindinės sąvokos	330
Papildoma informacija	331

DUOMENŲ ŠALTINIAI IR BALANSAVIMAS	331
ANALIZĖS IR IŠPLĖTIMO PRIEMONĖ	332
10 SKYRIUS KAINŲ IR APIMTIES MATAI	335
KAINŲ IR APIMTIES INDEKSŲ APRĖPTIS NACIONALINĖSE SĄSKAITOSE	336
Integruota kainų ir apimtys indeksų sistema	336
Kiti kainų ir apimtys indeksai	337
BENDRIEJI KAINŲ IR APIMTIES INDEKSŲ APSKAIČIAVIMO PRINCIPAI	337
Rinkos produktų kainų ir apimtys apibrėžtis	337
Kokybė, kaina ir vienasrūšiai produktai	338
Kainos ir apimtys	339
Nauji produktai	340
Ne rinkos paslaugų principai	341
Pridėtinės vertės ir BVP principai	342
TAIKANT PRINCIPUS KYLANČIOS SPECIFINĖS PROBLEMOS	343
Mokesčiai ir subsidijos produktams ir importui	343
Kiti gamybos mokesčiai ir subsidijos gamybai	344
Pagrindinio kapitalo vartojimas	344
Atlygis darbuotojams	344
Sukurto ilgalaikio turto ir atsargų likučiai	344
VISOS EKONOMIKOS REALIŲJŲ PAJAMŲ MATAI	345
TARPTERITORINIAI KAINŲ IR APIMTIES INDEKSAI	346
11 SKYRIUS GYVENTOJAI IR DARBO SĄNAUDOS	347
BENDRAS GYVENTOJŲ SKAIČIUS	347
EKONOMIŠKAI AKTYVŪS GYVENTOJAI	348
UŽIMTUMAS	348
Samdomieji darbuotojai	349
Savarankiškai dirbantys asmenys	349
Užimtumas ir gyvenamoji vieta	350
NEDARBAS	351
DARBAS	351
Darbas ir gyvenamoji vieta	352
NEAPSKAITYTA EKONOMIKA	352
BENDRAS DIRBTŲ VALANDŲ SKAIČIUS	352
Faktiškai dirbtų valandų apibrėžimas	352
VISOS DARBO DIENOS EKVIVALENTAS	354

SAMDOMŲJŲ DARBUOTOJŲ DARBO SĄNAUDOS, KAI MOKAMAS PASTOVUS ATLYGIS	354
NAŠUMO VERTINIMAS	354
12 SKYRIUS KETVIRTINĖS NACIONALINĖS SĄSKAITOS	355
ĮVADAS	355
SPECIFINĖS KETVIRTINIŲ NACIONALINIŲ SĄSKAITŲ SAVYBĖS	356
Duomenų įrašymo į sąskaitas laikas	356
<i>Nebaigta gamyba</i>	356
<i>Veikla, kuri daugiausia vykdoma tam tikrais metų laikotarpiais</i>	357
<i>Reti mokėjimai</i>	357
Išankstiniai įverčiai	357
Ketvirtinių nacionalinių sąskaitų balansavimas ir lyginamoji analizė	357
<i>Balansavimas</i>	358
<i>Ketvirtinių ir metinių sąskaitų suderinamumas – lyginamoji analizė</i>	358
Grandininis metodas susieti kainų ir apimtys pokyčio matai	358
Sezoninis ir kalendorinis koregavimas	359
<i>Pagal sezoną pakoreguotų grandininio metodu susietų apimtys matų rengimo seka</i>	360
13 SKYRIUS REGIONINĖS SĄSKAITOS	361
ĮVADAS	361
REGIONŲ TERITORIJA	362
VIENETAI IR REGIONINĖS SĄSKAITOS	362
Instituciniai vienetai	362
Vietos vienetai pagal veiklos rūšį ir regioninė gamyba pagal veiklos rūšis	363
REGIONAVIMO METODAI	363
GAMYBOS VEIKLOS AGREGUOTI RODIKLIAI	365
Bendroji pridėtinė vertė ir bendrasis vidaus produktas pagal regionus	365
Netiesiogiai apskaičiuotų finansinio tarpininkavimo paslaugų (NAFTAP) priskyrimas vartotojų ekonominės veiklos rūšims	365
Užimtumas	365
Atlygis darbuotojams	365
Perėjimas nuo regiono BPV prie regiono BVP	365
Regiono BPV apimtys augimo tempas	366
REGIONINĖS NAMŲ ŪKIŲ PAJAMŲ SĄSKAITOS	366
14 SKYRIUS NETIESIOGIAI APSKAIČIUOTA FINANSINIO TARPININKAVIMO PASLAUGŲ (NAFTAP) VERTĖ	369
NAFTAP SĄVOKA IR ŠIŲ PASLAUGŲ PASKIRSTYMO NAUDOTOJAMS POVEIKIS PAGRINDINIAMS AGREGUOTIEMS RODIKLIAMS	369
S.122 IR S.125 SEKTORIŲ SUKURTŲ NAFTAP PRODUKCIJOS APSKAIČIAVIMAS	370
Reikalingi statistiniai duomenys	370

Orientacinės normos	370
<i>Vidinė orientacinė norma</i>	371
<i>Išorinės orientacinės normos</i>	371
Išsamus NAFTAAP suskirstymas pagal institucinius sektorius	371
Namų ūkiams paskirstytų NAFTAAP skirstymas į tarpinį ir galutinį vartojimą	372
NAFTAP IMPORTO VERTĖS APSKAIČIAVIMAS	373
NAFTAP APIMTIS	373
NAFTAP VERTĖS APSKAIČIAVIMAS PAGAL EKONOMINĖS VEIKLOS RŪŠIS	374
CENTRINIO BANKO PRODUKCIJA	374
15 SKYRIUS SUTARTYS, NUOMOS SUTARTYS IR LICENCIJOS	375
ĮVADAS	375
VEIKLOS NUOMOS, IŠTEKLIŲ NUOMOS IR FINANSINĖS NUOMOS SKIRTUMAI	375
Veiklos nuoma	377
Finansinė nuoma	377
Išteklių nuoma	378
Leidimai naudotis gamtos ištekliams	379
Leidimai vykdyti tam tikrą veiklą	380
Viešojo ir privačiojo sektorių partnerystės (VPSP)	382
Paslaugų koncesijos sutartys	382
Prekybinės veiklos nuomos sutartys (AN.221)	382
Išimtinės teisės į būsimas prekes ir paslaugas (AN.224)	382
16 SKYRIUS DRAUDIMAS	383
ĮVADAS	383
Tiesioginis draudimas	383
Perdraudimas	384
Susiję vienetai	385
TIESIOGINIO DRAUDIMO PRODUKCIJA	385
Neperkeltos įmokos	385
Įmokų priedai	386
Pateikti koreguoti išmokų reikalavimai ir mokėtinos išmokos	386
<i>Ne gyvybės draudimo pateikti koreguoti išmokų reikalavimai</i>	386
<i>Gyvybės draudimo mokėtinos išmokos</i>	387
Draudimo techniniai atidėjiniai	387
Draudimo produkcija	388
<i>Ne gyvybės draudimas</i>	388

<i>Gyvybės draudimas</i>	389
<i>Perdraudimas</i>	389
NE GYVYBĖS DRAUDIMO SANDORIAI	389
Draudimo produkcijos paskirstymas naudotojams	389
Likusio pasaulio sektoriui teikiamos draudimo paslaugos ir likusio pasaulio sektoriaus teikiamos draudimo paslaugos	389
Sąskaitų įrašai	390
GYVYBĖS DRAUDIMO SANDORIAI	392
SU PERDRAUDIMU SUSIJĘ SANDORIAI	394
SU DRAUDIMO PAGALBININKAIS SUSIJĘ SANDORIAI	395
ANUITETAS	395
NE GYVYBĖS DRAUDIMO IŠMOKŲ ĮRAŠYMAS Į SĄSKAITAS	396
Koreguotos išmokos	396
Katastrofų nuostoliai	396
17 SKYRIUS SOCIALINIS DRAUDIMAS IR PENSIJOS	397
ĮVADAS	397
Socialinio draudimo sistemos, socialinė parama ir asmeniniai draudimo liudijimai	397
Socialinės išmokos	398
<i>Valdžios sektoriaus socialinės išmokos</i>	399
<i>Kitų institucinių vienetų mokamos socialinės išmokos</i>	399
<i>Pensijos ir kitos išmokų rūšys</i>	399
SOCIALINIO DRAUDIMO IŠMOKOS, IŠSKYRUS PENSIJAS	399
Socialinės apsaugos sistemos, išskyrus pensijų sistemas	399
Kitos su užimtumu susijusios socialinio draudimo sistemos	400
Atsargų ir srautų įrašymas į sąskaitas pagal ne pensijų socialinio draudimo sistemų rūšį	400
<i>Socialinės apsaugos sistemos</i>	400
<i>Kitos su užimtumu susijusios ne pensijų socialinio draudimo sistemos</i>	400
PENSIJOS	401
Pensijų sistemų rūšys	401
<i>Socialinės apsaugos pensijų sistemos</i>	402
<i>Kitos su užimtumu susijusios pensijų sistemos</i>	402
<i>Nustatyto dydžio įmokų sistemos</i>	403
<i>Nustatyto dydžio išmokų sistemos</i>	403
<i>Menamos nustatyto dydžio įmokų sistemos ir mišriosios sistemos</i>	403
<i>Nustatyto dydžio išmokų sistemų ir nustatyto dydžio įmokų sistemų skirtumai</i>	403
Pensijų administratorius, pensijų valdytojas, pensijų fondas ir jungtinė darbdavių pensijų sistema	404

Atsargų ir srautų įrašymas į sąskaitas pagal socialinio draudimo pensijų sistemų rūši	405
<i>Socialinės apsaugos pensijų sistemų sandoriai</i>	405
<i>Kitų su užimtumu susijusių pensijų sistemų sandoriai</i>	406
<i>Nustatyto dydžio įmokų pensijų sistemų sandoriai</i>	406
<i>Kiti srautai, susiję su nustatyto dydžio įmokų pensijų sistemomis</i>	408
<i>Nustatyto dydžio išmokų pensijų sistemų sandoriai</i>	409
PAPILDOMA PENSINIŲ ĮSIPAREIGOJIMŲ / TEISIŲ SOCIALINIO DRAUDIMO SRITYJE, SUSI- KAUPUSIŲ ĮRAŠYMO DIENĄ, LENTELĖ	412
Papildomos lentelės struktūra	412
<i>Lentelės skiltys</i>	414
<i>Lentelės eilutės</i>	415
<i>Laikotarpio pradžios ir pabaigos balansai</i>	416
<i>Pensinių įsipareigojimų / teisių pokyčiai dėl sandorių</i>	416
<i>Pensinių įsipareigojimų / teisių pokyčiai dėl kitų ekonominių srautų</i>	418
<i>Susiję rodikliai</i>	419
Aktuarinės prielaidos	420
<i>Sukaupti pensiniai įsipareigojimai / teisės</i>	420
<i>Diskonto norma</i>	420
<i>Darbo užmokesčio didėjimas</i>	420
<i>Demografinės prielaidos</i>	421
18 SKYRIUS LIKUSIO PASAULIO SEKTORIAUS SĄSKAITOS	422
ĮVADAS	422
EKONOMINĖ TERITORIJA	423
<i>Gyvenamoji (rezidavimo) vieta</i>	423
INSTITUCINIAI VIENETAI	423
MOKĖJIMŲ BALANSO TARPTAUTINĖSE SĄSKAITOSE NURODOMI FILIALAI	423
MENAMI VIENETAI REZIDENTAI	424
DAUGIATERITORINĖS ĮMONĖS	424
GEOGRAFINIS SUSKIRSTYMAS	424
MOKĖJIMŲ BALANSO TARPTAUTINĖS SĄSKAITOS	425
TARPTAUTINIŲ SĄSKAITŲ EINAMŲJŲ SĄSKAITŲ BALANSUOJAMIEJI STRAIPSNIAI	425
LIKUSIO PASAULIO SEKTORIAUS SĄSKAITOS IR JŲ SANTYKIS SU MOKĖJIMŲ BALANSO TARPTAUTINĖMIS SĄSKAITOMIS	426
<i>Prekių ir paslaugų išorės sąskaita</i>	426
<i>Vertės nustatymas</i>	429
<i>Perdirbti skirtos prekės</i>	429

<i>Prekybinis tarpininkavimas</i>	430
<i>Perparduodamos prekės</i>	430
<i>NAFTAP importas ir eksportas</i>	431
Pirminių ir antrinių pajamų išorės sąskaita	432
<i>Pirminių pajamų sąskaita</i>	433
<i>Tiesioginių investicijų pajamos</i>	433
<i>BPM6 antrinių pajamų (einamųjų pervedimų) sąskaita</i>	433
Išorės kapitalo sąskaita	434
Išorės finansinė sąskaita ir tarptautinių investicijų balansas (TIB)	435
LIKUSIO PASAULIO SEKTORIAUS BALANSAI	437
19 SKYRIUS EUROPOS SĄSKAITOS	439
IŠVADAS	439
NACIONALINIŲ IR EUROPOS SĄSKAITŲ SKIRTUMAI	439
Skirtingomis valiutomis išreikštų duomenų konvertavimas	440
Europos institucijos	440
Likusio pasaulio sektoriaus sąskaita	441
Sandorių balansavimas	442
Kainų ir apimtys matai	442
Balansai	442
Sandorių dalyvių lentelės	442
19.1 PRIEDAS. EUROPOS INSTITUCIJŲ SĄSKAITOS	443
Ištekliai	443
Panaudojimas	444
Konsolidavimas	444
20 SKYRIUS VALDŽIOS SEKTORIAUS SĄSKAITOS	445
IŠVADAS	445
VALDŽIOS SEKTORIAUS APIBRĖŽTIS	445
Valdžios sektoriaus vienetų nustatymas	445
<i>Valdžios sektoriaus vienetai</i>	445
<i>Valdžios sektoriaus NPI</i>	446
<i>Kiti valdžios sektoriaus vienetai</i>	446
Viešojo sektoriaus kontrolė	447
Rinkos ir ne rinkos vienetų atskyrimas	447
<i>Ekonomiškai reikšmingų kainų sąvoka</i>	447
<i>Viešojo gamintojo produkcijos pirkėjo kriterijai</i>	448

Produkcija visų pirma parduodama bendrovėms ir namų ūkiams	448
Produkcija parduodama tik valdžios sektoriui	448
Produkcija parduodama valdžios sektoriui ir kitiems vienetams	448
Rinkos ir ne rinkos kriterijų atitikties patikrinimas	448
Finansinis tarpininkavimas ir valdžios sektoriaus sritis	449
Ribiniai atvejai	449
Viešosios pagrindinės buveinės	449
Pensijų fondai	449
Kvazibendrovės	449
Restruktūrizavimo agentūros	450
Privatizavimo agentūros	450
Skolos anuliavimo struktūros	450
Specialiosios paskirties vienetai	451
Bendrosios įmonės	451
Rinkos reguliavimo agentūros	451
Viršvalstybinės institucijos	452
Valdžios sektoriaus subsektoriai	452
Centrinė valdžia	452
Krašto (regiono) valdžia	452
Vietos valdžia	453
Socialinės apsaugos fondai	453
VALDŽIOS SEKTORIAUS FINANSŲ STATISTIKA	453
Pagrindas	453
Pajamos	455
Mokesčiai ir socialinės įmokos	455
Pardavimas	455
Kitos pajamos	458
Išlaidos	458
Atlygis darbuotojams ir tarpinis vartojimas	458
Socialinių išmokų išlaidos	459
Palūkanos	459
Kitos einamosios išlaidos	459
Kapitalo išlaidos	459
Ryšys su valdžios sektoriaus galutinio vartojimo išlaidomis (P.3)	460
Valdžios sektoriaus išlaidos pagal funkcijas (COFOG)	460

Balansuojamieji straipsniai	461
<i>Grynasis skolinimas / grynasis skolinimasis (B.9)</i>	461
<i>Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų (B.101)</i>	461
Finansavimas	461
<i>Turto sandoriai</i>	462
<i>Įsipareigojimų sandoriai</i>	463
Kiti ekonominiai srautai	463
<i>Perkainojimo sąskaita</i>	463
<i>Kitų turto apimties pokyčių sąskaita</i>	464
Balansai	464
Konsolidavimas	465
VALDŽIOS SEKTORIAUS SĄSKAITŲ RENGIMO YPATUMAI	466
Mokestinės pajamos	466
<i>Mokestinių pajamų pobūdis</i>	466
<i>Mokesčių kreditai</i>	467
<i>Įrašytinos sumos</i>	467
<i>Nesurenkamos sumos</i>	467
Duomenų įrašymo į sąskaitas laikas	467
<i>Kaupiamasis principas</i>	467
<i>Mokesčių įrašymas į sąskaitas pagal kaupiamąjį principą</i>	467
<i>Palūkanos</i>	468
<i>Diskontuotos ir nulinės atkarpos obligacijos</i>	469
<i>Indeksuojamieji vertybiniai popieriai</i>	469
<i>Išvestinės finansinės priemonės</i>	469
<i>Teismo sprendimai</i>	469
<i>Išlaidos karinėms reikmėms</i>	469
Valdžios sektoriaus ir viešųjų bendrovių sąsajos	470
<i>Nuosavybės priemonių investavimas į viešąsias bendroves ir pajamų paskirstymas</i>	470
<i>Nuosavybės priemonių investavimas</i>	470
<i>Kapitalo injekcijos</i>	470
<i>Subsidijos ir kapitalo injekcijos</i>	470
<i>Ypatingais atvejais taikomos taisyklės</i>	471
<i>Fiskalinės operacijos</i>	471
<i>Viešųjų bendrovių skirstomos lėšos</i>	471
<i>Dividendų ir nuosavybės priemonių išėmimo skirtumai</i>	471

Mokesčių ir nuosavybės priemonių išėmimo skirtumai	472
Privatizavimas ir nacionalizavimas	472
Privatizavimas	472
Netiesioginis privatizavimas	472
Nacionalizavimas	472
Sandoriai su centriniu banku	473
Restruktūrizavimas, susijungimas ir perklasifikavimas	473
Skolų operacijos	473
Skolos priėmimas, skolos panaikinimas ir skolos nurašymas	473
Skolos priėmimas ir skolos panaikinimas	473
Skolos priėmimas perduodant nefinansinį turtą	474
Skolos nurašymas arba skolos vertės sumažinimas	474
Kiti skolų restruktūrizavimo būdai	475
Skolos įsigijimas už didesnę nei rinkos vertę	475
Skolos reikalavimų anuliavimas ir finansinės pagalbos teikimas	475
Skolų garantijos	476
Išvestinių finansinių priemonių pobūdžio garantijos	476
Standartinės garantijos	477
Vienkartinės garantijos	477
Pakeitimas vertybiniais popieriais	477
Apibrėžtis	477
Priskyrimo pardavimui kriterijai	477
Srautų įrašymas į sąskaitas	478
Kiti atvejai	478
Pensiniai įsipareigojimai	478
Vienkartiniai mokėjimai	478
Viešojo ir privačiojo sektorių partnerystės (VPSP)	479
VPSP taikymo sritis	479
Ekonominės nuosavybės teisės ir turto priskyrimas	479
Apskaitos klausimai	480
Sandoriai su tarptautinėmis ir viršvalstybinėmis organizacijomis	481
Parama vystymuisi	482
VIEŠASIS SEKTORIUS	483
Viešojo sektoriaus kontrolė	483
Centriniai bankai	484

Viešosios kvazibendrovės	485
Specialios paskirties vienetai ir vienetai nerezidentai	485
Bendrosios įmonės	485
21 SKYRIUS VERSLO SĄSKAITŲ IR NACIONALINIŲ SĄSKAITŲ SAŠAJA. ĮMONIŲ VEIKLOS VERTINIMAS	486
KAI KURIOS SPECIFINĖS VERSLO APSKAITOS TAISYKLĖS IR METODAI	486
Duomenų įrašymo į sąskaitas laikas	486
Dvejybinio įrašo ir dvigubo dvejybinio įrašo principais grindžiama apskaita	486
Vertės nustatymas	486
Pajamų ataskaita ir balansas	487
PRAKTINIAI NACIONALINIŲ SĄSKAITŲ IR VERSLO SĄSKAITŲ RENGIMO ASPEKTAI	487
VERSLO SĄSKAITŲ DUOMENŲ PERTVARKYMAS RENGIANT NACIONALINES SĄSKAITAS. NE FINANSŲ ĮMONIŲ PAVYZDYS	488
Sąvokų koregavimas	488
Koregavimas siekiant užtikrinti nuoseklumą su kitų sektorių sąskaitomis	488
Koregavimo siekiant išsamumo pavyzdžiai	488
SPECIFINIAI KLAUSIMAI	488
Vertės padidėjimas ir sumažėjimas	488
Globalizacija	489
Įmonių susijungimas ir įsigijimas	489
22 SKYRIUS PALLYDOVINĖS SĄSKAITOS	490
ĮVADAS	490
Funkciniai klasifikatoriai	493
PAGRINDINĖS PALLYDOVINIŲ SĄSKAITŲ SAVYBĖS	496
Funkcinės palydovinės sąskaitos	496
Specialiosios sektorių sąskaitos	499
Nepiniginių duomenų įtraukimas	503
Papildomi duomenys ir sąvokos	503
Skirtingos pagrindinės sąvokos	504
Modeliavimo naudojimas ir eksperimentinių rezultatų įtraukimas	504
Palydovinių sąskaitų sudarymas ir rengimas	505
DEVYNIOS KONKREČIOS PALLYDOVINĖS SĄSKAITOS	506
Žemės ūkio sąskaitos	507
Aplinkos sąskaitos	507
Sveikatos sąskaitos	518
Namų ūkių gamybos sąskaitos	520

Darbo jėgos sąskaitos ir socialinės apskaitos matricos	523
Našumo ir augimo sąskaitos	525
Mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros (MTTP) sąskaitos	526
Socialinės apsaugos sąskaitos	528
Turizmo palydovinės sąskaitos	531
23 SKYRIUS KLASIFIKATORIAI	533
ĮVADAS	533
INSTITUCINIŲ SEKTORIŲ KLASIFIKATORIUS (S)	533
SANDORIŲ IR KITŲ SRAUTŲ KLASIFIKATORIUS	535
Produktų sandoriai (P)	535
Nesukurto nefinansinio turto sandoriai (NP kodai)	536
Paskirstomieji sandoriai (D)	537
Einamieji pervedimai pinigais ir natūra (D.5–D.8)	538
Finansinio turto ir įsipareigojimų sandoriai (F)	539
Kiti turto pokyčiai (K)	541
BALANSUOJAMŲJŲ STRAIPSNIŲ IR GRYNOSIOS VERTĖS KLASIFIKATORIUS (B)	541
BALANSO STRAIPSNIŲ KLASIFIKATORIUS (L)	542
TURTO KLASIFIKATORIUS (A)	542
Nefinansinis turtas (AN)	542
Finansinis turtas (AF)	544
PAPILDOMŲ STRAIPSNIŲ KLASIFIKATORIUS	545
Neveiksnios paskolos	545
Kapitalo paslaugos	546
Pensijų lentelė	546
Ilgalaikio vartojimo prekės	548
Tiesioginės užsienio investicijos	548
Sąlyginės pozicijos	548
Pinigai ir indėliai	549
Skolos vertybinių popierių klasifikatorius pagal likutinį terminą	549
Biržiniai ir nebiržiniai skolos vertybiniai popieriai	549
Ilgalaikės paskolos, kurių likutinis terminas yra trumpesnis nei vieni metai, ir ilgalaikės paskolos, užtikrintos įkeistu turtu	549
Biržinės ir nebiržinės investicinės akcijos	550
Palūkanų mokėjimo ir skolos grąžinimo įsiskolinimas	550
Asmeniniai pervedimai ir visi pervedimai	550

EKONOMINĖS VEIKLOS RŪŠIŲ (A) IR PRODUKTŲ (P) PERGRUPAVIMAS IR KODAVIMAS	550
VALSTYBĖS FUNKCIJŲ KLASIFIKATORIUS (COFOG)	565
INDIVIDUALAUS VARTOJIMO IŠLAIDŲ PAGAL PASKIRTĮ KLASIFIKATORIUS (Coicop)	568
NE PELNO INSTITUCIJŲ, APTARNAUJANČIŲ NAMŲ ŪKIUS, FUNKCIJŲ KLASIFIKATORIUS (COPNI)	570
GAMINTOJŲ IŠLAIDŲ PAGAL PASKIRTĮ KLASIFIKATORIUS (COPP)	571
24 SKYRIUS SAŠKAITOS	573
24.1 lentelė. 0 sąskaita. Prekių ir paslaugų sąskaita	573
24.2 lentelė. Visa visos ekonomikos sąskaitų seka	573
24.3 lentelė. Visa ne finansų bendrovių sąskaitų seka	593
24.4 lentelė. Visa finansų bendrovių sąskaitų seka	607
24.5 lentelė. Visa valdžios sektoriaus sąskaitų seka	622
24.6 lentelė. Visa namų ūkių sąskaitų seka	638
24.7 lentelė. Visa namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų sąskaitų seka	654

1 SKYRIUS

BENDROJI INFORMACIJA IR PAGRINDINIAI PRINCIPAI

BENDROJI INFORMACIJA

- 1.01. Europos sąskaitų sistema (toliau – 2010 m. ESS arba ESS) yra tarptautiniu mastu suderinta sąskaitų rengimo sistema, pagal kurią galima sistemingai ir išsamiai apibūdinti visą regiono, šalies ar šalių grupės ekonomiką, jos dedamąsias ir jų tarpusavio ryšius.
- 1.02. Ankstesnė 2010 m. ESS redakcija, 1995 m. Europos sąskaitų sistema (ESS 95), paskelbta 1996 m. ⁽¹⁾. Pirmuose trylikoje šios 2010 m. ESS metodologijos, kuri išdėstyta šiame priede, skyrių laikomasi tokios pat struktūros kaip ir ESS 95 leidime, tačiau toliau pateikiama vienuolika naujų skyrių, kuriuose išsamiai aptariami įvairūs sistemos aspektai, atitinkantys šiuolaikinės ekonomikos vertinimo ar ESS 95 taikymo Europos Sąjungoje (ES) pokyčius.
- 1.03. Toliau apibūdinama šio vadovo struktūra. 1 skyriuje aptariami pagrindiniai sistemos bruožai ir sąvokos, nustatomi ESS principai ir apibūdinami svarbiausi statistiniai vienetai ir jų grupės. Apžvelgiama sąskaitų seka ir trumpai apibūdinami pagrindiniai agreguoti rodikliai, išteklių ir panaudojimo lentelių reikšmė bei sąnaudų ir produkcijos sistema. 2 skyriuje pateikiami ekonomikai vertinti naudojami instituciniai vienetai ir jų skirstymas į sektorius ir kitas grupes analizės reikmėms. 3 skyriuje apibūdinami visi produktų (prekių ir paslaugų) ir nesukurto turto sandoriai sistemoje. 4 skyriuje išdėstomi visi ekonomikos sandoriai, kuriais ekonomikoje skirstomos ir perskirstomos pajamos ir turtas. 5 skyriuje aiškinami ekonomikos finansiniai sandoriai. 6 skyriuje kalbama apie tai, kaip dėl su ekonomika nesusijusių įvykių ar kainų pokyčių gali keistis turto vertė. 7 skyrius skirtas balansui ir turto ir išpareigojimų klasifikavimo sistemai. 8 skyriuje išdėstyta sąskaitų seka ir pateikti visų sąskaitų balansuojamieji straipsniai. 9 skyriuje apibūdinamos išteklių ir panaudojimo lentelės ir jų reikšmė derinant ekonomikos pajamų, produkcijos ir išlaidų vertinimus. Be to, šiame skyriuje apibūdinamos sąnaudų ir produkcijos lentelės, kurias galima parengti naudojant išteklių ir panaudojimo lenteles. 10 skyriuje aiškinamos sąvokos, kuriomis grindžiamas kainų ir apimties vertinimas, susijęs su sąskaitose pateikiamomis nominaliosiomis vertėmis. 11 skyrius skirtas gyventojų ir darbo rinkos vertinimui, kurį kartu su nacionalinių sąskaitų vertinimu galima naudoti ekonomikos analizei. 12 skyriuje trumpai apibūdinamos ketvirtinės nacionalinės sąskaitos ir jų skirtumai, palyginti su metinėmis sąskaitomis.
- 1.04. 13 skyriuje paaiškinami regioninių sąskaitų rengimo tikslai, sąvokos ir sudarymo klausimai. 14 skyriuje aptariamas finansinių tarpininkų teikiamų ir grynosiomis gaunamosiomis palūkanomis finansuojamų finansinių paslaugų vertinimas ir pritaikoma daugiametė valstybių narių mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros patirtis, kad būtų galima nustatyti patikimus ir suderintus visų valstybių narių rodiklius. 15 skyrius apie sutartis, nuomos sutartis ir licencijas yra būtinas norint apibūdinti šią vis svarbesnę sritį nacionalinių sąskaitų sistemoje. 16 ir 17 skyriuose apie draudimą, socialinį draudimą ir pensijas aiškinama, kaip į šiuos aspektus atsižvelgiama nacionalinėse sąskaitose, nes senėjant gyventojams perskirstymo klausimas tampa vis aktualesnis. 18 skyrius skirtas likusio pasaulio sektoriaus sąskaitoms, kurios yra nacionalinių sąskaitų atitinkmuo mokėjimų balanso vertinimo sistemai. 19 skyrius apie Europos sąskaitas taip pat yra naujas ir skirtas nacionalinių sąskaitų aspektams, kylantiems dėl suderinto požiūrio taikymo Europos instituciniams ir prekybos susitarimams. 20 skyriuje apibūdinamos valdžios sektoriaus sąskaitos – ši sritis ypač svarbi, nes valstybių narių fiskalinio atsargumo klausimai tebėra lemiami vykdant ES ekonominę politiką. 21 skyriuje apibūdinami verslo sąskaitų ir nacionalinių sąskaitų ryšiai. Ši sritis vis reikšmingesnė, kadangi visose šalyse daugiašalių bendrovių indėlis į bendrąjį vidaus produktą (BVP) didėja. 22 skyriuje aptariamas palydovinių sąskaitų ir pagrindinių nacionalinių sąskaitų ryšys. 23 ir 24 skyriai yra informaciniai; 23 skyriuje pateikiami 2010 m. ESS naudojami sektorių, veiklos rūšių ir produktų klasifikatoriai, o 24 skyriuje – išsami visų sektorių sąskaitų seka.
- 1.05. 2010 m. ESS struktūra yra suderinta su pasaulinėmis nacionalinių sąskaitų rengimo gairėmis, išdėstytomis 2008 m. nacionalinių sąskaitų sistemoje (2008 m. NSS), išskyrus tam tikrus pateikimo skirtumus ir aukštesnę kai kurių 2010 m. ESS sąvokų, vartojamų konkrečiais ES tikslais, tikslumo laipsnį. Šias gaires bendrai parengė Jungtinių Tautų (JT), Tarptautinio valiutos fondo (TVF), Europos Sąjungos statistikos tarnybos (Eurostatas), Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (OECD) ir Pasaulio banko specialistai. 2010 m. ESS daugiausia dėmesio skiriama susiklosčiusioms aplinkybėms ir duomenų poreikiams ES. Kaip ir 2008 m. NSS, 2010 m. ESS yra

⁽¹⁾ 1996 m. birželio 25 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2223/96 dėl Europos nacionalinių ir regioninių sąskaitų sistemos Bendrijoje (OL L 310, 1996 11 30, p. 1).

suderinta su daugelyje kitų socialinės ir ekonomikos statistikos sričių vartojamomis sąvokomis ir klasifikatoriais (pvz., su užimtumo, gamybos ir užsienio prekybos statistika). Todėl 2010 m. ESS yra pagrindinė ES ir jos valstybių narių socialinės ir ekonominės statistikos rengimo sistema.

- 1.06. ESS struktūra sudaryta iš dviejų pagrindinių lentelių grupių:
- a) institucinio sektoriaus sąskaitų;
 - b) sąnaudų ir produkcijos sistemos bei ekonominės veiklos rūšių sąskaitų.
- 1.07. Sektorių sąskaitose pagal institucinius sektorius sistemingai aprašomi skirtingi ekonominio proceso etapai: gamyba, pajamų formavimas, paskirstymas, perskirstymas ir panaudojimas bei finansinis ir nefinansinis kaupimas. Sektorių sąskaitoms taip pat priskiriami balansai, kuriuose nurodoma turto ir įsipareigojimų būklė ir grynoji vertė ataskaitinio laikotarpio pradžioje ir pabaigoje.
- 1.08. Pagal sąnaudų ir produkcijos sistemą, konkrečiai – išteklių ir panaudojimo lenteles, išsamiau apibūdinamas gamybos procesas (sąnaudų struktūra, gautos pajamos ir užimtumas) ir prekių bei paslaugų srautai (produkcija, importas, eksportas, galutinis vartojimas, tarpinis vartojimas ir kapitalo formavimas pagal produktų grupes). Šioje sistemoje atsižvelgiama į du svarbius sąskaitų rengimo aspektus: ekonominės veiklos rūšies generuojamos pajamos yra lygios tos veiklos rūšies sukurtai pridėtinei vertei ir bet kokio produkto ar produktų grupės pasiūla yra lygi paklausai.
- 1.09. 2010 m. ESS vartojamos gyventojų ir užimtumo sąvokos. Šios sąvokos svarbios sudarant sektorių ir kiekvienos ekonominės veiklos rūšies sąskaitas, ir išteklių bei panaudojimo sistemoje.
- 1.10. 2010 m. ESS apima ne tik metines nacionalines sąskaitas, bet ir ketvirtines bei trumpesnio ar ilgesnio laikotarpio sąskaitas. Be to, ji apima ir regionines sąskaitas.
- 1.11. 2010 m. ESS taikoma paraleliai su 2008 m. NSS, nes ES naudojami ir nacionalinėmis sąskaitomis pagrįsti rodikliai. Valstybės narės yra atsakingos už nacionalinių sąskaitų, kuriomis apibūdinama šalių ekonominė padėtis, rengimą ir teikimą. Be to, pagal nustatytą duomenų perdavimo programą valstybės narės rengia tam tikrą sąskaitų rinkinį ir teikia jį Komisijai (Eurostatui), kad šie duomenys galėtų būti naudojami svarbioms Sąjungos socialinės, ekonominės ir fiskalinės politikos reikmėms. Tai apima ir valstybių narių piniginių įnašo į ES biudžetą (ketvirtojo tipo ištekliai) ir ES paramos regionams pagal struktūrinių fondų programą nustatymą, taip pat valstybių narių ekonominės veiklos rezultatų, taikant perviršinio deficito procedūrą bei Stabilumo ir augimo pakta, stebėjimą.
- 1.12. Siekiant, kad įmokos ir išmokos būtų skirstomos pagal visiškai nuosekliai parengtus ir pateiktus rodiklius, šioms reikmėms naudojama ekonominė statistika rengiama remiantis vienodomis sąvokomis ir taisyklėmis. 2010 m. ESS pateikiama kaip reglamentas, kuriuo nustatomos taisyklės, bendrai sutartos nuostatos, apibrėžtys ir klasifikatoriai, pagal kuriuos šio reglamento B priede pateiktoje duomenų perdavimo programoje dalyvaujančios valstybės narės turi rengti nacionalines sąskaitas.
- 1.13. Kadangi ES įmokų ir išmokų sistema susijusi su labai didelėmis pinigų sumomis, būtina, kad visose valstybėse narėse vertinimo sistema būtų taikoma nuosekliai. Todėl svarbu atsargiai atsižvelgti į įverčius, kurių neįmanoma stebėti tiesiogiai rinkoje, ir skaičiuojant nacionalinių sąskaitų rodiklius vengti taikyti modeliais pagrįstas procedūras.
- 1.14. 2010 m. ESS sąvokos ne vienu atveju yra konkretesnės ir tikslesnės nei 2008 m. NSS, kadangi siekiama, kad pagal nacionalines sąskaitas nustatyti valstybių narių rodikliai būtų kuo nuoseklesni. Dėl šio esminio patikimų ir nuoseklių įverčių poreikio nustatytas pagrindinis ES nacionalinių sąskaitų rinkinys. Kai valstybių narių vertinimas nepakankamai nuoseklus, taip gauti įverčiai paprastai įrašomi į vadinamąsias nepagrindines sąskaitas – papildomas lenteles ir palydovines sąskaitas.
- 1.15. Pavyzdžiui, rengiant 2010 m. ESS buvo nuspręsta, kad būtina atsargiai vertinti pensinių įsipareigojimų / teisių sritį. Jų vertinimo labai reikia ekonominei analizei vykdyti, tačiau nuspręsta į šiuos įverčius žiūrėti atsargiau dėl esminio ES reikalavimo – rengti laiko ir teritorijos atžvilgiu nuoseklias sąskaitas.

Globalizacija

- 1.16. Dėl vis globalesnio ekonominės veiklos pobūdžio padidėjo įvairių formų tarptautinės prekybos mastas, todėl šalims sudėtingiau nuodugnai apibūdinti savo ekonomiką nacionalinėse sąskaitose. Globalizacija – kintamas bei daugialypis procesas, dėl kurio nacionalinius išteklius lengviau perkelti į kitas šalis, o skirtingų šalių ekonomikos tarpusavio sąsajos stiprėja. Daugiausia nacionalinių sąskaitų vertinimo problemų gali kilti dėl to, kad daugiašalės bendrovės vykdo vis daugiau tarptautinių sandorių tarp patronuojančiųjų ir patronuojamųjų bendrovių bei filialų – šių sandorių daugėjimas yra vienas iš globalizacijos požymių. Tačiau yra ir kitų probleminių sričių; toliau pateikiamas išsamesnis su statistiniais duomenimis susijusių klausimų sąrašas:
- 1) susijusių bendrovių tarpusavio pervedimų kainodara (importo ir eksporto vertinimas);
 - 2) prekės dažniau apdorojamos trečiojoje šalyje už užmokestį, t. y. prekės pervežamos per sieną, bet nuosavybės teisės neperduodamos (prekės perdirbimui); didesnis prekybinio tarpininkavimo mastas;
 - 3) bendrovių ir namų ūkių vykdoma tarptautinė prekyba internetu;
 - 4) prekyba intelektualinės nuosavybės turtu ir jo naudojimas visose pasaulio šalyse;
 - 5) užsienyje dirbantys asmenys, pervedantys dideles sumas šeimai, likusiai buvusioje gyvenamojoje šalyje (dirbančių asmenų perlaidos, sudarančios asmeninių pervedimų dalį);
 - 6) daugiašalės bendrovės, siekdamos didesnio gamybos našumo ir mažesnių mokesčių, veiklą vykdo ne vienos valstybės teritorijoje. Dėl to gali atsirasti dirbtinių bendrovių struktūrų, neatitinkančių ekonominės tikrovės;
 - 7) globaliai veiklai finansuoti naudojamos lengvatinio apmokestinimo finansinės priemonės (specialiosios paskirties vienetai ir kitos struktūros);
 - 8) prekių reeksportas; prekių vežimas ES iš vienos valstybės narės į kitą, įvažiavus į Sąjungos teritoriją (kvazi-vežimas);
 - 9) intensyvesni su tiesioginėmis užsienio investicijomis susiję ryšiai ir poreikis nustatyti bei paskirstyti tiesioginių investicijų srautus.
- 1.17. Dėl šių vis dažnesnių globalizacijos ypatybių nacionalinėms statistikos institucijoms vis sudėtingiau atidžiai stebėti ir tiksliai vertinti tarptautinius srautus. Net taikant išsamią ir patikimą likusio pasaulio sektoriaus įrašų (vadinasi, ir tarptautinių sąskaitų mokėjimų balanse) rinkimo ir vertinimo sistemą, globalizacijos sąlygomis didės papildomų pastangų palaikyti visų šalių ir šalių grupių nacionalinių sąskaitų kokybę poreikis.

2010 m. ESS TAIKYMO SRITYS**Analizės ir politikos pagrindas**

- 1.18. ESS galima taikyti analizuojant ir vertinant:
- a) Visos ekonomikos struktūrą. Taikomų rodiklių tipų pavyzdžiai:
 - 1) pridėtinė vertė ir užimtumas pagal ekonominės veiklos rūšis;
 - 2) pridėtinė vertė ir užimtumas pagal regionus;
 - 3) pajamų paskirstymas pagal sektorius;
 - 4) importas ir eksportas pagal produktų grupes;
 - 5) galutinio vartojimo išlaidos pagal funkcijų ir produktų grupes;
 - 6) pagrindinio kapitalo formavimas ir pagrindinio kapitalo atsargos pagal ekonominės veiklos rūšis;
 - 7) finansinio turto likučių ir srautų sudėtis pagal turto rūšis ir sektorius.

b) Konkrečias ekonomikos dalis ar aspektus. Pavyzdžiui:

- 1) bankininkystę ir finansus kaip nacionalinės ekonomikos dalį;
- 2) valdžios sektoriaus vaidmenį ir finansinę padėtį;
- 3) tam tikro regiono ekonomiką (lyginant su visos šalies ekonomika);
- 4) namų ūkių taupymo ir skolos lygį.

c) Ekonomikos raidą tam tikru laikotarpiu. Pavyzdžiui:

- 1) analizuojant BVP augimo tempą;
- 2) analizuojant infliaciją;
- 3) analizuojant namų ūkių išlaidų sezoniškumą ketvirtinėse sąskaitose;
- 4) analizuojant kintančią tam tikrų rūšių finansinių priemonių svarbą laiko atžvilgiu, pvz., didėjančią išvestinių finansinių priemonių svarbą;
- 5) lyginant nacionalinės ekonomikos pramonės struktūras ilgalaikiu laikotarpiu.

d) Visos ekonomikos ir kitų šalių ekonomikos ryšį. Pavyzdžiui:

- 1) lyginant ES valstybių narių valdžios sektoriaus vaidmenį ir dydį;
- 2) analizuojant ES, **įskaitant valstybes nares ir jų regionus**, ekonomikos tarpusavio sąsajas;
- 3) analizuojant ES eksporto sudėtį ir paskirties vietas;
- 4) ES ir kitų išsivysčiusios ekonomikos šalių BVP augimo tempo arba disponuojamųjų pajamų vienam gyventojui palyginimas.

1.19. ESS duomenys labai svarbūs ES ir jos valstybėms narėms formuojant socialinę ir ekonominę politiką bei vykdant jos priežiūrą.

ESS taikymo pavyzdžiai:

- a) euro zonos makroekonominės ir pinigų politikos formavimo priežiūra ir vadovavimas jam, ekonominės ir pinigų sąjungos (EPS) konvergencijos kriterijų nustatymas pagal nacionalinių sąskaitų rodiklius (pvz., BVP augimo tempą);
- b) perviršinės deficito procedūros kriterijų nustatymas: valdžios sektoriaus deficito ir skolos rodikliai;
- c) finansinės paramos ES regionams teikimas: skirstant lėšas regionams naudojama regioninių sąskaitų statistika;
- d) ES biudžeto nuosavų išteklių nustatymas. Pastaruoju atveju į nacionalinių sąskaitų duomenis atsižvelgiama trejopai:
 - 1) visas ES išteklių dydis nustatomas kaip valstybių narių bendrųjų nacionalinių pajamų (BNP) sumos procentinė dalis;
 - 2) trečiojo tipo nuosavų Europos Sąjungos išteklių šaltinis – nuosavi PVM ištekliai; valstybių narių įnašai, prisidedant prie šių išteklių, daugiausia nustatomi pagal nacionalinių sąskaitų rodiklius, nes pagal juos nustatomas vidutinis PVM tarifas;

- 3) santykinis valstybių narių įnašų, prisidedant prie ketvirtojo tipo ES nuosavų išteklių, dydis nustatomas pagal jų bendrųjų nacionalinių pajamų įverčius. Šiais įverčiais grindžiama dauguma valstybių narių mokėjimų.

2010 m. ESS sąvokų ypatybės

- 1.20. Tinkamam santykiui tarp reikiamų duomenų ir galimų pateikti duomenų užtikrinti 2010 m. ESS vartojamoms sąvokoms priskiriamos kelios svarbios ypatybės. Taigi sąskaitos yra:

- a) suderinamos tarptautiniu mastu;
- b) suderintos su kitomis socialinės ir ekonominės statistikos sistemomis;
- c) nuoseklios;
- d) tinkamos taikyti, nes jas galima praktiškai įvertinti;
- e) kitokios nei dauguma administracinių sąvokų;
- f) nusistovėjusios ir nustatytos ilgam laikui;
- g) skirtos ekonominiams procesams apibūdinti pinigine ir paprastai nustatoma išraiška;
- h) tinkamos taikyti įvairiose situacijose ir įvairiems tikslams.

- 1.21. 2010 m. ESS sąvokos suderinamos tarptautiniu mastu, nes:

- a) 2010 m. ESS sąvokos atitinka sąvokas, vartojamas pasaulinėse nacionalinių sąskaitų sudarymo gairėse, t. y. 2008 m. NSS;
- b) valstybėse narėse 2010 m. ESS turi būti laikomasi kaip standarto teikiant nacionalinių sąskaitų duomenis visoms tarptautinėms organizacijoms;
- c) tarptautinis sąvokų suderinamumas būtinas, norint lyginti įvairių šalių statistiką.

- 1.22. 2010 m. ESS sąvokos yra suderintos su kitos socialinės ir ekonominės statistikos sąvokomis, nes 2010 m. ESS vartojamos sąvokos ir klasifikatoriai (pvz., statistinis ekonominės veiklos rūšių klasifikatorius Europos Sąjungoje NACE (2 red.)⁽¹⁾) yra taikomi ir kitoje valstybių narių socialinėje ir ekonominėje statistikoje, pvz., gamybos, užsienio prekybos ir užimtumo statistikoje; sąvokų skirtumų yra labai nedaug. Be to, šios 2010 m. ESS sąvokos ir klasifikatoriai suderinti su atitinkamomis Jungtinių Tautų sąvokomis ir klasifikatoriais.

Kadangi ESS sąvokos suderintos su kita socialine ir ekonomine statistika, rodiklius daug lengviau sieti ir lyginti ir galima užtikrinti nacionalinių sąskaitų rodiklių kokybę. Be to, šią specifinės statistikos informaciją galima geriau susieti su bendrąja nacionalinės ekonomikos statistika.

- 1.23. Remiantis bendromis sąvokomis, taikomomis visoje nacionalinių sąskaitų sistemoje ir kitose socialinės ir ekonominės statistikos sistemose, galima rengti nuoseklius rodiklius. Pavyzdžiui, galima nustatyti šiuos santykius:

- a) našumo rodiklius, kaipantai per darbo valandą sukuriama pridėtinę vertę (šiems rodikliams nustatyti būtina, kad pridėtinės vertės ir darbo laiko sąvokos būtų vartojamos nuosekliai);
- b) nacionalines disponuojamąsias pajamas vienam gyventojui (šiam santykiui nustatyti būtina, kad nacionalinių disponuojamųjų pajamų ir demografinių rodiklių sąvokos būtų vartojamos nuosekliai);
- c) pagrindinio kapitalo formavimą kaip pagrindinio kapitalo atsargų procentinę dalį (šiam santykiui nustatyti būtinos nuoseklios šių srautų ir likučių apibrėžtys);

⁽¹⁾ 2006 m. gruodžio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1893/2006, nustatantis statistinį ekonominės veiklos rūšių klasifikatorių NACE 2 red. (OL L 393, 2006 12 30, p. 1).

d) valdžios sektoriaus deficitą ir valstybės skolą kaip bendrojo vidaus produkto procentinę dalį (šioms rodikliams nustatyti būtina, kad būtų nuosekliai vartojamos valdžios sektoriaus deficito, skolos ir bendrojo vidaus produkto sąvokos).

Dėl vidinio nuoseklumo tam tikrus įverčius galima apskaičiuoti kaip skirtumą, pvz., taupymą galima nustatyti iš disponuojamųjų pajamų atėmus galutinio vartojimo išlaidas.

1.24. 2010 m. ESS sąvokos taikomos atsižvelgiant į duomenų rinkimą ir vertinimą. Pritaikomas sąvokų pobūdis sąskaitų rengimo gairėse atsiskleidžia keleriopai:

a) veikla ar objektai apibūdinami tik tuo atveju, jeigu jie yra pakankamai didelio masto. Pavyzdžiui, namų ūkių savo reikmėms vykdoma prekių gamyba, kaip antai audimas ir keramikos dirbinių gamyba, nepriskiriami gamybai, nes ES šalyse ši veikla yra nedidelio masto;

b) prie kai kurių sąvokų aiškiai nurodyta, kaip jas vertinti. Pavyzdžiui, nustatant pagrindinio kapitalo vartojimą daroma nuoroda į tiesinį nusidėvėjimą. Vertinant pagrindinio kapitalo atsargas, jei nėra tiesioginės informacijos apie ilgalaikio turto likučius, turi būti taikomas nuolatinio inventorizavimo metodas. Kitas pavyzdys – gamybos savo reikmėms vertinimas: paprastai ji vertinama bazinėmis kainomis, tačiau, jeigu reikia, bazinės kainos gali būti apytiksliai nustatomos pridodant įvairias susijusias sąnaudas;

c) nustatytos tam tikros sutartinės nuostatos. Pavyzdžiui, visos valdžios sektoriaus teikiamos kolektyvinės paslaugos priskiriamos galutinio vartojimo išlaidoms.

1.25. Vis dėlto nacionalinių sąskaitų statistikai būtinus duomenis ne visada paprasta rinkti tiesiogiai, nes pagrindinės sąvokos paprastai skiriasi nuo administracinių duomenų šaltinių sąvokų. Administracinių šaltinių pavyzdžiai – verslo sąskaitos, įvairių rūšių mokesčių duomenų (PVM, fizinių asmenų pajamų mokestis, importo mokesčiai ir kt.) įrašai, socialinės apsaugos duomenys bei bankų ir draudimo bendrovių priežiūros tarnybų teikiami duomenys. Šie administraciniai duomenys naudojami rengiant nacionalines sąskaitas. Paprastai jie pertvarkomi, kad atitiktų ESS.

ESS sąvokos dažniausiai skiriasi nuo jų administracinių atitikmenų:

a) šalyse taikomos skirtingos administracinės sąvokos. Dėl to jas vartojant neužtikrinamas tarptautinis suderinamumas;

b) administracinės sąvokos bėgant laikui kinta. Dėl to jas vartojant nėra galimybės lyginti duomenis pagal tam tikrus laikotarpius;

c) skirtingose administracinėse sistemose paprastai vartojamos skirtingos pagrindinės sąvokos, todėl skiriasi ir administracinių duomenų šaltinių sąvokos. Tačiau susieti ir palyginti duomenis, kas yra būtina rengiant nacionalinių sąskaitų rodiklius, galima tik vartojant suderintas sąvokas;

d) administracinės sąvokos paprastai nėra tinkamiausios ekonominei analizei atlikti ir ekonominei politikai vertinti.

1.26. Vis dėlto administracinių duomenų šaltiniai labai gerai atitinka nacionalinių sąskaitų ir kitų rūšių statistikos poreikius, nes:

a) statistikos reikmėms parengtos sąvokos ir klasifikatoriai taip pat naudojami administraciniais tikslais, pvz., valdžios sektoriaus išlaidų klasifikatorius pagal rūšis;

b) administracinių duomenų šaltiniuose specialiai atsižvelgiama į (atskirų) statistikos duomenų poreikius; tai taikytina, pvz., Intrastato sistemos, skirtai informacijai apie prekių pristatymą iš vienos valstybės narės į kitą teikti.

1.27. Pagrindinės ESS sąvokos yra nusistovėjusios ir ilgalaikės, nes:

a) jos patvirtintos kaip ilgalaikis tarptautinis standartas;

b) naujose tarptautinių nacionalinių sąskaitų rengimo gairių redakcijose keičiama labai nedaug pagrindinių sąvokų.

Dėl šio sąvokų nuoseklumo mažėja poreikis perskaiciuoti laiko eilutes. Be to, sąvokos ne tiek priklauso nuo nacionalinio ir tarptautinio politinio lygmens poveikio. Todėl nacionalinių sąskaitų rodiklius buvo galima naudoti kaip objektyvią duomenų bazę, formuojant ekonominę politiką ir vykdant jos analizę.

- 1.28. 2010 m. ESS sąvokos skirtos ekonominiam procesui apibūdinti pinigine ir paprastai nustatoma išraiška. Atsargos ir srautai, kuriuos sunku paprastai išreikšti pinigais arba kurie neturi aiškių piniginių atitikmenų, į ESS neįrašomi.

Šis principas netaikytas griežtai, nes taip pat reikėtų atsižvelgti į nuoseklumo reikalavimą ir į naudotojų poreikius. Pavyzdžiui, laikantis nuoseklumo reikalavimo valdžios sektoriaus suteikiamos kolektyvinės paslaugos įrašomos kaip produkcija, kadangi atlygį darbuotojams ir valdžios sektoriaus visų rūšių prekių ir paslaugų pirkimą galima paprastai išreikšti pinigais. Be to, nacionalinės sąskaitos yra naudingesnės ekonominei analizei vykdyti ir politikai formuoti, jei jose apibūdinamos valdžios sektoriaus kolektyvinės paslaugos likusios visos nacionalinės ekonomikos dalies atžvilgiu.

- 1.29. ESS sąvokų taikymo sritį galima apibūdinti atsižvelgiant į keletą svarbių ribinių atvejų.

ESS gamybos sričiai priskiriami (žr. 3.07–3.09 dalis):

- a) valdžios sektoriaus teikiamos individualios ir kolektyvinės paslaugos;
- b) savininkų užimtų būstų savo reikmėms teikiamos apgyvendinimo paslaugos;
- c) prekių, pvz., žemės ūkio produktų, gamyba savo galutiniam vartojimui;
- d) statyba savo reikmėms, taip pat namų ūkių savo reikmėms vykdoma statyba;
- e) namų ūkių samdomų darbininkų teikiamos paslaugos;
- f) žuvų veisimas žuvininkystės ūkiuose;
- g) neteisėta gamyba, jei visi su operacija susiję vienetai ją vykdo savanoriškai;
- h) gamyba, jei ne visos už ją gautos pajamos deklaruojamos mokesčių institucijoms, pvz., nelegali tekstilės gaminių gamyba.

- 1.30. Gamybos sričiai nepriskiriama ir į ESS neįrašoma:

- a) to paties namų ūkio teikiamos ir vartojamos namų bei asmeninės paslaugos, pvz., valymas, valgio ruošimas arba ligonių ar senolių priežiūra;
- b) savanoriškai teikiamos paslaugos, nesusijusios su prekių gamyba, pvz., nemokamos priežiūros ir valymo paslaugos;
- c) natūralus žuvies veisimas atviroje jūroje.

- 1.31. Į ESS įrašoma visa produkcija, gaunama iš ekonominės veiklos gamybos srityje. Pagalbinės veiklos produkcija neįrašoma. Visos pagalbinės veiklos sąnaudos laikomos pagrindinės veiklos sąnaudomis. Jei vien pagalbinę veiklą vykdančios įmonės duomenų reikia statistikos reikmėms ir jos gamybos veiklą galima aiškiai priskirti atskiroms sąskaitoms, arba jei ši įmonė yra kitoje vietoje, nei jos aptarnaujamas vienetas, ši įmonė laikoma atskiru vienetu ir pagal pagrindinę veiklą priskiriama tam tikros rūšies ekonominės veiklos vykdytojams tiek nacionalinėse, tiek regioninėse sąskaitose. Jei nėra tinkamų pagrindinių duomenų, pagalbinės veiklos produkciją galima įvertinti sudedant sąnaudas.

- 1.32. Jei veikla priskiriama gamybai, o jos produkcija įrašoma į sąskaitas, taip pat turi būti įrašomos susijusios pajamos, užimtumas, galutinis vartojimas ir kt. Pavyzdžiui, jeigu savininkų užimtų būstų savo reikmėms teikiamos apgyvendinimo paslaugos į sąskaitas įrašomos kaip gamyba, susijusios šių savininkų pajamos ir galutinio vartojimo išlaidos taip pat įrašomos į sąskaitas. Kadangi, pagal apibrėžtį, teikiant savininkų užimtų būstų paslaugas darbo sąnaudų nėra, į užimtumo aspektą neatsižvelgiama. Tai atitinka ir darbo statistikos sistemos principus, nes pagal šią sistemą į būsto nuosavybės užimtumo aspektą taip pat neatsižvelgiama. Jei veikla nėra įrašoma į sąskaitas kaip gamyba, galioja atvirkštinis principas: tame pačiame namų ūkyje suteiktos ir sunaudotos buitinės paslaugos neteikia pajamų ir nėra susijusios su galutinio vartojimo išlaidomis, todėl į užimtumą taip pat neatsižvelgiama.

- 1.33. ESS taip pat nustatomos sutartinės nuostatos dėl:
- valdžios sektoriaus produkcijos vertinimo;
 - draudimo paslaugų ir netiesioginiai įvertintų finansinio tarpininkavimo paslaugų vertinimo;
 - visų valdžios sektoriaus teikiamų kolektyvinių paslaugų priskyrimo galutinio vartojimo išlaidoms (užuoat jas priskiriant tarpiniam vartojimui).

Skirstymas pagal sektorius

- 1.34. Sektorių sąskaitos sudaromos priskiriant vienetus sektoriams; pagal tai galima pateikti kiekvieno sektoriaus sąskaitų sandorius ir balansuojamuosius straipsnius. Pateikiant pagal sektorius nustatoma daug ekonominei ir fiskalinei politikai svarbių rodiklių. Pagrindiniai sektoriai – namų ūkių, valdžios, bendrovių (finansinių ir nefinansinių), namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų (namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI) ir likusio pasaulio sektoriai.

Svarbu atskirti rinkos ir ne rinkos veiklą. Jei valstybės kontroliuojamas vienetas yra rinkos bendrovė, jis priskiriamas ne valdžios, o bendrovių sektoriui. Taigi šios bendrovės deficitas ir skola nebus įrašomi į valdžios sektoriaus deficitą ir skolą.

- 1.35. Svarbu nustatyti aiškius ir patikimus vienetų priskyrimo sektoriams kriterijus.

Viešąjį sektorių sudaro visi valdžios kontroliuojami tos šalies instituciniai vienetai rezidentai. Privatųjį sektorių sudaro visi kiti vienetai rezidentai.

1.1 lentelėje nurodyti kriterijai, pagal kuriuos viešasis sektorius atskiriamas nuo privačiojo, viešajame sektoriuje – valdžios sektorius nuo viešųjų bendrovių sektoriaus, o privačiajame – namų ūkiams paslaugas teikiančių NPI sektorius nuo privačiųjų bendrovių sektoriaus.

1.1 lentelė

Kriterijai	Kontroliuojamas valstybės (viešasis sektorius)	Kontroliuojamas privačiųjų asmenų (privatusis sektorius)
Ne rinkos produkcija	Valdžios sektorius	Namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos
Rinkos produkcija	Viešosios bendrovės	Privačiosios bendrovės

- 1.36. Kontrolė – tai gebėjimas nustatyti institucinio vieneto bendrąją veiklos politiką ar programą. Išsamesni kontrolės apibrėžties duomenys pateikti 2.35–2.39 dalyse.

- 1.37. Norint atskirti rinkos ir ne rinkos vienetų arba viešajame sektoriuje – valdžios sektorių ar bendrovių sektorių, taikoma ši taisyklė:

laikoma, kad veikla yra rinkos veikla, jei atitinkamomis prekėmis ir paslaugomis prekiaujama šiomis sąlygomis:

- pardavėjai savo veikla stengiasi kuo labiau padidinti ilgalaikį pelną, todėl prekes ir paslaugas rinkoje laisvai parduoda tam, kas yra pasiruošęs mokėti prašomą kainą;
- pirkėjai savo veikla stengiasi gauti kuo daugiau naudos, atsižvelgdami į ribotus savo išteklius, pirkdami jų poreikius geriausiai atitinkančius produktus už siūlomą kainą;
- rinka yra veiksminga, kai pirkėjai ir pardavėjai gali ja naudotis ir turi informacijos apie ją. Rinka gali būti veiksminga ir tada, kai šių sąlygų nėra griežtai laikomasi.

- 1.38. ESS sąvokų sistema labai išsami, todėl ją galima taikyti lanksčiai: kai kurios sąvokos nėra konkrečiai pateiktos pačioje ESS, tačiau jas galima nesunkiai apibrėžti pritaikant esamas sąvokas. Pavyzdžiui, perskirstant ESS nustatytus subsektorius galima nustatyti naujus sektorius.

- 1.39. Be to, sąvokas galima taikyti lanksčiai nustatant papildomus, sistemos principams neprieštarujančius kriterijus. Pavyzdžiui, pagal šiuos kriterijus galima rengti subsektorių sąskaitas pagal gamintojų vienetų darbuotojų skaičių arba namų ūkių pajamų dydį. Užimtumo statistikoje galima smulkiau klasifikuoti duomenis pagal išsilavinimo lygį, amžių ir lytį.

Palydovinės sąskaitos

- 1.40. Norint patenkinti kai kuriuos duomenų poreikius reikėtų rengti atskiras palydovines sąskaitas.

Pavyzdžiui:

- a) socialinės apskaitos matricos (SAM);
 - b) turizmo poveikis nacionalinei ekonomikai;
 - c) sveikatos priežiūros išlaidų ir finansavimo analizė;
 - d) moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra kaip intelektinės nuosavybės kapitalo formavimas;
 - e) žmogiškasis kapitalas kaip nacionalinės ekonomikos turtas;
 - f) namų ūkių pajamų ir išlaidų analizė, vykdoma remiantis mikrolygmeniu pagrįstomis pajamų ir išlaidų sąvokomis;
 - g) aplinkos ir ekonomikos santykiai;
 - h) namų ūkių vidaus gamyba;
 - i) gerovės pokyčių analizė;
 - j) nacionalinių sąskaitų ir verslo sąskaitų rodiklių skirtumų ir jų poveikio vertybinių popierių ir valiutų rinkoms analizė;
 - k) mokestinių pajamų apskaičiavimas.
- 1.41. Palydovinėmis sąskaitomis tenkinami šie duomenų poreikiai:
- a) prireikus pateikti išsamesnės informacijos ir neįrašyti nebūtinus;
 - b) išplėsti sąskaitų sistemos taikymo sritį nepinigine informacija, pvz., apie taršą ir gamtos išteklius;
 - c) pakeisti tam tikras pagrindines sąvokas, pvz., išplėsti kapitalo formavimo sąvoką, į ją įrašant švietimo išlaidas.
- 1.42. Pagal socialinės apskaitos matricą (SAM) galima apibūdinti išteklių ir naudojimo lentelių ir sektorių sąskaitų ryšius. Remiantis SAM galima gauti papildomos informacijos apie užimtumo lygį ir struktūrą, skirstant atlygį darbuotojams pagal darbuotojų tipą. Taip skirstomi tiek darbo jėgos panaudojimas pagal ekonominę veiklą, kaip nurodyta panaudojimo lentelėse, tiek darbo jėgos išteklių pagal socialinius ekonominius pogrūpius, kaip nurodyta namų ūkių sektoriaus subsektorių pirminių pajamų išdėstymo sąskaitoje. Taip sistemaiškai pateikiami įvairių kategorijų darbo jėgos išteklių ir panaudojimas.
- 1.43. Palydovinėse sąskaitose taikomos visos pagrindinės centrinės 2010 m. ESS sąvokos ir klasifikatoriai. Sąvokos turi būti keičiamos tik jei toks yra palydovinės sąskaitos tikslas. Tokiais atvejais palydovinėje sąskaitoje taip pat pateikiama lentelė, pagal kurią būtų galima nustatyti palydovinės sąskaitos ir centrinės sistemos pagrindinių agreguotų rodiklių ryšį. Tokiu būdu centrinė sistema lieka pagrindine sistema, tačiau tuo pat metu atsizvelgiama ir į kitus konkretesnius poreikius.

- 1.44. Iš esmės centrinėje sistemoje nepateikiami likučių ir srautų, kuriuos sunku paprastai išreikšti pinigais (arba kurie neturi aiškaus piniginio atitikmens), rodikliai. Dėl šių likučių ir srautų pobūdžio paprastai galima juos analizuoti pasitelkiant nepiniginis statistinius duomenis, pvz.:
- a) gamybą namų ūkiuose galima apibūdinti kitoms reikmėms skirtu laiku (valandomis);
 - b) švietimą galima apibūdinti pagal mokymo rūšį, moksleivių skaičių, vidutinę studijų trukmę iki diplomo gavimo ir kt.;
 - c) taršos poveikį galima apibūdinti pagal gyvų gyvūnų populiacijų kiekybinius pokyčius, miškų medžių būklę, atliekų kiekį, anglies monoksido kiekį, spinduliuotę ir kt.
- 1.45. Pagal palydovines sąskaitas galima susieti šią statistiką, išreikštą nepiniginiais vienetais, ir centrinę nacionalinių sąskaitų sistemą. Taikant centrinėje sistemoje naudojamus klasifikatorius šiai nepiniginei statistikai galima susieti, pvz., klasifikavimą pagal namų ūkių tipą arba ekonominės veiklos rūšį. Taip sudaroma nuosekli išplėstinė sistema. Iš jos galima pasirinkti reikiamus duomenis, nagrinėjant ir vertinant sąveiką tarp centrinės sistemos kintamųjų ir išplėstinės dalies kintamųjų.
- 1.46. Taikant centrinę sistemą ir remiantis jos pagrindiniais agreguotais rodikliais neapibūdinami gerovės pokyčiai. Galima sudaryti išplėstines sąskaitas, į kurias taip pat būtų įrašytos sąlyginės pinigines vertės, pvz.:
- a) tame pačiame namų ūkyje teikiamų ir naudojamų buitinių bei asmeninių paslaugų;
 - b) laisvalaikio pokyčių;
 - c) gyvenimo mieste privalumų ir trūkumų;
 - d) asmeninių pajamų pasiskirstymo skirtumų.
- 1.47. Išplėstinėse sąskaitose taip pat galima perklasifikuoti galutines neišvengiamas išlaidas (pvz., gynybai) ir priskirti jas tarpiniam vartojimui, t. y. vertinti jas kaip išlaidas, kuriomis nepridedama prie gerovės. Panašiai tarpiniam vartojimui gali būti priskiriami nuostoliai dėl potvynių ir kitų gaivalinių nelaimių, t. y. jie vertinami kaip mažinantys (visą) gerovę. Taip galima pabandyti sudaryti labai apytikrą ir neišsamų gerovės pokyčių rodiklį. Vis dėlto gerovę sudaro įvairūs aspektai, kurių daugumos neįmanoma tinkamai išreikšti pinigais. Todėl norint įvertinti gerovę geriau kiekvienam aspektui naudoti atskirus rodiklius ir vertinimo vienetus. Būtų galima, pvz., taikyti vaikų mirtingumo, gyvenimo trukmės, suaugusiųjų raštingumo ir nacionalinių pajamų vienam gyventojui rodiklius. Šiuos rodiklius būtų galima įrašyti į palydovinę sąskaitą.
- 1.48. Norint, kad ESS būtų nuosekli ir suderinta tarptautiniu mastu, joje nevertojamos administracinės sąvokos. Vis dėlto dėl įvairių nacionalinio lygmens poreikių gali būti labai naudinga turėti administracines sąvokomis pagrįstų duomenų. Pavyzdžiui, norint įvertinti mokesčių pajamas, reikia statistinių duomenų apie apmokestinamas pajamas. Šiuos statistinius duomenis galima gauti šiek tiek pakeičiant nacionalinių sąskaitų statistinius duomenis.
- 1.49. Panašų metodą galima taikyti nacionalinės ekonominės politikos sąvokoms, pvz.:
- a) infliacijos sąvokai, taikomai didinant pensijas, bedarbio pašalpas arba atlygį darbuotojams valstybės tarnautojų atveju;
 - b) mokesčių, socialinių įmokų, valdžios sektoriaus ir kolektyvinio sektoriaus sąvokoms, taikomoms aptariant tinkamiausią kolektyvinio sektoriaus dydį;
 - c) strateginių sektorių ir (arba) ekonominės veiklos rūšių sąvokoms, taikomoms formuojant valstybės arba ES ekonominę politiką;
 - d) verslo investicijų sąvokai, taikomai formuojant valstybės ekonominę politiką;
 - e) išsamių pensijų įrašų lentelei.

Šiuos duomenų poreikius galima patenkinti palydovinėmis sąskaitomis arba papildomomis lentelėmis.

2010 m. ESS ir 2008 m. NSS

1.50. 2010 m. ESS pagrįsta 2008 m. NSS, pagal kurią visos pasaulio šalys rengia nacionalines sąskaitas, sąvokomis. Vis dėlto 2010 m. ESS ir 2008 m. NSS skiriasi keliais svarbiais aspektais:

a) Sistemos skirtingai pateiktos:

- 1) 2010 m. ESS atskiri skyriai skirti produktų sandoriams, paskirstomiejiems sandoriams ir finansiniams sandoriams. 2008 m. NSS šie sandoriai priešingai aptariami atskiroms sąskaitoms skirtuose skyriuose, pvz., skyriuose apie gamybos sąskaitą, pirminių pajamų išdėstymo sąskaitą, kapitalo sąskaitą ir likusio pasaulio sektoriaus sąskaitą;
- 2) 2010 m. ESS tam tikra sąvoka apibūdinama pateikiant apibrėžtį ir išvardijant, kokie dalykai priskiriami ir kokie – ne. 2008 m. NSS sąvokos paprastai apibūdinamos bendriau ir paaiškinamos sutartinės nuostatos.

b) Kai kurios 2010 m. ESS sąvokos konkretesnės ir tikslesnės nei 2008 m. NSS sąvokos:

- 1) 2008 m. NSS nepateikti konkretūs kriterijai produkcijos kategorijoms skirstyti į rinkos, galutinio naudojimo savo reikmėms ir ne rinkos produkciją. Siekiant užtikrinti vienodą požiūrį, ESS šis skirstymas paaiškintas plačiau;
- 2) 2010 m. ESS daroma prielaida, kad kai kurios namų ūkių gamybos rūšys, pvz., audimas ir baldų gamyba, valstybėse narėse yra nedidelio masto, todėl jų nereikia įrašyti į sąskaitas;
- 3) 2010 m. ESS pateiktos nuorodos į ES institucinius susitarimus, pvz., Intrastato sistemą, skirtą duomenims apie ES vidaus prekių srautus ir valstybių narių įnašus ES registruoti;
- 4) 2010 m. ESS taikomi ES klasifikatoriai, pvz., produktų pagal veiklos rūšį klasifikatorius CPA ⁽¹⁾ ir ekonominės veiklos rūšių klasifikatorius NACE (2 red.) (šie klasifikatoriai suderinti su atitinkamais JT klasifikatoriais);
- 5) 2010 m. ESS pateiktas papildomas visų išorės sandorių klasifikatorius: sandoriai skirstomi į ES rezidentų tarpusavio sandorius ir sandorius su ne ES rezidentais;
- 6) siekiant tenkinti Europos pinigų sąjungos poreikius, 2010 m. ESS perskirstyti 2008 m. NSS finansų bendrovių sektoriaus subsektoriai. 2010 m. ESS gali būti konkretesnė nei 2008 m. NSS, nes 2010 m. ESS pirmiausia taikoma valstybėms narėms. ESS taip pat turėtų būti konkretesnė tam, kad patenkintų Sąjungos duomenų poreikius.

2010 m. ESS ir ESS 95

1.51. 2010 m. ESS skiriasi nuo ESS 95 tiek taikymo sritymi, tiek sąvokomis. Dauguma šių skirtumų atitinka 1993 m. NSS ir 2008 m. NSS skirtumus. Pagrindiniai skirtumai:

- a) moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra priskiriami prie kapitalo formavimo, nes jų rezultatas – intelektinės nuosavybės turtas. Šis pakeitimas įrašomas į palydovinę sąskaitą ir atitinkamai į pagrindines sąskaitas, nustatant, kad atitinkami valstybių narių rodikliai pakankamai patikimi ir suderinti;
- b) išlaidos ginklų sistemoms, atitinkančioms bendrą turto apibrėžtį, priskiriamos ne tarpinėms išlaidoms, o pagrindinio kapitalo formavimui;
- c) nustatyta analitinė kapitalo paslaugų sąvoka, taikoma kalbant apie rinkos produkciją, kad būtų galima parengti papildomą lentelę, į kurią šios paslaugos būtų įrašomos kaip pridėtinės vertės dedamoji;
- d) išplėsta finansinio turto apibrėžtis, plačiau įtraukiant išvestinių finansinių priemonių sutartis;

⁽¹⁾ 2008 m. balandžio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 451/2008, nustatantis naują statistinį produktų pagal veiklos rūšį klasifikatorių (CPA) (OL L 145, 2008 6 4, p. 65).

- e) nustatytos naujos pensinių išpareigojimų / teisių duomenų įrašymo į sąskaitas taisyklės. Sąskaitos papildytos nauja lentelė, kurioje galima pateikti visų kaupiamųjų arba nekaupiamųjų pensinių išpareigojimų / teisių socialinio draudimo srityje įverčius. Šioje lentelėje pateikti visų privačiųjų ir valstybinių pensijų sistemų, įskaitant socialinės apsaugos pensijų sistemas, išpareigojimai ir susiję srautai, neatsižvelgiant į tai, ar jos kaupiamosios, ar ne, ir joje pateikiama visa išsamiai analizei būtina informacija;
- f) prekių nuosavybės teisių pasikeitimo taisyklės dabar yra visuotinai taikomos, todėl pasikeitė prekybinio tarpininkavimo ir perdirtbi (tiek užsienyje, tiek šalies teritorijoje) siunčiamų prekių duomenų įrašymo tvarka. Dabar į užsienį perdirtbti siunčiamų prekių duomenys įrašomi grynąja verte, priešingai nei pagal 1993 NSS ir ESS 95 redakcijas, kai jie buvo įrašomi bendrąja verte. Todėl šios veiklos duomenys visai kitaip įrašomi į išteklių ir panaudojimo sistemą;
- g) pateikta daugiau nurodymų apskritai dėl finansų bendrovių ir ypač dėl specialiosios paskirties vienetų (SPV). Į valdžios kontroliuojamų SPV, kurie veiklą vykdo užsienyje, duomenis dabar atsižvelgiama kitaip, kad būtų užtikrinta, kad jų išpareigojimai būtų įrašyti į valdžios sektoriaus sąskaitas;
- h) paaiškinta, kaip atsižvelgti į perteklinius viešųjų bendrovių dividendus (angl. *super dividends*), t. y. jie priskirtini specialioms mokėjimams ir išėmimams iš nuosavybės vertybinių popierių;
- i) nustatyti viešojo ir privačiojo sektorių partnerystės traktavimo principai; išplėsta restruktūrizavimo agentūrų traktuotė;
- j) siekiant, kad sąskaitose būtų geriau atsižvelgiama į straipsnius, kurie gali labai paveikti valdžios sektoriaus skolą, paaiškinti valdžios sektoriaus ir viešųjų bendrovių sandoriai ir sandoriai su pakeitimo vertybiniais popieriais vienetais;
- k) patikslinta, kaip atsižvelgti į paskolų garantijas ir nustatyta nauja standartinių paskolų garantijų, kaip antai eksporto kreditų garantijų ir studentų paskolų garantijų, traktuotė. Nauja traktuotė – sąskaitose pripažįstamas finansinis turtas ir išpareigojimas, įvertinus šios garantijos panaudojimo tikimybę.

1.52. 2010 m. ESS lyginant su ESS 95 skiriasi ne tik sąvokų pakeitimais. Labai skirtinga taikymo sritis, nes parengti nauji palydovinėms, valdžios sektoriaus ir likusio pasaulio sektoriaus sąskaitoms skirti skyriai. Ketvirtinių ir regioninių sąskaitų skyriai taip pat labai išplėsti.

2010 m. ESS PAGRINDINIAI PRINCIPAI

1.53. Pagrindiniai sistemos bruožai:

- a) statistiniai vienetai ir jų grupės;
- b) srautai ir likučiai;
- c) sąskaitų sistema ir agreguoti rodikliai;
- d) sąnaudų ir produkcijos sistema.

Statistiniai vienetai ir jų grupės

- 1.54. 2010 m. ESS taikomi dviejų rūšių vienetai ir ekonomika taip pat skirstoma dviem atitinkamais, gan skirtingais ir atskiriems analitiniams tikslams skirtais būdais.
- 1.55. Pirmasis tikslas – apibūdinti pajamas, išlaidas, finansinius srautus ir balansą įgyvendinamas grupuojant institucinius vienetus į sektorius, remiantis jų pagrindinėmis funkcijomis, veikimo principais ir tikslais.
- 1.56. Antrasis tikslas – apibūdinti gamybos procesus ir atlikti sąnaudų ir produkcijos analizę įgyvendinamas sistemoje grupuojant vietos vienetus pagal veiklos rūšį (vietos VPVR) į veiklą pagal jų vykdomos veiklos rūšį. Veikla apibūdinama pagal gamybos sąnaudas, gamybos procesą ir produkciją.

Instituciniai vienetai ir sektoriai

1.57. Instituciniai vienetai yra ūkio subjektai, kurie gali savarankiškai nuosavybės teise turėti prekių ir turto, priimti išpareigojimus, vykdyti ekonominę veiklą ir sudaryti sandorius su kitais vienetais. 2010 m. ESS sistemoje instituciniai vienetai skirstomi į penkis tarpusavyje nesidubliuojančius šalies institucinius sektorius:

- a) ne finansų bendrovių sektorių;
- b) finansų bendrovių sektorių;
- c) valdžios sektorių;
- d) namų ūkių sektorių;
- e) namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų sektorių.

Šie penki sektoriai sudaro visą šalies ekonomiką. Sektoriai skirstomi į subsektorius. 2010 m. ESS numatyta, kad visiems sektoriams, subsektoriams ir visai ekonomikai būtų galima parengti išsamias srautų sąskaitas ir balansus. Vienetai nerezidentai gali būti susiję su visais šiais penkiais šalies sektoriais ir šios sąsajos pateikiamos kaip šalies sektorių ir šeštojo sektoriaus – likusio pasaulio sektoriaus – ryšiai.

Vietos vienetai pagal veiklos rūšį ir ekonominės veiklos rūšys

1.58. Kai instituciniai vienetai vykdo daugiau nei vienos rūšies veiklą, jie dalijami pagal veiklos rūšį. Tai galima padaryti taikant vietos vieneto pagal veiklos rūšį (toliau – PVR) koncepciją.

Vietos VPVR priskiriamos visos gamybą vykdančio institucinio vieneto dalys, esančios toje pačioje vietovėje arba gretimose vietovėse ir prisidedančios prie NACE (2 red.) klasės lygio (4 ženklų) veiklos.

1.59. Kiekvienai nepagrindinei veiklos rūšiai nustatomi vietos VPVR; tačiau, jeigu tokie veiklai apibūdinti būtinų apskaitos dokumentų nėra, vietos VPVR vykdys kelių rūšių nepagrindinę veiklą. Visų vietos VPVR, vykdančių tą pačią ar panašią veiklą, grupė sudaro tam tikrą ekonominės veiklos rūšį.

Institucinis vienetas susideda iš vieno arba kelių vietos VPVR; vietos VPVR priklauso tik vienam instituciniam vienetai.

1.60. Gamybos proceso analizei atlikti naudojamas analitinis gamybos vienetas. Šis vienetas nustatomas tik jei vietos VPVR gamina vienos rūšies produktą ir nevykdo nepagrindinės veiklos. Toks vienetas vadinamas vienuarūšės gamybos vienetu. Šių vienetų grupės sudaro vienuarūšės ekonominės veiklos rūšis.

Vienetai rezidentai ir vienetai nerezidentai; visa ekonomika ir likusio pasaulio sektorius

1.61. Visa ekonomika apibūdinama pagal vienetus rezidentus. Vienetas yra šalies vienetas rezidentas, jei jo pagrindiniai ekonominiai interesai yra tos šalies ekonominėje teritorijoje, t. y. jeigu jis ilgą laiką (vienus metus ar ilgiau) toje teritorijoje vykdo ekonominę veiklą. 1.57 dalyje minėti instituciniai sektoriai yra institucinių vienetų rezidentų grupės.

1.62. Vienetai rezidentai sudaro sandorius su vienetais nerezidentais (t. y. su kitos ekonomikos vienetais rezidentais). Šie sandoriai yra ekonomikos išorės sandoriai, priskiriami likusio pasaulio sektoriaus sąskaitai. Taigi likusio pasaulio sektoriaus vaidmuo yra panašus į institucinio sektoriaus, tačiau vienetai nerezidentai įrašomi tik tiek, kiek jie sudaro sandorius su instituciniais vienetais rezidentais.

1.63. Menami vienetai rezidentai 2010 m. ESS vertinami kaip instituciniai vienetai ir apibūdinami kaip:

- a) vienetų nerezidentų dalys, kurių pagrindiniai ekonominiai interesai susiję su šalies ekonomine teritorija (paprastai šis vienetas vienus metus ar ilgiau vykdo ekonominius sandorius toje teritorijoje);
- b) vienetai nerezidentai, kuriems priklauso žemė ar pastatai tos šalies ekonominėje teritorijoje (atsižvelgiama tik į su ta žeme ar pastatais susijusius sandorius).

Srautai ir likučiai

1.64. Į sistemą įrašoma dviejų pagrindinių rūšių informacija: srautai ir likučiai.

Srautai – tam tikrą laikotarpį vykstantys veiksmai ir veikslių pasekmės, likučiai – padėtis tam tikru momentu.

Srautai

1.65. Pagal srautus galima stebėti ekonominės vertės kūrimą, keitimąsi, keitimąsi ja, jos perdavimą ar išnykimą. Dėl jų keičiasi institucinių vienetų turto ir išpareigojimų vertė. Ekonominiai srautai yra dviejų rūšių: sandoriai ir kiti turto pokyčiai.

Sandoriai nurodomi visose sąskaitose ir lentelėse, kuriose nurodomi srautai, išskyrus kitų turto apimties pokyčių sąskaitą ir perkainojimo sąskaitą. Kiti turto pokyčiai nurodomi tik šiose dviejose sąskaitose.

Paprasti sandoriai ir kiti srautai suskirstyti į palyginti nedaug rūšių, atsižvelgiant į jų pobūdį.

Sandoriai

1.66. Sandoris yra ekonominis srautas, kurį instituciniai vienetai vykdo tarpusavyje bendru susitarimu, arba veiksmas, kuris vykdomas viename instituciniame vienete, bet jį naudinga laikyti sandoriu, nes tas vienetas vykdo dviejų skirtingų rūšių veiklą. Sandoriai skirstomi į keturias pagrindines grupes:

- a) produktų sandoriai. Šiais sandoriais apibūdinama produktų kilmė (šalies produkcija ar importuoti produktai) ir panaudojimas (tarpinis vartojimas, galutinis vartojimas, kapitalo formavimas, kuriam priskiriamas ir pagrindinio kapitalo vartojimas, arba eksportas);
- b) paskirstomieji sandoriai. Jais apibūdinama, kaip gaminant sukurta pridėtinė vertė paskirstoma darbo jėgai, kapitalui ir valdžios sektoriui ir kaip pajamos ir turtas perskirstomi (pajamų ir turto mokesčiai bei kiti pervedimai);
- c) finansiniai sandoriai. Finansiniais sandoriais apibūdinamas grynasis finansinio turto įsigijimas arba gryniesi prisiimti išpareigojimai, atsižvelgiant į visų rūšių finansines priemones. Šie sandoriai pateikiami ir kaip nefinansinių sandorių atitikmenys, ir kaip tik su finansinėmis priemonėmis susiję sandoriai;
- d) nė vieni iš išvardytų trijų grupių nepriskirti sandoriai. Jiems priskiriami nesukurto nefinansinio turto įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus.

Sandorių ypatybės

Sandoriai tarp vienetų ir vieneto vidaus sandoriai

1.67. Daugelis sandorių sudaromi tarp dviejų arba daugiau institucinių vienetų. Vis dėlto kai kurie institucinių vienetų vidaus veiksmai sistemoje taip pat priskiriami sandoriams. Šie vienetų vidaus sandoriai į sąskaitas įrašomi tam, kad produkcijos, galutinio naudojimo ir sąnaudų duomenys būtų naudingesni atliekant analizę.

1.68. Vieneto vidaus sandoris yra pagrindinio kapitalo vartojimas, kuris 2010 m. ESS priskiriamas sąnaudoms. Dauguma kitų vieneto vidaus sandorių susiję su produktais ir jie paprastai įrašomi į sąskaitas, kai instituciniai vienetai, veikdami kaip gamintojai ir galutiniai vartotojai, nusprendžia vartoti dalį savo produkcijos. Tai dažnai būdinga namų ūkiams ir valdžios sektoriui.

1.69. Į sąskaitas įrašoma visa produkcija, skirta galutiniam naudojimui ją pagaminusiame instituciniame vienete. Vieneto pagaminta produkcija, skirta tarpiniam vartojimui tame pačiame instituciniame vienete, į sąskaitas įrašoma tik tada, kai gamyba ir tarpinis vartojimas vyksta skirtinguose to paties institucinio vieneto vietos VPVR. Vietos VPVR pagaminta ir tarpiniam jo vartojimui skirta produkcija į sąskaitas neįrašoma.

Piniginiai ir nepiniginiai sandoriai

1.70. Sandoriai yra piniginiai, kai susiję vienetai vykdo ar gauna mokėjimus, prisiima išpareigojimus arba gauna turtą, išreikštus tam tikrais pinigų vienetais.

Sandoriai, kurių metu nesikeičiama pinigais, turtu ar įsipareigojimais, išreikštais tam tikrais pinigų vienetais, vadinami nepiniginiais sandoriais. Vieneto vidaus sandoriai yra nepiniginiai sandoriai. Su daugiau nei vienu instituciniu vienetu susiję nepiniginiai sandoriai gali būti produktų sandoriai (produktų mainai), paskirstomieji sandoriai (atlyginimas ar pervedimai natūra ir kt.) ir kiti sandoriai (nesukurto nefinansinio turto mainai). Į 2010 m. ESS visi sandoriai įrašomi pinigine išraiška. Todėl į sąskaitas įrašomų nepiniginų sandorių vertes vertinti reikia netiesiogiai arba kitaip apskaičiuoti.

Atlyginamieji ir neatlyginamieji sandoriai

- 1.71. Su daugiau nei vienu vienetu susiję sandoriai būna dviejų rūšių. Juos galima apibūdinti kaip „kažkas už kažką“, t. y. sandoriai yra atlyginamieji, arba kaip „kažkas už nieką“, t. y. neatlyginamieji sandoriai. Atlyginamiesiems sandoriams priskiriami mainai tarp institucinių vienetų, t. y. už prekes, paslaugas ar turtą atlyginama, pvz., pinigais. Neatlyginamieji sandoriai yra vieno institucinio vieneto mokėjimai pinigais arba natūra kitam vienetui negaunant nieko mainais. Atlyginamieji sandoriai gali būti priskiriami bet kuriai iš keturių sandorių grupių, o neatlyginamieji sandoriai paprastai yra paskirstomieji sandoriai, pvz., mokesčių, socialinės pagalbos išmokų ar dovanų pavidalu. Šie neatlyginamieji sandoriai vadinami pervedimais.

Pertvarkyti sandoriai

- 1.72. Sandoriai įrašomi į sąskaitas taip, kaip jie vyksta tarp susijusių institucinių vienetų. Vis dėlto kai kurie sandoriai pertvarkomi siekiant labiau pabrėžti atitinkamus ekonominius ryšius. Sandorius galima pertvarkyti trimis būdais: perskirstyti, skaidyti ir nustatyti pagrindinę sandorio šalį.

Perskirstymas

- 1.73. Sandoris, kurį su juo susiję vienetai laiko vykdomu tiesiogiai tarp vienetų A ir C, gali būti įrašomas į sąskaitas kaip vykdomas netiesiogiai per trečią vienetą B. Taigi, vienas sandoris tarp A ir C į sąskaitas gali būti įrašomas kaip du sandoriai: vienas tarp A ir B ir kitas tarp B ir C. Taip sandoris perskirstomas.
- 1.74. Sandorio perskirstymo pavyzdys – darbdavio socialinių įmokų, tiesiogiai mokamų socialinio draudimo fondams, įrašymas į sąskaitas. Į sistemą šie mokėjimai įrašomi kaip du sandoriai: darbdaviai moka samdomiesiems darbuotojams darbdavio socialines įmokas, o darbuotojai tas įmokas moka socialinio draudimo fondams. Kaip ir kitais perskirstymo atvejais, siekiama išryškinti ekonominę sandorio esmę, šiuo atveju – parodyti darbdavio socialines įmokas kaip darbuotojų nauda mokamas įmokas.
- 1.75. Kitai perskirstymo rūšiai yra priskiriami sandoriai, kurie įrašomi į sąskaitas kaip vykdomi tarp dviejų ar daugiau institucinių vienetų, nors pagal dalyvaujančias šalis sandoris iš viso nevykdomas. Pavyzdžiui, taip vertinamos draudimo įmonių iš tam tikrų draudimo fondų gautos ir nepaskirstytos nuosavybės pajamos. Į sistemą šios nuosavybės pajamos įrašomos kaip draudimo įmonių mokamos draudėjams, kurie tą pačią sumą grąžina draudimo įmonėms kaip įmokų priedus.

Skaidymas

- 1.76. Jeigu sandorio šalims atrodo, kad įvyko vienas sandoris, o į sąskaitas jis įrašytas kaip du ar daugiau sandorių, tas sandoris yra suskaidytas. Skaidant papildomi vienetai sandoriuose nedalyvauja.
- 1.77. Tipinis suskaidyto sandorio pavyzdys – ne gyvybės draudimo įmokų mokėjimas. Draudėjai ir draudikai šiuos mokėjimus priskiria vienam sandoriui, tačiau 2010 m. ESS jie suskaidomi į du gana skirtingus sandorius: mokėjimus už suteiktas ne gyvybės draudimo paslaugas ir grynąsias ne gyvybės draudimo įmokas. Kitas suskaidymo pavyzdys – produkto pardavimo įrašymas į sąskaitas kaip produkto pardavimas ir prekybos maržos pardavimas.

Pagrindinės sandorio šalies nustatymas

- 1.78. Kai vienetas vykdo sandorį kito vieneto (pagrindinio) vardu ir tam vienetui finansuojant, sandoris įrašomas tik į pagrindinės šio sandorio šalies sąskaitas. Paprastai reikėtų laikytis šio principo ir, vadovaujantis prielaidomis, nereikėtų mėginti priskirti mokesčių ar subsidijų galutiniam mokėtojams ar gavėjams.

Pavyzdžiui, kai vienas valdžios sektoriaus vienetas renka mokesčius kito vardu, mokestis priskiriamas tam valdžios sektoriaus vienetai, kuris įgaliotas nustatyti mokestį (kaip pagrindinė šalis arba jos deleguotas) ir turi lemiamą balsą nustatant mokesčių tarifus ir juos keičiant.

Ribiniai atvejai

- 1.79. Remiantis sandorio apibrėžtimi, institucinių vienetų sąveika vyksta bendru susitarimu. Jei sandoris vykdomas bendru susitarimu, daroma prielaida, kad instituciniai vienetai apie jį žinojo iš anksto ir jam pritaria. Mokesčiai, baudos ir nuobaudos mokamos bendru susitarimu, nes mokėtojas yra subjektas, kuriam taikomi šalies įstatymai. Tuo tarpu neatlygintinas turto konfiskavimas nepriskiriamas sandoriams net ir tuo atveju, kai šis reikalavimas nustatytas teisės aktuose.

Neteisėti ekonominiai veiksmai yra sandoriai, kai visi susiję vienetai veiksmus vykdo bendru susitarimu. Todėl neteisėtų narkotinių medžiagų ar vogto turto išsigijimas, pardavimas arba mainai yra sandoriai, o vagystė – ne.

Kiti turto pokyčiai

- 1.80. Kitiems turto pokyčiams priskiriami pokyčiai, kurie nėra sandorių rezultatai. Šiems pokyčiams priskiriami:

- a) kiti turto apimties ir išpareigojimų pokyčiai arba
- b) vertės padidėjimas ir sumažėjimas.

Kiti turto apimties ir išpareigojimų pokyčiai

- 1.81. Kiti turto apimties ir išpareigojimų pokyčiai skirstomi į tris pagrindines kategorijas:

- a) įprastas turto atsiradimas ir išnykimas, išskyrus sandorius;
- b) turto ir išpareigojimų pokyčiai dėl išimtinių nenumatytų, ne ekonominės prigimties įvykių;
- c) klasifikavimo ir struktūros pokyčiai.

- 1.82. 1.81 dalies a punkto kategorijai priskiriami tokie pokyčiai kaip iškastinių išteklių radimas ar išekvojimas ir natūralus neauginamų biologinių išteklių didėjimas. 1.81 dalies b punkto kategorijai priskiriamų pokyčių pavyzdžiai: turto nuostoliai dėl gaivalinių nelaimių, karų ar sunkių nusikaltimų, b punkto kategorijai taip pat priskiriami vienašališkas skolos panaikinimas ir neatlygintinas turto konfiskavimas. 1.81 dalies c punkto kategorijai priskiriamo pokyčio pavyzdys: institucinio vieneto priskyrimo kitam sektoriui atvejai.

Vertės padidėjimas ir sumažėjimas

- 1.83. Vertė padidėja ar sumažėja kintant turto kainai. Tai gali būti susiję su bet kokios rūšies finansiniu ir nefinansiniu turtu ir išpareigojimais. Vertė didėja arba mažėja turto ir išpareigojimų turėtojams tiesiog turint turtą ar išpareigojimus tam tikrą laiką ir visai jų nekeičiant.
- 1.84. Vertės padidėjimas ar sumažėjimas, vertinami pagal esamas rinkos kainas, vadinami nominaliuoju vertės padidėjimu ar sumažėjimu. Nominalusis vertės padidėjimas ar sumažėjimas gali būti skirstomi į neutralųjį vertės padidėjimą ar sumažėjimą, atsižvelgiant į bendrojo kainų lygio pokyčius, ir realųjį vertės padidėjimą ar sumažėjimą, atsižvelgiant į turto kainos pokyčius, viršijančius bendruosius kainų pokyčius.

Likučiai

- 1.85. Likučiai yra tam tikru metu turimas turtas ir išpareigojimai. Likučiai sąskaitose nurodomi kiekvieno ataskaitinio laikotarpio pradžioje ir pabaigoje. Šios sąskaitos vadinamos balansu.
- 1.86. Be to, į sąskaitas įrašomi su gyventojais ir užimtumu susiję likučiai. Vis dėlto šie likučiai sąskaitose nurodomi tik kaip jų vidutinė vertė ataskaitiniu laikotarpiu. Į sąskaitas įrašomi visi turto, į kurį atsižvelgiama sistemoje, likučiai, t. y. finansinio turto ir išpareigojimų, nefinansinio turto, sukurto ir nesukurto turto likučiai. Vis dėlto atsižvelgiama tik į ekonominei veiklai vykdyti naudojamą turtą ir turtą, kuris yra nuosavybės teisių objektas.
- 1.87. Todėl į sąskaitas neįrašomi likučiai, susiję su žmogiškuoju kapitalu ir gamtos ištekliais, kurie nėra nuosavybės teisių objektas.

2010 m. ESS, atsižvelgiant į jos taikymo sritį, išsamiai nurodomi tiek srautai, tiek likučiai. Todėl visi likučių pokyčiai gali būti visiškai paaiškinami į sąskaitas įrašytais srautais.

Sąskaitų sistema ir agreguoti rodikliai

Sąskaitų sudarymo taisyklės

- 1.88. Į sąskaitą įrašomi vertės pokyčiai, susiję su vienetu ar sektoriumi, remiantis sąskaitoje pateiktų ekonominių srautų pobūdžiu. Tai pateikiama dviejų skilčių lentelės pavidalu. Einamosiose sąskaitose pateikiama gamyba, pajamų formavimas, išdėstymas, skirstymas ir perskirstymas, ir pajamų naudojimas. Kaupimo sąskaitos – tai kapitalo ir finansinės sąskaitos ir kitų apimties pokyčių sąskaitos.

Dviejų sąskaitos skilčių terminija

- 1.89. 2010 m. ESS dešiniojoje einamųjų sąskaitų pusėje nurodomi vieneto ar sektoriaus ekonominę vertę didinantys sandoriai – tai yra ištekliai. Kairiojoje sąskaitų pusėje nurodomas „panaudojimas“ – sandoriai, kuriais ekonominė vertė mažinama. Dešiniojoje kaupimo sąskaitų pusėje nurodomi „įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai“, o kairiojoje – „turto pokyčiai“. Balanso dešiniojoje pusėje pateikiami „įsipareigojimai ir grynoji vertė“ (turto ir įsipareigojimų skirtumas), o kairiojoje – „turtas“. Palyginus dviejų iš eilės laikotarpių balansus galima nustatyti įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčius bei turto pokyčius.
- 1.90. ESS išskiriamos juridinės ir ekonominės nuosavybės teisės. Vieno vieneto kitam perduodamos prekės įrašomos į sąskaitas, vadovaujantis ekonominės nuosavybės teisių perdavimo kriterijumi. Juridinis savininkas – vienetas, kuriam turėjimo nauda priklauso pagal teisės nuostatas. Tačiau juridinis savininkas gali sudaryti su kitu vienetu sandorį, kuriuo būtų numatyta, kad už tam tikrą susitarimą atlygį pastarasis prisiima prekių naudojimo gamybai riziką ir naudą. Šio susitarimo pobūdis yra toks kaip ir finansinės nuomos susitarimo, pagal kurį mokėjimai įrodo tik tai, kad turto teikėjas suteikė turtą pasiskolinusiam asmeniui. Pavyzdžiui, jei lėktuvo juridinės nuosavybės teisės priklauso bankui, o bankas sudaro finansinės nuomos susitarimą su oro transporto bendrove, pagal kurį ši bendrovė eksploatuoja lėktuvą, įrašant sandorius į sąskaitas laikoma, kad lėktuvo savininkė yra ta oro transporto bendrovė. Atitinkamai pagal sąskaitos duomenis oro transporto bendrovei išisijant lėktuvą bankas suteikia jai paskolą, atitinkančią numatomus mokėjimus už lėktuvo naudojimą.

Dvejybinio įrašo ir dvigubo dvejybinio įrašo principai

- 1.91. Vienetų ar sektorių nacionalinės sąskaitos pagrįstos dvejybinio įrašo principu. Visi sandoriai į sąskaitas įrašomi du kartus – vieną kartą išteklių (arba įsipareigojimų pokyčių) ir antrą kartą – panaudojimo (arba turto pokyčių) skiltyse. Visa ištekliams ar įsipareigojimų pokyčiams priskiriamų sandorių suma turi būti lygi visai panaudojimo arba turto pokyčių sandorių sumai ir pagal tai galima patikrinti sąskaitų nuoseklumą.
- 1.92. Nacionalinėse sąskaitose (visų vienetų ir sektorių atžvilgiu) vadovujamasi dvigubo dvejybinio įrašo principu, nes dauguma sandorių yra susiję su dviem instituciniais vienetais. Visi sandoriai į sąskaitas įrašomi du kartus – juos turi įrašyti abi susijusios sandorio šalys. Pavyzdžiui, valdžios sektoriaus vienetas moka socialinę išmoką pinigais namų ūkiui ir ši išmoka įrašoma į valdžios sektoriaus sąskaitas kaip panaudojimas pervedimų dalyje ir kaip neigiamas turto įsigijimas pinigų ir indėlių dalyje; į namų ūkių sektoriaus sąskaitas ši išmoka įrašoma kaip ištekliai pervedimų dalyje ir kaip turto įsigijimas pinigų ir indėlių dalyje.
- 1.93. Vieneto vidaus sandoriai (pvz., vieneto produkcijos vidaus vartojimas) į sąskaitas įrašomi tik dviem įrašais, kurių vertė turi būti apskaičiuota.

Vertės nustatymas

- 1.94. 2010 m. ESS visi srautai ir likučiai išreiškiami pinigais, išskyrus tam tikrus gyventojų skaičiaus ir darbo jėgos rodiklius. Srautai ir likučiai vertinami pagal jų piniginę vertę, t. y. sumą, kurią realiai arba teoriškai galima už juos gauti. Todėl ESS vertė nustatoma pagal rinkos kainas.
- 1.95. Su pinigais susijusių sandorių ir piniginio turto ir įsipareigojimų vertė aiški. Daugeliu kitų atvejų sandorių vertę geriausia nustatyti remiantis lygiavėrcių prekių, paslaugų ar turto rinkos kainomis. Šis metodas taikomas, pvz., nustatant mainų vertę ir savininkų užimtų būstų paslaugų vertę. Jei neįmanoma nustatyti lygiavėrcių produktų rinkos kainos, pvz., valdžios sektoriaus teikiamų ne rinkos paslaugų atveju, vertinama sudedant gamybos sąnaudas. Jei tinkamos rinkos kainos nėra ir sąnaudų taip pat negalima nustatyti, srautų ir likučių vertę galima nustatyti pagal numatomo pelno diskontuotą esamą vertę. Šis metodas naudotinas tik jei kitos išeities nėra.
- 1.96. Likučiai vertinami ne juos sudarančių prekių ar turto gamybos ar įsigijimo laikotarpio kainomis, o tuo laikotarpiu, kurio balansas sudaromas, galiojusiomis kainomis. Likučius reikia vertinti pagal jų įvertinę nurašytojo turto įsigijimo vertę arba gamybos sąnaudas.

Specialus produktų vertės nustatymas

- 1.97. Dėl vežimo sąnaudų, pelno maržos ir mokesčių produktams atėmus subsidijas produkto gamintojai ir jo naudotojai ar vartotojai paprastai skirtingai supranta jo vertę. Siekiant kuo tiksliau atsižvelgti į sandorio dalyvių požiūrį, visas vartojimas į 2010 m. ESS įrašomas pirkėjo kainomis, t. y. ir vežimo sąnaudos, pelno marža, mokesčiai produktams atėmus subsidijas, o produkcija vertinama bazinėmis kainomis, į kurias minėtieji elementai neįrašomi.
- 1.98. Produktų importas ir eksportas į sąskaitas įrašomi remiantis jų verte pasienyje. Visas importas ir eksportas vertinami pagal kainą eksportuotojo muitų teritorijos pasienyje arba pagal franko laivo denio (FOB) kainą. Užsienio įmonių teikiamos vežimo ir draudimo paslaugos tarp importuotojo ir eksportuotojo sienų neįtraukiamos į prekių vertę, o priskiriamos paslaugoms. Kadangi dėl detalios suskirstymo ne visų produktų FOB vertę galima nustatyti, užsienio prekybos duomenų lentelėse importuojamų produktų vertė nurodoma pagal vertę importuotojo muitų teritorijos pasienyje (CIF vertė). Visos vežimo ir draudimo paslaugos, suteiktos iki importuotojo pasienio, įtraukiamos į importuojamų prekių vertę. Jei šios paslaugos teikiamos šalies įmonių, sąskaitose atliekamas bendras su FOB ir CIF susijęs vertės koregavimas.

Vertės nustatymas palyginamosiomis kainomis

- 1.99. Nustatant vertę palyginamosiomis kainomis, ataskaitinio laikotarpio srautai ir likučiai vertinami ankstesnio laikotarpio kainomis. Šio vertinimo tikslas – tam tikro laikotarpio srautų ir likučių vertės pokyčius išreikšti kainų ir kiekio pokyčiais. Laikoma, kad srautai ir likučiai palyginamosiomis kainomis nurodomi pagal apimtį.
- 1.100. Daug srautų ir likučių, pvz., pajamų, neįmanoma išreikšti kainomis ir kiekiu. Vis dėlto šių kintamųjų rodiklių perkamąją galią galima nustatyti esamoms vertėms pritaikant tinkamą kainų indeksą, pvz., galutinio nacionalinio naudojimo kainų indeksus, atėmus atsargų pokyčius. Laikoma, kad taip indeksuoti srautai ir likučiai taip pat yra išreikšti realiaisiais dydžiais, pvz., realiosiomis disponuojamosiomis pajamomis.

Duomenų įrašymo į sąskaitas laikas

- 1.101. Srautai į sąskaitas įrašomi kaupiamuoju principu; kai ekonominė vertė sukurama, pakeičiama ar išnyksta arba kai atsiranda, pakeičiami arba atšaukiami reikalavimai ir įsipareigojimai.
- 1.102. Produkcija įrašoma tada, kai ji pagaminama, o ne kai už ją sumoka pirkėjas. Turto pardavimas įrašomas perduodant jį naujam savininkui, o ne tada, kai atliekamas atitinkamas mokėjimas. Palūkanos įrašomos tuo ataskaitiniu laikotarpiu, kai jos sukauptos, neatsižvelgiant į tai, ar jos tą laikotarpį mokamos, ar ne. Kaupiamasis principas taikomas įrašant į sąskaitas visus srautus – pinigų ir ne pinigų, vieneto vidaus srautus bei srautus tarp kelių vienetų.
- 1.103. Mokesčiams ir kitiems su valdžios sektoriumi susijusiems srautams šis principas gali būti taikomas lanksčiau; šie srautai į valdžios sektoriaus sąskaitas dažnai įrašomi vadovaujantis grynųjų įplaukų principu. Gali būti sunku tiksliai pakeisti šiuos srautus iš piniginės išraiškos į kaupiamuoju principu pagrįstą vertę, tokiu atveju galima naudoti apytikslį metodą.
- 1.104. Taikant bendrųjų valdžios sektoriui mokėtinų mokesčių ir socialinių įmokų įrašymo į sąskaitas taisyklių išimtį, jie gali būti įrašomi atėmus dalį, kuri greičiausiai nebus surinkta, arba, jei ši dalis neatimama, ji neutralizuojama tuo pačiu ataskaitiniu laikotarpiu atliekant kapitalo pervedimą iš valdžios sektoriaus kitiems atitinkamiems sektoriams.
- 1.105. Srautai įrašomi tuo pačiu metu į visas susijusias sąskaitas visų susijusių institucinių vienetų atžvilgiu. Instituciniai vienetai ne visada taiko tas pačias apskaitos taisykles. Net jei jų taisyklės sutampa, dėl praktinių priežasčių, pvz., duomenų perdavimo vėlavimų, sąskaitose gali atsirasti skirtumų. Todėl susiję sandorių dalyviai gali įrašyti duomenis į sąskaitas skirtingu metu. Tokie neatitikimai panaikinami koreguojant duomenis.

*Konsolidavimas ir užskaita**Konsolidavimas*

- 1.106. Konsolidavimas – vienetų, kurie grupuojami, sandorių panaikinimas tiek panaudojimo, tiek išteklių dalyse; taip pat panaikinamas ir susijęs finansinis turtas bei įsipareigojimai. Paprastai tai atliekama, kai sujungiamos valdžios sektoriaus subsektorių sąskaitos.
- 1.107. Paprastai sektorių ar subsektorių lygmeniu sudedamųjų vienetų srautai ir likučiai neturi būti konsoliduojami.
- 1.108. Vis dėlto norint pateikti papildomų duomenų ar atlikti analizę konsoliduotos sąskaitos gali būti rengiamos. (Sub)sektorių sandorių su kitais sektoriais ir atitinkamų „išorės“ finansinių pozicijų informacija gali būti svarbesnė nei bendrieji rodikliai.

- 1.109. Be to, iš sąskaitų ir lentelių, atitinkančių kreditorių ir debitorių santykius, galima susidaryti išsamų įspūdį apie ekonomikos finansavimą ir geriau suprasti būdus, kuriais galutinių skolintojų pertekliniai finansiniai šrautai pasiekia galutinius gavėjus.

Užskaita

- 1.110. Atskiri vienetai ar sektoriai gali tą patį sandorį priskirti ir panaudojimui, ir ištekliams (pvz., jie ir moka, ir gauna palūkanas) arba tą pačią finansinę priemonę – ir turtui, ir įsipareigojimams. Į ESS sandoriai įrašomi vadovaujantis bendrųjų dydžių principu, išskyrus tuos atvejus, kai tam tikru mastu užskaita atliekama dėl taikomų klasifikatorių.
- 1.111. Įvairiuose sandoriuose užskaita numanoma, pvz., kategorijoje „atsargų pokyčiai“ pabrėžiamas analizei svarbus bendrojo kapitalo formavimo aspektas, o ne kasdieniai papildymai ir išėmimai. Panašiai, tik su keliomis išimtimis, finansinėje sąskaitoje ir kitų turto pokyčių sąskaitose atsižvelgiama į grynąjį turto ir įsipareigojimų padidėjimą, pabrėžiant galutinius šių šrautų raidos rezultatus ataskaitinio laikotarpio pabaigoje.

Sąskaitos, balansuojamieji straipsniai ir agreguoti rodikliai

- 1.112. Su konkrečiu ekonomikos aspektu (pvz., gamyba) susiję vienetų arba vienetų grupių sandoriai įrašomi į skirtingas sąskaitas. Gamybos sąskaitoje panaudojimo ir išteklių santykis sandoriais nebus parodytas, nenustatius balansuojamojo straipsnio. Panašiai, balansuojamojo straipsnio (grynosios vertės) taip pat reikia institucinio vieneto ar sektoriaus visam turtui ir visiems įsipareigojimams sulygenti. Balansuojamieji straipsniai – svarbi ūkinės veiklos vertinimo priemonė. Sudėjus visos ekonomikos balansuojamuosius straipsnius, gaunami svarbūs agreguoti rodikliai.

Sąskaitų seka

- 1.113. 2010 m. ESS pagrįsta tarpusavyje susijusių sąskaitų seka. Visą institucinių vienetų ir sektorių sąskaitų seką sudaro einamosios sąskaitos, kaupimo sąskaitos ir balansai.
- 1.114. Einamosios sąskaitos susijusios su pajamų gavimu, formavimu, paskirstymu ir perskirstymu ir šių pajamų panaudojimu (galutiniu vartojimu). Kaupimo sąskaitos susijusios su turto ir įsipareigojimų pokyčiais ir grynosios vertės pokyčiais (bet kokio institucinio vieneto ar vienetų grupės turto ir įsipareigojimų skirtumas). Balansuose pateikiamos turto ir įsipareigojimų likučiai ir grynoji vertė.
- 1.115. Vietos VPVR ir ekonominės veiklos rūšių sąskaitų seka yra trumpesnė ir sudaryta iš pirmųjų einamųjų sąskaitų: gamybos sąskaitos ir pajamų formavimo sąskaitos, kurios balansuojamasis straipsnis yra likutinis perteklius.

Prekių ir paslaugų sąskaita

- 1.116. Prekių ir paslaugų sąskaitoje pateikiami visi visos ekonomikos ar produktų grupės ištekliai (produkcija ir importas) ir prekių ir paslaugų panaudojimas (tarpinis vartojimas, galutinis vartojimas, atsargų pokyčiai, bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas, vertybių įsigijimas atėmus pardavimus / perleidimus ir eksportas). Ši sąskaita skiriasi nuo kitų sekos sąskaitų ir jai nesudaromas balansuojamasis straipsnis, perkeliamas į kitą sekos sąskaitą. Ši sąskaita panašesnė į tiesiog lentelėje pateikiamus duomenis, pagal kuriuos visų ekonomikos produktų ir produktų grupių pasiūla yra lygi paklausai.

Likusio pasaulio sektoriaus sąskaita

- 1.117. Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitoje pateikiami institucinių vienetų rezidentų ir nerezidentų sandorių ir susijusių turto ir įsipareigojimų likučių duomenys.

Kadangi likusio pasaulio sektoriaus vaidmuo sąskaitų sistemoje panašus į institucinio sektoriaus vaidmenį, ši sąskaita rengiama likusio pasaulio atžvilgiu. Likusio pasaulio sektoriaus ištekliai atitinka visos ekonomikos panaudojimą, ir atvirkščiai. Jei balansuojamasis straipsnis teigiamas, likusio pasaulio sektoriuje yra perviršis, o visoje ekonomikoje – trūkumas, ir atvirkščiai, jei balansuojamasis straipsnis neigiamas.

Likusio pasaulio sektoriaus sąskaita skiriasi nuo kitų sektorių sąskaitų tuo, kad joje pateikiami ne visi likusio pasaulio sektoriaus sandoriai, o tik tie, kurie turi atitikmenis tos šalies vidaus ekonomikoje, kuri yra vertinama.

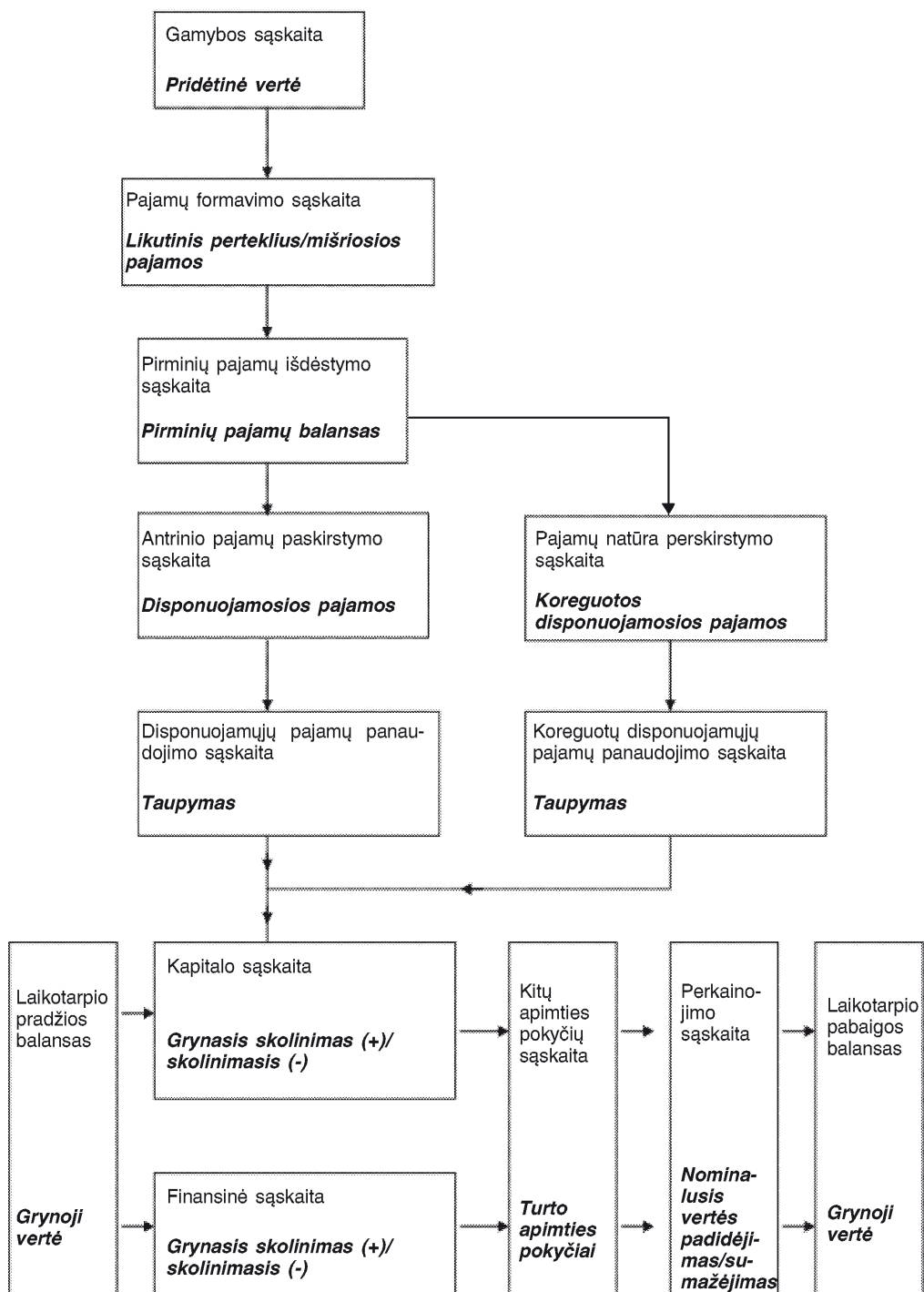
Balansuojamieji straipsniai

1.118. Balansuojamasis straipsnis gaunamas atimant visą vienos sąskaitos pusę sumą iš visos kitos pusės sumos.

Balansuojamieji straipsniai apima daug informacijos ir yra susiję su vienais svarbiausių sąskaitų įrašų; tai matyti šiuose balansuojamųjų straipsnių pavyzdžiuose: pridėtinė vertė, likutinis perteklius, disponuojamosios pajamos, taupymas, grynasis skolinimas (skolinimasis).

Šioje diagramoje pavaizduota sąskaitų seka ir pušiuodžiu šriftu išskirti balansuojamieji straipsniai.

Sąskaitų sekos diagrama

- 1.119. Pirmoji sekos sąskaita – gamybos sąskaita, kurioje pateikiami gamybos proceso rezultatai (produkcija) ir sąnaudos; šios sąskaitos balansuojamasis straipsnis yra pridėtinė vertė.
- 1.120. Pridėtinė vertė toliau panaudojama kitoje sąskaitoje – pajamų formavimo. Į šią sąskaitą įrašomas darbuotojų, dalyvaujančių gamybos procese, atlygis, taip pat gamybos mokesčiai valdžios sektoriui, kad kiekvienam sektoriui būtų galima nustatyti balansuojamąjį straipsnį: likutinį perteklių (arba namų ūkių sektoriaus savarankiškai dirbančių asmenų mišriąsias pajamas). Tai būtina norint įvertinti, kiek pridėtosios vertės lieka gamybos sektoriuje likutinio pertekliaus ar mišriųjų pajamų pavidalu.
- 1.121. Pridėtinė vertė, suskirstyta pagal atlygį darbuotojams, mokesčius ir likutinį perteklių (mišrias pajamas), toliau naudojama pirminių pajamų išdėstymo sąskaitoje. Taip perskirstytas pajamas galima priskirti sektoriui, kuriame jos gaunamos, o ne gamybos sektoriui. Pavyzdžiui, visas atlygis darbuotojams paskirstomas tarp namų ūkių sektoriaus ir likusio pasaulio sektoriaus, o likutinis perteklius lieka bendrovių sektoriuje, kuriame jis sukurtas. Be to, į šią sąskaitą įrašomi sektoriaus gaunami ir teikiami nuosavybės pajamų srutai; šiuo atveju balansuojamasis straipsnis yra sektoriaus gaunamų pirminių pajamų balansas.
- 1.122. Į kitą – antrinio pajamų paskirstymo – sąskaitą įrašomi šių pajamų perskirstymo pervedimais duomenys. Pagrindinės perskirstymo priemonės – namų ūkių mokesčiai valdžios sektoriui ir valdžios sektoriaus socialinės išmokos namų ūkiams. Balansuojamasis straipsnis – disponuojamosios pajamos.
- 1.123. Kita pagrindinių sąskaitų sekoje yra disponuojamųjų pajamų panaudojimo sąskaita; tai svarbi namų ūkių sektoriui sąskaita, nes į šią sąskaitą įrašomos galutinės namų ūkių išlaidos, o balansuojamasis straipsnis yra namų ūkių taupymas.
- 1.124. Tuo pat metu parengiama lygiagreti – pajamų natūra perskirstymo – sąskaita. Šia sąskaita siekiama konkretaus tikslo – joje socialinius pervedimus natūra galima pateikti kaip valdžios sektoriaus pervedimus namų ūkių sektoriui ir taip namų ūkių pajamos padidinamos individualių valdžios sektoriaus paslaugų verte. Kitoje sąskaitoje (koreguotą disponuojamųjų pajamų panaudojimo) namų ūkių disponuojamųjų pajamų panaudojimas padidintas suma, atitinkanti sumą, kuri būtų sumokėta, jei namų ūkių sektorius pirktų atskiras valdžios sektoriaus teikiamas paslaugas. Šios dvi apskaičiuotosios vertės susiprastina ir balansuojamasis straipsnis tokiu atveju yra taupymas, lygus taupymui pagrindinėje sąskaitų sekoje.
- 1.125. Taupymas toliau panaudojamas kapitalo sąskaitoje kapitalo formavimui finansuoti, sudarant sąlygas pervesti kapitalą į sektorius ir iš jų. Pagal realiam turtui įsigyti panaudotas lėšas (jų panaudota nepakankamai arba per daug) gaunamas kitas balansuojamasis straipsnis – grynasis skolinimasis arba skolinimas. Grynasis skolinimas – tai paskolintas perteklius, o grynasis skolinimasis – deficito finansavimas.
- 1.126. Galiausiai finansinės sąskaitos suvedamos ir visų sektorių skolinimo ir skolinimosi duomenys išsamiai išdėstomi taip, kad būtų galima nustatyti grynojo skolinimo ar skolinimosi balansuojamąjį straipsnį. Jis turi visiškai atitikti kapitalo sąskaitos grynojo skolinimo ar skolinimosi balansuojamąjį straipsnį, o bet koks skirtumas gali atsirasti tik dėl realių ir finansinių ūkinės veiklos įrašų vertinimo neatitikimų.
- 1.127. Apatinės diagramos eilutės kairėje pusėje pateiktas laikotarpio pradžios balansas – šioje sąskaitoje nurodomas visas turtas ir visi įsipareigojimai, tiek realūs, tiek finansiniai, atitinkamo laikotarpio pradžioje. Šalies ekonomikos turtas vertinamas pagal jo grynąją vertę (turto ir įsipareigojimų skirtumą), tai nurodoma balanso apačioje.
- 1.128. Toliau diagramoje (dešinėsios pusės link) pateikiami įvairūs turto ir įsipareigojimų pokyčiai per tam tikrą ataskaitinį laikotarpį, kurie yra įrašyti į sąskaitas. Pagal kapitalo sąskaitą ir finansines sąskaitas nustatomi pokyčiai, įvykę dėl realaus turto ir finansinio turto (ir atitinkamų įsipareigojimų) sandorių. Jei kitų veiksmų nėra, pagal tai galima iš karto nustatyti laikotarpio pabaigos poziciją, pridėdant pokyčius prie laikotarpio pradžios pozicijos.
- 1.129. Vis dėlto pokyčiai nebūtinai yra susiję tik su gamybos ir vartojimo ciklu, ir šie pokyčiai taip pat veikia turto ir įsipareigojimų vertę laikotarpio pabaigoje. Viena iš galimų pokyčių rūšių yra turto apimtys pokyčiai – realūs pagrindinio kapitalo pokyčiai dėl su ekonomika nesusijusių priežasčių. Pavyzdžiui, nuostoliai dėl gaivalinės nelaimės – stipraus žemės drebėjimo, per kurį sunaikinta daug turto; šie nuostoliai nėra susiję su ekonominiu apsigaitimo ar perdavimo sandoriu. Todėl jie turi būti įrašomi į kitų kiekio pokyčių sąskaitą, kad būtų galima atsekti, kodėl turtas sumažėjo daugiau, nei turėtų dėl grynai ekonominių priežasčių. Be to, turto (ir įsipareigojimų) vertė gali pasikeisti kintant kainai; šio pokyčio priežastis taip pat nėra ekonominis sandoris, o jo pasekmė – turimo turto likučių vertės padidėjimas ar sumažėjimas. Šis pokytis įrašomas į perkainojimo sąskaitas. Atsižvelgiant į šiuos du papildomus turto ir įsipareigojimų likučių vertės pokyčius, laikotarpio pabaigos balanso vertes galima įvertinti pagal laikotarpio pradžios poziciją, koreguotą dėl srutų sąskaitų pokyčių (apatinė diagramos eilutė).

Agreguoti rodikliai

1.130. Agreguoti rodikliai – sudėtinės vertės, pagal kurias vertinamas visos ekonominės veiklos rezultatas; pvz., produkcija, pridėtinė vertė, disponuojamosios pajamos, galutinis vartojimas, taupymas, kapitalo formavimas ir kt. Agreguotų rodiklių skaičiavimas nėra vienintelis ESS tikslas, tačiau jie svarbūs makroekonominėi analizei ir įvairių laikotarpių ir vietovių duomenų lyginimui.

1.131. Agreguoti rodikliai yra dviejų rūšių:

- a) tiesiogiai su 2010 m. ESS sandoriais susiję agreguoti rodikliai, pvz., prekių ir paslaugų produkcija, galutiniu vartojimu, bendrojo pagrindinio kapitalo formavimu, atlygiu darbuotojams ir kt.;
- b) agreguoti rodikliai, atitinkantys sąskaitų balansuojamuosius straipsnius, pvz., BVP rinkos kainomis, visos ekonomikos likutinį perteklių, BNP, disponuojamąsias nacionalines pajamas, taupymą, einamąjį išorės balansą ir grynąją visos ekonomikos vertę (nacionalinį turtą).

1.132. Nacionalinių sąskaitų rodikliai vienam gyventojui naudojami svarbioms reikmėms. Plataus masto agreguotiems rodikliams, kaip antai BVP, nacionalinės pajamos ar namų ūkių galutinis vartojimas, vardikliai paprastai taikomas visų gyventojų (rezidentų) skaičius. Skirstant namų ūkių sektoriaus visų ar dalies sąskaitas subsektoriais naudojami duomenys, kiek namų ūkių ir gyventojų yra visuose subsektoriuose.

BVP – vienas iš svarbiausių agreguotų rodiklių

1.133. BVP – vienas iš svarbiausių ESS agreguotų rodiklių. Pagal BVP nustatoma visa ekonominė veikla tam tikroje ekonominėje teritorijoje, kurios rezultatai (produkcija) atitinka galutinius ekonomikos poreikius. BVP rinkos kainomis galima nustatyti trejopai:

- 1) gamybos metodu, kai nustatoma visų rūšių prekių gamybos ir paslaugų teikimo veiklos verčių suma, pridedant mokesčius produktams atėmus subsidijas;
- 2) išlaidų metodu, kai nustatoma visa galutinių išlaidų, patirtų vartojant galutinę ekonomikos produkciją arba didinančių turtą, suma, pridedant eksportą ir atimant prekių ir paslaugų importą;
- 3) pajamų metodu, kai nustatoma visų rūšių prekių gamybos ir paslaugų teikimo procese sukurtų pajamų suma, pridedant gamybos ir importo mokesčius ir atimant subsidijas.

1.134. Pagal šiuos tris metodus taip pat galima skirtingais būdais įvertinti BVP dedamąsias. Pridėtinę vertę galima skirstyti pagal institucinius sektorius ir pagal veiklos tipą ar ekonominės veiklos, kuria prisidedama prie visos ekonomikos, rūšį, pvz., žemės ūkis, gamyba, statyba, paslaugos ir kt.

Galutines išlaidas galima skirstyti pagal rūšis: namų ūkių išlaidos, namų ūkiams paslaugas teikiančių NPI galutinės išlaidos, valdžios sektoriaus galutinės išlaidos, atsargų pokyčiai, pagrindinio kapitalo formavimas ir eksportas, atėmus importo sąnaudas.

Visas uždirbtas pajamas galima suskirstyti pagal pajamų rūšį – atlygį darbuotojams ir likutinį perteklių.

1.135. Siekiant gauti tiksliausią BVP įvertį, rekomenduojama praktika – visų šių trijų metodų elementus įvesti į išteklių ir panaudojimo sistemą. Taip galima suderinti pridėtinės vertės ir pajamų įverčius pagal ekonominės veiklos rūšį ir subalansuoti produktų pasiūlą ir paklausą. Šiuo kompleksiniu būdu užtikrinamas BVP dedamųjų nuoseklumas ir galima patikimiau nustatyti BVP lygį, nei taikant tik vieną iš trijų minėtų metodų. Iš BVP atėmus pagrindinio kapitalo vartojimą gaunamas grynasis vidaus produktas (GVP) rinkos kainomis.

Sąnaudų ir produkcijos sistema

1.136. Sąnaudų ir produkcijos (SP) sistemoje apibendrinami bendrosios pridėtinės vertės (BPV), ekonominės veiklos sąnaudų ir produkcijos, produktų pasiūlos ir paklausos dedamosios bei panaudojimo ir išteklių įvairiuose ekonomikos instituciniuose sektoriuose struktūra. Pagal šią sistemą ekonomika suskirstoma išskiriant visų prekių ir paslaugų sandorius, sudarytus per tam tikrą laikotarpį (pvz., ketvirtį ar metus) tarp įvairių ekonominės veiklos rūšių ir galutinių vartotojų. Informacija gali būti pateikiama dvejopai:

- a) išteklių ir panaudojimo lentelėse;
- b) simetrinėse sąnaudų ir produkcijos lentelėse.

Išteklių ir panaudojimo lentelės

- 1.137. Išteklių ir panaudojimo lentelėse pateikiami visos ekonomikos duomenys pagal ekonominės veiklos rūšis (pvz., variklinių transporto priemonių pramonė) ir produktus (pvz., sporto prekės). Lentelėse nurodomi BPV dedamųjų, ekonominės veiklos sąnaudų ir produkcijos, taip pat produktų pasiūlos ir paklausos ryšiai. Išteklių ir panaudojimo lentelėse susiejami skirtingi ekonomikos instituciniai sektoriai (pvz., viešosios bendrovės) ir išsamūs prekių ir paslaugų importo ir eksporto, valdžios sektoriaus išlaidų, namų ūkių ir jiems paslaugas teikiančių NPI išlaidų bei kapitalo formavimo duomenys.
- 1.138. Parengus išteklių ir panaudojimo lenteles galima patikrinti nacionalinių sąskaitų dedamųjų nuoseklumą ir darnumą vienoje išsamioje sistemoje ir, įtraukus trijų BVP vertinimo metodų (t. y. remiantis gamyba, pajamomis ir išlaidomis) dedamąsias, galima nustatyti vieną BVP įvertį.
- 1.139. Kompleksiškai subalansuotos išteklių ir panaudojimo lentelės taip pat padeda nuosekliai ir darniai susieti šių trijų sąskaitų dedamąsias:
- 1) prekių ir paslaugų sąskaitos;
 - 2) gamybos sąskaitos (pagal ekonominės veiklos rūšis ir institucinį sektorių); ir
 - 3) pajamų formavimo sąskaitos (pagal ekonominės veiklos rūšis ir institucinį sektorių).

Simetrinės sąnaudų ir produkcijos lentelės

- 1.140. Simetrinės sąnaudų ir produkcijos lentelės sudaromos remiantis išteklių ir panaudojimo lentelių ir kitų papildomų šaltinių duomenimis, kad pagal šias lenteles būtų galima atlikti tolesnę analizę.
- 1.141. Šiose lentelėse duomenys išdėstomi simetriškai (pagal produktus ar ekonominės veiklos rūšis), taip pat taikomas Leontjevo modelis ir kita diagnostinė analizė, pvz., produkcijos koeficientai. Šiose lentelėse atskirai pateikiamas šalyje pagamintų ar suteiktų ir importuotų prekių ar paslaugų vartojimas ir nustatoma teorinė sistema, pagal kurią galima toliau struktūriškai tirti ekonomiką, taip pat galutinės paklausos struktūrą ir galutinės paklausos pokyčių poveikį ekonomikai.
-

2 SKYRIUS

VIENETAI IR JŲ GRUPĖS

- 2.01. Šalies ekonomika – sistema, pagal kurią institucijos ir asmenys sąveikauja keisdami prekėmis, paslaugomis ir mokėjimo priemonėmis (pvz., pinigais) ir jas perduodami už pagamintas ir vartojamas prekes ir suteikiamas paslaugas.

Sąveikaujantys ekonomikos vienetai – ekonominiai subjektai, kuriems gali nuosavybės teise priklausyti turtas ir kurie gali prisiimti išpareigojimus, vykdyti ekonominę veiklą ir sudaryti sandorius su kitais vienetais. Tai instituciniai vienetai.

Nacionalinėse sąskaitose naudojamus vienetus apibrėžti svarbu dėl įvairių priežasčių. Visų pirma vienetai yra pagrindiniai elementai geografiškai apibrėžiant ekonomiką, pvz., tautas, regionus ir tautų grupes, tokias kaip pinigų ar politinės sąjungos. Antra, jie yra pagrindiniai elementai vienetus grupuojant pagal institucinius sektorius. Trečia, jie yra labai svarbūs nustatant, kurie šrautai ir likučiai yra įrašomi į sąskaitas. Sandoriai tarp skirtingų to paties institucinio vieneto dalių į nacionalines sąskaitas iš esmės neįrašomi.

- 2.02. Nacionalinėse sąskaitose naudojami vienetai ir vienetų grupės apibrėžiami atsižvelgiant į ekonominės analizės, kuriai jie skirti, pobūdį, o ne vienetų, paprastai naudojamų statistiniuose tyrimuose, rūšis. Pastarųjų vienetų (pvz., įmonių, kontroliuojančiųjų bendrovių, vienetų pagal veiklos rūšį, vietos vienetų, centrinės valdžios padalinių, ne pelno institucijų, namų ūkių ir kt.) gali nepakakti nacionalinėms sąskaitoms sudaryti, kadangi jos grindžiamos teisiniais, administraciniais ir apskaitos kriterijais.

Statistikos institucijos atsižvelgia į 2010 m. ESS nustatytas analizės vienetų apibrėžtis, kad užtikrintų, jog tyrimuose, kuriuos atliekant renkami duomenys, būtų palaipsniui pradėti naudoti visi informacijos elementai, reikalingi su 2010 m. ESS naudojamais analizės vienetais susijusiems duomenims rengti.

- 2.03. Viena iš 2010 m. ESS ypatybių yra tai, kad naudojamų vienetų rūšys atitinka tris ekonomikos suskirstymo būdus:

- 1) šrautams ir pozicijoms analizuoti svarbu pasirinkti vienetus, kurie leidžia ištirti ekonominės veiklos vykdytojų veiklos santykius;
- 2) gamybos procesui analizuoti svarbu pasirinkti vienetus, kurie atskleidžia techninio ir ekonominio pobūdžio santykius arba iš kurių matyti vietos veikla;
- 3) regioninei analizei atlikti reikia vienetų, iš kurių būtų matyti vietos veiklos rūšys.

Instituciniai vienetai apibrėžiami siekiant pirmojo iš nurodytų tikslų. 1 punkte nurodytiems veiklos santykiams tirti reikalingi vienetai, kuriais remiantis būtų galima nustatyti visą su jais susijusią institucinę ekonominę veiklą.

2 ir 3 punktuose nurodytiems gamybos procesams ir techniniams bei ekonominiams santykiams tirti ir regioninei analizei atlikti reikalingi vietos VPVR. Šie vienetai aprašomi toliau šiame skyriuje.

Prieš pateikiant 2010 m. ESS naudojamų vienetų apibrėžtis būtina apibrėžti šalies ekonomikos ribas.

ŠALIES EKONOMIKOS RIBOS

- 2.04. Vienetai, kurie sudaro šalies ekonomiką ir kurių šrautai ir likučiai įrašomi į 2010 m. ESS, yra vienetai rezidentai. Kiekvieno institucinio vieneto rezidavimo šalis yra ta, kurios ekonominėje teritorijoje yra vieneto pagrindinių ekonominių interesų centras. Šie vienetai laikomi vienetais rezidentais, nepaisant jų pilietybės, teisinio statuso ir to, ar jie yra ekonominėje teritorijoje, kai vykdo sandorį.

- 2.05. Ekonominę teritoriją sudaro:

- a) veiksmingai administruojama ir vienos vyriausybės ekonomiškai valdoma vietovė (geografinė teritorija);

- b) laisvosios zonos, įskaitant muitinės sandėlius ir muitinės kontroliuojamas gamyklas;
- c) nacionalinė oro erdvė, teritoriniai vandenys ir tarptautiniuose vandenyse esantis kontinentinis šelfas, į kurį šalis turi išimtinės teises;
- d) teritoriniai anklavai, (t. y. likusio pasaulio sektoriuje esančios geografinės teritorijos, kurias pagal tarptautines valstybių sutartis ar susitarimus naudoja šalies valdžios sektoriaus institucijos (pvz., ambasados, konsulatai, karinės bazės, mokslinės bazės ir kt.));
- e) už šalies kontinentinio šelfo tarptautiniuose vandenyje esantys naftos, gamtinių dujų ir kiti telkiniai, kuriuos eksploatuoja toje teritorijoje esantys vienetai rezidentai, kaip apibrėžiama a–d punktuose.

Žvejybiniai laivai, kiti laivai, plūduriuojančios platformos ir lėktuvai ESS priskiriami prie šalies vienetais rezidentams priklausančios ir (arba) jų eksploatuojamos arba vienetais nerezidentams priklausančios ir vienietų rezidentų eksploatuojamos judriosios įrangos. Su tokios įrangos nuosavybės teisėmis (bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas) ir naudojimu (nuoma, draudimas ir kt.) susiję sandoriai priskiriami šalies, kurios rezidentu yra įrangos savininkas ir (arba) valdytojas, ekonomikai. Finansinės nuomos atvejais laikoma, kad nuosavybės teisės pasikeitė.

Ekonominė teritorija gali reikšti vietovę, kuri yra mažesnė arba didesnė už pirmiau nurodytąją. Didesnės vietovės pavyzdys – valiutų sąjunga, kaip antai Europos pinigų sąjunga, mažesnės – šalies dalis, kaip antai regionas.

2.06. Ekonominei teritorijai nepriskiriami ekstrateritoriniai anklavai.

Ekonominei teritorijai taip pat nepriskiriamos šalies geografinės teritorijos dalys, kurias naudoja šios organizacijos:

- a) kitų šalių valdžios sektoriaus institucijos;
- b) Europos Sąjungos institucijos ir įstaigos; ir
- c) tarptautinės organizacijos pagal tarptautines valstybių sutartis.

Europos Sąjungos institucijų ir įstaigų ir tarptautinių organizacijų naudojamos teritorijos yra atskiros ekonominės teritorijos. Tokių teritorijų ypatybė yra ta, kad institucijos yra jų vieninteliai rezidentai.

2.07. Pagrindinių ekonominių interesų centras reiškia vietą ekonominėje šalies teritorijoje, kurioje vienetas vykdo ekonominę veiklą ir sudaro sandorius dideliu mastu neribotą laiką arba ribotą, bet pakankamai ilgą laiką (metus ar ilgiau). Laikoma, jog žemės ir pastatų nuosavybės teisės ekonominėje teritorijoje yra pakankama priežastis savininkui toje teritorijoje turėti pagrindinių ekonominių interesų.

Bendrovės beveik visada yra susijusios tik su vienos šalies ekonomika. Dėl mokesčių ir kitų teisinių reikalavimų veiklai kiekvienoje teisinėje jurisdikcijoje vykdyti dažnai įsteigiami atskiri juridiniai vienetai. Be to, kai vienas juridinis vienetas didelę dalį veiklos vykdo dviejose ar daugiau teritorijose (pvz., padalinių, žemės nuosavybės teisių ir daugiateritorinės bendrovės atveju), statistiniais tikslais nustatomas atskiras institucinis vienetas. Atskyrus tokius juridinius vienetus, kiekvienos vėliau nustatomos įmonės rezidavimo vieta būtų aiški. Jei vienetas turi pagrindinių ekonominių interesų, nereiškia, kad vienetai, didelę dalį veiklos vykdančios dviejose ar daugiau teritorijose, neturėtų būti atskiriami.

Jei įmonė neturi fizinės išraiškos, jos rezidavimo vieta nustatoma remiantis ekonomine teritorija, pagal kurios teisės aktus įmonė įsteigta ar įregistruota.

2.08. Šalies rezidentais laikomi vienetai gali būti skirstomi į:

- a) vienetus, kurių visi sandoriai susiję su gamyba, finansais, draudimu ar persikirstymu, išskyrus sandorius, susijusius su žemės ir pastatų nuosavybės teisėmis;
- b) vienetus, kurių visi sandoriai daugiausia susiję su vartojimu, išskyrus sandorius, susijusius su žemės ir pastatų nuosavybės teisėmis;
- c) visus vienetus, kurie yra žemės ar pastatų savininkai, išskyrus ekstrateritorinių anklavų savininkus, kurie yra kitų šalių ekonominės teritorijos dalis arba nepriklausomos šalys.

2.09. Kalbant apie vienetus, kurie nėra namų ūkiai, visi jų sandoriai, išskyrus sandorius, susijusius su žemės ir pastatų nuosavybės teisėmis, gali būti susiję su toliau nurodyta veikla:

- a) veikla, vykdoma išskirtinai šalies ekonominėje teritorijoje – vienetai, vykdančios tokią veiklą, yra tos šalies vienetai rezidentai;
- b) veikla, metus ar ilgiau vykdoma kelių šalių ekonominėse teritorijose – tik vieneto dalis, kurios pagrindiniai ekonominiai interesai yra šalies ekonominėje teritorijoje, yra laikoma tos šalies vienetu rezidentu.

Institucinis vienetas rezidentas gali būti menamas vienetas rezidentas, jei veiklą, kurią metus ar ilgiau šalyje vykdo vienetas, kuris yra rezidentas kitoje šalyje. Kai veikla vykdoma trumpiau nei vienus metus, ji neatskiriama nuo institucinio vieneto gamintojo veiklos ir atskiras institucinis vienetas nėra nustatomas. Kai veikla yra nereikšminga, nors vykdoma ilgiau nei metus, ir kai diegiami įrenginiai užsienyje, atskiras institucinis vienetas nėra nustatomas, o veikla į sąskaitas įrašoma kaip institucinio vieneto gamintojo veikla.

2.10. Namų ūkiai, kurių pagrindinių ekonominių interesų centras yra šalyje, laikomi vienetais rezidentais, išskyrus tuos, kurie yra žemės ir pastatų savininkai. Jie laikomi rezidentais nepaisant trumpesnių, nei vieni metai laikotarpių, praleistų užsienyje. Namų ūkiams, visų pirma, priskiriami:

- a) pasienio darbuotojai, t. y. kasdien dėl darbo kaimyninėje šalyje sieną kertantys asmenys;
- b) sezoniniai darbininkai, t. y. asmenys, kurie, atsižvelgdami į metų laiką, išvyksta iš šalies keliems mėnesiams, bet trumpesniame nei metų laikotarpiui dirbti kitoje šalyje;
- c) turistai, besigydančios asmenys, studentai, kviestiniai pareigūnai, verslininkai, pardavimo agentai, menininkai ir komandos nariai, keliaujantys į užsienį;
- d) užsienio vyriausybės ekstrateritoriniuose anklavuose dirbantys pasamdyti vietos darbuotojai;
- e) Europos Sąjungos institucijų ir civilinių arba karinių tarptautinių organizacijų, kurių centrinės buveinės yra ekstrateritoriniuose anklavuose, darbuotojai;
- f) oficialūs, civiliai arba kariniai šalies valdžios sektoriaus, esančio teritoriniuose anklavuose, atstovai (įskaitant jų namų ūkius).

Studentai visada laikomi rezidentais, nepaisant jų studijų užsienyje trukmės.

2.11. Visi vienetai, kaip žemės ir (arba) pastatų, sudarančių ekonominės teritorijos dalį, savininkai, yra tos šalies, kurioje yra ta žemė arba tie pastatai, vienetai rezidentai arba menami vienetai rezidentai.

INSTITUCINIAI VIENETAI

2.12. *Apibrėžtis.* Institucinis vienetas yra ekonominis vienetas, kuris atlikdamas pagrindinę funkciją turi teisę savarankiškai priimti sprendimus. Vienetas rezidentas laikomas instituciniu vienetu ekonominėje teritorijoje, kurioje yra jo pagrindiniai ekonominiai interesai, jei jis turi teisę savarankiškai priimti sprendimus ir rengia išsamų sąskaitų rinkinį arba gali jį rengti.

Turintis teisę atliekant pagrindinę funkciją savarankiškai priimti sprendimus subjektas:

- a) turi teisę savo vardu disponuoti prekėmis ir turtais; jis gali pakeisti prekių ir turto nuosavybės teises sandoruose su kitais instituciniais vienetais;
- b) gali priimti ekonominius sprendimus ir vykdyti ekonominę veiklą, už kurią jis yra atsakingas ir atskaitingas pagal teisės aktus;
- c) gali prisiimti įsipareigojimus, kitas pareigas ar tolesnius įsipareigojimus ir sudaryti sutartis; ir
- d) gali rengti išsamų sąskaitų rinkinį, kurį sudaro apskaitos dokumentai, į kuriuos turi būti įrašyti visi atskaitinio laikotarpio sandoriai, taip pat turto ir įsipareigojimų balansas.

- 2.13. Kai subjektas neturi institucinio vieneto savybių, taikomi šie principai:
- namų ūkiai laikomi turinčiais teisę savarankiškai priimti sprendimus, susijusius su jų pagrindine funkcija, todėl yra laikomi instituciniais vienetais, net jei jie nerengia išsamaus sąskaitų rinkinio;
 - vienetai, kurie nerengia išsamaus sąskaitų rinkinio ir prireikus negali jo parengti, nėra laikomi instituciniais vienetais;
 - vienetai, kurie rengia išsamų sąskaitų rinkinį, bet neturi teisės priimti savarankiškų sprendimų, priklauso juos kontroliuojantiems vienetais;
 - vienetams sąskaitų skelbti nebūtina, kad būtų laikomi instituciniais vienetais;
 - vienetai, kurie yra gamyba užsiimančių ir išsamų sąskaitų rinkinį rengiančių vienetų grupės dalis, laikomi instituciniais vienetais net ir tuo atveju, kai jie iš dalies yra perdavę teisę priimti savarankiškus sprendimus už bendrą grupės valdymą atsakingai centrinei įstaigai (pagrindinei buveinei); pagrindinė buveinė taip pat laikoma instituciniu vienetu, atskiru nuo vienetų, kuriuos ji kontroliuoja;
 - kvazibendrovės yra vienetai, kurie rengia išsamų sąskaitų rinkinį, bet neturi juridinio vieneto statuso. Jų ekonominė ir finansinė elgsena skiriasi nuo jų savininkų elgsenos ir yra panaši į bendrovių elgseną. Laikoma, kad jie turi teisę savarankiškai priimti sprendimus ir yra laikomi atskirais instituciniais vienetais.

Pagrindinės buveinės ir kontroliuojančiosios bendrovės

- 2.14. Pagrindinės buveinės ir kontroliuojančiosios bendrovės yra instituciniai vienetai. Jas galima apibrėžti taip:

- Pagrindinė buveinė – vienetas, kuris vykdo patrunuojamųjų bendrovių valdymo kontrolę. Pagrindinės buveinės priskiriamos patrunuojamųjų bendrovių pagrindiniam ne finansų bendrovių sektoriui, išskyrus kai visos arba didžioji dalis patrunuojamųjų bendrovių yra finansų bendrovės, – tada jos laikomos finansiniais pagalbininkais (S.126) finansų bendrovių sektoriuje.

Kai patrunuojamosios bendrovės yra įvairios – nefinansinės ir finansinės, skirstymą pagal sektorius lemia didžiausia pridėtinė vertė.

Pagrindinės buveinės pagal Tarptautinio standartinio pramoninio visų ekonominės veiklos rūšių klasifikatoriaus (ISIC (4 red.)) M skirsnio 7010 klasę (NACE (2 red.) M 70.10) apibūdinamos kaip nurodyta toliau:

Ši klasė apima kitų tos pačios bendrovės arba įmonės vienetų priežiūrą ir vadovavimą jiems; bendrovės ar įmonės strateginio arba organizacinio planavimo ir sprendimų priėmimo veiklą; su jais susijusių objektų operatyvinės kontrolės vykdymą ir vadovavimą kasdienėms operacijoms.

- Kontroliuojančioji bendrovė, kuri valdo patrunuojamosios bendrovės turtą, bet nevykdo jokios valdymo veiklos, yra priklausoma finansų įstaiga (S.127) ir priskiriama finansų bendrovėms.

Kontroliuojančiosios bendrovės ISIC (4 red.) K skirsnio 6420 klasėje (NACE (2 red.) K 64.20) apibūdinamos kaip nurodyta toliau:

Ši klasė apima kontroliuojančiųjų bendrovių, t. y. vienetų, valdančių grupės pavaldžiųjų bendrovių turtą (turinčių kontrolinius akcijų paketus) ir kurių pagrindinė veikla yra šios grupės valdymas (turėjimas nuosavybėje), veiklą. Šiai klasei priskiriamos kontroliuojančiosios bendrovės neteikia jokių kitų paslaugų įmonėms, kurių akcijas jos turi, t. y. jos nei administruoja, nei vadovauja kitiems vienetais.

Bendrovių grupės

- 2.15. Didelės bendrovių grupės sukuriamos, kai patrunuojančioji bendrovė kontroliuoja kelias patrunuojamąsias bendroves, kurios savo ruožtu gali kontroliuoti joms priklausančias patrunuojamąsias bendroves, ir t. t. Kiekviena grupės bendrovė laikoma atskiru instituciniu vienetu, jei ji atitinka institucinio vieneto apibrėžtį.
- 2.16. Bendrovių grupių nelaikymo vienu instituciniu vienetu privalumas yra tai, kad grupės ne visada būna pastovios tam tikrą laikotarpį ir praktikoje jas nelengva nustatyti. Gali būti sunku gauti grupių, kurių veikla nėra glaudžiai susijusi, duomenų. Daugelis grupių yra per didelės ir pernelyg įvairios, kad jas būtų galima laikyti vienu vienetu, o jų dydis ir sudėtis dėl susijungimo ar perėmimo laikui bėgant gali keistis.

Specialiosios paskirties vienetai

- 2.17. Specialiosios paskirties vienetas (SPV) arba specialiosios paskirties priemonė (SPP) – paprastai ribotos turtinės atsakomybės akcinė bendrovė arba ribotos atsakomybės bendrija, įsteigta siekiant siaurų, konkrečių arba laikinų tikslų ir skirta finansinei, su mokesčiais ar priežiūra susijusiai rizikai atskirti.
- 2.18. Bendros SPV apibrėžties nėra, tačiau jam būdingos šios savybės:
- a) neturi samdomųjų darbuotojų ir nefinansinio turto;
 - b) fizinis egzistavimas, be lentelės, patvirtinančios registracijos vietą, yra ribotas;
 - c) visada susijęs su kita bendrove, dažnai kaip patronuojamoji bendrovė;
 - d) rezidavimo vieta yra kitoje teritorijoje, nei susijusių bendrovių rezidavimo teritorija. Jei bendrovė neturi fizinės buvimo vietos, jos rezidavimo vieta nustatoma pagal ekonominę teritoriją, pagal kurios įstatymus įmonė įsteigta ar įregistruota;
 - e) valdoma kitų bendrovių, kurios gali būti susijusios arba ne, samdomųjų darbuotojų. SPV moka mokėjimus už jam suteiktas paslaugas ir vėliau patronuojančiajai ar kitokiai susijusiai bendrovei nustato tokį mokėjimą šioms išlaidoms padengti. Tai vienintelė SPV vykdoma veikla, nors jis dažnai savininko vardu prisiima įsipareigojimus ir paprastai gauna investicijų pajamas, jam taip pat tenka pajamos, susijusios su turimo turto vertės padidėjimu.
- 2.19. Neatsižvelgiant į tai, ar vienetui būdingos visos nurodytos savybės, ar nė viena iš jų, ar jis apibūdinamas kaip SPV ar panašus vienetas, ar ne, jis laikomas instituciniu vienetu ir pagal pagrindinę jo veiklą priskiriamas tam tikram sektoriui ir tam tikrai ekonominės veiklos rūšiai, išskyrus kai SPV neturi nepriklausomos teisės vykdyti veiklą.
- 2.20. Priklausomos finansų įstaigos, dirbtinės patronuojamosios bendrovės ir valdžios sektoriaus specialiosios paskirties vienetai, kurių veikla yra visiškai priklausoma, priskiriami sektoriui, kuriam priklauso juos kontroliuojanti įstaiga. Išimtis taikoma, kai šios bendrovės yra nerezidentės, tokiu atveju jos laikomos atskiromis nuo jas kontroliuojančių įstaigų. Tačiau valdžios sektoriaus atveju patronuojamosios bendrovės veikla parodoma valdžios sektoriaus sąskaitose.

Priklausomos finansų įstaigos

- 2.21. Priklausomos finansų įstaigos pavyzdys – kontroliuojančioji bendrovė, kuriai tik priklauso nuosavybės teise patronuojamųjų bendrovių turtas. Priklausomomis finansų įstaigomis taip pat laikomi, pavyzdžiui, tokie vienetai, kurie turi pirmiau aprašytų SPV būdingų savybių, taip pat investicijų ir pensijų fondai, vienetai, kuriais asmenys ar šeimos naudojami savo turtui valdyti, vienetai, kurie susijusių bendrovių vardu išduoda skolos vertybinius popierius (tokia bendrovė gali būti vadinama tarpininku), ir kitas finansines funkcijas atliekantys vienetai.
- 2.22. Nepriklausomumas nuo patronuojančiosios bendrovės gal būti nustatytas pagal atliekamą esminę valdomo turto ir priimtų įsipareigojimų kontrolę ir prisiimamą su turtu ir įsipareigojimais susijusią riziką ir naudą. Tokie vienetai priskiriami finansų bendrovių sektoriui.
- 2.23. Tokio tipo vienetas, negalintis veikti nepriklausomai nuo patronuojančiosios bendrovės ir tik pasyviai valdantis turtą ir įsipareigojimus (kartais apibūdinamas kaip veikiantis savaime) nelaikomas atskiru instituciniu vienetu, išskyrus atvejus, kai jis yra kitos nei patronuojančiosios bendrovės ekonomika rezidentas. Jei jis yra tos pačios ekonomikos kaip ir patronuojančioji bendrovė rezidentas, jis laikomas dirbtine patronuojamąja bendrove, kaip aprašyta toliau.

Dirbtinės patronuojamosios bendrovės

- 2.24. Patronuojančiajai bendrovei visiškai priklausanti patronuojamoji bendrovė gali būti įsteigta siekiant teikti paslaugas patronuojančiajai bendrovei ar kitoms tos pačios grupės bendrovėms, kad būtų išvengta mokesčių, sumažinti įsipareigojimai bankroto atveju ar užtikrinti kiti techniniai pranašumai pagal konkrečioje šalyje galiojančius mokesčių ar bendrovių įstatymus.
- 2.25. Apskritai tokių tipų vienetai neatitinka institucinio vieneto apibrėžties, nes jie negali veikti pakankamai nepriklausomai nuo patronuojančiosios bendrovės, be to, jų galimybės valdyti jų balanse nurodytą turtą ar sudaryti su šiuo turtu susijusius sandorius gali būti ribotos. Jų produkcijos mastą ir kainas nustato patronuojančioji bendrovė, kuri (tikėtina kartu su kitomis tos pačios grupės bendrovėmis) yra jų vienintelis klientas. Todėl jos nelaikomos atskirais instituciniais vienetais. Jos laikomos neatsiejama patronuojančiosios bendrovės dalimi ir jų sąskaitos yra konsoliduojamos su patronuojančiosios bendrovės sąskaitomis, išskyrus atvejus, kai jos yra kitoje ekonominėje teritorijoje nei patronuojančioji bendrovė.

- 2.26. Minėtas dirbtines patronuojamąsias bendroves būtina atskirti nuo vienetų, vykdančių tik papildomą veiklą. Papildomos veiklos aprėptai priskiriamos tik tokios aptarnavimo funkcijos, kurios daugiau ar mažiau būtinos visoms įmonėms, kaip antai patalpų valymas, algalapių tvarkymas arba su informacinių technologijų infrastruktūra susijusių paslaugų teikimas įmonei (žr. 1 skyriaus 1.31 dalį).

Valdžios sektoriaus specialiosios paskirties vienetai

- 2.27. Valdžios sektorius taip pat gali steigti specialiosios paskirties vienetus, kurie savo savybėmis ir funkcijomis būtų panašūs į priklausomas finansų įstaigas ir dirbtines patronuojamąsias bendroves. Tokie vienetai neturi įgaliojimų veikti nepriklausomai, jie gali vykdyti tik tam tikrus sandorius. Jiems netenka su jų valdomu turtu ir išipareigojimais susijusios rizikos ir naudos. Tokie vienetai, jei jie yra rezidentai, laikomi ne atskirais vienetais, o neatsiejama valdžios sektoriaus dalimi. Jei šie vienetai yra nerezidentai, jie laikomi atskirais vienetais. Visi jų užsienyje vykdyti sandoriai nurodomi atitinkamuose sandoriuose su valdžios sektoriumi. Taigi laikoma, kad vienetas, kuris skolinasi užsienyje, tą pačią sumą ir tomis pačiomis kaip pradinės sąlygomis skolina valdžios sektoriui.
- 2.28. Apibendrinant SPV, neturinčių nepriklausomų teisių vykdyti veiklą, sąskaitos konsoliduojamos su patronuojančiosios bendrovės sąskaitomis, išskyrus atvejus, kai jie yra kitos ekonomikos nei patronuojančioji bendrovė rezidentai. Tačiau yra viena šios bendrosios taisyklės išimtis – kai SPV nerezidentą įsteigia valdžios sektorius.

- 2.29. Menami vienetai rezidentai apibrėžiami kaip:

- a) vienetų nerezidentų dalys, kurių pagrindiniai ekonominiai interesai yra tos šalies ekonominėje teritorijoje (daugeliu atveju tai reiškia, kad vienus metus ar ilgiau šis vienetas vykde ekonominę gamybą toje teritorijoje);
- b) vienetai nerezidentai, kuriems priklauso žemė ir (arba) pastatai tos šalies ekonominėje teritorijoje (atsižvelgiama tik į su ta žeme ar pastatais susijusius sandorius).

Nepaisant to, ar menami vienetai rezidentai rengia tik dalines sąskaitas ir ar gali savarankiškai priimti sprendimus, jie laikomi instituciniais vienetais.

- 2.30. Instituciniais vienetais laikomi:

- a) vienetai, galintys savarankiškai priimti sprendimus ir rengiantys išsamų sąskaitų rinkinį:
 - 1) privačiosios ir viešosios bendrovės;
 - 2) savarankiškais juridiniais vienetais laikomi kooperatyvai ar bendrijos;
 - 3) pagal specialius teisės aktus nepriklausomais juridiniais vienetais laikomi viešieji gamintojai;
 - 4) ne pelno institucijos, laikomos nepriklausomais juridiniais vienetais; ir
 - 5) valdžios sektoriaus institucijos;
- b) vienetai, rengiantys išsamų sąskaitų rinkinį ir laikomi galinčiais savarankiškai priimti sprendimus, nors jie neturi atskiros nei jų patronuojančiosios bendrovės registracijos – kvazibendrovės;
- c) vienetai, kurie nebūtinai rengia išsamų sąskaitų rinkinį, bet yra laikomi galinčiais savarankiškai priimti sprendimus, būtent:
 - 1) namų ūkiai;
 - 2) menami vienetai rezidentai.

INSTITUCINIAI SEKTORIAI

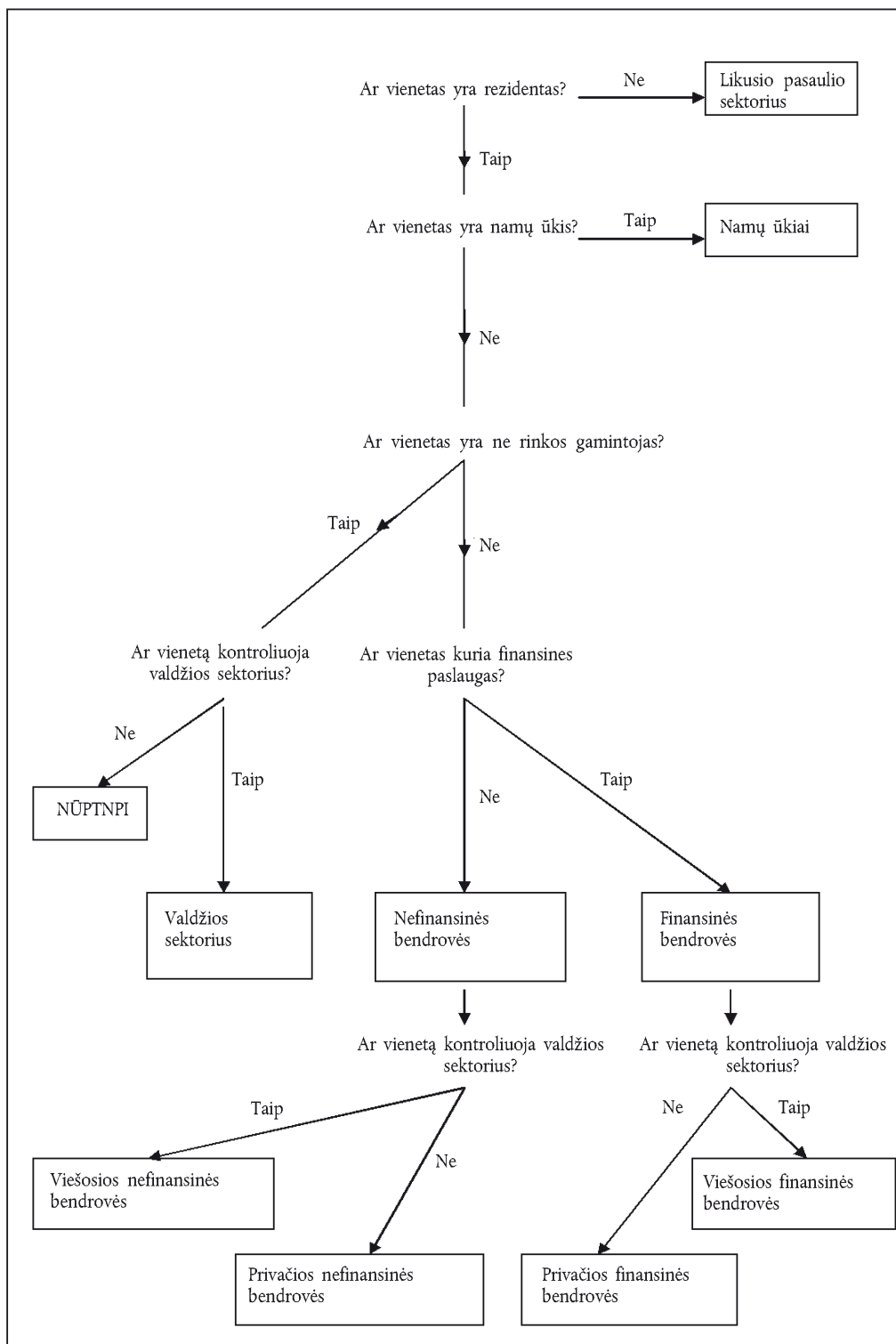
- 2.31. Atliekant makroekonominę analizę, kiekvieno institucinio vieneto veikla atskirai nenagrinėjama; nagrinėjama agreguota panašių institucijų veikla. Todėl vienetai yra jungiami į grupes, vadinamas instituciniais sektoriais, kurie dar gali būti skirstomi į subsektorius.

2.1 lentelė. Sektoriai ir subsektoriai

Sektoriai ir subsektoriai			Viešieji	Nacionalinės privачiosios	Kontroliuo- jamos užsienio subjektų	
Ne finansų bendrovės		S.11	S.11001	S.11002	S.11003	
Finansų bendrovės		S.12				
Pinigų finansų įstaigos (PFI)	Centrinis bankas	S.121				
	Kitos pinigų finansų įstaigos (KPF)	Indėlių bendrovės, išskyrus centrinę banką	S.122	S.12201	S.12202	S.12203
		Pinigų rinkos fondai (PRF)	S.123	S.12301	S.12302	S.12303
Finansų bendrovės, išskyrus PFI ir draudimo bendrovės ir pensijų fondai (DBPF)	Ne PRF investiciniai fondai č	S.124	S.12401	S.12402	S.12403	
	Kiti finansiniai tarpininkai, išskyrus draudimo bendroves ir pensijų fondus	S.125	S.12501	S.12502	S.12503	
	Finansiniai pagalbininkai	S.126	S.12601	S.12602	S.12603	
	Priklausomos finansų įstaigos ir pinigų skolintojai	S.127	S.12701	S.12702	S.12703	
DBPF	Draudimo bendrovės (DB)	S.128	S.12801	S.12802	S.12803	
	Pensijų fondai (PF)	S.129	S.12901	S.12902	S.12903	
Valdžios sektorius		S.13				
Centrinė valdžia (išskyrus socialinės apsaugos fondus)		S.1311				
Krašto (regiono) valdžia (išskyrus socialinės apsaugos fondus)		S.1312				
Vietos valdžia (išskyrus socialinės apsaugos fondus)		S.1313				
Socialinės apsaugos fondai		S.1314				
Namų ūkiai		S.14				
Darbdaviai ir savarankiškai dirbantys asmenys		S.141+ S.142				
Samdomieji darbuotojai		S.143				
Nuosavybės pajamų ir pervedimų pajamų gavėjai		S.144				
Nuosavybės pajamų gavėjai		S.1441				
Pensijų gavėjai		S.1442				
Kitų pervedimų gavėjai		S.1443				
Namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos		S.15				
Likusio pasaulio sektorius		S.2				
Europos Sąjungos valstybės narės, institucijos ir įstaigos		S.21				
Europos Sąjungos valstybės narės		S.211				
Europos Sąjungos institucijos ir įstaigos		S.212				
Šalys, išskyrus valstybes nares, tarptautinės organizacijos ne Europos Sąjungos rezidentės		S.22				

2.32. Kiekviename sektoriuje ir subsektoriuje grupuojami panašios ekonominės elgsenos instituciniai vienetai.

2.1 diagrama. Vienetų priskyrimas sektoriams

2.33. Instituciniai vienetai grupuojami į sektorius pagal tai, kokio tipo gamintojai jie yra, ir atsižvelgiant į jų pagrindinę veiklą ir funkciją, kurios, kaip manoma, parodo jų ekonominę elgseną.

2.34. 2.1 diagramoje parodyta, kaip vienetai priskiriami pagrindiniams sektoriams. Siekiant nustatyti vieneto rezidento, kuris nėra namų ūkis, sektorių, pagal diagramą būtina nustatyti, ar jį kontroliuoja valdžios sektorius ar ne, ir ar jis yra rinkos ar ne rinkos gamintojas.

- 2.35. Finansų ar ne finansų bendrovės kontrolė – gebėjimas nustatyti bendrąją veiklos politiką, pvz., prireikus pasirenkant atitinkamus direktorius.
- 2.36. Atskiras institucinis vienetas (kita bendrovė, namų ūkis, ne pelno institucija ar valdžios sektoriaus vienetas) gauna teisę kontroliuoti bendrovę arba kvazibendrovę, įgydamas daugiau nei pusę balsavimo teisę turinčių akcijų arba kitokiu būdu kontroliuodamas daugiau nei pusę akcininkų balsavimo teisių.
- 2.37. Kad galėtų kontroliuoti daugiau nei pusę akcininkų balsavimo teisių, instituciniam vienetai nebūtina turėti balsavimo teisę suteikiančių akcijų. Bendrovė C gali būti kitos bendrovės B, kurioje trečiajai bendrovei A priklauso dauguma balsavimo teisę suteikiančių akcijų, dukterinė bendrovė. Bendrovė C laikoma bendrovės B dukterine bendrove, kai bendrovė B kontroliuoja daugiau kaip pusę bendrovės C akcininkų balsavimo teisių arba bendrovė B yra bendrovės C akcininkė, turinti teisę skirti ar nušalinti daugumą bendrovės C vadovų.
- 2.38. Valdžios sektorius gauna teisę kontroliuoti bendrovę paskelbus specialų teisės aktą, potvarkį ar reglamentą, kuriuo valdžios sektoriui suteikiama teisė nustatyti bendrovės politiką. Toliau pateikiami rodikliai yra pagrindiniai veiksniai nustatant, ar valdžios sektorius kontroliuoja bendrovę:
- a) valdžios sektorius nuosavybės teise valdo didžiąją dalį balsavimo teisę turinčių akcijų;
 - b) valdžios sektorius kontroliuoja valdybą ar valdančiąją instituciją;
 - c) valdžios sektorius kontroliuoja pagrindinio personalo paskyrimą ir atleidimą;
 - d) valdžios sektorius kontroliuoja pagrindinius vieneto komitetus;
 - e) valdžios sektorius valdo auksinę akciją;
 - f) nustatytos specialiosios taisyklės;
 - g) valdžios sektorius yra pagrindinis užsakovas;
 - h) skolinamasi iš valdžios sektoriaus.
- Kontrolėi nustatyti gali pakakti vieno rodiklio, tačiau kitais atvejais kontrolę gali rodyti keli atskiri rodikliai.
- 2.39. Nustatant, ar ne pelno institucijos, kurios laikomos nepriklausomais juridiniais vienetais, yra kontroliuojamos, atsižvelgiama į šiuos penkis rodiklius:
- a) pareigūnų skyrimas;
 - b) nuostatos dėl įgyvendinimo priemonių;
 - c) sutartiniai susitarimai;
 - d) finansavimo mastas;
 - e) galimos rizikos valdžios sektoriui laipsnis.
- Kaip ir bendrovių atveju, tam tikrais atvejais kontrolėi nustatyti gali pakakti vieno rodiklio; kitais atvejais kontrolę gali rodyti keli atskiri rodikliai, juos naudojant kartu.
- 2.40. Norint atskirti rinkos ir ne rinkos vienetus arba viešajame sektoriuje klasifikuoti valdžios sektorių ir bendrovių sektorių, būtina atsižvelgti į 1.37 dalyje nurodytus kriterijus.
- 2.41. Sektorius skirstomas į subsektorius remiantis su tuo sektoriumi susijusiais kriterijais; pvz., valdžios sektorius gali būti skirstomas į centrinę, krašto (regiono) ir vietos valdžią ir socialinės apsaugos fondus. Tai leidžia tiksliau apibūdinti vieneto ekonominę elgseną.

Į sektorių ir subsektorių sąskaitas įrašoma visa (pagrindinė ir nepagrindinė) atitinkamam sektoriui priskiriamų institucinių vienetų veikla.

Kiekvienas institucinis vienetas priklauso tik vienam sektoriui ar subsektoriui.

- 2.42. Kad būtų galima institucinį vienetą, kurio pagrindinė funkcija yra prekių gamyba ir paslaugų teikimas, priskirti tam tikram sektoriui, pirmiausia reikia nustatyti jo, kaip gamintojo, tipą.
- 2.43. 2.2 lentelėje pateikiami kiekvienam sektoriui būdingi gamintojų tipai ir pagrindinė veikla bei funkcijos:

2.2 lentelė. Gamintojų tipai, pagrindinė veikla ir funkcijos pagal sektorių

Gamintojo tipas	Pagrindinė veikla ir funkcijos	Sektorius
Rinkos gamintojas	Rinkos prekių gamyba ir nefinansinių paslaugų teikimas	Ne finansų bendrovės (S.11)
Rinkos gamintojas	Finansinio tarpininkavimo, įskaitant draudimą, paslaugos Pagalbinė finansinė veikla	Finansų bendrovės (S.12)
Viešasis ne rinkos gamintojas	Ne rinkos produkcijos gamyba ir tiekimas kolektyviniam ir individualiam vartojimui ir sandorių, kuriais siekiama persikirstyti nacionalines pajamas ir turtą, vykdymas	Valdžios sektorius (S.13)
Rinkos gamintojas arba privatusis gamintojas, gaminantis savo galutiniam naudojimui	Vartojimas Rinkos produkcijos ir produkcijos savo galutiniam naudojimui gamyba	Namų ūkiai (S.14) kaip vartotojai kaip verslininkai
Privatusis ne rinkos gamintojas	Ne rinkos produkcijos gamyba ir tiekimas individualiam vartojimui	Namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos (S.15)

- 2.44. Likusio pasaulio sektoriui (S.2) priskiriami vienetų rezidentų ir vienetų nerezidentų srautai ir pozicijos – vienetams nerezidentams nėra būdingi panašūs tikslai ar elgsenos tipai, juos galima nustatyti tik pagal jų srautus ir pozicijas su vienetais rezidentais.

Ne finansų bendrovės (S.11)

- 2.45. *Apibrėžtis.* Ne finansų bendrovių sektorių (S.11) sudaro instituciniai vienetai, kurie yra nepriklausomi juridiniai vienetai ir rinkos gamintojai, kurių pagrindinė veikla yra prekių gamyba ir nefinansinių paslaugų teikimas. Ne finansų bendrovių sektoriui taip pat priskiriamos ne finansų kvazibendrovės. (Žr. 2.13 dalies f punktą).
- 2.46. Priskiriami šie instituciniai vienetai:
- privačiosios ir viešosios bendrovės, kurios yra rinkos gamintojai ir kurių pagrindinė veikla yra prekių gamyba ir nefinansinių paslaugų teikimas;
 - nepriklausomais juridiniais vienetais laikomi kooperatyvai ir bendrijos, kurie yra rinkos gamintojai ir kurių pagrindinė veikla yra prekių gamyba ir nefinansinių paslaugų teikimas;
 - nepriklausomais juridiniais vienetais laikomi viešieji gamintojai, kurie yra rinkos gamintojai ir kurių pagrindinė veikla yra prekių gamyba ir nefinansinių paslaugų teikimas;
 - nepriklausomais juridiniais vienetais laikomos ir paslaugas ne finansų bendrovėms teikiančios ne pelno institucijos arba asociacijos, kurios yra rinkos gamintojai ir kurių pagrindinė veikla yra prekių gamyba ir nefinansinių paslaugų teikimas;
 - pagrindinės buveinės, kontroliuojančios bendrovių, kurios yra rinkos gamintojai, grupę, jei pagrindinė visos bendrovių grupės veikla, vertinant pagal pridėtinę vertę, yra prekių gamyba ir nefinansinių paslaugų teikimas;

- f) SPV, kurių pagrindinė veikla yra prekių tiekimas ir nefinansinių paslaugų teikimas;
- g) privačiosios ir viešosios kvazibendrovės, kurios yra rinkos gamintojai ir kurių pagrindinė veikla yra prekių gamyba ir nefinansinių paslaugų teikimas.
- 2.47. Ne finansų kvazibendrovės – visos juridinio statuso neturinčios įstaigos, kurios yra rinkos gamintojai, kurių pagrindinė veikla yra prekių gamyba ir nefinansinių paslaugų teikimas ir kurios atitinka kvazibendrovėms taikomas sąlygas (žr. 2.13 dalies f punktą).
- Ne finansų kvazibendrovės privalo turėti pakankamai informacijos, kad galėtų parengti išsamų sąskaitų rinkinį, ir veikia kaip bendrovės. Jų *de facto* ryšys su savininku yra toks pat, kaip bendrovės su jos akcininkais.
- Namų ūkiams, valdžios sektoriaus vienetams arba ne pelno institucijoms nuosavybės teisėmis priklausančios ne finansų kvazibendrovės jungiamos į grupes kartu su ne finansų bendrovėmis ne finansų bendrovių sektoriuje, o ne jų savininko sektoriuje.
- 2.48. Išsamus sąskaitų rinkinys, įskaitant balansą, nėra pakankamas pagrindas rinkos gamintojus laikyti tokiais instituciniais vienetais kaip kvazibendrovės. Bendrijos ir viešieji gamintojai, išskyrus nurodytus 2.46 dalies a, b, c ir f punktuose ir individualiąsias įmones, paprastai nėra laikomi atskirais instituciniais vienetais net jeigu jie rengia išsamų sąskaitų rinkinį, nes jie negali priimti savarankiškų sprendimų, o jų vadovybę kontroliuoja jų savininkai namų ūkiai, ne pelno institucijos arba valdžios sektorius.
- 2.49. Ne finansų bendrovėms priskiriami kvazibendrovėmis laikomi menami vienetai rezidentai.
- 2.50. Ne finansų bendrovių sektorius skirstomas į tris subsektorius:
- a) viešosios ne finansų bendrovės (S.11001);
 - b) nacionalinės privačiosios ne finansų bendrovės (S.11002);
 - c) užsienio kontroliuojamos ne finansų bendrovės (S.11003).

Viešosios ne finansų bendrovės (S.11001)

- 2.51. Apibrėžtis: viešųjų ne finansų bendrovių subsektorių sudaro visos ne finansų bendrovės, kvazibendrovės ir ne pelno institucijos, kurios laikomos nepriklausimais juridiniais vienetais ir kurios yra rinkos gamintojai, kontroliuojami valdžios sektoriaus vienetų.
- 2.52. Viešosios kvazibendrovės yra valdžios sektoriaus vienetams tiesiogiai nuosavybės teisėmis priklausančios kvazibendrovės.

Nacionalinės privačiosios ne finansų bendrovės (S.11002)

- 2.53. Apibrėžtis. Nacionalinių privačiųjų ne finansų bendrovių subsektorių sudaro visos ne finansų bendrovės, kvazibendrovės ir ne pelno institucijos, kurios laikomos nepriklausomais juridiniais vienetais ir kurios yra valdžios sektoriaus vienetų ar institucinių vienetų nerezidentų nekontroliuojami rinkos gamintojai.

Šiam subsektoriui priskiriamos tiesioginių užsienio investicijų bendrovės ir kvazibendrovės, nepriskiriamos užsienio kontroliuojamų ne finansų bendrovių subsektoriui (S.11003).

Užsienio kontroliuojamos ne finansų bendrovės (S.11003)

- 2.54. Apibrėžtis. Užsienio kontroliuojamų ne finansų bendrovių subsektorių sudaro visos ne finansų bendrovės ir kvazibendrovės, kurias kontroliuoja instituciniai vienetai nerezidentai.

Šiam subsektoriui priskiriama:

- a) visos bendrovių nerezidentų patronuojamosios bendrovės;
- b) visos institucinio vieneto nerezidento, kuris nėra bendrovė, kontroliuojamos bendrovės, pvz., užsienio valdžios sektoriaus kontroliuojamos bendrovės. Joms priskiriamos bendrovės, kontroliuojamos sutartinai veikiančios vienetų nerezidentų grupės;

- c) visi filialai ar kitos nekorporuotos bendrovių nerezidentų agentūros arba nekorporuoti gamintojai, kurie yra menami vienetai rezidentai.

Finansų bendrovės (S.12)

- 2.55. *Apibrėžtis:* finansų bendrovių sektorių (S.12) sudaro instituciniai vienetai, kurie yra nepriklausomi juridiniai vienetai, rinkos gamintojai ir kurių pagrindinė veikla yra finansinių paslaugų teikimas. Tokie instituciniai vienetai apima visas bendroves ir kvazibendroves, kurių pagrindinė veikla yra:

a) finansinis tarpininkavimas (finansiniai tarpininkai); ir (arba)

b) pagalbinė finansinė veikla (finansiniai pagalbininkai).

Be to, finansinėms bendrovėms priskiriami finansines paslaugas teikiantys instituciniai vienetai, su kurių didžiąja turto ar išpareigojimų dalimi susiję sandoriai nėra sudaromi atviroje rinkoje.

- 2.56. Finansinis tarpininkavimas – veikla, kurią vykdydamas institucinis vienetas įsigyja finansinio turto ir savo vardu prisiima išpareigojimų, rinkoje sudarydamas finansinius sandorius. Finansinių tarpininkų turtas ir išpareigojimai pakeičiami arba perskirstomi dėl, pvz., išpirkimo terminų, masto, rizikos ir kt. panašių veiksmų finansinio tarpininkavimo procese.

Pagalbinė finansinė veikla – su finansiniu tarpininkavimu susijusi, bet jam nepriskiriama veikla.

Finansiniai tarpininkai

- 2.57. Vykdamas finansinį tarpininkavimą daugiau lėšų turinčių trečiųjų šalių lėšos nukreipiamos trečiosioms šalims, kurioms trūksta lėšų. Finansinis tarpininkas ne tik veikia kaip kitų institucinių vienetų tarpininkas, bet ir rizikuoja, įsigydamas finansinį turtą ir savo vardu prisiimdamas išpareigojimus.
- 2.58. Finansinio tarpininkavimo procesas gali būti susijęs su visų kategorijų išpareigojimais, išskyrus kategorijai „kitos mokėtinos sumos“ (AF.8) priskiriamus išpareigojimus. Su finansinio tarpininkavimo procesu susijęs finansinis turtas gali būti priskiriamas įvairioms kategorijoms, įskaitant kategoriją „kitos gautinos sumos“, bet išskyrus kategoriją „draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos“ (AF.6). Finansiniai tarpininkai gali investuoti savo lėšas į nefinansinį turtą, įskaitant nekilnojamąjį turtą. Kad būtų laikoma finansiniu tarpininku, bendrovė turėtų prisiimti išpareigojimus rinkoje ir vykdyti lėšų formos keitimo veiklą. Nekilnojamojo turto bendrovės nelaikomos finansiniais tarpininkais.
- 2.59. Draudimo bendrovių ir pensijų fondų užduotis – sumažinti riziką. Tokių institucijų išpareigojimai – draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos (AF.6). Tuos išpareigojimus atitinka draudimo bendrovių ir pensijų fondų, veikiančių kaip finansiniai tarpininkai, investicijos.
- 2.60. Investiciniai fondai (toliau vadinami pinigų rinkos fondais (PRF) ir ne pinigų rinkos fondais (ne PRF)) pirmiausia prisiima išpareigojimus išleidami investicinių fondų akcijas (vienetus) (AF.52). Jie keičia lėšų formą, už tas lėšas įsigydami finansinio turto ir (arba) nekilnojamojo turto. Investiciniai fondai priskiriami finansiniams tarpininkams. Bet koks jų turto ir išpareigojimų (išskyrus tik jų pačių akcijas) vertės pokytis turi įtakos jų nuosavoms lėšoms (žr. 7.07 dalį). Kadangi nuosavų lėšų kiekis atitinka investicinio fondo akcijų ar vienetų vertę, bet koks fondo turto ir išpareigojimų vertės pokytis turės poveikio šių akcijų ar vienetų rinkos vertei. Į nekilnojamąjį turtą investuojantys investiciniai fondai laikomi finansiniais tarpininkais.
- 2.61. Vykdamas finansinį tarpininkavimą tik įsigyjamas visuomenės arba konkrečių ir santykinai didelių jos grupių turtas ir prisiimami išpareigojimai. Jei veikla susijusi tik su maža asmenų grupe arba šeima, finansinis tarpininkavimas nevykdomas.
- 2.62. Tačiau bendram finansinio tarpininkavimo apribojimui, susijusiam su rinkos finansiniais sandoriais, gali būti taikomos išimtys. Jų pavyzdžiai yra municipaliniai kredito ir taupomieji bankai, priklausantys nuo susijusių savivaldybių, arba finansinės nuomos bendrovės, kurių lėšų įsigijimas ar lėšų investavimas priklauso nuo patronuojančiosios bendrovių grupės. Tam, kad jos būtų priskiriamos finansiniams tarpininkams, jų skolinimas arba santaupų priėmimas turi būti nepriklausomas atitinkamai nuo susijusios savivaldybės ar patronuojančiosios grupės.

Finansiniai pagalbininkai

2.63. Pagalbinė finansinė veikla – pagalbinė veikla, skirta sandoriams, susijusiems su finansiniu turtu ir įsipareigojimais, realizuoti ir lėšoms pakeisti arba persikirstyti. Finansiniai pagalbininkai nerizikuoja išgydami finansinį turtą ar prisiimdami įsipareigojimus. Jie palengvina finansinį tarpininkavimą. Pagrindinės buveinės, kurių visos patrunuojamosios bendrovės arba jų dauguma yra finansų bendrovės, laikomos finansiniais pagalbininkais.

Finansų bendrovės, išskyrus finansinius tarpininkus ir finansinius pagalbininkus

2.64. Kitos finansų bendrovės, išskyrus finansinius tarpininkus ir finansinius pagalbininkus, yra instituciniai vienetai, teikiantys finansines paslaugas, kai su didžiąja dalimi jų turto ar įsipareigojimų susiję sandoriai nėra sudaromi atviroje rinkoje.

Finansų bendrovių sektoriaus instituciniai vienetai

2.65 Finansų bendrovių sektoriui (S.12) priskiriami šie instituciniai vienetai:

- a) privačiosios ar viešosios bendrovės, kurių pagrindinė veikla yra finansinis tarpininkavimas ir (arba) pagalbinė finansinė veikla;
- b) kooperatyvai ir bendrijos, kurie yra laikomi nepriklausomais juridiniais vienetais ir kurių pagrindinė veikla yra finansinis tarpininkavimas ir (arba) pagalbinė finansinė veikla;
- c) juridiniai vienetai laikomi viešieji gamintojai, kurių pagrindinė veikla yra finansinis tarpininkavimas ir (arba) pagalbinė finansinė veikla;
- d) juridiniai vienetai laikomos ne pelno institucijos, kurių pagrindinė veikla yra finansinis tarpininkavimas ir (arba) pagalbinė finansinė veikla, arba kurios teikia paslaugas finansų bendrovėms;
- e) pagrindinės buveinės, kai visos jų patrunuojamosios bendrovės arba jų dauguma yra finansų bendrovės, kurių pagrindinė veikla yra finansinis tarpininkavimas ir (arba) pagalbinė finansinė veikla. Šios pagrindinės buveinės priskiriamos finansiniams pagalbininkams (S.126);
- f) kontroliuojančiosios bendrovės, kurių pagrindinė funkcija – valdyti patrunuojamųjų bendrovių grupės turtą. Grupės bendrovės gali būti finansinės arba nefinansinės – į tai neatsižvelgiama kontroliuojančiąsias bendroves priskiriant priklausomoms finansų įstaigoms (S.127);
- g) SPV, kurių pagrindinė veikla – finansinių paslaugų teikimas;
- h) nekorporuoti investiciniai fondai, kuriuos sudaro dalyvių grupės valdomi investiciniai portfeliai ir kuriuos paprastai valdo kitos finansų bendrovės. Šie fondai yra instituciniai vienetai, atskiri nuo juos valdančių finansų bendrovių;
- i) nekorporuoti vienetai, kurių pagrindinė veikla yra finansinis tarpininkavimas, kurie yra reglamentuojami ir prižiūrimi (daugeliu atveju priskiriami indėlių bendrovėms, išskyrus centrinę banką, draudimo bendroves ir pensijų fondus) ir yra laikomi turinčiais teisę savarankiškai priimti sprendimus ir turėti savarankišką, nuo savininkų nepriklausomą valdymą, o jų ekonominė ir finansinė elgsena yra tokia pati kaip finansų bendrovių. Šiuo atveju jie laikomi atskirais instituciniais vienetais. Tai gali būti finansų bendrovių nerezidentų filialai.

Finansų bendrovių subsektoriai

2.66. Finansų bendrovių sektorius skirstomas į šiuos subsektorius:

- a) centrinis bankas (S.121);
- b) indėlių bendrovės, išskyrus centrinę banką (S.122);
- c) pinigų rinkos fondai (PRF) (S.123);
- d) ne PRF investiciniai fondai (S.124);
- e) kiti finansiniai tarpininkai, išskyrus draudimo bendroves ir pensijų fondus (S.125);
- f) finansiniai pagalbininkai (S.126);
- g) priklausomos finansų įstaigos ir pinigų skolintojai (S.127);

h) draudimo bendrovės (S.128); ir

i) pensijų fondai (S.129).

Finansų bendrovių subsektorių sujungimas

- 2.67. Pinigų finansų įstaigos (PFI), kaip jas apibrėžia ECB, sudaro visi šiems subsektoriams: centrinis bankas (S.121), indėlių bendrovės, išskyrus centrinę banką (S.122), ir PRF (S.123) priskiriami instituciniai vienetai.
- 2.68. Kitoms pinigų finansų įstaigoms priskiriami tie finansiniai tarpininkai, per kuriuos centrinio banko (S.121) pinigų politikos poveikis perduodamas kitiems ekonomikos vienetais. Tai indėlių bendrovės, išskyrus centrinę banką (S.122) ir PRF (S.123).
- 2.69. Su rizikos mažinimu susiję finansiniai tarpininkai – draudimo bendrovės ir pensijų fondai (DBPF). Juos sudaro draudimo bendrovių (S.128) ir pensijų fondų (S.129) subsektoriai.
- 2.70. Finansų bendroves, išskyrus PFI ir DBPF, sudaro šie subsektoriai: ne PRF investiciniai fondai (S.124), kiti finansiniai tarpininkai, išskyrus draudimo bendroves ir pensijų fondus (S.125), finansiniai pagalbininkai (S.126) ir priklausomos finansų įstaigos ir pinigų skoliniojai (S.127).

Finansų bendrovių subsektorių skirstymas į viešąsias, nacionalines privačiąsias ir užsienio kontroliuojamas finansų bendroves

2.71. Kiekvienas subsektorius, išskyrus S.121 subsektorių, toliau skirstomas taip:

- a) viešosios finansų bendrovės;
- b) nacionalinės privačiosios finansų bendrovės; ir
- c) užsienio kontroliuojamos finansų bendrovės.

Šiam skirstymui naudojami tie patys kriterijai, kaip ir skirstant ne finansų bendroves (žr. 2.51–2.54 dalis).

2.3 lentelė. Finansų bendrovių sektorius ir subsektoriai

Sektoriai ir subsektoriai		Viešieji	Nacionalinės privačiosios	Kontroliuo- jamos užsienio subjektų		
Finansinės bendrovės		S.12				
Pinigų finansinės įstaigos (PFI)	Centrinis bankas	S.121				
	Kitos pinigų finansinės įstaigos (KPI)	Indėlių bendrovės, išskyrus centrinę banką	S.122	S.12201	S.12202	S.12203
		PRF	S.123	S.12301	S.12302	S.12303
Finansų bendrovės, išskyrus PFI ir Draudimo bendroves ir pensijų fondus (DBPF)	Ne PRF investiciniai fondai	S.124	S.12401	S.12402	S.12403	
	Kiti finansiniai tarpininkai, išskyrus draudimo bendroves ir pensijų fondus	S.125	S.12501	S.12502	S.12503	
	Finansiniai pagalbininkai	S.126	S.12601	S.12602	S.12603	
	Priklausomos finansų įstaigos ir pinigų skoliniojai	S.127	S.12701	S.12702	S.12703	
DBPF	Draudimo bendrovės (DB)	S.128	S.12801	S.12802	S.12803	
	Pensijų fondai (PF)	S.129	S.12901	S.12902	S.12903	

Centrinis bankas (S.121)

- 2.72. *Apibrėžtis.* Centrinio banko subsektorių (S.121) sudaro visos finansų bendrovės ir kvazibendrovės, kurių pagrindinė paskirtis – leisti į apyvartą pinigus, palaikyti vidinę ir išorinę pinigų vertę ir saugoti visas šalies tarptautines atsargas arba jų dalį.
- 2.73. S.121 subsektoriui priskiriami šie finansiniai tarpininkai:
- nacionalinis centrinis bankas, taip pat tuo atveju, kai jis yra Europos centrinių bankų sistemos dalis;
 - iš esmės viešosios kilmės centrinės pinigų institucijos (pvz., institucijos, valdančios tarptautines atsargas ar leidžiančios į apyvartą pinigus), kurios rengia išsamų sąskaitų rinkinį ir gali priimti savarankiškus sprendimus centrinės valdžios atžvilgiu. Kai tokią veiklą vykdo arba centrinė valdžia arba centrinis bankas, atskiras institucinis vienetas nekuriamas.
- 2.74. S.121 subsektoriui nepriskiriamos institucijos ir įstaigos, kurios reguliuoja arba prižiūri finansų bendroves ar finansų rinkas, išskyrus centrinį banką. Jos priskiriamos S.126 subsektoriui.

Indėlių bendrovės, išskyrus centrinį banką (S.122)

- 2.75. *Apibrėžtis.* Indėlių bendrovių, išskyrus centrinį banką, subsektorių (S.122) sudaro visos finansų bendrovės ir kvazibendrovės, išskyrus priskiriamas centrinio banko ir PRF subsektoriams, kurių pagrindinė veikla yra finansinis tarpininkavimas ir kurios verčiasi priimdamos institucinių vienetų indėlius ir (arba) artimus institucinių vienetų indėlių pakaitalus (ne vien tik iš PFĮ) ir savo vardu teikdamos paskolas ir (arba) investuodamos į vertybinius popierius.
- 2.76. Indėlių bendrovės, išskyrus centrinį banką, negali būti apibūdinamos tiesiog kaip bankai, nes joms gali būti priskiriamos tokios finansų bendrovės, kurios negali vadintis bankais, ir tokios finansų bendrovės, kurių nebūtų galima pavadinti bankais kai kuriose šalyse, o kai kurios kitos finansų bendrovės, save laikantys bankais, iš tikrųjų gali nebūti indėlių bendrovės. S.122 subsektoriui priskiriami šie finansiniai tarpininkai:
- komerciniai bankai, universalūs bankai, „visų paskirčių“ bankai;
 - taupomieji bankai (įskaitant patikos taupomuosius bankus ir taupomųjų bankų ir paskolų asociacijas);
 - pašto žiro įstaigos, pašto bankai, žiro bankai;
 - kaimo kredito bankai, žemės ūkio kredito bankai;
 - kooperatiniai kredito bankai, kredito unijos;
 - specializuotieji bankai (pvz., prekybinio tarpininkavimo bankai, emisijos bankai, privatūs bankai); ir
 - elektroninių pinigų įstaigos, kurių pagrindinė veikla yra finansinis tarpininkavimas.
- 2.77. S.122 subsektoriui taip pat priskiriami toliau nurodyti finansiniai tarpininkai, kai jų veikla – gauti grąžintinas lėšas iš visuomenės indėlių ar kita forma, kaip antai nuolatinė ilgalaikių skolos vertybinių popierių emisija:
- bendrovės, užsiimančios hipotekinių paskolų teikimu (įskaitant namų statybos finansų įstaigas, hipotekinius bankus ir hipotekines kredito įstaigas);
 - savivaldos kredito institucijos.
- Kitu atveju finansiniai tarpininkai priskiriami S.124 subsektoriui.
- 2.78. S.122 subsektoriui nepriskiriama:
- pagrindinės buveinės, kurios prižiūri ir valdo kitus grupės, kurią sudaro daugiausia indėlių bendrovės, išskyrus centrinį banką, vienetus, ir kurios nėra indėlių bendrovės. Tokios pagrindinės buveinės priskiriamos S.126 subsektoriui;

b) ne pelno institucijos, kurios yra laikomos nepriklausomais juridiniais vienetais ir kurios teikia paslaugas indėlių bendrovėms, bet nevykdo finansinio tarpininkavimo veiklos. Jos priskiriamos S.126 subsektoriui; ir

c) elektroninės pinigų įstaigos, kurių pagrindinė veikla nėra finansinis tarpininkavimas.

PRF (S.123)

2.79. *Apibrėžtis.* Pinigų rinkos fondų (S.123) subsektorių sudaro visos finansų bendrovės ir kvazibendrovės, išskyrus priskiriamas centrinio banko ir kredito institucijų subsektoriams, kurių pagrindinė veikla yra finansinis tarpininkavimas. Jos verčiasi išleisdamos institucinių fondų akcijas ar vienetus kaip artimus institucinių vienetų indėlių pakaitalus ir savo vardu investuodamos daugiausia į pinigų rinkos fondų akcijas ir (arba) vienetus, trumpalaikius skolos vertybinius popierius ir (arba) indėlius.

2.80. S.123 subsektoriui priskiriami šie finansiniai tarpininkai: investiciniai fondai, taip pat investicinės patikos bendrovės, patikos fondai ir kitos kolektyvinio investavimo sistemos, kurių akcijos ar vienetai laikomi artimais indėlių pakaitalais.

2.81. S.123 subsektoriui nepriskiriama:

a) pagrindinės buveinės, kurios prižiūri ir valdo daugiausia iš PRF sudarytą grupę, ir kurios nėra PRF. Jos priskiriamos S.126 subsektoriui;

b) ne pelno institucijos, kurios yra nepriklausomi juridiniai vienetai ir kurios teikia paslaugas PRF, bet nevykdo finansinio tarpininkavimo veiklos. Jos priskiriamos S.126 subsektoriui.

Ne PRF investiciniai fondai (S.124)

2.82. *Apibrėžtis.* Ne PRF investicinių fondų (S.124) subsektorių sudaro visos kolektyvinio investavimo sistemos, išskyrus priskiriamas PRF subsektoriui, kurių pagrindinė veikla yra finansinis tarpininkavimas. Jos verčiasi išleisdamos investicinių fondų akcijas ar vienetus, kurie nėra artimi indėlių pakaitalai, ir savo vardu investuodamos daugiausia į finansinį turtą, išskyrus trumpalaikį finansinį turtą, ir nefinansinį turtą (paprastai nekilnojamąjį turtą).

2.83. Ne PRF investiciniams fondams priskiriamos investicinės patikos bendrovės, patikos fondai ir kitos kolektyvinio investavimo sistemos, kurių investicinių fondų akcijos ar vienetai nelaikomi artimais indėlių pakaitalais.

2.84. S.124 subsektoriui priskiriami šie finansiniai tarpininkai:

a) atvirieji investiciniai fondai, kurių investicinių fondų akcijos ar vienetai turėtojų prašymu yra atpirkti ar išpirkti (tiesiogiai arba netiesiogiai) už šių subjektų turtą;

b) akcinį kapitalą turintys uždarieji investiciniai fondai, kai prie fondo veiklos prisijungiantys investuotojai turi pirkti, o iš fondo pasitraukiantys investuotojai – parduoti esamas akcijas;

c) nekilnojamojo turto investiciniai fondai;

d) investiciniai fondai, investuojantys į kitus fondus (fondų fondai);

e) rizikos draudimo fondai, kuriems priklauso įvairios kolektyvinio investavimo sistemos, susijusios su didelėmis minimaliomis investicijomis, paprastesniu reglamentavimu ir įvairiomis investavimo strategijomis.

2.85. S.124 subsektoriui nepriskiriama:

a) pensijų fondai, priklausantys pensijų fondų subsektoriui;

b) specialiosios paskirties valdžios sektoriaus fondai, vadinami nepriklausomais turto fondais. Specialiosios paskirties valdžios sektoriaus fondai priskiriami priklausomoms finansų įstaigoms, jei klasifikuojami kaip finansų bendrovės. Specialiosios paskirties valdžios sektoriaus fondas priskiriamas valdžios sektoriui ar finansų bendrovių sektoriui pagal 2.27 dalyje pateiktus specialiosios paskirties valdžios sektoriaus fondų vienetais taikomus kriterijus;

- c) pagrindinės buveinės, kurios prižiūri ir valdo daugiausia iš ne PRF investicinių fondų sudarytą grupę ir kurios nėra investiciniai fondai. Jos priskiriamos S.126 subsektoriui;
- d) nepriklausomais juridiniais vienetais laikomos ne pelno institucijos, kurios teikia paslaugas ne PRF investiciniams fondams, bet nevykdo finansinio tarpininkavimo veiklos. Jos priskiriamos S.126 subsektoriui.

Kiti finansiniai tarpininkai, išskyrus draudimo bendroves ir pensijų fondus (S.125)

- 2.86. *Apibrėžtis.* Kitų finansinių tarpininkų, išskyrus draudimo bendroves ir pensijų fondus, (S.125) subsektorių sudaro visos finansų bendrovės ir kvazibendrovės, kurių pagrindinė veikla yra finansinis tarpininkavimas prisimant įsipareigojimus kitokia forma nei pinigai, indėliai, investicinių fondų akcijos ar susijusius su institucinių vienetų draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemomis.
- 2.87. S.125 subsektoriui priskiriami finansiniai tarpininkai, kurių pagrindinė veikla yra susijusi su ilgalaikiu finansavimu. Daugeliu atveju šis sektorius dėl tokios ilgalaikės trukmės skiriamas nuo KPFĮ (S.122 ir S.123) subsektorių. Remiantis tuo, kad nėra įsipareigojimų investicinių fondų akcijų, kurios nelaikomos artimais indėlių ar draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos pakaitalais, forma, galima atskirti ne PRF investicinių fondų (S.124), draudimo bendrovių (S.128) ir pensijų fondų (S.129) subsektorius.
- 2.88. Kitų finansinių tarpininkų, išskyrus draudimo bendroves ir pensijų fondus, (S.125) subsektorius toliau skirstomas į finansinių priemonių bendroves, užsiimančias pakeitimo vertybiniais popieriais sandoriais (FPB), vertybinių popierių ir išvestinių finansinių priemonių prekiautojus, skolinimo veiklą vykdančias finansų bendroves ir specializuotas finansų bendroves. Tai parodyta 2.4 lentelėje.

2.4 lentelė. Kitų finansinių tarpininkų, išskyrus draudimo bendroves ir pensijų fondus, subsektorius (S.125) ir jo skirstymas

<p><i>Kiti finansiniai tarpininkai, išskyrus draudimo bendroves ir pensijų fondus</i></p> <p>finansinių priemonių bendrovės, užsiimančios pakeitimo vertybiniais popieriais sandoriais (FPB);</p> <p>vertybinių popierių ir išvestinių finansinių priemonių prekiautojai;</p> <p>skolinimo veiklą vykdančios finansų bendrovės ir</p> <p>specializuotos finansų bendrovės</p>

- 2.89. S.125 subsektoriui nepriskiriamos ne pelno institucijos, kurios yra laikomos nepriklausomais juridiniais vienetais ir kurios teikia paslaugas kitiems finansiniams tarpininkams, bet nevykdo finansinio tarpininkavimo veiklos. Jos priskiriamos S.126 subsektoriui.

Finansinių priemonių bendrovės, užsiimančios pakeitimo vertybiniais popieriais sandoriais (FPB)

- 2.90. *Apibrėžtis.* Finansinių priemonių bendrovės, užsiimančios pakeitimo vertybiniais popieriais sandoriais (FPB) – pakeitimo vertybiniais vienetais sandorius vykdančios įmonės. Instituciniam vienetui nustatytus kriterijus tenkinančios FPB priskiriamos S.125 subsektoriui, kitu atveju jos laikomos neatsiejama patronuojančiosios bendrovės dalimi.

Vertybinių popierių ir išvestinių finansinių priemonių prekiautojai, skolinimo veiklą vykdančios finansų bendrovės ir specializuotos finansų bendrovės

- 2.91. Vertybinių popierių ir išvestinių finansinių priemonių prekiautojai (veikiantys savo vardu) yra savo vardu veikiantys finansiniai tarpininkai.
- 2.92. Skolinimo veiklą vykdančioms finansų bendrovėms priskiriami, pvz., finansiniai tarpininkai, užsiimantys:
 - a) finansine nuoma;
 - b) išperkamąja nuoma ir asmenų ar verslo finansavimu; arba
 - c) faktoringu.
- 2.93. Specializuotos finansų bendrovės yra finansiniai tarpininkai, pvz.:
 - a) rizikos kapitalo bendrovės ir plėtos kapitalo bendrovės;
 - b) eksportą ir (arba) importą finansuojančios bendrovės; arba

- c) finansiniai tarpininkai, priimančys indėlius ir (arba) artimus indėlių pakaitalus arba imantys paskolas tik iš pinigų finansinių įstaigų; jiems taip pat priskiriami pagrindinių sandorio šalių tarpuskaitos namai, kurie vykdo atpirkimo sandorius tarp PFĮ.
- 2.94. Pagrindinės buveinės, kurios prižiūri ir valdo patronuojamųjų bendrovių, kurių pagrindinė veikla – finansinis tarpininkavimas ir (arba) pagalbinė finansinė veikla, grupę, priskiriamos S.126 subsektoriui.

Finansiniai pagalbininkai (S.126)

- 2.95. *Apibrėžtis.* Finansinių pagalbininkų subsektorių (S.126) sudaro visos finansų bendrovės ir kvazibendrovės, kurių pagrindinė veikla yra su finansiniu tarpininkavimu glaudžiai susijusi veikla, tačiau kurios nėra finansiniai tarpininkai.
- 2.96. S.126 subsektoriui priskiriamos šios finansų bendrovės ir kvazibendrovės:
- a) draudimo brokeriai, išgelbėto turto ir padaryto nuostolio administratoriai, draudimo ir pensijų konsultantai, kt.;
 - b) paskolų brokeriai, vertybinių popierių brokeriai, investicijų konsultantai, kt.;
 - c) bendrovės, tvarkančios vertybinių popierių viešą išleidimą;
 - d) bendrovės, kurių pagrindinė funkcija – garantuoti vekselius ir kitus dokumentus, juos indosuojant;
 - e) bendrovės, kurios tvarko išvestines ir apsidraudimo nuo rizikos priemones, kaip antai apsigkeitimo sandorius, pasirinkimo ir būsimuosius sandorius (jų neišleisdamos);
 - f) bendrovės, užtikrinančios finansinių rinkų infrastruktūrą;
 - g) centrinės finansinių tarpininkų ir finansinių rinkų priežiūros institucijos, kai jos sudaro atskirus institucinius vienetus;
 - h) pensijų fondų, savitarpio fondų ir kt. valdytojai;
 - i) bendrovės, teikiančios paslaugas akcijų ir draudimo biržoms;
 - j) nepriklausomais juridiniais vienetais laikomos ne pelno institucijos, kurios teikia paslaugas finansų bendrovėms, bet nevykdo finansinio tarpininkavimo veiklos (žr. 2.46 dalies d punktą);
 - k) mokėjimo įstaigos (padedančios atlikti pirkėjo ir pardavėjo tarpusavio mokėjimus).
- 2.97. Be to, S.126 subsektoriui priskiriamos pagrindinės buveinės, kurių visos patronuojamosios bendrovės ar jų dauguma yra finansų bendrovės.

Priklausomos finansų įstaigos ir pinigų skolintojai (S.127)

- 2.98. *Apibrėžtis.* Priklausomų finansų įstaigų ir pinigų skolintojų (S.127) subsektorių sudaro visos finansų bendrovės ir kvazibendrovės, kurios nevykdo finansinio tarpininkavimo veiklos ir neteikia pagalbinių finansinių paslaugų, o su didžiąja dalimi jų turto ar įsipareigojimų susiję sandoriai nėra sudaromi atviroje rinkoje.
- 2.99. Visų pirma S.127 subsektoriui priskiriamos šios finansų bendrovės ir kvazibendrovės:
- a) juridiniai vienetai, tokie kaip patikos fondai, nekilnojamojo turto agentūros, mokėjimo agentūros arba bendrovės, kurių buvimą patvirtina tik registracijos vietos lentelė;
 - b) kontroliuojančiosios bendrovės, kurios nuosavybės teise valdo patronuojamųjų bendrovių grupės akcinį kapitalą (kontrolinį akcijų paketą) ir kurių pagrindinė veikla yra tos grupės nuosavybės teisių turėjimas, neteikiant jokios kitos paslaugos įmonėms, kuriose akcinis kapitalas yra laikomas, t. y. jos neadministruoja arba nevaldo kitų vienetų;
 - c) SPV, kurie yra priskiriami instituciniams vienetais ir kurie gauna lėšų atvirose rinkose, o jomis naudojasi patronuojančioji bendrovė;

- d) vienetai, kurie tam tikriems klientams teikia finansines paslaugas išskirtinai nuosavomis lėšomis arba rėmėjų lėšomis ir patiriantys su įsipareigojimų nevykdančiu debitoriumi susijusią finansinę riziką. Tokių vienetų pavyzdžiai – pinigų skolintojai ir bendrovės, teikiančios paskolas studentams arba užsienio prekybai remti, iš rėmėjo, kaip antai valdžios sektoriaus vieneto, ne pelno institucijos ir lombardų, kurie daugiausia užsiima skolinimu, gautų lėšų;
- e) specialiosios paskirties valdžios sektoriaus fondai, paprastai vadinami nepriklausomais turto fondais, jei priskiriami finansų bendrovėms.

Draudimo bendrovės (S.128)

- 2.100. *Apibrėžtis.* Draudimo bendrovių (S.128) subsektorių sudaro visos finansų bendrovės ir kvazibendrovės, kurių pagrindinė veikla yra finansinis tarpininkavimas kaip rizikos mažinimo (daugiausia tiesioginio draudimo ar perdraudimo forma) pasekmė (žr. 2.59 dalį).
- 2.101. Draudimo bendrovių teikiamos paslaugos:
- gyvybės ir ne gyvybės draudimas atskiriems vienetams ar vienetų grupėms;
 - perdraudimas kitoms draudimo bendrovėms.
- 2.102. Ne gyvybės draudimo bendrovės gali teikti tokias draudimo paslaugas:
- draudimas nuo gaisro (pvz., komercinės ir privačios nuosavybės);
 - įsipareigojimų draudimas (nukentėjusiesiems);
 - transporto priemonių draudimas (žala sau ir civilinė atsakomybė);
 - jūrų, oro ir sausumos transporto draudimas (įskaitant su energija susijusią riziką);
 - draudimas nuo nelaimingų atsitikimų ir sveikatos draudimas; arba
 - finansinis draudimas (garantijų ar laidavimo garantijų suteikimas).

Finansinio draudimo ar kredito draudimo bendrovės, dar vadinamos garantijas suteikiančiais bankais, teikia garantijas arba laidavimo garantijas pakeitimui vertybiniais popieriais ir kitiems kredito produktams remti.

- 2.103. Draudimo bendrovės paprastai yra korporuotos bendrovės arba savitarpio fondai. Korporuotos bendrovės nuosavybės teisėmis priklauso akcininkams, daugelis jų yra įtrauktos į vertybinių popierių biržų prekybos sąrašus. Savitarpio fondai nuosavybės teisėmis priklauso jų draudėjams, o gautą pelną jie paskirsto „pelną gaunantiems“ arba „dalyvaujantiems“ draudėjams kaip dividendus arba premijas. Priklausomi draudikai paprastai nuosavybės teisėmis priklauso ne finansų bendrovei ir daugiausia draudžia šios bendrovės akcininkų riziką.

2.1 langelis. Draudimo rūšys

Draudimo rūšis		Sektorius / subsektorius
Tiesioginis draudimas	Gyvybės draudimas Draudėjas reguliariai moka draudikui įmokas arba atlieka vienkartinį mokėjimą ir už šiuos mokėjimus draudikas įsipareigoja nurodytą dieną arba iki tos dienos išmokėti gavėjui nustatytą sumą arba mokėti anuitetą.	Draudimo bendrovės
	Ne gyvybės draudimas Draudimas nuo tokios rizikos, kaip nelaimingi atsitikimai, liga, gaisras, paskola, kt.	Draudimo bendrovės
Perdraudimas	Draudiko įsigytas draudimas, kuriuo siekiama apsaugoti nuo nenumatyto didelio ieškinių skaičiaus ar itin didelių ieškinių.	Draudimo bendrovės

Draudimo rūšis			Sektorius / subsektorius
Socialinis draudimas	Socialinė apsauga Valdžios sektorius įpareigoja dalyvius apsidrausti nuo tam tikros socialinės rizikos	Socialinės apsaugos pensijos	Socialinės apsaugos fondai
		Kita socialinė apsauga	
Su užimtumu susijęs socialinis draudimas, išskyrus socialinę apsaugą Darbdaviai gali įdarbinti tik su sąlyga, kad darbuotojai apsidraus nuo tam tikros socialinės rizikos.		Su užimtumu susijusios pensijos	Darbdavio, draudimo bendrovių ir pensijų fondų arba ne pelno organizacijų, teikiančių paslaugas namų ūkiams, sektorius
		Kitas su užimtumu susijęs socialinis draudimas	

2.104. S.128 subsektoriui nepriskiriama:

- a) instituciniai vienetai, kurie tenkina abu 2.117 dalyje nurodytus kriterijus. Jie priskiriami S.1314 subsektoriui;
- b) pagrindinės buveinės, kurios prižiūri ir valdo daugiausia iš draudimo bendrovių sudarytą grupę ir kurios nėra draudimo bendrovės. Jos priskiriamos S.126 subsektoriui;
- c) nepriklausomais juridiniais vienetais laikomos ne pelno institucijos, kurios teikia paslaugas draudimo bendrovėms, bet nevykdo finansinio tarpininkavimo veiklos. Jos priskiriamos S.126 subsektoriui.

Pensijų fondai (S.129)

- 2.105. *Apibrėžtis.* Pensijų fondų (S.129) subsektorių sudaro visos finansų bendrovės ir kvazibendrovės, kurių pagrindinė veikla yra finansinis tarpininkavimas kaip apdraustų asmenų socialinės rizikos ir poreikių sujungimo pasekmė (socialinis draudimas). Pensijų fondai kaip socialinio draudimo sistemos suteikia pajamų išėjus į pensiją (ir dažnai skiria išmokas mirties ar negalios atveju).
- 2.106. S.129 subsektorių sudaro tik tie socialinio draudimo pensijų fondai, kurie yra nuo juos įsteigusiu vienetų atskiri instituciniai vienetai. Tokie autonominiai fondai gali savarankiškai priimti sprendimus ir rengti išsamų sąskaitų rinkinį. Neautonominiai pensijų fondai nėra instituciniai vienetai ir yra juos įsteigusio institucinio vieneto dalis.
- 2.107. Pensijų fondų sistemų dalyviai yra, pvz., vienos įmonės ar įmonių grupės samdomieji darbuotojai, filialo ar tam tikros rūšies ekonominės veiklos samdomieji darbuotojai arba tos pačios profesijos asmenys. Draudimo sutartyje gali būti numatytos:
 - a) išmokos, mokamos žmonai (vyriui) ir vaikams po apdraustojo asmens mirties;
 - b) išmokos, mokamos apdraustajam išėjus į pensiją; ir
 - c) išmokos, mokamos apdraustajam tapus neigaliu.
- 2.108. Kai kuriose šalyse nuo visų minėtų rūšių rizikos gali apdrausti gyvybės draudimo bendrovės ir pensijų fondai. Kitose šalyse kai kurių rūšių riziką turi drausti gyvybės draudimo bendrovės. Priešingai nei gyvybės draudimo bendrovės, pensijų fondai pagal įstatymus yra skirti tik tam tikroms samdomųjų darbuotojų ir savarankiškai dirbančių asmenų grupėms.
- 2.109. Pensijų fondų sistemas gali nustatyti darbdaviai arba valdžios sektorius. Be to, samdomųjų darbuotojų vardu jas gali nustatyti draudimo bendrovės arba gali būti įsteigti instituciniai vienetai pensijų išmokoms skirtam turtui laikyti ir valdyti ir pensijoms skirstyti.
- 2.110. S.129 subsektoriui nepriskiriama:
 - a) instituciniai vienetai, kurie tenkina abu 2.117 dalyje nurodytus kriterijus. Jie priskiriami S.1314 subsektoriui;

- b) pagrindinės buveinės, kurios prižiūri ir valdo daugiausia iš pensijų fondų sudarytą grupę ir kurios nėra pensijų fondai. Jos priskiriamos S.126 subsektoriui;
- c) nepriklausomais juridiniais vienetais laikomos ne pelno institucijos, kurios teikia paslaugas pensijų fondams, bet nevykdo finansinio tarpininkavimo veiklos. Jos priskiriamos S.126 subsektoriui.

Valdžios sektorius (S.13)

2.111. *Apibrėžtis.* Valdžios sektorių (S.13) sudaro visi instituciniai vienetai, kurie yra ne rinkos gamintojai, kurių produkcija yra skirta individualiam ir kolektyviniam vartojimui ir kurie yra finansuojami iš privalomų mokėjimų, kuriuos moka kitiems sektoriams priklausantys vienetai ir instituciniai vienetai, kurių pagrindinė veikla yra nacionalinių pajamų ir turto perskirstymas.

2.112. Valdžios sektoriui (S.13) priskiriami, pvz., šie instituciniai vienetai:

- a) valdžios sektoriaus vienetai, kurie įsteigiami teisinio proceso metu kaip teisminę galią kitų vienetų atžvilgiu ekonominėje teritorijoje turintys vienetai, valdantys ir finansuojantys veiklos, kuria siekiama tiekti bendruomenės labai skirtas ne rinkos prekes ir teikti paslaugas, rūšių grupę;
- b) bendrovė arba kvazibendrovė, kuri yra valdžios sektoriaus vienetas, jei jos produkcija yra daugiausia ne rinkos produkcija ir ją kontroliuoja valdžios sektoriaus vienetas;
- c) nepriklausomais juridiniais vienetais laikomos ne pelno institucijos, kurios yra ne rinkos gamintojai ir kurias kontroliuoja valdžios sektorius;
- d) autonominiai pensijų fondai, kai yra teisinis išpareigojimas mokėti įmokas ir kai valdžios sektorius valdo lėšas – patvirtina įmokas ir moka išmokas.

2.113. Valdžios sektorius skirstomas į keturis subsektorius:

- a) centrinė valdžia (išskyrus socialinės apsaugos fondus) (S.1311);
- b) krašto (regiono) valdžia (išskyrus socialinės apsaugos fondus) (S.1312);
- c) vietos valdžia (išskyrus socialinės apsaugos fondus) (S.1313);
- d) socialinės apsaugos fondai (S.1314).

Centrinė valdžia (išskyrus socialinės apsaugos fondus) (S.1311)

2.114. *Apibrėžtis.* Šiam subsektoriui priskiriami visi šalies administraciniai padaliniai ir kitos centrinės įstaigos, kurių kompetencijai paprastai priklauso visa ekonominė teritorija, išskyrus socialinės apsaugos fondų administravimą.

S.1311 subsektoriui priskiriamos tos ne pelno institucijos, kurias kontroliuoja centrinė valdžia ir kurių kompetencijai priklauso visa ekonominė teritorija.

Rinkos reguliavimo organizacijos, kurios išimtinai arba daugiausia užsiima subsidijų skirstymu, priskiriamos S.1311 subsektoriui. Organizacijos, išimtinai ar daugiausia užsiimančios žemės ūkio ar maisto produktų pirkimu, laikymu ir pardavimu, priskiriamos S.11 sektoriui.

Krašto (regiono) valdžia (išskyrus socialinės apsaugos fondus) (S.1312)

2.115. *Apibrėžtis.* Šį subsektorių sudaro tokie viešojo administravimo tipai, kurie yra atskiri instituciniai vienetai, vykdančys kai kurias valdžios funkcijas žemesniu nei centrinės valdžios lygmeniu ir aukštesniu nei vietos valdžios institucinių vienetų lygmeniu.

S.1312 subsektoriui priskiriamos tos ne pelno institucijos, kurias kontroliuoja krašto (regiono) valdžia ir kurių kompetencijai priklauso tik krašto (regiono) ekonominė teritorijos.

Vietos valdžia (išskyrus socialinės apsaugos fondus) (S.1313)

2.116. *Apibrėžtis.* Šiam subsektoriui priskiriamas tų rūšių viešasis administravimas, kurio kompetencijai priklauso tik vietinė ekonominės teritorijos dalis, išskyrus socialinės apsaugos fondų vietos įstaigas.

S.1313 subsektoriui priskiriamos tos ne pelno institucijos, kurias kontroliuoja vietos valdžia ir kurių kompetencijai priklauso tik vietos valdžios ekonominės teritorijos.

Socialinės apsaugos fondai (S.1314)

2.117. *Apibrėžtis.* Socialinės apsaugos fondų subsektorių sudaro centriniai, krašto (regiono) ir vietos instituciniai vienetai, kurių pagrindinė veikla yra teikti socialines išmokas ir kurie tenkina šiuos du kriterijus:

- a) pagal teisės aktus arba taisykles tam tikros gyventojų grupės privalo dalyvauti toje sistemoje arba mokėti įmokas; ir
- b) valdžios sektorius yra atsakingas už institucijos valdymą ir už įmokų ir išmokų patvirtinimą ir mokėjimą, nepriklausomai nuo jo, kaip priežiūros institucijos ar darbdavio, vaidmens.

Paprastai nėra tiesioginio ryšio tarp asmens mokamų įmokų dydžio ir jam tenkančios rizikos laipsnio.

Namų ūkiai (S.14)

2.118. *Apibrėžtis.* Namų ūkių sektoriui (S.14) priskiriami asmenys ar asmenų grupės, kurie yra vartotojai, taip pat verslininkai, gaminantys rinkos prekes ir teikiantys nefinansines ir finansines paslaugas (rinkos gamintojai), jei prekes gamina ir paslaugas teikia ne atskiri kvazibendrovėmis laikomi vienetai. Šiam sektoriui taip pat priskiriami asmenys ir asmenų grupės, gaminantys prekes ir teikiantys nefinansines paslaugas išimtinai savo galutiniam naudojimui.

Namų ūkius kaip vartotojus galima apibrėžti kaip nedideles grupes asmenų, kurie gyvena tame pačiame būste, kaupia pajamas ir turtą ir bendrai naudoja tam tikras prekes ir paslaugas, daugiausia susijusias su gyvenamosiomis patalpomis ir maistu.

Pagrindiniai namų ūkių išteklių:

- a) atlygis darbuotojams;
- b) nuosavybės pajamos;
- c) kitų sektorių pervedimai;
- d) įplaukos iš disponavimo rinkos produktais; ir
- e) sąlyginės įplaukos iš produkcijos, skirtos savo galutiniam vartojimui.

2.119. Namų ūkių sektoriui priskiriama:

- a) pavieniai asmenys arba asmenų grupės, kurių pagrindinė funkcija yra vartojimas;
- b) asmenys, nuolat gyvenantys institucijose, kur ekonominiuose reikaluose jie turi mažai arba visiškai neturi teisių veikti savarankiškai arba priimti savarankiškus sprendimus (pvz., religinių ordinų nariai, gyvenantys vienuolynuose, ilgą laiką ligoninėse besigydantys asmenys, kaliniai, įkalinti ilgam laikui, pagyvenę asmenys, gyvenantys senelių namuose). Laikoma, kad tokie asmenys sudaro vieną institucinį vienetą, t. y. vieną namų ūkį;
- c) pavieniai asmenys arba asmenų grupės, kurių pagrindinė funkcija yra vartojimas ir kurie gamina prekes ir teikia nefinansines paslaugas, skirtas vien tik savo galutiniam naudojimui; sistemoje pateikiamos tik dviejų kategorijų paslaugos, skirtos tik savo galutiniam vartojimui: paslaugos, susijusios su savininkų užimtais būstais, ir namų ūkio paslaugos, kurias teikia samdomieji darbuotojai;
- d) juridinio asmens statuso neturinčios individualiosios įmonės ir partnerystės (išskyrus laikomas kvazibendrovėmis), kurios yra rinkos gamintojai; ir

e) namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos, neturinčios nepriklausomo juridinio statuso arba turinčios nepriklausomą juridinį statusą, bet nesančios labai reikšmingos.

2.120. 2010 m. ESS namų ūkio sektorius skirstomas į šiuos subsektorius:

a) darbdaviai (S.141) ir savarankiškai dirbantys asmenys (S.142);

b) samdomieji darbuotojai (S.143);

c) nuosavybės pajamų gavėjai (S.1441);

d) pensijų gavėjai (S.1442);

e) kitų pervedimų gavėjai (S.1443).

2.121. Namų ūkiai subsektoriams priskiriami pagal viso namų ūkio didžiausių pajamų kategoriją (darbdavių pajamos, atlygis darbuotojams, kt.). Jei namų ūkis gauna daugiau negu vienos tam tikros kategorijos pajamų, klasifikuojama remiantis bendromis kiekvienos kategorijos namų ūkio pajamomis.

Darbdaviai ir savarankiškai dirbantys asmenys (S.141 ir S.142)

2.122. Apibrėžtis: darbdavių ir savarankiškai dirbančių asmenų subsektorių sudaro grupė namų ūkių, kurių (mišriosios) pajamos (B.3), kurias namų ūkiai, kaip nekorporuotų įmonių savininkai, gauna iš jų, kaip rinkos prekių gamintojų ir paslaugų teikėjų, veiklos, samdant arba nesamdant darbuotojų, yra didžiausias viso namų ūkio pajamų šaltinis, net ir tada, kai jos nesudaro daugiau nei pusės visų namų ūkio pajamų.

Samdomieji darbuotojai (S.143)

2.123. Apibrėžtis. Samdomųjų darbuotojų subsektorių sudaro grupė namų ūkių, kurių pajamos, gaunamos iš atlygio darbuotojams (D.1), yra didžiausias viso namų ūkio pajamų šaltinis.

Nuosavybės pajamų gavėjai (S.1441)

2.124. Apibrėžtis. Nuosavybės pajamų gavėjų subsektorių sudaro grupė namų ūkių, kurių nuosavybės pajamos (D.4) yra didžiausias viso namų ūkio pajamų šaltinis.

Pensijų gavėjai (S.1442)

2.125. Apibrėžtis. Pensijų gavėjų subsektorių sudaro grupė namų ūkių, kurių pajamos, gaunamos iš pensijų, yra didžiausias viso namų ūkio pajamų šaltinis.

Pensijų gavėjų namų ūkiai – namų ūkiai, kurių didžiausias pajamų šaltinis yra senatvės arba kitokios pensijos, įskaitant pensijas iš ankstesnių darbdavių.

Kitų pervedimų gavėjai (S.1443)

2.126. Apibrėžtis. Kitų pervedimų gavėjų subsektorių sudaro grupė namų ūkių, kurių pajamos, gaunamos iš kitų einamųjų pervedimų, yra didžiausias viso namų ūkio pajamų šaltinis.

Kiti einamieji pervedimai – visi einamieji pervedimai, išskyrus nuosavybės pajamas, pensijas ir asmenų, nuolat gyvenančių institucijose, pajamas.

2.127. Jei skirstant į sektorius informacijos apie atitinkamus viso namų ūkio pajamų šaltinių įnašus nėra, klasifikavimui naudojamos tiriamojo asmens pajamos. Namų ūkio tiriamasis asmuo – didžiausias pajamas gaunantis asmuo. Jei tokios informacijos nėra, namų ūkiai į subsektorius skirstomi pagal asmens, kuris teigia esąs tiriamasis asmuo, pajamas.

2.128. Galima remtis kitais namų ūkio skirstymo į subsektorius kriterijais, pvz., namų ūkių kaip verslininkų skirstymas pagal veiklos rūšis: žemės ūkio namų ūkiai ir ne žemės ūkio namų ūkiai.

Namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos (S.15)

- 2.129. *Apibrėžtis.* Namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų (S.15) sektorių sudaro ne pelno institucijos, kurios yra atskiri juridiniai vienetai, teikiantys paslaugas namų ūkiams, ir kurie yra privatieji ne rinkos gamintojai. Jų pagrindiniai išteklių – savanoriškos įmokos grynaisiais arba natūra iš namų ūkių kaip vartotojų, iš valdžios sektoriaus mokėjimų ir nuosavybės pajamų.
- 2.130. Kai minėtos institucijos nėra labai svarbios, jos priskiriamos ne namų ūkiams paslaugas teikiančioms ne pelno institucijoms, bet namų ūkių sektoriui (S.14), nes jų sandoriai yra neatsiejami nuo to sektoriaus vienetų. Valdžios sektoriaus kontroliuojamos ne rinkos namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos priskiriamos valdžios sektoriui (S.13).

Namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų sektoriui priskiriamos šių pagrindinių rūšių namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos, gaminančios namų ūkiams skirtas ne rinkos prekes ir teikiančios paslaugas namų ūkiams:

- a) profesinės sąjungos, specialistų ir mokslininkų draugijos, vartotojų asociacijos, politinės partijos, bažnyčios ir religinės bendruomenės (įskaitant valdžios sektoriaus finansuojamas, bet jos nekontroliuojamas namų ūkiams paslaugas teikiančias ne pelno institucijas), socialiniai, kultūriniai, poilsio ir sporto klubai; ir
- b) kitų institucinių vienetų savanoriškais pervedimais grynaisiais arba natūra finansuojamos labdaros, paramos ir pagalbos organizacijos.

S.15 sektoriui priskiriamos paslaugas vienetams nerezidentams teikiančios labdaros, paramos ir pagalbos agentūros ir nepriskiriami vienetai, kurių narystė suteikia teisę į iš anksto nustatytą prekių ir paslaugų kompleksą.

Likusio pasaulio sektorius (S.2)

- 2.131. *Apibrėžtis.* Likusio pasaulio sektoriui (S.2) priskiriama vienetų, neturinčių jiems būdingų funkcijų ir išteklių, grupė; ją sudaro vienetai nerezidentai, vykdančios sandorius su instituciniais vienetais rezidentais arba yra kitaip ekonomiškai susiję su vienetais rezidentais. Šio sektoriaus sąskaitos parodo bendrą ekonominių ryšių, siejančių nacionalinę ekonomiką su likusio pasaulio sektoriumi, vaizdą. Šiam sektoriui priskiriamos ES institucijos ir tarptautinės organizacijos.
- 2.132. Likusio pasaulio sektorius nėra tas sektorius, kuriam turi būti rengiamas išsamus sąskaitų rinkinys, nors dažnai patogų jį apibūdinti kaip sektorių. Sektoriai sudaromi skirstant visą ekonomiką, kad būtų gautos labiau viena-rūšės institucinių vienetų rezidentų, kurių ekonominės elgsenos principai, tikslai ir funkcijos yra panašūs, grupės. Tai netaikoma likusio pasaulio sektoriui – šio sektoriaus atveju į sistemą įrašomi ne finansų ir finansų bendrovių, ne pelno institucijų, namų ūkių ir valdžios sektoriaus sandoriai ir kiti srautai su instituciniais vienetais nerezidentais ir kiti ekonominiai rezidentų ir nerezidentų ryšiai, pvz., rezidentų ieškiniai nerezidentams.
- 2.133. Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitose nurodomi tik institucinių vienetų rezidentų ir vienetų nerezidentų sandoriai, taikomos šios išimtys:
- a) vienetų rezidentų teikiamos importuojamų prekių vežimo paslaugos (iki eksportuojančios šalies sienos) nurodomos likusio pasaulio sektoriaus sąskaitose FOB importo verte, net jeigu tas paslaugas teikė vienetai rezidentai;
 - b) užsienio kapitalo sandoriai tarp skirtingiems vidaus ekonomikos sektoriams priklausančių rezidentų nurodomi išsamiose likusio pasaulio sektoriaus finansinėse sąskaitose. Šie sandoriai nedaro poveikio šalies finansinei padėčiai likusio pasaulio sektoriaus atžvilgiu, jie veikia atskirų sektorių finansinius ryšius su likusio pasaulio sektoriumi;
 - c) šalies įsipareigojimų sandoriai tarp skirtingoms geografinėms zonoms priklausančių nerezidentų nurodomi likusio pasaulio sektoriaus sąskaitų geografiniame suskirstyme. Nors šie sandoriai neturi poveikio šalies bendriems įsipareigojimams likusio pasaulio sektoriui, jie turi įtakos įsipareigojimams atskiroms pasaulio dalims.
- 2.134. Likusio pasaulio sektorių (S.2) sudaro:

- a) Europos Sąjungos valstybės narės, institucijos ir įstaigos (S.21):

- 1) Europos Sąjungos valstybės narės (S.211);

2) Europos Sąjungos institucijos ir įstaigos (S.212);

b) šalys, išskyrus ES valstybes nares, ir tarptautinės organizacijos ne ES rezidentės (S.22).

Gamintojų vienetų skirstymas į sektorius pagal pagrindines standartines juridines nuosavybės formas

2.135. Toliau pateiktoje apžvalgoje ir 2.31–2.44 dalyse apibendrinami gamintojų vienetų skirstymo į sektorius pasinaudojant standartine pagrindinių institucijų tipų apibūdinimo terminologija principai.

2.136. Privačiosios ir viešosios bendrovės, kurios yra rinkos gamintojai, skirstomos į:

a) vienetus, kurių pagrindinė veikla yra prekių gamyba ir nefinansinių paslaugų teikimas – jie priskiriami ne finansų bendrovių sektoriui (S.11);

b) institucijas, kurių pagrindinė veikla yra finansinis tarpininkavimas ir pagalbinė finansinė veikla – jie priskiriami finansų bendrovių sektoriui (S.12).

2.137. Kooperatyvai ir bendrijos, kurie laikomi nepriklausomais juridiniais vienetais ir yra rinkos gamintojai, skirstomi į:

a) vienetus, kurių pagrindinė veikla yra prekių gamyba ir nefinansinių paslaugų teikimas – jie priskiriami ne finansų bendrovių sektoriui (S.11);

b) institucijas, kurių pagrindinė veikla yra finansinis tarpininkavimas ir pagalbinė finansinė veikla – jie priskiriami finansų bendrovių sektoriui (S.12).

2.138. Viešieji gamintojai, kurie pagal specialius teisės aktus laikomi nepriklausomais juridiniais vienetais ir yra rinkos gamintojai, skirstomi į:

a) vienetus, kurių pagrindinė veikla yra prekių gamyba ir nefinansinių paslaugų teikimas – jie priskiriami ne finansų bendrovių sektoriui (S.11);

b) institucijas, kurių pagrindinė veikla yra finansinis tarpininkavimas ir pagalbinė finansinė veikla – jie priskiriami finansų bendrovių sektoriui (S.12).

2.139. Viešieji gamintojai, kurie nelaikomi nepriklausomais juridiniais vienetais ir yra rinkos gamintojai, skirstomi į:

a) jei jos yra kvazibendrovės:

1) vienetus, kurių pagrindinė veikla yra prekių gamyba ir nefinansinių paslaugų teikimas – jie priskiriami ne finansų bendrovių sektoriui (S.11);

2) vienetus, kurių pagrindinė veikla yra finansinis tarpininkavimas ir pagalbinė finansinė veikla – jie priskiriami finansų bendrovių sektoriui (S.12);

b) jei jie nėra kvazibendrovės – priskiriami valdžios sektoriui (S.13), nes jie lieka neatsiejama juos kontroliuojančių vienetų dalimi.

2.140. Nepriklausomais juridiniais vienetais laikomos ne pelno institucijos (asociacijos ir fondai) skirstomos į:

a) institucijas, kurios yra rinkos gamintojai ir kurių pagrindinė veikla yra prekių gamyba ir nefinansinių paslaugų teikimas – jie priskiriami ne finansų bendrovių sektoriui (S.11);

b) institucijas, kurių pagrindinė veikla yra finansinis tarpininkavimas ir pagalbinė finansinė veikla – jos priskiriamos finansų bendrovių sektoriui (S.12);

c) institucijas, kurios nėra rinkos gamintojai:

1) jos priskiriamos valdžios sektoriui (S.13), jei jos yra valdžios sektoriaus kontroliuojami viešieji gamintojai;

- 2) jos priskiriamos namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų sektoriui (S.15), jei jos yra privatieji gamintojai.
- 2.141. Individualiosios įmonės ir partnerystės, kurios nelaikomos nepriklausomais juridiniais vienetais ir yra rinkos gamintojai, skirstomos į:
- a) jei jos yra kvazibendrovės:
- 1) vienetus, kurių pagrindinė veikla yra prekių gamyba ir nefinansinių paslaugų teikimas – jie priskiriami ne finansų bendrovių sektoriui (S.11);
 - 2) vienetus, kurių pagrindinė veikla yra finansinis tarpininkavimas ir pagalbinė finansinė veikla – jie priskiriami finansų bendrovių sektoriui (S.12);
- b) jei jos nėra kvazibendrovės, jos priskiriamos namų ūkių sektoriui (S.14).
- 2.142. Pagrindinės buveinės priskiriamos:
- a) ne finansų bendrovių sektoriui (S.11), jei visos bendrovių, kurios yra rinkos gamintojai, grupės vyraujanti veikla yra prekių gamyba ir nefinansinių paslaugų teikimas (žr. 2.46 dalies e punktą);
 - b) finansų bendrovių sektoriui (S.12), jei visos bendrovių grupės vyraujanti veikla yra finansinis tarpininkavimas (žr. 2.65 dalies e punktą).

Kontroliuojančiosios bendrovės, kurios valdo patrunuojamųjų bendrovių grupės turtą, visada laikomos finansų bendrovėmis. Kontroliuojančiosios bendrovės valdo bendrovių grupės turtą, bet nevykdo jokios su grupės valdymu susijusios veiklos.

- 2.143. 2.5 lentelėje pateikiama įvairių pirmiau išvardytų atvejų schema.

2.5 lentelė. Gamintojų vienetų skirstymas į sektorius pagal pagrindines standartines juridines nuosavybės formas

Gamintojo tipas Standartinis juridinis aprašymas	Rinkos gamintojai (prekių gamyba ir nefinansinių paslaugų teikimas)	Rinkos gamintojai (finansinis tarpininkavimas)	Ne rinkos gamintojai	
			Viešieji gamintojai	Privatieji gamintojai
Privačiosios ir viešosios bendrovės	S. 11 ne finansų bendrovės	S.12 finansų bendrovės		
Kooperatyvai ir bendrijos, laikomi nepriklausomais juridiniais vienetais	S. 11 ne finansų bendrovės	S.12 finansų bendrovės		
Viešieji gamintojai, pagal specialius teisės aktus laikomi nepriklausomais juridiniais vienetais	S. 11 ne finansų bendrovės	S.12 finansų bendrovės		
Viešieji gamintojai, nelaikomi nepriklausomais juridiniais vienetais	Turinčios kvazibendrovių savybių	S. 11 ne finansų bendrovės		
	Kitos		S.13 valdžios sektorius	
Ne pelno institucijos, laikomos nepriklausomais juridiniais vienetais	S. 11 ne finansų bendrovės	S.12 finansų bendrovės	S.13 valdžios sektorius	S.15 namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos

Gamintojo tipas Standartinis juridinis aprašymas		Rinkos gamintojai (prekių gamyba ir nefinansinių paslaugų teikimas)	Rinkos gamintojai (finansinis tarpininkavimas)	Ne rinkos gamintojai	
				Viešieji gamintojai	Privatieji gamintojai
Partnerystės, nelaikomos nepriklausomais juridiniai vienetais	Turinčios kvazibendrovių savybių	S. 11 ne finansų bendrovės	S.12 finansų bendrovės		
	Kitos	S.14 namų ūkiai	S.14 namų ūkiai		
Individualiosios įmonės					
	Pagrindinės buveinės, kurių kontroliuojamų bendrovių grupės vyraujanti veikla yra:	Prekių gamyba ir nefinansinių paslaugų teiki- mas	S. 11 ne finansų bendrovės		
	Finansinės paslaugos		S.12 finansų bendrovės		

VIETOS VIENETAI PAGAL VEIKLOS RŪŠĮ IR EKONOMINĖS VEIKLOS RŪŠYS

- 2.144. Dauguma prekes gaminančių ir paslaugas teikiančių institucinių vienetų tuo pačiu metu vykdo kelių rūšių veiklą. Jie gali vykdyti pagrindinę veiklą, kelių rūšių nepagrindinę veiklą ir pagalbinę veiklą.
- 2.145. Laikoma, jog veikla vyksta, kai sujungus tokius išteklius kaip įrenginiai, darbo jėga, gamybos metodai, informacijos tinklai ar produktai, sukuriama konkrečios prekės arba paslaugos. Veikla apibūdinama pagal gamybos sąnaudas, gamybos procesą ir produkciją.
- Veikla gali būti apibūdinama pagal konkretų NACE (2 red.) lygmenį.
- 2.146. Jei vienetas vykdo kelių rūšių veiklą, visa veikla, kuri nėra papildoma veikla (žr. 3 skyriaus 3.12 dalį), klasifikuojama pagal bendrąją pridėtinę vertę. Remiantis vyraujančia sukuriama bendrąja pridėtine verte galima atskirti pagrindinę ir nepagrindinę veiklą.
- 2.147. Siekiant ištirti gamybos proceso ir naudojimosi prekėmis ir paslaugomis srautus, reikia pasirinkti techninio ir ekonominio pobūdžio santykius pabrėžiančius vienetus. Tai reiškia, kad instituciniai vienetai turi būti suskirstyti į smulkesnius ir labiau vienarūšius vienetus pagal gamybos rūšį. Skirstymas į vietos vienetus pagal veiklos rūšį skirtas būtent šiam reikalavimui patenkinti.

Vietos vienetai pagal veiklos rūšį

- 2.148. *Apibrėžtis.* Vietos vienetas pagal veiklos rūšį (toliau – VPVR) yra vietos vienetas pagal veiklos rūšį atitinkanti VPVR dalis. 2008 NSS ir Tarptautiniame standartiniame gamybinės visų ekonominės veiklos rūšių klasifikatoriuje (ISIC) (4 red.) vietos VPVR vadinamas įmone. Vietos VPVR priskiriamos visos gamybą vykdančio institucinio vieneto dalys, prisidedančios prie NACE (2 red.) klasės lygmens (keturių skaitmenų) veiklos, be to, jis atitinka vieną ar daugiau veiklą vykdančių institucinio vieneto padalinių. Institucinio vieneto informacinė sistema turi būti pritaikyta nurodyti ar apskaičiuoti kiekvieno vietos VPVR gamybos vertę, tarpinį vartojimą, atlygį darbuotojams, likutinį perteklių, užimtumą ir bendrojo pagrindinio kapitalo formavimą.

Vietos vienetas – geografiškai apibrėžtoje vietoje esantis institucinis vienetas arba institucinio vieneto dalis, gaminantis prekes ar teikiantis paslaugas.

Vietos VPVR gali sutapti su instituciniu vienetu kaip gamintoju; kita vertus, jis niekada negali priklausyti dviem atskiriems instituciniams vienetais.

- 2.149. Jei prekes gaminantis ar paslaugas teikiantis institucinis vienetas vykdo pagrindinę veiklą ir taip pat vienos ar kelių rūšių nepagrindinę veiklą, jis skirstomas į tokią patį vienetų pagal veiklos rūšį skaičių, o nepagrindinė veikla klasifikuojama atskirai nuo pagrindinės veiklos. Papildoma veikla nėra atskiriama nuo pagrindinės ar nepagrindinės veiklos. Tačiau tam tikrai klasifikavimo sistemos kategorijai priskiriami VPVR gali pagaminti kitokio tipo produktus vykdydami nepagrindinę veiklą, kurios negalima atskirai nustatyti iš turimų apskaitos dokumentų. Taigi VPVR gali vykdyti vienos ar kelių rūšių nepagrindinę veiklą.

Ekonominės veiklos rūšis

2.150. *Apibrėžtis.* Tam tikros rūšies ekonominei veiklai priskiriama visų vietos VPVR, vykdančių tą pačią ar panašią veiklą, grupė. Išsamiausiai klasifikacijos lygmeniu tam tikros rūšies ekonominei veiklai priskiriami visi vienai NACE (2 red.) klasei (keturių skaitmenų) priskiriami ir todėl tą pačią veiklą, kaip apibrėžta NACE (2 red.), vykdytys vietos VPVR.

Ekonominės veiklos rūšims priskiriami vietos VPVR, gaminantys rinkos prekes ir teikiantys rinkos paslaugas, ir vietos VPVR, gaminantys ne rinkos prekes ir teikiantys ne rinkos paslaugas. Pagal apibrėžtį, tam tikros rūšies ekonominei veiklai priskiriama vietos VPVR, užsiimančių ta pačia gamybine veikla, grupė, neatsižvelgiant į tai, ar instituciniai vienetai, kuriems vietos VPVR priklauso, gamina rinkos ar ne rinkos produkciją.

2.151. Ekonominės veiklos rūšys skirstomos į tris kategorijas:

- a) ekonominės veiklos rūšys, susijusios su rinkos prekių gamyba ir rinkos paslaugų teikimu (rinkos ekonominės veiklos rūšys) bei prekių ir paslaugų, skirtų savo galutiniam naudojimui, gamyba ir teikimu. Paslaugos savo galutiniam naudojimui – būste gyvenančių būsto savininkų teikiamos apgyvendinimo paslaugos ir namų ūkio paslaugos, kurias teikia samdomi darbuotojai;
- b) ekonominės veiklos rūšys, susijusios su valdžios sektoriaus ne rinkos prekių gamyba ir paslaugų teikimu – valdžios sektoriaus ne rinkos ekonominės veiklos rūšys;
- c) ekonominės veiklos rūšys, susijusios su namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų ne rinkos prekių gamyba ir paslaugų teikimu – namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų ne rinkos ekonominės veiklos rūšys.

Ekonominės veiklos rūšių klasifikavimas

2.152. Vietos VPVR į ekonominės veiklos rūšių vienetus skirstomi pagal NACE (2 red.) klasifikatorių.

VIENARŪŠĘ GAMYBĄ VYKDANTYS VIENETAI IR VIENARŪŠĖS EKONOMINĖS VEIKLOS RŪŠYS

2.153. Nagrinėjant gamybos procesą labiausiai tinkamas vienetas – vienaarūšę gamybą vykdytys vienetas. Toks vienetas vykdo specifinę veiklą, kurią galima apibūdinti pagal sąnaudas, gamybos procesą ir produkciją.

Vienarūšę gamybą vykdytys vienetai

2.154. *Apibrėžtis.* Vienarūšę gamybą vykdytys vienetas vykdo specifinę veiklą, kurią galima apibūdinti pagal sąnaudas, gamybos procesą ir produkciją. Sąnaudas ir produkciją sudarantys produktai apibūdinami pagal fizines savybes, jų apdorojimo laipsnį ir gamybos metodą. Juos galima apibūdinti naudojant produktų klasifikatorių (Produktų pagal veiklos rūšį klasifikatorius CPA). CPA yra produktų klasifikatorius, kurio dedamosios yra suskirstytos pagal ekonominės veiklos rūšies šaltinio kriterijų, kuris apibrėžtas NACE (2 red.) klasifikatoriuje.

Vienarūšės ekonominės veiklos rūšys

2.155. *Apibrėžtis.* Vienarūšės ekonominės veiklos rūšis sudaro vienaarūšės gamybos vienetų grupė. Vienarūšėms ekonominės veiklos rūšims priskiriama veikla apibūdinama pagal produktų klasifikatoriaus nuorodą. Vienarūšės ekonominės veiklos rūšys yra susijusios tik su tų prekių gamyba ir paslaugų teikimu, kurie nurodyti klasifikatoriuje.

2.156. Vienarūšės ekonominės veiklos rūšys – ekonominei analizei atlikti skirti vienetai. Vienarūšę gamybą vykdančių vienetų paprastai negalima apskaityti tiesiogiai; duomenys, surinkti atliekant statistines apklausas, turi būti pertvarkyti, kad būtų suformuotos vienaarūšės ekonominės veiklos rūšys.

3 SKYRIUS

PRODUKTŲ IR NESUKURTO TURTO SANDORIAI

BENDRA PRODUKTŲ SANDORIŲ INFORMACIJA

3.01. *Apibrėžtis.* Produktais vadinamos visos prekės ir paslaugos, sukurtos gaminant. Gamybos apibrėžtis pateikta 3.07 dalyje.

3.02. ESS skiriamos šios pagrindinės produktų sandorių kategorijos:

Sandorių kategorijos	Kodas
Produkcija	P.1
Tarpinis vartojimas	P.2
Galutinio vartojimo išlaidos	P.3
Faktinis galutinis vartojimas	P.4
Bendrojo kapitalo formavimas	P.5
Prekių ir paslaugų eksportas	P.6
Prekių ir paslaugų importas	P.7

3.03. Produktų sandoriai įrašomi į šias sąskaitas tokia tvarka:

- a) į prekių ir paslaugų sąskaitą produkcija ir importas įrašomi kaip ištekliai, o kiti produktų sandoriai įrašomi kaip panaudojimas;
- b) į gamybos sąskaitą produkcija įrašoma kaip išteklius, o tarpinis vartojimas – kaip panaudojimas; šių dviejų produktų sandorių balansuojamasis straipsnis – bendroji pridėtinė vertė;
- c) į disponuojamųjų pajamų panaudojimo sąskaitą galutinio vartojimo išlaidos įrašomos kaip panaudojimas;
- d) į koreguotų disponuojamųjų pajamų panaudojimo sąskaitą faktinis galutinis vartojimas įrašomas kaip panaudojimas;
- e) į kapitalo sąskaitą bendrojo kapitalo formavimas įrašomas kaip panaudojimas (nefinansinio turto pokytis);
- f) į prekių ir paslaugų išorės sąskaitą prekių ir paslaugų importas įrašomas kaip išteklius, o prekių ir paslaugų eksportas – kaip panaudojimas.

Daugelis pagrindinių sąskaitų balansuojamųjų straipsnių, pvz., pridėtinė vertė, bendrasis vidaus produktas, nacionalinės pajamos ir disponuojamosios pajamos, apibrėžiami pagal produktų sandorius. Taigi nuo produktų sandorio apibrėžties priklauso tų balansuojamųjų straipsnių apibrėžtis.

3.04. Į išteklių lentelę produkcija ir importas įrašomi kaip ištekliai (žr. 1.136 dalį). Į panaudojimo lentelę tarpinis vartojimas, bendrojo kapitalo formavimas, galutinio vartojimo išlaidos ir eksportas įrašomi kaip panaudojimas. Į simetrinę sąnaudų ir produkcijos lentelę produkcija ir importas įrašomi kaip ištekliai, o kiti produktų sandoriai – kaip panaudojimas.

3.05. Produktų išteklių vertė nustatoma bazinėmis kainomis (žr. 3.44 dalį). Produktų panaudojimo vertė nustatoma pirkėjų kainomis (žr. 3.06 dalį). Kai kurių išteklių ir panaudojimų atvejais, pvz., prekių importo ir eksporto, taikomi specifiskesni vertinimo principai.

3.06. *Apibrėžtis.*

Pirkėjo kaina – kaina, kurią pirkėjas moka už produktus. Pirkėjo kainą sudaro:

- a) mokesčiai produktams, atėmus subsidijas (išskyrus atskaitomus produktų mokesčius, pvz., PVM);
- b) vežimo mokesčiai, kuriuos pirkėjas apmoka atskirai už atvežimą nurodytu laiku ir į nurodytą vietą;

c) iš standartinių kainų ar mokesčių atimtos nuolaidos, taikomos perkant didesnę kiekį ar mažos paklausos metu.

Į pirkėjo kainą neįtraukiami:

- a) palūkanos arba mokėjimai už paslaugas, kuriuos reikia mokėti papildomai pagal kredito sutartis;
- b) papildomi mokesčiai už pavėluotą mokėjimą, kai nesumokama perkant produktus nustatytu laikotarpiu.

Jeigu panaudojimo laikas nesutampa su pirkimo laiku, vertė koreguojama, kad būtų atsižvelgta į kainos pokyčius laikui bėgant (panašiai kaip į atsargų kainų pokyčius). Šie pakeitimai svarbūs, jei per vienus metus produktų kainos labai kito.

GAMYBA IR PRODUKCIJA

3.07. *Apibrėžtis.* Gamyba yra veikla, vykdoma instituciniam vienetui prižiūrint, valdant ir prisiimant atsakomybę, kurios metu darbas, kapitalas, prekės ir paslaugos panaudojamos prekėms ir paslaugoms sukurti.

Gamyba nelaikomi gamtos procesai, kuriuose žmogus nedalyvauja ar jų nereguliuoja, pvz., nereguliuojamas žuvų išteklių didėjimas tarptautiniuose vandenyse (tačiau žuvų auginimas laikomas gamyba).

3.08. Gamybai priskiriama:

- a) visų individualių ar kolektyvinių prekių ir paslaugų, tiekiamų ar teikiamų kitiems vienetams, išskyrus jų gamintojus, gamyba;
- b) visų prekių, kurias gamintojai pasilieka savo galutiniam vartojimui ar bendrojo pagrindinio kapitalo formavimui, gamyba savo reikmėms.

Gamybos savo reikmėms (bendrojo pagrindinio kapitalo formavimui) pavyzdžiai: ilgalaikio turto gamyba, pvz., statyba, programinės įrangos kūrimas ir mineralinių išteklių žvalgyba savo bendrojo pagrindinio kapitalo formavimui. Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo sąvoka apibūdinta 3.124–3.138 dalyse.

Namų ūkių prekių gamyba savo reikmėms paprastai yra susijusi su:

- 1) būsto statyba savo reikmėms;
 - 2) žemės ūkio produktų gamyba ir sandėliavimu;
 - 3) žemės ūkio produktų perdirbimu, pvz., grūdų malimu, vaisių džiovinimu ir konservavimu, pieno produktų, pvz., sviesto ir sūrio, gamyba ir alaus, vyno ir kitų alkoholinių gėrimų gamyba;
 - 4) kitų pirminių produktų gamyba, pvz., druskos kasyba, durpių gavyba ir vandens tiekimu;
 - 5) kitu perdirbimu, pvz., audimu, keramikos dirbinių ir baldų gamyba;
- c) savininkų užimtų būstų savo reikmėms teikiamos būsto paslaugos;
- d) buitinės ir asmeninės paslaugos, teikiamos samdomų namų ūkio darbuotojų;
- e) savanoriška veikla, kurios rezultatas – prekės. Pvz., būsto, bažnyčių ar kitų statinių statyba. Savanoriška veikla, kurios rezultatas nėra prekės, pvz., nemokama priežiūra ir valymas, gamybai nepriskiriama.

Veikla, nurodyta a–e punktuose, priskiriama gamybai neatsižvelgiant į tai, ar ji neteisėta ar neregistruota mokesčių, socialinės apsaugos, statistikos ir kitų valdžios institucijų.

Namų ūkių prekių gamyba savo reikmėms įrašoma į sąskaitas, kai jos mastas didelis, t. y. kai ji yra kiekybiškai svarbi, palyginti su visu tos prekės tiekimu šalyje.

Įrašoma tik ši namų ūkių prekių gamyba tik savo reikmėms – būsto statyba ir žemės ūkio produktų gamyba, sandėliavimas ir perdirbimas.

3.09. Gamybai nepriskiriamos buitinės ir asmeninės paslaugos, teikiamos ir vartojamos tame pačiame namų ūkyje. Gamybai nepriskiriamų buitinių paslaugų, teikiamų pačių namų ūkių, pavyzdžiai:

- a) būsto valymas, apdaila ir priežiūra, nes šią veiklą taip pat dažnai vykdo nuomininkai;
- b) ilgalaikio naudojimo namų ūkių prekių valymas, aptarnavimas ir remontas;
- c) maisto ruošimas ir teikimas;
- d) vaikų priežiūra ir mokymas;
- e) ligonių, sergančiųjų ar vyresnio amžiaus asmenų priežiūra ir
- f) namų ūkio narių ar jų daiktų vežimas.

Gamybai priskiriamos samdomų darbuotojų teikiamos buitinės ir asmeninės paslaugos ir savininkų užimtų būstų paslaugos.

Pagrindinė, nepagrindinė ir pagalbinė veikla

3.10. *Apibrėžtis.* Pagrindinė vietos VPVR veikla yra ta veikla, kurios pridėtinė vertė, palyginti su bet kokia kita to vieneto veikla, yra didžiausia. Pagrindinė veikla klasifikuojama pagal NACE (2 red.), pradedant nuo aukščiausio lygmens ir paskui taikant smulkesnius.

3.11. *Apibrėžtis.* Nepagrindinė veikla vadinama ta veikla, kurią atskiras vietos VPVR vykdo papildydamas pagrindinę. Nepagrindinės veiklos produkcija vadinama nepagrindiniu produktu.

3.12. *Apibrėžtis.* Pagalbinė veikla vadinama veikla, kurios produkciją ketinama naudoti pačioje įmonėje.

Pagalbinė veikla vykdoma įmonėje tam, kad vietos VPVR būtų sudarytos sąlygos vykdyti pagrindinę ar nepagrindinę veiklą. Visos tokios pagalbinės veiklos sąnaudos (medžiagos, darbas, pagrindinio kapitalo vartojimas ir kt.) laikomos pagrindinės arba nepagrindinės veiklos, kuriai ta pagalbinė veikla yra skirta, sąnaudomis.

Pagalbinės veiklos pavyzdžiai:

- a) pirkimas;
- b) pardavimas;
- c) rinkodara;
- d) apskaita;
- e) duomenų apdorojimas;
- f) vežimas;
- g) sandėliavimas;
- h) techninė priežiūra;
- i) valymas ir
- j) apsaugos paslaugos.

Įmonės gali pasirinkti, ar vykdyti pagalbinę veiklą pačioms, ar pirkti šias paslaugas rinkoje iš specializuotų paslaugų teikėjų.

Kapitalo formavimas savo reikmėms nėra pagalbinė veikla.

- 3.13. Pagalbinė veikla negali būti atskirta taip, kad atskiri vienetai vykdytų vien tik ją; ji negali būti atskirta nuo vienetų, kurie teikia paslaugas pagalbinę veiklą vykdančioms vienetais, pagrindinės ar nepagrindinės veiklos. Todėl pagalbinė veikla turi būti įrašoma į vietos VPVR, kuriam šios paslaugos teikiamos.

Pagalbinė veikla gali būti vykdoma kitose patalpose, esančiose kitame regione nei vietos VPVR, kuriam šios paslaugos teikiamos. Griežtas minėtos taisyklės, minimos pirmoje pastraipoje, taikymas geografiniam pagalbinės veiklos skirstymui gali sąlygoti netikslus regionų, kuriuose vykdoma daug pagalbinės veiklos, agreguotus rodiklius. Todėl suderinamai su vieneto rezidento principu ši veikla priskiriama regionui, kuriame vykdoma pagalbinė veikla, o ekonominės veiklos rūšis lieka ta pati kaip ir vietos VPVR, kuriam tos paslaugos teikiamos.

Produkcija (P.1)

- 3.14. *Apibrėžtis.* Produkcija – per atskaitinį laikotarpį sukurtų produktų visuma.

Produkcijos pavyzdžiai:

- a) prekės ir paslaugos, kurias vienas vietos VPVR teikia kitam vietos VPVR, priklausančiam tam pačiam instituciniam vienetai;
 - b) vietos VPVR pagamintos prekės, kurios laikotarpio, per kurį jos pagamintos, pabaigoje priskiriamos atsargoms, neatsižvelgiant į jų tolesnį naudojimą. Per tą patį atskaitinį laikotarpį ir tame pačiame vietos VPVR pagamintos ir sunaudotos prekės ir paslaugos atskirai nenurodomos. Jos nėra to vietos VPVR produkcijos ar tarpinio vartojimo dalis.
- 3.15. Jei institucinį vieneta sudaro daugiau kaip vienas vietos VPVR, to institucinio vieneto produkcija yra jį sudarančių vietos VPVR produkcijos suma, įskaitant tų vietos VPVR vienu kitiems tiekiamą produkciją.
- 3.16. 2010 m. ESS produkcija skirstoma į trijų rūšių produkciją:

- a) rinkos produkciją (P.11);
- b) produkciją savo galutiniam naudojimui (P.12);
- c) ne rinkos produkciją (P.13).

Taip pat atitinkamai vietos VPVR ir instituciniai vienetai skirstomi į:

- a) rinkos gamintojus;
- b) gamintojus, kurių produkcija skirta savo galutiniam naudojimui;
- c) ne rinkos gamintojus.

Minėtas skirstymas tarp rinkos, savo galutiniam naudojimui ir ne rinkos reikmėms yra labai svarbus, nes:

- a) jis turi įtakos produkcijos ir susijusių sąvokų, pvz., pridėtinės vertės, bendrojo vidaus produkto ir valdžios sektoriaus ir namų ūkiams paslaugas teikiančių NPI galutinių vartojimo išlaidų, vertės nustatymui;
- b) jis turi įtakos institucinių vienetų klasifikavimui pagal sektorius, pvz., sprendžiant, kurie vienetai priklauso valdžios sektoriui, o kurie – ne.

Remiantis šiuo skirstymu sprendžiama, pagal kokius principus nustatoma produkcijos vertė. Rinkos produkcijos ir savo galutiniam naudojimui skirtos produkcijos vertė nustatoma bazinėmis kainomis. Ne rinkos gamintojų visos produkcijos vertė nustatoma sudedant gamybos sąnaudas. Institucinio vieneto produkcijos vertė nustatoma sudedant visą jo vietos VPVR produkciją, todėl ji priklauso nuo priskyrimo rinkos, savo galutiniam naudojimui skirtos ir ne rinkos produkcijai.

Be to, pagal šį skirstymą instituciniai vienetai klasifikuojami pagal sektorius. Ne rinkos gamintojai priskiriami valdžios sektoriui arba namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų sektoriui.

Skirstoma pradedant nuo aukščiausio lygmens, t. y. iš pradžių skirstomi instituciniai vienetai, po to – vietos VPVR ir galiausiai – jų produkcija.

Produktų lygmeniu produkcija skirstoma į rinkos produkciją, produkciją savo galutiniam naudojimui ir ne rinkos produkciją, atsižvelgiant į gaminančio institucinio vieneto ir vietos VPVR bruožus.

- 3.17. *Apibrėžtis.* Rinkos produkcija vadinama produkcija, kuri yra realizuojama rinkoje arba kurią ketinama realizuoti rinkoje.
- 3.18. Rinkos produkcijai priskiriami:
- ekonomiškai reikšmingomis kainomis parduodami produktai;
 - produktai, kuriais mainomasi;
 - produktai, naudojami atsiskaitant natūra (įskaitant atlygį darbuotojams natūra ir mišriąsias pajamas natūra);
 - vieno vietos VPVR kitam to paties institucinio vieneto VPVR tiekiami produktai, skirti tarpiniam ar galutiniam naudojimui;
 - produktai, įrašyti į pagamintų prekių ir nebaigtos gamybos atsargas, skirtas tarpiniam ar galutiniam vartojimui (įskaitant natūralų gyvūnų ir augalų augimą ir nebaigtus statinius, kurių pirkėjas nežinomas).
- 3.19. *Apibrėžtis.* Ekonomiškai reikšmingos kainos – tai kainos, turinčios didelį poveikį produktų kiekiui, kurių gamintojas norėtų tiekti ir kurių pirkėjai norėtų įsigyti. Laikoma, kad kainos ekonomiškai reikšmingos, kai tenkinamos abi šios sąlygos:
- gamintojas skatinamas pritaikyti tiekiamą kiekį, siekdamas ilgainiui gauti pelno arba bent jau padengti kapitalo ir kitas sąnaudas, ir
 - vartotojas, remdamasis nustatytomis kainomis, gali laisvai pasirinkti, pirkti ar nepirkti šių produktų.
- Ekonomiškai nereikšmingos kainos gali būti nustatomos norint gauti pajamų ar sumažinti perteklinę paklausą, kai paslaugos teikiamos visiškai nemokamai.
- Produkto ekonomiškai reikšminga kaina nustatoma atsižvelgiant į institucinį vienetą ir vietos VPVR, pagaminusį atitinkamą produkciją. Pavyzdžiui, visa namų ūkiams priklausančių neinkorporuotų įmonių produkcija, parduodama kitiems instituciniams vienetams, yra parduodama ekonomiškai reikšmingomis kainomis, todėl ji turi būti laikoma rinkos produkcija. Kitų institucinių vienetų atveju reikia patikrinti, ar jie gali vykdyti rinkos veiklą ekonomiškai reikšmingomis kainomis, visų pirma taikant kiekybinį kriterijų (50 proc.) pagal pardavimo ir gamybos sąnaudų santykį. Kad vienetas būtų priskirtas rinkos gamintojams, nuoseklų kelių metų laikotarpį bent 50 proc. jo sąnaudų turi būti padengiama realizacijos pajamomis.
- 3.20. *Apibrėžtis.* Savo galutiniam naudojimui pagaminta produkcija yra prekės ir paslaugos, skirtos to paties institucinio vieneto galutiniam vartojimui ar kapitalo formavimui.
- 3.21. Savo galutiniam vartojimui skirtus produktus gali gaminti tik namų ūkių sektorius. Savo galutiniam vartojimui skirtų produktų pavyzdžiai:
- ūkininkų pasiekiami žemės ūkio produktai;
 - savininkų užimtų būstų paslaugos;
 - sandomų darbuotojų teikiamos namų ūkių paslaugos.
- 3.22. Savo kapitalo formavimui naudojamus produktus gali gaminti bet koks sektorius. Produktai gali būti šie:
- mašinų gamyklų pagamintos staklės;
 - namų ūkių pastatytas būstas arba priestatai;
 - statyba savo reikmėms, taip pat kelių namų ūkių vykdoma bendra statyba;
 - savo reikmėms pagaminta programinė įranga;
 - savo reikmėms vykdomi moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra. Išlaidos moksliniams tyrimams ir technologinei plėtrai kaip pagrindinio kapitalo formavimas įrašytini į sąskaitas tik jei gauti pakankamai patikimi ir palyginami visų valstybių narių įverčiai.

- 3.23. *Apibrėžtis.* Ne rinkos produkcija vadinama kitiems vienetams nemokamai arba ekonomiškai nereikšmingomis kainomis tiekiamą produkcija.

Ne rinkos produkcija (P.13) skirstoma į du straipsnius: „Mokėjimai už ne rinkos produkciją“ (P.131), kuriuos sudaro įvairios rinkliavos ir mokėjimai, ir „Kita ne rinkos produkcija“ (P.132), teikiama nemokamai.

Ne rinkos produkcija gaminama dėl šių priežasčių:

- a) gali būti techniškai neįmanoma priversti asmenų mokėti už kolektyvines paslaugas, nes neįmanoma stebėti ir kontroliuoti, kaip jie vartoja šias paslaugas. Kolektyvinių paslaugų teikimą organizuoja valdžios sektoriaus vienetai ir jis finansuojamas lėšomis, kurios nėra gaunamos parduodant, tai yra – mokestinėmis ar kitomis valdžios sektoriaus pajamomis;
- b) be to, valdžios sektoriaus vienetai ir namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI atskiriems namų ūkiams gali gaminti prekes ar teikti paslaugas, už kurias būtų galima imti mokestį, tačiau jis neimamas dėl socialinės ar ekonominės politikos aspektų. Pavyzdžiui, švietimo ar sveikatos paslaugos teikiamos nemokamai arba ekonomiškai nereikšmingomis kainomis.
- 3.24. *Apibrėžtis.* Rinkos gamintojai yra vietos VPVR arba instituciniai vienetai, kurių produkcijos didžioji dalis yra rinkos produkcija.
- Jei vietos VPVR arba institucinis vienetas yra rinkos gamintojai, jų pagrindinė produkcija savaime yra rinkos produkcija, nes rinkos produkcijos sąvoka nustatoma priskyrus ją pagaminusius vietos VPVR ir institucinį vienetą rinkos gamintojams, gamintojams, kurių produkcija skirta savo galutiniam naudojimui, arba ne rinkos gamintojams.
- 3.25. *Apibrėžtis.* *Gamintojai*, kurių produkcija skirta savo galutiniam naudojimui, yra vietos VPVR arba instituciniai vienetai, kurių produkcijos didžioji dalis skirta galutiniam naudojimui tame pačiame instituciniame viename.
- 3.26. *Apibrėžtis.* Ne rinkos gamintojai yra vietos VPVR arba instituciniai vienetai, kurių produkcijos didžioji dalis teikiama nemokamai arba ekonomiškai nereikšmingomis kainomis.

Instituciniai vienetai. Rinkos gamintojų, gamintojų, kurių produkcija skirta savo galutiniam naudojimui, ir ne rinkos gamintojų skirtumai

- 3.27. Institucinių vienetų gamintojų skirstymas į rinkos gamintojus, gamintojus, kurių produkcija skirta savo galutiniam naudojimui, arba ne rinkos gamintojus glaustai pateiktas 3.1 lentelėje. Taip pat pateiktas klasifikavimas pagal sektorius.

3.1 lentelė. Instituciniams vienetams gaminančių rinkos gamintojų, gamintojų, kurių produkcija skirta savo galutiniam naudojimui, ir ne rinkos gamintojų skirtumai

Institucinio vieneto tipas		Klasifikavimas			
Privatusis ar viešasis?	NPI ar ne?	Rinkos gamintojas?	Gamintojo tipas	Sektorius (-iai)	
1. Privatieji gamintojai	1.1. Namų ūkiams priklausančios nekorporuotos įmonės (išskyrus namų ūkiams priklausančias kvazibendroves)		1.1 = Rinkos arba savo galutiniam naudojimui	Namų ūkiai	
	1.2. Kiti privatieji gamintojai (įskaitant namų ūkiams priklausančias kvazibendroves)	1.2.1. Privatchiosios NPI	1.2.1.1. Taip	1.2.1.1 = Rinkos	Bendrovės
			1.2.1.2. Ne	1.2.1.2 = Ne rinkos	Namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos
		1.2.2. Kiti privatieji gamintojai, išskyrus NPI		1.2.2 = Rinkos	Bendrovės
2. Viešieji gamintojai		2.1. Taip	2.1 = Rinkos	Bendrovės	
		2.2. Ne	2.2 = Ne rinkos	Valdžios sektorius	

- 3.28. 3.1 lentelėje parodyta, kad norint nustatyti, ar institucinis vienetas turėtų būti priskirtas rinkos gamintojams, gamintojams savo galutiniam naudojimui ar ne rinkos gamintojams, nuosekliai atsakoma į tam tikrus klausimus. Visų pirma, nustatoma, ar gamintojas yra privatusis ar viešasis. Viešuosius gamintojus kontroliuoja valdžios sektorius, o kontrolė apibūdinta 2.38 dalyje.
- 3.29. Iš 3.1 lentelės matyti, kad privačiųjų gamintojų yra visuose sektoriuose, išskyrus valdžios sektorių. O viešieji gamintojai gali būti priskiriami tik ne finansų bendrovių sektoriui, finansų bendrovių sektoriui ir valdžios sektoriui.
- 3.30. Ypatinga privačiųjų gamintojų kategorija – namų ūkiams priklausančios nekorporuotos įmonės. Jos gali būti rinkos gamintojos arba gamintojos, kurių produkcija skirta savo galutiniam naudojimui. Pastarajai kategorijai įmonė priskiriama, jei teikiamos savininkų užimtų būstų paslaugos arba savo reikmėms gaminamos prekės. Visos namų ūkiams priklausančios nekorporuotos įmonės priskiriamos namų ūkių sektoriui, išskyrus namų ūkiams priklausančias kvazibendroves. Pastarosios yra rinkos gamintojos ir priskiriamos ne finansų bendrovių arba finansų bendrovių sektoriams.
- 3.31. Kiti privatieji gamintojai skirstomi į privačiąsias ne pelno institucijas ir kitus privačiuosius gamintojus.

Apibrėžtis. Privačioji ne pelno institucija (NPI) – juridinis ar socialinis vienetas, kurio veiklos tikslas – gaminti prekes ir teikti paslaugas, tačiau kurio statusas neleidžia juos įsteigusiems, kontroliuojantiems ar finansuojantiems vienetams gauti iš jų pajamų, pelno ar kitos finansinės naudos. Jei iš šios gamybos veiklos gaunamas pelnas, jo negalima perskirstyti kitiems instituciniams vienetams.

Jei privačioji NPI yra rinkos gamintojas, ji priskiriama ne finansų bendrovių arba finansų bendrovių sektoriams.

Jei privačioji NPI yra ne rinkos gamintojas, ji priskiriama namų ūkiams paslaugas teikiančių NPI sektoriui, išskyrus tuos atvejus, jei ją kontroliuoja valdžios sektorius. Tokiu atveju privačioji NPI priskiriama valdžios sektoriui.

Visi kiti privatieji gamintojai, išskyrus NPI, yra rinkos gamintojai. Jie priskiriami ne finansų bendrovių arba finansų bendrovių sektoriams.

- 3.32. Sprendžiant, ar produkcija ir gamintojai yra rinkos ar ne rinkos, taikytini keli kriterijai. Šiais kriterijais (žr. 3.19 dalį apie ekonomiškai reikšmingas kainas) siekiama įvertinti, ar yra rinkos sąlygos ir ar gamintojo elgsena yra pakankamai nulemta rinkos. Pagal kiekybinį kriterijų parduodant produktus ekonomiškai reikšmingomis kainomis turėtų būti padengiama bent jau dauguma gamybos sąnaudų.
- 3.33. Taikant šį kiekybinį „rinkos ar ne rinkos“ kriterijų, pardavimas ir gamybos sąnaudos yra apibrėžiami taip:

- a) Pardavimas yra apyvarta atėmus mokesčius produktams ir pridėjus visus valdžios sektoriaus ar Sąjungos institucijų mokėjimus tos ekonominės veiklos rūšies gamintojams, t. y. įskaitant visus su produkcijos dydžiu ar verte susijusius mokėjimus, tačiau neįskaitant toliau bendrajam deficitui ar skoloms padengti skirtų mokėjimų.

Pagal šią apibrėžtį pardavimas atitinka produkciją bazinėmis kainomis, tačiau:

- 1) produkcija bazinėmis kainomis apibrėžiama tik nusprendus, ar produkcija yra rinkos, ar ne rinkos, o pardavimas naudojamas tik nustatant rinkos produkcijos vertę; ne rinkos produkcijos vertė nustatoma pagal sąnaudas;
 - 2) valdžios sektoriaus mokėjimai viešųjų bendrovių ir kvazibendrovių bendrajam deficitui padengti yra dalis kitų subsidijų produktams, kaip apibrėžta 4.35 dalies c punkte. Todėl į rinkos produkciją bazinėmis kainoms taip pat įrašomi valdžios sektoriaus mokėjimai bendrajam deficitui padengti.
- b) Pardavime neatsižvelgiama į kitus pajamų šaltinius, pvz., vertės padidėjimą (nors jis gali būti įprasta ir prognozuojama verslo pajamų dalis), investicines dotacijas, kitus kapitalo pervedimus (pvz., skolos išpirkimą) ir nuosavybės vertybinių popierių įsigijimą.

- c) Taikant šį kriterijų gamybos sąnaudos yra lygios tarpinio vartojimo, atlygio darbuotojams, pagrindinio kapitalo vartojimo, kitų gamybos mokesčių sumai pridėjus kapitalo sąnaudas. Kitos gamybos subsidijos neatimamos. Siekiant užtikrinti pardavimo ir gamybos sąnaudų sąvokų nuoseklumą, kai taikomas kiekybinis „rinkos ar ne rinkos“ kriterijus, į gamybos sąnaudas neįrašomos visos kapitalo formavimo savo reikmėms sąnaudos. Siekiant paprastumo kapitalo sąnaudos gali būti apibendrintos gryniaisiais faktiniais palūkanų mokėjimais. Vis dėlto finansinių paslaugų teikėjų atveju atsižvelgiama į palūkanų mokesčių, t. y. koreguojama dėl netiesiogiai apskaičiuotų finansinio tarpininkavimo paslaugų (NAFTAP).

Kiekybinis „rinkos ar ne rinkos“ kriterijus taikomas atsižvelgiant į kelių metų laikotarpį. Jei vienu metų pardavimo apimtis truputį skiriasi nuo kitų, institucinių vienetų (ir jų vietos VPVR ir produkcijos) perklasifikuoti nebūtina.

- 3.34. Pardavimą gali sudaryti įvairios dalys. Pavyzdžiui, ligoninių sveikatos priežiūros paslaugų, teikiamų ligininėje, pardavimas gali būti:
- a) darbdavių įsigijimai, įrašytini kaip jų samdomiesiems darbuotojams mokamos pajamos natūra ir šių darbuotojų galutinio vartojimo išlaidos;
 - b) privačių draudimo bendrovių įsigijimai;
 - c) socialinės apsaugos fondų ir valdžios sektoriaus įsigijimai, klasifikuojami kaip socialinės išmokos natūra;
 - d) nekompensuojami namų ūkių įsigijimai (galutinio vartojimo išlaidos).

Tik kitos gamybos subsidijos ir gautos dovanos (pvz., iš labdaros organizacijų) nelaikomos pardavimu.

Panašus pavyzdys būtų transporto paslaugų pardavimas: įmonės teikiamų transporto paslaugų pardavimas gali atitikti gamintojų tarpinį vartojimą, darbdavių teikiamas pajamas natūra, valdžios sektoriaus socialines išmokas natūra ir namų ūkių nekompensuojamus įsigijimus.

- 3.35. Įmonėms paslaugas teikiančios privačios ne pelno institucijos yra ypatingas atvejis. Jos paprastai finansuojamos įvairios formos susijusių įmonių grupės įmokomis. Šios įmokos laikomos ne pervedimais, o mokėjimais už suteiktas paslaugas, t. y. pardavimu. Todėl šios NPI yra rinkos gamintojos ir priskiriamos ne finansų bendrovių arba finansų bendrovių sektoriams.
- 3.36. Taikant privačiųjų ar viešųjų NPI pardavimo ir gamybos sąnaudų lyginimo kriterijų, jei visi su produkcijos apimtini susiję mokėjimai įrašomi į pardavimą, tam tikrais atvejais tai gali klaidinti. Tai, pavyzdžiui, gali būti privačių ir viešųjų mokyklų finansavimo atvejis. Valdžios sektoriaus mokėjimus galima sieti su tam tikru moksleivių skaičiumi, tačiau dėl šių mokėjimų su valdžios sektoriumi galima derėtis. Tokiu atveju šie mokėjimai neįrašomi kaip pardavimas, nors jie gali būti tiesiogiai susiję su produkcijos apimties rodikliu, pvz., moksleivių skaičiumi. Todėl daugiausia tokiais mokėjimais finansuojama mokykla laikoma ne rinkos gamintoja.
- 3.37. Viešieji gamintojai gali būti rinkos arba ne rinkos gamintojai. Rinkos gamintojai priskiriami ne finansų bendrovių arba finansų bendrovių sektoriams. Jei institucinis vienetas yra ne rinkos gamintojas, jis priskiriamas valdžios sektoriui.
- 3.38. Vietos VPVR kaip rinkos gamintojai ir kaip gamintojai savo galutiniam naudojimui negali tiekti ne rinkos produkcijos. Todėl jų produkcija gali būti įrašoma tik kaip rinkos produkcija arba savo galutiniam naudojimui skirta produkcija, ir jų vertė nustatoma atitinkamai (žr. 3.42–3.53 dalis).
- 3.39. Vietos VPVR kaip ne rinkos gamintojai gali tiekti rinkos produkciją ir savo galutiniam naudojimui skirtą produkciją kaip nepagrindinę produkciją. Savo galutiniam naudojimui skirtą produkciją sudaro kapitalo formavimas savo reikmėms. Ar produkcija yra rinkos produkcija, iš esmės reikėtų spręsti taikant kokybinį ir kiekybinį „rinkos ar ne rinkos“ kriterijus atskiriems produktams. Pavyzdžiui, ne rinkos gamintojai gali gaminti nepagrindinę rinkos produkciją, jei viešosios ligininės už kai kurias savo paslaugas nustato ekonomiškai reikšmingas kainas.
- 3.40. Kiti pavyzdžiai būtų viešųjų muziejų parduodamos reprodukcijos ir meteorologijos institutų parduodamos orų prognozės.

- 3.41. Ne rinkos gamintojai taip pat gali gauti pajamų parduodami savo ne rinkos produkciją ekonomiškai nereikšmingomis kainomis, pvz., muziejų pajamos už bilietus. Šios pajamos gaunamos iš ne rinkos produkcijos. Vis dėlto jei abiejų rūšių pajamos (už bilietus ir pardavus plakatus ir atvirukus) sunku atskirti viena nuo kitos, jas galima bendrai laikyti rinkos produkcijos pajamomis arba ne rinkos produkcijos pajamomis. Pasirinkti reikėtų pagal santykinę pajamų (už bilietus ir pardavus plakatus ir atvirukus) svarbą.

Įrašymo į sąskaitas laikas ir produkcijos vertės nustatymas

- 3.42. Produkcija turi būti įrašoma į sąskaitas ir vertinama tada, kai ji sukuriama gaminant.
- 3.43. Visos produkcijos vertė nustatoma bazinėmis kainomis, tačiau nustatant toliau išvardytų rūšių produkcijos vertę taikomos atskiros taisyklės:
- a) ne rinkos produkcijos;
 - b) ne rinkos gamintojo (vietos VPVR) visos produkcijos;
 - c) institucinio vieneto, kurio vietos VPVR yra ne rinkos gamintojas, visos produkcijos.
- 3.44. *Apibrėžtis.* Bazinė kaina yra kaina, kurią gamintojams moka pirkėjas, įsigyjantis pagamintos prekės arba suteiktos paslaugos vienetą, atėmus visus už tą vienetą sumokėtus mokesčius, susijusius su jo gamyba arba pardavimu (t. y. mokesčius gaminiams), ir pridėjus visas tam vienetui skirtas subsidijas, susijusias su jo gamyba arba pardavimu (t. y. subsidijas gaminiams). Į bazinę kainą neįskaičiuojamos transporto išlaidos, kurioms gamintojas išrašo atskiras sąskaitas faktūras. Be to, neįskaičiuojamas finansinio ir nefinansinio turto vertės padidėjimas ir sumažėjimas.
- 3.45. Produkcijos savo galutiniam naudojimui (P.12) vertė nustatoma panašių rinkoje parduodamų produktų bazinėmis kainomis. Iš tokios produkcijos gaunamas grynasis likutinis perteklius arba mišriosios pajamos. Pavyzdžiui, grynasis likutinis perteklius gaunamas iš savininkų užimtų būstų paslaugų. Jei panašių produktų bazinės kainos nežinomos, savo reikmėms skirtos produkcijos vertė turėtų būti nustatoma pagal gamybos sąnaudas pridėjus grynąjį likutinį perteklių ar mišriųjų pajamų maržą (išskyrus ne rinkos gamintojų atvejį).
- 3.46. Nebaigtos gamybos papildymai vertinami pagamintos produkcijos galiojančia bazine kaina.
- 3.47. Norint iš anksto nustatyti nebaigtos gamybos (produkcijos) vertę, naudojamos faktinės patirtos sąnaudos, pridedant apskaičiuotą likutinį perteklių ar mišriųjų pajamų maržą (išskyrus ne rinkos gamintojų atvejį). Išankstinius įverčius vėliau pakeičia įverčiai, gauti pagal pagamintos produkcijos faktinę vertę (kai ji žinoma) per nebaigtos gamybos laikotarpį.

Pagamintos produkcijos vertė gaunama sudėjus:

- a) parduotos ar išmainytos pagamintos produkcijos vertę;
 - b) į atsargas įtrauktos pagamintos produkcijos vertę atėmus išėmimus;
 - c) savo galutiniam naudojimui skirtos pagamintos produkcijos vertę.
- 3.48. Įsigytų nebaigtų pastatų ir statinių vertė nustatoma pagal sąnaudas tos dienos duomenimis, pridėjus apskaičiuotą likutinį perteklių ar mišriųjų pajamų maržą. Marža gaunama, kai vertę galima nustatyti pagal panašių pastatų ir statinių kainas. Įsigyjančios šalies bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo vertę kiekvienu etapu galima nustatyti pagal dalinių mokėjimų sumas, darant prielaidą, kad nebuvo mokėjimų avansu ar išskolinimų.

Jei savo reikmėms skirtas statinys nepastatomas per vieną ataskaitinį laikotarpį, produkcijos vertė nustatoma toliau pateiktu metodu. Nustatomas einamuoju laikotarpiu patirtų sąnaudų ir visų statybos laikotarpio sąnaudų santykis. Šis santykis taikomas visai produkcijai galiojančia bazine kaina įvertinti. Jei neįmanoma nustatyti pabaigto statinio vertės galiojančia bazine kaina, ji nustatoma pagal visas gamybos sąnaudas pridėjus grynąjį likutinį perteklių ar mišriųjų pajamų maržą (išskyrus ne rinkos gamintojų atvejus). Jei visa darbo jėga ar jos dalis teikiama nemokamai, pvz., namų ūkių vykdomos kolektyvinės statybos atveju, galimas darbo jėgos sąnaudų įvertis įtraukiamas į visų gamybos sąnaudų įvertį, naudojant panašių darbo sąnaudų atlyginimo normas.

3.49. Ne rinkos gamintojo (vietos VPVR) visos produkcijos vertė nustatoma pagal visas gamybos sąnaudas, t. y. kaip toliau nurodytų dalykų suma:

- a) tarpinio vartojimo (P.2);
- b) atlygio darbuotojams (D.1);
- c) pagrindinio kapitalo vartojimo (P.51c);
- d) kitų gamybos mokesčių (D.29) atėmus kitas gamybos subsidijas (D.39).

Palūkanų mokėjimai (išskyrus NAFTA) kaip ne rinkos gamybos sąnaudos neįrašomi. Į ne rinkos gamybos sąnaudas taip pat neįskaičiuojama grynoji kapitalo grąža ar nuosavų negyvenamųjų pastatų, naudojamų ne rinkos gamybai, nuomos vertė.

3.50. Institucinio vieneto visa produkcija yra visos jį sudarančių vietos VPVR produkcijos vertė. Tai taip pat taikytina instituciniams vienetams, kurie nėra rinkos gamintojai.

3.51. Jei ne rinkos gamintojai negamina nepagrindinės rinkos produkcijos, ne rinkos produkcijos vertė nustatoma pagal gamybos sąnaudas. Jei ne rinkos gamintojai gamina nepagrindinę rinkos produkciją, jos vertė nustatoma taip, tarsi tai būtų likutinis straipsnis, t. y. kaip visos gamybos sąnaudos atėmus jų gaunamas rinkos produkcijos pajamas.

3.52. Ne rinkos gamintojų rinkos produkcija vertinama bazinėmis kainomis. Ne rinkos vietos VPVR visa produkcijos, sudarytos iš rinkos, ne rinkos ir savo galutiniam naudojimui skirtos produkcijos, vertė nustatoma pagal gamybos sąnaudų sumą. To vieneto rinkos produkcijos vertė sudaro rinkos produktus pardavus gautos pajamos, o ne rinkos produkcijos vertė, gaunama kaip likutinis dydis – kaip skirtumas tarp visos produkcijos vertės ir rinkos produkcijos bei savo galutiniam naudojimui skirtos produkcijos sumos. Į pajamų, gautų pardavus ne rinkos prekes ar paslaugas už ekonomiškai nereikšmingas kainas, vertę šiuose skaičiavimuose neatsižvelgiama, nes jie yra ne rinkos produkcijos vertės dalis.

3.53. Toliau CPA skirsnių eilės tvarka pateikiamas išimčių ir paaiškinimų dėl įrašymo į sąskaitas laiko ir produkcijos vertės nustatymo sąrašas.

Žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės produktai (A skirsnis)

3.54. Žemės ūkio produkcija įrašoma kaip per visą gamybos laikotarpį nuolat gaminama produkcija (ne vien tada, kai nuimamas derlius ar skerđžiami gyvūnai).

Žemės ūkio augalai, stačioji mediena ir maistui auginamos žuvis ar gyvūnai augimo metu laikomi nebaigtos gamybos atsargomis, o užaugus laikomi pagamintos produkcijos atsargomis.

Neauginamų biologinių išteklių pokyčiai, pvz., laisvėje esančių gyvūnų, paukščių, žuvų ar specialiai neauginamų miškų prieaugis, į produkciją neįrašomi.

Pagaminti produktai (C skirsnis). Statybos darbai (F skirsnis)

3.55. Jei pastatas ar kitas statinys statomas kelis ataskaitinius laikotarpius, kiekvienu laikotarpiu pagaminta produkcija laikoma to laikotarpio pabaigoje parduota pirkėjui, t. y. ji įrašoma ne kaip statybos nebaigta gamyba, o kaip pirkėjo pagrindinio kapitalo formavimas. Laikoma, kad produkcija parduodama pirkėjui etapais. Jei pagal sutartį mokėjimai turi būti atliekami dalimis, produkcijos vertę galima nustatyti pagal dalinių mokėjimų vertę kiekvienu laikotarpiu. Jei galutinis pirkėjas nėra aiškus, nebaigta produkcija kiekvienu laikotarpiu įrašoma kaip nebaigta gamyba.

Didmeninės bei mažmeninės prekybos paslaugos; variklinių transporto priemonių ir motociklų remonto paslaugos (G skirsnis)

3.56. Didmeninės ir mažmeninės prekybos paslaugų produkcija nustatoma pagal prekybos maržą realizavus perparduoti išigytytas prekes.

Apibrėžtis. Prekybos marža yra skirtumas tarp perparduoti išigytytos prekės faktinės ar sąlyginės pardavimo kainos ir kainos, kurią platintojas būtų mokėjęs, norėdamas pakeisti tą prekę tuo metu, kai ji parduodama ar kitaip perleidžiama.

Kai kurių prekių prekybos marža gali būti neigiama, jei jų pardavimo kaina sumažėja. Neparduotų (netinkamų vartoti ar pavogtų) prekių prekybos marža yra neigiama. Samdomiesiems darbuotojams kaip atlygio natūra dalis suteiktų prekių arba savininkų galutiniam vartojimui paimtų prekių prekybos marža lygi nuliui.

Į prekybos maržą vertės padidėjimas ir sumažėjimas neįtraukiami.

Didmeninės ar mažmeninės prekybos įmonės produkciją galima pavaizduoti taip:

produkcijos vertė =

pardavimo vertė,

pridėjus perparduoti išsigytų prekių, naudojamų tarpiniam vartojimui, atlygio darbuotojams natūra ar kaip mišriosios pajamos natūra, vertę,

atėmus perparduoti išsigytų prekių vertę,

pridėjus perparduoti skirtų prekių atsargų papildymus,

atėmus iš perparduoti skirtų prekių atsargų išimtų prekių vertę,

atėmus pasikartojančių nuostolių dėl įprasto nusidėvėjimo, vagysčių ar nenumatytos žalos, vertę.

Vežimas ir sandėliavimas (H skirsnis)

3.57. Vežimo paslaugų produkcijos vertė nustatoma pagal už prekių ar žmonių vežimą gautinų sumų vertę. Vietos VPVR vežimas savo reikmėms laikomas pagalbine veikla ir atskirai nenurodomas bei į sąskaitas atskirai neįrašomas.

3.58. Sandėliavimo paslaugų produkcijos vertė yra nebaigtos gamybos papildymo vertė. Atsargomis laikomų prekių kainos padidėjimas neturėtų būti laikomas nebaigta ar baigta gamyba – jis laikomas vertės padidėjimu. Jei vertei padidėjus padidėja kaina, bet kokybė nepasikeičia, tuo laikotarpiu, be sandėliavimo sąnaudų ar tiesioginio sandėliavimo paslaugų išigijimo, jokia gamyba nevykdoma. Vis dėlto vertės padidėjimas laikomas gamyba šiais trim atvejais:

- a) laikui bėgant prekės kokybė gerėja, pvz., vyno atveju; gamybai priskiriami tik atvejai, kai brendimas yra įprasto gamybos proceso dalis, prekės kokybės gerėjimas yra laikomas gamybos dalimi;
- b) konkrečios prekės pasiūlai ar paklausai įtakos turi sezoniniai veiksniai ir dėl to prekės kaina per metus prognozuojamai keičiasi, nors fizinės prekės savybės gali nesikeisti;
- c) gamybos procesas trunka pakankamai ilgai, todėl prieš pristatant (gana seniai) atliktam darbui taikomos diskonto normos.

3.59. Daugeliu atvejų atsargomis laikomų prekių kainų pokyčiai nėra nebaigtos gamybos papildymai. Norint nustatyti saugomų prekių vertės padidėjimą sandėliavimo sąnaudų atžvilgiu, galima pasinaudoti numatomu vertės padidėjimu bendros infliacijos normos atžvilgiu per numatytą laikotarpį. Jei vertė padidėja ne tuo numatytu laikotarpiu, ji įrašoma kaip vertės padidėjimas ar sumažėjimas.

Į sandėliavimo paslaugas neįrašomi kainos pokyčiai dėl turimo finansinio turto, vertybių ar kito nefinansinio turto, pvz., žemės ir pastatų.

3.60. Kelionių agentūrų paslaugų produkcija nustatoma kaip agentūrų mokėjimų už paslaugas (rinkliavos arba komisiniai) vertė, o ne kaip visa keliautojų sumokėta agentūrai suma, įskaitant mokėjimus už trečiųjų šalių teikiamas transporto paslaugas.

3.61. Kelionių organizatorių paslaugų produkcija nustatoma pagal visas keliautojų išlaidas, sumokėtas tam kelionių organizatoriui.

3.62. Kelionių agentūros ir kelionių organizatorių paslaugos skiriasi tuo, kad kelionių agentūros tik tarpininkauja keliautojo vardu, o kelionių organizatorių paslaugos yra naujas produktas, kurį sudaro įvairios dedamosios: kelionė, apgyvendinimas ir pramogos.

Apgyvandinimo ir maitinimo paslaugos (I skirsnis)

3.63. Viešbučių, restoranų ir kavinių teikiamų paslaugų produkcijos vertę sudaro suvartoto maisto, gėrimų ir pan. vertė.

Finansinės ir draudimo paslaugos (K skirsnis). Centrinio banko produkcija

Centrinis bankas teikia šias paslaugas:

- a) pinigų politikos;
- b) finansinio tarpininkavimo;
- c) finansų bendrovių priežiūros.

Centrinio banko produkcija nustatoma pagal jo sąnaudų sumą.

Finansinės ir draudimo paslaugos (K skirsnis). Bendrosios finansinės paslaugos

Finansinėms paslaugoms priskiriama:

- a) finansinis tarpininkavimas (įskaitant draudimo ir pensijų paslaugas);
 - b) finansinių pagalbininkų paslaugos ir
 - c) kitos finansinės paslaugos.
- 3.64. Finansiniu tarpininkavimu vadinamas finansinės rizikos valdymas ir likvidumo keitimas. Šią veiklą vykdančios bendrovės lėšų gauna, pvz., priimdamos indėlius ir išleisdamos vekselius, obligacijas ir kitus vertybinius popierius. Šias ir savo nuosavas lėšas bendrovės naudoja finansiniam turtui įsigyti, skolindamos kitiems ir įsigydamos vekselius, obligacijas ar kitus vertybinius popierius. Finansiniam tarpininkavimui priskiriamos draudimo ir pensijų paslaugos.
- 3.65. Pagalbinė finansinė veikla – veikla, kuria sudaromos sąlygos rizikos valdymui ir likvidumo keitimui. Finansiniai pagalbininkai veikia kitų vienetų vardu ir, kai, teikdami tarpininkavimo paslaugas, prisiima finansinius išpareigojimus ar įsigyja finansinį turtą, jie nerizikuoja.
- 3.66. Kitos finansinės paslaugos gali būti stebėjimo, pvz., biržos ir obligacijų rinkos, apsaugos, pvz., brangių juvelyrinių dirbinių ir svarbių dokumentų, prekybos paslaugos, pvz., valiutų biržoje ar prekybos vertybiniais popieriais.
- 3.67. Finansines paslaugas teikia beveik vien finansų įstaigos, nes šios paslaugos griežtai prižiūrimos. Pavyzdžiui, jei mažmenininkas nori pasiūlyti kredito priemones klientams, paprastai jas teikia mažmenininko patrunuojamoji finansų bendrovė ar kita specializuota finansų įstaiga.
- 3.68. Už finansines paslaugas galima atsiskaityti tiesiogiai arba netiesiogiai. Kai kurie finansinio turto sandoriai gali būti susiję ir su tiesioginiais, ir su netiesioginiais mokėjimais. Finansinės paslaugos teikiamos ir apmokamos keturiais pagrindiniais būdais:
- a) finansinės paslaugos teikiamos tiesiogiai apmokant;
 - b) finansinės paslaugos apmokamos per palūkanas;
 - c) finansinės paslaugos teikiamos įsigyjant ir parduodant / perleidžiant finansinį turtą ir išpareigojimus finansų rinkose;
 - d) finansinės paslaugos teikiamos pagal draudimo ir pensijų sistemas, kurių veikla finansuojama draudimo įmokomis ir santaupų pajamų grąža.

Tiesiogiai apmokant teikiamos finansinės paslaugos

- 3.69. Šios finansinės paslaugos teikiamos už tiesioginius mokėjimus ir gali būti labai įvairios, o teikėjai gali būti įvairių rūšių finansų įstaigos. Pavyzdžiui, tiesiogiai apmokant teikiamos tokio pobūdžio paslaugos:
- a) bankai už mokėjimus sutvarko namų ūkiams hipotekos reikalus, valdo investicijų portfelius ar tvarko turtą;
 - b) specializuotos institucijos teikia kitoms ne finansų bendrovėms mokamas perėmimo organizavimo ar bendrovių grupės restruktūrizavimo paslaugas;

- c) kredito kortelių bendrovės nustato tam tikrus, paprastai kiekvieno pardavimo procentinės dalies dydžio mokesčius vienetams, kurie priima kredito korteles;
- d) kortelės turėtojas moka tiesioginį kortelės tvarkymo mokestį, paprastai metinį.

Per palūkanas apmokamos finansinės paslaugos

- 3.70. Pavyzdžiui, finansinio tarpininkavimo paslaugas teikianti finansų įstaiga (pvz., bankas) priima vienetų, norinčių gauti palūkanas už nenaudojamas lėšas, indėlius ir skolina juos kitiems vienetams, kuriems trūksta lėšų poreikiams patenkinti. Taip bankas sudaro sąlygas pirmajam vienetui skolinti antrajam. Abi šalys moka bankui už suteiktą paslaugą: lėšas skolinantis vienetas moka sutikdamas, kad būtų nustatyta mažesnė nei orientacinė palūkanų norma, o besiskolinantis vienetas moka sutikdamas, kad jam taikoma palūkanų norma būtų didesnė nei orientacinė. Skirtumas tarp bankui besiskolinančių vienetų sumokamos palūkanų normos ir faktiškai indėlininkams sumokamos palūkanų normos yra mokėjimas už NAFTA.
- 3.71. Finansų įstaigos paskolintų lėšų suma retai sutampa su jos turimų indėlių suma. Dalis indėlių lėšų gali būti dar nepaskolinta. Dalis paskolų gali būti finansuojama ne skolintomis, o nuosavomis banko lėšomis. Neatsižvelgiant į finansavimo šaltinį paslauga teikiama už paskolas ir indėlius. Visų paskolų ir indėlių atvejais įskaičiuojama NAFTA vertė. Šie netiesioginiai mokėjimai taikomi tik finansų įstaigų paskoloms ir jose laikomiems indėliams.
- 3.72. Orientacinė palūkanų norma yra vidutinė banko indėlių ir paskolų palūkanų norma. Vis dėlto ji nėra aritmetinis paskolų ar indėlių normų vidurkis. Galima naudoti vyraujančią tarpbankinio skolinimosi ir skolinimo normą. Kiekvienai paskolų ir indėlių valiutai nustatomos skirtingos orientacinės normos, ypač jei operacijose dalyvauja finansų įstaiga nerezidentė.

NAFTA išsamiai apibūdintos 14 skyriuje.

Finansų paslaugos, teikiamos įsigyjant ir parduodant / perleidžiant finansinį turtą ir įsipareigojimus finansų rinkose

- 3.73. Kai finansų įstaiga siūlo parduoti vertybinį popierių (pvz., vekselį ar obligaciją), ji nustato mokėjimą už paslaugą. Pirkimo kaina (pradinė) lygi vertybinio popieriaus numatomai rinkos vertei pridėjus maržą. Dar vienas mokėjimas atliekamas, kai vertybinis popierius parduodamas – pardavėjui pasiūlytai kainai (siūlomai kainai) esant lygiai rinkos vertei atėmus maržą. Pirkimo ir pardavimo kainų maržos taip pat taikomos nuosavybės vertybiniais popieriais, investicinių fondų akcijoms ir užsienio valiutoms. Šios maržos nustatomos už finansinių paslaugų teikimą.

Finansų paslaugos, teikiamos pagal draudimo ir pensijų sistemas, kurių veikla finansuojama draudimo įmokomis ir santaupų pajamų grąža

- 3.74. Štai kategorijai priskiriamos toliau nurodytos finansų paslaugos. Visų šių rūšių veiklos rezultatas – lėšų perskirstymas.
 - a) Ne gyvybės draudimas. Pagal ne gyvybės draudimo liudijimą klientas moka draudimo bendrovei įmoką ir pastaroji šią įmoką laiko tol, kol pateikiamas išmokos reikalavimas arba baigiasi draudimo laikotarpis. Draudimo bendrovė investuoja gautą įmoką ir naudoja nuosavybės pajamas kaip papildomą pajamų šaltinį. Nuosavybės pajamos atitinka pajamas, kurių klientas atsisakė, ir laikomos netiesioginiu faktinės įmokos priedu. Draudimo bendrovė nustato tokį faktinių įmokų lygį, kad prie įmokų sumos pridėjus nuosavybės pajamas, gautas tas įmokas investuojant, ir atėmus numatytas išmokas draudimo bendrovei liktų tam tikras pelnas, kuris laikomas draudimo bendrovės produkcija.

Ne gyvybės draudimo produkcija apskaičiuojama taip:

visos neperkeltos įmokos,

pridėjus netiesioginius įmokų priedus (lygius techninių atidėjinių nuosavybės pajamoms),

atėmus koreguotus pateiktus išmokų reikalavimus.

Draudimo bendrovė turi atsargų, sudarytų iš perkeltų įmokų (faktinių įmokų už kitą ataskaitinį laikotarpį) ir numatomų išmokų reikalavimų. Numatomi išmokų reikalavimai yra dar nepateikti reikalavimai arba pateikti, bet dar nepadengti reikalavimai, arba pateikti ir padengti reikalavimai, už kuriuos išmokos dar faktiškai nepervestos. Šios atsargos vadinamos techniniais atidėjimais ir naudojamos investicijų pajamoms gauti. Vertės padidėjimas ir sumažėjimas nėra draudimo techninių atidėjinių investicijų pajamos. Draudimo techninius atidėjinius galima investuoti į draudimo bendrovės nepagrindinę veiklą, pvz., būsto ar komercinių patalpų nuomą. Šios nepagrindinės veiklos grynas likutinis perteklius yra draudimo techninių atidėjinių investicijų pajamos.

Apskaičiuojant produkciją reikėtų naudoti koreguotas išmokas, kurias galima nustatyti dvejopai. Pagal prognozių metodą koreguotų išmokų dydis nustatomas naudojant modelį, pagrįstą ankstesne bendrovės mokėtinų išmokų patirtimi. Antrasis metodas pagrįstas apskaitos informacija: koreguotos išmokos gaunamos *ex-post*, kaip faktiniai pateikti išmokų reikalavimai pridėjus nuostolių svyravimo išlyginimo techninių atidėjinių, t. y. netikėtai didelėms išmokoms atidėtų lėšų, pokytį. Jei nuostolių svyravimo išlyginimo techninių atidėjinių nepakanka koreguotoms išmokoms išlyginti, prie jų rodiklio pridedamos nuosavos lėšos. Svarbu, kad taikant abu šiuos metodus dėl netikėtai didelių išmokų reikalavimų produkcijos įverčiai netampa nestabilūs ir neigiami.

Techninių atidėjinių ir nuostolių svyravimo išlyginimo techninių atidėjinių pokyčiai dėl finansinio reguliavimo nuostatų pakeitimų įrašomi kaip kiti turto apimties pokyčiai; į juos apskaičiuojant produkciją neatsižvelgiama. Jei dėl informacijos trūkumo negalima taikyti nė vieno iš šių metodų koreguotoms išmokoms nustatyti, produkciją galima apskaičiuoti pagal sąnaudų sumą, taip pat atsižvelgiant į įprastą pelną.

Draudikų pelno atveju produkcija gaunama atėmus šio pelno atidėjinių pokytį.

- b) Gyvybės draudimas yra tam tikro pobūdžio taupymo sistema. Keletą metų draudėjas moka įmokas draudimo bendrovei, o ši pasižada ateityje mokėti išmokas. Šios išmokos gali būti nustatomos pagal su sumokėtomis įmokomis susietą formulę arba pagal draudimo bendrovės lėšų investavimo pažangą. Gyvybės draudimo produkcija apskaičiuojama iš esmės vadovaujantis tokiais pat principais kaip ir ne gyvybės draudimo. Vis dėlto dėl įmokų gavimo ir išmokų mokėjimo laiko skirtumo reikia atskirai atsižvelgti į techninių atidėjinių pokyčius. Gyvybės draudimo produkcija susidaro iš:

neperkeltų įmokų,

pridėjus įmokų priedus, atėmus mokėtinas išmokas,

atėmus gyvybės draudimo techninių atidėjinių padidėjimą (pridėjus sumažėjimą).

Tiek gyvybės, tiek ne gyvybės draudimo įmokos apibrėžiamos vienodai. Įmokų priedai yra svarbesni gyvybės draudimo veiklai. Išmokos įrašomos tada, kai jos skiriamos ar išmokamos. Gyvybės draudimo atveju nebūtina nustatyti koreguotą išmokų įvertį, nes jei mokėjimas vykdomas pagal gyvybės draudimo liudijimą, jis nėra tiek pat neprognozuojamai kintamas. Gyvybės draudimo techniniai atidėjiniai kasmet didėja, nes mokamos naujos įmokos ir draudėjams priskiriamos naujos investicijų pajamos (tačiau jie jų neišima), ir mažėja, nes mokamos išmokos. Todėl gyvybės draudimo produkcijos dydį galima apibūdinti kaip skirtumą tarp visų pajamų, gautų investuojant gyvybės draudimo techninius atidėjinius, ir tų pajamų dalies, faktiškai priskirtos draudėjams ir pridėtos prie draudimo techninių atidėjinių.

Jei dėl duomenų trūkumo šis metodas netinka arba jei pagal jį negaunama tinkamų rezultatų, gyvybės draudimo produkciją taip pat galima apskaičiuoti kaip gamybos sąnaudų ir įprasto pelno sumą.

- c) Perdraudimo produkcija turi būti nustatoma taip pat kaip ir ne gyvybės draudimo produkcija, nepriklausomai nuo to, ar perdraudžiami gyvybės draudimo liudijimai ar ne gyvybės draudimo liudijimai.
- d) Socialinio draudimo sistemos produkcija nustatoma atsižvelgiant į tai, kaip ji organizuota. Sistemų organizavimo būdų pavyzdžiai gali būti šie:
- 1) socialinės apsaugos sistemos yra socialinio draudimo sistemos, taikomos visai bendruomenei ir nustatytos bei kontroliuojamos valdžios sektoriaus. Šių sistemų paskirtis – mokėti gyventojams išmokas, susijusias su senatve, negalia ar mirtimi, liga, profesiniais sužeidimais, nedarbu, šeima ar sveikatos priežiūra ir pan. Jei kalbama apie atskirus vienetus, jų produkcija nustatoma taip pat kaip visa ne rinkos produkcija – pagal sąnaudų sumą. Jei atskiri vienetai nenustatomi, socialinės apsaugos produkcija įrašoma į to valdžios sektoriaus lygmens, kuriuo ji veikia, produkciją;
 - 2) darbdavio socialinio draudimo sistemos produkcijos vertė nustatoma pagal sąnaudų sumą, įskaitant numatomą pagrindinio kapitalo, kuris naudojamas sistemos veikloje, grąžos vertę. Produkcijos vertė apskaičiuojama taip pat kaip tais atvejais, kai darbdavys įkuria atskirą pensijų fondą sistemai valdyti;

- 3) kai darbdavys paveda draudimo bendrovei valdyti sistemą savo vardu, produkcijos vertė yra draudimo bendrovės imamas mokestis;
 - 4) jungtinės darbavių sistemos produkcijos vertė apskaičiuojama taip pat kaip gyvybės draudimo: ji lygi sistemos investicijų pajamoms, atėmus atidėjinių sumą.
- e) Standartinių paskolų garantijų sistemų produkcija nustatoma atsižvelgiant į susijusį gamintoją. Jei ją valdo rinkos gamintojas, produkcijos vertė apskaičiuojama taip pat kaip ne gyvybės draudimo. Jei sistemą valdo ne rinkos gamintojas, produkcijos vertė lygi sąnaudų sumai.

Nekilnojamojo turto operacijų paslaugos (L skirsnis)

- 3.75. Savininkų užimto būstų paslaugų produkcijos vertė yra apskaičiuota nuomos įmokų, kurias būtų mokėjęs nuomininkas už tokį būstą, vertę, atsižvelgiant į būsto vietą, netoli esančius patogumus ir pan., taip pat – į paties būsto dydį ir kokybę. Atskirai nuo būsto esančių garažų, kuriuos savininkas naudoja savo galutinio vartojimo reikmėms, susijusioms su būsto naudojimu, produkcijos vertė nustatoma panašiai. Savininkų užimtų būstų, pvz., vasarnamių, nuomos užsienyje vertė į sąskaitas turėtų būti įrašoma ne kaip dalis vidaus gamybos, o kaip paslaugų importas, o atitinkamas grynasis likutinis perteklius – kaip iš likusio pasaulio sektoriaus gautos pirminės pajamos. Nerezidentams priklausantys savininkų užimti būstai į sąskaitas įrašomi taip pat. Butų, išpirktų naudotis tam tikru laikotarpiu, atveju į sąskaitas įrašoma laikotarpio trukmei proporcinga mokėjimo už paslaugas dalis.
- 3.76. Norint nustatyti savininkų užimtų būstų paslaugų vertę taikomas sluoksniavimo metodas. Būstų fondas skirstomas sluoksniais pagal vietą, būsto pobūdį ir kitus nuomai įtakos turinčius veiksnius. Nustatant viso būstų fondo būsto nuomos vertę naudojama informacija apie faktines išnuomoto būsto nuomos įmokas. Vidutinė faktinė sluoksnio nuomos įmoka taikoma visiems to sluoksnio būstams. Jei nuomos įmokų informacija gaunama pagal atrankinius tyrimus, viso būstų fondo nuomos įmokų bendrieji dydžiai yra susiję tiek su nuomojamo turto dalimi, tiek su visais savininkų užimtais būstais. Sluoksnio nuomos įmoka nustatoma baziniams metams ir po to ekstrapoliuojama vėlesniems laikotarpiams.
- 3.77. Pagal sluoksniavimo metodą savininkų užimtų būstų nuomos įmoka yra nuomos įmoka privačioje rinkoje, nes yra galimybė naudoti būstą be baldų. Sąlyginei nuomos įmokai nustatyti naudojama visose privačios rinkos nuomos sutartyse nustatyta būsto be baldų nuomos įmoka. Taip pat įtraukiamos privačioje rinkoje taikomos nuomos įmokos, kurių dydis mažas dėl valdžios sektoriaus reguliavimo. Jei informaciją pateikė nuomininkas, nurodyta nuomos įmoka koreguojama pridendant lengvatas, mokamas tiesiogiai nuomotojui. Jei minėtosios nuomos imties dydis nepakankamas, galima naudoti nustatytą būsto su baldais nuomos įmoką, pakoregavus dėl su baldais susijusios nuomos dedamosios. Išimtiniais atvejais galima naudoti padidintas valdžios sektoriui priklausancio būsto nuomos įmokas. Nereikėtų naudoti giminaičiams ar samdomiesiems darbuotojams nuomojamo būsto nedidelių nuomos įmokų.
- 3.78. Norint gauti visų išnuomotų būstų bendrusius rodiklius taikomas „sluoksniavimo“ metodas. Vidutinis nuomos mokestis, taikomas skaičiavimams ir nustatytas kaip nurodyta pirmiau, tam tikriems nuomos rinkos segmentams gali netikti. Pavyzdžiui, sumažintos būstų su baldais nuomos įmokos ar padidintos valdžios sektoriui priklausančių būstų nuomos įmokos netinka kalbant apie atitinkamus faktiškai išnuomotus būstus. Tokiu atveju reikia atskirų faktiškai išnuomotų arba socialinių būstų sluoksnių, kuriems būtų taikomos atitinkamai vidutinės nuomos įmokos.
- 3.79. Jei nuomos rinka nepakankamai didelė, o apgyvendinimas daugiausia yra savininkų užimtuose būstuose, jiems taikomas vartotojų sąnaudų metodas.
- Pagal vartotojų sąnaudų metodą būsto paslaugų produkcija yra lygi tarpinio vartojimo, pagrindinio kapitalo vartojimo, kitų gamybos mokesčių atėmus subsidijas ir grynojo likutinio pertekliaus sumai (GLP).
- GLP apskaičiuojamas esamų savininkų užimtų būstų grynajai vertei atkuriamosiomis kainomis taikant nuolatinę faktinę metinę pelno normą.
- 3.80. Negyvenamųjų pastatų nekilnojamojo turto paslaugų produkcija apskaičiuojama pagal mokėtinų nuomos įmokų vertę.

Profesinės, mokslinės ir techninės paslaugos (M skirsnis). Administracinės ir aptarnavimo paslaugos (N skirsnis)

- 3.81. Veiklos nuomos paslaugų, pvz., mašinų ar įrangos nuomos, produkcija apskaičiuojama pagal sumokėtų nuomos įmokų vertę. Veiklos nuoma skiriasi nuo finansinės nuomos, nes pagal finansinę nuomą finansuojamas ilgalaikio turto įsigijimas, kai skolintojas suteikia paskolą skolininkui. Finansinės nuomos mokėjimai yra sudaryti iš pagrindinės sumos grąžinimo dalies, palūkanų ir nedidelio mokėjimo už tiesiogiai suteiktas paslaugas (žr. 15 skyrių „Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos“).

- 3.82. Moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra (MTTP) yra sisteminga kūrybinė veikla, kuria siekiama padidinti turimas žinias ir jas naudoti kuriant ar plėtojant naujus produktus, taip pat patobulintas esamų produktų versijas ar savybes arba naujus ar veiksmingesnius gamybos procesus. Jei palyginti su pagrindine veikla MTTP yra plataus masto, ji į sąskaitas įrašoma kaip vietos VPVR nepagrindinė veikla. Jei įmanoma, MTTP skiriamas atskiras vietos VPVR.
- 3.83. MTTP paslaugų produkcija apskaičiuojama taip:
- specializuotų komercinių mokslinių tyrimų laboratorijų ar institutų MTTP vertė nustatoma įprastai – pagal pardavimo, sutarčių, komisinių, rinkliavų ir pan. pajamas;
 - tos pačios įmonės veiklai skirtos MTTP produkcijos vertė nustatoma pagal įvertintas bazines kainas, kurios būtų mokamos, jei šios paslaugos būtų perkamos iš subrangovų. Jei panašaus pobūdžio MTTP subrangos rinkos nėra, vertė nustatoma kaip gamybos sąnaudų suma pridėjus grynąjį likutinį perteklių ar mišriųjų pajamų maržą (išskyrus ne rinkos gamintojų atvejus);
 - valdžios sektoriaus vienetų, universitetų ir ne pelno mokslinių tyrimų institutų MTTP vertė yra gamybos sąnaudų suma. Ne rinkos MTTP paslaugų teikėjų MTTP pardavimo pajamos į sąskaitas turi būti įrašomos kaip pajamos iš šalutinės rinkos produkcijos.

Išlaidos MTTP atskiriamos nuo išlaidų švietimui ir mokymui. Į jas neįrašomos programinės įrangos kūrimo kaip pagrindinės ar nepagrindinės veiklos sąnaudos.

Viešojo valdymo paslaugos ir gynybos paslaugos, privalomojo socialinio draudimo paslaugos (O skirsnis)

- 3.84. Viešojo valdymo paslaugos, gynybos paslaugos ir privalomojo socialinio draudimo paslaugos teikiamos kaip ne rinkos paslaugos ir jų vertė nustatoma atitinkamai.

Švietimo paslaugos (P skirsnis). Žmonių sveikatos priežiūros ir socialinio darbo paslaugos (Q skirsnis)

- 3.85. Švietimo ir sveikatos priežiūros paslaugų srityje aiškiai atskiriami rinkos ir ne rinkos gamintojai, jų rinkos ir ne rinkos produkcija. Pavyzdžiui, valstybinės institucijos (arba kitos institucijos, gaunančios atitinkamas subsidijas) gali kai kurių rūšių švietimo ir gydymo paslaugas teikti už nominalų mokestį, o kitoms švietimo ir specialaus gydymo paslaugoms nustatyti komercinius įkainius. Kitas pavyzdys – tos pačios rūšies paslaugą (pvz., aukštojo išsilavinimo) teikia ir valdžios sektorius, ir komerciniai subjektai.

Į švietimo ir sveikatos priežiūros paslaugas MTTP veikla neįtraukiama; į sveikatos priežiūros paslaugas neįtraukiamos sveikatos priežiūros specialistų mokymo paslaugos, pvz., teikiamos universitetinių ligoninių.

Meno, pramogų ir poilsio organizavimo paslaugos (R skirsnis). Kitos paslaugos (S skirsnis)

- 3.86. Knygos, įrašai, filmai, programinė įranga, juostos, diskai ir pan. gaminami dviem etapais ir jų gamyba apskaičiuojama atitinkamai.
- pagamintų originalų (intelektinės nuosavybės produktų) produkcija nustatoma remiantis jų kaina, už kurią jie buvo parduoti, o jei jie nebuvo parduodami – remiantis panašių originalų bazine kaina, gamybos sąnaudomis (pridėjus grynąjį likutinį perteklių) arba būsimų pajamų iš jų panaudojimo gamybai diskontuota verte;
 - šio turto savininkas gali jį naudoti tiesiogiai arba vėliau daryti jo kopijas. Jei savininkas kitiems gamintojams leido naudotis jo originalu gamyboje, visi su licencijomis susiję mokesčiai, komisiniai, autorių honorarai ir pan. yra paslaugų produkcija. Originalo pardavimas yra neigiamas pagrindinio kapitalo formavimas.

Namų ūkių, samdančių personalą, veikla (T skirsnis)

- 3.87. Namų ūkių paslaugų, teikiamų samdomų darbuotojų, produkcijos vertė nustatoma pagal sumokėtą atlygį darbuotojams; jai taip pat priskiriamos pajamos natūra, pvz., maistu ar apgyvendinant.

TARPINIS VARTOJIMAS (P.2)

- 3.88. *Apibrėžtis.* Tarpiniam vartojimui priskiriamos prekės ir paslaugos, suvartotos per ataskaitinį laikotarpį gamybos procesams, išskyrus ilgalaikį turtą, kurio vartojimas įrašomas kaip pagrindinio kapitalo vartojimas. Prekės ir paslaugos gamybos procese transformuojamos arba visiškai suvartojamos.

3.89. Tarpiniam vartojimui priskiriami šie atvejai:

- a) prekės ir paslaugos naudojamos pagalbinei veiklai vykdyti. Pavyzdžiui, įsigijimas, pardavimas, rinkodara, apskaita, duomenų apdorojimas, vežimas, sandėliavimas, eksploatacija, apsauga ir pan. Šios prekės ir paslaugos neatskiriamos nuo prekių ir paslaugų, kurias pagrindinei (ar nepagrindinei) veiklai suvarato vietos VPVR;
- b) iš kito to paties institucinio vieneto vietos VPVR gautos prekės ir paslaugos;
- c) ilgalaikio turto nuoma, pvz., mašinų, automobilių, programinės įrangos ir pramoginių originalių kūrinių veiklos nuoma;
- d) rinkliavos už trumpalaikės sutartis, nuomos sutartis ir licencijas, priskirtas nesukurtam turtui; tiesioginis tokio nesukurto turto įsigijimas neįtraukiamas;
- e) periodinės ir vienkartinės įmokos ar mokesčiai ne pelno verslo asociacijoms (žr. 3.35 dalį);
- f) pagrindinio kapitalo formavimui nepriskiriami straipsniai, tokie kaip:
 - 1) nebrangūs įrankiai, naudojami paprastiems darbams, pvz., pjūklai, kastuvai, peiliai, kirviai, plaktukai, atsuktuvai, veržliarakčiai ir kiti įrankiai; nedideli prietaisai, pvz., kišeniniai skaičiuotuvai. Visos išlaidos tokioms ilgalaikio vartojimo prekėms į sąskaitas įrašomos kaip tarpinis vartojimas;
 - 2) gamybai naudojamo ilgalaikio turto reguliari techninė priežiūra ir remontas;
 - 3) darbuotojų mokymo, rinkos tyrimų ir panašios paslaugos, perkamos iš išorės tarnybų arba teikiamos atskiro vietos VPVR, priklausančio tam pačiam instituciniam vienetai;
 - 4) išlaidos MTTP kaip pagrindinio kapitalo formavimas įrašytinos į sąskaitas, jei gauti pakankamai patikimi ir palyginami visų valstybių narių įverčiai;
- g) darbdavių kompensuojamos samdomųjų darbuotojų išlaidos daiktams, būtinoms darbdavio gamybos veiklai, pvz., sutartiniai išpareigojimai įsigyti įrankius savo reikmėms ar apsauginius drabužius;
- h) darbdavių išlaidos savo ir samdomųjų darbuotojų reikmėms, būtinoms gamybos veiklai. Pavyzdžiai:
 - 1) kompensacijos, kuriomis atlyginamos samdomųjų darbuotojų kelionių, perkėlimo į kitą darbo vietą, persikraustymo ir pramogų išlaidos, kurias jie patiria eidami savo pareigas;
 - 2) darbo vietos įrengimas.

Atitinkamų išlaidų sąrašas pateikiamas dalyse, kuriose aptariamas atlygis darbuotojams (D.1) (žr. 4.07 dalį);

- i) ne gyvybės draudimo mokėjimai už paslaugas, mokami vietos VPVR (žr. 16 skyrių „Draudimas“). Kad kaip tarpinis vartojimas būtų įrašomas tik kaip mokėjimas už paslaugas, iš sumokėtų įmokų atimamos, pvz., išmokėtos išmokos ir aktuarinių atidėjinių grynas pokytis. Aktuarinių atidėjinių grynas pokytis priskiriamas vietos VPVR kaip dalis sumokėtų įmokų;
- j) gamintojų rezidentų įsigytos NAFTA;
- k) centrinio banko produkcijos ne rinkos dalis turėtų būti priskiriama tik kitų finansinių tarpininkų tarpiniam vartojimui.

3.90. Tarpiniam vartojimui nepriskiriama:

- a) pagrindinio kapitalo formavimui priskiriami straipsniai, pvz.:
 - 1) vertybės;
 - 2) mineralinių išteklių žvalgyba;

- 3) didelio masto patobulinimai, išskyrus būtinus gerai ilgalaikio turto būklei išlaikyti, pvz., renovacija, rekonstrukcija ar išplėtimas;
- 4) tiesiogiai įsigyta ar savo reikmėms sukurta programinė įranga;
- 5) ginklai ir jų siuntimo į taikinį įranga;
- b) išlaidos nesukurtam turtui įsigyti, pvz., ilgalaikėms sutartims, nuomos sutartims ir licencijoms (žr. 15 skyrių);
- c) darbdavių išlaidos, laikomos darbo užmokesčiu natūra;
- d) valdžios sektoriaus vienetų teikiamos kolektyvinės paslaugos, kurias naudoja rinkos gamintojai arba savo reikmėms produkciją gaminantys vienetai (šios išlaidos laikomos kolektyvinėmis valdžios sektoriaus vartojimo išlaidomis);
- e) per tą patį ataskaitinį laikotarpį ir tame pačiame vietoje VPVR pagamintos ir sunaudotos prekės ir paslaugos (jos taip pat į sąskaitas neįrašomos kaip produkcija);
- f) mokėjimai ir rinkliavos už valdžios sektoriaus licencijas, laikomi kitais gamybos mokesčiais;
- g) mokėjimai už licencijas naudoti gamtos išteklius (pvz., žemę), laikomi nuoma, t. y. nuosavybės pajamų mokėjimu.

Tarpinio vartojimo įrašymo į sąskaitas laikas ir vertės nustatymas

- 3.91. Tarpiniam vartojimui naudojami produktai į sąskaitas įrašomi ir vertinami tada, kai pradedami naudoti gamybai. Jų vertė nustatoma pagal panašių prekių ar paslaugų pirkėjų kainas naudojimo metu.
- 3.92. Gamintojai tiesiogiai neįrašo prekių naudojimo gamybai. Jie įrašo įsigijimus, kuriuos ketinama naudoti gamybai, atėmus tų prekių, laikomų atsargomis, kiekio padidėjimą.

GALUTINIS VARTOJIMAS (P.3, P.4)

- 3.93. Taikomos dvi galutinio vartojimo sąvokos:

- a) galutinio vartojimo išlaidos (P.3);
- b) faktinis galutinis vartojimas (P.4).

Galutinio vartojimo išlaidos – išlaidos prekėms ir paslaugoms, kurias namų ūkiai, namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI ir valdžios sektorius naudoja individualiems ir kolektyviniams poreikiams tenkinti. Faktinis galutinis vartojimas, priešingai, yra susijęs su vartojimo prekių ir paslaugų įsigijimu. Šių sąvokų skirtumas susijęs su tuo, kad tam tikros prekės ir paslaugos yra finansuojamos valdžios sektoriaus ar namų ūkiams paslaugas teikiančių NPI, tačiau teikiamos namų ūkiams kaip socialiniai pervedimai natūra.

Galutinio vartojimo išlaidos (P.3)

- 3.94. *Apibrėžtis.* Galutinio vartojimo išlaidas sudaro institucinių vienetų rezidentų išlaidos prekėms ar paslaugoms, vartojamoms tiesiogiai atskirų asmenų poreikiams ar norams arba kolektyviniams bendruomenės narių poreikiams tenkinti.
- 3.95. Namų ūkių galutinio vartojimo išlaidoms priskiriama, pvz.:
 - a) savininkų užimtų būstų paslaugos;
 - b) pajamos natūra, pvz.:
 - 1) prekės ir paslaugos, kurias samdomieji darbuotojai gauna kaip pajamas natūra;
 - 2) namų ūkiams priklausančių neįmonių pagamintos prekės ir suteiktos paslaugos, skirtos namų ūkio narių vartojimui, pavyzdžiui, maistas ir kitos žemės ūkio prekės, savininkų užimtų būstų paslaugos ir namų ūkių paslaugos, teikiamos samdomų darbuotojų (tarnų, virėjų, sodininkų, vairuotojų ir pan.);

- c) tarpiniam vartojimui nepriskiriami straipsniai, tokie kaip:
- 1) medžiagos smulkiam būsto remontui ir interjero apdailai, paprastai atliekamai ir nuomininkų, ir savininkų;
 - 2) medžiagos ilgalaikio vartojimo prekių, taip pat transporto priemonių, priežiūrai ir remontui;
- d) kapitalo formavimu nelaikomi straipsniai, visų pirma ilgalaikio vartojimo prekės, kurios savo funkcijas atlieka keletą ataskaitinių laikotarpių; čia priskiriamos ir tam tikros ilgalaikio vartojimo prekės, kurių nuosavybės teisė įmonė perduoda namų ūkiui;
- e) tiesiogiai apmokamos finansinės paslaugos ir dalis netiesiogiai apskaičiuotų finansinio tarpininkavimo paslaugų, naudojamų namų ūkių galutinio vartojimo tikslais;
- f) draudimo paslaugos pagal netiesioginio mokėjimo už paslaugas dydį;
- g) pensijų fondų paslaugos pagal netiesioginio mokėjimo už paslaugas dydį;
- h) namų ūkių mokėjimai už licencijas, leidimus ir pan., laikomi paslaugų įsigijimu (žr. 4.79 ir 4.80 dalis);
- i) produkcijos įsigijimas ekonomiškai nereikšmingomis kainomis, pvz., muziejų bilietai.

3.96. Namų ūkių galutinio vartojimo išlaidoms nepriskiriama:

- a) socialiniai pervedimai natūra, pvz., namų ūkių patirtos išlaidos, vėliau kompensuotos socialinės apsaugos sistemų, pvz., tam tikros medicininės išlaidos;
- b) tarpiniam vartojimui arba bendrojo kapitalo formavimui priskiriami straipsniai, pvz.:
- 1) namų ūkiams priklausančių nekorporuotų įmonių išlaidos verslo tikslais, pvz., ilgalaikio vartojimo prekėms, kaip antai transporto priemonėms, baldams arba elektros įrangai, įsigyti (bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas), taip pat neilgalaikio vartojimo prekėms, pvz., kurui, įsigyti (laikoma tarpiniu vartojimu);
 - 2) būsto savininko išlaidos būsto apdailai, priežiūrai ir remontui, kurio nuomininkai paprastai neatlieka (teikiant apgyvendinimo paslaugas jos laikomos tarpiniu vartojimu);
 - 3) būsto įsigijimas (laikomas bendrojo pagrindinio kapitalo formavimu);
 - 4) išlaidos vertybėms (laikomos bendrojo pagrindinio kapitalo formavimu);
- c) nesukurto turto įsigijimu laikomi straipsniai, visų pirma žemės įsigijimas;
- d) visi namų ūkių mokėjimai, laikomi mokesčiais (žr. 4.79 ir 4.80 dalis);
- e) periodinės ir vienkartinės įmokos, kiti namų ūkių mokėjimai jiems paslaugas teikiančioms NPI, pvz., profesinėms sąjungoms, profesinėms bendrijoms, vartotojų asociacijoms, bažnyčioms ir socialiniams, kultūros, poilsio ir sporto klubams;
- f) savanoriški namų ūkių pervedimai pinigais arba natūra labdaros ir paramos bei pagalbos organizacijoms.

3.97. Namų ūkiams paslaugas teikiančių NPI galutinio vartojimo išlaidos skirstomos į dvi atskiras kategorijas:

- a) namų ūkiams paslaugas teikiančių NPI pagamintų prekių ir suteiktų paslaugų, išskyrus kapitalo formavimą savo reikmėms ir namų ūkių ir kitų vienetų išlaidas, vertė;

- b) namų ūkiams paslaugas teikiančių NPI išlaidos rinkos gamintojų prekėms ar paslaugoms, kurios (nepakeistos) tiekiamos ar teikiamos namų ūkiams vartoti kaip socialiniai pervedimai natūra.
- 3.98. Valdžios sektoriaus galutinio vartojimo išlaidos (P.3) skirstomos į dvi kategorijas, panašiai kaip namų ūkiams paslaugas teikiančių NPI išlaidos:
- a) valdžios sektoriaus pagamintų prekių ir suteiktų paslaugų vertė (P.1), išskyrus kapitalo formavimą savo reikmėms (atitinka P.12), rinkos produkciją (P.11) ir mokėjimus už ne rinkos produkciją (P.131);
- b) valdžios sektoriaus išlaidos įsigyjamos rinkos gamintojų prekėms ar paslaugoms, kurios (nepakeistos) tiekiamos ar teikiamos namų ūkiams vartoti kaip socialiniai pervedimai natūra (D.632). Valdžios sektorius sumoka už šias prekiautojų namų ūkiams tiekiamas prekes ar teikiamas paslaugas.
- 3.99. Bendrovės galutinio vartojimo išlaidų neturi. Jų įsigyjamos prekės ir paslaugos, atitinkančios namų ūkių vartojamas galutiniam vartojimui, yra panaudojamos tarpiniam vartojimui arba skiriamos samdomiesiems darbuotojams kaip atlygis darbuotojams natūra, t. y. sąlyginės namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos.

Faktinis galutinis vartojimas (P.4)

- 3.100. *Apibrėžtis.* Faktinis galutinis vartojimas susideda iš prekių ar paslaugų, institucinių vienetų rezidentų įsigytų tiesiogiai žmogiškiesiems poreikiams (individualiems ar kolektyviniams) tenkinti.
- 3.101. *Apibrėžtis.* Individualaus vartojimo prekės ir paslaugos (toliau – individualios prekės ir paslaugos) – namų ūkio įsigytos prekės ir paslaugos, naudojamos to namų ūkio narių poreikiams ir norams tenkinti. Individualioms prekėms ir paslaugoms būdingos šios savybės:
- a) galima stebėti ir įrašyti individualaus namų ūkio ar jo nario prekių ir paslaugų įsigijimą ir jo laiką;
- b) namų ūkis sutiko, kad prekės ir paslaugos būtų suteiktos, ir imasi būtinų veiksmų joms suvartoti, pvz., lankydamas mokyklą ar gydymasis ligoninėje;
- c) prekes ir paslaugas įsigijus vienam namų ūkiui, asmeniui ar asmenų grupei, kiti namų ūkiai ar asmenys jų įsigyti negali.
- 3.102. *Apibrėžtis.* Kolektyviniam vartojimui skirtos paslaugos (toliau – kolektyvinės paslaugos) – paslaugos, vienu metu teikiamos visiems bendruomenės nariams arba visiems tam tikros bendruomenės dalies nariams, pvz., visiems namų ūkiams, esantiems tam tikrame regione. Kolektyvinėms paslaugoms būdingos šios savybės:
- a) jos gali būti teikiamos vienu metu visiems bendruomenės nariams arba tam tikroms bendruomenės dalims, esančioms tam tikrame regione ar vietovėje;
- b) šios paslaugos paprastai vartojamos pasyviai ir joms teikti nereikia visų jų vartotojų sutikimo arba aktyvaus dalyvavimo;
- c) kolektyvinės paslaugos teikimas vienam asmeniui nesumažina jos prieinamumo kitiems tos bendruomenės ar bendruomenės dalies nariams.
- 3.103. Visos namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos yra individualios. Visos namų ūkiams paslaugas teikiančių NPI teikiamos prekės ir paslaugos laikomos individualiomis.
- 3.104. Individualios ir kolektyvinės valdžios sektoriaus vienetų teikiamos prekės ir paslaugos atskiriamos pagal Valstybės funkcijų klasifikatorių (COFOG).

Valdžios sektoriaus galutinio vartojimo išlaidos pagal toliau pateiktas kategorijas laikomos individualaus vartojimo išlaidomis:

- a) 7.1. Medicinos gaminiai, aparatai ir įranga;
- 7.2. Ambulatorinės paslaugos;

- 7.3. Ligoninių paslaugos;
 - 7.4. Visuomenės sveikatos priežiūros paslaugos;
 - b) 8.1. Poilsio ir sporto paslaugos;
 - 8.2. Kultūros paslaugos;
 - c) 9.1. Ikimokyklinis ir pradinis mokymas;
 - 9.2. Vidurinis mokymas;
 - 9.3. Aukštojo mokslo laipsnio nesuteikiantis mokymas, baigus vidurinį mokymą (poantrinis, ne tretinis);
 - 9.4. Aukštasis (tretinis) mokymas;
 - 9.5. Švietimo paslaugos, neskaidomos pagal lygmenis;
 - 9.6. Papildomos paslaugos švietimo sistemai;
 - d) 10.1. Liga ir negalia;
 - 10.2. Senatvė;
 - 10.3. Maitintojo netekimas;
 - 10.4. Šeima ir vaikai;
 - 10.5. Nedarbas;
 - 10.6. Būstas;
 - 10.7. Kita, niekur kitur nepriskirta, socialinė atskirtis.
- 3.105. Kitaip tariant, valdžios sektoriaus individualaus vartojimo išlaidos atitinka Individualaus vartojimo išlaidų pagal paskirtį klasifikatoriaus (COICOP) 14 skyrių, sudarytą iš šių grupių:
- 14.1. Būstas (atitinka COFOG 10.6 grupę);
 - 14.2. Sveikata (atitinka COFOG 7.1–7.4 grupes);
 - 14.3. Poilsis ir kultūra (atitinka COFOG 8.1 ir 8.2 grupes);
 - 14.4. Švietimas (atitinka COFOG 9.1–9.6 grupes);
 - 14.5. Socialinė apsauga (atitinka COFOG 10.1–10.5, 10.7 grupes).
- 3.106. Likusi valdžios sektoriaus galutinio vartojimo išlaidų dalis yra kolektyvinio vartojimo išlaidos.
- Jas sudaro šių COFOG grupių išlaidos:
- a) Bendrosios paslaugos visuomenei (1 skyrius);
 - b) Gynyba (2 skyrius);
 - c) Viešoji tvarka ir saugumas (3 skyrius);
 - d) Ekonomikos reikalai (4 skyrius);
 - e) Aplinkos apsauga (5 skyrius);
 - f) Būstas ir komunaliniai patogumai (6 skyrius);

g) Bendrasis administravimas, reguliavimas, bendrosios informacijos sklaida ir statistika (visi skyriai);

h) Moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra (visi skyriai).

3.107. Ryšius tarp įvairių vartojimo sąvokų galima pavaizduoti 3.2 lentelėje.

3.2 lentelė. Išlaidas patiriantis sektorius

	Valdžios sektorius	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Namų ūkiai	Įsigijimai (iš viso)
Individualus vartojimas	X (= socialiniai pervedimai natūra)	X (= socialiniai pervedimai natūra)	X	Namų ūkių faktinis individualus galutinis vartojimas
Kolektyvinis vartojimas	X	0	0	Valdžios sektoriaus faktinis kolektyvinis galutinis vartojimas
Iš viso	Valdžios sektoriaus galutinio vartojimo išlaidos	Namų ūkiams paslaugas teikiančių NPI galutinio vartojimo išlaidos	Namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos	Faktinis galutinis vartojimas = galutinio vartojimo išlaidos (iš viso)

X: taikytina
0: netaikytina

3.108. Namų ūkiams paslaugas teikiančių NPI galutinio vartojimo išlaidos yra tik individualios. Visas faktinis galutinis vartojimas lygus namų ūkių faktinio galutinio vartojimo ir valdžios sektoriaus faktinio galutinio vartojimo sumai.

3.109. Likusio pasaulio sektorius negauna socialinių pervedimų natūra (nors pinigais išreikštų tokių pervedimų yra). Visas faktinis galutinis vartojimas lygus viso galutinio vartojimo išlaidoms.

Galutinio vartojimo išlaidų įrašymo į sąskaitas laikas ir vertės nustatymas

3.110. Išlaidos prekėms į sąskaitas įrašomos tuo metu, kai pasikeičia jų nuosavybės teisės; išlaidos paslaugoms įrašomos tada, kai galutinai suteikiama paslauga.

3.111. Išlaidos prekėms, įsigytoms pagal išperkamosios nuomos ar panašų kreditinį susitarimą arba pagal finansinę nuomą, į sąskaitas įrašomos tuo metu, kai prekės pristatomos, net jei nuosavybės teisės tada nesikeičia.

3.112. Vartojimas savo reikmėms įrašomas tada, kai pagaminama savo galutiniam vartojimui skirta produkcija.

3.113. Namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos į sąskaitas įrašomos pirkėjų kainomis. Taip vadinama kaina, kurią pirkėjas faktiškai sumoka už produktą jį įsigydamas. Išsamiau paaiškinta 3.06 dalyje.

3.114. Prekių ir paslaugų, teikiamų kaip atlygis natūra samdomiesiems darbuotojams, vertė nustatoma bazinėmis kainomis, jei jos pagamintos darbdavio, arba darbdavio sumokėtomis pirkėjų kainomis, jei darbdavys jas įsigijo.

3.115. Savo vartojimui skirtų prekių ar paslaugų vertė nustatoma bazinėmis kainomis.

3.116. Valdžios sektoriaus ar namų ūkiams paslaugas teikiančių NPI galutinio vartojimo išlaidos jų pagamintiems produktams į sąskaitas įrašomos tuo metu, kai produktai pagaminami; jei kalbama apie valdžios sektoriaus ar namų ūkiams paslaugas teikiančių NPI paslaugas – kai paslaugos suteikiamos. Galutinio vartojimo išlaidos per rinkos gamintojus teikiamoms prekėms ir paslaugoms į sąskaitas įrašomos tada, kai jos pristatomos ar suteikiamos.

3.117. Valdžios sektoriaus arba namų ūkiams paslaugas teikiančių NPI galutinio vartojimo išlaidos (P.3) lygios jų visos produkcijos (P.1) sumai, pridėjus išlaidas namų ūkiams per rinkos gamintojus tiekiamiems produktams (dalis socialinių pervedimų natūra) (D. 632), atėmus kitų vienetų mokėjimus, rinkos produkciją (P.11) ir mokėjimus už ne rinkos produkciją (P.131) ir atėmus kapitalo formavimą savo reikmėms (P.12).

Faktinio galutinio vartojimo įrašymo į sąskaitas laikas ir vertės nustatymas

- 3.118. Prekės arba paslaugos laikomos įsigytais institucinių vienetų tada, kai jie tampa naujaisiais prekių savininkais arba kai tos paslaugos jiems yra suteikiamos.
- 3.119. Įsigijimų (faktinio galutinio vartojimo) vertė nustatoma vienetų, kurie patiria tas išlaidas, pirkėjų kainomis.
- 3.120. Pervedimai natūra, išskyrus valdžios sektoriaus ir namų ūkiams paslaugas teikiančių NPI socialinius pervedimus natūra, laikomi pervedimais pinigais. Todėl prekių ar paslaugų vertė į sąskaitas įrašoma kaip juos įsigijusių institucinių vienetų ar sektorių išlaidos.
- 3.121. Dviejų agreguotų rodiklių (galutinio vartojimo išlaidų ir faktinio galutinio vartojimo) vertė yra vienoda. Namų ūkių rezidentų prekių ir paslaugų, įsigytų kaip socialiniai pervedimai natūra, vertė nustatoma tokiom pat kainomis, kaip vertinant išlaidų agreguotus rodiklius.

BENDROJO KAPITALO FORMAVIMAS (P.5)

- 3.122. Bendrojo kapitalo formavimą sudaro:
- a) bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas (P.51g):
 - 1) pagrindinio kapitalo vartojimas (P.51c);
 - 2) grynojo pagrindinio kapitalo formavimas (P.51n);
 - b) atsargų pokytis (P.52);
 - c) vertybių įsigijimas atėmus pardavimus / perleidimus (P.53).
- 3.123. Bendrojo kapitalo formavimas apskaičiuojamas pridėjus pagrindinio kapitalo vartojimą. Grynojo kapitalo formavimas apskaičiuojamas iš bendrojo kapitalo formavimo atėmus pagrindinio kapitalo vartojimą.

Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas (P.51g)

- 3.124. *Apibrėžtis.* Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimą (P.51) sudaro per tam tikrą laikotarpį gamintojų rezidentų įsigytas ilgalaikis turtas, atėmus pardavimus / perleidimus ir pridėjus tam tikrus nesukurto turto vertės padidėjimus dėl gamintojo arba institucinių vienetų gamybinės veiklos. Ilgalaikis turtas yra sukurtas turtas, daugiau nei vienus metus naudojamas gamybai.
- 3.125. Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimą sudaro tiek teigiamos, tiek neigiamos vertės:
- a) teigiamos vertės:
 - 1) įsigytas naujas arba esamas ilgalaikis turtas;
 - 2) gamintojo pagamintas ir savo reikmėms pasiliktas ilgalaikis turtas (įskaitant savo reikmėms skirtą dar nepabaigtą ar neparuoštą naudoti ilgalaikį turtą);
 - 3) mainais gautas naujas arba esamas ilgalaikis turtas;
 - 4) kaip kapitalo pervedimas natūra gautas naujas arba esamas ilgalaikis turtas;
 - 5) pagal finansinę nuomą įgytas naujas arba esamas ilgalaikis turtas;
 - 6) ilgalaikio turto ir esamų istorinių paminklų didelio masto patobulinimai;
 - 7) pakartotinių derlių duodančių gamtos išteklių natūralus augimas;
 - b) neigiamos vertės, t. y. ilgalaikio turto pardavimas / perleidimas, įrašomas kaip neigiamas įsigijimas:
 - 1) parduotas esamas ilgalaikis turtas;

- 2) mainais atiduotas esamas ilgalaikis turtas;
- 3) kaip kapitalo pervedimas natūra atiduotas esamas ilgalaikis turtas.

3.126. Ilgalaikio turto pardavimo / perleidimo dedamosioms nepriskiriama:

- a) pagrindinio kapitalo vartojimas (įskaitant numatomą įprastą netyčią sugadinimą);
- b) išimtiniai nuostoliai, pvz., dėl sausrų ar kitų gaivalinių nelaimių, įrašomi kaip kitas turto apimties pokytis.

3.127. Išskiriamos šios bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo rūšys:

- 1) būstas;
- 2) kiti pastatai ir statiniai, įskaitant pagrindinius žemės gerinimus;
- 3) mašinos ir įranga, pvz., laivai, automobiliai ir kompiuteriai;
- 4) ginklų sistemos;
- 5) auginami biologiniai išteklių, pvz., medžiai ir gyvuliai;
- 6) nesukurto turto, pvz., žemės, sutarčių, nuomos sutarčių ir licencijų nuosavybės teisių perdavimo sąnaudos;
- 7) MTTP, įskaitant nemokamai teikiamas šias paslaugas. Išlaidos MTTP bus laikomos pagrindinio kapitalo formavimu tik jei gauti labai patikimi ir palyginami valstybių narių įverčiai;
- 8) mineralinių išteklių žvalgymas ir vertinimas;
- 9) kompiuterių programinė įranga ir duomenų bazės;
- 10) pramogų, literatūros ar meno kūrinių originalai;
- 11) kitos intelektinės nuosavybės teisės.

3.128. Pagrindiniam žemės gerinimui priskiriama:

- a) jūros kranto žemės įsavinimas statant dambas, pylimus ir užtvankas;
- b) žemės ploto paruošimas pirmajam auginimui kertant miškus, renkant akmenis ir pan.;
- c) pelkių sausinimas arba dykumų drėkinimas, kasant nutekamuosius griovius, melioracijos arba drėkinimo kanalus; jūros arba upių potvynių bei erozijos stabdymas, statant molus, pylimus, potvynių užtvarkas.

Šios veiklos metu gali būti pastatyti dideli nauji statiniai, pvz., pylimai, potvynių užtvarkos arba užtvankos, bet šie statiniai patys tiesiogiai nenaudojami prekėms ir paslaugoms gaminti, o naudojami norint gauti daugiau ar geresnės kokybės žemės, ir gamybai naudojama būtent žemė kaip nesukurta turtas. Pavyzdžiui, elektrai gaminti pastatyta užtvanka naudojama visai kitam tikslui negu užtvanka, pastatyta jūros vandeniui sulaikyti. Tik pastarojo pobūdžio užtvankos klasifikuojamos kaip žemės gerinimas.

3.129. Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimui taip pat priskiriami šie ribiniai atvejai:

- a) gyvenamųjų laivų, baržų, kilnojamųjų ir priekabinių namelių, naudojamų kaip namų ūkių gyvenamoji vieta, ir kitų susijusių statinių, pvz., garažų, įsigijimas;
- b) karinių pajėgų naudojami statiniai ir įranga;
- c) lengvieji ginklai ir šarvuočiai, naudojami civilių vienetų;

- d) gamybinei veiklai kelerius metus naudojamų gyvulių, pvz., veislinių ir pieninių galvijų, vilnai auginamų avių ir darbinių gyvulių, pokyčiai;
- e) auginamų daugiamečių medžių, pvz., vaismedžių, vynuogynų, kaučiukmedžių, palmių ir kt., pokyčiai;
- f) esamo ilgalaikio turto didelio masto patobulinimai – didesni nei įprasta techninė priežiūra ir remontas;
- g) ilgalaikio turto įsigijimas per finansinę nuomą;
- h) baigiamosios sąnaudos, t. y. labai didelės sąnaudos, susijusios su veiklos baigimu, pvz., atominių jėgainių uždarymo sąnaudos ar sąvartynų valymo sąnaudos.

3.130. Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimui nepriskiriama:

- a) tarpiniam vartojimui priskiriami sandoriai, pvz.:
 - 1) nedidelių įrankių įsigijimas gamybos reikmėms;
 - 2) įprasta techninė priežiūra ir remontas;
 - 3) ilgalaikio turto, skirto naudoti pagal veiklos nuomos sutartį, įsigijimas (taip pat žr. 15 skyrių „Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos“). Ilgalaikį turtą naudojanti įmonė nuomos įmokas laiko tarpiniu vartojimu. Turto savininkas įsigijimo sąnaudas įrašo kaip bendrojo pagrindinio kapitalo formavimą;
- b) atsargų pokyčiais laikomi sandoriai:
 - 1) skersti auginami gyvūnai, įskaitant naminius paukščius;
 - 2) medienai auginami medžiai (nebaigta gamyba);
- c) namų ūkių galutiniam vartojimui įsigytos mašinos ir įranga;
- d) ilgalaikio turto vertės padidėjimas ir sumažėjimas;
- e) ilgalaikio turto vertės sumažėjimas dėl katastrofų, pvz., ligų protrūkių sunaikintas auginamas turtas ir galvijai (nuostoliai, kurių paprastai nepadengia draudimas), arba neįprastų potvynių, vėjo ar miškų gaisrų padaryta žala;
- f) atidėtos ar atsargomis laikomos lėšos, neįsipareigojus iš tiesų pirkti ar statyti konkrečias gamybos priemones, pvz., valdžios sektoriaus infrastruktūros lėšų fondas.

3.131. Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas gerinant esamą ilgalaikį turtą į sąskaitas įrašomas kaip tokio pat naujo ilgalaikio turto įsigijimas.

3.132. Intelektinės nuosavybės produktai yra mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros, tyrimų ar inovacijų, kurių metų įgyjama žinių, rezultatas, kurio naudojimas ribojamas teisės aktų ar kitų apsaugos priemonių.

Intelektinės nuosavybės turto pavyzdžiai:

- a) MTTP rezultatai;
- b) mineralų žvalgybos rezultatai, išmatuojami kaip realių bandomųjų gręžimų, oro ar kitų tyrinėjimų, vežimo ir pan. sąnaudos;
- c) kompiuterių programinė įranga ir didelės duomenų bazės, naudotinos gamybai daugiau nei metus;
- d) pramogų, literatūros ar kitų menų originalūs rankraščiai, modeliai, filmai, garso įrašai ir pan.

3.133. Tiek ilgalaikio turto, tiek nesukurto nefinansinio turto naujo savininko patiriamos nuosavybės teisių perdavimo sąnaudos yra sudarytos iš:

- a) turtą (naują ar esamą) pristatant į reikiamą vietą ir reikiamu laiku patirtų išlaidų, pvz., vežimui, įrengimui, pastatymui ir pan.;
- b) užmokesčio arba komisinių specialistams, pvz., užmokestis topografams, projektuotojams, teisininkams, vertintojams ir pan., ir komisiniai turto agentams, aukcionų savininkams ir pan.;
- c) naujo savininko perduodant turto nuosavybės teisės mokamų mokesčių. Šie mokesčiai yra imami už tarpinių paslaugas, taip pat visi mokesčiai už nuosavybės teisės perleidimą, tačiau tai nėra mokesčiai už patį įsigytą turtą.

Visos šios sąnaudos turi būti įrašomos kaip naujojo savininko bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas.

Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo įrašymo į sąskaitas laikas ir vertės nustatymas

3.134. Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas į sąskaitas įrašomas tada, kai ilgalaikio turto nuosavybės teisės perduodamos instituciniam vienetui, kuris ketina jį naudoti gamybai.

Ši taisyklė netaikoma šiais atvejais:

- a) finansinės nuomos, kai numatoma, kad nuomotojas perduos nuosavybės teises nuomininkui;
- b) bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo savo reikmėms – šis įrašomas tada, kai yra atliekamas.

3.135. Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo vertė nustatoma pirkėjų kainomis, įskaitant įrengimo mokesčius ir kitas nuosavybės teisių perdavimo sąnaudas. Jei bendrasis pagrindinis kapitalas formuojamas savo reikmėms, jo vertė nustatoma panašaus ilgalaikio turto bazinėmis kainomis, o jei šios kainos nežinomos – pagal gamybos sąnaudas pridėjus grynąjį likutinį perteklių ar mišriųjų pajamų maržą (išskyrus ne rinkos gamintojų atvejų).

3.136. Intelektinės nuosavybės produktų įsigijimų vertė nustatoma kitaip:

- a) mineralinių išteklių žvalgybos atveju: pagal realių bandomųjų gręžimų sąnaudas, taip pat sąlygų įvairiems bandymams, pvz., oro ir kitiems tyrinėjimams, sudarymo sąnaudas;
- b) kompiuterių programinės įrangos atveju: pirkėjų kainomis, jei įsigyta rinkoje, arba numatomomis bazinėmis kainomis, arba, jei bazinės kainos nežinomos, gamybos sąnaudomis pridėjus grynąjį likutinį perteklių (išskyrus ne rinkos gamintojų atvejų), jei programinė įranga sukurta vieneto viduje;
- c) pramogų, literatūros ar meno kūrinių originalų atveju: pirkėjo faktiškai sumokėta kaina arba, jei kūrinys neparduotas, vadovaujantis šiais apskaičiavimo metodais:
 - i) bazine panašių originalų kaina;
 - ii) gamybos sąnaudų suma pridėjus grynąjį likutinį perteklių (išskyrus ne rinkos gamintojų atvejus) arba
 - iii) numatomų pajamų diskontuota verte.

3.137. Esamo ilgalaikio turto pardavimo / perleidimo vertė nustatoma bazinėmis kainomis, atėmus pardavėjo patirtas nuosavybės teisių perdavimo sąnaudas.

3.138. Nuosavybės teisių perdavimo sąnaudos gali būti patiriamos tiek dėl sukurto turto, įskaitant ilgalaikį, tiek dėl nesukurto, pvz., žemės.

Sukurto turto atveju šios sąnaudos įtraukiamos į pirkėjų kainas. Žemės ir kito nesukurto turto atveju jos atskiriamos nuo įsigijimų ir pardavimų ir klasifikuojant bendrojo pagrindinio kapitalo formavimą įrašomos atskirai.

Pagrindinio kapitalo vartojimas (P.51c)

- 3.139. *Apibrėžtis.* Pagrindinio kapitalo vartojimas (P.51c) – turimo ilgalaikio turto vertės sumažėjimas dėl įprasto susidėvėjimo ir senėjimo. Į vertės sumažėjimo įvertį įtraukiamas atidėjinys nuostoliui padengti dėl ilgalaikio turto atsitiktinio sugadinimo, nuo kurio turta galima apdrausti. Į pagrindinio kapitalo vartojimą taip pat įtraukiamos numatomos baigiamosios sąnaudos, pvz., atominų jėgainių ar naftos gręžinių uždarymo ar sąvartynų valymo sąnaudos. Šios baigiamosios sąnaudos įrašomos kaip pagrindinio kapitalo vartojimas tarnavimo laikotarpio pabaigoje, kai jos nurodomos kaip bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas.
- 3.140. Pagrindinio kapitalo vartojimas apskaičiuojamas viso ilgalaikio turto atžvilgiu (išskyrus gyvūnus), įskaitant intelektinės nuosavybės teises, pagrindinius žemės gerinimus ir nuosavybės teisių perdavimo sąnaudas, susijusias su nesukurtu turtu.
- 3.141. Pagrindinio kapitalo vartojimas skiriasi nuo nusidėvėjimo, leidžiamo mokesčių tikslais, arba nuo nusidėvėjimo, parodomo verslo sąskaitose. Pagrindinio kapitalo vartojimas apskaičiuojamas atsižvelgiant į ilgalaikio turto atsargas ir atitinkamų kategorijų prekių vidutinį tikėtiną tarnavimo laiką. Apskaičiuojant ilgalaikio turto atsargas taikomas nuolatinio inventorizavimo metodas, jei nėra tiesioginės informacijos apie ilgalaikio turto atsargas. Ilgalaikio turto atsargų vertė nustatoma einamojo laikotarpio pirkėjų kainomis.
- 3.142. Į ilgalaikio turto nuostolius dėl atsitiktinės žalos, nuo kurios jį galima apdrausti, atsižvelgiama apskaičiuojant nagrinėjamų prekių vidutinį tarnavimo laiką. Visos ekonomikos mastu visa atsitiktinė žala per atitinkamą atskaitinį laikotarpį bus lygi arba beveik lygi vidurkiui. Atskiriems vienetams arba vienetų grupėms faktinė ir vidutinė atsitiktinė žala gali skirtis. Tuomet sektorių atveju skirtumai įrašomi kaip kiti ilgalaikio turto apimties pokyčiai.
- 3.143. Pagrindinio kapitalo vartojimas apskaičiuojamas taikant vadinamąjį tiesioginį metodą, pagal kurį ilgalaikio turto vertė yra nurašoma vienodu santykiu per visą prekės gyvavimo laikotarpį.
- 3.144. Kai kuriais atvejais naudojamas geometrinis nusidėvėjimo metodas, jei to reikia dėl ilgalaikio turto našumo mažėjimo pobūdžio.
- 3.145. Sąskaitų sistemoje pagrindinio kapitalo vartojimas įrašomas po kiekvienu balansuojamuoju straipsniu, kuris parodomas bendraisiais ir grynaisiais dydžiais. Parodant bendraisiais dydžiais neatimamas pagrindinio kapitalo vartojimas, o grynaisiais – atimamas.

Atsargų pokytis (P.52)

- 3.146. *Apibrėžtis.* Atsargų pokytis nustatomas pagal atsargų įrašų vertę, atėmus išimtų atsargų vertę ir pasikartojančių nuostolių dėl atsargomis laikomų prekių vertę.
- 3.147. Pasikartojantys nuostoliai dėl fizinio gedimo arba atsitiktinio sugadinimo ar smulkių vagysčių gali būti būdingi įvairių prekių atsargoms, pvz.:
- medžiagų ir žaliavų nuostoliai;
 - nuostoliai dėl nebaigtos gamybos;
 - pagamintų prekių nuostoliai;
 - perparduoti skirtų prekių nuostoliai (pvz., dėl vagysčių).
- 3.148. Atsargas sudaro šios kategorijos:
- žaliavos ir medžiagos:
medžiagas ir žaliavas sudaro visų produktų, skirtų tarpiniam naudojimui gamyboje, atsargos; šiai kategorijai taip pat priskiriamos valdžios sektoriaus produktų atsargos. Auksas, deimantai ir pan. šiai kategorijai priskiriami tada, kai juos ketinama naudoti pramonėje arba kitokioje gamyboje;
 - nebaigta gamyba:
nebaigtą gamybą sudaro nebaigta produkcija. Gamintojas ją priskiria atsargoms. Nebaigtos gamybos kategorijai gali būti priskiriama:
 - augantys pasėliai;

- 2) augantys medžiai ir galvijai;
- 3) nebaigti statiniai (išskyrus statomus pagal iš anksto sudarytą pardavimo sutartį ar savo reikmėms; pastarieji pavyzdžiai priskiriami pagrindinio kapitalo formavimui);
- 4) kitas nebaigtas statyti ilgalaikis turtas, pvz., laivai ir naftos platformos;
- 5) iš dalies baigti moksliniai tyrimai, būtini teisiniams ar konsultacijų dokumentams;
- 6) iš dalies baigti filmai;
- 7) iš dalies baigtos kompiuterių programos.

Bet koks ataskaitinio laikotarpio pabaigoje nebaigtas gamybos procesas įrašomas į sąskaitas kaip nebaigta gamyba. Tai svarbu rengiant ketvirtines sąskaitas, pvz., žemės ūkio pasėliai neužauga per vieną metų ketvirtį.

Nebaigta gamyba mažinama, kai baigiamas gamybos procesas. Tuo metu visa nebaigta gamyba pakeičiama baigtu produktu;

c) pagamintos prekės:

pagamintos prekės kaip atsargų dalis yra produkcija, kurią gamintojas ketina tiekti kitiems instituciniams vienetams be papildomo perdirbimo;

d) perparduoti skirtos prekės:

perparduoti skirtos prekės yra prekės, įsigytos perpardavimui nekeičiant esamos būklės.

Atsargų pokyčio įrašymo į sąskaitas laikas ir vertės nustatymas

3.149. Atsargų pokyčio įrašymo į sąskaitas laikas ir vertės nustatymas atitinka kitiems produktų sandoriams taikomus principus. Visų pirma – tarpinio vartojimo (pvz., medžiagų ir žaliavų), produkcijos (pvz., nebaigtos gamybos, sandėliuojamų žemės ūkio produktų) ir bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo (pvz., nebaigtos gamybos). Jei prekės apdorojamos užsienyje ir pasikeičia jų ekonominės nuosavybės teisės, jos turi būti įrašomos į eksportą (ir vėliau – į importą). Šis prekių eksportas susijęs su atitinkamu atsargų sumažėjimu, o vėlesnis importas – su atsargų padidėjimu, jei prekės iš karto nesuvartojamos arba neparduodamos.

3.150. Vertinant atsargų pokyčius atsargoms priskiriamų prekių vertė nustatoma priskyrimo metu, o išimamų prekių vertė nustatoma išėmimo metu.

3.151. Prekių atsargų pokyčio vertei nustatyti naudojamos šios kainos:

- a) pagamintos prekės, perkeltos į gamintojo atsargas, vertinamos taip, lyg jos tuo metu būtų parduotos galiojančiomis bazinėmis kainomis;
- b) nebaigtos gamybos papildymai vertinami proporcingai galiojančiai pagamintų prekių bazinei kainai;
- c) nebaigtos gamybos sumažinimų dėl pabaigus gamybą iš atsargų išimtų gaminių vertė nustatoma nebaigto produkto galiojančia bazine kaina;
- d) pardavimui iš atsargų išimtų prekių vertė nustatoma bazinėmis kainomis;
- e) perparduoti skirtų prekių, įrašomų į didmenininkų ir mažmenininkų atsargas ir pan., vertė nustatoma prekiautojo faktinėmis arba numatomomis pirkėjų kainomis;
- f) iš atsargų išimtų perparduoti skirtų prekių vertė nustatoma pirkėjų kainomis, už kurias jas būtų galima pakeisti tuo metu, kai jos išimamos, o ne įsigijimo kainomis.

- 3.152. Nuostoliai dėl fizinio gedimo, apdrausto atsitiktinio sugadinimo ar smulkių vagysčių į sąskaitas įrašomi ir vertinami taip:
- žaliavos ir medžiagos: kaip faktiškai naudojimui gamybai išimtos žaliavos ir medžiagos (tarpinis vartojimas);
 - nebaigta gamyba: vertinama kaip atėmimai iš per tą patį laikotarpį vykdomos gamybos papildymų;
 - pagamintos prekės ir perparduoti skirtos prekės: laikomos nepablogėjusios būklės prekių galiojančiomis kainomis išėmimais.
- 3.153. Jei trūksta informacijos atsargų pokyčiams apytiksliai apskaičiuoti naudojami šie metodai:
- Jei atsargų apimties pokyčiai reguliarūs, galima dauginti atsargų apimties pokytį iš vidutinių to laikotarpio kainų. Naudotojų ar didmenininkų arba mažmenininkų atsargoms naudojamos pirkėjų kainos; gamintojų atsargoms naudojamos bazinės kainos;
 - Jei susijusių prekių kainos pastovios, kintanti atsargų apimtis nereiškia, kad negalima apskaičiuoti atsargų pokyčių juos dauginant iš vidutinės kainos;
 - Jei per ataskaitinį laikotarpį tiek atsargų apimtis, tiek kainos labai kinta, reikia sudėtingesnių apskaičiavimo metodų. Pavyzdžiui, atsargų pokyčius vertinti kas ketvirtį arba remtis informacija apie svyravimų pasiskirstymą per ataskaitinį laikotarpį (didžiausi svyravimai gali būti kalendorinių metų pabaigoje, derliaus nuėmimo metu ir pan.);
 - Jei turima informacijos apie vertes laikotarpio pradžioje ir pabaigoje (pvz., didmeninės arba mažmeninės prekybos atvejais, kai dažnai atsargose laikoma daug įvairių produktų), tačiau nėra informacijos apie kainas ir apimtį, apskaičiuojami apimties pokyčiai nuo laikotarpio pradžios iki pabaigos. Apimties pokyčius taip pat galima apskaičiuoti pagal nuolatinį atskirų produktų rūšių apyvartumą.

Sezoniniai kainų pokyčiai gali būti susiję su kokybės pokyčiais, pvz., išpardavimo kainos arba ne sezono vaisių ir daržovių kainos. Šie kokybės pokyčiai laikomi apimties pokyčiais.

Vertybių įsigijimas atėmus pardavimus / perleidimus (P.53)

- 3.154. *Apibrėžtis.* Vertybės yra nefinansinės prekės, kurių pagrindinė paskirtis nėra gamyba ar vartojimas ir kurios normaliomis sąlygomis ilgai (fiziškai) negenda ir įsigijamos bei laikomos pirmiausia vertei kaupti.
- 3.155. Vertybėms priskiriamos šios prekės:
- brangakmeniai ir brangieji metalai, pvz., deimantai, nepiniginis auksas, platina, sidabras ir pan.;
 - antikvariniai ir kiti meno dirbiniai, pvz., paveikslai, skulptūros ir pan.;
 - kitos vertybės, pvz., juvelyriniai dirbiniai iš brangiųjų metalų ir brangakmenių, kolekciniai daiktai.
- 3.156. Šių rūšių prekių sandoriai įrašomi į sąskaitas kaip vertybių įsigijimas arba pardavimas / perleidimas, pvz.:
- kai nepiniginį auksą, sidabrą ir pan. įsigyja arba parduoda / perleidžia centriniai bankai ir kiti finansiniai tarpininkai;
 - kai šias prekes įsigyja arba parduoda / perleidžia įmonės, kurių pagrindinė arba nepagrindinė veikla nėra susijusi su tokių rūšių prekių gamyba ar prekyba jomis. Toks įsigijimas arba pardavimas / perleidimas į šių įmonių tarpinį vartojimą arba pagrindinio kapitalo formavimą neįtraukiamas;
 - kai šias prekes įsigyja arba parduoda / perleidžia namų ūkiai. Šie įsigijimai į namų ūkių galutinio vartojimo išlaidas taip pat neįtraukiami.

Pagal nusistovėjusią tvarką ESS vertybių įsigijimu arba pardavimu / perleidimu taip pat laikomi šie atvejai:

- a) kai šias prekes įsigyja arba jas parduoda / perleidžia juvelyras ir prekytojai meno kūriniais (pagal bendrąją vertybių apibrėžtį, juvelyrų ir prekytojų meno kūriniais įsigytos vertybės turėtų būti įrašomos kaip atsargų pokyčiai);
- b) kai šias prekes įsigyja arba jas parduoda / perleidžia muziejai (pagal bendrąją vertybių apibrėžtį, jei šias prekes įsigyja muziejus, sandoris turėtų būti įrašomas kaip pagrindinio kapitalo formavimas).

Tokia nusistovėjusi tvarka padeda išvengti dažno pergrupavimo trijose pagrindinėse kapitalo formavimo rūšyse, t. y. pergrupavimo tarp vertybių įsigijimų atėmus pardavimus / perleidimus, pagrindinio kapitalo formavimo ir atsargų pokyčių, pvz., kai šie sandoriai vykdomi tarp namų ūkių ir prekytojų meno kūriniais.

- 3.157. Vertybių gamybos vertė nustatoma bazinėmis kainomis. Visų kitų vertybių įsigijimai vertinami už jas sumokėtomis pirkėjų kainomis, įskaitant bet kokius tarpininkų mokesčius ar komisinius. Jei vertybės perkamos iš prekytojų, taip pat įtraukiamos prekybos maržos. Vertybių pardavimų / perleidimų vertė nustatoma pardavėjo kainomis, atėmus bet kokius tarpininkams sumokėtus mokesčius ar komisinius. Sektorių rezidentų vertybių įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus pasinaikina ir lieka tik tarpininkų ir prekytojų pelno dydis.

PREKIŲ IR PASLAUGŲ EKSPORTAS IR IMPORTAS (P.6 ir P.7)

- 3.158. *Apibrėžtis.* Prekių ir paslaugų eksportas yra prekių ir paslaugų sandoriai (pardavimas, mainai, dovanojimas), kai rezidentai perleidžia ekonominės nuosavybės teises nerezidentams.

- 3.159. *Apibrėžtis.* Prekių ir paslaugų importas yra prekių ir paslaugų sandoriai (pardavimas, mainai, dovanojimas), kai nerezidentai perleidžia ekonominės nuosavybės teises rezidentams.

- 3.160. Prekių ir paslaugų eksportui ir importui nepriskiriama:

- a) Prekyba per padalinius, t. y.:

- 1) su įmonėmis rezidentėmis susijusių įmonių nerezidentams pristatytos prekės arba suteiktos paslaugos, pvz., su tarptautinėmis bendrovėmis, priklausančiomis rezidentams arba jų kontroliuojamomis, susijusių užsienio įmonių parduodamos prekės arba paslaugos;
- 2) su įmonėmis nerezidentėmis susijusių įmonių rezidentams pristatytos prekės arba suteiktos paslaugos, pvz., su tarptautinėmis bendrovėmis susijusių šalies įmonių parduodamos prekės arba paslaugos;

- b) Pirminių pajamų srutai į likusio pasaulio sektorių arba iš jo, pvz., atlygis darbuotojams, palūkanos ir pajamos iš tiesioginių investicijų. Pajamos iš tiesioginių investicijų gali apimti ir netiesioginių užmokesčių už įvairias paslaugas sumą, pvz., už darbuotojų mokymą, vadybos paslaugas, naudojamą patentais ir prekių ženklais;

- c) Tarpvalstybinis finansinio turto ar nesukurto turto, pvz., žemės, pardavimas ar pirkimas.

- 3.161. Prekių ir paslaugų importas ir eksportas skirstomi į:

- a) ES vidaus importą ir eksportą;
- b) ES išorės importą ir eksportą.

Abi šios kategorijos vadinamos importu ir eksportu.

Prekių eksportas ir importas (P.61 ir P.71)

- 3.162. Prekių importu ir eksportu laikomi sandoriai, kai rezidentai ir nerezidentai perleidžia vieni kitiems ekonominės nuosavybės teises. Šis principas taikomas neatsižvelgiant į atitinkamą fizinį prekių judėjimą iš vienos šalies į kitą.

- 3.163. Kalbant apie prekių pristatymą iš vienos susijusios bendrovės kitai (tarp filialų, patronuojamųjų įmonių ar užsienio filialų): laikoma, kad ekonominės nuosavybės teisės pasikeičia tada, kai prekės pristatomos. Šis principas taikomas tik tada, kai prekes gaunanti įmonė prisiima atsakomybę už sprendimus dėl tiekimo masto ir kainų, taikytinų rinkoje parduodamai jų produkcijai.

3.164. Toliau nurodytais atvejais laikoma, kad prekės eksportuojamos, net jei jos nekerta šalies sienų:

- a) kai tarptautiniuose vandenyse veikiančių vienetų rezidentų pagamintos prekės tiesiogiai parduodamos kitų šalių vienetams nerezidentams. Pavyzdžiui, nafta, gamtinės dujos, žvejybos produktai, išgelbėti jūriniai kroviniai;
- b) vežimo įranga ar kita kilnojamoji įranga, nesusieta su konkrečia vieta;
- c) perdavus prekių nuosavybės teises, tos prekės pametamos arba sunaikinamos, dar jų nepervežus per eksportuojančios šalies sieną;
- d) prekybinio tarpininkavimo atvejais, t. y. kai rezidentas įsigyja prekę iš nerezidento ir po to ją perparduoda kitam nerezidentui, o pati prekė į prekybos tarpininko ekonomikos teritoriją nepatenka.

Tokie pat atvejai pasitaiko ir importuojant prekes.

3.165. Importuojant ir eksportuojant prekes rezidentai ir nerezidentai sudaro sandorius, susijusius su:

- a) nepiniginiu auksu;
- b) sidabro luitais, deimantais ir kitais brangiaisiais metalais ir brangakmeniais;
- c) banknotais ir monetomis, kurie nėra apyvartoje, ir neišleistais vertybiniais popieriais (kaip prekėmis, ne pagal nominaliąją vertę);
- d) elektra, dujomis ir vandeniu;
- e) per sienas varomomis galvijų bandomis;
- f) paštu siunčiamais siuntiniais;
- g) valdžios sektoriaus eksportu, įskaitant dotacijomis ir paskolomis finansuotas prekes;
- h) prekėmis, perduotomis rezervinių atsargų organizacijai arba iš jos gautomis;
- i) įmonės rezidentės su ja susijusiai įmonei nerezidentei pristatytomis prekėmis, išskyrus perdirbti skirtas prekes;
- j) įmonės rezidentės iš su ja susijusios įmonės nerezidentės gautomis prekėmis, išskyrus perdirbti skirtas prekes;
- k) kontrabandinėmis prekėmis ar produktais, apie kuriuos mokesčių, pvz., importo muitų ir PVM, tikslais nebuvo pranešta;
- l) kitomis neapskaitytomis siuntomis, pvz., dovanomis ir siuntomis, kurių vertė mažesnė už nustatytą minimalią privalomąją deklaruoti vertę.

3.166. Prekių importui ir eksportui nepriskiriamos šios prekės, nors jos ir gali būti vežamos per valstybės sieną:

- a) per šalį tranzitu vežamos prekės;
- b) prekės, išsiųstos iš šalies ambasadų, karinių bazių ar kitų kitoje šalyje esančių anklavų, arba siunčiamos į tokias vietas;
- c) vežimo įranga ir kita kilnojamoji įranga, kurios iš šalies teritorijos išvežamos tik laikinai, nesikeičiant ekonominės nuosavybės teisėms, pvz., statybos įranga, naudojama įrengimo arba statybos darbams užsienyje;
- d) įranga ir kitos prekės, siunčiamos į užsienį perdirbimui, techninei priežiūrai, aptarnavimui ar remontui; tai taip pat taikytina prekėms, perdirbtoms užsienyje taip, kad labai pasikeičia jų fizinės savybės;
- e) kitos iš šalies laikinai išvežamos prekės, paprastai grąžinamos per metus nepakeistos būklės ir nepasikeitus ekonominės nuosavybės teisėms.

Pavyzdžiui, į užsienį parodoms ir pramoginiams tikslais siunčiamos prekės, pagal veiklos nuomą išnuomos prekės, taip pat jei nuoma galioja kelis metus, ir prekės, grąžinamos nepardavus nerezidentams;

- f) siunčiamos prekės, pamestos ar sunaikintos po to, kai buvo įvežtos į šalį, tačiau iki to, kai pasikeičia jų nuosavybės teisės.

3.167. Prekių importas ir eksportas į sąskaitas įrašomi tada, kai perduodamos prekių nuosavybės teisės. Laikoma, kad nuosavybės teisės pasikeičia tada, kai sandorio šalys tai įrašo į savo buhalteriją ar sąskaitas. Šis laikas gali nesutapti su įvairiais kitais sutartinio proceso etapais, pvz.:

- a) įsipareigojimo laiku (sutarties data);
- b) prekių ir paslaugų suteikimo laiku ir mokėjimo reikalavimo nustatymo laiku (perdavimo data);
- c) minėto reikalavimo įvykdymo laiku (mokėjimo data).

3.168. Prekių importo ir eksporto vertė turi būti nustatoma franko laivo denio (FOB) verte eksportuojančios šalies pasienyje. Šią vertę sudaro:

- a) prekių vertė bazinėmis kainomis;
- b) pridėjus susijusias transporto ir platinimo paslaugas, suteiktas iki pasienio, įskaitant pakrovimo į transporto priemonę vežant toliau sąnaudas;
- c) pridėjus visus mokesčius eksportuotoms prekėms, atėmus subsidijas; pristatant prekes ES viduje turimas omenyje PVM ir kiti prekių mokesčiai, sumokėti eksportuojančioje šalyje.

Išteklių ir panaudojimo lentelėse ir simetrinėse sąnaudų ir produkcijos lentelėse atskirų produktų grupių importo vertė nustatoma kainos, draudimo ir frachto (CIF) kaina importuojančios šalies pasienyje.

3.169. *Apibrėžtis.* CIF kaina yra prekės, pristatytos iki importuojančios šalies pasienio, kaina arba rezidentui suteiktos paslaugos kaina, kol nesumokėti importo mokesčiai ar kiti importuojamoms prekėms ar prekybai nustatyti mokesčiai ir vežimo šalies viduje maržos.

3.170. Tam tikromis aplinkybėmis gali prireikti FOB vertės apytikrio apskaičiavimo ar pakaitalų:

- a) prekių mainų vertė nustatoma bazinėmis kainomis, kurios būtų buvusios taikomos, jei prekės būtų buvusios parduodamos už grynuosius pinigus;
- b) sandoriai vykdomi tarp susijusių įmonių: paprastai naudojamos faktinės perdavimo vertės. Vis dėlto, jei šios vertės skiriasi nuo rinkos kainų, jos pakeičiamos įvertiniu rinkos kainos atitikmeniu;
- c) kai prekės perduodamos pagal finansinę nuomą: prekių vertė nustatoma pirkėjų kainomis, kurias moka nuomotojas, o ne bendrąja nuomos įmokų verte;
- d) prekių importas įvertintas pagal muitinės duomenis (ES išorės prekybos atveju) arba Intrastato informaciją (ES vidaus prekybos atveju). Abiejuose šiuose duomenų šaltiniuose netaikomas FOB vertinimas – naudojama atitinkama CIF vertė ES pasienyje ir CIF vertė nacionaliniame pasienyje. Kadangi FOB vertės naudojamos tik labiausiai agreguotu lygmeniu, o CIF vertės naudojamos produktų grupių lygiu, šie pakeitimai taip pat taikomi labiausiai agreguotu lygmeniu: tai vadinama CIF/FOB koregavimu;
- e) prekių importas ir eksportas vertinami pagal tyrimų informaciją arba įvairią *ad hoc* informaciją. Tokiais atvejais gaunama visa pardavimo vertė, suskirstyta pagal produktus. Įvertis pagrįstas pirkėjų kainomis, o ne FOB vertėmis.

Paslaugų eksportas ir importas (P.62 ir P.72)

3.171. *Apibrėžtis.* Paslaugų eksportą sudaro visos rezidentų nerezidentams teikiamos paslaugos.

3.172. *Apibrėžtis.* Paslaugų importą sudaro visos nerezidentų rezidentams teikiamos paslaugos.

3.173. Paslaugų eksportui taip pat priskiriama:

- a) eksportuotų prekių vežimas nuo eksportuojančios šalies sienos, jei šias paslaugas teikia vežėjas rezidentas (3.3 lentelės 2 ir 3 atvejai);

- b) importuotų prekių vežimo paslaugos, kurias teikia vežėjas rezidentas:
 - 1) iki eksportuojančios šalies sienos, jei prekių vertė yra FOB, siekiant atsverti į FOB vertę įtrauktą vežimo vertę (3.4 lentelės 3 atvejais);
 - 2) iki importuojančios šalies sienos, jei prekių vertė yra CIF, siekiant atsverti į CIF vertę įtrauktą vežimo vertę (3.4 lentelės 2 ir 3 (CIF) atvejais);
 - c) prekių vežimo paslaugos, teikiamos rezidentų nerezidentų vardu ir nesusijusios su prekių importu ar eksportu (pvz., prekių, kurios nelaikomos eksportuotomis, vežimas iš šalies ar vežimas ne šalies teritorijoje);
 - d) keleivių vežimo paslaugos, teikiamos vežėjų rezidentų nerezidentų vardu;
 - e) perdirbimo ir remonto veikla, vykdoma nerezidentų vardu; ši veikla į sąskaitas turi būti įrašoma grynaisiais dydžiais, t. y. kaip paslaugų eksportas, atėmus perdirbtų ar sutaisytų prekių vertę;
 - f) įrangos įrengimas užsienyje, jei projektas dėl savo pobūdžio yra trumpalaikis;
 - g) rezidentų nerezidentams teikiamos finansinės paslaugos, įskaitant tiesioginius ir netiesioginius mokėjimus už paslaugas, pvz., NAFTA;
 - h) rezidentų nerezidentams teikiamos draudimo paslaugos pagal netiesioginio mokėjimo už paslaugas dydį;
 - i) turistų ir darbo reikalais keliaujančių asmenų nerezidentų išlaidos; išlaidos klasifikuojamos kaip paslaugos; išteklių ir panaudojimo lentelėse ir simetrinėse sąnaudų ir produkcijos lentelėse būtinas skirstymas pagal atitinkamus produktus;
 - j) nerezidentų išlaidos rezidentų teikiamoms sveikatos ir švietimo paslaugoms; įskaitant tiek šalies teritorijoje, tiek užsienyje teikiamas tokias paslaugas;
 - k) savininkų nerezidentų užimtų poilsinių būstų paslaugos (žr. 3.77 dalį);
 - l) nerezidentų rezidentams sumokėti autorių honorarai ir mokesčiai už licencijas, gaunami už leidimą teisėtai naudotis intelektualine nuosavybės teisėmis, pvz., patentais, autorių teisėmis, prekių ženklais, gamybos technologijomis, franšizėmis ir kt., ir už sukurtų originalų arba prototipų, pvz., rankraščių, paveikslų ir kt., naudojimą pagal licencinius susitarimus.
- 3.174. Paslaugų importas visiškai atitinka paslaugų eksportą (sąrašas pateiktas 3.173 dalyje) ir išsamiau apibūdinti reikia tik toliau nurodytų paslaugų importą.
- 3.175. Vežimo paslaugų importui priskiriama:
- a) eksportuotų prekių vežimo iki eksportuojančios šalies sienos paslaugos, kurias teikia vežėjas nerezidentas, jei prekių vertė yra FOB, siekiant atsverti į FOB vertę įtrauktą vežimo vertę (3.3 lentelės 4 atvejais);
 - b) importuotų prekių vežimo paslaugos, kurias teikia vežėjas nerezidentas:
 - 1) nuo eksportuojančios šalies sienos kaip atskiros vežimo paslaugos, jei importuotų prekių vertė yra FOB (3.4 lentelės 4 ir 5 (FOB) atvejais);
 - 2) nuo importuojančios šalies sienos kaip atskiros vežimo paslaugos, jei importuotų prekių vertė yra CIF (šiuo atveju vežimo tarp eksportuojančios ir importuojančios šalies sienų paslauga jau įtraukta į prekės CIF vertę, 3.4 lentelės 4 atvejais);

c) prekių vežimo paslaugos, teikiamos nerezidentų rezidentų vardu, nesusijusios su prekių importu ar eksportu (pvz., prekių vežimas tranzitu arba ne šalies teritorijoje);

d) tarptautinio ar šalies keleivių vežimo paslaugos, teikiamos vežėjų nerezidentų rezidentų vardu.

Vežimo paslaugų importui nepriskiriamas eksportuotų prekių vežimas nuo eksportuojančios šalies sienos, jei šias paslaugas teikia vežėjas nerezidentas (3.3 lentelės 5 ir 6 atvejai). Prekių eksportas vertinamas FOB ir visos šios vežimo paslaugos atitinkamai laikomos sandoriais tarp nerezidentų, t. y. tarp vežėjo nerezidento ir importuotojo nerezidento. Ši nuostata taikoma, kai už tokias vežimo paslaugas moka eksportuotojas pagal eksporto (CIF) sutartis.

3.176. Rezidentų tiesioginio pirkimo užsienyje formos importas yra visos prekės ir paslaugos, išgytos rezidentų, keliaujančių užsienyje darbo arba asmeniniais reikalais. Šias dvi kategorijas būtina atskirti, nes jas reikia traktuoti skirtingai:

a) visos darbo reikalais keliaujančių asmenų su darbu susijusios išlaidos yra tarpinis vartojimas;

b) visos kitos išlaidos yra namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos, neatsižvelgiant į tai, ar jas patiria darbo reikalais keliaujantys asmenys ar kiti keliautojai.

3.177. Paslaugų importas ir eksportas į sąskaitas įrašomi tuo metu, kai jos importuojamos arba eksportuojamos. Šis laikas sutampa su laiku, kai paslaugos suteikiamos. Paslaugų importo vertė nustatoma pirkėjų kainomis, o paslaugų eksporto – bazinėmis kainomis.

3.3 lentelė. Eksportuotų prekių vežimo traktavimas

Šalies teritorija	Teritorija tarp šalių	Importuojančios šalies teritorija
1. vežėjas rezidentas ⇒	2. vežėjas rezidentas ⇒	3. vežėjas rezidentas ⇒
4. vežėjas nerezidentas ⇒	5. vežėjas nerezidentas ⇒	6. vežėjas nerezidentas ⇒

Prekių eksportas (FOB)	Paslaugų eksportas	Prekių importas (CIF/FOB)	Paslaugų importas
1. x	—	—	—
2. —	x	—	—
3. —	x	—	—
4. x	—	—	x
5. —	—	—	—
6. —	—	—	—

3.178. Lentelės paaiškinimas. Pirmojoje lentelės dalyje nurodoma, kad yra šešios galimybės vežti eksportuotas prekes, atsižvelgiant į tai, ar vežėjas yra rezidentas, ir į vežimo maršrutą – iš šalies teritorijoje esančios vietovės iki šalies sienos; nuo šalies sienos iki importuojančios šalies sienos arba nuo importuojančios šalies sienos iki vietovės importuojančios šalies teritorijoje. Antrojoje lentelės dalyje nurodyta, kaip visais šiais šešiais atvejais į sąskaitas turi būti įrašomos vežimo išlaidos – kaip prekių eksportas, paslaugų eksportas, prekių importas arba paslaugų importas.

3.4 lentelė. Importuotų prekių vežimo traktavimas

Šalies teritorija	Teritorija tarp šalių	Eksportuojančios šalies teritorija
1. vežėjas rezidentas ←	2. vežėjas rezidentas ←	3. vežėjas rezidentas ←
4. vežėjas nerezidentas ←	5. vežėjas nerezidentas ←	6. vežėjas nerezidentas ←

	Importuotų prekių vertės nustatymas	Prekių importas	Paslaugų importas	Prekių eksportas (FOB)	Paslaugų eksportas
1.	CIF/FOB	—	—	—	—
2.	FOB CIF	— x	— —	— —	— x
3.	CIF/FOB	x	—	—	x
4.	CIF/FOB	—	x	—	—
5.	FOB CIF	— x	x —	— —	— —
6.	CIF/FOB	x	—	—	—

3.179. Lentelės paaiškinimas. Pirmojoje šios lentelės dalyje nurodoma, kad yra šešios galimybės vežti importuotas prekes, atsižvelgiant į tai, ar vežėjas yra rezidentas, ir į vežimo maršrutą – iš eksportuojančios šalies teritorijoje esančios vietovės iki eksportuojančios šalies sienos; nuo eksportuojančios šalies sienos iki importuojančios šalies sienos ir nuo (importuojančios) šalies sienos iki vietovės šalies teritorijoje. Antrojoje lentelės dalyje nurodyta, kaip visais šiais šešiais atvejais į sąskaitas turi būti įrašomos vežimo išlaidos – kaip prekių importas, paslaugų importas, prekių eksportas arba paslaugų eksportas. Kartais (2 ir 5 atveju) įrašymo į sąskaitas būdas priklauso nuo importuotų prekių vertės nustatymo principo. Reikėtų paminėti, kad, norint importuotų prekių vertę CIF pakeisti verte FOB, reikia:

- a) atlikti CIF arba FOB koregavimą, t. y. 2 CIF perskaičiuoti į 2 FOB (taip sumažėja visas importas ir eksportas);
- b) perklasifikuoti CIF arba FOB, t. y. 5 CIF perskaičiuoti į 5 FOB (taip visas importas ir eksportas nesikeičia).

ESAMŲ PREKIŲ SANDORIAI

3.180. *Apibrėžtis.* Esamos prekės – jau vartotojo vartotos prekės (išskyrus atsargas).

3.181. Esamoms prekėms priskiriama:

- a) pastatai ir kitos pagrindinės gamybos priemonės, kurias vienetai gamintojai parduoda kitiems vienetais:
 - 1) toliau tiesiogiai naudoti;
 - 2) sugriauti ar išardyti; gauti produktai yra žaliavos (pvz., metalo laužas) naujoms prekėms (pvz., plienui) gaminti;
- b) vieno vieneto kitam parduotos vertybės;
- c) ilgalaikio vartojimo prekės, kurias namų ūkiai parduoda kitiems vienetais:
 - 1) toliau tiesiogiai naudoti;
 - 2) išardyti ir paversti antrinėmis žaliavomis;
- d) neilgalaikio vartojimo prekės (pvz., popieriaus atliekos, skudurai, seni drabužiai, buteliai ir pan.), kurias vienetai parduoda, kad jos būtų toliau naudojamos arba iš jų būtų gauta žaliavų naujoms prekėms gaminti.

Esamų prekių perdavimas į sąskaitas įrašomas kaip pardavėjo neigiamos, o pirkėjo – teigiamos išlaidos (išsigijimui).

3.182. Iš šios esamų prekių apibrėžties išeina, kad:

- a) jei esamo ilgalaikio turto arba vertybės pardavimo sandoris vyksta tarp dviejų gamintojų rezidentų, jų bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo teigiamos ir neigiamos vertės visoje ekonomikoje išsilygina, išskyrus nuosavybės teisių perdavimo išlaidas;

- b) jei esamas nekilnojamas ilgalaikis turtas (pvz., pastatas) parduodamas nerezidentui, laikoma, kad pastarasis įsigyja finansinį turtą, t. y. menamo vieneto rezidento nuosavybės priemonę. Laikoma, kad šis menamas vienetas rezidentas įsigyja ilgalaikį turtą. Ilgalaikio turto pardavimo ir įsigijimo sandoriai sudaromi tarp vienetų rezidentų;
- c) jei esamas kilnojamas ilgalaikis turtas, pvz., laivas ar orlaivis, eksportuojamas, neigiamam bendrojo pagrindinio kapitalo formavimui ekonomikoje atsverti teigiamas bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas į sąskaitas neįrašomas;
- d) ilgalaikio vartojimo prekės, pvz., transporto priemonės, gali būti priskiriamos ilgalaikiam turtui arba ilgalaikio vartojimo prekėms, atsižvelgiant į savininką ir jų paskirtį. Jei įmonė perduoda tokios prekės nuosavybės teises namų ūkiui, kad šis panaudotų jas galutiniam vartojimui, įmonės atžvilgiu į sąskaitas įrašomas neigiamas bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas, o namų ūkio atžvilgiu – teigiamas vartojimo išlaidos. Jei namų ūkis perduoda tokių prekių nuosavybės teises įmonei, namų ūkio atžvilgiu į sąskaitas įrašomos neigiamos galutinio vartojimo išlaidos, o įmonės atžvilgiu – teigiamas bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas;
- e) esamų vertybių sandoriai į sąskaitas turi būti įrašomi kaip vertybės įsigijimas (pirkėjo teigiamas bendrojo kapitalo formavimas) ir vertybės pardavimas / perleidimas (pardavėjo neigiamas bendrojo kapitalo formavimas). Jei viena iš sandorių šalių yra likusio pasaulio sektoriaus vienetas, turi būti įrašomas prekės importas ar eksportas. Jei vertybę parduoda namų ūkis, tai neįrašoma kaip neigiamos galutinio vartojimo išlaidos;
- f) jei valdžios sektorius užsienio vienetams parduoda esamas karines ilgalaikio vartojimo prekes, tai įrašoma kaip prekių eksportas ir valdžios sektoriaus neigiamas pagrindinio kapitalo formavimas.

3.183. Esamų prekių sandoriai į sąskaitas įrašomi tuo metu, kai pasikeičia jų nuosavybės teisės. Vertei nustatyti taikomi susijusių produktų sandorio rūši atitinkantys principai.

NESUKURTO TURTO ĮSIGIJIMAI ATĖMUS PARDAVIMUS / PERLEIDIMUS (NP)

3.184. *Apibrėžtis.* Nesukurta turtą sudaro turtas, atsiradęs ne kaip gamybos procesų rezultatas, kurį galima naudoti gaminant prekes ir teikiant paslaugas.

3.185. Nesukurto turto įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus skirstomi į tris kategorijas:

- a) gamtos išteklių įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus (NP.1);
- b) sutarčių, nuomos sutarčių ir licencijų įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus (NP.2);
- c) prestižo ir rinkodaros turto įsigijimai atėmus pardavimus (NP.3).

3.186. Gamtos ištekliams priskiriami:

- a) žemė;
- b) mineralų ir energinės atsargos;
- c) neauginami biologiniai ištekliai;
- d) vandens ištekliai;
- e) radijo dažnių spektras;
- f) kiti gamtos ištekliai.

Gamtos ištekliams nepriskiriamas sukurtas turtas – auginami biologiniai ištekliai. Auginamų biologinių išteklių įsigijimas ar pardavimas į sąskaitas įrašomas ne kaip gamtos išteklių įsigijimas atėmus pardavimus / perleidimus, o kaip pagrindinio kapitalo formavimas. Mokėjimai už gamtos išteklių laikiną naudojimą taip pat priskiriami ne gamtinių išteklių įsigijimui, o nuomai, t. y. kaip nuosavybės pajamos (žr. 15 skyrių „Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos“).

3.187. Žeme vadinama žemė, įskaitant paviršiaus dirvožemį ir susijusį paviršinį vandenį. Susijusiam paviršiniam vandeniui priskiriamas vidaus vanduo (telkiniai, ežerai, upės ir pan.), kurio nuosavybės teisėmis galima pasinaudoti.

- 3.188. Žemei nepriskiriami:
- a) pastatai ar kiti statiniai, pastatyti ant žemės arba ją kertantys (pvz., keliai ir tuneliai);
 - b) vynuogynai, sodai ar kiti medžių ir augančių pasėlių ir pan. sodiniai;
 - c) iškastiniai išteklių;
 - d) neauginami biologiniai išteklių;
 - e) požeminiai vandens išteklių.
- a ir b punktų turtas yra sukurtas ilgalaikis turtas, c, d ir e punktų turtas yra nesukurtas.
- 3.189. Žemės ir kitų gamtos išteklių įsigijimų ir pardavimų / perleidimų vertė nustatoma esamomis rinkos kainomis, vyraujančiomis įsigijimo ar pardavimo / perleidimo metu. Gamtos išteklių sandoriai į pardavėjo ir pirkėjo sąskaitas įrašomi ta pačia verte. Į ją neįskaičiuojamos gamtos išteklių nuosavybės teisių perleidimo sąnaudos. Jos laikomos bendrojo pagrindinio kapitalo formavimu.
- 3.190. Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos yra nesukurtas turtas ir jam priskiriama:
- a) prekybinės veiklos nuomos sutartys;
 - b) leidimai naudoti gamtos išteklius, pvz., žvejybos kvotos;
 - c) leidimai vykdyti tam tikrą veiklą, pvz., taršos leidimai ir licencijos tam tikram lošimo namų skaičiui arba taksi automobilių paslaugoms tam tikroje vietovėje;
 - d) išimtinės teisės į dar nepagamintas prekes ar nesuteiktas paslaugas, pvz., futbolo žaidėjų sutartys ir leidėjo išimtinės teisės leisti naujus tam tikro autoriaus veikalus.
- 3.191. Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos yra nesukurto turto kategorija ir jai nepriskiriama šio turto veiklos nuoma; veiklos nuomos mokėjimai į sąskaitas įrašomi kaip tarpinis vartojimas.
- Iš sutarčių, nuomos sutarčių ir licencijų įsigijimų ir pardavimų / perleidimų vertės atimamos susijusios nuosavybės teisių perdavimo sąnaudos. Nuosavybės teisių perdavimo sąnaudos yra bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo dedamoji.
- 3.192. *Apibrėžtis.* Prestižo ir rinkodaros turto vertė yra vertės, sumokėtos už veikiančią įmonę, ir jos turto atėmus jos įsipareigojimus, skirtumas. Visa turto atėmus įsipareigojimus vertė apskaičiuojama atskirai nustačius ir įvertinus visą turtą ir įsipareigojimus.
- 3.193. Prestižas į sąskaitas įrašomas tik jei jo vertė įrodoma rinkos sandoriu, pvz., parduodant visą bendrovę. Jei nustatytas rinkodaros turtas parduodamas atskirai nuo visos bendrovės, pardavimas priskiriamas šiam straipsniui.
- 3.194. Nesukurto turto įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus įrašomi į sektorių, visos ekonomikos ir likusio pasaulio sektoriaus kapitalo sąskaitas.
-

4 SKYRIUS

PASKIRSTOMIEJI SANDORIAI

- 4.01. *Apibrėžtis.* Paskirstomieji sandoriai – sandoriai, kuriais gamybos metu sukurta pridėtinė vertė yra paskirstoma darbo jėgai, kapitalui ir valdžios sektoriui, taip pat sandoriai, kuriais perskirstomos pajamos ir turtas.

Išskiriami einamieji ir kapitalo pervedimai ir kapitalo pervedimais perskirstomas taupymas arba turtas, bet ne pajamos.

ATLYGIS DARBUOTOJAMS (D.1)

- 4.02. *Apibrėžtis.* Atlygis darbuotojams (D.1) – visas darbdavio darbuotojui mokamas atlygis pinigais arba natūra už darbą, kurį darbuotojas atliko per ataskaitinį laikotarpį.

Atlygį darbuotojams sudaro:

- a) darbo užmokestis (D.11):

— darbo užmokestis pinigais,

— darbo užmokestis natūra;

- b) darbdavių socialinės įmokos (D.12):

— faktinės darbdavių socialinės įmokos (D.121):

— faktinės darbdavių pensijų įmokos (D.1211),

— faktinės darbdavių ne pensijų įmokos (D.1212),

— sąlyginės darbdavių socialinės įmokos (D.122):

— sąlyginės darbdavių pensijų įmokos (D.1221),

— sąlyginės darbdavių ne pensijų įmokos (D.1222).

Darbo užmokestis (D.11)***Darbo užmokestis pinigais***

- 4.03. Darbo užmokesčiui pinigais priskiriamos darbuotojo mokamos socialinės įmokos, pajamų mokesčiai ir kiti mokėjimai, įskaitant mokėjimus, kuriuos darbdavys faktiškai išskaito ir darbuotojo vardu sumoka socialinio draudimo sistemoms, mokesčių institucijoms ir pan.

Darbo užmokesčiui pinigais priskiriamas šių rūšių atlygis:

- a) reguliariai mokamas bazinis darbo užmokestis;

- b) padidinti mokėjimai, kaip antai mokėjimai už viršvalandžius, darbą naktį, savaitgaliais, darbą nemaloniomis ar pavojingomis sąlygomis;

- c) pragyvenimo išlaidų, apgyvendinimo ir ekspatriacijos išmokos;

- d) pagal skatinimo programas mokamos priemokos ar kitos ypatingos išmokos, siejamos su bendrais įmonės rezultatais; priemokos, kurių mokėjimas siejamas su našumu arba pelnu, Kalėdų ir Naujųjų metų premijos, išskyrus darbuotojų socialines išmokas (žr. 4.07 dalies c punktą), „tryliktasis“ ir „keturioliktasis“ atlyginimai (metinės priemokos);

- e) transporto išlaidų vykstant į darbą ir iš darbo kompensavimo išmokos, išskyrus išmokas ar kompensacijas, kuriomis atlyginamos darbuotojų kelionių, perkėlimo į kitą darbo vietą, persikraustymo ir pramogų išlaidos, kurias jie patiria eidami savo pareigas (žr. 4.07 dalies a punktą);

- f) atostoginiai, mokami už valstybinių švenčių ar metinių atostogų laiką;
- g) darbuotojams mokami komisiniai, arbatpinigiai, tantjemos ir honorarai;
- h) darbdavių darbuotojams pagal taupymo programas mokamos išmokos;
- i) ypatingos išmokos iš įmonės išeinantiems darbuotojams, kuomet jos mokamos ne pagal kolektyvinę sutartį;
- j) darbdavių darbuotojams pinigais mokama parama būstui išlaikyti.

Darbo užmokestis natūra

4.04. *Apibrėžtis.* Darbo užmokestis natūra – prekės ir paslaugos arba kita nepiniginė nauda, kurią darbdavys nemokamai arba mažesne kaina teikia savo darbuotojams ir kurią darbuotojai bet kada savo nuožiūra gali naudoti savo ar savo namų ūkių narių reikmėms ir norams tenkinti.

4.05. Darbo užmokesčio natūra pavyzdžiai:

- a) maistas ir gėrimai, įskaitant suvartojamus per komandiruotes, išskyrus specialų maistą ir gėrimus, kurių reikia dėl ypatingų darbo sąlygų. Darbo užmokesčiui natūra taip pat priskiriamos kainų lengvatos, kuriomis darbuotojai naudojami valgydamiesi nemokamose ar dotuojamose valgyklose arba pagal pietų talonus;
- b) savo reikmėms teikiamos ir perkamos būsto ar apgyvendinimo paslaugos, kuriomis gali naudotis visi darbuotojo namų ūkio nariai;
- c) uniformos arba kiti specialūs drabužiai, kuriuos darbuotojai dažnai dėvi ne tik darbo vietoje;
- d) asmeniniam darbuotojų naudojimui skirtos transporto priemonės arba kitos ilgalaikio vartojimo prekės;
- e) įmonėje pagaminta produkcija (prekės ir paslaugos), kuria įmonės darbuotojai gali naudotis nemokamai; geležinkelių ir oro transporto bendrovių darbuotojų kelionės, nemokamos anglis angliakasiams arba nemokami maisto produktai žemės ūkio darbuotojams;
- f) sporto ir poilsio įranga bei atostogų būstai, skirti naudoti darbuotojams ir jų šeimų nariams;
- g) vežimas į darbą ir iš darbo, išskyrus vežimą darbo valandomis, automobilių stovėjimo aikštelės, jeigu kitaip už tai reikėtų mokėti;
- h) darbuotojų vaikų priežiūra;
- i) darbdavių darbuotojų naudai atliekami mokėjimai darbo taryboms ar panašioms organams;
- j) darbuotojams paskirstomos premijinės akcijos;
- k) paskolos darbuotojams lengvatinė palūkanų norma. Šios lengvatos vertė apskaičiuojama iš sumos, kurią darbuotojas turėtų sumokėti, jeigu paskolą turėtų grąžinti mokėdamas rinkos palūkanas, atėmus faktiškai sumokėtų palūkanų sumą. Lengvata įrašoma į pajamų formavimo sąskaitą kaip darbo užmokestis, o atitinkamos darbuotojo darbdaviui mokamos sąlyginės palūkanos įrašomos į pirminio pajamų paskirstymo sąskaitą;
- l) akcijų pasirinkimo sandoriai, kai darbdavys darbuotojui suteikia galimybę ateityje tam tikrą dieną už nustatytą kainą įsigyti vertybinių popierių arba akcijų (žr. 4.168–4.178 dalis);
- m) pajamos iš neapskaiytos veiklos bendrovių sektoriuose, pervedamos darbuotojų, kurie toje veikloje dalyvauja, asmeniniam vartojimui.

4.06. Darbuotojams kaip darbo užmokestis natūra teikiamos prekės ir paslaugos vertinamos bazinėmis kainomis, kai darbdavys jas gamina (teikia), ir pirkėjų kainomis, kai darbdavys jas perka. Jeigu prekės ir paslaugos teikiamos nemokamai, visa darbo užmokesčio natūra vertė apskaičiuojama remiantis tų prekių ir paslaugų bazinėmis kainomis (arba pirkėjų kainomis, kai darbdavys yra pirkėjas). Ši vertė sumažinama suma, kurią sumoka darbuotojas, kai prekės ir paslaugos teikiamos ne nemokamai, o lengvatinėmis kainomis.

4.07. Darbo užmokesčiui nepriskiriama:

a) gamybos procesui būtinos darbdavių išlaidos. Pavyzdžiai:

- 1) išmokos arba kompensacijos, kuriomis atlyginamos darbuotojų kelionių, perkėlimo į kitą darbo vietą, persikraustymo ir pramogų išlaidos, kurias jie patiria eidami savo pareigas;
- 2) darbo vietos įrengimo, dėl darbo pobūdžio būtino sveikatos tikrinimo ir darbo drabužių, dėvimų darbe, išlaidos;
- 3) apgyvendinimo darbo vietoje paslaugos, kuriomis negali naudotis darbuotojų namų ūkių nariai, pavyzdžiui, statybininkų vagonėliai, bendrabučiai, darbininkų nakvynės namai ir nameliai;
- 4) specialus maistas arba gėrimai, kurių reikia dėl ypatingų darbo sąlygų;
- 5) darbuotojams mokamos išmokos už įrankių, įrangos arba specialių drabužių, kurių reikia jų darbui, pirkimą arba ta jų darbo užmokesčio dalis, kurią pagal darbo sutartį darbuotojai turi skirti minėtiems pirkiniams. Jeigu darbuotojams, kurie pagal darbo sutartį turi įsigyti įrankius, įrangą, specialius drabužius ir kt., atlyginamos ne visos išlaidos, likusi jų išlaidų suma atimama iš jų gaunamo darbo užmokesčio ir atitinkamai padidinamas darbdavių tarpinis vartojimas.

Išlaidos prekėms ir paslaugoms, kurias darbdaviai privalo parūpinti darbuotojams, kad šie galėtų atlikti savo darbą, yra laikomos darbdavių tarpiniu vartojimu;

- b) darbo užmokesčio sumos, kurias darbdaviai laikinai moka darbuotojams ligos, motinystės atostogų, nelaimingo atsitikimo darbe, negalios ir panašiais atvejais. Tokie mokėjimai yra laikomi kitomis socialinio draudimo ne pensijų išmokomis (D.6222), ir tokios pat sumos į sąskaitas įrašomos kaip sąlyginės darbdavių ne pensijų įmokos (D.1222);
- c) kitos su užimtumu susijusios socialinio draudimo išmokos, mokamos kaip vaikų, sutuoktinių, šeimos, mokymosi ar kitos išlaikytiniams skirtos išmokos, taip pat darbuotojams ir jų šeimų nariams nemokamai teikiamos medicinos paslaugos (išskyrus paslaugas, kurios yra būtinos dėl darbo pobūdžio);
- d) darbdavio mokami mokesčiai, susiję su darbo užmokesčiu, pavyzdžiui, darbo užmokesčio fondo mokestis. Tokie įmonių mokami mokesčiai apskaičiuojami kaip mokamo darbo užmokesčio dalis arba kaip vienam darbuotojui tenkanti fiksuota suma. Jie laikomi kitais gamybos mokesčiais;
- e) mokėjimai namuose dirbantiems asmenims pagal produkcijos vieneto tarifus. Jeigu namuose dirbančio asmens gaunamų pajamų dydis priklauso nuo gamybos, už kurią tas asmuo atsakingas, metu sukurtos produkcijos vertės, neatsižvelgiant į darbo apimtį, toks atlyginimas reiškia, kad dirbantysis yra savarankiškai dirbantis asmuo.

Darbdavių socialinės įmokos (D.12)

- 4.08. *Apibrėžtis.* Darbdavių socialinės įmokos – socialinės įmokos, kurias darbdaviai moka pagal socialinės apsaugos sistemas arba kitas su užimtumu susijusias socialinio draudimo sistemas, skirtas jų darbuotojų teisėms į socialines išmokas užtikrinti.

Socialinių įmokų, kurias darbdaviai sumoka, kad būtų užtikrinta jų darbuotojų teisė į socialines išmokas, suma į sąskaitas įrašoma kaip atlygis darbuotojams. Darbdavių socialinės įmokos gali būti faktinės arba sąlyginės.

Faktinės darbdavių socialinės įmokos (D.121)

- 4.09. *Apibrėžtis.* Faktinės darbdavių socialinės įmokos (D.121) – sumos, kurias darbdaviai moka draudikams (socialinės apsaugos ir kitoms su užimtumu susijusioms socialinio draudimo sistemoms) savo darbuotojų naudai. Tokiems mokėjimams priskiriamos privalomosios, įprastinės, sutartinės ir savanoriškosios draudimo nuo socialinės rizikos ar reikmių įmokos.

Nors šias įmokas darbdaviai tiesiogiai moka draudikams, jos yra laikomos sudedamąja atlygio darbuotojams dalimi. Vėliau jos įrašomos į sąskaitas kaip darbuotojų draudikams mokamos įmokos.

Faktinės darbdavių socialinės įmokos skirstomos į dvi kategorijas – su pensijomis susijusias įmokas ir su kitomis išmokomis susijusias įmokas, kurios į sąskaitas įrašomos atskirai kaip:

- a) faktinės darbdavių pensijų įmokos (D.1211);
- b) faktinės darbdavių ne pensijų įmokos (D.1212).

Faktinės darbdavių ne pensijų įmokos yra susijusios su jų darbuotojų socialine rizika ir tokiomis reikmėmis (išskyrus pensijas) kaip liga, motinystė, nelaimingas atsitikimas darbe, negalia, atleidimas iš darbo ir pan.

Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos (D.122)

- 4.10. Apibrėžtis. Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos (D.122) atitinka kitas socialinio draudimo išmokas (D.622) (atėmus darbuotojų socialines įmokas), kurias darbdaviai tiesiogiai moka savo darbuotojams, buvusiems darbuotojams ir kitiems teisę jas gauti turintiems asmenims, nedalyvaujant draudimo bendrovei ar autonominiam pensijų fondui ir šiam tikslui nesukuriant specialaus fondo ar atskiro rezervo.

Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos skirstomos į dvi kategorijas:

- a) Sąlyginės darbdavių pensijų įmokos (D.1221)

Pensijų socialinio draudimo sistemos yra skirstomos į nustatyto dydžio įmokų sistemas ir nustatyto dydžio išmokų sistemas.

Pagal nustatyto dydžio įmokų sistemą išmokos nustatomos remiantis sistemai sumokėtomis įmokomis ir lėšų investavimo grąža. Visa rizika dėl išmokų dydžio tenka į pensiją išeinančiam darbuotojui. Taikant tokias sistemas sąlyginių įmokų nėra, išskyrus atvejus, kai darbdavys pats valdo sistemą. Tuo atveju sistemos valdymo sąnaudos yra laikomos sąlygine įmoka, kuri mokama darbuotojui kaip atlygio darbuotojams dalis. Be to, ši suma įrašoma į sąskaitas kaip namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos finansinėms paslaugoms.

Pagal nustatyto dydžio išmokų sistemą nariams mokėtinos išmokos nustatomos pagal sistemos taisykles, t. y. taikant formulę, pagal kurią nustatomas mokėjimas arba minimalus mokėjimas. Paprastai pagal nustatyto dydžio išmokų sistemą įmokas moka ir darbdavys, ir darbuotojas; darbuotojo įmoka yra privaloma ir apskaičiuojama kaip procentinė esamo atlyginimo dalis. Visos sąnaudos, susijusios su garantija mokėti nustatyto dydžio išmokas, tenka darbdaviui. Jam tenka visa su išmokų mokėjimu susijusi rizika.

Pagal nustatyto dydžio išmokų sistemą darbdavys moka sąlyginę įmoką, kuri apskaičiuojama kaip nurodyta toliau.

Sąlyginė darbdavio įmoka apskaičiuojama taip:

iš išmokų padidėjimo dėl einamojo laikotarpio užimtumo

atimama faktinių darbdavio įmokų suma

atimama darbuotojo mokamų įmokų suma

pridedamos sistemos valdymo sąnaudos.

Kai kurios sistemos gali būti apibūdinamos kaip neįmokinės, nes nei darbdaviai, nei darbuotojai nemoka faktinių įmokų. Vis dėlto sąlyginė darbdavio įmoka apskaičiuojama laikantis pirmiau pateiktų nuostatų.

Tais atvejais, kai valdžios sektoriaus darbuotojams skirtų sistemų pensiniai įsipareigojimai / teisės neįrašomi į pagrindines sąskaitas, valdžios sektoriaus sąlyginės darbdavių pensijų įmokos turi būti apskaičiuojamos remiantis aktuariniais skaičiavimais. Tik tais atvejais, kai taikant aktuarinius skaičiavimus neįmanoma gauti pakankamai patikimų rezultatų, valdžios sektoriaus darbdavių sąlyginės pensijų įmokos apytiksliai vertinamos kitais dviem būdais:

- 1) pagal pagrįstą dabartiniams darbuotojams mokamo darbo užmokesčio procentinę dalį arba

- 2) prilyginant jas einamųjų mokėtinų išmokų ir faktinių mokėtinų įmokų (kurias turi mokėti ir darbuotojai, ir valdžios sektorius kaip darbdavys) skirtumui.

b) Sąlyginės darbdavių ne pensijų įmokos (D.1222)

Tai, kad tam tikros socialinės išmokos yra mokamos ne per socialinės apsaugos fondus ar kitus draudikus, bet tiesiogiai darbdavių, nereiškia, kad jos neturi būti įrašomos į sąskaitas kaip socialinės gerovės išmokos. Su šiomis išmokomis susijusios sąnaudos sudaro darbdavių darbo sąnaudų dalį, todėl jos taip pat priskiriamos atlygiui darbuotojams. Todėl tokiems darbuotojams priskiriamo atlyginimo vertė yra lygi socialinių įmokų, kurių reikia norint garantuoti teisę į atitinkamas socialines išmokas, sumai. Apskaičiuojant tas sumas atsižvelgiama į visas faktines darbdavio arba darbuotojo įmokas, ir jos priklauso ne tik nuo einamųjų išmokų lygio, bet ir nuo to, kaip ateityje gali keistis pagal šias sistemas darbdavių turimi išpareigojimai, atsižvelgiant į tokius veiksnius kaip numatomi esamų ir buvusių darbuotojų skaičiai, amžiaus pasiskirstymo ir gyvenimo trukmės pokyčiai. Todėl sąlyginių įmokų vertės grindžiamos tokiais pat aktuariniais skaičiavimais, pagal kuriuos draudimo bendrovės nustato įmokų dydį.

Tačiau praktiškai gali būti sunku tiksliai apskaičiuoti tokių sąlyginių įmokų dydį. Norėdama apskaičiuoti savo galimus būsimus išpareigojimus, įmonė gali pati atlikti vertinimus, tarkim, remdamasi įmokomis pagal panašias kaupiamąsias sistemas; tokie vertinimai gali būti naudojami, kai įmanoma. Kitas tinkamas metodas – naudoti pagrįstą esamiems darbuotojams mokamo darbo užmokesčio procentinę dalį. Priešingu atveju vienintelė galimybė – remtis nekaupiamosiomis ne pensijų išmokomis, kurias darbdavys turi mokėti per tą patį ataskaitinį laikotarpį, vertinant tai kaip sąlyginį atlyginimą, kurio reikėtų sąlyginėms įmokoms padengti. Einamuoju laikotarpiu faktiškai sumokėtos išmokos yra tinkamas įmokų ir susijusio sąlyginio atlyginimo įvertis.

- 4.11. Sektorių sąskaitose tiesioginių socialinių išmokų sąnaudos, visų pirma, nurodomos pajamų formavimo sąskaitos panaudojimo pusėje kaip atlygio darbuotojams dalis, o antra – kaip socialinės išmokos antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos panaudojimo pusėje. Siekiant subalansuoti antrinio pajamų paskirstymo sąskaitą, daroma prielaida, kad darbuotojų namų ūkiai grąžina darbdavių sektoriams sąlygines darbdavių socialines įmokas, kuriomis (prireikus kartu su darbuotojų socialinėmis įmokomis) yra finansuojamos tų pačių darbdavių jiems mokamos tiesioginės socialinės gerovės išmokos. Ši menama grandinė yra panaši į darbdavių faktinių socialinių įmokų, kurios nurodomos namų ūkių sąskaitose, grandinę ir laikoma, kad tuomet namų ūkiai jas sumoka draudikams.

4.12. Atlygio darbuotojams įrašymo į sąskaitas laikas:

- a) darbo užmokestis (D.11) įrašomas į sąskaitas tą laikotarpį, kuriuo atliekamas darbas. Tačiau *ad hoc* priemokos arba kitos specialiosios išmokos (pavyzdžiui, 13-asis atlyginimas) įrašomos į sąskaitas tą laikotarpį, kuriuo jos turi būti mokamos. Akcijų pasirinkimo sandorių įrašymo į sąskaitas laikas turėtų būti paskirstytas per laikotarpį, kurio pradžia – teisių suteikimo diena, o pabaiga – teisių įsigaliojimo diena. Jei nėra tinkamų duomenų, pasirinkimo sandorio vertė į sąskaitas įrašoma teisių įsigaliojimo dieną;
- b) faktinės darbdavių socialinės įmokos (D.121) įrašomos į sąskaitas tą laikotarpį, kuriuo atliekamas darbas;
- c) sąlyginės darbdavių socialinės įmokos (D.122) įrašomos į sąskaitas pagal šias kategorijas:
- 1) jei šios įmokos yra privalomųjų tiesioginių socialinių išmokų atitikmuo, jos įrašomos į sąskaitas tą laikotarpį, kuriuo atliekamas darbas;
 - 2) jei šios įmokos yra savanoriškųjų tiesioginių socialinių išmokų atitikmuo, jos įrašomos į sąskaitas tą laikotarpį, kuriuo mokamos šios išmokos.

4.13. Atlygį darbuotojams sudaro:

- a) darbdavių rezidentų atlygis darbuotojams rezidentams;
- b) darbdavių nerezidentų atlygis darbuotojams rezidentams;
- c) darbdavių rezidentų atlygis darbuotojams nerezidentams.

Duomenys, nurodyti a-c punktuose, į sąskaitas įrašomi taip:

- 1) darbdavių rezidentų atlygis darbuotojams rezidentams ir nerezidentams, kuris apima a ir c punktus, įrašomas į darbdavių sektorių ir ekonominės veiklos rūšių pajamų formavimo sąskaitos panaudojimo pusę;

- 2) darbdavių rezidentų ir nerezidentų atlygis darbuotojams rezidentams, kuris apima a ir b punktus, įrašomas į namų ūkių pirminių pajamų išdėstymo sąskaitos išteklių pusę;
- 3) b punktas – darbdavių nerezidentų atlygis darbuotojams rezidentams – įrašomas į išorės sąskaitos pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų panaudojimo pusę;
- 4) c punktas – darbdavių rezidentų atlygis darbuotojams nerezidentams – įrašomas į išorės sąskaitos pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų išteklių pusę.

GAMYBOS IR IMPORTO MOKESČIAI (D.2)

4.14. *Apibrėžtis.* Gamybos ir importo mokesčiai (D.2) – privalomieji neatlyginami mokėjimai pinigais arba natūra, kuriais valdžios sektorius arba Europos Sąjungos institucijos apmokestina prekių ir paslaugų gamybą ir importą, darbo jėgos įdarbinimą, žemės, pastatų arba kito gamyboje naudojamo turto nuosavybę arba naudojimą. Tokie mokesčiai yra mokami nepriklausomai nuo gaunamo pelno.

4.15. Gamybos ir importo mokesčius sudaro:

- a) mokesčiai produktams (D.21):
 - 1) pridėtinės vertės pobūdžio mokesčiai (PVM) (D.211);
 - 2) importo mokesčiai ir muitai, išskyrus PVM (D.212);
 - importo muitai (D.2121),
 - importo mokesčiai, išskyrus PVM ir muitus (D.2122);
 - 3) mokesčiai produktams, išskyrus PVM ir importo mokesčius (D.214);
- b) kiti gamybos mokesčiai (D.29).

Mokesčiai produktams (D.21)

4.16. *Apibrėžtis.* Mokesčiai produktams (D.21) – mokesčiai, mokami už konkrečios pagamintos (sukurtos) ar realizuotos prekės arba paslaugos vienetą. Mokestis gali būti nustatomas kaip konkreti pinigų suma, mokėtina už prekės ar paslaugos kiekio vienetą, arba apskaičiuojamas kaip tam tikra vieneto kainos ar sukurtų prekių ir paslaugų vertės procentinė dalis. Produktui apskaičiuoti mokesčiai, neatsižvelgiant į tai, kuris institucinis vienetas juos moka, priskiriami mokesčiams produktams, išskyrus atvejus, kai jie konkrečiai įrašomi į kitą poziciją.

Pridėtinės vertės pobūdžio mokesčiai (PVM) (D.211)

4.17. *Apibrėžtis.* Pridėtinės vertės pobūdžio mokestis (PVM) – prekių arba paslaugų mokestis, kurį įmonės renka etapais ir kuriuo galiausiai apmokestinamas galutinis pirkėjas.

Šiai pozicijai priskiriamas pridėtinės vertės mokestis, kurį renka valdžios sektorius ir kuris yra taikomas vietiniams ir importuojamiems produktams, ir kiti atskaitomieji mokesčiai, taikomi pagal taisykles, panašias į taikomas PVM. Visi pridėtinės vertės pobūdžio mokesčiai toliau vadinami PVM. Visiems PVM pobūdžio mokesčiams būdinga tai, kad gamintojai privalo valdžios sektoriui mokėti tik tą sumą, kuri atitinka jų pardavimo PVM ir jų pačių tarpiniam vartojimui ar bendrojo pagrindinio kapitalo formavimui skirto pirkimo PVM skirtumą.

PVM įrašomas į sąskaitas grynąja verte; tai reiškia, kad:

- a) produkcijos ir importo vertė nustatoma neįskaičiuojant sąskaitose faktūrose nurodyto PVM;
- b) prekių ir paslaugų įsigijimas į sąskaitas įrašomas kartu su neatskaitomu PVM. PVM į sąskaitas įrašomas ne kaip pardavėjų, o kaip pirkėjų mokamas mokestis, ir tik tų pirkėjų, kurie negali jo išskaičiuoti. Didžioji PVM dalis į sąskaitas įrašoma kaip už galutinį panaudojimą, daugiausia namų ūkių, sumokėta suma.

Vertinant visą ekonomiką, PVM yra lygus viso sąskaitose faktūrose nurodyto PVM ir viso atskaitomo PVM skirtumui (žr. 4.27 dalį).

Importo mokesčiai ir muitai, išskyrus PVM (D.212)

4.18. *Apibrėžtis.* Importo mokesčiai ir muitai, išskyrus PVM (D.212) – privalomieji mokėjimai, išskyrus PVM, kuriais valdžios sektorius arba Europos Sąjungos institucijos apmokestina importuojamas prekes, kad jos galėtų būti išleistos į laisvą apyvartą ekonominėje teritorijoje, ir paslaugas, kurias vienetais rezidentams teikia vienetai nerezidentai.

Privalomiems mokėjimams priskiriami:

- a) importo muitai (D.2121): importo muitus sudaro muitai arba kiti importo mokesčiai, mokami už tam tikros rūšies prekes pagal muitų tarifų sąrašus, kai tos prekės yra įvežamos vartoti į jų naudojimo šalies ekonominę teritoriją;
- b) importo mokesčiai, išskyrus PVM ir importo muitus (D.2122).

Šiai pozicijai priskiriami:

- 1) importuojamų žemės ūkio produktų mokesčiai;
- 2) importuojamiems produktams taikomos kompensuojamosios pinigų sumos;
- 3) akcizai ir specialūs mokesčiai tam tikriems importuotiems produktams, su sąlyga, kad tokius akcizus ir mokesčius už panašius vidaus kilmės produktus moka patys gamintojai;
- 4) bendrieji pardavimo mokesčiai, mokami už importuojamas prekes ir paslaugas;
- 5) specifinių paslaugų, kurias ekonominėje teritorijoje vienetais rezidentams teikia vienetai nerezidentai, mokesčiai;
- 6) tam tikros prekės arba paslaugos importo monopolį turinčių valstybės įmonių pelnas, kuris yra pervedamas valstybei.

Grynieji importo mokesčiai ir muitai, išskyrus PVM, yra skaičiuojami iš importo mokesčių ir muitų, išskyrus PVM (D.212), atimant importo subsidijas (D.311).

Mokesčiai produktams, išskyrus PVM ir importo mokesčius (D.214)

4.19. *Apibrėžtis.* Mokesčiai produktams, išskyrus PVM ir importo mokesčius (D.214) – prekių ir paslaugų mokesčiai, kurie tampa mokėtini, kai tos prekės ar paslaugos pagaminamos (sukuriamos), eksportuojamos, parduodamos, perleidžiamos, išnuomojamos arba pristatomos, arba kai jos panaudojamos savoms reikmėms tenkinti arba nuosavam kapitalui formuoti.

4.20. Visų pirma šiai pozicijai priskiriami:

- a) akcizai ir vartojimo mokesčiai (išskyrus priskiriamus importo mokesčiams ir muitams);
- b) žyminiai mokesčiai, kuriais apmokestinami tam tikri parduodami produktai (alkoholiniai gėrimai, tabakas ir pan.) ir išduodami oficialūs dokumentai ar čekiai;
- c) finansinių ir kapitalo sandorių mokesčiai, mokami už nefinansinio ir finansinio turto, įskaitant užsienio valiutą, pirkimą arba pardavimą. Šie mokesčiai tampa mokėtini tada, kai keičiasi žemės arba kito turto nuosavybės teisės, išskyrus atvejus, kai nuosavybė keičiasi dėl kapitalo pervedimų (daugiausia paveldimo ir dovanojamo turto atveju). Jie laikomi tarpininkų paslaugų mokesčiais;
- d) automobilių registracijos mokesčiai;
- e) pramogų mokesčiai;
- f) loterijų, azartinių lošimų ir lažybų mokesčiai, išskyrus laimėjimų mokesčius;
- g) draudimo įmokų mokesčiai;
- h) kiti specifinių paslaugų mokesčiai: viešbučių, apgyvendinimo, restoranų, transporto, ryšių, reklamos paslaugų mokesčiai;

- i) bendrieji pardavimo arba apyvartos mokesčiai (išskyrus PVM pobūdžio mokesčius): šiems mokesčiams priskiriami gamintojų didmeninio ir mažmeninio pardavimo mokesčiai, pirkimo mokesčiai, apyvartos mokesčiai;
 - j) fiskalinių monopolijų, išskyrus tas, kurios turi tam tikrų prekių ar paslaugų (nurodytų D.2122) importo monopolį, pelnas, kuris yra pervedamas valstybei. Fiskalinės monopolijos yra valstybės įmonės, kurioms suteikiama monopolinė teisė gaminti arba platinti tam tikros rūšies prekes ar paslaugas, kad gautų pajamų, o ne tam, kad prisidėtų prie valstybės ekonominės ar socialinės politikos įgyvendinimo. Jei valstybės įmonei monopolinė teisė suteikiama įgyvendinant tikslingą ekonominę ar socialinę politiką dėl specifinio prekės, paslaugos ar gamybos technologijos pobūdžio (pvz., komunalinių paslaugų, pašto, ryšių, geležinkelių ir kt. įmonės), tokia įmonė nelaikoma fiskaline monopolija;
 - k) eksporto muitai ir eksportui taikomos kompensuojamosios pinigų sumos.
- 4.21. Grynieji mokesčiai produktams yra apskaičiuojami iš mokesčių produktams (D.21) atėmus subsidijas produktams (D.31).

Kiti gamybos mokesčiai (D.29)

- 4.22. *Apibrėžtis.* Kiti gamybos mokesčiai (D.29) – visi mokesčiai, kuriuos įmonės turi mokėti vykdydamos gamybinę veiklą, neatsižvelgiant į pagamintų (sukurtų) ar parduotų prekių ir paslaugų kiekį ir vertę.

Kiti gamybos mokesčiai gali būti taikomi gamybos procese naudojamai žemei, ilgalaikiam turtui, darbo jėgai, taip pat tam tikros rūšies veiklai ar sandoriams.

- 4.23. Kitiems gamybos mokesčiams (D.29) priskiriami:
- a) žemės, pastatų ar kitų objektų, kuriuos įmonės (įskaitant būstą užimančius savininkus) naudoja gamyboje, nuosavybės arba naudojimo mokesčiai;
 - b) ilgalaikio turto (pvz., transporto priemonių, mašinų ir įrenginių) naudojimo gamyboje mokesčiai, nepriklausomai nuo to, ar toks turtas yra nuosavas, ar nuomojamas;
 - c) darbo užmokesčio fondo mokesčiai;
 - d) su gamyba susijusių tarptautinių sandorių (pvz., užsienio kelionių, užsienio pervedimų ar panašių sandorių su nerezidentais) mokesčiai;
 - e) mokesčiai, kuriuos įmonės moka už verslo ir profesines licencijas, jei jos išduodamos be kitų sąlygų, sumokėjus reikiamą sumą. Nors mainais už sumokėtą mokesčių valdžios sektorius išduoda sertifikatą ar leidimą, šiuo atveju galima manyti, kad tokie mokesčiai yra tik priemonė pajamoms didinti. Vis dėlto, jei valdžios sektorius naudoja licencijas kaip priemonę tikrai reguliavimo funkcijai vykdyti, pavyzdžiui, prieš išduodant licenciją tikrinamas verslo patalpų tinkamumas ar sauga, naudojamų įrenginių patikimumas ar sauga, samdomų darbuotojų profesinė kompetencija ar gaminamų prekių ir teikiamų paslaugų kokybė bei atitiktis reikalavimams, minėti mokėjimai yra laikomi suteiktų paslaugų pirkimu, išskyrus atvejus, kai už licencijas imamos sumos yra visiškai neproporcingos, palyginti su valdžios sektoriaus atliktų tikrinimų sąnaudomis;
 - f) su gamybine veikla susijusios taršos mokesčiai. Tai mokesčiai, kuriais apmokestinamas nuodingųjų dujų, skysčių ar kitų kenksmingųjų medžiagų išmetimas ar išleidimas į aplinką. Šiems mokesčiams nepriskiriami mokėjimai už valstybės valdžios institucijų atliekamą atliekų arba nuodingųjų medžiagų surinkimą ir šalinimą, nes šie mokėjimai priskiriami įmonių tarpiniam vartojimui;
 - g) ne visos grąžintos PVM sumos, susidarancios taikant žemės ūkiui būdingą vienodo tarifo sistemą.

- 4.24. Kitiems gamybos mokesčiams nepriskiriami mokesčiai, kuriais apmokestinamas naudojimas transporto priemonėmis ir pan. asmeninėms namų ūkių reikmėms tenkinti, nes jie į sąskaitas įrašomi kaip einamieji pajamų, turto ir kt. mokesčiai.

Europos Sąjungos institucijoms mokami gamybos ir importo mokesčiai

- 4.25. Europos Sąjungos institucijoms mokamiems gamybos ir importo mokesčiams priskiriami šie nacionalinių valdžios institucijų Europos Sąjungos institucijų vardu renkami mokesčiai: įplaukos, gaunamos įgyvendinant bendrą žemės ūkio politiką: importuojamų žemės ūkio produktų mokesčiai, eksporto ir importo apmokestinimas kompensuojamosiomis pinigų sumomis, cukraus gamybos mokesčiai ir izogliukozės mokesčiai, bendros atsakomybės pieno ir grūdų mokesčiai; įplaukos, gaunamos iš prekybos su trečiosiomis šalimis: muitai, renkami remiantis Europos Bendrijų integruotoju muitų tarifu (TARIC).

Europos Sąjungos institucijoms mokamiems gamybos ir importo mokesčiams nepriskiriamas trečiojo tipo nuosavų išteklių šaltinis – nuosavi PVM ištekliai, kurie nurodomi pozicijoje „PVM ir BNP grindžiami ES nuosavi ištekliai“ (D.76) prie kitų einamųjų pervedimų (žr. 4.140 dalį).

Gamybos ir importo mokesčiai. Įrašymo į sąskaitas laikas ir įrašytinos sumos

- 4.26. Gamybos ir importo mokesčių įrašymas į sąskaitas: gamybos ir importo mokesčiai yra įrašomi tada, kai įvyksta mokesčines prievolės lemianti veikla, sandoriai ar kiti įvykiai.
- 4.27. Tam tikrų rūšių ekonominė veikla, sandoriai ar įvykiai, lemiantys mokesčių mokėjimo prievolės atsiradimą, išvengia mokesčių institucijų dėmesio. Tokia veikla, sandoriai ar įvykiai nelemia finansinio turto ar išpareigojimų atsiradimo mokėtinų arba gautinų sumų forma. Į sąskaitas įrašomos tik tos sumos, kurios pagrindžiamos mokesčio apskaičiavimo dokumentais, mokesčių deklaracijomis ar kitais dokumentais, kuriais sukuriama mokesčių mokėtojų prievolė mokėti mokesť. Mokesčiai, nepagrįsti mokesčio apskaičiavimo dokumentais, nevertinami.

Galimi du į sąskaitas įrašomų mokesčių duomenų šaltiniai: įmokų apskaičiavimo dokumentai ir deklaracijos arba pinigų priėmimo kvitai.

- a) Jei naudojami įmokų įvertinimai ir deklaracijos, sumos koreguojamos taikant koeficientą, kuriuo sudaroma galimybė atsižvelgti į įvertintas ar deklaruotas, bet nesurinktas sumas. Alternatyva – atitinkamiems sektoriams į sąskaitas įrašyti kapitalo pervedimą (D.995), kaip aprašyta 4.165 dalies j punkte, kurio vertė lygi koreguojant gautai sumai. Koeficientai nustatomi remiantis ankstesne patirtimi ir esamais lūkesčiais, susijusiais su įvertintomis ir deklaruotomis, bet nesurinktomis sumomis. Koeficientai nustatomi konkrečiai kiekvienos rūšies mokesčiams.
- b) Jei naudojami grynųjų pinigų priėmimo kvitai, duomenys turi būti koreguojami užtikrinant, kad atitinkamos sumos būtų susietos su laikotarpiu, kuomet įvyko mokesčines prievolę lėmusi veikla. Šis koregavimas grindžiamas vidutiniu laiko skirtumu tarp atitinkamos veiklos ir mokesčių pinigais gavimo.
- 4.28. Bendrai į sąskaitas įrašytų mokesčių vertei priskiriami mokėtinų mokesčių delspinigiai ir mokesčių institucijų skirtos baudos, jei tokie delspinigiai ir baudos į sąskaitas neįrašomi atskirai. Bendrai mokesčių vertei priskiriami mokesčiai, susiję su nesumokėtų mokesčių surinkimu ar išieškojimu. Bendra vertė yra sumažinama suma, kuria valdžios sektorius, įgyvendindamas ekonominę politiką, sumažina mokesčius, ir grąžintų mokesčių permokų sumomis.
- 4.29. Sąskaitų sistemoje gamybos ir importo mokesčiai (D.2) nurodomi:
- a) visos ekonomikos pajamų formavimo sąskaitos panaudojimo pusėje;
- b) valdžios sektoriaus pirminių pajamų išdėstymo sąskaitos ir išorės sąskaitos pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų išteklių pusėje.

Mokesčiai produktams įrašomi į visos ekonomikos prekių ir paslaugų sąskaitos išteklių pusę. Tai leidžia prekių ir paslaugų išteklius, kurių vertė apskaičiuojama be mokesčių produktams, subalansuoti su panaudojimu, kurio vertė nustatoma įskaiciavus tuos mokesčius.

Kiti gamybos mokesčiai (D.29) įrašomi į juos mokančių ekonominės veiklos vienetų arba sektorių pajamų formavimo sąskaitos panaudojimo pusę.

SUBSIDIJOS (D.3)

- 4.30. *Apibrėžtis.* Subsidijos (D.3) – einamieji neatlyginami mokėjimai, kuriuos valdžios sektorius arba Europos Sąjungos institucijos skiria gamintojams rezidentams.

Subsidijos gali būti skiriamos, nes siekiama, pavyzdžiui, daryti įtaką:

- a) gamybos lygiui;
- b) produktų kainoms arba
- c) gamybos veiksnų atlygiui.

Ne rinkos gamintojai gali gauti kitas subsidijas gamybai tik tada, jei jos suteikiamos pagal bendras taisykles, taikomas tiek rinkos, tiek ne rinkos gamintojams.

Subsidijos produktams į sąskaitas neįrašomos kaip ne rinkos produkcija (P.13).

- 4.31. Europos Sąjungos institucijų teikiamos subsidijos apima tik tiesioginius einamuosius pervedimus gamintojams vienetais rezidentams.
- 4.32. Subsidijos klasifikuojamos taip:
- a) subsidijos produktams (D.31):
 - 1) importo subsidijos (D.311);
 - 2) kitos subsidijos produktams (D.319);
 - b) kitos subsidijos gamybai (D.39).

Subsidijos produktams (D.31)

- 4.33. *Apibrėžtis.* Subsidijos produktams (D.31) – subsidijos, mokamos už pagamintos (sukurtos) ar importuotos prekės arba paslaugos vienetą.

Subsidijų produktams vertė gali būti apskaičiuota kaip:

- a) konkreti pinigų suma, mokėtina už prekę ar paslaugos kiekio vienetą;
- b) tam tikra vieneto kainos procentinė dalis;
- c) tam tikros tikslinės kainos ir pirkėjo sumokėtos rinkos kainos skirtumas.

Subsidijos produktams paprastai tampa mokėtinos tada, kai prekė pagaminama, parduodama ar importuojama, bet jos mokėjimą gali lemti ir kitos aplinkybės, pavyzdžiui, prekės perleidimas, nuoma, pristatymas, naudojimas savo reikmėms tenkinti ar nuosavam kapitalui formuoti.

Subsidijos produktams siejamos tik su rinkos produkcija (P.11) arba produkcija savo galutiniam naudojimui (P.12).

Importo subsidijos (D.311)

- 4.34. *Apibrėžtis.* Importo subsidijos (D.311) – prekių ir paslaugų subsidijos, kurios tampa mokėtinos, kai vartoti ekonominėje teritorijoje skirtos prekės yra pervežamos per sieną arba kai instituciniams vienetais rezidentams yra suteikiamos paslaugos.

Importo subsidijoms priskiriami nuostoliai, kuriuos, įgyvendindamos tikslingą valdžios sektoriaus politiką, patiria valdžios sektoriaus prekybos organizacijos, superkančios produktus iš nerezidentų ir perparduodančios juos mažesnėmis kainomis rezidentams.

Kitos subsidijos produktams (D.319)

- 4.35. Kitoms subsidijoms produktams (D.319) priskiriama:
- a) subsidijos šalies viduje naudojamiems produktams: tai subsidijos, mokamos gamintojams rezidentams už produkciją, kuri yra naudojama arba vartojama ekonominėje teritorijoje;
 - b) nuostoliai, kuriuos įgyvendinant tikslingą valdžios sektoriaus ekonominę ar socialinę politiką patiria valdžios sektoriaus prekybos organizacijos, superkančios produktus iš gamintojų rezidentų ir perparduodančios juos mažesnėmis kainomis rezidentams arba nerezidentams;
 - c) viešosioms bendrovėms ir kvazibendrovėms skiriamos subsidijos nuolatiniams gamybinės veiklos nuostoliams kompensuoti, kai, įgyvendinant tikslingą valdžios sektoriaus arba Europos ekonominę ar socialinę politiką, jos tuos nuostolius patiria, nustatydamos mažesnes nei vidutinės gamybos sąnaudos kainas;
 - d) tiesioginės eksporto subsidijos, mokamos tiesiogiai gamintojams rezidentams, kai prekės išvežamos iš ekonominės teritorijos arba paslaugos suteikiamos nerezidentams, išskyrus anksčiau sumokėtų mokesčių grąžinimą muitų teritorijos pasienyje ir atleidimą nuo mokesčių, kuriuos reikėtų mokėti, jei prekės būtų parduodamos arba naudojamos ekonominėje teritorijoje.

Kitos subsidijos gamybai (D.39)

4.36. *Apibrėžtis.* Kitos subsidijos gamybai (D.39) – subsidijos, kurias gamintojai vienetai rezidentai gali gauti vykdydami gamybinę veiklą, išskyrus subsidijas produktams.

Ne rinkos gamintojai ne rinkos produkcijai gali gauti kitas subsidijas gamybai tik tada, jei valdžios sektorius šias subsidijas suteikia pagal bendras taisykles, taikomas tiek rinkos, tiek ne rinkos gamintojams.

4.37. Kitų subsidijų gamybai (D.39) pavyzdžiai:

- a) darbo užmokesčio ir darbo jėgos subsidijos, t. y. subsidijos, kurių mokėjimas siejamas su darbo užmokesčio fondu, visa darbo jėga arba tam tikrų grupių žmonių (pvz., fizinę negalią turinčių asmenų ar asmenų, kurie ilgą laiką neturėjo darbo) įdarbinimu arba su įmonės organizuotų ar finansuotų mokymų sąnaudomis;
- b) taršos mažinimo subsidijos: tai einamosios subsidijos, skirtos visoms arba daliai išlaidų, susijusių su papildomu perdirbimu, atliekamam siekiant sumažinti į aplinką išmetamų teršalų kiekį arba juos pašalinti, padengti;
- c) gamintojams vienetais rezidentams suteikiamos lengvatinių palūkanų dotacijos, net jei jomis siekiama skatinti kapitalo formavimą. Kai dotacija finansuojama tiek skolos amortizacija, tiek skolos palūkanos ir kai šių dviejų elementų neįmanoma atskirti, visa dotacija laikoma investicine dotacija. Lengvatinių palūkanų dotacijos yra einamieji pervedimai, skirti gamintojo veiklos sąnaudoms mažinti. Į sąskaitas jos įrašomos kaip subsidijos jomis besinaudojantiems gamintojams, net jei palūkanų skirtumą valdžios sektorius tiesiogiai sumoka paskolą suteikusiai kredito įstaigai;
- d) PVM kompensacijų perviršis, susidarantis dėl vienodo tarifo sistemos, dažnai, pavyzdžiui, taikomos žemės ūkyje.

4.38. Subsidijoms nepriskiriama (D.3):

- a) valdžios sektoriaus einamieji pervedimai namų ūkiams, kaip vartotojams. Šie pervedimai priskiriami arba socialinėms išmokoms (D.62 arba D.63), arba įvairiems einamiesiems pervedimams (D.75);
- b) einamieji pervedimai tarp įvairių valdžios sektoriaus vienetų, kaip ne rinkos prekių ir paslaugų gamintojų, išskyrus kitas subsidijas gamybai (D.39). Einamieji pervedimai įrašomi į sąskaitas kaip einamieji pervedimai valdžios sektoriuje (D.73);
- c) investicinės dotacijos (D.92);
- d) ypatingieji mokėjimai socialinio draudimo fondams, jei jie yra skirti šių fondų aktuarijoms atidėjiniams didinti. Šie mokėjimai įrašomi į sąskaitas kaip kiti kapitalo pervedimai (D.99);
- e) valdžios sektoriaus pervedimai ne finansų bendrovėms ir kvazibendrovėms, skirti per kelerius finansinius metus susidariusiems nuostoliams arba ypatingiems nuostoliams, kuriuos lėmė nuo įmonės nepriklausantys veiksniai, padengti, kurie įrašomi į sąskaitas kaip kiti kapitalo pervedimai (D.99);
- f) gamintojų vienetų skolų, susidariusių, pvz., valdžios sektoriaus institucijai suteikus paskolą nefinansinei įmonei, kuri sukaupe kelerių finansinių metų veiklos nuostolius, valdžios sektoriui anuliavimas. Tokie sandoriai į sąskaitas įrašomi kaip kiti kapitalo pervedimai (D.99);
- g) valdžios sektoriaus arba likusio pasaulio sektoriaus mokėjimai už karo veiksmų, kitų politinių įvykių ar nacionalinių ekstremaliųjų įvykių padarytą žalą gamybos priemonėms ar jų sunaikinimą. Jie įrašomi į sąskaitas kaip kiti kapitalo pervedimai (D.99);
- h) valdžios sektoriaus įsigytos bendrovių akcijos ir kitos nuosavybės priemonės, nurodomos pozicijoje „Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos“ (AF.5);
- i) valdžios sektoriaus institucijos mokėjimai, skirti padengti neįprastai dideles valstybės įmonės pensijų išlaidas. Šie mokėjimai į sąskaitas įrašomi kaip įvairūs einamieji pervedimai (D.75);

- j) valdžios sektoriaus mokėjimai rinkos gamintojams, skirti iš dalies ar visiškai sumokėti už prekes ir paslaugas, kurias šie rinkos gamintojai tiesiogiai individualiai teikia teisę jas gauti turintiems namų ūkiams dėl socialinės rizikos ar reikmių (žr. 4.84 dalį). Šie mokėjimai priskiriami valdžios sektoriaus individualaus vartojimo išlaidoms (P.31), vėliau – socialiniams pervedimams natūra (valdžios sektoriaus ir namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų įsigyta rinkos produkcija) (D.632) ir namų ūkių faktiniam individualiam vartojimui (P.41).
- 4.39. Įrašymo į sąskaitas laikas: subsidijos (D.3) įrašomos į sąskaitas tada, kai įvyksta sandoris arba įvykis (gamyba, pardavimas, importas ir pan.), dėl kurių subsidija tampa mokėtina.

Pavyzdžiai:

- a) subsidijos, kurios mokamos kaip valdžios sektoriaus prekybos organizacijos nustatytos supirkimo kainos ir pardavimo kainos skirtumas, į sąskaitas įrašomos tada, kai ta organizacija nuperka prekes;
- b) subsidijos, skirtos padengti gamintojo patirtus nuostolius, į sąskaitas įrašomos tada, kai valdžios sektoriaus institucija nusprendžia padengti tuos nuostolius.
- 4.40. Subsidijos (D.3) įrašomos į:

- a) visos ekonomikos pajamų formavimo sąskaitą kaip neigiamas panaudojimas;
- b) valdžios sektoriaus pirminių pajamų išdėstymo sąskaitą ir pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų išorės sąskaitą kaip neigiami ištekliai.

Subsidijos produktams įrašomos į visos ekonomikos prekių ir paslaugų sąskaitą kaip neigiami ištekliai.

Kitos subsidijos gamybai (D.39) įrašomos į jas gaunančių ekonominės veiklos vienetų ar sektorių pajamų formavimo sąskaitą kaip ištekliai.

Fiksuoto ir nefiksuoto valiutų keitimo kurso sistemos įtaka gamybos ir importo mokesčiams bei subsidijoms: valstybės narės šiuo metu tokios sistemos netaiko. Pagal tokią sistemą:

- a) sąlyginiai importo mokesčiai yra laikomi importo mokesčiais, išskyrus PVM ir muitus (D.2122);
- b) sąlyginiai eksporto mokesčiai yra laikomi mokesčiais produktams, išskyrus PVM ir importo mokesčius (D.214);
- c) sąlyginės importo subsidijos yra laikomos importo subsidijomis (D.311);
- d) sąlyginės eksporto subsidijos yra laikomos kitomis subsidijomis produktams (D.319).

NUOSAVYBĖS PAJAMOS (D.4)

- 4.41. *Apibrėžtis.* Nuosavybės pajamos (D.4) – pajamos, kurios susikaupia, kai finansinio turto ir gamtos išteklių savininkai perduoda juos disponuoti kitiems instituciniams vienetams. Už naudojimąsi finansiniu turtu mokėtinos pajamos yra vadinamos investicinėmis pajamomis, o už naudojimąsi gamtos ištekliais mokėtinos pajamos – renta. Nuosavybės pajamos yra investicinių pajamų ir rentos suma.

Nuosavybės pajamos klasifikuojamos taip:

- a) palūkanos (D.41);
- b) bendrovių paskirstomosios pajamos (D.42):
- 1) dividendai (D.421);
 - 2) mokėjimai iš kvazibendrovių pajamų (D.422);
- c) tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijos (D.43);
- d) kitos investicijų pajamos (D.44):
- 1) draudėjams priskirtinos investicijų pajamos (D.441);

- 2) investicijų pajamos, mokėtinos pagal pensinius išsipareigojimus / teises (D.442);
 - 3) investicijų pajamos, priskirtinos kolektyvinio investavimo fondų akcininkams (D.443);
- e) renta (D.45).

Palūkanos (D.41)

4.42. *Apibrėžtis.* Palūkanos (D.41) – tai nuosavybės pajamos, kurias gauna šių rūšių finansinio turto savininkai, kai šis finansinis turtas perduodamas disponuoti kitam instituciniam vienetui. Palūkanos skaičiuojamos šiam finansiniam turtui:

- a) indėliams (AF.2);
- b) skolos vertybiniais popieriais (AF.3);
- c) paskoloms (AF.4);
- d) kitoms gautinoms sumoms (AF.8).

Specialiųjų skolinimosi teisių (SST) turėjimo ir paskirstymo pajamos ir nepaskirtojo aukso sąskaitų pajamos laikomos palūkanomis. Finansinis turtas, dėl kurio palūkanos tampa mokėtinos, – tai kreditorių reikalavimai debitoriams. Kreditorių debitoriams paskolintos lėšos lemia vienos ar kelių pirmiau išvardytų finansinių priemonių atsiradimą.

Indėlių ir paskolų palūkanos

4.43. Finansų įstaigoms mokėtinos ir iš jų gautinos paskolų ir indėlių palūkanos apima maržą (priedą), kuri yra numanomas mokėjimas už finansų įstaigų suteiktas paskolų teikimo ir indėlių priėmimo paslaugas. Mokėjimas arba gavimas yra suskirstomas į paslaugos dalį ir į dalį, priskiriamą nacionalinių sąskaitų palūkanų sąvokai. Faktiškai finansų įstaigoms mokamos arba iš jų gaunamos palūkanos, vadinamos bankų palūkanomis, turi būti suskaidytos siekiant, kad nacionalinėse sąskaitose vartojama palūkanų sąvoka ir mokėjimai už paslaugas į sąskaitas būtų įrašomi atskirai. Nacionalinių sąskaitų palūkanų suma, skolininkų sumokėta finansų įstaigoms, yra mažesnė už bankų palūkanas apskaičiuotosios mokėtinos paslaugos vertės dydžiu, o indėlininkų gautina nacionalinių sąskaitų palūkanų suma yra didesnė už bankų palūkanas mokėtinos paslaugos vertės dydžiu. Mokėjimų už paslaugas vertė finansų įstaigų gamybos sąskaitose rodoma kaip paslaugų pardavimas, o jų klientų sąskaitose – kaip panaudojimas.

Palūkanos už skolos vertybinius popierius

4.44. Palūkanos už skolos vertybinius popierius – tai už vekselius ir panašias trumpalaikes priemones mokamos palūkanos, taip pat palūkanos už obligacijas ir skolinius išsipareigojimus.

Palūkanos už vekselius ir panašias trumpalaikes priemones

4.45. Palūkanos, mokamos per visą vekselio galiojimo terminą, apskaičiuojamos iš jo nominaliosios vertės atėmus kainą, už kurią jis pirktas išleidimo metu (t. y. pagal diskontą). Dėl sukauptų palūkanų padidėjusi vekselio kaina nereiškia jo vertės padidėjimo, nes tai lemia padidėjusi negrąžintos pagrindinės sumos dalis, o ne turto kainos pokytis. Kiti vekselio vertės pokyčiai yra laikomi vertės padidėjimu arba sumažėjimu.

Palūkanos už obligacijas ir skolinius išsipareigojimus

4.46. Obligacijos ir skoliniai išsipareigojimai yra ilgalaikiai vertybiniai popieriai, suteikiantys jų turėtojui besąlyginę teisę gauti fiksuotą arba sutartimi nustatytą kintamą pinigines pajamas atkarpos išmokų forma arba teisę į nustatytą sumą, nurodytą vertybinių popierių išpirkimo dieną ar dienas, arba abi šias teises.

a) nulinės atkarpos obligacijos. Šių obligacijų atveju atkarpos išmokų nėra. Palūkanos, grindžiamos išpirkimo ir emisijos kainos skirtumu, turi būti paskirstytos per visą laikotarpį iki obligacijos išpirkimo termino. Kasmet susikaupiančias palūkanas obligacijos turėtojas reinvestuoja į obligaciją, todėl finansinėje sąskaitoje kaip atitinkmuo įrašoma turėtojo daugiau įsigytų obligacijų ir kaip emitento arba skolininko daugiau išleistų obligacijų emisija (t. y. kaip pradinės obligacijos „apimties“ padidėjimas);

b) kitos obligacijos, įskaitant didelio diskonto obligacijas. Palūkanas sudaro dvi dalys:

- 1) piniginės pajamos, gaunamos iš kiekvienu laikotarpiu išmokamų atkarpos išmokų;

- 2) palūkanos, susikaupiančios kiekvienu laikotarpiu dėl išpirkimo kainos ir emisijos kainos skirtumo, apskaičiuojamo kaip nulinės atkarpos obligacijų atveju;
- c) indeksuoti tieji vertybiniai popieriai:
- 1) atkarpos išmokų sumos ir (arba) negrąžintos pagrindinės sumos dalis yra siejama su bendroju kainų indeksu. Negrąžintos pagrindinės sumos vertės pasikeitimas laikotarpiu nuo atitinkamo ataskaitinio laikotarpio pradžios iki pabaigos dėl atitinkamo indekso pokyčio, kartu su šiuo laikotarpiu mokėtinomis palūkanomis yra laikomas šiuo laikotarpiu susikaupusiomis palūkanomis;
 - 2) sumos, kurios turi būti mokamos atėjus jų terminui, yra siejamos su siauruoju indeksu, kuris apima vertės padidėjimą. Sukauptosios palūkanos apskaičiuojamos nustatant jų fiksuotą normą išleidimo metu. Taigi palūkanos yra skirtumas tarp išleidimo kainos ir pradinių rinkos lūkesčių visų mokėjimų, kuriuos debitorius turės atlikti, atžvilgiu; ši suma į sąskaitas įrašoma kaip per priemonės galiojimo laiką sukauptos palūkanos. Taikant šį metodą, kaip pajamos įrašomas pajamingumas iki išpirkimo termino išleidimo metu, apimantis indeksavimo rezultatus, numanomus priemonės sukūrimo metu. Bet koks esamo indekso nuokrypis nuo iš pradžių numatytojo lemia priemonės vertės padidėjimą arba sumažėjimą, kuris per galiojimo laiką paprastai neišnyksta.

Dėl indeksavimo susikaupiančios palūkanos yra faktiškai reinvestuojamos į vertybinius popierius ir turi būti įrašomos į turėtojo ir emitento finansines sąskaitas.

Palūkanų normų apskaitos sandoriai ir išankstiniai palūkanų normų sandoriai

- 4.47. Mokėjimai pagal bet kurios rūšies palūkanų normų apskaitos sandorį į finansinę sąskaitą įrašomi kaip išvestinių finansinių priemonių sandoriai, o ne kaip palūkanos, į sąskaitas įrašomos kaip nuosavybės pajamos. Išankstiniai palūkanų normų sandoriai įrašomi į finansinę sąskaitą kaip išvestinių finansinių priemonių sandoriai, o ne kaip nuosavybės pajamos.

Finansinės nuomos palūkanos

- 4.48. Finansinė nuoma – tai vienas iš įsigijimo (pavyzdžiui, mašinų ir įrenginių) finansavimo būdų. Nuomotojas nuperka įrangą, o nuomininkas įsipareigoja mokėti nuomos įmokas, kuriomis per sutarties galiojimo laikotarpį padengiamos nuomotojo sąnaudos, įskaitant iš anksto sutartas palūkanas už įrangai įsigyti panaudotas pinigines lėšas.

Laikoma, kad nuomotojas suteikia nuomininkui paskolą, kurios vertė lygi turto įsigijimo kainai ir kuri per nuomos laikotarpį gražinama. Taigi kiekvieną laikotarpį nuomininko mokamos nuomos įmokos susideda iš dviejų dalių – gražinamos pagrindinės sumos ir palūkanų. Paskolos palūkanų norma sąlyginei paskolai nustatoma atsižvelgiant į per visą nuomos laikotarpį mokamos nuomos įmokų sumos ir turto įsigijimo kainos santykį. Nuomos laikotarpiu palūkanas sudaranti nuomos įmokos dalis palaipsniui mažėja, nes gražinama pagrindinė suma. Pradinė nuomininko paskola, kartu su vėlesniais pagrindinės paskolos sumos grąžinimais, yra įrašomos į nuomotojo ir nuomininko finansines sąskaitas. Palūkanų mokėjimai įrašomi kaip palūkanos į pirminio pajamų paskirstymo sąskaitą.

Kitos palūkanos

- 4.49. Kitoms palūkanoms priskiriama:
- a) palūkanos už banko sąskaitos lėšų pereikvojimą;
 - b) papildomos palūkanos, mokamos už ilgiau, nei iš pradžių sutarta, laikytus indėlius, ir
 - c) mokėjimai loterijos būdu nustatomiems obligacijų turėtojams.

Įrašymo į sąskaitas laikas

- 4.50. Palūkanos į sąskaitas įrašomos kaupiamuoju principu, t. y. kaip kreditoriui per tam tikrą laikotarpį nuolat susikaupiančios sumos už negrąžintą pagrindinę sumą. Kiekvienu ataskaitiniu laikotarpiu susikaupiančios palūkanos turi būti įrašomos į sąskaitas, neatsižvelgiant į tai, ar jos yra faktiškai sumokamos, ar pridėdamos prie negrąžintos pagrindinės sumos. Kai palūkanos nemokamos, pagrindinės sumos padidėjimas įrašomas į finansinę sąskaitą kaip kreditoriaus finansinio turto įsigijimas ir lygiaverčio debitoriaus įsipareigojimo atsiradimas.
- 4.51. Palūkanos į sąskaitas įrašomos neišskaičius joms taikomų mokesčių. Gautos ir sumokėtos palūkanos įrašomos į sąskaitas priskaičiavus lengvatinių palūkanų dotacijas, neatsižvelgiant į tai, ar šios dotacijos tiesiogiai mokamos finansų įstaigoms ar jų gavėjams (žr. 4.37 dalį).

Finansinių tarpininkų teikiamų paslaugų vertė paskirstoma įvairiems jų klientams, todėl faktiškai finansiniams tarpininkams sumokėtos arba iš jų gautos palūkanos koreguojamos, siekiant pašalinti finansinių tarpininkų sąlyginius mokesčius atspindinčias maržas. Įvertinė šių mokėtinų mokesčių vertė turi būti atimta iš skolininkų finansiniams tarpininkams sumokėtų palūkanų sumos, o indėlininkų gautinų palūkanų sumos, priešingai, turi būti padidintos. Minėtų mokesčių vertė yra laikoma užmokesčiu už finansinių tarpininkų savo klientams suteiktas paslaugas, o ne palūkanų mokėjimu.

4.52. Sąskaitų sistemoje palūkanos įrašomos į:

- a) sektorių pirminių pajamų išdėstymo sąskaitos išteklių ir panaudojimo puses;
- b) likusio pasaulio sektoriaus pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų sąskaitos išteklių ir panaudojimo puses.

Bendrovių paskirstomosios pajamos (D.42)

Dividendai (D.421)

4.53. *Apibrėžtis.* Dividendai (D.421) – nuosavybės pajamos, į kurias teisę įgyja akcininkai (AF.5), pavyzdžiui, perdavę savo lėšas disponuoti bendrovėms.

Nuosavo kapitalo didinimas išleidžiant akcijas yra lėšų didinimo būdas. Kitaip nei skolintas kapitalas, nuosavas kapitalas nesukuria pinigine verte išreikšto įsipareigojimo ir nesuteikia bendrovės akcininkams teisės į fiksuotas arba iš anksto nustatytas pajamas. Dividendai yra visi bendrovių pelno paskirstymai savo akcininkams ar savininkams.

4.54. Dividendams taip pat priskiriama:

- a) kaip dividendai už finansinius metus akcininkams išleistos akcijos. Dividendams nepriskiriamos išleistos premijinės akcijos, kurios atspindi nuosavų lėšų (rezervų ir nepaskirstyto pelno forma) kapitalizaciją ir paskirstomos kaip naujos akcijos akcininkams proporcingai jų turimai kapitalo daliai;
- b) pajamos, kurias valdžios sektoriui perveda valstybės įmonės, turinčios savarankiško juridinio asmens statusą, nors oficialiai nėra įsteigtos kaip bendrovės;
- c) pajamos, gautos iš neapskaiytos veiklos ir pervedamos bendrovių savininkams, kurie tokioje veikloje dalyvauja asmeniniais tikslais.

4.55. Dividendams (D.421) nepriskiriami pertekliniai dividendai.

Pertekliniai dividendai – tai dividendai, kurie yra dideli, palyginti su paskutiniu metu mokėtais dividendais ir gautomis pajamomis. Siekiant nustatyti, ar dividendai yra dideli, remiamasi skirstomųjų pajamų sąvoka. Bendrovės skirstomosios pajamos apskaičiuojamos prie verslo pajamų pridėjus visus gautinus einamuosius pervedimus, atėmus visus mokėtinus einamuosius pervedimus ir atėmus koregavimą dėl pensinių įsipareigojimų / teisių pokyčių. Remiantis pastarojo meto dividendų ir skirstomųjų pajamų santykiu įvertinama, ar esamas dividendų lygis yra patikimas. Jeigu deklaruotų dividendų lygis yra daug didesnis, pertekliniai dividendai laikomi finansiniais sandoriais ir vadinami pertekliniais dividendais. Tokie pertekliniai dividendai laikomi bendrovės nuosavo kapitalo išėmimu (F.5). Tokia tvarka taikoma bendrovėms, nesvarbu, ar tai korporuotos bendrovės, ar kvazibendrovės ir ar jos privačiai kontroliuojamos iš užsienio ar savo šalyje.

4.56. Viešųjų bendrovių atveju pertekliniai dividendai – tai dideli, nereguliarūs mokėjimai arba verslo pajamas atitinkamu ataskaitiniu laikotarpiu viršijantys mokėjimai, finansuojami iš sukauptų rezervų ar parduoto turto. Pertekliniai viešųjų bendrovių dividendai turi būti įrašomi į sąskaitas kaip nuosavybės vertybinių popierių išėmimas (F.5), prilyginamas mokėjimų ir per atitinkamą ataskaitinį laikotarpį gautų verslo pajamų skirtumui (žr. 20.206 dalį).

Tarpiniai dividendai aprašyti 20.207 dalyje.

4.57. Įrašymo į sąskaitas laikas: nors dividendai yra per tam tikrą laikotarpį sukurtų pajamų dalis, jie į sąskaitas įrašomi nesilaikant kaupiamojo principo. Po to, kai dividendai deklaruojami, bet dar faktiškai nėra išmokėti, akcijos gali būti trumpą laiką parduodamos be dividendų, t. y. dividendai tebėra mokėtini asmeniui, kuris yra akcijų savininkas dividendų deklaruavimo, o ne jų mokėjimo dieną. Todėl be dividendų parduotos akcijos vertė yra mažesnė už be šio suvaržymo parduotos akcijos vertę. Dividendai į sąskaitas įrašomi tada, kai akcijos kaina pradeda kotiruoti be dividendų, o ne tada, kai dividendai įskaičiuojami į akcijos kainą.

Dividendai įrašomi į:

- a) sektorių, kuriems priskiriamos bendrovės, pirminių pajamų išdėstymo sąskaitos panaudojimo pusę;
- b) sektorių, kuriems priskiriami akcininkai, pirminių pajamų išdėstymo sąskaitos išteklių pusę;
- c) likusio pasaulio sektoriaus pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų sąskaitos panaudojimo ir išteklių puses.

Mokėjimai iš kvazibendrovių pajamų (D.422)

- 4.58. *Apibrėžtis.* Mokėjimai iš kvazibendrovių pajamų (D.422) – sumos, kurias verslininkai savo reikmėms išima iš jiems priklausančių kvazibendrovių pelno.

Tokie mokėjimai įrašomi į sąskaitas prieš atskaitant einamuosius pajamų, turto ir kitus mokesčius, kuriuos, kaip laikoma, visada turi sumokėti įmonių savininkai.

Kai kvazibendrovė gauna prekybos pelno, vienetas, kuriam ji priklauso, gali nuspręsti palikti jį visą arba jo dalį versle, ypač investavimo tikslais. Versle paliktas pelnas nurodomas kaip kvazibendrovės taupymas, ir tik faktiškai savininkų išimtas pelnas yra įrašomas į sąskaitas kaip mokėjimai iš kvazibendrovių pajamų.

- 4.59. Jei pelną gauna įmonių rezidenčių filialai, agentūros ir kt. likusio pasaulio sektoriuje ir jei šie filialai ir pan. yra laikomi vienetais nerezidentais, nepaskirstytasis pelnas nurodomas kaip tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijos (D.43). Tiksliai pagrindinei įmonei faktiškai pervestos pajamos yra įrašomos į sąskaitas kaip mokėjimai iš kvazibendrovių pajamų, gautų likusio pasaulio sektoriuje. Tokie patys principai yra taikomi vertinant ekonominėje teritorijoje veikiančių filialų, agentūrų ir pan. bei pagrindinės įmonės nerezidentės, kuriai jie priklauso, ryšius.

- 4.60. Pozicijai „Mokėjimai iš kvazibendrovių pajamų“ priskiriamas grynas likutinis perteklius, kurį gauna likusio pasaulio sektoriuje žemės ir pastatų nuosavybės teises turintys rezidentai arba atitinkamoje ekonominėje teritorijoje žemės ir pastatų nuosavybės teises turintys nerezidentai. Su žeme ir pastatais susijusių sandorių, kuriuos šalies ekonominėje teritorijoje vykdo vienetai nerezidentai, atveju įsteigiami menami vienetai rezidentai, kurių nuosavybės priemonės nuosavybės teise priklauso vienetais nerezidentams.

Savininkų užimtų būstų nuomos užsienyje vertė į sąskaitas įrašoma kaip paslaugų importas, o atitinkamas grynas likutinis perteklius – kaip iš likusio pasaulio sektoriaus gautos pirminės pajamos; nerezidentams priklausančių savininkų užimtų būstų nuomos vertė įrašoma į sąskaitas kaip paslaugų eksportas, o atitinkamas grynas likutinis perteklius – kaip likusiam pasaulio sektoriui mokamos pirminės pajamos.

Mokėjimams iš kvazibendrovių pajamų priskiriamos iš neapskaitomos kvazibendrovių veiklos gautos pajamos, kurios pervedamos tokioje veikloje asmeniniais tikslais dalyvaujantiems savininkams.

- 4.61. Mokėjimams iš kvazibendrovių pajamų nepriskiriamos sumos, kurias jų savininkai gauna:

- a) pardavę esamas pagrindines gamybos priemones;
- b) pardavę žemę ir kitą nesukurtą turtą;
- c) išėmę lėšų iš vertybinių popierių.

Finansinėje sąskaitoje tos sumos priskiriamos lėšoms, išimtomis iš vertybinių popierių, nes jos atitinka visišką ar dalinį savininkų dalyvavimo kvazibendrovėje panaikinimą. Vis dėlto, jeigu kvazibendrovė priklauso valdžios sektoriui ir jei ji dėl tikslingai įgyvendinamos valdžios sektoriaus ekonominės ar socialinės politikos nuolat patiria veiklos nuostolį, bet kokie reguliarūs valdžios sektoriaus lėšų pervedimai šiai įmonei nuostoliams kompensuoti laikomi subsidijomis.

- 4.62. Įrašymo į sąskaitas laikas: mokėjimai iš kvazibendrovių pajamų įrašomi į sąskaitas tada, kai savininkai juos įvykdo.

- 4.63. Mokėjimai iš kvazibendrovių pajamų sąskaitų sistemoje nurodomi:

- a) sektorių, kuriems priskiriamos kvazibendrovės, pirminių pajamų išdėstymo sąskaitos panaudojimo pusėje;

- b) savininkų sektorių pirminių pajamų išdėstymo sąskaitos išteklių pusėje;
- c) išorės sąskaitos pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų panaudojimo ir išteklių pusėje.

Tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijos (D.43)

- 4.64. *Apibrėžtis.* Tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijos (D.43) apskaičiuojamos prie tiesioginių užsienio investicijų įmonės likutinio pertekliaus

pridėjus visas nuosavybės pajamas arba gautinus einamuosius pervedimus ir

atėmus visas tiesioginių užsienio investicijų įmonės mokėtinas nuosavybės pajamas arba mokėtinus einamuosius pervedimus, įskaitant faktinius pervedimus tiesioginiams užsienio investuotojams ir visus mokėtinus einamuosius pajamų, nuosavybės ir kt. mokesčius.

- 4.65. Tiesioginių užsienio investicijų įmonė yra korporuota arba nekorporuota įmonė, kurios 10 % arba daugiau paprastųjų akcijų arba balsavimo teisių (korporuotoje įmonėje) arba kito lygiavertčio turto (nekorporuotoje įmonėje) priklauso investuotojui, kuris yra kitos ekonomikos rezidentas. Tiesioginių užsienio investicijų įmonėms priskiriami patronuojamosiomis įmonėmis, susijusiomis įmonėmis ir filialais laikomi vienetai. Patronuojamąja įmone laikoma įmonė, kurios daugiau kaip 50 % akcijų priklauso investuotojui, susijusia įmone laikoma įmonė, kurios 50 % arba mažiau akcijų priklauso investuotojui, o filialai yra vieno savininko arba bendrai valdomos nekorporuotos įmonės. Dėl nuosavybės teisių grandinės užsienio tiesioginių investicijų ryšys gali būti tiesioginis ir netiesioginis. Sąvoka „tiesioginių užsienio investicijų įmonės“ yra platesnė už „užsienio subjektų kontroliuojamų įmonių“ sąvoką.

- 4.66. Tiesioginių užsienio investicijų įmonių verslo pajamos gali būti faktiškai paskirstomos kaip dividendai arba mokėjimai iš kvazibendrovių pajamų. Be to, nepaskirstytasis pelnas yra laikomas paskirstytu ir pervestu tiesioginiams užsienio investuotojams pagal jų nuosavybės teisių į įmonės nuosavybės priemones dalį, o paskui reinvestuotas didinant kapitalą finansinėje sąskaitoje. Tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijos gali būti teigiamos arba neigiamos.

- 4.67. Įrašymo į sąskaitas laikas: tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijos įrašomos į sąskaitas tada, kai yra uždirbamos.

Tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijų lėšos sąskaitų sistemoje įrašomos į:

- a) sektorių pirminių pajamų išdėstymo sąskaitos panaudojimo ir išteklių puses;
- b) išorės sąskaitos pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų panaudojimo ir išteklių puses.

Kitos investicijų pajamos (D.44)

Draudėjams priskirtinos investicijų pajamos (D.441)

- 4.68. *Apibrėžtis.* Draudėjams priskirtinos investicijų pajamos – visos pirminės pajamos, gautos investavus draudimo techninius atidėjinius. Atidėjiniai sukuriami, kai draudimo bendrovė pripažįsta atitinkamą išipareigojamą draudėjams.

Draudimo įmonės draudimo techninius atidėjinius investuoja į finansinį turtą arba žemę (iš kurių, atskaičius visas sumokėtas palūkanas, yra gaunamos grynosios nuosavybės pajamos) arba į pastatus (kurie sukuria grynąjį likutinį perteklių).

Ne gyvybės ir gyvybės draudėjams priskirtinos investicijų pajamos į sąskaitas įrašomos atskirai.

Ne gyvybės draudimo liudijimų atveju draudimo bendrovės išipareigojimų draudėjui vertė yra lygi bendrovei sumokėtos, bet dar neperkeltos įmokos, pateiktų, bet dar nepatenkintų reikalavimų ir reikalavimų, apie kuriuos dar nepranešta arba pranešta, bet jie dar nepatenkinti, rezervo vertė. Šiems išipareigojimams atsverti draudimo bendrovė turi techninių atidėjinių. Šių atidėjinių investicijų pajamos yra laikomos draudėjams priskirtinomis pajamomis, kurios draudėjams paskirstomos pirminių pajamų išdėstymo sąskaitoje ir vėl sumokamos draudimo bendrovei kaip įmokos priedas antrinio pajamų paskirstymo sąskaitoje.

Instituciniam vienetui, dalyvaujančiam standartinių paskolų įmokinėje sistemoje, taip pat gali atsirasti iš sistemos atidėjinių uždirbtų investicijų pajamų, kurios į sąskaitas taip pat turi būti įrašytos kaip įmokos mokantiems vienetams paskirstomos pajamos (kurie gali būti ne tie patys vienetai kaip garantijomis besinaudojantys vienetai) ir antrinio pajamų paskirstymo sąskaitoje priskiriamos papildomoms įmokoms.

Gyvybės draudimo liudijimų ir anuitetų atveju draudimo bendrovės turi išpareigojimų draudėjams ir anuiteto gavėjams, kurių vertė yra lygi esamai numatomų reikalavimų vertei. Šiems išpareigojimams atsverti draudimo bendrovės turi lėšų, priklausančių draudėjams ir susidedančių iš premijų deklaruotų liudijimams su galimybe dalyvauti pelne ir draudėjams bei anuiteto gavėjams skirtų atidėjinių būsimoms premijoms ir kitiems reikalavimams patenkinti. Tos lėšos investuojamos į įvairių rūšių finansinį ir nefinansinį turtą.

Gyvybės draudimo liudijimų turėtojams skirtos premijos į sąskaitas įrašomos kaip draudėjų gautinos investicijų pajamos ir laikomos draudėjų draudimo bendrovėms mokamais įmokų priedais.

Gyvybės draudėjams priskirtinos investicijų pajamos įrašomos į pirminių pajamų išdėstymo sąskaitą kaip draudimo bendrovės mokėtinos ir namų ūkių gautinos pajamos. Kitaip nei ne gyvybės draudimo ar pensijų atveju, minėta suma perkeliama prie taupymo ir tuomet įrašoma į sąskaitas kaip finansinis sandoris, konkrečiai, kaip gyvybės draudimo bendrovių išpareigojimų padidėjimas, kartu su naujomis įmokomis atėmus mokėjimus už paslaugas, atsvetus mokėtinomis išmokomis.

Investicijų pajamos, mokėtinos pagal pensinius išpareigojimus / teises (D.442)

- 4.69. Pensiniai išpareigojimai / teisės atsiranda pagal vieną iš dviejų skirtingų rūšių pensijų sistemų. Tai nustatyto dydžio įmokų ir nustatyto dydžio išmokų sistemos.

Nustatyto dydžio įmokų sistema – tai sistema, pagal kurią ir darbdavių, ir darbuotojų įmokos investuojamos darbuotojų, kaip būsimų pensijų išmokų gavėjų, vardu. Taikant šią sistemą, nėra jokio kito pensijų finansavimo šaltinio, o lėšos nenaudojamos jokiais kitais tikslais. Investicijų pajamos, mokėtinos pagal nustatyto dydžio įmokų sistemos išpareigojimus / teises, yra lygios pajamoms iš lėšų investavimo, pridėjus visas pajamas, uždirbtas nuomojant fondui nuosavybės teise priklausančią žemę ar pastatus.

Nustatyto dydžio išmokų sistemai būdinga tai, kad nustatant pensijų išmokų dydį naudojama formulė. Remiantis šia savybe galima nustatyti išpareigojimų / teisių dydį kaip esamą visų būsimų mokėjimų vertę, apskaičiuotą remiantis aktuarinėmis prielaidomis apie gyvenimo trukmę ir ekonominėmis prielaidomis apie palūkanų arba diskonto normas. Metų pradžioje turimų išpareigojimų / teisių esama vertė padidėja, nes data, kurią išmokos tampa mokėtinos, priartėja vieneriais metais. Šis padidėjimas laikomas investicijų pajamomis, kurios nustatyto dydžio išmokų sistemos atveju priskiriamos pensijų gavėjams. Padidėjimo dydžiui nedaro poveikio nei tai, ar pensijų sistema iš tikrųjų turi pakankamai lėšų visiems išpareigojimams įvykdyti, nei lėšų padidėjimo rūšis, pavyzdžiui, ar tai investicijų, ar vertės padidėjimo pajamos.

Investicijų pajamos, priskirtinos kolektyvinio investavimo fondų akcininkams (D.443)

- 4.70. Investicijų pajamas, priskirtinas kolektyvinio investavimo fondų (įskaitant savitarpio fondus ir patikos fondus) akcininkams, sudaro šios atskiros sudedamosios dalys:

- dividendai, priskirtini kolektyvinio investavimo fondų akcininkams (D.4431),
- nepaskirstytasis pelnas, priskirtinas kolektyvinio investavimo fondų akcininkams (D.4432).

Dividendų sudedamoji dalis į sąskaitas įrašoma lygiai taip pat, kaip pirmiau aprašytu atskirų bendrovių dividendų atveju. Nepaskirstytojo pelno sudedamoji dalis į sąskaitas įrašoma laikantis tų pačių principų kaip aprašytieji užsienio tiesioginių investicijų įmonių atveju, tik skaičiuojama atskaičius visas tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijas. Likusios nepaskirstytos pajamos priskiriamos investicinių fondų akcininkams (investicinis fondas lieka be santaupų), o investicinių fondų akcininkai jas vėl grąžina į fondą per sandorį, kuris įrašomas į finansinę sąskaitą.

Savitarpio fondų gautos nuosavybės pajamos įrašomos į sąskaitas kaip akcininkų nuosavybės pajamos, neatsižvelgiant į tai, kad jos ne paskirstomos, o reinvestuojamos jų vardu.

Akcininkai netiesiogiai moka (iš savo fondų akcijų) valdymo bendrovėms už jų investicijų valdymą. Šis mokėjimas už paslaugas – tai akcininkų, ne fondų išlaidos.

Įrašymo į sąskaitas laikas: kitos investicijų pajamos įrašomos į sąskaitas tada, kai susikaupia.

- 4.71. Sąskaitų sistemoje kitos investicijų pajamos įrašomos:

- a) draudėjų ir investicinių fondų akcijų turėtojų pirminių pajamų išdėstymo sąskaitos išteklių pusėje;

- b) draudikų, pensijų fondų ir investicinių fondų pirminių pajamų išdėstymo sąskaitos panaudojimo pusėje;
- c) išorės sąskaitos pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų išteklių ir panaudojimo pusėse.

Renta (D.45)

- 4.72. *Apibrėžtis.* Renta – pajamos, kurias gauna gamtos išteklių savininkas už kitam instituciniam vienetui suteiktą leidimą disponuoti tais gamtos ištekliais.

Gamtos išteklių renta gali būti dviejų rūšių: žemės renta ir žemės gelmių išteklių renta. Vertinant kitų gamtos išteklių (pvz., radijo dažnių spektro) rentą, laikomasi tokių pačių principų.

Renta ir nuomos įmokos skiriasi tuo, kad renta – tai tam tikros rūšies nuosavybės pajamos, o nuomos įmokos – mokėjimai už paslaugas. Nuomos įmokos yra pagal veiklos nuomos sutartį atliekami mokėjimai už naudojamą kitam vienetui priklausančiu ilgalaikiu turtu. Renta yra pagal išteklių nuomos sutartį atliekamas mokėjimas už galimybę naudotis gamtos ištekliais.

Žemės renta

Žemės savininko iš nuomininko gaunama renta laikoma nuosavybės pajamomis. Žemės rentai taip pat priskiriama vidaus vandenų ir upių savininkams mokama renta už teisę naudoti tokius vandens telkinius poilsio arba kitais tikslais, įskaitant žvejybą.

Dėl žemės nuosavybės žemės savininkui tenka prievolė mokėti žemės mokesčius, be to, jis patiria eksploataavimo išlaidų. Laikoma, kad šiuos mokesčius sumoka ir išlaidas padengia teisę naudotis žeme turintis asmuo, galintis juos atskaityti iš žemės savininkui mokamos rentos. Renta, iš kurios atimami žemės savininkui tenkantys mokesčiai ir kitos išlaidos, yra vadinama „renta po mokesčių“.

- 4.73. Žemės rentai nepriskiriamos nuomos įmokos už naudojamą toje žemėje esančiais statiniais ir gyvenamosiomis patalpomis; šios įmokos laikomos mokėjimu už rinkos paslaugą, kurią savininkas suteikia statinio arba gyvenamųjų patalpų nuomininkui, o į sąskaitas tos įmokos įrašomos kaip tarpinis arba galutinis nuomininko vartojimas. Jeigu nėra objektyvaus kriterijaus, kuriuo remiantis mokėjimą galima išskaidyti į dvi dalis, t. y. į žemės rentą ir ant tos žemės esančių statinių nuomos įmokas, visa suma yra laikoma renta, kai manoma, kad žemės vertė yra didesnė už ant jos esančių statinių vertę, arba nuomos įmokomis, kai nustatoma, kad žemės vertė yra mažesnė už ant jos esančių statinių vertę.

Žemės gelmių turto renta

- 4.74. Šiai pozicijai priskiriami mokėjimai, kuriuos gauna mineralinių išteklių arba iškastinio kuro (anglių, naftos arba gamtinių dujų) telkinių savininkai (privatūs arba valdžios sektoriaus vienetai), nuomojantys tą turtą kitiems instituciniams vienetams tam tikrą laiką žvalgyti arba išgauti tokius išteklius.

- 4.75. Rentos įrašymo į sąskaitas laikas: renta įrašoma į laikotarpio, kai turi būti mokama, sąskaitas.

- 4.76. Sąskaitų sistemoje renta įrašoma:

- a) sektorių pirminių pajamų išdėstymo sąskaitos išteklių ir panaudojimo pusėse;
- b) išorės sąskaitos pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų išteklių ir panaudojimo pusėse.

EINAMIEJI PAJAMŲ, TURTO IR KT. MOKESČIAI (D.5)

- 4.77. *Apibrėžtis.* Einamiesiems pajamų, turto ir kt. mokesčiams (D.5) priskiriami visi privalomieji neatlyginami mokėjimai pinigais arba natūra, kuriais valdžios sektorius arba likusio pasaulio sektorius periodiškai apmokestina institucinių vienetų pajamas ir turtą, ir kai kurie periodiniai mokesčiai, apskaičiuojami ne nuo pajamų ir ne nuo turto.

Einamieji pajamų, turto ir kt. mokesčiai skirstomi į:

- a) pajamų mokesčius (D.51);
- b) kitus einamuosius mokesčius (D.59).

Pajamų mokesčiai (D.51)

- 4.78. *Apibrėžtis.* Pajamų mokesčiams (D.51) priskiriami pajamų, pelno ir kapitalo prieaugio mokesčiai. Jie apskaičiuojami nuo faktinių arba numanomų asmenų, namų ūkių, bendrovių ar ne pelno institucijų pajamų. Jiems priskiriami mokesčiai, kuriais apmokestinamas turimas turtas, žemė ar nekilnojamas turtas, kuriais remiantis nustatomos jų savininkų pajamos.

Pajamų mokesčiams priskiriami:

- a) asmenų arba namų ūkių pajamų (pavyzdžiui, su užimtumu, turtu, verslo veikla, pensijomis ir pan. susijusių pajamų) mokesčiai, įskaitant darbdavių išskaitomus mokesčius (pavyzdžiui, tiesiogiai iš atlyginimo išskaitomi mokesčiai). Pajamų mokesčiams priskiriami ir nekorporuotų įmonių savininkų pajamų mokesčiai;
- b) bendrovių pajamų arba pelno mokesčiai;
- c) vertės padidėjimo mokesčiai;
- d) nuo loterijų arba azartinių lošimų laimėjimų mokami mokesčiai, kurie skiriasi nuo azartinių lošimų arba loterijų organizatorių mokamų apyvartos mokesčių, laikomų mokesčiais produktams.

Kiti einamieji mokesčiai (D.59)

4.79. Kitiems einamiesiems mokesčiams (D.59) priskiriami:

- a) einamieji kapitalo mokesčiai, kuriuos moka savininkai už žemės arba pastatų nuosavybę arba naudojimą jais, ir grynojo turto ir kito turto (pvz., juvelyrinių dirbinių) einamieji mokesčiai, išskyrus D.29 pozicijoje nurodytus mokesčius (kuriuos moka įmonės ir kurie yra siejami su gamybine veikla) ir D.51 pozicijoje nurodytus mokesčius (pajamų mokesčiai);
- b) mokesčiai, kuriais apmokestinamas kiekvienas suaugęs asmuo arba namų ūkis, nepriklausomai nuo jų pajamų ar turto;
- c) išlaidų mokesčiai, kuriais apmokestinamos visos asmenų arba namų ūkių išlaidos;
- d) namų ūkių mokėjimai už transporto priemonių, laivų ar lėktuvų nuosavybės arba naudojimo ne verslo tikslais licencijas, arba už pramoginės medžioklės, šaudymo, žūklės ir pan. licencijas. Mokesčiai ir valdžios sektoriaus paslaugų įsigijimas atskiriami pagal tuos pačius kriterijus kaip įmonių atliekamų mokėjimų atveju, kaip antai, jeigu išduodamas licenciją valdžios sektorius atlieka nedidelį arba neatlieka jokio darbo, o licencijos išduodamos savaimė sumokėjus reikiamą sumą, daroma prielaida, kad tokie mokesčiai yra paprasčiausia pajamų didinimo priemonė, net ir tais atvejais, kai sumokėjus mokesť valdžios sektorius išduoda tam tikrą sertifikatą ar leidimą; tokiais atvejais mokėjimai laikomi mokesčiais. Tačiau, jeigu valdžios sektorius naudoja licencijas kaip priemonę tikrai reguliavimo funkcijai vykdyti (pvz., tikrina susijusio asmens kompetenciją arba kvalifikaciją), atlikti mokėjimai laikomi valdžios sektoriaus paslaugų pirkimu, o ne mokesčių mokėjimu, išskyrus atvejus, kai šie mokėjimai yra akivaizdžiai neproporcingi paslaugų teikimo išlaidoms;
- e) tarptautinių sandorių (pavyzdžiui, kelionės į užsienį, užsienio pervedimai, užsienio investicijos ir kt.) mokesčiai, išskyrus gamintojų mokamus mokesčius ir namų ūkių mokamus importo muitus.

4.80. Einamiesiems pajamų, turto ir kt. mokesčiams nepriskiriami:

- a) paveldėjimo mokesčiai, palikimo mokesčiai arba dovanojimo mokesčiai, kuriais, kaip laikoma, apmokestinamas naudos gavėjų kapitalas ir kurie nurodomi pozicijoje „Kapitalo mokesčiai“ (D.91);
- b) atsitiktiniai arba išskirtiniai kapitalo ar turto mokesčiai, įrašomi pozicijoje „Kapitalo mokesčiai“ (D.91);
- c) įmonėms priklausančios arba išsinuomos ir gamyboje naudojamos žemės, pastatų ar kito turto mokesčiai, laikomi kitais gamybos mokesčiais (D.29);
- d) namų ūkių mokėjimai už licencijas, išskyrus transporto priemonių, laivų ar lėktuvų naudojimo licencijas arba medžioklės, šaudymo ar žvejybos licencijas: vairuotojo ar piloto licencijos, ginklų licencijos, valdžios sektoriui mokami mokesčiai, kaip antai muziejų ar bibliotekų mokesčiai, šiukšlių utilizavimo mokesčiai, mokėjimai už pasus, oro uostų rinkliavos, teismų rinkliavos ir pan., kurie dažniausiai laikomi valdžios sektoriaus teikiamų paslaugų pirkimu, jeigu atitinka 4.79 dalies d punkte išdėstytus kriterijus, kuriais remiantis jie gali būti įrašomi į sąskaitas kaip paslaugos.

4.81. Bendrai mokesčių vertei priskiriami apskaičiuotieji mokėtinų mokesčių delspinigiai ir mokesčių institucijų skirtos baudos, jei nėra duomenų, kuriais remiantis tokius delspinigius ir baudas į sąskaitas būtų galima įrašyti atskirai; minėti vertei priskiriami mokesčiai, susiję su nesumokėtų mokesčių išieškojimu ir apskaiciavimu, atėmus visas lengvatas, kurias valdžios sektorius taiko įgyvendindamas ekonominę politiką, ir gražinamas permokas.

Subsidijos ir socialinės išmokos yra mokamos per mokesčių sistemą kaip mokesčių kreditai, todėl vis dažnesni atvejai, kai išmokų sistemos susiejamos su mokesčių rinkimo sistemomis. Mokesčių kreditai yra mokesčių lengvata, kuria sumažinama mokesčių kreditais besinaudojančio asmens mokesstinė prievolė.

Jeigu taikant mokesčių kreditų sistemą jais besinaudojančiam asmeniui susidaro perteklius (lengvata didesnė už prievolę), mokesčių kreditų sistema yra mokėtinų mokesčių kreditų sistema. Pagal mokėtinų mokesčių kreditų sistemą mokėjimai gali būti skirti ir neapmokestinamiesiems, ir apmokestinamiesiems asmenims. Pagal mokėtinų mokesčių kreditų sistemą visa mokesčių kreditų suma į sąskaitas įrašoma kaip valdžios sektoriaus išlaidos, o ne kaip mokesčių pajamų sumažinimas.

Kai kurios mokesčių kreditų sistemos, priešingai, yra nemokėtinų mokesčių kreditų sistemos, pagal kurias mokesčių kreditai negali būti didesni už mokesčių prievolę. Taikant nemokėtinų mokesčių kreditų sistemą visi mokesčių kreditai yra įtraukiami į mokesčių sistemą ir jais mažinamos valdžios sektoriaus mokesčių pajamos.

- 4.82. Einamieji pajamų, turto ir kt. mokesčiai įrašomi į sąskaitas tada, kai atliekama mokesčių prievolės lemianti veikla, sandoriai ar kiti įvykiai.

Tačiau tam tikrų rūšių ekonominė veikla, sandoriai ar įvykiai, dėl kurių pagal mokesčių teisės aktus turėtų atsirasti susijusių vienetų prievolė mokėti mokesčius, dažnai išvengia mokesčių institucijų dėmesio. Nėra pagrindo manyti, kad tokia veikla, sandoriai ar įvykiai lemia finansinio turto ar išpareigojimų atsiradimą mokėtinų arba gautinų sumų forma. Mokėtinos sumos į sistemą įrašomos tik tada, kai jos pagrindžiamos mokesčių apskaičiavimo dokumentais, mokesčių deklaracijomis ar kitais dokumentais, kuriais sukuriama aiški mokesčių mokėtojo prievolė mokėti mokesčius. Trūkstanti mokesčiai nevertinami, jei nepagrindžiami mokesčių apskaičiavimo dokumentais.

Galimi du į sąskaitas įrašomų mokesčių duomenų šaltiniai: sumos gali būti pagrįstos mokesčių apskaičiavimo dokumentais ar deklaracijomis ir pinigų priėmimo kvitais.

- a) Jei naudojami mokesčių apskaičiavimo dokumentai ir deklaracijos, sumos koreguojamos taikant koeficientą, kuriuo sudaroma galimybė atsižvelgti į įvertintas ar deklaruotas, bet nesurinktas sumas. Kaip alternatyva, kapitalo pervedimas į atitinkamus sektorius į sąskaitas įrašomas kaip lygus šio koregavimo sumai. Koeficientai nustatomi remiantis ankstesne patirtimi ir esamais lūkesčiais, susijusiais su įvertintomis ir deklaruotomis, bet nesurinktomis sumomis. Koeficientai nustatomi atskirai konkrečių rūšių mokesčiams.
- b) Jei naudojami pinigų priėmimo kvitai, jie koreguojami pagal laiką, kad pinigai būtų susieti su laiku, kai vyko mokesčių prievolę lėmusi veikla, sandoriai ar kiti įvykiai (arba tam tikrų pajamų mokesčių atveju – kai buvo nustatyta mokesčių suma). Šis koregavimas grindžiamas vidutiniu laiko skirtumu tarp veiklos, sandorių ar kitų įvykių (arba mokesčių sumos nustatymo) ir mokesčių pinigais gavimo kvito.

Jeigu einamuosius pajamų, turto ir kt. mokesčius darbdavys išskaičiuoja prieš išmokėdamas atlyginimą, jie įtraukiami į darbo užmokesčių, net ir tuo atveju, kai darbdavys jų faktiškai neperveda valdžios sektoriui. Nurodoma, kad namų ūkių sektorius sumoka visą sumą valdžios sektoriui. Faktiškai nesumokėtos sumos neutralizuojamos įtraukiant jas į D.995 poziciją kaip valdžios sektoriaus kapitalo pervedimus darbdavių sektoriui.

Kai kuriais atvejais prievolė mokėti pajamų mokesčius gali būti nustatyta tik pasibaigus atskaitiniam laikotarpiui, kuriuo susikaupė pajamos. Todėl tokių mokesčių įrašymo į sąskaitas laikas turėtų būti kiek lankstesnis. Pavyzdžiui, iš karto iš išmokėto atlyginimo mokami pajamų mokesčiai, pavyzdžiui, iš karto iš išmokamo atlyginimo atskaitomi pajamų mokesčiai ir reguliarūs avansiniai pajamų mokesčių mokėjimai, gali būti įrašomi į sąskaitas jų mokėjimo laikotarpiu, o bet kokia galutinė pajamų mokesčių prievolė gali būti įrašoma į tokios prievolės nustatymo laikotarpį.

Einamieji pajamų, turto ir kt. mokesčiai įrašomi į:

- a) sektorių, kuriems priskiriami mokesčių mokėtojai, antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos panaudojimo puse;
- b) valdžios sektoriaus antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos išteklių puse;
- c) išorės sąskaitos pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų panaudojimo ir išteklių puses.

SOCIALINĖS IŠMOKOS IR IŠMOKOS (D.6)

- 4.83. *Apibrėžtis.* Socialinės išmokos – pervedimai namų ūkiams pinigais arba natūra, skirti palengvinti jiems tenkančią finansinę naštą, susijusią su tam tikrų rūšių rizika ar reikmėmis, mokami per kolektyvines sistemas arba tokioms sistemoms nepriklausančių valdžios sektoriaus vienetų ir namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų; socialinėms išmokoms priskiriami valdžios sektoriaus pervedimai gamintojams, atliekami siekiant apsaugoti atskirus namų ūkius nuo tam tikros socialinės rizikos ar reikmių.

- 4.84. Toliau pateikiamas rizikos veiksmų ar reikmių, dėl kurių socialinės išmokos gali tapti mokėtinomis, sąrašas:

- a) liga;
- b) invalidumas, negalia;

- c) nelaimingas atsitikimas darbe arba profesinė liga;
- d) senatvė;
- e) maitintojo netektis;
- f) motinystė;
- g) šeima;
- h) užimtumo skatinimas;
- i) nedarbas;
- j) būstas;
- k) švietimas;
- l) skurdas.

Valdžios institucijų mokėjimai būsto nuomininkams siekiant sumažinti jų nuomos mokesčius laikomi socialinėms išmokomis, išskyrus specialiąsias išmokas, kurias valdžios institucijos moka kaip darbdaviai.

4.85. Socialinėms išmokoms priskiriami:

- a) einamieji ir vienkartiniai pervedimai pagal sistemas, kurioms mokamos įmokos, taikomos visai bendruomenei arba didelei bendruomenės daliai ir kurias nustato ir kontroliuoja valdžios sektoriaus vienetai (socialinės apsaugos sistemos);
- b) einamieji ir vienkartiniai pervedimai pagal sistemas, kurias darbdaviai sukuria savo darbuotojams, buvusiems darbuotojams arba jų išlaikomiems asmenims (kitos su užimtumu susijusios socialinio draudimo sistemos). Įmokas gali mokėti darbuotojai ir (arba) darbdaviai; jas taip pat gali mokėti savarankiškai dirbantys asmenys;
- c) valdžios sektoriaus vienetų ir namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų atliekami einamieji pervedimai, siejami ne su ankstesniu įmokų mokėjimu, o paprastai su gaunamų pajamų dydžiu. Tokie pervedimai paprastai vadinami socialine parama.

4.86. Socialinėms išmokoms nepriskiriamos:

- a) draudimo išmokos, mokamos pagal draudimo liudijimus, sudarytus asmenine apdraustojo iniciatyva, nedalyvaujant jo darbdaviui ar valdžios sektoriui;
- b) draudimo išmokos, mokamos pagal draudimo liudijimus, sudarytus tik norint gauti nuolaidą, net jei tokie liudijimai sudaromi pagal kolektyvinę sutartį.

4.87. Kad asmeninis draudimo liudijimas būtų laikomas socialinio draudimo sistemos dalimi, įvykiai arba aplinkybės, nuo kurių dalyviai apdraudžiami, turi atitikti 4.84 dalyje nurodytą riziką ar poreikius, be to, turi būti įvykdyta viena arba kelios iš šių sąlygų:

- a) dalyvavimas sistemoje yra privalomas teisiškai arba nustatytas darbuotojo ar darbuotojų grupės įdarbinimo sąlygose;
- b) draudimo sistema yra kolektyvinė ir yra skirta konkrečiai dirbančiųjų grupei (nepriklausomai nuo to, ar tai samdomieji darbuotojai, savarankiškai dirbantys ar nedirbantys asmenys), o dalyvauti joje gali tik šios grupės nariai;
- c) darbdavys draudimo sistemai moka įmokas (faktines arba sąlygines) darbuotojo vardu, nepriklausomai nuo to, ar darbuotojas taip pat moka įmokas.

4.88. *Apibrėžtis.* Socialinio draudimo sistemos – sistemos, pagal kurias jų dalyviai privalo arba yra darbdavių ar valdžios sektoriaus skatinami apsidrausti nuo tam tikrų įvykių arba aplinkybių, kurios gali turėti neigiamo poveikio jų arba jų išlaikomų asmenų gerovei. Pagal tokias sistemas socialinio draudimo įmokas moka darbuotojai ar kiti asmenys arba darbdaviai savo darbuotojų vardu, kad tiems darbuotojams, kitiems įmokų mokėtojams, jų išlaikomiems asmenims ar maitintojo netekusiems asmenims einamuoju arba paskesniais laikotarpiais užtikrintų teisę gauti socialinio draudimo išmokas.

Socialinio draudimo sistemos sukuriamos dirbančiųjų grupėms, arba galimybę jose dalyvauti teisiškai turi visi dirbantieji ar tam tikrų kategorijų darbuotojai, įskaitant nedirbančius asmenis ir samdomuosius darbuotojus. Socialinės apsaugos sistemos gali būti įvairios: nuo privačių, tam tikroms vieno darbdavio samdomų darbuotojų grupėms skirtų sistemų iki visai šalies darbo jėgai skirtų socialinės apsaugos sistemų. Darbuotojų dalyvavimas tokiose sistemose gali būti savanoriškas, tačiau kur kas dažniau dalyvavimas yra privalomas. Pavyzdžiui, reikalingas dalyvauti atskirų darbdavių tvarkomose sistemose gali būti kolektyviai sutartas darbdavių ir jų samdomų darbuotojų įdarbinimo sąlygose.

4.89. Socialinio draudimo sistemos gali būti dviejų rūšių:

- a) visai bendruomenei arba dideliems jos segmentams skirtos socialinės apsaugos sistemos, kurias nustato, kontroliuoja ir finansuoja valdžios sektoriaus vienetai. Pagal tokias sistemas mokamos pensijos gali būti siejamos arba nesiejamos su gavėjo atlyginimo dydžiu ar darbo stažu. Ne pensijų išmokos rečiau siejamos su atlyginimo dydžiu;
- b) kitos su užimtumu susijusios sistemos. Tokios sistemos siejamos su darbdavio ir darbuotojo santykiais mokant pensiją ir, tam tikrais atvejais, kitas pagal įdarbinimo sąlygas mokamas išmokas, kai pagal socialinės apsaugos nuostatas prievolė mokėti išmokas nepavedama valdžios sektoriui.

4.90. Valdžios sektoriaus vienetų tvarkomos ir jų samdomiems darbuotojams, o ne visiems dirbantiems gyventojams skirtos socialinio draudimo sistemos, priskiriamos ne socialinės apsaugos sistemoms, bet kitoms su užimtumu susijusioms sistemoms.

Grynosios socialinės įmokos (D.61)

4.91. *Apibrėžtis.* Grynosios socialinės įmokos – faktinės arba sąlyginės įmokos, kurias namų ūkiai moka pagal socialinio draudimo sistemas, kad sukauptų ateityje mokėtinas socialines išmokas. Grynosios socialinės įmokos (D.61) apskaičiuojamos taip:

faktinės darbdavių socialinės įmokos (D.611)

pridėjus sąlygines darbdavių socialines įmokas (D.612)

pridėjus faktines namų ūkių socialines įmokas (D.613)

pridėjus papildomas namų ūkių socialines įmokas (D.614)

atimami mokėjimai už socialinio draudimo sistemos paslaugas (D.61SC).

Mokėjimai už socialinio draudimo sistemos paslaugas – tai sistemos administruojančių vienetų gauti mokėjimai už paslaugas. Jie yra grynujų socialinių įmokų apskaičiavimo dalis (D.61); tai ne perpaskirstomieji sandoriai, o produkcijos ir vartojimo išlaidų dalis.

Faktinės darbdavių socialinės įmokos (D.611)

4.92. Faktinės darbdavių socialinės įmokos (D.611) atitinka D.121 srautą.

Faktines darbdavių socialines įmokas moka darbdaviai pagal socialinės apsaugos sistemas ir pagal kitas su užimtumu susijusias socialinio draudimo sistemas, kad užtikrintų savo darbuotojų teisę gauti socialines išmokas.

Faktines darbdavių socialines įmokas darbdaviai moka savo darbuotojų naudai, todėl jų vertė į sąskaitas įrašoma kartu su darbo užmokesčiu pinigais ir natūra kaip vienas iš atlygio darbuotojams elementų. Socialinės įmokos tuomet įrašomos kaip einamieji pervedimai, kuriuos darbuotojai moka pagal socialinės apsaugos sistemas ir kitas su užimtumu susijusias socialinio draudimo sistemas.

Šią poziciją sudaro dvi kategorijos:

- a) faktinės darbdavių pensijų įmokos (D.6111), kurios atitinka D.1211 srautą;
- b) faktinės darbdavių ne pensijų įmokos (D.6112), kurios atitinka D.1212 srautą.

- 4.93. Mokėti faktines socialines įmokas gali būti privaloma pagal įstatymus ar kitus teisės aktus, arba jos gali būti mokamos pagal tam tikro ekonominės veiklos vieneto kolektyvines sutartis arba tam tikros įmonės darbdavio ir darbuotojų susitarimus, arba todėl, kad jos yra numatytos konkrečioje darbo sutartyje. Tam tikrais atvejais draudimo įmokos gali būti mokamos savanoriškai.

Tokioms savanoriškoms įmokoms priskiriamos:

- a) socialinės įmokos, kurias į socialinės apsaugos fondą moka asmenys, kurie teisiškai neprivalo jų mokėti;
 - b) socialinės įmokos, mokamos draudimo įmonėms (arba tam pačiam sektoriui priskiriamiems pensijų fondams) dalyvaujant papildomose draudimo sistemose, kurias įmonės organizuoja savo darbuotojų naudai ir kuriose darbuotojai dalyvauja savanoriškai;
 - c) įmokos savidraudos sistemoms, kurių nariais gali būti darbuotojai arba savarankiškai dirbantys asmenys.
- 4.94. Įrašymo į sąskaitas laikas: faktinės darbdavių socialinės įmokos (D.611) įrašomos į sąskaitas, kai atliktas darbas, dėl kurio įmokos tampa mokėtinomis.
- 4.95. Valdžios sektoriui mokėtinos socialinės įmokos į sąskaitas įrašomos remiantis dviem šaltiniais – įmokų apskaičiavimo dokumentų ir deklaracijų duomenimis arba pinigų priėmimo kvitų duomenimis.

- a) Jei naudojami mokesčio apskaičiavimo dokumentai ir deklaracijos, sumos koreguojamos taikant koeficientą, kuriuo sudaroma galimybė atsižvelgti į įvertintas ar deklaruotas, bet nesurinktas sumas. Kaip alternatyva, kapitalo pervedimas į atitinkamus sektorius sąskaitose galėtų būti nurodomas taikant tokį patį koregavimą. Koeficientai nustatomi remiantis ankstesne patirtimi ir esamais lūkesčiais, susijusiais su įvertintomis ir deklaruotomis, bet nesurinktomis sumomis. Koeficientai nustatomi atskirai konkrečių rūšių socialinėms įmokoms.
- b) Jei naudojami pinigų priėmimo kvitai, jie koreguojami pagal laiką, kad pinigai būtų susieti su laiku, kai vyko prievolė mokėti socialinę įmoką lėmusi veikla (arba kai atsiranda prievolė). Šis koregavimas gali būti grindžiamas vidutiniu laiko skirtumu tarp veiklos (arba prievolės atsiradimo) ir pinigų priėmimo kvito.

Jeigu valdžios sektoriui mokėtinas socialines įmokas darbdavys išskaičiuoja iš atlyginimo, jos įtraukiamos į darbo užmokestį, neatsižvelgiant į tai, ar darbdavys jas pervedė valdžios sektoriui. Nurodoma, kad namų ūkių sektorius sumoka visą sumą valdžios sektoriui. Faktiškai nesumokėtos sumos neutralizuojamos įtraukiant jas į D.995 poziciją kaip valdžios sektoriaus kapitalo pervedimus darbdavių sektoriui.

- 4.96. Faktinės darbdavių socialinės įmokos įrašomos į:
- a) namų ūkių antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos panaudojimo pusę;
 - b) išorės sąskaitos pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų panaudojimo pusę (jei tai yra nerezidentų namų ūkiai);
 - c) draudikų arba darbdavių rezidentų antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos išteklių pusę;
 - d) išorės sąskaitos pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų išteklių pusę (jei tai yra draudikai ar darbdaviai nerezidentai).

Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos (D.612)

- 4.97. *Apibrėžtis.* Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos (D.612) atitinka socialines išmokas (atėmus galimas darbuotojų socialines įmokas), kurias darbdaviai moka tiesiogiai (t. y. nesiejamos su darbdavių faktinėmis įmokomis) savo darbuotojams arba buvusiems darbuotojams ir kitiems teisę jas gauti turintiems asmenims.

Jos atitinka D.122 srautą, kaip aprašyta atlygiui darbuotojams skirtoje dalyje. Jų vertė turi būti grindžiama aktuariniais skaičiavimais arba pagrįsta dabartiniams darbuotojams mokamo darbo užmokesčio procentine dalimi arba prilyginama nekaupiamosiomis ne pensijų išmokomis, kurias įmonė moka per tą patį ataskaitinį laikotarpį.

Sąlyginės darbdavių socialines įmokas (D.612) sudaro dvi kategorijos:

- a) sąlyginės darbdavių pensijų įmokos (D.6121). Jos atitinka D.1221 srautą;

- b) sąlyginės darbdavių ne pensijų įmokos (D.6122). Jos atitinka D.1222 srautą.
- 4.98. Įrašymo į sąskaitas laikas: sąlyginės darbdavių socialinės įmokos, kurios yra privalomųjų tiesioginių socialinių išmokų atitikmuo, įrašomos į sąskaitas tada, kai atliekamas darbas. Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos, atitinkančios savanoriškąsias tiesiogines socialines išmokas, įrašomos į laikotarpio, kuriuo mokamos išmokos, sąskaitas.
- 4.99. Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos įrašomos į:
- namų ūkių antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos ir išorės sąskaitos pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų panaudojimo pusę;
 - sektorių, kuriems priklauso darbdaviai ar draudikai rezidentai, antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos ir išorės sąskaitos pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų išteklių pusę.

Faktinės namų ūkių socialinės įmokos (D.613)

- 4.100. *Apibrėžtis.* Faktinės namų ūkių socialinės įmokos – socialinės įmokos, kurias savo vardu socialinio draudimo sistemoms moka samdomieji darbuotojai, savarankiškai dirbantys asmenys arba nedirbantys asmenys.

Faktinės namų ūkių socialines įmokas (D.613) sudaro dvi kategorijos:

- faktinės namų ūkių pensijų įmokos (D.6131);
- faktinės namų ūkių ne pensijų įmokos (D.6132).

Įrašymo į sąskaitas laikas: faktinės namų ūkių socialinės įmokos įrašomos į sąskaitas kaupiamuoju principu. Dirbančių asmenų atveju šios įmokos įrašomos į sąskaitas, kai atliekamas darbas, dėl kurio įmokos tampa mokėtinomis. Nedirbančių asmenų atveju šios įmokos įrašomos į sąskaitas, kai reikia mokėti įmokas.

Sąskaitų sistemoje faktinės namų ūkių socialinės įmokos įrašomos:

- namų ūkių antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos ir išorės sąskaitos pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų panaudojimo pusėje;
- sektorių, kuriems priklauso darbdaviai, antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos ir išorės sąskaitos pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų išteklių pusėje.

Papildomos namų ūkių socialinės įmokos (D.614)

- 4.101. *Apibrėžtis.* Papildomas namų ūkių socialines įmokas sudaro nuosavybės pajamos, per atskaitinį laikotarpį uždirbtos iš pensinių ir nepensinių išsipareigojimų / teisių.

Šią poziciją sudaro dvi kategorijos:

- papildomos namų ūkių pensijų įmokos (D.6141);
- papildomos namų ūkių ne pensijų įmokos (D.6142). D. 6142 pozicija atitinka papildomas namų ūkių įmokas, susijusias su tokia socialine rizika ir reikmėmis (išskyrus pensijas), kaip antai liga, motinystė, nelaimingas atsitikimas darbe, negalia, atleidimas iš darbo ir kt.

Papildomos namų ūkių socialinės įmokos nurodomos pensijų fondų administratorių namų ūkiams mokamų nuosavybės pajamų pirminių pajamų išdėstymo sąskaitoje (Investicijų pajamos, mokėtinos pagal pensinius išsipareigojimus / teises, D.442).

Kadangi praktiškai pensijų fondų administratoriai nepaskirsto šių pajamų, antrinio pajamų paskirstymo sąskaitoje jos nurodomos kaip pajamos, kurias namų ūkiai papildomų socialinių įmokų forma vėl perveda pensijų fondams.

Įrašymo į sąskaitas laikas: papildomos namų ūkių socialinės įmokos įrašomos į sąskaitas tada, kai susikaupia.

Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra (D.62)

4.102. D.62 poziciją sudaro trys subpozicijos:

socialinės apsaugos išmokos pinigais (D.621);

kitos socialinio draudimo išmokos (D.622);

socialinė parama pinigais (D.623).

Socialinės apsaugos išmokos pinigais (D.621)

4.103. *Apibrėžtis.* Socialinės apsaugos išmokos pinigais – socialinės apsaugos fondų namų ūkiams pinigais mokamos socialinio draudimo išmokos. Kompensacijos laikomos socialiniais pervedimais natūra (D.632), todėl socialinės apsaugos išmokoms pinigais nepriskiriamos.

Tokios išmokos yra mokamos pagal socialinės apsaugos sistemas.

Jos skirstomos į:

— socialinės apsaugos pensijų išmokas pinigais (D.6211),

— socialinės apsaugos ne pensijų išmokas pinigais (D.6212).

Kitos socialinio draudimo išmokos (D.622)

4.104. *Apibrėžtis.* Kitos socialinio draudimo išmokos atitinka išmokas, kurias moka darbdaviai pagal kitas su užimtumu susijusias socialinio draudimo sistemas. Kitos su užimtumu susijusios socialinio draudimo išmokos yra socialinės išmokos (pinigais arba natūra), kurios pagal socialinio draudimo (išskyrus socialinės apsaugos) sistemas yra mokamos sistemų įmokų mokėtojams, jų išlaikomiems asmenims ar maitintojo netekusiems asmenims.

Paprastai šioms išmokoms priskiriama:

a) nepertraukiamai mokamas įprastinio arba sumažinto dydžio darbo užmokestis dėl ligos, nelaimingo atsitikimo, motinystės ir panašių priežasčių nedirbantiems asmenims;

b) išlaikomiems asmenims mokamos šeimos, mokymosi ir kitos išmokos;

c) senatvės arba maitintojo netekimo pensijos buvusiems darbuotojams arba maitintojo netekusiems asmenims ir išeitinių pašalpų mokėjimas darbuotojams arba maitintojo netekusiems asmenims atleidimo iš darbo, nedarbingumo, mirties dėl nelaimingo atsitikimo ir kitais atvejais (jei siejamas su kolektyvinėmis sutartimis);

d) išmokos su darbuotojo darbu nesusijusioms bendrosioms medicinos paslaugų išlaidoms kompensuoti;

e) reabilitacijos ir senelių namai.

Kitos socialinio draudimo išmokos (D.622) skirstomos į:

— kitas socialinio draudimo pensijų išmokas (D.6221),

— kitas socialinio draudimo ne pensijų išmokas (D.6222).

Socialinė parama pinigais (D.623)

4.105. *Apibrėžtis.* Socialinė parama pinigais – valdžios sektoriaus vienetų arba namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų einamieji pervedimai namų ūkiams, skirti toms pačioms reikmėms kaip socialinio draudimo išmokos, tačiau atliekami ne pagal socialinio draudimo sistemas, kuriose dalyvavimas yra privalomas ir paprastai užtikrinamas socialinėmis įmokomis.

Todėl joms nepriskiriamos visos socialinės apsaugos fondų mokamos išmokos. Socialinė parama gali būti mokama šiomis aplinkybėmis:

a) nėra socialinio draudimo sistemos, kuri galėtų būti taikoma tam tikromis aplinkybėmis;

b) socialinio draudimo sistema ar sistemos yra, tačiau tam tikri namų ūkiai jose nedalyvauja, todėl neturi teisės gauti socialinio draudimo išmokų;

- c) socialinio draudimo išmokos laikomos nepakankamomis tam tikroms reikmėms tenkinti, todėl papildomai mokamos socialinės paramos išmokos;
- d) įgyvendinant bendrąją socialinę politiką.

Tokioms išmokoms nepriskiriami einamieji pervedimai, mokami dėl įvykių ar aplinkybių, nuo kurių paprastai nedraudžiama pagal socialinio draudimo sistemas (t. y. pervedimai gaivalinių nelaimių atveju įrašomi prie kitų einamųjų pervedimų arba prie kitų kapitalo pervedimų).

4.106. Socialinių išmokų, išskyrus socialinius pervedimus natūra (D.62), įrašymo į sąskaitas laikas:

- a) išmokos pinigais į sąskaitas įrašomos tada, kai nustatomos teisės į išmokas;
- b) išmokos natūra į sąskaitas įrašomos tada, kai suteikiamos paslaugos, arba kai perleidžiama ne rinkos gamintojų tiesiogiai namų ūkiams tiekiamų prekių nuosavybės teisė.

4.107. Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra (D.62), įrašomos į:

- a) išmokas skiriančių sektorių antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos panaudojimo pusę;
- b) išorės sąskaitos pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų panaudojimo pusę (jei tai likusio pasaulio sektoriaus skiriamos išmokos);
- c) namų ūkių antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos išteklių pusę;
- d) išorės sąskaitos pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų išteklių pusę (jei tai nerezidentų namų ūkiams skiriamos išmokos).

Socialiniai pervedimai natūra (D.63)

4.108. *Apibrėžtis.* Socialiniams pervedimams natūra (D.63) priskiriamos atskiros prekės ir paslaugos, kurias atskiriems namų ūkiams nemokamai arba už ekonominiu požiūriu nereikšmingą kainą tiekia (teikia) valdžios sektoriaus vienetai ir namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI, neatsižvelgiant į tai, ar tai rinkoje įsigytos prekės ir paslaugos, ar valdžios sektoriaus vienetų arba namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų pagaminta (sukurta) ne rinkos produkcija. Socialiniai pervedimai natūra finansuojami iš mokesčių, kitų valdžios sektoriaus pajamų arba socialinės apsaugos įmokų arba, namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų atveju, iš dovanotų lėšų ir nuosavybės pajamų.

Namų ūkiams nemokamai arba ekonomiškai nereikšmingomis kainomis teikiamos paslaugos yra apibūdinamos kaip individualios paslaugos, atskiriant jas nuo visai visuomenei arba didžiajai jos daliai teikiamų kolektyvinių paslaugų, kaip antai gynyba ir gatvių apšvietimas. Individualios paslaugos – tai daugiausia švietimo ir sveikatos paslaugos, nors dažnai yra teikiamos ir kitų rūšių paslaugos, pavyzdžiui, apgyvendinimo, kultūros ir poilsio paslaugos.

4.109. Socialinius pervedimus natūra (D.63) sudaro:

Socialiniai pervedimai natūra – valdžios sektoriaus ir namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų ne rinkos produkcija (D.631)

Apibrėžtis. Socialinius pervedimus natūra (valdžios sektoriaus ir namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų ne rinkos produkcija) (D.631) ne rinkos gamintojai tiesiogiai teikia gavėjams. Visi mokėjimai, kuriuos namų ūkiai atlieka patys, turi būti išskaityti.

Socialiniai pervedimai natūra (valdžios sektoriaus ir namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų įsigyta rinkos produkcija) (D.632)

Apibrėžtis. Socialinius pervedimus natūra (valdžios sektoriaus ir namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų įsigyta rinkos produkcija) (D.632) atlieka:

- a) socialinės apsaugos fondai kompensuodami namų ūkių išlaidas, kurias namų ūkiai patiria įsigydami konkrečias prekes ir paslaugas, arba
- b) rinkos gamintojai, iš kurių valdžios sektorius įsigyja atitinkamas prekes ir paslaugas, tiesiogiai gavėjams.

Visi mokėjimai, kuriuos namų ūkiai atlieka patys, turi būti išskaityti.

Kai namų ūkis išigyja prekę ar paslaugą, o išlaidas arba jų dalį vėliau kompensuoja socialinės apsaugos fondas, namų ūkis gali būti laikomas veikiančiu socialinės apsaugos fondo vardu. Faktiškai namų ūkis suteikia socialinės apsaugos fondui trumpalaikę paskolą, kuri grąžinama, kai namų ūkiui kompensuojamos patirtos išlaidos.

Kompensuotų išlaidų suma įrašoma kaip tiesiogiai socialinės apsaugos fondo patirtos išlaidos tuo metu, kai namų ūkis išigyja prekes ar paslaugas, o prie namų ūkių išlaidų įrašomas tik išigijimo kainos ir kompensuotos sumos skirtumas, jei toks yra. Taigi kompensuotų išlaidų suma nėra laikoma socialinės apsaugos fondų einamuoju pervedimu pinigais namų ūkiams.

- 4.110. Galima pateikti šiuos socialinių pervedimų natūra (D.63) pavyzdžius: medicininis arba dantų gydymas, operavimas, hospitalizacija, akiniai ir kontaktiniai lęšiai, medicinos prietaisai ar įranga ir panašios su socialine rizika ar reikmėmis susijusios prekės ir paslaugos.

Kiti pervedimų, atliekamų ne pagal socialinio draudimo sistemas, pavyzdžiai: aprūpinimas socialiniu būstu, būsto pašalpos, dieniniai stacionarai, profesinis mokymas, transporto kainų lengvatos (jeigu taikomos socialiniais tikslais) ir panašios su socialine rizika ar reikmėmis susijusios prekės ir paslaugos. Kai valdžios sektorius atskiriems namų ūkiams nemokamai ar už ekonominiu požiūriu nereikšmingą kainą tiekia (teikia) su socialine rizika ar reikmėmis nesusijusias prekes ir paslaugas, kaip antai poilsio, kultūros ar sporto paslaugos, jos laikomos socialiniais pervedimais natūra (valdžios sektoriaus ir namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų ne rinkos produkcija) (D.631).

- 4.111. Įrašymo į sąskaitas laikas: socialiniai pervedimai natūra (D.63) į sąskaitas įrašomi tada, kai suteikiamos paslaugos arba kai perleidžiama gamintojų tiesiogiai namų ūkiams tiekiamų prekių nuosavybės teisė.

Socialiniai pervedimai natūra (D.63) į sąskaitas įrašomi:

- a) išmokas skiriančių sektorių pajamų natūra perskirstymo sąskaitos panaudojimo pusėje;
- b) namų ūkių pajamų natūra perskirstymo sąskaitos išteklių pusėje.

Suteiktų prekių ir paslaugų vartojimas įrašomas į koreguotų disponuojamųjų pajamų panaudojimo sąskaitą.

Socialinių pervedimų natūra su likusio pasaulio sektoriumi nebūna (jie priskiriami D.62 pozicijai „Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra“).

KITI EINAMIEJI PERVEDIMAI (D.7)

Grynosios ne gyvybės draudimo įmokos (D.71)

- 4.112. *Apibrėžtis.* Grynosios ne gyvybės draudimo įmokos (D.71) – įmokos, mokamos pagal institucinių vienetų sudarytus draudimo liudijimus. Atskirų namų ūkių sudaryti draudimo liudijimai yra liudijimai, kuriuos namų ūkiai sudaro savo iniciatyva ir savo pačių naudai, nepriklausomai nuo savo darbdavių ar valdžios sektoriaus ir ne pagal socialinio draudimo sistemą. Grynasis ne gyvybės draudimo įmokas sudaro faktinės įmokos, kurias draudėjai moka už ataskaitiniu laikotarpiu jiems suteikiamą draudimo apsaugą (perkeltos įmokos), ir įmokų priedai, mokami iš draudėjams priskirtų nuosavybės pajamų, atskaičius draudimą tvarkančios draudimo įmonės gautus mokėjimus už paslaugas.

Grynosios ne gyvybės draudimo įmokos yra sumos, mokamos už apsaugą nuo įvairių įvykių ar nelaimingų atsitikimų, dėl kurių padaroma žalos prekėms, turtui ar asmenims dėl gamtinių ar žmogaus sukeltų priežasčių (pavyzdžiui, gaisro, potvynio, avarijos, susidūrimo, vagystės, smurto, nelaimingo atsitikimo, ligos ir kt.), arba nuo finansinių nuostolių, atsirandančių dėl ligos, nedarbo, nelaimingų atsitikimų ir panašių įvykių.

Grynosios ne gyvybės draudimo įmokos yra dviejų kategorijų:

- a) grynosios ne gyvybės tiesioginio draudimo įmokos (D.711);
- b) grynosios ne gyvybės perdraudimo įmokos (D.712).

- 4.113. Įrašymo į sąskaitas laikas: grynosios ne gyvybės draudimo įmokos įrašomos į sąskaitas tada, kai perkeliamos.

Draudimo įmokos, iš kurių atskaitomi mokėjimai už paslaugas, yra ta visų įmokų, sumokėtų einamuoju laikotarpiu arba praėjusiais laikotarpiais, dalis, kuria draudžiama nuo einamuoju laikotarpiu atsirandančios rizikos.

Per einamąjį laikotarpį perkeltos įmokos turi būti atskirtos nuo einamuoju laikotarpiu mokėtinų įmokų, kuriomis gali būti draudžiama nuo būsimais laikotarpiais ir einamuoju laikotarpiu galinčios atsirasti rizikos.

Grynosios ne gyvybės draudimo įmokos įrašomos į:

- a) draudėjų rezidentų antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos panaudojimo puse;
- b) išorės sąskaitos pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų panaudojimo pusę (draudėjų nerezidentų atveju);
- c) draudimo įmonių rezidenčių antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos išteklių pusę;
- d) išorės sąskaitos pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų išteklių pusę (draudimo įmonių nerezidenčių atveju).

Ne gyvybės draudimo išmokos (D.72)

4.114. *Apibrėžtis.* Ne gyvybės draudimo išmokos (D.72) – pagal ne gyvybės draudimo sutartis mokėtinos išmokos; tai yra sumos, kurias draudimo įmonės privalo sumokėti, kad atlygintų asmenims ar prekėms (įskaitant pagrindines gamybos priemones) padarytą žalą.

Šią poziciją sudaro dvi kategorijos:

- a) ne gyvybės tiesioginio draudimo išmokos (D.721);
- b) ne gyvybės perdraudimo išmokos (D.722).

4.115. Ne gyvybės draudimo išmokoms nepriskiriami socialinėms išmokoms priskirtini mokėjimai.

Ne gyvybės draudimo išmokos sumokėjimas yra laikomas pervedimu išmokų gavėjui. Tokie mokėjimai yra laikomi einamaisiais pervedimais net tada, kai ilgalaikio turto atsitiktinio sunaikinimo arba smarkaus kūno sužalojimo atveju turi būti išmokamos didelės sumos.

Ypač didelės išmokos (pvz., ekstremaliojo įvykio atveju) gali būti laikomos ne einamaisiais, bet kapitalo pervedimais (žr. 4.165 dalies k punktą).

Išmokų gavėjų gautos sumos paprastai nėra skiriamos kokiam nors konkrečiam tikslui, o sugadintos ar sunaikintos prekės arba turtas nebūtinai turi būti sutaisytas ar pakeistas.

Išmokos tampa mokėtinomis dėl trečiųjų šalių draudėjų turtui padarytos žalos ar kūno sužalojimo. Tokiais atvejais teisėtos išmokos į sąskaitas įrašomos kaip draudimo įmonių tiesiogiai žalą patyrusioms šalims (ne per draudėją) mokėtinos išmokos.

4.116. Grynosios perdraudimo įmokos ir išmokos apskaičiuojamos lygiai taip pat kaip ne gyvybės draudimo įmokos ir išmokos. Kadangi perdraudimo verslas yra susitelkęs keliose šalyse, daugiausia perdraudimo liudijimų sudaroma su vienetais nerezidentais.

Susiklosčius aplinkybėms, kurios būdingos ir ne gyvybės draudimui, kai kurie vienetai, ypač valdžios sektoriaus vienetai, gali suteikti garantiją debitoriaus nemokumo atveju. Taip yra, kai išduodama daug tos pačios rūšies garantijų ir įmanoma realiai įvertinti bendrą įsipareigojimų nevykdymo lygį. Tokiu atveju sumokėti mokesčiai (ir iš jų gautos nuosavybės pajamos) yra laikomos ne gyvybės draudimo įmokomis, o reikalavimai pagal standartinių paskolų garantijas laikomi ne gyvybės draudimo išmokomis.

4.117. Įrašymo į sąskaitas laikas: ne gyvybės draudimo išmokos įrašomos į sąskaitas tada, kai įvyksta nelaimingas atsitikimas arba kitas draudžiamasis įvykis.

Jos įrašomos į:

- a) draudimo įmonių rezidenčių antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos panaudojimo puse;
- b) išorės sąskaitos pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų panaudojimo pusę (draudimo įmonių nerezidenčių atveju);

- c) sektorių išmokų gavėjų antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos išteklių pusę;
- d) išorės sąskaitos pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų išteklių pusę (išmokų gavėjų nerezidentų atveju).

Einamieji pervedimai valdžios sektoriuje (D.73)

- 4.118. *Apibrėžtis.* Einamiesiems pervedimams valdžios sektoriuje (D.73) priskiriami įvairių valdžios sektoriaus subsektorių (centrinės valdžios, krašto (regiono) valdžios, vietos valdžios ir socialinės apsaugos fondų) tarpusavio pervedimai, išskyrus mokesčius, subsidijas, investicijų dotacijas ir kitus kapitalo pervedimus.

Einamiesiems pervedimams valdžios sektoriuje (D.73) nepriskiriami kito vieneto vardu atliekami pervedimai; šie pervedimai sąskaitose nurodomi tik vieną kartą, t. y. vieneto gavėjo, kurio vardu atliekamas pervedimas, išteklių pusėje (žr. 1.78 dalį). Konkrečiai, tokia padėtis susidaro tada, kai valdžios sektoriaus institucija (pvz., centrinės valdžios padalinys) renka mokesčius, kurie visi arba jų dalis savaime pervedami kitai valdžios sektoriaus institucijai (pvz., vietos valdžios institucijai). Tokiais atvejais kitai valdžios sektoriaus institucijai skirtos mokesčių įplaukos nurodomos taip, tarsi jas būtų tiesiogiai surinkusi ši institucija, o ne kaip einamasis pervedimas valdžios sektoriuje. Toks sprendimas pirmiausia pasirenkamas mokesčių, skirtų kitai valdžios sektoriaus institucijai ir renkamų kaip centrinės valdžios nustatytų mokesčių priemokos, atveju. Vėlavimas pervesti mokesčius iš vieno valdžios sektoriaus vieneto kitam valdžios sektoriaus vienetui nurodomas finansinės sąskaitos dalyje „Kitos gautinos (mokėtinos) sumos“.

Pervedamos mokesčių įplaukos, sudarančios centrinės valdžios pervedimų kitai valdžios sektoriaus institucijai dalį, priskiriamos einamiesiems pervedimams valdžios sektoriuje. Tokie pervedimai nėra susiję su kokios nors konkrečios kategorijos mokesčiais ir jie nėra atliekami automatiškai, bet daugiausia per tam tikrus fondus (regionų ir vietos valdžios fondus) laikantis centrinės valdžios nustatyto proporcinio paskirstymo.

- 4.119. Įrašymo į sąskaitas laikas: einamieji pervedimai valdžios sektoriuje įrašomi į sąskaitas tada, kai pagal galiojančius teisės aktus jie turi būti atliekami.
- 4.120. Valdžios sektoriaus einamieji pervedimai nurodomi valdžios sektoriaus subsektorių antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos panaudojimo ir išteklių pusėse. Einamieji pervedimai valdžios sektoriuje yra vidiniai valdžios sektoriaus srautai ir nėra nurodomi viso sektoriaus konsoliduotoje sąskaitoje.

Einamasis tarptautinis bendradarbiavimas (D.74)

- 4.121. *Apibrėžtis.* Einamajam tarptautiniam bendradarbiavimui (D.74) priskiriami visi valdžios sektoriaus ir likusio pasaulio sektoriaus vyriausybių arba tarptautinių organizacijų tarpusavio pervedimai pinigais arba natūra, išskyrus investicines dotacijas ir kitus kapitalo pervedimus.

- 4.122. D.74 pozicijai priskiriama:

- a) valdžios sektoriaus įmokos tarptautinėms organizacijoms (išskyrus vyriausybių, kurios yra viršvalstybinių organizacijų narės, mokamus mokesčius);
- b) einamieji pervedimai, kuriuos valdžios sektorius gauna iš a punkte nurodytų institucijų ar organizacijų. Tiesioginiai Europos Sąjungos institucijų einamieji pervedimai rinkos gamintojams rezidentams į sąskaitas įrašomi kaip likusio pasaulio sektoriaus mokamos subsidijos;
- c) valdžios sektorių tarpusavio einamieji pervedimai pinigais (pvz., mokėjimai užsienio valstybių arba užjūrio teritorijų biudžeto deficitams finansuoti) arba natūra (pvz., maisto ar karinės įrangos dovanojimas, parama po gaivalinių nelaimių tiekiant maistą, rūbus, vaistus ir kt.);
- d) valdžios sektoriaus, Europos Sąjungos institucijos arba tarptautinės organizacijos mokamas darbo užmokestis besivystančiose šalyse dirbantiems konsultantams ir techniniams darbuotojams.

Einamajam tarptautiniam bendradarbiavimui priskiriami valdžios sektoriaus ir šalyje įsikūrusių tarptautinių organizacijų tarpusavio pervedimai, nes tarptautinės organizacijos nėra laikomos šalių, kuriose jos yra įsikūrusios, instituciniais vienetais rezidentais.

- 4.123. Įrašymo į sąskaitas laikas: šie pervedimai įrašomi į sąskaitas tada, kai pagal galiojančius teisės aktus jie turi būti atliekami (privalomų pervedimų atveju), arba tada, kai pervedimai yra atliekami (savanoriškų pervedimų atveju).

4.124. Einamasis tarptautinis bendradarbiavimas sąskaitose nurodomas:

- a) valdžios sektoriaus antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos panaudojimo ir išteklių pusėse;
- b) išorės sąskaitos pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų panaudojimo ir išteklių pusėse.

Įvairūs einamieji pervedimai (D.75)

Einamieji pervedimai namų ūkiams paslaugas teikiančioms ne pelno institucijoms (D.751)

4.125. *Apibrėžtis.* Einamiesiems pervedimams namų ūkiams paslaugas teikiančioms ne pelno institucijoms priskiriamos visos savanoriškos įmokos (išskyrus palikimą), narystės mokesčiai ir finansinė parama, kurią namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos gauna iš namų ūkių (įskaitant nerezidentų namų ūkius) ir, rečiau, iš kitų vienetų.

4.126. Einamiesiems pervedimams namų ūkiams paslaugas teikiančioms ne pelno institucijoms priskiriami:

- a) reguliarūs nario mokesčiai, kuriuos namų ūkiai moka profesinėms sąjungoms ir politinėms, sporto, kultūros, religinėms ir panašioms organizacijoms, priskiriamoms namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų sektoriui;
- b) savanoriškos namų ūkių, korporuotų įmonių ir likusio pasaulio sektoriaus įmokos (išskyrus palikimą) namų ūkiams paslaugas teikiančioms ne pelno institucijoms, įskaitant pervedimus natūra, pavyzdžiui, labdaros organizacijoms dovanojamas maistas, drabužiai, atklodės, vaistai ir kt., skirti išdalyti rezidentų ir nerezidentų namų ūkiams. Tokia nuostata taikoma vartojimo prekėms, nes didelių dovanų (nefinansiniu turtu laikomų vertybių) pervedimai nurodomi D.99 pozicijoje „Kiti kapitalo pervedimai“ (žr. 4.165 dalies e punktą).

Namų ūkių dovanojami nepageidaujami ar naudoti daiktai į sąskaitas kaip pervedimai neįrašomi;

- c) valdžios sektoriaus parama ir dotacijos, išskyrus specialiai kapitalo išlaidoms finansuoti skirtus pervedimus, kurie į sąskaitas įrašomi kaip investicinės dotacijos.

Einamiesiems pervedimams namų ūkiams paslaugas teikiančioms ne pelno institucijoms nepriskiriami nario mokesčiai arba stojimo įmokos rinkos ne pelno institucijoms, teikiančioms paslaugas įmonėms, kaip antai prekybos rūmai ar prekybos asociacijos; šie mokesčiai ir įmokos yra laikomi mokėjimu už suteiktas paslaugas.

4.127. Įrašymo į sąskaitas laikas: einamieji pervedimai namų ūkiams paslaugas teikiančioms ne pelno institucijoms įrašomi į sąskaitas tada, kai jie yra atliekami.

4.128. Einamieji pervedimai namų ūkiams paslaugas teikiančioms ne pelno institucijoms įrašomi į:

- a) įmokas mokančių sektorių antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos panaudojimo pusę;
- b) išorės sąskaitos pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų panaudojimo pusę;
- c) namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos išteklių pusę.

Einamieji pervedimai tarp namų ūkių (D.752)

4.129. *Apibrėžtis.* Einamieji pervedimai tarp namų ūkių (D.752) – visi einamieji pervedimai pinigais arba natūra, kuriuos atlieka rezidentų namų ūkiai kitiems rezidentų arba nerezidentų namų ūkiams arba kuriuos rezidentų namų ūkiai gauna iš rezidentų arba nerezidentų namų ūkių. Konkrečiai, tokiems pervedimams priskiriami nuolat užsienyje gyvenančių emigrantų arba dirbančių asmenų (arba užsienyje metus ar ilgiau dirbančių asmenų) perlaidos savo šeimos nariams, gyvenantiems jų kilmės šalyje, arba tėvų perlaidos kitur gyvenantiems vaikams.

4.130. Einamųjų pervedimų tarp namų ūkių įrašymo į sąskaitas laikas: jie įrašomi į sąskaitas tada, kai atliekamas pervedimas.

4.131. Einamieji pervedimai tarp namų ūkių įrašomi į:

- a) namų ūkių antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos panaudojimo ir išteklių pusę;
- b) išorės sąskaitos pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų panaudojimo ir išteklių pusę.

Kiti įvairūs einamieji pervedimai (D.759)

Baudos ir delspinigiai (sankcijos)

4.132. *Apibrėžtis.* Instituciniams vienetams teismų ar kvaziteisminių institucijų skiriami baudos ir delspinigiai (sankcijos) yra laikomi kitais įvairiais einamaisiais pervedimais (D.759).

4.133. Kitiems įvairiems einamiesiems pervedimams (D.759) nepriskiriama:

- a) už vengimą arba vėlavimą mokėti mokesčius mokesčių institucijų skiriamos baudos ir delspinigiai (sankcijos), kurie (-os) negali būti atskirti (-os) nuo pačių mokesčių, todėl priskiriami (-os) mokesčiams;
- b) mokėjimai už licencijų įsigijimą, kurie į sąskaitas įrašomi arba kaip mokesčiai, arba kaip mokėjimai už valdžios sektoriaus vienetų suteiktas paslaugas.

4.134. Įrašymo į sąskaitas laikas: baudos ir sankcijos į sąskaitas įrašomos tada, kai atsiranda prievolė jas mokėti.

Loterijos ir azartiniai lošimai

4.135. *Apibrėžtis.* Už loterijos bilietus sumokėtos arba lažiniu pastatytos sumos susideda iš dviejų dalių: mokėjimo už loteriją arba azartinį lošimą organizuojančio vieneto paslaugas ir laimėtojams sumokamo likutinio einamojo pervedimo.

Mokėjimas už paslaugas gali būti gana didelis, ir į jį gali būti įskaityti gamybos mokesčiai, kuriais apmokestinamas lošimų paslaugų organizavimas. Sistemoje šie pervedimai nurodomi kaip tiesioginiai loterijos ar azartinio lošimo dalyvių (t. y. namų ūkių) tarpusavio pervedimai. Jei dalyviai yra nerezidentų namų ūkiai, gali atsirasti didelių namų ūkių sektoriaus ir likusio pasaulio sektoriaus grynųjų pervedimų.

Įrašymo į sąskaitas laikas: likutiniai einamieji pervedimai įrašomi į sąskaitas tada, kai jie yra atliekami.

Kompensaciniai mokėjimai

4.136. *Apibrėžtis.* Kompensaciniai mokėjimai – institucinių vienetų einamieji pervedimai kitiems instituciniams vienetams, atliekami kompensuojant už kūno sužalojimą ar žalą turtui, išskyrus ne gyvybės draudimo išmokas. Kompensaciniai mokėjimai yra teismo priteisti privalomieji mokėjimai arba neteisminiu būdu sutarti savanoriški mokėjimai. Šiai pozicijai priskiriami valdžios sektoriaus vienetų arba namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų savanoriški mokėjimai, atliekami kompensuojant už kūno sužalojimą ar žalą turtui dėl gaivalinių nelaimių, išskyrus kapitalo pervedimams priskiriamus mokėjimus.

4.137. Įrašymo į sąskaitas laikas: kompensaciniai mokėjimai įrašomi į sąskaitas tada, kai jie yra atliekami (savanoriški mokėjimai) arba kai jie turi būti atliekami (privalomieji mokėjimai).

4.138. Kitų rūšių įvairūs einamieji pervedimai:

- a) namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų einamieji pervedimai valdžios sektoriui, jei tai ne mokesčiai;
- b) valdžios sektoriaus mokėjimai valstybės įmonėms, priskiriamoms nefinansinėms bendrovėms ir kvazibendrovėms, skirti padengti neįprastai dideles pensijų išmokas;
- c) valdžios sektoriaus arba namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų rezidentų ir nerezidentų namų ūkiams mokamos kelionės stipendijos ir premijos (kompensacijos);
- d) valdžios sektoriaus namų ūkiams tam tikrais laikotarpiais mokamos priemokos, skirtos atlyginti už santaupų laikymą atitinkamu laikotarpiu;
- e) namų ūkių atlyginamos išlaidos, kurias jų vardu patiria socialinės gerovės organizacijos;
- f) namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų einamieji pervedimai likusio pasaulio sektoriui;
- g) bendrovių teikiama finansinė parama, jei tokie mokėjimai negali būti laikomi reklamos arba kitų paslaugų pirkimu (pavyzdžiui, labdara arba stipendijos);
- h) valdžios sektoriaus einamieji pervedimai namų ūkiams kaip vartotojams, jeigu tie pervedimai neįrašomi į sąskaitas kaip socialinės išmokos;
- i) centrinio banko atitiktinis pervedimas pinigų finansinėms institucijoms (PFI) (S.122 ir S.125), skirtas padengti centrinio banko produkcijos netiesiogiai paskirstytos dalies tarpinį vartojimą (žr. 14 skyrių „NAFTAP“).

4.139. Įrašymo į sąskaitas laikas: 4.138 dalyje nurodyti pervedimai įrašomi į sąskaitas tada, kai jie atliekami, išskyrus valdžios sektoriaus pervedimus arba pervedimus valdžios sektoriui, kurie įrašomi į sąskaitas tada, kai jie turi būti atlikti.

Kiti įvairūs einamieji pervedimai į sąskaitas įrašomi:

- a) visų sektorių antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos išteklių ir panaudojimo pusėse;

b) išorės sąskaitos pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų išteklių ir panaudojimo pusėse.

PVM ir BNP grindžiami ES nuosavi ištekliai (D.76)

4.140. *Apibrėžtis.* PVM ir BNP grindžiami trečiojo ir ketvirtojo tipo ES nuosavi ištekliai (D.76) – kiekvienos valstybės narės valdžios sektoriaus einamieji pervedimai Europos Sąjungos institucijoms.

PVM grindžiami trečiojo tipo ES nuosavi ištekliai (D.761) ir BNP grindžiami ketvirtojo tipo ES nuosavi ištekliai (D.762) – į Sąjungos institucijų biudžetą mokamos įmokos. Kiekvienos valstybės narės įmokos dydis apskaičiuojamas atsižvelgiant į jos PVM bazę ir BNP.

D. 76 pozicijai taip pat priskiriamos įvairios valdžios sektoriaus su mokesčiais nesusijusios įmokos Europos Sąjungos institucijoms (D.763).

Įrašymo į sąskaitas laikas: PVM ir BNP grindžiami trečiojo ir ketvirtojo tipo nuosavi ištekliai įrašomi į sąskaitas tada, kai turi būti mokami.

PVM ir BNP grindžiami trečiojo ir ketvirtojo tipo nuosavi ištekliai įrašomi į:

- a) valdžios sektoriaus antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos panaudojimo pusę;
- b) išorės sąskaitos pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų išteklių pusę.

KOREGAVIMAS DĖL PENSINIŲ ĮSIPAREIGOJIMŲ / TEISIŲ POKYČIŲ (D.8)

4.141. *Apibrėžtis.* Koregavimas dėl pensinių įsipareigojimų / teisių pokyčių (D.8) atliekamas, kad namų ūkių taupyme atsispindėtų teisių į pensijų išmokas, į kurias namų ūkiai turi konkrečių reikalavimų, pokytis. Pensinių įsipareigojimų / teisių pokytis atsiranda dėl to, kad įmokos ir išmokos įrašomos antrinio pajamų paskirstymo sąskaitoje.

4.142. Sistemos finansinėse sąskaitose ir balansuose laikoma, kad su pensijų išmokomis susiję įsipareigojimai / teisės priklauso namų ūkiams, todėl yra būtinas koreguojamasis straipsnis siekiant užtikrinti, kad bet koks pensijų įmokų perviršis, palyginti su pensijų įplaukais, nedarytų poveikio namų ūkių taupymui.

Kad tokio poveikio neliktų, koreguojama taip:

prie visos su pensijomis susijusių faktinių ir sąlyginių pensijų sistemoms mokamų socialinių įmokų, į kurias namų ūkiai turi konkrečių reikalavimų, vertės

pridėjus visą papildomų įmokų, mokamų iš pensijų sistemų išmokų gavėjams priskirtų nuosavybės pajamų, vertę

atėmus susijusių mokėjimų už paslaugas vertę

atėmus visą pensijų, kurias pensijų sistemos išmoka kaip socialinio draudimo išmokas, vertę

gauta suma, prieš apskaičiuojant taupymą, pridedama prie namų ūkių disponuojamųjų pajamų (arba koreguotų disponuojamųjų pajamų) pajamų panaudojimo sąskaitoje.

Taigi namų ūkių taupymas yra lygus taupymui, kuris būtų apskaičiuotas, jei pensijų įmokos ir pensijų įplaukos antrinio pajamų paskirstymo sąskaitoje nebūtų nurodomos kaip einamieji pervedimai. Šis koreguojamasis straipsnis yra reikalingas tam, kad būtų galima suderinti namų ūkių taupymą su jų pensinių įsipareigojimų / teisių pokyčiais, nurodomais sistemos finansinėje sąskaitoje. Žinoma, būtinas ir atitinkamas vienetų, atsakingų už pensijų mokėjimą, koregavimas pajamų panaudojimo sąskaitose.

4.143. Įrašymo į sąskaitas laikas: koregavimas į sąskaitas įrašomas atsižvelgiant į jį sudarančių srautų laiką.

4.144. Koregavimas dėl pensinių įsipareigojimų / teisių pokyčių įrašomas į:

- a) sektorių, kuriems priskiriami pensijas privalantys mokėti vienetai, pajamų panaudojimo sąskaitų panaudojimo pusę;
- b) išorės sąskaitos pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų panaudojimo pusę (institucinių vienetų nerezidentų atveju);

- c) namų ūkių sektoriaus pajamų panaudojimo sąskaitų išteklių pusę;
- d) išorės sąskaitos pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų išteklių pusę (nerezidentų namų ūkių atveju).

KAPITALO PERVEDIMAI (D.9)

4.145. *Apibrėžtis.* Kapitalo pervedimams būdinga tai, kad bent viena iš sandorio šalių turi įsigyti arba perleisti turtą. Neatsižvelgiant į tai, ar kapitalo pervedimas atliekamas pinigais, ar natūra, jis lemia atitinkamą finansinio arba nefinansinio turto pokytį, kuris nurodomas vienos arba abiejų sandorio šalių balansuose.

4.146. Kapitalo pervedimas natūra – nuosavybės teisių į turtą (išskyrus atsargas ir pinigus) perleidimas arba įsipareigojimų panaikinimas kreditoriaus iniciatyva, už tai negaunant jokio atlygio.

Kapitalo pervedimas pinigais – pinigų, kuriuos pirmoji šalis gavo perleidusi turtą (išskyrus atsargas) arba kuriuos antroji šalis numato arba privalo naudoti turtui (išskyrus atsargas) įsigyti, pervedimas. Būtina pervedimo sąlyga – antroji šalis, gavėjas, už įsigyjamą turtą privalo atsiskaičiuoti pinigais.

Nefinansinio turto pervedimo vertė nustatoma remiantis įvertine kaina, už kurią turtas (nesvarbu, naujas ar naudotas) galėtų būti parduotas rinkoje, pridėjus visas transporto, įrengimo ar kitas su nuosavybės teisių perleidimu susijusias pervedančio asmens sąnaudas, bet atėmus visas tokias gavėjo išlaidas. Finansinio turto pervedimų vertė nustatoma taip pat kaip ir kitų finansinio turto ar įsipareigojimų įsigijimų ar perleidimų vertė.

4.147. Kapitalo pervedimams priskiriami kapitalo mokesčiai (D.91), investicinės dotacijos (D.92) ir kiti kapitalo pervedimai (D.99).

Kapitalo mokesčiai (D.91)

4.148. *Apibrėžtis.* Kapitalo mokesčiai (D.91) – mokesčiai, kuriais nereguliariai ir labai nedažnai apmokestinama instituciniams vienetams priklausančio turto arba grynoji nuosavo kapitalo vertė, arba turto, kurį vienas institucinis vienetas perduoda kitam kaip palikimą, dovaną ir pan., vertė.

4.149. Kapitalo mokesčiams (D.91) priskiriami:

- a) kapitalo pervedimo mokesčiai: paveldėjimo mokesčiai, palikimo mokesčiai ir dovanojimo tarp asmenų mokesčiai, kuriais apmokestinamas gavėjų kapitalas. Turto pardavimo mokesčiai šiai kategorijai nepriskiriami;
- b) kapitalo rinkliavos: šioms rinkliavoms priskiriamos atsiktinės ir išskirtinės rinkliavos, kuriomis apmokestinamas instituciniams vienetams priklausantis turtas arba nuosavas kapitalas. Tai gali būti vertės padidėjimo rinkliavos, t. y. mokesčiai, kuriais apmokestinamas žemės ūkio paskirties žemės vertės padidėjimas gavus leidimą ją naudoti kaip komercinės ar gyvenamosios paskirties žemę.

Kapitalo prieaugio mokesčiai į sąskaitas įrašomi ne kaip kapitalo mokesčiai, bet kaip einamieji pajamų, turto ir kt. mokesčiai.

4.150. Galimi du į sąskaitas įrašomų mokesčių duomenų šaltiniai: mokesčių apskaičiavimo dokumentai ir deklaracijos arba pinigų priėmimo kvitai.

- a) Jei naudojami mokesčių apskaičiavimo dokumentai ir deklaracijos, sumos koreguojamos taikant apskaičiuotų ir deklaruotų, bet nesurinktų sumų koeficientą. Kaip alternatyva, kapitalo pervedimas į atitinkamus sektorius į sąskaitas įrašomas kaip lygus šio koregavimo sumai. Koeficientai nustatomi remiantis ankstesne patirtimi ir esamais lūkesčiais, susijusiais su mokesčių apskaičiavimo dokumentuose ir deklaracijose apskaičiuotomis ir deklaruotomis, bet nesurinktomis sumomis. Koeficientai nustatomi atskirai konkrečių rūšių mokesčiams.
- b) Jei naudojami pinigų priėmimo kvitai, jie koreguojami pagal laiką, kad pinigai būtų susieti su laiku, kai vyko mokesčinę prievolę lėmusi veikla arba, jei tokių duomenų nėra, kai buvo nustatyta mokesčio suma. Šis koregavimas grindžiamas vidutiniu laiko skirtumu tarp veiklos (arba mokesčio sumos nustatymo) ir mokesčių pinigais gavimo kvito.

4.151. Kapitalo mokesčiai įrašomi į:

- a) sektorių, kuriems priskiriami mokesčių mokėtojai, kapitalo sąskaitos įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčių (-) pusę;
- b) valdžios sektoriaus kapitalo sąskaitos įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčių (+) pusę;

c) likusio pasaulio sektoriaus kapitalo sąskaitos išsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčių pusę.

Investicinės dotacijos (D.92)

4.152. *Apibrėžtis.* Investicinės dotacijos (D.92) – valdžios sektoriaus arba likusio pasaulio sektoriaus kapitalo pervedimai pinigais arba natūra kitiems instituciniams vienetams rezidentams arba nerezidentams, skirti visoms ilgalaikio turto įsigijimo sąnaudoms arba jų daliai finansuoti.

Likusio pasaulio sektoriaus investicinėms dotacijoms priskiriamos dotacijos, kurias išmoka tiesiogiai Europos Sąjungos institucijos (pvz., Europos žemės ūkio garantijų fondo (EŽŪGF) ir Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP) pervedimai).

4.153. Investicinės dotacijos natūra – valdžios sektoriaus kitiems vienetams rezidentams arba nerezidentams atliekamas transporto įrangos, mašinų ir kitos įrangos perdavimas, taip pat tiesioginis pastatų ir kitų statinių perdavimas disponuoti vienetams rezidentams arba nerezidentams.

4.154. Valdžios sektoriaus kitų ekonomikos sektorių naudai atliekamo kapitalo formavimo vertė į sąskaitas įrašoma kaip investicinės dotacijos visais atvejais, kai galima nustatyti naudos gavėją ir kai naudos gavėjas tampa kapitalo savininku. Tokiais atvejais kapitalo formavimas įrašomas į naudos gavėjo kapitalo sąskaitą kaip turto pokyčiai ir yra finansuojamas iš investicinės dotacijos, kuri įrašoma į tą pačią sąskaitą kaip išsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai.

4.155. Investicinėms dotacijoms (D.92) priskiriami ir vienkartiniai mokėjimai, kuriais finansuojamas kapitalo formavimas tuo pačiu laikotarpiu, ir periodiniai mokėjimai už ankstesniu laikotarpiu atliktą kapitalo formavimą. Valdžios sektoriaus metinių mokėjimų įmonėms dalys, kuriomis amortizuojamos įmonių skolos, skirtos valdžios sektoriaus kapitalo formavimo projektams finansuoti, yra laikomos investicinėmis dotacijomis.

4.156. Valdžios sektoriaus lengvatinių palūkanų dotacijos investicinėms dotacijoms nepriskiriamos. Valdžios institucijų išsipareigojimas apmokėti dalį palūkanų išlaidų laikomas einamuoju paskirstomuoju sandoriu. Vis dėlto, kai dotacija finansuojama tiek skolos amortizacija, tiek pasiskolinto kapitalo palūkanos ir kai šių dviejų elementų atskirti neįmanoma, visa dotacija sąskaitose nurodoma kaip investicinė dotacija.

4.157. Be dotacijų privačioms įmonėms, investicinėms dotacijoms nefinansinėms bendrovėms ir kvazibendrovėms priskiriamos kapitalo dotacijos instituciniais vienetais laikomoms valstybės įmonėms, jeigu dotaciją suteikiantis valdžios sektoriaus padalinys nereikalauja iš valstybės įmonės jos grąžinti.

4.158. Investicinėms dotacijoms namų ūkių sektoriui priskiriamos dotacijos įmonėms, išskyrus bendroves ir kvazibendroves, įrangai įsigyti ir atnaujinti bei dotacijos namų ūkiams būstui statyti, įsigyti ir gerinti.

4.159. Investicinėms dotacijoms valdžios sektoriui priskiriami mokėjimai (išskyrus lengvatinių palūkanų dotacijas) valdžios sektoriaus subsektoriams, skirti kapitalo formavimui finansuoti. Investicinės dotacijos valdžios sektoriuje yra vidiniai valdžios sektoriaus srautai ir nėra nurodomi viso sektoriaus konsoliduotoje sąskaitoje. Investicinių dotacijų valdžios sektoriuje pavyzdys gali būti konkrečiam tikslui – finansuoti bendrojo pagrindinio kapitalo formavimą – skirti centrinės valdžios sektoriaus pervedimai vietos valdžios sektoriui. Pervedimai, skirti įvairiems neapibrėžtiems tikslams, į sąskaitas įrašomi kaip einamieji pervedimai valdžios sektoriuje, net jei jais finansuojamas kapitalo formavimo išlaidos.

4.160. Investicinės dotacijos, kurias valdžios sektorius ir likusio pasaulio sektorius skiria ne pelno institucijoms, yra atskiriamos nuo einamųjų pervedimų ne pelno institucijoms laikantis 4.159 dalyje nurodytų kriterijų.

4.161. Investicinėms dotacijoms likusio pasaulio sektoriui priskiriami tik konkrečiam tikslui – finansuoti vienetų nerezidentų kapitalo formavimą – skirti pervedimai. Tokiems pervedimams, pavyzdžiui, priskiriami neatlyginami pervedimai, skirti tiltams, keliams, gamykloms, ligoninėms ar mokykloms arba tarptautinių organizacijų pastatams besivystančiose šalyse statyti. Tai gali būti tam tikrą laikotarpį mokami periodiniai mokėjimai arba vienkartiniai mokėjimai. Be to, šiai pozicijai priskiriamas pagrindinių gamybos priemonių tiekimas be atlygio arba sumažinta kaina.

4.162. Įrašymo į sąskaitas laikas: investicinės dotacijos pinigais įrašomos į sąskaitas tada, kai turi būti atliekamas mokėjimas. Investicinės dotacijos natūra įrašomos į sąskaitas tada, kai perleidžiama turto nuosavybės teisė.

4.163. Investicinės dotacijos įrašomos į:

a) valdžios sektoriaus kapitalo sąskaitos išsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčių (–) pusę;

- b) investicines dotacijas gaunančių sektorių kapitalo sąskaitos išpareigojimų ir grynosios vertės pokyčių (+) puse;
- c) likusio pasaulio sektoriaus kapitalo sąskaitos išpareigojimų ir grynosios vertės pokyčių puse.

Kiti kapitalo pervedimai (D.99)

4.164. *Apibrėžtis.* Kiti kapitalo pervedimai (D.99) – pervedimai (išskyrus investicines dotacijas ir kapitalo mokesčius), kuriais tarp įvairių ekonomikos sektorių ir subsektorių arba likusio pasaulio sektoriaus perskirstomas taupymas arba turtas, o ne pajamos. Šie pervedimai gali būti atliekami pinigais arba natūra (skolos prisiėmimo arba skolos panaikinimo atvejai) ir atitinka savanorišką turto pervedimą.

4.165. Kitiems kapitalo pervedimams (D.99) priskiriami šie sandoriai:

- a) valdžios sektoriaus arba likusio pasaulio sektoriaus mokėjimai gamybos priemonių, kurios buvo sunaikintos arba kurioms buvo padaryta žala karo, kitų politinių įvykių ar gaivalinių nelaimių (pvz., potvynių) metu, savininkams;
- b) valdžios sektoriaus pervedimai nefinansinėms bendrovėms ir kvazibendrovėms, skirti per kelerius finansinius metus susidariusiems nuostoliams arba ypatingiems nuostoliams, kuriuos lėmė nuo įmonės nepriklausantys veiksniai, padengti (net ir kapitalo injekcijos atveju);
- c) pervedimai tarp valdžios sektoriaus subsektorių, skirti nenumatytoms išlaidoms arba sukauptam deficitui padengti. Tokie pervedimai tarp valdžios sektoriaus subsektorių yra valdžios sektoriaus srautai ir nėra nurodomi viso sektoriaus konsoliduotoje sąskaitoje;
- d) nepasikartojančios valdžios sektoriaus priemokos namų ūkiams, skiriamos kaip atlygis už kelerius metus laikytas santaupas;
- e) palikimas, didelės dovanos, kurias vieni kitiems dovanoja asmenys, ir skirtingiems sektoriams priklausančių vienetų vienetų kitiems dovanojamos lėšos, įskaitant palikimą ir dideles dovanas ne pelno institucijoms. Dovanų ne pelno institucijoms pavyzdžiai – dovanos universitetams naujų bendrabučių, bibliotekų, laboratorijų ir pan. statybos sąnaudoms padengti;
- f) atitiktinis skolų panaikinimo sandoris, sudarytas bendru institucinių vienetų, priklausančių skirtingiems sektoriams ar subsektoriams, sutarimu (pavyzdžiui, valdžios sektoriaus atliekamas užsienio šalies skolos panaikinimas; pagal garantijas atliekami mokėjimai, taip atleidžiant išpareigojimų nevykdančius debitorius nuo išpareigojimų), išskyrus konkretų valdžios sektoriui mokamų mokesčių ir socialinių įmokų atvejį (žr. j punktą). Toks skolų panaikinimas bendru sutarimu yra laikomas kreditoriaus kapitalo pervedimu debitoriui, kurio vertė yra lygi skolos likučio vertei skolos panaikinimo metu. Panašiai, sandoris, atitinkantis skolos prisiėmimo ir panašius sandorius (garantijų, susijusių su nestandartinių garantijų sistemomis, aktyvavimo arba skolos pertvarkymo, kai dalis skolos panaikinama arba perkeliama), taip pat laikomas kapitalo pervedimu. Tačiau toliau išvardyti sandoriai kapitalo pervedimui nepriskiriami:
 - 1) kvazibendrovės savininko finansinių reikalavimų kvazibendrovės atžvilgiu panaikinimas ir kvazibendrovės išpareigojimų prisiėmimas. Šis atvejis laikomas nuosavybės vertybinių popierių ir investicinių fondų akcijų (F.5) sandoriu;
 - 2) valdžios sektoriaus atliekamas viešosios bendrovės, kuri sistemoje išnyksta kaip institucinis vienetas, skolos panaikinimas ir prisiėmimas. Šis atvejis nurodomas kitų turto apimties pokyčių sąskaitoje (K.5);
 - 3) valdžios sektoriaus atliekamas viešosios bendrovės skolos panaikinimas ir prisiėmimas vykstant privatizavimui, kurį reikia užbaigti per trumpą laiką. Šis atvejis yra laikomas nuosavybės vertybinių popierių ir investicinių fondų akcijų (F.5) sandoriu.

Skolos nurašymas nepriskiriamas sandoriams tarp institucinių vienetų, todėl nenurodomas nei kapitalo, nei finansinėje sąskaitoje. Jeigu kreditorius nusprendžia nurašyti skolą, skolos nurašymas įrašomas į kreditoriaus ir debitoriaus kitų turto apimties pokyčių sąskaitas. Atidėjiniai blogoms skoloms yra laikomi institucinio vieneto gamintojo vidaus buhalteriniais įrašais ir į sąskaitas neįrašomi, išskyrus tikėtinų nuostolių dėl neveiksnių paskolų, kurie balansuose nurodomi kaip papildomi straipsniai, atveju. Vienašalis debitoriaus atsisakymas grąžinti skolą taip pat nėra sandoris ir į sąskaitas neįrašomas;

- g) ta realizuotojo kapitalo prieaugio (arba nuostolių) dalis, kuri yra perskirstoma kitam sektoriui, pavyzdžiui, draudimo bendrovių namų ūkiams perskirstomas kapitalo prieaugis. Tačiau netiesiogiai atliekamus (pavyzdžiui, per kontroliuojančiąją bendrovę) privatizavimo pajamų pervedimus valdžios sektoriui atitinkantys sandoriai į sąskaitas įrašomi kaip finansiniai vertybinių popierių ir investicinių fondų akcijų sandoriai (F.5), todėl neturi įtakos valdžios sektoriaus grynajam skolinimui ir grynajam skolinimuisi;

- h) dideli mokėjimai kompensuojant už žalą ar kūno sužalojimą, už kuriuos nėra kompensuojama pagal draudimo liudijimus (išskyrus a punkte nurodytus valdžios sektoriaus arba likusio pasaulio sektoriaus mokėjimus). Šie mokėjimai priteisiami arba dėl jų susitariama neteisminiū būdu. Pavyzdžiai – mokėjimai, kuriais kompensuojama dėl didelių sprogimų, naftos išsiliejimų, šalutinio vaistų poveikio ir dėl kitų veiksmų atsiradusi žala;
- i) darbdavių (įskaitant valdžios sektorių) arba valdžios sektoriaus įgyvendinant socialinę funkciją atliekami ypatingieji mokėjimai socialinio draudimo fondams, jei šiais mokėjimais padidinami fondų aktuariniai atidėjiniai. Atitinkami koreguojamieji socialinio draudimo fondų mokėjimai namų ūkiams taip pat į sąskaitas įrašomi kaip kiti kapitalo pervedimai (D.99);
- j) jei valdžios sektoriui mokami mokesčiai ir socialinės įmokos yra įrašomi į sąskaitas remiantis mokesčių apskaičiavimo dokumentais ir deklaracijomis, ta dalis, kuri, tikėtina, nebus surinkta, neutralizuojama tuo pačiu ataskaitiniu laikotarpiu. Neutralizuojama D.995 pozicijoje į sąskaitas įrašant „Kitą kapitalo pervedimą“ (D.99) tarp valdžios sektoriaus ir atitinkamų sektorių. Šis D.995 srutas suskirstomas pagal įvairių susijusių mokesčių ir socialinių įmokų kodus;
- k) draudimo išmokos katastrofos atveju; po katastrofos visa su ja susijusių reikalavimų vertė, apskaičiuota remiantis draudimo sektoriaus informacija, į sąskaitas įrašoma kaip draudimo bendrovių kapitalo pervedimas draudėjams. Jeigu draudimo sektorius negali pateikti informacijos apie su katastrofa susijusius reikalavimus, šių reikalavimų vertė nustatoma iš faktinių reikalavimų vertės atėmus laikotarpiu, kai įvyko katastrofa, pakoreguotų reikalavimų vertę;
- l) visuomenės sukurtas turtas, kurį prižiūrėti yra įsipareigojęs valdžios sektorius.

4.166. Įrašymo į sąskaitas laikas:

- a) kiti kapitalo pervedimai pinigais įrašomi į sąskaitas tada, kai turi būti atliekamas mokėjimas;
- b) kiti kapitalo pervedimai natūra įrašomi į sąskaitas tada, kai perleidžiama turto nuosavybės teisė arba kai kreditorius panaikina prievolę.

4.167. Kiti kapitalo pervedimai yra nurodomi sektorių ir likusio pasaulio sektoriaus kapitalo sąskaitos įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčių pusėje.

SAMDOMŲJŲ DARBUOTOJŲ AKCIJŲ PASIRINKIMO SANDORIAI (SDAPS)

- 4.168. Speciali pajamų natūra forma – darbuotojui darbdavio suteikiama galimybė ateityje tam tikrą nustatytą dieną už nustatytą kainą įsigyti akcijų. SDAPS yra panašus į išvestinę finansinę priemonę, taigi darbuotojas gali pasirinkti jo neįvykdyti, nes akcijų kaina yra mažesnė, palyginti su kaina, už kurią jis gali jį įvykdyti, arba jis nebedirba tam darbdaviui, todėl praranda pasirinkimo sandorį.
- 4.169. Paprastai darbdavys praneša savo darbuotojams apie sprendimą sudaryti jiems galimybę už tam tikrą kainą (iš anksto nustatytą kainą) po tam tikro laiko sudaryti akcijų pasirinkimo sandorį, jeigu laikomasi tam tikrų sąlygų (pavyzdžiui, gali būti reikalaujama, kad darbuotojas vis dar dirbtų toje įmonėje, arba tokia galimybė gali būti susiejama su įmonės veiklos rezultatais). Samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandorių įrašymo į nacionalines sąskaitas laikas turi būti aiškiai apibrėžtas. Teisių suteikimo diena – diena, kai darbuotojams sudaroma galimybė sudaryti pasirinkimo sandorį, teisių įsigaliojimo diena – ankstyviausia data, kurią galima įvykdyti pasirinkimo sandorį, ir sandorio įvykdymo diena – diena, kai pasirinkimo sandoris faktiškai įvykdomas (arba netenka galios).
- 4.170. Remiantis Tarptautinių apskaitos standartų valdyba (TVAS) apskaitos rekomendacijomis, įmonė, norėdama apskaičiuoti tikrąją pasirinkimo sandorio vertę teisių suteikimo dieną, turi atitinkamu metu iš anksto nustatytą akcijų kainą padauginti iš teisių įsigaliojimo dieną numatomų įvykdyti pasirinkimo sandorių skaičiaus, padalyto iš metų, kuriuos darbuotojas turėtų būti išdirbęs iki teisių įsigaliojimo dienos, skaičiaus.
- 4.171. Jeigu rinkos kaina nežinoma ir bendrovė nėra jos apskaičiavusi pagal minėtas rekomendacijas, ESS pasirinkimo sandorio vertė gali būti nustatyta pagal pasirinkimo sandorių kainodaros modelį. Taikant tokius modelius atsižvelgiama į du pasirinkimo sandorių vertės aspektus. Pirma, numatoma suma, kuria teisių įsigaliojimo dieną atitinkamų akcijų rinkos kaina viršys iš anksto nustatytą kainą. Antra, daroma prielaida, kad laikotarpiu nuo teisių įsigaliojimo dienos iki sandorio įvykdymo dienos kaina dar padidės.
- 4.172. Kol pasirinkimo sandoris nėra įvykdomas, darbdavio ir darbuotojo susitarimas savo esme yra išvestinė finansinė priemonė, todėl nurodomas abiejų šalių finansinėse sąskaitose.
- 4.173. Apskaičiuota SDAPS vertė turi būti nustatoma teisių suteikimo dieną. Ši suma turi būti įrašoma kaip atlygio darbuotojams dalis, kuri, jei įmanoma, paskirstoma per laikotarpį, kurio pradžia – teisių suteikimo diena, o pabaiga – teisių įsigaliojimo diena. Jei to padaryti negalima, pasirinkimo sandorio vertė į sąskaitas įrašoma teisių įsigaliojimo dieną.

- 4.174. SDAPS administravimo sąnaudas apmoka darbdavys; šios išlaidos laikomos tarpiniu vartojimu, kaip bet kurių kitų su atlygiu darbuotojams susijusių administracinių funkcijų išlaidos.
- 4.175. Nors akcijų pasirinkimo sandorio vertė yra laikoma pajamomis, su SDAPS susijusių investicinių pajamų nėra.
- 4.176. Finansinėje sąskaitoje namų ūkių SDAPS įsigijimas priskiriamas atitinkamai atlygio darbuotojams daliai su atitinkančiu darbdavio įsipareigojimu.
- 4.177. Iš principo, bet koks vertės pokytis nuo teisių suteikimo dienos iki teisių įsigaliojimo dienos turi būti laikomas atlygio darbuotojams dalimi, o vertės pokytis nuo teisių įsigaliojimo dienos iki sandorio įvykdymo dienos laikomas ne atlygiu darbuotojams, o vertės padidėjimu arba sumažėjimu. Praktiškai labai mažai tikėtina, kad darbdaviams tenkančių SDAPS sąnaudų įverčiai būtų peržiūrėti laikotarpiu nuo teisių suteikimo dienos iki sandorio įvykdymo dienos. Todėl pragmatiniais sumetimais visas padidėjimas per laikotarpį nuo sandorio suteikimo dienos iki sandorio užbaigimo dienos laikomas vertės padidėjimu arba sumažėjimu. Akcijų vertės padidėjimas, palyginti su iš anksto nustatyta kaina, darbuotojui yra vertės padidėjimas, darbdaviui – vertės sumažėjimas, ir atvirkščiai.
- 4.178. Kai SDAPS yra įvykdomas, įrašo balanse nebelieka ir jis yra pakeičiamas įsigytų akcijų verte. Klasifikacija pasikeičia per finansinės sąskaitos, o ne kitų turto kiekio pokyčių sąskaitos sandorius.
-

5 SKYRIUS

FINANSINIAI SANDORIAI

- 5.01. *Apibrėžtis.* Finansiniai sandoriai (F) yra finansinio turto (AF) ir įsipareigojimų sandoriai tarp institucinių vienetų rezidentų ir tarp jų ir institucinių vienetų nerezidentų.
- 5.02. Instituciniams vienetams sudarius finansinį sandorį tuo pat metu sukuriami arba likviduojami finansinis turtas ir atitiktinis įsipareigojimas, arba pakeičiamos nuosavybės teisės į finansinį turtą ar prisiimamas įsipareigojimas.

BENDRIEJI FINANSINIŲ SANDORIŲ BRUOŽAI

Finansinis turtas, finansiniai reikalavimai ir įsipareigojimai

- 5.03. *Apibrėžtis.* Finansinį turtą sudaro visi finansiniai reikalavimai, nuosavybės priemonės ir piniginis luitinis auksas.
- 5.04. Finansinis turtas yra vertės atsargos, atitinkančios vienkartinę arba tęstinę naudą, susikaupiančią ekonominiam savininkui turint arba naudojant tą turtą tam tikrą laikotarpį. Finansinio turto vertė perkeliama iš vieno ataskaitinio laikotarpio į kitą. Nauda išreiškiama mokėjimais – paprastai pinigais (AF.21) ir pervedamaisiais indėliais (AF.22).
- 5.05. *Apibrėžtis.* Finansinis reikalavimas yra kreditoriaus teisė gauti vieną ar kelis mokėjimus iš debitoriaus.

Finansiniai reikalavimai yra finansinis turtas, kuriam nustatyti atitiktiniai įsipareigojimai. Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos / vienetai (AF.5) laikomi finansiniu turtu, kuriam nustatytas atitiktinis įsipareigojimas, nepaisant to, kad turėtojo reikalavimai bendrovės atžvilgiu nėra nustatyto dydžio.

- 5.06. *Apibrėžtis.* Įsipareigojimai nustatomi, kai debitorius privalo atlikti vieną ar kelis mokėjimus kreditoriui.
- 5.07. Piniginis luitinis auksas, kuris yra piniginio aukso dalis ir kurį pinigų institucijos laiko kaip atsargas, priskiriamas finansiniam turtui nepaisant to, kad turėtojas neturi reikalavimų kitiems įvardytiems vienetams. Piniginiam luitiniam auksui atitiktinių įsipareigojimų nėra.

Sąlyginis turtas ir sąlyginiai įsipareigojimai

- 5.08. *Apibrėžtis.* Sąlyginis turtas ir sąlyginiai įsipareigojimai yra susitarimai, kuriais viena šalis įsipareigoja atlikti kitai šaliai vieną ar kelis mokėjimus tik esant tam tikroms specialioms sąlygoms.

Kadangi dėl jų nekyla besąlyginių įsipareigojimų, sąlyginis turtas ir sąlyginiai įsipareigojimai nėra laikytini finansiniu turtu ir įsipareigojimais.

- 5.09. Sąlyginiam turtui ir sąlyginiams įsipareigojimams priskiriami:
- trečiųjų šalių suteiktos vienkartinės garantijos, nes sumokėti reikalaujama tik jei debitorius neįvykdo įsipareigojimų;
 - pasižadėjimas suteikti paskolą, kai suteikiama garantija skirti lėšas, tačiau kol paskola iš tiesų nesuteikiama, finansinis turtas nenustatomas;
 - akredityvai, kuriais pažadama atlikti mokėjimą pateikus tam tikrus sutartyje nurodytus dokumentus;
 - kredito linijos, kuriomis pažadama nurodytam klientui suteikti riboto dydžio paskolą;
 - užtikrinto vekselių išleidimo programos (angl. NIF), pagal kurias užtikrinama, kad galimas debitorius galės parduoti trumpalaikius skolos vertybinius popierius, vadinamus vekseliais, o programoje dalyvaujantis bankas supirks visus rinkoje neparduotus vekselius arba suteiks lygiavertes paskolas, ir
 - nekaupiamosios valdžios sektoriaus nustatyto dydžio išmokų darbdavių pensijų sistemų arba socialinės apsaugos pensijų fondų pensiniai įsipareigojimai / teisės. Šie pensiniai įsipareigojimai / teisės įrašomi į papildomą pensinių įsipareigojimų / teisių socialinio draudimo srityje, susikaupusių įrašymo dieną, lentelę, o ne į pagrindines sąskaitas.

- 5.10. Sąlyginiam turtui ir sąlyginiams įsipareigojimams nepriskiriami:
- a) draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemų (AF.6) atsargos;
 - b) išvestinės finansinės priemonės (AF.7), jei patys susitarimai turi rinkos vertę, nes jais prekiaujama arba jie gali būti atsveriami kitu sandoriu rinkoje.
- 5.11. Nepaisant to, kad sąlyginis turtas ir sąlyginiai įsipareigojimai neįrašomi į sąskaitas, jie svarbūs formuojant politiką ir atliekant analizę, todėl jų informaciją reikia rinkti ir teikti kaip papildomus duomenis. Nors dėl sąlyginio turto ir sąlyginių įsipareigojimų galiausiai gali ir nereikėti atlikti mokėjimų, didelis tokių neapibrėžtumų mastas gali parodyti, kad juos siūlantys vienetai susiję su nepageidautinu rizikos lygiu.

5.1 langelis. Garantijų įrašymas į sąskaitas

- B5.1.1. *Apibrėžtis.* Garantijos yra susitarimai, kuriais garantas įsipareigoja skolintojui, kad skolininko įsipareigojimų neįvykdymo atveju jis padengs nuostolius, kuriuos patirtų skolintojas.

Dažnai už suteiktą garantiją mokamas tam tikras mokestis.

- B5.1.2. Išskiriamos trijų rūšių garantijos. Šioms rūšims priskiriamos tik finansiniam turtui teikiamos garantijos. Gamin-tojo ir kitų formų garantijas siūloma vertinti vienodai. Trys garantijų rūšys:

- a) garantijos suteikiamos išvestine finansine priemone, pvz., kredito įsipareigojimų neįvykdymo apsigėitimo sandoriu. Šios išvestinės priemonės nesiejamos su atskiromis paskolomis ar skolos vertybiniais popieriais, o grindžiamos su orientaciniu finansiniu turtu susijusių įsipareigojimų neįvykdymo rizika;
- b) standartinės garantijos – jų išleidžiama daug, paprastai palyginti nedidelėms sumoms. Pavyzdžiui, eksporto kredito garantijos ar studentų paskolų garantijos. Tikimybė, kad bus pateiktas reikalavimas panaudoti standartinę garantiją, neaiški, tačiau tai, kad suteikta daug panašių garantijų, reiškia, kad gali būti pateikta pakankamai daug reikalavimų panaudoti standartinę garantiją. Įrašant standartines garantijas į sąskaitas jos laikomos susijusiomis su finansiniu, o ne sąlyginiu turtu;
- c) vienkartinės garantijos, kai dėl palyginamų atvejų trūkumo negalima tiksliai apskaičiuoti susijusios rizikos. Vienkartinės garantijos suteikimas laikomas sąlyginiu turtu arba sąlyginiu įsipareigojimu, ir finansiniam turtui ar įsipareigojimams nepriskiriamas.

Finansinio turto ir įsipareigojimų kategorijos

- 5.12. Išskiriamos aštuonios finansinio turto kategorijos:

AF.1 piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės;

AF.2 pinigai ir indėliai;

AF.3 skolos vertybiniai popieriai;

AF.4 paskolos;

AF.5 nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos (vienetai);

AF.6 draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos;

AF.7 išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai;

AF.8 kitos gautinos / mokėtinės sumos.

- 5.13. Visų kategorijų finansiniam turtui nustatomas atitiktinis įsipareigojimas, išskyrus piniginį luitinį auksą, pinigų institucijų laikomą kaip atsargos ir priskiriamą kategorijai „Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės“ (F.1). Atsižvelgiant į šią išimtį nustatomos aštuonios finansinio turto atitiktinių įsipareigojimų kategorijos.

- 5.14. Finansiniai sandoriai klasifikuojami taip pat, kaip finansinis turtas ir įsipareigojimai. Išskiriamos aštuonios finansinių sandorių kategorijos:
- F.1 piniginių aukso ir specialiųjų skolinimosi teisės;
 - F.2 pinigai ir indėliai;
 - F.3 skolos vertybinių popieriai;
 - F.4 paskolos;
 - F.5 nuosavybės priemonių ir investicinių fondų akcijos ar vienetai;
 - F.6 draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos;
 - F.7 išvestinių finansinių priemonių ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimas;
 - F.8 kitos gautinos / mokėtinos sumos.
- 5.15. Kadangi finansiniai reikalavimai ir įsipareigojimai vieni kitus atitinka, tiek su turtu, tiek su įsipareigojimais susijusiems finansinio sandorio aspektams apibūdinti vartojama sąvoka „priemonė“. Tai nereiškia, kad finansiniam turtui ir įsipareigojimams priskiriami ir nebalansiniai straipsniai, kartais pinigų ir finansų statistikoje vadinami finansinėmis priemonėmis.

Balansai, finansinė sąskaita ir kiti srautai

- 5.16. Tam tikru laiko momentu turimas finansinis turtas ir neįvykdyti įsipareigojimai įrašomi į balansą. Dėl finansinių sandorių atsiranda skirtumų tarp laikotarpio pradžios ir laikotarpio pabaigos balansų. Tačiau skirtumų gali atsirasti ir dėl kitų srautų, t. y. ne dėl abipusiu susitarimu pagrįstos sąveikos tarp institucinių vienetų. Kiti su finansiniu turtu ir įsipareigojimais susiję srautai skirstomi į finansinio turto ir įsipareigojimų perkainojimą ir į finansinio turto ir įsipareigojimų apimties pokyčius, nesusijusius su finansiniais sandoriais. Perkainojimas įrašomas į perkainojimo sąskaitą, o apimties pokyčiai – į kitų turto apimties pokyčių sąskaitą.
- 5.17. Finansinė sąskaita – paskutinė sąskaitų, į kurias įrašomi sandoriai, sekos sąskaita. Finansinės sąskaitos balansuojamasis straipsnis į kitą sąskaitą neperkeliamas. Finansinės sąskaitos balansuojamasis straipsnis (grynasis finansinio turto išsigijimas, atėmus grynuosius prisiimtus įsipareigojimus) yra grynasis skolinimas (+) arba grynasis skolinimasis (–) (B.9F).
- 5.18. Finansinės sąskaitos balansuojamasis straipsnis iš esmės tapatus kapitalo sąskaitos balansuojamajam straipsniui. Tačiau praktiškai paprastai tarp jų atsiranda skirtumų, nes jie skaičiuojami pagal skirtingus statistinius duomenis.

Vertės nustatymas

- 5.19. Finansiniai sandoriai į sąskaitas įrašomi sandorių verte, t. y. nacionaline valiuta išreikšta verte, kuria buvo sukurtas, likviduotas, iškeistas ar prisiimtas finansinis turtas ir (arba) įsipareigojimai tarp institucinių vienetų, remiantis tik komerciniais sumetimais.
- 5.20. Finansiniai sandoriai ir jų finansiniai arba nefinansiniai atitiktiniai sandoriai į sąskaitas įrašomi ta pačia sandorio verte. Galimi trys variantai:
- a) dėl finansinio sandorio atliekamas mokėjimas nacionaline valiuta: sandorio vertė lygi mokėjimo sumai;
 - b) finansinis sandoris atliekamas užsienio valiuta ir atitiktinis sandoris nėra sandoris nacionaline valiuta: sandorio vertė perskaiciuojama nacionaline valiuta pagal mokėjimo laiku rinkoje vyraujančią kursą, ir
 - c) nei finansinis sandoris, nei atitiktinis sandoris nėra sandoris, kuriam atlikti naudojami pinigai ar kitos mokėjimo priemonės: sandorio vertė lygi dabartinei susijusio finansinio turto ir (arba) įsipareigojimų rinkos vertei.

- 5.21. Sandorio vertė yra susijusi su konkrečiu finansiniu sandoriu ir jo atitiktiniu sandoriu. Iš esmės sandorio vertė reikia atskirti nuo vertės, pagrįstos rinkoje kotiruojama kaina, tikrąja rinkos kaina ar bet kokia kita kaina, skirta apibūdinti bendras panašaus finansinio turto ir (arba) įsipareigojimų grupės kainas. Vis dėlto, jei finansinio sandorio atitiktinis sandoris yra, pvz., pervedimas, taigi, finansinis sandoris gali būti vykdomas ne vien grynai komerciniais sumetimais, sandorio vertė nustatoma pagal susijusio finansinio turto ir (arba) įsipareigojimų dabartinę rinkos vertę.
- 5.22. Į sandorio vertę neįtraukiami mokėjimai už paslaugas, rinkliavos, komisiniai ar panašūs mokėjimai už vykdant sandorius suteiktas paslaugas; tokie mokėjimai turi būti priskiriami mokėjimams už paslaugas. Finansinių sandorių mokesčiai taip pat neįtraukiami į sandorio vertę ir laikomi paslaugų mokesčiais mokesčių produktams kategorijoje. Jei finansinis sandoris susijęs su naujais įsipareigojimais, sandorio vertė lygi prisiimto įsipareigojimo vertei, atėmus bet kokias iš anksto sumokėtas palūkanas. Panašiai yra, kai įsipareigojimas panaikinamas – tiek kreditoriaus, tiek debitoriaus atžvilgiu sandorio vertė turi atitikti sumažėjusius įsipareigojimus.

Sandorių įrašymo į sąskaitas grynaisiais ir bendraisiais dydžiais principas

- 5.23. *Apibrėžtis.* Vadovaujantis finansinių sandorių įrašymo į sąskaitas grynaisiais dydžiais principu, finansinio turto įsigijimai įrašomi atėmus finansinio turto pardavimus / perleidimus, o nauji įsipareigojimai – atėmus įsipareigojimų grąžinimą.

Skirtingo pobūdžio finansinio turto ir skirtingų debitorių ar kreditorių finansiniai sandoriai gali būti nurodyti grynaisiais dydžiais, jei jie priskiriami tai pačiai kategorijai ar subkategorijai.

- 5.24. *Apibrėžtis.* Vadovaujantis finansinių sandorių įrašymo į sąskaitas bendraisiais dydžiais principu, finansinio turto įsigijimai ir pardavimai / perleidimai nurodomi atskirai, taip pat kaip ir nauji įsipareigojimai bei įsipareigojimų grąžinimas.

Finansinius sandorius įrašius bendraisiais dydžiais, gaunama ta pati grynojo skolinimo ir grynojo skolinimosi suma, kaip ir tuo atveju, jei finansiniai sandoriai būtų įrašyti grynaisiais dydžiais.

Finansiniai sandoriai turi būti įrašomi bendraisiais dydžiais, jei vykdoma išsami finansų rinkos analizė.

Konsolidavimas

- 5.25. *Apibrėžtis.* Finansinės sąskaitos konsolidavimu vadinamas tam tikros institucinių vienetų grupės finansinio turto sandorių atsėrimas tos pačios grupės institucinių vienetų įsipareigojimų sandoriais.

Konsoliduoti galima visos ekonomikos, institucinių sektorių ir subsektorių lygmenimis. Likusio pasaulio sektoriaus finansinė sąskaita yra konsoliduota savaime, nes įrašyti tik institucinių vienetų nerezidentų ir institucinių vienetų rezidentų tarpusavio sandoriai.

- 5.26. Konsolidavimo lygmuo gali būti įvairus, priklausomai nuo analizės pobūdžio. Pavyzdžiui, konsoliduojant visos ekonomikos finansinę sąskaitą pabrėžiami ekonomikos finansiniai sandoriai su instituciniais vienetais nerezidentais, nes visi sandoriai tarp institucinių vienetų rezidentų konsoliduojant užskaitomi. Konsoliduojant sektorių lygmeniu galima atsekti bendrus finansinius sektorių tarpusavio grynojo skolinimo ir grynojo skolinimosi sandorius. Konsoliduojant finansų bendrovių sąskaitas subsektorių lygmeniu galima gauti kur kas detalesnės informacijos apie finansinį tarpininkavimą ir, pvz., nustatyti pinigų finansinių įstaigų sandorius su kitomis finansų bendrovėmis ir su kitais rezidentų sektoriais ir instituciniais vienetais nerezidentais. Konsoliduojant valdžios sektoriaus sąskaitas subsektorių lygmeniu taip pat gali gauti naudingos informacijos, nes taip atsižvelgiama ir į įvairių valdžios sektoriaus subsektorių tarpusavio sandorius.
- 5.27. Paprastai sąskaitų įrašai 2010 m. ESS nekonsoliduojami, nes konsoliduotai finansinei sąskaitai sudaryti reikia informacijos apie atitiktinį institucinių vienetų skirstymą grupėmis. Tam reikia išsamių finansinių sandorių duomenų pagal sandorių dalyvius. Pavyzdžiui, norint parengti konsoliduotus valdžios sektoriaus įsipareigojimų duomenis, būtina tarp institucinių vienetų, kurių atžvilgiu valdžios sektorius prisiėmė įsipareigojimų, atskirti valdžios sektoriaus ir kitus institucinius vienetus.

Užskaita

- 5.28. *Apibrėžtis.* Užskaita (angl. *netting*) vadinamas konsolidavimas vieno institucinio vieneto lygmeniu, kai to paties sandorio straipsnio įrašai abiejose sąskaitos skiltyse užskaitomi tarpusavyje. Užskaita vengtina, išskyrus tuos atvejus, kai trūksta pradinių duomenų.

- 5.29. Užskaita gali būti įvairaus lygio, kai įsipareigojimų sandoriai atimami iš tos pačios finansinio turto kategorijos ar subkategorijos finansinio turto sandorių.
- 5.30. Kai institucinio vieneto padalinys įsigyja to paties institucinio vieneto kito padalinio išleistas obligacijas, to vieneto finansinėje sąskaitoje šis sandoris neįrašomas kaip institucinio vieneto padalinio reikalavimas kitam padaliniiui. Šis sandoris įrašomas ne kaip konsoliduojamojo turto įsigijimas, o kaip įsipareigojimo panaikinimas. Šios finansinės priemonės laikomos užskaitytomis. Jei laikantis teisinių nuostatų būtina finansinę priemonę įrašyti ir į turto, ir į įsipareigojimų puses, užskaita vengtina.
- 5.31. Užskaitos gali nepavykti išvengti institucinio vieneto išvestinių finansinių priemonių sandorių atveju, kai dažniausiai nėra atskirų turto ir įsipareigojimų sandorių duomenų. Tokius sandorius galima užskaityti, nes išvestinių finansinių priemonių vertė gali pasikeisti iš teigiamą į neigiamą ir atvirkščiai, pvz., iš turto kategorijos gali būti perkelta į įsipareigojimų kategoriją, jei sutartyje numatytos pagrindinės priemonės vertė pasikeičia sutartyje nurodytos kainos atžvilgiu.

Finansinių sandorių apskaitos taisyklės

- 5.32. Vadovaujantis dvigubo dvejetainio įrašo principu kiekvienas institucinis vienetas, kuris yra sandorio dalyvis, sandorį į savo sąskaitas įrašo du kartus. Pavyzdžiui, prekes už pinigus parduodanti įmonė ir prekes perkanti įmonė šį sandorį įrašys ir į gamybos, ir į finansinę sąskaitą. Tokiu būdu užtikrinama susijusių institucinių vienetų teikiamų duomenų atitiktis ir sąskaitų nuoseklumas.
- 5.33. Finansiniam sandoriui visada nustatomas atitiktinis sandoris. Šis sandoris gali būti finansinis arba nefinansinis.
- 5.34. Tais atvejais, kai abu – ir sandoris, ir jo atitiktinis sandoris – yra finansiniai sandoriai, pasikeičia finansinio turto ir įsipareigojimų portfelis ir gali pasikeisti institucinių vienetų finansinio turto ir įsipareigojimų bendrosios vertės, tačiau nepasikeičia nei grynasis skolinimas / grynasis skolinimasis, nei grynoji vertė.
- 5.35. Finansinį sandorį gali atitikti ir nefinansinis sandoris, pvz., produktų sandoris, paskirstomasis sandoris arba nefinansinio nesukurto turto sandoris. Jei finansinio sandorio atitiktinis sandoris yra nefinansinis, institucinių vienetų grynasis skolinimas / grynasis skolinimasis pasikeis.

Finansinis sandoris, kurio atitiktinis sandoris yra einamasis ar kapitalo pervedimas

- 5.36. Finansinio sandorio atitiktinis sandoris gali būti pervedimas. Tokiu atveju gali būti perduodamos finansinės turto nuosavybės teisės arba debitorius gali prisiimti įsipareigojimą (vadinamasis skolos prisiėmimas), arba finansinis turtas ir atitiktinis įsipareigojimas gali būti panaikinami vienu metu (vadinamasis skolos panaikinimas arba atleidimas nuo skolos). Skolos prisiėmimas ir skolos panaikinimas yra kapitalo pervedimai (D.9), įrašomi į kapitalo sąskaitą.
- 5.37. Jei kvazibendrovės savininkas prisiima kvazibendrovės įsipareigojimus arba panaikina finansinius reikalavimus tai kvazibendrovei, skolos prisiėmimo arba skolos panaikinimo sandorio atitiktinis sandoris – nuosavybės priemonių sandoris (F.51). Šis principas galioja, išskyrus tuos atvejus, kai šiuo veiksmu siekiama padengti susikaupusius nuostolius arba ypač didelį nuostolį, arba jis įvykdytas atsižvelgiant į nuolatinius nuostolius – tuomet sandoris bus priskirtas nefinansiniams sandoriams (kapitalo pervedimams arba einamiesiems pervedimams).
- 5.38. Jei valdžios sektorius panaikina viešosios bendrovės skolą arba ją prisiima, o ši bendrovė nėra institucinis vienetas, joks sandoris neįrašomas nei į kapitalo, nei į finansinę sąskaitą. Tokiu atveju srautas įrašomas į kitų turto apimties pokyčių sąskaitą.
- 5.39. Jei valdžios sektorius panaikina viešosios bendrovės skolą arba ją prisiima vykdydamas privatizavimą, kuris turi būti įvykdytas greitai, atitiktinis sandoris yra nuosavybės priemonių sandoris (F.51), atsižvelgiant į visą privatizuojant gautą sumą. Kitaip tariant, manoma, kad panaikindamas ar prisiimdamas viešosios bendrovės skolą, valdžios sektorius laikinai padidina nuosavybės priemonių vertę toje bendrovėje. Privatizavimu vadinamas viešosios bendrovės kontrolės atsisakymas, parduodant / perleidžiant nuosavybės priemones. Taip panaikinus ar prisiėmus skolą padidinamos viešosios bendrovės nuosavos lėšos, net jei nuosavybės priemonių neišleidžiama.

- 5.40. Kai kreditoriai visiškai ar iš dalies nurašo blogas skolas arba debitorius vienpusiai panaikina įsipareigojimą (vadinamasis atsisakymas grąžinti skolą), šie veiksmai nėra sandoriai, nes jie nėra susiję su institucinių vienetų tarpusavio sąveika abipusiu susitarimu. Kreditorių vykdomas blogų skolų visiškas ar dalinis nurašymas įrašomas į kitų turto apimties pokyčių sąskaitą.

Finansinis sandoris, kurio atitiktinis sandoris yra nuosavybės pajamos

- 5.41. Finansinio sandorio atitiktiniu sandoriu gali būti nuosavybės pajamos.
- 5.42. Palūkanas (D.41) gauna kreditoriai, o moka debitoriai pagal tam tikrus finansinius reikalavimus, priskiriamus piniginio aukso ir specialiųjų skolinimosi teisių (AF.1), pinigų ir indėlių (AF.2), skolos vertybinių popierių (AF.3), paskolų (AF.4) ir kitų gautinų / mokėtinų sumų (AF.8) kategorijoms.
- 5.43. Palūkanos įrašomos kaip susikaupusios per tam tikrą laikotarpį mokėtinos sumos už kreditoriui negrąžintą pagrindinę sumą. Palūkanų (D.41) įrašo atitiktinis sandoris yra finansinis sandoris, dėl kurio atsiranda kreditoriaus finansinis reikalavimas debitoriui. Susikaupusios palūkanos įrašomos į finansinę sąskaitą kartu su susijusia finansine priemone. Šio finansinio sandorio rezultatas – palūkanų reinvestavimas. Faktinis palūkanų išmokėjimas įrašomas ne kaip palūkanos (D.41), o kaip pinigų ir indėlių sandoris (F.2), kurį atitinka atitinkamo turto grąžinimas, mažinantis grynuosius kreditoriaus reikalavimus debitoriui.
- 5.44. Kai susikaupusios palūkanos laiku nesumokamos, atsiranda palūkanų išskolinimas. Kadangi susikaupusios palūkanos jau į sąskaitas įrašytos, visa finansinio turto ar įsipareigojimų suma dėl palūkanų išskolinimo nesikeičia.
- 5.45. Bendrovių pajamas sudaro dividendai (D.421), lėšos, išimtos iš kvazibendrovių pajamų (D.422), reinvestuotos tiesioginių užsienio investicijų pajamos (D.43) ir nepaskirstytos šalies įmonių pajamos. Reinvestuotų pajamų atitinkamo finansinio sandorio rezultatas – nuosavybės pajamos reinvestuojamos į tiesioginių investicijų įmonę.
- 5.46. Dividendai įrašomi kaip investicinės pajamos tuo metu, kai akcijos pradamos kotiruoti be teisės gauti dividendus. Tas pats taikoma ir lėšoms, išimtomis iš kvazibendrovių pajamų. Ypač dideli dividendai arba išimtos sumos, neatitinkančios pastaruoju metu bendrovės savininkams paskirstyti skirtų pajamų sumų, į sąskaitas įrašomi kitaip. Tokia perteklinė paskirstyta suma įrašoma į finansines sąskaitas ne kaip investicinės pajamos, o kaip nuosavybės priemonių išėmimas.
- 5.47. Akcininkams skirtos investicinių fondų gautinos nuosavybės pajamos (atėmus valdymo sąnaudas), net jei jos ir nėra paskirstytos, įrašomos į turto pajamas, o atitiktinis įrašas finansinėje sąskaitoje priskiriamas investicinių fondų akcijų (vienetų) kategorijai. Dėl to akcininkams skirtos, bet nepaskirstytos pajamos laikomos reinvestuotomis į fondą.
- 5.48. Investicijų pajamos (D.44) priskiriamos draudėjams, pensinių įsipareigojimų / teisių turėtojams ir investicinių fondų akcijų turėtojams. Neatsižvelgiant į draudimo bendrovės, pensijų fondo ar investicinio fondo faktiškai paskirstytą sumą, visa draudimo bendrovės arba fondo gauta investicinių pajamų suma į sąskaitas įrašoma kaip paskirstyta draudėjams arba akcijų turėtojams. Nepaskirstyta suma įrašoma į finansinę sąskaitą kaip reinvesticija.

Duomenų įrašymo į sąskaitas laikas

- 5.49. Finansiniai sandoriai ir jų atitiktiniai sandoriai į sąskaitas įrašomi tuo pačiu metu.
- 5.50. Jei finansinio sandorio atitiktinis sandoris yra nefinansinis, jie abu įrašomi nefinansinio sandorio vykdymo metu. Pavyzdžiui, kai parduodant prekes ar paslaugas suteikiamas prekybos kreditas, šis finansinis sandoris turi būti įrašomas į sąskaitas tada, kai padaromi įrašai atitinkamoje nefinansinėje sąskaitoje – kai perduodamos prekių nuosavybės teisės arba kai suteikiama paslauga.
- 5.51. Jei finansinio sandorio atitiktinis sandoris yra kitas finansinis sandoris, galimi trys variantai:
- abu finansiniai sandoriai atliekami naudojant pinigus ar kitą mokėjimo priemonę: jie į sąskaitas įrašomi tada, kai atliekamas pirmas mokėjimas;
 - tik vienas iš dviejų finansinių sandorių atliekamas naudojant pinigus ar kitą mokėjimo priemonę: jie į sąskaitas įrašomi tada, kai atliekamas tas mokėjimas, ir

- c) nė vienas iš dviejų finansinių sandorių nėra atliekamas naudojant pinigus ar kitą mokėjimo priemonę: jie į sąskaitas įrašomi tada, kai vykdomas pirmasis finansinis sandoris.

Finansinė sąskaita pagal sandorio dalyvius

- 5.52. Finansinė sąskaita pagal sandorio dalyvius arba finansinė sąskaita pagal debitorius ir kreditorius – nekonsoliduotos finansinės sąskaitos tęsinys. Šioje sąskaitoje finansiniai sandoriai parodomi trejopai: nurodomi abu sandorio dalyviai ir su sandoriu susijusios finansinės priemonės pobūdis.

Taip pateikiama informacija apie debitorių ir kreditorių santykius; ši sąskaita atitinka balansą pagal sandorių dalyvius. Apie institucinius vienetų, kuriems finansinis turtas parduotas arba iš kurių jis pirktas, šiais duomenimis informacijos nesuteikiama. Tai taip pat taikytina atitinkamiems išpareigojimų sandoriams. Finansinė sąskaita pagal sandorio dalyvius taip pat vadinama lėšų srautų lentele.

- 5.53. Remiantis dvigubo dvejetainio įrašo principu, finansinei sąskaitai pagal sandorių dalyvius būdingi trys aspektai: finansinių priemonių kategorija, debitoriaus sektorius ir kreditoriaus sektorius. Norint parengti finansinę sąskaitą pagal sandorio dalyvius, reikia visus tris aspektus jungiančių lentelių, kuriose būtų pateikiami suskirstymai pagal finansinę priemonę, debitorių ir kreditorių. Šiose lentelėse pateikti pagal debitoriaus ir kreditoriaus sektorius kryžminiu būdu suskirstyti finansiniai sandoriai (žr. 5.1 lentelę).
- 5.54. Finansinės priemonės „skolos vertybiniai popieriai“ kategorijos lentelėje parodoma, kad per ataskaitinį laikotarpį namų ūkių ir namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų įsigyti skolos vertybiniai popieriai (atėmus pardavimą / perleidimą) (275) atitinka reikalavimus ne finansų bendrovėms (65), finansų bendrovėms (43), valdžios sektoriui (124) ir likusio pasaulio sektoriui (43). Lentelėje taip pat parodoma, kad per ataskaitinį laikotarpį ne finansų bendrovės prisiėmė (atėmus išpirkimus) išpareigojimų skolos vertybiniais popieriais už 147: tokių išpareigojimų kitoms ne finansų bendrovėms jos prisiėmė už 30, finansų bendrovėms – 23, valdžios sektoriui – 5, namų ūkiams ir namų ūkiams paslaugas teikiančioms ne pelno institucijoms – 65, o likusio pasaulio sektoriui – 24. Namų ūkiai ir paslaugas namų ūkiams teikiančios ne pelno institucijos skolos vertybinių popierių neišleido. Kadangi likusio pasaulio sektorius pateikiamas konsoliduotas, sandoriai tarp institucinių vienetų nerezidentų nenurodomi. Panašias lenteles galima parengti visoms finansinių priemonių kategorijoms.

5.1 lentelė. Skolos vertybinių popierių finansinė sąskaita pagal sandorio dalyvius

Debitoriaus sektorius		Grynųjų skolos vertybinių popierių išpareigojimų prisiėmimas							
		Ne finansų bendrovės	Finansų bendrovės	Valdžios sektorius	Namų ūkiai ir namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Nacionalinė ekonomika	Likusio pasaulio sektorius	Iš viso	
Kreditoriaus sektorius		Ne finansų bendrovės	30	11	67		108	34	142
		Finansų bendrovės	23	22	25		70	12	82
		Valdžios sektorius	5	2	6		13	19	32
		Namų ūkiai ir namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	65	43	124		232	43	275
		Nacionalinė ekonomika	123	78	222		423	108	531
		Likusio pasaulio sektorius	24	28	54		106		106
		Iš viso	147	106	276		529	108	637

- 5.55. Remiantis finansine sąskaita pagal sandorio dalyvius galima nagrinėti, kas ką finansuoja, kokia suma ir kokių finansiniu turto. Pagal ją galima atsakyti į šiuos klausimus:
- a) Koks yra institucinio sektoriaus grynojo įsigyto finansinio turto arba grynujų prisiimtų išpareigojimų atitiktinis sektorius?
 - b) Kokiose bendrovėse valdžios sektorius turi dalyvavimo teisių?
 - c) Kiek sektoriai rezidentai ir likusio pasaulio sektorius įsigijo (atėmus pardavimus / perleidimus) valdžios sektoriaus, finansų ar ne finansų bendrovių ir likusio pasaulio sektoriaus išleistų (atėmus išpirkimą) skolos vertybinių popierių?

IŠSAMUS FINANSINIŲ SANDORIŲ SKIRSTYMAS PAGAL KATEGORIJAS

Toliau pateikiamos finansinių priemonių apibrėžtys ir aprašymai. Jei į sąskaitas įrašomas sandoris, naudojamas kodas F. Jei įrašomas susijęs turto ar išpareigojimo likutis arba pozicija – naudojamas kodas AF.

Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (F.1)

5.56. Piniginio aukso ir specialiųjų skolinimosi teisių (SST) (F.1) kategorija skirstoma į dvi subkategorijas:

- a) piniginis auksas (F.11) ir
- b) specialiosios skolinimosi teisės (SST) (F.12).

Piniginis auksas (F.11)

5.57. *Apibrėžtis.* Piniginis auksas – atsargose laikomas auksas, kurio nuosavybės teisės priklauso pinigų institucijoms.

Jam priskiriamas luitinis auksas ir nepaskirtosios nerezidentų aukso sąskaitos, iš kurių galima reikalauti pateikti auksą.

5.58. Pinigų institucijoms priskiriamas centrinis bankas ir centrinės valdžios institucijos, atliekančios paprastai centriniam bankui priskiriamas užduotis. Pavyzdžiui, jos leidžia pinigus, prižiūri ir valdo atsargas, valdo valiutos stabilizavimo fondus.

5.59. Veiksminga pinigų institucijų kontrolė reiškia, kad:

- a) vienetai rezidentai gali sudaryti su šiais reikalavimais susijusius sandorius su nerezidentais tik laikydamiesi pinigų institucijų nustatytų sąlygų arba joms pritarus;
- b) pinigų institucijos turi teisę pagal pareikalavimą naudotis šiais reikalavimais nerezidentams, kad galėtų patenkinti mokėjimų balanso finansavimo ir kitus susijusius poreikius, ir
- c) yra nustatytas teisės aktas ar kitas teisiškai privalomas susitarimas, kuriuo patvirtinami a ir b punktų reikalavimai.

5.60. Visas piniginis auksas įrašomas į atsargas arba laikomas tarptautinėse finansinėse organizacijose. Jį sudaro:

- a) luitinis auksas (įskaitant piniginį auksą, laikomą paskirtosiose aukso sąskaitose) ir
- b) nepaskirtosios nerezidentų aukso sąskaitos.

5.61. Piniginiui auksui priskiriamas luitinis auksas yra vienintelis finansinis turtas, kuriam nėra nustatytas atitiktinis išpareigojimas. Luitinis auksas gali būti monetų, gabalų ar luitų pavidalo, kurių grynumas – ne mažiau kaip 995 dalių aukso 1 000-yje dalių lydinio. Luitinis auksas, nelaikomas atsargose, piniginiui auksui nepriskiriamas ir priskiriamas nefinansiniam turtui.

5.62. Pagal paskirtąsias aukso sąskaitas nustatomos nuosavybės teisės į konkretų aukso kiekį. Nuosavybės teisės priklauso auksą saugoti perdavusiam vienetai. Paprastai iš šių sąskaitų auksą galima pirkti ir parduoti, ir jose saugoti. Kai paskirtosios aukso sąskaitos yra atsargos, jos priskiriamos piniginiui auksui ir, atitinkamai, finansiniam turtui. Kai jos nėra atsargos, paskirtosiomis aukso sąskaitomis nurodomos žaliavos, būtent nepiniginio aukso, nuosavybės teisės.

- 5.63. Priešingai nei paskirtųjų aukso sąskaitų atveju, nepaskirtosios aukso sąskaitos atitinka reikalavimą sąskaitos tvarkytojui pateikti auksą. Kai nepaskirtosios aukso sąskaitos yra atsargos, jos priskiriamos piniginiam auksui ir, atitinkamai, finansiniam turtui. Kai nepaskirtosios aukso sąskaitos nėra atsargos, jos priskiriamos indėliams.
- 5.64. Piniginio aukso sandoriai paprastai yra piniginio aukso pirkimo ir pardavimo sandoriai tarp pinigų institucijų arba tarp tam tikrų tarptautinių finansinių organizacijų. Kiti instituciniai vienetai tokių sandorių sudaryti negali. Piniginio aukso pirkimas įrašomas į pinigų institucijų finansines sąskaitas kaip finansinio turto padidėjimas, o pardavimas – kaip finansinio turto sumažėjimas. Atitiktiniai įrašai yra likusio pasaulio sektoriaus finansinio turto sumažėjimas arba padidėjimas.
- 5.65. Jei pinigų institucijos savo piniginį auksą papildė nepiniginio auksu (pvz., pirkdamos auksą rinkoje) arba savo piniginį auksą panaudoja nepiniginėms reikmėms (pvz., parduodamos rinkoje), laikoma, kad jos auksą atitinkamai monetizavo arba demonetizavo. Aukso monetizavimas ar demonetizavimas į finansinę sąskaitą atskirais įrašais neįrašomi, tačiau įrašomi į kitų turto apimties pokyčių sąskaitą kaip turto ir įsipareigojimų perklasifikavimas, t. y. nurodoma, kad auksas priskiriamas ne vertybių (AN.13), o piniginio aukso kategorijai (AF.11) (6.22–6.24 dalys). Demonetizuojant auksą jis perklasifikuojamas iš piniginio aukso į vertybes.
- 5.66. Aukso išreikšti indėliai, paskolos ir vertybiniai popieriai priskiriami kategorijai „Finansinis turtas, išskyrus piniginį auksą“ ir klasifikuojami taip pat, kaip panašus užsienio valiuta išreikštas atitinkamos kategorijos finansinis turtas. Piniginio ar nepiniginio aukso apsikeitimo sandoriai yra viena iš vertybinių popierių atpirkimo susitarimų (atpirkimo sandorių) rūšių. Pagal juos auksas keičiamas į indėlį, susitariant, kad tam tikrą dieną auksas bus atpirtas už susitartą kainą. Vadovaujantis bendrąja grįžtamųjų sandorių įrašymo į sąskaitas praktika, aukso gavėjas neįrašo aukso į savo balansą, o aukso teikėjas nepašalina aukso iš savo balanso. Aukso apsikeitimo sandorius abi šalys įrašo kaip įkeitimu užtikrintas paskolas, o įkeistu turtu laikomas auksas. Piniginio aukso apsikeitimo sandorius vykdo pinigų institucijos tarpusavyje arba su kitomis šalimis, o nepiniginio aukso apsikeitimo sandoriai yra panašūs, tik vykdomi nedalyvaujant pinigų institucijoms.
- 5.67. Aukso paskolomis vadinamas aukso paskolinimas tam tikram laikotarpiui. Kaip ir kitų apsikeitimo sandorių atveju, teisinės aukso nuosavybės teisės perduodamos, tačiau aukso kainos pokyčių rizika ir nauda išlieka skolintojui. Vienetai, kurie skolinasi auksą, dažnai šiuos sandorius naudoja pardavimams trečiosioms šalims padengti, kai trūksta aukso. Už aukso panaudojimą jo pirminiam savininkui mokamas mokestis, nustatomas pagal pagrindinio turto vertę ir grįžtamojo sandorio galiojimo laikotarpį.
- 5.68. Piniginis auksas yra finansinis turtas; aukso paskolų mokesčiai, atitinkamai, yra mokėjimai už finansinio turto pateikimą naudoti kitam investiciniam vienetai. Su piniginio aukso paskolomis susiję mokesčiai į sąskaitas įrašomi kaip palūkanos. Tai, paprastumo dėlei, taip pat taikytina mokesčiams už nepiniginio aukso paskolas.

Specialiosios skolinimosi teisės (F.12)

- 5.69. *Apibrėžtis.* Specialiosios skolinimosi teisės (SST) yra Tarptautinio valiutos fondo (TVF) sukurtas ir jo narių turimam atsargų turtui pildyti skirtas tarptautinių atsargų turtas.
- 5.70. TVF SST departamentas valdo atsargų turtą, skirdamas SST TVF šalims narėms ir kai kurioms tarptautinėms agentūroms, bendrai vadinamoms dalyviais.
- 5.71. SST sukūrimas jas suteikiant ir panaikinimas jas atšaukiant yra sandoriai. SST suteikimas įrašomas į atskirų dalyvių pinigų institucijų finansines sąskaitas bendraisiais dydžiais kaip turto įsigijimas, o į likusio pasaulio sektoriaus sąskaitas – kaip įsipareigojimo prisiėmimas.
- 5.72. SST turi tik oficialūs turėtojai – centriniai bankai ir kai kurios tarptautinės agentūros; dalyviai ir kiti oficialūs turėtojai gali jas perduoti vieni kitiems. SST reiškia užtikrintą ir neginčijamą turėtojo teisę gauti kito atsargų turto, visų pirma užsienio valiutos, iš kitų TVF narių.
- 5.73. SST yra turtas ir joms yra nustatyti atitiktiniai įsipareigojimai, tačiau reikalavimai pagal tokį turtą keliami ne TVF, o bendrai visiems dalyviams (kartu). Dalyvis gali perduoti dalį arba visas SST kitam dalyviui ir už tai gauti kito atsargų turto, visų pirma – užsienio valiutos.

Pinigai ir indėliai (F.2)

- 5.74. *Apibrėžtis.* Pinigai ir indėliai yra apyvartoje esantys pinigai ir indėliai, išreikšti tiek nacionaline, tiek užsienio valiutomis.
- 5.75. Finansiniai sandoriai pagal valiutą ir indėlius skirstomi į tris subkategorijas:
- a) valiuta (F.21);
 - b) pervedamųjų indėlių sandoriai (F.22) ir
 - c) kitų indėlių sandoriai (F.29).

Valiuta (F.21)

- 5.76. *Apibrėžtis.* Valiuta vadinami banknotai ir monetos, išleisti pinigų institucijos arba jos patvirtinti.
- 5.77. Valiutai priskiriami:
- a) pinigų institucijos rezidentės kaip nacionalinė valiuta išleisti ir apyvartoje esantys banknotai ir monetos, kuriuos turi rezidentai ir nerezidentai, ir
 - b) pinigų institucijos nerezidentės kaip užsienio valiuta išleisti ir apyvartoje esantys banknotai ir monetos, kuriuos turi rezidentai.
- 5.78. Valiutai nepriskiriami:
- a) apyvartoje nesantys banknotai ir monetos, pvz., centrinio banko laikomos to banko išleistų banknotų atsargos arba neliečiamosios banknotų atsargos, ir
 - b) paprastai mokėjimams nenaudojamos proginės monetos. Jos priskiriamos vertybėms.

5.2 langelis. Eurosistemos valiuta

- B5.2.1. Eurosistemos išleisti euro banknotai ir monetos – euro zonai priklausančių valstybių narių nacionalinė valiuta. Nepaisant to, kad euras laikomas nacionaline valiuta, kiekvienos dalyvaujančios valstybės narės rezidentų turimos eurų atsargos yra nacionalinių centrinių bankų prisiimti įsipareigojimai tik ta dalimi, kuri atitinka jų menamą dalį visoje eurų emisijoje, nustatomą pagal atitinkamą tų bankų dalį ECB kapitale. Todėl vertinant nacionaliniu mastu dalis euro zonos rezidentų turimų nacionalinės valiutos atsargų gali būti finansinis reikalavimas nerezidentams.
- B5.2.2. Eurosistemos išleista valiuta yra banknotai ir monetos. Banknotus leidžia Eurosistema; monetas – euro zonos valstybių centrinės valdžios sektorius, nors pagal susitarimą monetos laikomos nacionalinių centrinių bankų įsipareigojimais, atitinkančiais menamus nacionalinių centrinių bankų reikalavimus valdžios sektoriui. Euro banknotų ir monetų gali turėti euro zonos rezidentai arba nerezidentai.

Indėliai (F.22 ir F.29)

- 5.79. *Apibrėžtis.* Indėliai – standartinės neperleidžiamosios sutartys, kurias indėlių bendrovės ir, kartais, valdžios sektorius, kaip debitoriai, siūlo sudaryti kitiems vienetams ir pagal kurias kreditorius gali įnešti pagrindinę sumą ir vėliau ją atsiimti. Paprastai pagal indėlius debitorius grąžina visą pagrindinę sumą investuotojui.

Pervedamieji indėliai (F.22)

- 5.80. *Apibrėžtis.* Pervedamieji indėliai – indėliai, kuriuos, pareikalavus, galima nominaliąja verte pakeisti pinigais ir naudoti mokėjimams čekiais, vekseliais, pavedimais, tiesioginiu debetu ar kreditu arba kitais mokėjimo būdais, be nuobaudų ar apribojimų.
- 5.81. Pervedamieji indėliai paprastai yra indėlių bendrovių rezidentų ir, kartais, centrinės valdžios sektoriaus ir institucinių vienetų nerezidentų įsipareigojimai. Pervedamiesiems indėliams priskiriami kiekvienas atskirai:
- a) pinigų finansinių įstaigų tarpbankiniai sandoriai;
 - b) centriname banke laikomi privalomųjų atsargų kiekį viršijantys indėlių bendrovių indėliai, kuriuos šios bendrovės gali naudoti apie tai nepranešusios ar netaikant apribojimų;

- c) kitų pinigų finansinių įstaigų indėliai centriniame banke nepaskirtųjų aukso sąskaitų pavidalu (nepiniginis auksas) ir atitinkami indėliai brangiųjų metalų sąskaitų pavidalu;
 - d) indėliai užsienio valiuta pagal apsikeitimo sandorius;
 - e) atsargų pozicijos TVF, sudarančios „atsargų segmentą“, t.y. SST arba užsienio valiuta, kurias šalis narė gali skubiai pasiskolinti iš TVF, ir kiti reikalavimai TVF, kuriais iš anksto nepranešusios gali naudotis šalys narės, įskaitant duomenis teikiančios šalies skolinimą TVF pagal bendruosius skolinimosi susitarimus (BSS) ir naujuosius skolinimosi susitarimus (NSS).
- 5.82. Pervedamųjų indėlių sąskaitose gali būti numatytos galimybės pereikvoti. Jei sąskaita pereikvojama, visiškai išėmimas laikomas indėlio išėmimu, o pereikvota suma laikoma paskola.
- 5.83. Visi rezidentų sektoriai ir likusio pasaulio sektorius gali turėti pervedamųjų indėlių.
- 5.84. Pervedamuosius indėlius galima skirstyti pagal valiutą į pervedamuosius indėlius nacionaline valiuta ir pervedamuosius indėlius užsienio valiutomis.

Kiti indėliai (F.29)

- 5.85. *Apibrėžtis.* Kiti indėliai yra nepervedamieji indėliai. Kitų indėlių negalima naudoti mokėjimams, išskyrus tuos atvejus, kai sulaukiama nustatyto termino arba pranešus, kaip susitarta, iš anksto, o pakeisti pinigais ar pervedamaisiais indėliais galima tik taikant didelius apribojimus ar nuobaudas.
- 5.86. Kitiems indėliams priskiriami:
- a) terminuotieji indėliai – indėliai, kurių negalima naudoti bet kada, o tik praėjus nustatytam terminui. Jie gražinami po nustatyto laikotarpio arba išperkami pranešus apie išėmimą. Jiems taip pat priskiriamos indėlių bendrovių privalomosios atsargos centriniame banke, kurių savininkai negali naudoti nepranešę ar netaikant apribojimų;
 - b) taupomieji indėliai, santaupų knygelės, neperleidžiamieji santaupų sertifikatai arba neperleidžiamieji indėlių sertifikatai;
 - c) indėliai, įdėti pagal taupymo sistemas ar sutartis. Dažnai šie indėliai susiję su indėlininko įsipareigojimu nuolat per tam tikrą laikotarpį atlikti mokėjimus, o sumokėtas kapitalas ir kaupiamos palūkanos negali būti išimtos nesulaukus nustatyto termino. Taupymo laikotarpio pabaigoje šie indėliai kartais susiejami su paskolos gyvenamosioms patalpoms pirkti ar statyti, kurios dydis priklauso nuo sukauptų santaupų sumos, suteikimu;
 - d) taupymo ir paskolų asociacijų, statybos draugijų, kredito unijų ir pan. vienetų išduoti indėlių įrodymai, paprastai vadinami pajais, išperkami pareikalavus arba pranešus prieš palyginti trumpą laikotarpį, tačiau neperleidžiami;
 - e) su išvestinėmis finansinėmis priemonėmis susijusios gražinamosios garantinės įmokos (pinigų finansinių įstaigų įsipareigojimai);
 - f) trumpalaikiai atpirkimo susitarimai (atpirkimo sandoriai), kurie yra pinigų finansinių įstaigų įsipareigojimai ir
 - g) įsipareigojimai TVF, sudarantys tarptautines atsargas ir neįrodyti paskolomis. Jie susiję su TVF kredito naudojimu TVF bendrojoje išteklių sąskaitoje. Pagal šį punktą nustatoma, kokią TVF laikomų pinigų sumą narys privalo išpirkti.
- 5.87. Kitiems indėliams nepriskiriami perleidžiamieji indėlių sertifikatai ir perleidžiamieji santaupų sertifikatai. Jie priskiriami skolos vertybiniais popieriams (AF.3).
- 5.88. Kitus indėlius galima skirstyti pagal valiutą į kitus indėlius nacionaline valiuta ir kitus indėlius užsienio valiutomis.

Skolos vertybiniai popieriai (F.3)

- 5.89. *Apibrėžtis.* Skolos vertybiniai popieriai yra perleidžiamosios finansinės priemonės, kuriomis įrodoma skola.

Pagrindiniai skolos vertybinių popierių bruožai

- 5.90. Skolos vertybiniais popieriais būdingi šie bruožai:
- a) skolos vertybinio popieriaus emisijos data;
 - b) emisijos kaina, kuria investuotojai perka pirmą kartą išleistus skolos vertybinius popierius;
 - c) išpirkimo data arba terminas, iki kurio turi būti atliktas galutinis sutartyje numatytas pagrindinės sumos išpirkimas;
 - d) išpirkimo kaina arba nominalioji vertė – suėjus terminui emitento vertybinių popierių turėtojams sumokama suma;
 - e) pradinis terminas – laikotarpis nuo emisijos datos iki paskutinio sutartyje numatyto mokėjimo;
 - f) likęs ar likutinis terminas – laikotarpis nuo nurodytos datos iki paskutinio sutartyje numatyto mokėjimo;
 - g) atkarpa, pagal kurią emitentas moka atkarpos išmokas skolos vertybinių popierių turėtojams; atkarpa gali būti nustatyta visam skolos vertybinio popieriaus galiojimo laikui arba priklausyti nuo infliacijos, palūkanų normų ar turto kainų. Pagal vekselius ir nulinės atkarpos skolos vertybinius popierius atkarpos išmoka nemokama;
 - h) atkarpos datos, kuriomis emitentas moka atkarpos išmoką skolos vertybinių popierių turėtojams;
 - i) emisijos kaina, išpirkimo kaina ir atkarpos dydis gali būti išreikšti (arba nustatyti) nacionaline valiuta arba užsienio valiutomis ir
 - j) skolos vertybinių popierių kredito reitingas, pagal kurį vertinamas atskirų skolos vertybinių popierių emisijų kreditingumas. Reitingo kategorijas nustato pripažintos agentūros.

Kalbant apie pirmos pastraipos c punktą, išpirkimo data (terminas) gali sutapti su skolos vertybinio popieriaus konvertavimu į akciją. Tokiomis aplinkybėmis galimybė konvertuoti reiškia, kad turėtojas gali iškeisti skolos vertybinį popierių į emitento paprastąją akciją. Galimybė perleisti reiškia, kad turėtojas gali iškeisti skolos vertybinį popierių į kitos, ne emitento bendrovės akcijas. Nuolatiniai vertybiniai popieriai be nurodytos išpirkimo datos priskiriami skolos vertybiniais popieriais.

- 5.91. Skolos vertybiniais popieriais priskiriamas finansinis turtas ir įsipareigojimai, kuriuos galima apibūdinti įvairiai – pagal terminą, turėtojų ir emitentų sektorių ir subsektorių, valiutą ir palūkanų normos rūšį.

Skirstymas pagal pradinį terminą ir valiutą

- 5.92. Skolos vertybinių popierių sandoriai pagal pradinį terminą skirstomi į dvi subkategorijas:
- a) trumpalaikių skolos vertybinių popierių sandoriai (F.31) ir
 - b) ilgalaikių skolos vertybinių popierių sandoriai (F.32).
- 5.93. Skolos vertybiniai popieriai gali būti išreikšti nacionaline valiuta arba užsienio valiutomis. Įvairiomis užsienio valiutomis išreikštų skolos vertybinių popierių smulkesnis skirstymas priklausys nuo sąlyginės atskiros užsienio valiutos reikšmės ekonomikai.
- 5.94. Skolos vertybiniai popieriai, kurių pagrindinė suma ir atkarpa yra susietos su užsienio valiuta, skirstomi kaip išreikšti ta užsienio valiuta.

Skirstymas pagal palūkanų normų rūšis

- 5.95. Skolos vertybinius popierius galima skirstyti pagal palūkanų normų rūšis. Išskiriamos trys skolos vertybinių popierių grupės:
- a) fiksuotos palūkanų normos skolos vertybiniai popieriai;
 - b) kintamos palūkanų normos skolos vertybiniai popieriai ir
 - c) mišrios palūkanų normos skolos vertybiniai popieriai.

Fiksuotos palūkanų normos skolos vertybiniai popieriai

- 5.96. Fiksuotos palūkanų normos skolos vertybiniais popieriais priskiriami:
- paprastieji skolos vertybiniai popieriai, kurių išleidimo ir išpirkimo vertė sutampa;
 - su diskontu ar premija nominaliosios vertės atžvilgiu išleidžiami skolos vertybiniai popieriai. Pavyzdžiui, išdo vekseliai, komerciniai vekseliai, skoliniai įsipareigojimai, vekselių akceptai, vekselių indosamentai ir indėlių sertifikatai;
 - didelio diskonto obligacijos, kurių palūkanų mokėjimai maži ir kurios išleidžiamos su dideliu diskontu nominaliosios vertės atžvilgiu;
 - nulinės atkarpos obligacijos – vienkartinio mokėjimo skolos vertybiniai popieriai, pagal kuriuos nemokamos atkarpos išmokos. Obligacija parduodama su diskontu nominaliosios vertės atžvilgiu ir pagrindinė suma yra grąžinama suėjus terminui arba kartais dalimis. Fiksuotos palūkanų normos skolos vertybinius popierius galima paversti nulinės atkarpos obligacijomis, panaikinus atkarpas, t. y. atskyrus atkarpas nuo galutinio vertybinių popierių pagrindinės sumos mokėjimo ir prekiaujant jomis atskirai;
 - suskaidytosios obligacijos (angl. STRIPS) arba suskaidytieji skolos vertybiniai popieriai – vertybiniai popieriai, kurių palūkanos ir pagrindinės sumos atskiriamos (arba suskaidomos), ir jos gali būti parduotos atskirai;
 - nuolatiniai ir pirmalaikio išpirkimo skolos vertybiniai popieriai; skolos vertybiniai popieriai, kurių turėtojas turi priešlaikinio pardavimo emitentui teises; skolos vertybiniai popieriai, kurie gali būti išperkami iš skolų padengimo fondo;
 - konvertuojamosios obligacijos, kurias turėtojas gali konvertuoti į emitento nuosavybės priemones; tokiau atveju jos priskiriamos akcijoms, ir
 - perleidžiamosios obligacijos, su numatyta teise ateityje ir laikantis nustatytų sąlygų iškeisti į kitos bendrovės (ne emitento), paprastai patronuojamosios bendrovės arba bendrovės, kurios dalis akcijų priklauso emitentui, akcijas.
- 5.97. Fiksuotos palūkanų normos skolos vertybiniais popieriais taip pat priskiriami kiti skolos vertybiniai popieriai, pvz., nuosavybės priemonių varantų obligacijos, subordinuotosios obligacijos, dalyvavimo teisės nesuteikiančios privilegijuotosios akcijos, už kurias gaunamos pastoviosios pajamos, tačiau nesuteikiama teisė dalyvauti skirstant bendrovės likutinę vertę ją likviduojant, ir jungtinės priemonės (angl. *stapled instruments*).

Kintamos palūkanų normos skolos vertybiniai popieriai

- 5.98. Kintamos palūkanų normos skolos vertybinių popierių palūkanų ir (arba) pagrindinės sumos mokėjimai yra susieti su:
- bendruoju prekių ir paslaugų kainų indeksu (pvz., vartotojų kainų indeksu);
 - palūkanų norma arba
 - turto kaina.
- 5.99. Kintamos palūkanų normos skolos vertybiniai popieriai paprastai priskiriami ilgalaikiams skolos vertybiniais popieriais, išskyrus tuos, kurių pradinis terminas yra vieneri metai arba trumpesnis.
- 5.100. Su infliacija ir turto kaina susietoms skolos vertybiniais popieriais priskiriami skolos vertybiniai popieriai, išleisti kaip su infliacija susietos obligacijos ir su žaliavomis susietos obligacijos. Su žaliavomis susietos obligacijos atkarpos ir (arba) išpirkimo vertė yra siejamos su žaliavų kaina. Skolos vertybiniai popieriai, kurių palūkanos siejamos su kito skolininko kredito reitingu, priskiriami su indeksais siejamiems skolos vertybiniais popieriais, nes kredito reitingai nuolat nesikeičia pagal rinkos sąlygas.
- 5.101. Su palūkanų normomis susietų skolos vertybinių popierių sutartyse numatytos nominaliosios palūkanos ir (arba) išpirkimo vertė gali keistis priklausomai nuo nacionalinės valiutos. Išleidimo datą emitentas negali žinoti, kokia bus palūkanų ir pagrindinės sumos grąžinimo vertė.

Mišrios palūkanų normos skolos vertybiniai popieriai

- 5.102. Mišrios palūkanų normos skolos vertybiniais popieriais jų galiojimo laikotarpiu taikomos ir fiksuotos, ir kintamos atkarpos, ir jie priskiriami kintamos palūkanų normos skolos vertybiniais popieriais. Jiems priskiriami skolos vertybiniai popieriai, kuriems taikomi:
- tuo pat metu – ir fiksuota, ir kintama atkarpa;
 - fiksuota arba kintama atkarpa – iki nustatyto laiko, o po to iki išpirkimo termino, atitinkamai, kintama arba fiksuota atkarpa arba

- c) iš anksto visam skolos vertybinio popieriaus galiojimo laikotarpiui nustatyta atkarpa, tačiau jų mokėjimai nėra pastovūs ir vienodi. Jie vadinami „pakopiniai“ (angl. *stepped*) skolos vertybiniais popieriais.

Privačiai išplatinti vertybiniai popieriai

- 5.103. Skolos vertybiniais popieriais taip pat priskiriami privačiai išplatinti vertybiniai popieriai. Tai skolos vertybiniai popieriai, kuriuos emitentas parduoda nedideliame investuotojų skaičiui. Šių skolos vertybinių popierių emitentų kreditingumo kredito reitingų agentūros paprastai nevertina ir vertybiniai popieriai paprastai nėra perparduodami ar perkainuojami, todėl jų antrinė rinka nedidelė. Vis dėlto dauguma privačiai išplatintų vertybinių popierių atitinka perleidžiamumo kriterijų ir priskiriami skolos vertybiniais popieriais.

Pakeitimas vertybiniais popieriais

- 5.104. *Apibrėžtis.* Pakeitimas vertybiniais popieriais – skolos vertybinių popierių emisija, kai atkarpa arba pagrindinės sumos mokėjimai užtikrinami nurodytu turtu arba būsimomis pajamomis. Pakeitimui vertybiniais popieriais gali būti naudojamas įvairus turtas ar būsimų pajamų šaltiniai, pvz., būsto ir komercinės hipotekos paskolos; vartojamosios paskolos; bendrovių paskolos, valdžios sektoriaus paskolos; draudimo sutartys; kredito išvestinės finansinės priemonės ir būsimos įplaukos.
- 5.105. Turto ar būsimų pajamų pakeitimas vertybiniais popieriais – svarbi finansinė naujovė, dėl kurios buvo sukurtos naujos finansų bendrovės ir intensyviai naudotasi jų paslaugomis, kad būtų galima kurti, parduoti ir leisti skolos vertybinius popierius. Taikyti pakeitimą vertybiniais popieriais paskatino įvairios priežastys. Bendrovėms – pigesnis nei bankų teikiamas finansavimas; mažiau teisės aktuose numatytų kapitalo reikalavimų; galimybė perkelti įvairią riziką, pvz., kredito ar draudimo riziką; finansavimo šaltinių įvairinimas.
- 5.106. Skolos vertybinių popierių rinkose gali būti taikomos įvairios pakeitimo vertybiniais popieriais schemos. Jas galima suskirstyti į dvi plačias kategorijas:
- a) turtą pakeičiant vertybiniais popieriais dalyvauja finansų bendrovė ir pradinis savininkas perleidžia įkeistą turtą (pakeitimas vertybiniais popieriais tikroju mastu, angl. *true sale*) ir
- b) schemos, pagal kurias turtą pakeičiant vertybiniais popieriais dalyvauja finansų bendrovė, tačiau perleidžiama tik kredito rizika, naudojant kredito įsipareigojimų neįvykdymo apsaugos sandorius (angl. CDS) – pradinis savininkas išlaiko turtą, bet perleidžia kredito riziką. Tai vadinama sintetiniu pakeitimu vertybiniais popieriais.
- 5.107. Pagal 5.106 dalies a) punkte nurodytą pakeitimo vertybiniais popieriais schemą sukuriamas pakeitimo vertybiniais popieriais bendrovė, kurioje saugomas vertybiniais popieriais pakeistas turtas ar kitas turtas, kurį pirminis savininkas pakeitė vertybiniais popieriais; ši bendrovė taip pat išleidžia tuo turtu užtikrintus skolos vertybinius popierius.
- 5.108. Visų pirma svarbu nustatyti, ar turto pakeitimo vertybiniais popieriais sandorius sudaranti finansų bendrovė aktyviai valdo savo portfelį išleisdama skolos vertybinius popierius, užuot tiesiog veikusi kaip turtą pasyviai valdantis fondas ar skolos vertybinių popierių turėtojas. Kai finansų bendrovė yra teisinis turto savininkas, leidžia su tuo turtu siejamus skolos vertybinius popierius, rengia išsamias sąskaitas, ji veikia kaip finansinis tarpininkas ir priskiriama kitiems finansiniams tarpininkams. Turto pakeitimo vertybiniais popieriais sandorius sudarančios finansų bendrovės atskiriamos nuo vienetų, sukurtų tik tam, kad turėtų konkrečius finansinio turto ir įsipareigojimų portfelius. Šie vienetai yra tos pačios valstybės, kaip ir jų kontroliuojančioji bendrovė, rezidentai, jie jungiami su kontroliuojančiąja bendrove. Vis dėlto, kaip vienetai nerezidentai jie laikomi atskirais instituciniais vienetais ir priskiriami priklausomoms finansų įstaigoms.
- 5.109. Pagal 5.106 dalies b) punkte nurodytą pakeitimo vertybiniais popieriais schemą pirminis turto savininkas arba apsaugos priemonių pirkėjas, naudodamas kredito įsipareigojimų neįvykdymo apsaugos sandorius (angl. CDS) perduoda su atitinkamo turto grupe susijusią kredito riziką pakeitimo vertybiniais popieriais bendrovei, tačiau pats turtas lieka jam. Skolos vertybinių popierių emisijos pajamos paverčiamos indėliu arba kitaip saugiai investuojamos (pvz., į AAA kategorijos obligacijas) ir indėlio palūkanomis bei išmokomis pagal CDS finansuojamos išleistų skolos vertybinių popierių palūkanos. Įsipareigojimų neįvykdymo atveju pagrindinė suma, į kurią turi teisę ABS turėtojai, mažinama, pradėdant nuo paprastųjų vertybinių popierių segmentų. Atkarpos ir pagrindinės sumos mokėjimai taip pat gali būti perskirstyti ir skirti ne skolos vertybinių popierių investuotojams, o pirminiams įkeisto turto savininkui, siekiant padengti įsipareigojimų neįvykdymo nuostolius.
- 5.110. Turto padengti vertybiniai popieriai (angl. ABS) yra skolos vertybiniai popieriai, kurių pagrindinė suma ir (arba) palūkanos mokėtinos tik pinigų šaltais, gautais iš konkrečios finansinio ar nefinansinio turto grupės.

Padengtos obligacijos

- 5.111. *Apibrėžtis.* Padengtomis obligacijomis vadinami finansų bendrovės išleisti arba jos visiškai garantuoti skolos vertybiniai popieriai. Jei juos išleidusi arba garantavusi finansų bendrovė neįvykdo įsipareigojimų, obligacijų turėtojai be įprastinio reikalavimo į finansų bendrovę turi pirmumo teisę į turtą, kuriuo padengtos obligacijos, grupę.

Paskolos (F.4)

5.112. *Apibrėžtis.* Paskolos nustatomos, kai kreditoriai paskolina lėšų debitoriams.

Pagrindiniai paskolų bruožai

5.113. Paskoloms būdingi šie bruožai:

- a) paskolos sąlygas nustato paskolą teikianti finansų bendrovė arba dėl paskolos sąlygų tiesiogiai ar dalyvaujant tarpininkui tarpusavyje susitaria skolintojas ir paskolos gavėjas;
- b) paprastai paskola imama skolininko iniciatyva ir
- c) paskola yra neginčijama skola kreditoriui, kuri turi būti grąžinta suėjus terminui ir už kurią mokamos palūkanos.

5.114. Paskolos gali būti visų sektorių rezidentų ir likusio pasaulio sektoriaus finansinis turtas arba išpareigojimai. Indėlių bendrovės trumpalaikius išpareigojimus priskiria ne paskoloms, o indėliams.

Paskolų skirstymas pagal pradinį terminą, valiutą ir paskirtį

5.115. Paskolų sandorius pagal pradinį terminą galima skirstyti į dvi rūšis:

- a) trumpalaikės paskolos (F.41), kurių pradinis terminas trumpalaikis, įskaitant pagal kreditoriaus reikalavimą grąžinamas paskolas, ir
- b) ilgalaikės paskolos (F.42), kurių pradinis terminas ilgalaikis.

5.116. Analizei atlikti paskolas galima dar skirstyti taip:

- a) nacionaline valiuta suteiktos paskolos ir
- b) užsienio valiutomis suteiktos paskolos.

Namų ūkiams suteiktas paskolas galima skirstyti į šias subkategorijas:

- a) vartojamosios paskolos;
- b) paskolos būstui įsigyti ir
- c) kitos paskolos.

Paskolų sandorių ir indėlių sandorių skirtumas

5.117. Paskolų sandoriai (F.4) nuo indėlių sandorių (F.22) skiriasi tuo, kad paskolos atveju debitorius siūlo standartinę neperleidžiamą sutartį, o indėlio – ne.

5.118. Indėlių bendrovėms suteiktos trumpalaikės paskolos priskiriamos pervedamiesiems indėliams arba kitiems indėliams, o institucinių vienetų, išskyrus indėlių bendroves, priimtoms trumpalaikės paskolos priskiriamos trumpalaikėms paskoloms.

5.119. Indėlių bendrovės kitose indėlių bendrovėse laikomos lėšos visada laikomos indėliu.

Paskolų sandorių ir skolos vertybinių popierių sandorių skirtumas

5.120. Paskolų sandoriai (F.4) ir skolos vertybinių popierių sandoriai 13.55 (F.3) skiriasi tuo, kad paskolos yra neperleidžiamosios finansinės priemonės, o skolos vertybiniai popieriai – perleidžiamosios.

5.121. Dažniausiai paskolos įrodomos vienu dokumentu ir paskolų sandoriai sudaromi tarp vieno kreditoriaus ir vieno debitoriaus. Skolos vertybinių popierių emisiją, priešingai, sudaro daug identiškų dokumentų ir kiekvienu jų įrodoma tiksliai suma, o visi kartu jie nurodo visą pasiskolintą sumą.

5.122. Paskolomis galima prekiauti antrinėje rinkoje. Jei paskolos tampa perleidžiamos organizuotoje rinkoje, jos turi būti priskiriamos ne paskoloms, o skolos vertybiniais popieriais, su sąlyga, kad yra įrodymų, jog jomis prekiaujama antrinėje rinkoje, įskaitant rinkos formuotojų buvimo, dažno finansinio turto kotiravimo, pvz., pirkėjo ir pardavėjo siūlomų kainų skirtumų, įrodymus. Paprastai tai susiję su tiesioginiu pradinės paskolos pakeitimu.

- 5.123. Standartines paskolas dažniausiai teikia finansų bendrovės, paprastai – namų ūkiams. Paskolos sąlygas nustato finansų bendrovės, o namų ūkiai gali tik pasirinkti su jomis sutikti arba ne. Nestandartinių paskolų sąlygos paprastai nustatomos kreditoriaus ir debitoriaus derybų būdu. Tai svarbus kriterijus, padedantis atskirti nestandartines paskolas ir skolas vertybinius popierius. Viešųjų vertybinių popierių emisijų sąlygas nustato skolininkas, prireikus pasikonsultavęs su banku, esančiu pagrindiniu emisijos platintoju. Privačiųjų vertybinių popierių emisijų sąlygas derybų būdu kartu nustato kreditorius ir debitorius.

Paskolų, prekybos kreditų ir prekybinių vekselių sandorių skirtumas

- 5.124. Prekybos kreditas – prekių ar paslaugų teikėjo klientams tiesiogiai suteikiamas kreditas. Prekybos kreditas suteikiamas, kai už prekes ar paslaugas nesumokama tada, kai perleidžiamos prekės nuosavybės teisės ar suteikiama paslauga.
- 5.125. Prekybos kreditai skiriasi nuo paskolų prekybai finansuoti, kurios priskiriamos paskoloms. Prekybinius vekselius sudaro prekių tiekėjas ar paslaugų teikėjas kliento atžvilgiu, po to teikėjas su nuolaida perleidžia juos finansų bendrovei ir jie tampa trečiosios šalies reikalavimu klientui.

Vertybinių popierių skolinimo sandoriai ir atpirkimo sandoriai

- 5.126. *Apibrėžtis.* Sudarydamas vertybinių popierių skolinimo sandorį skolininkas laikinai perduoda vertybinius popierius skolininkui. Iš vertybinių popierių skolininko gali būti reikalaujama pateikti skolininkui įkeičiamą turtą – pinigus ar kitus vertybinius popierius. Abi sandorio šalys apsikeičia nuosavybės teisėmis, todėl pasiskolintus vertybinius popierius ir įkeičiamą turtą galima parduoti arba perskolinti.
- 5.127. *Apibrėžtis.* Vertybinių popierių atpirkimo sandoris – sandoris, pagal kurį už pinigus arba kitą mokėjimo priemonę suteikiami vertybiniai popieriai, pvz., skolos vertybiniai popieriai arba akcijos, išsipareigojant nustatyta kaina atpirkti tokius pat ar panašius vertybinius popierius. Įsipareigojimas atpirkti gali būti susietas su konkrečia data arba terminas gali būti nenustatytas.
- 5.128. Vertybinių popierių skolinimas įkeičiant pinigus ir atpirkimo sandoris yra skirtingos finansinės priemonės, kurių ekonominis rezultatas yra vienodas, kaip antai užtikrintos paskolos, kadangi abu šie susitarimai susiję su vertybiniais popieriais, kuriuos įkeičiant užtikrinama paskola arba indėlis, kai indėlių bendrovė parduoda vertybinius popierius pagal tokią finansinę priemonę. 5.2 lentelėje pateikiami šių abiejų priemonių skirtumai.

5.2 lentelė. Vertybinių popierių skolinimo sandorių ir atpirkimo sandorių pagrindiniai bruožai

Bruožas	Vertybinių popierių skolinimas		Atpirkimo sandoriai	
	Įkeičiant pinigus	Neįkeičiant pinigų	Nurodyti vertybiniai popieriai	Bendrasis įkaitas
Formalusis keitimosi būdas	Vertybinių popierių skolinimas, susitariant su kad skolininkas grąžins juos skolininkui		Vertybinių popierių pardavimas, išsipareigojant juos atpirkti pagal pagrindinio susitarimo sąlygas	
Keitimosi forma	Vertybiniai popieriai už pinigus	Vertybiniai popieriai už kitą įkeičiamą turtą (jei toks teikiamas)	Vertybiniai popieriai už pinigus	Pinigai už vertybinius popierius
Grąžą gauna šalis, teikianti:	įkeičiamus pinigus (vertybinių popierių skolininkas)	vertybinius popierius (ne įkeičiamus vertybinius popierius) (vertybinių popierių skolininkas)	pinigus	pinigus
Grąža teikiama kaip:	mokesčiai	mokesčiai	atpirkimo sandorių norma	atpirkimo sandorių norma

- 5.129. Laikoma, kad pagal vertybinių popierių skolinimo sandorius ir atpirkimo sandorius suteiktų vertybinių popierių ekonominės nuosavybės teisės nepakinta, nes skolininkas lieka vertybinių popierių teikiamų pajamų gavėjas, ir jis prisiima riziką ar naudą dėl bet kokių vertybinių popierių kainų pasikeitimų.
- 5.130. Teikiant ar gaunant lėšas pagal vertybinių popierių atpirkimo sandorius arba vertybinių popierių skolinimo sandorius (įkeičiant pinigus) nauji skolos vertybiniai popieriai neišleidžiami. Pagal šiuos susitarimus instituciniams vienetais (išskyrus pinigų finansines įstaigas) suteiktos lėšos į sąskaitas įrašomos kaip paskolos; indėlių bendrovei atveju jos laikomos indėliais.

- 5.131. Jei skolinant vertybinius popierius negaunama pinigų, t. y. jei vieni vertybiniai popieriai keičiami kitais, arba jei viena šalis teikia vertybinius popierius be įkeisto turto, tokiu atveju nei paskolų, nei indėlių, nei vertybinių popierių sandoris nesudaromas.
- 5.132. Reikalavimai pinigais pagal įkeisto turto vertės išlaikymo prievolę, nustatytą sudarant atpirkimo sandorius, priskiriami paskoloms.
- 5.133. Aukso apsikeitimo sandoriai panašūs į vertybinių popierių atpirkimo sandorius ir skiriasi tik tuo, kad įkeičiamas turtas yra auksas. Pagal juos auksas keičiamas į indėlius užsienio valiuta, susitariant, kad tam tikrą dieną auksas bus atpirktas už sutartą kainą. Šis sandoris į sąskaitas įrašomas kaip įkeitimu užtikrinta paskola arba indėlis.

Finansinė nuoma

- 5.134. *Apibrėžtis.* Pagal finansinės nuomos sutartį nuomotojas kaip turto teisinis savininkas perduoda su turto turėjimu susijusią riziką ir naudą nuomininkui. Pagal finansinės nuomos sutartį laikoma, kad nuomotojas nuomininkui suteikė paskolą, už kurią pastarasis įsigijo turtą. Vėliau išnuomotas turtas įrašomas ne į nuomotojo, bet į nuomininko balansą; atitinkama paskola nurodoma kaip nuomotojo turtas ir nuomininko įsipareigojimas.
- 5.135. Finansinę nuomą galima atskirti nuo kitokių rūšių nuomos, nes teisinis savininkas turto naudotojui perduoda su nuosavybe susijusią riziką ir naudą. Kitos nuomos rūšys yra i) veiklos nuoma, ii) išteklių nuoma. 15 skyriuje apibrėžtos sutartys, nuomos sutartys ir licencijos taip pat gali būti laikomos nuoma.

Kitos paskolų rūšys

- 5.136. Paskoloms priskiriama:
- a) pervedamųjų indėlių sąskaitų pereinimo, kai pereinama suma nelaikoma neigiamos vertės pervedamuoju indėliu;
 - b) kitų einamųjų sąskaitų pereinimo, pvz., ne finansų bendrovių ir jų patronuojamųjų bendrovių grupės vidaus likučiai, išskyrus likučius, kurie yra pinigų finansinių įstaigų įsipareigojimai ir priskiriami indėlių subkategorijoms;
 - c) samdomųjų darbuotojų finansiniai reikalavimai, susiję su bendrovės pelno dalimi;
 - d) su išvestinėmis finansinėmis priemonėmis susijusios grąžinamos garantinės įmokos, priskiriamos institucinių vienetų, išskyrus pinigų finansines įstaigas, įsipareigojimams;
 - e) paskolos, kurias atitinka bankų akceptai;
 - f) hipotekos paskolos;
 - g) vartojamosios paskolos;
 - h) atnaujinamieji kreditai;
 - i) dalimis grąžinamos paskolos;
 - j) paskolos, suteikiamos kaip tam tikrų įsipareigojimų vykdymo garantijos;
 - k) indėlių garantijos – perdraudimo bendrovių finansiniai reikalavimai perleidžiančiosioms įmonėms;
 - l) finansiniai reikalavimai TVF, įrodomi paskolomis bendrojoje išteklių sąskaitoje, įskaitant skolinimą pagal bendruosius skolinimosi susitarimus (BSS) ir naujuosius skolinimosi susitarimus (NSS), ir
 - m) įsipareigojimai TVF, įrodomi TVF kreditais arba paskolomis, suteiktomis pagal skurdo mažinimo ir ekonomikos augimo priemonę (SMEAP, angl. PRGF).
- 5.137. Neveiksnių paskolų atvejis aptariamas 7 skyriuje.

Paskoloms nepriskiriamas finansinis turtas

- 5.138. Paskoloms nepriskiriama:
- a) kitos gautinos / mokėtinos sumos (AF.8), įskaitant prekybos kreditus ir išankstinius mokėjimus (AF.81), ir

- b) finansinis turtas ar išpareigojimai, susiję su nekilnojamojo turto, pvz., žemės ir statinių, nerezidentų nuosavybės teisėmis. Jie priskiriami kitoms nuosavybės priemonėms (AF.519).

Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos ar vienetai (F.5)

- 5.139. *Apibrėžtis.* Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos ar vienetai yra likutiniai reikalavimai dėl akcijas ar vienetus išleidusių institucinių vienetų turto.
- 5.140. Nuosavybės priemonių ir investicinių fondų akcijų sandoriai skirstomi į dvi subkategorijas:
- a) nuosavybės priemonės (F.51) ir
 - b) investicinių fondų akcijos ar vienetai (F.52).

Nuosavybės priemonės (F.51)

- 5.141. *Apibrėžtis.* Nuosavybės priemonės yra finansinis turtas, sudarantis reikalavimą dėl bendrovės likutinės vertės po to, kai patenkinami visi kiti reikalavimai.
- 5.142. Nuosavybės teisė į juridinių asmenų išleistas nuosavybės priemones paprastai įrodoma akcijomis, pajais, depozitoriumo pakvitavimais, dalyvavimo ar panašiais dokumentais. Akcijos ir pajai reiškia tą patį.

Depozitoriumo pakvitavimai

- 5.143. *Apibrėžtis.* Depozitoriumo pakvitavimais įrodomos teisės į kitų šalių biržose kotiruojamus vertybinius popierius; turint depozitoriumo pakvitavimus tiesiogiai įrodoma nuosavybės teisė į nurodytus vertybinius popierius. Depozitoriumas išleidžia pakvitavimus, kuriais nurodoma nuosavybės teisė į kitoje biržoje kotiruojamus vertybinius popierius. Depozitoriumo pakvitavimais palengvinami vertybinių popierių sandoriai kitose nei pirminio kotiravimo šalyse. Pagrindiniai vertybiniai popieriai, kuriems išrašomi depozitoriumo pakvitavimai, gali būti akcijos arba skolos vertybiniai popieriai.
- 5.144. Nuosavybės priemonės skirstomos į:
- a) biržines akcijas (F.511);
 - b) nebiržines akcijas (F.512) ir
 - c) kitas nuosavybės priemones (F.519).
- 5.145. Biržinės ir nebiržinės akcijos yra perleidžiamosios priemonės ir apibūdinamos kaip nuosavybės vertybiniai popieriai.

Biržinės akcijos (F.511)

- 5.146. *Apibrėžtis.* Biržinės akcijos – nuosavybės vertybiniai popieriai, įtraukti į biržos prekybos sąrašus. Birža gali būti pripažinta vertybinių popierių birža arba bet kokios kitos formos antrinė rinka. Biržinės akcijos taip pat vadinamos kotiruojamomis akcijomis. Jei žinomos biržinių akcijų kotiruojamos kainos, paprastai manoma, kad žinomos dabartinės rinkos kainos.

Nebiržinės akcijos (F.512)

- 5.147. *Apibrėžtis.* Nebiržinės akcijos yra nuosavybės vertybiniai popieriai, neįtraukti į biržos prekybos sąrašus.
- 5.148. Nuosavybės vertybiniais popieriais taip pat priskiriamos nebiržinių akcijų bendrovių išleistos akcijos, pvz.:
- a) kapitalo akcijos, kurios suteikia turėtojams bendraturčio statusą ir teisę į paskirstomojo pelno dalį arba į grynojo turto dalį bendrovės likvidavimo atveju;
 - b) išpirtos akcijos, kapitalas už kurias buvo sumokėtas, tačiau kurios liko bendraturčiams ir kuriomis suteikiama teisė į pelno dalį, likusią išmokėjus dividendus nuo registruotojo kapitalo, ir taip pat į likutį, t. y. grynojo turto atėmus registruotąjį kapitalą, dalį;
 - c) dividendų akcijos, taip pat vadinamos steigėjų akcijomis, pelno akcijomis ir dividendų akcijomis, kurios nėra registruotojo kapitalo dalis. Dividendų akcijų turėtojams nesuteikiamas bendraturčio statusas, todėl jie neturi teisės į registruotojo kapitalo grąžinimą ar to kapitalo grąžą, balsuoti per acininkų susirinkimus ir pan. Vis dėlto jų turėtojai turi teisę į pelno dalį, likusią išmokėjus dividendus nuo registruotojo kapitalo, ir į likutį, likusį iš grynojo turto atėmus registruotąjį kapitalą bendrovės likvidavimo atveju;

- d) privilegijuotosios dalyvavimo teisių akcijos, kurių turėtojams suteikiama teisė dalyvauti skirstant bendrovės likutinę vertę, kai bendrovė likviduojama. Šių akcijų turėtojams taip pat suteikiama teisė gauti papildomų dividendų, viršijančių nustatyto procento dividendus. Dažniausiai papildomi dividendai mokami pagal santykį su paprastais paskelbtais dividendais. Likviduojant bendrovę šių akcijų turėtojams suteikiama teisė į paprastų akcininkų gaunamų likusių įplaukų dalį ir teisė susigrąžinti už akcijas sumokėtą sumą.

Pradinis viešas akcijų platinimas, įtraukimas į biržos sąrašus, pašalinimas iš biržos sąrašų ir įsipareigojimas atpirkti akcijas

- 5.149. Pradinis viešas akcijų platinimas (PVAP), taip pat vadinamas tiesiog platinimu ar išleidimu, įvyksta, kai bendrovė pirmą kartą viešai išleidžia nuosavybės vertybinius popierius. Dažnai šiuos nuosavybės vertybinius popierius dėl finansinių priežasčių išleidžia mažesnės, neseniai įsteigtos bendrovės arba didelės bendrovės, norinčios, kad jų vertybiniais popieriais būtų prekiaujama viešai. Vykdamas PVAP emitentui gali padėti finansinių priemonių emisijų platinimo subjektas, patariantis dėl nuosavybės vertybinių popierių rūšies, geriausios pradinės kainos ir pateikimo rinkai laiko.
- 5.150. Įtraukimas į biržos sąrašus reiškia, kad bendrovės akcijos yra nurodytos akcijų, kuriomis oficialiai prekiaujama biržoje, sąrašė. Paprastai vertybinius popierius išleidžianti bendrovė prašo juos įtraukti į biržos sąrašus, tačiau kai kuriose šalyse birža gali įtraukti bendrovę, pvz., dėl to, kad jos akcijomis jau aktyviai prekiaujama neoficialiais kanalais. Paprastai norint pirmą kartą įtraukti vertybinius popierius į biržos sąrašus reikia pateikti kelerių metų finansines ataskaitas; taip pat reikalaujama pakankamo viešai platinamo vertybinių popierių kiekio, tiek absoliučiąja prasme, tiek pagal santykį su visomis apyvartoje esančiomis akcijomis (procentais) ir patvirtinto prospekto, kuriame paprastai pateikiamos nepriklausomų vertintojų nuomonės. Pašalinimu iš biržos sąrašų vadinamas bendrovių akcijų išbraukimas iš biržos sąrašų. Akcijos pašalinamos bendrovei nutraukus veiklą, bankrutavus, pažeidus biržos įtraukimo į sąrašus taisyklės arba tapus kvazibendrove ar nekorporuota įmone (dažnai dėl susijungimo ar įsigijimo). Įtraukimas į biržos sąrašus sąskaitose nurodomas kaip biržinių akcijų išleidimas ir nebiržinių akcijų išpirkimas, o pašalinimas nurodomas kaip biržinių akcijų išpirkimas ir nebiržinių akcijų išleidimas, jei taikytina.
- 5.151. Bendrovės gali susigrąžinti savo nuosavybės priemones jas atpirkdamos; šie sandoriai taip pat vadinami akcijų atpirkimo sandoriais arba įsipareigojimu atpirkti akcijas. Į sąskaitas įsipareigojimas atpirkti akcijas įrašomas kaip finansinis sandoris, kuriuo esamiems akcininkams suteikiami pinigai mainais už bendrovės apyvartoje esančių nuosavybės priemonių dalį. Tai yra, už pinigus sumažinamas apyvartoje esančių akcijų kiekis. Bendrovė tas akcijas panaikina arba laiko jas kaip nuosavas akcijas, kurias galima pakartotinai išleisti.

Nuosavybės vertybiniais popieriais nepriskiriamas finansinis turtas

- 5.152. Nuosavybės vertybiniais popieriais nepriskiriama:
- a) pasiūlytos, tačiau išleistas neišpirktos akcijos. Jos į sąskaitas neįrašomos;
 - b) bendrovių obligacijos ir skolintas kapitalas, kuriuos galima konvertuoti į akcijas. Šie vertybiniai popieriai priskiriami skolos vertybiniais popieriais (AF.3) tol, kol nėra konvertuojami;
 - c) korporuotų bendrovių neribotos atsakomybės partnerių nuosavybės priemonės. Jos priskiriamos kitoms nuosavybės priemonėms;
 - d) valdžios sektoriaus investicijos į tarptautinių organizacijų, teisiškai įsteigtų kaip akcinės bendrovės, kapitalą. Šios investicijos priskiriamos kitiems kitoms nuosavybės priemonėms (AF.519);
 - e) premijinių akcijų emisijos: išleidžiamos akcininkams nemokant už naujas akcijas, atitinkamai pagal jų turimų akcijų dalį. Šios emisijos, dėl kurių nepasikeičia bendrovės įsipareigojimai akcininkams ir akcininkų turima bendrovės turto dalis, nėra finansinis sandoris. Akcijų skaidymo emisijos į sąskaitas taip pat neįrašomos.

Kitos nuosavybės priemonės (F.519)

- 5.153. *Apibrėžtis.* Kitoms nuosavybės priemonėms priskiriamos įvairios nuosavybės priemonės, nepriskirtos biržinėms akcijoms (AF.511) ir nebiržinėms akcijoms (AF.512).
- 5.154. Kitoms nuosavybės priemonėms priskiriama:

- a) visos bendrovių nuosavybės priemonės, išskyrus akcijas, įskaitant:
 - 1) partnerių įsteigtų neribotos atsakomybės įmonių išleistas nuosavybės priemones;
 - 2) ribotos atsakomybės įmonių, priklausančių ne akcininkams, o partneriams, nuosavybės priemones;

- 3) į paprastas ar ribotos atsakomybės įmones, kurioms suteiktas oficialus nepriklausomo juridinio asmens statusas, investuotą kapitalą;
- 4) į kooperatines bendrijas, kurioms suteiktas oficialus nepriklausomo juridinio asmens statusas, investuotą kapitalą.
- b) valdžios sektoriaus investicijos į viešųjų bendrovių, kurių kapitalas nėra paskirstytas į akcijas ir kuriems specialiu teisės aktu suteiktas oficialus nepriklausomo juridinio asmens statusas, kapitalą;
- c) valdžios sektoriaus investicijos į centrinio banko kapitalą;
- d) valdžios sektoriaus investicijos į tarptautinių ir viršvalstybinių organizacijų, išskyrus TVF, kapitalą, net jei jos teisiškai įsteigtos kaip akcinės bendrovės (pvz., Europos investicijų bankas);
- e) nacionalinių centrinių bankų suteikti ECB finansiniai ištekliai;
- f) į finansines ir nefinansines kvazibendroves investuotas kapitalas. Šių investicijų suma atitinka naujų investicijų (pinigais ar natūra) sumą, atėmus visą išimtą kapitalą;
- g) vienetų nerezidentų finansiniai reikalavimai menamiems vienetams rezidentams ir atvirkščiai.

Nuosavybės priemonių sandorių vertės nustatymas

- 5.155. Naujos akcijos į sąskaitas įrašomos išleidimo verte – t. y. nominaliosios vertės ir emisijos priemokos suma.
- 5.156. Apyvartoje esančių akcijų sandoriai į sąskaitas įrašomi sandorių verte. Jei sandorio vertė nežinoma, ji nustatoma apytiksliai pagal biržos kotiruotę arba rinkos kainą (biržinių akcijų atveju) ir pagal lygiavertę rinkos vertę (nebiržinių akcijų atveju).
- 5.157. Akcijų, kurių dividendai mokami naujomis akcijomis, vertė atitinka emitento siūlomų dividendų vertę.
- 5.158. Premijinių akcijų emisijos į sąskaitas neįrašomos. Vis dėlto kai kuriais atvejais, kai dėl premijinių akcijų emisijos pasikeičia visa bendrovės akcijų rinkos vertės, rinkos vertės pokytis įrašomas į perkainojimo sąskaitą.
- 5.159. Nuosavybės priemonių sandorių (F.51) vertė – savininkų bendrovėms ar kvazibendrovėms pervestų lėšų suma. Kai kuriais atvejais lėšos gali būti pervestos bendrovei ar kvazibendrovei prisiimant įsipareigojimus.

Investicinių fondų akcijų ar vienetų sandoriai (F.52)

- 5.160. *Apibrėžtis.* Investicinių fondų akcijomis vadinamos akcijomis, jei jas išleidęs investicinis fondas yra įsteigtas kaip bendrovė. Jei fondas yra įsteigtas kaip fondas (angl. *trust*), jos vadinamos vienetais. Investiciniai fondai – kolektyvinio investavimo įmonės, kuriose investuotojai laiko lėšas, kad galėtų jas bendrai investuoti į finansinį ir (arba) nefinansinį turtą.
- 5.161. Investiciniai fondai taip pat vadinami savitarpio fondais, patikos fondais, kolektyvinio investavimo į pervedamuosius vertybinius popierius bendrovėmis ir pan. (angl. *mutual funds, unit trusts, investment trusts, UCITS*); jie gali būti atvirojo tipo, pusiau atvirojo tipo ir uždarojo tipo.
- 5.162. Investicinių fondų akcijos gali būti biržinės ar nebiržinės akcijos. Nebiržinės akcijos paprastai išperkamos pareikalavus jų dalį finansų bendrovės nuosavose lėšose atitinkančia verte. Šios nuosavos lėšos nuolat perkainojamos pagal įvairių jas sudarančių dedamųjų rinkos kainas.
- 5.163. Investicinių fondų akcijos skirstomos į:
 - pinigų rinkos fondų (PRF) akcijas ar vienetus (F.521) ir
 - ne PRF investicinių fondų akcijas / vienetus (F.522).

PRF akcijos ar vienetai (F.521)

- 5.164. *Apibrėžtis.* PRF akcijas ar vienetus išleidžia PRF. PRF akcijos ar vienetai gali būti perleidžiami ir jie dažnai laikomi indėlių pakaitalais.

Ne PRF investicinių fondų akcijos / vienetai (F.522)

- 5.165. *Apibrėžtis.* Kitos investicinių fondų akcijos ar vienetai, išskyrus PRF akcijas ar vienetus, atitinkantys reikalavimą dėl investicinio fondo, išskyrus PRF, vertės dalies. Šiuos akcijų ir vienetų tipus išleidžia investiciniai fondai.
- 5.166. Kitos nebiržinės investicinių fondų akcijos (vienetai), išskyrus PRF akcijas (vienetus), paprastai išperkami pareikalavus jų dalį finansų bendrovės nuosavose lėšose atitinkančia verte. Tokios nuosavos lėšos nuolat perkainojamos pagal įvairių jas sudarančių dedamųjų rinkos kainas.

Investicinių fondų akcijų (vienetų) sandorių vertės nustatymas

- 5.167. Grynųjų įmokų į fondą vertė sudaro dalį investicinių fondų akcijų (vienetų) sandorių vertės.

Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos (F.6)

- 5.168. Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos skirstomos į šešias subkategorijas:

- a) ne gyvybės draudimo techniniai atidėjiniai (F.61);
- b) gyvybės draudimo ir anuiteto įsipareigojimai / teisės (F.62)
- c) pensiniai įsipareigojimai / teisės (F.63);
- d) pensijų fondų reikalavimai pensijų valdytojams (F.64);
- e) nepensiniai įsipareigojimai / teisės (F.65) ir
- f) standartinių garantijų atidėjiniai (F.66).

Ne gyvybės draudimo techniniai atidėjiniai (F.61)

- 5.169. *Apibrėžtis.* Ne gyvybės draudimo techniniai atidėjiniai yra ne gyvybės draudėjų finansiniai reikalavimai ne gyvybės draudimo bendrovėms dėl perkeltų įmokų ir pateiktų išmokų reikalavimų.
- 5.170. Ne gyvybės draudimo techninių atidėjinių perkeltomis išmokoms ir pateiktiems išmokų reikalavimams sandoriai yra susiję su įvairia rizika, pvz., nelaimingų atsitikimų, ligos ar gaisro, ir su perdraudimu.
- 5.171. Perkeltomis įmokomis vadinamos sumokėtos, bet dar neuždirbtos įmokos. Įmokos paprastai mokamos draudžiamąjį laikotarpį pradžioje. Remiantis kaupiamuoju principu, įmokos uždirbamos per visą draudžiamąjį laikotarpį, taigi pradinis mokėjimas yra išankstinis arba avansinis.
- 5.172. Numatomi išmokų reikalavimai – mokėtinos, bet dar nesumokėtos išmokos, įskaitant tuos atvejus, kai suma ginčijama arba jei įvykis, dėl kurio pateiktas išmokos reikalavimas, jau įvyko, tačiau apie jį dar nepranešta. Mokėtinos, bet dar nesumokėtos išmokos atitinka numatomų draudimo išmokų atidėjinius – sumas, kurias draudimo bendrovės numato sumokėti dėl jau įvykusių draudžiamųjų įvykių.
- 5.173. Draudikai gali sudaryti ir kitus techninius atidėjinius, pvz., nuostolių svyravimo išlyginimo techninius atidėjinius. Šie atidėjiniai priskiriami įsipareigojimams ir atitiktiniam turtui tik jei įvyko įvykis, dėl kurio priimtas įsipareigojimas. Kitais atvejais nuostolių svyravimo išlyginimo techniniai atidėjiniai yra draudiko vidaus apskaitos įrašai, atitinkantys santaupas, skirtas įvairiems nenumatytiems įvykiams padengti; jie neatitinka esamų draudėjų išmokų reikalavimų.

Gyvybės draudimo ir anuiteto įsipareigojimai / teisės (F.62)

- 5.174. *Apibrėžtis.* Gyvybės draudimo ir anuiteto įsipareigojimai / teisės – gyvybės draudėjų ir anuiteto gavėjų finansiniai reikalavimai gyvybės draudimo bendrovėms.
- 5.175. Gyvybės draudimo ir anuiteto teisės / įsipareigojimai naudojami sumokant išmokas draudėjams pasibaigus draudimo liudijimo galiojimo laikotarpiui arba išmokų gavėjams mirus draudėjui, todėl jie laikomos atskirai nuo akcininkų lėšų. Anuiteto pavidalo atidėjiniai grindžiami įsipareigojimais, pagal kuriuos gavėjai visą gyvenimą turi gauti pajamas, esamos vertės aktuariniu apskaičiavimu.
- 5.176. Gyvybės draudimo ir anuiteto įsipareigojimų / teisių sandoriai pateikiami grynaisiais dydžiais (padidėjimas atėmus sumažėjimą).

- 5.177. Finansinių sandorių atžvilgiu padidėjimas yra:
- faktinės įmokos, uždirbtos per einamąjį ataskaitinį laikotarpį, ir
 - įmokų priedai, atitinkantys pajamas, gautas iš draudėjams priskirtų išmokų investavimo, atėmus mokėjimus už paslaugas.
- 5.178. Sumažėjimas yra:
- kaupiamojo draudimo ir panašius draudimo liudijimus turintiems draudėjams mokėtinos sumos ir
 - pagal nesuėjus terminui nutrauktus draudimo liudijimus mokėtinos sumos.
- 5.179. Jei bendrovė sudaro kolektyvinio draudimo sutartį savo samdomųjų darbuotojų vardu, išmokų gavėjas yra ne darbdavys, o samdomasis darbuotojas, nes jis laikomas draudėju.

Pensiniai įsipareigojimai / teisės (F.63)

- 5.180. *Apibrėžtis.* Pensiniai įsipareigojimai / teisės yra esamų ir buvusių samdomųjų darbuotojų finansiniai reikalavimai:
- darbdaviams;
 - darbdavių nurodytai sistemai, skirtai pensijoms mokėti pagal darbdavio ir samdomojo darbuotojo susitarimą dėl atlyginimo, arba
 - draudikui.
- 5.181. Pensinių įsipareigojimų / teisių sandoriai pateikiami grynaisiais dydžiais (padidėjimas atėmus sumažėjimą) ir juos reikėtų atskirti nuo pensijų fondų investuotų lėšų nominaliojo vertės padidėjimo ar sumažėjimo.
- 5.182. Padidėjimas pagal finansinius sandorius yra:
- faktinės įmokos pensijų sistemoms, kurias moka išmokų reikalavimus sistemai galintys pateikti samdomieji darbuotojai, darbdaviai, savarankiškai dirbantys asmenys ar kiti instituciniai vienetai asmenų arba namų ūkių vardu, uždirbtos per einamąjį ataskaitinį laikotarpį, ir
 - papildomos įmokos, atitinkančios pajamas, gautas iš dalyvaujantiems namų ūkiams priskirtų pensinių įsipareigojimų / teisių investavimo, atėmus mokėjimus už sistemos valdymo paslaugas tą laikotarpį.
- 5.183. Sumažėjimas yra:
- socialinės išmokos, lygios sumoms, reguliarių mokėjimų ar kitų išmokų pavidalu mokėtinoms į pensiją išėjusiems asmenims arba jų išlaikomiems asmenims, ir
 - wienkartinės socialinės išmokos, išmokamos į pensiją išėjusiems asmenims.

Sąlyginiai pensiniai įsipareigojimai / teisės

- 5.184. Pensinių įsipareigojimų / teisių kategorijai nepriskiriami sąlyginiai pensiniai įsipareigojimai / teisės, nustatyti institucinių vienetų, priskiriamų nekaupiamosios valdžios sektoriaus nustatyto dydžio išmokų darbdavių pensijų sistemoms arba socialinės apsaugos pensijų fondams. Jų sandoriai nėra visapusiškai įrašomi į sistemą, o kiti srautai ir likučiai nėra įrašomi į pagrindines sąskaitas – jie pateikiami papildomose pensinių įsipareigojimų / teisių socialinio draudimo srityje, susikaupusių įrašymo dieną, lentelėse. Sąlyginiai pensiniai įsipareigojimai / teisės nepriskiriami valdžios sektoriaus, krašto (regiono) valdžios, vietos valdžios ar socialinės apsaugos fondų subsektorių įsipareigojimams, be to, jie nėra būsimų gavėjų finansinis turtas.

Pensijų fondų reikalavimai pensijų valdytojams (F.64)

- 5.185. Darbdavys gali pavesti trečiajai šaliai prižiūrėti savo samdomųjų darbuotojų pensijų fondus. Jei darbdavys ir toliau nustato pensijų sistemų sąlygas, prisiima atsakomybę už finansavimo trūkumą ir turi teisę pasilikti perteklių, jis laikomas pensijų valdytoju, o pensijų valdytojo vadovaujamas vienetas vadinamas pensijų administravimo vienetu. Jei pagal susitarimą tarp darbdavių ir trečiosios šalies darbdavys perleidžia riziką ir atsakomybę dėl finansavimo trūkumo trečiajai šaliai, kuriai už tai perduodama teisė pasilikti perteklių, trečioji šalis laikoma pensijų valdytoju ir pensijų administravimo vienetu.

- 5.186. Jei pensijų valdytojas nėra pensijų administravimo vienetą ir pensijų fondui susikaupusi suma yra mažesnė nei išsipareigojimų / teisių padidėjimas, į sąskaitas įrašomas pensijų fondų reikalavimas pensijų valdytojui. Kai pensijų fondui susikaupianti suma viršija teisių padidėjimą, pensijų fondas turi sumokėti tam tikrą sumą pensijų valdytojui.

Nepensiniai išsipareigojimai / teisės (F.65)

- 5.187. Jei grynujų įmokų yra daugiau nei išmokų, draudimo sistemos išsipareigojimai gavėjams padidėja. Šis straipsnis į sąskaitas įrašomas kaip pajamų panaudojimo sąskaitos koregavimas. Kadangi tai yra išsipareigojimo padidėjimas, jis taip pat įrašomas į finansinę sąskaitą. Šis straipsnis yra retas ir dėl praktinių priežasčių šių nepensinių išsipareigojimų / teisių pokyčiai gali būti įrašomi kartu su pensijų pokyčiais.

Standartinių garantijų atidėjiniai (F.66)

- 5.188. *Apibrėžtis.* Standartinių garantijų atidėjiniai – finansiniai reikalavimai, kuriuos standartinių garantijų gavėjai kelia šias garantijas teikiantiems instituciniams vienetams.
- 5.189. Atidėjiniai, susiję su standartinėmis garantijomis, yra iš anksto sumokėti grynieji mokesčiai ir atidėjiniai nepadedantiems reikalavimams pagal standartines garantijas. Kaip ir atidėjinių iš anksto apmokėtoms draudimo įmokoms ir atsargoms atveju, į standartinių garantijų atidėjinius taip pat įrašomi perkelti mokesčiai (įmokos) ir dar nepadengti reikalavimai (išmokos).
- 5.190. Standartinės garantijos – garantijos, kurių išleidžiama daug, paprastai palyginti nedidelėms sumoms ir vieno-domis sąlygomis. Šiuos susitarimus sudaro trys šalys – skolininkas, skolintojas ir garantas. Sutartį su garantu dėl kompensacijos skolintojui skolininko išsipareigojimų neįvykdymo atveju gali sudaryti tiek skolininkas, tiek skolintojas. Standartinių garantijų pavydžiai – eksporto kredito garantijos ar studentų paskolų garantijos.
- 5.191. Nustatyti konkretaus gavėjo išsipareigojimų neįvykdymo tikimybės neįmanoma, tačiau paprastai apytikriai įvertinama, kiek panašių skolininkų grupės vienetų gali neįvykdyti savo išsipareigojimų. Labai panašiai kaip ir ne gyvybės draudimo atveju, komercinėmis sąlygomis veikiantis garantas tikisi, kad visi sumokėti mokesčiai, iš jų gautos nuosavybės pajamos ir atidėjiniai bus panaudoti numatomiems išsipareigojimų neįvykdymo atvejams ir susijusioms sąnaudoms padengti, ir liks pelno. Todėl šios standartinės garantijos vertinamos panašiai kaip ne gyvybės draudimas.
- 5.192. Standartinėms garantijoms priskiriamos įvairių finansinių priemonių, pvz., indėlių, skolos vertybinių popierių, paskolų ir prekybos kreditų, garantijos. Paprastai jas teikia finansų bendrovės, įskaitant draudimo bendroves, bet jomis neapsiribojant; taip pat jas gali teikti valdžios sektorius.
- 5.193. Standartinės garantijas siūlantis institucinis vienetą taiko tam tikrus mokesčius ir prisiima išsipareigojimą pareikalavus padengti išsipareigojimą garantija. Išsipareigojimų vertė garanto sąskaitose lygi numatomų reikalavimų pagal suteiktas garantijas esamai vertei, atėmus sumas, kurias garantas numato susigrąžinti iš išsipareigojimų nevykdančių skolininkų. Šis išsipareigojimas vadinamas standartinių garantijų atidėjiniu.
- 5.194. Garantija gali galioti keletą metų. Mokestis gali būti mokamas kasmet arba iš anksto. Iš esmės šis mokestis atitinka visus kiekvienais garantijos galiojimo metais uždirbtus mokėjimus, o išsipareigojimas laikui bėgant turėtų mažėti (darant prielaidą, kad skolininkas sumą grąžina dalimis). Todėl standartinės garantijos į sąskaitas įrašomos taip pat kaip anuitetas, sumokėjus mokestį ir mažėjant būsiamam išsipareigojimui.
- 5.195. Pagal standartinių garantijų sistemas suteikiama daug tokio pat tipo garantijų, nors nebūtinai visos jų galioja vienodą laikotarpį ar prasideda arba baigiasi tą pačią dieną.
- 5.196. Grynieji mokesčiai apskaičiuojami kaip gautinų mokesčių ir mokesčių priedų (lygių mokesčių už garantiją mokančiam vienetui priskirtinoms nuosavybės pajamoms) suma, atėmus administracines ir pan. sąnaudas. Šiuos grynuosius mokesčius gali mokėti bet koks ekonomikos sektorius, o jų gavėjas yra sektorius, kuriam priskiriamas garantas. Garantas turi padengti reikalavimus pagal standartinių garantijų sistemas, o šias lėšas gauna finansinės priemonės, kuriai suteikta garantija, skolintojas, neatsižvelgiant į tai, ar garantijos mokestį moko skolintojas, ar skolininkas. Atitinkami finansiniai sandoriai yra susiję su skirtumu tarp naujų garantijų mokesčių ir reikalavimų pagal esamas garantijas.

Standartinės garantijos ir vienkartinės garantijos

- 5.197. Standartinės garantijos skiriasi nuo vienkartinų garantijų pagal du kriterijus:
- standartinėms garantijoms būdingi dažni, pakartotiniai, panašūs bruožų sandoriai ir rizikos mažinimas ir
 - gantai pagal turimus statistinius duomenis gali apytikriai įvertinti vidutinį nuostolį.

Vienartinės garantijos yra atskiros ir garantai negali patikimai įvertinti reikalavimų riziką. Vienkartinį garantijų suteikimas laikomas išimtinu atveju ir į sistemą neįrašomas. Išimtis taikoma kai kurioms valdžios sektoriams teikiamoms garantijoms, plačiau apibūdintoms 20 skyriuje.

Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai (F.7)

5.198. Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai skirstomi į dvi subkategorijas:

- a) išvestinių finansinių priemonių sandoriai (F.71) ir
- b) samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandorių sandoriai (F.72).

Išvestinių finansinių priemonių sandoriai (F.71)

5.199. *Apibrėžtis.* Išvestinės finansinės priemonės yra finansinės priemonės, susietos su konkrečia finansine priemone, rodikliu ar žaliava, pagal kurias finansų rinkose galima atskirai prekiauti konkrečia finansų rizika. Išvestinės finansinės priemonės atitinka šiuos kriterijus:

- a) jos susietos su finansiniu arba nefinansiniu turtu, turto grupe ar indeksu;
 - b) jos gali būti perleidžiamos arba atsveriamos kitu sandoriu rinkoje ir
 - c) iš anksto nesuteikiama pagrindinė suma, kurią reikėtų grąžinti.
- 5.200. Išvestinės finansinės priemonės naudojamos įvairiais tikslais, taip pat rizikai valdyti ir nuo jos draustis, finansiniam rinkų arbitražui, spekuliacijai ir samdomųjų darbuotojų atlyginimams. Išvestinėmis finansinėmis priemonėmis sandorių šalys gali parduoti konkrečią finansinę riziką (pvz., palūkanų normos riziką, valiutų, nuosavybės priemonių ir žaliavų kainų riziką, kredito riziką ir kt.) kitiems vienetams, kurie nori prisiimti tą riziką; paprastai tai daroma neparduodant pradinio turto. Todėl išvestinės finansinės priemonės vadinamos antriniu turtu.
- 5.201. Išvestinės finansinės priemonės vertė nustatoma pagal pagrindinio turto kainą, vadinamą atskaitos kaina. Atskaitos kaina gali būti susijusi su finansiniu ar nefinansiniu turtu, palūkanų norma, valiutos keitimo kursu, kita išvestine priemone arba dviejų kainų skirtumu. Išvestinės priemonės sutartis taip pat gali būti susijusi su indeksu, kainų krepšeliu ar kitais elementais, pvz., prekyba apyvartiniais taršos leidimais ar oro sąlygomis.
- 5.202. Išvestines finansines priemones galima klasifikuoti pagal priemonės tipą kaip pasirinkimo sandorius, išankstinius sandorius ir kredito išvestines priemones, arba pagal rinkos riziką kaip apsigkeitimo valiuta sandorius, palūkanų normos apsigkeitimo sandorius ir kt.

Pasirinkimo sandoriai

5.203. *Apibrėžtis.* Pasirinkimo sandoriai yra sutartys, kuriomis jų turėtojams suteikiama teisė (ne prievolė) pirkti iš pasirinkimo sandorio emitento ar parduoti pasirinkimo sandorio emitentui turtą iš anksto nustatyta kaina per numatytą laikotarpį arba numatytą dieną.

Teisė pirkti vadinama pirkimo pasirinkimo sandoriu, o teisė parduoti – pardavimo pasirinkimo sandoriu.

5.204. Pasirinkimo sandorio pirkėjas moka premiją (pasirinkimo sandorio kainą) už pasirinkimo sandorio pardavėjo išsipareigojimą parduoti arba įsigyti nustatytą pagrindinio turto kiekį susitarta kaina. Ši premija yra pasirinkimo sandorio turėtojo finansinis turtas ir pasirinkimo sandorio pardavėjo išsipareigojimas. Galima manyti, kad į premiją įtrauktas mokėjimas už paslaugą, kuri į sąskaitas reikia įrašyti atskirai. Vis dėlto jei išsamių duomenų nėra, šiam mokėjimui už paslaugą nustatyti nereikėtų pernelyg remtis prielaidomis.

5.205. Varantai yra tam tikros rūšies pasirinkimo sandoriai. Jais turėtojui suteikiama teisė (tačiau ne prievolė) tam tikram laikotarpiui ir pagal nustatytas sąlygas iš varantų emitento įsigyti tam tikrą kiekį akcijų arba obligacijų. Taip pat gali būti sudaromi valiutos varantai, pagrįsti vienos valiutos suma, būtina kitai valiutai įsigyti; su trečiosiomis valiutomis siejami tarpusavio valiutų varantai ir indeksų, krepšelių ir žaliavų varantai.

5.206. Varantą galima atskirti nuo skolos vertybinio popieriaus ir prekiauti juo atskirai. Todėl iš esmės į sąskaitas įrašomos dvi atskiros finansinės priemonės – varantas kaip išvestinė finansinė priemonė ir obligacija kaip skolos vertybinis popierius. Varantai su įterptomomis išvestinėmis finansinėmis priemonėmis skirstomi pagal jų pirminius bruožus.

Išankstiniai sandoriai

5.207. *Apibrėžtis.* Išankstiniai sandoriai yra finansinės sutartys, pagal kurias dvi šalys susitaria tam tikrą dieną keistis nustatytu tam tikro turto kiekiu susitarta kaina (iš anksto nustatyta kaina).

- 5.208. Ateities sandoriai yra išankstiniai sandoriai, kuriais prekiaujama organizuotose biržose. Ateities ir kiti išankstiniai sandoriai paprastai, bet ne visada, sudaromi ne suteikiant kitai šaliai pagrindinį turtą, o sumokant pinigais ar pateikiant kitą finansinį turtą, todėl jų vertė nustatoma atskirai nuo pagrindinio turto ir jais prekiaujama taip pat atskirai. Dažni išankstinio pobūdžio sandoriai – apsikaitimo sandoriai ir išankstiniai palūkanų normų sandoriai (angl. FRA).

Pasirinkimo sandorių ir išankstinių sandorių skirtumai

- 5.209. Pasirinkimo sandorius nuo išankstinių sandorių galima atskirti pagal šiuos aspektus:
- a) sudarant išankstinį sandorį paprastai nemokama iš anksto ir išvestinių priemonių sutarčių pradinė vertė yra nulis; sudarant pasirinkimo sandorį sumokama priemoka ir sutarties pradinė vertė prilyginama priemokos vertei;
 - b) kadangi rinkos kainos, palūkanų normos ar valiutos keitimo kursai išankstinio sandorio galiojimo metu gali keistis, vienai šaliai sutartis gali būti teigiamos vertės (turtas), kitai – atitinkamos neigiamos vertės (įsipareigojimas). Šios šalių pozicijos gali keistis vietomis, priklausomai nuo pagrindinio turto rinkos pokyčių sutartyje iš anksto nustatytos kainos atžvilgiu. Dėl šio bruožo nepraktiška turto sandorius ir įsipareigojimų sandorius nurodyti atskirai. Todėl, kitaip nei kitų finansinių priemonių atveju, išankstinių sandorių sandoriai paprastai įrašomi grynąja verte visam turtui ir įsipareigojimams. Pasirinkimo sandorių atveju pirkėjas visada yra kreditorius, o pardavėjas – debitorius;
 - c) suėjus terminui išankstinį sandorį privaloma išpirkti, o dėl pasirinkimo sandorio išpirkimo sprendžia pasirinkimo sandorio pirkėjas. Kai kurie pasirinkimo sandoriai išperkami automatiškai, kai suėjus terminui jų vertė yra teigiama.

Apsikeitimo sandoriai

- 5.210. *Apibrėžtis.* Apsikeitimo sandoriai yra dviejų šalių sutartiniai susitarimai tam tikrą laikotarpį ir vadovaujantis tam tikromis iš anksto nustatytomis taisyklėmis keistis mokėjimų srutais pagal susitartą menamą pagrindinę sumą. Dažniausiai sudaromi palūkanų normų apsikaitimo sandoriai, užsienio valiutos apsikaitimo sandoriai ir valiutos apsikaitimo sandoriai.
- 5.211. Sudarant palūkanų normos apsikaitimo sandorius apsikeičiama menamos pagrindinės sumos, kuria nesikeičiama, skirtingo pobūdžio palūkanų mokėjimais. Pavyzdžiui, apsikeičiama fiksuotomis, kintamomis ir tam tikra valiuta išreikštomis palūkanų normomis. Tokie sandoriai paprastai padengiami grynaisiais pinigų mokėjimais, kurie lygūs susitartai menamai pagrindinei sumai pritaikytam sutartyje nurodytų dviejų palūkanų normų esamam skirtumui.
- 5.212. Užsienio valiutos apsikaitimo sandoriai yra užsienio valiutų sandoriai, taikant sutartyje nustatytą keitimo kursą.
- 5.213. Pagal valiutos apsikaitimo sandorius keičiamasi pinigų srutais, susijusiais su palūkanų mokėjimais, ir sutarties galiojimo pabaigoje – pagrindinėmis sumomis pagal susitartą keitimo kursą.

Išankstiniai palūkanų normų sandoriai (angl. FRA)

- 5.214. *Apibrėžtis.* FRA yra sutartiniai susitarimai, pagal kuriuos dvi šalys, siekdamos apsisaugoti nuo palūkanų normų pokyčių, susitaria dėl nustatytą dieną mokėtinos palūkanų sumos, susijusios su menama pagrindine suma, kuria nesikeičiama. FRA padengiami grynaisiais pinigų mokėjimais, panašiai kaip palūkanų normų apsikaitimo sandorių atveju. Mokėjimai yra susiję su išankstiniame palūkanų normų sandoryje nurodytos ir mokėjimo metu rinkoje vyraujančios palūkanų normų skirtumu.

Kredito išvestinės finansinės priemonės

- 5.215. *Apibrėžtis.* Kredito išvestinės finansinės priemonės – išvestinės finansinės priemonės, kurių pagrindinė paskirtis yra prekiauti kredito rizika.

Kredito išvestinės finansinės priemonės skirtos prekiauti paskolų ir vertybinių popierių įsipareigojimų neįvykdymo rizika. Kredito išvestinės finansinės priemonės gali būti tiek išankstinių, tiek pasirinkimo sandorių sutarčių formos, ir, kaip ir kitos išvestinės finansinės priemonės, dažnai sudaromos pagal standartinius teisinius susitarimus, kuriuos taikant lengviau atlikti rinkos vertinimą. Rizikos pardavėjas, perkantis apsaugos priemones, perduoda kredito riziką rizikos pirkėjui, parduodančiam apsaugos priemones, už tam tikrą įmoką.

- 5.216. Jei įsipareigojimai neįvykdomi, rizikos pirkėjas sumoka pinigus rizikos pardavėjui. Įsipareigojimai dėl kredito išvestinės finansinės priemonės taip pat gali būti padengti pateikiant įsipareigojimų nevykdančio vieneto skolos vertybinius popierius.
- 5.217. Kredito išvestinės finansinės priemonės gali būti įvairių rūšių: kredito įsipareigojimų neįvykdymo pasirinkimo sandoriai, kredito įsipareigojimų neįvykdymo apsikaitimo sandoriai (angl. CDS) ir apsikaitimo grąžomis sandoriai. CDS indeksas kaip prekiaujamųjų kredito išvestinių priemonių indeksas atitinka CDS įmokų pokyčius.

Kredito įsipareigojimų neįvykdymo apsaikavimo sandoriai

- 5.218. *Apibrėžtis.* Kredito įsipareigojimų neįvykdymo apsaikavimo sandoriai (angl. CDS) yra kredito draudimo sutartys. Jais siekiama padengti kreditoriaus (CDS pirkėjo) nuostolius:
- a) jei kredito įvykis yra susijęs ne su konkrečiu skolos vertybiniu popieriumi ar paskola, o su orientaciniu vienetu. Tam vienetui įtakos turintis kredito įvykis gali būti įsipareigojimų neįvykdymas arba mokėjimo už bet kokį (reikalavimus atitinkantį) įsipareigojimą neįvykdymas, jei tas mokėjimas atliktinas, pvz., skolos restruktūrizavimo, sutarties nuostatų neįvykdymo ir pan. atvejais;
 - b) jei neįvykdomas įsipareigojimas dėl konkrečios skolinimo priemonės, paprastai skolos vertybinių popierių ar paskolos. Kaip ir apsaikavimo sandorių atveju, CDS pirkėjas (rizikos pardavėjas) moka tam tikras įmokas CDS pardavėjui (rizikos pirkėjui).
- 5.219. Jei įsipareigojimai dėl vieneto ar skolinimo priemonės vykdomi, rizikos pardavėjas toliau moka įmokas tol, kol galioja sutartis. Jei įsipareigojimai neįvykdomi, rizikos pirkėjas atlygina rizikos pardavėjui nuostolius, o rizikos pardavėjas nebemoka įmokų.

Išvestinėms finansinėms priemonėms nepriskirtos finansinės priemonės

- 5.220. Išvestinėms finansinėms priemonėms nepriskiriama:
- a) pagrindinė priemonė, kuria pagrįsta išvestinė finansinė priemonė;
 - b) struktūriniai skolos vertybiniai popieriai, kurie yra skolos vertybinių popierių (arba jų krepšelio) ir išvestinių finansinių priemonių (arba jų krepšelio) derinys, kai išvestinės finansinės priemonės neatskiriamos nuo skolos vertybinių popierių ir pradinė investuota pagrindinė suma yra didelė, palyginti su numatoma grąža už įterptąsias išvestines finansines priemones. Finansinės priemonės, kurias taikant investuojamos nedidelės (palyginti su galima grąža) pagrindinės sumos prisiimant visą riziką, priskiriamos išvestinėms finansinėms priemonėms. Finansinės priemonės, kurių skolos vertybinių popierių dedamąją ir išvestinių finansinių priemonių dedamąją galima atskirti, gali būti atskirtos viena nuo kitos ir suskirstytos į atitinkamas kategorijas;
 - c) grąžinamos garantinės įmokos, susijusios su išvestinėmis finansinėmis priemonėmis, priskiriamos kitiems indėliams arba paskoloms, priklausomai nuo dalyvaujančių institucinių vienetų. Negrąžinamos garantinės įmokos, kuriomis mažinamos arba panaikinamos turto ar įsipareigojimų pozicijos, ir kurios gali atsirasti per sutarties galiojimo laikotarpį, laikomos mokėjimais pagal sutartis ir priskiriamos išvestinių finansinių priemonių sandoriams;
 - d) antrinės priemonės, kurios yra neperleidžiamosios ir kurių negalima atsverti kitu sandoriu rinkoje, ir
 - e) aukso apsaikavimo sandoriai, kurių pobūdis toks pat kaip vertybinių popierių atpirkimo sandorių.

Samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai (E.72)

- 5.221. *Apibrėžtis.* Samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai yra susitarimai, sudaryti tam tikrą dieną, pagal kuriuos samdomasis darbuotojas turi teisę įsigyti tam tikrą darbdavio akcijų kiekį nustatyta kaina nustatytu laiku arba per tam tikrą laikotarpį nuo teisių įsigaliojimo dienos.

Vartojamos šios sąvokos:

susitarimo sudarymo diena vadinama teisių suteikimo diena (angl. *grant date*);

sutarta pirkimo kaina vadinama iš anksto nustatyta kaina (angl. *strike price*);

sutarta pirma įsigijimo diena vadinama teisių įsigaliojimo diena (angl. *vesting date*);

laikotarpis po teisių įsigaliojimo dienos, per kurį galima atlikti pirkimą, vadinamas teisių įgyvendinimo laikotarpiu (angl. *exercise period*).

- 5.222. Samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandorių sandoriai į finansinę sąskaitą įrašomi kaip atlygio darbuotojams dalies, atitinkančios akcijų pasirinkimo sandorio vertę, atitiktinis sandoris. Pasirinkimo sandorio vertė paskirstoma per laikotarpį nuo teisių suteikimo dienos iki teisių įsigaliojimo dienos; jei išsamių duomenų nėra, juos galima įrašyti teisių įsigaliojimo dieną. Vėliau sandoriai į sąskaitas įrašomi teisių įgyvendinimo dieną arba, jei jais galima prekiauti ir iš tiesų prekiaujama, laikotarpiu nuo teisių įsigaliojimo dienos iki teisių įgyvendinimo laikotarpio pabaigos.

Išvestinių finansinių priemonių sandorių ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandorių sandoriai: vertės nustatymas

- 5.223. Vykdam antrinę prekybą pasirinkimo sandoriais ir norint likviduoti pasirinkimo sandorius iki nustatyto termino, sudaromi finansiniai sandoriai. Pasirinkimo sandorio galiojimo metu jis gali būti įvykdomas arba neįvykdomas. Jei pasirinkimo sandoris įvykdomas, pasirinkimo sandorio pardavėjas gali sumokėti to sandorio turėtojui skirtumą tarp pagrindinio turto vyraujančios rinkos kainos ir iš anksto nustatytos kainos, arba į sąskaitas įrašomas pagrindinis finansinis arba nefinansinis turtas gali būti išgytas ar parduotas vyraujančia rinkos kaina ir atitiktinis mokėjimas tarp pasirinkimo sandorio turėtojo ir to sandorio pardavėjo būtų lygus iš anksto nustatytai kainai. Pagrindinio turto vyraujančios rinkos kainos ir iš anksto nustatytos kainos skirtumas abiem atvejais lygus pasirinkimo sandorio likvidavimo vertei – pasirinkimo sandorio vertei paskutinę sutarties galiojimo dieną. Jei pasirinkimo sandoris neįvykdomas, jokie sandoriai nevykdomi. Vis dėlto pasirinkimo sandorio pardavėjo turto vertė padidėja, o turėtojo – sumažėja (abiem atvejais sutarties sudarymo metu sumokėtos įmokos dydžiu) ir šie pokyčiai turi būti įrašomi į perkainojimo sąskaitą.
- 5.224. Į sąskaitas turi būti įrašomi su išvestinėmis finansinėmis priemonėmis susiję sutarčių pirkimo ar pardavimo sandoriai ir atlikti mokėjimai grynąja verte. Taip pat gali reikėti įrašyti sandorius, susijusius su išvestinių finansinių sutarčių sudarymu. Vis dėlto daugeliu atveju dvi šalys sudaro išvestinių finansinių priemonių sutartis, neatlikdamos jokių mokėjimų viena kitai; tokiais atvejais sutarties sudarymo sandorio vertė yra lygi nuliui ir į finansines sąskaitas sandoris neįrašomas.
- 5.225. Tiesioginiai komisiniai, sumokėti brokeriams ar tarpininkams už pasirinkimo, ateities ar apsikaitimo sandorių ir kitų išvestinių priemonių sutarčių tvarkymą, arba iš jų gauti, įrašomi į atitinkamas sąskaitas kaip mokėjimai už paslaugas. Laikoma, kad apsikeičiančios šalys neteikia paslaugų viena kitai, o mokėjimai trečiajai šaliai už apsikaitimo sandorio tvarkymą priskiriami mokėjimams už paslaugas. Jei pagal apsikaitimo sandorį keičiamasi pagrindinėmis sumomis, atitinkami srautai turi būti įrašomi į sąskaitas kaip pagrindinės priemonės sandoriai; kitų mokėjimų srautai turi būti įrašomi į išvestinių finansinių priemonių ir samdomųjų darbuotojų pasirinkimo sandorių kategoriją (F.7). Nors iš esmės galima manyti, kad į pasirinkimo sandorio pardavėjui sumokėtą įmoką mokėjimas už paslaugą įtrauktas, praktiškai paprastai jo neįmanoma išskirti. Todėl visa kaina turi būti įrašoma į pirkejo sąskaitas kaip finansinio turto įsigijimas, o pardavėjo – kaip išsipareigojimo prisiėmimas.
- 5.226. Jei pagal sutartis pagrindinėmis sumomis nesikeičiama, jų sudarymo metu sandoris į sąskaitas neįrašomas. Abiem atvejais manoma, kad tuo momentu sukuriama išvestinė finansinė priemonė, kurios pradinė vertė yra lygi nuliui. Vėliau apsikaitimo sandorio vertė gali būti lygi vienam iš šių dydžių:
- a) pagrindinių sumų atveju – apsikaitintų sumų tikėtinos būsimos rinkos vertės ir sutartyje numatytų sumų skirtumo dabartinei rinkos vertei ir
 - b) kitų mokėjimų atveju – sutartyje numatytų būsimų srautų dabartinei rinkos vertei.
- 5.227. Išvestinės finansinės priemonės vertės pokyčiai įrašomi į perkainojimo sąskaitą.
- 5.228. Paskesnę apsikaitimą pagrindine suma reglamentuoja apsikaitimo sutarties sąlygos, pagal kurias finansiniu turto taip pat gali būti keičiamasi kita nei tuo metu rinkoje vyraujanti to turto kaina. Atitiktinis apsikaitimo sandorio šalių mokėjimas yra tas, kuris nurodomas sutartyje. Rinkos ir sutarties kainų skirtumas lygus turto ar išsipareigojimo likvidavimo vertei nustatytą dieną ir įrašomas į išvestinių finansinių priemonių sandorių ir sandorių samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriais kategoriją (F.7). Iš viso išvestinių finansinių priemonių sandorių ir sandorių, susijusių su samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriais, vertė turi atitikti visą vertės padidėjimą ar sumažėjimą per apsikaitimo sandorio galiojimo laikotarpį. Šiems sandoriams taikomi tokie pat principai, kaip ir įgyvendinamiems pasirinkimo sandoriams.
- 5.229. Institucinio vieneto apsikaitimo sandoris arba išankstinis palūkanų normų sandoris į sąskaitas įrašomas turto pusės išvestinėmis finansinėmis priemonėmis ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriams skirtame straipsnyje, jei turto grynoji vertė teigiama. Jei apsikaitimo sandorio grynoji vertė yra neigiama, jis paprastai taip pat įrašomas turto pusėje, kad nesikartotų turto ir išsipareigojimų skiltyse. Atitinkamai neigiamos vertės grynieji mokėjimai didina grynąją vertę.

Kitos gautinos / mokėtinios sumos (F.8)

- 5.230. *Apibrėžtis.* Kitos gautinos / mokėtinios sumos – finansinis turtas ir išsipareigojimai, atsirandantys kaip finansinių ar nefinansinių sandorių atitikmenys tais atvejais, kai sandorių sudarymo ir atitinkamų mokėjimų laikas skiriasi.
- 5.231. Kitoms gautinoms / mokėtinoms sumoms priskiriami finansinių reikalavimų, susijusių su išankstiniu ar pavėluotu mokėjimu už prekių ar paslaugų sandorius, paskirstomuosius sandorius ar antrinės rinkos finansinius sandorius, sandoriai.

5.232. Finansiniai sandoriai, priskiriami kitų gautinų / mokėtinų sumų sandoriams:

- a) prekybos kreditų ir išankstinių mokėjimų sandoriai (F.81) ir
- b) kitos gautinos / mokėtinios sumos, išskyrus prekybos kreditų ir išankstinių mokėjimų sandorius (F.89).

Prekybos kreditų ir išankstinių mokėjimų sandoriai (F.81)

- 5.233. *Apibrėžtis.* Prekybos kreditai ir išankstiniai mokėjimai yra finansiniai reikalavimai, atsirandantys prekių tiekėjams ar paslaugų teikėjams suteikiant tiesioginius kreditus klientams, iš anksto mokant už nepabaigtus ar nepradėtus darbus, arba klientams iš anksto mokant už dar nepristatytas prekes ar nesuteiktas paslaugas.
- 5.234. Prekybos kreditai suteikiami arba išankstiniai mokėjimai atliekami, kai už prekes ar paslaugas sumokama ne tada, kai perleidžiamos prekės nuosavybės teisės ar suteikiama paslauga. Jei mokėjimas atliekamas prieš pasikeičiant nuosavybės teisėms, jis vadinamas išankstiniu.
- 5.235. Susikaupę, bet dar neišmokėti NAFTA mokėjimai įrašomi prie atitinkamos finansinės priemonės, paprastai palūkanų, o išankstiniai draudimo įmokų mokėjimai įrašomi į draudimo techninių atidėjinių sandorius (F.61); abiem šiais atvejais sandoriai nepriskiriami prekybos kreditams ir išankstiniams mokėjimams.
- 5.236. Prekybos kreditų ir išankstinių mokėjimų subkategorijai priskiriami:
- a) finansiniai reikalavimai, susiję su prekių pristatymu ar paslaugų suteikimu, jei mokėjimas neatliktas;
 - b) prekybos kreditai, kuriuos priima faktoringo bendrovės, išskyrus kai jie laikomi paskola;
 - c) per tam tikrą laikotarpį susikaupusios pastatų nuomos įmokos ir
 - d) delspinigiai dėl mokėjimų už prekes ar paslaugas, jei jie nėra patvirtinti paskola.
- 5.237. Prekybos kreditus reikia atskirti nuo prekybos finansavimo prekybiniais vekseliais ir trečiųjų šalių kreditų prekybai finansuoti.
- 5.238. Prekybos kreditams ir išankstiniams mokėjimams nepriskiriamos paskolos prekybos kreditams finansuoti. Jos priskiriamos paskoloms.
- 5.239. Prekybos kreditus ir išankstinius mokėjimus pagal pradinį terminą galima skirstyti į trumpalaikius ir ilgalaikius prekybos kreditus ir išankstinius mokėjimus.

Kitos gautinos / mokėtinios sumos, išskyrus prekybos kreditus ir išankstinius mokėjimus (F.89)

- 5.240. *Apibrėžtis.* Kitos gautinos / mokėtinios sumos yra finansiniai reikalavimai, atsirandantys dėl paskirstomųjų sandorių ar finansinių sandorių antrinėje rinkoje sudarymo ir atitinkamo mokėjimų laiko skirtumo.
- 5.241. Kitoms gautinoms / mokėtinoms sumoms priskiriami finansiniai reikalavimai, atsirandantys dėl susikaupusių sandorių ir mokėjimų laiko skirtumo, kai šie sandoriai ir mokėjimai yra susiję su pvz.:
- a) darbo užmokesčiu;
 - b) mokesčiais ir socialinėmis įmokomis;
 - c) dividendais;
 - d) renta ir
 - e) vertybinių popierių įsigijimu ir pardavimu.
- 5.242. Susikaupusios palūkanos ir delspinigiai į sąskaitas įrašomi finansinio turto ar įsipareigojimo, dėl kurio jie susikaupė, atžvilgiu, o ne kaip kitos gautinos / mokėtinios sumos. Jei susikaupusios palūkanos neįrašomos kaip reinvestuotos į finansinį turtą, jos priskiriamos kitoms gautinoms / mokėtinoms sumoms.
- 5.243. Vertybinių popierių skolinimo ir aukso skolinimo mokesčių, kuriems taikomi tokie pat principai kaip ir palūkanoms, įrašai įrašomi kaip kitos gautinos / mokėtinios sumos, o ne priemonių, su kuriomis jie susiję, atžvilgiu.

5.244. Kitoms gautinoms / mokėtinoms sumoms nepriskiriama:

- a) statistiniai neatitikimai, išskyrus prekių ir paslaugų sandorių, paskirstomųjų sandorių ar finansinių sandorių sudarymo ir atitinkamų mokėjimų laiko skirtumus;
- b) išankstinis ar pavėluotas mokėjimas, jei sukuriamas finansinis turtas ar padengiamas įsipareigojimas, išskyrus priskiriamus kitoms gautinoms / mokėtinoms sumoms. Šie išankstiniai ar pavėluoti mokėjimai priskiriami atitinkamos priemonės kategorijoms;
- c) kitoms gautinoms / mokėtinoms sumoms priskirtinų valdžios sektoriui mokėtinų mokesčių ir socialinių įmokų sumose neatsižvelgiama į tų mokesčių ar socialinių įmokų dalis, kurios tikriausiai nebus gautos, ir todėl yra vertės neturintis valdžios sektoriaus reikalavimas.

5.1 PRIEDAS

FINANSINIŲ SANDORIŲ SKIRSTYMAS

5.A1.01. Finansinius sandorius galima skirstyti pagal įvairius kriterijus: finansinės priemonės rūšį, perleidžiamumą, pajamų rūšį, terminą, valiutą ir palūkanų rūšį.

Finansinių sandorių skirstymas pagal kategorijas

5.A1.02. Finansiniai sandoriai skirstomi pagal kategorijas ir subkategorijas, kaip parodyta 5.3 lentelėje. Šis finansinio turto ir įsipareigojimų sandorių skirstymas atitinka finansinio turto ir įsipareigojimų skirstymą.

5.3 lentelė. Finansinių sandorių skirstymas

Kategorija	Kodas		
Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	F.1		
Piniginis auksas		F.11	
Specialiosios skolinimosi teisės (SST)		F.12	
Pinigiai ir indėliai	F.2		
Valiuta		F.21	
Pervedamieji indėliai		F.22	
Kiti indėliai		F.29	
Skolos vertybiniai popieriai	F.3		
Trumpalaikiai		F.31	
Ilgalaikiai		F.32	
Paskolos	F.4		
Trumpalaikės		F.41	
Ilgalaikės		F.42	
Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos (vienetai)	F.5		
Nuosavybės priemonės		F.51	
Biržinės akcijos			F.511
Nebiržinės akcijos			F.512
Kitos nuosavybės priemonės			F.519
Investicinių fondų akcijos (vienetai)		F.52	

Kategorija	Kodas		
Pinigų rinkos fondų akcijos (vienetai)			F.521
Ne PRF investicinių fondų akcijos / vienetai			F.522
Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	F.6		
Ne gyvybės draudimo techniniai atidėjiniai		F.61	
Gyvybės draudimo ir anuiteto išsipareigojimai / teisės		F.62	
Pensiniai išsipareigojimai / teisės		F.63	
Pensijų fondų reikalavimai pensijų valdytojams		F.64	
Nepensiniai išsipareigojimai / teisės		F.65	
Standartinių garantijų atidėjiniai		F.66	
Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	F.7		
Išvestinės finansinės priemonės, išskyrus samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandorius		F.71	
Samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai		F.72	
Kitos gautinos / mokėtinos sumos	F.8		
Prekybos kreditai ir išankstiniai mokėjimai		F.81	
Kitos gautinos / mokėtinos sumos, išskyrus prekybos kreditus ir išankstinius mokėjimus		F.89	

5.A1.03. Finansinių sandorių ir finansinio turto ir išsipareigojimų skirstymas visų pirma yra pagrįstas finansinių priemonių likvidumu, perleidžiamumu ir teisiniais bruožais. Kategorijų apibrėžtys iš esmės nepriklauso nuo institucinių vienetų skirstymo. Finansinį turtą ir išsipareigojimus galima skirstyti smulkiau, įtraukiant skirstymą pagal institucinius vienetus. Pavyzdžiui, pervedamųjų indėlių kaip tarpbankinių srautų skirstymas pagal bendroves, išskyrus centrinį banką.

Finansinių sandorių skirstymas pagal perleidžiamumą

5.A1.04. Finansinius reikalavimus galima skirstyti pagal tai, ar jie yra perleidžiamieji, ar ne. Reikalavimas yra perleidžiamas, jei vienetas gali paprastai perduoti savo nuosavybės teises kitam vienetui, jas perleisdamas ar patvirtindamas, arba jei reikalavimą galima atsverti kitu sandoriu, pvz., išvestinių finansinių priemonių atveju. Iš esmės bet kokia finansine priemone galima prekiauti, tačiau perleidžiamosiomis priemonėmis prekiaujama organizuotose biržose arba nebiržiniiais sandoriais, nors faktinė prekyba nėra būtina perleidžiamumo sąlyga. Būtinios perleidžiamumo sąlygos:

- išvestinių finansinių priemonių atveju – galimybė jas perleisti ar atsverti kitu sandoriu;
- standartiškumas, kurį paprastai parodo pakeičiamumas ir suteiktas ISIN kodas, ir
- tai, kad turto turėtojas neturi atgręžtinio reikalavimo teisės ankstesnių turėtojų atžvilgiu.

5.A1.05. Vertybiniai popieriai, išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai (AF.7) yra perleidžiamieji finansiniai reikalavimai. Vertybiniais popieriais priskiriami skolos vertybiniai popieriai (AF.3), biržinės akcijos (AF.511), nebiržinės akcijos (AF.512) ir investicinių fondų akcijos (AF.52). Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai nepriskiriami vertybiniais popieriais, nors jos ir yra perleidžiamos. Jos yra siejamos su konkrečiu finansiniu ar nefinansiniu turtu arba indeksais, kurių finansine rizika galima prekiauti finansų rinkose.

5.A1.06. Piniginis auksas ir SST (AF.1), pinigai ir indėliai (AF.2), paskolos (AF.4), kito nuosavybės priemonės (AF.519), pensijų ir standartinių garantijų sistemos (AF.6) ir kitos gautinos / mokėtinos sumos (AF.8) nėra perleidžiamosios priemonės.

Struktūriniai vertybiniai popieriai

5.A1.07. Struktūriniai vertybiniai popieriai paprastai yra skolos vertybinių popierių (arba jų krepšelio) ir išvestinių finansinių priemonių (arba jų krepšelio) derinys. Struktūriniai vertybiniai popieriams nepriskiriamos finansinės priemonės yra, pvz., struktūriniai indėliai, kuriems būdingi ir indėlių, ir išvestinių finansinių priemonių bruožai. Skolos vertybiniai popieriai paprastai yra susiję su pagrindinės sumos, kurią reikia grąžinti, išmokėjimu, o perleidžiamosios finansinės priemonės – ne.

Finansinių sandorių skirstymas pagal pajamų rūšį

5.A1.08. Finansiniai sandoriai skirstomi pagal iš jų gaunamų pajamų rūšį. Susiejus pajamas su atitinkamu finansiniu turtu ir įsipareigojimais lengviau skaičiuoti gražos normos. 5.4 lentelėje išsamiai pateikiamas skirstymas pagal sandorius ir pajamų rūšis. Iš piniginio aukso ir SST, indėlių, skolos vertybinių popierių, paskolų ir kitų gautinų / mokėtinų sumų gaunamos palūkanos, o iš nuosavybės priemonių dažniausiai gaunami dividendai, reinvestuotos pajamos arba lėšos, išimtos iš kvazibendrovių pajamų. Investicinės pajamos priskirtinos investicinių fondų akcijų turėtojams ir draudimo techninių atidėjinių turėtojams. Užmokestis, mokamas sudarant išvestinių finansinių priemonių sandorį, pajamose nerodomas, nes nėra pagrindinės sandorio sumos

5.4 lentelė. Finansinių sandorių skirstymas pagal pajamų rūšį

Finansiniai sandoriai	Kodas	Pajamų rūšis	Kodas
Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	F.1	Palūkanos	D.41
Valiuta	F.21	Nėra	
Pervedamieji indėliai	F.22	Palūkanos	D.41
Kiti indėliai	F.29	Palūkanos	D.41
Skolos vertybiniai popieriai	F.3	Palūkanos	D.41
Paskolos	F.4	Palūkanos	D.41
Nuosavybės priemonės	F.51	Bendrovių paskirstomosios pajamos	D.42
		Reinvestuotos pajamos	D.43
Biržinės ir nebiržinės akcijos	F.511	Dividendai	D.421
	F.512	Reinvestuotos pajamos	D.43
Kitos nuosavybės priemonės	F.519	Lėšos, išimtos iš kvazibendrovių pajamų	D.422
		Reinvestuotos pajamos	D.43
		Dividendai	D.421
Investicinių fondų akcijos (vienetai)	F.52	Investicinės pajamos, priskirtinos investicinių fondų akcininkams	D.443
Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	F.6	Draudėjams priskirtinos investicijų pajamos	D.441
		Investicijų pajamos, mokėtinos pagal pensinius įsipareigojimus / teises	D.442
Išvestinės finansinės priemonės ir sandorijų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	F.7	Nėra	
Kitos gautinos / mokėtinos sumos	F.8	Palūkanos	D.41

Finansinių sandorių skirstymas pagal palūkanų normos rūšį

5.A1.09. Finansinis turtas ir įsipareigojimai, už kuriuos gaunamos palūkanos, gali būti skirstomi pagal palūkanų normos rūšį į fiksuotas, kintamas ir mišrias palūkanų normos finansinį turtą ir įsipareigojimus.

- 5.A1.10. Fiksuotos palūkanų normos finansinių priemonių sutartyje numatyti nominaliųjų palūkanų mokėjimai nurodyta valiuta, numatyti visam finansinės priemonės galiojimo laikui arba tam tikram metų skaičiui. Palūkanų ir pagrindinės sumos mokėjimo laikas ir vertė debitoriui yra žinomi sutarties sudarymo metu.
- 5.A1.11. Kintamos palūkanų normos finansinių priemonių palūkanų ir pagrindinės sumos mokėjimai siejami su palūkanų norma, prekių ir paslaugų bendroju kainų indeksu arba turto kaina. Minėtų mokėjimų vertė keičiasi priklausomai nuo rinkos sąlygų.
- 5.A1.12. Mišrios palūkanų normos finansinėms priemonėms galiojimo laikotarpiu taikomos tiek fiksuotos, tiek kintamos palūkanų normos, ir šios priemonės priskiriamos kintamos palūkanų normos finansinėms priemonėms.

Finansinių sandorių skirstymas pagal terminą

- 5.A1.13. Palūkanų normos, turto pajamų, likvidumo ar skolos grąžinimo analizei finansinį turtą ir įsipareigojimus gali reikėti skirstyti pagal terminą.

Trumpalaikiai ir ilgalaikiai terminai

- 5.A1.14. *Apibrėžtis.* Trumpalaikis finansinis turtas ar įsipareigojimas yra išperkamas kreditoriui pareikalavus, arba per vienus metus ar trumpiau. Ilgalaikis finansinis turtas ar įsipareigojimas yra išperkamas per ilgesnį nei vienų metų laikotarpį arba jo terminas nėra nustatytas.

Pradinis terminas ir likutinis terminas

- 5.A1.15. *Apibrėžtis.* Finansinio turto ar įsipareigojimų pradinis terminas yra laikotarpis nuo išleidimo datos iki paskutinio numatyto mokėjimo datos. Finansinio turto ar įsipareigojimų likutinis terminas – laikotarpis nuo tam tikros nurodytos datos iki paskutinio numatyto mokėjimo datos.
- 5.A1.16. Pradinio termino sąvoka padeda suprasti skolinimosi ypatybes. Todėl skolos vertybiniai popieriai ir paskolos pagal pradinį terminą yra skirstomi į trumpalaikius ir ilgalaikius skolos vertybinius popierius ir paskolas.
- 5.A1.17. Likutinis terminas svarbesnis analizuojant skolos pozicijas ir skolos grąžinimo galimybes.

Finansinių sandorių skirstymas pagal valiutą

- 5.A1.18. Daugelis finansinio turto ir įsipareigojimų kategorijų, subkategorijų ir subpozicijų gali būti skirstomi pagal jų valiutą.
- 5.A1.19. Finansiniam turtui ar įsipareigojimams užsienio valiuta priklauso finansinis turtas ar įsipareigojimai, išreikšti valiutų krepšeliu, pvz., SST, ir finansinis turtas ar įsipareigojimai, išreikšti auksu. Ypač naudinga atskirti nacionalinę ir užsienio valiutas kategorijose „Pinigai ir indėliai“ (AF.2), „Skolos vertybiniai popieriai“ (AF.3) ir „Paskolos“ (AF.4).
- 5.A1.20. Mokėjimo valiuta gali skirtis nuo išraiškos valiutos. Mokėjimo valiuta – valiuta, kuria kiekvieną kartą mokant nurodoma finansinių priemonių, pvz., vertybinių popierių, pozicijų ir srautų vertė.

Pinigų rodikliai

- 5.A1.21. Norint atlikti pinigų politikos analizę, gali reikėti finansinėje sąskaitoje nurodyti pinigų rodiklius M1, M2 ir M3. Pinigų rodikliai 2010 m. ESS neapibrėžti.

6 SKYRIUS

KITI SRAUTAI

ĮVADAS

6.01. Kiti srautai – su sandoriais nesusiję turto ir įsipareigojimų vertės pokyčiai. Šie srautai nėra sandoriai dėl to, kad jie neatitinka vienos ar daugiau sandorių ypatybių, pavyzdžiui, tarp susijusių institucinių vienetų gali nebūti abipusiu susitarimu pagrįstos sąveikos kaip neatlygintino turto konfiskavimo atveju, arba pokyčių gali atsirasti dėl gaivalinių įvykių, kaip antai žemės drebėjimo, o ne vien dėl ekonominių reiškinų. Be to, užsienio valiuta išreikšta turto vertė gali pasikeisti dėl valiutos kurso pokyčių.

KITI TURTO IR ĮSIPAREIGOJIMŲ POKYČIAI

6.02. *Apibrėžtis.* Kiti turto ir įsipareigojimų pokyčiai yra ekonominiai srautai, išskyrus kapitalo ir finansinių sąskaitų sandorius, dėl kurių keičiasi turto ir įsipareigojimų vertė.

Kiti pokyčiai yra dviejų rūšių. Pirma, turto apimties ir įsipareigojimų pokyčiai. Antra, pokyčiai dėl nominaliojo vertės padidėjimo ir sumažėjimo.

Kiti turto apimties ir įsipareigojimų pokyčiai (K.1–K.6)

6.03. Kapitalo sąskaitoje sukurtas ir nesukurtas turtas sektoriui gali būti priskirtas arba iš jo išbrauktas dėl turto įsigijimo arba pardavimo / perdavimo, pagrindinio kapitalo vartojimo arba atsargų didinimo, išėmimo arba pasikartojančių atsargų nuostolių. Finansinis turtas ir įsipareigojimai į finansinę sąskaitą įrašomi, kai debitorius prisiima įsipareigojimą ateityje mokėti kreditoriui, o iš jos braukiami, kai šis įsipareigojimas įvykdomas.

6.04. Kitiems turto apimties ir įsipareigojimų pokyčiams priskiriami srautai, dėl kurių turtas ir įsipareigojimai į sąskaitas įrašomi arba iš jų išbraukiami ne pagal sandorius, pvz., įrašant gamtos išteklių radimą, išievojimą ir nuvertėjimą arba tai išbraukiant.

Kitiems turto apimties ir įsipareigojimų pokyčiams taip pat priskiriamas išorės nenumatytų ne ekonominio pobūdžio įvykių poveikis ir pokyčiai, atsiradę dėl institucinių vienetų arba turto ir įsipareigojimų perklasifikavimo ir restruktūrizavimo.

6.05. Skiriamos šešios kitų turto apimties ir įsipareigojimų pokyčių kategorijos:

- a) ekonominis turto atsiradimas (K.1);
- b) ekonominis nesukurto turto praradimas (K.2);
- c) katastrofų nuostoliai (K.3);
- d) neatlygintinas konfiskavimas (K.4);
- e) niekur kitur nepriskirti kiti apimties pokyčiai (K.5) ir
- f) klasifikavimo pokyčiai (K.6).

Ekonominis turto atsiradimas (K.1)

6.06. Ekonominis turto atsiradimas – sukurto ir nesukurto turto apimties padidėjimas, kuris nėra susijęs su gamyba. Šiai kategorijai priskiriama:

- a) istoriniai paminklai, pvz., specialios archeologinės, istorinės ar kultūrinės reikšmės statiniai ar vietos, kai balanse pirmą kartą atsižvelgiama į jų vertę;
- b) vertybės, pvz., brangakmeniai, antikvariniai daiktai ir meno kūriniai, kai pirmą kartą atsižvelgiama į šių daiktų, kurie dar nebuvo įrašyti į balansą, didelę vertę ar meninę reikšmę;
- c) iškastinių žemės gelmių išteklių, kaip antai įrodytos anglies, naftos, gamtinių dujų, metalo ar ne metalo mineralų atsargos, radimas. Tam priskiriamas ir pakartotinis atsargų vertinimas ir jų vertės didinimas, kai dėl pažangių technologijų ar santykinės kainos pokyčių naudojimas tampa ekonomiškai perspektyvus;

- d) natūralus neauginamų biologinių išteklių, pvz., laukinių miškų ir žuvų išteklių, didėjimas, kai šio ekonominio turto didėjimo tiesiogiai neprižiūri, už jį neatsako ir jo nevaldo instituciniai vienetai, ir dėl to jis nelaikomas gamyba;
- e) kitų gamtos išteklių priskyrimas ekonominei veiklai: gamtos ištekliai, kurie tampa ekonominiu turtu pakeitus jų būvį. Pavyzdžiui, pradinis neliestų miškų naudojimas, laukinės žemės ar dykvietės pavertimas žeme, kuri gali būti ekonomiškai panaudota, žemės melioracija ir pradinis apmokestinimas už vandens tiekimą. Gamtos ištekliai gali įgyti vertę ir tada, kai aplinkinėse vietovėse vykdoma ekonominė veikla, pvz., žemė gali būti pripažinta vertinga, jei netoliese rengiamasi tiesti privažiavimo kelią arba jis jau tiesiamas. Sąnaudos žemei gerinti į sąskaitas įrašomos kaip bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas, tačiau jei žemės vertė tampa didesnė už žemės gerinimo darbų vertę, šis skirtumas į sąskaitas įrašomas kaip ekonominis turto atsiradimas;
- f) gamtos išteklių kokybės pokyčiai dėl ekonominio panaudojimo pokyčių. Kokybės pokyčiai į sąskaitas įrašomi kaip apimties pokyčiai. Tokie įrašyti kokybės pokyčiai – ekonominio panaudojimo pokyčių, kurie nurodomi kaip klasifikavimo pokyčiai, atitinkamo (žr. 6.21 dalį). Pavyzdžiui, dirbamą žemę perklasifikavus ir priskyrus ją prie žemės po pastatais, gali padidėti vertė ir pasikeisti klasifikavimas. Tokiu atveju turtas jau priklauso turto apibrėžčiai ir būtent turto kokybės pokytis pasikeitus ekonominiam panaudojimui vertinamas kaip turto atsiradimas. Kitas pavyzdys – pieninių galvijų vertės padidėjimas, kai jie siunčiami į skerdyklą anksčiau nei numatyta;
- g) pradinis vertės atsiradimas sudarius perleidžiamąsias sutartis, nuomos sutartis, išdavus licencijas ar leidimus. Šių sutarčių, nuomos sutarčių, licencijų ir leidimų vertė yra turtas, kai jų suteikiamų teisių vertė viršija mokamą mokesčių vertę ir turėtojas gali šiomis teisėmis pasinaudoti, jas perleisdamas kitoms šalims, ir
- h) prestižo ir rinkodaros turto vertės pokyčiai, kurie atsiranda institucinius vienetus parduodant tokiomis kainomis, kurios yra didesnės už tų vienetų nuosavų lėšų vertę (žr. 7.07 dalį); įsigijimo kainos ir nuosavų lėšų vertės skirtumas nurodomas kaip prestižo ir rinkodaros turto įsigijimai. Prestižo turtas, kai neįrodoma, kad jis buvo parduotas ir (arba) pirktas, nelaikomas ekonominiu turtu.

Ekonominis nesukurto turto praradimas (K.2)

6.07. Ekonominis nesukurto nefinansinio turto praradimas – tai:

- a) gamtos išteklių išsekimas, kuriam priskiriamas žemės gelmių turto telkinių vertės sumažėjimas ir turto apibrėžčiai priskirtų neauginamų biologinių išteklių išsekimas (žr. 6.06 dalies e punktą) dėl derliaus nuėmimo, miškų iškirtimo arba dėl to, kad išteklių naudojimas nėra tvarus. Daugelis šių galimų įrašų yra priešingi 6.06 dalies c–f punktuose aprašytiems įrašams;
- b) kitas ekonominis nesukurto turto praradimas, kuriam priskiriamas:
 - i) įsigyto prestižo ir rinkodaros turto vertės dalinis nurašymas ir
 - ii) pagal perleidžiamąsias sutartis, nuomos sutartis, licencijas ir leidimus suteiktų pranašumų galiojimo pasibaigimas.

Katastrofų nuostoliai (K.3)

6.08. Kaip kiti apimties pokyčiai į sąskaitas įrašomi katastrofų nuostoliai susidaro dėl didelio masto, pavienių ir atpažįtamų įvykių, kurių metu sunaikinamas ekonominis turtas.

6.09. Tokie įvykiai – dideli žemės drebėjimai, ugnikalnių išsiveržimai, didelės žemės drebėjimo ar audros sukeltos bangos, itin smarkūs uraganai, sausra ir kitos gaivalinės nelaimės; karo veiksmai, riaušės ir kiti politiniai įvykiai; taip pat su technologijomis susijusios avarijos, kaip antai nuodingų medžiagų išsiliejimas arba radioaktyviųjų dalelių patekimas į orą. Tokių įvykių pavyzdžiai:

- a) žemės kokybės prastėjimas dėl neįprasto potvynio ar vėjo padarytos žalos;
- b) auginamo turto sunaikinimas dėl sausras ar ligos protrūkio;
- c) pastatų, įrenginių ar vertybių sunaikinimas per miškų gaisrus ar žemės drebėjimą ir
- d) atsitiktinis pinigų ar pareikštinių vertybinių popierių sunaikinimas dėl gaivalinių nelaimių ar politinių įvykių arba nuosavybės teisių įrodymų sunaikinimas.

Neatlygintinas konfiskavimas (K.4)

- 6.10. Neatlygintinas konfiskavimas būna tada, kai valdžios sektorius arba kiti instituciniai vienetai savo nuosavybėn perima kitų institucinių vienetų, taip pat vienetų nerezidentų turtą be visiškos kompensacijos dėl kitų priežasčių nei mokesčių, baudų ar panašių rinkliavų mokėjimas. Su nusikalstama veika susijęs nuosavybės konfiskavimas laikomas bauda. Neatlygintina tokio vienašalio konfiskavimo dalis į sąskaitas įrašoma kaip kiti apimties pokyčiai.
- 6.11. Kreditorių atimama teisė naudotis turtu ir atsiimamas turtas į sąskaitas kaip neatlygintinas konfiskavimas neįrašomi, nes pagal šalių susitarimą aiškiai ar bendru susitarimu nustatoma tokia atgręžtinio reikalavimo teisė.

Niekur kitur nepriskirti kiti apimties pokyčiai (K.5)

- 6.12. Niekur kitur nepriskirti kiti apimties pokyčiai (K.5) – nenumatytų įvykių poveikis ekonominei turto vertei.
- 6.13. Niekur kitur nepriskirtų nefinansinio turto apimties pokyčių pavyzdžiai:
- a) nenumatytas senėjimas. Pagrindinio kapitalo vartojimui apskaičiuoti naudojamoms prielaidoms nebus priskiriamas nenumatytas ilgalaikio turto senėjimas. Gali būti, kad tokio turto numatytam senėjimui skirta suma pasirodys per maža, palyginti su nustatytu faktiniu senėjimu. Todėl turi būti padaryti įrašai, kuriais nurodomas ilgalaikio turto vertės sumažėjimas dėl, pvz., patobulintų technologijų įdiegimo;
 - b) į pagrindinio kapitalo vartojimo apskaitą įrašytų įprastinės žalos ir faktinių nuostolių sumų skirtumai. Pagrindinio kapitalo vartojimui nepriskiriama nenumatyta žala, o įprastomis sąlygomis tikėtinos žalos atveju įvertinta suma gali būti per maža, palyginti su faktine žala, arba už ją didesnė. Todėl, atsižvelgiant į nenumatytą ilgalaikio turto vertės sumažėjimą ar padidėjimą dėl tokių įvykių, turi būti atliekamas koregavimas. Taip pakoreguoti nuostoliai nėra tokie dideli, kad būtų laikomi katastrofų nuostoliais;
 - c) ilgalaikio turto nuvertėjimas, neįrašytas į pagrindinio kapitalo vartojimo apskaitą. Tokiam nuvertėjimui priskiriamas ilgalaikio turto vertės sumažėjimas, pvz., dėl nenumatyto rūgštingumo ore ir lietaus vandenyje poveikio pastatų paviršiams ar transporto priemonių kėbulams;
 - d) atsisakymas eksploatuoti gamybos įrenginius prieš juos užbaigiant įrengti ar pradėdant naudoti;
 - e) išimtiniai atsargų nuostoliai (pvz., dėl gaisro, apiplėšimų ar grūdų sandėliuose dėl vabzdžių patirti nuostoliai), kurie nelaikomi katastrofų nuostoliais.
- 6.14. Niekur kitur nepriskirtų finansinio turto ir įsipareigojimų apimties pokyčių pavyzdžiai:
- a) pinigų ar pareikštinių vertybinių popierių nuostoliai dėl tokių priežasčių (pvz., gaisras ar vagystė), kurios nelaikomos katastrofų priežastimis, ir pinigų, kurie nebėra keičiami, išėmimas iš apyvartos, išskyrus tas sumas, kai klasifikuojant pinigus pakeičiami vertybėmis;
 - b) dėl nurašymų atsiradę finansinių reikalavimų pokyčiai. Jie neįrašomi į finansinę sąskaitą, nes tarp šalių nėra abipusio susitarimo. Tiksliau kreditorius gali nuspręsti, kad pvz., dėl bankroto ar likvidavimo finansiniai reikalavimai nebegali būti vykdomi, ir išbraukia reikalavimą iš savo balanso. Kreditoriui pripažinus, kad finansinis reikalavimas nebegali būti įvykdytas, jis įrašomas kaip kiti turto apimties pokyčiai. Kad būtų išlaikytas visos ekonomikos sąskaitų balansas, iš debitoriaus balanso turi būti išbrauktas atitinkamas įsipareigojimas. Išimtis šiam bendrajam principui taikoma valdžios sektoriui mokėtinų mokesčių ir socialinių įmokų atveju (žr. 6.15 dalies d punktą);
 - c) gyvybės draudimo, anuiteto įsipareigojimų / teisių ir pensinių įsipareigojimų / teisių pokyčiai dėl demografinių prielaidų pokyčių;
 - d) standartinių garantijų atidėjiniai, kai numatomi reikalavimai yra didesni už numatomas įplaukas ir grąžinimus.
- 6.15. Niekur kitur nepriskirtiems kitiems apimties pokyčiams nepriskiriami:
- a) dėl vertės sumažinimo atsiradę finansinių reikalavimų pokyčiai, iš kurių matyti faktinė finansinių reikalavimų, kuriais galima prekiauti, rinkos vertė: į šiuos pokyčius atsižvelgiama perkainojimo sąskaitoje;

- b) skolos panaikinimas abipusiu debitoriaus ir kreditoriaus susitarimu (skolos panaikinimas arba atleidimas nuo skolos): šis panaikinimas įrašomas kaip kreditoriaus ir debitoriaus sandoris (žr. 4.165 dalies f punktą);
- c) atsisakymas grąžinti skolą: vienpusis debitoriaus įsipareigojimo panaikinimas nepripažįstamas;
- d) valdžios sektoriui mokėtini mokesčiai ir socialinės įmokos, kurių valdžios sektorius vienašališkai pripažįsta nesitikintis surinkti (žr. 1.57, 4.27 ir 4.82 dalis).

Klasifikavimo pokyčiai (K.6)

6.16. Klasifikavimo pokyčiai – sektorių klasifikavimo ir institucinių vienetų struktūros pokyčiai ir turto bei įsipareigojimų klasifikavimo pokyčiai.

Sektorių klasifikavimo ir institucinių vienetų struktūros pokyčiai (K.61)

- 6.17. Kai perklasifikuojant institucinis vienetas priskiriamas kitam sektoriui, perkeliamas visas jo balansas, pvz., jei namų ūkių sektoriui priskiriamas institucinis vienetas tampa nuo savininko finansiškai atskirtu vienetu, jis gali būti vertinamas kaip kvazibendrovė ir perklasifikuojant priskiriamas ne finansų bendrovių sektoriui.
- 6.18. Dėl sektorių klasifikavimo pokyčių visas vieno sektoriaus ar subsektoriaus balansas perkeliamas kitam sektoriui ar subsektoriui. Dėl perkėlimo turtas ir įsipareigojimai gali būti konsoliduojami arba dekonsoliduojami, o tai taip pat priskiriama šiai kategorijai.
- 6.19. Institucinių vienetų struktūros pokyčiams priskiriamas tam tikro finansinio turto ir įsipareigojimų atsiradimas ir praradimas dėl bendrovių restruktūrizavimo. Kai bendrovė išnyksta kaip nepriklausomas juridinis vienetas, nes ją perima viena ar daugiau bendrovių, iš sistemos išnyksta visas su minėta bendrove ir ją perėmusiomis bendrovėmis susijęs finansinis turtas ir įsipareigojimai, įskaitant akcijas ir kitas nuosavybės priemones. Tačiau, susijungiant įvykęs bendrovės akcijų ir kitų nuosavybės priemonių įsigijimas į sąskaitas įrašomas kaip finansinis sandoris tarp įsigyjančios bendrovės ir jos ankstesnių savininkų. Esamų akcijų pakeitimas įsigyjančios bendrovės ar naujos bendrovės akcijomis įrašomas kaip akcijų išpirkimas ir naujų akcijų išleidimas. Perimtos bendrovės ir trečiųjų šalių finansinis turtas ir įsipareigojimai nesikeičia, jie perduodami perimančiajai bendrovei.
- 6.20. Kai bendrovė teisiškai suskaidoma į du ar daugiau institucinius vienetus, finansinio turto ir įsipareigojimų atsiradimas įrašomas kaip sektoriaus klasifikavimo ir struktūros pokyčiai.

Turto ir įsipareigojimų klasifikavimo pokyčiai (K.62)

- 6.21. Turto ir įsipareigojimų klasifikavimo pokyčiai įvyksta tada, kai turtas ir įsipareigojimai laikotarpio pradžios balanse priskiriami vienai kategorijai, o laikotarpio pabaigos balanse – kitai kategorijai. Pavyzdžiui, žemės naudojimo pokyčiai ir gyvenamųjų patalpų pertvarkymas į komercinės paskirties patalpas ir atvirkščiai. Žemės atveju abu įrašai (neigiamas įrašas senajai kategorijai, teigiamas įrašas naujai kategorijai) pateikiami ta pačia verte. Žemės vertės pokytis dėl tokio naudojimo pokyčio į sąskaitas įrašomas kaip apimties pokytis, o ne kaip perkainojimas ir todėl kaip ekonominis turto atsiradimas arba kaip ekonominis nesukurto turto praradimas.
- 6.22. Luitinio aukso forma saugomo piniginio aukso atsiradimas arba praradimas negali būti priskirtas finansiniams sandoriams – į sistemą jis įrašomas kaip kiti turto apimties pokyčiai.
- 6.23. Išskirtinis atvejis – luitinio aukso klasifikavimo pokyčiai. Luitinis auksas gali būti finansinis turtas, laikomas piniginiu auksu, arba vertybė, laikoma nepiniginiu auksu, nelygu turėtojas ir motyvacija jį turėti. Monetizavimas – luitinio aukso klasifikavimo pokytis, kai iš nepiniginio jis tampa piniginiu luitiniu auksu. Demonetizavimas – luitinio aukso klasifikavimo pokytis, kai iš piniginio jis tampa nepiniginiu luitiniu auksu.
- 6.24. Su luitiniu auksu susijusios operacijos į sąskaitas įrašomos taip:
 - a) nepiniginio aukso sandoris į sąskaitas įrašomas, kai pinigų institucijos luitinį auksą, kuris laikomas atsargomis, perduoda instituciniam vienetui nerezidentui, kuris nėra pinigų institucija, arba instituciniam vienetui rezidentui. Aukso demonetizavimas, kaip luitinio aukso klasifikavimo pokytis, kai luitinis auksas iš piniginio tampa nepiniginiu luitiniu auksu, įvyksta iš karto prieš sandorį ir į sąskaitas įrašomas kaip kiti pinigų institucijos turto apimties pokyčiai;

- b) nepiniginio aukso sandoris į sąskaitas įrašomas, kai pinigų institucija luitinį auksą atsargoms įsigyja iš institucinio vieneto nerezidento arba rezidento ir tas auksas dar nėra laikomas atsargomis. Aukso monetizavimas, kaip luitinio aukso klasifikavimo pokytis, kai luitinis auksas iš nepiniginio tampa piniginiu luitiniu auksu, įvyksta iš karto po sandorio ir į sąskaitas įrašomas kaip kiti pinigų institucijos turto apimtės pokyčiai;
- c) kai pirkėjas ir pardavėjas yra skirtingų šalių pinigų institucijos, kurios luitinį auksą laiko atsargomis, atliekamas luitinio aukso sandoris, kuris įrašomas į finansinę sąskaitą;
- d) kitais atvejais luitinis auksas visuomet yra nepiniginis, o į sąskaitas įrašomi nepiniginio aukso sandoriai.

Minėti su pinigų institucijomis susiję atvejai taikomi ir tarptautinėms finansų organizacijoms.

- 6.25. Turto ir įsipareigojimų klasifikavimo pokyčiams nepriskiriamas skolos vertybinių popierių konvertavimas į akcijas, kuris į sąskaitas įrašomas kaip du finansiniai sandoriai.

Nominalusis vertės padidėjimas ir sumažėjimas (K.7)

- 6.26. Į perkainojimo sąskaitą įrašomas savininkų turto ir įsipareigojimų nominalusis vertės padidėjimas ir sumažėjimas per ataskaitinį laikotarpį, iš kurio matyti turto ir įsipareigojimų kainų lygio ir struktūros pokyčiai. Nominalusis vertės padidėjimas ir sumažėjimas (K.7) – tai neutralusis vertės padidėjimas ir sumažėjimas (K.71) ir realusis vertės padidėjimas ir sumažėjimas (K.72).
- 6.27. *Apibrėžtis.* Nominalusis turto vertės padidėjimas ir sumažėjimas (K.7) yra ekonominio savininko turto vertės padidėjimas ar sumažėjimas dėl to turto kainos padidėjimo arba sumažėjimo. Nominalusis finansinio įsipareigojimo vertės padidėjimas ir sumažėjimas yra įsipareigojimo vertės sumažėjimas ar padidėjimas dėl to įsipareigojimo kainos sumažėjimo arba padidėjimo.
- 6.28. Vertė padidėja padidėjus turto vertei arba sumažėjus įsipareigojimo vertei. Vertė sumažėja sumažėjus turto vertei arba padidėjus įsipareigojimo vertei.
- 6.29. Į perkainojimo sąskaitą įrašomas nominalusis vertės padidėjimas ir sumažėjimas – įvykęs arba neįvykęs turto ar įsipareigojimų vertės padidėjimas ir sumažėjimas. Įvykęs vertės padidėjimas – kai susijęs turtas yra parduodamas, išperkamas, naudojamas ar kitaip perleidžiamas arba įsipareigojimas yra įvykdomas. Neįvykęs padidėjimas – turto, kuris tebėra valdomas, arba įsipareigojimo, kuris dar neįvykdytas ataskaitinio laikotarpio pabaigoje, vertės padidėjimas. Įvykęs padidėjimas paprastai suprantamas kaip padidėjimas, įvykęs per visą laikotarpį, kuriuo turtas yra valdomas arba įsipareigojimas neįvykdytas, nepriklausomai nuo to, ar šis laikotarpis sutampa su ataskaitiniu laikotarpiu ar ne. Tačiau vertės padidėjimas ir sumažėjimas į sąskaitas įrašomas kaupiamuoju principu, todėl skirtumo tarp įvykusio ir neįvykusio padidėjimo ir sumažėjimo, nors ir naudingo kai kuriems tikslams, klasifikatoriuose ir sąskaitose nematyti.
- 6.30. Vertės padidėjimui ir sumažėjimui priskiriamas visų rūšių nefinansinio turto, finansinio turto ir įsipareigojimų vertės padidėjimas ir sumažėjimas. Taigi, vertės padidėjimui ir sumažėjimui priskiriamas ir visų rūšių prekių, kurias turi gamintojai, įskaitant nebaigtą gamybą, atsargų vertės padidėjimas ir sumažėjimas.
- 6.31. Gali kauptis bet kuriuo ataskaitinio laikotarpio metu turimo turto ar įsipareigojimų, o ne tik to turto ar įsipareigojimų, kurie atsiranda laikotarpio pradžios ir (arba) pabaigos balansuose, nominalusis vertės padidėjimas ir sumažėjimas. Tam tikro turto ar įsipareigojimų ar tam tikro kiekio konkrečios rūšies turto ar įsipareigojimų savininkui tenkantis nominalusis vertės padidėjimas ir sumažėjimas tarp dviejų laiko momentų apibrėžiamas kaip „esama to turto ar įsipareigojimo vertė vėlesniu metu, atėmus esamą to turto ar įsipareigojimo vertę ankstesniu metu“, jei tas turtas ar įsipareigojimas tuo metu nesikeičia kokybinio ar kiekybinio aspektu.
- 6.32. Tam tikro turto konkretaus kiekio (q) nominalusis vertės padidėjimas (G) nuo momento o iki momento t gali būti išreikštas taip: $G = (p_t - p_o) \times q$,
(p_o ir p_t – turto kainos atitinkamai o ir t momentais). Finansinio turto ir įsipareigojimų, kurių nacionaline valiuta išreikšta esama vertė yra fiksuota, p_o ir p_t yra iš esmės vienodi, o nominalusis vertės padidėjimas visada yra nulis.
- 6.33. Norint apskaičiuoti nominalųjį vertės padidėjimą ir sumažėjimą turto įsigijimai ir pardavimai / perleidimai turi būti vertinami taip pat, kaip jie įrašomi kapitalo ir finansinėse sąskaitose, o turto likučiai – taip pat, kaip balanse. Ilgalaikio turto atveju įsigijimo vertė – pirkėjo gamintojui ar pardavėjui sumokėta suma, pridėjus susijusias pirkėjui tenkančias nuosavybės teisių perleidimo sąnaudas. Turimo ilgalaikio turto pardavimo / perleidimo vertė – pardavėjo iš pirkėjo gauta suma, atėmus pardavėjui tenkančias nuosavybės teisių perleidimo sąnaudas.

- 6.34. 6.33 dalyje aprašytu atveju išimtis taikoma, kai sumokėta kaina skiriasi nuo turto rinkos vertės. Tokiu atveju sumokėtos kainos ir rinkos vertės skirtumas priskiriamas kapitalo pervedimui, o įsigijimas į sąskaitas įrašomas rinkos verte. Taip dažnai įvyksta sandorių, susijusių su ne rinkos sektoriais, atveju.
- 6.35. Skiriamos keturios situacijos, lemiančios nominalųjų vertės padidėjimą ir sumažėjimą:
- per visą ataskaitinį laikotarpį turėto turto atveju: nominalusis vertės padidėjimas per ataskaitinį laikotarpį lygus laikotarpio pabaigos balanso vertei, atėmus laikotarpio pradžios balanso vertę ir visą pagrindinio kapitalo vartojimą ataskaitiniu laikotarpiu. Šios vertės – įvertinės turto vertės, jei turtą būtų reikėję įsigyti balanso sudarymo metu. Nominalusis padidėjimas yra neįvykęs;
 - laikotarpio pradžioje turėto turto, kuris per tą laikotarpį buvo parduotas, atveju: nominalusis vertės padidėjimas lygus vertei pardavimo / perleidimo metu, atėmus laikotarpio pradžios balanso vertę ir visą pagrindinio kapitalo vartojimą iki pardavimo ataskaitiniu laikotarpiu. Nominalusis padidėjimas yra įvykęs;
 - laikotarpio pabaigoje vis dar turimo turto, įsigyto tuo laikotarpiu, atveju: nominalusis vertės padidėjimas lygus laikotarpio pabaigos balanso vertei, atėmus vertę įsigijimo metu ir visą pagrindinio kapitalo vartojimą ataskaitiniu laikotarpiu. Nominalusis padidėjimas yra neįvykęs; ir
 - ataskaitiniu laikotarpiu įsigyto ir parduoto / perleisto turto atveju: nominalusis vertės padidėjimas lygus vertei pardavimo / perleidimo metu, atėmus vertę įsigijimo metu ir visą pagrindinio kapitalo vartojimą ataskaitiniu laikotarpiu. Nominalusis padidėjimas yra įvykęs.
- 6.36. Į sistemą įrašomas nominalusis vertės padidėjimas ir sumažėjimas – įvykęs ar neįvykęs turto ar išpareigojimų vertės padidėjimas ir sumažėjimas. Jis įrašomas į susijusių sektorių, visos ekonomikos ir likusio pasaulio sektoriaus perkainojimo sąskaitą.

Neutralusis vertės padidėjimas ir sumažėjimas (K.71)

- 6.37. *Apibrėžtis.* Neutralusis turto ar išpareigojimo vertės padidėjimas ir sumažėjimas (K.71) yra vertės padidėjimas ir sumažėjimas, kuris atsiranda, jei turto ar išpareigojimo kaina ilgainiui keičiasi taip pat kaip ir bendras kainų lygis.
- 6.38. Neutralusis vertės padidėjimas ir sumažėjimas nustatomas tam, kad būtų lengviau apskaičiuoti realųjį vertės padidėjimą ir sumažėjimą, dėl kurio tarp sektorių persiskirsto realioji perkamoji galia.
- 6.39. Bendrąjį kainų indeksą žymime raide r . Tuomet tam tikro turto kiekio (q) neutralusis vertės padidėjimas (NG) nuo momento o iki momento t nustatomas taip: $NG = p_o \times q (r_t/r_o - 1)$,
- ($p_o \times q$ – esama turto vertė momentu o , r_t/r_o – bendrojo kainų indekso pokyčio nuo momento o iki momento t veiksnys). Toks pat r_t/r_o terminas taikomas visam turtui ir išpareigojimams.
- 6.40. Bendrasis kainų indeksas, taikytinas skaičiuojant neutralųjį vertės padidėjimą ir sumažėjimą, yra galutinių išlaidų kainų indeksas.
- 6.41. Neutralusis vertės padidėjimas ir sumažėjimas įrašomas į neutraliojo vertės padidėjimo ir sumažėjimo sąskaitą, kuri yra sektorių, visos ekonomikos ir likusio pasaulio sektoriaus perkainojimo sąskaitos sudedamoji dalis.

Realusis vertės padidėjimas ir sumažėjimas (K.72)

- 6.42. *Apibrėžtis.* Realusis turto ar išpareigojimo vertės padidėjimas ir sumažėjimas (K.72) yra skirtumas tarp to turto nominaliojo ir neutraliojo vertės padidėjimo ir sumažėjimo.
- 6.43. Tam tikro turto kiekio (q) realusis vertės padidėjimas (RG) nuo momento o iki momento t nustatomas taip:

$$RG = G - NG$$

$$\text{arba } RG = (p_t/p_o - r_t/r_o) \times p_o \times q$$

- 6.44. Taigi realusis turto ir įsipareigojimų vertės padidėjimas ir sumažėjimas priklauso nuo turto ar įsipareigojimų kainų pokyčių per tam tikrą laikotarpį, kurie yra susiję su kitų kainų vidutiniais pokyčiais, apskaičiuotais pagal bendrąjį kainų indeksą.
- 6.45. Realusis vertės padidėjimas ir sumažėjimas įrašomas į realiojo vertės padidėjimo ir sumažėjimo sąskaitą, kuri yra perkainojimo sąskaitos sudedamoji dalis.

Vertės padidėjimas ir sumažėjimas pagal finansinio turto ir įsipareigojimų rūšį

Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST) (AF.1)

- 6.46. Piniginio aukso kaina paprastai kotiruojama JAV doleriais, todėl piniginio aukso vertė priklauso nuo nominaliojo vertės padidėjimo ir sumažėjimo dėl valiutos kurso ir aukso kainos pokyčių.
- 6.47. SST – tai valiutų krepšelis, todėl šių teisių vertė nacionaline valiuta ir vertės padidėjimas ir sumažėjimas skiriasi nelygu krepšelio valiutų kursas, palyginti su nacionaline valiuta.

Valiuta ir indėliai (AF.2)

- 6.48. Nacionaline valiuta išreikštų pinigų ir indėlių esama vertė ilgainiui nesikeičia. Vadinamoji tokio turto kaina visada yra vienoda, o kiekis nurodomas pagal valiutos, kuria kaina išreikšta, vienetų skaičių. Tokio turto nominalusis vertės padidėjimas ir sumažėjimas – visada lygus nuliui. Dėl šios priežasties tokio turto pradinio ir baigiamojo likučio verčių skirtumas, išskyrus kitus apimties pokyčius, visiškai atitinka sandorių tuo turtu vertę. Tai retas atvejis, kai paprastai įmanoma sandorius nustatyti pagal balanso duomenų pokyčius.
- 6.49. Susikaupiančios indėlių palūkanos įrašomos į finansinę sąskaitą kaip tuo pačiu metu reinvestuojamos į indėlius.
- 6.50. Kita valiuta išreikštos užsienio valiutos ir indėlių vertė parodys nominalųjį vertės padidėjimą ir sumažėjimą dėl valiutos kurso pokyčių.
- 6.51. Norint apskaičiuoti fiksuotos esamos vertės turto neutralųjį ir realųjį vertės padidėjimą ir sumažėjimą, būtini sandorių laiko ir verčių duomenys, taip pat laikotarpio pradžios ir laikotarpio pabaigos balansų vertės. Tarkim, pvz., indėlis padedamas ir atsiimamas atskaitiniu laikotarpiu, kai bendras kainų lygis auga. Indėlio neutralusis vertės padidėjimas yra teigiamas, o realusis – neigiamas, tad padidėjimo suma priklauso nuo to, kiek laiko negražinamas indėlis, ir nuo infliacijos normos. Tokio realiojo vertės sumažėjimo į sąskaitas neįmanoma įrašyti neturint duomenų apie sandorių vertę atskaitiniu laikotarpiu ir sandorių trukmę.
- 6.52. Apskritai, galima manyti, kad jei bendra absoliučioji teigiamų ir neigiamų sandorių vertė yra didelė, palyginti su laikotarpio pradžios ir laikotarpio pabaigos balansų lygiu, apytikrų finansinio turto ir įsipareigojimų, kurių esama vertė, gauta remiantis vien balansu, yra fiksuota, neutraliojo ir realiojo vertės padidėjimo ir sumažėjimo įverčių gali nepakakti. Net finansinių sandorių verčių bendrąja verte gali nepakakti įrašyti į sąskaitas, t. y. įrašyti indėlius, kurie padėti ir atsiimti atskirai, skirtingai nuo bendrosios indėlių vertės iš jos atėmus išėmimus, jei neturima informacijos apie indėlių trukmę.

Skolos vertybiniai popieriai (AF.3)

- 6.53. Kai ilgalaikiai skolos vertybiniai popieriai, pvz., obligacijos, išleidžiami su premija ar diskontu, įskaitant didelio diskonto ir nulines atkarpos obligacijas, pagal skirtumą tarp jos emisijos kainos ir nominaliosios arba išpirkimo vertės, suejus įsipareigojimų vykdymo terminui, apskaičiuojamos palūkanos, kurias emitentas privalo mokėti visą skolos vertybinio popieriaus galiojimo laiką. Tokios palūkanos į sąskaitas įrašomos kaip nuosavybės pajamos, kurias turi mokėti ilgalaikio skolos vertybinio popieriaus eminentas, o gauti – skolos vertybinio popieriaus turėtojas, kartu su atkarpos palūkanomis, kurias eminentas faktiškai sumoka tam tikrais skolos vertybinio popieriaus galiojimo trukmės laikotarpiais.
- 6.54. Susikaupusios palūkanos į finansinę sąskaitą įrašomos kaip tuo pačiu metu skolos vertybinio popieriaus turėtojo reinvestuojamos į skolos vertybinį popierių. Todėl jos į finansinę sąskaitą įrašomos kaip turto įsigijimas, kuris pridėdamas prie esamo turto. Taigi, laipsniškas ilgalaikio skolos vertybinio popieriaus rinkos vertės didėjimas, susijęs su susikaupusių ir reinvestuotų palūkanų kaupimusi, atitinka didėjančią negrąžintą pagrindinę sumą, t. y. didėjantį turtą. Iš esmės, tai kiekio ar apimties, o ne kainos padidėjimas. Taip nesukuriamas joks vertės padidėjimas ilgalaikio skolos vertybinio popieriaus turėtojui ar vertės sumažėjimas eminentui. Skolos vertybinių popierių kokybė ilgainiui keičiasi, kai artėja įsipareigojimų vykdymo terminas, todėl labai svarbu pripažinti, kad jų vertės padidėjimas dėl susikaupusių palūkanų nėra kainos pokyčiai ir dėl to nesukuriamas vertės padidėjimas.

6.55. Fiksuotųjų palūkanų ilgalaikių skolos vertybinių popierių kainos taip pat keičiasi, tačiau, kai keičiasi rinkos palūkanų normos, kainos keičiasi priešingai palūkanų normų pokyčiams. Tam tikro palūkanų normos pokyčio poveikis konkrečiam ilgalaikio skolos vertybinio popieriaus kainai yra tuo mažesnis, kuo arčiau vertybinio popieriaus išpirkimo terminas. Ilgalaikių skolos vertybinių popierių kainų pokyčiai dėl rinkos palūkanų normų pokyčių – tai kainos, o ne kiekio pokyčiai. Dėl to nominalusis vertės padidėjimas ir sumažėjimas kaupiasi tiek skolos vertybinių popierių eminentams, tiek turėtojams. Dėl palūkanų normų padidėjimo skolos vertybinio popieriaus eminentui atsiranda nominalusis vertės padidėjimas, turėtoju – atitinkamai nominalusis vertės sumažėjimas, o palūkanų normų sumažėjimo atveju – atvirkščiai.

6.56. Kintamosios palūkanų normos skolos vertybinių popierių atkarpos arba pagrindinės sumos mokėjimai susiję su bendroju prekių ir paslaugų kainų indeksu, pvz., vartotojų kainų indeksu, tokiais palūkanų normomis, kaip EURIBOR, LIBOR, ar obligacijos pajamingumu arba turto kaina.

Kai atkarpos mokėjimų ir (arba) negrąžintos pagrindinės sumos apimtis yra susijusi su bendroju kainos indeksu, negrąžintos pagrindinės sumos vertės pasikeitimas laikotarpiu nuo atitinkamo ataskaitinio laikotarpio pradžios iki pabaigos dėl atitinkamo indekso pokyčio, kartu su šiuo laikotarpiu mokėtinomis palūkanomis, yra laikomas šiuo laikotarpiu susikaupusiomis palūkanomis.

Kai sumų, kurios turi būti mokamos suėjus jų terminui, indeksavimui priskiriamas vertės padidėjimas, t. y. kai indeksavimas grindžiamas vieninteliu, tiksliai apibrėžtu straipsniu, bet koks bazinio indekso nuokrypis nuo iš pradžių numatytojo lemia vertės padidėjimą arba sumažėjimą, kuris per priemonės galiojimo laiką paprastai neišnyksta.

6.57. Trumpalaikių skolos vertybinių popierių nominalusis vertės padidėjimas ir sumažėjimas gali susikaupti taip pat kaip ir ilgalaikių skolos vertybinių popierių atveju. Tačiau trumpalaikių skolos vertybinių popierių terminai yra kur kas trumpesni, todėl vertės padidėjimas dėl palūkanų normos pokyčių paprastai būna daug mažesnis nei ilgalaikių skolos vertybinių popierių, kurių nominalioji vertė yra tokia pati.

Paskolos (AF.4)

6.58. Paskolų, kuriomis neprekiuojama, atveju padėtis yra tokia pati, kaip pinigų ir indėlių atveju. Tačiau kai suteikta paskola parduodama kitam instituciniam vienetui, skolos nurašymas, t. y. skirtumas tarp išpirkimo kainos ir sandorio kainos, įrašomas į pardavėjo ir pirkėjo perkainojimo sąskaitą sandorio metu.

Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos (AF.5)

6.59. Dėl premijinių akcijų padidėja akcijų skaičius ir nominalioji išleistų akcijų vertė, tačiau visų akcijų rinkos vertė nekinta. Tai taikoma ir dividendams akcijomis, t. y. įmonės papildomo pajaus proporcingam paskirstymui paprastųjų akcijų savininkams. Premijinės akcijos ir dividendai akcijomis į sąskaitas iš viso neįrašomi. Tačiau tokia emisija skirta akcijų likvidumui rinkoje pagerinti, dėl to gali padidėti bendra išleistų akcijų vertė rinkoje; kiekvienas toks pokytis įrašomas kaip nominalusis vertės padidėjimas.

Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos (AF.6)

6.60. Kai atidėjiniai ir išpareigojimai / teisės, susijusios su draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemomis, išreiškiami nacionaline valiuta, nominaliojo vertės padidėjimo ir sumažėjimo nėra, kaip ir pinigų ar indėlių ir paskolų atveju. Finansų įstaigų išpareigojimams vykdyti naudojamo turto vertė gali padidėti ir sumažėti.

6.61. Dėl sandorių, kitų apimties pokyčių ir perkainojimų keičiasi išpareigojimai draudėjams ir gavėjams. Perkainojimai vyksta pasikeitus aktuarinių skaičiavimų pagrindinių modelių prielaidoms. Šios prielaidos – diskonto norma, atlyginimų norma ir infliacijos norma.

Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai (AF.7)

6.62. Išvestinių finansinių priemonių vertė gali keistis dėl pagrindinės priemonės vertės pokyčio, pagrindinės priemonės kainos kintamumo pokyčių ar artėjant įvykdymo arba termino dienai. Visus tokius išvestinių finansinių priemonių ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandorių vertės pokyčius reikia vertinti kaip kainų pokyčius ir į sąskaitas įrašyti kaip perkainojimą.

Kitos gautinos / mokėtinos sumos (AF.8)

6.63. Kitų gautinų / mokėtinų sumų, kuriomis neprekiuojama, atveju padėtis yra tokia pati, kaip nacionalinės valiutos, indėlių ir paskolų atveju. Tačiau kai suteiktas prekybos kreditas parduodamas kitam instituciniam vienetui, skirtumas tarp išpirkimo kainos ir sandorio kainos į sąskaitas įrašomas kaip perkainojimas sandorio metu. Vis dėlto prekybos kreditas paprastai būna trumpalaikis, todėl jo pardavimas gali reikšti naujos finansinės priemonės sukūrimą.

Užsienio valiuta išreikštas turtas

- 6.64. Užsienio valiuta išreikšto turto ir įsipareigojimų vertė nustatoma remiantis jų esama rinkos verte, užsienio valiuta konvertuota einamuoju valiutos kursu į nacionalinę valiutą. Todėl nominalusis vertės padidėjimas ir sumažėjimas gali susidaryti tiek dėl turto kainos pokyčių, tiek dėl valiutos kurso. Bendras nominalusis vertės padidėjimas ir sumažėjimas per ataskaitinį laikotarpį apskaičiuojamas iš laikotarpio pradžios ir laikotarpio pabaigos balansų verčių skirtumo atėmus sandorių ir kitų apimties pokyčių vertę. Dėl to užsienio valiuta išreikšti turto ir įsipareigojimų sandoriai į nacionalinę valiutą konvertuojami pagal sandorio sudarymo metu galiojantį valiutos kursą, o laikotarpio pradžios ir laikotarpio pabaigos balansų vertės konvertuojamos pagal valiutos kursą, kuris galiojo tuo laikotarpiu, su kuriuo susiję balansai. Tai reiškia, kad užsienio valiuta išreikšta bendroji sandorių kaip grynojo įsigijimo vertė, t. y. įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus, iš tiesų konvertuojama pagal vidutinį svertinį valiutos kursą, kuriuo įvertinamos skirtingomis dienomis įvykdytų sandorių vertės.
-

7 SKYRIUS

BALANSAI

- 7.01. *Apibrėžtis.* Balansas – instituciniam vienetui ar vienetų grupei nuosavybės teise priklausančio turto ir prisiimtų įsipareigojimų vertės tam tikrą laiką momentą ataskaita.
- 7.02. Balanso balansuojamasis straipsnis yra grynoji vertė (B.90). Į balansą įrašyto turto ir įsipareigojimų likučių vertė nustatoma pagal tinkamas kainas, paprastai – rinkos kainas, vyraujančias balanso datą, tačiau tam tikrų kategorijų turto ir įsipareigojimų vertė nustatoma pagal nominaliąją vertę. Sudaromi šie balansas: institucinių sektorių ir subsektorių rezidentų, visos nacionalinės ekonomikos ir likusio pasaulio sektoriaus.
- 7.03. Balansu užbaigiama sąskaitų seka ir nurodomas galutinis gamybos, pajamų paskirstymo ir panaudojimo sąskaitų ir kaupimo sąskaitų įrašų poveikis ekonomikos turto likučiai.
- 7.04. Institucinių sektorių sąskaitų balanso balansuojamasis straipsnis yra grynoji vertė.
- 7.05. Visos nacionalinės ekonomikos balanso balansuojamasis straipsnis dažnai vadinamas nacionaliniu turtu – visa nefinansinio turto ir grynojo finansinio turto likusio pasaulio sektoriaus atžvilgiu vertė.
- 7.06. Likusio pasaulio sektoriaus balansas sudaromas taip pat, kaip institucinių sektorių ir subsektorių rezidentų balansas. Jį sudaro tik nerezidentų finansinio turto ir įsipareigojimų rezidentų atžvilgiu pozicijos. Mokėjimų balanso vadove (6 red.) atitinkamas balansas, sudarytas pagal rezidentų duomenis nerezidentų atžvilgiu, vadinamas tarp-tautinių investicijų balansu (TIB).
- 7.07. Nuosavos lėšos yra visos grynosios vertės (B.90) ir nuosavybės priemonių ir investicinių fondų akcijų (AF.5), kaip balanso įsipareigojimų, vertės suma.
- 7.08. Ne finansų ir finansų bendrovių sektorių ir subsektorių nuosavos lėšos yra analizei svarbus rodiklis, panašus į grynąją vertę.
- 7.09. Paprastai bendrovių grynoji vertė skiriasi nuo jų išleistų akcijų ir kitų nuosavybės priemonių vertės. Kvazibendrovių grynoji vertė yra nulis, nes laikoma, kad jų savininkų nuosavybės priemonių vertė yra lygi turtui atėmus su nuosavybės priemonėmis nesusijusius įsipareigojimus. Todėl tiesioginių investicinių bendrovių rezidentų (įmonių nerezidentų filialų), laikomų kvazibendrovėmis, grynoji vertė taip pat yra nulis.
- 7.10. Finansinio turto ir įsipareigojimų balansuojamasis straipsnis vadinamas grynuoju finansiniu turtu (BF.90).
- 7.11. Balansas siejamas su turto ir įsipareigojimų verte konkrečiu laiko momentu. Balansas rengiami kiekvieno atskaitinio laikotarpio pradžioje ir pabaigoje; laikotarpio pradžios balansas sutampa su ankstesnio laikotarpio pabaigos balansu.
- 7.12. Pagal pagrindinius sąskaitų rengimo principus tam tikros rūšies turto likučių vertė laikotarpio pradžios balanse siejama su verte laikotarpio pabaigos balanse, kaip nurodyta toliau:

tam tikros rūšies turto likučių vertė laikotarpio pradžios balanse

<i>pridėjus</i>	sandoriai	visa to turto, įgyto atskaitiniu laikotarpiu vykdant sandorius, vertė
<i>atėmus</i>		visa to turto, perleisto atskaitiniu laikotarpiu vykdant sandorius, vertė
<i>atėmus</i>		pagrindinio kapitalo vartojimas (jei taikytina)
<i>pridėjus</i>	kiti turto apimties pokyčiai	kiti teigiami apimties pokyčiai, veikiantys tą turtą
<i>atėmus</i>		kiti neigiami apimties pokyčiai, veikiantys tą turtą

<i>pridėjus</i>	perkainojimai	nominaliojo vertės padidėjimo per laikotarpį dėl to turto kainos pokyčių vertė
<i>atėmus</i>		nominaliojo vertės sumažėjimo per laikotarpį dėl to turto kainos pokyčių vertė

lygu to turto likučių vertei laikotarpio pabaigos balanse.

Taip pat galima parengti lentelę, kurioje tam tikros rūšies išsipareigojimo likučių vertė laikotarpio pradžios balanse būtų susieta su jų verte laikotarpio pabaigos balanse.

- 7.13. 7.2 priede pateikiama laikotarpio pradžios ir laikotarpio pabaigos balansų ryšių schema, atsižvelgiant į sandorius, kitus turto ir išsipareigojimų apimtį pokyčius ir vertės padidėjimą ir sumažėjimą.

TURTO IR ĮSIPAREIGOJIMŲ RŪŠYS

Turto apibrėžtis

- 7.14. Į balansą įrašytas turtas vadinamas ekonominiu turtu.
- 7.15. *Apibrėžtis.* Ekonominis turtas – vertės atsargos, atitinkančios naudą, susikaupiančią ekonominiam savininkui turint ar naudojant tą turtą tam tikrą laiką. Ekonominio turto vertė perkeliama iš vieno ataskaitinio laikotarpio į kitą.
- 7.16. Ekonominė nauda – turtą naudojant gautos pirminės pajamos, pvz., likutinis perteklius, jei ekonominis savininkas naudoja turtą, arba nuosavybės pajamos, jei jis leidžia naudoti turtą kitiems. Nauda gaunama naudojant turtą ir iš vertės, taip pat jos padidėjimo ir sumažėjimo, gaunamos disponuojant turtu arba jį perleidus.
- 7.17. Turto ekonominis savininkas nebūtinai yra jo teisinis savininkas. Ekonominis savininkas yra institucinis vienetas, turintis teisę į naudą, susijusią su turto naudojimu, nes jis prisiima susijusią riziką.
- 7.18. Ekonominio turto klasifikavimo ir aprėpties apžvalga pateikiama 7.1 lentelėje. Išsamios visų turto kategorijų apibrėžtys pateikiamos 7.1 priede.

TURTO IR ĮSIPAREIGOJIMŲ KATEGORIJŲ IŠIMTYS

- 7.19. Turtui ir išsipareigojimams nepriskiriami:
- žmogiškasis kapitalas;
 - ekonominiu turtu nelaikomi gamtos ištekliai (pvz., oras, upių vanduo);
 - ilgalaikio vartojimo prekės ir
 - sąlyginis turtas ir išsipareigojimai, nepriskiriami finansiniam turtui ir išsipareigojimams (žr. 7.31 dalį).

TURTO IR ĮSIPAREIGOJIMŲ KATEGORIJOS

- 7.20. Išskiriamos dvi pagrindinės balanso įrašų kategorijos: nefinansinis turtas (žymimas AN) ir finansinis turtas ir išsipareigojimai (žymimi AF).
- 7.21. Nefinansinis turtas skirstomas į sukurtą nefinansinį turtą (žymimas AN.1) ir nesukurtą nefinansinį turtą (žymimas AN.2).

Sukurtas nefinansinis turtas (AN.1)

- 7.22. *Apibrėžtis.* Sukurtas nefinansinis turtas (AN.1) yra gamybos procesų rezultatas.
- 7.23. Sukurtas nefinansinis turtas (AN.1) klasifikuojamas atsižvelgiant į jo panaudojimą gamybai. Jam priskiriamas: ilgalaikis turtas, pakartotinai ar nuolat ilgiau nei vienus metus naudojamas gamybai; parduodamos ar kitaip realizuojamos atsargos, sunaudojamos gamybos metu tarpiniam vartojimui, ir vertybės. Vertybių pirminė paskirtis nėra gamyba ar vartojimas, nes jos visų pirma išigyjamos ir laikomos vertei kaupti.

Nesukurtas nefinansinis turtas (AN.2)

- 7.24. *Apibrėžtis.* Nesukurtam nefinansiniam turtui (AN.2) priskiriamas ekonominis turtas, kuris nėra gamybos procesų rezultatas. Tai yra gamtos ištekliai, sutartys, nuomos sutartys, licencijos, leidimai, prestižas ir rinkodaros turtas.
- 7.25. Nesukurtas turtas klasifikuojamas atsižvelgiant į jo kilmę. Vienu rūšių turtas atsiranda savaime, kitų (jas galima pavadinti visuomenės sukurtomis kategorijomis) – dėl teisinių ar apskaitos veikslių.
- 7.26. Gamtos ištekliai įrašomi į balansą vadovaujantis bendrąja ekonominio turto apibrėžtimi ir nustatius, ar tas turtas yra realių ekonominės nuosavybės teisių objektas ir gali būti ekonomiškai naudingas savininkui, atsižvelgiant į esamas technologijas, žinias, ekonominę aplinką, turimus išteklius ir į sąlygines kainas. Gamtos ištekliai, kurių nuosavybės teisės nenustatytos, pvz., atvira jūra ar oras, į balansą neįrašomi.
- 7.27. Sutartys, nuomos sutartys, licencijos ir leidimai priskiriami nefinansiniam turtui tik tuo atveju, jei pagal teisinį susitarimą turėtoji, be pagal tą susitarimą mokėtinos sumos, dar priklauso ekonominė to turto teikiama nauda ir jis gali ją teisiškai ir praktiškai realizuoti, perleisdamas trečiosioms šalims.

Finansinis turtas ir įsipareigojimai (AF)

- 7.28. *Apibrėžtis.* Finansinis turtas (AF) yra ekonominis turtas, sudarytas iš visų finansinių reikalavimų, nuosavybės priemonių ir piniginio luitinio aukso (5.03 dalis). Įsipareigojimai nustatomi, kai debitoriai privalo vienu ar keliais mokėjimais sumokėti kreditoriams (5.06 dalis).
- 7.29. Finansinis turtas – vertės atsargos, atitinkančios vienkartinę ar tęstinę naudą, tenkančią to turto ekonominiam savininkui jį turint ar naudojant tam tikrą laikotarpį. Finansinio turto vertė perkeliama iš vieno ataskaitinio laikotarpio į kitą. Nauda keičiamasi mokėjimo priemonėmis (5.04 dalis).
- 7.30. Visų kategorijų finansinį turtą atitinka įsipareigojimai, išskyrus piniginių luitinių auksą, priskiriamą kategorijai „Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės“ (AF.1).
- 7.31. Sąlyginis turtas ir sąlyginiai įsipareigojimai – susitarimai, kuriais viena šalis įsipareigoja atlikti kitai šaliai vieną ar kelis mokėjimus tik esant tam tikroms specialioms sąlygoms (5.08 dalis). Jie nėra finansinis turtas ir įsipareigojimai.
- 7.32. Finansinio turto ir įsipareigojimų klasifikavimas atitinka finansinių sandorių klasifikavimą (5.14 dalis). Finansinio turto ir įsipareigojimų kategorijų ir subkategorijų apibrėžtys ir papildomi paaiškinimai pateikiami 5 skyriuje ir šiame skyriuje nekartojami; tačiau 7.1 priede trumpai apibūdinami visų kategorijų turtas ir įsipareigojimai.

7.1 lentelė. Turto klasifikatorius

AN.	NEFINANSINIS TURTAS (AN.1 + AN.2)
AN.1	<i>Sukurtas nefinansinis turtas</i>
AN.11	Ilgalaikis turtas ⁽¹⁾
AN.111	Būstas
AN.112	Kiti pastatai ir statiniai
AN.1121	Pastatai, išskyrus būstą
AN.1122	Kiti statiniai
AN.1123	Žemės gerinimas
AN.113	Mašinos ir įrenginiai
AN.1131	Transporto įranga

AN.	NEFINANSINIS TURTAS (AN.1 + AN.2)
AN.1132	IRT įranga
AN.1139	Kitos mašinos ir įrenginiai
AN.114	Ginklų sistemos
AN.115	Auginami biologiniai išteklių
AN.1151	Gyvūnų išteklių, iš kurių gaunami pakartotiniai produktai
AN.1152	Medžių, pasėlių ir augalų išteklių, iš kurių gaunami pakartotiniai produktai
AN.117	Intelektinės nuosavybės produktai
AN.1171	Moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra
AN.1172	Mineralinių išteklių žvalgyimas ir vertinimas
AN.1173	Kompiuterių programinė įranga ir duomenų bazės
AN.11731	Kompiuterių programinė įranga
AN.11732	Duomenų bazės
AN.1174	Pramogų, literatūros ar meno kūrinių originalai
AN.1179	Kiti intelektinės nuosavybės produktai
AN.12	Atsargos
AN.121	Žaliavos ir medžiagos
AN.122	Nebaigta gamyba
AN.1221	Nebaigtas auginti biologinis turtas
AN.1222	Kita nebaigta gamyba
AN.123	Pagamintos prekės
AN.124	Karinės atsargos
AN.125	Perparduoti skirtos prekės
AN.13	Vertybės
AN.131	Brangieji metalai ir brangakmeniai
AN.132	Antikvariniai daiktai ir kiti meno dirbiniai
AN.133	Kitos vertybės
AN.2	<i>Nesukurta nefinansinis turtas</i>
AN.21	Gamtos išteklių
AN.211	Žemė
AN.2111	Žemė po pastatais ir statiniais
AN.2112	Dirbama žemė
AN.2113	Rekreacinė žemė ir susiję paviršiniai vandenys
AN.2119	Kita žemė ir susiję paviršiniai vandenys

AN.	NEFINANSINIS TURTAS (AN.1 + AN.2)
AN.212	Mineralų ir energinės atsargos
AN.213	Neauginami biologiniai išteklių
AN.214	Vandens išteklių
AN.215	Kiti gamtos išteklių
AN.2151	Radio dažnių spektras
AN.2159	Kita
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos
AN.221	Prekybinės veiklos nuomos sutartys
AN.222	Leidimai naudoti gamtos išteklius
AN.223	Leidimai vykdyti tam tikrą veiklą
AN.224	Išimtinės teisės į būsimas prekes ar paslaugas
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus

(¹) Papildomas straipsnis AN.m: ilgalaikio vartojimo prekės.

AF	FINANSINIS TURTAS (¹) (AF.1 + AF.2 + AF.3 + AF.4 + AF.5 + AF.6 + AF.7 + AF.8)
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)
AF.11	Piniginis auksas
AF.12	Specialiosios skolinimosi teisės (SST)
AF.2	Pinigai ir indėliai
AF.21	Valiuta
AF.22	Pervedamieji indėliai
AF.29	Kiti indėliai
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai
AF.31	Trumpalaikiai
AF.32	Ilgalaikiai
AF.4	Paskolos
AF.41	Trumpalaikės
AF.42	Ilgalaikės
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos (vienetai)
AF.51	Nuosavybės priemonės
AF.511	Biržinės akcijos
AF.512	Nebiržinės akcijos
AF.519	Kitos nuosavybės priemonės

AF	FINANSINIS TURTAS ⁽¹⁾ (AF.1 + AF.2 + AF.3 + AF.4 + AF.5 + AF.6 + AF.7 + AF.8)
AF.52	Investicinių fondų akcijos (vienetai)
AF.521	PRF akcijos (vienetai)
AF.522	Ne PRF investicinių fondų akcijos / vienetai
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos
AF.61	Ne gyvybės draudimo techniniai atidėjiniai
AF.62	Gyvybės draudimo ir anuiteto įsipareigojimai / teisės
AF.63	Pensiniai įsipareigojimai / teisės
AF.64	Pensijų fondų reikalavimai pensijų valdytojams
AF.65	Nepensiniai įsipareigojimai / teisės
AF.66	Standartinių garantijų atidėjiniai
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai
AF.71	Išvestinės finansinės priemonės
AF.72	Samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos
AF.81	Prekybos kreditai ir išankstiniai mokėjimai
AF.89	Kitos gautinos / mokėtinos sumos, išskyrus prekybos kreditus ir išankstinius mokėjimus

⁽¹⁾ Papildomi straipsniai AF.m1: Tiesioginės užsienio investicijos; AF.m2: neveiksnių paskolos.

BALANSO ĮRAŠŲ VERTĖS NUSTATYMAS

Bendrieji principai

- 7.33. Visų balanso straipsnių vertė nustatoma taip, tarsi jie būtų įsigyti balanso datą. Turtas ir įsipareigojimai vertinami rinkos kainomis balanso datą.
- 7.34. Nurodytos vertės turėtų atitikti kainas, balanso datą vyraujančias rinkoje. Jei rinkos kainos nežinomos, pvz., jei rinka yra, tačiau joje pastaruoju metu neprekiauta, reikėtų apytiksliai įvertinti, kokia kaina būtų galima įsigyti turtą toje rinkoje balanso datą.
- 7.35. Paprastai daugelio finansinio turto ir įsipareigojimų, nekilnojamojo turto (pastatų ir kitų statinių bei žemės, ant kurios jie pastatyti), transporto įrangos, pasėlių ir gyvulių, naujo ilgalaikio turto ir atsargų rinkos kainas galima nustatyti.
- 7.36. Savo sąskaita pagaminto nefinansinio turto vertė turėtų būti nustatoma remiantis bazinėmis kainomis arba, jei bazinės kainos nenustatytos, panašių prekių bazinėmis kainomis arba, jei tai neįmanoma, sąnaudomis.
- 7.37. Nefinansinio turto vertę galima apytiksliai nustatyti ne tik remiantis rinkos kainomis, vyraujančiomis kainomis pagrįstais įverčiais arba sąnaudomis, bet ir šiais būdais:
- pagal perkainotus ir sukauptus turto įsigijimus atėmus pardavimus / perleidimus per visą turto naudojimo laiką arba
 - pagal esamą, t. y. diskontuotą, būsimos ekonominės naudos vertę.

- 7.38. Pagrindinis su finansinėmis priemonėmis susijusių pozicijų (ir sandorių) vertės nustatymo principas – vertinimas pagal rinkos vertę. Finansinės priemonės atitinka finansinius reikalavimus. Finansiniai reikalavimai yra finansinis turtas, kurį atitinka įsipareigojimai. Rinkos vertė yra vertė, kuria šalis savo noru įsigyja ar realizuoja finansinį turtą, remdamosi tik prekybiniais sumetimais, atėmus komisinius, rinkliavas ir mokesčius. Nustatydamos rinkos vertę perkiaujančios šalys taip pat atsižvelgia į susikaupusias palūkanas.
- 7.39. Nustatant nominaliąją vertę atsižvelgiama į pirminę iš anksto sumokėtą sumą ir bet kokius tolesnius išankstinius mokėjimus, atėmus grąžinimus ir pridėjus susikaupusias palūkanas. Nominalioji vertė nėra tapati nurodytajai vertei.
- a) Užsienio valiuta išreikštos finansinės priemonės nominalioji vertė vietos valiuta apima vertės padidėjimą ar sumažėjimą dėl valiutų keitimo kurso pokyčių.
- Užsienio valiuta išreikštos finansinės priemonės vertę reikėtų konvertuoti į vertę nacionaline valiuta pagal rinkoje vyraujančią keitimo kursą balanso datą. Šis kursas turėtų būti pirkimo ir pardavimo tiesioginio atsiskaitymo kursų vidurkis valiutos sandoriams.
- b) Kitų finansinių priemonių, pvz., skolos vertybinių popierių, susijusių su nedideliu svyravimų intervalo indeksu, nominalioji vertė taip pat gali apimti vertės padidėjimą ar sumažėjimą dėl to indekso svyravimų.
- c) Tam tikru momentu finansinės priemonės rinkos vertė gali skirtis nuo jos nominaliosios vertės dėl perkainojimo, susijusio su rinkos kainos pokyčiais. Rinkos kainos keičiasi priklausomai nuo bendrųjų rinkos sąlygų, pvz., dėl rinkos palūkanų normos pokyčių, konkrečių aplinkybių, pvz., numanomo skolos vertybinių popierių emitento kreditingumo, bendrojo rinkos ar konkrečių skolos vertybinių popierių rinkos likvidumo specifinių pokyčių.
- d) Todėl pozicijoms taikoma ši bendra lygtis:
- $$\text{rinkos vertė} = \text{nominalioji vertė} + \text{perkainojimas dėl rinkos kainos pokyčių.}$$
- 7.40. Tam tikro finansinio turto perkainota pirminė įsigijimo kaina per numatomą turto naudojimo laiką sumažėja iki nulio. Tokio turto vertė tam tikru momentu yra jo dabartinė įsigijimo kaina, atėmus visą sukaupto sumažėjimo vertę.
- 7.41. Daugumą ilgalaikio turto galima įrašyti į balansą dabartinėmis pirkėjo kainomis, atėmus sukauptą pagrindinio kapitalo vartojimą; tai vadinama sumažinta atkuriamąja verte. Viso tebenaudojamo ilgalaikio turto sumažintos vertės suma apibūdinama kaip grynosios kapitalo atsargos. Į bendrąsias kapitalo atsargas įtraukiama pagrindinio kapitalo sukaupto vartojimo vertė.

NEFINANSINIS TURTAS (AN)

Sukurta nefinansinis turtas (AN.1)

Ilgalaikis turtas (AN.11)

- 7.42. Ilgalaikis turtas, jei įmanoma, įrašomas į balansą rinkos kainomis (arba bazinėmis kainomis naujo savo reikmės sukurto turto atveju) arba, jei neįmanoma, pirkėjo įsigijimo kainomis, atėmus sukauptą pagrindinio kapitalo vartojimą. Į balansą įrašomos pirkėjo ilgalaikio turto nuosavybės teisių perdavimo sąnaudos, atitinkamai sumažintos atėmus pagrindinio kapitalo vartojimą laikotarpiu, kuriuo pirkėjas numato turėti ekonominį turtą.

Intelektinės nuosavybės produktai (AN.117)

- 7.43. Mineralinių išteklių žvalgyimo ir vertinimo (kategorija AN.1172) vertė nustatoma remiantis bendromis sumomis, sumokėtomis kitiems instituciniams vienetams, vykdančioms žvalgymą ir vertinimą, arba remiantis sąnaudomis, patirtomis atliekant žvalgymą savo reikmėms. Galutinai nesumažinta ankstesnių žvalgyimo darbų vertė turėtų būti perkainota einamojo laikotarpio kainomis ir pagal einamojo laikotarpio sąnaudas.
- 7.44. Intelektinės nuosavybės produktų originalų, pvz., kompiuterių programinės įrangos, pramogų, literatūros ar meno kūrinių originalų, vertė turėtų būti nustatoma įsigijimo kaina tuo metu, kai jie parduodami rinkoje. Pradinė vertė nustatoma sudedant gamybos sąnaudas, atitinkamai perkainotas pagal einamojo laikotarpio kainas. Jei šiuo būdu vertės nustatyti neįmanoma, galima įvertinti esamą numatomų būsimų įplaukų, kurios bus gautos naudojant turtą, vertę.

Nesukurto turto nuosavybės teisių perdavimo sąnaudos (AN.116)

- 7.45. Nesukurto turto (išskyrus žemę) nuosavybės teisių perdavimo sąnaudos įrašomos atskirai į kapitalo sąskaitą kaip bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas, bet balanse šios sąnaudos įtraukiamos į turto, su kuriuo jos susijusios, vertę, net jei tas turtas nesukurta. Balanse nuosavybės teisių perdavimo sąnaudos atskirai nepateikiamos. Finansinio turto nuosavybės teisių perdavimo sąnaudos traktuojamos kaip tarpinis vartojimas, kai turtą įsigyja bendrovės arba valdžios sektorius; kaip galutinis vartojimas, jei turtą įsigyja namų ūkiai, ir paslaugų eksportas, jei turtą įsigyja nerezidentai.

Atsargos (AN.12)

- 7.46. Atsargų vertę reikėtų nustatyti ne pagal kainas, kuriomis produktai buvo įvertinti įrašymo į atsargas metu, o pagal balanso datą vyraujančias kainas.
- 7.47. Medžiagų ir išteklių atsargų vertė nustatoma pagal pirkėjo kainas, o pagamintų prekių ir nebaigtos gamybos atsargų – pagal bazines kainas. Prekių, skirtų perparduoti be papildomo tarpininkų perdavimo, atsargų vertė nustatoma pagal balanso datą vyraujančias kainas, neatsižvelgiant į didmenininkų ar mažmenininkų patirtas transportavimo sąnaudas. Nebaigtos gamybos atsargų vertė laikotarpio pabaigos balanse nustatoma pagal santykį tarp bendrųjų gamybos sąnaudų, patirtų iki laikotarpio pabaigos, ir panašios pagamintos produkcijos bazinės kainos balanso datą. Jei pagamintos produkcijos bazinė kaina nežinoma, ją galima nustatyti pagal gamybos sąnaudų vertę, pridėjus pelno dydį pagal numatomą grynąjį likutinį perteklių arba numatomas grynąsias mišriasias pajamas.
- 7.48. Auginamų vienkartinį pasėlių (išskyrus mišką) ir skersti auginamų gyvulių vertę galima nustatyti pagal šių produktų kainą rinkoje. Nenukirsto miško vertė nustatoma diskontuojant numatomas medienos pardavimo galiojančiomis kainomis įplaukas, atėmus miško auginimo, kirtimo ir pan. išlaidas.

Vertybės (AN.13)

- 7.49. Vertybių, pvz., meno kūrinių, antikvarinių daiktų, juvelyrinių dirbinių, brangakmenių, nepiniginio aukso ir kitų metalų, vertė nustatoma pagal galiojančias kainas. Jei šiuo turtu prekiaujama organizuotose rinkose, jis turėtų būti vertinamas pagal realias arba įvertines kainas, už kurias jį būtų galima parduoti rinkoje balanso datą, neatsižvelgiant į tarpininkų rinkliavas ar komisinius. Kitais atvejais vertybių vertė turėtų būti nustatoma įsigijimo kaina, perskaičiuota pagal galiojančias kainas.

Nesukurta nefinansinis turtas (AN.2)**Gamtos išteklių (AN.21)***Žemė (AN.211)*

- 7.50. Balanse žemės vertė nustatoma dabartine rinkos kaina. Visos išlaidos žemei gerinti traktuojamos kaip bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas, o jo pridėtinė vertė įtraukiama ne į balanse nurodytą žemės vertę, o pateikiama kaip atskira žemės gerinimo (AN.1123) kategorija.
- 7.51. Žemės vertė nustatoma įvertine kaina, už kurią tą žemę galima parduoti rinkoje, išskyrus būsimo su pardavimu susijusių nuosavybės teisių perdavimo išlaidas. Kai nuosavybės teisės iš tiesų perduodamos, paprastai į balansą tai įrašoma kaip bendrasis pagrindinio kapitalo formavimas ir sąnaudos atimamos iš balanse nurodytos žemės vertės (AN.211) ir priskiriamos turtui (AN.1123). Ši vertė sumažinama iki nulio, vartojant pagrindinį kapitalą per laikotarpį, kuriuo naujasis savininkas numato naudoti žemę.
- 7.52. Jei žemės vertės neįmanoma atskirti nuo ant jos pastatytų pastatų ar kitų statinių, bendras turtas kartu priskiriamas didesnės vertės turto kategorijai.

Mineralų ir energinės atsargos (AN.212)

- 7.53. Žemės paviršiuje arba gelmėse esančių mineralinių išteklių atsargų, kurias galima ekonomiškai naudoti taikant esamas technologijas ir atsižvelgiant į sąlygines kainas, vertė nustatoma pagal esamą numatomos grynosios grąžos, susijusios su šio turto naudojimu komercinėms reikmėms, vertę.

Kiti gamtos išteklių (AN.213, AN.214 ir AN.215)

- 7.54. Neauginamų biologinių (AN.213), vandens (AN.214) ir kitų gamtos išteklių (AN.215) vertė paprastai nustatoma pagal esamą numatomos grąžos vertę, nes dažniausiai neįmanoma nustatyti šių išteklių rinkos kainos.

Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos (AN.22)

7.55. Apibrėžtis. Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos priskiriamos turtui, jei tenkinamos šios sąlygos:

- a) sutarties, nuomos sutarties ar licencijos sąlygose nurodyta kaina, mokėtina už turto naudojimą ar paslaugos teikimą, skiriasi nuo rinkoje vyraujančios kainos ir
- b) viena sutarties šalis gali realizuoti šį kainos skirtumą.

Sutarčių, nuomos sutarčių ir licencijų vertę galima nustatyti pagal rinkos informaciją, susijusią su perduotomis teisių perleidimo priemonėmis arba nustatyti kaip esamą numatomos gražos vertę balanso datą, palyginus su padėtimi susitarimo įsigaliojimo metu.

- 7.56. Šiai kategorijai priskiriamas turtas, galintis atsirasti dėl prekybinės veiklos nuomos sutarčių, licencijų naudoti gamtos išteklius, leidimų vykdyti tam tikrą veiklą ir išimtinių teisių į dar nepagamintas prekes ar nesuteiktas paslaugas.
- 7.57. Turto vertė lygi grynajai esamai vertei, nustatoma kaip perviršis tarp vyraujančios kainos ir susitarime nurodytos kainos. Jei visi kiti aspektai lygiaverčiai, turto vertė mažės besibaigiant susitarimo galiojimo laikui. Turto vertės pokyčiai dėl vyraujančios kainos pokyčių paprastai į balansą įrašomi kaip nominalusis vertės padidėjimas ar sumažėjimas.
- 7.58. Prekybinės veiklos nuomos sutartys į balansą įrašomos tik tuo atveju, jei nuomininkai pasinaudoja savo teisėmis realizuoti kainų skirtumą

Prestižo ir rinkodaros turto įsigijimai atėmus pardavimus (AN.23)

- 7.59. Prestižo ir rinkodaros turto vertė balanse yra institucinio vieneto pardavimo kainos ir jo nuosavų lėšų vertės skirtumas, perkainotas pagal tolesnį vertės mažėjimą, kai pradinės vertės mažėjimas priskiriamas ekonominiam nesukurto turto praradimui (K.2). Vertės mažėjimo norma nustatoma pagal verslo apskaitos standartus.
- 7.60. Rinkodaros turtui priskiriami prekių pavadinimai, leidinių informaciniai duomenys, prekių ženklai, logotipai ir domenų pavadinimai.

FINANSINIS TURTAS IR ĮSIPAREIGOJIMAI (AF)

- 7.61. Finansinio turto ir įsipareigojimų, priskiriamų perleidžiamosioms finansinėms priemonėms, pvz., skolos vertybinių popierių, nuosavybės vertybinių popierių, investicinių fondų akcijų ar vienetų bei išvestinių finansinių priemonių vertė yra jų rinkos vertė. Neperleidžiamųjų finansinių priemonių vertė nustatoma pagal nominaliąją vertę (žr. 7.38 ir 7.39 dalis). Atitiktinių finansinio turto ir įsipareigojimų vertė balanse sutampa. Nustatant vertę neturėtų būti atsižvelgiama į komisinius, rinkliavas ir mokesčius. Komisiniai, rinkliavos ir mokesčiai priskiriami prie paslaugų, teikiamų vykdant sandorius.

Piniginis auksas ir SST (AF.1)

- 7.62. Piniginio aukso (AF.11) vertė turi būti nustatoma pagal organizuotose aukso rinkose nustatytą kainą.
- 7.63. SST (AF.12) vertę kasdien nustato TVF, o kursas nacionalinių valiutų atžvilgiu galima sužinoti valiutų rinkose.

Valiuta ir indėliai (AF.2)

- 7.64. Valiutos (banknotų ir monetų – AF.21) vertė – nominalioji pinigų vertė.
- 7.65. Indėliai (AF.22, AF.29) į balansą įrašomi taip pat nominaliąja verte.
- 7.66. Valiuta ir indėliai konvertuojami į nacionalinę valiutą pagal balanso sudarymo datą vyraujančių momentinių siūlomų valiutos keitimo normų vidurkį.

Skolos vertybiniai popieriai (AF.3)

- 7.67. Skolos vertybiniai popieriai į balansą įrašomi rinkos verte.

7.68. Trumpalaikių skolos vertybinių popierių (AF.31) vertė nustatoma pagal rinkos vertę. Jei reikiamu momentu rinkos vertės nežinomos ir nėra didelės infliacijos ar aukštų nominaliųjų palūkanų normų, rinkos vertę galima nustatyti apytiksliai, pagal nominaliąją vertę šiems vertybiniam popieriams:

- a) nominaliąją vertę išleistiems trumpalaikiams skolos vertybiniam popieriams ir
- b) trumpalaikiams diskontuotiems skolos vertybiniam popieriams.

7.69. Ilgalaikių skolos vertybinių popierių (AF.32) vertė nustatoma pagal rinkos vertę, neatsižvelgiant į tai, ar tie popieriai yra obligacijos, už kurias mokamos reguliarios palūkanos, ar didelio diskonto arba nulinės atkarpos obligacijos, už kurias mokamos mažos palūkanos arba jos visai nemokamos.

Paskolos (AF.4)

7.70. Tiek į kreditorių, tiek į debitorių balansus paskolos įrašomos nominaliąja vertę, neatsižvelgiant į tai, ar paskolos veiksnios, ar ne.

Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos (vienetai) (AF.5)

7.71. Biržinių akcijų (AF.511) vertė nustatoma pagal jų rinkos vertę. Ta pati vertė nurodoma ir turto, ir išpareigojimų pusėse, nors teisiškai akcijos ir kitos nuosavybės priemonės yra ne emitento išpareigojimas, o nuosavybės teisė į bendrovės likvidacinės vertės dalį, kai ji iš anksto nežinoma.

7.72. Biržinių akcijų vertė nustatoma pagal būdingos rinkos kainos vidurkį biržoje arba kitose organizuotose finansų rinkose.

7.73. Nebiržinių akcijų (AF.512), kuriomis neprekiuojama organizuotose rinkose, vertę turėtų būti nustatoma pagal:

- a) jei tinkama, kotiruojamų akcijų vertę;
- b) nuosavų lėšų vertę arba
- c) diskontuotą numatomą pelną, apytikrėms pastarosioms institucinio vieneto įplaukoms pritaikius tinkamą rinkos kainos ir įplaukų santykį.

Vis dėlto šių įverčių apskaičiavimuose atsižvelgiama į biržinių ir nebiržinių akcijų skirtumus, visų pirma jų likvidumą, ir į sukauptą visos bendrovės ir jos ūkinės veiklos sektoriaus grynąją vertę.

7.74. Įverčių skaičiavimo metodas pasirenkamas atsižvelgiant į turimus pagrindinius statistinius duomenis. Pavyzdžiui, gali būti atsižvelgiama į susijungimo veiklos, susijusios su nebiržinėmis akcijomis, duomenis. Jei nebiržinių bendrovių nuosavos lėšos kinta panašiai kaip panašių biržinių bendrovių (vidutiniškai ir proporcingai jų nominaliajam kapitalui), balanse vertę galima apskaičiuoti pagal santykį. Šiuo santykiu palyginama ne biržinių ir nebiržinių bendrovių nuosavų lėšų vertė:

nebiržinių akcijų vertė = panašių biržinių akcijų rinkos vertė × (nuosavi nebiržinių bendrovių ištekliai) / (nuosavi panašių biržinių bendrovių ištekliai).

7.75. Akcijų kainos ir nuosavų lėšų santykis gali priklausyti nuo ūkinės veiklos. Galiojančių nebiržinių akcijų kainą reikėtų nustatyti pagal atskiras ūkinės veiklos rūšis. Biržinės ir nebiržinės bendrovės gali skirtis ir kitais aspektais, galinčiais turėti įtakos įverčių skaičiavimo metodui.

7.76. Kitoms nuosavybės priemonėms (AF.519) priskiriamos ne vertybinių popierių pavidalo nuosavybės priemonės. Joms gali būti priskiriamos kvazibendrovių (pvz., filialų, pajinių investicinių fondų, ribotos atsakomybės ir kitų bendrijų), viešųjų bendrovių, nekorporuotų fondų ir menamų vienetų (taip pat menamų vienetų rezidentų, įsteigtų siekiant nurodyti, kad nekilnojamasis turtas ir gamtos ištekliai priklauso nerezidentui) nuosavybės priemonės. Tarptautinių organizacijų nuosavybė (ne akcijų pavidalo) taip pat priskiriama kitoms nuosavybės priemonėms.

7.77. Kvazibendrovių kitų nuosavybės priemonių vertė nustatoma pagal nuosavus išteklius, nes paprastai jų grynoji vertė yra lygi nuliui. Vertinant kitus vienetus reikėtų rinktis tinkamiausią iš nebiržinėms akcijoms taikomų metodų.

- 7.78. Akcijas ar vienetus išleidžiančios bendrovės gali turėti papildomų kitų nuosavybės priemonių.
- 7.79. Investicinių fondų akcijų ar vienetų (AF.52) vertė nustatoma pagal rinkos kainą, jei jie yra biržiniai vienetai ar akcijos. Priešingu atveju rinkos vertę galima nustatyti apytikriai, kaip ir nebiržinių akcijų. Jei jos išperkamos paties fondo, vertė nustatoma pagal išpirkimo vertę.

Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos (AF.6)

- 7.80. Į balansą įrašytos ne gyvybės draudimo techninių atidėjinių (AF.61) sumos atitinka sumokėtų, bet dar neuždirbtų įmokų ir atidėjinių numatomiems reikalavimams išmokėti draudimo išmokas sumą. Atidėjiniai numatomiems reikalavimams atitinka esamą sumą, numatomų mokėti pagal reikalavimus, taip pat ginčijamus, vertę, ir papildomą sumą reikalavimams dėl jau įvykusių įvykių, apie kuriuos dar nepranešta.
- 7.81. Į balansą įrašomų gyvybės draudimo ir anuiteto išpareigojimų / teisių (AF.62) suma atitinka atidėjinius visiems ateityje numatomiems reikalavimams.
- 7.82. Į balansą įrašomų pensijų išpareigojimų / teisių (AF.63) sumos priklauso nuo pensijų sistemos rūšies.
- 7.83. Nustatyto dydžio išmokų pensijų sistemose dalyvaujantiems samdomiesiems darbuotojams pensijų išmokų dydis nustatomas pagal iš anksto sutartą formulę. Nustatyto dydžio išmokų pensijų sistemų išpareigojimas lygus numatytų išmokų esamai vertei.
- 7.84. Nustatyto dydžio įmokų pensijų sistemose išmokos priklauso nuo pensijų sistemos įsigyto turto būklės. Nustatyto dydžio įmokų pensijų sistemų išpareigojimas lygus fondų turto dabartinei rinkos vertei. Fondų grynoji vertė visada lygi nuliui.
- 7.85. Į balansą įrašomų standartinių garantijų atidėjinių (AF.66) vertė yra numatomų reikalavimų ir numatomų grąžinimų vertės skirtumas.

Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai (AF.7)

- 7.86. Išvestinės finansinės priemonės (AF.71) turėtų būti įrašytos į balansą jų rinkos verte. Jei rinkos vertė nežinoma (pvz., nebiržinių pasirinkimo sandorių atveju), šių priemonių vertė turėtų būti nustatoma pagal sumą, kurios reikia sutarčiai išpirti arba kitaip kompensuoti, arba pagal mokėtinų išmokų sumą.
- 7.87. Pasirinkimo sandorių atveju laikoma, kad pasirinkimo sandorio sudarytojas prisiima išpareigojimą, atitinkantį pasirinkimo sandorio turėtojo teisių išpirkimo sąnaudas.
- 7.88. Pasirinkimo ir išankstinių sandorių rinkos vertė gali būti tiek teigiama (turtas), tiek neigiama (išpareigojimas), atsižvelgiant į susijusių objektų kainų pokyčius, todėl jie gali būti priskiriami tiek sandorių sudarytojų ir turėtojų turtui, tiek išpareigojimams. Kai kurie pasirinkimo ir išankstiniai sandoriai susiję su maržos mokėjimais, kai pelnas ar nuostoliai nustatomi kasdien; tokiais atvejais vertė balanse yra lygi nuliui.
- 7.89. Samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandorių (AF.72) vertė nustatoma pagal suteiktų nuosavybės priemonių tikrąją vertę. Tikroji vertė nustatoma suteikimo dieną pagal lygiaverčių pasirinkimo sandorių, kuriais prekiaujama rinkoje, rinkos vertę arba, jei ji nežinoma, pagal pasirinkimo sandorių kainos nustatymo modelį.

Kitos gautinos / mokėtinos sumos (AF.8)

- 7.90. Tiek kreditorių, tiek debitorių prekybos kreditų ir išankstinių mokėjimų (AF.81), išskyrus prekybos kreditus ir išankstinius mokėjimus (AF.89), (dėl paskirstomųjų sandorių, pvz., mokesčių, socialinių įmokų, dividendų, rentos ir darbo užmokesčio, ir finansinių sandorių sudarymo laiko skirtumo) vertė nustatoma pagal nominaliąją vertę. AF.89 kategorijai priskiriamos mokėtinų mokesčių ir socialinių įmokų sumos neturėtų apimti sumų, kurios greičiausiai nebus surinktos, kadangi jos atitinka vertės neturinčius valdžios sektoriaus reikalavimus.

FINANSINIS BALANSAS

- 7.91. Kairiojoje finansinio balanso pusėje pateikiamas finansinis turtas, dešiniojoje – išpareigojimai. Finansinio balanso balansuojamasis straipsnis yra grynas finansinis turtas (BF.90).

- 7.92. Sektoriaus ar subsektoriaus rezidento finansinis balansas gali būti konsoliduotas arba nekonsoliduotas. Nekonsoliduotame finansiniame balanse nurodomas visas sektoriui arba subsektoriui priskiriamo institucinio vieneto finansinis turtas ir įsipareigojimai, įskaitant tą turtą ir įsipareigojimus, kuriuos atitinkantis turtas ar įsipareigojimas yra tame pačiame sektoriuje ar subsektoriuje. Konsoliduotame finansiniame balanse nepateikiamas finansinis turtas ir įsipareigojimai, kurių atitiktiniai sandoriai yra tame pačiame sektoriuje ar subsektoriuje. Likusio pasaulio sektoriaus finansinis balansas visada yra konsoliduotas. Paprastai sąskaitų įrašai sistemoje nekonsoliduojami. Todėl sektoriaus ar subsektoriaus rezidento finansinis balansas turi būti nekonsoliduotas.
- 7.93. Finansinis balansas papildomas finansiniu balansu, kuriame nurodomos sandorių šalys (pagal debitorius ir kreditorius suskirstytas balansas), finansinis turtas papildomai suskirstomas pagal debitorių sektorius, o įsipareigojimai – pagal kreditorių sektorius. Šiame balanse pateikiama informacija apie debitorių ir kreditorių ryšius, ir jis atitinka debitorių ir kreditorių finansinę sąskaitą.

PAPILDOMI STRAIPSNIAI

- 7.94. Norint pateikti specialioms tam tikrų sektorių analizės reikmėms būtinų straipsnių, į balansą įrašomi trys papildomi straipsniai:
- ilgalaikio vartojimo prekės (AN.m);
 - tiesioginės užsienio investicijos (AF.m1);
 - neveiksnius paskolas (AF.m2).

Ilgalaikio vartojimo prekės (AN.m)

- 7.95. *Apibrėžtis.* Ilgalaikio vartojimo prekės yra ilgalaikės prekės, kurias namų ūkiai pakartotinai naudoja galutiniam vartojimui ilgiau nei vienus metus. Į balansą jos įrašomos kaip papildomi straipsniai. Pagrindiniame balanse jos nepateikiamos, nes šios prekės įrašomos į namų ūkių sektoriaus pajamų panaudojimo sąskaitą kaip panaudojimas, į jas atsižvelgiama kaip į suvartojamas ne palaipsniui per ataskaitinį laikotarpį, o iš karto.
- 7.96. Namų ūkių (galutinių vartotojų) turimi ilgalaikio vartojimo prekių likučiai – transporto įranga (AN.1131) ir kitos mašinos ir įranga (AN.1139) – papildomame straipsnyje vertinami rinkos kainomis, atėmus atitinkamus susikauptus mokėjimus už ilgalaikio kapitalo vartojimą. Išsamus ilgalaikio vartojimo prekių pogrūpių ir straipsnių sąrašas pateikiamas 23 dalyje.
- 7.97. Ilgalaikės prekės, pvz., transporto priemonės, klasifikuojamos kaip ilgalaikis turtas arba ilgalaikio vartojimo prekės, atsižvelgiant į savininko sektorių ir jų paskirtį. Pavyzdžiui, tą pačią transporto priemonę gali naudoti kvazibendrovė gamybai ir namų ūkis galutiniam vartojimui. Nefinansinių bendrovių sektoriaus (S.11) balanse turėtų būti nurodyta vertė, atitinkanti kvazibendrovės naudojimo dalį. Panašus pavyzdys tinka ir darbdavių (taip pat savarankiškai dirbančių asmenų) subsektoriui (S.141+S.142). Namų ūkių sektoriui (S.14) kaip galutiniams vartotojams tenkanti naudojimo dalis turėtų būti nurodyta papildomame straipsnyje, atėmus atitinkamus susikauptus mokėjimus už ilgalaikio kapitalo vartojimą.

Tiesioginės užsienio investicijos (AF.m1)

- 7.98. Tiesiogines investicijas sudarantis finansinis turtas ir įsipareigojimai, atsižvelgiant į investicijos pobūdį, įrašomi kaip paskolas (AF.4), nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos vienetai (AF.5) arba kitos gautinos / mokėtinos sumos (AF.8). Šioms kategorijoms priskiriamų tiesioginių investicijų suma į balansą įrašoma kaip atskiras papildomas straipsnis.

Neveiksnius paskolas (AF.m2)

- 7.99. Paskolos į balansą įrašomos nominaliąja verte.
- 7.100. Kai kurios kurį laiką nemokamos paskolos į kreditoriaus balansą įrašomos papildomu straipsniu. Jos vadinamos neveiksniomis paskolomis.
- 7.101. *Apibrėžtis.* Skola vadinama neveiksnia, kai a) 90 dienų ar ilgiau vėluojama mokėti palūkanas arba pagrindinę paskolos dalį; b) 90 dienų ar ilgesnio laikotarpio mokėtinos palūkanos buvo kapitalizuotos, perfinansuotos ar atidėtos susitarimu arba c) mokėjimai vėluoja mažiau nei 90 dienų, tačiau yra kitų patikimų priežasčių (pvz., debitorius kreipėsi dėl bankroto paskelbimo) abejoti, ar visa paskola bus grąžinta.
- 7.102. Šią neveiksnius paskolas apibrėžtį reikėtų aiškinti, atsižvelgiant į nacionalines paskolų priskyrimo neveiksnioms nuostatas. Kai paskola klasifikuojama kaip neveiksni, ji (arba bet kokios ją pakeičiančios paskolos) turėtų likti priskirta tai kategorijai tol, kol bus gauti mokėjimai arba nurašyta pagrindinė tos ar ją pakeitusios paskolos dalis.

7.103. Neveiksnioms paskoloms reikia dviejų papildomų straipsnių:

- a) šių paskolų nominaliosios vertės, įrašomos į pagrindinį balansą, ir
- b) šių paskolų lygiavertės rinkos vertės.

7.104. Artimiausia rinkos lygiavertei vertei yra tikroji vertė – vertė, kuria apytikriai nurodoma vertė, kuri būtų susidariusi dviem šalims vykdant rinkos sandorį. Tikrąją vertę galima nustatyti pagal palyginamų priemonių sandorius arba grynujų pinigų srautų diskontuotą esamą vertę; šią informaciją galima rasti kreditoriaus balanse. Jei tikroji vertė nežinoma, papildomame straipsnyje reikės naudoti kitą metodą ir nurodyti nominaliąją vertę, atėmus numatomus paskolos nuostolius.

Neveiksnių paskolų įrašymas į balansą

7.105. Valdžios ir finansų bendrovių sektorių (tai pat kitų su didelėmis sumomis susijusių sektorių) neveiksnioms paskoloms į balansą turi būti įrašomos kaip papildomi straipsniai. Likusio pasaulio sektoriaus suteiktos ir prišimtoms didelės paskolos taip pat įrašomos kaip papildomi straipsniai.

7.106. Toliau lentelėje pateikiamos neveiksnių paskolų pozicijos ir srautai, siekiant kuo išsamiau apibūdinti likučių, sandorių, perklasifikavimo ir nurašymų padėtį.

7.107. Pavyzdyje parodyta negrąžintos paskolų sumos nominalioji vertė (1 000) t-1 laikotarpiu; iš šių paskolų 500 – veiksnis dalis, 500 – neveiksnis dalis. Didžioji dauguma neveiksnių paskolų (400) padengta paskolų nuostolių atidėjimais, o likusi dalis (100) – ne. Antroje lentelės dalyje pateikiama išsami papildoma informacija apie neveiksnių paskolų lygiavertę rinkos vertę. Ji nustatyta pagal nominaliosios vertės ir paskolų nuostolių atidėjinių skirtumą. Laikoma, kad t-1 laikotarpiu jis yra 375. Nuo t-1 iki t dalis paskolų perklasifikuojamos (veiksnioms arba dar nepadengtos paskolos klasifikuojamos kaip veiksnios, arba atvirksčiai) arba nurašomos. Srautai pateikiami atitinkamose lentelės skiltyse. Taip pat nurodytos paskolų nuostolių atidėjinių nominaliosios vertės ir lygiavertės rinkos vertės.

7.108. Paskolų nuostolių atidėjiniai turi būti vertinami pagal apskaitos standartus, vienetų teisinį statusą ir jiems taikomas apmokestinimo taisyklės, dėl to paskolų nuostolių atidėjinių sumos ir galiojimo trukmė gali labai skirtis. Todėl neveiksnioms paskoloms sudėtinga įrašyti į pagrindines sąskaitas ir jos įrašomos tik kaip papildomi straipsniai. Pageidautina, be paskolų (veiksnių ir neveiksnių) nominaliųjų verčių, kaip papildomus straipsnius taip pat pateikti ir rinkos lygiavertes vertes.

Neveiksnių paskolų įrašymas į balansą

Pozicijos	Atsargos	Sandoris	Perklasifikavimas	Nurašymas	Atsargos
	t-1	laikotarpis nuo t-1 iki t			t
Nominalioji vertė					
Paskolos	1 000	200	0	- 90	1 110
Veiksnioms paskoloms	500	200	- 50		650
Neveiksnioms paskoloms	500		50	- 90	460
Padengta paskolų nuostolių atidėjimais	400		70	- 90	380
Dar nepadengta paskolų nuostolių atidėjimais	100		- 20		80
Lygiavertė rinkos vertė					
Neveiksnioms paskoloms	375		24	- 51	348
= Nominalioji vertė	500		50	- 90	460
- Paskolų nuostolių atidėjiniai	125		26	- 39	112
iš kurių dar nepadengti	100		- 20		80

7.1 PRIEDAS

TURTO KATEGORIJŲ APIBRĖŽTYS

Turto klasifikatorius	Aprašymas
Nefinansinis turtas (AN)	Nefinansiniai objektai, kurių nuosavybės teisėmis atskirai ar kartu naudojasi instituciniai vienetai ir kurių savininkai, tam tikrą laiką juos turėdami, naudodami ar leisdami jais naudotis kitiems, gali gauti ekonominės naudos. Nefinansiniam turtui priskiriami: ilgalaikis turtas, atsargos, vertybės, visuomenės sukurtų kategorijų turtas ir intelektinės nuosavybės produktai.
Sukurtas nefinansinis turtas (AN.1)	Nefinansinis turtas yra gamybos procesų rezultatas. Sukurtam nefinansiniam turtui priskiriami: ilgalaikis turtas, atsargos ir vertybės, atitinkantys toliau pateiktas apibrėžtis.
Ilgalaikis turtas (AN.11)	Sukurtas nefinansinis turtas, pakartotinai ar nuolat ilgiau nei vienus metus naudojamas gamybai. Ilgalaikiam turtui priskiriami: būstas, kiti pastatai ir statiniai, mašinos ir įranga, ginklų sistemos, auginami biologiniai išteklių ir intelektinės nuosavybės produktai, atitinkantys toliau pateiktas apibrėžtis.
Būstas (AN.111)	<p>Visiškai arba visų pirma gyventi naudojami pastatai, taip pat visi susiję statiniai, pvz., garažai, ir visos nuolatinės būste įmontuotos konstrukcijos. Taip pat priskiriami: gyvenamieji laivai, baržos, kilnojамиеji ir priekabiniai nameliai, naudojami kaip namų ūkių pagrindinis būstas, ir viešieji paminklai (žr. AN.1121), kurių pagrindinė nustatyta paskirtis – būstas. Taip pat įrašomos teritorijos valymo ir parengimo sąnaudos.</p> <p>Pavyzdžiui, gyvenamieji pastatai, kaip antai vienbučiai ar dvibučiai pastatai ir kiti gyvenamieji pastatai, skirti nuolat gyventi.</p> <p>Nebaigtas būstas priskiriamas tiek, kiek manoma, kad galutinis naudotojas yra įgijęs nuosavybės teisę, nes statybos darbai vyksta savo sąskaita arba įrodoma, kad pasirašyta pirkimo (pardavimo) sutartis. Karinėms pajėgoms apgyvendinti įsigytas būstas taip pat priskiriamas, nes jis, kaip ir civilių vienetų įsigytas būstas, naudojamas apgyvendinimo paslaugoms teikti.</p> <p>Į būsto vertę neįtraukiama žemės po pastatais vertė, kuri priskiriama kategorijai „Žemė“ (AN.211), jei klasifikuojama atskirai.</p>
Kiti pastatai ir statiniai (AN.112)	<p>Kitiems pastatams ir statiniams priskiriami pastatai, išskyrus būstą; kiti statiniai ir žemės gerinimas, atitinkantys toliau pateiktas apibrėžtis.</p> <p>Nebaigti pastatai ir statiniai priskiriami tiek, kiek manoma, kad galutinis naudotojas įgijęs nuosavybės teisę, nes statybos darbai vyksta savo reikmėms arba įrodoma, kad pasirašyta pirkimo (pardavimo) sutartis. Karinėms reikmėms įsigyti pastatai ir statiniai taip pat priskiriami.</p> <p>Į kitų pastatų ir statinių vertę neįtraukiama žemės po pastatais vertė, kuri priskiriama kategorijai „Žemė“ (AN.211), jei klasifikuojama atskirai.</p>
Pastatai, išskyrus būstą (AN.1121)	<p>Kiti pastatai, išskyrus būstą, įskaitant statiniuose įmontuotas konstrukcijas, priemones ir kitą įrangą, ir teritorijos valymo bei parengimo sąnaudas. Taip pat priskiriami viešieji paminklai (žr. AN.1121), kurių pagrindinė nustatyta paskirtis – negyvenamasis pastatas.</p> <p>Viešiesiems paminklams būdinga ypatinga istorinė, nacionalinė, regioninė, vietos, religinė ar simbolinė svarba. Jie vadinami viešaisiais, nes yra viešai prieinami, ne dėl to, kad priklauso valstybei. Norintys aplankyti paminklą dažnai turi sumokėti už tai tam tikrą mokestį. Ilgalaikio kapitalo naudojimas naujiems paminklams arba esamų paminklų renovavimui turėtų būti apskaičiuojamas darant tinkamą ilgalaikio naudojimo prielaidą.</p> <p>Pastatams, išskyrus būstą, gali būti priskiriami, pvz., sandėliai ir pramoniniai pastatai, prekybinės paskirties pastatai, pramoninės paskirties pastatai, viešbučiai, restoranai, švietimo, sveikatos priežiūros pastatai.</p>

Turto klasifikatorius	Apibrėžtys
<p>Kiti statiniai (AN.1122)</p>	<p>Negyvenamosios paskirties statiniai, įskaitant gatvių, kanalizacijos sistemų ir teritorijos valymo bei parengimo sąnaudas. Taip pat priskiriami viešieji paminklai, nepriskirti būstui arba pastatams, išskyrus būstą; šachtos, tuneliai ir kiti su mineralų ir energinių išteklių kasyba susiję statiniai; pylimų, dambų, užtvankų statinių, skirtų greta esančios, tačiau jiems nepriklausiančios žemės būklei gerinti, statyba.</p> <p>Pavyzdžiui, plentai, gatvės, keliai, geležinkeliai ir oro uostų kilimo ir tūpimo takai; tiltai, viadukai, tuneliai ir požeminiai keliai; vandens keliai, uostai, užtvankos ir kiti vandens įrenginiai; tolimojo susisiekiimo vamzdynai, komunikacijų ir energijos perdavimo linijos; vietos vamzdynai ir kabeliai, pagalbiniai įrenginiai; kasybos ir gamybos konstrukcijos; sportui ir poilsiui skirti statiniai.</p>
<p>Žemės gerinimas (AN.1123)</p>	<p>Veiksmų, kuriais labai pagerinta žemės būklė kiekybės, kokybės ar našumo atžvilgiu, arba užkirstas kelias jos būklės prastėjimui, vertė.</p> <p>Pavyzdžiui, vertė gali padidėti išvalius žemės ploto paviršių, nustačius kontūrus, iškasus šulinius ir irigacines įkidas.</p> <p>Šiai kategorijai taip pat priskiriamos nenurašytos žemės nuosavybės teisių perdavimo sąnaudos.</p>
<p>Mašinos ir įrenginiai (AN.113)</p>	<p>Transporto įranga, informacijos ir ryšių technologijų (IRT) įranga, kitos mašinos ir įranga, išskyrus įsigytas namų ūkių galutiniam vartojimui, atitinkančios toliau pateiktas apibrėžtis.</p> <p>Galima nepriskirti palyginti nebrangių ir už palyginti stabilią kainą įsigytų įrankių, pvz., buitinių. Šiai kategorijai taip pat nepriskiriamos į pastatą įmontuotos mašinos ir įranga – jos priskiriamos būsto ir negyvenamųjų pastatų kategorijoms.</p> <p>Be to, šiai kategorijai nepriskiriamos nebaigtos mašinos ir įranga, išskyrus pagamintas savo reikmėms, nes laikoma, kad galutinis naudotojas perima nuosavybės teises tik pristačius jam turtą. Šiai kategorijai priskiriamos karinėms reikmėms įsigytos mašinos ir įranga, išskyrus ginklų sistemas.</p> <p>Namų ūkių galutiniam vartojimui įsigytos mašinos ir įranga, pvz., transporto priemonės, baldai, virtuvės įranga, kompiuteriai, ryšių įranga ir pan., netrauktuojamos kaip turtas. Šie daiktai priskiriami papildomam namų ūkių balanso straipsniui „ilgalaikio vartojimo prekės“. Gyvenamieji laivai, baržos, kilnojami ir priekabiniai nameliai, naudojami kaip namų ūkių pagrindinis būstas, priskiriami būstui.</p>
<p>Transporto įranga (AN.1131)</p>	<p>Žmonių ir daiktų pervežimo įranga. Pavyzdžiui, produktai, išskyrus dalis, priskirti 2008 m. Produktų pagal veiklos rūšį klasifikatoriaus (2008 m. CPA) 29 skyriui: variklinės transporto priemonės, priekabos ir puspriekabės, ir 30 skyriui: kitos transporto priemonės ir įranga.</p>
<p>IRT įranga (AN.1132)</p>	<p>Informacijos ir ryšių technologijų (IRT) įranga: prietaisai, kuriuose įrengti elektroniniai valdikliai; prietaisuose naudojamos elektroninės dalys. Pavyzdžiui, 2008 m. CPA 261 grupei priskirti produktai: elektroninė įranga ir plokštės, ir 262 grupė: kompiuteriai ir išoriniai įrenginiai.</p>
<p>Kitos mašinos ir įrenginiai (AN.1139)</p>	<p>Kitur nepriskirtos mašinos ir įranga. Pavyzdžiui, produktai, išskyrus dalis, įrengimo, remonto ir techninės priežiūros paslaugas, priskirti 2008 m. CPA 26 skyriui: kompiuteriniai, elektroniniai ir optiniai gaminiai (išskyrus 261 ir 262 grupes), 27 skyriui: elektros įranga, 28 skyriui: niekur kitur nepriskirtos mašinos ir įranga, 31 skyriui: baldai, ir 32 skyriui: kitos pagamintos prekės.</p>
<p>Ginklų sistemos (AN.114)</p>	<p>Transporto priemonės ir kita įranga, pvz., karo laivai, povandeniniai laivai, karo orlaiviai, tankai, raketų transportavimo ir leidimo įrenginiai ir kt. Dauguma jų gabenamų vienkartinio naudojimo ginklų priskiriami karinėms atsargoms (žr. AN.124), bet kai kurie, pvz., didelę naikinamąją galią turinčios balistinės raketos, galinčios turėti ilgalaikį atgrasomąjį poveikį puoliančiosioms pajėgoms, priskiriamos ilgalaikiam turtui.</p>

Turto klasifikatorius	Apibrėžtys
Auginami biologiniai išteklių (AN.115)	Veisliniai, pieniniai darbiniai ir kiti gyvuliai, vynuogynai, sodai ir kiti medžių sodiniai, iš kurių gaunami pakartotiniai produktai, kurie atitinka toliau pateiktas apibrėžtis ir kuriuos tiesiogiai prižiūri, už juos atsako ir juos valdo instituciniai vienetai. Nesubrendę auginami išteklių šiai kategorijai nepriskiriami, išskyrus auginamus savo reikmėms.
Gyvūnų išteklių, iš kurių gaunami pakartotiniai produktai (AN.1151)	Gyvūnai, kurių natūralų augimą ir regeneraciją tiesiogiai prižiūri, už juos atsako ir juos valdo instituciniai vienetai. Jiems priskiriami veisliniai gyvuliai (įskaitant žuvis ir naminius paukščius), pieniniai galvijai, darbiniai gyvuliai, avys ar kiti vilnai auginami gyvuliai ir gyvuliai, naudojami pervežimui, lenktynėms ar pramogoms.
Medžių, pasėlių ir augalų išteklių, iš kurių gaunami pakartotiniai produktai (AN.1152)	Medžiai (taip pat vynuogynai ir krūmai), auginami daugiamečiam derliui gauti, įskaitant auginamus vaisiams ir riešutams, sakams ir dervoms, žievės ir lapų produkcijai, kurių natūralų augimą ir regeneraciją tiesiogiai prižiūri, už juos atsako ir juos valdo instituciniai vienetai.
Intelektinės nuosavybės produktai (AN.117)	Ilgalaikis turtas, kurį sudaro mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros, mineralų žvalgymo ir vertinimo rezultatai, kompiuterių programinė įranga ir duomenų bazės, pramogų srities, literatūros ar meno kūrinių originalai ir kiti intelektinės nuosavybės produktai, atitinkantys toliau pateiktas apibrėžtis ir skirti naudoti ilgiau nei vienus metus.
Moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra (AN.1171)	Sistemiškai vykdomo kūrybinio darbo, siekiant sukaupti daugiau žinių, įskaitant žinias apie žmogų, kultūrą, visuomenę, ir panaudoti šias žinias naujai jas pritaikant, išlaidų vertė. Vertė nustatoma pagal numatomą ekonominę naudą. Išskyrus atvejus, kai vertė galima pagrįstai įvertinti, ji paprastai nustatoma kaip sąnaudų, taip pat ir nesėkmingiems moksliniams tyrimams ir technologinei plėtrai, suma. Savininkui naudos neduosiantys moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra priskiriami ne turtui, o tarpiniam vartojimui.
Mineralinių išteklių žvalgybos ir vertinimas (AN.1172)	Naftos ir gamtinių dujų ir ne naftos telkinių žvalgybos bei tolesnio atrastų išteklių vertinimo išlaidų vertė. Šios išlaidos apima sąnaudas iki išsiskyrimo licenciją, licencijos ir išsiskyrimo sąnaudas, vertinimo sąnaudas ir realių bandymų gręžinių sąnaudas, taip pat vietovės oro ir kitų tyrinėjimų, transporto ir kitas sąnaudas, patirtas tyrimams atlikti.
Kompiuterių programinė įranga (AN.11731)	Kompiuterių programos, programų aprašymai ir pagalbinė medžiaga, skirta sistemų programinei įrangai ir taikomosioms programoms. Šiai kategorijai priskiriamas programinės įrangos kūrimas ir tolesnis plėtojimas, be to, kopijų, priskirtų AN.11731 turto kategorijai, išsiskyrimas.
Duomenų bazės (AN.11732)	Duomenų rinkmenos, sutvarkytos taip, kad su duomenimis būtų galima susipažinti ir jais naudotis veiksmingai išnaudojant išteklius. Tik savo reikmėms sukurtų duomenų bazių vertė nustatoma pagal sąnaudas, į kurias neįtraukiamos duomenų bazių valdymo sistemos ir duomenų išsiskyrimo sąnaudos.
Pramogų, literatūros ar meno kūrinių originalai (AN.1174)	Filmų, garso įrašų, rankraščių, juostų, modelių ir kt., kuriuose įrašyti ar patalpinti teatro spektakliai, radijo ir televizijos programos, muzikos spektakliai, sporto renginiai, literatūros ir meno kūriniai ir kt., originalai. Šiai kategorijai priskiriami savo sąskaita pagaminti kūriniai. Kai kuriais atvejais, pvz., filmų, originalai gali būti keli.
Kiti intelektinės nuosavybės produktai (AN.1179)	Nauja informacija, specializuotos žinios ir kt., nepriskirtos jokiai kitai kategorijai, kurias gamybai naudoja tik vienetai, kuriems priklauso nustatytos nuosavybės teisės, arba kitiems vienetais, kuriems pastarieji suteikia tokias licencijas.

Turto klasifikatorius	Apibrėžtys
Atsargos (AN.12)	<p>Sukurtas turtas, kurį sudaro prekės ir paslaugos, atsiradusios dabartiniu laikotarpiu ar anksčiau, laikomos pardavimui, naudojimui gamyboje ar kitokiam naudojimui ateityje. Atsargas sudaro žaliavos ir medžiagos, nebaigta gamyba, pagamintos prekės ir perparduoti skirtos prekės, atitinkančios toliau pateiktas apibrėžtis.</p> <p>Šiai kategorijai priskiriamos visos valdžios sektoriaus turimos atsargos, įskaitant strateginių medžiagų, grūdų ir kitų valstybei ypač svarbių prekių atsargas, bet jomis neapsiribojant.</p>
Žaliavos ir medžiagos (AN.121)	Prekės, kurias jų savininkai ketina panaudoti savo gamybos procesuose, o ne perparduoti.
Nebaigta gamyba (AN.122)	<p>Iš dalies baigtos prekės ir paslaugos, paprastai neperduodamos kitiems vienetams be papildomo apdorojimo, arba nebaigtos (nesubrendusios), kurių gamybą ar auginimą vėliau toliau tęs tas pats gamintojas. Šiai kategorijai nepriskiriami nebaigti statiniai, kurių galutinis naudotojas jau įgijęs nuosavybės teisę dėl to, kad statybos vyksta savo reikmėms arba įrodoma, kad pasirašyta pirkimo (pardavimo) sutartis.</p> <p>AN.122 kategorijai priskiriami nebaigtas auginti biologinis turtas ir kita nebaigta gamyba, atitinkantys toliau pateiktas apibrėžtis.</p>
Nebaigtas auginti biologinis turtas (AN.1221)	Gyvūnai, auginami tik produktams, kurie gaunami tik juos paskerdus, pvz., pramoniniu būdu auginami paukščiai ir žuvis, medžiai ir kiti augalai, duodantys vienkartinį derlių jų sunaikinimo metu, ir nesubrendęs auginamas turtas, duodantis pakartotinį derlių.
Kita nebaigta gamyba (AN.1222)	Produkcija, išskyrus auginamą turtą ir paslaugas, iš dalies gamintojo apdorota, pagaminta ar surinkta, tačiau paprastai neparduodama, nevežama ar perduodama kitiems, papildomai jos neapdorojus.
Pagamintos prekės (AN.123)	Gamintojo parduoti ar vežti paruoštos prekės.
Karinės atsargos (AN.124)	Šaudmenys, raketos, bombos ir kiti vienkartiniai kariniai objektai, panaudojami ginkluose ar ginklų sistemose. Nepriskiriamos kai kurių didelę naikinamąją galią turinčių rūšių raketos (žr. AN.114).
Perparduoti skirtos prekės (AN.125)	Prekės, kurias įmonės, pvz., didmeninės ir mažmeninės prekybos, įsigyja siekdamos jas perparduoti neperdirbant (t. y. jos niekaip nekeičiamos, tik joms suteikiamas vartotojui patrauklus pavidalas).
Vertybės (AN.13)	Sukurtas turtas, nenaudojamas visų pirma gamybai ar vartojimui, bet kurio vertė, tikimasi, didės arba bent nemažės ir kuris normaliomis sąlygomis ilgai negenda ir įsigyjamas bei laikomas pirmiausia vertei kaupti. Vertybėms priskiriami brangieji metalai ir brangakmeniai, antikvariniai daiktai, kiti meno kūriniai ir vertybės, atitinkantys toliau pateiktas apibrėžtis.
Brangieji metalai ir brangakmeniai (AN.131)	Brangieji metalai ir brangakmeniai, kuriuos įmonės laiko ne kaip žaliavas gamybai.
Antikvariniai daiktai ir kiti meno dirbiniai (AN.132)	Paveikslai, skulptūros ir kt., pripažinti meno dirbiniais ir antikvariniais daiktais.
Kitos vertybės (AN.133)	Kitoms kategorijoms nepriskirtos vertybės, pvz., kolekcijos ir labai vertingi brangakmenių ir brangiųjų metalų juvelyriniai dirbiniai.
Nesukurtas nefinansinis turtas (AN.2)	Nefinansinis turtas, kuris nėra gamybos procesų rezultatas. Nesukurtam turtui priskiriami gamtos išteklių, sutartys, nuomos sutartys, licencijos, leidimai, prestižas ir rinkodaros turtas, atitinkantys toliau pateiktas apibrėžtis.

Turto klasifikatorius	Apibrėžtys
Gamtos išteklių (AN.21)	Nesukurtas, natūraliai atsirandantis turtas, kurio nuosavybės teisė gali būti įgyvendinta ir perleista. Aplinkos išteklių, kurių nuosavybės teisės neįgyvendintos ar kurių negalima įgyvendinti, pvz., atvira jūra ar oras, nepriskiriami. Priskiriama žemė, mineraliniai ir energiniai išteklių, neauginami biologiniai išteklių, vandens išteklių ir kiti gamtos išteklių, atitinkantys toliau pateiktas apibrėžtis.
Žemė (AN.211)	Žemė, įskaitant paviršiaus dirvožemį ir susijusį paviršinių vandenį, kurių nuosavybės teisės yra nustatytos. Nepriskiriami pastatai ar kiti statiniai, pastatyti ant žemės arba ją kertantys, auginami pasėliai, medžiai ir gyvūnai, iškasiniai išteklių; neauginami biologiniai išteklių ir požeminiai vandens išteklių.
Mineralų ir energinės atsargos (AN.212)	Įrodytos mineralų išteklių žemės paviršiuje arba giliau atsargos, kurias galima ekonomiškai naudoti, atsižvelgiant į esamas technologijas ir sąlygines kainas. Paprastai nuosavybės teisės į iškastinius išteklius galima atskirti nuo teisių į žemę. AN.212 kategorijai priskiriamos žinomos anglies, naftos, dujų ar kito kuro, metalų rūdų ir kitų nemetalų mineralų atsargos.
Neauginami biologiniai išteklių (AN.213)	Gyvūnai, medžiai, pasėliai ir kiti augaliniai išteklių, duodantys tiek vienkartinį, tiek pakartotinį derlių, ir kurių nuosavybės teisės nustatytos, tačiau kurių natūralaus augimo ir (arba) regeneracijos tiesiogiai neprižiūri, už juos neat-sako ir jų nevaldo instituciniai vienetai. Pavyzdžiui, neliesti miškai ir žūklės rajonai šalies teritorijoje. Turėtų būti priskiriami tik tie išteklių, kurie šiuo metu naudojami arba gali būti netrukus naudojami ekonominiams tikslams.
Vandens išteklių (AN.214)	Vandeningieji sluoksniai ir kiti požeminiai vandens išteklių, jeigu jų trūkumas verčia nustatyti nuosavybės ir (arba) naudojimo teises, nustatyti rinkos vertę ir ekonominės kontrolės priemones.
Kiti gamtos išteklių (AN.215)	Šiems ištekliams priskiriamas elektromagnetinių radijo bangų spektras (AN.2151) ir kiti gamtos išteklių (AN.2159), nepriskirti kitoms kategorijoms.
Radijo dažnių spektras (AN.2151)	Elektromagnetinių bangų spektras. Spekto naudojimo nuomos sutartys ar licencijos priskiriamos kitai kategorijai (AN.222), jei jos atitinka turto apibrėžtį.
Kita (AN.2159)	Kiti gamtos išteklių, nepriskirti kitoms kategorijoms.
Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos (AN.22)	Veiklos sutartys, kuriomis turėtoji perleidžiama ekonominė nauda, viršijanti mokėtinus mokesčius, ir turėtojas gali teisiškai ir praktiškai realizuoti tą naudą. AN.22 kategorijai priskiriamas turtas, turintis realizuojamą galimą vertę, jei turto naudojimo ar paslaugos teikimo rinkos kaina yra didesnė nei nurodyta sutartyje, nuomos sutartyje ar licencijoje, arba galėtų būti nustatyta nesant sutarties, nuomos sutarties ar licencijos. Sutarčių, nuomos sutarčių ir licencijų kategorijai priskiriamas turtas, galintis atsirasti dėl prekybinių veiklos nuomos sutarčių, leidimų naudoti gamtos išteklius, leidimų vykdyti tam tikrą veiklą ir išimtinę teisių į dar nepagamintas prekes ar nesuteiktas paslaugas.
Prekybinės veiklos nuomos sutartys (AN.221)	Trečiosios šalies nuosavybės teisės į nefinansinį turtą, išskyrus gamtos išteklius, kai nuomos sutartimi turėtoji perduodama ekonominė nauda, viršijanti mokėtinas rinkliavas, ir turėtojas gali teisiškai ir praktiškai realizuoti tą naudą, ją perleisdamas. AN.221 kategorijai priskiriamas turtas – to turto naudojimo teisių perdavimo vertė turėtoji, t. y. perleidimo kainos perviršis leidimo išdavėjui mokėtinos sumos atžvilgiu. Pavyzdžiui, pastato gyventojas moka nustatyto dydžio nuomos mokesčių, tačiau kurios rinkos kaina iš tiesų didesnė. Jei nuomininkas gali pasinaudoti kainos skirtumu pernuomodamas būstą, jo teisės realizuoti vertę yra prekybinės veiklos nuomos turtas.

Turto klasifikatorius	Apibrėžtys
Leidimai naudotis gamtos ištekliais (AN.222)	<p>Licencijos, leidimai ir nuomos sutartys, pagal kuriuos leidžiama ribotą laiką naudotis gamtos ištekliais, neišnaudojant visos turto ekonominės vertės, kai sutartimi turėtoji perduodama ekonominė nauda, viršijanti mokėtinus mokesčius, ir turėtojas gali teisiškai ir praktiškai realizuoti tą naudą, pvz., ją perleisdamas.</p> <p>Gamtos ištekliai toliau įrašomi į savininko balansą, o leidimas naudotis gamtos ištekliais įrašomas kaip atskiras turtas, atitinkantis turėtoji tenkančią išteklių naudojimo teisių perdavimo vertę. Įrašomas turtas yra naudojimo teisių perdavimo vertė turėtoji, t. y. perdavimo kainos perviršis leidimo išdavėjui mokėtinos sumos atžvilgiu.</p> <p>Pavyzdžiui, žemės nuomotojas moka nustatyto dydžio nuomos mokesčių, kurios rinkos kaina iš tiesų didesnė. Jei nuomininkas gali pasinaudoti kainos skirtumu pernuomodamas žemę, jo teisės realizuoti vertę yra turtas.</p>
Leidimai vykdyti tam tikrą veiklą (AN.223)	<p>Perleidžiamieji leidimai, išskyrus leidimus naudoti gamtos išteklius ar leidimus naudoti išdavėjui priklausantį turtą, kuriais apribojamas tą veiklą vykdančių vienetų skaičius ir leidžiama gauti beveik monopolinį pelną.</p> <p>Įrašomas turtas yra naudojimo teisių perdavimo vertė turėtoji, t. y. perdavimo kainos perviršis leidimo išdavėjui mokėtinos sumos atžvilgiu. Leidimo turėtojas turi turėti teisių ir praktinių galimybių perleisti leidimu suteikiamas teises trečiajai šaliai.</p>
Išimtinės teisės į būsimas prekes ir paslaugas (AN.224)	<p>Perleidžiamosios sutartinės išimtinės teisės naudoti prekes ar paslaugas.</p> <p>Viena šalis sudaro sutartį įsigyti prekę ar paslaugą nustatyta kaina iš kitos šalies ir teisiškai bei praktiškai gali perleisti kitos šalies įsipareigojimą trečiajai šaliai.</p> <p>Pavyzdžiui, perduodama futbolo žaidėjo, sudariusio sutartį su futbolo klubu, vertė ir perduodama išimtinių teisių skelbti literatūros ar muzikos kūrinį vertė.</p> <p>AN.224 kategorijai priskiriamas turtas – teisės perleidimo vertė turėtoji.</p>
Prestižo ir rinkodaros turto įsigijimai atėmus pardavimus (AN.23)	<p>Vertės, sumokėtos už veikiančią institucinę vienetą, ir jos turto atėmus jos įsipareigojimus, kurių kiekvienas straipsnis buvo atskirai nustatytas ir įvertintas, skirtumas. Todėl prestižo vertė apima viską, kas teikia ilgalaikę naudą, bet atskirai nepriskirta turtui, taip pat vertę to, kad visas turtas naudojamas kartu, ne kaip atskirų turto vienetų rinkinys. AN.23 kategorijai taip pat priskiriamas nustatytas rinkodaros turtas, pvz., prekių pavadinimai, leidinių informaciniai duomenys, prekių ženklai, logotipai ir domenų pavadinimai, parduodami atskirai nuo visos bendrovės.</p>
Finansinis turtas ir įsipareigojimai (AF.)	<p>Finansinis turtas yra ekonominis turtas, sudarytas iš visų finansinių reikalavimų ir piniginių luitinio aukso. Finansinis turtas – vertės atsargos, atitinkančios naudą, susikaupiančią ekonominiam savininkui turint tą turtą tam tikrą laiką. Jo vertė perkeliama iš vieno ataskaitinio laikotarpio į kitą. Vienkartine ar pakartotine nauda keičiamasi mokėjimo priemonėmis.</p> <p>Mokėjimo priemonės yra piniginis auksas, specialiosios skolinimosi teisės, pinigai ir pervedamieji indėliai.</p> <p>Finansiniai reikalavimai, taip pat vadinami finansinėmis priemonėmis, yra finansinis turtas, turintis atitiktinius įsipareigojimus.</p> <p>Įsipareigojimai nustatomi, kai debitoriai privalo sumokėti skolą kreditoriams vienu ar keliais mokėjimais.</p>

Turto klasifikatorius	Apibrėžtys
Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST) (AF.1)	Sistemoje šiai kategorijai priskiriamas turtas turi nustatytus atitiktinius įsipareigojimus, išskyrus piniginį luitinį auksą.
Piniginis auksas (AF.11)	Auksas, teisė į kurį priklauso pinigų institucijoms arba kitiems subjektams, kuriuos faktiškai kontroliuoja pinigų institucijos, ir kuris yra laikomas kaip atsargų turtas. Jam priskiriamas luitinis auksas (įskaitant piniginį auksą, laikomą paskirtosiose aukso sąskaitose) ir nepaskirtosios nerezidentų aukso sąskaitos, iš kurių galima reikalauti pateikti auksą.
Specialiosios skolinimosi teisės (SST) (AF.12)	Tarptautinių atsargų turtas, sukurtas Tarptautinio valiutų fondo (TVF) ir skirtas jo narių atsargų turtui pildyti.
Pinigai ir indėliai (AF.2)	Apyvarčioje esantys pinigai ir indėliai, tiek nacionaline, tiek užsienio valiutomis.
Valiuta (AF.21)	Valiuta vadinami banknotai ir monetos, išleisti pinigų institucijos arba jos patvirtinti.
Pervedamieji indėliai (AF.22)	Indėliai, kuriuos, pareikalavus, galima nominaliąja verte pakeisti pinigais ir naudoti mokėjimams čekiais, vekseliais, pavedimais, tiesioginiu debetu ar kreditu ar kitais mokėjimo būdais, be nuobaudų ar apribojimų.
Tarpbankiniai sandoriai (AF.221)	Pervedamieji indėliai tarp bankų.
Kiti pervedamieji indėliai (AF.229)	Pervedamieji indėliai, išskyrus tarpbankinius sandorius.
Kiti indėliai (AF.29)	Kiti indėliai yra nepervedamieji indėliai. Kitų indėlių negalima naudoti mokėjimams, išskyrus tuos atvejus, kai sulaukiama nustatyto termino arba pranešus, kaip susitarta, iš anksto, o pakeisti pinigais ar pervedamaisiais indėliais galima tik taikant didelius apribojimus ar nuobaudas.
Skolos vertybiniai popieriai (AF.3)	Perleidžiamosios finansinės priemonės, kuriomis įrodoma skola. Perleidžiamumas faktiškai susijęs su teisine nuosavybės teisėmis, kurias galima iš karto perduoti kitam savininkui perleidžiant ar patvirtinant. Perleidžiamieji skolos vertybiniai popieriai turi būti skirti galimai prekybai organizuotoje biržoje arba nebiržinėje rinkoje, tačiau nebūtina įrodyti, kad prekyba iš tiesų vykdoma.
Trumpalaikiai skolos vertybiniai popieriai (AF.31)	Skolos vertybiniai popieriai, kurių pradinis terminas yra vieneri metai arba trumpiau, ir pagal kreditoriaus reikalavimą grąžinami skolos vertybiniai popieriai.
Ilgalaikiai skolos vertybiniai popieriai (AF.32)	Skolos vertybiniai popieriai, kurių pradinis terminas yra ilgesnis nei vieneri metai arba terminas nenurodytas.
Paskolos (AF.4)	Finansinis turtas, atsirandantis kreditoriams paskolinus lėšų debitoriams tiesiogiai arba per tarpininkus, kai paskola įrodoma neperleidžiamaisiais dokumentais arba dokumentais neįrodoma.
Trumpalaikės paskolos (AF.41)	Paskolos, kurių pradinis terminas yra vieneri metai arba trumpiau, ir pagal kreditoriaus reikalavimą veiksnių paskolos.
Ilgalaikės paskolos (AF.42)	Paskolos, kurių pradinis terminas yra ilgiau nei vieneri metai arba terminas nenurodytas.
Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos (vienetai) (AF.5)	Finansinis turtas, atitinkantis nuosavybės teises į bendroves ar kvazibendroves. Šiuo finansiniu turtu turėtoji paprastai suteikiama teisė į bendrovių arba kvazibendrovių pelno dalį ir į jų grynojo turto dalį, jei jos likviduojamos.
Nuosavybės priemonės (AF.51)	Finansinis turtas, kuriuo pripažįstami reikalavimai dėl likutinės bendrovės ar kvazibendrovės vertės po to, kai atsiskaitoma su visais kreditoriais.

Turto klasifikatorius	Apibrėžtys
Biržinės akcijos (AF.511)	Nuosavybės vertybiniai popieriai, kuriais prekiaujama biržoje. Birža gali būti pripažinta vertybinių popierių birža arba bet kokios kitos formos antrinė rinka. Biržinės akcijos taip pat vadinamos kotiruojamomis akcijomis. Jei žinomos biržinės akcijų kotiruojamos kainos, paprastai manoma, kad žinomos dabartinės rinkos kainos.
Nebiržinės akcijos (AF.512)	Nuosavybės vertybiniai popieriai, kurių kainos nekotiruojamos pripažintoje biržoje ar kitos formos antrinėje rinkoje.
Kitos nuosavybės priemonės (AF.519)	Kitos nuosavybės priemonės, nepriskirtos AF.511 ir AF.512 subkategorijoms.
Investicinių fondų akcijos (vienetai) (AF.52)	Akcijos, jei kalbama apie bendroves, arba vienetai, jei kalbama apie fondus. Juos išleidžia investiciniai fondai – kolektyvinio investavimo įmonės, kuriose investuotojai bendrai laiko lėšas, kad galėtų jas kartu investuoti į finansinį ir (arba) nefinansinį turtą.
Pinigų rinkos fondų akcijos (vienetai) (AF.521)	Pinigų rinkos fondų akcijas arba vienetus išleidžia pinigų rinkos fondai – investiciniai fondai, investuojantys tik arba daugiausia į trumpalaikius skolos vertybinius popierius, pvz., išdo vekselius, indėlio sertifikatus ir komercinius vekselius, ir į ilgalaikius skolos vertybinius popierius, kurių likutinis terminas trumpalaikis. Pinigų rinkos fondų akcijos (vienetai) gali būti pervedamieji ir dažnai laikomi artimais indėlių pakaitalais.
Investicinių fondų akcijos arba vienetai, išskyrus pinigų rinkos fondų akcijas arba vienetus (AF.522)	Investicinių fondų akcijos arba vienetai, išskyrus pinigų rinkos fondų akcijas arba vienetus, atitinka reikalavimą dėl investicinio fondo, išskyrus pinigų rinkos fondus, vertės dalies. Investicinių fondų akcijas arba vienetus, išskyrus pinigų rinkos fondų akcijas arba vienetus, išleidžia investiciniai fondai, investuojantys į įvairų turtą, įskaitant skolos vertybinius popierius, nuosavybės priemones, su prekėmis susijusias investicijas, nekilnojamąjį turtą, kitų investicinių fondų akcijas ir struktūrizuotąjį turtą.
Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos (AF.6)	Draudėjų ar išmokų gavėjų finansinis turtas ir draudikų, pensijų fondų ar standartinių garantijų teikėjų įsipareigojimai.
Ne gyvybės draudimo techniniai atidėjiniai (AF.61)	Finansinis turtas, atitinkantis draudėjų reikalavimus ne gyvybės draudimo bendrovėms perkeltų sumokėtų įmokų ir pateiktų reikalavimų pavidalu.
Gyvybės draudimo ir anuiteto įsipareigojimai / teisės (AF.62)	Finansinis turtas, atitinkantis draudėjų ir anuiteto gavėjų reikalavimus į gyvybės draudimo paslaugas teikiančių bendrovių techninius atidėjinius.
Pensiniai įsipareigojimai / teisės (AF.63)	Finansinis turtas, kuriuo užtikrinami esamų ir būsimų pensijų išmokų gavėjų reikalavimai jų pensijų valdytojų, t. y. darbdavio (-ių), darbdavio (-ių) sistemų, skirtų pensijoms išmokėti pagal darbdavio ir samdomojo darbuotojo susitarimą arba gyvybės (ar ne gyvybės) draudikų atžvilgiu.
Pensijų fondų reikalavimai pensijų valdytojams (AF.64)	Finansinis turtas, atitinkantis pensijų fondų reikalavimus jų pensijų valdytojams dėl bet kokio deficito, ir finansinis turtas, atitinkantis pensijų valdytojų reikalavimus pensijų fondams dėl bet kokio perviršio, pvz., jei investicinės pajamos yra didesnės nei padidintos įmokų teisės ir pensijų valdytojams turi būti mokamas skirtumas.
Nepensiniai įsipareigojimai / teisės (AF.65)	Grynųjų įmokų perviršis išmokų atžvilgiu, didinantis draudimo sistemos įsipareigojimus gavėjams.
Standartinių garantijų atidėjiniai (AF.66)	Finansinis turtas, kuriuo užtikrinami standartinių garantijų turėtojų reikalavimai tas garantijas teikiančių bendrovių atžvilgiu.
Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai (AF.7)	Finansinis turtas, susijęs su kitu finansiniu turtu, nefinansiniu turtu arba indeksu, pagal kuriuos finansų rinkose galima atskirai prekiauti konkrečia finansų rizika.

Turto klasifikatorius	Apibrėžtys
Išvestinės finansinės priemonės (AF.71)	<p>Finansinis turtas, pvz., pasirinkimo sandoriai, išankstiniai sandoriai ir kredito išvestinės finansinės priemonės.</p> <p>Pasirinkimo sandoriai (AF.711) (prekiaujamieji ir nebiržiniai (OTC)) – tai sutartys, kuriomis jo turėtojams suteikiama teisė (ne prievolė) pirkti (pirkimo pasirinkimo sandorio atveju) iš pasirinkimo sandorio emitento ar parduoti (pardavimo pasirinkimo sandorio atveju) pasirinkimo sandorio emitentui finansinį ar nefinansinį turtą (pagrindinę priemonę) iš anksto nustatyta pasirinkimo sandorio kaina per numatytą laikotarpį (amerikietiškas pasirinkimo sandoris) arba numatytą datą (europietiškas pasirinkimo sandoris). Remiantis šiomis pagrindinėmis strategijomis sukurta daug mišrių strategijų, pvz., parduoti pagal kainų skirtumą joms mažėjant arba didėjant (angl. <i>bear call/put spreads</i> ir <i>bull call/put spreads</i>), arba sudaryti dvigubus pasirinkimo sandorius (angl. <i>butterfly options spreads</i>). Vadovaujantis šių rūšių pasirinkimo sandoriais, sukurta ir kitų, sudėtingos mokėjimų struktūros pasirinkimo sandorių.</p> <p>Išankstiniai sandoriai (AF.712) – tai nesąlyginės finansinės sutartys, pagal kurias dvi šalys susitaria tam tikrą dieną keistis nustatytu tam tikro turto (finansinio arba nefinansinio) kiekiu susitarta kaina (iš anksto nustatyta kaina).</p> <p>Kredito išvestinės finansinės priemonės yra išankstinių ir pasirinkimo sutarčių pavidalo priemonės, kurių pagrindinė paskirtis – prekyba kredito rizika. Jos skirtos prekiauti paskolų ir garantijų išipareigojimų nevykdymo rizika. Kaip ir kitos išvestinės finansinės priemonės jos dažnai sudaromos pagal standartinius pagrindinius teisinius susitarimus, numatant įkeitimo ir maržų nustatymo procedūras, kad būtų galima atlikti rinkos vertinimą. Rizikos pardavėjas (garantijos turėtojas) perduoda kredito riziką rizikos pirkėjui (garantijos teikėjui) už tam tikrą išmoką. Jei kredito išipareigojimai nevykdomi, rizikos pirkėjas sumoka rizikos pardavėjui.</p>
Samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai (AF.72)	<p>Finansinis turtas, sudarytas iš tam tikrą dieną (teisių suteikimo dieną) sudarytų susitarimų, pagal kuriuos samdomasis darbuotojas gali įsigyti tam tikrą darbdavio akcijų kiekį nustatyta kaina (iš anksto nustatyta kaina) nustatytu laiku (teisių įgyvendinimo dieną) arba per tam tikrą laikotarpį (taikymo laikotarpį) nuo teisių įsigaliojimo dienos.</p>
Kitos gautinos / mokėtinos sumos (AF.8)	<p>Finansinis turtas, atsirandantis kaip finansinio ar nefinansinio sandorio atitinkamo tais atvejais, kai yra skirtumas tarp sandorio sudarymo laiko ir atitinkamo mokėjimo laiko.</p>
Prekybos kreditai ir išankstiniai mokėjimai (AF.81)	<p>Finansinis turtas, atsirandantis prekių tiekėjams ar paslaugų teikėjams suteikiant tiesioginius kreditus klientams, iš anksto mokant už nepabaigtus ar nepradėtus darbus arba klientams iš anksto mokant už dar nepristatytas prekes ar nesuteiktas paslaugas.</p>
Kitos gautinos / mokėtinos sumos, išskyrus prekybos kreditus ir išankstinius mokėjimus (AF.89)	<p>Finansinis turtas, atsirandantis dėl skirtumo tarp paskirstomųjų sandorių ar finansinių sandorių antrinėje rinkoje sudarymo laiko ir atitinkamo mokėjimo laiko.</p>
Papildomi straipsniai	<p>Sistemoje yra trys papildomi straipsniai, skirti atskirai pagrindinėje sistemoje neįvardytam turtui parodyti ir svarbūs norint atlikti konkretesnių aspektų analizę.</p>
Ilgalaikio vartojimo prekės (AN.m)	<p>Namų ūkių galutiniam vartojimui įsigytos ilgalaikės prekės (t. y. daiktai, kurių namų ūkiai nenaudoja vertei kaupti, arba kurių namų ūkiams priklausančios neinkorporuotos įmonės nenaudoja gamybai).</p>
Tiesioginės užsienio investicijos (AF.m1)	<p>Tiesioginės užsienio investicijos yra susijusios su ilgalaikiais santykiais, atitinkančiais vienos šalies institucinio vieneto rezidento (tiesioginio investuotojo) ilgalaikius interesus, susijusius su kitos šalies instituciniu vienetu rezidentu. Tiesioginio investuotojo tikslas – turėti didelę įtaką valdant vieneta, į kurį jis yra investavęs.</p>
Neveiksnių paskolos (AF.m2)	<p>Skola vadinama neveiksniu, kai bent 90 dienų vėluojama mokėti palūkanas arba pagrindinę paskolos dalį, arba 90 dienų ar ilgesnio laikotarpio mokėtinos palūkanos buvo kapitalizuotos, perfinansuotos arba atidėtos susitarimu, arba mokėjimai vėluoja mažiau nei 90 dienų, tačiau yra kitų patikimų priežasčių (pvz., debitorius pateikė prašymą pradėti bankroto procedūrą) abejoti, ar visa paskola bus grąžinta.</p>

7.2 PRIEDAS

LAIKOTARPIO PRADŽIOS IR PABAIGOS BALANSŲ POKYČIŲ LENTELĖ

7.2 priede pateikiama laikotarpio pradžios ir pabaigos balansų pokyčių lentelė, kurioje išsamiau nurodomi skirtingi visų turto kategorijų vertės pokyčiai balanse: pokyčiai dėl sandorių, kitų turto apimties pokyčių ar vertės padidėjimo ir sumažėjimo.

Turto, įsipareigojimų ir grynosios vertės klasifikavimas	IV.1 Laikotarpio pradžios balansas	III.1 ir III.2 Sandoriai	III.3.1 Kiti apimties pokyčiai	III.3.2 Vertės padidėjimas ir sumažėjimas		IV.3 Laikotarpio pabaigos balansas
				III.3.2.1 Neutralusis vertės padidėjimas ir sumažėjimas	III.3.2.2 Realusis vertės padidėjimas ir sumažėjimas	
Nefinansinis turtas	AN.	P.5, NP	K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62.	K.71	K.72	AN.
Sukurtas nefinansinis turtas	AN.1	P.5	K.1, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.1
Ilgalaikis turtas ⁽¹⁾	AN.11	P.51g, P.51c	K.1, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.11
Būstas	AN.111	P.51g, P.51c	K.1, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.111
Kiti pastatai ir statiniai	AN.112	P.51g, P.51c	K.1, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.112
Mašinos ir įrenginiai	AN.113	P.51g, P.51c	K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.113
Ginklų sistemos	AN.114	P.51g, P.51c	K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.114
Auginami biologiniai ištekliai	AN.115	P.51g, P.51c	K.1, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.115
Intelektinės nuosavybės produktai	AN.117	P.51g, P.51c	K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.117
Atsargos pagal atsargų rūšį	AN.12	P.52	K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.12
Vertybės	AN.13	P.53	K.1, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.13
Nesukurtas nefinansinis turtas	AN.2	NP	K.1, K.21, K.22, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.2
Gamtos ištekliai	AN.21	NP.1	K.1, K.21, K.22, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.21
Žemė	AN.211	NP.1	K.1, K.22, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.211
Mineralų ir energinės atsargos	AN.212	NP.1	K.1, K.21, K.22, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.212

Turto, įsipareigojimų ir grynosios vertės klasifikavimas	IV.1 Laikotarpio pradžios balansas	III.1 ir III.2 Sandoriai	III.3.1 Kiti apimties pokyčiai	III.3.2 Vertės padidėjimas ir sumažėjimas		IV.3 Laikotarpio pabaigos balansas
				III.3.2.1 Neutralusis vertės padidėjimas ir sumažėjimas	III.3.2.2 Realusis vertės padidėjimas ir sumažėjimas	
Neauginami biologiniai išteklių	AN.213	NP.1	K.1, K.21, K.22, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.213
Vandens išteklių	AN.214	NP.1	K.1, K.21, K.22, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.214
Kiti gamtos išteklių	AN.215	NP.1	K.1, K.22, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.215
Radio dažnių spektras	AN.2151	NP.1	K.1, K.22, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.2151
Kita	AN.2159	NP.1	K.1, K.21, K.22, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.2159
Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	AN.22	NP.2	K.1, K.22, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.22
Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	AN.23	NP.3	K.1, K.22, K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AN.23
Finansinis turtas ar įsipareigojimai ⁽²⁾	AF	F	K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AF.
Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	AF.1	F.1	K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AF.1
Pinigai ir indėliai	AF.2	F.2	K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AF.2
Skolos vertybiniai popieriai	AF.3	F.3	K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AF.3
Paskolos	AF.4	F.4	K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AF.4
Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos (vienetai)	AF.5	F.5	K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AF.5
Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	AF.6	F.6	K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AF.6
Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	AF.7	F.7	K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AF.7
Kitos gautinos / mokėtinos sumos	AF.8	F.8	K.3, K.4, K.5, K.61, K.62	K.71	K.72	AF.8
Grynoji vertė	B.90	B.101	B.102	B.1031	B.1032	B.90

(1) Papildomas straipsnis: AN.m: Ilgalaikio vartojimo prekės.

(2) Papildomi straipsniai: AF.m1: papildomos tiesioginės užsienio investicijos; AF.m2: neveiksnių paskolos.

Balansuojamieji straipsniai

B.10	Grynosios vertės pokyčiai
B.101	Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų
B.102	Grynosios vertės pokyčiai dėl kitų turto apimties pokyčių
B.103	Grynosios vertės pokyčiai dėl nominaliojo vertės padidėjimo ir sumažėjimo
B.1031	Grynosios vertės pokyčiai dėl neutraliojo vertės padidėjimo ir sumažėjimo
B.1032	Grynosios vertės pokyčiai dėl realiojo vertės padidėjimo ir sumažėjimo
B.90	Grynoji vertė

Finansinio turto ir įsipareigojimų sandoriai

F.	Finansinio turto ir įsipareigojimų sandoriai
F.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)
F.2	Pinigai ir indėliai
F.3	Skolos vertybiniai popieriai
F.4	Paskolos
F.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos (vienetai)
F.6	Draudimas, pensijos ir standartinės garantijos
F.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai
F.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos

Prekių ir paslaugų sandoriai

P.5	Bendrojo kapitalo formavimas
P.51g	Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas
P.51c	Pagrindinio kapitalo vartojimas (-)
P.511	Ilgalaikio turto įsigijimas atėmus pardavimus / perleidimus
P.5111	Naujo ilgalaikio turto įsigijimas
P.5112	Esamo ilgalaikio turto įsigijimas
P.5113	Esamo ilgalaikio turto pardavimas / perleidimas
P.512	Nesukurto turto nuosavybės teisių perdavimo sąnaudos
P.52	Atsargų pokytis
P.53	Vertybių įsigijimas atėmus pardavimus / perleidimus

Kiti kaupiamieji straipsniai

NP	Nesukurto turto įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus
NP.1	Gamtos išteklių įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus
NP.2	Sutarčių, nuomos sutarčių ir licencijų įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus
NP.3	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus
K.1	Ekonominis turto atsiradimas
K.2	Ekonominis nesukurto turto praradimas
K.21	Gamtos išteklių išekvojimas
K.22	Kitas ekonominis nesukurto turto praradimas
K.3	Katastrofų nuostoliai
K.4	Neatlygintinas konfiskavimas
K.5	Niekur kitur nepriskirti kiti apimties pokyčiai
K.6	Klasifikavimo pokyčiai
K.61	Sektorių klasifikavimo ir struktūros pokyčiai
K.62	Turto ir įsipareigojimų klasifikavimo pokyčiai
K.7	Nominalusis vertės padidėjimas / sumažėjimas
K.71	Neutralusis vertės padidėjimas ir sumažėjimas
K.72	Realusis vertės padidėjimas ir sumažėjimas

8 SKYRIUS

SĄSKAITŲ SEKA

IVADAS

- 8.01. Šiame skyriuje pateikiama išsami informacija apie sąskaitas ir balansus nacionalinių sąskaitų sistemų sąskaitų sekoje. Be to, jame nustatoma vidaus ekonomikos sąveika su likusio pasaulio sektoriumi toje pačioje sekoje. Taip pat aprašoma prekių ir paslaugų sąskaita parodant prekių ir paslaugų išteklius ir panaudojimą pagrindžiančius sąskaitų rengimo apsektus. Skyriaus pabaigoje galiausiai pateikiamas integruotas ekonominių sąskaitų rinkinys, kuriame kiekvienas sektorius parodomas toje pačioje sąskaitoje agreguota sąskaitų įrašų forma.

Sąskaitų seka

- 8.02. Į ESS įrašomi srautai ir likučiai sutvarkytose sąskaitų grupėse apibūdinant ekonominį ciklą nuo gamybos ir pajamų formavimo, paskirstymo ir perskirstymo iki galutinio vartojimo. Galiausiai į ESS įrašomas likučio naudojimas taupymo forma, siekiant atsižvelgti į sukauptą turtą (finansinį ir nefinansinį).

- 8.03. Kiekvienoje sąskaitoje nurodomi ištekliai ir panaudojimas, kurie subalansuojami per balansuojamuosius straipsnius, dažniausiai sąskaitos panaudojimo pusėje. Balansuojamasis straipsnis toliau naudojamas kitoje sąskaitoje kaip pirmasis įrašas išteklių pusėje.

Sandorius struktūrizuoti įrašant į sąskaitas pagal loginę ekonominio tarnavimo laiko analizę nustatomi agreguoti rodikliai, būtini instituciniam sektoriui ar subsektoriui arba visai ekonomikai nagrinėti. Sąskaitos skirstomos taip, kad būtų pateikta pati svarbiausia ekonominė informacija, o kiekvienos sąskaitos balansuojamasis straipsnis – pagrindinis pateikiamos informacijos elementas.

- 8.04. Sąskaitos skirstomos į tris kategorijas:

- a) einamosios sąskaitos, susijusios su gamyba ir atitinkamu pajamų formavimu, paskirstymu ir perskirstymu bei šių pajamų galutiniu vartojimu. Pajamos, kurios nėra tiesiogiai naudojamos galutiniam vartojimui, nurodomos taupymo balansuojamajame straipsnyje, kuris toliau naudojamas kaupimo sąskaitose kaip pirmasis įrašas kapitalo sąskaitos išteklių pusėje;
- b) kaupimo sąskaitose analizuojami vienetų turto ir išipareigojimų pokyčiai ir sudaromos galimybės į sąskaitas įrašyti grynosios vertės pokyčius (turto ir išipareigojimų skirtumą);
- c) balanse nurodomas visas turtas ir išipareigojimai atskaitinio laikotarpio pradžioje ir pabaigoje, kartu su grynąja verte. Srautai, susiję su kiekvienu turto ir išipareigojimų straipsniu bei įrašyti į kaupimo sąskaitas, vėl nurodomi balansų pokyčių sąskaitoje.

- 8.05. Sąskaitų seka taikoma instituciniams vienetams, instituciniams sektoriams bei subsektoriams ir visai ekonomikai.

- 8.06. Balansuojamieji straipsniai pateikiami bendrąja ir grynąja verte. Jie pateikiami bendrąja verte, jeigu apskaičiuojami prieš atimant pagrindinio kapitalo vartojimą, ir grynąja verte, jeigu apskaičiuojami po minėto atėmimo. Pajamų balansuojamuosius straipsnius svarbiau išreikšti grynąja verte, nes kapitalo vartojimui reikia disponuojamųjų pajamų, ir, kad būtų išlaikytos ekonomikos kapitalo atsargos, šis poreikis turi būti patenkintas.

- 8.07. Sąskaitos pateikiamos dviem būdais:

- a) integruotų ekonominių sąskaitų forma, kai vienoje lentelėje parodomas visų institucinių sektorių, visos ekonomikos ir likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos;
- b) sąskaitų sekos forma, nurodant išsamesnę informaciją. Lentelės, kuriose pateikiama kiekviena sąskaita, yra šio skyriaus skirsnyje „Sąskaitų seka“.

- 8.08. 8.1 lentelėje pateikiama sąskaitų, balansuojamųjų straipsnių ir pagrindinių agreguotų rodiklių suvestinė. Pagrindinių agreguotų rodiklių kodas lentelėje nenurodytas, tačiau jis yra toks pat, kaip balansuojamųjų straipsnių kodas, tik po skaičiaus pridėjama žvaigždutė. Pavyzdžiui, pirminių pajamų balanso kodas yra B.5g, o atitinkamas bendrųjų nacionalinių pajamų pagrindinio agreguoto rodiklio kodas yra B.5*g.

- 8.09. Balansuojamieji straipsniai lentelėje nurodyti bendrosios vertės forma, o kode tai pažymėta g raide. Kiekvienam tokiam kodui yra grynoji vertė, kai atimamas kapitalo vartojimo įvertis. Pavyzdžiui, bendrosios pridėtinės vertės kodas B.1g, o grynosios vertės atitikmens (grynoji pridėtinė vertė), kai atimamas kapitalo vartojimas, – B.1n.

8.1 lentelė. Sąskaitų, balansuojamųjų straipsnių ir pagrindinių agreguotų rodiklių suvestinė

Sąskaitos								Balansuojamieji straipsniai	Pagrindiniai agreguoti rodikliai	
Visa institucinių sektorių sąskaitų seka										
Einamosios sąskaitos	I.	Gamybos sąskaita	I.	Gamybos sąskaita				B.1g	Bendroji pridėtinė vertė	Bendras vidaus produktas (BVP)
	II.	Pajamų paskirstymo ir panaudojimo sąskaitos	II.1	Pirminio pajamų paskirstymo sąskaitos	II.1.1	Pajamų formavimo sąskaita		B.2g B.3g	Bendras likutinis perteklius Bendrosios mišriosios pajamos	
					II.1.2	Pirminių pajamų išdėstymo sąskaita	II.1.2.1	B.4g	Bendrosios verslo pajamos	
							II.1.2.2	B.5g	Bendras pirminių pajamų balansas	Bendrosios nacionalinės pajamos (BNP)
			II.2	Antrinio pajamų paskirstymo sąskaita				B.6g	Bendrosios disponuojamosios pajamos	Bendrosios nacionalinės disponuojamosios pajamos
			II.3	Pajamų natūra perskirstymo sąskaita				B.7g	Bendrosios koreguotos disponuojamosios pajamos	
			II.4	Pajamų panaudojimo sąskaita	II.4.1	Disponuojamųjų pajamų panaudojimo sąskaita		B.8g	Bendras taupymas	Bendras nacionalinis taupymas
					II.4.2	Koreguotų disponuojamųjų pajamų panaudojimo sąskaita				
Kaupimo sąskaitos	III.	Kaupimo sąskaitos	III.1	Kapitalo sąskaita	III.1.1	Grynosios vertės pokyčių dėl taupymo ir kapitalo pervedimų sąskaita		B.101	Grynosios vertės pokytis dėl taupymo ir kapitalo pervedimų	
					III.1.2	Nefinansinio turto įsigijimo sąskaita		B.9	Grynasis skolinimas / grynasis skolinimasis	
			III.2	Finansinė sąskaita				B.9	Grynasis skolinimas / grynasis skolinimasis	

Sąskaitos								Balansuojamieji straipsniai		Pagrindiniai agreguoti rodikliai
			III.3	Kitų turto pokyčių sąskaita	III.3.1	Kitų turto apimties pokyčių sąskaita		B.102	Grynosios vertės pokyčiai dėl kitų turto apimties pokyčių	
					III.3.2	Perkainojimo sąskaitos		B.103	Grynosios vertės pokyčiai dėl nominaliojo vertės padidėjimo / sumažėjimo	
						III.3.2.1	Neutraliojo vertės padidėjimo / sumažėjimo sąskaita	B.1031	Grynosios vertės pokyčiai dėl neutraliojo vertės padidėjimo / sumažėjimo	
						III.3.2.2	Realiojo vertės padidėjimo / sumažėjimo sąskaita	B.1032	Grynosios vertės pokyčiai dėl realiojo vertės padidėjimo / sumažėjimo	
Balansai	IV.	Balansai	IV.1	Laikotarpio pradžios balansas				B.90	Grynoji vertė	Nacionalinė vertė
			IV.2	Balanso pokyčiai				B.10	Grynosios vertės pokyčiai, iš viso	Nacionalinės vertės pokyčiai
			IV.3	Laikotarpio pabaigos balansas				B.90	Grynoji vertė	Nacionalinė vertė

8.1 lentelė. Sąskaitų, balansuojamųjų straipsnių ir pagrindinių agreguotų rodiklių suvestinė (tęsinys)

Sąskaitos								Balansuojamieji straipsniai		Pagrindiniai agreguoti rodikliai
Sandorių sąskaitos										
	0.	Prekių ir paslaugų sąskaitos								
Likusio pasaulio sektoriaus sąskaita (išorės sandorių sąskaita)										
Einamoji sąskaita	V.	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	V.I	Prekių ir paslaugų išorės sąskaita				B.11	Prekių ir paslaugų išorės balansas	Prekių ir paslaugų išorės balansas
			V.II	Pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų išorės sąskaita				B.12	Einamasis išorės balansas	Einamasis išorės balansas
Kaupimo sąskaitos			V.III	Išorės kaupimo sąskaitos	V.III.1	Kapitalo sąskaita	V.III.1.1	Grynosios vertės pokyčių dėl einamojo išorės balanso ir kapitalo pervedimų sąskaita	B.101	Grynosios vertės pokyčiai dėl einamojo išorės balanso ir kapitalo pervedimų

Sąskaitos							Balansuojamieji straipsniai		Pagrindiniai agreguoti rodikliai		
						V.III.1.2	Nefinansinio turto įsigijimo sąskaita	B.9	Grynasis skolinimas / grynasis skolinimasis		
					V.III.2	Finansinė sąskaita		B.9	Grynasis skolinimas / grynasis skolinimasis	Grynasis skolinimas / grynasis skolinimasis	
					V.III.3	Kitų turto pokyčių sąskaita	V.III.3.1	Kitų turto apimties pokyčių sąskaita	B.102	Grynosios vertės pokyčiai dėl kitų turto apimties pokyčių	
							V.III.3.2	Perkainojimo sąskaitos	B.103	Grynosios vertės pokyčiai dėl nominaliojo vertės padidėjimo / sumažėjimo	
Balansai			V.IV	Turto ir įsipareigojimų išorės sąskaita	V.IV.1	Laikotarpio pradžios balansas			B.90	Grynoji vertė	Grynoji išorės finansinė pozicija
					V.IV.2	Balanso pokyčiai			B.10	Grynosios vertės pokyčiai	
					V.IV.3	Laikotarpio pabaigos balansas			B.90	Grynoji vertė	Grynoji išorės finansinė pozicija

SĄSKAITŲ SEKA**Einamosios sąskaitos****Gamybos sąskaita (I)**

- 8.10. Gamybos sąskaitoje (I) pateikiami su gamybos procesu susiję sandoriai. Ji rengiama instituciniams sektoriams ir ekonominės veiklos rūšims. Jos ištekliams priskiriama produkcija, o panaudojimui – tarpinis vartojimas.
- 8.11. Gamybos sąskaitoje nurodomas vienas svarbiausių sistemos balansuojamųjų straipsnių – pridėtinė vertė arba vertė, kurią sukuria bet koks gamybinę veiklą vykdančias vienetas, be to, joje nurodomas esminis agreguotas rodiklis – bendrasis vidaus produktas. Pridėtinė vertė ekonominiu požiūriu yra svarbi ir instituciniams sektoriams, ir ekonominės veiklos rūšims.
- 8.12. Pridėtinė vertė (sąskaitos balansuojamasis straipsnis) gali būti apskaičiuota prieš atsižvelgiant į pagrindinio kapitalo vartojimą arba po to, t. y. bendrąja arba grynąja verte. Atsižvelgiant į tai, kad produkcija vertinama bazinėmis kainomis, o tarpinis vartojimas – pirkėjų kainomis, pridėtinei vertei nepriskiriami mokesčiai produktams atėmus subsidijas.
- 8.13. Gamybos sąskaitoje visos ekonomikos lygmeniu, be prekių ir paslaugų produkcijos, ištekliams priskiriami mokesčiai produktams atėmus subsidijas. Tai leidžia bendrąjį vidaus produktą (rinkos kainomis) pateikti kaip balansuojamąjį straipsnį. Šio pagrindinio agreguoto balansuojamojo straipsnio, t. y. pridėtinės vertės visos ekonomikos lygmeniu, pakoreguotos pagal rinkos kainas, kodas yra B.1*g, ir tai yra BVP rinkos kainomis. Grynojo vidaus produkto (GVP) kodas – B.1*n.
- 8.14. Netiesiogiai apskaičiuotos finansinio tarpininkavimo paslaugos (NAFTAP) naudotojams priskiriamos kaip išlaidos. Dėl to dalį palūkanų mokėjimo finansiniams tarpininkams reikia perklasifikuoti kaip mokėjimą už paslaugas ir priskirti finansinio tarpininkavimo paslaugų teikėjų produkcijai. Lygiavertė vertė nurodoma kaip naudotojų vartojimas. BVP vertei poveikio turi galutiniam vartojimui, eksportui ir importui priskirta NAFTAP suma.

8.2 lentelė. I sąskaita. Gamybos sąskaita

Panaudojimas											
		Atitinkami įrašai iš		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Iš viso	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Visa ekonomika	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Namų ūkiai	Valdžios sektorius	Finansų bendrovės	Ne finansų bendrovės		Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai	
3 604	3 604									P.1	Produkcija
3 077	3 077									P.11	Rinkos produkcija
147	147									P.12	Produkcija savo galutiniam naudojimui
380	380									P.13	Ne rinkos produkcija
1 883			1 883	17	115	222	52	1 477		P.2	Tarpinis vartojimas
133	133									D.21–D.31	Mokesčiai produktams atėmus subsidijas
1 854			1 854	15	155	126	94	1 331		B.1g/B.1*g	Bendroji pridėtinė vertė / bendrasis vidaus produktas
222			222	3	23	27	12	157		P.51c	Pagrindinio kapitalo vartojimas
1 632			1 632	12	132	99	82	1 174		B.1n/B.1*n	Grynoji pridėtinė vertė / grynasis vidaus produktas

Ištekliai										
		Atitinkami įrašai iš		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	
	Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai	Ne finansų bendrovės	Finansų bendrovės	Valdžios sektorius	Namų ūkiai	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Visa ekonomika	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Iš viso
P.1	Produkcija	2 808	146	348	270	32	3 604			3 604
P.11	Rinkos produkcija	2 808	146	0	123	0	3 077			3 077
P.12	Produkcija savo galutiniam naudojimui	0	0	0	147	0	147			147
P.13	Ne rinkos produkcija			348		32	380			380
P.2	Tarpinis vartojimas								1 883	1 883
D.21-D.31	Mokesčiai produktams atėmus subsidijas						133			133
B.1g/B.1*g	Bendroji pridėtinė vertė / bendrasis vidaus produktas									
P.51c	Pagrindinio kapitalo vartojimas									
B.1n/B.1*n	Grynoji pridėtinė vertė / grynasis vidaus produktas									

Pajamų paskirstymo ir panaudojimo sąskaitos (II)

- 8.15. Pajamų paskirstymas ir panaudojimas nagrinėjamas keturiais etapais: pirminis išdėstymas, antrinis paskirstymas, perskirstymas natūra ir pajamų panaudojimas.

Pirmasis etapas susijęs su pajamų, gautų tiesiogiai po gamybos proceso, formavimu ir jų paskirstymu gamybos veiksniais (darbo jėga, kapitalas) bei valdžios sektoriui (per gamybos bei importo mokesčius ir subsidijas). Tai leidžia nustatyti likutinį perteklių (arba mišriąsias pajamas namų ūkių atveju) ir pirmines pajamas.

Antruoju etapu fiksuojamas pajamų perskirstymas per kitus nei socialinius pervedimus natūra ir kapitalo pervedimus. Taip gaunamos disponuojamosios pajamos kaip balansuojamasis straipsnis.

Trečiuoju etapu valdžios sektoriaus ir namų ūkiams paslaugas teikiančių NPI visuomenei suteiktos individualios paslaugos laikomos namų ūkių galutinio vartojimo dalimi ir priskirtos namų ūkių pajamoms. Tą galima padaryti per dvi sąskaitas su koreguotais straipsniais. Sukuriama pajamų natūra perskirstymo sąskaita, kurioje prie išteklių nurodomos namų ūkių priskaičiuotos papildomos pajamos, o atitinkamas valdžios sektoriaus ir namų ūkiams paslaugas teikiančių NPI panaudojimas nurodomas kaip sąlyginis pervedimas iš šių sektorių. Taip sudaromas balansuojamasis straipsnis, vadinamas koreguotomis disponuojamosiomis pajamomis, kuris visiškai atitinka disponuojamąsias pajamas visos ekonomikos lygmeniu, tačiau skiriasi namų ūkiams, valdžios sektoriui ir namų ūkiams paslaugas teikiančioms NPI.

Ketvirtuoju etapu disponuojamosios pajamos perkeliama į kitą sąskaitą – disponuojamųjų pajamų panaudojimo sąskaitą, kurioje nurodoma, kaip naudojamos pajamos, o balansuojamasis straipsnis yra taupymas. Kai individualios paslaugos pripažįstamos kaip namų ūkių vartojimas per pajamų natūra perskirstymo sąskaitą, koreguotų disponuojamųjų pajamų panaudojimo sąskaitoje nurodoma, kaip namų ūkiai šias koreguotas disponuojamąsias pajamas išleidžia socialiniams pervedimams natūra, gautiems iš valdžios sektoriaus ir namų ūkiams paslaugas teikiančių NPI, pridėdant socialinių pervedimų natūra vertę prie namų ūkių galutinio vartojimo, kad būtų gautas faktinio galutinio vartojimo rodiklis. Valdžios sektoriaus ir namų ūkiams paslaugas teikiančių NPI vartojimas sumažinamas tokia pačia ir priešinga suma, kad, apskaičiuojant valdžios, namų ūkiams paslaugas teikiančių NPI ir namų ūkių sektorių taupymą, šiuo metodu gautas taupymo balansuojamasis straipsnis kiekvienam sektoriui būtų toks pat, kaip ir skaičiuojant įprastiniu metodu.

Pirminio pajamų paskirstymo sąskaitos (II.1)**Pajamų formavimo sąskaita (II.1.1)**

Pajamų formavimo sąskaitos išdėstymas pagal institucinius sektorius nurodytas 8.3 lentelėje.

- 8.16. Pajamų formavimo sąskaita išteklių ir panaudojimo lentelių pusėse pateikiama ir pagal ekonominės veiklos rūšis.

- 8.17. Pajamų formavimo sąskaitoje pateikiami su pirminėmis pajamomis susiję sandoriai pajamų šaltinio, o ne pajamų panaudojimo pagal sektorius požiūriu.

- 8.18. Joje parodoma, kaip pridėtinė vertė apima atlygį darbuotojams ir kitus gamybos mokesčius (atėmus subsidijas). Balansuojamasis straipsnis yra likutinis perteklius, t. y. perteklius (arba trūkumas) iš gamybinės veiklos prieš atsižvelgiant į palūkanas, rentą ar kitus mokesčius, kuriuos gamybos vienetas:

a) privalo sumokėti už finansinį turtą arba gamtos išteklius, kurie yra pasiskolinti ar išsinuototi;

b) privalo gauti už finansinį turtą arba už gamtos išteklius, kurių savininkas jis yra.

- 8.19. Namų ūkių sektoriaus nekorporuotų įmonių pajamų formavimo sąskaitos balansuojamajam straipsniui netiesiogiai priskiriama dedamoji, atitinkanti atlyginimą už savininko arba jo šeimos narių atliktą darbą. Šioms savarankiškai dirbančių asmenų pajamoms būdingos darbo užmokesčio ir pelno iš darbo, kurį asmuo atliko kaip verslininkas, savybės. Šios pajamos, kurios nėra vien darbo užmokestis ar pelnas, vadinamos mišriosiomis pajamomis.

- 8.20. Kai savininkas, gyvenantis nuosavame namų ūkyje, savo reikmėms tenkinti teikia būsto paslaugas, pajamų formavimo sąskaitos balansuojamasis straipsnis yra likutinis perteklius, o ne mišriosios pajamos.

8.3 lentelė. II.1.1 sąskaita. Pajamų formavimo sąskaita

Panaudojimas										
Atitinkami įrašai iš		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11			
Iš viso	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Visa ekonomika	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Namų ūkiai	Valdžios sektorius	Finansų bendrovės	Ne finansų bendrovės	Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai	
									B.1g/B.1*g	Bendroji pridėtinė vertė / bendrasis vidaus produktas
									B.1n/B.1*n	Grynoji pridėtinė vertė / grynasis vidaus produktas
1 150			1 150	11	11	98	44	986	D.1	Atlygis darbuotojams
950			950	6	11	63	29	841	D.11	Darbo užmokestis
200			200	5	0	55	5	145	D.12	Socialinės darbdavių įmokos
181			181	4	0	51	4	132	D.121	Faktinės darbdavių socialinės įmokos
168			168	4	0	48	4	122	D.1211	Faktinės darbdavių pensijų įmokos
13			13	0	0	3	0	10	D.1212	Faktinės darbdavių ne pensijų įmokos
19			19	1	0	4	1	13	D.122	Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos
18			18	1	0	4	1	12	D.1221	Sąlyginės darbdavių pensijų įmokos
1			1	0	0	0	0	1	D.1222	Sąlyginės darbdavių ne pensijų įmokos
235		0	235						D.2	Gamybos ir importo mokesčiai
141		0	141						D.21	Mokesčiai produktams
121		0	121						D.211	Pridėtinės vertės pobūdžio mokesčiai (PVM)
17		0	17						D.212	Importo mokesčiai ir muitai, išskyrus PVM
17		0	17						D.2121	Importo muitai
0		0	0						D.2122	Importo mokesčiai, išskyrus PVM ir muitus
3		0	3						D.214	Mokesčiai produktams, išskyrus PVM ir importo mokesčius
94		0	94	1	0	1	4	88	D.29	Kiti gamybos mokesčiai
-44		0	-44						D.3	Subsidijos
-8		0	-8						D.31	Subsidijos produktams

Ištekliai										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Atitinkami įrašai iš		
	Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai	Ne finansų bendrovės	Finansų bendrovės	Valdžios sektorius	Namų ūkiai	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Visa ekonomika	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Iš viso
D.1211	Faktinės darbdavių pensijų įmokos									
D.1212	Faktinės darbdavių ne pensijų įmokos									
D.122	Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos									
D.1221	Sąlyginės darbdavių pensijų įmokos									
D.1222	Sąlyginės darbdavių ne pensijų įmokos									
D.2	Gamybos ir importo mokesčiai								0	
D.21	Mokesčiai produktams								0	
D.211	Pridėtinės vertės pobūdžio mokesčiai (PVM)								0	
D.212	Importo mokesčiai ir muitai, išskyrus PVM								0	
D.2121	Importo muitai								0	
D.2122	Importo mokesčiai, išskyrus PVM ir muitus								0	
D.214	Mokesčiai produktams, išskyrus PVM ir importo mokesčius								0	
D.29	Kiti gamybos mokesčiai								0	
D.3	Subsidijos								0	
D.31	Subsidijos produktams								0	
D.311	Importo subsidijos								0	
D.319	Kitos subsidijos produktams								0	
D.39	Kitos subsidijos gamybai								0	
B.2g	Bendrasis likutinis perteklius									
B.3g	Bendrosios mišriosios pajamos									
B.2n	Grynasis likutinis perteklius									
B.3n	Grynosios mišriosios pajamos									

Pirminių pajamų išdėstymo sąskaita (II.1.2)

- 8.21. Pirminių pajamų išdėstymo sąskaitoje, priešingai nei pajamų formavimo sąskaitoje, vienetai rezidentai ir instituciniai sektoriai vertinami kaip pirminių pajamų gavėjai, o ne kaip gamintojai.
- 8.22. Pirminės pajamos – tai pajamos, kurias vienetai rezidentai gauna dėl savo tiesioginio dalyvavimo gamybos procese, ir finansinio turto ar gamtos išteklių savininko gaunamos pajamos už kitam instituciniam vienetui suteiktas lėšas arba suteiktą teisę disponuoti jo gamtos ištekliais.
- 8.23. Namų ūkių sektoriuje atlygis darbuotojams (D.1) kaip išteklių įrašas pirminių pajamų išdėstymo sąskaitoje nėra toks pat kaip D.1 įrašas pajamų formavimo sąskaitos panaudojimo pusėje. Namų ūkių pajamų formavimo sąskaitos panaudojimo pusėje nurodoma, kiek sumokėta namų ūkių sektoriaus verslo veikloje įdarbintiems darbuotojams. Namų ūkių sektoriaus pirminių pajamų išdėstymo sąskaitoje išteklių pusėje nurodoma visa su užimtumu susijusio atlygio suma, kurią namų ūkių sektorius uždirba kaip samdomasis darbuotojas verslo, valdžios sektoriuje ir pan. Taigi namų ūkių išdėstymo sąskaitos įrašo vertė yra daug didesnė už namų ūkių sektoriaus pajamų formavimo sąskaitos įrašo vertę.
- 8.24. Pirminių pajamų išdėstymo sąskaita (II.1.2) gali būti apskaičiuota tik instituciniams sektoriams ir subsektoriams, nes pagal ekonominės veiklos rūšis tam tikrų su finansavimu (skolintas kapitalas ir skolinimasis) ir turtu susijusių srautų neįmanoma suskirstyti.
- 8.25. Pirminių pajamų išdėstymo sąskaita skirstoma į verslo pajamų sąskaitą (II.1.2.1) ir kitų pirminių pajamų išdėstymo sąskaitą (II.1.2.2). 8.4 lentelė.

8.4 lentelė. II.1.2 sąskaita. Pirminių pajamų išdėstymo sąskaita

Panaudojimas											
		Atitinkami įrašai iš		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Iš viso	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Visa ekonomika	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Namų ūkiai	Valdžios sektorius	Finansų bendrovės	Ne finansų bendrovės		Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai	
										B.2g	Bendrasis likutinis perteklius
										B.3g	Bendrosios mišriosios pajamos
										B.2n	Grynasis likutinis perteklius
										B.3n	Grynosios mišriosios pajamos
6		6								D.1	Atlygis darbuotojams
6		6								D.11	Darbo užmokestis
0		0								D.12	Socialinės darbdavių įmokos
0		0								D.121	Faktinės darbdavių socialinės įmokos
0		0								D.1211	Faktinės darbdavių pensijų įmokos
0		0								D.1212	Faktinės darbdavių ne pensijų įmokos
0		0								D.122	Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos
0		0								D.1221	Sąlyginės darbdavių pensijų įmokos
0		0								D.1222	Sąlyginės darbdavių ne pensijų įmokos
0										D.2	Gamybos ir importo mokesčiai
0										D.21	Mokesčiai produktams
0										D.211	Pridėtinės vertės pobūdžio mokesčiai (PVM)
0										D.212	Importo mokesčiai ir muitai, išskyrus PVM
0										D.2121	Importo muitai
0										D.2122	Importo mokesčiai, išskyrus PVM ir muitus

Panaudojimas										
	Atitinkami įrašai iš		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Iš viso	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Visa ekonomika	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Namų ūkiai	Valdžios sektorius	Finansų bendrovės	Ne finansų bendrovės		Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai
0									D.214	Mokesčiai produktams, išskyrus PVM ir importo mokesčius
0									D.29	Kiti gamybos mokesčiai
0									D.3	Subsidijos
0									D.31	Subsidijos produktams
0									D.311	Importo subsidijos
0									D.319	Kitos subsidijos produktams
0									D.39	Kitos subsidijos gamybai
435		44	391	6	41	42	168	134	D.4	Nuosavybės pajamos
230		13	217	6	14	35	106	56	D.41	Palūkanos
79		17	62	0			15	47	D.42	Bendrovių paskirstomosios pajamos
67		13	54				15	39	D.421	Dividendai
12		4	8				0	8	D.422	Lėšos, išimtos iš kvazibendrovių pajamų
14		14	0				0	0	D.43	Reinvestuotos tiesioginių užsienio investicijų pajamos
47		0	47				47		D.44	Kitos investicijų pajamos
25		0	25				25		D.441	Draudėjams priskirtinos investicijų pajamos
8		0	8				8		D.442	Investicijų pajamos, mokėtinos pagal pensinius įsipareigojimus / teises

Panaudojimas										
		Atitinkami įrašai iš		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	
Iš viso	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Visa ekonomika	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Namų ūkiai	Valdžios sektorius	Finansų bendrovės	Ne finansų bendrovės		Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai
14		0	14				14		D.443	Investicijų pajamos, priskirtinos kolektyvinio investavimo fondų akcininkams
6		0	6				6		D.4431	Dividendai, priskirtini kolektyvinio investavimo fondų akcininkams
8		0	8				8		D.4432	Nepaskirstytasis pelnas, priskirtinas kolektyvinio investavimo fondų akcininkams
653			65	0	27	7	0	31	D.45	Renta
1 864			1 864	4	1 381	198	27	254	B.5g/B.5*g	Bendrasis pirminių pajamų balansas / bendrosios nacionalinės pajamos
1 642			1 642	1	1 358	171	15	97	B.5n/B.5*n	Grynasis pirminių pajamų balansas / grynosios nacionalinės pajamos

8.4 lentelė. II.1.2 sąskaita. Pirminių pajamų išdėstymas (tęsinys)

Ištekliai										
		Atitinkami įrašai iš		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	
	Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai	Ne finansų bendrovės	Finansų bendrovės	Valdžios sektorius	Namų ūkiai	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Visa ekonomika	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Iš viso
B.2g	Bendrasis likutinis perteklius	292	46	27	84	3	452			452
B.3g	Bendrosios mišriosios pajamos				61		61			61
B.2n	Grynasis likutinis perteklius	135	34	0	69	0	238			238
B.3n	Grynosios mišriosios pajamos				53		53			53
D.1	Atlygis darbuotojams				1 154		1 154	2		1 156

Ištekliai										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Atitinkami įrašai iš		
	Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai	Ne finansų bendrovės	Finansų bendrovės	Valdžios sektorius	Namų ūkiai	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Visa ekonomika	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Iš viso
D.11	Darbo užmokestis				954		954	2		956
D.12	Socialinės darbdavių įmokos				200		200	0		200
D.121	Faktinės darbdavių socialinės įmokos				181		181	0		181
D.1211	Faktinės darbdavių pensijų įmokos				168		168	0		168
D.1212	Faktinės darbdavių ne pensijų įmokos				13		13	0		13
D.122	Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos				19		19	0		19
D.1221	Sąlyginės darbdavių pensijų įmokos				18		18	0		18
D.1222	Sąlyginės darbdavių ne pensijų įmokos				1		1	0		1
D.2	Gamybos ir importo mokesčiai			235			235			235
D.21	Mokesčiai produktams			141			141			141
D.211	Pridėtinės vertės pobūdžio mokesčiai (PVM)			121			121			121
D.212	Importo mokesčiai ir muitai, išskyrus PVM			17			17			17
D.2121	Importo muitai			17			17			17
D.2122	Importo mokesčiai, išskyrus PVM ir muitus			0			0			0
D.214	Mokesčiai produktams, išskyrus PVM ir importo mokesčius			3			3			3
D.29	Kiti gamybos mokesčiai			94			94			94
D.3	Subsidijos			- 44			- 44			- 44
D.31	Subsidijos produktams			- 8			- 8			- 8
D.311	Importo subsidijos			0			0			0

Verslo pajamų sąskaita (II.1.2.1)

- 8.26. Verslo pajamų sąskaitoje siekiama nustatyti balansuojamojo straipsnio sumą, kuri atitinka einamojo laikotarpio pelną prieš paskirstymą ir prieš sumokant pajamų mokesčius, kaip paprastai daroma verslo apskaitoje.
- 8.27. Valdžios sektoriaus ir namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų verslo pajamų sąskaita susijusi tik su jų rinkos veikla.
- 8.28. Verslo pajamos atitinka likutinį perteklių arba mišriąsias pajamas (išteklių pusėje):
- pridėjus* nuosavybės pajamas, gautinas iš finansinio ir kitokio įmonei priklausančio turto (išteklių pusėje);
- atėmus* įmonės mokėtinas palūkanas už skolas, kitas mokėtinas investicijų pajamas ir rentą, mokėtiną už žemę bei kitus gamtos išteklius, kuriuos nuomojasi įmonė (panaudojimo pusėje).
- Nuosavybės pajamos, mokėtinos dividendų forma, lėšos, išimtos iš kvazibendrovių pajamų, arba reinvestuotos tiesioginių užsienio investicijų pajamos iš verslo pajamų neatimamos.

Kitų pirminių pajamų išdėstymo sąskaita (II.1.2.2)

- 8.29. Kitų pirminių pajamų išdėstymo sąskaitoje siekiama nuo verslo pajamų sąvokos grįžti prie pirminių pajamų sąvokos. Todėl šioje sąskaitoje yra į verslo pajamų sąskaitą neįrašytų pirminių pajamų elementų:
- a) bendrovių atveju – paskirstyti dividendai, lėšos, išimtos iš kvazibendrovių pajamų, ir reinvestuotos tiesioginių užsienio investicijų pajamos (panaudojimo pusėje);
- b) namų ūkių atveju:
- 1) mokėtinos nuosavybės pajamos, išskyrus rentą ir mokėtinas palūkanas, susijusias su verslo veikla (panaudojimo pusėje);
 - 2) atlygis darbuotojams (išteklių pusėje);
 - 3) gautinos nuosavybės pajamos, išskyrus pajamas, gautinas iš įmonės veiklos (išteklių pusėje);
- c) valdžios sektoriaus atveju:
- 1) mokėtinos nuosavybės pajamos, išskyrus pajamas, mokėtinas dėl rinkos veiklos (panaudojimo pusėje);
 - 2) gamybos ir importo mokesčiai atėmus subsidijas (išteklių pusėje);
 - 3) gautinos nuosavybės pajamos, išskyrus pajamas, gautinas dėl rinkos veiklos (išteklių pusėje).

8.5 lentelė. II.1.2.1 sąskaita. Verslo pajamos

Panaudojimas											
		Atitinkami įrašai iš		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Iš viso	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Visa ekonomika	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Namų ūkiai	Valdžios sektorius	Finansų bendrovės	Ne finansų bendrovės		Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai	
										B.2g	Bendrasis likutinis perteklius
										B.3g	Bendrosios mišriosios pajamos
										B.2n	Grynasis likutinis perteklius
										B.3n	Grynosios mišriosios pajamos
240			240				153	87	D.4	D.4	Nuosavybės pajamos
162			162				106	56	D.41	D.41	Palūkanos
										D.42	Bendrovių paskirstomosios pajamos
										D.421	Dividendai
										D.422	Lėšos, išimtos iš kvazibendrovių pajamų
										D.43	Reinvestuotos tiesioginių užsienio investicijų pajamos
47			47				47		D.44	D.44	Kitos investicijų pajamos
25			25				25		D.441	D.441	Draudėjams priskirtinos investicijų pajamos
8			8				8		D.442	D.442	Investicijų pajamos, mokėtinos pagal pensinius įsipareigojimus / teises
14			14				14		D.443	D.443	Investicijų pajamos, priskirtinos kolektyvinio investavimo fondų acininkams
31			31				0	31	D.45	D.45	Renta
343			343				42	301	B.4g	B.4g	Bendrosios verslo pajamos
174			174				30	144	B.4n	B.4n	Grynosios verslo pajamos

8.5 lentelė. II.1.2.1 sąskaita. Verslo pajamos (tęsinys)

Ištekliai										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Atitinkami įrašai iš		
	Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai	Ne finansų bendrovės	Finansų bendrovės	Valdžios sektorius	Namų ūkiai	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Visa ekonomika	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Iš viso
B.2g	Bendrasis likutinis perteklius	292	46	27	84	3	452			452
B.3g	Bendrosios mišriosios pajamos				61		61			61
B.2n	Grynasis likutinis perteklius	135	34	0	69	0	238			238
B.3n	Grynosios mišriosios pajamos				53		53			53
D.4	Nuosavybės pajamos	96	149				245			245
D.41	Palūkanos	33	106				139			139
D.42	Bendrovių paskirstomosios pajamos	10	25				35			35
D.421	Dividendai	10	25				35			35
D.422	Lėšos, išimtos iš kvazibendrovių pajamų						0			0
D.43	Reinvestuotos tiesioginių užsienio investicijų pajamos	4	7				11			11
D.44	Kitos investicijų pajamos	8	8				16			16
D.441	Draudėjams priskirtinos investicijų pajamos	5					5			5
D.442	Investicijų pajamos, mokėtinos pagal pensinius įsipareigojimus / teises						0			0
D.443	Investicijų pajamos, priskirtinos kolektyvinio investavimo fondų acininkams	3	8				11			11
D.45	Renta	41	3				44			44
B.4g	Bendrosios verslo pajamos									
B.4n	Grynosios verslo pajamos									

8.5 lentelė. II.1.2.2 sąskaita. Kitų pirminių pajamų išdėstymas

Panaudojimas											
		Atitinkami įrašai iš		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Iš viso	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Visa ekonomika	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Namų ūkiai	Valdžios sektorius	Finansų bendrovės	Ne finansų bendrovės		Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai	
										B.4g	Bendrosios verslo pajamos
										B.4n	Grynosios verslo pajamos
6		6								D.1	Atlygis darbuotojams
6		6								D.11	Darbo užmokestis
										D.12	Socialinės darbdavių įmokos
										D.121	Faktinės darbdavių socialinės įmokos
										D.122	Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos
										D.2	Gamybos ir importo mokesčiai
										D.21	Mokesčiai produktams
										D.211	Pridėtinės vertės pobūdžio mokesčiai (PVM)
										D.212	Importo mokesčiai ir muitai, išskyrus PVM
										D.2121	Importo muitai
										D.2122	Importo mokesčiai, išskyrus PVM ir muitus
										D.214	Mokesčiai produktams, išskyrus PVM ir importo mokesčius
										D.29	Kiti gamybos mokesčiai
										D.3	Subsidijos
										D.31	Subsidijos produktams
										D.311	Importo subsidijos

Panaudojimas										
Atitinkami įrašai iš		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11			
Iš viso	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Visa ekonomika	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Namų ūkiai	Valdžios sektorius	Finansų bendrovės	Ne finansų bendrovės	Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai	
									D.319	Kitos subsidijos produktams
									D.39	Kitos subsidijos gamybai
214		63	151	6	41	42	15	47	D.4	Nuosavybės pajamos
68		13	55	6	14	35			D.41	Palūkanos
98		36	62				15	47	D.42	Bendrovių paskirstomosios pajamos
54		0	54				15	39	D.421	Dividendai
44		36	8					8	D.422	Lėšos, išimtos iš kvazibendrovių pajamų
14		14	0						D.43	Reinvestuotos tiesioginių užsienio investicijų pajamos
									D.44	Kitos investicijų pajamos
									D.441	Draudėjams priskirtinos investicijų pajamos
									D.442	Investicijų pajamos, mokėtinos pagal pensinius įsipareigojimus / teises
									D.443	Investicijų pajamos, priskirtinos kolektyvinio investavimo fondų acininkams
34			34	0	27	7			D.45	Renta
1 864			1 864	4	1 381	198	27	254	B.5g/B.5*g	Bendrasis pirminių pajamų balansas / bendrosios nacionalinės pajamos
1 642			1 642	1	1 358	171	15	97	B.5n/B.5*n	Grynasis pirminių pajamų balansas / grynosios nacionalinės pajamos

8.5 lentelė. II.1.2.2 sąskaita. Kitų pirminių pajamų išdėstymas (tęsinys)

		Ištekliai								
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Atitinkami įrašai iš		
Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai		Ne finansų bendrovės	Finansų bendrovės	Valdžios sektorius	Namų ūkiai	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Visa ekonomika	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Iš viso
B.4g	Bendrosios verslo pajamos	301	42				343			343
B.4n	Grynosios verslo pajamos	144	30				174			174
D.1	Atlygis darbuotojams				1 154		1 154	2		1 156
D.11	Darbo užmokestis				954		954	2		956
D.12	Socialinės darbdavių įmokos				200		200			200
D.121	Faktinės darbdavių socialinės įmokos				181		181			181
D.122	Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos				19		19			19
D.2	Gamybos ir importo mokesčiai			235			235			235
D.21	Mokesčiai produktams			141			141			141
D.211	Pridėtinės vertės pobūdžio mokesčiai (PVM)			121			121			121
D.212	Importo mokesčiai ir muitai, išskyrus PVM			17			17			17
D.2121	Importo muitai			17			17			17
D.2122	Importo mokesčiai, išskyrus PVM ir muitus			0			0			0
D.214	Mokesčiai produktams, išskyrus PVM ir importo mokesčius			3			3			3
D.29	Kiti gamybos mokesčiai			94			94			94
D.3	Subsidijos			- 44			- 44			- 44
D.31	Subsidijos produktams			- 8			- 8			- 8

Ištekliai										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Atitinkami įrašai iš		
	Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai	Ne finansų bendrovės	Finansų bendrovės	Valdžios sektorius	Namų ūkiai	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Visa ekonomika	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Iš viso
D.311	Importo subsidijos			0			0			0
D.319	Kitos subsidijos produktams			- 8			- 8			- 8
D.39	Kitos subsidijos gamybai			- 36			- 36			- 36
D.4	Nuosavybės pajamos			22	123	7	152	38		190
D.41	Palūkanos			14	49	7	70	21		91
D.42	Bendrovių paskirstomosios pajamos			7	20	0	27	17		44
D.421	Dividendai			5	13	0	18	14		32
D.422	Lėšos, išimtos iš kvazibendrovių pajamų			2	7	0	9	3		12
D.43	Reinvestuotos tiesioginių užsienio investicijų pajamos			0	3	0	3	0		3
D.44	Kitos investicijų pajamos			1	30	0	31	0		31
D.441	Draudėjams priskirtinos investicijų pajamos			0	20	0	20	0		20
D.442	Investicijų pajamos, mokėtinos pagal pensinius įsipareigojimus / teises			0	8	0	8	0		8
D.443	Investicijų pajamos, priskirtinos kolektyvinio investavimo fondų akcininkams			1	2	0	3	0		3
D.45	Renta			0	21	0	21			21
B.5g/B.5*g	Bendrasis pirminių pajamų balansas / bendrosios nacionalinės pajamos									
B.5n/B.5*n	Grynasis pirminių pajamų balansas / grynosios nacionalinės pajamos									

Antrinio pajamų paskirstymo sąskaita (II.2)

- 8.30. Antrinio pajamų paskirstymo sąskaitoje nurodoma, kaip išdėstomas institucinio sektoriaus pirminių pajamų balansas perskirstant: einamuosius pajamų, turto ir kt. mokesčius, socialines įmokas ir išmokas (išskyrus socialinius pervedimus natūra) ir kitus einamuosius pervedimus.
- 8.31. Sąskaitos balansuojamasis straipsnis yra disponuojamosios pajamos, iš kurių matyti einamojo laikotarpio sandoriai ir kurios yra galutiniam vartojimui arba taupymui skirta suma.
- 8.32. Namų ūkių socialinės įmokos įrašomos į antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos panaudojimo pusę, o už socialinio draudimo valdymą atsakingų institucinių sektorių – į antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos išteklių pusę. Jeigu įmokas moka darbdaviai savo samdomiesiems darbuotojams, jos pirmiausia įrašomos į atlygio darbuotojams eilutę darbdavių pajamų formavimo sąskaitos panaudojimo pusėje, nes jos sudaro dalį darbo užmokesčio sąnaudų; jos taip pat įrašomos kaip atlygis darbuotojams į namų ūkių sektoriaus pirminių pajamų išdėstymo sąskaitos išteklių pusę, nes jos atitinka išmokas namų ūkiams.

Namų ūkių sektoriaus antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos panaudojimo pusėje nurodomos socialinės įmokos atėmus mokėjimus už pensijų fondų ir kitų draudimo bendrovių, kurių visus išteklius ar jų dalį sudaro faktinės socialinės įmokos, paslaugas.

Siekiant atsižvelgti į mokėjimus už socialinio draudimo sistemos paslaugas, į lentelę įrašomas koreguojamasis straipsnis. Grynosios socialinės įmokos (D.61) įrašomos be šių mokėjimų, tačiau kadangi sunku jas paskirstyti D.61 dedamosioms, lentelėje šios įmokos nurodomos kartu su šiais mokėjimais. Taigi D.61 – tai dedamųjų suma, atėmus šį koreguojamąjį straipsnį.

Pajamų natūra perskirstymo sąskaita (II.3)

- 8.33. Pajamų natūra perskirstymo sąskaitoje pateikiama išsamesnė informacija apie namų ūkių pajamas įrašant tam tikrų prekių ir paslaugų, kurias namų ūkiai gauna nemokamai iš valdžios sektoriaus ir namų ūkiams paslaugas teikiančių NPI, panaudojimą atitinkančius srautus, t. y. socialinius pervedimus natūra. Todėl ilgainiui, jei keičiasi ekonominės ir socialinės sąlygos, lengviau atlikti palyginimą ir išanalizuoti, kokį vaidmenį vaidina valdžios sektorius perskirstant pajamas.
- 8.34. Namų ūkių atveju socialiniai pervedimai natūra įrašomi į pajamų natūra perskirstymo sąskaitos išteklių pusę, o valdžios sektoriaus ir namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų atveju – į panaudojimo pusę.
- 8.35. Pajamų natūra perskirstymo sąskaitos balansuojamasis straipsnis – koreguotos disponuojamosios pajamos, t. y. pirmasis įrašas koreguotų disponuojamųjų pajamų naudojimo sąskaitos išteklių pusėje (II.4.2).

8.6 lentelė. II.2 sąskaita. Antrinio pajamų paskirstymo sąskaita

Panaudojimas										
Atitinkami įrašai iš		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11			
Iš viso	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Visa ekonomika	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Namų ūkiai	Valdžios sektorius	Finansų bendrovės	Ne finansų bendrovės		Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai
									B.5g/B.5*g	Bendrasis pirminių pajamų balansas / bendrosios nacionalinės pajamos
									B.5n/B.5*n	Grynasis pirminių pajamų balansas / grynosios nacionalinės pajamos
1 229		17	1 212	7	582	248	277	98		Einamieji pervedimai
213		1	212	0	178	0	10	24	D.5	Einamieji pajamų, turto ir kt. mokesčiai
204		1	203	0	176	0	7	20	D.51	Pajamų mokesčiai
9			9	0	2	0	3	4	D.59	Kiti einamieji mokesčiai
333		0	333		333				D.61	Grynosios socialinės įmokos
181		0	181		181				D.611	Faktinės darbdavių socialinės įmokos
168		0	168		168				D.6111	Faktinės darbdavių pensijų įmokos
13		0	13		13				D.6112	Faktinės darbdavių ne pensijų įmokos
19		0	19		19				D.612	Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos
18		0	18		18				D.6121	Sąlyginės darbdavių pensijų įmokos
1		0	1		1				D.6122	Sąlyginės darbdavių ne pensijų įmokos
129		0	129		129				D.613	Faktinės namų ūkių socialinės įmokos
115		0	115		115				D.6131	Faktinės namų ūkių pensijų įmokos
14		0	14		14				D.6132	Faktinės namų ūkių ne pensijų įmokos
10		0	10		10				D.614	Papildomos namų ūkių socialinės įmokos
8		0	8		8				D.6141	Papildomos namų ūkių pensijų socialinės įmokos

Panaudojimas										
	Atitinkami įrašai iš		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Iš viso	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Visa ekonomika	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Namų ūkiai	Valdžios sektorius	Finansų bendrovės	Ne finansų bendrovės		Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai
2		0	2		2				D.6142	Papildomos namų ūkių ne pensijų socialinės įmokos
- 6		0	- 6		- 6				D.61SC	Mokėjimai už socialinio draudimo sistemos paslaugas
384		0	384	5	0	112	205	62	D.62	Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra
53		0	53			53			D.621	Socialinės apsaugos išmokos pinigais
45		0	45			45			D.6211	Socialinės apsaugos pensijų išmokos pinigais
8		0	8			8			D.6212	Socialinės apsaugos ne pensijų išmokos pinigais
279		0	279	5	0	7	205	62	D.622	Kitos socialinio draudimo išmokos
250		0	250	3	0	5	193	49	D.6221	Kitos socialinio draudimo pensijų išmokos
29		0	29	2	0	2	12	13	D.6222	Kitos socialinio draudimo ne pensijų išmokos
52			52			52			D.623	Socialinė parama pinigais
299		16	283	2	71	136	62	12	D.7	Kiti einamieji pervedimai
58		2	56	0	31	4	13	8	D.71	Grynosios ne gyvybės draudimo įmokos
44		1	43	0	31	4	0	8	D.711	Grynosios ne gyvybės tiesioginio draudimo įmokos
14		1	13				13		D.712	Grynosios ne gyvybės perdraudimo įmokos
60		12	48				48		D.72	Ne gyvybės draudimo išmokos
45		0	45				45		D.721	Ne gyvybės tiesioginio draudimo išmokos
15		12	3				3		D.722	Ne gyvybės perdraudimo išmokos
96		0	96			96			D.73	Einamieji pervedimai valdžios sektoriuje
23		1	22			22			D.74	Einamasis tarptautinis bendradarbiavimas

Panaudojimas										
Atitinkami įrašai iš		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11			
Iš viso	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Visa ekonomika	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Namų ūkiai	Valdžios sektorius	Finansų bendrovės	Ne finansų bendrovės	Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai	
53		1	52	2	40	5	1	4	D.75	Įvairūs einamieji pervedimai
36		0	36	0	29	5	1	1	D.751	Einamieji pervedimai namų ūkiams paslaugas teikiančioms ne pelno institucijoms
8		1	7		7				D.752	Einamieji pervedimai tarp namų ūkių
9		0	9	2	4	0	0	3	D.759	Kiti įvairūs einamieji pervedimai
9			9			9			D.76	PVM ir BNP grindžiami ES nuosavi išteklių
1 826			1 826	37	1 219	317	25	228	B.6g	Bendrosios disponuojamosios pajamos
1 604			1 604	34	1 196	290	13	71	B.6n	Grynosios disponuojamosios pajamos

8.6 lentelė. II.2 sąskaita. Antrinio pajamų paskirstymo sąskaita (tęsinys)

Ištekliai										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Atitinkami įrašai iš		
Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai		Ne finansų bendrovės	Finansų bendrovės	Valdžios sektorius	Namų ūkiai	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Visa ekonomika	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Iš viso
B.5g/B.5*g	Bendrasis pirminių pajamų balansas / bendrosios nacionalinės pajamos	254	27	198	1 381	4	1 864			1 864
B.5n/B.5*n	Grynasis pirminių pajamų balansas / grynosios nacionalinės pajamos	97	15	171	1 358	1	1 642			1 642
	Einamieji pervedimai	72	275	367	420	40	1 174	55		1 229
D.5	Einamieji pajamų, turto ir kt. mokesčiai			213			213	0		213
D.51	Pajamų mokesčiai			204			204	0		204
D.59	Kiti einamieji mokesčiai			9			9			9
D.61	Grynosios socialinės įmokos	66	212	50	0	5	333	0		333

Ištekliai										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Atitinkami įrašai iš		
	Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai	Ne finansų bendrovės	Finansų bendrovės	Valdžios sektorius	Namų ūkiai	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Visa ekonomika	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Iš viso
D.611	Faktinės darbdavių socialinės įmokos	31	109	38	0	3	181	0		181
D.6111	Faktinės darbdavių pensijų įmokos	27	104	35	0	2	168	0		168
D.6112	Faktinės darbdavių ne pensijų įmokos	4	5	3	0	1	13	0		13
D.612	Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos	12	2	4	0	1	19	0		19
D.6121	Sąlyginės darbdavių pensijų įmokos	12	1	4	0	1	18	0		18
D.6122	Sąlyginės darbdavių ne pensijų įmokos	0	1	0	0	0	1	0		1
D.613	Faktinės namų ūkių socialinės įmokos	25	94	9	0	1	129	0		129
D.6131	Faktinės namų ūkių pensijų įmokos	19	90	6	0	0	115	0		115
D.6132	Faktinės namų ūkių ne pensijų įmokos	6	4	3	0	1	14	0		14
D.614	Papildomos namų ūkių socialinės įmokos		10				10	0		10
D.6141	Papildomos namų ūkių pensijų socialinės įmokos		8				8	0		8
D.6142	Papildomos namų ūkių ne pensijų socialinės įmokos		2				2	0		2
D.61SC	Mokėjimai už socialinio draudimo sistemos paslaugas	2	3		1		6	0		6
D.62	Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra				384		384	0		384
D.621	Socialinės apsaugos išmokos pinigais				53		53	0		53
D.6211	Socialinės apsaugos pensijų išmokos pinigais				45		45	0		45
D.6212	Socialinės apsaugos ne pensijų išmokos pinigais				8		8	0		8
D.622	Kitos socialinio draudimo išmokos				279		279	0		279

Ištekliai										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Atitinkami įrašai iš		
	Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai	Ne finansų bendrovės	Finansų bendrovės	Valdžios sektorius	Namų ūkiai	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Visa ekonomika	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Iš viso
D.6221	Kitos socialinio draudimo pensijų išmokos				250		250	0		250
D.6222	Kitos socialinio draudimo ne pensijų išmokos				29		29	0		29
D.623	Socialinė parama pinigais				52		52	0		52
D.7	Kiti einamieji pervedimai	6	62	104	36	36	244	55		299
D.71	Grynosios ne gyvybės draudimo įmokos		47				47	11		58
D.711	Grynosios ne gyvybės tiesioginio draudimo įmokos		44				44			44
D.712	Grynosios ne gyvybės perdraudimo įmokos		3				3	11		14
D.72	Ne gyvybės draudimo išmokos	6	15	1	35	0	57	3		60
D.721	Ne gyvybės tiesioginio draudimo išmokos	6		1	35		42	3		45
D.722	Ne gyvybės perdraudimo išmokos		15				15	0		15
D.73	Einamieji pervedimai valdžios sektoriuje			96			96	0		96
D.74	Einamasis tarptautinis bendradarbiavimas			1			1	22		23
D.75	Įvairūs einamieji pervedimai	0	0	6	1	36	43	10		53
D.751	Einamieji pervedimai namų ūkiams paslaugas teikiančioms ne pelno institucijoms					36	36			36
D.752	Einamieji pervedimai tarp namų ūkių				1		1	7		8
D.759	Kiti įvairūs einamieji pervedimai			6			6	3		9
D.76	PVM ir BNP grindžiami ES nuosavi ištekliai							9		9
B.6g	Bendrosios disponuojamosios pajamos									
B.6n	Grynosios disponuojamosios pajamos									

8.7 lentelė. II.3 sąskaita. Pajamų natūra persikirstymo sąskaita

Panaudojimas											
		Atitinkami įrašai iš		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Iš viso	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Visa ekonomika	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Namų ūkiai	Valdžios sektorius	Finansų bendrovės	Ne finansų bendrovės		Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai	
										B.6g	Bendrosios disponuojamosios pajamos
										B.6n	Grynosios disponuojamosios pajamos
215			215	31		184				D.63	Socialiniai pervedimai natūra
211			211	31		180				D.631	Socialiniai pervedimai natūra (ne rinkos produkcija)
4			4			4				D.632	Socialiniai pervedimai natūra (išigyta rinkos produkcija)
1 826			1 826	6	1 434	133	25	228	B.7g	Bendrosios koreguotos disponuojamosios pajamos	
1 604			1 604	3	1 411	106	13	71	B.7n	Grynosios koreguotos disponuojamosios pajamos	

Ištekliai										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Atitinkami įrašai iš		
	Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai	Ne finansų bendrovės	Finansų bendrovės	Valdžios sektorius	Namų ūkiai	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Visa ekonomika	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Iš viso
B.6g	Bendrosios disponuojamosios pajamos	228	25	317	1 219	37	1 826			1 826
B.6n	Grynosios disponuojamosios pajamos	71	13	290	1 196	34	1 604			1 604
D.63	Socialiniai pervedimai natūra				215		215			215
D.631	Socialiniai pervedimai natūra (ne rinkos produkcija)				211		211			211
D.632	Socialiniai pervedimai natūra (išigyta rinkos produkcija)				4		4			4
B.7g	Bendrosios koreguotos disponuojamosios pajamos									
B.7n	Grynosios koreguotos disponuojamosios pajamos									

Pajamų panaudojimo sąskaita (II.4)

- 8.36. Institucinių sektorių galutinio vartojimo atveju pajamų panaudojimo sąskaitoje nurodoma, kaip disponuojamosios pajamos (arba koreguotos disponuojamosios pajamos) paskirstomos tarp galutinio vartojimo išlaidų (arba faktinio galutinio vartojimo) ir taupymo.
- 8.37. Šioje sistemoje tik valdžios sektorius, namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos ir namų ūkiai yra galutiniai vartotojai. Be to, namų ūkiams ir pensijų fondams pajamų panaudojimo sąskaitoje yra koreguojamasis straipsnis (D.8. Koregavimas dėl pensinių išpareigojimų / teisių pokyčių), kuris priklauso nuo to, kaip į sąskaitas įrašyti sandoriai tarp namų ūkių ir pensijų fondų. Tai paaiškinta skyriaus apie paskirstomuosius sandorius 4.141 dalyje.

Disponuojamųjų pajamų panaudojimo sąskaita (II.4.1)

- 8.38. Disponuojamųjų pajamų panaudojimo sąskaitai priskiriamos įvairių sektorių, kaip antai namų ūkių, valdžios ir namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų sektorių finansuojamos galutinio vartojimo išlaidos.
- 8.39. Balansuojamasis straipsnis disponuojamųjų pajamų panaudojimo sąskaitoje yra taupymas.

Koreguotų disponuojamųjų pajamų panaudojimo sąskaita (II.4.2)

- 8.40. Ši sąskaita susijusi su pajamų natūra persikirstymo sąskaita (II.3). Koreguotų disponuojamųjų pajamų panaudojimo sąskaitai priskiriamas faktinis galutinis vartojimas, kuris atitinka namų ūkių galutiniam vartojimui faktiškai turimų prekių ir paslaugų vertę, net jei tos prekės ar paslaugos išgyjamos finansuojant valdžios sektoriui ar namų ūkiams paslaugas teikiančioms ne pelno institucijoms.

Todėl valdžios sektoriaus ir namų ūkiams paslaugas teikiančių NPI faktinis galutinis vartojimas atitinka tik kolektyvinį galutinį vartojimą.

- 8.41. Visos ekonomikos lygmeniu galutinio vartojimo išlaidos ir faktinis galutinis vartojimas yra vienodi, skiriasi tik paskirstymas tarp institucinių sektorių. Tas pats pasakytina apie disponuojamąsias pajamas ir koreguotas disponuojamąsias pajamas.
- 8.42. Abejose pajamų panaudojimo sąskaitose balansuojamasis straipsnis yra taupymas. Jo vertė vienoda visiems sektoriams, nepriklausomai nuo to, ar ji apskaičiuojama iš disponuojamųjų pajamų atimant galutinio vartojimo išlaidas ar iš koreguotų disponuojamųjų pajamų atimant faktinį galutinį vartojimą.
- 8.43. Taupymas yra (teigiama ar neigiama) suma, kuri susidaro iš einamojo laikotarpio sandorių ir susieja juos su kaupimu. Jeigu taupymas yra teigiamas, neišleistos pajamos panaudojamos turtui išigyti arba išpareigojimams apmokėti. Jeigu taupymas yra neigiamas, likviduojama dalis turto arba padidėja kai kurie išpareigojimai.

8.8 lentelė. II.4.1 sąskaita. Disponuojamųjų pajamų panaudojimo sąskaita

Panaudojimas											
		Atitinkami įrašai iš		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Iš viso	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Visa ekonomika	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Namų ūkiai	Valdžios sektorius	Finansų bendrovės	Ne finansų bendrovės		Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai	
										B.6g	Bendrosios disponuojamosios pajamos
										B.6n	Grynosios disponuojamosios pajamos
1 399			1 399	32	1 015	352				P.3	Galutinio vartojimo išlaidos
1 230			1 230	31	1 015	184				P.31	Individualaus vartojimo išlaidos
169			169	1		168				P.32	Kolektyvinio vartojimo išlaidos
11		0	11	0		0	11	0		D.8	Koregavimas dėl pensinių išpareigojimų / teisių pokyčių
427			427	5	215	- 35	14	228		B.8g	Bendrasis taupymas
205			205	2	192	- 62	2	71		B.8n	Grynasis taupymas
- 13		- 13								B.12	Einamasis išorės balansas

Ištekliai										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Atitinkami įrašai iš		
	Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai	Ne finansų bendrovės	Finansų bendrovės	Valdžios sektorius	Namų ūkiai	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Visa ekonomika	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Iš viso
B.6g	Bendrosios disponuojamosios pajamos	228	25	317	1 219	37	1 826			1 826
B.6n	Grynosios disponuojamosios pajamos	71	13	290	1 196	34	1 604			1 604
P.3	Galutinio vartojimo išlaidos								1 399	1 399
P.31	Individualaus vartojimo išlaidos								1 230	1 230
P.32	Kolektyvinio vartojimo išlaidos								169	169
D.8	Koregavimas dėl pensinių išpareigojimų / teisių pokyčių				11		11	0		11
B.8g	Bendrasis taupymas									
B.8n	Grynasis taupymas									
B.12	Einamasis išorės balansas									

8.9 lentelė. II.4.2 sąskaita. Koreguotų disponuojamųjų pajamų panaudojimo sąskaita

Panaudojimas										
Atitinkami įrašai iš		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11			
Iš viso	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Visa ekonomika	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Namų ūkiai	Valdžios sektorius	Finansų bendrovės	Ne finansų bendrovės		Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai
									B.7g	Bendrosios koreguotos disponuojamosios pajamos
									B.7n	Grynosios koreguotos disponuojamosios pajamos
1 399			1 399	1	1 230	168			P.4	Faktinis galutinis vartojimas
1 230			1 230		1 230				P.41	Faktinis individualus vartojimas
169			169	1		168			P.42	Faktinis kolektyvinis vartojimas
11		0	11	0		0	11	0	D.8	Koregavimas dėl pensinių išpareigojimų / teisių pokyčių
427			427	5	215	- 35	14	228	B.8g	Bendrasis taupymas
205			205	2	192	- 62	2	71	B.8n	Grynasis taupymas
- 13		- 13							B.12	Einamasis išorės balansas

Ištekliai										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Atitinkami įrašai iš		
Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai		Ne finansų bendrovės	Finansų bendrovės	Valdžios sektorius	Namų ūkiai	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Visa ekonomika	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Iš viso
B.7g	Bendrosios koreguotos disponuojamosios pajamos	228	25	133	1 434	6	1 826			1 826
B.7n	Grynosios koreguotos disponuojamosios pajamos	71	13	106	1 411	3	1 604			1 604
P.4	Faktinis galutinis vartojimas								1 399	1 399
P.41	Faktinis individualus vartojimas								1 230	1 230
P.42	Faktinis kolektyvinis vartojimas								169	169
D.8	Koregavimas dėl pensinių išpareigojimų / teisių pokyčių				11		11	0		11
B.8g	Bendrasis taupymas									
B.8n	Grynasis taupymas									
B.12	Einamasis išorės balansas									

Kaupimo sąskaitos (III)

- 8.44. Kaupimo sąskaitos – tai srautų sąskaitos. Jose nurodomos įvairios vienetų turto ir išpareigojimų pokyčių priežastys ir jų grynosios vertės pokytis.
- 8.45. Turto pokyčiai nurodomi kairėje sąskaitų pusėje (teigiami arba neigiami), išpareigojimų pokyčiai ir grynoji vertė – dešinėje pusėje (teigiami arba neigiami).

Kapitalo sąskaita (III.1)

- 8.46. Kapitalo sąskaitoje nurodomi vienetų rezidentų nefinansinio turto įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus ir įvertinamas grynosios vertės pokytis dėl taupymo (galutinis einamojo laikotarpio sąskaitų balansuojamasis straipsnis) ir kapitalo pervedimų.
- 8.47. Remiantis kapitalo sąskaita galima nustatyti, kiek nefinansinio turto įsigijimai, atėmus pardavimus / perleidimus, finansuojami iš taupymo ir kapitalo pervedimų. Iš jos matyti grynasis skolinimas, kuris atitinka sumą, kuria vienetas arba sektorius gali tiesiogiai arba netiesiogiai finansuoti kitus vienetus arba sektorius, arba grynasis skolinimasis, kuris atitinka sumą, kurią vienetas arba sektorius turi skolintis iš kitų vienetų arba sektorių.

Grynosios vertės pokyčių dėl taupymo ir kapitalo pervedimų sąskaita (III.1.1)

- 8.48. Remiantis šia sąskaita galima nustatyti grynosios vertės pokytį dėl taupymo ir kapitalo pervedimų, kuris atitinka grynąjį taupymą pridėjus gautinus kapitalo pervedimus ir atėmus mokėtinus kapitalo pervedimus.

Nefinansinio turto įsigijimo sąskaita (III.1.2)

- 8.49. Šioje sąskaitoje nurodomi įsigijimai atėmus nefinansinio turto pardavimus / perleidimus, siekiant nuo grynosios vertės pokyčio dėl taupymo ir kapitalo pervedimų sąvokos grįžti prie grynojo skolinimo ar skolinimosi.

Finansinė sąskaita (III.2)

- 8.50. Finansinėje sąskaitoje nurodomi finansinio turto ir išpareigojimų, kurie sudaro grynąjį skolinimą arba skolinimąsi, pokyčiai pagal finansinių priemonių rūšis. Kadangi jie turi atitikti kapitalo sąskaitos finansinio pertekliaus arba deficito balansuojamuosius straipsnius, kurie į šią sąskaitą perkelti kaip pirmasis įrašas išpareigojimų ir grynosios vertės pokyčių pusėje, šioje sąskaitoje balansuojamojo straipsnio nėra.
- 8.51. Finansinėje sąskaitoje turtas ir išpareigojimai klasifikuojami taip pat kaip balansuose.

8.10 lentelė. III.1.1 sąskaita. Grynosios vertės pokyčių dėl taupymo ir kapitalo pervedimų sąskaita

Turto pokyčiai										
Atitinkami įrašai iš		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11			
Iš viso	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Visa ekonomika	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Namų ūkiai	Valdžios sektorius	Finansų bendrovės	Ne finansų bendrovės	Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai	
									B.8n	Grynasis taupymas
									B.12	Einamasis išorės balansas
									D.9r	Kapitalo pervedimai, gautini
									D.91r	Kapitalo mokesčiai, gautini
									D.92r	Investicinės dotacijos, gautinos
									D.99r	Kiti kapitalo pervedimai, gautini
									D.9p	Kapitalo pervedimai, mokėtini
									D.91p	Kapitalo mokesčiai, mokėtini
									D.92p	Investicinės dotacijos, mokėtinos
									D.99p	Kiti kapitalo pervedimai, mokėtini
192		- 29	221	20	236	- 81	- 16	62	B.101	Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų

Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai											
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Atitinkami įrašai iš			
Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai		Ne finansų bendrovės	Finansų bendrovės	Valdžios sektorius	Namų ūkiai	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Visa ekonomika	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Iš viso	
B.8n	Grynasis taupymas	71	2	- 62	192	2	205			205	
B.12	Einamasis išorės balansas							- 13		- 13	
D.9r	Kapitalo pervedimai, gautini	33	0	6	23	0	62	4		66	

Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai

		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Atitinkami įrašai iš		Iš viso
		Ne finansų bendrovės	Finansų bendrovės	Valdžios sektorius	Namų ūkiai	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Visa ekonomika	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Prekių ir paslaugų sąskaitos	
D.91r	Kapitalo mokesčiai, gautini			2			2			2
D.92r	Investicinės dotacijos, gautinos	23	0	0	0	0	23	4		27
D.99r	Kiti kapitalo pervedimai, gautini	10		4	23		37			37
D.9p	Kapitalo pervedimai, mokėtini	-16	-7	-34	-5	-3	-65	-1		-66
D.91p	Kapitalo mokesčiai, mokėtini	0	0	0	-2	0	-2	0		-2
D.92p	Investicinės dotacijos, mokėtinos			-27			-27			-27
D.99p	Kiti kapitalo pervedimai, mokėtini	-16	-7	-7	-3	-3	-36	-1		-37
B.101	Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų	88	-5	-90	210	-1	202	-10		192

8.11 lentelė. III.1.2 sąskaita. Nefinansinio turto įsigijimo sąskaita

Turto pokyčiai

Iš viso	Atitinkami įrašai iš		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai	
	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Visa ekonomika	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Namų ūkiai	Valdžios sektorius	Finansų bendrovės	Ne finansų bendrovės		
									B.101	Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų
414			414	5	55	38	8	308	P.5g	Bendrojo kapitalo formavimas
192			192	2	32	11	-4	151	P.5n	Grynojo kapitalo formavimas
376			376	5	48	35	8	280	P.51g	Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas
359			359	5	48	35	8	263	P.511	Ilgalaikio turto įsigijimas atėmus pardavimus / perleidimus
358			358	5	45	38	8	262	P.5111	Naujo ilgalaikio turto įsigijimas
9			9	1	3	0	0	5	P.5112	Esamo ilgalaikio turto įsigijimas
-8			-8	-1	0	-3		-4	P.5113	Esamo ilgalaikio turto pardavimas / perleidimas
17			17					17	P.512	Nesukurto turto nuosavybės teisių perdavimo sąnaudos

Turto pokyčiai										
Atitinkami įrašai iš		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11			
Iš viso	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Visa ekonomika	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Namų ūkiai	Valdžios sektorius	Finansų bendrovės	Ne finansų bendrovės		Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai
- 222			- 222	- 3	- 23	- 27	- 12	- 157	P.51c	Pagrindinio kapitalo vartojimas
28			28	0	2	0	0	26	P.52	Atsargų pokytis
10			10	0	5	3	0	2	P.53	Vertybių įsigijimas atėmus pardavimus / perleidimus
0			0	1	4	2	0	- 7	NP	Nesukurto turto įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus
0			0	1	3	2	0	- 6	NP.1	Gamtos išteklių įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus
0		0	0	0	1	0	0	- 1	NP.2	Sutarčių, nuomos sutarčių ir licencijų įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus
0		0	0				0	0	NP.3	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus
0		- 10	10	- 4	174	- 103	- 1	- 56	B.9	Grynasis skolinimas (+) / grynasis skolinimasis (-)

8.11 lentelė. III.1.2 sąskaita. Nefinansinio turto įsigijimo sąskaita (tęsinys)

Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai											
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Atitinkami įrašai iš			
Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai		Ne finansų bendrovės	Finansų bendrovės	Valdžios sektorius	Namų ūkiai	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Visa ekonomika	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Iš viso	
B.101	Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų	88	- 5	- 90	210	- 1	202	- 10		192	
P.5g	Bendrojo kapitalo formavimas								414	414	
P.5n	Grynojo kapitalo formavimas								192	192	
P.51g	Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas								376	376	
P.511	Ilgalaikio turto įsigijimas atėmus pardavimus / perleidimus								359	359	

Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai

		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Atitinkami įrašai iš		Iš viso
								Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Prekių ir paslaugų sąskaitos	
	Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai	Ne finansų bendrovės	Finansų bendrovės	Valdžios sektorius	Namų ūkiai	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Visa ekonomika	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Iš viso
P.5111	Naujo ilgalaikio turto įsigijimas								358	358
P.5112	Esamo ilgalaikio turto įsigijimas								9	9
P.5113	Esamo ilgalaikio turto pardavimas / perleidimas								-8	-8
P.512	Nesukurto turto nuosavybės teisių perdavimo sąnaudos								17	17
P.51c	Pagrindinio kapitalo vartojimas								-222	-222
P.52	Atsargų pokytis								28	28
P.53	Vertybių įsigijimas atėmus pardavimus / perleidimus								10	10
NP	Nesukurto turto įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus								0	0
NP.1	Gamtos išteklių įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus								0	0
NP.2	Sutarčių, nuomos sutarčių ir licencijų įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus									
NP.3	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus									
B.9	Grynasis skolinimas (+) / grynasis skolinimasis (-)									

8.12 lentelė. III.2 sąskaita. Finansinė sąskaita

Turto pokyčiai

	Atitinkami įrašai iš		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos								
Iš viso	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Visa ekonomika	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Namų ūkiai	Valdžios sektorius	Finansų bendrovės	Ne finansų bendrovės		Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai
									B.9	Grynasis skolinimas (+) / grynasis skolinimasis (-)
483		47	436	2	189	-10	172	83	F	Grynasis finansinio turto įsigijimas

Turto pokyčiai										
	Atitinkami įrašai iš		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Visa ekonomika	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Namų ūkiai	Valdžios sektorius	Finansų bendrovės	Ne finansų bendrovės		Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai
0		1	- 1				- 1		F.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)
0		1	- 1				- 1		F.11	Piniginis auksas
0		0	0				0		F.12	SST
100		11	89	2	64	- 26	10	39	F.2	Pinigai ir indėliai
36		3	33	1	10	2	15	5	F.21	Valiuta
28		2	26	1	27	- 27	- 5	30	F.22	Pervedamieji indėliai
- 5			- 5				- 5		F.221	Tarpbankiniai sandoriai
33		2	31	1	27	- 27	0	30	F.229	Kiti pervedamieji indėliai
36		6	30	0	27	- 1	0	4	F.29	Kiti indėliai
95		9	86	- 1	10	4	66	7	F.3	Skolos vertybiniai popieriai
29		2	27	0	3	1	13	10	F.31	Trumpalaikės
66		7	59	- 1	7	3	53	- 3	F.32	Ilgalaikės
82		4	78	0	3	3	53	19	F.4	Paskolos
25		3	22	0	3	1	4	14	F.41	Trumpalaikės
57		1	56	0	0	2	49	5	F.42	Ilgalaikės
119		12	107	0	66	3	28	10	F.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos
103		12	91	0	53	3	25	10	F.51	Nuosavybės priemonės
87		10	77	0	48	1	23	5	F.511	Biržinės akcijos
9		2	7	0	2	1	1	3	F.512	Nebiržinės akcijos
7		0	7	0	3	1	1	2	F.519	Kitos nuosavybės priemonės

Turto pokyčiai											
		Atitinkami įrašai iš		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Iš viso	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Visa ekonomika	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Namų ūkiai	Valdžios sektorius	Finansų bendrovės	Ne finansų bendrovės			Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai
16		0	16	0	13	0	3	0	F.52		Investicinių fondų akcijos / vienetai
7		0	7	0	5	0	2	0	F.521		Pinigų rinkos fondų akcijos / vienetai
9		0	9	0	8	0	1	0	F.522		Ne PRF investicinių fondų akcijos / vienetai
48		0	48	0	39	1	7	1	F.6		Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos
7		0	7	0	4	0	2	1	F.61		Ne gyvybės draudimo techniniai atidėjiniai
22		0	22	0	22	0	0	0	F.62		Gyvybės draudimo ir anuiteto išsipareigojimai / teisės
11		0	11		11				F.63		Pensiniai išsipareigojimai / teisės
3		0	3				3		F.64		Pensijų fondų reikalavimai pensijų valdytojams
2		0	2		2				F.65		Nepensiniai išsipareigojimai / teisės
3		0	3	0	0	1	2	0	F.66		Standartinių garantijų atidėjiniai
14		0	14	0	3	0	8	3	F.7		Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai
12		0	12	0	1	0	8	3	F.71		Išvestinės finansinės priemonės
5		0	5	0	1	0	3	1	F.711		Pasirinkimo sandoriai
7		0	7	0	0	0	5	2	F.712		Išankstiniai sandoriai
2			2		2			0	F.72		Samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai
25		10	15	1	4	5	1	4	F.8		Kitos gautinos / mokėtinos sumos
15		8	7		3	1		3	F.81		Prekybos kreditai ir išankstiniai mokėjimai
10		2	8	1	1	4	1	1	F.89		Kitos gautinos / mokėtinos sumos, išskyrus prekybos kreditus ir išankstinius mokėjimus

8.12 lentelė. III.2 sąskaita. Finansinė sąskaita (tęsinys)

Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Atitinkami įrašai iš		
	Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai	Ne finansų bendrovės	Finansų bendrovės	Valdžios sektorius	Namų ūkiai	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Visa ekonomika	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Iš viso
B.9	Grynasis skolinimas (+) / grynasis skolinimasis (-)	- 56	- 1	- 103	174	- 4	10	- 10		0
F	Grynieji priiimti finansiniai įsipareigojimai	139	173	93	15	6	426	57		483
F.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)									
F.11	Piniginis auksas									
F.12	SST							0		0
F.2	Pinigai ir indėliai		65	37			102	- 2		100
F.21	Valiuta			35			35	1		36
F.22	Pervedamieji indėliai		26	2			28	0		28
F.221	Tarpbankiniai sandoriai		- 5				- 5			- 5
F.229	Kiti pervedamieji indėliai		31	2			33			33
F.29	Kiti indėliai		39				39	- 3		36
F.3	Skolos vertybiniai popieriai	6	30	38	0	0	74	21		95
F.31	Trumpalaikės	2	18	4	0	0	24	5		29
F.32	Ilgalaikės	4	12	34	0	0	50	16		66
F.4	Paskolos	21	0	9	11	6	47	35		82
F.41	Trumpalaikės	4	0	3	2	2	11	14		25
F.42	Ilgalaikės	17	0	6	9	4	36	21		57
F.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	83	22				105	14		119
F.51	Nuosavybės priemonės	83	11				94	9		103
F.511	Biržinės akcijos	77	7				84	3		87

Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai

		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Atitinkami įrašai iš		Iš viso
								Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Prekių ir paslaugų sąskaitos	
	Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai	Ne finansų bendrovės	Finansų bendrovės	Valdžios sektorius	Namų ūkiai	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Visa ekonomika			
F.512	Nebiržinės akcijos	3	4				7	2		9
F.519	Kitos nuosavybės priemonės	3					3	4		7
F.52	Investicinių fondų akcijos / vienetai		11				11	5		16
F.521	Pinigų rinkos fondų akcijos / vienetai		5				5	2		7
F.522	Ne PRF investicinių fondų akcijos / vienetai		6				6	3		9
F.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos		48	0			48	0		48
F.61	Ne gyvybės draudimo techniniai atidėjiniai		7				7	0		7
F.62	Gyvybės draudimo ir anuiteto įsipareigojimai / teisės		22				22	0		22
F.63	Pensiniai įsipareigojimai / teisės		11				11	0		11
F.64	Pensijų fondų reikalavimai pensijų valdytojams		3				3	0		3
F.65	Nepensiniai įsipareigojimai / teisės		2				2	0		2
F.66	Standartinių garantijų atidėjiniai		3	0			3	0		3
F.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	3	8	0	0	0	11	3		14
F.71	Išvestinės finansinės priemonės	2	7	0	0	0	9	3		12
F.711	Pasirinkimo sandoriai	2	2	0	0	0	4	1		5
F.712	Išankstiniai sandoriai	0	5	0	0	0	5	2		7
F.72	Samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	1	1				2			2
F.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	26		9	4		39	-14		25
F.81	Prekybos kreditai ir išankstiniai mokėjimai	6	0	6	4	0	16	-1		15
F.89	Kitos gautinos / mokėtinos sumos, išskyrus prekybos kreditus ir išankstinius mokėjimus	20	0	3	0	0	23	-13		10

Kitų turto pokyčių sąskaita (III.3)

- 8.52. Kitų turto pokyčių sąskaitoje nurodomi kiti vienetų turto ir įsipareigojimų pokyčiai nei dėl taupymo ir savanoriško turto pervedimo, nes pastarieji nurodyti kapitalo ir finansinėje sąskaitose. Ji dalijama į: kitų turto apimties pokyčių sąskaitą (III.3.1) ir perkainojimo sąskaitą (III.3.2).

Kitų turto apimties pokyčių sąskaita (III.3.1)

- 8.53. Kitų turto apimties pokyčių sąskaitoje nurodomi pokyčiai turi poveikio atitinkamų vienetų, sektorių ir subsektorių balansų grynajai vertei. Šis pokytis, vadinamas grynosios vertės pokyčiu dėl kitų turto apimties pokyčių, yra sąskaitos balansuojamasis straipsnis.

Perkainojimo sąskaita (III.3.2.)

- 8.54. Perkainojimo sąskaitoje nurodomi turto ir įsipareigojimų vertės pokyčiai pasikeitus jų kainai.

Konkreto turto ar įsipareigojimo vertės pokytis apskaičiuojamas kaip:

- a) skirtumas tarp jo vertės ataskaitinio laikotarpio pabaigoje ir jo vertės ataskaitinio laikotarpio pradžioje arba pirmą kartą įrašant į balansą; arba
- b) kaip skirtumas tarp jo vertės jo išbraukimo iš balanso dieną ir jo vertės ataskaitinio laikotarpio pradžioje arba pirmą kartą įrašant į balansą.

Šis skirtumas vadinamas nominaliuoju vertės padidėjimu (sumažėjimu).

Nominalusis vertės padidėjimas atitinka teigiamą turto vertę po perkainojimo arba neigiamą (finansinio) įsipareigojimo vertę po perkainojimo.

Nominalusis vertės sumažėjimas atitinka neigiamą turto vertę po perkainojimo arba teigiamą (finansinio) įsipareigojimo vertę po perkainojimo.

- 8.55. Į perkainojimo sąskaitą įrašyti srantai keičia atitinkamų vienetų balansinę grynąją vertę. Šis pokytis, vadinamas grynosios vertės pokyčiu dėl nominaliojo vertės padidėjimo ir sumažėjimo, yra sąskaitos balansuojamasis straipsnis. Jis įrašomas įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčių pusėje.
- 8.56. Perkainojimo sąskaita skirstoma į dvi dalis: neutraliojo vertės padidėjimo ir sumažėjimo sąskaitą (III.3.2.1) ir realiojo vertės padidėjimo ir sumažėjimo sąskaitą (III.3.2.2).

Neutraliojo vertės padidėjimo ir sumažėjimo sąskaita (III.3.2.1)

- 8.57. Neutraliojo vertės padidėjimo ir sumažėjimo sąskaitoje nurodomi turto ir įsipareigojimų vertės pokyčiai, proporcingai bendrojo kainų lygio pokyčiams. Tokie pokyčiai atitinka bendrai turto ir įsipareigojimų perkamajai galiai palaikyti būtiną perkainojimą. Šiam skaičiavimui taikytinas bendrasis kainų indeksas – tai galutinio nacionalinio panaudojimo kainų indeksas, atėmus atsargų pokyčius.

Realiojo vertės padidėjimo ir sumažėjimo sąskaita (III.3.2.2)

- 8.58. Remiantis realiuoju vertės padidėjimu ir sumažėjimu apskaičiuojamas nominaliojo vertės padidėjimo arba sumažėjimo ir neutraliojo vertės padidėjimo arba sumažėjimo skirtumas.
- 8.59. Jeigu tam tikro turto nominalusis vertės padidėjimas atėmus nominalųjį vertės sumažėjimą yra didesnis už neutralųjį vertės padidėjimą atėmus neutralųjį vertės sumažėjimą, jį turinčio vieneto turto vertė realiai padidėja. Iš šio padidėjimo matyti, kad faktinė turto kaina vidutiniškai didėjo greičiau negu bendrasis kainų lygis. Tuo tarpu santykinės turto kainos sumažėjimas jį turinčiam vienetai reiškia realųjį vertės sumažėjimą.

Tuo pačiu būdu santykinės įsipareigojimo kainos padidėjimas reiškia realųjį turimų įsipareigojimų vertės sumažėjimą, o santykinės įsipareigojimo kainos sumažėjimas reiškia realųjį įsipareigojimų vertės padidėjimą.

8.13 lentelė. III.3.1 sąskaita. Kitų turto apimties pokyčių sąskaita

Turto pokyčiai								
Iš viso	S.1 Visa ekonomika	S.15 Namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos	S.14 Namų ūkiai	S.13 Valdžios sektorius	S.12 Finansų bendrovės	S. 11 Ne finansų bendrovės		Kiti srutai
33	33	0	0	7	0	26	K.1	Ekonominis turto atsiradimas
3	3			3			AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas
30	30	0	0	4	0	26	AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas
26	26			4		22	AN.21	Gamtos ištekliai
4	4					4	AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos
0	0						AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus
-11	-11	0	0	-2	0	-9	K.2	Ekonominis nesukurto turto praradimas
-8	-8	0	0	-2	0	-6	K.21	Gamtos išteklių išekvojimas
-8	-8			-2		-6	AN.21	Gamtos ištekliai
-3	-3	0	0	0	0	-3	K.22	Kitas ekonominis nesukurto turto praradimas
0	0						AN.21	Gamtos ištekliai
-1	-1					-1	AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos
-2	-2					-2	AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus
-11	-11	0	0	-6	0	-5	K.3	Katastrofų nuostoliai
-9	-9			-4		-5	AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas
-2	-2			-2			AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas
0	0						AF	Finansinis turtas ar įsipareigojimai
0	0	0	0	5	0	-5	K.4	Neatlygintinas konfiskavimas
0	0			1		-1	AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas
0	0			4		-4	AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas

Turto pokyčiai								
Iš viso	S.1 Visa ekonomika	S.15 Namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos	S.14 Namų ūkiai	S.13 Valdžios sektorius	S.12 Finansų bendrovės	S. 11 Ne finansų bendrovės		Kiti srantai
0	0				—		AF	Finansinis turtas
2	2	0	0	0	1	1	K.5	Niekur kitur nepriskirti kiti apimties pokyčiai
1	1					1	AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas
0	0						AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas
1	1				1		AF	Finansinis turtas ar įsipareigojimai
0	0	0	0	-4	-2	6	K.6	Klasifikavimo pokyčiai
2	2	0	0	-4	0	6	K.61	Sektorių klasifikavimo ir struktūros pokyčiai
0	0			-3		3	AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas
0	0			-1		1	AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas
2	2					2	AF	Finansinis turtas ar įsipareigojimai
-2	-2	0	0	0	-2	0	K.62	Turto ir įsipareigojimų klasifikavimo pokyčiai
-2	-2				-2		AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas
0	0			0	0	0	AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas
0	0			0	0	0	AF	Finansinis turtas ar įsipareigojimai
13	13	0	0	0	-1	14		Visi kiti apimties pokyčiai
-7	-7	0	0	-3	-2	-2	AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas
-2	-2			-3		1	AN.11	Ilgalaikis turtas
-3	-3					-3	AN.12	Atsargos
-2	-2				-2		AN.13	Vertybės
17	17	0	0	3	0	14	AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas
9	9	0	0	1	-2	10	AN.21	Gamtos ištekliai
6	6			2		4	AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos

Turto pokyčiai								
Iš viso	S.1 Visa ekonomika	S.15 Namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos	S.14 Namų ūkiai	S.13 Valdžios sektorius	S.12 Finansų bendrovės	S. 11 Ne finansų bendrovės		Kiti sratai
0	0					0	AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus
3	3	0	0	0	1	2	AF	Finansinis turtas
0	0				0	0	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)
0	0				0	0	AF.2	Pinigai ir indėliai
0	0				0	0	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai
					0	0	AF.4	Paskolos
2	2					2	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos / vienetai
1	1				1		AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos
0	0						AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai
0	0						AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos
							B.102	Grynosios vertės pokyčiai dėl kitų turto apimties pokyčių

8.13 lentelė. III.3.1 sąskaita. Kitų turto apimties pokyčių sąskaita (tęsinys)

Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai								
	Kiti sratai	S. 11 Ne finansų bendrovės	S.12 Finansų bendrovės	S.13 Valdžios sektorius	S.14 Namų ūkiai	S.15 Namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos	S.1 Visa ekonomika	Iš viso
K.1	Ekonominis turto atsiradimas							
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas							
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas							
AN.21	Gamtos ištekliai							
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos							

Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai

	Kiti sratai	S. 11 Ne finansų bendrovės	S.12 Finansų bendrovės	S.13 Valdžios sektorius	S.14 Namų ūkiai	S.15 Namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos	S.1 Visa ekonomika	Iš viso
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus							
K.2	Ekonominis nesukurto turto praradimas							
K.21	Gamtos išteklių išekvojimas							
AN.21	Gamtos ištekliai							
K.22	Kitas ekonominis nesukurto turto praradimas							
AN.21	Gamtos ištekliai							
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos							
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus							
K.3	Katastrofų nuostoliai							
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas							
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas							
AF	Finansinis turtas ar įsipareigojimai							
K.4	Neatlygintinas konfiskavimas							
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas							
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas							
AF	Finansinis turtas							
K.5	Niekur kitur nepriskirti kiti apimties pokyčiai	0	0	0	1	0	1	1
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas							
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas							
AF	Finansinis turtas ar įsipareigojimai	0	0	0	1	0	1	1
K.6	Klasifikavimo pokyčiai	0	0	2	0	0	2	2

Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai

	Kiti srutai	S. 11 Ne finansų bendrovės	S.12 Finansų bendrovės	S.13 Valdžios sektorius	S.14 Namų ūkiai	S.15 Namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos	S.1 Visa ekonomika	Iš viso
K.61	Sektorių klasifikavimo ir struktūros pokyčiai	2	0	2	0	0	2	2
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas							
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas							
AF	Finansinis turtas ar įsipareigojimai	0	0	2	0	0	2	2
K.62	Turto ir įsipareigojimų klasifikavimo pokyčiai	0	0	0	0	0	0	0
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas							
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas							
AF	Finansinis turtas ar įsipareigojimai	0	0	0	0	0	0	0
	Visi kiti apimtys pokyčiai	0	0	2	1	0	3	3
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas							
AN.11	Ilgalaikis turtas							
AN.12	Atsargos							
AN.13	Vertybės							
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas							
AN.21	Gamtos išteklių							
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos							
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus							
AF	Finansinis turtas	0	0	2	1	0	3	3
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)							
AF.2	Pinigai ir indėliai							
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai							
AF.4	Paskolos						0	0

Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai

	Kiti sratai	S. 11 Ne finansų bendrovės	S.12 Finansų bendrovės	S.13 Valdžios sektorius	S.14 Namų ūkiai	S.15 Namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos	S.1 Visa ekonomika	Iš viso
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos / vienetai			2			2	2
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos				1		1	1
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai							
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos							
B.102	Grynosios vertės pokyčiai dėl kitų turto apimties pokyčių	14	- 1	- 2	- 1	0	10	10

8.14 lentelė. III.3.2 sąskaita. Perkainojimo sąskaita

Turto pokyčiai

Iš viso	Atitinkami įrašai iš		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	K.7	Kiti sratai
	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Visa ekonomika	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Namų ūkiai	Valdžios sektorius	Finansų bendrovės	Ne finansų bendrovės		
										Nominalusis vertės padidėjimas / sumažėjimas
280			280	8	80	44	4	144	AN	Nefinansinis turtas
126			126	5	35	21	2	63	AN.1	Sukurta nefinansinis turtas
111			111	5	28	18	2	58	AN.11	Ilgalaikis turtas
7			7		2	1		4	AN.12	Atsargos
8			8		5	2		1	AN.13	Vertybės
154			154	3	45	23	2	81	AN.2	Nesukurta nefinansinis turtas
152			152	3	45	23	1	80	AN.21	Gamtos išteklių
2			2				1	1	AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos
									AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus

Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai

		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Atitinkami įrašai iš		Iš viso
		Ne finansų bendrovės	Finansų bendrovės	Valdžios sektorius	Namų ūkiai	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Visa ekonomika	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Prekių ir paslaugų sąskaitos	
AN.11	Ilgalaikis turtas									
AN.12	Atsargos									
AN.13	Vertybės									
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas									
AN.21	Gamtos išteklių									
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos									
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus									
AF	Finansinis turtas ar įsipareigojimai	18	51	7	0	0	76	15		91
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)							12		12
AF.2	Pinigai ir indėliai									
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	1	34	7			42	2		44
AF.4	Paskolos									
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos / vienetai	17	17				34	1		35
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos									
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai									
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos									
B.103	Grynosios vertės pokyčiai dėl nominaliojo vertės padidėjimo / sumažėjimo	134	10	38	96	10	288	4		292

8.14 lentelė. III.3.2.1 sąskaita. Neutraliojo vertės padidėjimo ir sumažėjimo sąskaita

Turto pokyčiai											
		Atitinkami įrašai iš		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Iš viso	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Visa ekonomika	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Namų ūkiai	Valdžios sektorius	Finansų bendrovės	Ne finansų bendrovės		Kiti srutai ir balansuojamieji straipsniai	
										K.71	Neutralusis vertės padidėjimas ir sumažėjimas
198			198	6	56	32	3	101	AN		Nefinansinis turtas
121			121	5	34	20	2	60	AN.1		Sukurta nefinansinis turtas
111			111	5	28	18	2	58	AN.11		Ilgalaikis turtas
4			4		2	1		1	AN.12		Atsargos
6			6		4	1		1	AN.13		Vertybės
77			77	1	22	12	1	41	AN.2		Nesukurta nefinansinis turtas
76			76	1	22	12	1	40	AN.21		Gamtos išteklių
1			1					1	AN.22		Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos
									AN.23		Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus
148		12	136	3	36	8	71	18	AF		Finansinis turtas ar įsipareigojimai
16			16			2	14		AF.1		Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)
32		2	30	2	17	3		8	AF.2		Pinigai ir indėliai
28		3	25	1	4		18	2	AF.3		Skolos vertybiniai popieriai
29		1	28			3	24	1	AF.4		Paskolos
28		2	26		9		14	3	AF.5		Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos / vienetai
8		1	7		5		1	1	AF.6		Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos
0			0						AF.7		Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai

Turto pokyčiai										
Atitinkami įrašai iš		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11			
Iš viso	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Visa ekonomika	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Namų ūkiai	Valdžios sektorius	Finansų bendrovės	Ne finansų bendrovės	Kiti srantai ir balansuojamieji straipsniai	
7		3	4		1			3	AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos
									B.1031	Grynosios vertės pokyčiai dėl neutraliojo vertės padidėjimo / sumažėjimo

8.14 lentelė. III.3.2.1 sąskaita. Neutraliojo vertės padidėjimo ir sumažėjimo sąskaita (tęsinys)

Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Atitinkami įrašai iš		
Kodas	Kiti srantai ir balansuojamieji straipsniai	Ne finansų bendrovės	Finansų bendrovės	Valdžios sektorius	Namų ūkiai	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Visa ekonomika	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Iš viso
K.71	Neutralusis vertės padidėjimas ir sumažėjimas									
AN	Nefinansinis turtas									
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas									
AN.11	Ilgalaikis turtas									
AN.12	Atsargos									
AN.13	Vertybės									
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas									
AN.21	Gamtos ištekliai									
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos									
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus									
AF	Finansinis turtas ar įsipareigojimai	37	68	13	5	3	126	22		148
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)							16		16
AF.2	Pinigai ir indėliai	1	26	2		1	30	2		32

Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai

Kodas	Kiti sratai ir balansuojamieji straipsniai	S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Atitinkami įrašai iš		Iš viso
		Ne finansų bendrovės	Finansų bendrovės	Valdžios sektorius	Namų ūkiai	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Visa ekonomika	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Prekių ir paslaugų sąskaitos	
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	1	21	4			26	2		28
AF.4	Paskolos	18		7	3	1	29			29
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos / vienetai	14	14				28			28
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos		7				7	1		8
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai									
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	3			2	1	6	1		7
B.1031	Grynosios vertės pokyčiai dėl neutraliojo vertės padidėjimo / sumažėjimo	82	6	27	87	6	208	6		214

8.14 lentelė. III.3.2.2 sąskaita. Realiojo vertės padidėjimo ir sumažėjimo sąskaita

Turto pokyčiai

Iš viso	Atitinkami įrašai iš		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	K.72	Kiti sratai ir balansuojamieji straipsniai
	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Visa ekonomika	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Namų ūkiai	Valdžios sektorius	Finansų bendrovės	Ne finansų bendrovės		
										Realusis vertės padidėjimas ir sumažėjimas
82			82	2	24	12	1	43	AN	Nefinansinis turtas
5			5	0	1	1	0	3	AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas
				0	0	0	0	0	AN.11	Ilgalaikis turtas
3			3	0	0	0	0	3	AN.12	Atsargos
2			2	0	1	1	0	0	AN.13	Vertybės
77			77	2	23	11	1	40	AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas
76			76	2	23	11	0	40	AN.21	Gamtos ištekliai

Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai

		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Atitinkami įrašai iš		Iš viso
								Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Prekių ir paslaugų sąskaitos	
	Kiti srantai ir balansuojamieji straipsniai	Ne finansų bendrovės	Finansų bendrovės	Valdžios sektorius	Namų ūkiai	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Visa ekonomika			
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas									
AN.11	Ilgalaikis turtas									
AN.12	Atsargos									
AN.13	Vertybės									
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas									
AN.21	Gamtos išteklių									
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos									
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus									
AF	Finansinis turtas ar įsipareigojimai	- 19	- 17	- 6	- 5	- 3	- 50	- 7		- 57
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	0	0	0	0	0	0	- 4		- 4
AF.2	Pinigai ir indėliai	- 1	- 26	- 2	0	- 1	- 30	- 2		- 32
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	0	13	3	0	0	16	0		16
AF.4	Paskolos	- 18	0	- 7	- 3	- 1	- 29	0		- 29
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos / vienetai	3	3	0	0	0	6	1		7
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos		- 7				- 7	- 1		- 8
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0	0	0	0	0	0	0		0
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	- 3	0	0	- 2	- 1	- 6	- 1		- 7
B.1032	Grynosios vertės pokyčiai dėl realiojo vertės padidėjimo / sumažėjimo	52	4	11	9	4	80	- 2		78

Balansai (IV)

8.60. Balansuose siekiama pateikti vienetų turto, įsipareigojimų ir grynosios vertės ataskaitinio laikotarpio pradžioje ir pabaigoje ir balansų pokyčių vaizdą. Seka yra tokia:

- a) laikotarpio pradžios balansas (IV.1);
- b) balanso pokyčiai (IV.2);
- c) laikotarpio pabaigos balansas (IV.3).

Laikotarpio pradžios balansas (IV.1)

8.61. Laikotarpio pradžios balanse nurodoma vienetų turimo turto ir įsipareigojimų vertė ataskaitinio laikotarpio pradžioje.

Šie straipsniai skirstomi į kategorijas pagal turto ir įsipareigojimų klasifikatorių.

Jie vertinami pagal ataskaitinio laikotarpio pradžios kainas. Turto ir įsipareigojimų skirtumas, t. y. sąskaitos balansuojamasis straipsnis, yra grynoji vertė ataskaitinio laikotarpio pradžioje.

Balanso pokyčiai (IV.2)

8.62. Pokyčių balanse sąskaitoje nurodomi turto ir įsipareigojimų vertės pokyčiai ataskaitiniu laikotarpiu ir agreguojamos į įvairias kaupimo sąskaitas įrašytos sumos, t. y. grynosios vertės pokytis dėl taupymo ir kapitalo pervedimų, grynosios vertės pokytis dėl kitų turto apimties pokyčių ir grynosios vertės pokytis dėl nominaliojo vertės sumažėjimo ir padidėjimo.

Laikotarpio pabaigos balansas (IV.3)

8.63. Laikotarpio pabaigos balanse nurodoma vienetų turimo turto ir įsipareigojimų vertė ataskaitinio laikotarpio pabaigoje. Šie straipsniai skirstomi į kategorijas pagal tokį patį kaip laikotarpio pradžios balanse naudotą klasifikatorių, o jų vertė nustatoma pagal ataskaitinio laikotarpio pabaigos kainas.

Turto ir įsipareigojimų skirtumas yra grynoji vertė ataskaitinio laikotarpio pabaigoje.

8.64. Ataskaitinio laikotarpio pabaigos balansuose turto ar įsipareigojimo vertė lygi jo vertės laikotarpio pradžios balansuose ir atitinkamo straipsnio balanso pokyčių sąskaitoje nurodytos vertės sumai.

8.15 lentelė. IV.1 sąskaita. Balansai. Laikotarpio pradžios balansas

Turtas										
		Atitinkami įrašai iš		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	
Iš viso	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Visa ekonomika	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Namų ūkiai	Valdžios sektorius	Finansų bendrovės	Ne finansų bendrovės		Likučiai ir turto pokyčiai
4 621			4 621	159	1 429	789	93	2 151	AN	Nefinansinis turtas
2 818			2 818	124	856	497	67	1 274	AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas
2 579			2 579	121	713	467	52	1 226	AN.11	Ilgalaikis turtas
114			114	1	48	22		43	AN.12	Atsargos
125			125	2	95	8	15	5	AN.13	Vertybės
1 803			1 803	35	573	292	26	877	AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas
1 781			1 781	35	573	286	23	864	AN.21	Gamtos ištekliai
22			22			6	3	13	AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos
0			0					3	AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus
9 036		805	8 231	172	3 260	396	3 421	982	AF	Finansinis turtas ar įsipareigojimai
770			770			80	690		AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)
1 587		105	1 482	110	840	150		382	AF.2	Pinigai ir indėliai
1 388		125	1 263	25	198		950	90	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai
1 454		70	1 384	8	24	115	1 187	50	AF.4	Paskolos
2 959		345	2 614	22	1 749	12	551	280	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos / vienetai
496		26	470	4	391	20	30	25	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos
21		0	21	0	3	0	13	5	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai
361		134	227	3	55	19		150	AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos
									B.90	Grynoji vertė

8.15 lentelė. IV.1 sąskaita. Balansai. Laikotarpio pradžios balansas (tęsinys)

Įsipareigojimai ir grynoji vertė										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Atitinkami įrašai iš		
	Likučiai ir įsipareigojimų pokyčiai	Ne finansų bendrovės	Finansų bendrovės	Valdžios sektorius	Namų ūkiai	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Visa ekonomika	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Iš viso
AN	Nefinansinis turtas									
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas									
AN.11	Ilgalaikis turtas									
AN.12	Atsargos									
AN.13	Vertybės									
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas									
AN.21	Gamtos ištekliai									
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos									
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus									
AF	Finansinis turtas ar įsipareigojimai	3 221	3 544	687	189	121	7 762	1 274		9 036
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)						0	770		770
AF.2	Pinigai ir indėliai	40	1 281	102	10	38	1 471	116		1 587
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	44	1 053	212	2		1 311	77		1 388
AF.4	Paskolos	897		328	169	43	1 437	17		1 454
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos / vienetai	1 987	765	4			2 756	203		2 959
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	12	435	19		5	471	25		496
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	4	10				14	7		21
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	237		22	8	35	302	59		361
B.90	Grynoji vertė	- 88	- 30	498	4 500	210	5 090	- 469		4 621

8.15 lentelė. IV.2 sąskaita. Balansai. Balanso pokyčiai

Turto pokyčiai										
		Atitinkami įrašai iš		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	
Iš viso	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Visa ekonomika	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Namų ūkiai	Valdžios sektorius	Finansų bendrovės	Ne finansų bendrovės		Likučiai ir turto pokyčiai
482			482	11	115	57	-4	301	AN	Nefinansinis turtas
294			294	7	67	29	-4	195	AN.1	Sukurta nefinansinis turtas
246			246	7	53	23	-2	165	AN.11	Ilgalaikis turtas
32			32	0	4	1	0	27	AN.12	Atsargos
16			16	0	10	5	-2	3	AN.13	Vertybės
186			186	4	48	28	0	106	AN.2	Nesukurta nefinansinis turtas
178			178	4	48	26	-1	101	AN.21	Gamtos išteklių
8			8	0	0	2	1	5	AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos
0			0	0	0	0	0	0	AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus
577		54	523	4	205	-9	230	93	AF	Finansinis turtas ar įsipareigojimai
12		1	11	0	0	1	10	0	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)
100		11	89	2	64	-26	10	39	AF.2	Pinigai ir indėliai
139		13	126	0	16	4	96	10	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai
82		4	78	0	3	3	53	19	AF.4	Paskolos
156		15	141	1	76	3	44	17	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos / vienetai
49		0	49	0	39	1	8	1	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos
14		0	14	0	3	0	8	3	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai

Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai

		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Atitinkami įrašai iš		Iš viso
		Ne finansų bendrovės	Finansų bendrovės	Valdžios sektorius	Namų ūkiai	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Visa ekonomika	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Prekių ir paslaugų sąskaitos	
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos									
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus									
AF	Finansinis turtas ar įsipareigojimai	157	224	102	16	6	505	72		577
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)							12		12
AF.2	Pinigai ir indėliai	0	65	37	0	0	102	-2		100
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	7	64	45	0	0	116	23		139
AF.4	Paskolos	21	0	9	11	6	47	35		82
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos / vienetai	100	39	2	0	0	141	15		156
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	0	48	0	1	0	49	0		49
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	3	8	0	0	0	11	3		14
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	26	0	9	4	0	39	-14		25
B.10	Grynosios vertės pokyčiai dėl	237	2	-54	304	9	500	-6		494
B.101	taupymo ir kapitalo pervedimų	88	-5	90	210	-1	202	-10		192
B.102	Kiti turto apimties pokyčiai	14	-1	-2	-1	0	10			10
B.103	Nominalusis vertės padidėjimas / sumažėjimas	134	10	38	96	10	288	4		292
B.1031	neutraliojo vertės padidėjimo / sumažėjimo	82	6	27	87	6	208	6		214
B.1032	realiojo vertės padidėjimo / sumažėjimo	52	4	11	9	4	80	-2		78

8.15 lentelė. IV.3 sąskaita. Balansai. Laikotarpio pabaigos balansas

Turtas										
Atitinkami įrašai iš		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11			
Iš viso	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Visa ekonomika	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Namų ūkiai	Valdžios sektorius	Finansų bendrovės	Ne finansų bendrovės		Likučiai ir turto pokyčiai
5 101			5 101	170	1 544	846	89	2 452	AN	Nefinansinis turtas
3 112			3 112	131	923	526	63	1 469	AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas
2 825			2 825	128	766	490	50	1 391	AN.11	Ilgalaikis turtas
146			146	1	52	23	0	70	AN.12	Atsargos
141			141	2	105	13	13	8	AN.13	Vertybės
1 989			1 989	39	621	320	26	983	AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas
1 959			1 959	39	621	312	22	965	AN.21	Gamtos ištekliai
30			30	0	0	8	4	18	AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos
3			0	0	0	0	0	0	AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus
9 613		859	8 754	176	3 465	387	3 651	1 075	AF	Finansinis turtas ar įsipareigojimai
782		1	781	0	0	81	700	0	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)
1 687		116	1 571	112	904	124	10	421	AF.2	Pinigai ir indėliai
1 527		138	1 389	25	214	4	1 046	100	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai
1 536		74	1 462	8	27	118	1 240	69	AF.4	Paskolos
3 115		360	2 755	23	1 825	15	595	297	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos / vienetai
545		26	519	4	430	21	38	26	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos
35			35	0	6	0	21	8	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai
386		144	242	4	59	24	1	154	AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos
									B.90	Grynoji vertė

8.15 lentelė. IV.3 sąskaita. Balansai. Laikotarpio pabaigos balansas (tęsinys)

Įsipareigojimai ir grynoji vertė										
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1	Atitinkami įrašai iš		
	Kiti srantai ir balansuojamieji straipsniai	Ne finansų bendrovės	Finansų bendrovės	Valdžios sektorius	Namų ūkiai	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Visa ekonomika	Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos	Prekių ir paslaugų sąskaitos	Iš viso
AN	Nefinansinis turtas									
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas									
AN.11	Ilgalaikis turtas									
AN.12	Atsargos									
AN.13	Vertybės									
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas									
AN.21	Gamtos ištekliai									
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos									
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus									
AF	Finansinis turtas ar įsipareigojimai	3 378	3 768	789	205	127	8 267	1 346		9 613
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)							782		782
AF.2	Pinigai ir indėliai	40	1 346	139	10	38	1 573	114		1 687
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	51	1 117	257	2	0	1 427	100		1 527
AF.4	Paskolos	918	0	337	180	49	1 484	52		1 536
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos / vienetai	2 087	804	6	0	0	2 897	218		3 115
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	12	483	19	1	5	520	25		545
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	7	18	0	0	0	25	10		35
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	263	0	31	12	35	341	45		386
B.90	Grynoji vertė	149	- 28	444	4 804	219	5 590	- 475		5 115

LIKUSIO PASAULIO SEKTORIAUS SĄSKAITOS (V)

- 8.65. Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitose nurodomi sandoriai tarp vienetų rezidentų ir nerezidentų. Likusio pasaulio sektorius nėra atskiras institucinis sektorius, tačiau sistemos struktūroje atlieka panašų vaidmenį.
- 8.66. Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos atitinka tą patį bendrąjį modelį, kaip ir institucinio sektoriaus sąskaitos, t. y.:
- a) einamosios sąskaitos;
 - b) kaupimo sąskaitos;
 - c) balansai.
- 8.67. 8.66 dalies a–c punktuose nurodytos sąskaitos sudaromos likusio pasaulio sektoriaus požiūriu. Taigi likusio pasaulio sektoriaus ištekliai atitinka visos ekonomikos panaudojimą, ir atvirkščiai. Be to, likusio pasaulio sektoriaus turimas finansinis turtas atitinka visos ekonomikos įsipareigojimą, ir atvirkščiai. Išimtis – atsargomis laikomas luitinis auksas, kuris, nors ir nėra jį atitinkančio lygiavertio įsipareigojimo, į finansinę sąskaitą įrašomas dėl jo vaidmens tarptautinių mokėjimų srityje.

Einamosios sąskaitos**Prekių ir paslaugų išorės sąskaita (V.I)**

- 8.68. Prekių ir paslaugų importas nurodomas sąskaitos išteklių pusėje, o prekių ir paslaugų eksportas – panaudojimo pusėje. Išteklių ir panaudojimo skirtumas yra sąskaitos balansuojamasis straipsnis, vadinamas prekių ir paslaugų išorės balansu. Jeigu jis teigiamas, tai reiškia perteklių likusio pasaulio sektoriuje ir visos ekonomikos deficitą, ir atvirkščiai, jeigu jis neigiamas.
- 8.69. Importo ir eksporto vertė nustatoma eksportuojančios šalies muitų teritorijos pasienyje. Eksporto atveju vertė nustatoma pagal „franko laivo denis“ (FOB) vertę. Importo vertė nustatoma pagal kainas, kurioms priskiriamos tarp kilmės šalies ir importuojančios šalies patiriamos „vežimo, draudimo ir frachto“ (CIF) išlaidos, t. y. pagal CIF vertę. Norint sumažinti importo vertę iki FOB kainų lygio, iš kurio matyti vertė kilmės šalies pasienyje, CIF sudedamoji dalis turi būti atimta iš prekių vertės, nustatytos įvežimo į importuojančią šalį vietoje. Tuomet ši CIF sudedamoji dalis paskirstoma susijusiai paslaugų teikimo veiklai, kaip importas vienetų nerezidentų atveju ir vidaus produkcija šias paslaugas teikiančių vienetų rezidentų atveju.

Jeigu importuojamų prekių FOB vertei priskiriamas vežimo ir draudimo paslaugas (t. y. nuo gamyklos iki eksportuojančios šalies pasienio) teikia vienetai rezidentai, jos turi būti įtrauktos į eksportuojamų paslaugų vertę prekes importuojančioje šalyje. Tačiau jei importuojamų prekių FOB vertei priskiriamas vežimo ir draudimo paslaugas teikia vienetai nerezidentai, jos turi būti įtrauktos į importuojamų paslaugų vertę prekes eksportuojančioje šalyje.

Pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų išorės sąskaita (V.II)

- 8.70. Pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų išorės sąskaita siekiama nustatyti einamąjį išorės balansą, kuris sistemos struktūroje atitinka institucinių sektorių taupymą. Ši sąskaita yra sutrumpintas sekos variantas instituciniam sektoriui nuo pirminių pajamų išdėstymo sąskaitos iki pajamų panaudojimo sąskaitos.
- 8.71. Pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų išorės sąskaitos išteklių pusėje pateikiamas prekių ir paslaugų išorės balansas. Į šios sąskaitos išteklių arba panaudojimo puses taip pat įrašomi visi paskirstymo sandoriai, kurie gali būti susiję su likusio pasaulio sektoriumi, išskyrus kapitalo pervedimus.

Išorės kaupimo sąskaitos (V.III)**Kapitalo sąskaita (V.III.1)**

- 8.72. Likusio pasaulio sektoriaus kapitalo sąskaitoje nurodomi vienetų nerezidentų nesukurto turto įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus ir įvertinami grynosios vertės pokyčiai dėl einamojo išorės balanso ir kapitalo pervedimų.
- 8.73. Kapitalo sąskaitos balansuojamasis straipsnis – likusio pasaulio sektoriaus grynasis skolinimas arba grynasis skolinimasis. Jis lygus, tik su priešingu ženklu, institucinių sektorių rezidentų grynojo skolinimo ar skolinimosi sumai.

Finansinė sąskaita (V.III.2)

8.74. Likusio pasaulio sektoriaus finansinės sąskaitos išdėstymas atitinka institucinių sektorių finansinės sąskaitos išdėstymą.

Kitų turto pokyčių sąskaita (V.III.3)

8.75. Kaip ir institucinių sektorių sąskaitose, grynosios vertės pokyčiai dėl kitų turto apimties pokyčių ir dėl nominaliojo vertės padidėjimo ir sumažėjimo nustatomi iš eilės, o vertės padidėjimas ir sumažėjimas išskaidomas į neutralųjį ir realųjį vertės padidėjimą ir sumažėjimą.

8.76. Likusio pasaulio sektoriaus kaupimo sąskaitose ir balansuose sukurto turto eilutės nėra, nes susitariama, kad sukuriamas menamas institucinis vienetas, ir laikoma, kad finansinį turtą įsigijo likusio pasaulio sektorius, ir atvirkščiai, jeigu turtą kitose šalyse turi vienetai rezidentai.

Balansai (V.IV)

8.77. Likusio pasaulio sektoriaus balansuose nurodomas finansinis turtas ir įsipareigojimai. Turto pusėje taip pat nurodomi visi vienetų nerezidentų ir vienetų rezidentų piniginių aukso ir specialiųjų skolinimosi teisių (SST) įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus.

8.16 lentelė. Visa likusio pasaulio sektoriaus sąskaitų seka (išorės sandorių sąskaita)

V.I. Prekių ir paslaugų išorės sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
P.6	Prekių ir paslaugų eksportas	540	P.7	Prekių ir paslaugų importas	499
P.61	Prekių eksportas	462	P.71	Prekių importas	392
P.62	Paslaugų eksportas	78	P.72	Paslaugų importas	107
B.11	Prekių ir paslaugų išorės balansas	- 41			

8.16 lentelė. Visa likusio pasaulio sektoriaus sąskaitų seka (išorės sandorių sąskaita) (tęsinys)

V.II. Pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų išorės sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
D.1	Atlygis darbuotojams	6	B.11	Prekių ir paslaugų išorės balansas	- 41
D.11	Darbo užmokestis	6			
			D.1	Atlygis darbuotojams	2
D.2	Gamybos ir importo mokesčiai	0	D.11	Darbo užmokestis	2
D.21	Mokesčiai produktams	0	D.12	Darbdavių socialinės įmokos	0
D.211	Pridėtinės vertės pobūdžio mokesčiai (PVM)	0	D.121	Faktinės darbdavių socialinės įmokos	0
D.212	Importo mokesčiai ir muitai, išskyrus PVM	0	D.122	Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos	0
D.2121	Importo muitai	0			
D.2122	Importo mokesčiai, išskyrus PVM ir muitus	0	D.2	Gamybos ir importo mokesčiai	
D.214	Mokesčiai produktams, išskyrus PVM ir importo mokesčius		D.21	Mokesčiai produktams	0
D.29	Kiti gamybos mokesčiai	0	D.211	Pridėtinės vertės pobūdžio mokesčiai (PVM)	0

Panaudojimas			Ištekliai		
			D.212	Importo mokesčiai ir muitai, išskyrus PVM	0
D.3	Subsidijos	0	D.2121	Importo muitai	0
D.31	Subsidijos produktams	0	D.2122	Importo mokesčiai, išskyrus PVM ir muitus	0
D.311	Importo subsidijos	0	D.214	Mokesčiai produktams, išskyrus PVM ir importo mokesčius	0
D.319	Kitos subsidijos produktams	0			
D.39	Kitos subsidijos gamybai	0	D.29	Kiti gamybos mokesčiai	0
D.4	Nuosavybės pajamos	44	D.3	Subsidijos	0
D.41	Palūkanos	13	D.31	Subsidijos produktams	0
D.42	Bendrovių paskirstomosios pajamos	17	D.311	Importo subsidijos	0
D.421	Dividendai	13	D.319	Kitos subsidijos produktams	0
D.422	Lėšos, išimtos iš kvazibendrovių pajamų	4	D.39	Kitos subsidijos gamybai	0
D.43	Reinvestuotos tiesioginių užsienio investicijų pajamos	14			
D.44	Kitos investicijų pajamos	0	D.4	Nuosavybės pajamos	38
			D.41	Palūkanos	21
	Einamieji pervedimai	17	D.42	Bendrovių paskirstomosios pajamos	17
D.5	Einamieji pajamų, turto ir kt. mokesčiai	1	D.421	Dividendai	14
D.51	Pajamų mokesčiai	1	D.422	Lėšos, išimtos iš kvazibendrovių pajamų	3
D.59	Kiti einamieji mokesčiai	0	D.43	Reinvestuotos tiesioginių užsienio investicijų pajamos	0
D.61	Grynosios socialinės įmokos	0	D.44	Kitos investicijų pajamos	0
D.611	Faktinės darbdavių socialinės įmokos	0			
D.6111	Faktinės darbdavių pensijų įmokos	0		Einamieji pervedimai	55
D.6112	Faktinės darbdavių ne pensijų įmokos	0	D.5	Einamieji pajamų, turto ir kt. mokesčiai	0
D.612	Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos	0	D.51	Pajamų mokesčiai	0
D.6121	Sąlyginės darbdavių pensijų įmokos	0	D.59	Kiti einamieji mokesčiai	
D.6122	Sąlyginės darbdavių ne pensijų įmokos	0	D.61	Grynosios socialinės įmokos	0
D.613	Faktinės namų ūkių socialinės įmokos	0	D.611	Faktinės darbdavių socialinės įmokos	0

Panaudojimas			Ištekliai		
D.6131	Faktinės namų ūkių pensijų įmokos	0	D.6111	Faktinės darbdavių pensijų įmokos	0
D.6132	Faktinės namų ūkių ne pensijų įmokos	0	D.6112	Faktinės darbdavių ne pensijų įmokos	0
D.614	Papildomos namų ūkių socialinės įmokos	0	D.612	Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos	0
D.6141	Papildomos namų ūkių pensijų socialinės įmokos	0	D.6121	Sąlyginės darbdavių pensijų įmokos	0
D.6142	Papildomos namų ūkių ne pensijų socialinės įmokos	0	D.6122	Sąlyginės darbdavių ne pensijų įmokos	0
D.61SC	Mokėjimai už socialinio draudimo sistemos paslaugas	0	D.613	Faktinės namų ūkių socialinės įmokos	0
D.62	Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra	0	D.6131	Faktinės namų ūkių pensijų įmokos	0
D.621	Socialinės apsaugos išmokos pinigais	0	D.6132	Faktinės namų ūkių ne pensijų įmokos	0
D.6211	Socialinės apsaugos pensijų išmokos pinigais	0	D.614	Papildomos namų ūkių socialinės įmokos	0
D.6212	Socialinės apsaugos ne pensijų išmokos pinigais	0	D.6141	Papildomos namų ūkių pensijų socialinės įmokos	0
D.622	Kitos socialinio draudimo išmokos	0	D.6142	Papildomos namų ūkių ne pensijų socialinės įmokos	0
D.6221	Kitos socialinio draudimo pensijų išmokos	0	D.61SC	Mokėjimai už socialinio draudimo sistemos paslaugas	0
D.6222	Kitos socialinio draudimo ne pensijų išmokos	0	D.62	Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra	0
D.623	Socialinė parama pinigais		D.621	Socialinės apsaugos išmokos pinigais	0
D.7	Kiti einamieji pervedimai	16	D.6211	Socialinės apsaugos pensijų išmokos pinigais	0
D.71	Grynosios ne gyvybės draudimo įmokos	2	D.6212	Socialinės apsaugos ne pensijų išmokos pinigais	0
D.711	Grynosios ne gyvybės tiesioginio draudimo įmokos	1	D.622	Kitos socialinio draudimo išmokos	0
D.712	Grynosios ne gyvybės perdraudimo įmokos	1	D.6221	Kitos socialinio draudimo pensijų išmokos	0
D.72	Ne gyvybės draudimo išmokos	12	D.6222	Kitos socialinio draudimo ne pensijų išmokos	0
D.721	Ne gyvybės tiesioginio draudimo išmokos	0	D.623	Socialinė parama pinigais	0
D.722	Ne gyvybės perdraudimo išmokos	12	D.7	Kiti einamieji pervedimai	55
D.73	Einamieji pervedimai valdžios sektoriuje	0	D.71	Grynosios ne gyvybės draudimo įmokos	11
D.74	Einamasis tarptautinis bendradarbiavimas	1	D.711	Grynosios ne gyvybės tiesioginio draudimo įmokos	0

Panaudojimas			Ištekliai		
D.75	Įvairūs einamieji pervedimai	1	D.712	Grynosios ne gyvybės perdraudimo įmokos	11
D.751	Einamieji pervedimai namų ūkiams paslaugas teikiančioms ne pelno institucijoms	0	D.72	Ne gyvybės draudimo išmokos	3
D.752	Einamieji pervedimai tarp namų ūkių	1	D.721	Ne gyvybės tiesioginio draudimo išmokos	3
D.759	Kiti įvairūs einamieji pervedimai	0	D.722	Ne gyvybės perdraudimo išmokos	0
			D.73	Einamieji pervedimai valdžios sektoriuje	0
D.8	Koregavimas dėl pensinių išsipareigojimų / teisių pokyčių	0	D.74	Einamasis tarptautinis bendradarbiavimas	22
			D.75	Įvairūs einamieji pervedimai	10
			D.751	Einamieji pervedimai namų ūkiams paslaugas teikiančioms ne pelno institucijoms	0
			D.752	Einamieji pervedimai tarp namų ūkių	7
			D.759	Kiti įvairūs einamieji pervedimai	3
			D.76	PVM ir BNP grindžiami ES nuosavi ištekliai	9
			D.8	Koregavimas dėl pensinių išsipareigojimų / teisių pokyčių	0
B.12	Einamasis išorės balansas	- 13			

8.16 lentelė. Visa likusio pasaulio sektoriaus sąskaitų seka (išorės sandorių sąskaita) (tūsinys)

V.III. Kaupimo sąskaitos

V.III.1. Kapitalo sąskaitos

V.III.1.1. Grynosios vertės pokyčių dėl einamojo išorės balanso ir kapitalo pervedimų sąskaita

Turto pokyčiai		Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
		B.12	Einamasis išorės balansas	- 13
		D.9r	Kapitalo pervedimai, gautini	4
		D.91r	Kapitalo mokesčiai, gautini	
		D.92r	Investicinės dotacijos, gautinos	4
		D.99r	Kiti kapitalo pervedimai, gautini	
		D.9p	Kapitalo pervedimai, mokėtini	- 1
		D.91p	Kapitalo mokesčiai, mokėtini	
		D.92p	Investicinės dotacijos, mokėtinos	
		D.99p	Kiti kapitalo pervedimai, mokėtini	- 1
B.101	Grynosios vertės pokyčiai dėl einamojo išorės balanso ir kapitalo pervedimų	- 10		

V.III.1.2. Nefinansinio turto įsigijimas

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
NP	Nesukurto turto įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus	0	B.101	Grynosios vertės pokyčiai dėl einamojo išorės balanso ir kapitalo pervedimų	- 10
NP.1	Gamtos išteklių įsigijimas atėmus pardavimus / perleidimus	0			
NP.2	Sutarčių, nuomos sutarčių ir licencijų įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus	0			
NP.3	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0			
B.9	Grynasis skolinimas (+) / grynasis skolinimasis (-)	- 10			

8.16 lentelė. Visa likusio pasaulio sektoriaus sąskaitų seka (išorės sandorių sąskaita) (tęsinys)

V.III.2. Finansinė sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
F	Grynasis finansinio turto įsigijimas	47	F	Grynasis finansinio turto įsigijimas	57
F.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	1	F.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	
F.11	Piniginis auksas	1	F.11	Piniginis auksas	
F.12	SST	0	F.12	SST	0
F.2	Pinigai ir indėliai	11	F.2	Pinigai ir indėliai	- 2
F.21	Valiuta	3	F.21	Valiuta	1
F.22	Pervedamieji indėliai	2	F.22	Pervedamieji indėliai	0
F.221	Tarpbankiniai sandoriai		F.221	Tarpbankiniai sandoriai	
F.229	Kiti pervedamieji indėliai	2	F.229	Kiti pervedamieji indėliai	
F.29	Kiti indėliai	6	F.29	Kiti indėliai	- 3
F.3	Skolos vertybiniai popieriai	9	F.3	Skolos vertybiniai popieriai	21
F.31	Trumpalaikės	2	F.31	Trumpalaikės	5
F.32	Ilgalaikės	7	F.32	Ilgalaikės	16
F.4	Paskolos	4	F.4	Paskolos	35
F.41	Trumpalaikės	3	F.41	Trumpalaikės	14
F.42	Ilgalaikės	1	F.42	Ilgalaikės	21
F.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	12	F.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	14
F.51	Nuosavybės priemonės	12	F.51	Nuosavybės priemonės	9
F.511	Biržinės akcijos	10	F.511	Biržinės akcijos	3
F.512	Nebiržinės akcijos	2	F.512	Nebiržinės akcijos	2

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
F.519	Kitos nuosavybės priemonės	0	F.519	Kitos nuosavybės priemonės	4
F.52	Investicinių fondų akcijos / vienetai	0	F.52	Investicinių fondų akcijos / vienetai	5
F.521	PRF akcijos / vienetai	0	F.521	PRF akcijos / vienetai	2
F.522	Ne PRF investicinių fondų akcijos / vienetai	0	F.522	Ne PRF investicinių fondų akcijos / vienetai	3
F.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	0	F.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	0
F.61	Ne gyvybės draudimo techniniai atidėjiniai	0	F.61	Ne gyvybės draudimo techniniai atidėjiniai	0
F.62	Gyvybės draudimo ir anuiteto įsipareigojimai / teisės	0	F.62	Gyvybės draudimo ir anuiteto įsipareigojimai / teisės	0
F.63	Pensiniai įsipareigojimai / teisės	0	F.63	Pensiniai įsipareigojimai / teisės	0
F.64	Pensijų fondų reikalavimai pensijų valdytojams	0	F.64	Pensijų fondų reikalavimai pensijų valdytojams	0
F.65	Nepensiniai įsipareigojimai / teisės	0	F.65	Nepensiniai įsipareigojimai / teisės	0
F.66	Standartinių garantijų atidėjiniai	0	F.66	Standartinių garantijų atidėjiniai	0
F.7	Išvestinės finansinės priemonės ir sandomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0	F.7	Išvestinės finansinės priemonės ir sandomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	3
F.71	Išvestinės finansinės priemonės	0	F.71	Išvestinės finansinės priemonės	3
F.711	Pasirinkimo sandoriai	0	F.711	Pasirinkimo sandoriai	1
F.712	Išankstiniai sandoriai	0	F.712	Išankstiniai sandoriai	2
F.72	Sandomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai		F.72	Sandomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	
F.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	10	F.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	- 14
F.81	Prekybos kreditai ir išankstiniai mokėjimai	8	F.81	Prekybos kreditai ir išankstiniai mokėjimai	- 1
F.89	Kitos gautinos / mokėtinos sumos, išskyrus prekybos kreditus ir išankstinius mokėjimus	2	F.89	Kitos gautinos / mokėtinos sumos, išskyrus prekybos kreditus ir išankstinius mokėjimus	- 13

8.16 lentelė. Visa likusio pasaulio sektoriaus sąskaitų seka (išorės sandorių sąskaita) (tęsinys)

V.III.3. Kitų turto pokyčių sąskaitos

V.III.3.1. Kitų turto apimties pokyčių sąskaita

Kiti srantai					
K.1	Ekonominis turto atsiradimas	0	K.1	Ekonominis turto atsiradimas	0
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0	AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0	AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0

AN.21	Gamtos ištekliai	0	AN.21	Gamtos ištekliai	0
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	0	AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	0
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0	AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0
K.2	Ekonominis nesukurto turto praradimas	0	K.2	Ekonominis nesukurto turto praradimas	0
K.21	Gamtos išteklių išekvojimas	0	K.21	Gamtos išteklių išekvojimas	0
AN.21	Gamtos ištekliai	0	AN.21	Gamtos ištekliai	0
K.22	Kitas ekonominis nesukurto turto praradimas	0	K.22	Kitas ekonominis nesukurto turto praradimas	0
AN.21	Gamtos ištekliai	0	AN.21	Gamtos ištekliai	0
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	0	AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	0
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0	AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0
K.3	Katastrofų nuostoliai	0	K.3	Katastrofų nuostoliai	0
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0	AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0	AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0
AF	Finansinis turtas ar įsipareigojimai	0	AF	Finansinis turtas ar įsipareigojimai	0
K.4	Neatlygintinas konfiskavimas	0	K.4	Neatlygintinas konfiskavimas	0
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0	AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0	AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0
AF	Finansinis turtas	0	AF	Finansinis turtas	0
K.5	Niekur kitur nepriskirti kiti apimties pokyčiai	0	K.5	Niekur kitur nepriskirti kiti apimties pokyčiai	0
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0	AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0	AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0
AF	Finansinis turtas ar įsipareigojimai	0	AF	Finansinis turtas ar įsipareigojimai	0
K.6	Klasifikavimo pokyčiai	0	K.6	Klasifikavimo pokyčiai	0
K.61	Sektorių klasifikavimo ir struktūros pokyčiai	0	K.61	Sektorių klasifikavimo ir struktūros pokyčiai	0
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0	AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0	AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0
AF	Finansinis turtas ar įsipareigojimai	0	AF	Finansinis turtas ar įsipareigojimai	0
K.62	Turto ir įsipareigojimų klasifikavimo pokyčiai	0	K.62	Turto ir įsipareigojimų klasifikavimo pokyčiai	0
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0	AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0	AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0

AF	Finansinis turtas ar įsipareigojimai	0	AF	Finansinis turtas ar įsipareigojimai	0
	Visi kiti apimties pokyčiai	0		Visi kiti apimties pokyčiai	0
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0	AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0
AN.11	Ilgalaikis turtas	0	AN.11	Ilgalaikis turtas	0
AN.12	Atsargos	0	AN.12	Atsargos	0
AN.13	Vertybės	0	AN.13	Vertybės	0
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0	AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0
AN.21	Gamtos išteklių	0	AN.21	Gamtos išteklių	0
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	0	AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	0
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0	AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0
AF	Finansinis turtas	0	AF	Finansinis turtas	0
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	0	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	0
AF.2	Pinigai ir indėliai	0	AF.2	Pinigai ir indėliai	0
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	0	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	0
AF.4	Paskolos	0	AF.4	Paskolos	0
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos / vienetai	0	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos / vienetai	0
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	0	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	0
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	0	AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	0
	Grynosios vertės pokyčiai dėl kitų turto apimties pokyčių	0		Grynosios vertės pokyčiai dėl kitų turto apimties pokyčių	0

8.16 lentelė. Visa likusio pasaulio sektoriaus sąskaitų seka (išorės sandorių sąskaita) (tūsinys)

V.III.3. Kitų turto pokyčių sąskaitos

V.III.3.2. Perkainojimo sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
K.7	Nominalusis vertės padidėjimas (+) / sumažėjimas (-)		K.7	Nominalusis vertės padidėjimas (+) / sumažėjimas (-)	
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas		AF	Finansinis turtas ar įsipareigojimai	15
AN.21	Gamtos išteklių		AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	12
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos		AF.2	Pinigai ir indėliai	0
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus		AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	2

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
AF	Finansinis turtas	7	AF.4	Paskolos	0
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	0	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos / vienetai	1
AF.2	Pinigai ir indėliai		AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	0
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	4	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0
AF.4	Paskolos	0	AF.8	Kitos mokėtinos sumos	0
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos / vienetai	3			
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	0			
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0			
AF.8	Kitos gautinos sumos	0			
			B.103	Grynosios vertės pokyčiai dėl nominaliojo vertės padidėjimo / sumažėjimo	4

V.III.3.2.1. Neutraliojo vertės padidėjimo / sumažėjimo sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
K.71	Neutralusis vertės padidėjimas (+) / sumažėjimas (-)		K.71	Neutralusis vertės padidėjimas (+) / sumažėjimas (-)	
AN.2	Nesukurta nefinansinis turtas		AF	Finansinis turtas	22
AN.21	Gamtos išteklių		AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	16
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos		AF.2	Pinigai ir indėliai	2
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus		AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	2
AF	Finansinis turtas	12	AF.4	Paskolos	0
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)		AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos / vienetai	0
AF.2	Pinigai ir indėliai	2	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	1
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	3	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0
AF.4	Paskolos	1	AF.8	Kitos mokėtinos sumos	1
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos / vienetai	2			
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	1			

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0			
AF.8	Kitos gautinos sumos	3			
			B.1031	Grynosios vertės pokyčiai dėl neutraliojo vertės padidėjimo / sumažėjimo	6

V.III.3.2.2. Realiojo vertės padidėjimo / sumažėjimo sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
K.72	Realusis vertės padidėjimas (+) / sumažėjimas (-)		K.72	Realusis vertės padidėjimas (+) / sumažėjimas (-)	
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas		AF	Finansinis turtas	- 7
AN.21	Gamtos išteklių		AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	- 4
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos		AF.2	Pinigai ir indėliai	- 2
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus		AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	0
AF	Finansinis turtas	- 5	AF.4	Paskolos	0
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	0	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos / vienetai	1
AF.2	Pinigai ir indėliai	- 2	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	- 1
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	1	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0
AF.4	Paskolos	- 1	AF.8	Kitos mokėtinos sumos	- 1
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos / vienetai	1			
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	- 1			
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai				
AF.8	Kitos gautinos sumos	- 3			
			B.1032	Grynosios vertės pokyčiai dėl realiojo vertės padidėjimo / sumažėjimo	- 2

8.16 lentelė. Visa likusio pasaulio sektoriaus sąskaitų seka (išorės sandorių sąskaita) (tūsinys)

V.IV. Turto ir įsipareigojimų išorės sąskaita

V.IV.1. Laikotarpio pradžios balansas

Turtas			Įsipareigojimai ir gryoji vertė		
AN	Nefinansinis turtas	0	AF	Finansiniai įsipareigojimai	1 274
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	770

Turtas			Įsipareigojimai ir grynoji vertė		
AN.21	Gamtos ištekliai	0	AF.2	Pinigai ir indėliai	116
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	0	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	77
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0	AF.4	Paskolos	17
			AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos / vienetai	203
AF	Finansinis turtas	805	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	25
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)		AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	7
AF.2	Pinigai ir indėliai	105	AF.8	Kitos mokėtinos sumos	59
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	125			
AF.4	Paskolos	70			
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos / vienetai	345			
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	26			
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0			
AF.8	Kitos gautinos sumos	134			
			B.90	Grynoji vertė	- 469

V.IV.2. Balanso pokyčiai

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
AN	Nefinansinis turtas		AF	Finansiniai įsipareigojimai	72
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas		AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	12
AN.21	Gamtos ištekliai		AF.2	Pinigai ir indėliai	- 2
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos		AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	23
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus		AF.4	Paskolos	35
			AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos / vienetai	15
AF	Finansinis turtas	54	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	0
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	1	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	3
AF.2	Pinigai ir indėliai	11	AF.8	Kitos mokėtinos sumos	- 14
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	13			
AF.4	Paskolos	4			

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos / vienetai	15			
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	0			
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0			
AF.8	Kitos gautinos sumos	10			
			B.10	Grynosios vertės pokyčiai dėl:	- 6
			B.101	einamojo išorės balanso ir kapitalo pervedimų	- 10
			B.102	kitų turto apimties pokyčių	0
			B.103	nominaliojo vertės padidėjimo / sumažėjimo	4
			B.1031	neutraliojo vertės padidėjimo / sumažėjimo	6
			B.1032	realiojo vertės padidėjimo / sumažėjimo	- 2

V.IV.3. Laikotarpio pabaigos balansas

Turtas			Įsipareigojimai ir grynoji vertė		
AN	Nefinansinis turtas		AF	Finansiniai įsipareigojimai	1 346
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas		AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	782
AN.21	Gamtos išteklių		AF.2	Pinigai ir indėliai	114
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos		AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	100
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus		AF.4	Paskolos	52
			AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos / vienetai	218
AF	Finansinis turtas	859	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	25
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	1	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	10
AF.2	Pinigai ir indėliai	116	AF.8	Kitos mokėtinos sumos	45
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	138			
AF.4	Paskolos	74			
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	360			
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	26			
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai				
AF.8	Kitos gautinos sumos	144			
			B.90	Grynoji vertė	- 475

PREKIŲ IR PASLAUGŲ SĄSKAITA (0)

- 8.78. Prekių ir paslaugų sąskaitoje siekiama pagal produktų grupes parodyti visos ekonomikos produktų išteklius ir panaudojimą. Ši sąskaita nepriklauso sąskaitų sekai – ja grindžiamas ekonomikos produktų išteklių ir panaudojimo tapatumas. Šios sąskaitos išteklių ir panaudojimo lentelių eilutėse nurodomas produktų išteklių ir panaudojimo atitikimas agreguotu lygmeniu.
- 8.79. Taigi sąskaitoje pagal produktų grupes pateikiami visos ekonomikos ištekliai (produkcija ir importas) ir prekių ir paslaugų panaudojimas (tarpinis vartojimas, galutinis vartojimas, bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas, atsargų pokyčiai, vertybių įsigijimas atėmus pardavimus / perleidimus ir eksportas).
- 8.80. Atsižvelgiant į vertinimo metodiką, kai produkcijos vertė nustatoma bazinėmis kainomis, o panaudojimas – pirkėjo kainomis, į išteklių pusę turi būti įrašomi mokesčiai produktams atėmus subsidijas.
- 8.81. Panaudojimas nurodomas dešinėje prekių ir paslaugų sąskaitos pusėje, o ištekliai – kairėje, t. y. priešingoje negu naudojama institucinių sektorių einamosiose sąskaitose, nes produktų šrautai atitinka pinigų šrautus.
- 8.82. Prekių ir paslaugų sąskaita iš esmės yra subalansuota, todėl joje nėra balansuojamojo straipsnio. 8.17 lentelė.

8.17 lentelė. 0 sąskaita. Prekių ir paslaugų sąskaita

Ištekliai			Panaudojimas		
P.1	Produkcija	3 604	P.2	Tarpinis vartojimas	1 883
P.11	Rinkos produkcija	3 077	P.3	Galutinio vartojimo išlaidos	1 399
P.12	Produkcija savo galutiniam naudojimui	147	P.31	Individualaus vartojimo išlaidos	1 230
P.13	Ne rinkos produkcija	380	P.32	Kolektyvinio vartojimo išlaidos	169
D.21	Mokesčiai produktams	141	P.5g	Bendrojo kapitalo formavimas	414
D.31	Subsidijos produktams	- 8	P.511	Ilgalaikio turto įsigijimas atėmus pardavimus / perleidimus	359
P.7	Prekių ir paslaugų importas	499	P.5111	Naujo ilgalaikio turto įsigijimas	358
P.71	Prekių importas	392	P.5112	Esamo ilgalaikio turto įsigijimas	9
P.72	Paslaugų importas	107	P.5113	Esamo ilgalaikio turto pardavimas / perleidimas	- 8
			P.512	Nesukurto turto nuosavybės teisių perdavimo sąnaudos	17
			P.52	Atsargų pokytis	28
			P.53	Vertybių įsigijimas atėmus pardavimus / perleidimus	10
			P.6	Prekių ir paslaugų eksportas	540
			P.61	Prekių eksportas	462
			P.62	Paslaugų eksportas	78

INTEGRUOTOS EKONOMINĖS SĄSKAITOS

- 8.83. Integruotose ekonominėse sąskaitose glaustai apžvelgiamos šalies sąskaitos: einamosios sąskaitos, kaip antai, kaupimo sąskaitos ir balansai.

- Jose į tą pačią lentelę surašomos visų institucinių sektorių, visos ekonomikos ir likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos bei subalansuojami visi srautai ir visas turtas bei įsipareigojimai. Dėl jų agreguotus rodiklius galima suprasti tiesiogiai.
- 8.84. Integruotų ekonominių sąskaitų lentelėje panaudojimas, turtas ir turto pokyčiai nurodomi kairėje pusėje, ištekliai, įsipareigojimai, įsipareigojimų pokyčiai ir grynoji vertė – dešinėje.
- 8.85. Kad lentelė būtų suprantama ir iš jos būtų galima susidaryti viso ekonominio proceso vaizdą, duomenys agreguojami tiek, kiek įmanoma, kad sistemos struktūra liktų suprantama.
- 8.86. Lentelės skiltys atitinka institucinius sektorius, būtent: ne finansų bendrovių, finansų bendrovių, valdžios, namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų ir namų ūkių. Taip pat yra skiltis visai ekonomikai, likusio pasaulio sektoriui ir prekių ir paslaugų panaudojimą bei išteklius subalansuojanti skiltis.
- 8.87. Lentelės eilutės atitinka įvairias sandorių, turto ir įsipareigojimų, balansuojamųjų straipsnių ir kai kurių agreguotų rodiklių kategorijas.

8.18 lentelė. Integruotos ekonominės sąskaitos

Einamosios sąskaitos

Sąskaitos	Panaudojimas									Sandoriai ir kiti srautai, likučiai ir balansuojamieji straipsniai	
	Iš viso	Prekės ir paslaugos (ištekliai)	Likusio pasaulio sektorius	S.1 Visa ekonomika	S.15 Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	S.14 Namų ūkiai	S.13 Valdžios sektorius	S.12 Finansų bendrovės Valdžios sektorius	S.11 Ne finansų bendrovės Finansų bendrovės		
I. Gamybos / Prekių ir paslaugų išorės sąskaita	499	499								P.7	Prekių ir paslaugų importas
	540		540							P.6	Prekių ir paslaugų eksportas
	3 604	3 604								P.1	Produkcija
	1 883			1 883	17	115	222	52	1 477	P.2	Tarpinis vartojimas
	133	133								D.21–D.31	Mokesčiai produktams atėmus subsidijas
	1 854			1 854	15	155	126	94	1 331	B.1g/B.1*g	Bendroji pridėtinė vertė / bendrasis vidaus produktas
	222			222	3	23	27	12	157	P.51c	Pagrindinio kapitalo vartojimas
	1 632			1 632	12	132	99	82	1 174	B.1n/B.1*n	Grynoji pridėtinė vertė / grynas vidaus produktas
	– 41		– 41							B.11	Prekių ir paslaugų išorės balansas
II.1.1 Pajamų formavimo sąskaita	1 150			1 150	11	11	98	44	986	D.1	Atlygis darbuotojams
	191		0	191						D.2–D.3	Gamybos ir importo mokesčiai atėmus subsidijas
	133		0	133						D.21–D.31	Mokesčiai produktams atėmus subsidijas
	58		0	58	1	– 1	1	4	53	D.29–D.39	Kiti gamybos mokesčiai atėmus subsidijas
	452			452	3	84	27	46	292	B.2g	Bendrasis likutinis perteklius
	61			61		61				B.3g	Bendrosios mišriosios pajamos
	238			238	0	69	0	34	135	B.2n	Grynasis likutinis perteklius
	53			53		53				B.3n	Grynosios mišriosios pajamos

Sąskaitos	Panaudojimas										Sandoriai ir kiti šrautai, likučiai ir balansuojamieji straipsniai
	Iš viso	Prekės ir paslaugos (ištekliai)	Likusio pasaulio sektorius	S.1 Visa ekonomika	S.15 Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	S.14 Namų ūkiai	S.13 Valdžios sektorius	S.12 Finansų bendrovės Valdžios sektorius	S.11 Ne finansų bendrovės Finansų bendrovės		
II.1.2 Pirminių pajamų išdėstymo sąskaita	435		44	391	6	41	42	168	134	D.4	Nuosavybės pajamos
	1 864			1 864	4	1 381	198	27	254	B.5g/B.5*g	Bendrasis pirminių pajamų balansas / bendrosios nacionalinės pajamos
	1 642			1 642	1	1 358	171	15	97	B.5n/B.5*n	Grynasis pirminių pajamų balansas / grynosios nacionalinės pajamos
II.2 Antrinio pajamų paskirstymo sąskaita	213		1	212	0	178	0	10	24	D.5	Einamieji pajamų, turto ir kt. mokesčiai
	333		0	333		333				D.61	Grynosios socialinės įmokos
	384		0	384	5	0	112	205	62	D.62	Socialinės išmokos, išskyrus pervedimus natūra
	299		16	283	2	71	136	62	12	D.7	Kiti einamieji pervedimai
	1 826			1 826	37	1 219	317	25	228	B.6g	Bendrosios disponuojamosios pajamos
	1 604			1 604	34	1 196	290	13	71	B.6n	Grynosios disponuojamosios pajamos
II.3. Pajamų natūra perskirstymo sąskaita	215			215	31		184			D.63	Socialiniai pervedimai natūra
	1 826			1 826	6	1 434	133	25	228	B.7g	Bendrosios koreguotos disponuojamosios pajamos
	1 604			1 604	3	1 411	106	13	71	B.7n	Grynosios koreguotos disponuojamosios pajamos
II.4. Pajamų panaudojimo sąskaita										B.6g	Bendrosios disponuojamosios pajamos
										B.6n	Grynosios disponuojamosios pajamos
	1 399			1 399	1	1 230	168			P.4	Faktinis galutinis vartojimas
	1 399			1 399	32	1 015	352			P.3	galutinio vartojimo išlaidas
	11		0	11	0		0	11	0	D.8	Koregavimas dėl pensinių išsipareigojimų / teisių pokyčių
	427			427	5	215	- 35	14	228	B.8g	Bendrasis taupymas
	205			205	2	192	- 62	2	71	B.8n	Grynasis taupymas
	- 13		- 13							B.12	Einamasis išorės balansas

Ištekliai											
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1				
	Sandoriai ir kiti srautai, likučiai ir balansuojamieji straipsniai	Ne finansų bendrovės	Finansų bendrovės Valdžios sektorius	Namų ūkiai	Namų ūkiai	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Visa ekonomika	Likusio pasaulio sektorius	Prekės ir paslaugos (panaudojimas)	Iš viso	Sąskaitos
P.7	Prekių ir paslaugų importas							499		499	I. Gamybos / Prekių ir paslaugų išorės sąskaita
P.6	Prekių ir paslaugų eksportas								540	540	
P.1	Produkcija	2 808	146	348	270	32	3 604			3 604	
P.2	Tarpinis vartojimas								1 883	1 883	
D.21–D.31	Mokesčiai produktams atėmus subsidijas						133			133	
B.1g/B.1*g	Bendroji pridėtinė vertė / bendrasis vidaus produktas	1 331	94	126	155	15	1 854			1 854	II.1.1. Pajamų formavimo sąskaita
P.51c	Pagrindinio kapitalo vartojimas	157	12	27	23	3	222			222	II.1.2. Pirminių pajamų išdėstymo sąskaita
B.1n/B.1*n	Grynoji pridėtinė vertė / grynas vidaus produktas	1 174	82	99	132	12	1 632			1 632	
B.11	Prekių ir paslaugų išorės balansas							- 41		- 41	
D.1	Atlygis darbuotojams				1 154		1 154	2		1 156	
D.2–D.3	Gamybos ir importo mokesčiai atėmus subsidijas			191			191	0		191	
D.21–D.31	Mokesčiai produktams atėmus subsidijas			133			133	0		133	
D.29–D.39	Kiti gamybos mokesčiai atėmus subsidijas			58			58	0		58	
B.2g	Bendrasis likutinis perteklius	292	46	27	84	3	452			452	
B.3g	Bendrosios mišriosios pajamos				61		61			61	
B.2n	Grynasis likutinis perteklius	135	34	0	69	0	238			238	
B.3n	Grynosios mišriosios pajamos				53		53			53	
D.4	Nuosavybės pajamos	96	149	22	123	7	397	38		435	

Ištekliai											
		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1				
	Sandoriai ir kiti srautai, likučiai ir balansuojamieji straipsniai	Ne finansų bendrovės	Finansų bendrovės Valdžios sektorius	Namų ūkiai	Namų ūkiai	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Visa ekonomika	Likusio pasaulio sektorius	Prekės ir paslaugos (panaudojimas)	Iš viso	Sąskaitos
B.5g	Bendrasis pirminių pajamų balansas / bendrosios nacionalinės pajamos	254	27	198	1 381	4	1 864			1 864	II.2 Antrinio pajamų paskirstymo sąskaita
B.5n/B.5*n	Grynasis pirminių pajamų balansas / gryniosios nacionalinės pajamos	97	15	171	1 358	1	1 642			1 642	
D.5	Einamieji pajamų, turto ir kt. mokesčiai			213			213	0		213	
D.61	Gryniosios socialinės įmokos	66	213	50	0	4	333	0		333	
D.62	Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra				384		384	0		384	
D.7	Kiti einamieji pervedimai	6	62	104	36	36	244	55		299	
B.6g	Bendrosios disponuojamosios pajamos	228	25	317	1 219	37	1 826			1 826	
B.6n	Gryniosios disponuojamosios pajamos	71	13	290	1 196	34	1 604			1 604	
D.63	Socialiniai pervedimai natūra				215		215			215	
B.7g	Bendrosios koreguotos disponuojamosios pajamos	228	25	133	1 434	6	1 826			1 826	II.4 Pajamų panaudojimo sąskaita
B.7n	Gryniosios koreguotos disponuojamosios pajamos	71	13	106	1 411	3	1 604			1 604	
B.6g	Bendrosios disponuojamosios pajamos	228	25	317	1 219	37	1 826			1 826	
B.6n	Gryniosios disponuojamosios pajamos	71	13	290	1 196	34	1 604			1 604	
P.4	Faktinis galutinis vartojimas								1 399	1 399	
P.3	galutinio vartojimo išlaidas								1 399	1 399	
D.8	Koregavimas dėl pensinių įsipareigojimų / teisių pokyčių				11		11	0		11	
B.8g	Bendrasis taupymas										
B.8n	Grynasis taupymas										
B.12	Einamasis išorės balansas										

8.18 lentelė. Integruotos ekonominės sąskaitos

Kaupimo sąskaitos

Turto pokyčiai											
Sąskaitos	Iš viso	Prekės ir paslaugos (ištekliai)	Likusio pasaulio sektorius	S.1 Visa ekonomika	S.15 Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	S.14 Namų ūkiai	S.13 Valdžios sektorius	S.12 Finansų bendrovės Valdžios sektorius	S.11 Ne finansų bendrovės Finansų bendrovės		Sandoriai ir kiti srautai, likučiai ir balansuojamieji straipsniai
III.1.1. Grynosios vertės pokyčių dėl taupymo ir kapitalo pervedimų sąskaita										B.8n	Grynasis taupymas
										B.12	Einamasis išorės balansas
										D.9r	Kapitalo pervedimai, gautini.
										D.9p	Kapitalo pervedimai, mokėtini (-)
	192		- 29	221	20	236	- 81	- 16	62	B.101	Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų
III.1.2. Nefinansinio turto įsigijimo sąskaita	414			414	5	55	38	8	308	P.5g	Bendrojo kapitalo formavimas
	- 222			- 222	- 3	- 23	- 27	- 12	- 157	P.51c	Pagrindinio kapitalo vartojimas (-)
	28			28	0	2	0	0	26	P.52	Atsargų pokytis
	10			10	0	5	3	0	2	P.53	Vertybių įsigijimas atėmus pardavimus / perleidimus
	0		0	0	1	4	2	0	- 7	NP	Nesukurto turto įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus
0		- 10	10	- 4	174	- 103	- 1	- 56	B.9	Grynasis skolinimas (+) / grynasis skolinimasis (-)	
III.2. Finansinė sąskaita	483		47	436	2	189	- 10	172	83	F	Grynasis finansinio turto įsigijimas \
	0		1	- 1			0	- 1		F.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)
	100		11	89	2	64	- 26	10	39	F.2	Pinigai ir indėliai
	95		9	86	- 1	10	4	66	7	F.3	Skolos vertybiniai popieriai
	82		4	78	0	3	3	53	19	F.4	Paskolos
	119		12	107	0	66	3	28	10	F.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos
	48		0	48	0	39	1	7	1	F.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos
	14		0	14	0	3	0	8	3	F.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai
	25		10	15	1	4	5	1	4	F.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos

Turto pokyčiai											
Sąskaitos	Iš viso	Prekės ir paslaugos (ištekliai)	Likusio pasaulio sektorius	S.1 Visa ekonomika	S.15 Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	S.14 Namų ūkiai	S.13 Valdžios sektorius	S.12 Finansų bendrovės Valdžios sektorius	S.11 Ne finansų bendrovės Finansų bendrovės		Sandoriai ir kiti šrautai, likučiai ir balansuojamieji straipsniai
III.3.1. Kitų turto apimties pokyčių sąskaita	33			33	0	0	7	0	26	K.1	Ekonominis turto atsiradimas
	- 11			- 11	0	0	- 2		- 9	K.2	Ekonominis nesukurto turto praradimas
	- 11			- 11	0	0	- 6	0	- 5	K.3	Katastrofų nuostoliai
	0			0	0	0	5	0	- 5	K.4	Neatlygintinas konfiskavimas
	2			2	0	2	0	1	1	K.5	Niekur kitur nepriskirti kiti apimties pokyčiai
	0			0	0	0	- 4	- 2	6	K.6	Klasifikavimo pokyčiai
	13			13	0	0	0	- 1	14		Iš viso kitų apimties pokyčių
	- 7			- 7	0	0	- 3	- 2	- 2	AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas
	17			17	0	0	3	0	14	AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas
	3			3	0	0	0	1	2	AF	Finansinis turtas ar įsipareigojimai
										B.102	Grynosios vertės pokyčiai dėl kitų turto apimties pokyčių
III.3.2. Perkainojimo sąskaita										K.7	nominaliojo vertės padidėjimo / sumažėjimo
	280			280	8	80	44	4	144	AN	Nefinansinis turtas
	126			126	5	35	21	2	63	AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas
	154		0	154	3	45	23	2	81	AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas
	91		7	84	2	16	1	57	8	AF	Finansinis turtas ar įsipareigojimai
											B.103

Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai

	S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1					
	Sandoriai ir kiti srautai, likučiai ir balansuojamieji straipsniai	Ne finansų bendrovės Finansų bendrovės	Finansų bendrovės Valdžios sektorius	Valdžios sektorius	Namų ūkiai	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Visa ekonomika	Likusio pasaulio sektorius	Prekės ir paslaugos (panaudojimas)	Iš viso	Sąskaitos
B.8n	Grynasis taupymas	71	2	- 62	192	2	205			205	II.1.1 Grynosios vertės pokyčių dėl taupymo ir kapitalo pervedimų sąskaita
B.12	Einamasis išorės balansas							- 13		- 13	
D.9r	Kapitalo pervedimai, gautini.	33	0	6	23	0	62	4		66	
D.9p	Kapitalo pervedimai, mokėtini (-)	- 16	- 7	- 34	- 5	- 3	- 65	- 1		- 66	
B.101	Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų	88	- 5	- 90	210	- 1	202	- 10		192	II.1.2 Nefinansinio turto įsigijimo sąskaita
P.5g	Bendrojo kapitalo formavimas								414	414	
P.51c	Pagrindinio kapitalo vartojimas (-)								- 222		
P.52	Atsargų pokytis								28	28	
P.53	Vertybių įsigijimas atėmus pardavimus / perleidimus								10	10	
NP	Nesukurto turto įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus								0		
B.9	Grynasis skolinimas (+) / grynas skolinimasis (-)	- 56	- 1	- 103	174	- 4	10	- 10		0	III.2 Finansinė sąskaita
F	Grynieji prisiimti įsipareigojimai	139	173	93	15	6	426	57		483	
F.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)										
F.2	Pinigai ir indėliai		65	37			102	- 2		100	
F.3	Skolos vertybiniai popieriai	6	30	38	0	0	74	21		95	
F.4	Paskolos	21	0	9	11	6	47	35		82	
F.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	83	22				105	14		119	
F.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos		48	0			48	0		48	
F.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	3	8	0	0	0	11	3		14	
F.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	26		9	4		39	- 14		25	

Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai

	S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1					
	Sandoriai ir kiti srautai, likučiai ir balansuojamieji straipsniai	Ne finansų bendrovės Finansų bendrovės	Finansų bendrovės Valdžios sektorius	Valdžios sektorius	Namų ūkiai	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Visa ekonomika	Likusio pasaulio sektorius	Prekės ir paslaugos (panaudojimas)	Iš viso	Sąskaitos
K.1	Ekonominis turto atsiradimas										II.3.1 Kitų turto apimties pokyčių sąskaita
K.2	Ekonominis nesukurto turto praradimas										
K.3	Katastrofų nuostoliai										
K.4	Neatlygintinas konfiskavimas										
K.5	Niekur kitur nepriskirti kiti apimties pokyčiai	0	0	0	1	0	1			1	
K.6	Klasifikavimo pokyčiai	0	0	2	0	0	2			2	
	Visi kiti apimties pokyčiai	0	0	2	1	0	3			3	
	Iš jų:										
AN.1	Sukurta nefinansinis turtas										
AN.2	Nesukurta nefinansinis turtas										
AF	Finansinis turtas ar įsipareigojimai	0	0	2	1	0	3			3	
B.102	Grynosios vertės pokyčiai dėl kitų turto apimties pokyčių	14	-1	-2	-1	0	10			10	
K.7	Nominaliojo vertės padidėjimo / sumažėjimo										II.3.2 Perkainojimo sąskaita
AN	Nefinansinis turtas										
AN.1	Sukurta nefinansinis turtas										
AN.2	Nesukurta nefinansinis turtas										
AF	Finansinis turtas ar įsipareigojimai	18	51	7	0	0	76	15		91	
B.103	Grynosios vertės pokyčiai dėl nominaliojo vertės padidėjimo (+) / sumažėjimo (-)	134	10	38	96	10	288	4		292	

8.18 lentelė. Integruotos ekonominės sąskaitos

Balansai

Turtas

				S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11		
Sąskaitos	Iš viso	Prekės ir paslaugos (ištekliai)	Likusio pasaulio sektorius	Visa ekonomika	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Namų ūkiai	Valdžios sektorius	Finansų bendrovės Valdžios sektorius	Ne finansų bendrovės Finansų bendrovės		Sandoriai ir kiti srautai, likučiai ir balansuojamieji straipsniai
IV.1 Laikotarpio pradžios balansas	4 621			4 621	159	1 429	789	93	2 151	AN	Nefinansinis turtas
	2 818			2 818	124	856	497	67	1 274	AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas
	1 803			1 803	35	573	292	26	877	AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas
	9 036		805	8 231	172	3 260	396	3 421	982	AF	Finansinis turtas ar įsipareigojimai
										B.90	Grynoji vertė
IV.2 Balanso pokyčiai											Turto pokyčiai, iš viso
	480			480	11	115	57	- 4	301	AN	Nefinansinis turtas
	294			294	7	67	29	- 4	195	AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas
	186			186	4	48	28	0	106	AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas
	577		54	523	4	205	- 9	230	93	AF	Finansinis turtas ar įsipareigojimai
										B.10	Grynosios vertės pokyčiai, iš viso
										B.101	Taupymas ir kapitalo pervedimai
										B.102	Kiti turto apimties pokyčiai
									B.103	Nominalusis vertės padidėjimas (+) / sumažėjimas (-)	
IV.3. Laikotarpio pabaigos balansas	5 101			5 101	170	1 544	846	89	2 452	AN	Nefinansinis turtas
	3 112			3 112	131	923	526	63	1 469	AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas
	1 989			1 989	39	621	320	26	983	AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas
	9 613		859	8 754	176	3 465	387	3 651	1 075	AF	Finansinis turtas ar įsipareigojimai
										B.90	Grynoji vertė

Įsipareigojimai ir grynoji vertė

		S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1				
	Sandoriai ir kiti srautai, likučiai ir balansuojamieji straipsniai	Ne finansų bendrovės Finansų bendrovės	Finansų bendrovės Valdžios sektorius	Valdžios sektorius	Namų ūkiai	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Visa ekonomika	Likusio pasaulio sektorius	Prekės ir paslaugos (panaudojimas)	Iš viso	Sąskaitos
AN	Nefinansinis turtas										IV.1 Laikotarpio pradžios balansas
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas										
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas										
AF	Finansinis turtas ar įsipareigojimai	3 221	3 544	687	189	121	7 762	1 274		9 036	
B.90	Grynoji vertė	- 88	- 30	498	4 500	210	5 090	- 469		4 621	
	Turto pokyčiai, iš viso										IV.2 Balanso pokyčiai
AN	Nefinansinis turtas										
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas										
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas										
AF	Finansinis turtas ar įsipareigojimai	157	224	102	16	6	505	72		577	
B.10	Grynosios vertės pokyčiai, iš viso	237	4	- 54	304	9	500	- 6		494	
B.101	Taupymas ir kapitalo pervedimai	88	- 5	- 90	210	- 1	202	- 10		192	
B.102	Kiti turto apimties pokyčiai	14	- 1	- 2	- 1	0	10			10	
B.103	Nominalusis vertės padidėjimas (+) / sumažėjimas (-)	134	10	38	96	10	288	4		292	
AN	Nefinansinis turtas										IV.3 Laikotarpio pabaigos balansas
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas										
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas										
AF	Finansinis turtas ar įsipareigojimai	3 378	3 768	789	205	127	8 267	1 346		9 613	
B.90	Grynoji vertė	149	- 26	444	4 804	219	5 590	- 475		5 115	

AGREGUOTI RODIKLIAI

8.88. Agreguoti rodikliai – visos ekonomikos veiklos rezultatų apibendrinamieji rodikliai ir pagrindiniai dydžiai makroekonominėi analizei ir palyginimams laiko bei teritorijos pagrindu atlikti.

Bendrasis vidaus produktas rinkos kainomis (BVP)

8.89. Bendrasis vidaus produktas rinkos kainomis – galutinis gamintojų vienetų rezidentų gamybinės veiklos rezultatas. Jį galima apibrėžti trimis būdais:

- a) gamybos metodas: BVP yra įvairių institucinių sektorių arba įvairių ekonominės veiklos rūšių bendroji pridėtinė vertė, pridėjus mokesčius ir atėmus subsidijas produktams (kurios nepriskirtos sektoriams ir ekonominės veiklos rūšims). Tai taip pat yra visos ekonomikos gamybos sąskaitos balansuojamasis straipsnis;
- b) išlaidų metodas: BVP yra institucinių vienetų rezidentų galutinio prekių ir paslaugų naudojimo suma (galutinis vartojimas ir bendrasis kapitalo formavimas), pridėjus prekių ir paslaugų eksportą ir atėmus jų importą;
- c) pajamų metodas: BVP yra panaudojimo suma visos ekonomikos pajamų formavimo sąskaitoje (atlygis darbuotojams, gamybos ir importo mokesčiai atėmus subsidijas, visos ekonomikos bendrasis likutinis perteklius ir mišriosios pajamos).

8.90. Iš BVP atėmus pagrindinio kapitalo vartojimą gaunamas grynasis vidaus produktas (GVP) rinkos kainomis.

Visos ekonomikos likutinis perteklius

8.91. Bendrasis (arba grynasis) visos ekonomikos likutinis perteklius lygus įvairių ekonominės veiklos rūšių arba įvairių institucinių sektorių bendrajam (arba grynajam) likutiniam pertekliui.

Visos ekonomikos mišriosios pajamos

8.92. Bendrosios (arba grynosios) visos ekonomikos mišriosios pajamos atitinka bendrąsias (arba grynąsias) namų ūkių sektoriaus mišriąsias pajamas.

Visos ekonomikos verslo pajamos

8.93. Bendrosios (arba grynosios) visos ekonomikos verslo pajamos atitinka bendrąsias (arba grynąsias) įvairių sektorių verslo pajamas.

Nacionalinės pajamos (rinkos kainomis)

8.94. Bendrąsias (arba grynąsias) nacionalines pajamas (rinkos kainomis) sudaro visos institucinių vienetų rezidentų gautinos pirminės pajamos: atlygis darbuotojams, gamybos ir importo mokesčiai atėmus subsidijas, nuosavybės pajamos (gautinos atėmus mokėtinas), likutinis perteklius (bendrasis arba grynasis) ir mišriosios pajamos (bendrosios arba grynosios).

Bendrosios nacionalinės pajamos (rinkos kainomis) lygios BVP, atėmus institucinių vienetų rezidentų instituciniams vienetams nerezidentams mokėtinas pirmines pajamas ir pridėjus institucinių vienetų rezidentų iš likusio pasaulio sektoriaus gautinas pirmines pajamas.

Nacionalinės pajamos yra pajamų, o ne gamybos sąvoka, kurią svarbiau išreikšti gryniaisiais skaičiais, t. y. atėmus pagrindinio kapitalo vartojimą.

Nacionalinės disponuojamosios pajamos

8.95. Bendrosios (arba grynosios) nacionalinės disponuojamosios pajamos yra institucinių sektorių bendrųjų (arba grynųjų) disponuojamųjų pajamų suma. Bendrosios (arba grynosios) nacionalinės disponuojamosios pajamos lygios bendrosioms (arba grynosioms) nacionalinėms pajamoms (rinkos kainomis), atėmus vienetams nerezidentams mokėtinus einamuosius pervedimus (einamuosius pajamų, turto ir kt. mokesčius, socialines įmokas, socialines išmokas ir kitus einamuosius pervedimus) ir pridėjus vienetų rezidentų iš likusio pasaulio sektoriaus gautinus einamuosius pervedimus.

Taupymas

- 8.96. Remiantis šiuo agreguotu rodikliu apskaičiuojama nacionalinių disponuojamųjų pajamų dalis, kuri nėra naudojama galutinio vartojimo išlaidoms. Bendrasis (arba grynas) nacionalinis taupymas yra įvairių institucinių sektorių bendrojo (arba grynojo) taupymo suma.

Einamasis išorės balansas

- 8.97. Pirminių pajamų ir einamųjų pervedimų išorės sąskaitos balansuojamuoju straipsniu nurodomas visos ekonomikos perteklius (jeigu jis neigiamas) arba deficitas (jeigu jis teigiamas) einamųjų sandorių (prekių ir paslaugų prekyba, pirminės pajamos, einamieji pervedimai) su likusio pasaulio sektoriumi atžvilgiu.

Visos ekonomikos grynasis skolinimas (+) arba skolinimasis (-)

- 8.98. Visos ekonomikos grynasis skolinimas (+) arba skolinimasis (-) yra institucinių sektorių grynojo skolinimo arba skolinimosi suma. Tai atitinka grynuosius išteklius, kuriuos nacionalinė ekonomika pateikia likusio pasaulio sektoriui (jeigu jis teigiamas) arba gauna iš likusio pasaulio sektoriaus (jeigu jis neigiamas). Visos ekonomikos grynasis skolinimas (+) arba skolinimasis (-) lygus likusio pasaulio sektoriaus grynajam skolinimui (-) arba skolinimuisi (+), tik su priešingu ženklu.

Visos ekonomikos grynoji vertė

- 8.99. Visos ekonomikos grynoji vertė yra institucinių sektorių grynosios vertės suma. Ji atitinka visos ekonomikos nefinansinio turto vertę atėmus likusio pasaulio sektoriaus finansinio turto ir išpareigojimų balansą.

Valdžios sektoriaus išlaidos ir pajamos

Valdžios sektoriaus išlaidos ir pajamos apibrėžiamos pagal ESS kategorijų sąrašą.

- 8.100. Valdžios sektoriaus išlaidas sudaro valdžios sektoriaus sąskaitų panaudojimo pusėje įrašomos toliau nurodytos ESS kategorijos, išskyrus D.3, kuri įrašoma valdžios sektoriaus sąskaitų išteklių pusėje:

P.2 Tarpinis vartojimas

P.5 Bendrojo kapitalo formavimas

D.1 Atlygis darbuotojams

D.29 Kiti gamybos mokesčiai, mokėtini

D.3 Subsidijos, mokėtinos

D.4 Nuosavybės pajamos, mokėtinos

D.5 Einamieji pajamų, turto ir kt. mokesčiai

D.62 Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra

D.632 Socialiniai pervedimai natūra (išgyta rinkos produkcija)

D.7 Kiti einamieji pervedimai

D.8 Koregavimas dėl pensinių išpareigojimų / teisių pokyčių

D.9p Kapitalo pervedimai, mokėtini

NP Nesukurto turto įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus.

Valdžios sektoriaus pajamas sudaro valdžios sektoriaus sąskaitų išteklių pusėje įrašomos toliau nurodytos ESS kategorijos, išskyrus D.39, kuri įrašoma valdžios sektoriaus sąskaitų panaudojimo pusėje:

- P.11 Rinkos produkcija
- P.12 Produkcija savo galutiniam naudojimui
- P.131 Mokėjimai už ne rinkos produkciją
- D.2 Gamybos ir importo mokesčiai, gautini
- D.39 Kitos subsidijos gamybai, gautinos
- D.4 Nuosavybės pajamos, gautinos
- D.5 Einamieji pajamų, turto ir kt. mokesčiai
- D.61 Grynosios socialinės įmokos
- D.7 Kiti einamieji pervedimai
- D.9r Kapitalo pervedimai, gautini

Iš esmės skirtumas tarp valdžios sektoriaus pajamų ir valdžios sektoriaus išlaidų sudaro valdžios sektoriaus grynąjį skolinimą (+) / grynąjį skolinimąsi (-).

Sandoriai D.41 (palūkanos), D.73 (einamieji pervedimai valdžios sektoriuje), D.92 (investicinės dotacijos) ir D.99 (kiti kapitalo pervedimai) konsoliduojami. Kiti sandoriai nekonsoliduojami.

9 SKYRIUS

IŠTEKLIŲ IR PANAUDOJIMO LENTELĖS BEI SĄNAUDŲ IR PRODUKCIJOS SISTEMA

ĮVADAS

- 9.01. Šiame skyriuje apžvelgiamos išteklių ir panaudojimo lentelės bei sąnaudų ir produkcijos sistema.
- 9.02. Sąnaudų ir produkcijos sistemos pagrindas – išteklių ir panaudojimo lentelės galiojančiomis kainomis ir ankstesnių metų kainomis. Sistemą papildo simetriškos sąnaudų ir produkcijos lentelės, kurios sudaromos remiantis išteklių ir panaudojimo lentelėmis ir naudojantis prielaidomis arba papildomais duomenimis.
- Išteklių ir panaudojimo lentelės bei simetriškos sąnaudų ir produkcijos lentelės gali būti išplėstos ir pakeistos konkrečioms tikslams – sudarant našumo sąskaitas, darbo jėgos sąskaitas, ketvirtines sąskaitas, regionines sąskaitas ir aplinkos sąskaitas natūrine ar pinigine išraiška.
- 9.03. Išteklių ir panaudojimo lentelės yra matricos, kuriose pateikiamos nacionalinės ekonomikos produktų sandorių vertės pagal produktų ir ekonominės veiklos rūšis. Iš šių lentelių matyti:
- gamybos sąnaudų struktūra ir gamybos procese sukurtos pajamos;
 - nacionalinės ekonomikos teritorijoje pagamintų prekių ir sukurtų paslaugų srautai;
 - vidaus ekonomikos ir likusio pasaulio sektoriaus prekių ir paslaugų srautai; duomenis analizuojant Europos lygmeniu, būtina skirti ES vidaus srautus ir srautus su ES nepriklausančiomis šalimis.
- 9.04. Išteklių lentelėje pateikiami prekių ir paslaugų ištekliai pagal produktus ir pagal gamintojo ekonominės veiklos sritį, išskiriant šalyje pagamintą ir importuotą produkciją. 9.1 lentelėje pateikiama išteklių lentelės schema.

9.1 lentelė. Išteklių lentelės schema

Ištekliai	Prekes gaminančios ir paslaugas teikiančios veiklos rūšys	Likusio pasaulio sektorius	Iš viso
Produktai	Produkcijos vertės	Importo vertės	Visi ištekliai pagal produktus
Iš viso	Visa ekonominės veiklos produkcija	Visas importas	Visi ištekliai

- 9.05. Panaudojimo lentelėje nurodomas prekių ir paslaugų panaudojimas pagal produktus ir panaudojimo rūšį. Lentelės skiltyse išskiriamos šios panaudojimo rūšys:
- tarpinis vartojimas pagal ekonominės veiklos rūšį;
 - galutinio vartojimo išlaidos: namų ūkiai, valdžios sektorius ir namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos;
 - bendrojo kapitalo formavimas ir
 - eksportas.
- Lentelės skiltyse po tarpinio vartojimo pagal ekonominės veiklos rūšis nurodomos šios bendrosios pridėtinės vertės dedamosios:
- atlygis darbuotojams;
 - kiti gamybos mokesčiai atėmus subsidijas;
 - grynosios mišriosios pajamos, grynas likutinis perteklius ir pagrindinio kapitalo vartojimas.

9.2 lentelėje pateikiama panaudojimo lentelės schema.

9.2 lentelė. Panaudojimo lentelės schema

Panaudojimas	Ekonominės veiklos rūšys	Galutinis vartojimas	Bendrojo kapitalo formavimas	Likusio pasaulio sektorius	Iš viso
Produktai					
Iš viso	Tarpinis vartojimas	Galutinis vartojimas	Bendrojo kapitalo formavimas	Eksportas	Visas panaudojimas
Pridėtinės vertės dedamosios	Atlygis darbuotojams Kiti mokesčiai atėmus subsidijas Bendrasis likutinis perteklius Pagrindinio kapitalo vartojimas				

9.06. Sudarant išteklių ir panaudojimo lenteles teisingomis laikomos šios lygybės:

- kiekvienos ekonominės veiklos rūšies atveju produkcija yra lygi tarpiniam vartojimui pridėjus bendrąją pridėtinę vertę;
- visi produkto išteklių yra lygūs jų visam panaudojimui, nurodytam subalansuotose išteklių ir panaudojimo sistemos eilutėse.

Ši lygybė teisinga tik tada, kai ir išteklių, ir panaudojimo vertė apskaičiuojama tuo pačiu pagrindu, t. y. arba pirkėjų kainomis, arba bazinėmis kainomis (žr. 9.30–9.33 dalis).

Atitinkamai, kiekvieno produkto:

išteklių pirkėjų kainomis yra lygūs

produkto produkcijai bazinėmis kainomis,

pridėjus importą bazinėmis kainomis,

pridėjus prekybos ir transporto maržas,

pridėjus mokesčius produktams atėmus subsidijas,

o tai lygu produkto panaudojimui pirkėjų kainomis, kuris apskaičiuojamas

prie tarpinės produkto paklausos

pridėjus galutinio vartojimo išlaidas,

pridėjus bendrojo kapitalo formavimą,

pridėjus eksportą.

Visos ekonomikos lygmeniu visa tarpinė paklausa yra lygi visam tarpiniam vartojimui, o visos ekonomikos prekybos ir transporto maržų vertė yra lygi nuliui, nes jas kompensuoja šias maržas realizuojančių ekonominės veiklos rūšių produkcija; šią lygybę galima išreikšti taip:

produkcija + importas + mokesčiai produktams atėmus subsidijas = tarpinis vartojimas + galutinis vartojimas + bendrojo kapitalo formavimas + eksportas,

todėl

Produkcija – tarpinis vartojimas + mokesčiai produktams atėmus subsidijas

= galutinis vartojimas + bendrojo kapitalo formavimas + eksportas atėmus importą.

Iš čia matyti gamybos ir išlaidų metodų, kuriais vertinamas BVP, lygiavertiškumas.

c) Bendroji pridėtinė vertė yra produkcijos ir tarpinio vartojimo pagal ekonominės veiklos rūšis skirtumas. Šis skirtumas yra lygus sukurtų pajamų sumai. Taigi bendroji pridėtinė vertė yra lygi atlygio darbuotojams, pagrindinio kapitalo vartojimo, grynojo likutinio pertekliaus / mišriųjų pajamų ir kitų gamybos mokesčių atėmus subsidijas sumai. Taip galima įsitikinti, kad vertinant BVP pajamų metodu rezultatai turi būti sulyginami su vertinimo gamybos metodu rezultatais.

9.07. Išteklių ir panaudojimo lentelės yra pagrindinė ekonominės veiklos rūšių (pvz., produkcijos, pridėtinės vertės, atlygio darbuotojams, užimtumo, likutinio pertekliaus / mišriųjų pajamų, gamybos mokesčių (atėmus subsidijas), bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo, pagrindinio kapitalo vartojimo ir kapitalo atsargų) analizavimo priemonė.

9.08. Išteklių ir panaudojimo lentelėse pateikiami šių sąskaitų srautai:

- a) prekių ir paslaugų sąskaitos;
- b) gamybos sąskaitos;
- c) pajamų formavimo sąskaitos.

Šiose sąskaitose pateikiami pajamų formavimo ir prekių ir paslaugų išteklių ir panaudojimo pagal institucinius sektorius duomenys. Išteklių ir panaudojimo lentelėmis ši informacija papildoma informacija jose suskirstant pagal ekonominės veiklos rūšis ir parodant apimties ir kainų pokyčius. Sektorių sąskaitų informacija pagal institucinius sektorius ir išteklių ir panaudojimo lentelių informacija pagal ekonominės veiklos rūšis gali būti susieta sudarant kryžminę lentelę, kaip parodyta 9.3 lentelėje.

9.3 lentelė. Lentelė, siejanti išteklių ir panaudojimo lentelę su sektorių sąskaitomis

	Ekonominės veiklos rūšys (NACE)	Iš viso
Sektorius		
S. 11 Ne finansų bendrovės		
Tarpinis vartojimas		
Bendroji pridėtinė vertė		
Atlygis darbuotojams		
Kiti gamybos mokesčiai atėmus subsidijas		
Pagrindinio kapitalo vartojimas		
Grynasis likutinis perteklius / mišriosios pajamos		
Produkcija		
Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas		
Ilgalaikio turto likučiai		
Užimtumas		
S.12 Finansų bendrovės		
Tarpinis vartojimas		
...		
Užimtumas		
S.13 Valdžios sektorius		
S.14 Namų ūkiai		

	Ekonominės veiklos rūšys (NACE)	Iš viso
S.142 Savarankiškai dirbantys asmenys		
Savininkų užimtų būstų paslaugos		
S.15 Namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos		
Iš viso pagal sektorius		
Tarpinis vartojimas		
....		
Užimtumas		

9.09. 9.4 lentelėje pavaizduota simetrinė sąnaudų ir produkcijos lentelė; tai matrica, iš kurios matyti, kaip išteklių atitinka panaudojimą, produkciją siejant su produktais arba ekonominės veiklos rūšimis, ir kuria išsamiai aprašomi tarpinio ir galutinio vartojimo sandoriai. Sąvokų požiūriu simetrinė sąnaudų ir produkcijos lentelė nuo panaudojimo lentelės skiriasi vienu svarbiu aspektu – panaudojimo lentelės įrašai rodo, kaip ekonominės veiklos vienetai naudoja produktus tarpiniam vartojimui, o simetrinėje sąnaudų ir produkcijos lentelėje informacija pateikiama dvejopai:

- įrašai parodo produktų panaudojimą kaip tarpinį vartojimą produktams gaminti arba
- įrašai parodo veiklos produkcijos panaudojimą produkcijai sukurti kitų rūšių veiklos tarpiniam vartojimui.

Taigi simetrinės sąnaudų ir produkcijos lentelės eilutėse ir skiltyse informacija skirstoma arba pagal produktus, arba pagal ekonominės veiklos rūšis.

9.4 lentelė. Simetrinės sąnaudų ir produkcijos lentelės schema (produktai)

	Pagaminti produktai	Galutinis vartojimas	Bendrojo kapitalo formavimas	Likusio pasaulio sektorius	Iš viso
Panaudoti produktai	Tarpinis vartojimas	Namų ūkių, namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų ir valdžios sektoriaus galutinis vartojimas	Bendrojo kapitalo formavimas	Eksportas	
Iš viso					
Bendrosios pridėtinės vertės dedamosios					
Likusio pasaulio sektorius					
Iš viso					

9.10. Iš daugumos statistinės informacijos, kurią galima gauti iš gamintojų vienetų, matyti, kokius produktus jie pagamino ir pardavė, taip pat kokius produktus jie pirkė ir panaudojo (pastaroji informacija paprastai būna mažiau išsami). Išteklių ir panaudojimo lentelių formatas pritaikytas prie tokio pobūdžio statistinės informacijos (t. y. informacijos apie panaudotus produktus pagal veiklą).

9.11. Tačiau simetrinei sąnaudų ir produkcijos lentelei pildyti reikalingos informacijos pagal kiekvieną produktą arba veiklą dažnai negaunama. Pavyzdžiui, atliekant veiklos rūšių tyrimus paprastai gaunama informacijos apie tai, kokių rūšių produktai buvo panaudoti gamyboje, taip pat apie pagamintus ir parduotus produktus. Paprastai informacija apie konkreitiems produktams pagaminti naudotas žaliavas nepateikiama.

9.12. Išteklių ir panaudojimo lentelių informacija yra atspirties taškas rengiant analitiškesnio pobūdžio simetriškas sąnaudų ir produkcijos lenteles. Ekonominės veiklos rūšių pagal produktus informacija išteklių ir panaudojimo lentelėse gali būti pertvarkyta ir panaudota simetrinėms lentelėms įtraukiant papildomos informacijos apie sąnaudų struktūras arba darant prielaidą, kad sąnaudų struktūros ar rinkos dalys pagal produktus arba ekonominės veiklos rūšis yra tapačios.

9.13. Galima išskirti tris atskiras išteklių ir panaudojimo lentelių ir sąnaudų ir produkcijos sistemos funkcijas:

- aprašomąją;
- statistinės priemonės;
- analizės priemonės.

APRAŠOMOJI FUNKCIJA

9.14. Išteklių ir panaudojimo lentelėse sistemingai aprašomas pajamų formavimas, taip pat produktų ištekliai ir panaudojimas pagal veiklą. Atskirų rūšių veiklos gamybos proceso sąnaudų ir produkcijos raida pateikiama nacionalinės ekonomikos lygmeniu, t. y. susiejama su šalies kitų rūšių veiklos ir likusio pasaulio sektoriaus gamybos procesu ir galutinio vartojimo išlaidomis.

Viena iš svarbiausių išteklių ir panaudojimo lentelių funkcijų – parodyti, kaip keičiasi ekonomikos struktūra, pvz., kaip keičiasi įvairių veiklos rūšių svarba, sąnaudos ir pagaminama produkcija, taip pat galutinio vartojimo išlaidų, bendrojo kapitalo formavimo, importo ir eksporto sudėtis. Iš šių pokyčių gali būti matyti globalizacijos, užsakovų darbų, inovacijų, darbo sąnaudų, mokesčių, naftos kainų ir valiutų kursų raida.

Išteklių ir panaudojimo lentelės ankstesnių metų kainomis naudojamos rengiant BVP apimties augimo statistiką ekonominės struktūros pokyčiams apibūdinti pagal nominaliąją vertę arba apimtį. Be to, šiose lentelėse galima pateikti informaciją apie nacionalinių kainų ir darbo sąnaudų pokyčius.

STATISTINĖS PRIEMONĖS FUNKCIJA

9.15. Į išteklių ir panaudojimo lenteles įtraukus informaciją apie gamybą, išlaidas ir pajamas, taip pat suderinus nenuoseklus įverčius, gaunamas patikimų ir subalansuotų nacionalinių sąskaitų rinkinys, įskaitant pagrindinių agreguotų rodiklių, kaip antai BVP galiojančiomis kainomis ir ankstesnių metų kainomis, įverčius.

9.16. BVP rinkos kainomis galima apskaičiuoti trimis būdais: gamybos metodu, išlaidų metodu ir pajamų metodu. Šie trys metodai naudojami sudarant išteklių ir panaudojimo lenteles:

- a) remiantis gamybos metodu, BVP rinkos kainomis apskaičiuojamas iš produkcijos bazinėmis kainomis atėmus tarpinį vartojimą pirkėjų kainomis ir pridėjus mokesčius produktams (atėmus subsidijas);
- b) remiantis išlaidų metodu, BVP rinkos kainomis apskaičiuojamas iš galutinio vartojimo kategorijų sumos atėmus importą: galutinio vartojimo išlaidos + bendrojo kapitalo formavimas + eksportas – importas;
- c) remiantis pajamų metodu, BVP rinkos kainomis apskaičiuojamas prie atlygio darbuotojams pridėjus pagrindinio kapitalo vartojimą, kitus gamybos mokesčius atėmus subsidijas ir grynąjį likutinį perteklių / mišriąsias pajamas ir pridėjus mokesčius produktams atėmus subsidijas.

Balansuojant išteklių ir panaudojimo lenteles gaunamas vienas bendras BVP rinkos kainomis įvertis.

9.17. Išteklių ir panaudojimo lentelės ypač naudingos, kai BVP rinkos kainomis skaičiuojamas remiantis gamybos metodu ir išlaidų metodu. Pagrindiniai šiam tikslui naudojami duomenų šaltiniai yra įmonių tyrimai ir administraciniai duomenys, kaip antai PVM ir akcizų registrai. Išteklių ir panaudojimo lentelės naudojamos informacijai, gautai gamybos ir išlaidų metodais, suderinti apskaičiuojant ir subalansuojant išteklius ir panaudojimą produktų lygmeniu. Šiuo metodu apskaičiuojami ir įvairiam panaudojimui (kaip antai namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos, tarpinis vartojimas ir eksportas) priskiriami konkretaus produkto ištekliai. Pajamų metodu negalima atlikti tokio patikimo balansavimo, nes likutinis perteklius ir mišriosios pajamos dažniausiai nustatomi kaip likutis remiantis kitais dviem metodais gauta informacija. Tačiau taikant pajamų metodą išteklių ir panaudojimo lentelių balansavimas yra patikimesnis tuo atveju, kai galima įvertinti veiksmų pajamų dedamųjų struktūrą. Išteklių ir panaudojimo lentelių ir sektorių sąskaitų nuoseklumą galima patikrinti susiejant lenteles, kaip parodyta 9.3 lentelėje. Toks priešpastatymas gali padėti apskaičiuoti BVP rinkos kainomis, įmonių pelno ir nuostolio ataskaitose pateiktą informaciją palyginus su atitinkamais veiklos įverčiais.

9.18. Išteklių ir panaudojimo lentelės naudojamos įvairiais statistiniais tikslais:

- a) nustatant duomenų šaltinių trūkumus ir neatitikimus;

- b) skaičiuojant įverčius pagal likučius, pavyzdžiui, apskaičiuojant konkrečių produktų galutinį vartojimą kaip likutį, gautą paskirsčius kitą produktų naudojimą;
- c) skaičiuojant įverčius, kai bazinio laikotarpio duomenys ekstrapolijuojami į vėlesnius laikotarpius, kurių duomenys ne tokie patikimi. Pavyzdžiui, metiniai duomenys gali būti apskaičiuojami remiantis išsamiais lyginamųjų metų išteklių ir panaudojimo duomenimis, o vėliau ketvirtiniai duomenys gali būti apskaičiuojami ekstrapolijuojant iš atskaitinio laikotarpio;
- d) tikrinant ir gerinant išteklių ir panaudojimo lentelių duomenų, taip pat išvestinių duomenų (pvz., gamybos sąskaitų) nuoseklumą, patikimumą ir išsamumą. Šiuo tikslu balansuojant sąskaitas neapsiribojama išteklių ir panaudojimo lentelėmis galiojančiomis kainomis:
- 1) naudojantis tokiomis lentelėmis kaip 9.3 lentelė, kurioje matyti sąsajos su sektorių sąskaitomis, galima tiesiogiai palyginti gamybos, išlaidų ir pajamų įverčius, apskaičiuotus remiantis išteklių ir panaudojimo sistema, su sektorių sąskaitoms rengti naudotų nepriklausomų šaltinių įverčiais. Šiame etape suderinimu užtikrinama, kad po išteklių ir panaudojimo subalansavimo bus pasiektas išteklių ir panaudojimo lentelių ir sektorių sąskaitų nuoseklumas;
 - 2) kai simetrinės sąnaudų ir produkcijos lentelės rengiamos remiantis išteklių ir panaudojimo lentelėmis, galima išsiaiškinti išteklių ir panaudojimo lentelių nenuoseklumus ir trūkumus;
 - 3) kai sudaromos dvejų ar daugiau metų išteklių ir panaudojimo lentelės galiojančiomis kainomis ir pagal apimtį, galima sinchroniškai balansuoti apimties, vertės ir kainų pokyčių įverčius: šis metodas, palyginti su vienu atskirų metų išteklių ir panaudojimo lentelių vien tik galiojančiomis kainomis sudarymo ir balansavimo metodu, leidžia labai padidinti išteklių ir panaudojimo sistemos veiksmingumą;
- e) svertiniu metodu vertinant ir skaičiuojant indeksus ir kainų bei apimties rodiklius, pvz., BVP defliuojant galutinį panaudojimą pagal produktus arba BVP taikant dvigubo defliavimo metodą pagal veiklos rūšis. Defliuojami pačio žemiausio sandorių agregavimo lygmens duomenys, suderinti su patikimais kainų pokyčių įverčiais dėl šių priežasčių:
- 1) apskritai, kainų ir apimties rodikliai bus tipiškesni, esant žemam agregavimo lygmeniui;
 - 2) kokybės pokyčius geriau vertinti žemesniu agregavimo lygmeniu, pvz., galima atsižvelgti į tam tikros grupės produktų išteklių arba panaudojimo sudėties pokyčius;
 - 3) kainų statistikoje paprastai pateikiami Laspeireso tipo kainų indeksai. Prieštaravimas, kad jie taikomi vietoje teoriškai tinkamesnio Paaše tipo indeksų sušvelninamas, jeigu jie naudojami žemu agregavimo lygmeniu.

Balansuoti produkto išteklius ir panaudojimą yra paprasčiau, kai išskiriama kuo daugiau produktų ir turima pirminių šio lygmens duomenų. Subalansuotų rezultatų kokybė bus geresnė; tai ypač pasitvirtina, kai trūksta duomenų.

ANALIZĖS PRIEMONĖS FUNKCIJA

9.19. Analitiniu požiūriu vienas svarbiausių sąnaudų ir produkcijos lentelių privalumų – jomis galima vertinti ne tik didžiausią reikšmę turintį poveikį (pavyzdžiui, energijos kainų ar darbo sąnaudų pokyčių poveikį), bet ir antraeilį ir netiesioginį poveikį. Pavyzdžiui, labai išaugusios energijos kainos turės poveikio ne tik energijai labai imlioms veiklos rūšims, bet ir toms, kuriose naudojama energijai imlių gamintojų produkcija. Toks netiesioginis poveikis gali būti labai svarbus, nes tam tikrais atvejais jis gali būti reikšmingesnis nei tiesioginis poveikis.

IŠTEKLIŲ IR PANAUDOJIMO LENTELĖS IŠSAMIAU

Klasifikatoriai

9.20. Sudarant išteklių ir panaudojimo bei sąnaudų ir produkcijos lenteles ekonominės veiklos rūšys klasifikuojamos pagal NACE klasifikatorių, o produktai – pagal CPA klasifikatorių; šie klasifikatoriai visiškai dera tarpusavyje: kiekvienu agregavimo lygmeniu CPA nurodomi pagrindiniai ekonominės veiklos rūšių pagal NACE produktai.

- 9.21. Išteklių ir panaudojimo lentelėse produktų klasifikacija yra ne mažiau išsami nei ekonominės veiklos rūšių klasifikacija, pvz., CPA lygmuo yra triženklis, o NACE – dviženklis.
- 9.22. Veikla ir produktai gali būti klasifikuojami remiantis trimis skirtingais kriterijais – pasiūlos, paklausos ir apimtys. Atliekant našumo analizę, produktai ir jų gamintojai iš esmės klasifikuojami pagal gamybinės veiklos tipą. Analizuojant paklausą, produktai klasifikuojami atsižvelgiant į jų paskirtį (pvz., prabangos prekės priskiriamos vienai grupei) arba rinkodaros ryšius (pvz., prekybos vietos tipą). Atliekant sąnaudų ir produkcijos analizę, pasiūlai ir paklausai naudojama ta pati produktų ir ekonominės veiklos rūšių klasifikacija. Klasifikacija pasirenkama taip, kad kiekviena klasė nesudarytų nei per mažos, nei per didelės nacionalinės ekonomikos dalies. Tarptautinės klasifikacijos atveju tai reiškia, kad daugumos klasių kiekybinė svarba yra didelė daugelyje šalių.
- 9.23. Veiklos ir produktų klasifikatoriai nacionalinėse sąskaitose būtina grindžiamai minėtų kriterijų deriniu, be to, juos lemia istorinės aplinkybės. Daugiausia jie grindžiami gamintojų požiūriu, todėl ne taip gerai tinka pasiūlos ir paklausos analizei. Nacionalinių sąskaitų ekonominės veiklos rūšių ir produktų duomenų rengėjai ir naudotojai turėtų gerai žinoti, kas priskiriama kiekvienai grupei, o kas – ne, taip pat jų poveikį. Pavyzdžiui, nekilnojamojo turto operacijų ekonominės veiklos rūšiai priskiriamos savininkų užimtų būstų paslaugos, o draudimo ekonominės veiklos rūšiai nepriskiriami socialinės apsaugos fondai.
- 9.24. Vienos rūšies veiklai priskiriami vietos VPVR gali vykdyti skirtingą gamybinę veiklą. Tai gali atspindėti žymius vertikaliosios integracijos skirtumus, palyginti su užsakomąja pagalbine veikla (pvz., valymo, vežimo, administravimo, maitinimo paslaugos), nuomojamomis mašinomis ir įranga, per laikinojo įdarbinimo agentūras įdarbintais asmenimis, ir rinkodara. Be to, tai gali atspindėti skirtumus tarp teisėtų ir neteisėtų gamintojų arba tarp skirtingų regionų gamintojų.
- 9.25. Veiklos ir produktų klasifikatoriai nuolat atnaujinami, nes keičiasi įvairių ekonominės veiklos rūšių ir produktų ekonominė svarba, gamybinė veikla, atsiranda naujų produktų. Vis dėlto būtina ne tik atsižvelgti į poreikį sekti ekonomikos pokyčius, bet ir į duomenų palyginamumą laiko požiūriu ir į su tokiais svarbiais pasikeitimais susijusias duomenų teikėjų bei naudotojų išlaidas.
- 9.26. Išteklių ir panaudojimo lentelėse produktai paprastai klasifikuojami išsčiau nei ekonominės veiklos rūšys. Taip yra dėl keturių svarbių priežasčių:
- a) turimi duomenys apie produktus paprastai yra daug išsamesni nei duomenys apie veiklos rūšis;
 - b) vienos rūšies veiklai būdingai produkcijai gali būti taikoma labai skirtinga apmokestinimo tvarka ir kainos, pvz., kainų diskriminacijos atveju. Suskirstymas pagal įvairius produktus naudingas skaičiuojant ir analizuojant rodiklius;
 - c) kad būtų galima kokybiškai defliuoti ir skaičiuoti rodiklius pagal apimtį, produktų grupės yra vienuose ir gerai susietos su turimais kainų defliatoriais;
 - d) siekiant užtikrinti duomenų rengimo skaidrumą, duomenis reikia skirstyti pagal atskirus produktus, kad būtų atspindėti tam tikri svarbūs nacionalinės apskaitos susitarimai, kaip antai susitarimai dėl savininkų užimtų būstų paslaugų, draudimo ir valdžios sektoriaus vienetų rinkos ir ne rinkos produkcijos.
- 9.27. Kiekvienai produktų grupei produkcijos skirstyti į rinkos produkciją, produkciją savo galutiniam naudojimui ir ne rinkos produkciją nereikia – taip skirstoma tik skaičiuojant visą veiklos produkciją.
- 9.28. Kai esama skirtingų rūšių gamintojų, veiklos rūšies gamintojai skirstomi į rinkos gamintojus, gamintojus savo galutiniam naudojimui ir ne rinkos gamintojus. Paprastai toks skirstymas į poklasių bus naudojamas klasifikuojant labai nedaugelį ekonominės veiklos rūšių, pvz., sveikatos priežiūros ir švietimo.
- 9.29. Vertinant valstybių narių ekonomiką europiniu požiūriu arba sudarant visos ES išteklių ir panaudojimo lenteles, importas ir eksportas skirstomas į:
- a) ES vidaus srautus, išskiriant srautus Europos pinigų sąjungai priklausančiose valstybėse ir srautus su kitomis valstybėmis narėmis;
 - b) importą ir eksportą su ES nepriklausančiomis šalimis.

Vertės nustatymo principai

9.30. Išteklių lentelėje prekių ir paslaugų srautai vertinami bazinėmis kainomis. Panaudojimo lentelėje prekių ir paslaugų srautai vertinami pirkėjų kainomis. Kad srautų vertė išteklių ir panaudojimo lentelėse būtų nustatoma nuosekliai, 9.5 lentelėje parodyta, kaip išteklių bazinėmis kainomis perskaičiuojami į išteklius pirkėjų kainomis. Kadangi produktų atveju išteklių yra lygūs panaudojimui, galioja dvi lygybės:

- a) išteklių pirkėjų kainomis yra lygūs panaudojimui pirkėjų kainomis;
- b) išteklių bazinėmis kainomis yra lygūs panaudojimui bazinėmis kainomis.

9.31. Bendroji pridėtinė vertė į lenteles įrašoma bazinėmis kainomis. Ji nustatoma kaip produkcijos bazinėmis kainomis ir tarpinio vartojimo pirkėjų kainomis skirtumas.

9.32. ESS nenaudojama bendrosios pridėtinės vertės veiksmų kainomis sąvoka. Ją galima apskaičiuoti iš pridėtinės vertės bazinėmis kainomis atėmus kitus gamybos mokesčius (atėmus subsidijas).

9.33. Išteklius bazinėmis kainomis perskaičiuojant į išteklius pirkėjų kainomis reikia:

- a) perskirstyti prekybos maržą;
- b) perskirstyti transporto maržą;
- c) pridėti mokesčius produktams (išskyrus atskaitomą PVM);
- d) atimti subsidijas produktams.

Panašiai panaudojimas pirkėjų kainomis perskaičiuojamas į panaudojimą bazinėmis kainomis – reikia tik atimti mokesčius produktams ir pridėti subsidijas produktams. Šis perskaičiavimas išsamiau parodytas 9.8 ir 9.9 lentelėse. Be to, šios lentelės naudojamos analizės tikslais, pavyzdžiui, atliekant kainų analizę ir mokesčių produktams tarifų pokyčių poveikio analizę.

9.34. Taigi balansuojant gaunamos šios lentelės:

- a) 9.5 ir 9.6 išteklių ir panaudojimo lentelės, iš kurių matyti galutiniai išteklių ir panaudojimo pagal produktus pirkėjų kainomis bendrųjų verčių balansavimo rezultatai;
- b) prekybos ir transporto maržų lentelės (9.7 lentelė) ir mokesčių (atėmus subsidijas) produktams lentelės (9.8 lentelė).

9.5 lentelė. Išteklių lentelė bazinėmis kainomis ir perskaičiavimas į pirkėjų kainas

Ištekliai	Ekonominės veiklos rūšys (NACE)	Likusio pasaulio sektorius	Visi išteklių bazinėmis kainomis	Prekybos ir transporto maržos	Mokesčiai produktams atėmus subsidijas	Visi išteklių pirkėjų kainomis
Produktai (CPA)	Produkcija pagal produktus ir veiklos rūšis	Importas pagal produktus (CIF)	Visi išteklių bazinėmis kainomis pagal produktus			
1						
2						
3						
4						
Iš viso	Visa produkcija pagal veiklos rūšis			0		
Rinkos produkcija				0		
Produkcija savo galutiniam naudojimui		0		0		
Ne rinkos produkcija		0		0		

9.6 lentelė. Panaudojimo lentelė pirkėjų kainomis

Panaudojimas	Ekonominės veiklos rūšys (NACE)	Galutinis vartojimas	Bendrojo kapitalo formavimas	Likusio pasaulio sektorius	Iš viso
Produktai (CPA)	Tarpinis produktų vartojimas pagal veiklos rūšis	Galutinio vartojimo išlaidos pagal produktus ir	Bendrojo kapitalo formavimas pagal produktus ir	Eksportas pagal produktus (FOB)	Visas panaudojimas pagal produktus
1		a) namų ūkius b) namų ūkiams paslaugas teikiančias ne pelno institucijas c) valdžios sektorių	a) bendrojo pagrindinio kapitalo formavimą b) vertybių pokyčius c) atsargų pokyčius		
2					
3					
4					
...					
Iš viso	Visas tarpinis vartojimas pagal veiklos rūšis	Visas galutinis vartojimas	Visas bendrojo kapitalo formavimas	Visas eksportas	Visas produktų panaudojimas
Atlygis darbuotojams Kiti gamybos mokesčiai atėmus subsidijas Pagrindinio kapitalo vartojimas Grynasis likutinis perteklius Mišriosios pajamos	Bendrosios pridėtinės vertės dedamosios pagal veiklos rūšis				
Iš viso	Visos sąnaudos pagal veiklos rūšis				
Papildoma informacija Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas Pagrindinio kapitalo likutis Užimtumas					

Prekybos ir transporto maržos

9.7 lentelė. Prekybos ir transporto maržos (ištekliai)

Produktai (CPA)	Produktų išteklių prekybos ir transporto maržos			Prekybos ir transporto maržos
	Didmeninė prekyba	Mažmeninė prekyba	Transportas	
1				Visų išteklių prekybos ir transporto maržos pagal produktus
2				
3				
4				
Iš viso	Visa didmeninė prekyba	Visa mažmeninė prekyba	Visas transportas	Visos išteklių maržos pagal produktus

9.7 lentelė. (tęsinys). Prekybos ir transporto maržos (panaudojimas)

Produktų panaudojimo prekybos ir transporto maržos						
		Ekonominės veiklos rūšys (NACE)	Galutinis vartojimas	Bendrojo kapitalo formavimas	Eksportas	Prekybos ir transporto maržos
Produktai (CPA)		Tarpinio vartojimo prekybos ir transporto maržos pagal produktus ir veiklos rūšis	Galutinio vartojimo išlaidų prekybos ir transporto maržos pagal produktus ir	Bendrojo kapitalo formavimo prekybos ir transporto maržos pagal produktus ir	Eksporto prekybos ir transporto maržos	Viso panaudojimo prekybos ir transporto maržos pagal produktus
1			a) namų ūkius	a) bendrojo pagrindinio kapitalo formavimą		
2			b) namų ūkiams paslaugas teikiančias ne pelno institucijas	b) vertybių pokyčius		
3			c) valdžios sektorių	c) atsargų pokyčius		
4						
Iš viso		Tarpinio vartojimo prekybos ir transporto maržos (iš viso pagal veiklos rūšis)	Visos galutinio vartojimo prekybos ir transporto maržos	Visos bendrojo kapitalo formavimo prekybos ir transporto maržos	Visos eksporto prekybos ir transporto maržos	Visos panaudojimo maržos pagal produktus

9.35. Vienas iš išteklių lentelių bazinėmis kainomis perskaičiavimo į pirkėjų kainas ir panaudojimo lentelių pirkėjų kainomis perskaičiavimo į bazines kainas etapų yra prekybos maržų perskirstymas. Vertinant bazinėmis kainomis, prekybos maržos priskiriamos atitinkamų produktų prekybai, o skaičiuojant pirkėjų kainomis, prekybos maržos priskiriamos produktams, kuriems jos taikomos. Tas pats taikytina ir transporto maržų atveju.

9.36. Visa prekybos marža pagal produktus yra lygi prekybos maržų pagal prekybinės veiklos rūšis ir kitų ekonominės veiklos rūšių prekybos maržų sumai. Visa transporto marža yra apskaitoma kaip ir prekybos marža.

9.37. Į transporto maržas įskaičiuojamos vežimo sąnaudos, kurias atskirai apmokėjo pirkėjai ir kurios yra įskaičiuojamos į produktų panaudojimą pirkėjų kainomis, bet neįskaičiuojamos į gamintojo produkcijos bazines kainas arba į didmeninių ar mažmeninių prekybininkų prekybos maržą. Transporto marža laikomos sąnaudos, susijusios su tokiais sandoriais:

- prekių vežimas iš jų pagaminimo vietos į vietą, kurioje pirkėjas perima krovinį, o gamintojas už vežimo paslaugas sumoka trečiajam šaliai, ir ši suma pateikiama pirkėjui apmokėti atskira sąskaita faktūra;
- gamintojo arba didmeninio ar mažmeninio prekybininko suorganizuotas prekių vežimas, už kurį pirkėjas turi sumokėti atskirai, net jei vežė pats gamintojas arba didmeninis ar mažmeninis prekybininkas.

9.38. Visos kitos prekių vežimo sąnaudos transporto maržoms nepriskiriamos, pvz.:

- jeigu gamintojas pats veža prekes, šios vežimo sąnaudos bus įskaičiuotos į gamintojo produkcijos bazines kainas; toks prekių vežimas yra pagalbinė veikla, ir tokios vežimo sąnaudos nelaikomos vežimo sąnaudomis;
- jeigu gamintojas organizuoja prekių vežimą be atskiros vežimo paslaugų sąskaitos faktūros, tokios vežimo sąnaudos bus įskaičiuotos į gamintojo produkcijos bazines kainas; šios vežimo sąnaudos bus laikomos vežimo sąnaudomis ir priskirtos gamintojo tarpiniam vartojimui;
- jeigu didmeniniai ir mažmeniniai prekybininkai organizuoja prekių vežimą nuo prekių pristatymo jiems vietos iki vietos, kurioje krovinį perima kitas pirkėjas, šios sąnaudos bus įskaičiuotos į prekybos maržą, jeigu už tokį vežimą iš pirkėjo neimamas atskiras mokestis. Kaip ir gamintojų atveju, šios sąnaudos yra didmeninių ir mažmeninių prekybininkų pagalbinės veiklos sąnaudos arba tarpinės paslaugos pirkimas, todėl šios sąnaudos įskaičiuojamos į prekybos, o ne į transporto maržą;

d) jeigu namų ūkis perka prekes galutiniam vartojimui ir naudojami trečiosios šalies vežimo paslaugomis, šių paslaugų sąnaudos priskiriamos vežimo paslaugų galutinio vartojimo išlaidoms ir nei į prekybos, nei į transporto maržą neįskaičiuojamos.

9.39. 9.7 lentelėje pateikiama supaprastinta prekybos ir transporto maržų matrica, nes:

- a) perskaičiuojant panaudojimą, reikia didmeninę prekybą atskirti nuo mažmeninės prekybos, kad būtų atsižvelgta į kainų skirtumus. Sudarant lenteles reikėtų atsižvelgti į tai, kad didmeniniai prekybininkai parduoda tiesiogiai ir namų ūkiams, ir įmonėms (pvz., baldus), o mažmeniniai prekybininkai parduoda ir įmonėms (kaip antai kavinės, restoranai), ir namų ūkiams;
- b) skaičiuojant ir analizuojant produktų, susijusių su namų ūkių galutinio vartojimo išlaidomis, prekybos maržas, taip pat galima išskirti kiekvienos produktų grupės svarbiausius platinimo kanalus ir taip atsižvelgti į kainų skirtumus; didmeninės ir mažmeninės prekybos išskyrimas yra nepakankamai išsamus. Pavyzdžiui, namų ūkiai gali įsigyti prekes ir paslaugas prekybos centre, bakalėjos parduotuvėje, gėlių parduotuvėje, universalinėje parduotuvėje, užsienyje arba gauti jas kaip pajamas natūra. Tam tikrų rūšių produktams svarbi antrinė prekyba (pvz., cigaretės gali būti parduodamos kavinėse, restoranuose ar degalinėse). Siekiant apskaičiuoti pardavimo namų ūkiams vertę koreguojama mažmeninio pardavimo vertė, pvz., atimant pardavimo įmonėms, valdžios sektoriui ir turistams vertę. Žinoma, taip skirstyti galima tik jeigu turimi duomenų šaltiniai suteikia pakankamai informacijos kiekvieno platinimo kanalo svarbai apskaičiuoti. Net imant vienos prekybos įmonės ar vežėjo duomenis skirtingų produktų maržos paprastai būna skirtingos. Tinkamiausi ir, jei yra, naudojami maržų pagal produktų rūšis duomenys;
- c) skaičiuojant transporto maržas, transportą naudinga skirstyti pagal rūšis, kaip antai geležinkelių, oro, jūrų, vidaus vandenų ir kelių.

Gamybos ir importo mokesčiai atėmus subsidijas

9.40. Gamybos ir importo mokesčius sudaro:

- a) mokesčiai produktams (D.21):
- 1) pridėtinės vertės pobūdžio mokesčiai (PVM) (D.211);
 - 2) importo mokesčiai ir muitai, išskyrus PVM (D.212);
 - 3) mokesčiai produktams, išskyrus PVM ir importo mokesčius (D.214);
- b) kiti gamybos mokesčiai (D.29).

Panašios kategorijos išskiriamos ir subsidijų atveju.

9.41. Ištekliams bazinėmis kainomis priskiriami kiti gamybos mokesčiai atėmus subsidijas. Bazines kainas perskaičiuojant į pirkėjų kainas, pridėjami įvairūs mokesčiai produktams, o subsidijos produktams – atimamos.

9.8 lentelė. Mokesčiai produktams atėmus subsidijas

Mokesčiai ištekliams atėmus subsidijas

	Mokesčiai produktų ištekliams atėmus subsidijas						Visi mokesčiai produktams atėmus subsidijas
	PVM	Importo mokesčiai		Kiti mokesčiai produktams	Importo subsidijos	Kitos subsidijos produktams	
Produktai (CPA)							Mokesčiai visiems ištekliams atėmus subsidijas pagal produktus ir panaudojimą
1							
2							
3							
4							
Iš viso							

9.8 lentelė. Mokesčiai produktams atėmus subsidijas (tęsinys)

Mokesčiai panaudojimui atėmus subsidijas

	Visi mokesčiai produktams atėmus subsidijas	Mokesčiai produktų panaudojimui atėmus subsidijas
		Ekonominės veiklos rūšys (NACE)
Produktai (CPA)	Mokesčiai galutiniam naudojimui skirtiems produktams atėmus subsidijas:	Produktų tarpinio vartojimo mokesčiai atėmus subsidijas pagal veiklos rūšis
1	Galutinis vartojimas	
2	a) namų ūkiai	
3	b) namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos	
4	c) valdžios sektorius	
	Bendrojo kapitalo formavimas:	
	d) bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas	
	e) vertybių pokyčiai	
	f) atsargų pokyčiai	
	Eksportas	

9.42. 9.8 lentelė „Mokesčiai produktams atėmus subsidijas“ supaprastinama taip:

- a) dėl produktų panaudojimo – skirtingų rūšių mokesčiai produktams neišskiriami ir subsidijos atskirai nenurodomos; dėl produktų išteklių – išskiriamos tik trys mokesčių produktams rūšys ir dvi subsidijų rūšys. Apskritai, pravartu kiekvienos svarbios rūšies mokesčius ar subsidijas produktams nurodyti atskirai, o bendrą vertę vėliau priskirti įvairioms produktų grupėms;
- b) skirtingiems platinimo kanalams gali būti taikomi skirtingų tarifų mokesčiai ir subsidijos; todėl, jei tikslinga ir turima pakankamai informacijos, reikėtų išskirti ir juos.

9.43. Mokesčiai ir subsidijos produktams yra mokėtinos sumos (tik tada, kai pagrindžiamos mokesčių apskaičiavimo dokumentais, deklaracijomis ir pan.) arba faktiškai sumokėtos sumos. Sudarant išteklių ir panaudojimo lenteles, mokesčiai ir subsidijos produktams paprastai įvertinami pagal produktus įvairiems paklausos srutams taikant oficialius mokesčių ar subsidijų tarifus. Vėliau įverčiai turėtų būti palyginami su mokesčių apskaičiavimo dokumentuose nurodytomis ar faktiškai sumokėtomis sumomis ir nustatomi skirtumai.

- a) Kai kurie iš šių skirtumų rodo, kad pirminis mokesčių produktams vertinimas išteklių ir panaudojimo lentelėse neatitinka ESS apibrėžčių:
 - 1) atleidimo nuo mokesčių atveju pirminis mokesčių produktams vertinimas koreguojamas sumažinant;
 - 2) šešėlinės ekonominės veiklos ar vengimo mokėti mokesčius produktams atveju (pvz., kai mokėti mokesčius yra privaloma, bet nėra mokesčių apskaičiavimo dokumento), mokesčių produktams vertinimas koreguojamas sumažinant;
- b) tam tikrais atvejais skirtumai gali rodyti, kad pirminis mokesčių ir subsidijų produktams vertinimas apskaičiuotas klaidingai (pvz., nes skaičiuota remiantis per maža kai kurių produktų produkcijos verte). Todėl vėliau prekių ir paslaugų srutų įverčiai gali būti koreguojami.

9.44. PVM gali būti atskaitomas, neatskaitomas arba netaikomas:

- a) atskaitomas PVM taikomas didžiajai daliai tarpinio vartojimo, didžiajai daliai bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo ir daliai atsargų pasikeitimo;
- b) neatskaitomas PVM dažnai taikomas namų ūkių galutinio vartojimo išlaidoms, daliai bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo (kaip antai nauji savininkų užimti būstai), daliai atsargų pasikeitimo ir daliai tarpinio vartojimo (pvz., valdžios sektoriaus vienetų ir finansų bendrovių tarpiniam vartojimui);

c) PVM paprastai netaikomas:

- 1) eksportui į ne ES šalis;
- 2) bet kurių prekių ar paslaugų, kurioms taikomas nulinis PVM tarifas neatsižvelgiant į jų panaudojimą, pardavimui; tačiau nulinis PVM tarifas reiškia, kad už įsigytas prekes ar paslaugas sumokėtas PVM vis dėlto gali būti susigrąžintas; todėl šių gamintojų tarpinis vartojimas ir bendrojo kapitalo formavimas tikslinamas atsižvelgiant į susigrąžinto PVM sumą;
- 3) nuo prievolės registruotis PVM mokėtojais atleistiems gamintojams (pvz., mažos įmonės ir religinės organizacijos); tokiu atveju teisė susigrąžinti pirkimo PVM paprastai yra ribota.

9.45. PVM nurodomas grynąja verte: visų išteklių vertė nustatoma bazinėmis kainomis, t. y. atėmus sąskaitose faktūrose nurodytą PVM; tarpinis ir galutinis vartojimas nurodomas pirkėjų kainomis, t. y. atėmus atskaitomą PVM.

Kitos pagrindinės sąvokos

9.46. Siekiant suderinti išteklių ir panaudojimo lentelėse nurodytą importo vertę su institucinių sektorių sąskaitose nurodyta verte, išteklių ir panaudojimo lentelėse naudojami du koreguojamieji straipsniai.

Kad prekių importo vertė galėtų būti palyginta su tos pačios produktų grupės vidaus gamybos verte, išteklių lentelėje prekių importo vertė nustatoma CIF kaina. Į CIF kainą įskaičiuojama rezidentų suteiktų transporto ir draudimo paslaugų (pvz., nuosavo transporto arba specializuotų vežėjų rezidentų paslaugos) vertė. Kad nustatant importo ir eksporto vertę būtų gauti palyginami rezultatai, minėta vertė turėtų būti įskaičiuota į paslaugų eksporto vertę.

Institucinių sektorių sąskaitose prekių importo vertė nurodoma FOB kaina, t. y. taip pat kaip prekių eksporto atveju. Tačiau skaičiuojant FOB kainą rezidentų suteiktų transporto ir draudimo paslaugų vertė, įtraukiama į paslaugų eksporto vertę, bus mažesnė, nes į ją įskaičiuojama tik eksportuojančioje šalyje suteiktų paslaugų vertė. Skaičiuojant skirtingais metodais gaunama ta pati viso grynojo importo vertė, tačiau CIF kaina visa ir importo, ir eksporto vertė yra didesnė.

Išteklių ir panaudojimo lentelėse abu vertės nustatymo metodus galima suderinti koreguojamaisiais importo ir eksporto straipsniais. Koreguojamieji straipsniai turėtų būti lygūs rezidentų transporto ir draudimo paslaugų, įskaičiuotų į CIF, bet ne į FOB kainą, t. y. susijusių su vežimu ir draudimu nuo eksportuojančios šalies sienos iki importuojančios šalies sienos, vertei. Skaičiuojant sąnaudas ir produkciją, į išteklių ir panaudojimo lenteles įtrauktų koreguojamųjų straipsnių specialiai keisti nebereikia.

9.47. Panaudojimo lentelėje esamų prekių perleidimas nurodomas kaip pardavėjo neigiamos, o pirkėjo – teigiamos išlaidos. Esamos prekės, priklausančios atitinkamai produktų grupei, perleidimas, reiškia panaudojimo pergrupavimą. Tačiau toks pergrupavimas neturi poveikio sandorio sąnaudoms – jos nurodomos kaip paslaugų panaudojimas, pvz., verslo ar profesinių paslaugų atveju. Aprašymo ir analizės tikslais gali būti naudinga atskirai nurodyti tam tikrų grupių produktų esamų prekių perleidimo santykinį dydį, pvz., kokią rinkos dalį, palyginti su visais automobiliais, užima naudoti automobiliai, arba perdirbtos popieriaus dalį, palyginti su visais popieriaus produktais.

9.48. Kad būtų lengviau suprasti išteklių ir panaudojimo lenteles, pravartu prisiminti kai kuriuos ESS taikomus apskaitos susitarimus:

- a) veiklos rūšis sudaro vienetai pagal veiklos rūšį (VPVR), vykdančys tą pačią ar panašią veiklą. Svarbi išteklių ir panaudojimo lentelių savybė – nepagrindinė veikla jose nurodoma atskirai. Tai reiškia, kad VPVR gamybinė veikla neturi būti vienuose. VPVR sąvoka išsamiau aptariama 2 skyriuje. Visiškai vienuose gamybos vienetai naudojami atskirai pagal kiekvieną produktą sudaromoje simetrinėje sąnaudų ir produkcijos lentelėje;
- b) jei vien pagalbinę veiklą vykdanči įmonė statistiškai apskaityta ir jos gamybos veiklą galima aiškiai priskirti atskiroms sąskaitoms, arba jei ši įmonė yra kitoje vietoje nei jos aptarnaujamas vienetas, tokia įmonė laikoma atskiru vienetu ir tiek nacionalinėse, tiek regioninėse sąskaitose pagal pagrindinę veiklą ji priskiriama tam tikros rūšies ekonominei veiklai, remiantis atitinkamu klasifikatoriumi. Jei nėra tinkamų pagrindinių duomenų, pagalbinės veiklos produkciją galima įvertinti sudedant sąnaudas.

Jei nei viena iš šių dviejų sąlygų netenkinama, visos tokios pagalbinės veiklos sąnaudos (pvz., medžiagos, darbas, pagrindinio kapitalo vartojimas) laikomos pagrindinės arba nepagrindinės veiklos, kuria palaikoma pagrindinė veikla, sąnaudomis;

- c) per tą patį ataskaitinį laikotarpį ir tame pačiame vieto VPVR pagamintos ir sunaudotos prekės ir paslaugos atskirai nenurodomos. Todėl jos nėra to vieto VPVR produkcijos ar tarpinio vartojimo dalis;
- d) nedidelio masto perdirbimas, priežiūra, aptarnavimas ar remontas kito vieto VPVR vardu turi būti nurodytas grynąja verte, t. y. išskaičiavus susijusių prekių vertę;
- e) importu ir eksportu laikomi sandoriai, kai pasikeičia rezidentų ir nerezidentų nuosavybės teisės. Fizinis prekių judėjimas per valstybės sieną savaime nereiškia šių prekių importo ar eksporto. Į užsienį perdirbti išsiųstos prekės neįrašomos į sąskaitas kaip eksportuotos ar importuotos prekės. Priešingai, su nerezidentais sudaromi prekių pirkimo ir pardavimo sandoriai, kai prekės neįvežamos į prekybos tarpininko ekonominę teritoriją, gamintojo ir galutinio pirkėjo sąskaitose nurodomi kaip eksportas ir importas, o prekybos tarpininko ekonominės teritorijos sąskaitose – kaip grynasis perparduotų prekių eksportas;
- f) ilgalaikio vartojimo prekės gali būti išnuomos arba būti išperkamosios nuomos objektu. Tokiu atveju jos nurodomos kaip savininko veiklos pagrindinio kapitalo formavimas ir pagrindinio kapitalo likučiai; naudotojo veikloje kaip tarpinis vartojimas nurodoma sumokėta prekių nuomos suma;
- g) asmenys, įdarbinti per laikinojo įdarbinimo agentūras, priskiriami įdarbinančios agentūros, o ne tos įmonės, kuriai jie iš tikrųjų dirba, veiklai. Todėl šių rūšių veikloje agentūrai už aprūpinimą darbo jėga mokamas mokestis nurodomas kaip tarpinis vartojimas, o ne kaip atlygis darbuotojams. Pagal rangos sutartis dirbančių asmenų darbas laikomas suteiktomis paslaugomis;
- h) užimtumas ir atlygis darbuotojams yra plačios sąvokos:
- 1) įdarbinimas dėl socialinių paskatų taip pat laikomas užimtumu, pvz., neįgalių asmenų įdarbinimas, įdarbinimas pagal ilgą laiką be darbo buvusių asmenų arba darbo ieškančio jaunimo įdarbinimo programas. Todėl tokie asmenys yra laikomi samdomaisiais darbuotojais, o jiems mokamas atlyginimas laikomas atlygiu darbuotojams, o ne socialiniais pervedimais, nors jų našumas gali būti mažesnis, palyginti su kitų samdomųjų darbuotojų našumu;
 - 2) užimtumu laikomi ir atvejai, kai susiję asmenys visai neturi dirbti, pvz., atleisti, bet vis dar kurį laiką iš savo buvusio darbdavio mokėjimus gaunantys asmenys. Ši sutartinė nuostata vis dėlto neiškraipo užimtumo pagal dirbtų valandų skaičių duomenų, nes faktiškai tokių valandų nėra.

Papildoma informacija

9.49. Panaudojimui skirtoje 9.6 lentelėje pateikiama papildomos informacijos: bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas, ilgalaikio turto likučiai ir užimtumas pagal veiklą. Duomenis skirstant pagal samdomuosius darbuotojus ir savarankiškai dirbančius asmenis gaunama vertingos papildomos informacijos. Informacija apie bendrojo pagrindinio kapitalo formavimą ir ilgalaikio turto likučius pagal veiklą yra reikalinga siekiant apskaičiuoti pagrindinio kapitalo vartojimą pagal veiklą ir įrašyti neatskaitomą bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo PVM. Rengiant duomenis svarbu užimtumą nurodyti pagal veiklą, nes:

- užimtumo duomenys dažnai naudojami bendrajam produkcijos, atlygio darbuotojams, tarpinio vartojimo ir mišriųjų pajamų įvertinimui;
- siekiant įsitikinti įverčių patikimumu, galima palyginti svarbiausius įvairių laikotarpių ir veiklos rūšių koeficientus, kaip antai produkcijos, atlygio darbuotojams ir mišriųjų pajamų vienam darbo jėgos vienetui (pvz., dirbtos valandos);
- tai padeda užtikrinti verčių pagal veiklą ir užimtumo duomenų pagal veiklą nuoseklumą. Pavyzdžiui, be aiškios sąsajos su užimtumo duomenimis, balansuojant vertės pagal veiklą gali pasikeisti, o užimtumo duomenys liks tie patys.

Be to, papildoma informacija apie užimtumą pagal veiklą gali būti naudinga atliekant užimtumo ir našumo analizę.

DUOMENŲ ŠALTINIAI IR BALANSAVIMAS

9.50. Rengiant produkcijos pagal veiklą ir produktus duomenis, pagrindiniai duomenų šaltiniai paprastai yra įmonių ekonominiai tyrimai, gamybinės veiklos tyrimai ir didžiųjų bendrovių metinės ataskaitos ar verslo sąskaitos. Paprastai atliekami išsamūs didelių bendrovių ir atrankiniai mažų bendrovių tyrimai. Kai kurių specifinių rūšių veiklos atveju gali būti svarbu naudoti skirtingus duomenų šaltinius, pvz., priežiūros įstaigų atveju naudoti vieto ir centrinės valdžios ar socialinės apsaugos fondų sąskaitas.

9.51. Tie duomenys yra naudojami siekiant parengti pirmąjį neišsamų išteklių ir panaudojimo lentelių rinkinį. Lentelės balansuojamos keliais etapais. Rankiniu būdu balansuojant žemo agregavimo lygmens duomenis sudaroma svarbi galimybė patikrinti, ar nėra duomenų šaltinių klaidų, sisteminių klaidų ir tuo pat metu koreguoti pagrindinius duomenis, siekiant ištaisyti dėl skirtingų sąvokų ir trūkstamų duomenų atsiradusius netikslumus. Jeigu derinami aukštesnio agregavimo lygmens duomenys naudojant automatinį balansavimo procesą arba labai griežtą eiliškumą grindžiamą balansavimo procesą, dauguma šių patikrinimų neatliekama, nes klaidos išnyksta, o jų priežasčių nebegalima nustatyti.

ANALIZĖS IR IŠPLĖTIMO PRIEMONĖ

9.52. Analizės tikslais galima naudoti trijų rūšių lenteles:

- išteklių ir panaudojimo lenteles;
- simetrines sąnaudų ir produkcijos lenteles pagal kiekvienos rūšies veiklą;
- simetrines sąnaudų ir produkcijos lenteles pagal kiekvieną produktą.

Simetrines sąnaudų ir produkcijos lenteles galima sudaryti remiantis išteklių ir panaudojimo lentelėmis galiojančiomis kainomis ir ankstesnių metų kainomis.

9.53. Iš panaudojimui skirtos 9.6 lentelės nematyti, ar panaudotos prekės ir paslaugos buvo pagamintos šalyje ar importuotos. Ši informacija yra būtina tada, kai atliekant analizę svarbu žinoti prekių ir paslaugų išteklių ir panaudojimo sąsają šalies ekonomikoje. Kaip pavyzdį galima paminėti eksporto ar galutinio vartojimo išlaidų pokyčių poveikio importui, vidaus gamybai ir tokiems susijusiems kintamiesiems kaip užimtumas analizę. Todėl plėtojant sąnaudų ir produkcijos sistemą svarbu rengti atskiras importuotų produktų ir šalyje pagamintų prekių ir sukurtų paslaugų panaudojimo lenteles.

9.54. Importuotų produktų panaudojimo lentelė rengiama naudojantis visa turima informacija apie importuotų produktų panaudojimą, pvz., gali būti žinomos svarbiausios kai kuriuos produktus importuojančios įmonės, taip pat gali būti informacijos apie kai kurių gamintojų importo apimtį. Tačiau paprastai apie importuotų produktų panaudojimą tiesioginės statistinės informacijos turima mažai. Todėl dažniausiai šią informaciją reikia papildyti tam tikrų grupių produktų priskyrimo panaudojimui prielaidomis.

9.55. Tuomet importuotų produktų panaudojimo lentelės duomenis atėmus iš visos ekonomikos panaudojimo lentelės duomenų galima sudaryti šalyje pagamintų prekių ir sukurtų paslaugų panaudojimo lentelę.

9.56. Teoriškai galima išskirti keturis pagrindinius išteklių ir panaudojimo lentelės duomenų perskaičiavimo į simetrines sąnaudų ir produkcijos lentelės duomenis modelius. Šie modeliai grindžiami technologijų arba nekintamos pardavimo struktūros prielaidomis. Dažniausiai naudojama produktų technologijos prielaida: kiekvienas produktas yra gaminamas jam vienam būdingu būdu, neatsižvelgiant į jį gaminančią ekonominės veiklos rūšį. Ši prielaida dažnai pasitelkiama rengiant sąnaudų ir produkcijos lenteles pagal atskirus produktus. Taikant antrą pagal dažnumą modelį naudojama nekintamos produktų pardavimo struktūros prielaida (rinkos dalies prielaida): kiekvienam produktui būdinga specifinė pardavimo struktūra, neatsižvelgiant į jį gaminančios veiklos rūšį; ši prielaida dažnai naudojama sudarant sąnaudų ir produkcijos lenteles pagal atskiras veiklos rūšis. Galimi ir mišrūs modeliai, kuriuos taikant remiamasi keliomis prielaidomis. Praktiniu požiūriu mažiau svarbūs modeliai, grindžiami veiklos technologija arba veiklos pardavimų nekintamos struktūros prielaidomis, nes praktikoje šie atvejai pasitaiko retai. Alternatyvūs modeliai ir perskaičiavimo procesai aptariamai 2008 m. Eurostato išteklių, panaudojimo ir sąnaudų ir produkcijos lentelių vadovo ⁽¹⁾ 11 skyriuje.

9.57. Pasirinkti konkrečiam atvejui geriausiai tinkančią prielaidą nėra lengva. Renkantis prielaidą atsižvelgiama į šalies veiklos rūšių struktūrą (pvz., specializacijos laipsnį), technologijų, kurios šalyje naudojamos tos pačios grupės produktams gaminti, vienaarūšiškumą ir, svarbiausia, į pagrindinių duomenų išsamumo lygį.

Tiesiogiai taikant produktų technologijos prielaidą gaunami nepriimtini rezultatai, nes kartais gaunami sąnaudų ir produkcijos koeficientai yra neįtikimi ar net neįmanomi, nes yra neigiami. Neįtikimi koeficientai gali būti gauti dėl vertinimo klaidų ir dėl ekonominės veiklos rūšies, kurios pagrindinis produktas yra perdirtas produktas, produktų asortimento įvairiarūšiškumo. Šią problemą galima išspręsti atliekant papildoma informacija pagrįstus koregavimus arba kiek galima labiau pasitelkiant logiką ir patirtį. Kitas sprendimas – taikyti alternatyvią nekintamos produktų pardavimo struktūros prielaidą. Praktikoje metodas, kai mišrių technologijų prielaidos naudojamos kartu su papildoma informacija, pasivirtino esantis naudinga simetrinių sąnaudų ir produkcijos lentelių sudarymo metodu.

⁽¹⁾ Eurostatas, *Eurostat Manual of Supply, Use and Input-Output Tables* (2008 m. leidimas), 2008 m. (galima rasti <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>).

9.58. Simetrinė sąnaudų ir produkcijos lentelė gali būti suskirstyta į dvi lenteles:

- a) importo panaudojimo matricą; šios lentelės struktūra tokia pati kaip importo lentelės, papildančios išteklių ir panaudojimo lenteles, tik naudojama simetriška struktūra su ta pačia klasifikacija abiejose ašyse;
- b) simetrinę vidaus produkcijos sąnaudų ir produkcijos lentelę.

Pastaroji lentelė turėtų būti naudojama skaičiuojant sukauptuosius koeficientus, t. y. Leontjevo atvirkštinę matricą. Leontjevo atvirkštinė matrica yra matricos, gautos iš vienatinės I matricos atėmus techninių sąnaudų koeficientų matricą, gautą iš šalies produkcijos, panaudotos tarpiniam vartojimui matricos, atvirkštinė matrica. Leontjevo atvirkštinė matrica gali būti sudaroma ir importui. Šiuo atveju reikėtų daryti prielaidą, kad importuoti produktai buvo pagaminti tokiu pačiu būdu kaip konkuruojantys vidaus produktai.

9.59. Išteklių ir panaudojimo lentelėmis ir simetrinėmis sąnaudų ir produkcijos lentelėmis galima naudotis kaip ekonominės analizės priemone. Abiejų rūšių lentelės naudingos savaip. Naudojantis simetrinėmis sąnaudų ir produkcijos lentelėmis galima lengvai apskaičiuoti ne tik tiesioginį, bet ir netiesioginį ir kaupiamąjį poveikį. Šios lentelės bus kokybiškos, jei bus sudaromos iš išteklių ir panaudojimo lentelių remiantis specialistų žiniomis ir įvairių rūšių statistine informacija.

9.60. Lentelės pagal kiekvieną veiklą puikiai tinka atliekant su veiklos rūšimis susijusią analizę, pvz., jos gali būti naudojamos mokesčių reformos, poveikio vertinimo, fiskalinės politikos, pinigų politikos tikslais; be to, jos artimesnės įvairiems statistinių duomenų šaltiniams. Lentelės pagal kiekvieną produktą tinka naudoti atliekant su viena rūšių gamybos vienetais susijusią analizę, pvz., našumo, sąnaudų struktūros palyginimo, poveikio užimtumui, energetikos politikos ir aplinkos politikos tikslais.

9.61. Tačiau analitinės lentelių pagal kiekvieną produktą ir lentelių pagal kiekvienos rūšies veiklą savybės reikšmingai nesiskiria. Lentelių pagal kiekvieną produktą ir pagal kiekvienos rūšies veiklą skirtumas lemia tai, kad antrinės produkcijos esama palyginti nedaug. Praktikoje, kai sąnaudų ir produkcijos lentelės naudojamos analizės tikslais, tai netiesiogiai reiškia, kad daroma ekonominės veiklos rūšies technologijų vienodumo prielaida, neatsižvelgiant į tai, kaip lentelės buvo sudarytos iš pradžių. Be to, praktikoje kiekviena lentelė pagal kiekvieną produktą yra perdaryta lentelė pagal kiekvienos rūšies veiklą, nes joms vis dar būdingos visos išteklių ir panaudojimo lentelių institucinių VPVR ir įmonių savybės.

9.62. Apskritai, remiantis išteklių ir panaudojimo lentelėmis ir simetrinėmis sąnaudų ir produkcijos lentelėmis galima atlikti įvairių rūšių specifinę analizę:

- a) produkcijos, išlaidų struktūros ir našumo analizę;
- b) kainų analizę;
- c) užimtumo analizę;
- d) kapitalo formavimo, galutinio vartojimo, eksporto ir pan. struktūros analizę;
- e) ekonominio augimo analizę naudojant sukaupusių sąnaudų dalis importuotiems produktams įvairiam galutiniam naudojimui paskirstyti;
- f) eksporto į kitas šalis ar šalių grupes poveikio ekonomikos augimui ir užimtumui analizę;
- g) energetiniams poreikiams tenkinti skirto importo analizę;
- h) naujų technologijų poveikio analizę;
- i) mokesčių (pvz., PVM) tarifų pokyčių arba šalies minimalaus atlyginimo nustatymo poveikio analizę;
- j) šalies gamybos ir aplinkos sąsajos analizę (pvz., dėmesį sutelkiant ties specifinių produktų, kaip antai degalai, popierius ir stiklas, panaudojimu arba teršalų išmetimu).

Kita vertus, taikant makromodelį gali būti naudojama tik ta sukaupusių sąnaudų dalis, kuri buvo apskaičiuota remiantis sąnaudų ir produkcijos lentelėmis. Tokiu būdu sąnaudų ir produkcijos lentelių informacija apie tiesioginį ir netiesioginį poveikį (pvz., darbo sąnaudų arba energijos importo reikšmę privačiam vartojimui ar eksportui) įtraukiama į makromodelį ir gali būti naudojama analizės ir prognozių sudarymo tikslais.

9.63. Kad galėtų būti naudojamos labiau specifiniais tikslais, išteklių ir panaudojimo lentelės ir simetrinės sąnaudų ir produkcijos lentelės gali būti keičiamos įtraukiant pakaitinius ir papildomus klasifikatorius. Svarbiausių klasifikatorių pavyzdžiai:

- a) išsamesni produktų ir ekonominės veiklos rūšių klasifikatoriai, grindžiami nacionaliniais klasifikatoriais arba kuriais sudaromos sąlygos siekti specifinių tikslų, pvz., įvertinti mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros vaidmenį šalies ekonomikoje;
- b) išsamesnis geografinis importo ir eksporto suskirstymas, pvz., ES vidaus prekyba toliau skirstoma pagal šalis, o ES išorės prekyba toliau skirstoma pagal ekonominius regionus ir tam tikras konkrečias šalis, kaip antai Jungtinės Valstijos, Kinija, Indija ir Japonija;
- c) importo klasifikavimas:
 - 1) produktų, kurie gaminami ir šalyje, importas (konkurencinis importas);
 - 2) produktų, kurie šalyje negaminami, importas (papildomasis importas).

Galima numanyti, kad abiejų rūšių importo santykis su šalies ekonomika ir poveikis jai bus skirtingas. Konkurencinis importas gali būti analizės ir ekonominės politikos objektas, nes jį galima pakeisti šalies produkcija; todėl panaudojimo lentelėse šis importas gali būti įtrauktas kaip atskira potencialaus galutinio naudojimo kategorija. Dėl papildomojo importo, pvz., staigaus energijos kainų padidėjimo atveju, atliekant analizę daugiausia dėmesio bus skiriama kainų pokyčių poveikiui šalies ekonomikai;

- d) atlygio darbuotojams klasifikavimas, grindžiamas tokiais kriterijais kaip išsilavinimas, darbas visą arba ne visą darbo dieną, amžius ir lytis. Tai pat galėtų būti klasifikuojama ir papildoma informacija apie užimtumą. Taigi išteklių ir panaudojimo lentelės gali būti naudojamos ir darbo rinkos tyrimams;
- e) atlygio darbuotojams skirstymas į:
 - 1) darbo užmokestį, iš kurio: samdomųjų darbuotojų socialinės įmokos;
 - 2) darbdavių socialines įmokas.

Toks skirstymas leidžia vertinti socialinių įmokų įtaką darbo sąnaudoms ir šią našą perkelti bendrajam likutiniam pertekliui;

- f) galutinio vartojimo klasifikatorius pagal paskirtį: namų ūkių – COICOP, namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų – COPNI, valdžios sektoriaus – COFOG. Funkcinis šių išlaidų klasifikavimas leidžia įvertinti kiekvienos funkcijos įtaką likusiai ekonomikai. Pavyzdžiui, taip galima įvertinti viešų ir privačių išlaidų sveikatos priežiūrai, transportui ir švietimui reikšmę.

10 SKYRIUS

KAINŲ IR APIMTIES MATAI

- 10.01. Ekonominių sąskaitų sistemoje visi srautai ir atsargos nurodomi piniginiiais vienetais. Piniginis vienetas – vienintelis bendras vardiklis, kurį galima naudoti siekiant nustatyti ypač skirtingų į sąskaitas įrašomų sandorių vertę ir reikšminius balansuojamuosius straipsnius.

Tačiau kai piniginis vienetas naudojamas kaip matavimo vienetas, problema yra tai, kad jis nėra nei pastovus vienetas, nei tarptautinis standartas. Pagrindinė užduotis atliekant ekonominę analizę – įvertinti ekonomikos augimo apimtį skirtingais laikotarpiais. Be to, tam tikrų ekonominių agreguotų rodiklių vertės pokyčių atveju būtina atskirti pokyčius, atsiradusius tik dėl kainų pokyčių, nuo kitų, vadinamųjų apimties pokyčių.

Ekonominė analizė taip pat susijusi su teritoriniais palyginimais, t. y. skirtingų nacionalinių ekonomikų palyginimais. Taigi, atliekamas tarptautinis gamybos ir pajamų lygio palyginimas pagal apimtį, tačiau dėmesys taip pat skiriamas kainų lygiui. Todėl būtina išskaidyti dviejų ar grupės šalių ekonominių agreguotų rodiklių vertės skirtumus į dedamąsias, iš kurių būtų matyti apimties skirtumai ir kainų skirtumai.

- 10.02. Lyginant srautus ir atsargas laiko atžvilgiu, vienodai svarbu tiksliai įvertinti kainų ir apimties pokyčius. Per trumpą laikotarpį svarbu ne tik stebėti kainų pokyčius, bet ir įvertinti pasiūlos ir paklausos apimtį. Per ilgesnį laikotarpį, analizuojant ekonomikos augimą reikia atsižvelgti į skirtingų rūšių prekių ir paslaugų santykinį kainų pokyčius.

Pagrindinis tikslas – ne tik paprasčiausiai pateikti išsamius kainų ir apimties pokyčių matavimus pagrindiniams sistemos agreguotiems rodikliams, bet ir parengti tarpusavyje susijusių matavimų rinkinį sisteminei ir išsamiai infliacijos, ekonomikos augimo ir svyravimų analizei atlikti.

- 10.03. Pagrindinė taisyklė teritoriniam palyginimui atlikti – turi būti nustatyti tikslūs matai ekonominių agreguotų rodiklių ir apimties, ir kainos dedamosioms. Kadangi sklaida tarp Laspeyres (angl. *Laspeyres*) ir Paaše (angl. *Paasche*) formulių yra dažnai reikšminga, atliekant teritorinius palyginimus šiam tikslui vienintelė priimtina formulė – Fišerio (angl. *Fisher*) indekso formulė.

- 10.04. Ekonominės sąskaitos naudingos tuo, kad remiantis jomis sukuriami tinkami apimties ir kainų indeksų sistemos kūrimo struktūra ir užtikrinamas statistinių duomenų nuoseklumas. Apibendrinti apskaitos metodo privalumai.

a) Kalbant abstrakčiai, kai naudojama visą ekonomiką apimančią apskaitos struktūra, sistemoje turi būti nuosekliai apibrėžtos skirtingų sistemos produktų ir srautų kainos ir fiziniai vienetai. Kai naudojama tokio tipo struktūra, tam tikros produktų grupės kainų ir apimties sąvokos vienodai apibrėžiamos tiek išteklių, tiek panaudojimo pusėse.

b) Statistiniu lygmeniu, naudojant ekonominių sąskaitų struktūrą atsiranda su apskaita susijusių suvaržymų, į kuriuos būtina atsižvelgti tiek galiojančių kainų, tiek apimties požiūriu, be to, paprastai reikia atlikti tam tikrus koregavimus kainų ir apimties duomenų nuoseklumui užtikrinti.

c) Be to, sukūrus integruotą kainų ir apimties indeksų sistemą visoje ekonominių sąskaitų sistemoje nacionalinių sąskaitų rengėjai gali atlikti papildomų tikrinimų. Įsivaizduojant, kad egzistuoja subalansuota išteklių ir panaudojimo lentelių galiojančiomis kainomis sistema, tokių subalansuotų lentelių sudarymas pagal apimtį reiškia, kad numanomų kainų indeksų sistema gali būti sukurta automatiškai. Nagrinėjant šių gautų indeksų patikimumą gali tekti peržiūrėti ir patikslinti apimties duomenis, o kai kuriais atvejais ir vertę galiojančiomis kainomis.

d) Pagaliau pagal apskaitos metodą galima apskaičiuoti sąskaitų tam tikrų balansuojamųjų straipsnių kainų ir apimties pokyčius, pastaruosius gavus remiantis kitais sąskaitų elementais.

- 10.05. Nepaisant prekių ir paslaugų sandorių balansu (tiek bendru, tiek pagal ekonominės veiklos rūšį) pagrįstos integruotos sistemos privalumų, reikia pripažinti, kad tokiu būdu gauti kainų ir apimties indeksai netenkina visų poreikių arba jais remiantis neįmanoma atsakyti į visus galimus klausimus, susijusius su kainų ir apimties pokyčiais. Apskaitos suvaržymai ir kainų ir apimties indeksų formulių pasirinkimas kartais gali trukdyti, nors jie yra esminiai kuriant nuoseklią sistemą. Be to, kartais reikia trumpesnių laikotarpių, pvz., mėnesio ar ketvirčio informacijos. Tokiais atvejais gali būti naudingos kitos kainų ir apimties indeksų formos.

KAINŲ IR APIMTIES INDEKSŲ APRĖPTIS NACIONALINĖSE SĄSKAITOSE

10.06. Kai kurie iš srautų, kurie ekonominėse sąskaitose nurodomi galiojančiomis kainomis, yra iš esmės susiję su produktais ir jų atveju kainų ir apimties pokyčių skirtumas yra panašus į nustatytąjį mikroekonominį lygmenį. Daugelio kitų sistemų srautų atveju skirtumas yra ne toks akivaizdus.

Jei sąskaitų srautai susiję su paprastų prekių ir paslaugų sandorių, kurių kiekvieno vertė lygi fizinių vienetų skaičiaus ir jų atitinkamos vieneto kainos sandaugai, grupė, kainų ir apimties pokyčiams per tam tikrą laikotarpį nustatyti pakanka žinoti, kaip srautas suskirstytas į dedamąsias.

Jei srautą sudaro tam tikri su platinimu ar finansiniu tarpininkavimu, taip pat tokiais balansuojamaisiais straipsniais kaip pridėtinė vertė susiję sandoriai, esamą vertę sunku arba net neįmanoma suskirstyti į kainos ir apimties dedamąsias – tam reikia specialių sprendimų.

Be to, reikia apskaičiuoti su tam tikrais agreguotais rodikliais, kaip antai atlygis darbuotojams, namų ūkių disponuojamosios pajamos ar nacionalinės pajamos, susijusių realiąją perkamąją galią. Tai galima padaryti, pvz., šiuos rodiklius defliuojant prekių ir paslaugų, kurios gali būti nupirktos, kainų indeksu.

10.07. Apskaičiuojant pajamų įverčių realiąją perkamąją galią keliamas tikslas ir taikomas metodas skiriasi nuo defliuojant prekes ir paslaugas bei balansuojamuosius straipsnius keliamo tikslo ir taikomo metodo. Prekių ir paslaugų srautams gali būti nustatyta integruota kainų ir apimties indeksų sistema, kuri užtikrina nuoseklią struktūrą ekonomikos augimui vertinti. Nustatant pajamų srautų realiąją vertę naudojami kainų indeksai, kurie nėra griežtai susiję su pajamų srautu. Taigi kainos pasirinkimas pajamų augimui nustatyti gali skirtis nelygu analizės tikslai – integruotoje kainų ir apimties indeksų sistemoje nėra nustatyta vienintelė kaina.

Integruota kainų ir apimties indeksų sistema

10.08. Esamos vertės pokyčius sistemaiškai skirstant į „kainų pokyčių“ ir „apimties pokyčių“ dedamąsias atsižvelgiama tik į srautus, kurie yra susiję su sandoriais, įrašytais į prekių ir paslaugų sąskaitas ir išteklių ir panaudojimo sistemą. Taip daroma tiek su atskiromis ekonominės veiklos rūšimis ir produktais, tiek su visa ekonomika susijusių duomenų atveju. Srautų, kurie yra balansuojamieji straipsniai, pvz., pridėtinė vertė, negalima tiesiogiai skaidyti į kainų ir apimties dedamąsias, juos galima skaidyti tik netiesiogiai, naudojant atitinkamus sandorių srautus.

Naudojant apskaitos sistemą duomenų skaičiavimas ribojamas dvejopai:

- a) prekių ir paslaugų sąskaitos balansas bet kuriems dvejiems metams iš eilės turi būti gautas tiek galiojančiomis kainomis, tiek pagal apimtį;
- b) kiekvienas visos ekonomikos lygmens srautas turi būti lygus atitinkamų įvairių ekonominės veiklos rūšių srautų sumai.

Trečiasis apribojimas, susijęs ne su apskaitos sistemos naudojimu, o atsirandantis dėl apgalvoto pasirinkimo, yra tai, kad kiekvienas sandorių vertės pokytis turi būti susietas su kainos pokyčiu, apimties pokyčiu arba abiejų pokyčių kombinacija.

Jei visi tie trys reikalavimai patenkinti, prekių ir paslaugų sąskaitų ir gamybos sąskaitų įvertinimas pagal apimtį reiškia, kad galima gauti integruotą kainų ir apimties indeksų rinkinį.

10.09. Sudarant tokius integruotus rinkinius reikia atsižvelgti į šiuos dalykus:

Produktų sandoriai

Produkcija	P.1
Rinkos produkcija	P.11
Produkcija savo galutiniam vartojimui	P.12
Ne rinkos produkcija	P.13
Tarpinis vartojimas	P.2

Galutinio vartojimo išlaidos	P.3
Individualaus galutinio vartojimo išlaidos	P.31
Kolektyvinio galutinio vartojimo išlaidos	P.32
Faktinis galutinis vartojimas	P.4
Faktinis galutinis individualus vartojimas	P.41
Faktinis galutinis kolektyvinis vartojimas	P.42
Bendrojo kapitalo formavimas	P.5
Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas	P.51
Atsargų pokytis	P.52
Vertybių įsigijimas atėmus pardavimus / perleidimus	P.53
Prekių ir paslaugų eksportas	P.6
Prekių eksportas	P.61
Paslaugų eksportas	P.62
Prekių ir paslaugų importas	P.7
Prekių importas	P.71
Paslaugų importas	P.72
Mokesčiai produktams ir subsidijos	
Mokesčiai produktams, išskyrus PVM	D.212 ir D.214
Subsidijos produktams	D.31
PVM produktams	D.211
Balansuojamieji straipsniai	
Pridėtinė vertė	B.1
Bendrasis vidaus produktas	B.1*g

Kiti kainų ir apimtys indeksai

- 10.10. Be pirmiau aprašytų kainų ir apimtys matų, į kainų ir apimtys dedamąsias taip pat galima skaidyti toliau nurodytus agreguotus rodiklius. Tokių matų tikslai gali būti įvairūs.

Norint gauti balanso agreguotus rodiklius, kiekvieno laikotarpio pradžioje ir atitinkamai pabaigoje gali tekti apskaičiuoti atsargų apimtį. Kad būtų galima nustatyti kapitalo produkcijos santykinius rodiklius ir pagrindinio kapitalo suvartojimo pagal apimtį vertinimo pagrindą, turi būti apskaičiuota sukurto ilgalaikio turto atsargų apimtis. Atlygio darbuotojams apimtis gali būti skaičiuojama norint nustatyti našumą, o kartais ir tada, kai produkcija buvo įvertinta naudojantis sąnaudų apimtys duomenimis. Skaičiuojant sąnaudų apimtį taip pat turi būti įvertinta pagrindinio kapitalo vartojimo, kitų gamybos mokesčių ir kitų subsidijų gamybai apimtis.

- 10.11. Atlygis darbuotojams yra pajamų dedamoji. Norint apskaičiuoti perkamąją galią, šio atlygio vertė gali būti nustatoma realiaisiais dydžiais defliuojant indeksu, iš kurio matyti samdomųjų darbuotojų pirktų produktų kainos. Kitos pajamų dedamosios, kaip antai namų ūkių disponuojamosios pajamos ir nacionalinės pajamos, taip pat gali būti apskaičiuotos realiaisiais dydžiais tuo pačiu bendruoju metodu.

BENDRIEJI KAINŲ IR APIMTIES INDEKSŲ APSKAIČIAVIMO PRINCIPAI

Rinkos produktų kainų ir apimtys apibrėžtis

- 10.12. Apimtys ir kainų indeksus galima nustatyti tik tiems kintamiesiems, kuriuos sudaro kainų ir kiekio dedamosios. Kainos ir kiekio sąvokos yra glaudžiai susijusios su vienu ar keliais produktais, t. y. produktų, kuriuos galima skirstyti į lygiavertius vienetus ir kuriuos galima iškeisti už vienodą piniginių vertę, sąvokomis. Todėl vienu ar keliais produktais kainą galima apibrėžti kaip pinigų sumą, į kurią gali būti keičiamas kiekvienas produkto vienetas.

Todėl kiekvienam vienu ar keliais produktų srautui, pvz., produkcijos, galima apibrėžti kainą (p), vienetų skaičių atitinkantį kiekį (q) ir vertę (v), kuri nustatoma pagal šią lygtį:

$$v = p \times q$$

Kokybė, kaina ir vienaarūšiai produktai

10.13. Dar vienaarūšiai produktai gali būti apibrėžiami kaip produktai, kuriuos sudaro tokios pačios kokybės vienetai.

Vienaarūšiai produktai labai svarbūs nacionalinėse sąskaitose. Iš tikrųjų, produkcijos vertė nustatoma bazine kaina, kuri nustatoma pagal rinkos sąlygas gamybos metu, t. y. labai dažnai prieš parduodant produktą. Todėl pagamintų vienetų vertė turi būti nustatoma ne pagal kainą, už kurią jie bus faktiškai parduodami, o pagal kainą, už kurią lygiaverčiai vienetai parduodami jų gamybos metu. Tai padaryti tiksliai įmanoma tik vienaarūšių produktų atveju.

10.14. Tačiau praktikoje du identiškų fizinių savybių produkto vienetai skirtingomis kainomis gali būti parduodami dėl dviejų priežasčių:

- a) du identiškų fizinių savybių vienetai gali būti nelaikomi lygiaverčiais, jei jie parduodami skirtingose vietose, skirtingu metu ar skirtingomis sąlygomis. Tokiu atveju vienetai turi būti laikomi atitinkančiais skirtingus vienaarūšius produktus;
- b) du identiškų fizinių savybių vienetai gali būti parduodami skirtingomis kainomis dėl informacijos stokos, įsigijimo laisvės apribojimų arba dėl to, kad yra lygiagrečių rinkų. Tokiu atveju vienetai turi būti laikomi priklausantys tam pačiam vienaarūšiam produktui.

Taigi vienaarūšį produktą taip pat galima apibrėžti kaip produktą, kurio visi vienetai idealios konkurencijos sąlygomis būtų parduodami ta pačia kaina. Jei nėra idealios konkurencijos, vienaarūšio produkto kaina apibrėžiama remiantis vidutine jo vienetų kaina. Todėl nacionalinėse sąskaitose kiekvienam vienaarūšiam produktui nurodoma tik viena kaina, kad būtų galima taikyti bendrąsias produktų vertės nustatymo taisykles.

10.15. Dėl informacijos stokos pirkėjai gali būti ne visada tinkamai informuoti apie esamus kainų skirtumus ir todėl gali netyčia produktą pirkti didesnėmis kainomis. Taip arba atvirkščiai gali atsitikti ir tokiais atvejais, kai individualūs pirkėjai ir pardavėjai derasi dėl kainos. Kita vertus, turėtų būti laikoma, kad vidutinės turguje, kur dažnai deramasi, pirktos prekės kainos ir tos pačios prekės, parduotos kitokio tipo mažmeninės prekybos vietose, pvz., universalinėje parduotuvėje, kainos skirtumas atitinka kokybės skirtumą dėl skirtingų pardavimo sąlygų.

10.16. Kainų diskriminacija reiškia, kad pardavėjai gali turėti galimybių skirtingų kategorijų pirkėjams taikyti skirtingas visiškai vienodomis aplinkybėmis parduodamų identiškų prekių ir paslaugų kainas. Tokiais atvejais konkrečiai kategorijai priklausantis pirkėjas neturi pasirinkimo laisvės arba tokia laisvė yra ribota. Laikoma, kad kainų svyravimus reikia laikyti kainų diskriminacija, kai visiškai vienodomis aplinkybėmis aiškiai atskiriamoje rinkoje parduodamiems identiškiems vienetais taikomos skirtingos kainos, t. y. kai tam pačiam vienaarūšiam produktui taikomos skirtingos kainos. Kainų svyravimai dėl tokio diskriminavimo nelaikomi apimties skirtumais.

Jei prekes tam tikroje rinkoje galima perparduoti, laikoma, kad tokių rūšių produktų kainų diskriminacija dažniausiai yra nereikšminga. Galimi prekių kainų skirtumai paprastai gali būti aiškinami informacijos stoka arba lygiagrečių rinkų buvimu.

Paslaugų veikloje, pvz., pervežimo, gamintojai asmenų, kurių pajamos paprastai būna mažesnės, grupėms, kaip antai pensininkams ar studentams, gali taikyti mažesnes kainas. Jei tokie asmenys gali laisvai keliauti bet kuriuo pasirinktu laiku, tai turi būti laikoma kainų diskriminacija. Tačiau jei mažesnės kainos jiems taikomos su sąlyga, kad jie keliauti gali tik tam tikru metu, paprastai ne piko valandomis, laikoma, kad jiems siūloma žemesnės kokybės pervežimo paslauga, nes pervežimas su sąlyga ir pervežimas be sąlygų gali būti laikomas skirtingais vienaarūšiais produktais.

10.17. Lygiagrečių rinkų gali būti dėl kelių priežasčių. Gali būti, kad pirkėjai negali pirkti tiek produktų, kiek norėtų mažesne kaina, nes pasiūla tokia kaina yra ribota, ir gali susidaryti šalutinė lygiagreti rinka, kurioje taikomos didesnės kainos. Taip pat yra galimybė, kad lygiagreti rinka yra ten, kur pardavėjai gali taikyti mažesnes kainas dėl to, kad gali išvengti tam tikrų mokesčių.

10.18. Taigi, jei kokybę galima nustatyti pagal visas savybes, kurios yra būdingos visiems vienaarūšio produkto vienetais, kokybės skirtumus nulemia šie veiksniai:

- a) fizinės savybės;

- b) pristatymas į skirtingas vietas;
- c) pristatymas skirtingu paros metu arba skirtingais metų laikotarpiais;
- d) pardavimo sąlygų skirtumai arba prekių tiekimo ar paslaugų teikimo aplinkybės ar aplinka.

Kainos ir apimtys

- 10.19. Apimtys sąvoka nacionalinėse sąskaitose reikalinga tam, kad būtų pašalintas su pinigiais vienetais išreikštomis vertėmis susijęs kainų svyravimas, taigi pačią apimtys sąvoką galima aiškinti kaip išplėstą produktų grupių kiekio sąvoką. Iš tiesų tam tikro vienerių metų produkto atveju taikant lygtį $v = p \times q$, vertės pokytį per tam tikrą laikotarpį galima suskirstyti į kainos ir kiekio pokyčius. Tačiau praktikoje yra per daug vienerių metų produktų, kad juos būtų galima vertinti individualiai, todėl nacionalinės sąskaitos turi būti rengiamos labiau agreguotu lygmeniu. Tačiau šiuo agreguotu lygmeniu lygtis $v = p \times q$ yra nebenaudinga, nes norint nustatyti kainas galima agreguoti vertes, tačiau nėra prasmės agreguoti kiekių.
- 10.20. Tačiau yra paprastas būdas: vienerių metų produktų grupės vertės pokytį išskaidyti į du laikotarpius, vieną laikotarpį laikant baziniu, o kitą – einamuoju laikotarpiu. Kainos pokyčio poveikį galima atsverti apskaičiuojant produktų grupės vertę taip, tarsi kainos nesikeistų, t. y. einamojo laikotarpio kiekiams taikant bazinio laikotarpio kainas. Šia verte bazinio laikotarpio kainomis apibrėžiama apimtys sąvoka.

Taigi, produktų grupės vertė einamuoju laikotarpiu gali būti išreikšta taip:

$$v^1 = \sum_i p_i^1 \times q_i^1$$

Čia eksponentė 1 reiškia einamąjį laikotarpį, o indeksas i – konkretų vienerių metų produktą. Taigi produktų grupės apimtys einamuoju laikotarpiu apibrėžiama atsižvelgiant į bazinį laikotarpį pagal formulę:

$$Volume = \sum_i p_i^0 \times q_i^1$$

Čia eksponentė 0 reiškia bazinį laikotarpį. Lyginant produktų grupės apimtį einamuoju laikotarpiu ir visų šių produktų vertę baziniu laikotarpiu galima apskaičiuoti pokytį, kuriam poveikio neturi joks kainų svyravimas. Taigi apimtys indeksą galima apskaičiuoti taikant tokią formulę:

$$IVol^1 = \frac{\sum_i p_i^0 \times q_i^1}{\sum_i p_i^0 \times q_i^0}$$

Taip apibrėžtas apimtys indeksas vadinamas Laspeireso kiekių indeksu, pagal kurį kiekvienam baziniam indeksui yra suteiktas svoris pagal bazinio produkto ir bendros vertės baziniu laikotarpiu santykį.

Apibrėžus apimtys sąvoką, atitinkamai taikant lygtį $v = p \times q$ galima apibrėžti ne kainą, o kainų indeksą. Taigi kainų indeksas nustatomas pagal vertės einamuoju laikotarpiu ir apimtys santykį, t. y. pagal formulę:

$$IP^1 = \frac{\sum_i p_i^1 \times q_i^1}{\sum_i p_i^0 \times q_i^1}$$

Tai Paaše kainų indeksas, pagal kurį kiekvienam bazinės kainos indeksui yra suteikiamas svoris remiantis bazinio produkto ir bendros vertės einamuoju laikotarpiu santykiu.

Tokiu būdu apibrėžus apimtys ir kainų indeksus įrodoma ši lygtis:

vertės indeksas = kainų indeksas \times apimtys indeksas.

Ši lygtis yra bendresnio pobūdžio lygties $v = p \times q$ variantas; pagal ją produktų grupės vertės pokyčius galima suskirstyti į apimtys ir kainos pokyčius.

Skaičiuojant apimtį kiekiai nustatomi pagal bazinio laikotarpio kainas, todėl rezultatas priklauso nuo kainų struktūros. Kainų struktūros pokyčiai veikiausiai būtų svarbesni per ilgesnius laikotarpius, nei per trumpus. Todėl skaičiuojama apimtys tik per dvejus vieni po kitų einančius metus, t. y. apimtys skaičiuojama ankstesnių metų kainomis.

Atliekant ilgesnių laikotarpių palyginimus, Laspeireso apimtys indeksai ir Paaše kainų indeksai skaičiuojami ankstesnių metų atžvilgiu, o tada nustatomi grandininiai indeksai.

- 10.21. Paaše kainų indeksus ir Laspeireso apimties indeksus naudoti patogiu dėl aiškinimo ir skaičiavimo paprastumo, be to, taip apskaičiuotas išteklių ir panaudojimo balansų apimtis galima sudėti.
- 10.22. Grandinių indeksų trūkumas yra tai, kad pagal juos nustatytų apimčių negalima sudėti, todėl grandinių indeksų negalima naudoti produktų balansavimo procedūroms atlikti išteklių ir panaudojimo lentelių pagrindu.
- 10.23. Taikant grandinius indeksus apskaičiuoti nesudedami apimties duomenys turi būti skelbiami nekoreguoti. Tai skaidrus metodas, jį taikydami naudotojai mato problemos mastą. Tačiau neatmetama galimybė, kad tam tikromis aplinkybėmis duomenų rengėjai gali nuspręsti pašalinti neatitikimus, norėdami pagerinti bendrą duomenų nuoseklumą. Kai atskaitos metų vertės ekstrapolijuojamos grandininiais apimties indeksais, naudotojams turi būti paaiškinta, kodėl lentelių duomenys negali būti sudedami.
- 10.24. Kadangi praktikoje visų ekonomikos vienašalių produktų kainų ir kiekio neįmanoma apskaičiuoti, apimties ar kainų indeksai apskaičiuojami naudojant atrinktus tipiškus vienašalius produktus, remiantis prielaida, kad neatrinktų produktų apimtis ar kainos keičiasi taip pat, kaip atrinktų produktų. Todėl reikia naudoti kuo išsamesnį produktų klasifikatorių, kad kiekvienas nustatytas produktas būtų kuo labiau vienašalis, nepaisant pristatant rezultatus taikomo išsamumo lygio.
- 10.25. Atsižvelgiant į lygtį, kuria susiejami vertės, kainos ir apimties indeksai, reikia apskaičiuoti tik du indeksus. Vertės indeksas dažniausiai nustatomas tiesiogiai – paprasčiausiai palyginus einamojo ir bazinio laikotarpio bendrąsias vertes. Tuomet reikia pasirinkti, kurį indeksą apskaičiuoti, – kainos ar apimties indeksą. Dažniausiai prielaidą dėl lygiagretaus pokyčio, kuria grindžiamas šis metodas, galima įrodyti atsižvelgiant daugiau į kainas, o ne į apimtį, nes skirtingų produktų kainoms dažnai didelį poveikį daro tam tikri bendrieji veiksniai, kaip antai žaliavų sąnaudos ir darbo užmokestis. Šiuo atveju kainų indeksą reikia apskaičiuoti naudojantis atrinktais produktais, kurių kokybė tam tikrą laikotarpį yra pastovi ir nustatoma ne tik pagal produkto fizines savybes, bet ir pagal pardavimo sąlygas, kaip paaiškinta pirmiau. Tokiu būdu visi įvairių produktų bendros vertės svyravimai dėl struktūrinių pokyčių bus apimties, o ne kainų svyravimai.

Tačiau kai kuriais atvejais bus lengviau apskaičiuoti apimties indeksą ir naudoti jį kainų indeksui nustatyti. Kartais net gali būti geriau apskaičiuoti vertės indeksą remiantis kainų indeksu ir apimties indeksu.

Nauji produktai

- 10.26. Taikant pirmiau aprašytą metodą kainų ir apimties indeksams apskaičiuoti, laikoma, kad produktai egzistuoja dvejus metus iš eilės. Tačiau iš tikrųjų daug produktų vienais metais atsiranda, o kitais metais pradingsta, tad skaičiuojant kainų ir apimties indeksus reikia į tai atsižvelgti. Jei apimtis apibrėžiama remiantis ankstesnių metų kainomis, tuomet produktų, kurie egzistavo ankstesniais metais, tačiau einamaisiais metais jų nebėra, atveju nėra jokių didelių sunkumų, nes tokių produktų kiekis einamaisiais metais artėja prie nulio. Problema kyla naujų produktų atveju, nes produkto, kurio nebuvo ankstesniais metais, kainos neįmanoma apskaičiuoti.

Tokiu atveju taikomi dviejų tipų būdai kainai ankstesniais metais nustatyti: pagal pirmąjį laikoma, kad naujo produkto kaina keičiasi kaip ir panašių produktų kaina, o pagal antrąjį bandoma tiesiogiai apskaičiuoti, kokia būtų buvusi naujo produkto kaina, jei jis būtų egzistavęs baziniu laikotarpiu. Pirmuoju atveju paprasčiausiai naudojamas kainų indeksas, apskaičiuojamas remiantis abiem iš eilės einančiais metais egzistuojančiais atrinktais vienašaliais produktais, ir praktikoje šis metodas naudojamas daugumai naujų produktų, nes naujų produktų paprastai būna per daug, kad juos būtų galima aiškiai apibrėžti, ypač jei griežtai taikoma vienašalių produktų apibrėžtis. Antruoju atveju dažniausiai taikomas hedoninis metodas, pagal kurį produkto kaina nustatoma remiantis produkto pagrindinėmis savybėmis, ir sąnaudų metodas, kurį taikant produkto kainai apskaičiuoti naudojamos produkto sąnaudos.

Naujų produktų klausimas ypač svarbus tam tikrose srityse. Daug gamybos priemonių gaminamos tik kaip vienas vienetas, todėl laikomos naujais produktais. Taip yra ir daugelio paslaugų, kurios niekada nebūna teikiamos visiškai vienodai, pvz., mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros paslaugų, atveju.

- 10.27. Paslaugų sandorių atveju dažnai būna daug sunkiau nustatyti savybes fiziniam vienetui apibrėžti, dėl to gali kilti nesutarimų dėl taikytinų kriterijų. Tai gali būti susiję su svarbių rūšių ekonomine veikla, kaip antai: finansinio tarpininkavimo paslaugos, didmeninė ir mažmeninė prekyba, įmonėms teikiamos paslaugos, švietimas, moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra, sveikatos priežiūra ar poilsio organizavimas. Kaip pasirinkti tokios veiklos fizinius vienetus, nurodyta *Eurostato Nacionalinių sąskaitų kainų ir apimties matų vadove* ⁽¹⁾.

⁽¹⁾ Eurostatas, *Handbook on price and volume measures in national accounts*, 2001 m. (galima rasti <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>).

Ne rinkos paslaugų principai

- 10.28. Norint sukurti išsamią kainų ir apimties indeksų sistemą, kuri aprėptų visus prekių ir paslaugų išteklius ir panaudojimą, susiduriama su ne rinkos paslaugų produkcijos apskaičiavimo problema. Tos paslaugos nuo rinkos paslaugų skiriasi tuo, kad jos nėra parduodamos rinkos kaina, o jų vertė galiojančiomis kainomis apskaičiuojama kaip patirtų sąnaudų suma. Tos sąnaudos – tarpinis vartojimas, atlygis darbuotojams, kiti mokesčiai atėmus subsidijas gamybai ir pagrindinio kapitalo vartojimas.
- 10.29. Kai neįmanoma nustatyti vieneto rinkos kainos, kainos atitikmeniu galima laikyti ne rinkos paslaugos vieneto sąnaudas. Iš tikrųjų rinkos produkto kaina atitinka išlaidas, kurias pirkėjas turi patirti, kad gautų produktą savo nuosavybėn, tuo tarpu ne rinkos paslaugos vieneto sąnaudos atitinka išlaidas, kurias visuomenė turi patirti, kad galėtų tokia paslauga pasinaudoti. Taigi, jei įmanoma apibrėžti ne rinkos paslaugų kiekio vienetus, taip pat galima taikyti pirmiau aprašytus bendruosius principus apimties ir kainų indeksams apskaičiuoti.

Paprastai galima apibrėžti tų ne rinkos paslaugų, kuriomis naudojamos individualiai (pvz., švietimo ir sveikatos priežiūros paslaugos), kiekio vienetus, todėl tokių paslaugų atveju turi būti taikomi nustatyti bendrieji principai.

Metodas, kai apimtis apskaičiuojama vieneto sąnaudas ankstesniais metais taikant einamųjų metų kiekiams, vadinamas produkcijos metodu.

- 10.30. Tačiau kolektyvinių ne rinkos paslaugų, pvz., su valdžios sektoriumi, teisingumu ar gynyba susijusių paslaugų, kiekio vienetus apibrėžti sunku. Todėl tokiu atveju, panašiai kaip bendrąjį metodą, reikia naudoti kitus metodus. Pagal šį metodą apimtis nustatoma remiantis ankstesnių metų kainomis, t. y. apimtis apibrėžiama kaip išlaidos, kurias būtų patyręs pirkėjas, jei kainos nebūtų pasikeitusios. Šią apibrėžtį galima naudoti, kai neįmanoma nustatyti kiekio vieneto, jei ta apibrėžtis taikoma ne produkto vienetai, o apskritai išlaidoms. Ne rinkos paslaugų vertė nustatoma pagal patirtas sąnaudas, todėl apimtį įmanoma apskaičiuoti pagal sąnaudų vertę bazinio laikotarpio kainomis, t. y. pagal tarpinio vartojimo, atlygio darbuotojams, kitų mokesčių, atėmus subsidijas gamybai, ir pagrindinio kapitalo vartojimo vertę bazinio laikotarpio kainomis. Šis metodas vadinamas sąnaudų metodu. Atlygio darbuotojams, pagrindinio kapitalo vartojimo, gamybos mokesčių ir subsidijų gamybai skaičiavimas pagal apimtį pateiktas tolesnėse dalyse.

Net ir geriausiu atveju, kai kalbama apie ne rinkos paslaugas, kuriomis naudojamos individualiai, kaip antai švietimo ir sveikatos priežiūros paslaugos, ne visada lengva atskirti vienaarūšius produktus. Iš tikrųjų retai kada tokių paslaugų savybės apibrėžiamos pakankamai tiksliai, kad būtų įmanoma aiškiai nustatyti, ar du skirtingi paslaugų vienetai gali būti laikomi arba nelaikomi lygiaverčiais, t. y. ar jie turi būti laikomi atitinkančiais vieną ir tą patį vienaarūšį produktą, ar du skirtingus produktus. Nacionalinėse sąskaitose gali būti taikomi du lygiavertiškumo kriterijai.

- a) Vieneto sąnaudų kriterijus. Du ne rinkos paslaugų vienetai laikomi lygiaverčiais, jei jų vieneto sąnaudos yra vienodos. Kriterijus paremtas tuo, kad tie asmenys, kurie bendrai naudojasi viešosiomis paslaugomis, taip pat priima sprendimus ir moka už tas paslaugas. Pavyzdžiui, piliečiai sprendimus dėl viešųjų paslaugų priima per atstovus ir už tas paslaugas moka mokėdami mokesčius. Tokiomis sąlygomis negalima tikėtis, kad piliečiai mokėtų skirtingas kainas už paslaugų vienetus, kuriuos jie laiko lygiaverčiais. Taigi pagal šį kriterijų turi būti laikoma, kad du paslaugų vienetai, kurių sąnaudos skiriasi, turi atitikti skirtingus produktus, o ne rinkos vienaarūšio produkto savybė – vienodos jo vieneto sąnaudos.
- b) Rezultatų kriterijus. Du ne rinkos paslaugų vienetai laikomi lygiaverčiais, jei jų veiklos rezultatas toks pat. Kriterijus paremtas tuo, kad piliečių lygiaverčiais laikomi du paslaugų vienetai vis dėlto gali būti pagaminti skirtingomis sąnaudomis, nes piliečiai negali tiksliai žinoti šių paslaugų gamybos proceso. Tuomet vieneto sąnaudų kriterijus nebeaktualus, jį reikia pakeisti tokiu kriterijumi, kuris būtų paremtas ne rinkos paslaugų naudingumu visuomenei.

Dažnai atrodo, kad labiau tinkamas – rezultatų kriterijus, todėl daug darbo įdėta kuriant šiuo kriterijumi pagrįstus metodus, be to, atliekama daug tyrimų siekiant juos tobulinti. Praktikoje taikant šiuos metodus dažnai apimties skaičiavimas papildomas kiekiu taikomais koregavimo koeficientais; tada tokie metodai pavadinami tikslaus koregavimo dėl kokybės metodais.

Didžiausia tokių metodų pritaikymo problema susijusi su rezultatų apibrėžtimi ir apskaičiavimu. Iš tiesų, rezultatų apskaičiavimas reiškia, kad turi būti apibrėžti tikslai, o ne rinkos paslaugų srityje tai nėra taip paprasta. Pavyzdžiui, kokie yra visuomenės sveikatos priežiūros paslaugos tikslai: gerinti visuomenės sveikatos būklę ar ilginti gyvenimo trukmę? Žinoma, kad abu, tačiau kaip tokiu atveju pasverti įvairius tikslus, kai jie nėra lygiaverčiai? Pavyzdžiui,

kuris gydymas geriausias: tas, kurį taikant galima išgyventi dar vienus metus geros sveikatos būklės, ar tas, kurį taikant galima išgyventi dvejus metus blogos sveikatos būklės? Be to, rezultatų įverčiai dažnai būna prieštaringi, todėl daugelyje šalių vis kyla ginčų dėl mokyklų lygio gerėjimo ar prastėjimo.

Europos Sąjungoje dėl sąvokų skirtumų ir dėl to, kad nėra sutarimo dėl produkcijos metodų, pakoreguotų dėl kokybės (remiantis rezultatais), šie metodai prie pagrindinių metodų nepriskiriami, kad būtų užtikrintas rezultatų palyginamumas. Šie metodai taikomi pasirinktinai papildomoms lentelėms, ir toliau atliekami tyrimai siekiant juos tobulinti. Taigi ne rinkos sveikatos priežiūros ir švietimo paslaugų srityje gamybos ir vartojimo apimties įverčiai turi būti skaičiuojami remiantis tiesioginiais produkcijos rodikliais (nekoreguotais dėl kokybės), nustatant pagamintą kiekį pagal ankstesnių metų šių paslaugų vieneto sąnaudas, nekoreguojant dėl kokybės. Tokie metodai turi būti taikomi esant pakankamam išsamumo lygmeniui, o minimalus lygmuo nurodytas *Eurostato Nacionalinių sąskaitų kainų ir apimtys matų vadove*.

Sąnaudomis pagrįstų metodų paprastai reikėtų vengti, tačiau sveikatos priežiūros srityje sąnaudų metodą galima taikyti tada, kai paslaugų įvairovė tokia didelė, kad praktiškai neįmanoma nustatyti vienuosį produktų. Be to, prie nacionalinių sąskaitų įverčių turi būti pridėta aiškinamoji informacija, kurioje naudotojų dėmesys atkreipiamas į apskaičiavimo metodus.

Pridėtinės vertės ir BVP principai

- 10.31. Pridėtinė vertė, kuri yra gamybos sąskaitos balansuojamasis straipsnis, yra vienintelis balansuojamasis straipsnis, kuris patenka į integruotą kainų ir apimtys indeksų sistemą. Tačiau reikia pabrėžti labai specifines šio straipsnio savybes ir su juo susijusių apimtys ir kainų indeksų svarbą.

Priešingai nei įvairūs prekių ir paslaugų srautai, pridėtinė vertė neatitinka jokios sandorių kategorijos. Todėl jos neįmanoma tiesiogiai skirstyti į kainos ir apimtys dedamąsias.

- 10.32. Apibrėžtis Pridėtinės vertės apimtis apibrėžiama kaip produkcijos apimtys ir tarpinio vartojimo apimtys skirtumas.

$$VA = \sum P(0) Q(1) - \sum p(0) q(1)$$

Čia P ir Q – produkcijos kainos ir kiekis, o p ir q – tarpinio vartojimo kainos ir kiekis. Teoriškai teisingas metodas pridėtinės vertės apimčiai apskaičiuoti yra taikyti dvigubą defliaciją, t. y. atskirai defliuoti du gamybos sąskaitos srautus (produkcijos ir tarpinio vartojimo) ir apskaičiuoti tų dviejų perskaiciuotų srautų balansą.

- 10.33. Kai kuriais atvejais, kai statistiniai duomenys yra neišsamūs ar nepakankamai patikimi, gali tekti naudoti vienintelį rodiklį. Jei turima patikimų pridėtinės vertės galiojančiomis kainomis duomenų, vietoje dvigubos defliacijos galima esamą pridėtinę vertę defliuoti tiesiogiai produkcijos kainų indeksu. Tai reiškia, kad priimama prielaida, jog tarpinio vartojimo kainos keičiasi taip pat kaip produkcijos kainos. Kitas galimas metodas – ekstrapoliuoti pridėtinę vertę baziniais metais produkcijos apimtys indeksu. Ši apimtys indeksą galima apskaičiuoti tiesiogiai, remiantis kiekiu duomenimis, arba defliuojant esamą produkcijos vertę atitinkamu kainų indeksu. Iš tiesų naudojant šį metodą laikoma, kad tiek produkcijos, tiek tarpinio vartojimo apimtys pokyčiai yra vienodi.

Tam tikrų rūšių rinkos ir ne rinkos paslaugų ekonominei veiklai, pvz., finansų, verslo paslaugų ar gynybos, gali būti neįmanoma gauti patenkinamų produkcijos kainų ar apimtys pokyčių įverčių. Tokiais atvejais pridėtinės vertės apimtys pokyčius galima įvertinti pagal atlygio darbuotojams ankstesnių metų darbo užmokesčio normomis ir pagrindinio kapitalo vartojimo pagal apimtį pokyčius. Duomenų rengėjai gali būti priversti taikyti tokį metodą, net jei ir nėra tinkamų priežasčių manyti, kad darbo našumas per trumpą arba ilgą laikotarpį nesikeičia.

- 10.34. Todėl savo pobūdžiu pridėtinės vertės apimtys ir kainų indeksai skiriasi nuo atitinkamų prekių ir paslaugų srautų indeksų.

Tai taip pat taikoma agreguotų balansuojamųjų straipsnių, tokių kaip bendrasis vidaus produktas, kainų ir apimtys indeksams. Bendrojo vidaus produkto vertė lygi visų rūšių ekonominės veiklos visų pridėtinų verčių sumai, t. y. balansuojamųjų straipsnių sumai, pridėjus mokesčius, iš kurių atimamos subsidijos produktams, todėl kita vertus bendrąjį vidaus produktą galima traktuoti kaip viso galutinio naudojimo ir importo balansuojamąjį straipsnį.

TAIKANT PRINCIPUS KYLANČIOS SPECIFINĖS PROBLEMOS

10.35. Nors integruota kainų ir apimties indeksų sistema iš principo skirta su prekėmis ir paslaugomis susijusiems sandoriams, ją taikant galima apskaičiuoti ir tam tikrų kitų sandorių kainų ir apimties pokyčių matus.

Mokesčiai ir subsidijos produktams ir importui

10.36. Pirmiau nurodyta galimybe visų pirma galima pasinaudoti tiesiogiai su prekių ir paslaugų, kurios yra tam tikrų sandorių objektai, kiekybe ar verte susijusių mokesčių ir subsidijų atveju. Tokių mokesčių ir subsidijų vertės tiksliai nurodytos išteklių ir panaudojimo lentelėse. Taikant toliau aprašytas taisykles galima gauti tų mokesčių ir subsidijų kategorijų, kurios įrašytos į prekių ir paslaugų sąskaitas, kainų ir apimties matus, būtent:

a) mokesčiai produktams, išskyrus PVM (D.212 ir D.214);

b) subsidijos produktams (D.31);

c) PVM produktams (D.211).

10.37. Paprasčiausia nustatyti su mokesčiais, kurie nustatomi kaip fiksuota suma už produkto, kuris yra sandorio objektas, kiekio vienetą, susijusius matus. Tokio mokesčio pajamų vertė priklauso nuo:

a) sandorio produktų kiekio;

b) vienetui taikomos sumos, t. y. mokesčio dydžio.

Iš esmės vertės pokyčio skirstymas į dvi dedamąsias problemų nekelia. Apimties svyravimas nustatomas pagal apmokestinamų produktų kiekio pokytį, o kainos svyravimas atitinka vienetui taikomos sumos pokytį, t. y. mokesčio dydžio pokytį.

10.38. Dažniau pasitaiko taip, kad mokestis sudaro tam tikrą sandorio vertės procentinę dalį. Tuomet tokio mokesčio pajamų vertė priklauso nuo:

a) sandorio produktų kiekio;

b) sandorio produktų kainos;

c) mokesčio tarifo (procento).

Tada mokesčio dydis nustatomas produkto kainai pritaikius tarifą. Tokio tipo mokesčio pajamų vertės pokytį taip pat galima skirstyti į apimties pokytį, kuris nustatomas pagal apmokestinamų produktų kiekio pokytį, ir kainos pokytį, kuris atitinka mokesčio dydžio pokytį ($b \times c$).

10.39. Mokesčių produktams, išskyrus PVM (D.212 ir D.214), sumos apimtis apskaičiuojama bazinių metų mokesčio dydį taikant pagamintų ar importuotų produktų kiekiui arba bazinių metų mokesčių tarifus taikant bazinių metų kainomis perskaičiuotai produkcijos ar importo vertei. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad mokesčio dydžiai gali skirtis priklausomai nuo skirtingo panaudojimo. Į tai atsižvelgiama išteklių ir panaudojimo lentelėse.

10.40. Panašiai apskaičiuojama ir subsidijų produktams (D.31) sumos apimtis: bazinių metų subsidijų kainas taikant pagamintų ar importuotų produktų kiekiui arba bazinių metų subsidijų normas taikant bazinių metų kainomis perskaičiuotai produkcijos ar importo vertei, atsižvelgiant į skirtingas subsidijų kainas už skirtingą panaudojimą.

10.41. PVM produktams (D.211) apskaičiuojamas grynuoju pagrindu tiek visai ekonomikai, tiek atskiroms ekonominės veiklos rūšims ir kitiems naudotojams, ir yra susijęs tik su neatskaitomu PVM. Tai apibrėžiama kaip sąskaitose faktūrose nurodyto PVM produktams ir šių produktų naudotojų atskaitomo PVM skirtumas. Be to, PVM produktams įmanoma apibrėžti kaip visų neatskaitomų sumų, kurias turi sumokėti naudotojai, sumą.

Neatskaitomo PVM apimtį galima apskaičiuoti ankstesniais metais galiojusius PVM tarifus taikant srautams, kurie yra išreikšti ankstesnių metų kainomis. Todėl bet koks PVM tarifo einamaisiais metais pokytis matysis iš neatskaitomo PVM kainų indekso, o ne apimties indekso.

Sąskaitose faktūrose nurodyto PVM dalį sudarančio atskaitomo PVM dalis ir todėl neatskaitomas PVM gali keistis:

- a) dėl pasikeitusios teisės atskaityti PVM, pasikeitus mokesčių įstatymams ar taisyklėms, kai pasikeitimai įsigalioja iš karto arba po tam tikro laiko;
- b) arba dėl pasikeitusio produkto panaudojimo būdo (pvz., padidėjo panaudojimo, kuriam galima atskaityti PVM, dalis).

Atskaitomo PVM sumos pokytis dėl pasikeitusios teisės atskaityti PVM, kaip ir sąskaitose faktūrose nurodyto PVM tarifo pokytis, pritaikius aprašytą metodą turi būti laikomas mokesčio dydžio pokyčiu.

Kita vertus, atskaitomo PVM sumos pokytis dėl pasikeitusio produkto panaudojimo būdo yra atskaitomo PVM apimties pokytis, kuris turi matytis PVM produktams apimties indeksse.

Kiti gamybos mokesčiai ir subsidijos gamybai

- 10.42. Kitus gamybos mokesčius (D.29) ir kitas subsidijas gamybai (D.39) aiškinti ypač sunku, nes iš esmės jų neįmanoma tiesiogiai susieti su gaminamais vienetais. Ne rinkos paslaugų atveju tai dar sudėtingiau, nes tokie kiti mokesčiai ir subsidijos naudojami tik tada, kai neįmanoma apibrėžti kiekio vienetų. Tačiau apskritai ši sunkumą įmanoma įveikti kitų gamybos mokesčių ir subsidijų gamybai apimtį apibrėžiant suma, iki kurios jie būtų padidėję, jei nebūtų apskritai pasikeitusios mokesčių taisyklės ir kainos, palyginti su ankstesniais metais. Pavyzdžiui, nuosavybės ar naudojimosi turto mokesčius galima įvertinti pagal apimtį, ankstesnių metų turto taisykles ir kainas taikant einamajam laikotarpiui.

Pagrindinio kapitalo vartojimas

- 10.43. Kai turima patikimų duomenų apie pagrindinio kapitalo prekių atsargų sudėtį, kyla nedaug problemų skaičiuojant pagrindinio kapitalo suvartojimo apimties matus. Daugelis šalių naudoja nuolatinio inventorizavimo metodą, o tai reiškia, kad skaičiuojant pagrindinio kapitalo vartojimą galiojančiomis kainomis pirmiausia reikia apskaičiuoti pagrindinių gamybos priemonių atsargų apimtį. Norint vertę nustatyti ne pagal įsigijimo išlaidas, o pagal atkuriamąsias išlaidas, pirmiausia reikia nustatyti įvairiais laikotarpiais įgytų gamybos priemonių vertę vienu pagrindu, t. y. bazinių metų kainomis. Todėl šio proceso metu nustatytus kainų ir apimties indeksus galima naudoti pagrindinio kapitalo suvartojimo vertei pagal apimtį ir susijusiam kainų indeksui apskaičiuoti.

Jei nuolatinis pagrindinių gamybos priemonių atsargų inventorizavimas neatliekamas, pagrindinio kapitalo vartojimo pokytis pagal apimtį gali būti nustatytas kainų indeksais defliuojant galiojančių kainų duomenis, gautus remiantis bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo duomenimis pagal produktus. Tuomet reikia atsižvelgti į įsigytų gamybos priemonių amžių.

Atlygis darbuotojams

- 10.44. Siekiant apskaičiuoti samdomojo darbuotojo darbo sąnaudų apimtį, atlygio darbuotojams kiekio vienetu galima laikyti tam tikros rūšies ir įgūdžių lygio darbo valandą. Kaip ir prekių ir paslaugų atveju, reikia pripažinti, kad yra skirtingų darbų ypatybių, be to, reikia apskaičiuoti su kiekvienos rūšies darbu susijusį kiekį. Su kiekvienos rūšies darbu susijusi kaina – už valandą mokamas atlygis, kuris, žinoma, gali skirtis nelygu darbo rūšis. Atlikto darbo apimties matą galima apskaičiuoti kaip su skirtingų rūšių darbu susijusio kiekio svertinį vidurkį, kaip svorius naudojant atlygio darbuotojams ankstesniais metais ar fiksuotais baziniais metais vertes. Kitas būdas – darbo užmokesčio normos indeksą galima nustatyti apskaičiuojant atlygio už skirtingų rūšių darbą valandos normų proporcingų pokyčių svertinį vidurkį, taip pat kaip svorius naudojant atlygį darbuotojams. Jei Laspeireso tipo apimties indeksas apskaičiuojamas netiesiogiai atlygio darbuotojams pokyčius esamomis vertėmis defliuojant valandinio atlygio vidutinio pokyčio indeksu, pastarasis turėtų būti Paaše tipo indeksas.

Skurto ilgalaikio turto ir atsargų likučiai

- 10.45. Reikia žinoti tiek skurto ilgalaikio turto, tiek atsargų likučių apimtį ankstesnių metų kainomis. Skurto ilgalaikio turto likučių atveju, naudojantis nuolatinio inventorizavimo metodu galima gauti duomenis, kurie yra reikalingi skaičiuojant kapitalo produkcijos santykinius rodiklius. Kitais atvejais informaciją apie turto likučių vertę galima gauti iš gamintojų ir, atsižvelgiant į likučių amžių, ją defliuoti kainų indeksais, naudojamais pagrindinio kapitalo formavimui.

Atsargų pokytis nustatomas pagal atsargų įrašų vertę, atėmus išimtų atsargų vertę ir pasikartojančių nuostolių dėl atsargomis tam tikrą laikotarpį laikomų prekių vertę. Apimtį ankstesnių metų kainomis galima nustatyti atlikus šių dedamųjų defliaciją. Tačiau praktikoje likučių įrašai ar išimtos atsargos retai kada faktiškai žinomi, todėl dažnai vienintelė žinoma informacija – likučių vertė laikotarpio pradžioje ir pabaigoje. Tokiais atvejais dažnai gali tekti naudotis reguliariais įrašais ir išėmimais einamuoju laikotarpiu, kad laikotarpio vidutinę kainą būtų galima laikyti susijusia su abiejų tipų įrašais ir išėmimais. Laikantis tokios sąlygos, likučių svyravimų skaičiavimas remiantis įrašų ir išėmimų verčių skirtumu yra lygus likučių laikotarpio pradžioje ir pabaigoje verčių skirtumo skaičiavimą. Tuomet likučių apimties svyravimą galima apskaičiuoti defliuojant laikotarpio pradžios ir pabaigos likučius, kad jie atitiktų bazinio laikotarpio vidutinę kainą. Kai žinomas likučių kiekio svyravimas, naudojantis reguliariais įrašais ir išėmimais, likučių svyravimo apimtį galima apskaičiuoti bazinio laikotarpio vidutinę kainą pritaikius likučių kiekio svyravimui.

VISOS EKONOMIKOS REALIŲJŲ PAJAMŲ MATAI

- 10.46. Apskritai pajamų srautų neįmanoma skirstyti į kainų ir kiekio dedamąsias, dėl to kainų ir apimties matų negalima apibrėžti taip pat, kaip produktų srautų ir likučių atveju. Pajamų srautus realiais dydžiais galima apskaičiuoti tik tada, jei pasirinkamas tam tikrų atrinktų prekių ir paslaugų, kurioms paprastai išleidžiamos pajamos, krepšelis ir kainų indeksas šiam krepšeliui naudojamas kaip einamųjų pajamų defliatorius. Tai tik sutartinis pasirinkimas, nes pajamos per tam tikrą laikotarpį retai kada išleidžiamos būtent pirkiniams. Dalis pajamų gali būti taupoma pirkiniams vėlesniais laikotarpiais, arba, priešingai, už laikotarpio pirkinius gali būti iš dalies mokama iš ankstesnių santaupų.
- 10.47. Pagal bendrąjį vidaus produktą ankstesnių metų kainomis apskaičiuojama visos ekonomikos visos gamybos (atėmus tarpinį vartojimą) apimtis. Visoms rezidentų realiosioms pajamoms įtakos turi ne tik ši gamybos apimtis, bet ir tarifai, kuriais eksportas gali būti iškeičiamas į importą iš likusio pasaulio sektoriaus. Jei prekybos sąlygos pagerėja, užmokant už tam tikrą importo apimtį reikia mažiau eksportuoti, kad esant tam tikram šalies gamybos lygiui prekės ir paslaugos galėtų būti perkeltos iš eksporto į vartojimo arba kapitalo formavimo sąskaitą.

Realiąsias bendrąsias vidaus pajamas galima nustatyti prie bendrojo vidaus produkto apimties pridėjus vadinamąjį prekybos pelną. Prekybos pelnas arba galimai nuostoliai nustatomas taip:

$$T = \frac{X - M}{P} - \left[\frac{X}{P_x} - \frac{M}{P_m} \right]$$

t. y. einamasis eksporto balansas atėmus importą, defliuotas kainų indeksu P, atėmus defliuotos eksporto vertės ir defliuotos importo vertės skirtumą. Šalies statistikos institucijos, atsižvelgdamos į konkrečias tos šalies aplinkybes, einamiesiems prekybos balansams turėtų pačios parinkti tinkamą defliatorių P. Jei nėra aišku, kokią defliatorių pasirinkti, veikiausiai tai būtų galima padaryti atsižvelgiant į importo ir eksporto kainų indeksų vidurkį.

Toliau pateikti ir apibrėžti įvairūs realiųjų pajamų agreguoti rodikliai:

Prie bendrojo vidaus produkto apimties

pridėjus prekybos pelną ar nuostolius dėl prekybos sąlygų pasikeitimo

gaunamos realiosios bendrosios vidaus pajamos,

prie kurių pridėjus realiąsias pirmines pajamas, gautinas iš užsienio,

ir atėmus realiąsias pirmines pajamas, mokėtinas užsienio šalims,

gaunamos realiosios bendrosios nacionalinės pajamos,

prie kurių pridėjus realiuosius einamuosius pervedimus, gautinus iš užsienio,

ir atėmus realiuosius einamuosius pervedimus, mokėtinus užsienio šalims,

gaunamos realiosios bendrosios nacionalinės disponuojamosios pajamos,

iš kurių atėmus pagrindinio kapitalo vartojimo apimtį,

gaunamos realiosios grynosios nacionalinės disponuojamosios pajamos.

Kad įvairius nacionalinių pajamų agreguotus rodiklius būtų galima išreikšti realiais dydžiais, rekomenduojama, kad pirminių pajamų mokėtinos ir gautinos sumos ir pervedimai iš užsienio ir į užsienio šalis būtų defliuoti bendrųjų vidaus galutinių išlaidų indeksu. Realiosios nacionalinės disponuojamosios pajamos turi būti išreikštos gryniaisiais dydžiais, iš jų bendrosios vertės atskaitant pagrindinio kapitalo vartojimo apimtį.

TARPTERTORINIAI KAINŲ IR APIMTIES INDEKSAI

- 10.48. Dėl šalyse taikomų skirtingų kainų ir skirtingos valiutos kyla sunkumų, norint atlikti tarptertorinius kainų ir apimtys palyginimus. Nominalieji valiutos kursai atliekant tokius palyginimus nėra tinkami perskaičiavimo koeficientai, nes jie nepakankamai tiksliai atitinka kainų lygių skirtumus, be to, ilgalaikiu laikotarpiu šie kursai nėra pakankamai stabilūs.
- 10.49. Vietoje to taikomi perkamosios galios paritetai (PGP). PGP apibrėžiamas kaip B šalies pinigų vienetų skaičius, kurio reikia B šaliai, kad ji galėtų įsigyti tiek pat prekių ir paslaugų, kiek už vieną A šalies pinigų vienetą bus įsigyjama A šalyje. Taigi PGP gali būti aiškinamas kaip dirbtinės valiutos kursas, paprastai vadinamas perkamosios galios standartu (PGS). Jei A ir B šalių išlaidos nacionaline valiuta konvertuojamos į PGS, gaunami skaičiai išreiškiami tuo pačiu kainos lygiu ir ta pačia valiuta, todėl galima atlikti reikšmingą apimtys palyginimą.
- 10.50. Rinkos prekių ir paslaugų PGP pagrįsti tarptautiniai kainų tyrimais. Tokie kainų tyrimai visose dalyvaujančiose šalyse atliekami tuo pačiu metu, remiantis bendrais atrinktais produktais. Atrinkti produktai aiškiai apibrėžiami pagal jų technines savybes ir kitus kintamuosius, kurie, kaip manoma, gali turėti įtakos kainoms, pvz., įrengimo sąnaudų ir pardavimo sąlygų. Nors pirmenybė teikiama atrinktų produktų palyginamumui, svarbiau atsižvelgti į jų tipiškumą nacionalinėse rinkose. Būtų geriausia, kad atrinkti produktai būtų vienodai tipiški visose tyrimo dalyvaujančiose šalyse.
- 10.51. Ne rinkos paslaugų atveju, atliekant tarptertorinius palyginimus kyla ta pati problema, kaip atliekant skirtingų laikotarpių palyginimus, nes nei vienu atveju nėra nustatytų rinkos kainų. Paprastai taikomas sąnaudų metodas, darant prielaidą, kad produkcija yra lygi sąnaudų sumai. Taikant šį metodą, pagal kurį tiesiogiai ar netiesiogiai lyginama sąnaudų apimtis, neatsižvelgiama į našumo skirtumus. Dėl to, kaip ir skirtingų laikotarpių palyginimo atveju, pageidautini tokie metodai, pagal kuriuos atsižvelgiama arba į tiesioginį produkcijos apskaičiavimą, arba į produkcijos kainas, kurios vėliau naudojamos išlaidoms defliuoti, bent individualių paslaugų, kaip antai švietimo ir sveikatos priežiūros paslaugos, atveju.
- 10.52. Skaičiuojant PGP, taikomos tos pačios indeksavimo formulės, kaip ir skaičiuojant su laiku susijusius indeksus. Kai nagrinėjamos dvi šalys – A šalis ir B šalis, svoriams nustatyti gali būti naudojama bet kuri šalis. A šalies požūriui, Laspeireso tipo indeksas gali būti apskaičiuotas taikant A šalies svorius, kaip ir Paaše tipo indeksas taikant B šalies svorius. Tačiau jei abi ekonomikos yra struktūriškai skirtingos, skirtumas tarp šių dviejų indeksų gali būti pakankamai didelis, o galutiniam rezultatui didelės įtakos turėtų indekso pasirinkimas. Todėl atliekant dviejų šalių palyginimus geriau taikyti dviejų indeksų vidurkį, t. y. Fišerio indeksą.
- 10.53. Atskirų atrinktų produktų atveju tiesioginiai skaitiniai svoriai paprastai nėra galimi. Todėl, remiantis tuo, ar šalis tam tikrą produktą laiko tipišku vidaus vartojimo vienetu ar ne, taikomas netiesioginių svorių nustatymo būdas. Žemiausias agregavimo lygmuo, kuriam yra galimi skaitiniai svoriai, vadinamas bazinės pozicijos (BP) lygiu.
- 10.54. Tranzityvumas reiškia, kad tiesioginis PGP tarp A šalies ir C šalies yra lygus netiesioginiam PGP, nustatytam dauginant tiesioginį PGP tarp A šalies ir B šalies (ar bet kurios kitos trečiosios šalies) iš tiesioginio PGP tarp B šalies ir C šalies. Fišerio PGP BP lygiu nėra tranzityvūs, tačiau, taikant mažiausiųjų kvadratų kriterijų, šiems PGP galima nustatyti tranzityvius PGP, kurie yra panašūs į originaliuosius Fišerio indeksus. Taikant vadinamąjį Ėltetö-Köves-Szulc (EKS) formulę sumažėja nuokrypis nuo originaliųjų Fišerio indeksų ir sudaromas išsamus tranzityvių PGP BP lygiu rinkinys.
- 10.55. Taip gautas visų šalių ir visų BP tranzityvių PGP rinkinys, kurio PGP agreguojami iki bendro BVP lygio, svoriais naudojant nacionalinių sąskaitų išlaidas. Agreguoti PGP BVP ar kitos kategorijos lygiu gali būti taikomi, pvz., skaičiuojant realiąsias išlaidas ir teritorinius apimtys indeksus. Pagal PGP, padaliną iš nominaliojo valiutos kurso tarp dviejų šalių, gaunamas kainos lygio indeksas (KLI), kurį galima naudoti analizuojant šalių palyginamuosius kainų lygius.
- 10.56. Europos Komisija (Eurostatas) pagal Reglamentą (EB) Nr. 1445/2007⁽¹⁾ yra atsakinga už valstybių narių PGP skaičiavimą. Praktikoje šie PGP skaičiavimai atliekami vykdant platesnio masto PGP programą, kurią bendrai koordinuoja Eurostatas ir OECD. Išsamūs metodai, kurie taikomi vykdant programą, aprašyti *Eurostato ir OECD metodologiniame perkamosios galios paritetų vadove*⁽²⁾.

⁽¹⁾ 2007 m. gruodžio 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1445/2007 dėl bendrųjų pagrindinės informacijos apie perkamosios galios paritetus teikimo ir jų apskaičiavimo bei sklaidos taisyklių nustatymo (OL L 336, 2007 12 20, p. 1).

⁽²⁾ Eurostatas ir OECD, *Eurostat-OECD Methodological Manual on Purchasing Power Parities*, 2006 m. (galima rasti interneto svetainėje: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>).

11 SKYRIUS

GYVENTOJAI IR DARBO ŠAŅAUDOS

- 11.01. Šalių, ekonominės veiklos rūšių ar tos pačios ekonomikos sektorių palyginimai tam tikrais atvejais yra naudingi, kai nacionalinių sąskaitų agreguoti rodikliai (pvz., bendrasis vidaus produktas, namų ūkių galutinis vartojimas, ekonominės veiklos rūšies pridėtinė vertė, atlygis darbuotojams) nagrinėjami atsižvelgiant į gyventojų skaičius ir darbo šaŅaudų kintamuosius. Tokiais atvejais gyventojų ir darbo šaŅaudų apibrėžtys privalo atitikti nacionalinėse sąskaitose vartojamas sąvokas ir jomis turi būti atsižvelgiama į nacionalinių sąskaitų gamybos srities sąvoką.
- 11.02. Šiame skyriuje siekiama aprašyti gyventojų ir užimtumo statistikos sistemas ir rodiklius bei paaiškinti, kiek tos sistemos atitinka nacionalinių sąskaitų sistemą.
- 11.03. Darbo šaŅaudos klasifikuojamos remiantis tais pačiais statistiniais vienetais, kurie yra naudojami analizuojant gamybą, tiksliau vietos vienetu pagal veiklos rūšį ir instituciniu vienetu.
- 11.04. Agreguoti rodikliai, su kuriais susiję gyventojų ir darbo šaŅaudų duomenys, dažniausiai yra metiniai bendrieji duomenys. Tokiais atvejais turi būti naudojami vidutiniai metiniai gyventojų ir darbo šaŅaudų rodikliai. Jei per metus atliekami keli tyrimai, išvedamas per tyrimus gautų rezultatų vidurkis. Jei tyrimas atliekamas tam tikru metų laikotarpiu, toks laikotarpis turi būti tipiškas; apskaičiuojant visų metų duomenis turi būti naudojama naujausia turima metinių svyravimų informacija. Pavyzdžiui, skaičiuojant užimtumo vidurkį reikia atsižvelgti į tai, kad kai kurie žmonės dirba ne visus metus, kaip antai laikini ar sezoniniai darbininkai.

BENDRAS GYVENTOJŲ SKAIČIUS

- 11.05. *Apibrėžtis.* Bendras šalies gyventojų skaičius tam tikru momentu – tai visi tos šalies ar užsienio asmenys, nuolatinei įsikūre šalies ekonominėje teritorijoje, net jei jie yra laikinai išvykę. Remiantis metiniu vidutiniu žmonių skaičiumi galima tinkamai nustatyti nacionalinių sąskaitų kintamuosius, be to, ši skaičių galima naudoti kaip daliklį atliekant palyginimus.
- 11.06. Bendras gyventojų skaičius nacionalinėse sąskaitose nustatomas remiantis 2 skyriuje aprašyta gyvenamosios vietos sąvoka. Šalies ekonominėje teritorijoje vienus metus ar ilgiau gyvenantis ar ketinantis gyventi asmuo laikomas nuolatinei įsikūrusiu toje šalyje. Laikini išvykusių asmeniu laikomas asmuo, kuris yra nuolatinei įsikūre šalyje, tačiau trumpesniu nei vienu metų laikotarpiu gyvena ar ketina gyventi likusio pasaulio sektoriaus šalyse. Visi tam pačiam namų ūkiui priklausantys asmenys yra rezidentai ten, kur yra namų ūkio pagrindiniai ekonominiai interesai: tai vieta, kurioje yra namų ūkio būstas ar keli būstai, kuriuos namų ūkio nariai laiko pagrindine gyvenamąja vieta ir ja naudojasi kaip pagrindine gyvenamąja vieta. Net jei namų ūkio rezidento narys dažnai išvyksta iš ekonominės teritorijos, jis yra rezidentas, nes jo pagrindiniai ekonominiai interesai yra toje šalyje, kurios rezidentas yra namų ūkis.
- 11.07. Bendram šalies gyventojų skaičiui priskiriami:
- šalyje įsikūre piliečiai;
 - trumpesniu nei vienu metų laikotarpiu užsienyje gyvenantys civiliai piliečiai, pvz., pasienio darbuotojai, sezoniniai darbininkai ir turistai;
 - šalyje metams ar ilgiau įsikūre užsienio civiliai piliečiai, įskaitant šalies geografinėje teritorijoje esančių jų namų ūkių, Europos Sąjungos institucijų ir tarptautinių pilietinių organizacijų darbuotojus ir lydinčiuosius asmenis;
 - šalies geografinėje teritorijoje esančiose tarptautinėse karinėse organizacijose dirbantys užsienio karinių pajėgų darbuotojai;
 - šalyje ilgiau nei metus dirbantys ir ilgalaikes užduotis vykdančios užsienio techninės pagalbos darbuotojai, kuriuos, kaip laikoma, jų darbą finansuojančios valdžios institucijų ar tarptautinės organizacijos vardu įdarbina priimančiosios šalies valdžios institucijos.

Bendram šalies gyventojų skaičiui, nepaisant jų buvimo užsienyje trukmės, taip pat priskiriami:

- piliečiai studentai, nepaisant jų studijų užsienyje trukmės;

- b) likusio pasaulio sektoriaus šalyse dislokuoti šalies ginkluotųjų pajėgų nariai;
 - c) už šalies geografinės teritorijos ribų įkurtų nacionalinių mokslinių bazių darbuotojais esantys piliečiai;
 - d) diplomatinėse misijose užsienyje dirbantys piliečiai;
 - e) už ekonominės teritorijos ribų veikiančių žvejybinių laivų, kitų laivų, orlaivių ir plūduriuojančių platformų įgulos nariais esantys piliečiai;
 - f) užsienyje gydomi ligoniai.
- 11.08. Tačiau bendram šalies gyventojų skaičiui nepriskiriami:
- a) šalies teritorijoje trumpiau nei metus gyvenantys užsienio civiliai piliečiai, pvz., pasienio darbuotojai, sezoniniai darbininkai, turistai ir ligoniai;
 - b) vienus metus ar ilgiau užsienyje gyvenantys civiliai piliečiai;
 - c) likusio pasaulio sektoriaus šalyse esančiose tarptautinėse organizacijose dirbantys šalies karinių pajėgų darbuotojai;
 - d) užsienyje dirbantys ir ilgalaikes užduotis vykdančios šalies techninės pagalbos darbuotojai, kuriuos, kaip laikoma, jų darbą finansuojančios valdžios institucijų ar tarptautinės organizacijos vardu įdarbina priimančiosios šalies valdžios institucijos;
 - e) užsienio šalių studentai, nepaisant jų studijų šalyje trukmės;
 - f) šalyje dislokuoti užsienio šalies ginkluotųjų pajėgų nariai;
 - g) šalies geografinėje teritorijoje esančių užsienio mokslinių bazių užsienio šalių darbuotojai;
 - h) šalyje veikiančių užsienio diplomatinių misijų nariai.
- 11.09. Ši gyventojų skaičiaus apibrėžtis skiriasi nuo esamo arba *de facto* gyventojų skaičiaus, t. y. tam tikru metu šalies geografinėje teritorijoje faktiškai esančių asmenų skaičiaus, apibrėžties. Ši apibrėžtis taip pat skiriasi nuo registruotų gyventojų apibrėžties.

EKONOMIŠKAI AKTYVŪS GYVENTOJAI

- 11.10. *Apibrėžtis.* Ekonomiškai aktyvūs gyventojai – visi asmenys, kurie aprūpina arba gali aprūpinti darbo jėga gamybinės veiklos sritis, kurios priskiriamos nacionalinių sąskaitų gamybos sričiai. Tai visi asmenys, kurie atitinka reikalavimus, keliamus dirbantiems asmenims arba bedarbiams, kaip apibrėžta toliau.

Tarptautinė darbo organizacija (toliau – TDO) nustato reikiamus darbo jėgos statistikos standartus. TDO standartai pateikti Tarptautinės darbo statistikų konferencijos (toliau – TDSK) sesijose priimtose rezoliucijose. Viena svarbiausių rezoliucijų darbo jėgos duomenims rinkti ir rengti – Rezoliucija dėl ekonomiškai aktyvių gyventojų, užimtumo, nedarbo ir nepakankamo užimtumo statistinių duomenų⁽¹⁾. Šią rezoliuciją 1982 m. spalio mėn. priėmė Tryliktoji tarptautinė darbo statistikų konferencija, vėliau, 2008 m. gruodžio mėn., ji buvo iš dalies pakeista Aštuonioliktosios tarptautinės darbo statistikų konferencijos rezoliucija. Toje rezoliucijoje darbo jėga apibrėžiama kaip asmenys, vykdančios nacionalinių sąskaitų gamybos sričiai priskiriamą veiklą.

UŽIMTUMAS

- 11.11. *Apibrėžtis.* Užimtumo sąvokai priskiriami visi asmenys, vykdančios nacionalinių sąskaitų gamybos sričiai priskiriamą gamybinę veiklą.

Dirbantys asmenys – samdomieji darbuotojai arba savarankiškai dirbantys asmenys. Daugiau nei vieną darbą dirbantys asmenys samdomiesiems darbuotojams arba savarankiškai dirbantiems asmenims priskiriami pagal jų pagrindinį darbą.

⁽¹⁾ http://www.ilo.org/global/statistics-and-databases/standards-and-guidelines/resolutions-adopted-by-international-conferences-of-labour-statisticians/WCMS_087481/lang-en/index.htm

Samdomieji darbuotojai

11.12. *Apibrėžtis.* Samdomieji darbuotojai apibrėžiami kaip asmenys, kurie dirba instituciniam vienetui rezidentui pagal susitarimą ir gauna atlygį, kuris į sąskaitas įrašomas kaip atlygis darbuotojams.

Samdomųjų darbuotojų sąvoka atitinka TDO sąvoką „darbas pagal darbo sutartį“. Darbdavio ir samdomojo darbuotojo santykiai kuriami šalims savanoriškai sudarius oficialią arba neoficialią įmonės ir asmens sutartį, pagal kurią asmuo įmonėje dirba už atlygį grynaisiais pinigais arba natūra.

Asmuo, kuris dirba ir samdomuoju darbuotoju, ir kaip savarankiškai dirbantis asmuo, priskiriamas samdomiesiems darbuotojams, jei vertinant pagal pajamas darbas, kurį jis dirba kaip samdomasis darbuotojas, yra pagrindinė veikla. Jei duomenų apie pajamas nėra, vietoje jų turi būti atsižvelgiama į dirbtas valandas.

11.13. Samdomųjų darbuotojų kategorijos:

- a) asmenys, sudarę darbo sutartį su darbdaviu, pvz., dirbantys fizinį ar nefizinį darbą, vadovaujamasias personalas, namų ūkių samdomi darbininkai ir asmenys, vykdančys gamybinę veiklą pagal užimtumo programas ir gaunantys už tai atlyginimą;
- b) valstybės tarnautojai ir kiti valdžios sektoriaus tarnautojai, kurių įdarbinimo sąlygos nustatytos remiantis viešąja teise;
- c) ginkluotosios pajėgos, kurias sudaro savanoriškai į karo tarnybą įstojusieji tiek trumpesniam, tiek ilgesniam laikotarpiui, taip pat šauktiniai (tarp jų ir šauktiniai, kurie dirba civiliais tikslais);
- d) dvasininkai, jei valdžios sektorius ar ne pelno institucija jiems moka tiesiogiai;
- e) bendrovių ir kvazibendrovių savininkai, jei jie dirba tose įmonėse;
- f) prie įmonės gamybos proceso savo darbu už atlygį grynaisiais pinigais arba už atlygį natūra (t. y. mokymo paslaugas) prisidėję oficialiai įsipareigoję studentai;
- g) namuose dirbantys asmenys, jei yra aiškus susitarimas, kad tokiam asmeniui atlyginama pagal atliktą darbą, t. y. pagal darbo, kuriuo prisidedama prie gamybos proceso, apimtį; namuose dirbantis asmuo yra samdomasis darbuotojas, jei pagrindinis sutarties su darbdaviu tikslas – atlikti darbą;
- h) laikinojo įdarbinimo agentūrų įdarbinti asmenys, kurie turi būti priskirti įdarbinančios agentūros, o ne tos įmonės, kuriai jie iš tikrųjų dirba, ekonominės veiklos rūšiai.

11.14. Laikiniai nedirbantys asmenys taip pat laikomi samdomaisiais darbuotojais, jei jie nėra nutraukę oficialių ryšių su darbovieta. Oficialūs ryšiai su darbovieta nustatomi remiantis vienu ar daugiau šių kriterijų:

- a) toliau gaunamas darbo užmokestis;
- b) užtikrinama, kad asmuo į darbą grįš pasibaigus nenumatytam atvejui, arba su asmeniu susitariama dėl grįžimo į darbą datos.

Tai asmenys, kurie laikinai nedirba dėl ligos ar traumų, švenčių ar atostogų, streiko ar lokauto, yra mokslo ar mokymo stazuotėje, vaiko priežiūros atostogose, nedirba dėl ekonominės veiklos ribojimo, laikinos painiavos ar darbo sustabdymo dėl tokių priežasčių, kaip blogas oras, mechaniniai ar elektros gedimai, žaliavų ar kuro trūkumas. Tai taip pat apima kitokią laikiną nebuvimą darbe su leidimu ar be jo.

Savarankiškai dirbantys asmenys

11.15. *Apibrėžtis.* Savarankiškai dirbantys asmenys – nekorporuotų įmonių, kuriose jie dirba, išskyrus kvazibendrovėms priskiriamas nekorporuotas įmones, vieninteliai savininkai arba bendrasavininkiai. Asmuo, kuris dirba ir samdomuoju darbuotoju, ir kaip savarankiškai dirbantis asmuo, priskiriamas savarankiškai dirbantiems asmenims, jei vertinant pagal pajamas darbas, kurį jis dirba kaip savarankiškai dirbantis asmuo, yra pagrindinė veikla.

Jei pajamų duomenis sunku gauti, vietoje jų gali būti atsižvelgiama į dirbtas valandas.

Savarankiškai dirbantys asmenys atskaitiniu laikotarpiu gali laikinai nedirbti. Atlygis savarankiškai dirbantiems asmenims – mišriosios pajamos.

11.16. Savarankiškai dirbančių asmenų kategorijos:

- a) atlygio negaunantys šeimos darbuotojai, taip pat nekorporuotose įmonėse su rinkos gamyba susijusių darbą dirbantys asmenys;
- b) namuose dirbantys asmenys, kurių pajamos – tam tikro gamybos proceso, už kurį tie asmenys atsakingi, metu sukurtos produkcijos vertė. Tokie namuose dirbantys asmenys užsakančiąjai šaliai pagal sutartį tiekia prekes arba teikia paslaugas;
- c) darbuotojai, tiek individualiai, tiek kolektyviai gaminantys produkciją vien tik savo galutiniam vartojimui arba nuosavo kapitalo formavimui. Tam, kad būtų įrašyta į sistemą, tokia gamyba turi sudaryti didelę jų galutinio naudojimo dalį.

Atlygio negaunantys savanoriai darbuotojai priskiriami savarankiškai dirbančių asmenų kategorijai, jei jiems savanoriškai atliekant darbą sukuriama prekė, pvz., pastatomas būstas, bažnyčia ar kitos paskirties pastatas. Tačiau jei jiems savanoriškai atliekant darbą teikiamos paslaugos, pvz., nemokamos priežiūros ar valymo paslaugos, jie neįtraukiami į užimtumo duomenis, nes tokios savanoriškai teikiamos paslaugos gamybai nepriskiriamos.

Nors namų ūkių savininkų savo būstui teikiamos paslaugos priskiriamos nacionalinių sąskaitų gamybos sričiai, teikiant tokias paslaugas darbo sąnaudų nėra; būste gyvenantys savininkai nelaikomi savarankiškai dirbančiais asmenimis.

Užimtumas ir gyvenamoji vieta

11.17. Vienetų gamintojų veiklos rezultatai atitinka užimtumo lygį, jei vertinant užimtumą aprėpiami rezidentų gamintojų vienetams dirbantys rezidentai ir nerezidentai.

Taigi, skiriamos tokios užimtumo kategorijos:

- a) pasienio darbuotojai nerezidentai, t. y. kasdien dėl darbo ekonominėje teritorijoje sieną kertantys asmenys;
- b) sezoniniai darbininkai nerezidentai, t. y. ekonominėje teritorijoje judantys ir joje mažiau nei metus išbūnantys asmenys, dirbantys ekonominės veiklos vienetuose, kuriuose periodiškai reikia papildomos darbo jėgos;
- c) likusio pasaulio sektoriaus šalyse dislokuoti šalies ginkluotųjų pajėgų nariai;
- d) už šalies geografinės teritorijos ribų įkurtų nacionalinių mokslinių bazių darbuotojais esantys piliečiai;
- e) diplomatinėse misijose užsienyje dirbantys piliečiai;
- f) vienetų rezidentų valdomų žvejybinių laivų, kitų laivų, orlaivių ir plūduriuojančių platformų igulų nariai;
- g) ne ekonominėje teritorijoje esančių valdžios sektoriaus institucijų vietos samdomieji darbuotojai.

11.18. Užimtumo kategorijoms nepriskiriami:

- a) pasienio darbuotojai arba sezoniniai darbininkai rezidentai, t. y. kitoje ekonominėje teritorijoje dirbantys asmenys;
- b) vienetų nerezidentų valdomų žvejybinių laivų, kitų laivų, orlaivių ir plūduriuojančių platformų igulų nariais esantys piliečiai;
- c) šalies geografinėje teritorijoje esančių užsienio vyriausybės agentūrų vietos samdomieji darbuotojai;
- d) šalies geografinėje teritorijoje esančių Europos Sąjungos institucijų ir tarptautinių pilietinių organizacijų darbuotojai (taip pat tiesiogiai pasamdyti vietos samdomieji darbuotojai);
- e) šalies geografinėje teritorijoje esančiose tarptautinėse karinėse organizacijose dirbantys karinių pajėgų nariai;
- f) ekonominėje teritorijoje įsteigtose užsienio mokslinėse bazėse dirbantys piliečiai.

- 11.19. Tam, kad būtų pereita prie sąvokų, kurios paprastai vartojamos su darbo jėga susijusioje statistikoje (užimtumas pagal nacionalines nuostatas), ESS numatyta, kad reikėtų išskirti būtent toliau nurodytas kategorijas:
- šauktinių pajėgos (nepriskiriamos darbo jėgos statistikai, tačiau ESS nurodytos prie valdžios sektoriaus paslaugų);
 - nerezidentų gamintojų vienetams dirbantys rezidentai (įtraukti į darbo jėgos statistiką, tačiau nepriskiriami ESS apibrėžtai užimtumo sąvokai);
 - rezidentų gamintojų vienetams dirbantys nerezidentai (neįtraukti į darbo jėgos statistiką, tačiau priskiriami ESS apibrėžtai užimtumo sąvokai);
 - įstaigose nuolat gyvenantys darbuotojai rezidentai;
 - jaunesni nei į darbo jėgos statistiką įtraukiami darbuotojai rezidentai.

NEDARBAS

- 11.20. *Apibrėžtis.* Pagal Tarptautinės darbo organizacijos (13-toji tarptautinė darbo statistikų konferencija) nustatytas gaires, kaip toliau Europos Sąjungos lygmeniu aiškinama remiantis Komisijos reglamentu (EB) Nr. 1897/2000⁽¹⁾, nedarbo sąvokai priskiriami visi vyresni nei nurodyto amžiaus asmenys, kurie ataskaitiniu laikotarpiu:
- neturėjo darbo, t. y. neturėjo darbo pagal darbo sutartį ar savarankiškai dirbančio asmens darbo;
 - einamuoju metu galėjo dirbti, t. y. per ataskaitinį laikotarpį galėjo pradėti dirbti darbą pagal darbo sutartį ar savarankiškai dirbančio asmens darbą, ir
 - ieškojo darbo, t. y. tam tikru pastaruoju laikotarpiu ėmėsi konkrečių veiksmų darbui pagal darbo sutartį arba savarankiškai dirbančio asmens darbui susirasti.
- 11.21. Konkrečiais veiksmais gali būti registracija valstybinėje arba privačioje darbo biržoje, paraiškų siuntimas darbdaviams, apsilankymai stovyvietėse, ūkiuose, prie gamyklų, turguose ar kitose sambūrių vietose, skelbimų į laikraščius davimas ar kreipimasis pagal skelbimus, kreipimasis pagalbos į draugus ar gimines, žemės, pastatų, mašinų ar įrangos paieška savam verslui pradėti, kreipimasis dėl leidimų ir licencijų arba finansinių išteklių ir pan.

DARBAS

- 11.22. *Apibrėžtis.* Darbas apibrėžiamas kaip tiesioginis arba netiesioginis asmens ir institucinio vieneto rezidento susitarimas apibrėžtą laikotarpį arba iki atskiro pranešimo atlikti darbą už atlygį.

Šioje apibrėžtyje vartojami terminai reiškia:

- tiesioginis arba netiesioginis susitarimas susijęs su darbo jėgos užtikrinimu, o ne prekių tiekimu ar paslaugų teikimu;
- darbas – veikla, kuria prisidedama prie gamybos sričiai priskiriamos prekių ir paslaugų gamybos. Darbo teisėtumas ir darbuotojų amžius reikšmės neturi;
- atlygis turi būti aiškinamas plačiąja prasme, įskaitant mišriąsias savarankiškai dirbančių asmenų pajamas.

Šiai darbo apibrėžčiai priskiriamas tiek samdomųjų darbuotojų, tiek savarankiškai dirbančių asmenų darbas. Tiksliau, samdomųjų darbuotojų darbas, jei asmuo priklauso kitam instituciniam vienetui nei darbdavys, ir savarankiškai dirbančių asmenų darbas, jei asmuo ir darbdavys priklauso tam pačiam instituciniam vienetui.

- 11.23. Darbo sąvoka skiriasi nuo pirmiau aiškintos užimtumo sąvokos:

- darbo sąvokai priskiriamas to paties asmens antras, trečias ir t. t. darbas. Asmens antras, trečias ir t. t. darbas gali būti atliekamas ataskaitiniu laikotarpiu (dažniausia savaitė) paeiliui arba, jei asmuo dirba dieną ir vakarais, – paraleliai;

⁽¹⁾ 2000 m. rugsėjo 7 d. Komisijos reglamentas (EB) Nr. 1897/2000, įgyvendinantis Tarybos reglamentą (EB) Nr. 577/98 dėl darbo jėgos atrankinio tyrimo organizavimo Bendrijoje, apibrėžiant nedarbo sąvoką (OL L 228, 2000 9 8, p. 18).

- b) kita vertus, darbo sąvokai nepriskiriami laikinai nedirbantys asmenys, kurie nėra nutraukę oficialių ryšių su darbovieta pagal užtikrinimą, kad asmuo grįš į darbą, arba pagal susitarimą dėl grįžimo į darbą datos. Toks darbdavio ir asmens susitarimas dėl laikino atleidimo ar nedarbo dėl mokymų sistemoje nelaikomas darbu.

Darbas ir gyvenamoji vieta

- 11.24. Darbas šalies ekonominėje teritorijoje yra tiesioginis arba netiesioginis asmens (jis gali būti kitos ekonominės teritorijos rezidentas) ir šalies institucinio vieneto rezidento susitarimas.

Norint įvertinti vidaus ekonominės veiklos darbo sąnaudas, atsižvelgiama tik į institucinio vieneto gamintojo rezidavimo vietą, nes tik gamintojai rezidentai prisideda prie bendrojo vidaus produkto.

- 11.25. Be to:

- a) darbas įtraukiamas į ekonominės teritorijos darbų apskaitą, kai gamintojo rezidento samdomieji darbuotojai laikinai dirba kitoje ekonominėje teritorijoje ir kai dėl tų darbų pobūdžio ir trukmės negalima jo laikyti toje kitoje teritorijoje esančiu menamu vienetu rezidentu;
- b) darbas neįtraukiamas į ekonominės teritorijos darbų apskaitą, kai jis atliekamas instituciniams vienetams nerezidentams, t. y. vienetams, kurių pagrindiniai interesai yra kitoje šalyje ir kurie neketina metus ar ilgiau aktyviai veikti vidaus teritorijoje;
- c) darbas, kurį atlieka tarptautinių organizacijų darbuotojai ir vietiniai užsienio ambasadų pasamdyti darbuotojai, netraukiamas į apskaitą, nes tie įdarbinantys vienetai nėra rezidentai.

NEAPSKAITYTA EKONOMIKA

- 11.26. Tiesiogiai neapskaitomos gamybinės veiklos vertė iš esmės priskiriama nacionalinių sąskaitų gamybos sričiai. Priskiriami šie trys tokios veiklos tipai:

- a) neteisėta veikla, kai šalis sudaro ekonominį sandorį savo noru;
- b) slapta veikla, kai sandoriai neprieštarauja įstatymams, tačiau apie juos nepranešama norint išvengti oficialių tyrimų;
- c) veikla, kuri apibūdinama kaip neoficiali, kai paprastai apie ją nėra jokių įrašų.

Iš esmės atlygis tokiems darbuotojams priskiriamas prie darbo pajamų arba mišriųjų pajamų. Skaičiuojant santykį ir rengiant kitus statistinius duomenis į šį koregavimą reikėtų atsižvelgti vertinant užimtumo ir su savarankiškai dirbančiais asmenimis susijusius duomenis.

Neteisėta veikla, kai kuri nors šalis dalyvauja ne savo noru (pvz., vagystė), nėra ekonominis sandoris, todėl ji nepriskiriama gamybos sričiai.

BENDRAS DIRBTŲ VALANDŲ SKAIČIUS

- 11.27. *Apibrėžtis.* Bendras dirbtų valandų skaičius – gamybos srityje per ataskaitinį laikotarpį samdomojo darbuotojo arba savarankiškai dirbančio asmens faktiškai dirbtų valandų agreguota suma.

Atsižvelgiant į tai, jog samdomųjų darbuotojų apibrėžtis plati: jai priskiriami laikinai nedirbantys, tačiau oficialių ryšių su darbovieta nenutraukę asmenys, taip pat ne visą darbo dieną dirbantys asmenys, todėl našumui apskaičiuoti tinkamas rodiklis – bendras dirbtų valandų skaičius, o ne dirbančiųjų skaičius.

Bendras dirbtų valandų skaičius yra tinkamiausias darbo sąnaudų rodiklis nacionalinėse sąskaitose.

Faktiškai dirbtų valandų apibrėžimas

- 11.28. Bendras faktiškai dirbtų valandų skaičius apima darbo, susijusio su gamyba, valandų skaičių, be to, tai darbo valandos, kurias galima apibrėžti remiantis nacionalinių sąskaitų gamybos sritimi. 2008 m. gruodžio mėn. aštuonioliktosios tarptautinės darbo statistikų konferencijos patvirtintoje Rezoliucijoje dėl kiekybinio darbo laiko

vertinimo ⁽¹⁾ pateikiamu TDO standartu faktiškai dirbtos valandos apibrėžiamos kaip laikas, kurį asmuo per nurodytą ataskaitinį laikotarpį praleidžia vykdydamas veiklą, susijusią su prekių ir paslaugų gamyba. Šioje rezoliucijoje dirbtos valandos apibrėžiamos taip:

- 1) visų rūšių darbo, kuris gali būti atliekamas įvairių tipų vietose, atveju pagal įvairius darbo ir atlygio susitarimus (darbas pagal darbo sutartį ar neapmokamas darbas) nustatomos faktiškai dirbtos valandos;
- 2) faktiškai dirbtos valandos nesusijusios su administracinėmis ar teisinėmis sąvokomis, todėl taikomos visiems dirbantiems asmenims, jos gali būti įprastinės arba sutartinės dirbtos valandos arba viršvalandžiai;
- 3) faktiškai dirbtų valandų statistiniams duomenims priskiriama:
 - a) tiesiogiai su gamyba susijusios faktiškai dirbtos valandos įprastiniu darbo laikotarpiu;
 - b) mokymuose praleistos apmokamos darbo valandos;
 - c) papildomai po įprastinio darbo laikotarpio dirbtos valandos, vadinamos viršvalandžiais. Pažymėtina, kad dirbti viršvalandžiai įtraukiami net jei už juos nemokama;
 - d) laikas, praleistas vykdant tokias užduotis, kaip darbo vietos paruošimas, remonto ir priežiūros darbai, įrankių paruošimas ir valymas, taip pat kvitų, darbo laiko apskaitos žiniaraščių ir atskaitų rengimas;
 - e) laikas, kai darbo dienos metu laukiama ar budima dėl trumpalaikių trikdžių, pvz., darbo trūkumo, įrenginių gedimo ar nelaimingo atsitikimo, arba laikas, kai darbo vietoje laikas leidžiamas nieko nedirbant, tačiau už kurį mokama pagal darbo sutartį;
 - f) trumpus poilsio laikotarpius darbo dienos metu atitinkantis laikas, įskaitant pertraukėles;
 - g) susitarimai dėl budėjimo. Kai budima ne darbo vietoje, pvz., namuose, laikas priskiriamas faktiškai dirbtoms valandoms, priklausomai nuo to, kiek buvo apribota su darbu nesusijusi asmens veikla ir judėjimas;
 - h) gynybos pajėgų darbuotojų, įskaitant šauktinius, dirbtos valandos statistiniams duomenimis priskiriamos net jei tokie darbuotojai nepatenka į šalies darbo jėgos tyrimo aprėptį.
- 4) Faktiškai dirbtų valandų statistiniams duomenims nepriskiriama:
 - a) apmokėtos valandos, kai nebuvo dirbama, pvz., apmokamos metinės atostogos, apmokamos valstybinės švenčių dienos, apmokamos ligos dienos, atostogos vaiko priežiūrai, streikai, trumpos atostogos dėl apsilankymo pas gydytoją ir pan., darbo sustabdymas dėl blogo oro;
 - b) pietų pertraukos;
 - c) laikas, praleistas vykstant iš namų į darbą ir atvirkščiai, tačiau tokio važiavimo metu atliekamas darbas įskaičiuojamas;
 - d) švietimas, išskyrus mokymus.

Tarptautinės darbo statistikų konferencijos 2008 m. gruodžio mėn. Rezoliucijoje dėl kiekybinio darbo laiko vertinimo ⁽²⁾ šie kriterijai apibrėžti išsamiau.

- 11.29. Bendras dirbtų valandų skaičius yra per ataskaitinį laikotarpį ekonominėje teritorijoje samdomojo darbuotojo arba savarankiškai dirbančio asmens agreguota faktiškai dirbtų valandų suma:
- a) įskaitant darbą ne ekonominėje teritorijoje instituciniam vienetui rezidentui darbdaviui, kuris ten neturi pagrindinių ekonominių interesų;
 - b) neįskaitant darbo instituciniam vienetui užsienio darbdaviui, kuris ekonominėje teritorijoje neturi pagrindinių ekonominių interesų.

⁽¹⁾ http://www.ilo.org/global/statistics-and-databases/standards-and-guidelines/resolutions-adopted-by-international-conferences-of-labour-statisticians/WCMS_112455/lang-en/index.htm

⁽²⁾ http://www.ilo.org/global/statistics-and-databases/standards-and-guidelines/resolutions-adopted-by-international-conferences-of-labour-statisticians/WCMS_112455/lang-en/index.htm

- 11.30. Daugelyje bendrovių tyrimų nurodomos apmokėtos, o ne dirbtos valandos. Tokiu atveju kiekvienai darbo grupei dirbtos valandos turi būti apskaičiuotos naudojantis visa turima informacija apie apmokamas atostogas ir pan.
- 11.31. Verslo ciklo analizei gali būti naudinga koreguoti bendrą dirbtų valandų skaičių, nustačius įprastinį darbo dienų per metus skaičių.

VISOS DARBO DIENOS EKVIVALENTAS

- 11.32. *Apibrėžtis.* Užimtumas pagal visos darbo dienos ekvivalentą, kuris yra lygus visos darbo dienos ekvivalento darbų skaičiui, apibrėžiamas kaip bendras dirbtų valandų skaičius, jį padalijus iš metinio visą darbo dieną dirbtų darbų vidutinio valandų skaičiaus toje ekonominėje teritorijoje.
- 11.33. Iš šios apibrėžties nebūtinai matyti, kaip vertinama ši sąvoka: visos darbo dienos trukmė ilgainiui keitėsi ir skiriasi priklausomai nuo ekonominės veiklos rūšies, todėl kiekvienoje darbo grupėje naudojami metodai, kuriais remiantis nustatomas vidutinis santykis ir valandų vidurkis, kurį išdirba dirbantys mažiau negu visą darbo dieną. Kiekvienoje darbo grupėje pirmiausia turi būti apskaičiuota įprastos darbo savaitės trukmė. Tam tikros ekonominės veiklos vienetų darbo grupė gali būti apibūdinta pagal lytį ir darbo rūšį. Dirbtų valandų skaičius, dėl kurio susitarta sutartyje, samdomųjų darbuotojų atveju yra tinkamas kriterijus tokiems skaičiams nustatyti. Visos darbo dienos ekvivalentas apskaičiuojamas atskirai kiekvienai darbo grupei, tada duomenys sudedami.
- 11.34. Geriausias darbo sąnaudų rodiklis – bendras dirbtų valandų skaičius, tačiau jei tokios informacijos nėra, tinkamiausia atsižvelgti į visos darbo dienos ekvivalentą: jį lengviau apskaičiuoti, juo naudojantis lengviau atlikti tarptautinius palyginimus su šalimis, kuriose užimtumą galima apskaičiuoti tik pagal visos darbo dienos ekvivalentą.

SAMDOMŪJŲ DARBUOTOJŲ DARBO SĄNAUDOS, KAI MOKAMAS PASTOVUS ATLYGIS

- 11.35. *Apibrėžtis.* Tos pačios rūšies darbo sąnaudų ir kvalifikacijų baziniu laikotarpiu atveju pagal samdomųjų darbuotojų darbo sąnaudas, esant pastoviam atlygiui, apskaičiuojamos esamos darbo sąnaudos, kurios vertinamos pagal atlygio darbuotojams lygį pasirinktu baziniu laikotarpiu.
- 11.36. Remiantis atlygiu darbuotojams galiojančiomis kainomis, jį padalijus iš samdomųjų darbuotojų darbo sąnaudų, esant pastoviam atlygiui, galima nustatyti numanomą atlygio kainų indeksą, kurį galima palyginti su numanomu galutinio naudojimo kainų indeksu.
- 11.37. Samdomųjų darbuotojų darbo sąnaudų, esant pastoviam atlygiui, sąvokos tikslas – apibūdinti darbo jėgos sudėties pokyčius, pvz., nuo mažiau apmokamų iki geriau apmokamų darbuotojų. Reikia atlikti kiekvienos ekonominės veiklos rūšies analizę, kad šioji būtų veiksminga.

NAŠUMO VERTINIMAS

- 11.38. *Apibrėžtis.* Našumas – gamybos proceso metu pagamintos produkcijos rodiklis, išreikštas sąnaudų vienetu. Pavyzdžiui, darbo našumas dažniausiai apskaičiuojamas kaip produkcijos ir dirbtų valandų santykis (sąnaudos). Todėl ypač svarbu, kad tyrimuose, kuriuose produkcija pagrįsta nacionalinių sąskaitų rodikliais, naudojamų darbo rodiklių sąvokos ir aprėptis atitiktų nacionalines sąskaitas.

12 SKYRIUS

KETVIRTINĖS NACIONALINĖS SĄSKAITOS

IVADAS

- 12.01. Šiame skyriuje nustatomi pagrindiniai ketvirtinių nacionalinių sąskaitų principai ir savybės.
- 12.02. Ketvirtinės nacionalinės sąskaitos – nacionalinės sąskaitos, kurių atskaitinis laikotarpis yra ketvirtis. Tai integruotų ketvirtinių rodiklių sistema. Ketvirtinės nacionalinės sąskaitos sudaro išsamią apskaitos sistemą, pagal kurią ekonominiai rodikliai gali būti rengiami ir kas ketvirtį pateikiami ekonominei analizei, sprendimų priėmimui ir politikos formavimui pritaikyta forma.
- 12.03. Ketvirtinėms nacionalinėms sąskaitoms taikomi tie patys principai, apibrėžtys ir struktūra, kaip ir metinėms nacionalinėms sąskaitoms. Rengiant ketvirtines nacionalines sąskaitas vartojamos metinių nacionalinių sąskaitų sąvokos, jei šiame skyriuje nenurodyta kitaip.
- 12.04. Ketvirtinės nacionalinės sąskaitos sudaro visa sąskaitų ir balansų seka. Praktiškai, dėl su duomenų prieinamumu, laiku ir išteklių susijusių apribojimų ketvirtinės nacionalinės sąskaitos paprastai yra ne tokios išsamios kaip metinės nacionalinės sąskaitos.

Palyginti su metinėmis nacionalinėmis sąskaitomis, ketvirtinių nacionalinių sąskaitų aprėptis yra labiau ribota. Jose daugiausia dėmesio skiriama BVP vertinimui, prekių ir paslaugų pasiūlos ir jų naudojimo vertinimui ir pajamų formavimui. Taip pat jose nedaug informacijos apie ekonominės veiklos rūšis ir įvairių kategorijų sandorius. Tai rodo kompromisą tarp sąskaitų savalaikiškumo ir aprėpties, išsamumo ir patikimumo.

- 12.05. Ketvirtinės nacionalinės sąskaitos yra dažniau rengiamos ir skelbiamos nei metinės nacionalinės sąskaitos. Jos leidžia anksti apžvelgti ekonominius pokyčius ir gali būti naudojamos ankstyviems metinių nacionalinių sąskaitų įvertinimams gauti.
- 12.06. Dėl ketvirčio periodiškumo ketvirtinių nacionalinių sąskaitų statistikos laiko eilutėse galima pastebėti sezoninių svyravimų ir joms poveikio gali turėti kalendoriniai įvykiai. Sezoniniai svyravimai išlyginami taikant sezoninio ir kalendorinio koregavimo procedūrą.
- 12.07. Ketvirtinės nacionalinės sąskaitos rengiamos remiantis labiau ribotais duomenų šaltiniais nei metinės nacionalinės sąskaitos, o jas rengiant reikia taikyti daugiau statistinių ir ekonometrinių metodų. Ketvirtinės nacionalinės sąskaitos rengiamos dvejopai – naudojant tiesioginį arba netiesioginį metodą.
- 12.08. Tiesioginio metodo taikymas priklauso nuo galimybės kas ketvirtį naudoti panašiais duomenų šaltiniais kaip ir rengiant metines sąskaitas; pagal šį metodą taikomi panašūs rengimo metodai. Netiesioginis metodas pagrįstas statistiniais ir ekonometriniais apytikslės vertės nustatymo metodais, kai interpoliacijai ir ekstrapoliacijai iš metinių įvertinimų atlikti naudojami metinių sąskaitų ir trumpojo laikotarpio rodikliai. Vieno iš tų sąskaitų rengimo metodų pasirinkimas priklauso nuo to, ar lengvai galima gauti metinėms sąskaitoms rengti naudotą informaciją tuo pačiu formatu ketvirtinėms sąskaitoms rengti.
- 12.09. Ketvirtinių nacionalinių sąskaitų paskirtis kitokia nei metinių nacionalinių sąskaitų. Ketvirtinėse nacionalinėse sąskaitose daugiausia dėmesio skiriama trumpalaikiams ūkio pokyčiams ir remiantis nacionalinių sąskaitų sistema pateikiamas nuoseklus tokių pokyčių įvertinimas. Dėmesys atkreipiamas į augimo tempą per tam tikrą laiką ir jo savybes, tokias kaip greitėjimas, lėtėjimas, arba į krypties pokytį. Metinėse nacionalinėse sąskaitose daugiausia dėmesio skiriama ūkio lygiui ir struktūrai bei augimo tempui.

Ketvirtinės nacionalinės sąskaitos labiau nei metinės nacionalinės sąskaitos tinka verslo ciklų analizei atlikti, nes iš metinių duomenų nematyti trumpalaikių ekonominių pokyčių.

- 12.10. Ketvirtinės nacionalinės sąskaitos gali būti naudojamos metinėms nacionalinėms sąskaitoms rengti. Jos padeda didinti metinių nacionalinių sąskaitų patikimumą ir savalaikiškumą, o kai kuriose šalyse metinės nacionalinės sąskaitos tiesiogiai sudaromos agregavus metų ketvirtines nacionalines sąskaitas. Iš tokios skirtingos paskirties matyti duomenų prieinamumo ir sąskaitų rengimo skirtumai.
- 12.11. Ketvirtinėms nacionalinėms sąskaitoms rengti reikalingi įvairūs duomenys, kaip antai gamybos, kainų, užimtumo ir išorės prekybos trumpojo laikotarpio statistiniai duomenys, verslo ir vartotojų pasitikėjimo rodikliai bei administraciniai duomenys, tokie kaip PVM pajamos. Palyginus su šiais rodikliais, ketvirtinėmis nacionalinėmis sąskaitomis užtikrinama:

- a) didesnė apimtis;

- b) išsamumas;
 - c) darni nacionalinių sąskaitų sistema;
 - d) derėjimas su nacionalinių sąskaitų sąvokomis ir duomenimis;
 - e) palyginamumas tarptautiniu mastu remiantis tarptautine metodologija – 2008 m. nacionaline sąskaitų sistema (NSS).
- 12.12. Ketvirtinių nacionalinių sąskaitų aprėptis atitinka metinių nacionalinių sąskaitų aprėptį – jas sudaro visa sąskaitų seka ir atitinkami agreguoti rodikliai, taip pat išteklių ir panaudojimo sistema. Vis dėlto dėl mažesnio informacijos prieinamumo ir sąskaitų rengimo kas ketvirtį, ketvirtinės nacionalinės sąskaitos paprastai būna mažesnės aprėpties ir apimties.

Ketvirtinės nacionalines sąskaitas sudaro:

- a) pagrindiniai agreguoti rodikliai (įskaitant užimtumo ir gyventojų skaičiaus duomenis);
- b) finansinės ir nefinansinės sąskaitos pagal institucinį sektorių;
- c) mažiau išsamus pagrindinių agreguotų rodiklių (bendroji pridėtinė vertė, galutinio vartojimo išlaidos, bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas, prekių ir paslaugų importas ir eksportas, užimtumas) suskirstymas ir
- d) supaprastinta sąskaitų seka.

Rengiant sąskaitas tuos elementus naudinga papildyti supaprastinta išteklių ir panaudojimo sistema.

SPECIFINĖS KETVIRTINIŲ NACIONALINIŲ SĄSKAITŲ SAVYBĖS

12.13. Ketvirtinės nacionalines sąskaitas rengiant itin svarbūs rengimo klausimai:

- a) duomenų įrašymo į sąskaitas laikas;
- b) išankstiniai įverčiai;
- c) balansavimas ir lyginamoji analizė;
- d) grandininio metodu susieti apimties matai ir
- e) sezoninis ir kalendorinis koregavimas.

Duomenų įrašymo į sąskaitas laikas

12.14. Ketvirtinėms nacionalinėms sąskaitoms taikomos tokios pat duomenų įrašymo į sąskaitas laiko taisyklės kaip ir metinėms nacionalinėms sąskaitoms. Tačiau dėl trumpesnio duomenų įrašymo į sąskaitas laikotarpio išskyla tam tikrų su duomenų įrašymo laiku susijusių skaičiavimo problemų. Tai visų pirma turi poveikį šiems rodikliams:

- a) nebaigtos gamybos;
- b) veiklos, kuri daugiausia vykdoma tam tikrais metų laikotarpiais, ir
- c) retų mokėjimų.

12.15. Rengiant ketvirtinės nacionalines sąskaitas svarbu įrašyti veiklos ir srautų, daugiausia vykdomų tam tikrais metų laikotarpiais, duomenis. Tačiau tokios kas ketvirtį vertinamos veiklos, kaip žemės ūkio produkcija, statyba ir turizmas, apimtis priklauso nuo išorės veiksnių, kaip antai oro sąlygos ir valstybinės šventės. Laikini ketvirčio veiksniai gali turėti poveikio darbo užmokesčio mokėjimui, mokesčiams, socialinėms išmokoms ir dividendams (pvz., kai metinė premija sumokama per vieną mėnesį). Dėl klaidų nustatant tinkamą tokių įvykių laiką ir apimtį gali būti klaidingai apskaičiuojamas ketvirčio augimas.

Nebaigta gamyba

12.16. Nebaigta gamyba – nebaigta gaminti produkcija, kuri dar neparuošta tiekti. Gamyba laikoma nebaigta, kai ji tęsiasi ilgiau nei vieną laikotarpį. Ilgi gamybos ciklai būna susiję su žemės ūkiu, statyba, mašinų ir automobilių gamyba, laivų statyba, paslaugų, susijusių su programinės įrangos kūrimu, architektūra, filmo statymu ar didelio sporto renginio organizavimu, teikimu. Tokie ilgi gamybos procesai dažnai yra susiję su tarpiniais mokėjimais ir ypač būdingi tokiais veiklais kaip laivų statyba, orlaivių gamyba, vyno gamyba ir reklamos kūrimas.

Vertinant tokią gamybą procesą reikia suskirstyti į kelis laikotarpius. Tai sunkiau padaryti rengiant ketvirtines nacionalines sąskaitas nei rengiant metines nacionalines sąskaitas. Tačiau tie patys principai taikomi nebaigtą gamybą vertinant kas ketvirtį ir kas metus.

Veikla, kuri daugiausia vykdoma tam tikrais metų laikotarpiais

12.17. Produkcijos priskyrimas pagal per tam tikrą laiką patirtas sąnaudas yra įprastas būdas galutinę produkciją priskirti tam tikriems laikotarpiams kaupiamuoju principu, tačiau ne visada jis yra visapusiškai taikomas. Produkcija neturėtų būti priskirta laikotarpiams, kuriais gamyba nevykdoma, net jeigu ir patiriama sąnaudų. Tai taikoma naudojimosi kapitalu sąnaudoms, pvz., įrangos nuomos įmokoms. Tokia situacija galima ir žemės ūkyje, kai tam tikru laikotarpiu gamyba nėra vykdoma. Maisto perdirbimo pramonėje, kuri yra priklausoma nuo nuimto derliaus, taip pat gali būti laikotarpių, per kuriuos nėra pagaminama produkcijos.

Reti mokėjimai

12.18. Reti mokėjimai veiklą vykdant ištikus metus – mokėjimai, atliekami kartą metuose arba dalimis kelis kartus per metus. Tokių mokėjimų pavyzdžiais gali būti dividendai, palūkanos, mokesčiai, subsidijos ir premijos samdomiesiems darbuotojams, kaip antai metų pabaigos premijos arba atostogų priemokos. Visi tokie paskirstomieji sandoriai įrašomi kaupiamuoju principu, kai buvo pareikštas reikalavimas, o ne kai buvo atliktas mokėjimas. Duomenų įrašymo į sąskaitas laiko klausimas taip pat svarbus ir rengiant metines nacionalines sąskaitas, nes kai kurie mokėjimai gali būti iš dalies susiję su kitais finansinės apskaitos metais.

12.19. Kad būtų galima spręsti šiuos laiko fiksavimo klausimus, skiriamos dvi mokėjimų kategorijos:

- a) mokėjimai, kurie yra tik *ad hoc* pobūdžio, turi būti įrašomi prie to laikotarpio, kuriuo jie buvo faktiškai atlikti. Pavyzdžiui, dividendai paprastai nustatomi tik kai uždaromos mokestinių metų sąskaitos ir jie gali būti nesusiję su įmonės tų metų pelnu;
- b) mokėjimai, kurie yra nuolatos susiję su tam tikru laikotarpiu (pvz., kaupti praėjusį laikotarpį ar per kelis finansinės apskaitos laikotarpius) turi būti priskiriami prie laikotarpį, kuriais jie buvo kaupti. Tokių mokėjimų pavyzdžiai – pajamų mokesčiai ir mokesčiai produktams, kurie gali būti renkami kitą laikotarpį.

12.20. Tokiais atvejais taikyti kaupiamąjį principą ketvirčio duomenims gali būti itin sudėtinga, todėl būtini alternatyvūs metodai, kaip antai koreguotų grynujų pinigų įplaukų metodas, arba tokius mokėjimus reikia priskirti tam tikriems laikotarpiams taip, kad būtų kuo mažiau iškraipomos laiko eilučių savybės.

Išankstiniai įverčiai

12.21. Ketvirtinės nacionalinės sąskaitos leidžia apžvelgti ūkio padėtį netrukus po ataskaitinio ketvirčio pabaigos. Tokios informacijos prieinamumas kuo anksčiau yra svarbus nustatant ir vertinant ekonomikos tendencijas. Dėl šios priežasties statistikos institucijos vis dažniau rengia pagrindinių makroekonominių agreguotų rodiklių, įskaitant BVP augimo ir ketvirtinių nacionalinių sąskaitų rodiklių, išankstinius įverčius.

12.22. Išankstinis įvertis – pirmas (anksčiausiai gaunamas) paskiausio ataskaitinio laikotarpio ekonominio kintamojo įvertis. Išankstinis įvertis paprastai apskaičiuojamas remiantis neišsamiais duomenimis, tačiau jį rengiant naudojami tie patys statistiniai ar ekonometriniai modeliai, kaip ir rengiant įprastinius įverčius. Rengiant išankstinius įverčius naudojama kiek galima daugiau duomenų. Išankstinių ir įprastų įverčių skirtumai:

- a) savalaikiškumas – išankstiniai įverčiai pateikiami anksčiau nei įprastiniai;
- b) tikslumas – savalaikiškumas ir tikslumas yra suderinti. Išankstiniai įverčiai paprastai yra mažiau tikslūs nei įprastiniai įverčiai;
- c) aprėptis – kintamųjų, kurių išankstiniai įverčiai rengiami, skaičius paprastai yra mažesnis nei įprastinių įverčių atveju;
- d) informacija – išankstiniai įverčiai rengiami remiantis mažesniu informacijos kiekiu. Dažnai informacija, susijusi su įprastiniais įverčiais, nėra visiškai prieinama;
- e) vertinimo metodas – dėl nepakankamų duomenų išankstiniai įverčiai labiau grindžiami ekonometriniais metodais ir prielaidomis.

Ketvirtinių nacionalinių sąskaitų balansavimas ir lyginamoji analizė

12.23. Ketvirtinės nacionalinės sąskaitos yra suderinti sąskaitų rinkiniai, rengiami ketvirtinių duomenų pagrindu. Jie yra neatsiejama nacionalinių sąskaitų sistemos dalis ir atitinka metines sąskaitas.

- 12.24. Ketvirtinių sąskaitų vidinis nuoseklumas užtikrinamas derinant išteklių ir panaudojimo įverčius rengiant sąskaitas ketvirtinių duomenų pagrindu. Ketvirtinių ir metinių nacionalinių sąskaitų nuoseklumas užtikrinamas lyginant ketvirtines nacionalines sąskaitas su metinėmis sąskaitomis arba metines sąskaitas rengiant remiantis ketvirtinėmis sąskaitomis.

Balansavimas

- 12.25. Balansavimo procesas yra neatskiriama nacionalinių sąskaitų rengimo dalis. Jį atliekant tinkamai panaudojami skirtingi informacijos šaltiniai, kuriais grindžiami skirtingi sąskaitų rodikliai. Bendriausia prasme balansavimu siekiama skirtingais BVP ir kitų sąskaitų dalių apskaičiavimo metodais gautiems pagrindiniams statistiniams duomenims taikyti išteklių ir panaudojimo sistemą ir taip veiksmingai panaudoti visą turimą informaciją.

- 12.26. Metinėms sąskaitoms taikomi balansavimo principai ir procedūros taikomi ir ketvirtinėms sąskaitoms, pasitelkiant papildomas procedūras, susijusias su jų rengimu kas ketvirtį. Šios papildomos procedūros atskleidžia šias ketvirtinių sąskaitų savybes:

- a) pagal sezoną pakoreguotų ir nepakoreguotų duomenų suderinamumo užtikrinimas;
- b) galiojančių kainų ir apimties matų suderinamumo užtikrinimas;
- c) su skirtingais BVP apskaičiavimo metodais susijusių rodiklių derinimas.

Supaprastinta ketvirtinė išteklių ir panaudojimo sistema būtų naudinga balansuojant ketvirtines nacionalines sąskaitas. Kai metinės išteklių ir panaudojimo lentelės rengiamos reguliariai, ketvirtinės išteklių ir panaudojimo lentelės gali būti tiksliai siejamos su jomis kaip balansavimo ir lyginamosios analizės proceso dalis.

Ketvirtinių ir metinių sąskaitų suderinamumas – lyginamoji analizė

- 12.27. Ketvirtinių sąskaitų derinimas su metinėmis sąskaitomis gali būti atliekamas dviem būdais:

- a) ketvirtines sąskaitas gretinant su metinėmis sąskaitomis (lyginamoji analizė);
- b) metines sąskaitas rengiant pagal ketvirtines sąskaitas.

- 12.28. Neatitikimai tarp ketvirtinių ir metinių sąskaitų atsiranda daugiausia dėl skirtingų šaltinių ir informacijos iš bendrų šaltinių prieinamumo.

- 12.29. Ketvirtiniams ir atitinkamiems metiniams agreguotiems rodikliams suderinti gali būti naudojami įvairūs metodai.

Geriausias metodas – nustatyti skirtumų priežastis ir naudojantis visa turima informacija parengti naujus, suderintus ketvirtinius ir metinius agreguotus rodiklius.

Lyginamosios analizės metodais, kurie yra įvairūs – nuo paprastų matematinio koregavimo metodų iki sudėtingų statistinių arba ekonometrinių procedūrų – užtikrinamas dviejų agreguotų rodiklių rinkinių nuoseklumas, vieną rinkinį laikant standartu, o kitą derinant prie jo. Lyginamosios analizės metodais siekiama užtikrinti dviejų agreguotų rodiklių rinkinių ataskaitinį nuoseklumą svyravimų perteikimo atžvilgiu arba pagal kitus aiškiai nustatytus kriterijus.

Lyginamoji analizė yra neatsiejama nacionalinių sąskaitų rengimo dalis ir iš esmės turėtų būti atliekama išsamiausių rengimo lygmeniu. Praktiškai tai gali reikšti, kad skirtingų eilučių lyginamoji analizė atliekama etapais, kai tam tikrų eilučių, kurioms jau atlikta lyginamoji analizė, duomenys yra naudojami kitoms eilutėms apskaičiuoti, ir tada antrą arba trečią kartą atliekama lyginamoji analizė.

- 12.30. Lyginamuoju standartu laikant ketvirtinius agreguotus rodiklius, metiniai agreguoti rodikliai gaunami pridėjus atitinkamus ketvirtinius duomenis. Taip užtikrinamas suderinamumas.

- 12.31. Labai dažnai ketvirtiniai ir metiniai agreguoti rodikliai derinami kartu naudojant abu lyginamosios analizės metodus. Pavyzdžiui, preliminarūs metiniai įverčiai gali būti gaunami agregavus ketvirtinius duomenis, ir tik gavus metinę informaciją ir patikslinus metinius agreguotus rodiklius, taikomas metinis lyginamasis standartas siekiant patikslinti atitinkamus ketvirtinius duomenis.

Grandininis metodu susieti kainų ir apimties pokyčio matai

- 12.32. Rengiant metines nacionalines sąskaitas, kainų ir apimties pokyčio matas iš esmės grindžiamas metiniu grandininio indeksu. Siekiant nuoseklumo, ketvirtiniai kainų ir apimties pokyčio matai turi atitikti grandininio metodu susietus metinius matus.

- 12.33. Kad ketvirtinių ir metinių nacionalinių sąskaitų kainų ir apimties matai būtų nuoseklūs, reikia, kad metiniai duomenys būtų parengti pagal ketvirtinius arba kad ketvirtiniai duomenys atitiktų metinius atliekant lyginamąją analizę. Taip yra netgi tada, kai laikomasi pagrindinio reikalavimo, kad ketvirtiniai ir metiniai duomenys būtų pagrįsti tais pačiais rengimo ir pateikimo metodais, pvz., naudojama ta pati indeksavimo formulė, baziniai metai ir ataskaitinis laikotarpis. Visiškas suderinamumas beveik neįmanomas, nes ketvirtiniai indeksai dėl indeksų matematinės išraiškos paprastai nerodo visiškai vienodo augimo kaip atitinkami metiniai indeksai.
- 12.34. Nors ketvirtiniai grandininio metodu susieti apimties matai galėtų būti gaunami kas ketvirtį taikant grandininio susiejimo metodą, šitaip siejama iš esmės turi būti tik kartą per metus. Ketvirtiniai apimties matai yra kasmet susiejami grandininio metodu.
- 12.35. Ketvirtinių nacionalinių sąskaitų grandininio metodu susietos apimties eilutės – ketvirtinis apimties pokytis, gautas remiantis praėjusių metų kainų metiniais vidurkiais. Ketvirtiniai apimties indeksai kasmet grandininio metodu gali būti susieti trimis būdais:
- a) metinio persidengimo metodu;
 - b) vieno ketvirčio persidengimo metodu;
 - c) metų metodu.
- Kai laiko eilutės sudaromos taikant vieną iš trijų grandininio susiejimo metodų, gautose eilutėse paprastai atsiranda struktūros lūžių, kurių poveikį lemia pasirinktas susiejimo metodas ir kainos struktūros pokytis per laiką.
- 12.36. Taikant metinio persidengimo metodą, naudojama atitinkamų ankstesnių metų vidutinė metinė vertė tų metų kainomis. Taip gaunami ketvirtinių apimties matų metiniai agreguoti rodikliai, kurie visiškai atitinka savarankiškai gautas grandininio metodu susietas metinių nacionalinių sąskaitų eilutes. Be to, lūžiai nedaro poveikio tų pačių kalendorinių metų (nuo pirmo iki ketvirto ketvirčio) pokyčio rodikliui (palyginti su ankstesniu ketvirčiu). Tačiau apimties eilutes veikia lūžiai tarp ketvirto metų ketvirčio ir pirmo kitų metų ketvirčio, kurie taip pat turi poveikio atitinkamam ketvirčio (palyginti su ankstesniu ketvirčiu) pokyčio rodikliui.
- 12.37. Priešingai, taikant vieno ketvirčio persidengimo metodą paprastai gaunami neiškreipti kiekvieno metų ketvirčio (palyginti su ankstesniu ketvirčiu) pokyčio rodikliai, nes grandininio susiejimo metodas yra susijęs su atitinkamų ankstesnių metų ketvirto ketvirčio apimtimi tų metų vidutinėmis kainomis. Tačiau priešingai nei metinio persidengimo metodas, taikant vieno ketvirčio persidengimo metodą gaunamos ketvirčio grandininio metodu susietos eilutės, kurios skiriasi nuo savarankiškai gautų grandininio metodu susietų metinių nacionalinių sąskaitų eilučių.
- 12.38. Taikant metų grandininio susiejimo metodą, gaunami neiškreipti visų ketvirčių (palyginti su ankstesnių metų tuo pačiu ketvirčiu) augimo rodikliai, nes grandininio susiejimo metodas yra susijęs su atitinkamų ankstesnių metų to paties ketvirčio apimtimi tų metų vidutinėmis kainomis. Tačiau taikant šį metodą, kiekvieno ketvirčio rezultatus veikia struktūriniai lūžiai, todėl lūžis veikia kiekvieną ketvirčio (palyginti su ankstesniu ketvirčiu) pokyčio rodiklį. Taigi, metų metodas daugiausiai poveikio turi su metais susijusioms eilutėms.
- 12.39. Jei pakeičiamumo poveikis (apimties pokytis dėl kainos struktūros pasikeitimo) per metus yra labai nedidelis, taikant minėtuosius tris metodus ketvirčio apimčiai susieti grandininio metodu gaunami labai panašūs rezultatai.
- Dėl praktinių priežasčių (ketvirčio augimo apimties atitiktis metinei grandininio metodu susietai augimo apimčiai ir skaičiavimo paprastumo ir skaidrumo) metinis persidengimo metodas laikomas tinkamiausiu.

Sezoninis ir kalendorinis koregavimas

- 12.40. Sezoniskumas – nuolat tuo pačiu metų laikotarpiu pasikartojantis reiškinys.

Jo pavyzdys – ledų prekyba vasarą. Nuolat pasikartojančių įvykių poveikis per metus sumažinamas koreguojant pagal sezoną, o nereguliarių įvykių poveikis lieka nepakitęs. Koreguojant pagal sezoną leidžiama naudoti skirtingo ilgio mėnesių ir ketvirčių eilutes. Pagal sezoną pakoreguoti rezultatai atspindi įprastus ir pasikartojančius įvykius per ištikus metus, kuriais jie vyksta. Pagal sezoną pakoreguotos eilutės aiškiau nei pagal sezoną nepakoreguotos eilutės parodo, pavyzdžiui:

- a) tendencijos pokyčius ir
- b) esmines verslo ciklo permainas.

- 12.41. Kalendorinis poveikis – poveikis laiko eilutėms, kurį daro:

- a) darbo ir prekybos dienų skaičius ir išsidėstymas;
- b) kilnojamosios ir nekilnojamosios šventės;
- c) keliamieji metai ir kiti kalendoriniai reiškiniai, kaip antai tarpšventinės nedarbo dienos.

- 12.42. Dėl sezoninio ir kalendorinio poveikio ketvirtinių nacionalinių sąskaitų laiko eilutėms sunkiau nustatyti ketvirtinių nacionalinių sąskaitų agreguotų rodiklių augimo tendencijas. Taigi koregavimas dėl sezoninio ir kalendorinio poveikio yra svarbus rengiant ketvirtinėmis nacionalinėmis sąskaitomis pagrįstas išvadas apie tendencijas; be to, sezoninis koregavimas parodo didžiausių nereguliarių įvykių poveikį ir per ketvirtinėse nacionalinėse sąskaitose pateikiamą statistinę informaciją padeda suvokti ekonominius pokyčius.
- 12.43. Sezoniniai svyravimai paprastai yra svyravimų, susijusių su energijos vartojimu, turizmo veikla, oro sąlygomis, turinčioms įtakos lauke vykdomai veiklai, pvz., statybai, premijomis darbuotojams, nekilnojamojų švenčių, taip pat įvairia institucine ar administracine veikla, poveikis. Ketvirtinių nacionalinių sąskaitų sezoniniai svyravimai taip pat priklauso nuo naudotų duomenų šaltinių ir sąskaitų rengimo būdo.
- 12.44. Kad sezoniniai veiksniai būtų patikimai įvertinti, laiko eilutes gali tekti paruošti iš anksto. Tai padeda išvengti išskirčių, kaip antai atskirosios išskirtys, laikini pokyčiai ir lygio pokyčiai, kalendorinio poveikio ir nacionalinių švenčių įtakos sezoniškumo įverčių kokybei. Tačiau išskirtys turėtų būti aiškiai matomos pagal sezoną pakoreguotuose duomenyse, išskyrus atvejus, kai jos atsiranda dėl paklaidų, nes jos gali suteikti informacijos apie tam tikrus įvykius (kaip antai streikai, gaivalinės nelaimės ir kt.). Todėl įvertinus sezoninius komponentus, išskirtys turėtų būti iš naujo įrašytos į laiko eilutes.

Pagal sezoną pakoreguotų grandininio metodu susietų apimties matų rengimo seka

- 12.45. Pagal sezoną ir kalendorių pakoreguotų ketvirtinių nacionalinių sąskaitų grandininio metodu susietų apimties matų rengimas – veiksmų, tokių kaip sezoninis ir kalendorinis koregavimas, susiejimas grandininio metodu, lyginamoji analizė ir balansavimas, atliekamų su turimais pagrindiniais ar agreguotais rodikliais, sekos rezultatas.
- 12.46. Įvairių etapų rengiant pagal sezoną pakoreguotų ketvirtinių nacionalinių sąskaitų grandininio metodu susietus apimties matus taikymo tvarka priklauso nuo gamybos proceso ypatybių ir agregavimo lygmenų.
- Geriausiu atveju pagal sezoną pakoreguotos grandininio metodu susietos apimties eilutės gaunamos pagal sezoną pakoregavus grandininio metodu susietas eilutes ir atlikus jų lyginamąją analizę.
- 12.47. Yra ketvirtinių nacionalinių sąskaitų rengimo sistemų, kuriose rengiami labai išsamūs pagal sezoną pakoreguoti duomenys, taip pat duomenys, kuriems netaikomas grandininio susiejimo metodas, pvz., ketvirtinės nacionalinės sąskaitas rengiant remiantis ketvirčio išteklių ir panaudojimo lentelėmis. Tokiu atveju veiksmų seka yra tokia: sezoninis koregavimas, balansavimas, susiejimas grandininio metodu ir lyginamoji analizė. Neagreguotu lygmeniu sezoninio komponento įverčiai gali nebūti tokie patikimi kaip aukštesnio ketvirtinių nacionalinių sąskaitų lygmenų įverčiai. Tokiu atveju sezoninis komponentas turi būti koreguojamas itin atidžiai. Be to, balansuojant ir grandininio metodu siejant pagal sezoną pakoreguotus duomenis neturi sąlygoti sezoniškumo atsiradimo laiko eilutėse.
- 12.48. Ketvirtinių nacionalinių sąskaitų apimties matai vidutinėmis ankstesnių metų kainomis gali būti grandininio metodu susieti taikant vieno ketvirčio persidengimo, metinio persidengimo ar metų metodą. Dėl ketvirtinių nacionalinių sąskaitų apimties matų sezoninio koregavimo, rekomenduojama taikyti vieno ketvirčio persidengimo ir metinio persidengimo metodą. Metų metodas nerekomenduojamas, nes dėl jo kiekviename eilučių ketvirčio (palyginti su ankstesniu ketvirčiu) pokytyje gali atsirasti lūžių.
- 12.49. Pagal sezoną pakoreguoti grandininio metodu susieti apimties matai turi derėti su atitinkamais pagal sezoną nekoreguotais grandininio metodu susietais metiniais duomenimis atliekant lyginamąją analizę arba taikant ribojimo metodą, kuriais sumažinamas poveikis eilučių ketvirčio (palyginti su ankstesniu ketvirčiu) pokyčiams. Lyginamoji analizė reikalinga išimtinai praktiniais sumetimais, pvz., metinio vidutinio augimo tempo nuoseklumui užtikrinti. Atlikus lyginamąją analizę eilutėse neturėtų atsirasti sezoniškumo. Pagal sezoną pakoreguotos ketvirtinės nacionalinės sąskaitos turėtų būti derinamos su savarankiškai gautomis grandininio metodu susietomis ir pagal sezoną nekoreguotomis metinėmis nacionalinių sąskaitų eilutėmis. Pageidaujamo laiko atitikimo išimtyms galimos, jei sezoniškumas greitai kinta.
- 12.50. Kalendorinį poveikį galima skirstyti į sezoninį ir nesezoninį; sezoninis poveikis atitinka kasmet tuo pačiu sezonu pasikartojančią kalendorinę padėtį, o nesezoninis – kalendorinių kintamųjų, tokių kaip prekybos ir (arba) darbo dienų skaičius, kilnojamosios šventės ir keliamųjų metų dienos, nuokrypį nuo tam tikro mėnesio ar ketvirčio vidurkio.
- 12.51. Atliekant kalendorinį koregavimą iš eilučių pašalinamas tas nesezoninis kalendorinis poveikis, kurį galima pagrįsti statistiniais įrodymais ir ekonomiškai paaiškinti. Kalendorinis poveikis, dėl kurio koreguojamos eilutės, turėtų būti lengvai nustatomas ir laikui bėgant likti pakankamai stabilus arba turėtų būti galima tinkamai nustatyti jo laikui bėgant kintantį poveikį.

13 SKYRIUS

REGIONINĖS SĄSKAITOS

IVADAS

- 13.01. Šiame skyriuje nurodoma, kas yra regioninės sąskaitos, ir paaiškinami jų rengimo tikslai, pagrindiniai teoriniai principai ir sudarymo klausimai.
- 13.02. *Apibrėžtis.* Regioninės sąskaitos – pagal regionus detalizuotos atitinkamos nacionalinės ekonomikos sąskaitos. Regioninėse sąskaitose pagal regionus suskirstomi pagrindiniai agreguoti rodikliai, kaip antai bendroji pridėtinė vertė pagal ekonominės veiklos rūšis ir namų ūkių pajamos.
- 13.03. Rengiant regionines sąskaitas vartojamos nacionalinių sąskaitų sąvokos, jei šiame skyriuje nenurodyta kitaip.

Iš nacionalinių bendrųjų verčių negalima matyti regioninės ekonomikos sąlygų ir regionų ekonominės veiklos rezultatų skirtumų. Paprastai gyventojų skaičius ir ekonominė veikla būna netolygiai pasiskirstę tarp regionų. Miestų regionuose pagrindinė ekonominė veikla paprastai yra paslaugų teikimas, o ne miesto regionuose dažniau vykdoma žemės ūkio, kasybos ir gamybos veikla. Pagrindiniams klausimams, kaip antai globalizacija, inovacijos, senėjimas, mokesčiai, skurdas, nedarbas ir aplinkos apsauga, dažnai būdingas regioninis ekonominis aspektas. Todėl nacionalines sąskaitas svarbu papildyti regioninėmis sąskaitomis.

- 13.04. Regionines sąskaitas sudaro tokie patys sąskaitų rinkiniai, kaip ir nacionalines sąskaitas – jose pabrėžiamos regioninės ekonominės struktūros, raida ir skirtumai. Dėl su sąvokomis ir vertinimu susijusių problemų regionų sąskaitų rinkiniai yra mažesnės apimties ir ne tokie išsamūs, kaip nacionalinės sąskaitos.

Regionų gamybinės veiklos pagal ekonominės veiklos rūšis lentelėse pateikiama:

- a) gamybos ir užimtumo apimtis ir dinamika pagal regionus;
- b) regionų indėlis į nacionalinius agreguotus rodiklius;
- c) kiekvieno regiono specializacija;
- d) atskirų regionų vaidmuo pagal ekonominės veiklos rūšis.

Regioninėse namų ūkių pajamų sąskaitose nurodomos pirminės ir disponuojamosios namų ūkių pajamos, pajamų šaltiniai ir pajamų pasiskirstymas pagal regionus.

- 13.05. Kai kuriose valstybėse narėse regionai įvairiu lygmeniu turi teisę priimti savarankiškus sprendimus. Taigi tokių regionų regioninės sąskaitos svarbios formuojant nacionalinę ir regioninę politiką.
- 13.06. Regioninės sąskaitos taip pat turi svarbią administracinę paskirtį – pagal jas:
- a) regionų valdžios institucijoms skiriamos tam tikrų nacionalinių mokesčių įplaukos;
 - b) skiriamos lėšos vykdant Europos sanglaudos politiką.
- 13.07. Regioninės sąskaitos gali būti lanksčiai naudojamos įvairiais agregavimo lygmenimis. Šie lygmenys atitinka ne tik geografinius regionus. Geografiniai regionai taip pat gali būti pergrupuojami pagal ekonomikos struktūrą, vietovę ir ekonominius santykius su kitais (kaimyniniais) regionais. Tai itin naudinga tiriant nacionalinę ir Europos ekonomikos struktūrą ir plėtrą.
- 13.08. Regioninės sąskaitos rengiamos remiantis tiesiogiai surinktais regioniniais duomenimis ir prielaidomis pagal regionus suskirstytais nacionaliniais duomenimis. Kuo išsamesni tiesiogiai surinkti duomenys, tuo mažiau remiamasi prielaidomis. Rengiant regionines sąskaitas prielaidomis remiamasi, kai nėra pakankamai išsamių, laiku pateiktų ir patikimų regioninių duomenų. Dėl to regioninėse sąskaitose gali neatsispindėti kai kurie regionų skirtumai.

REGIONŲ TERITORIJA

- 13.09. Šalies regioninė ekonomika sudaro dalį visos šalies ekonomikos. Visa ekonomika apibūdinama pagal institucinius vienetų ir sektorių. Ją sudaro visi instituciniai vienetai, kurių pagrindiniai ekonominiai interesai yra susiję su šalies ekonomine teritorija (žr. 2.04 dalį). Ekonominė teritorija ne visiškai sutampa su geografine teritorija (žr. 2.05 dalį). Šalies ekonominė teritorija yra skirstoma į regionines teritorijas ir teritoriją už regiono ribų.
- 13.10. Regioninę teritoriją sudaro šalies ekonominės teritorijos dalis, kuri tiesiogiai priskirta tam tikram regionui, įskaitant bet kokias laisvas zonas, muitinės sandėlius ir muitinės prižiūrimas gamyklas.
- 13.11. Už regiono ribų esančią teritoriją sudaro šalies ekonominės teritorijos dalys, kurios negali būti priskirtos vienam regionui. Ją sudaro:
- a) nacionalinė oro erdvė, teritoriniai vandenys ir kontinentinis šelfas, esantis tarptautiniuose vandenyse, į kurį šalis turi išimtinės teises;
 - b) teritoriniai eksklavai (t. y. kitose šalyse esančios geografinės teritorijos, kurias pagal tarptautines valstybių sutartis ar susitarimus naudoja šalies valdžios sektoriaus institucijos (ambasados, konsulatai, karinės bazės, mokslinės bazės ir kt.);
 - c) už šalies kontinentinio šelfo tarptautiniuose vandenyje esančius naftos, gamtinių dujų ir kiti telkiniai, kuriuos eksploatuoja vienetai rezidentai.
- 13.12. NUTS klasifikatoriuje pateikiamas bendras, vienodas Europos Sąjungos ekonominės teritorijos suskirstymas. Nacionaliniais tikslais regioninės sąskaitos taip pat gali būti rengiamos išsamesniu regioniniu lygmeniu.

VIENETAI IR REGIONINĖS SĄSKAITOS

- 13.13. Nacionalinėje ekonomikoje išskiriami dviejų rūšių vienetai. Visų pirma, pagal institucinių vienetų įrašus galima stebėti srautus, turinčius įtakos pajamoms, kapitalui ir finansiniams sandoriams, kitiems srautams ir balansui. Antra, vietos vienetų pagal veiklos rūšis (vietos VPVR) įrašai parodo srautus, atsirandančius gamybos metu ir vartojant prekes ir paslaugas.

Instituciniai vienetai

- 13.14. Atsižvelgiant į regioninių lygmenį, regioninėse sąskaitose gali būti išskiriami dviejų rūšių instituciniai vienetai:
- a) vieno regiono vienetai – instituciniai vienetai, kurių pagrindiniai ekonominiai interesai yra susiję su vienu regionu. Vieno regiono vienetams priskiriami namų ūkiai, bendrovės, kurių visi VPVR yra tame pačiame regione, daugelis vietos ir regioninės valdžios institucijų, dalis socialinės apsaugos ir namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų (NPI);
 - b) daugiaregioniniai vienetai – instituciniai vienetai, kurių pagrindinis ekonominis interesas yra susijęs su daugiau nei vienu regionu. Vienetų, kurie susiję su keliais regionais, pavyzdžiais gali būti bendrovės ir namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI. Kiti daugiaregioninių vienetų pavyzdžiai – instituciniai vienetai, vykdanys veiklą visoje šalyje, tokie kaip centrinė valdžia ir nedidelis skaičius monopolinių arba beveik monopolinių bendrovių.
- 13.15. Visi vieno regiono institucinių vienetų sandoriai priskiriami regionui, su kuriuo susiję tų vienetų pagrindiniai ekonominiai interesai. Namų ūkių pagrindiniai ekonominiai interesai yra susiję su regionu, kuriame gyvena jų nariai, o ne regionu, kuriame jų nariai dirba. Kitų vieno regiono vienetų pagrindiniai ekonominiai interesai susiję su regionu, kuriame jie yra įsikūrę.
- 13.16. Kai kurių daugiaregioninių vienetų sandorių negalima priskirti regionams. Tai būdinga daugeliui paskirstomųjų ir finansinių sandorių. Todėl daugiaregioninių vienetų balansuojamieji straipsniai, kaip antai taupymas ir grynasis skolinimas, į regionines sąskaitas daugiaregioninių vienetų lygmeniu neįrašomi.

Vietos vienetai pagal veiklos rūšį ir regioninė gamyba pagal veiklos rūšis

- 13.17. Įmonės gali vykdyti gamybos veiklą daugiau nei vienoje vietovėje, o rengiant regionines sąskaitas veiklą būtina priskirti tam tikrai vietovei. Kai įmonės yra suskaidytos pagal buvimo vietą, suskaidytosios dalys vadinamos vietos vienetais.
- 13.18. Instituciniai vienetai gali būti klasifikuojami pagal ekonominės veiklos rūšis, kad pagal ekonominės veiklos rūšis būtų galima apibūdinti šalies gamybos veiklą. Todėl gamybos veikla yra daugiarūšė, nes daugelis įmonių be pagrindinės veiklos taip pat gan aktyviai vykdo nepagrindinę veiklą. Be to, dėl šios priežasties kai kurių rūšių ekonominės veiklos atveju pagrindinis produktas sudaro tik nedidelę dalį visos produkcijos. Siekiant sugrupuoti gamintojus, kurių veikla produkcijos, sąnaudų struktūros ir gamybos technologijų požiūriu yra labiau vienuarūšė, įmonės yra skaidomos į mažesnius ir labiau vienuarūšius vienetus. Tai vienetai pagal veiklos rūšį.
- 13.19. Vietos vienetas pagal veiklos rūšį (vietos VPVR) yra VPVR dalis, atitinkanti vietos vieneta. Kai VPVR gamybos veiklą vykdo keliuose regionuose, rengiant regionines sąskaitas VPVR informacija suskaidoma. Tam reikalinga informacija apie atlygį darbuotojams arba, jei tokių duomenų nėra, užimtumą ir bendrojo pagrindinio kapitalo formavimą. Vienoje vietovėje veiklą vykdančių įmonių, kurių didžioji dalis pridėtinės vertės susijusi su pagrindine veikla, vietos VPVR yra pati įmonė.
- 13.20. Regiono ekonominės veiklos rūšį sudaro visų vietos VPVR, vykdančių tos pačios ar panašios rūšies veiklą, grupė.
- 13.21. Apibrėžiant vietos VPVR, išskiriami trys atvejai:
- a) gamybos veikla, kai didelės darbo sąnaudos sutelkiamos nustatytoje vietovėje. Šiuo atveju didelėmis darbo sąnaudomis laikoma mažiausiai vieno asmens, nuolat dirbančio pusę darbo dienos, metinis ekvivalentas;
 - b) gamybos veikla, kai didelės darbo sąnaudos nėra sutelkiamos nustatytoje vietovėje, paprastai nėra laikoma atskiru vietos VPVR, o gamyba turėtų būti priskiriama už gamybos veiklą atsakingam vietos vienetai. Tačiau yra šios taisyklės išimčių, pvz., vėjo jėgainės, naftos ir dujų gavyba, interneto technologijų centrai ir visiškai automatizuotos degalinės. Tokia gamybos veikla gali būti vykdoma viename regione, o valdoma – kitame. Visa produkcija nėra priskiriama regionui, kuriame ji valdoma, nes ji gaminama kitame regione. Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas turėtų būti priskiriamas tam pačiam regionui, kaip ir susijusi produkcija ir pridėtinė vertė;
 - c) kai gamybos veikla vykdoma ne nustatytoje vietovėje, nacionaliniu lygmeniu taikoma rezidavimo vietos sąvoka (žr. 2.04 dalį). Pavyzdžiui, dideli statybų projektai, kuriuos vykdo kitų regionų rangovai, laikomi atskirais vietos VPVR. Didelių statybų projektų pavyzdžiai – tiltų, užtvankų ir jėgainių statyba, trunkanti metus ar ilgiau ir valdoma statybų vietoje įsteigto padalinio. Trumpiau nei metus trunkančių statybų projektų atveju produkcija tam tikram regionui priskiriama pagal patrunuojančiosios statybų bendrovės rezidavimo vietą.
- 13.22. Gamybos sandoriai tarp vietos VPVR, priklausančių tam pačiam instituciniam vienetai ir esančių skirtinguose regionuose, į sąskaitas įrašomi. Tačiau į sąskaitas neįrašomas pagalbinės veiklos produkcijos pristatymas tarp vietos VPVR, išskyrus atvejus, kai jį lengva nustatyti (žr. 1.31 dalį). Tai reiškia, kad į sąskaitas įrašomas tik pagrindinės arba nepagrindinės veiklos produkcijos pristatymas tarp vietos VPVR, tiek, kiek tai taikoma nacionalinėms sąskaitoms.
- 13.23. Jei vien pagalbinę veiklą vykdanči įmonė statistiškai apskaityta ir jos gamybos veiklą galima aiškiai priskirti atskiroms sąskaitoms arba jei ši įmonė yra kitoje vietoje nei jo aptarnaujamas vienetas, tokia įmonė laikoma atskiru vienetu ir tiek nacionalinėse, tiek regioninėse sąskaitose pagal pagrindinę veiklą priskiriamas tam tikros rūšies ekonominei veiklai, remiantis atitinkamu klasifikatoriumi. Jei nėra tinkamų pagrindinių duomenų, pagalbinės veiklos produkcija įvertinama apytiksliai, sudedant sąnaudas.

REGIONAVIMO METODAI

- 13.24. Regioninės sąskaitos yra pagrįstos vienetais, kurie yra tam tikro regiono teritorijos rezidentai, sandoriais. Paprastai regioninės sąskaitos rengiamos naudojant:
- a) metodus „nuo atskira prie bendra“;

- b) metodus „nuo bendra prie atskira“; arba
- c) metodų „nuo atskira prie bendra“ ir „nuo bendra prie atskira“ derinius.
- 13.25. „Nuo atskira prie bendra“ arba „kylantis“ regioninių agreguotų rodiklių nustatymo metodas – metodas, kai vienetų rezidentų duomenys renkami tiesiogiai ir agreguojant rengiami regioniniai įverčiai.
- Netikrasis metodas „nuo atskira prie bendra“ gali būti taikomas, kai neturima vietos VPVR duomenų. Vietos VPVR duomenys gali būti apytiksliai įvertinami pagal įmonės, VPVR ar vietos vieneto duomenis, naudojant paskirstymo modelius. Siekiant gauti bendrus regioninius duomenis, įverčiai agreguojami, kaip ir naudojant metodą „nuo atskira prie bendra“.
- Antrame rengimo etape metodu „nuo atskira prie bendra“ gauti įverčiai suderinami su nacionalinių sąskaitų bendrosiomis vertėmis.
- 13.26. Kai turima informacijos tik apie vienetus, kuriuos sudaro keli vietos VPVR, vykdančios skirtingą veiklą skirtinguose regionuose, rengiant veiklos rūšių pasiskirstymą pagal regionus, naudojami atlygio darbuotojams ir užimtumo pagal regionus rodikliai.
- 13.27. Naudojant metodą „nuo bendra prie atskira“ šalies suma paskirstoma tarp regionų, nesiekiant atskirti vienetų rezidentų pagal regionus. Nacionalinis dydis išskaidomas pagal rodiklį, kuris išskaidytas tarp regionų taip, kaip ir vertintinas kintamasis.
- Pagal regionus suskirstytų vienetų rezidentų sąvoka reikalinga, kad būtų galima gauti visus rodiklio, pagal kurį reikiamas kintamasis priskiriamas tam tikram regionui, duomenis regioniniu lygmeniu.
- 13.28. Metodas „nuo atskira prie bendra“ retai taikomas tiesiogiai. Taip pat naudojami mišrūs metodai. Pavyzdžiui, atskiro kintamojo ar agreguotų kintamųjų regioninius įverčius galima gauti tik naudojant metodą „nuo atskira prie bendra“ makroregioniniu lygmeniu. Išsamesnio regioninio lygmens įverčiams gauti naudojamas metodas „nuo bendra prie atskira“.
- 13.29. Regioninių verčių tiesioginiai vertinimai laikomi tinkamesniais už netiesioginius vertinimus. Jei turima išsamių ir patikimų vietos VPVR lygmens mikroduomenų, nacionalines vertes iš esmės atitinkančios regioninės vertės apskaičiuojamos naudojant metodą „nuo atskira prie bendra“. Siekiant suderinamumo su nacionalinių sąskaitų vertėmis, tie regioninių sąskaitų įverčiai suderinami su nacionalinių sąskaitų agreguotais rodikliais.
- 13.30. Nustatant netiesiogiai, remiantis nacionaliniais agreguotais rodikliais ir su vertintinu kintamuoju siejamu rodikliu, galimos paklaidos. Pavyzdžiui, nacionaliniai pridėtinės vertės duomenys pagal ekonominės veiklos rūšis gali būti priskiriami regionams naudojantis regionine užimtumo statistika ir darant prielaidą, kad vienam darbuotojui tenkanti bendroji pridėtinė vertė visuose regionuose yra vienoda. Rengiant duomenis pagal išsamų ekonominės veiklos rūšių suskirstymą gaunami tikslesni rezultatai (naudojant metodą „nuo bendra prie atskira“).
- 13.31. Gamybos agreguoti rodikliai priskiriami regionui, kurio vienetas, atliekantis susijusius sandorius, yra rezidentas. Vietos VPVR rezidavimo vieta yra esminis kriterijus tuos agreguotus rodiklius priskiriant konkrečiam regionui. Rezidavimo vietos koncepcija laikomas tinkamesne už teritorinį metodą, pagal kurį gamybos veikla priskiriama tam tikram regionui pagal veiklos atlikimo vietą.
- 13.32. Gali kilti sunkumų priskiriant tam tikrų rūšių ekonominės veiklos, pvz., statybos, energijos gamybos ir paskirstymo, ryšių tinklą, transporto ir finansinio tarpininkavimo, ir kai kurių sandorių namų ūkių sektoriaus sąskaitose, pvz., susijusių su nuosavybės pajamomis, duomenis tam tikram regionui. Kad regionines sąskaitas būtų galima palyginti tarptautiniu mastu, naudojami tie patys sąskaitų rengimo metodai arba metodai, kuriuos naudojant gaunami panašūs rezultatai.
- 13.33. Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas regionams priskiriamas pagal nuosavybę. Ilgalais turtas, priklausantis daugiaregioniniam vienetui, priskiriamas vietos VPVR pagal turto naudojimo vietą. Pagal veiklos nuomos sutartį naudojamas ilgalaikis turtas priskiriamas turto savininko regionui, o pagal finansinės nuomos sutartį – turtą naudojančio vieneto regionui.

GAMYBOS VEIKLOS AGREGUOTI RODIKLIAI**Bendroji pridėtinė vertė ir bendrasis vidaus produktas pagal regionus**

- 13.34. Regiono bendrasis vidaus produktas gali būti nustatytas trimis metodais: gamybos, pajamų ir išlaidų.
- 13.35. Remiantis gamybos metodu, regiono bendrasis vidaus produktas rinkos kainomis nustatomas kaip bendrųjų pridėtinųjų verčių bazinėmis kainomis suma, pridėjus mokesčius ir atėmus subsidijas produktams. Bendroji pridėtinė vertė bazinėmis kainomis nustatoma kaip produkcijos bazinėmis kainomis ir tarpinio vartojimo pirkėjo kainomis skirtumas.
- 13.36. Remiantis pajamų metodu, regiono bendrasis vidaus produktas rinkos kainomis nustatomas vertinant ir agreguojant įvairių rūšių panaudojimą visos ekonomikos pajamų formavimo sąskaitos regioninėje dalyje: atlygį darbuotojams, bendrąjį likutinį perteklių ir gamybos mokesčius atėmus subsidijas. Atlygio darbuotojams ir užimtumo pagal ekonominės veiklos rūšis duomenys dažnai prieinami regioniniu lygmeniu. Šie duomenys naudojami bendrąją pridėtinę vertę pagal ekonominės veiklos rūšį nustatant tiesiogiai arba remiantis gamybos metodu. Nustatant regiono bendrąjį vidaus produktą naudojamas pajamų metodas iš dalies sutampa su gamybos metodu.
- 13.37. Informacijos apie bendrąjį likutinį perteklių pagal ekonominės veiklos rūšis ir regionus paprastai nėra. Rinkos gamintojų bendrojo likutinio pertekliaus informaciją galima gauti iš bendrovių verslo sąskaitų. Dažnai nėra suskirstymo pagal institucinius sektorius ir regionus. Tai trukdo naudoti pajamų metodą nustatant regiono bendrąjį vidaus produktą.
- 13.38. Gamybos mokesčius (atėmus subsidijas) sudaro mokesčiai produktams (atėmus subsidijas) ir kiti gamybos mokesčiai (atėmus subsidijas). Mokesčių produktams (atėmus subsidijas) priskyrimas aprašomas 13.43 dalyje. Su kitais gamybos mokesčiais (atėmus subsidijas) susijusi informacija gali būti prieinama pagal ekonominės veiklos rūšis, t. y. iš įmonių tyrimų arba sprendžiant pagal konkretų susijusios rūšies ekonominės veiklos mokesčių ar subsidijas. Tokiu atveju šiuos duomenis galima naudoti kaip rodiklį, pagal kurį bendroji pridėtinė vertė būtų priskiriama tam tikram regionui.
- 13.39. Išlaidų metodu regiono bendrasis vidaus produktas nėra nustatomas dėl nepakankamos informacijos. Duomenų trūkumas būdingas tiesioginei informacijai apie tarpregioninį pardavimą ir pirkimą, taip pat eksporto ir importo tarp regionų suskirstymui.

Netiesiogiai apskaičiuotų finansinio tarpininkavimo paslaugų (NAFTAP) priskyrimas vartotojų ekonominės veiklos rūšims

- 13.40. Netiesiogiai apskaičiuotos finansinio tarpininkavimo paslaugos (NAFTAP) į regionines sąskaitas įtraukiamos taip pat, kaip ir į nacionalines sąskaitas. Tarpinio vartojimo NAFTAP pagal vartotojų ekonominės veiklos rūšis priskirti regionams sunku, nes paprastai nėra paskolų ir indėlių likučių įverčių, suskirstytų pagal regionus. Tokiu atveju NAFTAP vartotojų ekonominės veiklos rūšims priskiriamos naudojant antrą pagal tinkamumą metodą – kaip pasiskirstymo rodikliai naudojama regiono bendroji produkcija ar bendroji pridėtinė vertė pagal ekonominės veiklos rūšis.

Užimtumas

- 13.41. Regioninės gamybos vertinimai atitinka užimtumo įverčius regione, kai užimtumo duomenyse atsižvelgiama į regiono gamintojams vienetams dirbančius rezidentus ir nerezidentus. Regiono užimtumas nustatomas laikantis nacionalinėje ekonomikoje taikomų užimtumo ir gyvenamosios vietos principų (žr. 11.17 dalį).

Atlygis darbuotojams

- 13.42. Gamintojų atveju atlygis darbuotojams priskiriamas vietos VPVR pagal asmenų darbo vietą. Jei tokių duomenų neturima, atlygis darbuotojams priskiriamas taikant antrą pagal tinkamumą metodą – pagal dirbtas valandas. Jei nėra atlygio darbuotojams ar dirbtų valandų duomenų, naudojamas samdomųjų darbuotojų skaičius pagal vietos VPVR. Namų ūkių sąskaitose atlygis darbuotojams priskiriamas regionams pagal gyvenamąją vietą.

Perėjimas nuo regiono BPV prie regiono BVP

- 13.43. Siekiant apskaičiuoti regionų BVP rinkos kainomis, mokesčiai produktams ir subsidijos produktams priskiriami regionams. Pagal susitarimą šie viršregioniniai mokesčiai ir subsidijos paprastai priskiriami remiantis visų rūšių ekonominės veiklos, vykdomos regione, bendrosios pridėtinės vertės, įvertintos bazinėmis kainomis, santykiniu dydžiu. Atskirais atvejais teritorijoms, turinčioms specifinę fiskalinę sistemą, gali būti taikomi kiti priskyrimo metodai, dėl kurių mokesčių produktams tarifai ir subsidijos produktams šalyje gali labai skirtis.

- 13.44. Galima apskaičiuoti visų regionų BVP rodiklius vienam gyventojui. Tokie rodikliai nenumatomi teritorijoms, esančioms už regiono ribų.
- 13.45. Regiono bendrojo vidaus produkto vienam gyventojui rodikliui didelės įtakos gali turėti iš kitų regionų atvykstančių darbuotojų srautas. Dėl bendro iš kitų regionų atvykstančių darbuotojų skaičiaus padidėja gamybos rodikliai ir viršija galimus dirbančių gyventojų rezidentų rodiklius. BVP vienam gyventojui rodikliai būna palyginti dideli regionuose, į kuriuos darbuotojai atvyksta dirbti iš kitų regionų, ir palyginti maži regionuose, iš kurių darbuotojai išvyksta dirbti į kitus regionus.

Regiono BPV apimties augimo tempas

- 13.46. Nustatant kainos ir apimties pokyčius, regionams taikomi tie patys principai, kaip ir nacionalinei ekonomikai. Tačiau dėl tam tikrų su regioniniais duomenimis susijusių problemų taikant šiuos principus kyla sunkumų. Sunkumai būna šie:
- a) dažnai neturima informacijos apie regioninių kainų pokyčius;
 - b) jei regiono pridėtinė vertė galiojančiomis kainomis nustatoma tiesiogiai, o ne iš produkcijos atėmus tarpinį vartojimą, regiono pridėtinės vertės dviguba defliacija negalima;
 - c) neturint regiono išteklių ir panaudojimo lentelių, pagal šią sistemą negalima apskaičiuoti ir įvertinti kainos ir apimties pokyčių.
- 13.47. Todėl įprasta regiono pridėtinę vertę pagal ekonominės veiklos rūšis defliuoti remiantis nacionaliniais kainų pokyčiais pagal ekonominės veiklos rūšis. Tai daroma išsamiausių lygmeniu, kurio bendrosios pridėtinės vertės galiojančiomis kainomis duomenys turimi. Atsižvelgiama į nacionalinių ir regioninių kainų pokyčių skirtumus, atsirandančius dėl skirtingos ekonomikos struktūros pagal ekonominės veiklos rūšis. Tačiau net ir pasirinkus šį metodą gali kilti sunkumų dėl didelių nacionalinių ir regioninių kainų pokyčių skirtumų. Skirtumai būna tokie:
- a) skirtinguose regionuose tą pačią ekonominę veiklą vykdančių gamintojų išlaidų struktūros ir produkcijos sudėties skirtumai. Tos pačios rūšies ekonominės veiklos kainų pokyčiai skirtinguose regionuose gali labai skirtis;
 - b) regioniniai pagrindinių sąnaudų kainų pokyčių, kaip antai darbo jėgos, žemės ir biuro patalpų nuomos kainų pokyčiai, skirtumai. Esami nacionaliniai darbo užmokesčio susitarimai neatsižvelgiant į regionų skirtumus reiškia, kad regioniniai atlyginimų pokyčių skirtumai yra nedideli.

13.48. Regioninė pridėtinė vertė defliuojama naudojant:

- a) kai įmanoma, tinkamos kokybės regioninius defliatorius naudojant produkcijos, o ne sąnaudų kainų pokyčius. Tam tikrais atvejais regioniniai defliatoriai gaunami netiesiogiai, derinant informaciją apie vertės ir apimties pokyčius. Kai naudojamos regioninės kainos (prireikus kartu su nacionaliniais defliatoriais pagal ekonominės veiklos rūšis), regioninio augimo tempas apskaičiuojamas taip, kad atitiktų nacionalinį augimo tempą;
- b) kai įmanoma, dvigubą defliavimą. Jį itin tikslinga naudoti, kai tarpinio vartojimo kainų pokytis skiriasi nuo produkcijos kainų pokyčio ir kai tarpinis vartojimas yra didelės apimties.

REGIONINĖS NAMŲ ŪKIŲ PAJAMŲ SĄSKAITOS

- 13.49. Suskirsčius ir perskirsčius pajamas gaunami balansuojamieji straipsniai – pirminės pajamos ir disponuojamosios pajamos. Regioninėse sąskaitose šie pajamų matai taikomi tik namų ūkiams.
- 13.50. Regioninės namų ūkių sąskaitos – pagal regionus detalizuotos atitinkamos nacionalinio lygmens sąskaitos. Kad būtų lengviau vertinti, šioms sąskaitoms priskiriamos tik:

- a) pirminių pajamų išdėstymo sąskaita;
- b) antrinio pajamų paskirstymo sąskaita.

Į šias sąskaitas įrašomos regiono namų ūkių rezidentų pirminės pajamos ir disponuojamosios pajamos (žr. 13.1 lentelę).

13.1 lentelė. Regioninės namų ūkių pajamų sąskaitos

		Regionas				Koregavimas dėl regioninių srautų, neturinčių nacionalinio atitiktens	Šalies suma
		a	b		Teritorija už regiono ribų		
Pirminių pajamų išdėstymas							
<i>Ištekliai</i>	B.2/B.3 Bendras likutinis perteklius (mišriosios pajamos)						
	D.1 Atlygis darbuotojams						
	D.4 Nuosavybės pajamos, gautinos					Atėmus tarpregionines nuosavybės pajamas, susijusias su B2/B3	
<i>Panaudojimas</i>	D.4 Nuosavybės pajamos, mokėtinos					Atėmus tarpregionines nuosavybės pajamas, susijusias su B2/B3	
	B.5 Pirminės pajamos (balansuojamasis straipsnis)						
Antrinio pajamų paskirstymo sąskaita namų ūkiams							
<i>Ištekliai</i>	B.5 Pirminės pajamos						
	D.62 Socialinės išmokos, išskyrus socialines išmokas natūra						
	D.7 Kiti einamieji pervedimai, gautini						
<i>Panaudojimas</i>	D.5 Einamieji pajamų, turto ir kt. mokesčiai						
	D.61 Socialinės įmokos						
	D.7 Kiti einamieji pervedimai, mokėtini						
	B.6 Disponuojamosios pajamos (balansuojamasis straipsnis)						
	Papildoma informacija						
	Gyventojų skaičius						
	Pirminės pajamos vienam gyventojui						
	Disponuojamosios pajamos vienam gyventojui						

- 13.51. Regioninės namų ūkių sąskaitos yra pagrįstos namų ūkių, kurie yra rezidentai regiono teritorijoje, duomenimis. Namų ūkių rezidentų narių skaičius lygus visam to regiono nuolatinių gyventojų skaičiui.
- 13.52. Nacionaliniu lygmeniu taikomos namų ūkio rezidento statuso nustatymo taisyklės taip pat taikomos regioninėms namų ūkių sąskaitoms. Kai priimantysis regionas yra toje pačioje šalyje, kaip ir gyvenamosios vietos regionas, išimties tvarka studentai ir ligoniai, kuriems reikalinga ilgalaikė priežiūra, laikomi priimančiojo regiono nuolatinais gyventojais, jei jie ten gyvena ilgiau nei vienus metus.
- 13.53. Namų ūkių sąskaitos gali būti papildytos į jas įtraukiant pajamų panaudojimo sąskaitas. Tam reikia pagal regionus suskirstyti nacionalinių sąskaitų namų ūkių galutinio vartojimo išlaidų statistiką ir atlikti koregavimą dėl namų ūkių grynosios nuosavybės pokyčio pensijų fondų atidėjiniuose. Regioninis namų ūkių taupymas yra balansuojamasis straipsnis.
- 13.54. Kad namų ūkių galutinio vartojimo išlaidas būtų galima priskirti regionams, reikia patikimų regioninių duomenų, pvz., išsamaus namų ūkių biudžeto tyrimo duomenų. Tačiau tokio regioninio suskirstymo dažnai nėra, o nacionalinėse sąskaitose namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos dažnai vertinamos naudojantis kita informacija. Tokiomis aplinkybėmis regioninį suskirstymą parengti kur kas sunkiau.
- 13.55. Valdžios institucijos gali atlikti svarbų vaidmenį namų ūkiams teikdamos švietimo, sveikatos priežiūros ir socialines paslaugas per socialinius pervedimus natūra. Šių socialinių pervedimų natūra vaidmuo įvairiose šalyse yra labai skirtingas ir laikui einant gali labai kisti. Tokius socialinius pervedimus natūra priskyrus regionams galima gauti regioninių namų ūkių galutinio suvartojimo ir namų ūkių koreguotų disponuojamųjų pajamų duomenų. Atsižvelgiant į socialinių pervedimų natūra svarbą kai kuriose valstybėse narėse, palyginus valstybių narių namų ūkių faktinį galutinį vartojimą ir faktines disponuojamąsias pajamas gali būti gauti visiškai kitokie rezultatai nei lyginant namų ūkių galutinio vartojimo išlaidas ir disponuojamąsias pajamas.
-

14 SKYRIUS

NETIESIOGIAI APSKAIČIUOTA FINANSINIO TARPININKAVIMO PASLAUGŲ (NAFTAP) VERTĖ

NAFTAP SAŲOKA IR ŠIŲ PASLAUGŲ PASKIRSTYMO NAUDOTOJAMS POVEIKIS PAGRINDINIAMS AGREGUOTIEMS RODIKLIAMS

- 14.01. Tradicinis finansinių paslaugų teikimo būdas – finansinis tarpininkavimas. Finansinio tarpininkavimo paslaugas teikdama finansų įstaiga (pvz., bankas) priima vienetų, norinčių gauti palūkanų už lėšas, indėlius ir skolina tas lėšas kitiems vienetams, kuriems trūksta lėšų savo poreikiams tenkinti. Taip bankas sudaro sąlygas pirmajam vienetui skolinti antrajam. Lėšas skolinantis vienetą sutinka, kad būtų nustatyta mažesnė nei skolininko mokama palūkanų norma. Orientacinė palūkanų norma – norma, kuria tiek skolininkas, tiek skolintojas, tiek skolinkas pageidautų sudaryti sandorį. Skirtumas tarp orientacinės normos ir faktiškai indėlininkams mokamos bei skolininkams taikomos palūkanų normos yra mokėjimas už netiesiogiai apskaičiuotas finansinio tarpininkavimo paslaugas (NAFTAP). Visą NAFTAP vertę sudaro skolininko ir skolintojo sumokėtų dviejų sąlyginių mokėjimų suma.
- 14.02. Tačiau finansų įstaigos paskolintų lėšų suma retai sutampa su jos turimų indėlių suma. Dalis indėlių lėšų gali būti dar nepaskolinta. Dalis paskolų gali būti finansuojama ne skolintomis, o nuosavomis banko lėšomis. Vis dėlto indėlininkas, nepaisant to, ar jo lėšos yra toliau skolinamos, gauna tą pačią palūkanų sumą ir tarpininkavimo paslaugą, o skolininkas, nepaisant to, ar jam suteiktos lėšos yra banko kaip indėlis priimtos lėšos, ar tai banko nuosavos lėšos, moka tą pačią palūkanų normą ir gauna tą pačią tarpininkavimo paslaugą. Dėl to, nepaisant lėšų šaltinio, apskaičiuojama visų finansų įstaigos paskolų ir indėlių NAFTAP vertė. Į sistemą įrašomos palūkanų sumos apskaičiuojamos orientacinę normą dauginant iš atitinkamos paskolos ar indėlio dydžio. Šių sumų ir finansų įstaigos faktiškai gautų ar jai sumokėtų sumų skirtumas į sistemą įrašomas kaip netiesioginiai skolininko ar indėlininko mokėjimai už finansų įstaigos paslaugas. Į sistemą kaip palūkanos įrašomos sumos vadinamos ESS palūkanomis, o visos finansų įstaigos faktiškai gautos ar sumokėtos sumos vadinamos bankų palūkanomis. Visas sąlyginio mokėjimo už paslaugas dydis – bankų palūkanų už paskolas suma atėmus ESS palūkanas už tas pačias paskolas ir pridėjus ESS palūkanas už indėlius atėmus bankų palūkanas už tuos pačius indėlius.
- 14.03. NAFTAP susijusios tik su finansų įstaigų paskolomis ir šiose įstaigose turimais indėliais. Tiek svarstomosios finansų įstaigos, tiek finansų įstaigų klientai gali nebūti rezidentai. NAFTAP gali būti ir importuojamos, ir eksportuojamos. Finansų įstaiga gali nesiūlyti indėlių priėmimo ar paskolų teikimo paslaugų. Finansų įstaigų, kurios teikia paskolas, tačiau nepriima indėlių, pavyzdys – mažmenininkų finansinės patronuojamosios bendrovės. NAFTAP gali gauti pinigų skolinantis vienetą, kurio sąskaitos yra pakankamai išsamios, kad jį būtų galima laikyti bendrove arba kvazibendrove.
- 14.04. Vertinant NAFTAP vertės paskirstymo BVP ir nacionalinėms pajamoms poveikį, palyginti su situacija, jei NAFTAP vertė nebūtų paskirstoma, reikia atsižvelgti į penkis atvejus:
- a) Finansiniai tarpininkai (FT) rezidentai teikia paskolas ir priima indėlius tarpiniam rinkos gamintojų (įskaitant namų ūkius, kuriems nuosavybės teise priklauso nekorporuotos įmonės ir būstas) vartojimui:
- FT teikiamų NAFTAP produkciją atsveria rinkos gamintojų tarpinis vartojimas. Todėl poveikio BVP ir nacionalinėms pajamoms nėra.
- b) FT rezidentai teikia paskolas ir priima indėlius tarpiniam ne rinkos gamintojų vartojimui ir galutiniam namų ūkių vartojimui:
- kai NAFTAP vartojamas kaip ne rinkos gamintojų tarpinis vartojimas, šių gamintojų produkcija padidėja tokia pačia dalimi, kokią sudaro tarpinis vartojimas, palyginti su jų visomis sąnaudomis, o atitiktinis srautas yra galutinio vartojimo išlaidų padidėjimas. Todėl BVP ir nacionalinės pajamos padidėja paskirstytų NAFTAP suma.
- Be to, kai NAFTAP vartojamas namų ūkių kaip galutinių vartotojų, BVP ir nacionalinės pajamos padidėja paskirstytų NAFTAP suma.
- c) FT rezidentai teikia paskolas ne FT nerezidentams ir priima jų indėlius (NAFTAP eksportas):
- į sistemą įrašomas NAFTAP eksportas, dėl to padidėja BVP. Tačiau BVP perskaičiuojant į nacionalines pajamas šį padidėjimą atsveria gautinų palūkanų, iš jų atėmus likusio pasaulio sektoriui mokėtinas palūkanas, sumažėjimas (nes NAFTAP vertė išskaičiuojama iš palūkanų, gautinų už paskolas, ir pridėjama prie palūkanų, mokėtinų už indėlius). Todėl NAFTAP eksportas neturi poveikio nacionalinėms pajamoms.
- d) FT nerezidentai teikia paskolas ir priima indėlius tarpiniam rinkos gamintojų (įskaitant namų ūkius, kuriems nuosavybės teise priklauso nekorporuotos įmonės ir būstas) vartojimui (NAFTAP importas):

BVP sumažėja šios kategorijos NAFTAAP importo suma, nes ši importą atitinka tarpinis vartojimas. Tačiau BVP perskaičiuojant į nacionalines pajamas ši sumažėjimą atstovauja gautinų palūkanų, atėmus likusio pasaulio sektoriui mokėtinas palūkanas, padidėjimas (nes NAFTAAP vertė pridedama prie palūkanų, gautinų už indėlius, ir išskaičiuojama iš palūkanų, mokėtinų už paskolas). Todėl ši importo kategorija neturi poveikio nacionalinėms pajamoms.

- e) FT nerezidentai teikia paskolas ir priima indėlius ne rinkos gamintojų tarpiniam vartojimui ir galutiniam namų ūkių vartojimui (NAFTAP importas):

ne rinkos gamintojų NAFTAAP importas atitinka tarpinį vartojimą. Šių gamintojų produkcija padidėja tokia pačia dalimi, kokią sudaro tarpinis vartojimas, palyginti su jų visomis sąnaudomis, o atitiktinis srautas yra galutinio vartojimo išlaidų padidėjimas. BVP vertinant pagal gamybos metodą, tarpinio vartojimo padidėjimas atitinka produkcijos apimtį padidėjimą, o pridėtinė vertė nesikeičia. BVP vertinant pagal išlaidų metodą, galutinio vartojimo išlaidų padidėjimas neutralizuojamas paslaugų importo padidėjimu. Tačiau BVP perskaičiuojant į nacionalines pajamas padidėja gautinos palūkanos, atėmus likusio pasaulio sektoriui mokėtinas palūkanas (nes NAFTAAP vertė pridedama prie palūkanų, gautinų už indėlius, ir išskaičiuojama iš palūkanų, mokėtinų už paskolas). Todėl nacionalinės pajamos padidėja šios kategorijos NAFTAAP importo suma.

Be to, kai NAFTAAP importuoja namų ūkiai kaip galutiniai vartotojai, poveikio BVP nėra, o nacionalinės pajamos padidėja, nes padidėja gautinos palūkanos, atėmus likusio pasaulio sektoriui mokėtinas palūkanas.

Pagal susitarimą tiek FT rezidentų tarpusavio, tiek FT rezidentų ir FT nerezidentų tarpbankinių paskolų ir indėlių NAFTAAP vertė neskaičiuojama. Tačiau tarpbankinės paskolos ir indėliai naudojami skaičiuojant orientacines normas.

- 14.05. Kaip matyti iš penkių 14.04 dalyje pateiktų atvejų, NAFTAAP paskirstymo BVP ir nacionalinėms pajamoms poveikį galima apibendrinti taip:

- a) BVP padidėja NAFTAAP, kurias sukuria FT rezidentai ir kurios paskirstomos sektoriams S.13 (valdžios sektorius), S.14 (namų ūkiai kaip vartotojai), S.15 (namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI) ir S.2 (likusio pasaulio sektorius), suma;
- b) BVP sumažėja importuojamų NAFTAAP, kurios paskirstomos sektoriams S.11 (ne finansų bendrovės), S.12 (finansų bendrovės), išskyrus S.121 (centrinis bankas), S.122 (indėlių bendrovės, išskyrus centrinį banką), S.125 (kiti finansiniai tarpininkai, išskyrus draudimo bendroves ir pensijų fondus) ir S.14 (namų ūkiai, kuriems nuosavybės teise priklauso būstas ir nekorporuotos įmonės), suma;
- c) nacionalinės pajamos padidėja FT rezidentų sukurtų ar importuojamų NAFTAAP, kurios paskirstomos sektoriams S.13 (valdžios sektorius), S.14 (namų ūkiai kaip vartotojai) ir S.15 (namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI), suma.

S.122 IR S.125 SEKTORIŲ SUKURTŲ NAFTAAP PRODUKCIJOS APSKAIČIAVIMAS

- 14.06. NAFTAAP kuria FT: centrinis bankas (S.121), indėlių bendrovės, išskyrus centrinį banką (S.122), ir kiti finansiniai tarpininkai, išskyrus draudimo bendroves ir pensijų fondus (S.125).

Daugiausia skaičiuojama S.122 ir S.125 subsektorių sukurtų NAFTAAP vertė. Pagal susitarimą centrinio banko sukurtų NAFTAAP vertė neskaičiuojama (žr. VI skirsnį).

Reikalingi statistiniai duomenys

- 14.07. S.122 ir S.125 subsektoriams reikia turėti lentelės forma pateiktus paskolų ir indėlių likučių duomenis, kurie būtų suskirstyti pagal naudotojų sektorius, be to, būtų apskaičiuotas keturių ketvirčių laikotarpio vidurkis ir atitinkamos susikaupusios palūkanos. Palūkanos skaičiuojamos perskirsčius palūkanų normų subsidijas gavėjams.

Orientacinės normos

- 14.08. S.122 ir S.125 subsektoriams priskirtų finansinių tarpininkų balansuose vienetų rezidentų paskolos ir indėliai turi būti suskirstyti, norint paskolas ir indėlius atskirti taip:

- tarpbankinės paskolos ir indėliai (t. y. tarp S.122 ir S.125 subsektoriams priskiriamų NAFTAAP teikiančių institucinių vienetų),
- vykdomi su naudotojų instituciniais sektoriais (S.11, kiti S.12 subsektoriai, S.13, S.14 ir S.15) (išskyrus centrinius bankus).

Be to, likusio pasaulio sektoriaus (S.2) teikiamos paskolos ir priimami indėliai skirstomi į finansinių tarpininkų nerezidentų teikiamas paskolas ir priimamus indėlius ir kitų nerezidentų teikiamas paskolas ir priimamus indėlius.

Vidinė orientacinė norma

- 14.09. Norint apskaičiuoti FT rezidentų teikiamų NAFTAAP produkciją pagal naudotojų rezidentų institucinius sektorius, vidinė orientacinė norma apskaičiuojama kaip už paskolas gautinų palūkanų S.122 ir S.125 subsektoriuose ir tarp šių subsektorių ir paskolų likučių S.122 ir S.125 subsektoriuose bei tarp šių subsektorių santykis:

$$\frac{\text{už paskolas gautinos palūkanos S.122 ir S.125 subsektoriuose ir tarp šių subsektorių}}{\text{paskolų likučiai S.122 ir S.125 subsektoriuose bei tarp šių subsektorių}}$$

Teoriškai vidinė orientacinė norma yra tokia pati, ar ji būtų skaičiuojama naudojant indėlių duomenis, ar paskolų duomenis. Dėl duomenų nenuoseklumo įverčiai, apskaičiuoti remiantis indėlių duomenimis, skirsis nuo įverčių, apskaičiuotų remiantis paskolų duomenimis.

Kai indėlių duomenys patikimesni, vidinė tarpbankinių indėlių orientacinė norma turėtų būti skaičiuojama kaip toks santykis:

$$\frac{\text{už indėlius mokėtinos palūkanos S.122 ir S.125 subsektoriuose ir tarp šių subsektorių}}{\text{indėlių likučiai S.122 ir S.125 subsektoriuose bei tarp šių subsektorių}}$$

Jei paskolų duomenys ir indėlių duomenys yra vienodai patikimi, vidinė orientacinė norma turėtų būti skaičiuojama pagal tarpbankines paskolas ir indėlius kaip palūkanų, gautinų už paskolas, pridėjus palūkanas, mokėtinas už FT laikomus indėlius, ir paskolų likučių, pridėjus FT kituose FT laikomų indėlių likučius, santykis.

Tais atvejais, kai FT rezidentai klientams rezidentams teikia paskolas ir priima indėlius užsienio valiuta, reikia apskaičiuoti kelias vidines orientacines normas pagal skirtingas valiutas ar valiutų grupes, jei dėl to gali reikšmingai pagerėti įverčių apskaičiavimas. Tada tiek skaičiuojant vidines orientacines normas, tiek FT rezidentų paskolas ir indėlius kiekvienam naudotojų rezidentų sektoriui, būtų tikslinga atlikti skirstymą pagal valiutas arba valiutų grupes.

Išorinės orientacinės normos

- 14.10. Norint nustatyti NAFTAAP importo ir eksporto apimtį, kaip orientacinė norma naudojama vidutinė tarpbankinė norma, nustatyta remiantis likučių lygiu, nurodytu į FT balansus įrašytose pozicijose „FT rezidentų ir FT nerezidentų tarpusavio paskolos“ ir „FT rezidentų ir FT nerezidentų tarpusavio indėliai“. Taigi išorinė orientacinė norma apskaičiuojama kaip FT rezidentų ir FT nerezidentų tarpusavio palūkanų už paskolas, pridėjus palūkanas už indėlius, ir FT rezidentų ir FT nerezidentų tarpusavio paskolų likučių, pridėjus indėlių likučius, santykis.

Skirtingoms valiutoms arba valiutų grupėms reikia apskaičiuoti kelias išorines orientacines normas, jei turima duomenų apie toliau nurodytas kategorijas pagal kiekvieną valiutą arba valiutų grupę ir jei dėl to reikšmingai pagerėtų įverčių apskaičiavimas:

- FT nerezidentų paskolos kiekvienam naudotojų sektoriui ir iš šio sektoriaus priimti indėliai;
- FT rezidentų paskolos naudotojams nerezidentams ir iš jų priimti indėliai.

Išsamus NAFTAAP suskirstymas pagal institucinius sektorius

- 14.11. Pagal susitarimą nereikia apskaičiuoti nei FT rezidentų tarpusavio, nei FT rezidentų ir FT nerezidentų tarpbankinių NAFTAAP vertės. NAFTAAP vertė skaičiuojama tik naudotojų, kurie yra ne bankai, instituciniams sektoriams.

Kiekvieno institucinio ne FT sektoriaus atveju reikia turėti duomenų apie FT rezidentų suteiktas paskolas ir priimtus indėlius toliau pateiktos lentelės forma.

	Likučiai	FT rezidentų gautinos palūkanos	Likučiai	FT rezidentų mokėtinos palūkanos
FT rezidentų (S.122 ir S.125) suteiktos paskolos			FT rezidentų (S.122 ir S.125) turimi indėliai	

Visa NAFTAAP vertė kiekvienam instituciniam sektoriui nustatoma sudėjus NAFTAAP už instituciniam sektoriui suteiktas paskolas vertę ir NAFTAAP už institucinių sektorių indėlius vertę.

NAFTAP už instituciniam sektoriui suteiktas paskolas vertė apskaičiuojama kaip skirtumas tarp gautinų palūkanų už paskolas ir paskolų likučių, padaugintų iš vidinės orientacinės normos.

NAFTAP už institucinio sektoriaus indėlius vertė apskaičiuojama kaip skirtumas tarp indėlių likučių, padaugintų iš vidinės orientacinės normos, ir už indėlius mokėtinų palūkanų.

Dalis produkcijos eksportuojama. Remiantis FT balansais apskaitoma:

	Likučiai	FT rezidentų gautinos palūkanos		Likučiai	FT rezidentų mokėtinos palūkanos
Paskolos ne bankams nerezidentams				Indėliai ne bankuose nerezidentuose	

NAFTAP už nerezidentams (išskyrus FT) suteiktas paskolas eksporto vertė nustatoma remiantis išorine tarpbankine orientacine norma kaip skirtumas tarp gautinų palūkanų ir paskolų likučių, padaugintų iš išorinės orientacinės normos.

NAFTAP už nerezidentų (išskyrus FT) indėlius eksporto vertė nustatoma kaip skirtumas tarp indėlių likučių, padaugintų iš išorinės orientacinės normos, ir mokėtinų palūkanų.

Kai skirtingų valiutų ar valiutų grupių atveju naudojamos kelios orientacinės normos, paskolos ir indėliai suskirstomi tiek pagal naudotojų institucinius sektorius, tiek pagal valiutą (ar valiutų grupes), kuria jie yra išreikšti.

Namų ūkiams paskirstytų NAFTAAP skirstymas į tarpinį ir galutinį vartojimą

14.12. Namų ūkiams priskirtinos NAFTAAP skirstomos į tokias kategorijas:

- tarpinis namų ūkių kaip būstų savininkų vartojimas;
- tarpinis namų ūkių kaip nekorporuotų įmonių savininkų vartojimas ir
- galutinis namų ūkių vartojimas.

Pagal įverčių skaičiavimo metodą paskolas namų ūkiams (likučius ir palūkanas) reikia suskirstyti į tokias atitinkamas kategorijas:

- paskolos būstui;
- paskolos namų ūkiams kaip nekorporuotų įmonių savininkams ir
- kitos paskolos namų ūkiams.

Paskolos namų ūkiams kaip nekorporuotų įmonių savininkams ir paskolos būstui finansų ir pinigų statistikoje pateikiamuose įvairiuose lėšų skolinimo skaidymuose paprastai nurodomos atskirai. Kitos paskolos namų ūkiams nustatomos kaip likutinis straipsnis dvi minėtas paskolų kategorijas atėmus iš bendros paskolų namų ūkiams vertės. NAFTAAP už paskolas namų ūkiams turėtų būti paskirstytos trims kategorijoms, remiantis kiekvienos iš šių trijų grupių informacija apie likučius ir palūkanas. Paskolos būstui nėra hipotekos paskolos, nes pastarųjų tikslas gali skirtis.

Namų ūkių indėliai skirstomi taip:

- namų ūkių kaip nekorporuotų įmonių savininkų indėliai ir
- namų ūkių kaip vartotojų indėliai.

Jei nėra statistinių duomenų apie namų ūkių kaip nekorporuotų įmonių savininkų indėlius, indėlių likučiai apskaičiuojami taikant vieną iš šių metodų:

1 metodas

Indėlių likučiai apskaičiuojami darant prielaidą, kad indėlių likučių ir apskaitytos mažiausio dydžio bendrovių pridėtinės vertės santykis taikomas nekorporuotoms įmonėms.

2 metodas

Indėlių likučiai apskaičiuojami darant prielaidą, kad indėlių likučių ir apskaitytos mažiausio dydžio bendrovių apyvartos santykis taikomas nekorporuotoms įmonėms.

NAFTAP už namų ūkių indėlius turi būti išskirtos į NAFTAAP už namų ūkių kaip nekorporuotų įmonių savininkų indėlius ir NAFTAAP už namų ūkių kaip vartotojų indėlius, remiantis šių dviejų kategorijų, kurioms dėl išsamesnės informacijos stokos gali būti naudojama ta pati palūkanų norma, likučių vidurkiu.

Kaip alternatyva, jei neturima išsamios informacijos apie namų ūkių paskolas ir indėlius, namų ūkiams teikiamos NAFTAAP paskirstomos tarpiniam ir galutiniam vartojimui darant prielaidą, kad visos paskolos yra priskirtinos namų ūkams kaip gamintojams arba kaip būstų savininkams ir kad visi indėliai yra priskirtini namų ūkiams kaip vartotojams.

NAFTAP IMPORTO VERTĖS APSKAIČIAVIMAS

14.13. FT nerezidentai teikia paskolas rezidentams ir priima rezidentų indėlius. Kiekvieno institucinio sektoriaus atveju reikia turėti duomenų toliau pateiktos lentelės forma.

	Likučiai	FT nerezidentų gautinos ir naudotojų rezidentų mokėtinos palūkanos		Likučiai	FT nerezidentų mokėtinos ir naudotojų rezidentų gautinos palūkanos
FT nerezidentų suteiktos paskolos			FT nerezidentų turimi indėliai		

Kiekvieno institucinio sektoriaus importuotų NAFTAAP vertė apskaičiuojama toliau nurodytu būdu.

Importuotų NAFTAAP už paskolas vertė nustatoma kaip *skirtumas* tarp FT nerezidentų gautinų palūkanų ir paskolų likučių, *padaugintų* iš išorinės orientacinės normos.

Importuotų NAFTAAP už indėlius vertė nustatoma kaip *skirtumas* tarp indėlių likučių, *padaugintų* iš išorinės orientacinės normos, ir FT nerezidentų mokėtinų palūkanų.

Rekomenduojama, kad atskiroms valiutoms ar valiutų grupėms būtų naudojamos kelios išorinės orientacinės normos (žr. 14.10 dalį).

NAFTAP APIMTIS

14.14. NAFTAAP apimties įverčiai apskaičiuojami naudojant paskolų ir indėlių likučius, kurie, pritaikius bendrąjį kainų indeksą, pvz., numanomą kainų defliatorių vidaus galutinei paklausai nustatyti, defliuojami iki bazinio laikotarpio kainų.

NAFTAP kainą sudaro dvi dedamosios: bankų palūkanų normos ir orientacinės normos skirtumas (arba priešingai indėlių atveju), iš kurio matyti finansinio tarpininko gauta marža, ir paskolų ir indėlių likučiams iki bazinio laikotarpio kainų defliuoti naudotas kainų indeksas.

NAFTAP apimtis nustatoma taip:

$$\text{NAFTAP už instituciniam sektoriui suteiktas paskolas apimtis} = \frac{\text{NAFTAP už instituciniam sektoriui suteiktas paskolas}}{\text{kainų indeksas}} \times \frac{\text{bazinio laikotarpio marža}}{\text{faktinė marža}}$$

$$\text{NAFTAP už institucinio sektoriaus indėlius apimtis} = \frac{\text{NAFTAP už institucinio sektoriaus indėlius}}{\text{kainų indeksas}} \times \frac{\text{bazinio laikotarpio marža}}{\text{faktinė marža}}$$

Bazinio laikotarpio marža už paskolas yra lygi skirtumui tarp faktinės paskolų palūkanų normos ir orientacinės normos.

Bazinio laikotarpio marža už indėlius yra lygi skirtumui tarp orientacinės normos ir faktinės indėlių palūkanų normos.

Nominaliąja verte faktinė marža yra lygi NAFTAAP ir likučių santykiui, todėl dviejose pirmiau pateiktose formulėse faktinę maržą pakeitus šia išraiška gaunamas toks rezultatas:

$$\text{NAFTAP už instituciniam sektoriui suteiktas paskolas apimtis} = \frac{\text{instituciniam sektoriui suteiktų paskolų likučiai}}{\text{kainų indeksas}} \times \text{bazinio laikotarpio marža}$$

$$\text{NAFTAP už institucinio sektoriaus indėlius apimtis} = \frac{\text{institucinio sektoriaus indėlių likučiai}}{\text{kainų indeksas}} \times \text{bazinio laikotarpio marža}$$

NAFTAP VERTĖS APSKAIČIAVIMAS PAGAL EKONOMINĖS VEIKLOS RŪŠIS

14.15. NAFTAAP paskirstymas naudotojų ekonominės veiklos rūšims pagrįstas su kiekvienos rūšies ekonomine veikla susijusiais paskolų ir indėlių likučiais, o jei tokia informacija yra nepatikima, su kiekvienos rūšies ekonominės veiklos produkcija.

CENTRINIO BANKO PRODUKCIJA

14.16. Centrinio banko produkcija pagal susitarimą turi būti apskaičiuojama kaip sąnaudų, t. y. tarpinio vartojimo, atlygio darbuotojams, pagrindinio kapitalo vartojimo ir kitų mokesčių atėmus subsidijas gamybai, suma. Su centriniu banku susijusių NAFTAAP vertės skaičiuoti nereikia.

Tiesiogiai apskaičiuotoms paslaugoms, už kurias sąskaitas faktūras tiek vienetams rezidentams, tiek vienetams nerezidentams rengia centrinis bankas, taikomi komisiniai ir mokesčiai turėtų būti paskirstyti minėtiems vienetams.

Tik ta dalis visos centrinio banko produkcijos (sąnaudų suma, atėmus komisinius ir mokesčius), kuri yra neparduodama, pagal susitarimą turi būti priskirta kitų FT tarpiniam vartojimui – S.122 (indėlių bendrovės, išskyrus centrinį banką) ir S.125 (kiti finansiniai tarpininkai, išskyrus draudimo bendroves ir pensijų fondus) subsektoriams – proporcingai kiekvieno iš šių subsektorių sukuriamai pridėtinei vertei.

S.122 ir S.125 subsektorių sąskaitoms subalansuoti centrinio banko šiems subsektoriams teikiamos paslaugos atitinkamo tarpinio vartojimo sumą turi atsverti iš centrinio banko gautas tokios paties dydžio einamasis pervedimas (priskiriamas D.759 (kiti įvairūs einamieji pervedimai) subsektoriui.

15 SKYRIUS

SUTARTYS, NUOMOS SUTARTYS IR LICENCIJOS**ĮVADAS**

- 15.01. Sutartys yra susitarimai dėl prekių, paslaugų ir turto teikimo vartotojams sąlygų. Sutartys, kurių objektas – paprastas prekių, paslaugų ar turto pardavimas, apibrėžia vertę, kuria sandoris bus įrašomas į sąskaitas, ir įrašymo į sąskaitas laiką (prekių pardavimo sandorių įrašymo į sąskaitas laikas – nuosavybės teisių pasikeitimas). Mokėjimo laiko ir įrašymo į sąskaitas laiko skirtumas finansinėje sąskaitoje nurodomas kaip kitos gautinos arba mokėtinos sumos.
- 15.02. Nuomos sutartys, licencijos ir leidimai – tai sutartys, lemiančios mokėjimų klasifikavimą ir turto ekonominę nuosavybę; kai kurios sutartys yra atskiros rūšies nefinansinis turtas.
- 15.03. Ši skyrių sudaro septyni skirsniai, kuriuose aptariamas įvairių kompleksinių sutarčių grupių ir su jomis susijusių srautų bei likučių įrašymas į sąskaitas:
- a) veiklos nuomos, išteklių nuomos ir finansinės nuomos skirtumai;
 - b) leidimai naudotis gamtos ištekliais;
 - c) leidimai vykdyti tam tikrą veiklą;
 - d) viešojo ir privačiojo sektorių partnerystės;
 - e) paslaugų koncesijos sutartys;
 - f) prekybinės veiklos nuomos sutartys;
 - g) išimtinės teisės į būsimas prekes ir paslaugas.

VEIKLOS NUOMOS, IŠTEKLIŲ NUOMOS IR FINANSINĖS NUOMOS SKIRTUMAI

15.04. Išskiriamos trys nefinansinio turto nuomos rūšys (žr. 15.1 lentelę):

- a) veiklos nuoma;
- b) išteklių nuoma;
- c) finansinė nuoma.

Kiekvienos iš šių rūšių nuoma yra susijusi su nefinansinio turto naudojimu:

- veiklos nuomos ir išteklių nuomos atveju ekonominės nuosavybės teisės nesikeičia, o teisinis savininkas išlieka ekonominiu savininku. Išteklių nuoma siejama su gamtos ištekliais, kaip antai žemė ir radijo dažnių spektras. Veiklos nuoma siejama su visu kitu nefinansiniu turto;
- finansinės nuomos atveju keičiasi turto ekonominės nuosavybės teisės, o teisinis turto savininkas nelaikomas ekonominiu savininku. Finansinės nuomos objektu gali būti bet koks nefinansinis turtas, įskaitant tam tikrais atvejais gamtos išteklius.

15.05. Kiekvienas objektas – prekė ir paslauga, gamtos ištekliai, finansinis turtas ar įsipareigojimai – turi ir teisinį, ir ekonominį savininką. Paprastai ekonominis ir teisinis savininkas yra tas pats asmuo. Jeigu taip nėra, teisinis savininkas ekonominiam savininkui perleidžia atsakomybę už su objekto naudojimu ekonominėje veikloje susijusią riziką ir naudą. Mainais teisinis savininkas iš ekonominio savininko priima mokėjimus už kitą rizikos ir naudos rinkinį.

15.1 lentelė. Trijų skirtingų rūšių nuomos įrašymas į sąskaitas

Nuomos rūšis	Naudotojui skirtas įrašymo į sąskaitas metodas
Veiklos nuoma (ne gamtos išteklių)	Naudotojas nėra nefinansinio turto ekonominis savininkas Nuomos įmokos įrašomos į sąskaitas kaip mokėjimai už paslaugą, tarpinis vartojimas arba valdžios sektoriaus, namų ūkių ir namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų galutinio vartojimo išlaidos
Išteklių nuoma (tik gamtos išteklių)	Naudotojas nėra gamtos išteklių ekonominis savininkas. Mokėjimai yra renta (nuosavybės pajamos)
Finansinė nuoma	Naudotojas yra nuomotojo paskola finansuojamo nefinansinio turto ekonominis savininkas. Mokėjimai daugiausia yra paskolos pagrindinės sumos grąžinimas ir paskolos palūkanų mokėjimai Dalis palūkanų mokėjimų gali būti įrašomi į sąskaitas kaip naudojimas NAFTA paslaugomis, kai skolintojas yra finansinis tarpininkas. Šis mokėjimas priskiriamas valdžios sektoriaus, namų ūkių ir namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų tarpiniam vartojimui arba galutinio vartojimo išlaidoms

15.2 lentelė. Trijų skirtingų rūšių nuomos įrašymas į sąskaitas pagal sandorio rūšį

Sandorio rūšis	Naudojimo rūšis ir susijęs turtas
Tarpinis vartojimas	Sukurto turto, pvz., mašinų ir intelektinės nuosavybės teisių, veiklos nuoma NAFTAP, susijusios su finansine nuoma
Pagrindinio kapitalo vartojimas	Tik sukurtam turtui ir tik ekonominiam savininkui
Galutinio vartojimo išlaidos	Ilgalaikio vartojimo prekių veiklos nuoma Ilgalaikio vartojimo prekių įsigijimas (įskaitant įsigijimą finansinės nuomos arba išperkamosios nuomos būdu) NAFTAP, susijusios su finansine nuoma galutiniams vartotojams
Nefinansinio turto įsigijimas	
Pagrindinio kapitalo formavimas	Sukurto turto įsigijimas (įskaitant įsigijimą finansinės nuomos būdu)
Gamtos išteklių įsigijimas	Gamtos išteklių įsigijimas, įskaitant teisę naudoti turtą, kol jo nebeliks
Kito nesukurto turto įsigijimas	Ilgalaikės teisės naudoti gamtos išteklius įsigijimas, pvz., žvejybos kvota
Nuosavybės pajamų mokėjimai	
Renta	Išteklių nuoma, t. y. mokėjimas už naudojimąsi gamtos ištekliais
Palūkanos	Finansinė nuoma, t. y. nefinansinio turto, kuris tuo pačiu metu finansuojamas paskolos lėšomis, įsigijimas
Finansinis sandoris – paskola	Finansinė nuoma, t. y. nefinansinio turto, kuris tuo pačiu metu finansuojamas paskolos lėšomis, įsigijimas

15.06. *Apibrėžtis.* Tokių objektų kaip prekės ir paslaugos, gamtos ištekliai, finansinis turtas ar išpareigojimai ekonominiams savininkams yra institucinis vienetas, kuris, prisiimdamas susijusią riziką, įgyja teisę į naudą, susijusią su tų objektų naudojimu ekonominėje veikloje.

15.07. *Apibrėžtis.* Tokių objektų kaip prekės ir paslaugos, gamtos ištekliai, finansinis turtas ar išpareigojimai teisiniams savininkams yra institucinis vienetas, pagal įstatymą turintis teisę ir galintis reikalauti su tais objektais susijusios naudos.

Veiklos nuoma

- 15.08. *Apibrėžtis.* Veiklos nuoma – tokia nuoma, kai teisinis savininkas yra ir ekonominis savininkas, kuris prisiima su turto susijusią veiklos riziką bei gauna ekonominės naudos imdamas mokestį už turto naudojimą gamybinėje veikloje.
- 15.09. Vienas iš veiklos nuomos požymių – teisiniui savininkui tenkanti atsakomybė pasirūpinti turto remontu ir priežiūra.
- 15.10. Veiklos nuomos atveju turtas lieka nuomotojo balanse.
- 15.11. Pagal veiklos nuomos sutartį atliekami mokėjimai už sukurtą turtą yra vadinami nuomos įmokomis ir į sąskaitas įrašomi kaip mokėjimai už paslaugą (žr. 15.2 lentelę). Veiklos nuomos savybės geriausiai apibūdina įrangos nuoma, nes veiklos nuomos sutarčių objektas dažnai yra transporto priemonės, kranai, gręžimo įranga ir pan. Tačiau bet koks nefinansinis turtas gali būti veiklos nuomos objektu. Nuomotojo paslauga neapsiriboja vien tik turto suteikimu. Jai būdingos ir kitos savybės, kaip antai patogumas ir saugumas. Kai nuomojama įranga, nuomotojas (arba įrangos savininkas) paprastai užtikrina gerą tos įrangos eksploatacinę būklę, todėl ją galima išsinuomoti nedelsiant arba išpėjus prieš trumpą laiką. Nuomotojas paprastai privalo turėti specialiųjų įrangos eksploataavimo žinių. Tai svarbu labai sudėtingos įrangos (kaip antai kompiuterinė įranga) atveju, kuomet nuomininkas gali neturėti tokių įrangai tinkamai prižiūrėti būtinų žinių ar priemonių. Be to, nuomotojas gali įsipareigoti pakeisti įrangą, jei ji rimtai sugenda arba kai dėl gedimo jos negalima ilgai naudoti. Pastato nuomos atveju nuomotojas atsako už struktūrinį pastato vientisumą ir už pastato atstatymą, jeigu pastatas nukentėtų dėl, pvz., gaivalinės nelaimės; be to, nuomotojas paprastai privalo užtikrinti tinkamą liftų, šildymo ir ventiliacijos sistemų veikimą.
- 15.12. Veiklos nuomos paslaugos pradėtos teikti siekiant patenkinti naudotojų, kuriems tam tikra įranga reikalinga tik protarpiais, poreikius. Daug veiklos nuomos sutarčių sudaromos trumpam laikotarpiui, nors nuomininkas, pasibaigus nuomos sutarties galiojimui, gali tą sutartį atnaujinti ir tas pats naudotojas tą pačią įrangą gali naudoti ne vieną kartą. Tačiau randantis vis sudėtingesnei įrangai (ypač elektronikos srityje) nuomotojo teikiamos įrangos priežiūros ir palaikymo paslaugos yra svarbūs veiksniai, galintys lemti naudotojo sprendimą ne pirkti, bet nuomotis įrangą. Kiti veiksniai, galintys lemti naudotojų sprendimą vietoje pirkimo rinktis ilgalaikę nuomą, yra susiję su įmonės balansu, pinigų srautu ar mokestinėmis prievolėmis.

Finansinė nuoma

- 15.13. *Apibrėžtis.* Finansinė nuoma – tokia nuoma, kai nuomotojas yra teisinis, o nuomininkas – ekonominis turto savininkas, nes nuomininkas, naudodamas turtą gamybinėje veikloje, prisiima veiklos riziką ir gauna ekonominės naudos. Mainais nuomotojas iš nuomininko gauna kitą rizikos ir naudos rinkinį, t. y. su paskolos grąžinimu susijusius mokėjimus. Dažnas atvejis, kai nuomotojas sutinka, kad fiziškai turtas būtų pristatytas ne jam, kaip teisiniui turto savininkui, bet tiesiogiai nuomininkui. Vienas iš finansinės nuomos požymių – ekonominiui savininkui tenkanti atsakomybė pasirūpinti būtinuoju turto remontu ir priežiūra.
- 15.14. Finansinės nuomos atveju laikoma, kad teisinis savininkas suteikia nuomininkui paskolą, kurią pastarasis naudoja turtui įsigyti. Tuomet turtas įrašomas ne į nuomotojo, bet į nuomininko balansą; atitinkama paskola nurodoma kaip nuomotojo turtas ir nuomininko įsipareigojimas. Mokėjimai pagal finansinės nuomos sutartį yra laikomi ne nuomos įmokomis, bet palūkanų mokėjimu ir sąlyginės paskolos pagrindinės sumos grąžinimu. Jeigu nuomotojas yra finansinis tarpininkas, dalis mokėjimo laikoma mokėjimu už paslaugas (NAFTAP).
- 15.15. Labai dažnai finansinės nuomos būdu nuomojamo turto pobūdis gali gerokai skirtis nuo turto, kurį nuomotojas naudoja savo gamybinėje veikloje, pobūdžio (pvz., oro transporto bendrovei nuomojamas komercinis orlaivis, kurio teisinis savininkas yra bankas). Ekonominiu požiūriu neprotinga orlaivį arba jo pagrindinio kapitalo vartojimą įrašyti į banko sąskaitas arba jo neįrašyti į oro transporto bendrovės sąskaitas. Finansinė nuoma leidžia išvengti tokio nepageidaujamo orlaivio nuosavybės ir jo vertės mažėjimo rodymo sąskaitose užtikrinant, kad abiejų šalių grynoji vertė išliks teisinga per visą nuomos sutarties galiojimo laiką.
- 15.16. Paprastai finansinės nuomos sutartis sudaroma visam turto ekonominio tarnavimo laikui. Tokiu atveju sąlyginės paskolos vertė yra lygi esamai įmokai, kurios turi būti sumokėtos pagal nuomos sutartį, vertei. Į šią vertę įskaičiuojama turto kaina, be to, dažniausiai įtraukiamas nuomotojo imamas mokestis, kuris susikaupia per visą nuomos laikotarpį. Reguliariai nuomotojui mokamos įmokos gali būti įrašomos į sąskaitas kaip iš keturių dalių susidedantys mokėjimai: palūkanų mokėjimai ir sąlyginės paskolos pagrindinės sumos grąžinimai, nuomotojo imamas mokestis ir NAFTA (jeigu nuomotojas yra finansinis tarpininkas). Jeigu sutarties sąlygose nenurodyta, kaip išskirti šiuos pirmuosius tris mokėjimus, pagrindinės sumos grąžinimas turi atitikti turto vertės mažėjimą (pagrindinio kapitalo vartojimas), mokėtinos palūkanos – turto kapitalo grąžą, o mokėjimas už paslaugas – visos mokėtinos sumos ir minėtų dviejų elementų skirtumą.

15.17. Finansinė nuoma taip pat gali būti, kai nuomos laikotarpis yra trumpesnis už turto ekonominio tarnavimo laiką. Šiuo atveju į sąlyginės paskolos vertę taip pat įskaičiuojama turto kaina ir nuomotojo imamas mokestis, kartu su pagal nuomos sutarties sąlygas mokėtinų mokėjimų už paslaugas verte. Reguliariai nuomotojui mokamos įmokos įrašomos į sąskaitas kaip palūkanų mokėjimai ir sąlyginės paskolos pagrindinės sumos grąžinimai, nuomotojo imamas mokestis ir NAFTA (jeigu nuomotojas yra finansinis tarpininkas). Be to, jos gali apimti avansinius mokėjimus, kuriais finansuojamas turto atpirkimas nuomos laikotarpio pabaigoje. Atsižvelgiant į sutarties sąlygas, nuomos laikotarpio pabaigoje turtas gali būti perkeliamas į nuomininko balansą. Likusi nesumokėta paskolos dalis yra lygi nuomos laikotarpio pradžioje nustatyta manoma turto rinkos vertei nuomos laikotarpio pabaigoje. Šiame etape turtas gali būti grąžintas nuomotojui, nuomininkas gali pasinaudoti galimybe teisiškai įsigyti turtą arba gali būti susitarta dėl naujų nuomos sąlygų.

Pagal finansinės nuomos sutartį su turto naudojimu susijusi rizika ir nauda turi tekti nuomininkui. Todėl bet koks numanomos turto vertės padidėjimas ir sumažėjimas nuomos laikotarpio pabaigoje tenka nuomininkui. Šiuo atveju, jeigu nuomos laikotarpio pabaigoje turtą teisiškai įgyja nuomininkas, pinigines įmokas įrašomos į sąskaitas kaip paskolos grąžinimas, nes turtas jau yra nuomininko balanse.

Jei turtas grąžinamas nuomotojui, turto įsigijimo sandoris įrašomas į sąskaitas esama turto rinkos vertė. Pajamos naudojamos paskolos likučiui grąžinti, o bet koks šių sumų skirtumas į sąskaitas įrašomas kaip kapitalo pervedimas. Į nuomos laikotarpiu mokamas įmokas dažnai įtraukiami avansiniai turto įsigijimo mokėjimai, taigi sandoris įvyksta be piniginio atlygio, nes tuo metu visa paskola jau būna grąžinta.

Jei susitariama dėl kito nuomos laikotarpio, reikia išnagrinėti naujos sutarties sąlygas ir nustatyti, ar tai finansinės nuomos pratęsimas, ar veiklos nuoma.

15.18. Nors finansinės nuomos sutartis paprastai sudaroma keleriems metams, nuomos laikotarpis nėra lemiamas veiksnys nustatant, ar sutartį reikia laikyti veiklos nuomos, ar finansinės nuomos sutartimi. Tam tikrais atvejais turtas gali būti išnuomojamas trumpam laikotarpiui, tarkim, vieniems metams, tačiau sutartyje numatoma sąlyga, kad nuomininkui tenka visa su turtu susijusi atsakomybė, įskaitant visą jo priežiūrą ir nuostolių atlyginimą už jam padarytą ypatingą žalą. Nors nuomos laikotarpis yra trumpas, o nuomotojas gali būti ne finansų įstaiga, jeigu nuomininkas prisiima didžiąją su turto naudojimu gamybinėje veikloje susijusios rizikos ir naudos dalį, nuoma į sąskaitas įrašoma kaip finansinė nuoma, o ne kaip veiklos nuoma. Tačiau praktiškai sunku nukrypti nuo įrašymo į įmonės sąskaitas tvarkos, atitinkančios tarptautinius verslo apskaitos standartus, pagal kuriuos finansinė nuoma laikoma tik ta nuoma, kuri apima didžiąją turto ekonominio tarnavimo laiko dalį.

15.19. Kiekviena finansinė nuoma besiverčianti bendrovė, net jei ji vadinama turto bendrove ar orlaivių nuomos bendrove, klasifikuojama priskiriant ją finansiniams tarpininkams, teikiantiems paskolas turtą iš jų besinuomojantiems vienetams. Jeigu nuomotojas nėra finansinis tarpininkas, su sąlygine paskola susijusios įmokos išskaidomos tik į paskolos pagrindinės sumos grąžinimą ir palūkanas; jeigu nuomotojas yra finansų bendrovė, išskiriama dar viena įmokų sudedamoji dalis – mokestis už paslaugas (NAFTAP).

15.20. Išperkamoji nuoma yra finansinės nuomos rūšis.

Apibrėžtis. Išperkamoji nuoma – susitarimas, pagal kurį ilgalaikio vartojimo prekė parduodama pirkėjui mainais už sutartas būsimas įmokas. Pirkėjas iš karto gauna prekę, nors teisiniu požiūriu ji lieka nuomotojo nuosavybė kaip užstatas (garantija) tol, kol nuomininkas sumoka visas sutartas įmokas.

15.21. Išperkamosios nuomos būdu dažniausiai įsigyjamoms tik ilgalaikio vartojimo prekėms, kurias daugiausia perka namų ūkiai. Pagal išperkamosios nuomos sutartis įsigyjamų prekių finansuotojai paprastai yra atskiri instituciniai vienetai, glaudžiai bendradarbiaujantys su ilgalaikio vartojimo prekių pardavėjais.

15.22. Išperkamosios nuomos būdu įsigyjama ilgalaikio vartojimo prekė į sąskaitas įrašoma darant prielaidą, kad pirkėjas ją įsigijo tą dieną, kai gavo prekę, už rinkos kainą, kuri būtų gauta lygiavertčio sandorio atveju. Pirkėjas gauna sąlyginę lygiavertės vertės paskolą. Pirkėjo finansuotojui mokamos įmokos į sąskaitas įrašomos kaip paskolos pagrindinės sumos grąžinimas ir palūkanų mokėjimai, taikant tą patį metodą kaip finansinės nuomos atveju. Pagal išperkamosios nuomos sutartis įsigyjamų prekių finansuotojų gamybinė veikla yra finansinis tarpininkavimas. Paprastai finansuotojai tiesiogiai neima mokesčių už savo paslaugas, todėl visa jų produkcija yra NAFTA, apskaičiuojama kaip gautinų nuosavybės pajamų ir mokėtinų palūkanų skirtumas. Kaip ir įprastinės finansinės nuomos atveju, gali būti sudėtinga sekti mokėtinų palūkanų sumą, todėl būtina ją įvertinti.

Išteklų nuoma

15.23. *Apibrėžtis.* Išteklų nuoma – nuoma, kai gamtos išteklių savininkas suteikia galimybę nuomininkui jais naudotis už atlygį, kuris į sąskaitas įrašomas kaip renta.

- 15.24. Išteklių nuomos atveju turtas lieka nuomotojo balanse, nors jį naudoja nuomininkas. Bet koks gamtos išteklių vertės sumažėjimas į sąskaitas įrašomas kaip ekonominis nesukurto turto praradimas (K.21 (gamtos išteklių išieškojimas)). Jis į sąskaitas neįrašomas kaip sandoris, panašus į pagrindinio kapitalo vartojimą, nes jis nesusijęs su vartoti skirtu pagrindiniu kapitalu. Pagal išteklių nuomos sutartį mokėtinos sumos (ir tik šios sumos) į sąskaitas įrašomos kaip renta.
- 15.25. Klasikinis išteklių nuomos sutarties objekto pavyzdys yra žemė. Tačiau panašiai į sąskaitas įrašomas ir kitų gamtos išteklių (pvz., medienos, žuvų, vandens, mineralinių išteklių, radijo dažnių spektro) naudojimas.

Leidimai naudotis gamtos ištekliais

- 15.26. Leidimus naudotis gamtos ištekliais paprastai išduoda valdžios institucijos, bet gali išduoti ir privatūs savininkai, kaip antai ūkininkai ir įmonės.
- 15.27. Leidimai naudotis gamtos ištekliais gali būti įrašomi į sąskaitas trimis būdais (žr. 15.3 lentelę):
- pasibaigus nuomos laikotarpiui, savininkas gali pratęsti arba panaikinti leidimą toliau naudotis turtu;
 - savininkas gali leisti turtą naudoti ilgą laiką, naudotojas tuo laikotarpiu faktiškai kontroliuoja išteklių naudojimą, o savininkas beveik arba visai nedalyvauja;
 - savininkas leidžia naudoti turtą tol, kol jo nebeliks.

Pirmuoju atveju leidimai į sąskaitas įrašomi kaip išteklių nuoma; į sąskaitas šis sandoris įrašomas kaip renta.

Antruoju atveju leidimai gali lemti ne tik tai, kad į sąskaitas bus įrašoma renta, bet ir tai, kad atsiras atskiras nuo pačių išteklių naudotojo turtas, tačiau nuomojamų išteklių vertė ir turto, kuriuo sudaroma galimybė jais naudotis, vertė bus susijusios.

Šis turtas (priskiriamas AN.222 kategorijai) yra pripažįstamas tik tuo atveju, jeigu jo vertė (susikaupianti nauda turėtojiui, atėmus šio turto sukūrimo sąnaudas) yra realizuojama perduodant turtą. Šie leidimai pirmiausia pastebimi įvertinant ekonominį turto atsiradimą (K.1 kategorija, žr. 6.06 dalies g punktą). Jeigu turtas nerealizuojamas, nuomos laikotarpio pabaigoje jo vertė priartėja prie nulio.

Trečiasis atvejis reiškia, kad gamtos ištekliai yra perduodami (arba, galimas daiktas, nusavinami).

15.3 lentelė. Trijų skirtingų rūšių leidimų naudotis gamtos ištekliais įrašymas į sąskaitas

Naudojimo rūšis	Duomenų įrašymo į sąskaitas metodas
Laikino naudojimo leidimas (gali būti ilgalaikis)	Išteklių nuoma. Renta (nuosavybės pajamos)
Naudotojas vykdo ilgalaikę kontrolę, rizika ir nauda tenka naudotojui, galimybė perleisti leidimą realizuojama verte	Renta ir naujo turto atsiradimas už teisę naudotis gamtos ištekliais
Gamtos ištekliai naudojami, kol jų neliks; nuolatinis naudojimas (visa rizika ir nauda tenka naudotojui)	Gamtos išteklių pardavimas

- 15.28. Norint atskirti rentą, naujo turto atsiradimą ir gamtos išteklių pardavimą, vadovaujamosi pagrindiniu rizikos ir naudos perdavimo kriterijumi. Gamtos ištekliai perduodami, jeigu perduodama visa rizika ir nauda. Sukuriamas naujas turtas, jeigu, perdavus riziką ir naudą, atsiranda atskiras, galimas perduoti leidimas, kurio vertė gali būti realizuota. Kiti kriterijai, kaip antai išankstinis susitarimas dėl įmokų, avansinis mokėjimas, leidimo galiojimo trukmė ir įrašymas į įmonės sąskaitas, gali klaidinti, nes jie nebūtinai atspindi rizikos ir naudos perdavimą.
- 15.29. Nerezidentai gali įsigyti tokius gamtos išteklius kaip žemė ir mineraliniai ištekliai. Tačiau gamtos išteklių pardavimas neįrašomas į sąskaitas kaip pardavimas vienetui nerezidentui. Tokiais atvejais sukuriama menamas vienetas rezidentas, kuriam priklauso gamtos išteklių nuosavybės teisės, o vienetui nerezidentui nuosavybės teise priklauso menamo vieneto rezidento nuosavybės priemonės. Panašiai į sąskaitas įrašomas ir rezidentų gamtinių išteklių įsigijimas likusio pasaulio sektoriuje.

15.30. Valdžios sektoriaus pajamos iš konkrečios rūšies gamtos išteklių (pvz., pajamos iš naftos ir gamtinių dujų) gali sudaryti įvairūs sandoriai. Pavyzdžiui:

- a) renta išteklių nuomos atveju;
- b) disponavimas nesukurtu turtu, pvz., gamtos išteklių pardavimas arba ilgalaikių eksploatavimo licencijų pardavimas;
- c) dividendai, gaunami iš gamtos išteklius eksploatuojančių viešųjų bendrovių;
- d) įmonių pelno mokestis, kurį moka gamtos išteklius eksploatuojančios bendrovės.

Leidimai vykdyti tam tikrą veiklą

15.31. Be turto naudojimo licencijų ir nuomos sutarčių, gali būti suteikiami leidimai vykdyti specifinę veiklą, nesiejant jų su toje veikloje naudojamu turtu. Leidimai nesiejami su kvalifikaciniais kriterijais (kaip antai egzamino išlaikymas norint gauti leidimą vairuoti automobilį), bet yra skirti riboti atskirų vienetų, kuriems suteikiama teisė užsiimti ta veikla, skaičių. Tokius leidimus gali išduoti valdžios institucijos arba privatus instituciniai vienetai ir abu šie atvejai traktuojami skirtingai.

15.4 lentelė. Nefinansinio turto naudojimo ir įsigijimo įrašymas į sąskaitas pagal sandorio ir srauto rūšį

Sandorio rūšis	Naudojimo / įsigijimo rūšis, turto rūšis ir mokėjimo rūšis
Tarpinis vartojimas	Sukurto turto, pvz., mašinų ir intelektualinės nuosavybės teisių veiklos nuoma Reguliarūs įmonių mokėjimai už vandens tiekimą NAFTAP, susijusios su finansinės nuomos teikimu
Pagrindinio kapitalo vartojimas	Tik sukurtam turtui ir ekonominiam savininkui
Galutinio vartojimo išlaidos	Ilgalaikio vartojimo prekių veiklos nuoma Ilgalaikio vartojimo prekių įsigijimas (įskaitant įsigijimą finansinės nuomos arba išperkamosios nuomos būdu)
Nefinansinio turto įsigijimas	
Pagrindinio kapitalo formavimas	Sukurto turto įsigijimas (įskaitant įsigijimą finansinės nuomos būdu)
Gamtos išteklių įsigijimas	Gamtos išteklių įsigijimas, įskaitant teisę naudoti turtą, kol jo nebeliks Ilgalaikės teisės naudoti gamtos išteklius įsigijimas, pvz., žvejybos kvota
Kito nesukurto turto įsigijimas	Perleidžiamieji pakaitinio naudojimosi susitarimai Sutarties, kuri gali būti perleista trečiajai šaliai, įsigijimas Būsimos produkcijos sutartys, pvz., sutartys su futbolo žaidėjais ir rašytojais
Mokėjimai kaip nuosavybės pajamos	Išteklių nuoma, t. y. mokėjimas už trumpalaikį naudojimąsi gamtos ištekliais
Renta	Reguliarūs mokėjimai už teisę išgauti vandenį Finansinė nuoma, t. y. nefinansinio turto, kuris tuo pačiu metu finansuojamas paskolos lėšomis, įsigijimas
Pajamų pervedimas	Valdžios institucijų leidimai vykdyti tam tikrą veiklą, kurių išdavimas nesiejamas su kvalifikaciniais kriterijais arba kurie išduodami už mokestį, kuris yra neproporcingas, palyginti su leidimų sistemos administravimo sąnaudomis Taršos leidimai, kuriuos valdžios institucijos išduoda siekdamas kontroliuoti bendrą taršos kiekį
Kiti gamybos mokesčiai	
Finansinis sandoris – paskola	Finansinė nuoma, t. y. nefinansinio turto, kuris tuo pačiu metu finansuojamas paskolos lėšomis, įsigijimas
Kiti turto apimties pokyčiai	Savininkas sunaudoja visus gamtos išteklius Neteisėta medienos ruošą, žvejyba ar medžioklę (neatlygintinas auginamo turto ar gamtos išteklių konfiskavimas)
Turto kainos pokytis	Į sąskaitas kaip turtas įrašytų sutarčių, licencijų ir leidimų galiojimo pasibaigimas

- 15.32. Pavyzdžiui, kai valdžios institucijos, išduodamos leidimus, riboja automobilių, kuriais leidžiama teikti taksi paslaugas, arba lošimo namų skaičių, jos patvirtintiems veiklos vykdytojams faktiškai leidžia uždirbti monopolinį pelną, o dalį to pelno rinkliavų forma pasiima pačios. Šios rinkliavos į sąskaitas įrašomos kaip kiti mokesčiai. Šis principas taikomas visais atvejais, kai valdžios institucijos išduoda leidimus siekdamos riboti tam tikroje srityje veikiančių vienetų skaičių, o tas skaičius nustatomas pasirinktinai ir nepriklauso vien tik nuo kvalifikacinių kriterijų.
- 15.33. Iš principo, jeigu leidimas galioja kelerius metus, mokėjimas į sąskaitas įrašomas laikantis kaupiamojo principo kartu su kitu gautinų arba mokėtinų sumų įrašu, atitinkančiu būsimo laikotarpio leidimo rinkliavos sumą.
- 15.34. Veiklos vykdytojas tokį leidimą įsigyja, nes tiki, kad jį turėdamas įgis teisę gauti monopolinio pelno, nes būsimo jo pajamos bus didesnės už įmokas teisėms į jį įsigyti. Leidimo turėtojo gaunama nauda, viršijanti vertę, kuri susikaupia leidimą išdavusiam vienetui, laikoma turtu, jeigu leidimo turėtojas gali ją realizuoti perleisdamas turtą. Šios rūšies turtas apibūdinamas kaip leidimas vykdyti tam tikrą veiklą (AN.223).
- 15.35. Leidimas vykdyti tam tikrą veiklą kaip turtas pirmą kartą nurodomas kitų turto apimties pokyčių sąskaitoje. Vertės pokyčiai (vertės padidėjimas ir vertės sumažėjimas) įrašomi į perkainojimo sąskaitą.
- 15.36. Leidimo kaip turto vertė nustatoma remiantis verte, kuria jis gali būti parduotas, arba, jeigu tokių duomenų nėra, vertė apskaičiuojama kaip esama būsimo monopolinio pelno srauto vertė. Jeigu leidimas perparduodamas, naujasis savininkas įgyja teisę gauti valdžios institucijų kompensaciją leidimo panaikinimo atveju, taip pat teisę uždirbti monopolinio pelno.
- 15.37. Valdžios institucijų išduotas leidimas vykdyti tam tikrą veiklą laikomas turtu tik tuo atveju, jeigu įvykdomos visos šios sąlygos:
- vykdant minėtą veiklą nenaudojamas valdžios sektoriui priklausantis turtas; jeigu valdžios sektoriui priklausantis turtas naudojamas, leidimas naudoti turtą laikomas veiklos nuoma, finansine nuoma, išteklių nuoma arba, tam tikrais atvejais, turto įsigijimu, reiškiančiu ilgalaikį leidimą licencijos turėtojui naudoti turtą savo nuožiūra;
 - leidimas išduodamas ne pagal kvalifikacinius kriterijus; tokie leidimai yra laikomi mokesčiais arba mokėjimais už paslaugas;
 - leidimų skaičius ribojamas, todėl leidimo turėtojas, vykdydamas aptariamą veiklą, gali uždirbti monopolinio pelno;
 - leidimo turėtojas turi galėti parduoti leidimą trečiajai šaliai.
- Jeigu bent viena iš šių sąlygų nevykdoma, mokėjimai laikomi mokesčiais arba mokėjimais už paslaugas.
- 15.38. Daug rečiau dalyvavimą tam tikroje veikloje gali riboti ne valdžios institucijos, bet kiti vienetai. Pavyzdžiui galėtų būti atvejais, kai priklausymas profesinei asociacijai yra arba privalomas, arba pageidautinas, o dalyvių skaičius griežtai ribojamas. Pavyzdžiui, turto savininkas gali riboti vienetų, galinčių vykdyti su jo turtu susijusią veiklą, skaičių, kaip antai viešbutis, savo svečius leidžiantis vežti tik vienai taksi firmai. Tokiais atvejais leidimai yra laikomi mokėjimais už paslaugas. Iš principo mokėjimas į sąskaitas įrašomas laikantis kaupiamojo principo atsižvelgiant į visą leidimo galiojimo laikotarpį. Iš esmės nėra priežasties, kodėl tokie leidimai, jeigu jais būtų prekiaujama, negalėtų būti laikomi turtu, nors tokie atvejai gali būti nedažni.
- 15.39. Valdžios institucijai nepriskiriamo vieneto išduotas leidimas vykdyti tam tikrą veiklą laikomas turtu tik tuo atveju, jeigu įvykdomos visos šios sąlygos:
- vykdant minėtą veiklą nenaudojamas leidimą išduodančiam vienetui priklausantis turtas; jeigu toks turtas naudojamas, leidimas naudoti turtą laikomas veiklos nuoma, finansine nuoma arba išteklių nuoma;
 - leidimų skaičius ribojamas, todėl leidimo turėtojas, vykdydamas aptariamą veiklą, gali uždirbti monopolinio pelno;
 - leidimo turėtojas turi turėti teisinę ir praktinę galimybę parduoti leidimą trečiajai šaliai.

Jeigu bent viena iš šių sąlygų nevykdoma, mokėjimai į sąskaitas įrašomi kaip mokėjimai už paslaugas.

- 15.40. Siekdamas kontroliuoti bendrą taršos kiekį, valdžios institucijos išduoda taršos leidimus. Šie leidimai nesusiję su gamtos išteklių naudojimu (nes oras neturi vertės, taigi nelaikomas ekonominiu turtu), todėl leidimų rinkliavos priskiriamos mokesčiams. Leidimais yra prekiaujama ir bus aktyvi jų rinka. Todėl šie leidimai yra turtas, o jų vertė nustatoma rinkos kaina, kuria jie gali būti parduoti.

Viešojo ir privačiojo sektorių partnerystės (VPSP)

- 15.41. Viešojo ir privačiojo sektorių partnerystės (VPSP) – ilgalaikės dviejų vienetų sutartys, pagal kurias vienas vienetas įgyja arba sukuria turtą ar turto rinkinį, eksploatuoja jį tam tikrą laikotarpį, o tada perduoda jį antrajam vienetui. Tokie susitarimai paprastai sudaromi tarp privačios įmonės ir valdžios institucijos, tačiau galimi ir kiti deriniai, kai viešoji bendrovė veikia kaip pirmasis ar antrasis vienetas arba kai privati ne pelno institucija veikia kaip antrasis vienetas.

Valdžios institucijos dalyvauja VPSP dėl įvairių priežasčių: tikisi, kad privačiu valdymu bus užtikrinta efektyvesnė gamyba, ieško galimybių pasinaudoti įvairesniais finansavimo šaltiniais ir siekia sumažinti valdžios sektoriaus skolą.

Sutarties galiojimo laikotarpiu VPSP rangovas turi teisinės nuosavybės teises. Pasibaigus sutarties galiojimui, valdžios institucija turi ir ekonominės, ir teisinės nuosavybės teises.

Daugiau informacijos apie VPSP įrašymą į sąskaitas pateikiama 20 skyriuje (valdžios sektoriaus sąskaitos).

Paslaugų koncesijos sutartys

- 15.42. Paslaugų koncesijos sutartimis bendrovėms suteikiamos išimtinės teisės teikti tam tikras paslaugas. Pavyzdžiui, viešųjų paslaugų koncesijos atveju privati bendrovė su valdžios institucija sudaro sutartį, pagal kurią įgyja išimtinę teisę tam tikrą laiką eksploatuoti komunalinių paslaugų objektą (kaip antai vandens tiekimo sistema ar mokamas greitkelis), jį prižiūrėti ir jį investuoti. Paslaugų koncesijos sutartys neįrašomos į sąskaitas kaip turtas, nes jos negali būti perduodamos arba jų perdavimu nesukuriamą vertę.

Prekybinės veiklos nuomos sutartys (AN.221)

- 15.43. Prekybinės veiklos nuomos sutartys – trečiųjų šalių turtinės teisės, susijusios su nefinansiniu turtu, išskyrus gamtos išteklius. Ekonominė nauda, kurią pagal nuomos sutartį gauna nuomininkas, turėtų būti didesnė už mokėtinus mokesčius, ir tą naudą nuomininkas gali realizuoti ją perleisdamas. Sutarties vertė – nuomininkui tenkančios naudos ir nuomotojui susikaupiančios vertės skirtumas. Prekybinės veiklos nuomos sutartims galima priskirti visų rūšių nuomos ir veiklos nuomos sutartis. Pavyzdžiui, buto nuomininkas gali butą pernuomoti trečiajai šaliai.

Išimtinės teisės į būsimas prekes ir paslaugas (AN.224)

- 15.44. Būsimos produkcijos sutartimis taip pat gali būti sukuriamas turtas – trečiųjų šalių turtinės teisės. Tokių sutarčių vertė – teisių turėtoji tenkančios naudos ir teisių suteikėjui susikaupiančios vertės skirtumas. Pavyzdžiui:

- a) išimtinės teisės į tam tikro asmens (pvz., futbolo žaidėjo) darbą arba skelbti literatūros ar muzikinius kūrinius. Tokių teisių vertė – pelnas, kurį galima gauti perleisus šias teises, atėmus galiojančios sutarties nutraukimo sąnaudas;
- b) pakaitinio naudojimosi susitarimai. Ne visus pakaitinio naudojimosi susitarimus reikia laikyti turto įsigijimu:
 - 1) jeigu savininkas turi priskirtą plotą, kuriuo gali naudotis neribotą laiką, turi teisę būti projekto valdymo komiteto sudėtyje arba gali panorėjęs jį parduoti ar palikti testamentu, tuomet susitarimas greičiausiai bus tos pačios rūšies turtas kaip namas;
 - 2) jeigu savininkas sudaro terminuotą susitarimą, pagal kurį sutartu metu gali nustatyti laikotarpį naudotis tam tikra gyvenamąja vieta, tikėtina, kad tai yra iš anksto apmokėta nuoma, t. y. iš anksto apmokėtos namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos;
 - 3) ši iš anksto apmokėta nuomos sutartis gali būti kartais pernuomojama arba parduota likusiam sutarties galiojimo laikotarpiui kaip perleidžiama veiklos nuoma;
 - 4) balais grindžiamos sistemos dalyvis gali turėti sumą, kuri įgyjama tik kaip turtas.

16 SKYRIUS

DRAUDIMAS**ĮVADAS**

- 16.01. Draudimas yra veikla, kuria instituciniai vienetai ar vienetų grupės apsaugo nuo tam tikrų galimų įvykių neigiamų finansinių padarinių. Draudimas gali būti dviejų rūšių: socialinis draudimas ir kitas draudimas.
- 16.02. Socialinis draudimas yra sistema, pagal kurią apsaugoma nuo socialinės rizikos ir patenkinami socialiniai poreikiai. Dažnai ši sistema yra sukurta kolektyviai ir skirta tam tikrai grupei ir paprastai dalyvavimas sistemoje yra privalomas arba skatinamas trečiosios šalies. Socialinį draudimą sudaro: valdžios sektoriaus nustatytos, kontroliuojamos ir finansuojamos socialinės apsaugos sistemos ir su užimtumu susijusios sistemos, nustatytos arba valdomos darbdavio darbuotojų vardu. Socialinis draudimas aiškinamas 17 skyriuje.
- 16.03. Socialiniam draudimui nepriskiriamu draudimu draudžiama nuo tokių įvykių kaip mirtis, išgyvenimas tam tikrą laiką, gaisras, stichinės nelaimės, potvyniai, automobilių avarijos ir pan. Su mirtimi ar išgyvenimu tam tikrą laiką susijęs draudimas vadinamas gyvybės draudimu, visų kitų įvykių draudimas – ne gyvybės draudimu.
- 16.04. Šis skyrius skirtas gyvybės ir ne gyvybės draudimui. Jame apibūdinama, kaip draudimo veikla įrašoma į sąskaitas.
- 16.05. Draudimo teisės ir įsipareigojimai nustatomi draudimo liudijime. Draudimo liudijimas – susitarimas tarp draudiko ir kito institucinio vieneto, vadinamo draudėju. Pagal susitarimą draudėjas atlieka mokėjimą, vadinamą įmoka, draudikui ir įvykus nurodytam įvykiui draudikas atlieka mokėjimą, vadinamą išmoka, draudėjui arba kitam nurodytam asmeniui. Taip draudėjas apsaugo nuo tam tikros rizikos; sujungdamas riziką draudikas siekia gauti daugiau pajamų iš įmokų nei išmokėti išmokų.
- 16.06. Draudimo liudijime nustatomi susijusių šalių vaidmenys:
- a) draudikas draudžia nuo rizikos;
 - b) draudėjas yra atsakingas už įmokų mokėjimą;
 - c) kompensaciją gauna naudos gavėjas;
 - d) nurodomas apdraustasis asmuo arba objektas, kuriam gali kilti rizika.
- Praktikoje draudėjas, naudos gavėjas ir apdraustasis gali būti tas pats asmuo. Draudimo liudijime išvardijami šie vaidmenys ir nurodomas atitinkamas asmuo kiekvienam vaidmeniui.
- 16.07. Dažniausia draudimo forma – tiesioginis draudimas, pagal kurį draudikas apdraudžia institucinį vienetą nuo tam tikros rizikos finansinių padarinių. Tiesioginiai draudikai taip pat gali apsidrausti, apdrausdami dalį tiesiogiai prisiimtos rizikos pas kitus draudikus. Tai vadinama perdraudimu, o perdraudimo paslaugų teikėjai vadinami perdraudikais.

Tiesioginis draudimas

- 16.08. Tiesioginis draudimas gali būti dviejų rūšių: gyvybės draudimas ir ne gyvybės draudimas.
- 16.09. *Apibrėžtis.* Gyvybės draudimas yra tokia veikla, kai draudėjas reguliariai moka draudikui įmokas, už kurias draudikas įsipareigoja nurodytą dieną arba, apdraustajam mirus, anksčiau išmokėti naudos gavėjui nustatytą sumą arba mokėti anuitetą. Pagal gyvybės draudimo liudijimą išmokos gali būti siejamos su įvairia rizika. Pavyzdžiui, senatvės gyvybės draudimo liudijimas gali suteikti teisę į išmoką, kai apdraustasis sulaukia 65 metų, ir po apdraustojo mirties išmoka gali būti mokama sutuoktiniui (-ei) iki jo (jos) mirties.
- 16.10. Gyvybės draudimui taip pat priskiriamas papildomas draudimas nuo kūno sužalojimų, taip pat nedarbingumo, draudimas nuo mirties dėl nelaimingo atsitikimo ir draudimas nuo negalios dėl nelaimingo atsitikimo ar ligos.
- 16.11. Kai kurių rūšių gyvybės draudimas suteikia kompensaciją įvykus draudžiamajam įvykiui, pvz., su hipotekos paskola susietas draudimas, kai išmoka paskolai padengti mokama tik tuo atveju, jei pajamų gavėjas miršta nepasibaigus paskolos terminui. Dauguma šių draudimo rūšių turi reikšmingą taupymo elementą, suderintą su apsauga nuo rizikos. Dėl ryškaus taupymo elemento gyvybės draudimas laikomas tam tikra taupymo forma ir atitinkami sandoriai įrašomi į finansinę sąskaitą.

- 16.12. *Apibrėžtis.* Ne gyvybės draudimas yra tokia veikla, kai draudėjas reguliariai moka įmokas draudikui ir už šias įmokas draudikas įsipareigoja išmokėti naudos gavėjui sutartą sumą įvykus tam tikram įvykiui, išskyrus asmens mirtį. Tokių įvykių pavyzdžiai: nelaimingi atsitikimai, liga, gaisras ir kt. Draudimas nuo nelaimingų atsitikimų, kuriuo taip pat draudžiama rizika gyvybei, daugumoje Europos šalių priskiriamas ne gyvybės draudimui.
- 16.13. Gyvybės draudimo liudijimas, pagal kurį išmoka sumokama tik mirties per nustatytą laikotarpį atveju, paprastai vadinamas terminuotuoju draudimu, nacionalinėse sąskaitose laikomas ne gyvybės draudimu, nes pagal jį išmoka yra mokama tik įvykus konkrečiam draudžiamajam įvykiui. Praktiškai ne visada gali būti įmanoma atskirti terminuotąjį draudimą nuo gyvybės draudimo dėl draudimo vienetų vedamos apskaitos tvarkos. Tokiomis aplinkybėmis terminuotasis draudimas į sąskaitas gali būti įrašomas taip pat, kaip ir gyvybės draudimas.
- 16.14. Tiek gyvybės, tiek ne gyvybės draudimas susiję su rizikos paskirstymu. Paprastai draudėjai draudikams reguliariai moka nedideles įmokas, o draudikai moka didesnes sumas išmokų gavėjams, jei įvyksta liudijime numatytas įvykis. Ne gyvybės draudimo atveju rizika paskirstoma visiems draudimo liudijimus turintiems asmenims. Draudikas nustato per metus už draudimo paslaugą mokėtinas įmokas pagal išmokų, kurias jis numato tais metais išmokėti, sumą. Paprastai pareiškėjų išmokoms gauti yra kur kas mažiau nei draudėjų. Atskiro ne gyvybės draudėjo mokamos įmokos net ilgalaikiu laikotarpiu nėra susijusios su pateiktais reikalavimais išmokėti draudimo išmoką – draudikas šį ryšį nustato kasmet kiekvienos ne gyvybės draudimo grupės atžvilgiu. Gyvybės draudimo atveju įmokų ir išmokų ryšys laikui bėgant svarbus ir draudėjams, ir draudikams. Gyvybės draudimo sutartį sudariusio asmens gautinos išmokos turėtų būti bent jau tokio pat dydžio kaip iki nustatyto išmokų mokėjimo termino sumokėtos įmokos ir todėl tai yra tam tikro pobūdžio taupymas. Nustatydamas įmokų ir išmokų dydžių ryšį draudikas turi derinti taupomąjį gyvybės draudimo liudijimo aspektą ir apdraustųjų tikėtinos gyvenimo trukmės, įskaitant mirtinų nelaimingų atsitikimų riziką, aktuarinius skaičiavimus. Be to, laikotarpiu tarp įmokų gavimo ir išmokų mokėjimo draudikas gauna pajamų investuodamas dalį gautų įmokų. Šios pajamos taip pat turi poveikį draudiko nustatytiems įmokų ir išmokų dydžiams.
- 16.15. Gyvybės draudimas labai skiriasi nuo ne gyvybės draudimo, todėl sąskaitose jie nurodomi skirtingais įrašais. Ne gyvybės draudimas yra susijęs su perskirstymu einamuoju laikotarpiu tarp visų draudėjų ir kelių išmokų gavėjų. Gyvybės draudimo atveju paprastai per tam tikrą laikotarpį draudėjo sumokėtos įmokos perskirstomos kaip vėliau tam pačiam draudėjui išmokėtos išmokos.

Perdraudimas

- 16.16. *Apibrėžtis.* Draudikas gali apsisaugoti nuo nenumatytai didelio reikalavimų atlyginti žalą skaičiaus arba labai didelių išmokų, sudarydamas perdraudimo sutartį su perdraudiku. Perdraudimo bendrovės veikia tam tikruose finansų centruose, kurių nėra daug, todėl daugelis perdraudimo srautų yra sandoriai su likusio pasaulio sektoriumi. Perdraudikai dažnai sudaro perdraudimo sutartis su kitais perdraudikais, kad dar labiau paskirstytų riziką. Toks išplėstasis perdraudimas vadinamas pakartotiniu perdraudimu arba retrocesija.
- 16.17. Riziką taip pat galima mažinti draudikų grupei bendrai prisiimant su vienu draudimo liudijimu susijusią riziką. Kiekvienas draudikas yra atsakingas tik už tam tikrą rizikos dalį, gauna atitinkamą įmokos dalį ir pateikus išmokos reikalavimą moka atitinkamą išmokos dalį. Draudimo liudijimą tvarko pagrindinis valdytojas arba draudimo brokeris. Londono „Lloyds“ – draudimo rinkos, kurioje tiesioginė ir netiesioginė rizika paskirstoma daugeliui draudikų, pavyzdys.
- 16.18. Tiesioginis draudikas gali įvairiai netiesiogiai apsidrausti nuo prisiimtos rizikos. Išskiriamos šios perdraudimo rūšys:
- Proporcinis perdraudimas, pagal kurį draudėjas perleidžia perdraudikui sutartą visos rizikos procentinę dalį arba tam tikro tiesioginio draudimo liudijimų portfelio rizikos procentinę dalį. Tokiu būdu tiesioginis draudikas perleidžia atitinkamą įmokų dalį perdraudikui, o šis, atsiradus reikalavimams atlyginti žalą, tampa atsakingas už atitinkamą išmokų dalį. Tokiais atvejais bet koks perdraudimo komisinis mokestis, kurį perdraudikas moka draudėjui, laikomas pasirašytų perdraudimo įmokų sumažėjimu.
 - Neproporcinis perdraudimas, vadinamas perteklinio nuostolio perdraudimu, pagal kurį perdraudikui rizika kyla tik tuo atveju, jei tiesioginių išmokų suma yra didesnė nei nustatyta riba. Jei viršijančių ribą tiesioginių išmokų nėra arba jų nedaug, perdraudikas gali perduoti dalį pelno tiesioginiam draudikui. Sąskaitose dalijimasis pelnu laikomas perdraudiko einamuoju pervedimu tiesioginiam draudikui, panašiai kaip išmokų mokėjimo atveju.

Susiję vienetai

16.19. Tiesioginio draudimo ir perdraudimo veiklą vykdančios instituciniai vienetai dažniausiai yra draudikai. Draudimo veiklą kaip nepagrindinę veiklą gali vykdyti ir kitokios įmonės, tačiau paprastai pagal draudimo veiklos teisinės nuostatas turi būti rengiamas atskiras sąskaitų rinkinys, atitinkantis visus vykdomos draudimo veiklos aspektus, todėl nustatomas atskiras institucinis vienetas, priskiriamas draudimo bendrovių (S.128) ir pensijų fondų (S.129) subsektoriams. Valdžios sektorius gali vykdyti kitą draudimo veiklą, bet vėlgi tikėtina, kad ir tokiu atveju galima nustatyti atskirą vienetą. Atsižvelgus į tai, kad su šia veikla gali būti susiję ir kiti sektoriai, laikoma, kad visą draudimo veiklą vykdo draudikai rezidentai arba nerezidentai.

16.20. Vienetai, kurių pagrindinė veikla glaudžiai susijusi su draudimu, tačiau kurie patys rizikos neprisiima, vadinami draudimo pagalbininkais. Šie vienetai priskiriami finansinių pagalbininkų subsektoriumi (S.126) ir yra, pvz.:

- a) draudimo brokeriai;
- b) privačiosios ne pelno institucijos, teikiančios paslaugas draudimo įmonėms ir pensijų fondams;
- c) vienetai, kurių pagrindinė veikla – vykdyti draudimo įmonių, pensijų fondų ir draudimo rinkų priežiūrą.

TIESIOGINIO DRAUDIMO PRODUKCIJA

16.21. Draudimo bendrovė priima iš kliento įmoką ir laiko ją iki tol, kol pateikiamas išmokos reikalavimas arba baigiasi draudimo laikotarpis. Tuo metu draudimo bendrovė investuoja gautas įmokas ir naudoja investicijų pajamas kaip papildomą lėšų šaltinį bet kokioms išmokoms padengti. Draudimo bendrovė nustato tokį įmokų lygį, kad prie įmokų sumos pridėjus iš jų uždirbtas investicijų pajamas ir atėmus numatytas išmokas, draudimo bendrovei liktų tam tikras pelnas, kuris laikomas draudimo bendrovės produkcija. Draudimo veiklos produkcija nustatoma pagal draudikų taikomas įmokų nustatymo strategijas. Tam reikia apibrėžti keturis elementus. Tai:

- a) neperkeltos įmokos;
- b) įmokų priedai;
- c) pateikti išmokų reikalavimai arba mokėtinos išmokos;
- d) draudimo techniniai atidėjiniai.

Toliau, prieš aptariant tiesioginio ne gyvybės draudimo, tiesioginio gyvybės draudimo ir perdraudimo produkcijos skaičiavimą, kiekvienas iš tų keturių elementų apibūdinamas išsamiau.

Neperkeltos įmokos

16.22. *Apibrėžtis.* Neperkeltos įmokos – pasirašytų įmokų dalis, kuri buvo uždirbta per ataskaitinį laikotarpį. Pasirašytos įmokos yra susijusios su draudimo liudijime nustatyto draudimo laikotarpiu. Skirtumas tarp pasirašytų įmokų ir neperkeltų įmokų yra atidėtos ir į perkeltų įmokų atidėjinius įtrauktos sumos. Šios sumos laikomos draudėjų turto. Neperkeltų įmokų sąvoka draudimo sąskaitose atitinka kaupiamąjį įrašymo į nacionalines sąskaitas principą.

16.23. Draudimo įmoka – reguliariai kas mėnesį ar metus mokama įmoka arba vienkartinė įmoka, paprastai mokama draudžiamojam laikotarpiu pradžioje. Vienkartinės įmokos dažnai mokamos draudžiant su didelio masto įvykiais, pvz., didelių pastatų ar įrenginių statyba, prekių vežimas keliais, traukiniais, jūra ar oro transportu, susijusią riziką.

16.24. Per atitinkamus metus neperkeltos įmokos yra:

pasirašytos įmokos

pridėjus perkeltų įmokų atidėjinius ataskaitinių metų pradžioje

atėmus perkeltų įmokų atidėjinius ataskaitinių metų pabaigoje.

Arba, pateikiant kitaip:

pasirašytos įmokos

atėmus perkeltų įmokų atidėjinių pokytį (atėmus padidėjimą arba pridėjus sumažėjimą).

- 16.25. Perkeltų įmokų atidėjiniai ir kiti atidėjiniai įrašomi į ne gyvybės draudimo techninius atidėjinius (AF.61) ir gyvybės draudimo techninius atidėjinius (AF.62). Draudimo techniniai atidėjiniai apibūdinami 16.43–16.45 dalyse.
- 16.26. Draudėjai dažnai turi mokėti specialų draudimo įmokos mokestį. Daugelyje šalių gyvybės draudimo įmokoms šis draudimo mokestis netaikomas. Draudikai turi pervesti šį mokestį valstybei, todėl šios sumos į metines draudikų sąskaitas neįrašomos. Į draudikų balansą gali būti įrašoma tik palyginti nedidelė suma – likusi suma už metus, kuri dar nepervesta valstybei; ši suma priskiriama prekybos kreditų kategorijai. Mokesčių mokėjimai į draudikų sąskaitas tiesiogiai neįrašomi. Toks mokestis nacionalinėse sąskaitose laikomas mokesčiu produktams. Laikoma, kad draudėjai šias sumas moka tiesiogiai į mokesčių institucijų sąskaitas.

Įmokų priedai

- 16.27. *Apibrėžtis.* Įmokų priedai yra pajamos, gautos draudikams investuojant draudimo techninius atidėjinius, kurie atitinka išipareigojimus draudėjams.
- 16.28. Gyvybės draudimo atveju ir, mažesniu mastu, ne gyvybės draudimo atveju visa per tam tikrą laikotarpį mokėtinų išmokų ar pateiktų išmokų reikalavimų suma dažnai yra didesnė nei neperkeltų įmokų suma. Įmokos paprastai mokamos reguliariai, dažnai draudimo laikotarpio pradžioje, o išmokų reikalavimai pateikiami vėliau, gyvybės draudimo atveju išmokos dažnai tampa mokėtinos tik po daugelio metų. Nuo įmokos sumokėjimo laiko iki išmokos išmokėjimo susijusią sumą draudikas gali investuoti ir gauti pajamų. Šios lėšos vadinamos draudimo techniniais atidėjimais. Investavus atidėjinius gautos pajamos leidžia draudikams nustatyti mažesnes įmokas, nei galėtų būti nustatytos, jei draudikai šių pajamų negautų. Vertinant suteiktas paslaugas atsižvelgiama į šių pajamų dydį ir sąlyginį įmokų ir išmokų dydį.
- 16.29. Ne gyvybės draudimo atveju, net jei įmoka mokama draudimo laikotarpio pradžioje, ji uždirbama tik viso to laikotarpio metu. Bet kuriuo momentu iki draudimo laikotarpio pabaigos draudikas laiko draudėjui mokėtiną sumą, susijusią su paslaugomis ir galimais reikalavimais mokėti išmokas ateityje. Toks draudėjo draudikui teikiamas kreditas vadinamas perkeltomis įmokomis. Be to, nors draudikas gali būti įpareigotas sumokėti išmoką tada, kai įvyksta liudijime numatytas draudžiamasis įvykis, iš tiesų šios išmokos gali būti mokamos vėliau, dažnai todėl, kad deramasi dėl mokėtinos sumos. Tai irgi yra panašaus pobūdžio kreditas, vadinamas numatomų išmokėjimų atidėjimais.
- 16.30. Panašūs atidėjiniai nustatomi ir gyvybės draudimui, bet jam nustatomi ir du papildomi draudimo atidėjiniai – gyvybės draudimo aktuarijų atidėjinių ir draudimo, pagal kurį gaunama dalis draudikų pelno, atidėjiniai. Šie atidėjiniai atitinka sumas, atidėtas būsimoms išmokoms padengti. Paprastai atidėjiniai investuojami į finansinį turtą ir iš jų gaunamos pajamos investicijų pajamų forma. Jie gali būti naudojami su nekilojamuoju turtu susijusiai veiklai finansuoti, grynajam likutiniam pertekliui gauti – atskiroje įstaigoje arba vykdant nepagrindinę veiklą.
- 16.31. Visos draudėjams priskiriamos investicijų pajamos parodomos pirminio pajamų paskirstymo sąskaitoje kaip mokėtinos draudėjams. Ne gyvybės draudimo atveju ta pati suma sugrąžinama draudikui kaip įmokų priedai ir parodoma antrinio pajamų paskirstymo sąskaitoje. Gyvybės draudimo atveju įmokos ir įmokų priedai parodomi finansinėje sąskaitoje.

Pateikti koreguoti išmokų reikalavimai ir mokėtinos išmokos

- 16.32. *Apibrėžtis.* Pateikti išmokų reikalavimai ir mokėtinos išmokos – tai draudikų finansiniai išipareigojimai naudos gavėjams, susiję su rizika, kad per liudijime nustatytą laikotarpį įvyks tam tikras įvykis.
- 16.33. Ne gyvybės draudimo pateiktų išmokų reikalavimų ir gyvybės draudimo mokėtinų išmokų sąvokos atitinka kaupiamąjį vertinimo principą nacionalinėse sąskaitose.

Ne gyvybės draudimo pateikti koreguoti išmokų reikalavimai

- 16.34. Išmokų reikalavimai gali būti dviejų rūšių – apmokėti ir pateikti. Pateikti išmokų reikalavimai atitinka mokėtinas sumas pagal apdraustą riziką, patirtą per metus. Neatsižvelgiama į tai, ar draudėjas pranešė apie atitinkamą įvykį. Dalis išmokų bus išmokėtos kitais metais arba netgi vėliau. Kita vertus, einamaisiais metais padengiamos išmokos pagal ankstesnių metų draudžiamuosius įvykius. Neapmokėta pateiktų išmokų reikalavimų dalis pridedama prie numatomų išmokų atidėjinių.
- 16.35. Kalendoriniais metais pateikti ne gyvybės draudimo išmokų reikalavimai yra:

apmokėtos išmokos

atėmus numatomų išmokų atidėjinius ataskaitinių metų pradžioje

pridėjus numatomų išmokų atidėjinius ataskaitinių metų pabaigoje.

Arba, pateikiant alternatyviai, jie yra:

apmokėtos išmokos

pridėjus numatomų išmokų atidėjinių pokytį (*pridėjus* padidėjimą arba atėmus sumažėjimą).

- 16.36. Visos su išmokomis susijusios draudiko sąnaudos (išorės ar vidaus) į pateiktus išmokų reikalavimus neįrašomas. Tokios sąnaudos gali būti: įsigijimo, liudijimų tvarkymo, investicijų valdymo ir išmokų tvarkymo sąnaudos. Kai kurių sąnaudų gali būti neįmanoma išskirti pirminiuose apskaitos duomenyse. Išorės sąnaudoms priskiriamos draudiko kitiems vienetams paskirtų užduočių išlaidos – jos į sąskaitas įrašomos kaip tarpinis vartojimas. Vidaus sąnaudoms priskiriamos draudikų darbuotojų atliktų darbų išlaidos, kurios į sąskaitas įrašomos kaip darbo sąnaudos.
- 16.37. Dėl katastrofų patirti nuostoliai neturi paveikti išmokų vertės. Į sąskaitas katastrofų nuostoliai įrašomi kaip draudiko kapitalo pervedimas draudėjams. Tai naudinga todėl, kad šiuo atveju draudėjo disponuojamosios pajamos pastebimai nedidėja (kaip būtų spėjama), kaip būtų, jei išmokos būtų įrašomos į sąskaitas kitaip (žr. 16.92 ir 16.93 dalis).
- 16.38. Draudimo paslaugos yra nuolatinis procesas – jos nėra teikiamos vieną kartą, kilus rizikai. Vis dėlto skirtingais metais ne gyvybės draudimo draudėjų pateiktų išmokų skaičius gali būti skirtingas ir gali būti įvykių, dėl kurių išmokų skaičius gali labai padidėti. Išmokų kintamumas tiesiogiai neveikia nei draudimo paslaugų apimtį, nei kainos. Draudikai nustato įmokų dydį, remdamiesi savo atliktu būsimų išmokų reikalavimų dydžio tikimybės vertinimu. Todėl skaičiuojant produkciją naudojami pateikti koreguoti išmokų reikalavimai – pagal išmokų kintamumą koreguotas įvertis.
- 16.39. Koreguotų pateiktų išmokų reikalavimų įvertį galima nustatyti statistiškai, taikant prognozavimo metodą, pagrįstą ankstesnių laikotarpių išmokų lygiu. Vis dėlto atsižvelgiant į ankstesnių mokėtinų išmokų sumų laiko eilutę būtina numanyti, kokią šių išmokų dalį padengia tiesioginio draudiko perdraudimas. Pavyzdžiui, jei tiesioginis draudikas yra sudaręs perteklinio nuostolio perdraudimo sutartį (neproporcinis perdraudimas), jis nustato, kokio dydžio turi būti įmokos, kad būtų padengtas didžiausias nuostolis, numatytas perdraudimo liudijime, pridėjus mokėtiną perdraudimo įmoką. Pagal proporcinio perdraudimo liudijimą nustatomos įmokos daliai mokėtinų išmokų padengti, pridėjus perdraudimo įmoką.
- 16.40. Kitas pateiktų išmokų reikalavimų koregavimo dėl reikalavimų sumų kintamumo būdas – naudoti apskaitos duomenis apie nuosavų lėšų ir nuostolių svyravimo išlyginimo techninių atidėjinių pokyčius. Nuostolių svyravimo išlyginimo techniniai atidėjiniai yra sumos, kurias draudikai atideda, vykdydami teisinius ar administracinius reikalavimus neįprastoms ar nenumatytai didelėms išmokoms padengti ateityje. Šios sumos yra įtrauktos į ne gyvybės draudimo techninius atidėjinius (AF.61).

Gyvybės draudimo mokėtinų išmokos

- 16.41. Gyvybės draudimo mokėtinų išmokos – tam tikru ataskaitiniu laikotarpiu pagal draudimo liudijimus mokėtinų sumos. Gyvybės draudimo atveju joks koregavimas dėl nenumatyto duomenų kintamumo nėra atliekamas.
- 16.42. Jokios su išmokomis susijusios sąnaudos neįtraukiamos į mokėtiną išmoką – jos įrašomos kaip tarpinis vartojimas ir darbo sąnaudos.

Draudimo techniniai atidėjiniai

- 16.43. *Apibrėžtis.* Draudimo techniniais atidėjinais vadinamos draudiko atidėtos sumos. Šie atidėjiniai yra draudėjų turtas ir draudikų įsipareigojimai. Techniniai atidėjiniai gali būti skirstomi į ne gyvybės draudimo, gyvybės draudimo ir anuiteto atidėjinius.
- 16.44. Pagal Tarybos direktyvą 91/674/EEB ⁽¹⁾ išskiriami septynių rūšių techniniai atidėjiniai. Kiekvienu atveju balanse nurodoma suma bendrąja verte (su perdraudimu), perdraudikams perleista suma ir grynoji suma. Išskiriamos septynios kategorijos:

- a) perkeltų įmokų atidėjiniai – skirtumas tarp pasirašytų įmokų ir uždirbtų įmokų. Atsižvelgiant į nacionalinės teisės nuostatas į šiuos atidėjinius gali būti įtraukta atskira dalis neišnykusiai rizikai;

⁽¹⁾ 1991 m. gruodžio 19 d. Tarybos direktyva 91/674/EEB dėl draudimo įmonių metinės finansinės atskaitomybės ir konsoliduotos finansinės atskaitomybės (OL L 374, 1991 12 31, p. 7).

- b) gyvybės draudimo atidėjiniai atitinka numatomų būsimų išmokų esamą vertę (įskaitant paskelbtas premijas, bet jomis neapsiribojant), atėmus būsimų įmokų esamą vertę. Priežiūros institucijos gali nustatyti aukščiausių diskonto normos ribą, taikomą skaičiuojant esamą vertę;
- c) numatomų išmokėjimų atidėjiniai – skirtumas tarp pateiktų reikalavimų išmokėti draudimo išmokas ir apmokėtų išmokų. Jį sudaro visos apskaičiuotos galutinės išlaidos, kurias draudimo įmonė turėtų patirti padengdama visus išmokų reikalavimus atlyginti žalą dėl įvykių, kurie įvyko iki finansinių metų pabaigos, nepaisant to, ar apie juos buvo pranešta ar ne, atėmus šiems išmokų reikalavimams apmokėti jau sumokėtas sumas;
- d) draudimo įmokų grąžinimo atidėjiniai (išskyrus priskirtuosius b punktui) yra sudaryti iš tos dalies draudėjams ar išmokų pagal sutartis gavėjams numatytų grąžinti premijų ir permokų, kuri jiems dar nėra sumokėta;
- e) nuostolių svyravimo išlyginimo atidėjinius sudaro lėšų sumos, atidedamos pagal teisės aktų arba administracinius reikalavimus nuostolingumo svyravimams ateinančiais laikotarpiais arba ypatingai rizikai padengti. Nacionalinės valdžios institucijos gali neleisti kaupti šių atidėjinių;
- f) kitus techninius atidėjinius sudaro, *inter alia*, neišnykusios rizikos atidėjiniai, jei jie nėra priskirti a punktui. Šiai kategorijai taip pat gali būti priskiriami senėjimo atidėjiniai, kuriais atsižvelgiama į senėjimo poveikį išmokų reikalavimų sumų padidėjimui, pvz., sveikatos draudimo atveju;
- g) gyvybės draudimo, kai investavimo rizika tenka draudėjui, techniniai atidėjiniai. Šiai kategorijai priskiriami techniniai atidėjiniai, skirti išsipareigojimams, susijusiems su investicijomis pagal gyvybės draudimo liudijimus, kurių grąžos vertė nustatoma pagal investicijas, kurių riziką prisiima draudėjas, arba pagal indeksą (su indeksu siejamas gyvybės draudimas), padengti. Šiai kategorijai taip pat priskiriami tontinų techniniai atidėjiniai.

16.45. Nustatant draudimo techninių atidėjinių (F.61 ir F.62) pokyčius, taikomus skaičiuojant produkciją, neįtraukiamas realizuotas ir nerealizuotas vertės padidėjimas ir sumažėjimas.

Draudimo produkcija

16.46. Draudikai teikia draudimo paslaugas klientams, tačiau tiesiogiai už savo paslaugas mokesčio neima.

16.47. Draudikai surenka įmokas ir moka išmokas, įvykus draudžiamajam įvykiui. Išmoka gavėjui atlyginamos draudžiamąjo įvykio finansinės pasekmės.

16.48. Draudimo techniniai atidėjiniai yra lėšos, kurias draudikai naudoja investuoti ir pajamoms uždirbti. Šios lėšos ir atitinkamos investicijų pajamos (įmokų priedai) yra išsipareigojimai naudos gavėjams.

16.49. Šiame skirsnyje apibūdinama, kokios informacijos reikia norint įvertinti tiesioginio draudimo ir perdraudimo paslaugų produkciją.

Ne gyvybės draudimas

16.50. Draudiko produkcija yra jo paslaugos, suteiktos naudos gavėjams.

16.51. Taikant prognozavimo metodą produkcija skaičiuojama pagal šią formulę:

Neperkeltos įmokos

pridėjus įmokų priedus

atėmus pateiktus koreguotus išmokų reikalavimus;

pateikti koreguoti išmokų reikalavimai yra tikslinami dėl reikalavimų sumų kintamumo, naudojant ankstesnius duomenis arba apskaitos duomenis apie nuostolių svyravimo išlyginimo techninių atidėjinių ir nuosavų lėšų pokyčius. Įmokų priedai mažiau kinta nei išmokos, todėl jų nereikia koreguoti dėl kintamumo. Vertinant pateiktus koreguotus išmokų reikalavimus, informacija skirstoma pagal produktus, pvz., transporto draudimas, pastatų draudimas ir pan.

Jei reikiamų apskaitos duomenų nėra, o ankstesnių statistinių duomenų nepakanka, kad būtų galima nustatyti pagrįstus vidutinius produkcijos įverčius, ne gyvybės draudimo produkciją galima įvertinti kaip sąnaudų sumą (įskaitant tarpines sąnaudas, darbo ir kapitalo sąnaudas), pridėjus įprasto pelno sumą.

Gyvybės draudimas

16.52. Tiesioginio gyvybės draudimo produkcija nustatoma taip:

neperkeltos įmokos

pridėjus įmokų priedus

atėmus mokėtinas išmokas

atėmus techninių atidėjinių ir draudimo, pagal kurį gaunama dalis draudikų pelno, padidėjimą (pridėjus sumažėjimą).

16.53. Jei nėra tinkamų duomenų gyvybės draudimo produkcijai nustatyti pagal šią formulę, taikomas sąnaudų suma pagrįstas metodas, panašus į aprašytą ne gyvybės draudimui taikomą metodą. Kaip ir ne gyvybės draudimo atveju, įtraukiama įprasto pelno suma.

16.54. Skaičiuojant produkciją vertės padidėjimas ir sumažėjimas neturi būti įtraukiami.

Perdraudimas

16.55. Perdraudimo paslaugų produkcijai apskaičiuoti taikoma formulė yra tokia pat, kaip ir taikoma tiesioginio draudimo produkcijai. Vis dėlto, atsižvelgiant į tai, kad pagrindinis perdraudimo tikslas yra mažinti tiesioginio draudiko riziką, įprasta perdraudikų veikla yra susijusi su ypač didelėmis išmokomis. Dėl šios priežasties ir dar todėl, kad perdraudimo veiklą visame pasaulyje vykdo palyginti nedidelis skaičius didelių bendrovių, tikimybė, kad perdraudikas patirs neįprastai didelį nuostolį, mažesnė, nei kalbant apie tiesioginius draudikus, visų pirma – perteklinio nuostolio perdraudimo atveju.

16.56. Perdraudimo produkcija įvertinama taip pat, kaip ir tiesioginio ne gyvybės draudimo produkcija. Vis dėlto kai kurie mokėjimai yra būdingi tik perdraudimo veiklai. Kalbama apie tiesioginiams draudikams mokėtinus komisinius pagal proporcinį perdraudimą ir perteklinio nuostolio perdraudimą, taikant dalijimosi pelnu priemones. Atsižvelgus į tai, perdraudikų produkcija apskaičiuojama taip:

neperkeltos įmokos, *atėmus* mokėtinus komisinius;

pridėjus įmokų priedus;

atėmus pateiktus koreguotus išmokų reikalavimus ir paskirstyto pelno dalį.

NE GYVYBĖS DRAUDIMO SANDORIAI

16.57. Šiame skirsnyje išsamiai nurodomi sąskaitų įrašai, kuriais į sąskaitas įrašomi ne gyvybės draudimo liudijimo turėjimo rezultatai. Liudijimus gali turėti įmonės, namų ūkiai kaip asmenys ir likusio pasaulio sektoriaus vienetai. Vis dėlto, kai namų ūkio nario turimas draudimo liudijimas priskiriamas socialiniam draudimui, reikalingi įrašai aprašomi 17 skyriuje.

Draudimo produkcijos paskirstymas naudotojams

16.58. Ne gyvybės draudikų produkcija aprašoma 16.51 dalyje. Draudikų produkcijos vertė į sąskaitas įrašoma kaip panaudojimas taip:

a) įmonių tarpinis vartojimas, įskaitant šiuos sektorius: ne finansų bendrovių (S.11), finansų bendrovių (S.12), valdžios sektoriaus (S.13), namų ūkių, samdančių personalą (S.141), ir savarankiškai dirbančių asmenų (S.142) arba namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų (S.15);

b) namų ūkių kaip asmenų (S.143 ir S.144) galutinio vartojimo išlaidos arba

c) eksportas draudėjams nerezidentams (S.2).

16.59. Produkcijos vertė paskirstoma naudotojams pagal draudimo rūšį.

16.60. Produkcijos vertė dar gali būti paskirstoma kaip panaudojimas draudėjams, remiantis jų faktinių mokėtinų įmokų dalimi.

16.61. Produkcija paskirstoma tarpiniam vartojimui pagal ekonominės veiklos rūšis.

Likusio pasaulio sektoriui teikiamos draudimo paslaugos ir likusio pasaulio sektoriaus teikiamos draudimo paslaugos

16.62. Draudikai rezidentai gali teikti draudimo paslaugas likusio pasaulio sektoriaus namų ūkiams ir įmonėms, o namų ūkiai ir įmonės rezidentai gali įsigyti draudimo paslaugų iš likusio pasaulio sektoriaus draudikų. Draudikų rezidentų draudėjams priskiriamos investicijų pajamos apima ir likusio pasaulio sektoriaus draudėjams priskiriamas pajamas. Šie draudėjai nerezidentai taip pat moka įmokų priedus draudikams rezidentams.

16.63. Panašiai atsižvelgiama į įmones ir namų ūkius rezidentus, turinčius draudikų nerezidentų išduotus draudimo liudijimus. Draudėjai rezidentai gauna sąlyginių investicijų pajamų iš kitų šalių ir moka joms įmokas ir priedus. Šių srautų mastą nustatyti sunku, ypač kai nėra draudikų rezidentų, su kuriais būtų galima lyginti. Norint nustatyti nacionalinės ekonomikos įverčius galima naudoti atitiktinius duomenis. Rezidentų sandorių mastas turi būti žinomas ir norint įvertinti gautinas investicijų pajamas ir mokėtinas įmokų priedus gali būti naudojamas įmokų priedų ir faktinių įmokų santykis ekonomikoje, kurioje yra teikiamos paslaugos.

Sąskaitų įrašai

16.64. Ne gyvybės draudimo, kuris nėra socialinio draudimo dalis, atžvilgiu į sąskaitas įrašomos šešios sandorių poros; dvi poros – susijusios su draudikų paslaugų gamyba ir vartojimu; trys – susijusios su paskirstymu ir viena pora įrašoma į finansinę sąskaitą. Išimtiniais atvejais į kapitalo sąskaitą gali būti įrašomas septintas su paskirstymu susijęs sandoris. Ne gyvybės draudimo veiklos produkcijos vertė, draudėjams priskirtinos investicijų pajamos ir mokėjimų už paslaugas vertė apskaičiuojami toliau nurodytu būdu.

16.65. Gamybos (paslaugų teikimo) ir vartojimo (naudojimosi paslaugomis) sandoriai:

- a) kadangi visą veiklą vykdo instituciniai vienetai rezidentai, būtent – draudikai, produkcija (P.1) įrašoma į draudikų gamybos sąskaitą;
- b) šia paslauga gali naudotis bet koks ekonomikos sektorius arba likusio pasaulio sektorius; paslaugos vertė mokėtina draudikams. Įmonių mokėjimai sudaro tarpinį vartojimą (P.2) ir įrašomi į jų gamybos sąskaitą. Namų ūkių kaip asmenų draudimo mokėjimai yra galutinės vartojimo išlaidos (P.3) ir įrašomi į pajamų panaudojimo sąskaitą. Likusio pasaulio sektoriaus mokėjimai įrašomi į prekių ir paslaugų išorės sąskaitą kaip paslaugų eksportas (P.6.2).

16.66. Paskirstomieji sandoriai yra draudėjams priskirtinos investicijų pajamos, susijusios su ne gyvybės draudimu, grynosiomis ne gyvybės draudimo įmokomis ir draudimo išmokomis:

- a) ne gyvybės draudimo techninių atidėjinių investicijų pajamos priskiriamos draudėjams (D.441). Todėl į sąskaitas jos įrašomos kaip draudikų mokėtinos sumos ir visų sektorių (įskaitant likusio pasaulio sektorių) gautinos sumos. Investicijų pajamos paskirstomos draudėjams pagal jų ne gyvybės draudimo techninių atidėjinių dalį arba pagal faktinių pasirašytų (mokėtinų) įmokų dalį. Tiek mokėtinos, tiek gautinos sumos įrašomos į pirminių pajamų išdėstymo sąskaitą;
- b) grynosios ne gyvybės tiesioginio draudimo įmokos (D.711) – įmokų ir investicijų pajamų sumos, naudojamos draudikų išlaidoms finansuoti. Jos apskaičiuojamos kaip neperkeltos įmokos, pridėjus įmokų priedus ir atėmus draudikų produkcijos vertę. Šios grynosios įmokos į sąskaitas įrašomos kaip visų ekonomikos sektorių (įskaitant likusio pasaulio sektorių) mokėtinos sumos ir kaip draudikų gautinos sumos. Grynosios įmokos paskirstomos sektoriams pagal tai, kaip paskirstoma atitinkama produkcija;
- c) ne gyvybės tiesioginio draudimo išmokos (D.721) – sumos, kurias draudikai privalo išmokėti draudėjams įvykus draudžiamajam įvykiui. Draudimo išmokos į sąskaitas įrašomos kaip visų ekonomikos sektorių (įskaitant likusio pasaulio sektorių) gautinos sumos ir kaip draudikų mokėtinos sumos. Grynosios įmokos ir išmokos įrašomos į antrinio pajamų paskirstymo sąskaitą. Kai kurie reikalavimai mokėti išmokas atsiranda dėl draudėjų padarytos žalos ar kūno sužalojimų trečiųjų šalių nuosavybei arba asmenims. Tokiais atvejais teisėti išmokų reikalavimai yra įrašomi kaip tiesiogiai draudikų žalą patyrusioms šalims mokėtinos išmokos, o ne kaip netiesioginės išmokos per draudėją;
- d) reikalavimai mokėti išmokas dėl žalos, patirtos įvykus katastrofoms, laikomi ne einamaisiais pervedimais, o kitais kapitalo pervedimais (D.99) ir įrašomi į kapitalo sąskaitą kaip draudikų mokėtini draudėjams;
- e) į finansinį balansą įrašomi ne gyvybės draudimo techniniai atidėjiniai (AF.61). Šie atidėjiniai įrašomi kaip draudikų įsipareigojimai ir visų sektorių (įskaitant likusio pasaulio sektorių) turtas. Juos sudaro išankstiniai įmokų mokėjimai ir išmokų mokėjimai. Nereikalaujama smulkiau skirstyti šią kategoriją, tačiau abi šios dedamosios reikalingos skaičiuojant neperkeltas įmokas ir pateiktus išmokų reikalavimus.

16.67. 16.1 lentelėje pateikiama šių srautų įrašų sąskaitose pavyzdžių.

GYVYBĖS DRAUDIMO SANDORIAI

- 16.68. Šiame skirsnyje aprašoma, kuo skiriasi gyvybės draudimo įrašai nuo ne gyvybės draudimo įrašų. Išmokos pagal gyvybės draudimo liudijimą laikomos turto pokyčiais ir įrašomos į finansinę sąskaitą. Jei draudimo liudijimo sąlygos prilygsta socialiniam draudimui, išmokos pensijų pavidalu įrašomos į antrinio pajamų paskirstymo sąskaitą kaip pajamos. Šie liudijimai vertinami skirtingai, nes ne socialinio draudimo liudijimų sutartis draudėjai sudaro tik savo iniciatyva. Socialiniam draudimui prilygstantys liudijimai yra susiję su trečiosios šalies, paprastai valdžios sektoriaus ar darbdavio, įsikišimu, skatinant ar įpareigojant draudėjus kaupti pajamas pensijai. Socialinis draudimas aiškinamas 17 skyriuje.
- 16.69. Gyvybės draudimo liudijimo turėtojas yra individualus subjektas, priskiriamas namų ūkių sektoriui (S.143 arba S.144). Jei bendrovė sudaro darbuotojo gyvybės draudimo sutartį, tai yra ne gyvybės, o terminuotasis draudimas. Todėl gyvybės draudimo sandoriai vykdomi tik tarp draudikų (priskiriamų draudimo bendrovių subsektoriui S.128) ir namų ūkių rezidentų kaip asmenų (S.143 ir S.144), išskyrus tuos atvejus, kai jie vykdomi su namų ūkiais nerezidentais (priskiriamais likusio pasaulio sektoriui S.2). Gyvybės draudimo produkcijos vertė atitinka namų ūkių galutinio vartojimo išlaidų ir paslaugų eksporto vertę, vadovaujantis tuo pačiu principu kaip ir ne gyvybės draudimo atveju. Draudėjams priskiriamos investicijų pajamos laikomos įmokų priedais. Vis dėlto gyvybės draudimo atveju įmokos ir išmokos atskirai neparodomos ir einamaisiais pervedimais nelaikomos. Jos laikomos į finansinę sąskaitą įrašomo grynojo sandorio dalimis, o susijęs finansinis turtas yra gyvybės draudimo ir anuiteto įsipareigojimai / teisės.
- 16.70. Į sąskaitas įrašomos keturios sandorių poros; dvi poros yra susijusios su draudimo paslaugos teikimu (gamyba) ir naudojimu (vartojimu), viena pora nurodomas investicijų pajamų priskyrimas draudėjams ir viena pora parodomas gyvybės draudimo ir anuiteto įsipareigojimų / teisių pokytis:
- a) Gyvybės draudimo produkcija (P.1) įrašoma į draudikų gamybos sąskaitą.
 - b) Įsigytų paslaugų vertė įrašoma kaip namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos (P.3) į disponuojamųjų pajamų panaudojimo sąskaitą arba kaip mokėtinos likusio pasaulio sektoriaus sumos, laikomos paslaugų eksportu (P.62) namų ūkiams nerezidentams. Namų ūkių mokėjimai draudikams nerezidentams laikomi paslaugų importu (P.72).
 - c) Investicijų pajamos, gautos investavus draudėjams priskirtus gyvybės draudimo techninius atidėjinius (D.441) įrašomos į pirminių pajamų išdėstymo sąskaitą. Su gyvybės draudimu susijusios deklaruotos premijos laikomos paskirstytomis draudėjams, net jei jos viršija premijas deklaravusios institucijos investicijų pajamas. Investicijų pajamos į sąskaitas įrašomos kaip mokėtinos draudikų ir gautinos namų ūkių rezidentų arba likusio pasaulio sektoriui priskiriamų namų ūkių nerezidentų. Investicijų pajamos paskirstomos draudėjams pagal jų gyvybės draudimo techninių atidėjinių dalį arba, jei šios informacijos nėra, pagal pasirašytą įmokų dalį.
 - d) Finansiniame balanse daromi įrašai dėl gyvybės draudimo techninių atidėjinių ir anuiteto įsipareigojimų / teisių (AF.62). Šie atidėjiniai įrašomi kaip draudikų įsipareigojimai ir namų ūkių sektoriaus bei likusio pasaulio sektoriaus turtas. Šios sumos atitinka taupomąjį gyvybės draudimo liudijimų pobūdį. Tai taikytina ir išankstiniam įmokų mokėjimui ir išmokų mokėjimui. Nereikalaujama smulkiau skirstyti šią kategoriją, nors skaičiuojant neperkeltas įmokas ir mokėtinas išmokas ūkia šių abiejų elementų.
- 16.71. Gyvybės draudimo techniniai atidėjiniai ir anuiteto išmokų įsipareigojimai / teisės atitinka liudijimus, pagal kuriuos nurodytą dieną išmokama vienkartinė suma. Vienkartinė suma gali būti panaudota anuitetui, kuris pats konvertuoja išmokamą vienkartinę sumą į išmokų mokėjimų srautą, išgyti. Atskirų draudėjų sąlyginiai įsipareigojimai / teisės – suėjus terminui arba po jo gautina vienkartinė suma arba anuiteto išmokos – kartu nesudaro draudiko įsipareigojimų vertės. Skirtumas atsiranda dėl sąlygiškumo ir esamos vertės apskaičiavimų. Nurodytina gyvybės draudimo ir anuiteto įsipareigojimų / teisių suma nustatoma pagal draudiko apskaitos principus.
- 16.72. Tokių srautų pavyzdžių pateikiama 16.2 lentelėje.

16.2 lentelė. Gyvybės draudimas

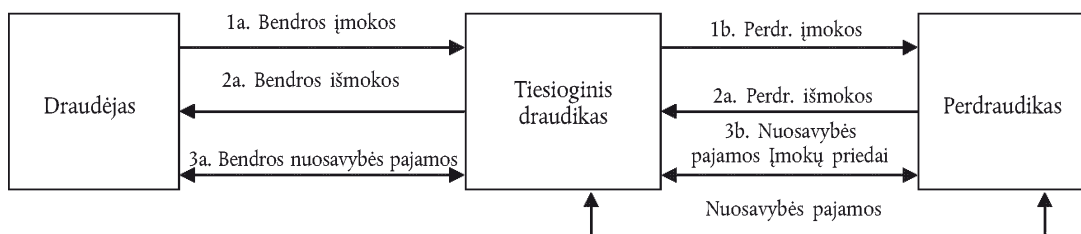
		Panaudojimas arba turtas						Ištekliai arba įsipareigojimai							
		S.1	S.15	S.14	S.13	S.12	S.11	S.12	S.13	S.14	S.15	S.1			
		Atitinkami įrašai	Atitinkami įrašai	Namų ūkiam paslaugas teikiančios NPI	Namų ūkiai	Valdžios sektorius	Finansų bendrovės	Ne finansų bendrovės	Finansų bendrovės	Valdžios sektorius	Namų ūkiai	Namų ūkiam paslaugas teikiančios NPI	Visa ekonomika	prekių ir paslaugų sąskaitoje	likusio pasaulio sektoriaus sąskaitoje
		Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai													
	Iš viso	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Išorės sąskaita														
P.62	Paslaugų eksportas	0	0											0	0
P.72	Paslaugų importas	0	0											0	0
P.1	Gamybos sąskaita	4	4										4		4
	Produkcija												4		4
	Pirminių pajamų išdėstymo sąskaita														
D.441	Draudejams priskirtinos turto pajamos	7	7										7		7
	Disponuojamųjų pajamų panaudojimo sąskaita														
P.3	Galutinio vartojimo išlaidos	4	4	4	4									4	4
	Finansinis balansas (laikotarpio pradžios)														
AF.62	Gyvybės draudimo techniniai atidėjimai	221	0	221	221								221		221
	Finansinis balansas (laikotarpio pabaigos)														
AF.62	Gyvybės draudimo techniniai atidėjimai	243	0	243	243								243		243
	Finansiniai sandoriai														
F.62	Gyvybės draudimo techniniai atidėjimai	22	0	22	22								22		22
	Perkaupimo sąskaita														
AF.62	Gyvybės draudimo techniniai atidėjimai	0	0	0	0								0		0

SU PERDRAUDIMU SUSIJĘ SANDORIAI

- 16.73. Perdraudikų sąskaitos iš esmės tokios pat kaip tiesioginių draudikų sąskaitos. Vienintelis skirtumas – tiesioginio draudimo sandoriai su draudėjais, kurie patys nėra draudimo paslaugų teikėjai, keičiami draudimo sandoriais tarp perdraudikų ir tiesioginių draudikų.
- 16.74. Draudimo sandoriai įrašomi į sąskaitas bendrąja verte (su perdraudimu). Įmokos iš pradžių mokamos tiesioginiam draudikui, po to šis moka dalį įmokų perdraudikui (cesija), o pastarasis tada gali mokėti mažesnę dalį kitam perdraudikui ir taip toliai (retrocesija). Tai taikoma ir išmokų reikalavimams ar išmokoms. Įrašymas bendrąja verte atitinka pirminio draudėjo požiūrį. Šis draudėjas paprastai nežino, ar tiesioginis draudikas kokią nors sumą perleidžia perdraudikui, ir jeigu perdraudikas bankrutuoja, tiesioginis draudikas privalo sumokėti visą išmokų pagal perleistą riziką sumą.
- 16.75. Tiesioginio draudimo produkcija apskaičiuojama bendrąja verte (su perdraudimu). Skaiciuojant kitaip, be perdraudimo, būtų galima nurodyti tiesioginių draudėjų įmokų dalį, mokėtiną tiesioginiam draudikui ir perdraudikui, tačiau šio būdo, vadinamo įrašymo gryniaisiais dydžiais principu (angl. *net recording*), taikyti neleidžiama.

1 schemoje aiškinamas šis procesas.

1 schema. — Srautai tarp draudėjų, tiesioginių draudikų ir perdraudikų

16.76. 1 schemoje apibendrinami šie srautai:

- 1 draudėjas moka bendrąją įmoką (su perdraudimu) tiesioginiam draudikui (1a) ir šios įmokos dalis (perdraudimo) perleidžiama perdraudikui (1b);
 - 2 panašiai, tik priešinga kryptimi, įrašomas ir išmokos mokėjimas. Išmoką perdraudikas moka tiesioginiam draudikui (2b). Tiesioginis draudikas prie šios sumos prideda jam priklausančią mokėti išmokos dalį ir sumoka draudėjui (2a);
 - 3 tiek tiesioginis draudikas, tiek perdraudikas gavo nuosavybės pajamų, investuodami savo techninius atidėjinius. Nuosavybės pajamas perdraudikas perveda tiesioginiam draudikui (3b), o šis prideda gautą sumą prie savo uždirbtų nuosavybės pajamų ir paskirsto pajamas draudėjams (3a).
- 16.77. Į visus srautus bendrąja verte tarp draudėjo ir tiesioginio draudiko yra įrašomos atitinkamos piniginių srautų tarp tiesioginio draudiko ir perdraudiko sumos; todėl šios rodyklės schemoje pastorintos.
- 16.78. Kaip ir tiesioginio draudimo atveju, pvz., po didelės gaivalinės nelaimės, dalis perdraudimo išmokų įrašomos į sąskaitas kaip kapitalo pervedimai, o ne kaip einamieji pervedimai.
- 16.79. Visa perdraudiko produkcija yra persidraudusio tiesioginio draudiko tarpinis vartojimas. Kaip minėta, daug perdraudimo sutarčių sudaroma tarp skirtingų šalių draudikų rezidentų. Todėl tokiais atvejais produkcijos vertė atitinka perdraudimo liudijimą turinčio draudiko importą ir perdraudiko eksportą.
- 16.80. Su perdraudimu susiję srautai į sąskaitas įrašomi panašiai kaip ne gyvybės draudimas, išskyrus tai, kad perdraudimo liudijimo turėtojas visada yra kitas draudikas.

16.81. Gamybos (paslaugų teikimo) ir vartojimo (naudojimosi paslaugomis) sandoriai:

- a) produkcija (P.1) įrašoma į perdraudikų gamybos sąskaitą. Perdraudimo paslaugas dažnai teikia perdraudikai nerezidentai ir tada jos įrašomos kaip paslaugų importas (P.72);

- b) perdraudiko paslaugomis gali naudotis tik tiesioginis draudikas ar kitas perdraudikas. Jei draudėjas yra rezidentas, perdraudimo paslaugos suvartojimas įrašomas kaip draudėjo tarpinis vartojimas (P.2). Jei draudėjas yra nerezidentas, paslaugų suvartojimas įrašomas kaip paslaugų eksportas (P.62).

16.82. Paskirstomieji sandoriai apima draudėjams priskirtas investicijų pajamas, susijusias su perdraudimu, grynosiomis perdraudimo įmokomis ir perdraudimo išmokomis:

- a) investicijų pajamos (D.441), uždirbtos perdraudikams investuojant perdraudimo techninius atidėjinius, yra mokėtinos draudimo liudijimų turėtojams, kuriais gali būti tiesioginiai draudikai arba kiti perdraudikai. Ir perdraudikai, ir tiesioginiai draudikai gali būti rezidentai arba nerezidentai;
- b) grynosios ne gyvybės perdraudimo įmokos (D.712) yra mokamos draudėjų ir gaunamos perdraudikų. Turintis mokėti arba gauti mokėjimą vienetą gali būti nerezidentas;
- c) ne gyvybės perdraudimo išmokas (D.722) moka perdraudikai ir gauna draudėjai, rezidentai arba nerezidentai. Grynosios įmokos ir išmokos įrašomos į antrinio pajamų paskirstymo sąskaitą;
- d) finansiniame balanse daromi įrašai, susiję su perdraudimo techniniais atidėjimais (AF.61 (ne gyvybės draudimo techniniai atidėjimai)). Šie atidėjimai įrašomi kaip perdraudikų įsipareigojimai ir draudėjų (tiesioginių draudikų arba perdraudikų) turtas. Šie draudėjai gali būti tiesioginiai draudėjai ir perdraudėjai.

16.83. Komisiniai, perdraudikų mokami draudikams kaip perdraudimo liudijimų turėtojams, yra laikomi perdraudikams mokamų įmokų sumažinimu. Perdraudiko pelno dalies pervedimas tiesioginiam draudikui įrašomas kaip einamasis pervedimas. Nors šie srautai įrašomi į sąskaitas skirtingai, tiek mokėtini komisiniai, tiek pelno dalies pervedimas sumažina perdraudiko produkciją.

16.84. Jei tiesioginio draudimo išmokos laikomos kapitalo pervedimais, o ne einamaisiais pervedimais, su tuo pačiu įvykiu susijusios perdraudimo išmokos taip pat laikomos kitais kapitalo pervedimais (D.99).

SU DRAUDIMO PAGALBININKAIS SUSIJĘ SANDORIAI

16.85. Pagalbinių draudimo paslaugų produkcijos vertė nustatoma pagal nustatytus mokesčius ar komisinius. Ne pelno institucijų, veikiančių kaip draudimo įmonių ir pensijų fondų verslo asociacijos, produkcijos vertė nustatoma pagal asociacijų narių narystės mokesčių sumas. Šią produkciją asociacijų nariai naudoja tarpiniam vartojimui.

ANUITETAS

16.86. Pagal paprasčiausią gyvybės draudimo liudijimą draudėjas tam tikrą laikotarpį atlieka mokėjimus draudikui, kad tam tikru metu ateityje gautų vienkartinę išmoką. Paprasčiausio anuiteto atveju draudėjo atitiktumu – anuiteto gavėjas – draudikui sumoka vienkartinę sumą ir už ją nustatytą laikotarpį arba iki gyvenimo pabaigos (arba anuiteto gavėjo ir kito nurodyto asmens gyvenimo pabaigos) gauna periodinius mokėjimus.

16.87. Anuiteto sistemas tvarko draudikai, naudodami jas rizikai valdyti. Anuiteto gavėjas išvengia rizikos, sutikdamas gauti periodinius mokėjimus (nustatytus absoliučiaisiais dydžiais arba pagal formulę, pvz., susietus su indeksu), sumokėjęs vienkartinę įmoką. Draudikas prisiima riziką, kad investuodamas vienkartinį mokėjimą gaus daugiau, nei reikia išmokėti anuiteto gavėjui periodiniais mokėjimais. Nustatant periodinius mokėjimus atsižvelgiama į tikėtiną gyvenimo trukmę.

16.88. Sudarius anuiteto sutartį namų ūkis pveda lėšas draudikui. Dažnai šis pervedimas yra tiesiog to paties ar kito draudiko pasibaigus įprasto gyvybės draudimo liudijimo galiojimo laikui mokėtinos vienkartinės sumos reinvestavimas iš karto į teisę gauti anuitetą. Tokiu atveju vienkartinės sumos mokėjimo ir teisės į anuitetą išsigijimo nereikia įrašyti į sąskaitas; tiesiog gyvybės draudimo atidėjimai keičiami anuiteto atidėjimais draudikų ir pensijų fondų subsektoriuje. Jei teisė į anuitetą išsigyjama ne už nuo gyvybės draudimo liudijimo galiojimo pabaigoje gaunamą sumą, šis veiksmas į sąskaitas įrašomas kaip du namų ūkio ir draudiko finansiniai sandoriai. Namų ūkis atlieka mokėjimą draudikui ir už tai gauna turtą pagal anuiteto sąlygas. Draudikas gauna finansinį turtą iš namų ūkio ir prisiima įsipareigojimą jo atžvilgiu.

- 16.89. Teisė gauti anuitetą nustoja galioti mirus anuiteto gavėjui ir tuo metu visi likę atidėjiniai, susiję su tuo gavėju, pervedami draudikui. Vis dėlto jei draudikas tiksliai numatė visos anuiteto gavėjų grupės gyvenimo trukmę, vidutiniškai mirties metu likusios lėšos bus lygios nuliui. Jei tikėtina gyvenimo trukmė keičiasi, atidėjiniai turi būti peržiūrėti. Mokamų anuiteto atveju pailgėjus tikėtina gyvenimo trukmei sumažės draudiko mokėjimas už paslaugas – jis gali tapti neigiamas. Tokiu atveju draudikas turės naudoti nuosavas lėšas ir tikėtis ateityje jas susigrąžinti, padidinęs naujų anuiteto gavėjų mokėjimus už paslaugas.

NE GYVYBĖS DRAUDIMO IŠMOKŲ ĮRAŠYMAS Į SĄSKAITAS

Koreguotos išmokos

- 16.90. Išmoka paprastai įrašoma į sąskaitas tada, kai įvyksta atitinkamas įvykis. Šis principas taikomas net tada, kai išmokų reikalavimai ginčijami ir faktiškai gali būti sumokami praėjus ne vieniems metams po įvykio. Išimtis daroma tais atvejais, kai galimybė sumokėti išmoką pripažįstama tik praėjus daug laiko po įvykio. Pavyzdžiui, daug išmokų reikalavimų buvo pripažinti tik nustačius, kad asbesto poveikis yra sunkių ligų priežastis, ir nusprendus, kad pagal šio poveikio metu galiojusius draudimo liudijimus galima reikalauti išmokų. Tokiais atvejais išmoka įrašoma į sąskaitas tuo metu, kai draudimo bendrovė sutinka vykdyti išpareigojimą. Šis laikas gali skirtis nuo laiko, kada susitariama dėl išmokos dydžio arba išmoka sumokama.

- 16.91. Kadangi produkcijos formulėje naudojamos ne faktinės išmokos, o koreguotos išmokos, tam tikro laikotarpio grynosios įmokos bus lygios grynosioms išmokoms tik kai faktinių išmokų vertė sutampa su numatomų išmokų verte. Vis dėlto per kelerių metų laikotarpį, neįskaitant metų, kuriais įvyko nelaimingas atsitikimas, jos turėtų susilyginti.

Katastrofų nuostoliai

- 16.92. Išmokos įrašomos į sąskaitas kaip einamieji pervedimai, draudiko mokami draudėjui. Vienu atveju, kai įvyksta didelė katastrofa, išmokos įrašomos į sąskaitas ne kaip einamieji pervedimai, o kaip kiti kapitalo pervedimai (D.99). Kriterijai, pagal kuriuos sprendžiama, kada taip reikėtų vertinti nelaimingo atsitikimo padarinius, turi būti nustatomi pagal nacionalines aplinkybes; vieni iš kriterijų gali būti didelis paveiktų draudėjų skaičius ir žalos suma. Išmokos į sąskaitas įrašomos kaip kapitalo pervedimai todėl, kad daugelis šių išmokų susijusios su turto, pvz., būsto, pastatų ir statinių, sunaikinimu arba didele žala jam.
- 16.93. Įvykus katastrofai visa įmoka viršijanti išmokų vertė įrašoma į sąskaitas kaip draudiko kapitalo pervedimas draudėjui. Informacija apie išmokų, kurios turi būti padengtos draudimu, lygį gaunama iš draudimo sektoriaus. Jeigu draudimo sektorius negali pateikti šios informacijos, su katastrofa susijusių išmokų lygis nustatomas pagal koreguotų išmokų ir faktinių išmokų skirtumą tuo laikotarpiu, kai įvyko katastrofa.

17 SKYRIUS

SOCIALINIS DRAUDIMAS IR PENSIJOS**ĮVADAS**

- 17.01 *Apibrėžtis.* Socialinio draudimo sistemos – sistemos, pagal kurias trečioji šalis įpareigoja arba skatina dalyvius apsidrausti nuo tam tikros socialinės rizikos arba aplinkybių, kurios gali neigiamai paveikti jų arba jų išlaikomų asmenų gerovę. Pagal šias sistemas socialinio draudimo įmokas moka samdomieji darbuotojai ar kiti asmenys arba darbdaviai savo samdomųjų darbuotojų vardu, kad tiems darbuotojams, kitiems įmokų mokėtojams, jų išlaikomiems asmenims ar maitintojo netekusiems asmenims einamuoju arba paskesniais laikotarpiais būtų užtikrinta teisė į socialinio draudimo išmokas. Socialinio draudimo įmokas taip pat gali mokėti nedirbantys asmenys arba savarankiškai dirbantys asmenys, arba jos gali būti mokamos jų vardu.
- 17.02. Socialinio draudimo sistemos yra dviejų rūšių:
- visai bendruomenei arba dideliems jos segmentams skirtos socialinės apsaugos sistemos, kurias nustato, kontroliuoja ir finansuoja valdžios sektoriaus vienetai. Pagal šias sistemas mokamos pensijos gali būti siejamos arba nesiejamos su gavėjo atlyginimo dydžiu ar darbo stažu. Ne pensijų išmokos rečiau siejamos su atlyginimo dydžiu;
 - kitos su užimtumu susijusios sistemos. Šios sistemos siejamos su darbdavio ir darbuotojo santykiais mokant pensiją ir, tam tikrais atvejais, kitas pagal įdarbinimo sąlygas mokamas išmokas, kai pagal socialinės apsaugos nuostatas prievolė mokėti išmokas nepavedama valdžios sektoriui.
- 17.03. Socialinio draudimo sistemos taikymo sritis skiriasi priklausomai nuo šalies arba nuo pačios sistemos vienoje šalyje. Sistemų pavyzdžiai:
- valdžios sektorius įpareigoja visus samdomuosius darbuotojus dalyvauti socialinės apsaugos sistemoje;
 - darbdaviai nustato įdarbinimo sąlygą, pagal kurią samdomieji darbuotojai privalo dalyvauti darbdavio nurodytoje draudimo sistemoje;
 - darbdavys skatina samdomuosius darbuotojus dalyvauti sistemoje, mokėdamas įmokas jų vardu;
 - profesinė sąjunga parengia palankią draudimo sistemą, kurioje gali dalyvauti tik profesinės sąjungos nariai, arba
 - sistemas, išskyrus socialinės apsaugos sistemas, gali nustatyti draudimo bendrovės, suteikiančios grupės draudimo liudijimą arba draudimo liudijimų seriją arba už mokestį jas valdančios. Sistemas taip pat gali tiesiogiai savo arba savo samdomųjų darbuotojų ir jų išlaikomų asmenų vardu valdyti darbdaviai arba kiti subjektai nurodytos grupės vardu.

17.1 lentelė. Socialinio draudimo sistemos

Draudimo rūšis	Ypatybės	Nustatymo forma	Sektorius / subsektorius
Socialinė apsauga	Valdžios sektorius įpareigoja dalyvius apsidrausti nuo tam tikros socialinės rizikos	Nustato valdžios sektorių per socialinės apsaugos fondus	Socialinės apsaugos fondai (S.1314)
Su užimtumu susijusios socialinio draudimo sistemos, išskyrus socialinę apsaugą	Darbdaviai gali nustatyti įdarbinimo sąlygą, kad darbuotojai būtų apdrausti nuo tam tikros socialinės rizikos	Nustato darbdaviai savo samdomųjų darbuotojų ir jų išlaikomų asmenų vardu ar kiti asmenys tam tikros grupės vardu	Darbdavio, draudimo bendrovių, pensijų fondų arba namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų sektorius ar subsektorius

Socialinio draudimo sistemos, socialinė parama ir asmeniniai draudimo liudijimai

- 17.04. Socialinė parama nėra socialinio draudimo dalis. Socialinės paramos (šalpos) išmokos mokamos nepriklausomai nuo dalyvavimo socialinio draudimo sistemoje, t. y. susijusios įmokos į socialinio draudimo sistemą nemokamos.

- 17.05. Socialinė parama skiriasi nuo socialinės apsaugos tuo, kad teisė gauti socialinės paramos (šalpos) išmokas nustatoma valdžios sektoriaus ir nepriklauso nuo pasirinkimo dalyvauti sistemoje, įrodomo mokant išmokas. Paprastai visi namų ūkių rezidentų nariai turi teisę prašyti socialinės paramos, tačiau jos skyrimo sąlygos dažnai griežtos. Neretai vertinamos turimos pajamos, įskaitant socialinio draudimo išmokas, ir jų santykis su numanomais namų ūkio poreikiais. Tik nustatyto lygio nesiekiantiems namų ūkiams gali būti suteikiama teisė į šio pobūdžio socialinę paramą.
- 17.06. Asmeniniai draudimo liudijimai prilygsta socialinio draudimo sistemoms, jei pagal juos draudžiama nuo socialinės rizikos ir poreikių, pvz., ligų ir senatvės. Kad asmeninis draudimo liudijimas būtų laikomas socialinio draudimo sistemos dalimi, įvykiai arba aplinkybės, nuo kurių dalyviai apdraudžiami, turi atitikti 4.84 dalyje nurodytą riziką ar poreikius; be to, turi būti įvykdyta viena arba kelios iš šių sąlygų:
- privaloma dalyvauti sistemoje pagal teisės nuostatas arba samdomojo darbuotojo ar tokių darbuotojų grupės įdarbinimo sąlygas;
 - sistema yra kolektyvinė ir yra skirta konkrečiai dirbančiųjų grupei (nepriklausomai nuo to, ar tai samdomi, savarankiškai dirbantys asmenys ar nedirbantys asmenys), o dalyvauti joje gali tik šios grupės nariai;
 - darbdavys draudimo sistemai samdomojo darbuotojo vardu moka išmokas (faktines arba sąlygines), nepriklausomai nuo to, ar šis taip pat moka išmokas.
- 17.07. Draudimo išmokos, mokamos pagal draudimo liudijimus, sudarytus tik norint gauti nuolaidas, net jei tokie liudijimai yra siejami su kolektyvine sutartimi, socialiniam draudimui nepriskiriami. Šie asmeniniai draudimo liudijimai į sąskaitas įrašomi kaip gyvybės ir ne gyvybės draudimas. Draudimo išmokos, mokamos pagal draudimo liudijimus, sudarytus asmenine apdraustojo iniciatyva, nedalyvaujant jo darbdaviui arba valdžios sektoriui, socialiniam draudimui taip pat nepriskiriami.

Socialinės išmokos

- 17.08. Socialinės išmokos tampa mokėtinos įvykus tam tikriems įvykiams arba esant tam tikroms sąlygoms, kurios gali neigiamai paveikti susijusių namų ūkių gerovę – reikalauti papildomų išteklių ar sumažinti pajamas. Socialinės išmokos gali būti suteikiamos pinigais arba natūra. Socialinės išmokos mokamos įvairiomis aplinkybėmis:
- gavėjams arba jų išlaikomiems asmenims reikia medicininio, stomatologinio ar kito gydymo, ligoninės paslaugų, reabilitacijos ar ilgalaikės priežiūros dėl ligos, sužalojimų, motinystės, nuolatinio invalidumo, senatvės ir pan. Socialinės išmokos gali būti skiriamos natūra – nemokamu ar labai pigiu gydymu ar slauga arba kompensuojant namų ūkių išlaidas. Gavėjams, kuriems reikia sveikatos priežiūros paslaugų, taip pat skiriamos piniginės socialinės išmokos;
 - gavėjai turi išlaikyti įvairius asmenis: sutuoktinius, vaikus, vyresnio amžiaus gimines, neįgaliuosius ir kt. Paprastai socialinės išmokos mokamos pinigais – reguliariomis išlaikomų asmenų ar šeimos pašalpomis;
 - gavėjų pajamos sumažėjo dėl nedarbo ar darbo ne visą dieną. Paprastai šios socialinės išmokos pinigais mokamos reguliariai, kol tokia padėtis tęsiasi. Kai kuriais atvejais gali būti skirta vienkartinė išmoka – papildomai arba vietoje reguliarių mokėjimų. Asmenys gali neturėti galimybės dirbti dėl, pvz.:
 - savanoriškos ar privalomos pensijos;
 - priverstinio nedarbo, įskaitant laikiną atleidimą ir darbą ne visą darbo dieną;
 - ligos, susižeidimo, vaiko gimimo ir kt. įvykių, dėl kurių asmuo negali dirbti iš viso arba dirbti visą darbo dieną;
 - gavėjams mokamos išmokos kompensuojant dėl pagrindinio pajamų gavėjo mirties sumažėjusias pajamas;
 - gavėjams suteikiamas nemokamas arba labai pigus būstas arba kompensuojamos namų ūkio išlaidos. Šios socialinės išmokos priskiriamos išmokoms natūra;

- f) gavėjams skiriamos pašalpos savo ar išlaikomų asmenų švietimo išlaidoms padengti. Švietimo paslaugos gali būti teikiamos kaip socialinės išmokos natūra.

Valdžios sektoriaus socialinės išmokos

- 17.09. Valdžios sektorius moka socialines išmokas pagal socialinės apsaugos ar socialinės paramos sistemas arba atlikdamas socialinius pervedimus natūra.
- 17.10. Socialinė apsauga remiasi valdžios sektoriaus valdomomis socialinio draudimo sistemomis.
- 17.11. Socialinių išmokų sąvoka taip pat apima sveikatos ir švietimo paslaugų teikimą. Paprastai valdžios sektorius sudaro sąlygas naudotis tokiomis paslaugomis visiems bendruomenės nariams, nereikalaujantis dalyvauti sistemoje ar atitikti tam tikrų reikalavimų. Šios paslaugos laikomos socialiniais pervedimais natūra ir nėra socialinės apsaugos ar socialinės paramos dalis. Be valdžios sektoriaus, sveikatos ir švietimo paslaugas asmenims taip pat gali teikti namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos. Šios paslaugos taip pat laikomos socialiniais pervedimais natūra ir nėra socialinio draudimo sistemų dalis.

Kitų institucinių vienetų mokamos socialinės išmokos

- 17.12. Socialines išmokas taip pat moka darbdaviai savo samdomiesiems darbuotojams ir jų išlaikomiems asmenims arba kiti vienetai, pvz., profesinės sąjungos. Visos kitų vienetų, išskyrus valdžios sektorių, socialinės išmokos mokamos pagal socialinio draudimo sistemą.

Pensijos ir kitos išmokų rūšys

- 17.13. Socialinio draudimo išmokos ir atitinkamos įmokos skirstomos į susijusias su pensijomis ir susijusias su kitomis išmokų rūšimis. Svarbiausia pagal socialinio draudimo sistemas mokama pensijų išmoka yra pajamos pensijos metu, tačiau gali būti ir kitų pavyzdžių. Pavyzdžiui, pensijos gali būti mokamos našlėms ir našliams ar per nelaimingą atsitikimą darbe susižeidusiems ir dėl to negalintiems dirbti asmenims. Pagrindinis pajamų gavėjas nebegali dėl mirties ar negalios gauti pajamų, todėl skiriamos išmokos, kurios yra laikomos pensijomis ir į sąskaitas įrašomos kaip pensijos.
- 17.14. Visos kitos išmokos vadinamos ne pensijų išmokomis. Šis pensijų ir ne pensijų išmokų atskyrimas svarbus, nes pensijų įsipareigojimai įrašomi į sąskaitas nepriklausomai nuo to, ar tiems įsipareigojimams įgyvendinti yra atidėtas faktinis turtas, o ne pensijų išmokų atidėjiniai įrašomi tik jei jie faktiškai yra.

SOCIALINIO DRAUDIMO IŠMOKOS, IŠSKYRUS PENSIJAS

- 17.15 *Apibrėžtis.* Kitos socialinio draudimo išmokos arba ne pensijų išmokos – gavėjų tiesiogiai ar netiesiogiai dėl konkrečių įvykių gaunamos išmokos, paprastai numatytos iš anksto nustatytoje teisinėje ar sutartinėje sąlygoje.

Be pajamų pensijos metu, gali būti draudžiama ir nuo kitų įvykių, pvz., sveikatos, nedarbo, ilgalaikės priežiūros draudimas.

- 17.16. Kitos socialinio draudimo išmokos gavėjams teikiamos pagal socialinės apsaugos sistemas ir su užimtumu susijusias sistemas, išskyrus socialinę apsaugą.

Socialinės apsaugos sistemos, išskyrus pensijų sistemas

- 17.17 *Apibrėžtis.* Socialinės apsaugos sistemos, išskyrus pensijų sistemas, – sutartinės draudimo sistemos, pagal kurias socialinio draudimo sistemoje dalyvaujantys gavėjus valdžios sektorius įpareigoja draustis nuo rizikos, išskyrus senatvės ir kitą su amžiumi susijusią riziką. Socialinės apsaugos išmoka, išskyrus pensijas (vadinamos ne pensijų išmokomis), gavėjams moka valdžios sektorius.
- 17.18. Paprastai gavėjai socialinės apsaugos sistemoms, išskyrus socialinės apsaugos pensijų sistemą, dažnai finansuojamą einamosiomis įmokomis, moka privalomas įmokas. Einamosiomis tam tikro laikotarpio įmokomis finansuojamos to laikotarpio išmokos. Pagal šią sistemą nei valdžios sektorius, nei sistemą valdantis darbdavys, nei joje dalyvaujantys gavėjai netaupo. Todėl paprastai perteklinių srautų nėra, o pritrūkusi išteklių valdžios sektorius gali pakeisti ne tik su būsimais, bet ir su ankstesniu užimtumu susijusius įsipareigojimus. Vis dėlto kai kurių šalių socialinės apsaugos sistemose, išskyrus pensijų sistemas, gali susikaupti lėšų atsargos, vadinamos atsarginėmis lėšomis.

- 17.19. Socialinės apsaugos įsipareigojimai / teisės, išskyrus pensinius įsipareigojimus / teises, kaip mokėtinos socialinės apsaugos sistemos sumos į pagrindines nacionalines ESS sąskaitas neįrašomi. Mokėtinų sumų pagal socialinės apsaugos sistemas, išskyrus pensijas ir visas kitas su užimtumu susijusias valdžios sektoriaus ne pensijų sistemas, įsipareigojimų / teisių įverčiai į pagrindines sąskaitas neįrašomi ir 17.5 lentelėje nenurodomi.

Kitos su užimtumu susijusios socialinio draudimo sistemos

- 17.20. *Apibrėžtis.* Kitos su užimtumu susijusios socialinio draudimo sistemos yra sutartinės draudimo sistemos, kuriose dalyvauti privaloma pagal teisės nuostatas arba dalyvavimas skatinamas trečiosios šalies. Pagal kitas su užimtumu susijusias socialinio draudimo sistemas darbdaviai gali nustatyti įdarbinimo sąlygą, pagal kurią samdomieji darbuotojai (gavėjai) turi dalyvauti darbdavio nurodytoje socialinio draudimo sistemoje, drausdamiesi nuo rizikos, išskyrus senatvės ir su amžiumi susijusią riziką. Šias su užimtumu susijusias sistemas gavėjams nustato darbdaviai ar kiti vienetai darbdavių vardu.
- 17.21. Laikoma, kad kitos su užimtumu susijusios socialinio draudimo sistemos, kaip ir susijusios pensijų sistemos, yra atlygio priemonių rinkinio dalis, o derybose tarp darbdavių ir samdomųjų darbuotojų daugiausia dėmesio gali būti skiriama dabartinėms paslaugų ir mokėjimų sistemos sąlygoms. Dažnai socialinio draudimo išmokas, išskyrus pensijas, moka privatūs darbdaviai pagal jų valdomas arba trečiajai šaliai, pvz., socialines išmokas, kaip antai privatus medicininis draudimas, teikiančiai draudimo bendrovei, valdyti pavestas sistemas.

Atsargų ir srautų įrašymas į sąskaitas pagal ne pensijų socialinio draudimo sistemų rūšį

Socialinės apsaugos sistemos

- 17.22. Kadangi socialinė apsauga paprastai finansuojama einamosiomis įmokomis, pagal ją susikaupiančios teisės į, pvz., socialines išmokas, įskaitant pensijas, pagrindinėse nacionalinėse sąskaitose nepateikiamos.
- 17.23. Pensiniai įsipareigojimai / teisės pagal socialinės apsaugos sistemas įrašomi į papildomą pensinių įsipareigojimų / teisių socialinio draudimo srityje, susikaupusių įrašymo dieną, lentelę; tai netaikoma įsipareigojimams / teisėms, kylantiems iš kitų nei pensijų socialinės apsaugos sistemų.
- 17.24. Ne pensijų socialinės apsaugos sistemų srautai įrašomi kaip darbdavių įmokos, samdomųjų darbuotojų įmokos ir socialinės apsaugos išmokos.
- 17.25. Visos darbdavio įmokos laikomos atlygio darbuotojams dalimi. Jos įrašomos kaip paskirstomasis sandoris, kai mokančioji šalis yra darbdavys, o gaunančioji – samdomasis darbuotojas. Po to šis darbuotojas iš darbdavio gautą sumą ir savo įmoką kartu moka socialinės apsaugos fondui. Ši suma įrašoma kaip namų ūkių panaudojimas ir valdžios sektoriaus išteklius.
- 17.26. Savarankiškai dirbančių asmenų ar nedirbančių asmenų įmokos taip pat priskiriamos prie namų ūkių įmokų valdžios sektoriui.
- 17.27. Socialinės apsaugos išmokos įrašomos kaip paskirstomieji sandoriai (valdžios sektoriaus namų ūkiams).
- 17.28. 17.2 lentelėje parodyti su socialinės apsaugos pensijų sistema susiję sandoriai. Jie yra tokie patys kaip ir sandoriai, susiję su socialinės apsaugos sistemomis, išskyrus pensijas.

Kitos su užimtumu susijusios ne pensijų socialinio draudimo sistemos

- 17.29. Kitų su užimtumu susijusių ne pensijų socialinio draudimo sistemų dalyvių įsipareigojimai / teisės paprastai į sąskaitas įrašomi kaupiamuoju principu. Pagal esamus įsipareigojimus / teises uždirbtos investicijų pajamos įrašomos kaip paskirstytos gavėjams ir jų reinvestuotos į tą pačią sistemą.
- 17.30. Darbdavio darbuotojo vardu draudimo sistemai mokama socialinė įmoka laikoma atlygio darbuotojams dalimi.
- 17.31. Pagal susikaupusius įsipareigojimus / teises gautos investicijų pajamos į sąskaitas įrašomos kaip sistemos, paskirstytos namų ūkiams. Investicijų pajamoms priskiriamos palūkanos, dividendai ir, jei institucinis vienetas turi šių sistemų akcijų, kolektyvinio investavimo sistemų paskirstytosios pajamos. Jei sistemai priklauso tam tikra nuosavybė ir pagal ją gaunamas grynasis likutinis perteklius, jis įrašomas kartu su gavėjams paskirstytomis investicijų pajamomis. Tuo atveju laikoma, kad investicijų pajamos taip pat reiškia šį pajamų šaltinį. Sukaupytų įsipareigojimų / teisių investicijų vertės padidėjimas ir sumažėjimas įrašomi ne į investicijų pajamas, bet į kitus pokyčius dėl perkainojimo.

- 17.32. Dalis namų ūkiams paskirstytų pajamų naudojama sistemos valdymo sąnaudoms padengti. Šios sąnaudos pateikiamos kaip sistemos produkcija ir namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos. Likusi paskirstytų pajamų dalis laikoma namų ūkių papildomomis įmokomis sistemai.
- 17.33. Socialinės įmokos pateikiamos kaip namų ūkių sumokėtos sistemos. Visą socialinių įmokų sumą sudaro faktinės darbdavių įmokos, kurios yra dalis atlygio darbuotojams, faktinės darbuotojų įmokos ir faktinės anksčiau sistemoje dalyvavusių asmenų įmokos, savarankiškai dirbančių asmenų, nedirbančių asmenų ir pensininkų įmokos ir 17.32 dalyje apibūdintos papildomos įmokos.
- 17.34. Socialinio draudimo sistemai įmokas gali mokėti kiti subjektai, ne tik samdomieji darbuotojai, – tai gali būti savarankiškai dirbantys asmenys ar bedarbiai, sistemoje dalyvaujantys dėl savo profesinės veiklos ar ankstesnio užimtumo statuso.
- 17.35. Namų ūkiams sistemos administratoriaus mokamos socialinės išmokos pateikiamos kaip kitų socialinio draudimo išmokų paskirstomieji sandoriai.
- 17.36. Sistemos administratoriui mokamas suteiktos paslaugos mokestis, lygus sistemos produkcijos vertei, į sąskaitas įrašomas kaip namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos.
- 17.37. Įsipareigojimų / teisių padidėjimas dėl įmokų ir išmokų teigiamo skirtumo pateikiamas kaip socialinio draudimo sistemos namų ūkiams sumokėta suma. Taip daroma todėl, kad šis padidėjimas tiesiogiai veikia namų ūkių grynąją vertę, todėl jis turėtų būti įrašomas į namų ūkių sektoriaus taupymą.
- 17.38. Koregavimas dėl namų ūkiams sistemos sumokėtų įsipareigojimų / teisių pokyčio įrašomas kaip namų ūkių reikalavimas sistemai.
- 17.39. 17.3 lentelėje parodyti su užimtumu susijusios pensijų sistemos sandoriai. Jie yra tokie pat kaip su ne pensijų socialinio draudimo sistemomis susiję sandoriai.

PENSIJOS

- 17.40 *Apibrėžtis.* Socialinio draudimo pensijos – išėjusiems į pensiją gavėjams mokamos išmokos, paprastai pagal iš anksto nustatytas teises ar sutartines sąlygas, dažniausiai – kaip užtikrintos anuiteto išmokos.

Svarbiausia pagal socialinio draudimo sistemas mokama pensijų išmoka yra pajamos pensijos metu, tačiau būna ir kitų atvejų. Pavyzdžiui, pensijos gali būti mokamos našlėms ir našliams ar per nelaimingą atsitikimą darbe susižeidusiems ir dėl to negalintiems dirbti asmenims. Dėl visų įvykių, kai pajamų gavėjas nebegali dėl mirties ar negalios išlaikyti savęs ir kitų išlaikomų asmenų, mokamos išmokos laikomos pensijomis.

Pensijų sistemų rūšys

- 17.41. Pensijos gavėjams gali būti mokamos:

- a) pagal socialinio draudimo pensijų sistemas;
- b) kaip socialinė parama ir
- c) pagal asmeninius draudimo liudijimus, susijusius su pensijomis.

Jas paprastai moka socialinės apsaugos fondai, kiti valdžios sektoriaus vienetai, draudimo bendrovės ir pensijų fondai arba instituciniai vienetai kaip darbdaviai. Priklausomai nuo nacionalinių aplinkybių gali dalyvauti ir kitos institucijos. Vartojant socialinės apsaugos fondų sąvoką ne visada turima omenyje, kad sistemoje yra realus turto fondas. Socialinės apsaugos fondų ir socialinės apsaugos sistemų sąvokos vartojamos sinonimiškai.

- 17.42. Socialinio draudimo pensijos mokamos socialinio draudimo sistemose dalyvaujantiems gavėjams. Valdžios sektoriaus mokama dalis vadinama socialinės apsaugos pensijomis (įskaitant socialinės apsaugos fondus), kitų vienetų teikiama dalis vadinama kitomis su užimtumu susijusiomis pensijomis. Pagal socialinę apsaugą ir kitas su užimtumu susijusias sistemas mokamų pensijų dalys gali būti labai įvairios, priklausomai nuo šalies, todėl sąvoka „socialinė apsauga“ įvairiose šalyse gali būti taikoma įvairiu mastu ir todėl suprantama labai įvairiai.

Socialinės apsaugos pensijų sistemos

- 17.43. *Apibrėžtis.* Socialinės apsaugos pensijų sistemos – sutartinės draudimo sistemos, pagal kurias socialinio draudimo sistemoje dalyvaujančius gavėjus valdžios sektorius įpareigoja draustis nuo senatvės ir kitos su amžiumi susijusios rizikos, pvz., negalios, sveikatos sutrikimų ir kt. Socialinės apsaugos pensijas gavėjams moka valdžios sektorius.
- 17.44. Kai valdžios sektorius perima išpareigojimą teikti pensijas didelei bendruomenės daliai, socialinės apsaugos funkcija faktiškai atitinka jungtinės darbdavių sistemos funkciją.
- 17.45. Paprastai gavėjai socialinės apsaugos pensijų sistemai moka privalomas įmokas, o ši sistema dažnai finansuojama einamosiomis įmokomis. Tam tikro laikotarpio įmokomis finansuojamos to laikotarpio išmokos. Pagal šią sistemą nei valdžios sektorius, nei sistemą valdantis darbdavys, nei joje dalyvaujantys gavėjai netaupo. Todėl šioje sistemoje perteklinių srautų nėra, o pritrūkus išteklių valdžios sektorius gali pakeisti ne tik su būsimais, bet ir su ankstesniais darbo santykiais susijusius išpareigojimus. Kai kuriose šalyse pagal socialinės apsaugos pensijų sistemas gali susikaupti lėšų atsargos, vadinamos atsarginėmis lėšomis.
- 17.46. Paprasčiausia socialinės apsaugos pensijos forma yra labai elementari. Jos dydis gali būti nustatytas nepriklausomai nuo įmokų dydžio, tačiau turi būti atsižvelgiama į tai, kad įmokos mokėtos tam tikrą laiką arba laikantis kitų konkrečių sąlygų. Samdomojo darbuotojo teisė gauti pensiją pagal socialinės apsaugos sistemą dažnai gali būti perkelta iš vieno darbdavio sistemos į kito darbdavio sistemą.
- 17.47. Kai kuriose šalyse didžioji pensijos dalis arba visa pensija gali būti mokama per socialinės apsaugos sistemą. Šiuo atveju valdžios sektorius yra tarpininkas darbdavių atžvilgiu – gavęs darbdavių ir namų ūkių įmokas sistemai valdžios sektorius prisiima riziką galiausiai atlikti mokėjimus. Valdžios sektorius perima darbdavio riziką, kad pensijų sąnaudos bus per didelės darbdavio įmonei, ir užtikrina gyventojams, kad pensijų išmokos bus mokamos, nors tai gali būti daroma pasilikant teisę net ir atgaline data keisti mokėtinų išmokų sumą.
- 17.48. Pensiniai išpareigojimai / teisės kaip mokėtinos socialinės apsaugos pensijų sistemos sumos į pagrindines nacionalines ESS sąskaitas neįrašomi. Mokėtinų sumų pagal socialinės apsaugos pensijų sistemas ir visas kitas su užimtumu susijusias nustatyto išmokų dydžio valdžios sektoriaus pensijų sistemas įverčiai į pagrindines nacionalines sąskaitas neįrašomi, tačiau nurodomi papildomoje pensinių išpareigojimų / teisių, susikaupusių įrašymo dieną, lentelėje, pateiktoje 17.5 lentelėje.

Kitos su užimtumu susijusios pensijų sistemos

- 17.49. *Apibrėžtis.* Kitos su užimtumu susijusios pensijų sistemos yra sutartinės draudimo sistemos, privalomos pagal teisės nuostatas arba skatinamos valdžios sektoriaus, arba pagal kurias darbdaviai gali nustatyti įdarbinimo sąlygą, kad samdomieji darbuotojai (gavėjai) turi dalyvauti darbdavio nurodytoje socialinio draudimo sistemoje, drausdamiesi nuo senatvės ir kitos su amžiumi susijusios rizikos. Šias su užimtumu susijusias pensijas gavėjams teikia darbdaviai ar kiti vienetai darbdavių vardu.
- 17.50. Išskyrus tuos atvejus, kai darbdaviai ir gavėjai sutinka pakeisti mokėtiną sumą, privačių darbdavių valdomų sistemų išmokos paprastai atgaline data nekoreguojamos. Vis dėlto yra pavojus, kad darbdavys negalės mokėti dėl veiklos nutraukimo. Vis dažniau asmenų pensines teises stengiamasi apsaugoti. Pagal darbdavio sistemą sukauptos pensijos negalima pervedi kitam darbdaviui. Vis dažniau darbdavių sistemose kaupiami atidėjiniai. Net jei atidėjinių nėra, pagal apskaitos susitarimus gali būti reikalaujama nurodyti pensinius išpareigojimus esamiems ar buvusiems darbuotojams jų sąskaitose.
- 17.51. Laikoma, kad su užimtumu susijusios pensijos yra atlygio priemonių rinkinio dalis, o derybose tarp darbdavių ir darbuotojų daugiausia dėmesio gali būti skiriama esamoms paslaugų, mokėjimų sistemos sąlygoms ir pensiniams išpareigojimams / teisėms. Dažnai pensijas moka privatūs darbdaviai pagal jų valdomas arba trečiajai šaliai, pvz., draudimo bendrovei, valdyti pavestas sistemas. Kartais specializuotas vienetas gali sutikti prisiimti kelių darbdavių pensijų mokėjimo atsakomybę, prisiimdamas riziką užtikrinti tinkamą finansavimą numatytoms pensijoms padengti. Šie susitarimai vadinami jungtinėmis darbdavių pensijų sistemomis.
- 17.52. Išmokų gavėjai (esami ir buvę samdomieji darbuotojai) gali mokėti įmokas sistemai ir, kaip numanoma, gauti atitinkamas nuosavybės pajamas. Šios nuosavybės pajamos laikomos išmokų gavėjų mokėtinomis papildomomis įmokomis.

- 17.53. Pensijų sistemos pagal pobūdį skirstomos į nustatyto dydžio įmokų sistemas ir nustatyto dydžio išmokų sistemas.

Nustatyto dydžio įmokų sistemos

- 17.54. *Apibrėžtis.* Nustatyto dydžio įmokų sistema vadinama pensijų sistema, pagal kurią išmokos nustatomos tik pagal lėšų, susikaupusių per visą samdomojo darbuotojo profesinės veiklos laikotarpį mokant įmokas, lygį ir dėl šių lėšų investavimo, kurį vykdo pensijų sistemos valdytojas, padidėjusią vertę.
- 17.55. Nustatyto dydžio įmokų sistemose visą tinkamų pajamų pensijos metu riziką prisiima samdomasis darbuotojas.
- 17.56. Išsamius nustatyto dydžio įmokų sistemų duomenis pateikti gana paprasta, nes būtina rengti išsamias sąskaitas ir netaikomas aktuarinis vertinimas. Dauguma šių sistemų priskiriama bendrovių sektoriui (17.5 lentelės A skiltis), tačiau kai kuriais atvejais valdžios sektorius gali valdyti šias sistemas. Visų nustatyto dydžio įmokų pensijų sistemų pensiniai įsipareigojimai / teisės įrašomi į pagrindines nacionalines sąskaitas.

Nustatyto dydžio išmokų sistemos

- 17.57. *Apibrėžtis.* Nustatyto dydžio išmokų sistema vadinama pensijų sistema, pagal kurią į pensiją išėjusiems samdomiesiems darbuotojams mokėtinos išmokos nustatomos vien taikant formulę arba ją derinant su užtikrinta minimalia mokėtina suma.
- 17.58. Nustatyto dydžio išmokų sistemose tinkamų pajamų pensijos metu riziką prisiima darbdavys arba jo vardu veikiantis vienetas.

Menamos nustatyto dydžio įmokų sistemos ir mišriosios sistemos

- 17.59. Menamos nustatyto dydžio įmokų sistemos ir mišriosios sistemos priskiriamos nustatyto dydžio išmokų sistemoms.
- 17.60. *Apibrėžtis.* Menama nustatyto dydžio įmokų sistema yra panaši į nustatyto dydžio įmokų sistemas, tačiau pagal ją užtikrinama minimali mokėtina suma.
- 17.61. Pagal menamą nustatyto dydžio įmokų sistemą įmokos (samdomųjų darbuotojų ir darbdavių) pervedamos ir kaupiamos atskirose sąskaitose. Šios atskiros sąskaitos vadinamos menamomis, nes sistemos įmokos naudojamos pensijų išmokoms esamiems pensininkams mokėti. Išėjus į pensiją sukaupta suma konvertuojama į anuiteto išmokas, taikant formulę, pagrįstą tikėtinos gyvenimo trukmės ir kitais rodikliais; išmokos kasmet tikslinamos, derinant su pragyvenimo lygiu.
- 17.62. Mišriosioms sistemoms būdingi ir nustatyto dydžio išmokų, ir nustatyto dydžio įmokų sistemų bruožai. Šios sistemos vadinamos mišriosiomis todėl, kad taikomos tiek nustatyto dydžio išmokų, tiek nustatyto dydžio įmokų sistemų nuostatos, arba todėl, kad jos yra menamos nustatyto dydžio įmokų sistemos, kurioms taip pat taikomos nustatyto dydžio išmokų arba nustatyto dydžio įmokų sistemų nuostatos. Šios nuostatos gali būti susijusios su vienu gavėju arba diferencijuojamos pagal gavėjų grupes, skirstomas pagal sutarties, teikiamos pensijos ir kt. rūšis.
- 17.63. Pagal menamą įmokų sistemą ir mišriąją sistemą su tinkamų pajamų pensijos metu mokėjimu susijusią riziką kartu prisiima darbdavys ir darbuotojas.
- 17.64. Kai kuriais atvejais darbdavio rizika gali būti prisiimama jungtinės darbdavių sistemos, darbdavio vardu valdančios nustatyto dydžio išmokų pensijų sistemą.

Nustatyto dydžio išmokų sistemų ir nustatyto dydžio įmokų sistemų skirtumai

- 17.65. Pagrindinis nustatyto dydžio išmokų pensijų sistemų ir nustatyto dydžio įmokų pensijų sistemų sąskaitų rengimo skirtumas – tai, kad pirmuoju atveju nauda samdomajam darbuotojui einamuoju laikotarpiu nustatoma pagal darbdavio įsipareigojimus dėl pensijos dydžio, o pagal nustatyto dydžio įmokų pensijų sistemą nauda darbuotojui einamuoju laikotarpiu nustatoma pagal įmokas sistemai ir investicijų pajamas bei vertės padidėjimą ir sumažėjimą pagal tas ir ankstesnes įmokas. Todėl net jei iš esmės turima visa informacija apie išmokas nustatyto dydžio įmokų pensijų sistemos dalyviams, nustatyto dydžio išmokų pensijų sistemų dalyvių išmokoms nustatyti naudojamas aktuarinis vertinimas.

- 17.66. Pensiniai išpareigojimai / teisės pagal nustatyto dydžio išmokų pensijų sistemas keičiasi dėl keturių priežasčių. Pirmoji – einamųjų paslaugų padidėjimas – išpareigojimų / teisių padidėjimas, susijęs su einamuoju laikotarpiu gautu darbo užmokesčiu. Antroji yra ankstesnių paslaugų padidėjimas – išpareigojimų / teisių vertės padidėjimas dėl to, kad visiems sistemos dalyviams liko vienais metais mažiau iki pensijos (ir mirties). Trečioji priežastis yra išpareigojimų / teisių lygio pokytis – sumažėjimas dėl mokėjimų išmokų sistemai priklausantiems pensininkams. Ketvirtoji pokyčių priežastis – kiti veiksniai, nurodyti kitų turto pokyčių sąskaitoje.
- 17.67. Kaip ir nustatyto dydžio įmokų pensijų sistemose, darbdavys ir (arba) darbuotojas einamuoju laikotarpiu gali sistemai mokėti faktines įmokas. Tačiau šių įmokų gali neužtekti, norint padengti išmokų padidėjimą, susikaupusį pagal einamųjų metų darbo santykius. Todėl sąlyginai įrašoma papildoma darbdavio įmoka, kad būtų išlygintos įmokos (faktinės ir sąlyginės) ir padidėjusios einamosios paslaugų teisės. Šios sąlyginės įmokos paprastai yra teigiamos vertės, tačiau gali būti ir neigiamos, jei gautų įmokų suma yra didesnė nei einamųjų teisių padidėjimas.
- 17.68. Ataskaitinio laikotarpio pabaigoje ankstesnių ir esamų darbuotojų pensinių teisių lygis gali būti skaičiuojamas, apytiksliai, aktuarijiniais skaičiavimais, nustatant esamą pensininkams mokėtinų sumų vertę. Vienas iš šios sumos padidėjimo kasmėt veiksnių yra tai, kad metų pradžioje esančių ir metų pabaigoje tebegaliojančių teisių esama vertė padidėja dėl to, kad lieka vienais metais mažiau ir skaičiuojant esamą vertę turi būti naudojama viena diskonto norma mažiau. Būtent dėl šio diskonto mažėjimo didėja ankstesni pensiniai išpareigojimai / teisės.
- 17.69. Kitas svarbus nustatyto išmokų dydžio ir nustatyto įmokų dydžio pensijų sistemų skirtumas yra susijęs su pensijų sistemos valdymo sąnaudų padengimu. Pagal nustatyto įmokų dydžio pensijų sistemą visą riziką prisiima gavėjai. Pensijų sistema valdoma gavėjų vardu ir jie padengia su ja susijusias sąnaudas. Kadangi sistemą gali valdyti ne darbdavys, o kitas vienetas, valdymo sąnaudas reikėtų laikyti investicijų pajamų dalimi, liekančia sistemoje jos sąnaudoms padengti ir pelnui gauti. Derinant su draudimo apskaita, investicijų pajamos laikomos visiškai priskirtomis gavėjams, jų dalis naudojama sąnaudoms padengti, o likusi suma reinvestuojama į sistemą.
- 17.70. Nustatyto dydžio išmokų pensijų sistemų atveju yra kitaip. Darbdavys ar jo vardu veikiantis vienetas iš dalies, kartu su gavėjais, arba visiškai prisiima riziką, kad gali būti nepajėgus vykdyti pensinius išpareigojimus. Darbdavys gali tiesiogiai kontroliuoti sistemą ir pati sistema gali būti to paties institucinio vieneto dalis arba gali būti grynai menama. Net šiuo atveju atsiranda su sistemos valdymu susijusių sąnaudų. Jas pradžioje padengia darbdavys, tačiau jas reikėtų laikyti tam tikromis pajamomis natūra, teikiamomis darbuotojams, ir patogumo dėlei jos gali būti įrašomos kartu su darbdavių įmokomis. Taigi visos sąnaudos tenka ne pensininkams, o esamiems darbuotojams. Be to, menamų sistemų atveju būtinas priskyrimas gali būti taikomas ir kitomis aplinkybėmis.
- 17.71. Nustatyto dydžio išmokų sistemos atveju mažai tikėtina, kad einamuoju laikotarpiu savarankiškai dirbantys asmenys ir nedirbantys asmenys mokėtų įmokas, nors tai įmanoma, jei šie asmenys anksčiau buvo įdarbinti ir todėl turi teisę į nustatyto dydžio pensijų išmoką ir atitinkamai turi teisę toliau dalyvauti sistemoje. Anksčiau dirbę asmenys, nepriklausomai nuo to, ar jie einamuoju laikotarpiu gauna pensiją ar ne, gauna nuosavybės pajamas ir moka papildomas įmokas.

Pensijų administratorius, pensijų valdytojas, pensijų fondas ir jungtinė darbdavių pensijų sistema

- 17.72. Socialinio draudimo sistemas gali organizuoti darbdaviai arba valdžios sektorius; darbuotojų vardu jas taip pat gali organizuoti draudimo bendrovės arba gali būti įsteigti atskiri instituciniai vienetai pensijų išmokoms skirtam turtui laikyti ir valdyti ir pensijoms skirstyti. Pensijų fondų subsektorių sudaro tik tie socialinio draudimo pensijų fondai, kurie yra atskiri nuo juos įsteigusių vienetų instituciniai vienetai.
- 17.73. Darbdavys gali sudaryti pensijų sistemos valdymo sutartį su kitu vienetu ir susitarti dėl išmokų mokėjimo gavėjams. Tai gali būti tvarkoma įvairiai.
- 17.74. Pirma, pensijų sistemos valdytojas, pensijų sistemos administratorius, veikia tiesiog kaip darbdavio atstovas ir vykdo įprastinę pensijų sistemos administravimą, o už lėšų trūkumą ar perteklių sistemoje atsakingas darbdavys.
- 17.75. Antra, pensijų valdytojas atsakingas ir už kitų su užimtumu susijusių pensijų sistemų sąlygų nustatymą, ir jam tenka galutinė atsakomybė už pensinius išpareigojimus. Be to, pensijų valdytojui tenka didelė atsakomybė už ilgalaikę investavimo į turtą strategiją dalis, taip pat už investavimo galimybių atranką ir administracinių teikėjų

struktūrą. Dažnai tas pats vienetas gali vykdyti ir pensijų valdytojo, ir pensijų administratoriaus funkcijas, tačiau kartais jos gali tekti skirtingiems vienetais.

- 17.76. Trečia, neretai vienetas sudaro sutartis su keliais darbdaviais ir valdo jų pensijų sistemas, vadinamas jungtinėmis darbdavių pensijų sistemomis. Pagal šiuos susitarimus kelių darbdavių pensijų sistema prisiima atsakomybę už lėšų teisėms į išmokas padengti trūkumą, tačiau pasilieka teisę į perteklines lėšas. Sujungiant kelių darbdavių riziką pagal šias sistemas tikimasi sulgyinti lėšų trūkumą ir perteklių, kad bendrai būtų gaunamas pelnas, panašiai kaip draudimo bendrovių atveju, kai rizika mažinama paskirstant ją daugeliui klientų. Šiuo atveju pensijų valdytojas yra jungtinė darbdavių pensijų sistema.
- 17.77. Kai valdžios sektorius prisiima išpareigojimą teikti pensijas didelei bendruomenės daliai, socialinės apsaugos funkcija faktiškai atitinka jungtinės darbdavių sistemos funkciją. Kaip ir draudimo bendrovė, valdžios sektorius tuomet prisiima atsakomybę už lėšų pensijų išpareigojimams padengti trūkumą arba įgyja teisę pasilikti gautą perteklių. Tačiau socialinės apsaugos sistemos dažnai finansuojamos einamosiomis įmokomis, todėl perteklinių srautų nebūna, o pritrūkus išteklių valdžios sektorius gali pakeisti ne tik su būsimais, bet ir su ankstesniais darbo santykiais susijusius išpareigojimus / teises.
- 17.78. Pensijų sistemos pensijų valdytojo atsakomybė už lėšų trūkumą arba teisė į perteklių įrašoma kaip išpareigojimų ir turto santykis su pensijų administratoriumi. Pensijų valdytojo ir pensijų administratoriaus išpareigojimų pokytis įrašomas kiekvienu laikotarpiu. Kaip pensijų valdytojų išpareigojimai įrašomi ne pensiniai išpareigojimai pagal sistemą, o pensinių išpareigojimų ir turimo sistemos turto skirtumas. Jei sistemai priklauso daugiau turto nei pensinių išpareigojimų (ši padėtis vadinama finansavimo pertekliumi), išpareigojimų bei turto santykis su pensijų valdytoju bus įrašomas tuo atveju, jei tikrai aišku, kad sistemos likvidavimo atveju lėšų perteklius taps pensijų valdytojo nuosavybe.
- 17.79. Pensijų administratoriaus valdomo turto vertės padidėjimas ir sumažėjimas priskiriamas pensijų valdytojui, kad pensijų fondo grynoji vertė visada būtų lygi nuliui.

Atsargų ir srautų įrašymas į sąskaitas pagal socialinio draudimo pensijų sistemų rūšį

Socialinės apsaugos pensijų sistemų sandoriai

- 17.80. Kadangi socialinė apsauga paprastai finansuojama einamosiomis įmokomis, pagal ją susikaupę pensiniai išpareigojimai / teisės pagrindinėse nacionalinėse sąskaitose nepateikiamos. Jei visose šalyse pagal socialinės apsaugos ir socialinio draudimo sistemas būtų teikiamos panašios išmokos, šalių duomenis būtų galima lyginti tiesiogiai. Vis dėlto taip nėra ir skirtingose šalyse labai skirtingai suprantama, kas priklauso socialinės apsaugos sričiai.
- 17.81. Socialinės apsaugos sistemų pensiniai išpareigojimai nėra šalių pagrindines nacionalines sąskaitas. Valstybėse narėse veikia įvairios socialinės apsaugos ir darbdavių sistemos. Pensiniai išpareigojimai / teisės pagal socialinės apsaugos sistemas įrašomi į papildomą pensinių išpareigojimų / teisių socialinio draudimo srityje, susikaupusių įrašymo dieną, lentelę (17.5 lentelė), kad šalių duomenis būtų galima lyginti.
- 17.82. Socialinės apsaugos pensijų sistemų srautai įrašomi kaip darbdavių įmokos, darbuotojų įmokos ir socialinės apsaugos išmokos.
- 17.83. Visos darbdavio įmokos laikomos atlygio darbuotojams dalimi. Jos įrašomos kaip paskirstomasis sandoris, kai mokančioji šalis yra darbdavys, o gaunančioji – samdomasis darbuotojas. Po to darbuotojas iš darbdavio gautą sumą ir savo įmoką moka socialinės apsaugos fondui. Ši suma įrašoma kaip namų ūkių mokama valdžios sektoriui.
- 17.84. Savarankiškai dirbančių asmenų ar nedirbančių asmenų įmokos taip pat įrašomos kaip namų ūkių įmokos valdžios sektoriui.
- 17.85. Socialinės apsaugos išmokos įrašomos kaip paskirstomieji sandoriai (valdžios sektoriaus namų ūkiams).
- 17.86. 17.2 lentelėje parodyti socialinės apsaugos pensijų sistemos sandoriai.

17.2 lentelė. Socialinių įmokų ir pensijų išmokų, mokamų pagal socialinės apsaugos sistemas, sąskaitos

Panaudojimas					Sąskaitos ir sandorio rūšis	Ištekliai				
Darb-davys	Socia-linės apsau-gos fondas	Namų ūkiai	Kiti sekto-riai	Visa ekono-mika		Darb-davys	Socia-linės apsau-gos fondas	Namų ūkiai	Kiti sekto-riai	Visa ekono-mika
Pajamų formavimo sąskaita										
139,0				139,0	Faktinės darbdavių pensijų įmokos (D.1211)					
Pirminių pajamų išdėstymo sąskaita										
					Faktinės darbdavių pensijų įmokos (D.1211)			139,0		139,0
Antrinio pajamų paskirstymo sąskaita										
		226,0		226,0	Socialinės apsaugos įmokos (pensijos)		226,0			226,0
		139,0		139,0	Faktinės darbdavių pensijų įmokos (D.6111)		139,0			139,0
		87,0		87,0	Faktinės namų ūkių pensijų įmokos (D.6131)		87,0			87,0
	210,0			210,0	Socialinės apsaugos pensijų išmokos pinigais (D.621)			210,0		210,0

Kitų su užimtumu susijusių pensijų sistemų sandoriai

- 17.87. Kitų su užimtumu susijusių sistemų dalyvių pensiniai įsipareigojimai / teisės į sąskaitas paprastai įrašomi kaupiamuoju principu. Pagal esamus pensinius įsipareigojimus / teises uždirbtos investicijų pajamos įrašomos kaip paskirstytos gavėjams ir jų reinvestuotos į pensijų sistemą.
- 17.88. Nustatyto dydžio įmokų sistemų sandorius įrašyti į sąskaitas paprasčiau nei nustatyto dydžio išmokų sistemų sandorius.
- 17.89. Abiejų sistemų atvejais laikoma, kad yra pensijų fondas. Nustatyto dydžio įmokų pensijų sistemos atveju toks fondas iš tiesų privalo būti. Nustatyto dydžio išmokų pensijų sistemos atveju fondas gali būti realus arba menamas. Jei fondas yra, jis gali būti to paties institucinio vieneto (darbdavio) dalis, atskiras institucinis vienetas, turintis autonominę pensijų sistemą, arba jis gali būti kitos finansų įstaigos (draudimo bendrovės arba jungtinės darbdavių pensijų sistemos) dalis.

Nustatyto dydžio įmokų pensijų sistemų sandoriai

- 17.90. Darbdavio darbuotojo vardu nustatyto dydžio įmokų pensijų sistemai mokama įmoka laikoma atlygiu darbuotojams.
- 17.91. Pagal susikaupusius pensinius įsipareigojimus / teises gautos investicijų pajamos taip pat įrašomos kaip pensijų fondo paskirstytos namų ūkiams. Investicijų pajamos apima palūkanas, dividendus ir kolektyvino investavimo subjektų paskirstytąsias pajamas, jei pensijų fondas turi šių subjektų akcijų. Jei pensijų fondui priklauso tam tikra nuosavybė ir iš jos gaunamas grynas likutinis perteklius, jis įrašomas kartu su pensijų gavėjams paskirstytomis investicijų pajamomis. Šiuo atveju laikoma, kad investicijų pajamos taip pat reiškia šį pajamų šaltinį, jei jis yra. Sukauptų pensinių įsipareigojimų / teisių investicijų vertės padidėjimas ir sumažėjimas įrašomi ne į investicijų pajamas, bet kaip kiti pokyčiai dėl perkainojimo.
- 17.92. Dalis namų ūkiams paskirstytų pajamų naudojama pensijų fondo valdymo sąnaudoms padengti. Šios sąnaudos įrašomos kaip pensijų fondo produkcija ir namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos. Likusi paskirstytų pajamų dalis laikoma namų ūkių pensijų papildomomis įmokomis pensijų fondui.

- 17.93. Socialinės įmokos įrašomos kaip namų ūkių mokamos pensijų fondui. Visą socialinių įmokų sumą sudaro faktinės darbdavių įmokos, kurios yra atlygio darbuotojams dalis, faktinės darbuotojų įmokos ir, gali būti, kitų asmenų, pvz., anksčiau sistemoje dalyvavusių, įmokos, savarankiškai dirbančių asmenų, nedirbančių asmenų ir pensininkų įmokos ir 17.92 dalyje apibūdintos papildomos įmokos. Kad būtų aiškiau ir siekiant palengvinti lyginimą su nustatyto dydžio išmokų sistemomis, papildomos įmokos pateikiamos visa verte. Visos namų ūkių įmokos pensijų fondui yra grynasis dydis, taip pat kaip ir draudimo įmokos, – tai yra visų įmokų visa suma, atėmus mokėjamą už paslaugas.
- 17.94. Nustatyto dydžio įmokų pensijų sistemai įmokas gali mokėti ne tik darbuotojai, bet ir kiti subjektai – tai gali būti nustatyto dydžio įmokų pensijų sistemoje dalyvaujantys savarankiškai dirbantys asmenys ar bedarbiai, nustatyto dydžio įmokų pensijų sistemoje dalyvaujantys dėl savo profesinės veiklos ar ankstesnio užimtumo statuso.
- 17.95. Namų ūkiams pensijų fondo mokamos pensijų išmokos įrašomos kaip kitų socialinio draudimo pensijų išmokų paskirstomieji sandoriai (D.6221).
- 17.96. Pensijų fondo teikiamų paslaugų sandoris (lygus pensijų fondo produkcijos vertei) į sąskaitas įrašomas kaip namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos.
- 17.97. Pensinių išsipareigojimų / teisių padidėjimas dėl įmokų ir išmokų teigiamo skirtumo įrašomas kaip pensijų fondo namų ūkiams sumokėta suma. Panašiu principu vadovaujama ir tuo atveju, kai pensiniai išsipareigojimai / teisės sumažėja dėl to, kad įmokos yra mažesnės nei išmokos; šis sumažėjimas įrašomas kaip namų ūkių mokėjimas pensijų fondui. Pensinių išsipareigojimų / teisių pokytis tiesiogiai veikia namų ūkių grynąją vertę ir, atitinkamai, namų ūkių sektoriaus taupymą. Kadangi didžioji nustatyto dydžio įmokų pensijų sistemos dalyvių pensinių išsipareigojimų / teisių padidėjimo ir, atitinkamai, išmokų finansavimo dalis pagrįsta vertės padidėjimu, neįtrauktu į nustatyto dydžio įmokų pensijų sistemų dalyvių papildomas įmokas, koregavimas dėl šių asmenų pensinių išsipareigojimų / teisių pokyčio dažnai bus neigiamos vertės.
- 17.98. Koregavimas dėl namų ūkiams pensijų fondo sumokėtų pensinių išsipareigojimų / teisių pokyčio įrašomas kaip namų ūkių reikalavimas pensijų fondui.
- 17.99. 17.3 lentelėje pateikiami įrašai, būtini norint įrašyti su nustatyto dydžio įmokų sistema susijusius sandorius į sąskaitas. Ši lentelė paprastesnė nei atitinkama nustatyto dydžio išmokų sistemos lentelė, nes nėra sąlyginių sandorių.

17.3 lentelė. Pagal nustatyto dydžio įmokų sistemą mokėtinų pensijų išmokų sąskaitos

Panaudojimas					Sąskaitos ir sandorių rūšis	Ištekliai				
Darb-davys	Pensijų fondas	Namų ūkiai	Kiti sektoriai	Visa ekonomika		Darb-davys	Pensijų fondas	Namų ūkiai	Kiti sektoriai	Visa ekonomika
Gamybos sąskaita										
					Produkcija (P.1)		1,4			1,4
Pajamų formavimo sąskaita										
11,0				11,0	Faktinės darbdavių pensijų įmokos (D.1211)					
Pirminių pajamų išdėstymas										
					Faktinės darbdavių pensijų įmokos (D.1211)			11,0		11,0
			3,0	3,0	Nuosavybės pajamos (D.4)		3,0			3,0
	16,2			16,2	Investicijų pajamos, mokėtinos pagal pensinius išsipareigojimus / teises (D.442)			16,2		16,2

Panaudojimas					Sąskaitos ir sandorių rūšis	Ištekliai				
Darbdavys	Pensijų fondas	Namų ūkiai	Kiti sektoriai	Visa ekonomika		Darbdavys	Pensijų fondas	Namų ūkiai	Kiti sektoriai	Visa ekonomika
Antrinio pajamų paskirstymo sąskaita										
		37,3		37,3	Namų ūkių pensijų įmokos (iš viso)		37,3			37,3
		11,0		11,0	Faktinės darbdavių pensijų įmokos (D.6111)		11,0			11,0
		11,5		11,5	Faktinės namų ūkių pensijų įmokos (D.6131)		11,5			11,5
		16,2		16,2	Namų ūkių papildomos pensijų įmokos (D.6141)		16,2			16,2
		- 1,4		- 1,4	Mokėjimai už socialinio draudimo sistemos paslaugas (D.61SC)		- 1,4			- 1,4
	26,0			26,0	Kitos socialinio draudimo pensijų išmokos (D.6221)			26,0		26,0
Pajamų panaudojimo sąskaita										
		1,4		1,4	Galutinio vartojimo išlaidos (P.3)					
	11,3			11,3	Koregavimas dėl pensinių įsipareigojimų / teisių pokyčių (D.8)			11,3		11,3
- 11,-0	- 11,8	25,8	- 3,0	0	Taupymas					
Turto pokyčiai					Finansinė sąskaita	Įsipareigojimų pokyčiai				
					Grynasis skolinimasis / grynasis skolinimas (B.9)	- 11,0	- 11,8	25,8	- 3,0	0,0
		11,3		11,3	Pensiniai įsipareigojimai / teisės (F.63)		11,3			11,3
- 11,-0	- 0,5	14,5	- 3,0	0,0	Kitas finansinis turtas					

Kiti srautai, susiję su nustatyto dydžio įmokų pensijų sistemomis

17.100. Kiti veiksniai, turintys įtakos pensinių įsipareigojimų / teisių pokyčio įrašo balanse pokyčiui, pateikiami kitų turto pokyčių sąskaitoje. Visų pirma, sistemos gavėjų įsipareigojimai / teisės nurodo vertės padidėjimą ar sumažėjimą perkainojimo sąskaitoje, visiškai atitinkančius pensijų fondo turto, turimo šiems įsipareigojimams padengti, vertės padidėjimą ar sumažėjimą.

17.101. Investuojant nustatyto dydžio įmokų pensijų sistemų įsipareigojimus / teises vertė padidėja arba sumažėja. Vertės padidėjimas ir sumažėjimas, matomas iš pensijų fondo turto vertės pokyčių; ir yra visiškai lygus sumai, priskiriamai kaip gavėjų pensinių įsipareigojimų / teisių padidėjimas. Tai įrašoma į perkainojimo sąskaitą.

Nustatyto dydžio išmokų pensijų sistemų sandoriai

- 17.102. Pagal nustatyto dydžio išmokų pensijų sistemas atsakomybė už pensijų mokėjimus tenka darbdaviui. Kitos galimybės, susijusios su jungtinių darbdavių sistemų taikymu arba valdžios sektoriaus atsakomybe darbdavių vardu, atitinka 17.76 ir 17.77 dalyse pateiktas apibrėžtis.
- 17.103. Visa darbdavio jo darbuotojo vardu mokėtų įmokų nustatyto dydžio išmokų pensijų sistemai suma turi būti pakankama, kad kartu su kitomis faktinėmis darbuotojo įmokomis ir atėmus sistemos aptarnavimo sąnaudas atitiktų einamųjų paslaugų padidėjimą darbuotojų pensiniuose išsipareigojimuose / teisėse. Darbdavio įmoka skirstoma į faktinę ir sąlyginę dalis; sąlyginė dalis nustatoma taip, kad visos įmokos fondui būtų lygios darbdavio įmokoms, pridėjus darbuotojo įmokas ir aptarnavimo sąnaudas.
- 17.104. Darbdavio įmoka skaičiuojama pagal santykį su per laikotarpį uždirbtais pensiniais išsipareigojimais / teisėmis, nepriklausomai nuo kitų sistemos per tą patį laikotarpį uždirbtų investicijų pajamų ar lėšų pertekliaus. Einamojo laikotarpio pensiniai išsipareigojimai / teisės yra atlygio darbuotojams dalis ir, neištraukus visos darbdavio įmokų vertės, atlygio darbuotojams vertė bus per maža, o darbdavio likutinis perteklius – per didelis. Svarbu, kad įmokos būtų toliau įrašomos, net jei tam tikru laikotarpiu darbdavys nemoka faktinės įmokos, o nauda darbdaviui laikoma išsipareigojimų pokyčiu tarp pensijų fondo ir darbdavio. Todėl abiejų šalių grynoji vertė nepakinta, kaip būtų, jei tuo laikotarpiu įmokos nebūtų įrašomos, o atlygis darbuotojams dirbtinai nesumažėja.
- 17.105. Pagal nustatyto dydžio išmokų sistemą gali būti nustatytas tam tikras laikotarpis ir tik jam praėjus darbuotojui suteikiama teisė pensijos metu gauti išmokas. Net jei toks laikotarpis nustatytas, įmokos ir išsipareigojimai / teisės vis dėlto turi būti įrašomi į sąskaitas nuo pat įdarbinimo, koreguojant juos pagal rodiklį, atitinkantį tikimybę, kad darbuotojas iš tiesų išdirbs tą laikotarpį.
- 17.106. Darbdavio faktinių ir sąlyginių pensijų įmokų suma laikoma atlygiu darbuotojams. Ji įrašoma kaip panaudojimas darbdavio pajamų formavimo sąskaitoje ir kaip išteklius darbuotojo pagrindinių pajamų paskirstymo sąskaitoje.
- 17.107. Tebedirbančių darbuotojų ir įmokų nebemokančių, tačiau vis dar turinčių teisę į pensijų išmokas ateityje, pensinių išsipareigojimų / teisių esamos vertės padidėjimas atitinka darbuotojams paskirstytas investicijų pajamas. Iš vertės padidėjimo finansuojamos arba faktinėmis lėšomis nepadengtos sumos neatimamos. Investicijų pajamos atitinka sumą, vienareikšmiškai mokėtiną darbuotojui pagal galiojančius susitarimus; įrašant šias investicijų pajamas, priemonės, kuriomis darbdavys galiausiai padengs šį išsipareigojimą, svarbios tik tiek, kiek priemonės, kuriomis faktiškai finansuojamos palūkanos ar dividendai, turi įtakos jų kaip investicijų pajamų įrašymui į sąskaitas. Investicijų pajamos įrašomos kaip panaudojimas pensijų fondo atžvilgiu ir išteklius namų ūkių atžvilgiu. Namų ūkiai investicijų pajamas iš karto reinvestuoja į fondą ir jos įrašomos kaip papildomos pensijų įmokos.
- 17.108. Antrinio pajamų paskirstymo sąskaitoje socialinės įmokos pateikiamos kaip panaudojimas namų ūkių atžvilgiu ir kaip išteklius pensijų fondo atžvilgiu. Visą mokėtinų socialinių įmokų sumą sudaro faktinės ir sąlyginės darbdavių įmokos, kurios yra dalis atlygio darbuotojams, atėmus pensijų sistemos valdymo sąnaudas, pridėjus faktines darbuotojų įmokas ir 17.107 dalyje apibūdintas papildomas įmokas. Kaip paaiškinta 17.54–17.56 dalyse dėl nustatyto dydžio išmokų sistemų, sąskaitose pateikiama visa įmokų ir papildomų įmokų vertė, o priešpriešinis straipsnis yra mokėjimas už paslaugas. Faktiškai sumokėta suma yra grynujų įmokų vertė.
- 17.109. Pensijų sistemos pensijų išmokos namų ūkiams įrašomos į antrinio pajamų paskirstymo sąskaitą. Jei išmokos mokamos kaip anuitetas, pateikiamos anuiteto išmokos, o ne vienkartinė išėjus į pensiją mokama suma.
- 17.110. Į pajamų panaudojimo sąskaitą įrašomas mokėjimas už pensijų fondo paslaugas, lygus pensijų fondo produkcijos vertei, pridėjus įmonių, valdančių už pensinius išsipareigojimus / teises išgytas teises į anuiteto išmokas, produkciją. Namų ūkiams tai yra panaudojimas, pensijų fondui – išteklius.
- 17.111. Be to, pajamų panaudojimo sąskaitoje pateikiamas įrašas, parodantis pensinių išsipareigojimų / teisių padidėjimą dėl darbdavio suteiktų papildomų pensinių teisių, atėmus gautinų išmokų sumažėjimą. Ši suma pateikiama kaip išteklius namų ūkių atžvilgiu ir panaudojimas pensijų fondo atžvilgiu. Taip daroma todėl, kad šis pensinių išsipareigojimų / teisių pokytis tiesiogiai veikia namų ūkių grynąją vertę, todėl jis turėtų būti įrašomas į namų ūkių sektoriaus taupymą.

- 17.112. Pajamų panaudojimo sąskaitoje pateikta pensijų fondo namų ūkiams mokama suma finansinėje sąskaitoje pateikiama kaip namų ūkių turto pokytis pensijų fondo atžvilgiu.
- 17.113. Kitos organizacijos, pvz., profesinės sąjungos, gali valdyti savo narių nustatyto dydžio išmokų pensijų sistemą, visais aspektais panašią į darbdavio nustatyto dydžio išmokų pensijų sistemą. Laikomasi tokių pat įrašymo į sąskaitas principų, išskyrus tai, kad nuorodos į darbdavį turėtų būti suprantamos kaip nuorodos į pensijų valdytoją, o nuorodos į darbuotoją – kaip nuorodos į sistemos dalyvį.
- 17.114. Siekiant paaikškinti su nustatyto dydžio išmokų pensijų sistemomis susijusių sandorių įrašymą į sąskaitas, 17.4 lentelėje pateikiami pavyzdiniai skaičiai. Sąlyginiai skaičiai pateikti pusjuodžiu šriftu, kursyvu pateikti skaičiai, gauti perskirsčius.

17.4 lentelė. Pagal nustatyto dydžio išmokų sistemą mokėtinų pensijų išmokų sąskaitos

Panaudojimas					Sąskaitos ir sandorių rūšis	Ištekliai				
Darb-davys	Pensijų fondas	Namų ūkiai	Kiti sektoriai	Visa ekonomika		Darb-davys	Pensijų fondas	Namų ūkiai	Kiti sektoriai	Visa ekonomika
Gamybos sąskaita										
					Produkcija (P.1)		0,6			0,6
Pajamų formavimo sąskaita										
10,0				10,0	Faktinės darbdavių pensijų įmokos (D.1211)					
4,1				4,1	Sąlyginės darbdavių pensijų įmokos (D.1221)					
Pirminių pajamų išdėstymo sąskaita										
					Faktinės darbdavių pensijų įmokos (D.1211)			10,0		10,0
					Sąlyginės darbdavių pensijų įmokos (D.1221)			4,1		4,1
			2,2	2,2	Nuosavybės pajamos (D.4)		2,2			2,2
	4,0			4,0	Investicijų pajamos, mokėtinos pagal pensinius įsipareigojimus / teises (D.442)			4,0		4,0
Antrinio pajamų paskirstymo sąskaita										
		19,0		19,0	Namų ūkių pensijų įmokos (iš viso)		19,0			19,0
		10,0		10,0	Faktinės darbdavių pensijų įmokos (D.6111)		10,0			10,0
		4,1		4,1	Sąlyginės darbdavių pensijų įmokos (D.6121)		4,1			4,1
		1,5		1,5	Faktinės namų ūkių pensijų įmokos (D.6131)		1,5			1,5
		4,0		4,0	Namų ūkių papildomos pensijų įmokos (D.6141)		4,0			4,0

Panaudojimas					Sąskaitos ir sandorių rūšis	Ištekliai				
Darbdavys	Pensijų fondas	Namų ūkiai	Kiti sektoriai	Visa ekonomika		Darbdavys	Pensijų fondas	Namų ūkiai	Kiti sektoriai	Visa ekonomika
		-0,6		-0,6	Mokėjimai už socialinio draudimo sistemos paslaugas (D.61SC)		-0,6			-0,6
	16,0			16,0	Kitos socialinio draudimo pensijų išmokos (D.6221)			16,0		16,0
Pajamų panaudojimo sąskaita										
		0,6		0,6	Galutinio vartojimo išlaidos (P.3)					
	3			3	Koregavimas dėl pensinių įsipareigojimų / teisių pokyčių (D.8)			3		3
-14,1	-1,2	17,5	-2,2	0	Taupymas					
Turto pokyčiai					Finansinė sąskaita	Įsipareigojimų pokyčiai				
					Grynasis skolinimasis / grynasis skolinimas (B.9)	-14,1	-1,2	17,5	-2,2	0
		3		3	Pensiniai įsipareigojimai / teisės (F.63)		3			3
	4,1			4,1	Pensijų fondų reikalavimai pensijų valdytojams (F.64)	4,1				4,1
-10,0	-2,3	14,5	-2,2	0	Kitas finansinis turtas					

17.115. Pagal aktuarinius skaičiavimus, dėl einamųjų paslaugų padidėjimo pensinių įsipareigojimų /teisių padidėjimas, t. y. atitinkamais metais įgytų būsimų pensinių įsipareigojimų / teisių grynoji suma, yra 15. Namų ūkių (draudėjų / darbuotojų) dalis – 1,5. Taigi darbdavys turi mokėti 13,5. Be to, sistemos valdymo sąnaudos apytiksliai yra 0,6. Todėl iš viso darbdavys turi mokėti 14,1. Faktiškai jis moka 10, taigi likę 4,1 yra sąlyginė įmoka. Gamybos sąskaitoje pateikta 0,6 vertės produkcija; šios paslaugos vartojimas pateiktas „pajamų panaudojimo sąskaitoje“. Darbdavio įmokos pateikiamos kaip panaudojimas darbdavio pajamų formavimo sąskaitoje ir kaip išteklius namų ūkių pirminių pajamų išdėstymo sąskaitoje.

17.116. Pirminių pajamų išdėstymo sąskaitose pateikiamos nuosavybės pajamos. Ankstesnių pensinių įsipareigojimų / teisių padidėjimas dėl diskonto normos mažėjimo, nes iki pensijos liko vienais metais mažiau, yra 4. Tai parodyta kaip sąlyginis nuosavybės pajamų srautas iš pensijų fondo namų ūkiams. Tuo pat metu pensijų fondas faktiškai uždirba 2,2 investicijų pajamų, investuodamas valdomas lėšas. Todėl šiuo metu pensijų fondų išteklių trūkumas yra 1,8, tačiau einamosiose sąskaitose jis nerodomas.

17.117. Antrinio pajamų paskirstymo sąskaitose pateikiami namų ūkių mokėjimai pensijų fondui. Tai galima vertinti vienu iš dviejų būdų. Namų ūkių sumokėtų įmokų suma turėtų būti lygi einamųjų pensinių įsipareigojimų / teisių padidėjimui (15), pridėjus ankstesnių pensinių teisių pajamas (4), arba iš viso 19. Kaip darbdavių faktinės įmokos gauta suma yra 10, 4,1 gauta kaip sąlyginės įmokos, 1,5 – kaip namų ūkių nuosavos įmokos, 4 – kaip papildomos įmokos, atėmus 0,6 mokėjimų už paslaugas; taigi – vėl iš viso 19.

17.118. Pajamų panaudojimo sąskaitoje pensijų fondo paslaugos įsigijimas pateikiamas kaip namų ūkių galutinio vartojimo išlaidų dalis ir kaip panaudojimas pensijų fondo atžvilgiu ir išteklius namų ūkių atžvilgiu pateikiamas pensinių įsipareigojimų / teisių pokytis. Šiame pavyzdyje namų ūkių įmokų suma 19 atitinka pensijų išmokų sumą – 16. Taigi namų ūkiams priklausantys pensiniai įsipareigojimai / teisės padidėja 3.

Ryšiai	Eilutės Nr.	Įrašai	Pagrindinės nacionalinės sąskaitos							Į pagrindines nacionalines sąskaitas neįrašoma	Pensijų sistemos, iš viso	Atitiktiniai įrašai: namų ūkių nerezidentų pensiniai įsipareigojimai / teisės ⁽⁴⁾		
			Pensijų valdytojas	Ne valdžios sektorius			Valdžios sektorius							
				Nustatyto dydžio įmokų sistemos	Nustatyto dydžio išmokų sistemos ir kitos ⁽¹⁾ nenustatyto dydžio įmokų sistemos	Iš viso	Nustatyto dydžio įmokų sistemos	Valdžios sektoriaus tarnautojų nustatyto dydžio išmokų sistemos ⁽²⁾					Socialinės apsaugos pensijų sistemos	
								priskiriamos finansų bendrovėms	priskiriamos valdžios sektoriui ⁽³⁾					priskiriamos valdžios sektoriui
Skilties Nr.	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J				
	7	Įsipareigojimų / teisių pokytis dėl suderintų sistemos struktūros pakeitimų												
Pensinių įsipareigojimų / teisių pokyčiai dėl kitų šrautų														
	8	Įsipareigojimų / teisių pokyčiai dėl perkainojimų ⁽⁶⁾												
	9	Įsipareigojimų / teisių pokyčiai dėl kitų apimties pokyčių ⁽⁶⁾												
Laikotarpio pabaigos balansas														
1+ 5 iki 9	10	Pensiniai įsipareigojimai / teisės												
Susiję rodikliai														
	11	Produkcija												

⁽¹⁾ Kitoms tokioms nenustatyto dydžio įmokų sistemoms, dažnai vadinamoms mišriomis, būdingi ir nustatyto dydžio išmokų, ir nustatyto dydžio įmokų sistemų bruožai.

⁽²⁾ Valdžios sektoriaus nustatytos sistemos, kuriose dalyvauja jų esami ir buvę darbuotojai.

⁽³⁾ Šios nustatyto dydžio išmokų sistemos nėra autonominės; pagal jas pensiniai įsipareigojimai / teisės įrašomi į pagrindines nacionalines sąskaitas.

⁽⁴⁾ Atitiktiniai namų ūkių nerezidentų duomenys bus pateikiami atskirai tik jei pensijų ryšiai su likusio pasaulio sektoriumi pakankamai reikšmingi.

⁽⁵⁾ Šios papildomos įmokos atitinka narių reikalavimų pensijų sistemoms grąžą – tiek teikiamą nustatyto dydžio įmokų sistemų turto investicijų pajamomis, tiek nustatyto dydžio išmokų sistemų, mažėjant taikomai diskonto normai.

⁽⁶⁾ G ir H skilčių atveju šias pozicijas reikia išskleisti detaliau pagal šių sistemų modelių skaičiavimus. ■ pažymėti langeliai netaikytini; ▨ pažymėtuose langeliuose bus pateikti kiti pagrindinių nacionalinių sąskaitų duomenys.

Lentelės skiltys

17.125. Lentelės skiltys susijusios su trimis pensijų sistemų skirstymo būdais:

- pagal duomenų įrašymo būdą: visiškai į pagrindines nacionalines sąskaitas įrašomos pensijų sistemos (A–F skiltys) ir tik į papildomą lentelę įrašomų įsipareigojimų / teisių sistemos (G–H skiltys);
- pagal pensijų valdytoją: ne valdžios sektoriaus pensijų sistemos (A–C skiltys) ir valdžios sektoriaus pensijų sistemos (D–H skiltys); pensijų sistemos, įskaitant socialinę apsaugą, priskiriamos valdžios sektoriaus sistemoms ir pateikiamos D, F, G ir H skiltyse, ir

- 3) pagal pensijų sistemos rūšį: nustatyto dydžio įmokų sistemos (A ir D skiltys) ir nustatyto dydžio išmokų sistemos (B ir E–G skiltys).
- 17.126. Dažniausiai pensijų sistemų išmokų gavėjai yra namų ūkiai rezidentai. Kai kuriose šalyse gali būti nemažai pensijų išmokas gaunančių namų ūkių nerezidentų. Tuomet pridedama J skiltis, kad būtų atsižvelgta į visą namų ūkių nerezidentų vertę.
- 17.127. Ar nefinansuojamų su užimtumu susijusių nustatyto dydžio išmokų pensijų sistemų, kurias valdo valdžios sektorius, pensinius išsipareigojimus / teises įrašyti į standartines nacionalines sąskaitas, ar tik į papildomą lentelę, priklauso nuo nustatyto dydžio išmokų sistemos pobūdžio. Šis sprendimas priklauso nuo sistemos panašumo į nacionalinę socialinės apsaugos pensijų sistemą.
- 17.128. ES taikomos labai įvairios sistemos ir įrašant visas sistemas būtų neišvengta nenuoseklumų. Todėl nefinansuojamų su užimtumu susijusių nustatyto dydžio išmokų sistemų, kurias valdo valdžios sektorius, pensiniai išsipareigojimai / teisės į išmokas įrašomi tik į papildomą lentelę. Tai turi įtakos sąlyginių darbdavių socialinių įmokų į šias sistemas skaičiavimo pagrindinėse nacionalinėse sąskaitose metodui.
- 17.129. Pensijų sistemos smulkiau skirstomos pagal pensijų valdytoją į valdžios sektoriaus valdomas ir ne valdžios sektoriaus valdomas pensijų sistemas. Pensijų valdytojo apibrėžtis pateikiama 17.75 dalyje.
- 17.130. Kai kurių darbdavių pensijų sistemų dalyviai gali būti įvairūs, pvz., valdžios sektoriaus tarnautojai ir viešojo sektoriaus bendrovių darbuotojai, ir daugelyje pensijų sistemų dalyvių narystė „užšaldoma“ jiems pakeitus darbdavį. Jei nedidelė sistemos narių dalis yra ne valdžios sektoriaus tarnautojai, ją vis tiek galima laikyti valdoma valdžios sektoriaus.
- 17.131. Valdžios sektoriaus tarnautojams skirtos valdžios sektoriaus finansuojamos nustatyto dydžio išmokų sistemos pateikiamos E ir F skiltyse. E skiltyje pateiktos pensijų fondo ar draudimo bendrovės valdomos sistemos, o F skiltyje – paties valdžios sektoriaus valdomos sistemos. Valdžios sektoriaus tarnautojams skirtos valdžios sektoriaus sistemos, kurių pensiniai išsipareigojimai / teisės pagrindinėse nacionalinėse sąskaitose nerodomi, pateiktos G skiltyje. Taigi, E, F ir G skilčių suma atitinka visą valdžios sektoriaus pensinių išsipareigojimų jo tarnautojams dydį.
- 17.132. Pagal pensijų sistemos rūšį pensijų sistemos skirstomos į nustatyto dydžio įmokų pensijų sistemas (A ir D skiltys) ir nustatyto dydžio išmokų pensijų sistemas (B, E, F ir G skiltys). H skiltis susijusi su socialinės apsaugos pensijų sistemomis.

Lentelės eilutės

- 17.133. Lentelės eilutės yra susijusios su balanso pozicijomis, sandoriais ir kitais šrautais, kurie susiję su pensiniais išsipareigojimais / teisėmis pagal sistemas ir kurie įrašyti į papildomą lentelę, ir jos pateiktos atskirai 17.6 lentelėje. Šių sistemų pradinis pensinių išsipareigojimų / teisių likutis laikotarpio pradžioje ir baigiamasis pensinių išsipareigojimų / teisių likutis laikotarpio pabaigoje derinami, atsižvelgiant į visus to laikotarpio sandorius ir kitus šrautus. G ir H skiltyse pateiktų sistemų pensinių išsipareigojimų / teisių likutis į pagrindines nacionalines sąskaitas neįrašomas, tačiau daugelis sandorių – įrašomi.

17.6 lentelė. Papildomos pensinių išsipareigojimų / teisių socialinio draudimo srityje, susikaupusių įrašymo dieną, lentelės eilutės

Eilutės Nr.	
	Laikotarpio pradžios balansas
1	Pensiniai išsipareigojimai / teisės
	Pensinių išsipareigojimų / teisių pokyčiai dėl sandorių
2	Pensinių išsipareigojimų / teisių padidėjimas dėl socialinių įmokų
2.1	Faktinės socialinės darbdavių įmokos
2.2	Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos

Eilutės Nr.	
2.3	Faktinės namų ūkių socialinės įmokos
2.4	Namų ūkių papildomos socialinės įmokos ⁽¹⁾
2.5	Atėmus mokėjimus už pensijų sistemos paslaugas
3	Kitas (aktuarinis) pensinių įsipareigojimų / teisių padidėjimas socialinės apsaugos pensijų sistemoje
4	Pensinių įsipareigojimų / teisių sumažėjimas dėl pensijų išmokų mokėjimo
5	Pensinių įsipareigojimų / teisių pokyčiai dėl socialinių įmokų ir pensijų išmokų
6	Pensinių įsipareigojimų / teisių pervedimai į kitas sistemas
7	Įsipareigojimų / teisių pokytis dėl suderintų sistemos struktūros pakeitimų
	Pensinių įsipareigojimų / teisių pokyčiai dėl kitų ekonominių srautų
8	Pensinių įsipareigojimų / teisių pokyčiai dėl perkainojimų ⁽²⁾
9	Įsipareigojimų / teisių pokyčiai dėl kitų apimties pokyčių ⁽²⁾
	Laikotarpio pabaigos balansas
10	Pensiniai įsipareigojimai / teisės
	Susiję rodikliai
11	Produkcija

⁽¹⁾ Šios papildomos įmokos atitinka narių reikalavimų pensijų sistemoms grąžą – tiek teikiamą nustatyto dydžio įmokų sistemų turto investicijų pajamomis, tiek nustatyto dydžio išmokų sistemų, mažėjant taikomai diskonto normai.

⁽²⁾ G ir H skilčių atveju šias pozicijas reikia išskleisti detaliau pagal šių sistemų modelių skaičiavimus (žr. 17.158–17.160 dalis).

Laikotarpio pradžios ir pabaigos balansai

17.134. 1 eilutėje pateiktas pensinių įsipareigojimų / teisių pradinis likutis, visiškai lygus ankstesnio ataskaitinio laikotarpio pabaigos baigiamajam likučiui. 10 eilutėje pateikiamas atitinkamas ataskaitinio laikotarpio pabaigos pensinių įsipareigojimų / teisių baigiamasis likutis.

Pensinių įsipareigojimų / teisių pokyčiai dėl sandorių

17.135. Darbdavio ir darbuotojo faktinės socialinės įmokos įrašomos į 2.1 ir 2.3 eilutes, kaip ir pagrindinėse nacionalinėse sąskaitose. Kai kurių pensijų sistemų, visų pirma socialinės apsaugos pensijų sistemų, atvejais reikia atskirti faktines socialines įmokas, susijusias su pensijomis, ir su kita socialine rizika, pvz., nedarbo, susijusias socialines įmokas.

17.136. Nustatyto dydžio išmokų pensijų sistemose darbdavio sąlyginės socialinės įmokos paprastai vertinamos kaip balansuojamasis straipsnis – bet koks į kitas lentelės eilutes neįrašytas įsipareigojimų / teisių pokytis per metus parodomas 2.2 eilutėje. Šioje eilutėje pateikiami „su patirtimi susiję veiksniai“, kai nustatytas pensijų modeliavimo prielaidų (darbo užmokesčio augimo tempo, infliacijos ir diskonto normos) rezultatas skiriasi nuo prielaidų lygio. Nustatyto dydžio įmokų sistemų atvejais šioje eilutėje įrašomi nuliai.

17.137. 2.4 eilutėje parodytos sistemų neperkeltos arba sąlyginės nuosavybės pajamos, nukreipiamos per namų ūkių sektorių arba likusio pasaulio sektorių. Reikėtų pažymėti, kad visų finansuojamų ar nefinansuojamų nustatyto dydžio išmokų sistemų, įskaitant socialinę apsaugą, nuosavybės pajamos lygios mažėjančiai diskonto normai. Kitaip tariant, vertė lygi diskonto normai, padaugintai iš pensinių įsipareigojimų / teisių ataskaitinio laikotarpio pradžioje.

17.138. Kai kurie G ir H skilčių eilučių įrašai, būtent – faktinės darbdavių ir darbuotojų įmokos, įrašomos į pagrindines nacionalines sąskaitas, nors įsipareigojimai / teisės ir jų pokytis neįrašomi. Kiti G ir H skilčių įrašai pateikiami tik papildomoje lentelėje – lentelėje jie pažymėti ir paaiškinti po ja.

- 17.139. Sąlygines darbdavių įmokas pagal valdžios sektoriaus sistemas, kurių teisės pateikiamos G skiltyje, o į pagrindines nacionalines sąskaitas neįrašomos, reikia aptarti atskirai. Pagrindinėse nacionalinėse sąskaitose sąlyginės įmokos turi būti vertinamos apytiksliai pagal aktuarinius skaičiavimus. Tik tais atvejais, kai taikant aktuarinius skaičiavimus neįmanoma gauti pakankamai patikimų rezultatų, valdžios sektoriaus darbdavių sąlyginės pensijų įmokos apytiksliai vertinamos kitais dviem būdais:
- 1) pagal pagrįstą dabartiniams darbuotojams mokamo darbo užmokesčio procentinę dalį arba
 - 2) prilyginant jas einamųjų mokėtinų išmokų ir faktinių mokėtinų įmokų (kurias turi mokėti ir darbuotojai, ir valdžios sektorius kaip darbdavys) skirtumui.
- Namų ūkių papildomų socialinių įmokų ir kitų teisių pokyčių straipsniai pateikiami taip pat kaip ir privačių sistemų atveju.
- 17.140. Tokiais pat aktuariniais skaičiavimais pagrįstas socialinės apsaugos straipsnis pateikiamas 3 eilutėje kaip „kitas (aktuarinis) pensinių išpareigojimų / teisių kaupimas socialinės apsaugos fonduose“. Taip jis atskiriamas nuo darbdavių sąlyginių socialinių įmokų.
- 17.141. Kadangi papildomoje lentelėje išsamiai pateikiamas pensinių išpareigojimų / teisių paskirstymas per atskaitinį laikotarpį, reikalinga atskira eilutė, kurioje būtų atsižvelgiama į atvejus, kai faktinės socialinės įmokos į socialinės apsaugos pensijų sistemą nėra pagrįstos aktuariniais skaičiavimais ir todėl yra sąlyginės įmokos, nepriklausančios darbdavio išpareigojimams. Šie socialinės apsaugos pensijų sistemų sąlyginiai sandoriai pateikiami 3 eilutėje kaip kitas (aktuarinis) pensinių išpareigojimų / teisių padidėjimas socialinės apsaugos pensijų sistemose. Šios eilutės įrašai gali būti teigiamos arba neigiamos vertės – neigiamos, jei socialinės apsaugos pensijų sistemos diskonto norma yra didesnė nei tos sistemos vidinė grąžos norma. Pensijų sistemos vidinė grąžos norma yra diskonto norma, kuria sulyginamos faktinių sumokėtų įmokų esama vertė ir diskontuota pensinių išpareigojimų / teisių, susikaupusių dėl šių įmokų, vertė. Įrašai gali būti neigiamos vertės, jei, pvz., įmokos padidinamos virš pagal aktuarinius skaičiavimus reikiamo lygio, kad būtų galima finansuoti trumpalaikį pinigų trūkumą.
- 17.142. 3 eilutėje nenurodomi mokestinių pajamų pinigų pervedimai – jei jie neturėtų įtakos pensiniams išpareigojimams / teisėms, jie būtų įrašomi į standartinės sąskaitas, kaip valdžios sektoriaus vienetų tarpusavio einamieji pervedimai. Kai kurių valstybių narių valdžios sektoriai atlieka pervedimus pensijų sistemoms, kuriais pensiniai išpareigojimai / teisės iš tiesų padidinami (pvz., jei pervedimai skirti konkrečioms socialinėms grupėms, negalintioms tiesiogiai mokėti įmokų); tai galėtų reikšti, kad sumas reikėtų įrašyti į šią eilutę, skaičiuojant pagal skirtumą.
- 17.143. Atskaitinio laikotarpio skirtumai tarp darbo užmokesčio tariamo ir faktinio didėjimo („su patirtimi susiję veiksniai“, susiję su darbo užmokesčio didėjimo dalimi, arba „aktuarinis poveikis“ modeliuojant) turi būti parodyti sandoriuose (darbdavio sąlyginės socialinės įmokos) kartu su visais kitais „su patirtimi susijusiais veiksniais“.
- 17.144. 3 eilutėje pateikiami socialinės apsaugos pensijų sistemų „su patirtimi susiję veiksniai“, kai nustatytas pensijų modeliavimo prielaidų (darbo užmokesčio didėjimo tempo, infliacijos ir diskonto normos) rezultatas tam tikrais metais skiriasi nuo numatyto lygio.
- 17.145. 4 eilutėje pateikiamos per atskaitinį laikotarpį sumokėtos pensijų išmokos. Mokant pensijų išmokas „padengiami“ kai kurie pensiniai išpareigojimai / teisės, įrašyti į 1 eilutėje pateiktus laikotarpio pradžios likučius.
- 17.146. 5 eilutėje pateikiami pensinių išpareigojimų / teisių pokyčiai dėl įmokų ir išmokų. Ši eilutė gaunama prie 2 eilutės pridėjus 3 eilutę ir atėmus 4 eilutę. Šis balansuojamasis straipsnis gaunamas iš nefinansinių sąskaitų ir atitinka iš finansinių sąskaitų gaunamą vertę.
- 17.147. Vienas iš kintamos pensijų aplinkos požymių – didėjanti galimybė gauti „perkeliąsias pensijas“, kai darbą keičiantis asmuo gali perkelti pensinius išpareigojimus / teises iš vieno darbdavio kitam. Tokiu atveju atitinkamo namų ūkio pensiniai išpareigojimai / teisės nepakinta, tačiau tarp dviejų pensijų sistemų įvyksta sandoris, nes naujoji sistema prisiima ankstesnės sistemos išpareigojimą. Be to, dėl šių išpareigojimų bus sudarytas tam tikro turto sandoris.
- 17.148. Jei valdžios sektorius tiesiogiai perima pensijų mokėjimo ne valdžios sektoriaus vieneto darbuotojams išpareigojimą, šio ne valdžios sektoriaus vieneto mokėjimai turi būti įrašomi kaip iš anksto apmokėtos socialinės įmokos (F.89). Tokio pobūdžio susitarimai plačiau aptariami 20.272–20.275 dalyse.

- 17.149. Vienam vienetui perėmus kito vieneto pensinius įsipareigojimus / teises, į 6 eilutę įrašomi du sandoriai. Visų pirma, pensiniai įsipareigojimai / teisės pervedami iš pirminės pensijų sistemos į naująją pensijų sistemą. Antra, naujai sistemai kaip kompensacija gali būti pervedami pinigai ar kitas finansinis turtas. Gali būti, kad pervedto finansinio turto vertė ne visiškai atitinka perkeltų pensinių įsipareigojimų / teisių vertę. Tokiu atveju reikia trečio įrašo kapitalo pervedimų sandoriuose, kad būtų tiksliai atsižvelgta į abiejų susijusių vienetų grynosios vertės pokyčius.
- 17.150. Dėl demografinės padėties ir kitų veiksnių darbdaviai vis dažniau reformuoja savo valdomas pensijų sistemas. Reformuojant gali būti keičiama išmokų formulė, pensinis amžius ar kitos sistemos nuostatos.
- 17.151. Į nacionalines sąskaitas pensinių įsipareigojimų / teisių įverčiai ir po to – stebimi srautai įrašomi tik įsigaliojusios pensijų reformos, ir būtent – tų metų, kuriais reforma įsigalioja, duomenys. Tai, kad darbdavys paskelbia kėtiną reformuoti pensijas, nėra pakankamas pagrindas įrašyti reformos rezultatus į nacionalinių sąskaitų duomenis.
- 17.152. Kai kurių reformų atvejais darbdavys nusprendžia nekeisti esamų narių teisių ir pakeistas nuostatas taiko tik tolesniam papildomų teisių įsigijimui. Tai neturėtų iš karto paveikti esamų pensijų išmokų. Remiantis susikauptusių išmokų principu, poveikis būtų pastebimas būsimuose pensijų išmokų rodikliuose.
- 17.153. Vis dėlto kai kada darbdavys taip reformuoja sistemą, kad paveikiami esamų narių susikaupę pensiniai įsipareigojimai / teisės, pvz., bendrai padidinamas visų narių pensinis amžius. Dėl tokio pobūdžio reformų pasikeičia pensinių įsipareigojimų / teisių likutis tų reformų įsigaliojimo metais. Šis rezultatas turi būti įrašomas kaip srautas. Jis gali būti labai didelis, nes įtaka daroma esamiems ir būsimiems pensiniams įsipareigojimams / teisėms.
- 17.154. Pensinių įsipareigojimų / teisių pokyčiai kaip sandoriai į sąskaitas įrašomi taip:
- jei pensijų sistemos įsipareigojimai / teisės įrašomi į pagrindines nacionalines sąskaitas ir darbdavys po derybų su susijusiu darbuotoju sutinka pakeisti pensinių įsipareigojimų / teisių sąlygas, šis pokytis įrašomas kaip sandoris į pagrindines nacionalines sąskaitas (į sąlygines darbdavio socialines įmokas);
 - jei pensijų sistemos įsipareigojimai / teisės neįrašomi į pagrindines nacionalines sąskaitas ir darbdavys po derybų su susijusiais darbuotojais sutinka pakeisti pensinių įsipareigojimų / teisių sąlygas, šis pokytis įrašomas kaip sandoris į papildomą lentelę;
 - socialinės apsaugos atveju, jei pensinių įsipareigojimų / teisių pokyčiai patvirtinti parlamento, tai įrašoma į papildomą lentelę taip, tarsi derybos dėl jų būtų vykusios.
- 17.155. Pensinių įsipareigojimų / teisių pokyčiai, nustatyti be derybų, įrašomi kaip kiti turto apimties pokyčiai.
- 17.156. Susikaupusių pensinių įsipareigojimų / teisių pokyčiai dėl ankstesnių paslaugų įrašomi kaip kapitalo pervedimai.
- 17.157. 7 eilutėje parodomas pensijų sistemų struktūrų reformų poveikis įsipareigojimams / teisėms, susijusiems su ankstesnėmis paslaugomis.

Pensinių įsipareigojimų / teisių pokyčiai dėl kitų ekonominių srautų

- 17.158. 8 ir 9 eilutėse pateikiami kiti srautai, pvz., perkainojimai, ir kiti apimties pokyčiai, susiję su socialinio draudimo pensijų sistemomis. 17.7 lentelėje apibūdinami kiti srautai, suskirstyti į perkainojimus ir kitus apimties pokyčius.
- 17.159. Perkainojimai vyksta pasikeitus aktuarinių skaičiavimų pagrindinių modelių prielaidoms. Šios prielaidos – diskonto norma, atlyginimų norma ir infliacijos norma. „Su patirtimi susiję veiksniai“ čia neįrašomi, nebent nebūtų įmanoma jų atskirti. Aktuarinių įverčių kiti pokyčiai greičiausiai bus įrašomi kaip kiti turto apimties pokyčiai. Kainų pokyčių dėl teisių investavimo poveikis įrašomas į perkainojimo sąskaitą kaip perkainojimas.
- 17.160. Pasikeitus aktuariniams skaičiavimams taikomoms demografinėms prielaidoms, jie įrašomi kaip kiti turto apimties pokyčiai.

17.7 lentelė. Kiti srutai kaip perkainojimas ir kiti turto apimties pokyčiai

<u>Perkainojimas</u>
Diskonto normos prielaidų pokyčiai
Darbo užmokesčio raidos prielaidų pokyčiai
Kainų raidos prielaidų pokyčiai
<u>Kiti turto apimties pokyčiai</u>
Demografinių prielaidų pokyčiai
Kiti pokyčiai

Susiję rodikliai

17.161. Visų pensijų sistemų teikiamos finansinės paslaugos įrašomos kaip apmokėtos sistemų narių, todėl pensijų sistemų sąnaudos neįrašomos kaip sistemą valdančio darbdavio tarpinis vartojimas. Todėl 17.1 schemoje finansinės paslaugos atskirtos nuo socialinių įmokų. Taip pateikiant finansines paslaugas, darbuotojų iš darbdavio gautų įmokų vertės visiškai atitinka darbuotojų pensijų sistemai sumokėtų įmokų dalį. Be to, nereikia nurodyti, kokia socialinių įmokų dalimi padengiamas paslaugos mokestis. Tai yra namų ūkio papildoma įmoka į nustatyto dydžio įmokų sistemą ir darbdavio arba namų ūkio įmoka į nustatyto dydžio išmokų sistemą.

Visų darbdavių pensijų sistemų produkcija, kurią vartoja sistemos nariai, įrašoma į sąskaitas, taigi 11 eilutėje parodyta produkcija pagal sistemos rūšį.

17.1 schema. Pensiniai įsipareigojimai / teisės ir jų pokyčiai

	Įmokos (faktinės, sąlyginės, iš jų: nuosavybės pajamos) (2 ir 3 eilutės)	Pensijų išmokos (4 eilutė)	
	Kiti srutai (perkainojimai, kiti apimties pokyčiai) (8 ir 9 eilutės)	Finansinės paslaugos	
		Pokyčiai: pensinių įsipareigojimų / teisių (dėl sandorių ir kitų ekonominių srautų)	
Pensiniai įsipareigojimai / teisės laikotarpio pradžioje (1 eilutė)			Pensiniai įsipareigojimai / teisės laikotarpio pabaigoje (10 eilutė)
Likučiai t_0 laikotarpiu	Sandoriai ir kiti srutai tarp t_0 ir t_1		Likučiai t_1 laikotarpiu

Ši schema tik parodomąjo pobūdžio ir langelių dydžiai yra atsitiktiniai.

Aktuarinės prielaidos**Sukaupti pensiniai įsipareigojimai / teisės**

- 17.162. Nacionalinėse sąskaitose pensiniai įsipareigojimai / teisės kiekybiškai vertinami bendraisiais dydžiais. Nustatant grynuosius pensinius įsipareigojimus / teises neatsižvelgiama į turtą ar sukauptas socialines įmokas. Atsižvelgiama tik į pensinius įsipareigojimus / teises, susijusius su faktinėmis ir būsimomis pensijų išmokomis.
- 17.163. Sukauptų įsipareigojimų sąvoka nacionalinių sąskaitų reikmėms tinka. Ji apima pensinių įsipareigojimų / teisių pagal jau sukauptas pensijų teises esamą vertę. Pavyzdžiui, atsižvelgiama į esamų darbuotojų sukauptas pensines teises, įskaitant atidėtus pensinius įsipareigojimus / teises ir likusias esamų pensininkų pensines teises.
- 17.164. Kaip ir visi nacionalinių sąskaitų duomenys, šie duomenys kiekybiškai vertinami *ex-post*, nes jie apima tik pensinių įsipareigojimų, susijusių su balanso parengimo datą susikaupusiomis pensijų teisėmis, esamas vertes. Metodas pagrįstas praeities įvykiais ir sandoriais, kurių duomenų yra, pvz., naryste pensijų sistemoje ir sumokėtomis įmokomis. Vis dėlto šie *ex-post* rodikliai taip pat grindžiami tam tikromis prielaidomis ir modeliais. Sudaromi esamų įmokų mokėtojų mirties ar negalios prieš pasiekiant pensinį amžių tikimybės įverčiai. Rodikliuose taip pat atsižvelgiama į būsimus mokėjimų srautų pokyčius dėl teisės aktų, įsigaliojančių prieš metus, kurių pensiniai įsipareigojimai / teisės skaičiuojami. Galiausiai, pagal šį metodą būtinos kai kurios svarbios prielaidos dėl būsimų pokyčių, visų pirma dėl būsimų pensijų mokėjimų diskonto normos.

Diskonto norma

- 17.165. Viena iš svarbiausių prielaidų modeliuojant pensijų sistemas susikaupusių pensinių įsipareigojimų / teisių atveju yra būsimų pensijų išmokų įverčiams taikoma diskonto norma, nes jos bendras poveikis per daugelį metų gali būti ypač didelis. Diskonto norma pagal pasirinktą metodą gali keistis laikui bėgant, dėl to sąskaitos perkainuojamos.
- 17.166. Galima manyti, kad diskonto norma yra lygi tikėtinai nulinės rizikos pensijų sistemos turimo turto gražos normai. Kalbant apie ateityje padengtinus pensinius įsipareigojimus / teises, diskonto normą taip pat galima vertinti kaip kapitalo sąnaudas, nes būsimus mokėjimus turės finansuoti valdžios sektorius iš įprastų šaltinių:
- a) grynųjų prisiimtų įsipareigojimų, pvz., paskolų ir skolos vertybinių popierių;
 - b) gryojo turto pardavimo ir
 - c) valdžios sektoriaus įplaukų.

Diskonto normą galima nustatyti pagal šias finansavimo sąnaudas.

- 17.167. Diskonto norma turėtų būti nulinės rizikos. Toliau pateikiama keletas kriterijų, pagal kuriuos galima nustatyti tinkamą normą. Galima remtis labai aukšto patikimumo valdžios sektoriaus ir bendrovių obligacijų diskonto norma, pvz., reitingu AAA. Aukšto patikimumo lygio bendrovių obligacijų pajamingumas naudojamas tik tuo atveju, jei rinkos pakankamai didelės. Obligacijų likutinis terminas turi būti panašus į pensinių įsipareigojimų / teisių. Rekomenduojama taikyti ilgalaikiu terminu pagrįstą diskonto normą, jei ilgalaikis laikotarpis yra 10 metų ar ilgiau. Norint sulyginoti diskonto normos laiko eilutes, galima taikyti vidutinę kelerių metų diskonto normą, susietą su ekonominio ciklo trukme. Diskonto normos prielaida ir būsimos darbo užmokesčio raida turėtų derėti. Valstybės narės turi pateikti duomenis, įrodančius pensiniams įsipareigojimams / teisėms naudotos diskonto normos tinkamumą, atsižvelgiant į įvairius minėtus kriterijus.
- 17.168. Visoms valdžios sektoriaus valdomoms pensijų sistemoms (įskaitant socialinės apsaugos pensijų sistemas) turi būti taikoma ta pati diskonto norma, neatsižvelgiant į valdžios sektoriaus lygmenį, nes pageidautini rezultatai turėtų atitikti nulinės rizikos pajamingumą.

Darbo užmokesčio didėjimas

- 17.169. Pagal nustatyto dydžio išmokų pensijų sistemas pensijų lygis dažnai nustatomas nario darbo užmokesčiui – galutiniam, vidutiniam per tam tikrą metų skaičių arba viso gyvenimo pajamoms – taikant formulę. Galutines mokamas pensijas veikia vidutinis narių darbo užmokesčio didėjimas, visų pirma nariui kylant pareigose ir keičiantis karjerai.
- 17.170. Todėl reikėtų atsižvelgti į tai, kokios prielaidos taikytinos būsimai darbo užmokesčio raidai. Numatoma ilgalaikė darbo užmokesčio raida turėtų atitikti nustatytą diskonto normą. Ilgalaikiu laikotarpiu abu šie rodikliai priklausys vienas nuo kito.

- 17.171. Norint nustatyti darbo užmokesčio didėjimo poveikį apskaitoje taikomi du aktuariniai metodai. Pagal susikauptusių išmokų įsipareigojimą (angl. *accrued benefit obligation* (ABO)) įrašomos tik faktiškai iki to momento susikauptusios išmokos. Jos atitinka sumą, kurią darbuotojas galėtų pasiimti, jei nuspręstų kitą dieną išeiti iš darbo, ir pagal ją galima vertinti asmens grynąją vertę, pvz., nustatant ištuokos išmokas.
- 17.172. Numatomų išmokų įsipareigojimas (angl. *projected benefit obligation* (PBO)) – labiau rizika pagrįstas rodiklis, pagal kurį nustatoma, koks gali būti galutinis išmokos dydis. Kalbant apie asmenis, pagal PBO daroma prielaida apie tai, kiek asmuo greičiausiai kils pareigose, ir atitinkamai skaičiuojamas jo galutinis darbo užmokestis. Tuomet jei jis faktiškai dirbo tik 20 iš numatytų 40 metų, galutinis darbo užmokestis dalijamas iš dviejų ir pensinis įsipareigojimas / teisė skaičiuojamas taip, tarsi tai būtų jo einamasis darbo užmokestis. Asmens ABO didėja etapais, atsižvelgiant į kilimą pareigose, o PBO didėja nuolat laikui bėgant. Iki pensijos asmens PBO visada didesnis nei ABO, o išėjus į pensiją jie susilygina.
- 17.173. Į darbo užmokesčio didėjimo poveikį turi būti atsižvelgiama sandoriuose, nes darbo užmokesčio didinimas yra sąmoningas darbdavio ekonominis sprendimas. Be to, ilgalaikiu laikotarpiu taikant ABO ir PBO metodus įrašomi tie patys sandoriai, net jei jų laikas yra skirtingas, priklausomai nuo sistemos demografinės sudėties.
- 17.174. Būsimų darbo užmokesčio pokyčių prielaidų pakeitimai, paprastai atliekami kas kelerius metus, kai bendrai atnaujinamos pensijų modeliavimo prielaidos, arba iš esmės restruktūrizuojant darbo jėgą, įrašomi kaip kiti srautai (perkainojimai).
- 17.175. Praktiškai ABO ir PBO metodai taikomi įvairiai, priklausomai nuo to, kaip atsižvelgiama į kainų ir darbo užmokesčio poveikį.
- 17.176. Vienas iš svarbių veiksnių – pensijų indeksavimo vertinimas, kai mokėtinos pensijos didės pagal nominalų darbo užmokesčio didėjimą išėjus į pensiją.
- 17.177. Atsižvelgiant į darbo užmokesčio poveikio svarbą, rekomenduojama rinktis ABO arba PBO metodą, priklausomai nuo pensijų sistemoje taikomos pagrindinės išmokų formulės. Jei formulėje tiesiogiai ar netiesiogiai naudojamas rodiklis, susijęs su darbo užmokesčio didėjimu (prieš pensiją ar išėjus į pensiją), taikomas PBO metodas. Jei šis rodiklis nenaudojamas – taikomas ABO metodas.

Demografinės prielaidos

- 17.178. Būsiami pensijų mokėjimai priklauso nuo demografinių pasekmių – narių amžiaus ir lyčių santykio ir ilgaamžiškumo. Modeliuojant pensijų ir gyvybės draudimo sistemas seniai naudojamos demografinės lentelės.
- 17.179. Su užimtumu susijusių pensijų sistemų atveju narystė sistemoje išsamiai apibrėžta ir todėl turėtų būti reikiamų duomenų. Socialinės apsaugos sistemų atveju naudojamos bendraisiais gyventojų duomenimis, jei nėra konkrečių duomenų apie narystę socialinės apsaugos sistemose.
- 17.180. Naudojant ilgaamžiškumo lenteles, taip pat vadinamas mirtingumo lentelėmis, pageidautina remtis lentelėmis, kuriose duomenys suskirstyti pagal lytis ir darbuotojų grupes. Jei įmanoma, negalios pensiją gaunančių narių grupė turėtų būti modeliuojama, taikant skirtingas ilgaamžiškumo prielaidas.
- 17.181. Ilgaamžiškumo prielaidose reikėtų atsižvelgti į ilgai neišėjusį ilgaamžiškumą.
- 17.182. Modeliuojant pensijų sistemas gali būti naudojamos ir kitos demografinės prielaidos, ne tik ilgaamžiškumo, pvz., būsimo vaisingumo, darbo jėgos dalyvavimo arba migracijos rodikliai, jei pensijų išmoka ar indeksavimo formulė pagrįstos „išlaikymo koeficientu“ ar taikomas panašus metodas.
- 17.183. Jei sistemos išankstinio išėjimo į pensiją aspektas aktuariniu požiūriu neutralus, modeliavimui tai neturi įtakos. Aktuariniu požiūriu neneutralus išankstinis išėjimas į pensiją turi įtakos – taip būna dažnai, nes paprastai iš anksto išėjus į pensiją taikomos skirtingos palūkanų normos. Todėl svarbu tinkamai sumodeliuoti išankstinio išėjimo į pensiją aplinkybes, ypač jei dėl reformų padidinamas būsimas pensinis amžius.

18 SKYRIUS

LIKUSIO PASAULIO SEKTORIAUS SĄSKAITOS

ĮVADAS

- 18.01. Institucinių sektorių rezidentų sąskaitose nurodoma ekonominė veikla – gamyba, pajamų formavimas, skirstymas ir perskirstymas, vartojimas ir turto bei išpareigojimų kaupimas. Šiose sąskaitose pateikiami sandoriai tarp vienetų rezidentų ir vienetų rezidentų sandoriai su likusio pasaulio sektorių sudarančiais vienetais nerezidentais.
- 18.02. ESS – uždara sistema, joje abi kiekvieno sandorio dalys į sąskaitas įrašomos kaip panaudojimas ir ištekliai. Dėl to vienetų rezidentų atveju galima parengti nuoseklias ir aiškias sąskaitas, o į sąskaitų seką įrašoma kiekvieno institucinio vieneto visa ekonominė veikla. Vienetų nerezidentų atveju yra kitaip. Vienetai nerezidentai gali būti vertinami tik pagal jų sąveiką su vertinamos ekonomikos vienetais rezidentais, todėl į sistemą galima įrašyti tik jų sandorius su vienetais rezidentais. Tai atliekama sukuriant vadinamąjį likusio pasaulio sektorių ir rengiant specialų sąskaitų su ribotu įrašų skaičiumi rinkinį, kuriame nurodomi tik vienetų nerezidentų sandoriai su vienetais rezidentais.
- 18.03. Likusio pasaulio sektoriaus sąskaitų seka:
- a) prekių ir paslaugų išorės sąskaita (V.I), kurioje nurodomas prekių ir paslaugų importas ir eksportas;
 - b) pirminių ir antrinių pajamų išorės sąskaita (V.II), kurioje nurodomas atlygis darbuotojams, nuosavybės ir investicijų pajamos ir einamieji pervedimai, kaip antai asmeniniai pervedimai (įskaitant dirbančių asmenų perlaidas) ir tarptautinė pagalba;
 - c) išorės kaupimo sąskaitos (V.III), kurias sudaro:
 - 1) kapitalo sąskaita (V.III.1), kurioje nurodomi kapitalo pervedimai ir nesukurto nefinansinio turto įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus;
 - 2) finansinė sąskaita (V.III.2), kurioje nurodomi finansinio turto ir išpareigojimų sandoriai;
 - 3) kitų turto apimties pokyčių sąskaita (V.III.3.1), kurioje nurodomas neatlygintinas konfiskavimas ir pan.;
 - 4) perkainojimo sąskaita (V.III.3.2), kurioje nurodomas nominalusis vertės padidėjimas ir sumažėjimas;
 - d) turto ir išpareigojimų išorės sąskaita (V.IV), kurioje parodomas laikotarpio pradžios ir laikotarpio pabaigos balansas ir to turto ir išpareigojimų vertės pokyčiai tarp laikotarpio pradžios ir laikotarpio pabaigos balansų.
- Visa seka parodyta 8 skyriuje, o pirmiau skliaustuose pateikti sąskaitų numeriai atitinka to skyriaus sąskaitų numerius.
- 18.04. Kadangi sąskaitos sudaromos likusio pasaulio sektoriaus atžvilgiu, vidaus ekonomikos importas parodomas kaip prekių ir paslaugų išorės sąskaitos ištekliai, o vidaus ekonomikos eksportas – kaip panaudojimas. Toks sukeitimas taikomas visose likusio pasaulio sektoriaus sąskaitose. Jei balansas teigiamas, tai reiškia perteklių likusio pasaulio sektoriuje ir visos vidaus ekonomikos deficitą. Atitinkamai iš neigiamo balanso matyti likusio pasaulio sektoriaus deficitas ir vidaus ekonomikos perteklius. Likusio pasaulio sektoriaus finansinis turtas yra vidaus ekonomikos išpareigojimas, o likusio pasaulio sektoriaus išpareigojimas – vidaus ekonomikos turtas.
- 18.05. 2008 m. mokėjimų balanso ir tarptautinių investicijų balanso vadove (šeštasis leidimas)⁽¹⁾ (toliau – BPM6) nustatyta standartinė ekonomikos ir likusio pasaulio sektoriaus sandorių ir balansų statistikos sistema. Tas vadovas suderintas su 2008 m. nacionalinių sąskaitų sistema, tačiau jame vidaus ekonomikos ir likusio pasaulio sektoriaus sąveika nustatyta sąskaitose ir balansuose, kuriuose informacija pateikiama kitaip. Šiame skyriuje pateikiamos 2010 m. ESS likusio pasaulio sektoriaus sąskaitos ir aiškinama, kaip jos susijusios su BPM6 tarptautinėmis sąskaitomis.

(1) Tarptautinis valiutos fondas, *Mokėjimų balanso ir tarptautinių investicijų balanso vadovas*, šešt. leidimas (BPM6), 2009 m. ISBN 978-1-58906-812-4 (galima rasti <http://www.imf.org>).

EKONOMINĖ TERITORIJA

18.06. Dažniausiai ekonominės teritorijos sąvoka aiškinama kaip vienos valdžios faktiškai ekonomiškai kontroliuojama teritorija. Tačiau gali būti aiškinama ir kaip pinigų ar ekonominės sąjungos, regionai ar visas pasaulis, nes tai taip pat gali būti makroekonominės politikos ar analizės objektas. 2 skyriuje (2.04–2.06 dalyse) pateikiama išsami apibrėžtis.

18.07. Tam, kad nustatyti, ar vienetas yra tam tikros ekonominės teritorijos rezidentas, turi būti nustatoma:

- 1) ar vienetas atitinka institucinių vienetų kriterijus ir, jei taip yra,
- 2) ar vienetas atitinka 2 skyriuje išdėstytus kriterijus gyvenamajai vietai nustatyti.

Gyvenamoji (rezidavimo) vieta

18.08. Kiekvieno institucinio vieneto rezidavimo vieta yra ekonominėje teritorijoje, su kuria vienetą sieja stipriausias ryšys, išreikštas kaip vieneto pagrindiniai ekonominiai interesai. Sąvokos visiškai atitinka ESS, 2008 m. NSS ir BPM6. Terminas „pagrindinis ekonominis interesas“ nustatymas nereiškia, kad nebereikės atskirti vienetų, kurie didelę dalį veiklos vykdo dviejose ar daugiau teritorijų (žr. 18.12 dalį), arba kad galima neatsižvelgti į institucinius vienetus be aiškaus fizinio egzistavimo (žr. 18.10 ir 18.15 dalis). 2 skyriuje išsamiai aprašytos gyvenamosios vietos apskritai ir namų ūkių, įmonių bei kitų konkrečių vienetų rezidavimo vietos sąvokos.

INSTITUCINIAI VIENETAI

18.09. Institucinio vieneto sąvoka atitinka ESS, 2008 m. NSS ir BPM6. 2 skyriuje (2.12–2.16 dalyse) pateikiama bendra apibrėžtis. Kadangi dėmesys skiriamas nacionalinei ekonomikai, tarpiteritoriniu mastu veikiantiems vienetams taikomos specialios nuostatos. Kai kuriais atvejais tos pačios ekonomikos rezidentais esantys juridiniai vienetai jungiami į vieną institucinį vienetą, tačiau jei jie yra skirtingų ekonomikų rezidentai – nejungiami. Panašiai, jei vienas juridinis vienetas didelę dalį veiklos vykdo dviejose ar daugiau ekonominėse teritorijose, jis gali būti išskaidytas. Dėl tokių nuostatų susijusių sudarytų vienetų rezidavimo vieta tampa aiškesnė, be to, sustiprinama ekonominės teritorijos sąvoka.

18.10. Bendrovės ir valdžios institucijos specialiosios paskirties vienetus (toliau – SPV) paprastai naudoja kapitalui didinti. Jei SPV yra tos pačios ekonomikos rezidentas kaip patronuojančioji bendrovė, vertinimo sunkumų nekyla. SPV paprastai neturi savybių, dėl kurių jį būtų galima laikyti atskiru vienetu nuo patronuojančiosios bendrovės, o SPV turtas ir įsipareigojimai nurodomi patronuojančiosios bendrovės sąskaitose. Jei SPV yra nerezidentas, pagal likusio pasaulio sektoriaus rezidavimo vietos kriterijus jis turi būti pripažintas atskiru vienetu. Tokiu atveju visas SPV turtas ir įsipareigojimai nurodomi ne vidaus ekonomikos sektoriaus, o likusio pasaulio sektoriaus sąskaitose. Valdžios sektoriui priklausantių SPV nerezidentų vertinimas apibrėžtas 2.14 dalyje.

18.11. Visi namų ūkio nariai turi būti tos pačios ekonomikos rezidentai. Jei asmuo gyvena kitoje ekonominėje teritorijoje nei kiti namų ūkio nariai, tas asmuo nelaikomas to namų ūkio nariu, net jei dalijasi pajamomis ir išlaidomis su namų ūkiu ar kartu turi turto.

MOKĖJIMŲ BALANSO TARPTAUTINĖSE SĄSKAITOSE NURODOMI FILIALAI

18.12. Filialas – nekorporuota įmonė, priklausanti vienetui nerezidentui, vadinamam patronuojančiąja bendrove. Teritorijoje, kurioje filialas įkurtas, jis traktuojamas kaip rezidentas ir kvazibendrovė. Kad filialus būtų galima vertinti kaip atskirus institucinius vienetus, turi būti įrodyta, kad vykdoma reikšminga veikla, kurią galima atskirti nuo likusios vieneto veiklos. Vienetas pripažįstamas filialu, jei:

- a) rengia išsamų sąskaitų rinkinį, įskaitant balansus, arba
- b) ekonominiu ir teisiniu požiūriu įmanoma ir prasminga pririnkus sudaryti tokias sąskaitas. Jei yra galimybė sudaryti atskiras sąskaitas, reiškia faktinis vienetas iš tiesų veikia ir praktiškai yra įmanoma parengti statistinius duomenis.

Be to, paprastai esama vieno ar daugiau tokių veiksmų:

- a) filialas metus ar ilgiau užsiima didelio masto gamyba kitoje nei jo pagrindinė buveinė teritorijoje ar ketina tokia gamyba užsiimti:
 - i) jei gamybos procesui būtinas fizinis egzistavimas, operacijos turėtų būti fiziškai atliekamos toje teritorijoje;

ii) jei gamybos procesui fizinis buvimas nėra būtinas, kaip kai kuriais bankininkystės, draudimo ar kitų finansinių paslaugų, patentų, prekių ženklų ar autorių teisių nuosavybės, taip pat prekybinio tarpininkavimo ir „virtualios gamybos“ atvejais, reikėtų pripažinti, kad operacijos atliekamos teritorijoje remiantis tų operacijų registracija ar teisiniu juridiniu adresu toje teritorijoje;

b) pripažįstama, kad filialui taikoma ekonominės teritorijos, kurioje jis įkurtas, pajamų mokesčių sistema, jei tokia yra, net jei filialas yra atleistas nuo mokesčių.

18.13. Vieneto pripažinimas filialu turi poveikio patronuojančiosios bendrovės ir filialo statistinių ataskaitų rengimui. Filialo operacijos nepriskiriamos jo pagrindinės buveinės instituciniam vienetai, be to, susijusiose ekonominėse teritorijose patronuojančioji bendrovė ir filialas turi būti visada nuosekliai atskiriami. Vienetas filialu gali būti pripažintas statybų projektų arba mobiliųjų operacijų, pvz., vežimas, žvejyba ar konsultavimas, atveju. Tačiau jei operacijos nėra pakankamo masto, kad vienetas galėtų būti laikomas filialu, jos vertinamos kaip pagrindinės buveinės prekių ar paslaugų eksportas.

18.14. Kai kuriais atvejais su būsimu tiesioginių investicijų projektu susijusios laikinos operacijos iki korporavimo yra pakankamas įrodymas rezidavimo vietai nustatyti, todėl pripažįstama kvazibendrovė. Pavyzdžiui, nurodoma, kad projekto licencijos ir teisinės išlaidos yra susijusios su kvazibendrove, taigi jos sudaro dalį tiesioginių investicijų srautų į tą vienetą, o nėra vertinamos kaip licencijų pardavimas nerezidentams ar atitinkamai paslaugų eksportas pagrindinei buveinei.

MENAMI VIENETAI REZIDENTAI

18.15. Kai tam tikroje teritorijoje esanti žemė priklauso vienetai nerezidentui, statistiniais tikslais žemės savininku įvardijamas menamas vienetas, vertinamas kaip rezidentas. Šis menamas vienetas rezidentas yra kvazibendrovė. Menamo vieneto rezidento vertinimo požiūris taip pat taikomas toje žemėje esantiems susijusiems pastatams, statiniams ir kitiems žemės gerinimo veiksams, taip pat ilgalaikiai žemės nuomai ir gamtos išteklių, išskyrus žemę, nuosavybės teisėms. Todėl, remiantis tokiu vertinimu, nerezidentas yra menamo vieneto rezidentas savininkas, o ne tiesioginis žemės savininkas, todėl nerezidentas turi su nuosavybės teisėmis susijusių įsipareigojimų, tačiau žemė ir kiti gamtos išteklių visada yra ekonominės teritorijos, kurioje jie yra, turtas. Paprastai menamas vienetas rezidentas teikia savininkui paslaugas, pvz., apgyvendinimo paslaugas poilsio namų atveju.

18.16. Apskritai, jei vienetas nerezidentas nekilnojamąjį turtą, pvz., pastatą, nuomojasi ilgam laikotarpiui, vadinasi jis užsiima gamybine veikla ekonominėje teritorijoje, kurioje yra pastatas. Jei dėl tam tikrų priežasčių susijusi gamybinė veikla nevykdoma, taip pat sukuriamas menamas vienetas rezidentas tokiai nuomai apskaityti. Todėl laikoma, kad vienetai nerezidentui priklauso menamas vienetas rezidentas, o ne pastatas, kuris nuosavybės teise priklauso ekonominei teritorijai, kurioje jis yra.

DAUGIATERITORINĖS ĮMONĖS

18.17. Kai kurios įmonės vykdo bendras operacijas daugiau nei vienoje ekonominėje teritorijoje, paprastai tai yra tarpteritorinė veikla, susijusi su oro ir laivybos linijų bendrovėmis, valstybių sienas kertančių upių hidroelektrinėmis, vamzdynais, tiltais, tuneliais ir povandeniniais kabeliais. Jei vienetas nėra valdomas kaip viena operacija, nekuriant atskirų sąskaitų ar nepriimant atskirų sprendimų, susijusių su kiekviena teritorija, kurioje vienetas veikia, turi būti pripažįstami atskiri filialai. Tokiais atvejais būtina atskirti ekonominių teritorijų operacijas, nes pagrindinis dėmesys skiriamas kiekvienos nacionalinės ekonomikos duomenims. Tuomet operacijos grupuojamos pagal operacijų kiekvienoje teritorijoje mastą, remiantis atitinkamu konkrečiai įmonei skirtu rodikliu. Taip pat gali būti grupuojamos zonose, kurias bendrai administruoja dvejų ar daugiau šalių valdžios institucijos, esančios įmonės.

GEOGRAFINIS SUSKIRSTYMAS

18.18. Sudarant Europos Sąjungos sąskaitas, likusio pasaulio sektorius (S.2) skirstomas taip:

a) Europos Sąjungos valstybės narės, institucijos ir įstaigos (S.21)

1) Europos Sąjungos valstybės narės (S.211)

i) euro zonos valstybės narės (S.2111)

ii) euro zonai nepriklausančios valstybės narės (S.2112)

2) Europos Sąjungos institucijos ir įstaigos (S.212)

i) Europos Centrinis Bankas (ECB) (S.2121)

ii) Europos Sąjungos institucijos ir įstaigos, išskyrus ECB (S.2122)

b) šalys, išskyrus ES valstybes nares; tarptautinės organizacijos, ne Europos Sąjungos rezidentės (S.22).

18.19. Sudarant euro zonos sąskaitas minėti subsektoriai gali būti grupuojami taip:

euro zonos valstybės narės ir Europos Centrinis Bankas
(S.21 = S.2111 + S.2121)

šalys ir tarptautinės organizacijos, kurios nėra euro zonos rezidentės
(S.2X = S.2112 + S.2122 + S.22).

19 skyriuje pateikiamas Europos sąskaitų apibūdinimas.

MOKĖJIMŲ BALANSO TARPTAUTINĖS SĄSKAITOS

18.20. Nacionalinės sąskaitos skiriasi nuo BPM6 pateiktų tarptautinių sąskaitų. Tarptautinėse sąskaitose nurodomi vidaus ekonomikos ir užsienio ekonomikų sandoriai vidaus ekonomikos požiūriu. Todėl importas parodomas kaip panaudojimas (debetas), o eksportas – kaip ištekliai (kreditas).

18.1 lentelėje pateikta BPM6 išdėstytų tarptautinių sąskaitų santrauka.

18.21. Kitas svarbus mokėjimų balanso tarptautinių sąskaitų ir ESS likusio pasaulio sektoriaus sąskaitų skirtumas – tarptautinėse sąskaitose naudojamos funkcinės kategorijos, o ne ESS finansinių sandorių klasifikatoriuose nurodomos priemonės. Šis klausimas išsamiau aptariamasis 18.57 ir 18.58 dalyse.

TARPTAUTINIŲ SĄSKAITŲ EINAMŲJŲ SĄSKAITŲ BALANSUOJAMIEJI STRAIPSNIAI

18.22. Mokėjimų balanso ir nacionalinių sąskaitų balansuojamųjų straipsnių struktūra iš dalies skiriasi, nes kiekvienoje tarptautinių sąskaitų sąskaitoje yra balansuojamasis straipsnis ir kitas straipsnis, kuriuo perkeliama į kitą sąskaitą. Pavyzdžiui, pirminių pajamų sąskaitoje yra balansuojamasis straipsnis (pirminių pajamų balansas) ir sukauptas balansas (prekių, paslaugų ir pirminių pajamų balansas). Pirminių pajamų išorės balansas atitinka pirminių pajamų balansą, be to, tai BNP apskaičiuoti naudojamas straipsnis. Einamasis išorės balansas atitinka su vidaus ekonomika susijusį likusio pasaulio sektoriaus taupymą. BPM6 sąskaitų struktūros balansuojamieji straipsniai parodyti 18.1 lentelėje.

18.1 lentelė. Mokėjimų balanso tarptautinių srautų sąskaitos

Mokėjimų balansas			
Einamosios sąskaitos	Kreditas	Debetas	Balansas
Prekių ir paslaugų sąskaita			
Prekės	462	392	70
Paslaugos	78	107	– 29
Prekės ir paslaugos	540	499	41
Pirminių pajamų sąskaita			
Atlygis darbuotojams	6	2	
Palūkanos	13	21	
Bendrovių paskirstomosios pajamos	36	17	
Reinvesticijos	14	0	
Pirminės pajamos	69	40	29
Prekės, paslaugos ir pirminės pajamos	609	539	70

Mokėjimų balansas			
Antrinių pajamų sąskaita	Kreditas	Debetas	Balansas
Pajamų, turto mokesčiai	1	0	
Grynosios ne gyvybės draudimo įmokos	2	11	
Ne gyvybės draudimo išmokos	12	3	
Einamieji tarptautiniai pervedimai	1	31	
Įvairūs einamieji pervedimai	1	10	
Antrinės pajamos	17	55	- 38
Einamosios sąskaitos balansas			32
Kapitalo sąskaita			
Nesukurto turto įsigijimai / pardavimai / perleidimai	0		
Kapitalo pervedimai	1	- 4	
Kapitalo sąskaitos balansas			- 3
Grynasis skolinimas (+) / skolinimasis (-)			29
Finansinė sąskaita (pagal funkcines kategorijas)	Turto pokytis	Įsipareigojimų pokytis	Balansas
Tiesioginės investicijos	- 4	8	
Portfelinės investicijos	17	7	
Išvestinės finansinės priemonės ir pan.	3	0	
Kitos investicijos	42	22	
Oficialiosios tarptautinės atsargos	8	—	
Turto / įsipareigojimų pokyčiai, iš viso	66	37	
Grynasis skolinimas (+) / grynasis skolinimasis (-) (finansinis)			29
Grynosios klaidos ir praleidimai			0

LIKUSIO PASAULIO SEKTORIAUS SĄSKAITOS IR JŲ SANTYKIS SU MOKĖJIMŲ BALANSO TARPTAUTINĖMIS SĄSKAITOMIS

Prekių ir paslaugų išorės sąskaita

18.23. Prekių ir paslaugų sąskaita sudaryta tik iš prekių ir paslaugų importo ir eksporto, nes tai vieninteliai tarpterritoriniai prekių ir paslaugų sandoriai. Prekės ir paslaugos į sistemą įrašomos, kai vienos ekonominės teritorijos vienetui ekonominės nuosavybės teisės atitenka kitos šalies vienetui. Paprastai, kai pasikeičia nuosavybės teisės, prekės fiziškai pergabenamos, tačiau taip yra ne visada. Prekybinio tarpininkavimo atveju, kol prekės neperparduodamos trečiajai šaliai, jų nuosavybės teisės gali keistis, o vieta – ne.

18.2 ir 18.3 lentelėse parodoma, kaip pirminės ir antrinės pajamos įrašomos į ESS ir BPM6.

18.2 lentelė. ESS prekių ir paslaugų išorės sąskaita (ESS V.1)

Panaudojimas			Ištekliai		
P.6	Prekių ir paslaugų eksportas	540	P.7	Prekių ir paslaugų importas	499
P.61	Prekių eksportas	462	P.71	Prekių importas	392
P.62	Paslaugų eksportas	78	P.72	Paslaugų importas	107
B.11	Prekių ir paslaugų išorės balansas	- 41			

18.3 lentelė. BPM6 prekių ir paslaugų sąskaita

Einamosios sąskaitos	Kreditas	Debetas	Balansas
Prekių ir paslaugų sąskaita			
Prekės	462	392	70
Paslaugos	78	107	- 29
Prekės ir paslaugos	540	499	41

18.24. Importui ir eksportui nepriskiriamos prekės, kurios pergabenamos iš vienos ekonominės teritorijos į kitą, tačiau nesikeičia jų ekonominės nuosavybės teisės. Todėl į užsienį perdirbti siųstos prekės arba iš užsienio po perdirbimo gautos prekės nenurodomos kaip importuotos ir eksportuotos prekės, tik sutartas perdirbimo paslaugos mokestis nurodomas kaip paslauga.

18.25. Mokėjimų balanse pabrėžiamas prekių ir paslaugų skirtumas. Iš šio atskyrimo matyti politiniai interesai, t. y. tai, kad esama atskirų prekių ir paslaugoms taikomų tarptautinių sutarčių. Be to, taip atskleidžiami duomenų gavimo aspektai, t. y. tai, kad duomenys apie prekes dažniausiai gaunami iš muitinių, o duomenys apie paslaugas – iš mokėjimų registrų arba tyrimų.

18.26. Tarptautinė prekybos prekėmis statistika yra pagrindinis duomenų apie prekes šaltinis. Tarptautiniai standartai yra pateikiami JT leidinyje *Tarptautinė prekybos prekėmis statistika: sąvokos ir apibrėžty (2 red.)* ⁽¹⁾ (angl. IMTS). BPM6 nurodomi kai kurie galimi į prekybos prekėmis statistiką ir į mokėjimų balansą įrašytų prekių vertės skirtumų šaltiniai. Be to, rekomenduojama parengti standartinę suderinimo lentelę, kuri padėtų naudotojams šiuos skirtumus suprasti. Viena pagrindinių skirtumų priežasčių – IMTS standartuose remiamasi CIF tipo (sąnaudos, draudimas ir frachtas) importo vertės nustatymu, o mokėjimų balanse – vienodu tiek eksporto, tiek importo FOB (vertė eksportuojančios ekonomikos muitų teritorijos pasienyje, t. y. franko laivo denyje) vertės nustatymu. Todėl nuo eksportuotojo muitų teritorijos iki importuotojo muitų teritorijos patirtas frachto ir draudimo sąnaudas reikia išskaičiuoti. Dėl FOB tipo vertės nustatymo ir faktinių sutartinių susitarimų skirtumų kai kurias frachto ir draudimo sąnaudas reikia perskirstyti.

ESS ir mokėjimų balanso vertės nustatymo principai yra tokie patys. Todėl į sistemą įrašant prekių eksporto ir importo duomenis reikia laikytis FOB vertės nustatymo (žr. 18.32 dalį).

18.27. Mokėjimų balanse remiamasi nuosavybės teisių pasikeitimu, o tai reiškia, kad prekių įrašymo į sąskaitas laikas atitiks atitinkamų finansinių srautų laiką. BPM6 daugiau nebedaromos nuosavybės teisių pasikeitimo principo išimtys. Tuo tarpu IMTS atsižvelgiama į muitinių procedūrų laiką. Vertinant pagal laiką dažniausiai gaunamos tinkamos vertės, tačiau kai kuriais atvejais, pvz., kai prekės išsiunčiamos ir už jas sumokama, kai jos parduodamos, gali tekti atlikti koregavimų. Jei prekės siunčiamos į užsienį perdirbti ir nesikeičia nuosavybės teisės, prekių judėjimo vertės įrašomos į IMTS, tačiau nuosavybės teisių pasikeitimai yra svarbiausias mokėjimų balanso kriterijus, todėl mokėjimų balanse bus nurodomi tik mokesčiai, susiję su kitiems subjektams priklausančių žaliavų apdirbamosios gamybos paslaugomis. Tačiau prekių judėjimo vertes rekomenduojama nurodyti kaip papildomus straipsnius, kad būtų lengviau suprasti šių operacijų pobūdį. Šiame skyriuje toliau pateikta išsami su tokių operacijų įrašymu į sistemą susijusi informacija. Be to, gali pririnkti kitų IMTS koregavimų, kad įverčiai būtų suderinti su prekių ekonominės nuosavybės teisių pasikeitimu apskritai arba dėl konkrečios kiekvienos šalies aprėpties. Galimi pavyzdžiai – prekybinis tarpininkavimas, nepiniginis auksas, neteisėtai į teritoriją įvežamos ar iš jos išvežamos prekės ir vežėjų uostuose išgytos prekės.

⁽¹⁾ *International Merchandise Trade Statistics: Concepts and definitions, United Nations, 1998 m., ISBN 92-1-161410-4* (galima rasti <http://unstats.un.org>).

18.28. Reeksportas – užsienio prekės (kitose ekonominėse teritorijose pagamintos ir pirmiau importuotos prekės, kai pasikeičia ekonominės nuosavybės teisės), kurios eksportuojamos be didesnių būklės, kurioje jos buvo pirmiau importuotos, pakeitimų. Kadangi reeksportuotos prekės nėra pagamintos susijusioje ekonominėje teritorijoje, jos mažiau susijusios su ekonomine teritorija nei kitas eksportas. Ekonominėse teritorijose, kurios pasižymi kaip stambūs pervežimo punktai ir kuriose veikia didmenininkai, reeksporto vertė paprastai būna didelė. Dėl reeksporto didėja tiek importo, tiek eksporto apimtys, o jei reeksportuojama daug, importo ir eksporto santykis su ekonominiiais agreguotais rodikliais taip pat padidėja. Todėl naudinga reeksportą nurodyti atskirai. Importuotos prekės, kurios turi būti reeksportuojamos, įrašomos į ekonominio savininko rezidento prekių atsargas.

Tranzitinė prekyba vyksta tada, kai prekės vežamos per šalį į jų galutinės paskirties vietą ir neįrašomos į šalies, per kurią jos vežamos, užsienio prekybos statistiką, mokėjimų balanso statistiką ir nacionalines sąskaitas.

Kvazitransitinė prekyba – kai prekės importuojamos į šalį, įforminamos muitinėje laisvai apyvartai ES ir tada išsiunčiamos į trečiąją ES šalį. Muitiniame įforminime dalyvaujantis vienetas paprastai nėra institucinis vienetas, kaip apibrėžta 2 skyriuje, dėl to jis neįgyja prekių nuosavybės teisių. Šiuo atveju importas nacionalinėse sąskaitose nurodomas kaip tiesioginis importas į galutinės paskirties vietą, kaip ir paprastos tranzitinės prekybos atveju. Į sąskaitas reikia įrašyti tą vertę, kuri nurodoma prekes įvežant į galutinės paskirties šalį.

18.29. Prekės mokėjimų balanse nurodomos agreguotu lygmeniu. Išsamesnį prekių suskirstymą galima nustatyti remiantis IMTS duomenimis.

18.30. Mokėjimų balanse rengiama išsami šių dvylikos standartinių paslaugų dedamųjų informacija:

- a) kitiems subjektams priklausančių žaliavų apdirbamosios gamybos paslaugos;
- b) niekur kitur nenurodytos remonto ir techninės priežiūros paslaugos;
- c) transportas;
- d) kelionės;
- e) statyba;
- f) draudimo ir pensijų paslaugos;
- g) finansinės paslaugos;
- h) niekur kitur nenurodyti naudojimosi intelektine nuosavybe mokesčiai;
- i) telekomunikacijų, kompiuterių ir informacinės paslaugos;
- j) kitos verslo paslaugos;
- k) asmeninės, kultūros ir poilsio paslaugos ir
- l) niekur kitur nenurodytos valdžios sektoriaus prekės ir paslaugos.

18.31. Trys standartinės minėtos mokėjimų balanso dedamosios yra su sandorio vykdytoju susiję straipsniai, t. y. jie susiję su produkto pirkėju arba tiekėju, o ne pačiu produktu. Straipsniai skirstomi į kategorijas – tai kelionės, statyba ir niekur kitur nenurodytos valdžios sektoriaus prekės ir paslaugos:

- a) kelionėms priskiriamos visos prekės ar paslaugos, kurias apsilankymų metu nerezidentai įsigyja savo naudojimui ar dovanojimui; Kelionėms priskiriamos prekės, vietos transportas, apgyvendinimas, maistas ir kitos paslaugos;
- b) statybai priskiriama visa rangovo pristatyto produkto vertė, įskaitant visas medžiagas, kurios buvo gautos iš vietos šaltinių ir todėl sistemoje nepriskirtos prekių importui ir eksportui;
- c) niekur kitur nenurodytoms valdžios sektoriaus prekėms ir paslaugoms priskiriami įvairūs produktai, kurių neįmanoma priskirti konkretnėms pozicijoms.

Be šių trijų su sandorio vykdytoju susijusių straipsnių, likusios dedamosios yra susijusios su produktu ir parengtos remiantis išsamesnėmis CPA (2. red.) klasėmis. Papildomi prekybos paslaugomis standartai pateikti su tarptautinėmis sąskaitomis suderintame *Tarptautinės prekybos paslaugomis statistikos vadove* ⁽¹⁾ (MSITS).

Vertės nustatymas

18.32. ESS ir tarptautinių sąskaitų vertės nustatymo principai – tokie patys. Abiem atvejais naudojamos rinkos vertės, o nominaliosios vertės naudojamos tam tikrų priemonių pozicijų atveju, kai rinkos kainos nėra stebimos. Tarptautinėse sąskaitose prekių importo ir eksporto vertės nustatymas yra specialus atvejis, kai naudojamas vienodas vertės nustatymo vienetas, tiksliau vertė eksportuojančios ekonomikos muitų teritorijos pasienyje – FOB tipo vertės nustatymas (franko laivo denyje). Taip sudaroma galimybė nuosekliai nustatyti vertę eksportuotojo ir importuotojo požiūriu ir sukuriama pagrindas nuosekliai vertinimui atlikti tokiomis sąlygomis, kai šalys gali turėti įvairių sutartinių susitarimų – nuo EXW sąlygų (kai importuotojas atsakingas už viso transporto ir draudimo užtikrinimą) iki pristatymo sumokėjus muitus (kai eksportuotojas atsakingas už viso transporto ir draudimo užtikrinimą ir visų importo muitų mokėjimą).

Perdirbti skirtos prekės

18.33. Nuo 1995 m. ESS iki 2010 m. ESS iš esmės pasikeitė į užsienį perdirbti siunčiamų prekių, kai nesikeičia nuosavybės teisės, vertinimas. 1995 m. ESS tokios prekės buvo nurodomos kaip prekės, siunčiamos eksportui į užsienį, ir po to į sistemą įrašomos kaip prekės, importuojamos grąžinant jas atgal iš užsienio dėl perdirbimo padidėjusia verte. Toks metodas vadinamas bendrųjų dydžių metodu, be to, iš tikrųjų tai reiškia nuosavybės teisių pasikeitimą, tad iš tarptautinės prekybos duomenų matyti prekių, kuriomis prekiaujama, apytikslė vertė. 2008 m. NSS, BPM6 ir 2010 m. ESS nuosavybės teisių pasikeitimo nėra, tačiau šiose sistemose nurodomas tik vienas įrašas – perdirbimo paslaugos importas. Šalies, kurioje prekės perdirbamos, atžvilgiu tai paslaugos eksportas. Toks įrašas labiau atitinka institucinius įrašus ir susijusius finansinius sandorius. Tačiau jis neatitinka Tarptautinės prekybos prekėmis statistikos (angl. IMTS). Iš IMTS ir toliau matyti eksporto perdirbimui ir grąžinamų importuojamų perdirbtų prekių bendroji vertė.

18.34. Norint išvengti tokių neatitikimų nacionalinėse sąskaitose, eksportuotų prekių vertė į sistemą gali būti įrašoma kartu su importuotų prekių verte kaip papildomi straipsniai, nurodant IMTS nurodytas vertes. Taip iš eksportuotų perdirbtų prekių vertės atėmus neperdirbtų importuotų prekių vertę bus sudaryta galimybė nustatyti grynosios perdirbimo paslaugos vertę. Į nacionalines sąskaitas įrašoma būtent ši paslauga. Taigi į šalies, kuri prekės siunčia perdirbti į užsienį, prekių ir paslaugų išorės sąskaitą eksportas bus įrašomas kartu su perdirbtų prekių importu kaip papildomi straipsniai. Taip IMTS įrašai bus suderinti su grynaisiais importo paslaugų duomenimis, iš kurių matyti perdirbimo sąnaudos.

18.35. Pateikiamas perdirbti skirtų prekių įrašymo į išteklių ir panaudojimo lenteles pavyzdys, kuriuo parodomas pokytis. Tarkim maisto produktų gamybos įmonė nuima daržovių derlių ir daržoves perdirba, tada užsako, kad užsienyje esanti visiškai priklausoma patrunuojamoji bendrovė atliktų daržovių konservavimo paslaugą, ir susigrąžina konservuotas daržoves bei jas parduoda kaip konservuotus maisto produktus.

18.36. 18.4 lentelėje 1995 m. ESS atveju importo ir eksporto, kaip tarptautinės prekybos, duomenys turėtų atitikti tarptautinės prekybos prekėmis statistikos (IMTS) įrašus. Prekių eksportas konservavimo paslaugą atliekančiai patrunuojamajai bendrovei užsienyje nurodomas skaičiumi 50, o konservuotų daržovių grąžinimas kaip importas nurodomas skaičiumi 90.

18.4 lentelė. Perdirbti skirtų prekių priskyrimas tarptautinei prekybai pagal 1995 m. ESS

Pardavimas	Pirkimas	Galutinė paklausa		Iš viso
	Maisto produktų gamyba	Namų ūkių išlaidos	Eksportas	
Maisto produktai		90	50	140
Konservuotų maisto produktų importas	90			90
Pridėtinė vertė	50		BVP(E) =	50
Visa produkcija	140			

⁽¹⁾ Jungtinės Tautos, Eurostatas, EBPO, TVF, PPO ir kt., *Manual on Statistics of International Trade in Services*, 2011 (galima rasti svetainėje: <http://unstats.un.org>).

18.5 lentelė. Perdirbti skirtų prekių priskyrimas tarptautinei prekybai pagal 2010 m. ESS

Pardavimas	Pirkimas	Galutinė paklausa		Iš viso
	Maisto produktų gamyba	Namų ūkių išlaidos	Eksportas	
Maisto produktai		90	0	90
Konservavimo paslaugų importas	40			40
Pridėtinė vertė	50		BVP(E) =	50
Visa produkcija	90			

18.37. 18.5 lentelėje parodyta, kaip 2010 m. ESS vertinamos perdirbti skirtos prekės grynąja verte: nurodoma tik prekyba paslaugomis, o tai neatitinka į IMTS įrašyto prekių judėjimo. Grynoji eksporto atėmus importą pozicija bus pateikta mokėjimų balanso tarptautinėse sąskaitose ir atitinkamose likusio pasaulio sektoriaus sąskaitose. BPM6 rekomenduojama, kad jei žinoma, jog iš IMTS importo ir eksporto statistinių duomenų matyti, kad nesikeičia nuosavybės teisės, tuomet importas ir eksportas į mokėjimų balansą įrašomi greta vienas kito, kad būtų įmanoma nedelsiant apskaičiuoti paslaugų dedamąją. Taigi maisto produktų gamybos ekonominės veiklos atveju į užsienį konservavimui išsiųstos daržovės būtų nurodytos kaip eksportas (50), o reimportuotos konservuotos daržovės būtų nurodytos kaip importas (90). Šie duomenys tarptautinių sąskaitų statistikoje gali būti pateikti greta vieni kitų kaip papildomi straipsniai, eksportą įrašant kaip neigiamą importą, kad būtų galima nustatyti grynąjį konservavimo paslaugų importą (40).

18.6 lentelėje pateiktas pavyzdys, kaip tokie duomenys įrašomi į BPM6.

18.6 lentelė. Perdirbimo duomenų įrašymas į BPM6

Einamosios sąskaitos	Kreditas	Debetas	Balansas
Prekių ir paslaugų sąskaita			- 40
Paslaugos (įprastinės dedamosios)			
„Kitiems subjektams priklausančių žaliavų apdirbamosios gamybos paslaugos“		40	- 40
Papildomi straipsniai			
Perdirbti užsienyje skirtos prekės	50	90	- 40

Prekybinis tarpininkavimas

Perparduodamos prekės

18.38. Prekybinis tarpininkavimas apibrėžiamas kaip (duomenis rengiančios ekonomikos) rezidento prekių įsigijimas iš nerezidento ir vėliau tų pačių prekių perpardavimas kitam nerezidentui, kai prekės duomenis rengiančios ekonomikos teritorijoje net nepasirodo. Prekybinis tarpininkavimas – sandoriai prekėmis, kai operacijai atlikti savininkas prekių fiziškai neturi turėti. Šie ir tolesni su prekybiniu tarpininkavimu susiję paaiškinimai pateikti remiantis atitinkamomis BPM6 dalimis (10.41–10.48 dalys).

18.39. Prekybinis tarpininkavimas naudojamas didmeninėje ir mažmeninėje prekyboje. Be to, jį galima taikyti žaliavų sandorių ir pasaulinių gamybos procesų valdymo ir finansavimo atveju. Pavyzdžiui, įmonė gali užsakyti, kad prekes surinktų vienas ar keli rangovai, todėl ši įmonė prekes išgytų ir perparduotų nekirsdama savininko teritorijos. Jei tuo laikotarpiu, kai prekės priklauso savininkui, dėl kitų vienetų suteiktų apdirbamosios gamybos paslaugų pasikeičia prekių fizinė forma, sandoriai prekėmis į sistemą įrašomi bendrosios prekybos, o ne prekybinio tarpininkavimo kategorijoje. Kitais atvejais, kai prekių forma nesikeičia, prekės į sistemą įrašomos prekybinio tarpininkavimo kategorijoje, nurodant tokią pardavimo kainą, iš kurios matyti nedidelės perdirbimo sąnaudos ir

didmeninės prekybos maržos. Jei prekybos tarpininkas organizuoja pasaulinį gamybos procesą, pardavimo kainai gali būti priskirtos ir tokios dedamosios kaip planavimo, valdymo, patentų ir kitos praktinės patirties, rinkodaros ir finansavimo užtikrinimas. Aukštųjų technologijų prekių atveju tokios nefizinės dedamosios gali būti didelės, palyginti su medžiagų ir surinkimo verte.

- 18.40. Perparduodamos prekės į savininko sąskaitas įrašomos taip pat kaip visos kitos jo turimos prekės. Tačiau tos prekės išsamiai aprašomos būtent prekybos tarpininko ekonomikos tarptautinių sąskaitų statistikoje, nes tos prekės domina pačios savaime ir jos nepriklauso tos ekonomikos muitų sistemai.

Pagal prekybinio tarpininkavimo metodą:

- a) prekybos tarpininko prekių įsigijimas nurodomas prie prekių kaip neigiamas prekybos tarpininko ekonomikos eksportas;
 - b) prekių pardavimas nurodomas prie prekių, kurios buvo parduotos taikant prekybinio tarpininkavimo metodą, kaip teigiamas prekybos tarpininko ekonomikos eksportas;
 - c) perparduodamų prekių pardavimo ir pirkimo skirtumas pateikiamas kaip straipsnis „grynasis perparduotų prekių eksportas“. Šiam straipsniui priskiriamos prekybos tarpininkų maržos, vertės padidėjimas ir sumažėjimas ir perparduodamų prekių atsargų pokyčiai. Dėl atsargų sumažėjimo arba padidėjimo kai kuriais atvejais grynasis perparduotų prekių eksportas gali būti neigiamas ir
 - d) prekybiniam tarpininkavimui skirti įrašai vertinami pagal sandorių kainas, dėl kurių sutaria šalys, o ne pagal FOB.
- 18.41. Prekybinio tarpininkavimo straipsniai pateikiami tik kaip eksportas prekybos tarpininko teritorijos ekonomikos sąskaitose. Atitiktinėse eksportuojančiose ir importuojančiose ekonomikose pardavimas eksportui prekybos tarpininkams ir importuojamų prekių įsigijimas iš prekybos tarpininkų į sistemą įrašomas bendrosios prekybos kategorijoje.
- 18.42. Didmeninė prekyba, mažmeninė prekyba, žaliavų sandoriai ir gamybos valdymas taip pat gali būti vykdomi pagal susitarimus, pagal kuriuos prekės yra savininko ekonominėje teritorijoje, – tokiu atveju į sistemą prekės įrašomos bendrosios prekybos, o ne prekybinio tarpininkavimo kategorijoje. Tais atvejais, kai prekių nėra savininko ekonominėje teritorijoje, tačiau keičiasi prekių fizinė forma dėl to, kad jos perdirbamos kitoje ekonominėje teritorijoje, tarptautiniai sandoriai į sistemą įrašomi bendrosios prekybos, o ne prekybinio tarpininkavimo kategorijoje (perdirbimo mokestis į sistemą įrašomas kaip savininko apmokėta apdirbamosios gamybos paslauga).
- 18.43. Kai prekybos tarpininkas perparduoda prekes tos pačios ekonominės teritorijos rezidentui kaip prekybos tarpininkas, tokia operacija neatitinka prekybinio tarpininkavimo apibrėžties. Atitinkamai tuo atveju prekių įsigijimas nurodomas kaip bendrosios prekybos importas į ekonominę teritoriją. Jei iš prekybos tarpininko toje pačioje ekonominėje teritorijoje įsigijęs prekių vienetas vėliau jas perparduoda kitos ekonominės teritorijos rezidentui (nepaisant to, ar prekės įvežamos į prekybos tarpininko ekonominę teritoriją, ar ne), prekių pardavimas į sistemą įrašomas bendrosios prekybos eksporto iš prekybos tarpininko ekonominės teritorijos kategorijoje. Toks atvejis labai panašus į prekybinį tarpininkavimą, tačiau neatitinka pirmiau pateiktos 18.38 dalyje apibrėžties. Be to, pirmajam prekybos tarpininkui nepraktiška pirkimo į sąskaitas įrašyti kaip prekybinio tarpininkavimo, nes tas prekybos tarpininkas gali nežinoti, ar antrasis prekybos tarpininkas įveš prekes į ekonominę teritoriją.

NAFTAP importas ir eksportas

- 18.44. Už paskolas sumokėtoms ir gautoms faktinėms palūkanoms priskiriama pajamų dedamoji ir mokėjimas už paslaugą. Kredito įstaigos savo indėlininkams siūlo mažesnes palūkanas nei lėšas besiskolinantiems subjektams taikomos palūkanų normos. Palūkanų skirtumą finansų bendrovės naudoja savo išlaidoms padengti ir likutiniam pertekliui gauti. Palūkanų skirtumas naudojamas vietoje atviro klientų apmokestinimo už finansines paslaugas. Pagal ESS reikalaujama įskaičiuoti mokėjimus už šias NAFTA. NAFTA sąvoka ir gairės NAFTA vertei nustatyti pateiktos 14 skyriuje.
- 18.45. Netiesiogiai NAFTA apmokestinančios finansų įstaigos nebūtinai yra rezidentai, be to, šių įstaigų klientai nebūtinai turi būti rezidentai. Todėl šios rūšies finansinę paslaugą įmanoma importuoti ir eksportuoti. NAFTA importo ir eksporto duomenų sudarymo gairės pateiktos 14.10 dalyje.

Pirminių ir antrinių pajamų išorės sąskaita

18.7 ir 18.8 lentelėse pateikiamas pirminių ir antrinių pajamų įrašymo į ESS ir BPM6 pavyzdys.

18.7 lentelė. Pirminių ir antrinių pajamų išorės sąskaita (ESS V.II)

Panaudojimas			Ištekliai		
			B.11	Prekių ir paslaugų išorės balansas	- 41
D.1	Atlygis darbuotojams	6	D.1	Atlygis darbuotojams	2
D.2	Gamybos ir importo mokesčiai	0	D.2	Gamybos ir importo mokesčiai	0
D.3	Subsidijos	0	D.3	Subsidijos	0
D.4	Nuosavybės pajamos	63	D.4	Nuosavybės pajamos	38
D.5	Einamieji pajamų ir turto mokesčiai	1	D.5	Einamieji pajamų ir turto mokesčiai	0
D.6	Socialinės įmokos ir išmokos	0	D.6	Socialinės įmokos ir išmokos	0
D.7	Kiti einamieji pervedimai	16	D.7	Kiti einamieji pervedimai	55
D.8	Koregavimas dėl pensinių įsipareigojimų / teisių pokyčių	0	D.8	Koregavimas dėl pensinių įsipareigojimų / teisių pokyčių	0
B.12	Einamasis išorės balansas	- 32			

18.8 lentelė. BPM6 pirminių pajamų sąskaita ir antrinių pajamų sąskaita

	ESS kodas	Kreditas	Debetas	Balansas
Iš prekių ir paslaugų				41
Pirminių pajamų sąskaita				
Atlygis darbuotojams	D.1	6	2	
Palūkanos		13	21	
Bendrovių paskirstomosios pajamos	D.4	36	17	
Reinvesticijos		14	0	
Gamybos ir importo mokesčiai	D.2	0	0	
Subsidijos	D.3	0	0	
Pirminės pajamos		69	40	29
Prekės, paslaugos ir pirminės pajamos		609	539	70
Antrinių pajamų sąskaita				
Pajamų, turto mokesčiai	D.5	1	0	
Grynosios ne gyvybės draudimo įmokos		2	11	
Ne gyvybės draudimo išmokos	D.6, D.7, D.8	12	3	
Einamieji tarptautiniai pervedimai		1	31	
Įvairūs einamieji pervedimai		1	10	
Antrinės pajamos		17	55	- 38
Einamosios sąskaitos balansas				32

Pirminių pajamų sąskaita

- 18.46. Mokėjimų balanse pirminių pajamų sąskaitos įrašams priskiriamas atlygis darbuotojams ir nuosavybės pajamos, kaip ir ESS pirminių pajamų išdėstymo sąskaitoje. Rezidentų sumokėti gamybos mokesčiai ir rezidentų gautos subsidijos iš šalies valdžios sektoriaus įrašomi į pajamų formavimo sąskaitą, t. y. sąskaitą, kuri nėra mokėjimų balanso dalis. Į mokėjimų balanso pirminių pajamų sąskaitą įrašomi visi rezidento kitam valdžios sektoriui mokėtini gamybos mokesčiai ir visos rezidento iš kito valdžios sektoriaus gautinos subsidijos. Atitinkami šalies valdžios sektoriaus įrašai pateikiami pirminių pajamų išdėstymo sąskaitoje, o užsienio valdžios sektorių įrašai – tos sąskaitos likusio pasaulio sektoriaus skiltyje ir mokėjimų balanso pirminių pajamų sąskaitoje.
- 18.47. Tam tikrais tarptautiniais atvejais gali tėti įrašyti į sąskaitas rentą, tačiau taip atsitinka retai, nes laikoma, kad visa žemė priklauso rezidentams, o prireikus sukuriamas menamas vienetas rezidentas. Jei tokie menami vienetai rezidentai nuosavybės teise priklauso nerezidentams, tuomet šių vienetų uždirbtos pajamos priskiriamos tiesioginių investicijų pajamoms, o ne rentai. Rentos įrašymo į tarptautines sąskaitas pavyzdys – užsienio žvejybos laivynui suteiktos trumpalaikės žvejybos teritoriniuose vandenyse teisės. Tarptautinėse sąskaitose, kai kalbama apie nuosavybės pajamas išskyrus rentą, įprasta vartoti terminą „investicijų pajamos“. Iš investicijų pajamų matyti dėl finansinio turto nuosavybės teisių atsirandanti pajamos, o investicijų pajamų išskaidymas atitinka tokį finansinio turto ir įsipareigojimų išskaidymą, kad būtų galima apskaičiuoti grąžos normas.

Tiesioginių investicijų pajamos

- 18.48. Tiesioginių investicijų vaidmuo labai svarbus – jis matyti iš tarptautinių sąskaitų srautų ir pozicijų. Tiesioginių investicijų atveju daroma prielaida, kad įmonės nepaskirstytųjų pajamų dalis paskirstoma tiesioginiam investuotojui investicijų pajamų forma. Tokia dalis atitinka tiesioginio investuotojo dalyvavimą įmonėje.
- 18.49. Nepaskirstytosios pajamos apskaičiuojamos prie įmonės grynojo likutinio pertekliaus pridėjus visas gautas nuosavybės pajamas, atėmus visas mokėtinas nuosavybės pajamas (prieš apskaičiuojant reinvesticijas), ir pridėjus gautinus einamuosius pervedimus, atėmus mokėtinus einamuosius pervedimus ir atėmus koregavimo dėl pensinių įsipareigojimų / teisių pokyčio sumą. Tiesioginių investicijų įmonės gautinoms nuosavybės pajamoms priskiriamos reinvesticijos, gautos iš visų tiesioginių patrunuojamųjų įmonių.
- 18.50. Reinvesticijos gali būti neigiamos, pvz., kai įmonė patiria nuostolių ar kai iš vertės padidėjimo paskirstomi dividendai arba tais ketvirčiais, kai mokami metiniai dividendai. Teigiamos reinvesticijos laikomos tiesioginio investuotojo nuosavybės priemonių injekcija į tiesioginių investicijų įmonę, o neigiamos reinvesticijos – nuosavybės priemonių išėmimu.

Tiesioginių investicijų įmonių, kurių 100 proc. akcijų priklauso nerezidentui, atveju reinvesticijos yra lygios nepaskirstytosioms pajamoms, o įmonės pirminių pajamų balansas yra lygus nuliui.

BPM6 antrinių pajamų (einamųjų pervedimų) sąskaita

- 18.51. Antrinių pajamų sąskaitoje pateikiami einamieji pervedimai tarp rezidentų ir nerezidentų. Tam tikri einamųjų pervedimų įrašai visiškai atitinka antrinio pajamų paskirstymo sąskaitos įrašus. Kai kurie jų labai svarbūs tarptautinėse sąskaitose, ypač įrašai, susiję su einamuoju tarptautiniu bendradarbiavimu ir užsienyje dirbančių asmenų perlaidomis į savo šalį.
- 18.52. Tarptautiniai asmeniniai pervedimai – namų ūkiui namų ūkiui atliekami pervedimai, jie yra svarbūs, nes tai reikšmingas tarptautinio finansavimo kai kuriose šalyse, kurių daug darbuotojų dirba ilgalaikį darbą užsienyje, šaltinis. Asmeniniams pervedimams priskiriami ilgalaikių darbuotojų, t. y. tų, kurie pakeičia gyvenamosios vietos ekonominę teritoriją, perlaidos.
- 18.53. Kiti darbuotojai, kaip antai pasienio ir sezoniniai darbininkai, nekeičia gyvenamosios vietos ekonominės teritorijos. Vietoje pervedimų šių darbuotojų tarptautiniams sandoriams priskiriamas atlygis darbuotojams, mokesčiai ir kelionių sąnaudos. Mokėjimų balanse papildomai nurodžius asmenines perlaidas tokie asmeniniai pervedimai susiejami su susijusiais straipsniais. Asmeninėms perlaidoms priskiriami asmeniniai pervedimai, atlygis darbuotojams atėmus mokesčius ir kelionių sąnaudas, taip pat namų ūkių tarpusavio kapitalo pervedimai.
- 18.54. Tarptautiniu mastu gali būti svarbūs draudimo srautai, ypač susiję su perdraudimu. Tiesioginių draudikų ir perdraudikų sandoriai į sąskaitas įrašomi kaip visiškai atskiras sandorių rinkinys; tiesioginio draudiko, išduodančio draudimo liudijimus savo klientams, sandoriai ir draudėjo sandoriai su perdraudiku nekonsoliduojami.

Išorės kapitalo sąskaita

18.55. Su tarptautiniais sandoriais susijusios kapitalo sąskaitos dedamosios yra labiau ribotos nei priklausančiosios nacionaliniams sektoriams. Kapitalo sąskaitos įrašams priskiriami tik nesukurto nefinansinio turto įsigijimai ir pardavimai (perleidimai) bei kapitalo pervedimai. Sukurto turto kapitalo formavimo sandoriai neįrašomi, nes įrašymo į sistemą metu nežinoma, koks bus eksportuotų ir importuotų prekių galutinis panaudojimas. Taip pat neįrašomi žemės įsigijimai ir pardavimai / perleidimai.

18.56. Grynasis skolinimas arba grynasis skolinimasis yra einamosios ir kapitalo sąskaitų, taip pat finansinės sąskaitos balansuojamasis straipsnis. Jam priskiriamos visos priemonės, naudotos skiriant ar gaunant finansavimą, o ne tik skolinimas ir skolinimasis. Apskritai BPM6 grynojo skolinimo arba grynojo skolinimosi vertė yra tokia pati kaip atitinkamų nacionalinių sąskaitų straipsnio visai ekonomikai vertė ir tokia pati kaip nacionalinių sąskaitų straipsnio likusiam pasaulio sektoriui vertė, tik su priešingu ženklu. 18.9, 18.10 ir 18.11 lentelėse parodyta, kaip į ESS ir BPM6 įrašomos einamosios ir kapitalo sąskaitos dedamosios ir susidarantis skirtumas.

18.9 lentelė. Grynosios vertės pokytis dėl einamojo išorės balanso ir kapitalo pervedimų (ESS V.III.1.1) ⁽¹⁾

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
			B.12	Einamasis išorės balansas	- 32
			D.9	Kapitalo pervedimai, gautini	4
			D.9	Kapitalo pervedimai, mokėtini	- 1
B.101	Grynosios vertės pokyčiai dėl einamojo išorės balanso ir kapitalo pervedimų	- 29			

⁽¹⁾ Likusio pasaulio sektoriuje šie pokyčiai yra grynosios vertės pokyčiai dėl einamojo išorės balanso ir kapitalo pervedimų.

18.10 lentelė. Nefinansinio turto įsigijimo sąskaita (ESS V.III.1.2)

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
			B.101	Grynosios vertės pokyčiai dėl einamojo išorės balanso ir kapitalo pervedimų	- 29
NP	Nesukurto turto įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus	0			
B.9	Grynasis skolinimas (+) / grynasis skolinimasis (-)	- 29			

18.11 lentelė. BPM6 kapitalo sąskaita

	Kreditas	Debetas	Balansas
Einamosios sąskaitos balansas			32
Kapitalo sąskaita			
Nesukurto turto įsigijimai / pardavimai / perleidimai	0		
Kapitalo pervedimai	1	4	
Kapitalo sąskaitos balansas			- 3
Grynasis skolinimas (+) / skolinimasis (-)			29

Išorės finansinė sąskaita ir tarptautinių investicijų balansas (TIB)

18.57. Mokėjimų balanso finansinė sąskaita ir TIB labai svarbios, nes pagal jas nustatomas tarptautinis finansavimas ir tarptautinis likvidumas bei pažeidžiamumas. Palyginti su ESS finansinių priemonių klasifikavimu, mokėjimų balanso finansinių priemonių klasifikavimas pagrįstas funkcinėmis kategorijomis (žr. 18.21 dalį) ir papildomais duomenimis apie priemones ir institucinius sektorius. 18.12 ir 18.13 lentelėse pateikiama atitinkamai ESS ir BPM6 finansinė sąskaita.

18.12 lentelė. Finansinė sąskaita (ESS V.III.2)

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
F	Grynasis finansinio turto įsigijimas	37	F	Grynieji prisiimti įsipareigojimai	66
F.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	1	F.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	0
F.2	Pinigai ir indėliai	11	F.2	Pinigai ir indėliai	- 2
F.3	Skolos vertybiniai popieriai	9	F.3	Skolos vertybiniai popieriai	20
F.4	Paskolos	4	F.4	Paskolos	45
F.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	2	F.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	14
F.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	0	F.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	0
F.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0	F.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	3
F.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	10	F.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	- 14
			B.9	Grynasis skolinimas (+) / grynasis skolinimasis (-)	- 29

18.13 lentelė. BPM6 finansinė sąskaita

Grynasis skolinimas (+) / skolinimasis (-) (einašiosios ir kapitalo sąskaitos)			29
Finansinė sąskaita (pagal funkcines kategorijas)	Turto pokyčiai	Įsipareigojimų pokyčiai	Balansas
Tiesioginės investicijos	- 4	8	
Portfelinės investicijos	17	7	
Išvestinės finansinės priemonės ir pan.	3	0	
Kitos investicijos	42	22	
Oficialiosios tarptautinės atsargos	8	—	
Turto / įsipareigojimų pokyčiai, iš viso	66	37	
Grynasis skolinimas (+) / grynasis skolinimasis (-) (finansinė sąskaita)			29
Grynosios klaidos ir praleidimai			0

18.58. BPM6 funkcinėmis kategorijomis pateikiama informacija apie šalių motyvą ir ryšius, nes tai labai svarbu atliekant tarptautinės ekonomikos analizę. Duomenys pagal funkcines kategorijas toliau skirstomi pagal priemones ir institucinius sektorius, dėl to juos įmanoma susieti su atitinkamais ESS ir pinigų ir finansų statistikos straipsniais. BPM6 institucinių sektorių klasifikatorius atitinka ESS klasifikatorių, nors dažnai jis yra trumpinamas (iki penkių standartinės sudėties sektorių). Be to, pinigų institucijų atveju naudojamas papildomas subsektorius, tiksliau – su oficialiosiomis tarptautinėmis atsargomis susietas funkcinis subsektorius. Jam priskiriamas centrinis bankas ir visi valdžios sektoriaus ar finansų bendrovių vienetai, išskyrus centrinį banką, kurie laiko oficialiąsias tarptautines atsargas, taigi šis subsektorius svarbus tose šalyse, kuriose kai kurios arba visos atsargos laikomos ne centriname banke.

18.59. 18.14 lentelėje pateiktos pagrindinės nacionalinių sąskaitų finansinių priemonių kategorijų ir tarptautinių sąskaitų funkcinė kategorijų sąsajos. Funkcinės kategorijos naudojamos BPM6 finansinės sąskaitos tiek turto, tiek įsipareigojimų pusėje. Pakankamai neįprastos sąsajos nenurodomos.

18.14 lentelė. BPM6 funkcinė kategorijų ir ESS finansinių priemonių kategorijų sąsajos

ESS priemonės	Tarptautinių sąskaitų funkcinės kategorijos				
	Tiesioginės investicijos	Portfelinės investicijos	Išvestinės finansinės priemonės	Kitos investicijos	Oficialiosios tarptautinės atsargos
Piniginis auksas					X
Specialiosios skolinimosi teisės (SST)				X	X
Pinigai ir indėliai					
Pinigai				X	X
Tarpbankinės pozicijos				X	X
Kiti pervedamieji indėliai	X			X	X
Kiti indėliai	X			X	X
Skolos vertybiniai popieriai	X	X			X
Paskolos	X			X	X
Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos					
Nuosavybės priemonės:					
Biržinės akcijos	X	X			X
Nebiržinės akcijos	X	X			X
Kitos nuosavybės priemonės	X			X	
Investicinių fondų akcijos (vienetai):					
Pinigų rinkos fondų akcijos / vienetai	X	X			X
Ne PRF investicinių fondų akcijos / vienetai	X	X		X	X
Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos					
Ne gyvybės draudimo techniniai atidėjiniai	X			X	
Gyvybės draudimo ir anuiteto įsipareigojimai / teisės	X			X	
Pensiniai įsipareigojimai / teisės				X	
Pensijų fondų reikalavimai pensijų valdytojams	X			X	
Nepensiniai įsipareigojimai / teisės				X	
Standartinių garantijų atidėjiniai	X			X	
Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai					
Išvestinės finansinės priemonės			X		X

ESS priemonės	Tarptautinių sąskaitų funkcinės kategorijos				
	Tiesioginės investicijos	Portfelinės investicijos	Išvestinės finansinės priemonės	Kitos investicijos	Oficialiosios tarptautinės atsargos
Samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai			X		
Kitos gautinos / mokėtinos sumos					
Prekybos kreditai ir išankstiniai mokėjimai	X			X	
Kitos gautinos / mokėtinos sumos, išskyrus prekybos kreditus ir išankstinius mokėjimus	X			X	

LIKUSIO PASAULIO SEKTORIAUS BALANSAI

18.60. Į tarptautines sąskaitas įrašyta balansų dalis vadinama TIB. Iš terminų matyti konkrečios įrašytos nacionalinio balanso dedamosios. TIB apima tik finansinį turtą ir išipareigojimus. Jei vienetui nerezidentui šalyje tiesiogiai priklauso nekilnojamas turtas, menamas vienetas rezidentas laikomas nekilnojamojo turto savininku ir atitinkamai nuosavybės teise priklausančiu vienetui nerezidentui kaip finansinis turtas (taip pat žr. 18.16 dalį). Finansinių reikalavimų atveju gali būti teritorinių aplinkybių, kai viena šalis yra rezidentė, o kita – nerezidentė. Be to, nors piniginis luitinis auksas yra atitiktinio išipareigojimo neturintis turtas, dėl su tarptautiniais mokėjimais susijusio vaidmens, kai laikomas kaip oficialiosios tarptautinės atsargos, jis priskiriamas TIB. Tačiau nefinansinis turtas TIB nepriskiriamas, nes neturi atitiktinio išipareigojimo ar nepasizymi kitokiu tarptautiniu aspektu.

18.61. TIB balansuojamasis straipsnis yra grynasis TIB. Grynasis TIB ir nefinansinis turtas nacionaliniame balanse atitinka nacionalinę grynąją vertę, nes rezidentų tarpusavio finansinių reikalavimų nacionaliniame balanse vertė yra lygi nuliui. 18.15 lentelėje pateikiamas likusio pasaulio sektoriaus balanso pavyzdys, o 18.16 lentelėje – TIB pavyzdys.

18.62. Investicijų pajamų ir TIB atveju naudojamos tos pačios bendrosios kategorijos. Dėl to galima apskaičiuoti vidutines gražos normas. Galima palyginti įvairių laikotarpių gražos normas pagal skirtingas priemones ir terminus. Pavyzdžiui, galima analizuoti tiesioginių investicijų gražos tendencijas arba palyginti gražą su kitomis priemonėmis.

18.15 lentelė. Likusio pasaulio sektoriaus balansai (ESS)

		Laikotarpio pradžios balansas	Pokyčiai dėl sandorių	Kiti apimties pokyčiai	Perkainojimas	Laikotarpio pabaigos balansas
Turtas						
Nefinansinis turtas						
Finansinis turtas		805	37	0	7	849
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	0	1	0	0	1
AF.2	Pinigai ir indėliai	105	11	0	0	116
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	125	9	0	4	138
AF.4	Paskolos	70	4	0	0	74
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	345	2	0	3	350
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	26	0	0	0	26
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0	0	0	0	0

		Laikotarpio pradžios balansas	Pokyčiai dėl sandorių	Kiti apimties pokyčiai	Perkainojimas	Laikotarpio pabaigos balansas
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	134	10	0	0	144
Įsipareigojimai		1 074	66	0	3	1 143
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	770	0	0	0	770
AF.2	Pinigai ir indėliai	116	- 2	0	0	114
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	77	20	0	2	99
AF.4	Paskolos	17	45	0	0	62
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	3	14	0	1	18
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	25	0	0	0	25
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	7	3	0	0	10
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	59	- 14	0	0	45
	Grynoji vertė	269				265

18.16 lentelė. BPM6 integruota TIB ataskaita

Tarptautinių investicijų balansas (TIB)	Laikotarpio pradžios balansas	Sandoriai	Kiti apimties pokyčiai	Perkainojimas	Laikotarpio pabaigos balansas
Turtas					
Tiesioginės investicijos	42	- 4	0	1	39
Portfelinės investicijos	40	17	0	2	59
Išvestinės finansinės priemonės	0	3	0	0	3
Kitos investicijos	152	42	0	0	194
Oficialiosios tarptautinės atsargos	63	8	0	0	71
Turtas (iš viso)	297	66	0	3	366
Įsipareigojimai					
Tiesioginės investicijos	132	8	0	2	142
Portfelinės investicijos	180	7	0	5	192
Išvestinės finansinės priemonės	0	0	0	0	0
Kitos investicijos	261	22	0	0	283
Įsipareigojimai (iš viso)	573	37	0	7	617
Grynasis tarptautinių investicijų balansas (grynasis TIB)	- 276	29	0	- 4	- 251

19 SKYRIUS

EUROPOS SĄSKAITOS

IVADAS

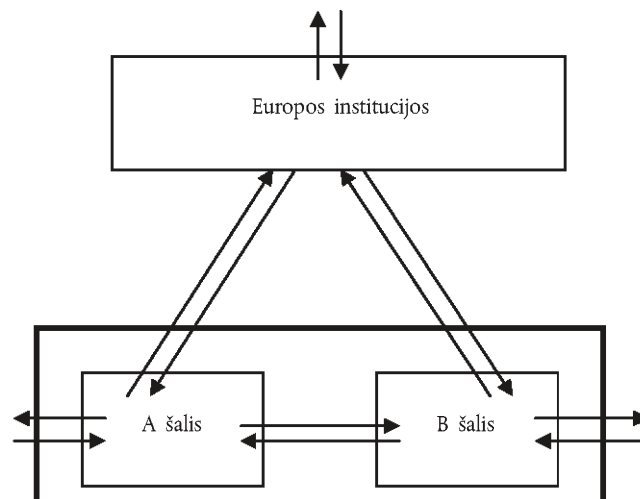
- 19.01. Vykstant Europos integracijai atsirado poreikis sudaryti išsamų sąskaitų rinkinį, iš kurio būtų matyti visa Europos ekonomika ir kuriuo remiantis būtų lengviau Europos lygmeniu vykdyti analizę ir formuoti politiką. Europos sąskaitas sudaro tas pats sąskaitų rinkinys, kaip ir valstybių narių nacionalinių sąskaitų atveju, be to, sąskaitos pagrįstos tomis pačiomis sąvokomis.
- 19.02. Šiame skyriuje apibūdinamos Europos sąskaitų, t. y. Europos Sąjungos ir euro zonos sąskaitų, skiriamosios ypatybės. Europos sąskaitose ypač svarbu tinkamai atsižvelgti į vienetų rezidentų apibrėžtį, likusio pasaulio sektoriaus sąskaitas ir Europos vidaus ekonominių sandorių (srautų) ir finansinio balanso (likučių) užskaitą.
- 19.03. Europos Sąjungos ekonominę teritoriją sudaro:
- Europos Sąjungos valstybių narių ekonominės teritorijos ir
 - Europos institucijų ekonominės teritorijos.
- 19.04. Euro zonos ekonominę teritoriją sudaro:
- euro zonos valstybių narių ekonominės teritorijos ir
 - Europos Centrinio Banko ekonominė teritorija.

NACIONALINIŲ IR EUROPOS SĄSKAITŲ SKIRTUMAI

- 19.05. Sąvokų lygmeniu Europos sąskaitos nėra lygios visų valstybių narių nacionalinių sąskaitų pakeitus į bendrą valiutą sumai. Reikia pridėti Europos institucijų rezidenčių sąskaitas. Valstybių narių nacionalinių sąskaitų ir Europos sąskaitų skirtumas – skirtinga gyvenamosios (rezidavimo) vietos sąvokos taikymo sritis. Tai gerai iliustruoja skirtingas tiesioginių užsienio investicijų įmonių ar specialiosios paskirties vienetų reinvesticijų traktavimas. Valstybių narių nacionalinėse sąskaitose tiesioginių užsienio investicijų įmonės investuotojai gali būti kitos Europos Sąjungos ir (arba) euro zonos valstybės narės rezidentai. Atitinkamos reinvesticijos į Europos sąskaitas neįrašomos. Be to, specialiosios paskirties vienetus gali prireikti perklasifikuoti ir priskirti tam pačiam instituciniam sektoriui kategorijai kaip jų patronuojančioji bendrovė, jei pastaroji yra kitos valstybės narės rezidentė. Pagaliau reikia perklasifikuoti Europos šalių tarpteritorinius ekonominius srautus ir finansinius likučius. Šie skirtumai pavaizduoti 19.1 ir 19.2 diagramose, kuriose, siekiant aiškumo, daroma prielaida, kad Europos teritoriją sudaro tik dvi valstybės narės: A ir B. Su rezidentais ir nerezidentais susiję srautai ir likučiai diagramose nurodyti rodyklėmis.

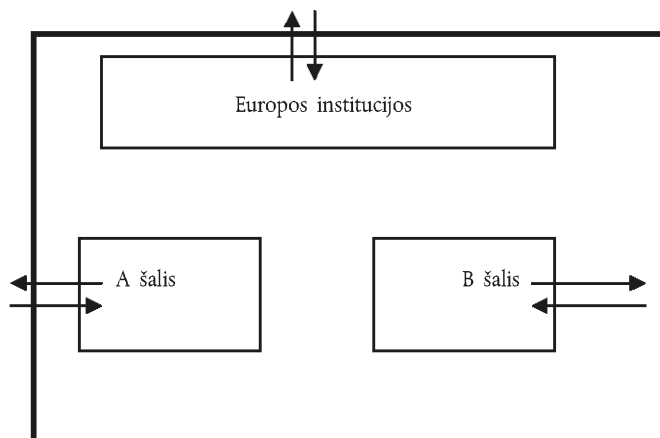
19.1 diagrama. Valstybių narių nacionalinių sąskaitų agregavimas

Kai A ir B šalių nacionalinės sąskaitos agreguojamos, į agreguotas likusio pasaulio sektoriaus sąskaitas įrašomi vidiniai srautai tarp A ir B šalių ir srautai su kitomis šalimis ir Europos institucijomis.

19.2 diagrama. Europos sąskaitos

Europos Sąjunga ir (arba) euro zona laikomos vienu vienetu, kuriam priskiriamos Europos institucijų ir Europos Centrinio Banko sąskaitos, o į likusio pasaulio sektoriaus sąskaitas įrašomi tik vienetų rezidentų sandoriai su trečiosiomis šalimis.

Skirtingomis valiutomis išreikštų duomenų konvertavimas

19.06. Europos sąskaitose ekonominiai srutai ir turto bei įsipareigojimų likučiai turi būti išreikšti vienu bendru piniginiu vienetu. Dėl to į sąskaitas įrašyti skirtingomis nacionalinėmis valiutomis išreikšti duomenys konvertuojami į eurus išreikštus duomenis:

a) naudojant rinkos valiutos kursą (arba jų vidurkį), kuris vyravo tuo laikotarpiu, už kurį buvo sudaromos sąskaitos,

arba

b) naudojant fiksuotą valiutos kursą, kuris buvo pritaikytas visam laikotarpiui. Fiksuotas kursas gali būti laikotarpio pabaigoje ar pradžioje vyravęs kursas arba valiutos kursų per visą laikotarpį vidurkis. Naudotas valiutos kursas turi poveikio konkrečios valstybės narės (fiksuotam) koeficientui Europos agreguotuose rodikliuose,

arba

c) skaičiuojant dviejų iš eilės laikotarpių indeksą kaip kiekvienos valstybės narės ekonomikos augimo duomenų, išreikštų nacionaline valiuta, indeksų svertinį vidurkį. Koeficientai atitinka kiekvienos valstybės narės pagal valiutos kursą konvertuotą dalį per pirmąjį palyginimo laikotarpį. Ataskaitinį laikotarpį pasirinkus lyginamuoju standartu jam gali būti taikomi grandininis metodas susieti indeksai, kad būtų nustatytas kitų stebėjimo laikotarpių lygis.

Pasirinkus a metodą valstybių narių koeficientai Europos agreguotuose rodikliuose atnaujinami atsižvelgiant į atitinkamų valstybių narių valiutų paritetus. Todėl Europos agreguotų rodiklių lygmuo visada tikslus, tačiau valiutos kursų svyravimai gali turėti poveikio tų rodiklių pokyčiams. Kai nustatomi santykiai, valiutos kursų svyravimų poveikis skaitikliui ir vardikliui iš esmės išsilygina.

Pasirinkus b metodą valstybių narių koeficientai neatnaujinami, dėl to valiutos kursų svyravimai poveikio Europos agreguotų rodiklių pokyčiams neturi. Tačiau Europos agreguotų rodiklių lygmeniui poveikio gali turėti (fiksuotų) valiutos kursų pasirinkimas, nes iš šių kursų matyti valstybių narių valiutų paritetai tam tikru momentu.

Pagal c metodą valiutos kursų svyravimai poveikio Europos agreguotų rodiklių pokyčiams neturi, o iš Europos agreguotų rodiklių lygmens aiškiai matyti kiekvienu laikotarpiu galiojantys paritetai. Taip yra dėl sudedamumo ir kitų apskaitos suvaržymų. Tokiu atveju jie turi būti iš naujo nustatomi paskutiniu momentu.

19.07. Europos sąskaitas taip pat galima apskaičiuoti skirtingomis nacionalinėmis valiutomis įrašytus duomenis konvertuojant į perkamosios galios standartus (PGS). Šiam tikslui valiutos kursams pakeisti atitinkamais perkamosios galios paritetais (PGP) gali būti taikomi 19.06 dalyje nurodyti a, b arba c metodai.

Europos institucijos

19.08. ESS Europos institucijas sudaro šie vienetai:

a) Europos nefinansinės institucijos: Europos Parlamentas, Europos Vadovų Taryba, Taryba, Europos Komisija, Europos Sąjungos Teisingumo Teismas ir Europos Audito Rūmai;

- b) Europos nefinansinės įstaigos, įskaitant vienetus, kuriems taikomas Europos Sąjungos bendrasis biudžetas (pvz., Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas, Regionų komitetas, Europos agentūros ir pan.), ir Europos plėtros fondą, ir
- c) Europos finansinės institucijos ir įstaigos, visų pirma, Europos Centrinis Bankas, Europos investicijų bankas ir Europos investicijų fondas.

Pažymėtina, kad b kategorijoje Europos agentūroms nepriskiriamos žemės ūkio rinkos reguliavimo agentūros, kurių pagrindinė veikla – pirkti ir parduoti žemės ūkio produktus kainoms stabilizuoti. Šios agentūros laikomos valstybės narės, kurioje jos vykdo veiklą, rezidentėmis.

- 19.09. Europos nefinansinės institucijos ir įstaigos, kurioms taikomas Europos Sąjungos bendrasis biudžetas, sudaro vieną institucinį vienetą, kuris Europos Sąjungai iš esmės teikia valdžios sektoriaus ne rinkos paslaugas. Todėl šis institucinis vienetas priskiriamas valdžios sektoriaus (S.13) Europos institucijų ir įstaigų subsektoriui (S.1315) ⁽¹⁾.
- 19.10. Europos plėtros fondo biudžetas nėra priimamas kaip Europos Sąjungos bendrojo biudžeto dalis, todėl šis fondas yra atskiras institucinis vienetas, priskiriamas valdžios sektoriaus (S.13) Europos institucijų ir įstaigų subsektoriui (S.1315).
- 19.11. Europos Centrinis Bankas – institucinis vienetas, priskiriamas finansų bendrovių sektoriaus (S.12) centrinio banko subsektoriui (S.121).
- 19.12. Europos investicijų bankas ir Europos investicijų fondas – atskiri instituciniai vienetai, priskiriami finansų bendrovių sektoriaus (S.12) kitų finansinių tarpininkų, išskyrus draudimo bendroves ir pensijų fondus, subsektoriui (S.125).
- 19.13. Europos institucijų ekonominei teritorijai priskiriami Europos Sąjungos valstybėse narėse ar ne ES šalyse esantys teritoriniai anklavai, pvz., atstovybės, delegacijos, buveinės ir pan.
- 19.14. Pagrindiniai Europos institucijų sandoriai įrašomi į išteklių ir panaudojimo puses, kaip paaiškinta priede.

Likusio pasaulio sektoriaus sąskaita

- 19.15. Europos sąskaitose į likusio pasaulio sektoriaus sąskaitas įrašomi Europos Sąjungos ir (arba) euro zonos vienetų rezidentų ir vienetų nerezidentų tarpusavio ekonominiai srautai ir turto bei įsipareigojimų finansiniai likučiai. Taigi, Europos likusio pasaulio sektoriaus sąskaitose nenurodomi Europos Sąjungoje ir (arba) euro zonoje vykdomi vidaus sandoriai. Srautai ES ir (arba) euro zonoje vadinami vidaus srautais, o ES ir (arba) euro zonos rezidentų tarpusavio finansinės pozicijos – vidaus likučiais.
- 19.16. Prekių importas ir eksportas priskiriamas kvazitransitinei prekybai, t. y.:
- a) instituciniu vienetu nelaikomas vienetas importuoja prekes iš trečiųjų šalių į Europos Sąjungos ir (arba) euro zonos valstybę narę ir po to jas siunčia į kitą Europos Sąjungos ir (arba) euro zonos valstybę narę ir
- b) instituciniu vienetu nelaikomas vienetas iš Europos Sąjungos ir (arba) euro zonos valstybės narės gaunamas prekes po to eksportuoja į trečiąsias šalis.

Prekių eksporto vertė Europos Sąjungos ir (arba) euro zonos pasienyje nustatoma remiantis FOB kainomis.

Eksportuotinių kvazitransitinių prekių vežimo ir platinimo sąnaudos Europos Sąjungoje ir (arba) euro zonoje, jei vežėjas yra Europos Sąjungos ir (arba) euro zonos rezidentas, laikomos vežimo paslaugų produkcija, o jei vežėjas nėra rezidentas – vežimo paslaugų importu.

- 19.17. Europos sąskaitose prekybiniam tarpininkavimui priskiriamas tik Europos Sąjungos ir (arba) euro zonos rezidento prekių įsigijimas iš nerezidento ir šių prekių perpardavimas vėliau nerezidentui, prekėms fiziškai nepatenkant į Europos Sąjungos ir (arba) euro zonos teritoriją. Pirmiausia tai įrašoma kaip neigiamos vertės prekių eksportas, o vėliau – kaip teigiamos vertės prekių eksportas, o laiko skirtumas tarp įsigijimo ir pardavimo įrašomas kaip atsargų pokyčiai (žr. 18.41 ir 18.60 dalis).

Kai Europos Sąjungos ir (arba) euro zonos rezidentu esantis prekybos tarpininkas perka prekes iš nerezidento ir vėliau jas parduoda kitos valstybės narės rezidentui, įsigijimas į prekybos tarpininko valstybės narės nacionalines sąskaitas įrašomas kaip neigiamos vertės eksportas, tačiau į Europos sąskaitas – kaip importas.

⁽¹⁾ Šis kodas naudojamas tik Europos sąskaitose. Jis nenurodytas 23 skyriuje „Klasifikatoriai“, nes 23 skyriuje nurodomi kodai, kurie turi būti naudojami valstybių narių nacionalinėse sąskaitose, o Europos institucijos įrašomos į likusio pasaulio sektorių.

- 19.18. Tiesioginių užsienio investicijų įmonė yra Europos Sąjungos ir (arba) euro zonos rezidentė, jei 10 proc. arba daugiau jos paprastųjų akcijų arba balsavimo teisių (korporuotoje įmonėje) arba lygiavertio kito turto (nekorporuotoje įmonėje) priklauso rezidentu nesančiam investuotojui.

Valstybių narių nacionalinėse sąskaitose tiesioginių užsienio investicijų įmonės investuotojai gali būti kitos Europos Sąjungos arba euro zonos valstybės narės rezidentai. Tačiau atitinkamos reinvesticijos į Europos sąskaitas neįrašomos.

Sandorių balansavimas

- 19.19. Vienas būdų sudaryti Europos likusio pasaulio sektoriaus sąskaitas – Europos vidaus srautus nustatyti pagal valstybių narių likusio pasaulio sektoriaus sąskaitų išteklių ir panaudojimo puses. Teoriškai šie vadinamieji veidrodiniai srautai turėtų būti subalansuoti, tačiau praktikoje taip nėra, nes į sandorio šalių nacionalines sąskaitas tie patys sandoriai įrašomi asimetriškai.
- 19.20. Dėl asimetriškumo Europos sąskaitose atsiranda visos ekonomikos ir likusio pasaulio sektoriaus sąskaitų neatitikimų. Todėl rengiant Europos sąskaitas reikia suderinti atskiras sąskaitas. Tai daroma taikant derinimo metodus, pvz., mažiausiųjų kvadratų ar proporcingo išdėstymo metodus. Prekių atveju asimetrijų išdėstymui pagal išlaidų kategorijas galima naudoti Sąjungos vidaus prekybos statistiką.
- 19.21. Pašalinus asimetriją ir vėliau balansuojant sąskaitas tarp Europos agreguotų rodiklių ir valstybių narių nacionalinėse sąskaitose nurodytų sumų atsiranda kitų skirtumų.

Kainų ir apimties matai

- 19.22. Europos nefinansinės sandorių prekėmis ir paslaugomis sąskaitos ankstesnių metų kainomis gali būti sudarytos naudojant panašią metodiką kaip rengiant Europos sąskaitas galiojančiomis kainomis. Pirmiausia agreguojamos ankstesnių metų kainomis sudarytos valstybių narių ir Europos institucijų ir (arba) Europos Centrinio Banko sąskaitos. Antra, iš likusio pasaulio sektoriaus sąskaitų išbraukiami tarpterritoriniai valstybių narių sandoriai, kurių vertė nustatyta ankstesnių metų kainomis. Trečia, išteklių ir panaudojimo pusių neatitikimai šalinami taikant metodą, kuris pasirinktas Europos sandoriams galiojančiomis kainomis subalansuoti.
- 19.23. Remiantis Europos sąskaitomis ankstesnių metų kainomis galima apskaičiuoti apimties indeksus tarp dabartinio laikotarpio ir ankstesnių metų. Atskaitinį laikotarpį pasirinkus lyginamuoju standartu, apimties indeksus galima susieti grandininio metodu ir tada pritaikyti Europos sąskaitoms lyginamųjų metų galiojančiomis kainomis. Taip sudaromos Europos sąskaitos apimtimis (kiekiais) bet kokiam stebėjimo laikotarpiui. Tokiu būdu gautų eilučių negalima sudėti. Jei dėl tam tikrų tikslų apskaitos rodikliams apimtimis (kiekiais) nustatyti būtina sudedamumo savybė ir kiti apskaitos suvaržymai, jie turi būti nustatomi paskutiniu momentu siekiant gauti sudedamas pako-reguotas eilutes.

Balansai

- 19.24. Europos sąskaitose balansai gali būti rengiami taikant panašų metodą kaip sandorių atveju:
- a) finansinis valstybių narių balansas papildomas Europos Sąjungos ir (arba) euro zonos rezidentėmis esančių Europos institucijų turimo turto ir prisiimtų įsipareigojimų likučiais;
 - b) Europos Sąjungos ir (arba) euro zonos rezidento finansinio turto likučiai, kuriuos laiko kitas rezidentas (vidaus likučiai), išbraukiami iš nacionalinių likusio pasaulio sektoriaus sąskaitų ir
 - c) neatitikimai dėl finansinio turto ir atitinkamų įsipareigojimų vidaus likučių nederėjimo balansuojant priskiriami skirtingiems sektoriams.
- 19.25. Europos sąskaitose nefinansiniai balansai gali būti sudaromi iš Europos Sąjungos ir (arba) euro zonos valstybių narių nefinansinių balansų sumos.

Sandorių dalyvių lentelės

- 19.26. Institucinių sektorių tarpusavio ekonominiai sandoriai (atitinkamai turimas finansinis turtas) išsamiai apibrėžiami pagal sandorių dalyvių lenteles. Remiantis tokiais lentelėmis valstybių narių nacionalinėse sąskaitose išsamiai apibrėžiami kilmės / kreditoriaus sektorių ir paskirties vietas / debitoriaus sektorių, taip pat nacionalinių sektorių ir likusio pasaulio sektoriaus sandoriai / finansinis turtas.
- 19.27. Europos sąskaitose sandorių dalyvių lentelės gali būti sudarytos agreguojant nacionalines lenteles, o Europos vidaus srautus ir likučius perklasifikuojant į rezidentų srautus ir likučius. Tuo tikslu šiose nacionalinėse lentelėse Europos Sąjungos ir (arba) euro zonos vienetų rezidentų sandorius ir turimą finansinį turtą reikia atskirti nuo likusio pasaulio sektoriaus sąskaitoje nurodytų nerezidentų sandorių ir turimo finansinio turto. Be to, Europos Sąjungos ir (arba) euro zonos vienetų rezidentų srautus ir likučius reikia toliau skirstyti pagal atitiktinius sektorius.

19.1 PRIEDAS

EUROPOS INSTITUCIJŲ SĄSKAITOS

Ištekliai

- 19.28. Pagrindiniai Europos nefinansinių institucijų ir įstaigų ištekliai:
- a) muitai ir žemės ūkio mokesčiai;
 - b) cukraus, izogliukozės ir inulino sirupo gamintojams taikomi gamybos mokesčiai;
 - c) pridėtinės vertės mokesčio ištekliai ir
 - d) bendrųjų nacionalinių pajamų (BVP) ištekliai.
- 19.29. Į Europos institucijų sąskaitas šie srautai įrašomi kaip Europos institucijų ir įstaigų subsektoriaus (S.1315) ištekliai ir likusio pasaulio sektoriaus (S.211) panaudojimas.
- 19.30. Muitai ir žemės ūkio mokesčiai, taikant bendrąjį muitų tarifą, renkami prie Europos Sąjungos išorės sienų. Jie priskiriami importo mokesčiams ir muitams, išskyrus PVM (D.212), be to, jiems priskiriamos surinkimo sąnaudos.
- 19.31. Gamybos mokesčiai renkami pagal gamintojams taikomas cukraus, izogliukozės ir inulino sirupo kvotas. Jie priskiriami mokesčiams produktams, išskyrus PVM ir importo mokesčius (D.214), be to, jiems priskiriamos surinkimo sąnaudos.
- 19.32. Fiksuota pagal 19.28 dalies a ir b punktus surinktų sumų dalis lieka valstybės narėms kaip surinkimo sąnaudos. 2009 m. ši dalis buvo 25 proc. Europos institucijų sąskaitose šios surinkimo sąnaudos į panaudojimo pusę įrašomos kaip Europos institucijų ir įstaigų subsektoriaus (S.1315) tarpinis vartojimas (P.2). Į išteklių pusę jos įrašomos kaip paslaugų importas (P.72) likusio pasaulio sektoriaus sąskaitose (S.211).
- 19.33. Pridėtinės vertės mokesčio ištekliai apskaičiuojami suderintai kiekvienos valstybės narės PVM apskaičiavimo bazei taikant fiksuotą procentinę normą, vadinamą PVM pareikalavimo tarifu. PVM bazė nustatoma pagal bendrąsias nacionalines pajamas. Kai nustatoma PVM bazė, vadinasi, jei valstybės narės PVM bazė yra didesnė už tam tikrą tos valstybės narės BNP apskaičiavimo bazės procentinę dalį, PVM pareikalavimo tarifas taikomas ne PVM bazei, o minėtai BNP apskaičiavimo bazės procentinei daliai. Pridėtinės vertės mokesčio ištekliai priskiriami mokėtini einamųjų metų mokėjimai ir ankstesnių metų balansai, atitinkantys buvusių PVM bazių koregavimus. Pridėtinės vertės mokesčio ištekliai priskiriami PVM ir BNP grindžiamiems ES nuosaviems ištekliai (D.76).
- 19.34. Bendrųjų nacionalinių pajamų ištekliai – likutinė įmoka į Europos institucijų biudžetą, apskaičiuojama pagal kiekvienos valstybės narės bendrųjų nacionalinių pajamų dydį. Šie ištekliai priskiriami PVM ir BNP grindžiamiems ES nuosaviems ištekliai (D.76), įskaitant kompensacijas ir balansuojamuosius mokėjimus už ankstesnius metus. Kitų valstybių narių susijusioms šalims apmokėti biudžetinių neatitikimų koregavimai taip pat įrašomi į D.76 kategoriją kaip likusio pasaulio sektoriaus (S.211) ištekliai ir panaudojimas.
- 19.35. Valstybių narių įmokos Europos plėtros fondui priskiriamos einamajam tarptautiniam bendradarbiavimui (D.74).
- 19.36. Valstybių narių Europos investicijų banko, Europos investicijų fondo ir Europos Centrinio Banko įmokėtojo kapitalo dalys į finansines sąskaitas įrašomos kaip kitos nuosavybės priemonės (F.519). Tai įrašoma kaip likusio pasaulio sektoriaus (S.211) turto pokyčiai ir kitų finansinių tarpininkų, išskyrus draudimo bendrovių ir pensijų fondų (S.125) / centrinio banko (S.121) subsektorius, išpareigojimo pokyčiai.
- 19.37. Už Europos investicijų banko suteiktas paskolas mokėtinos palūkanos, išskaičiuavus netiesiogiai apskaičiuotų finansinio tarpininkavimo paslaugų (NAFTAP) vertę, priskiriamos palūkanoms (D.41). Į Europos institucijų sąskaitas jos įrašomos kaip likusio pasaulio sektoriaus (S.2) panaudojimas ir kitų finansinių tarpininkų, išskyrus draudimo bendroves ir pensijų fondus (S.125), ištekliai.
- 19.38. Už Europos Centrinio Banko suteiktas paskolas mokėtinos palūkanos priskiriamos palūkanoms (D.41). Į Europos institucijų sąskaitas jos įrašomos kaip likusio pasaulio sektoriaus (S.2111) panaudojimas ir centrinio banko subsektoriaus (S.121) ištekliai.

Panaudojimas

19.39. Europos nefinansinių institucijų ir įstaigų mokėjimus sudaro:

- a) sandoriai, kurie yra susiję su jų, kaip ne rinkos gamintojų, veikla, visų pirma: tarpiniu vartojimu (P.2), bendrojo pagrindinio kapitalo formavimu (P.51), ir atlygis darbuotojams (D.1);
- b) paskirstomieji sandoriai, susiję su Europos institucijų pervedimais valstybėms narėms; dažniausiai tai subsidijos produktams (D.31), kitos subsidijos gamybai (D.39), einamasis tarptautinis bendradarbiavimas (D.74), kiti įvairūs einamieji pervedimai (D.759), investicinės dotacijos (D.92) ir kiti kapitalo pervedimai (D.99) ir
- c) einamajam tarptautiniam bendradarbiavimui (D.74) priskiriami Europos plėtros fondo mokėjimai trečiosioms šalims.

19.40. Europos nefinansinių institucijų ir įstaigų mokėjimai į Europos institucijų sąskaitas įrašomi kaip Europos institucijų ir įstaigų subsektoriaus (S.1315) panaudojimas ir likusio pasaulio sektoriaus (S.211 arba S.22) ištekliai.

19.41. Europos nefinansinių institucijų ir įstaigų mokėjimai į sąskaitas paprastai įrašomi remiantis valstybių narių pateiktomis išlaidų ataskaitomis. Išankstiniai ir *ex-post* mokėjimai į Europos institucijų finansines sąskaitas įrašomi kaip kitos gautinos / mokėtinos sumos, išskyrus prekybos kreditus ir išankstinius mokėjimus (F.89).

19.42. Europos finansinių institucijų ir įstaigų mokėjimus sudaro:

- a) sandoriai, kurie yra susiję su jų, kaip finansinių paslaugų rinkos gamintojų, veikla, visų pirma: tarpiniu vartojimu (P.2), bendrojo pagrindinio kapitalo formavimu (P.51), ir atlygis darbuotojams (D.1);
- b) palūkanų mokėjimai (D.41).

Valstybių narių Europos investicijų banko kapitalo dalys nelaikomos tiesioginėmis užsienio investicijomis, todėl į banko sąskaitas nereikia įrašyti sąlyginių reinvesticijų srautų (D.43).

19.43. Europos finansinių institucijų ir įstaigų mokėjimai į Europos institucijų sąskaitas įrašomi kaip kitų finansinių tarpininkų, išskyrus draudimo bendroves ir pensijų fondus, (S.125) subsektoriaus panaudojimas ir likusio pasaulio sektoriaus (S.211 arba S.22) ištekliai.

Konsolidavimas

19.44. Europos sąskaitose valstybių narių ir Europos institucijų tarpusavio srautai valdžios sektoriaus (S.13) išteklių ir panaudojimo pusėse paprastai nekonsoliduojami. Tačiau einamojo tarptautinio bendradarbiavimo (D.74) atveju valstybių narių mokėjimai Europos institucijoms, pvz., Europos plėtros fondui, finansuoti konsoliduojami ir įrašomi į Europos sąskaitas kaip nacionalinės centrinės valdžios (išskyrus socialinę apsaugą) (S.1311) panaudojimas ir likusio pasaulio sektoriaus (S.22) ištekliai.

20 SKYRIUS

VALDŽIOS SEKTORIAUS SĄSKAITOS**ĮVADAS**

- 20.01. Valdžios sektoriaus veikla pateikiama atskirai nuo kitos ekonominės veiklos, nes valdžios sektoriaus įgaliojimai, motyvai ir funkcijos skiriasi nuo visų kitų sektorių. Šiame skyriuje pateikiamos valdžios sektoriaus sąskaitos ir valdžios sektoriaus finansų statistika (VSFS), kuriomis galima apibendrintai apibūdinti valdžios sektoriaus ekonominę veiklą: pajamas, išlaidas, deficitą ir perteklių, finansavimą, kitus ekonominius srautus ir balansą.
- 20.02. Valdžios sektorius turi įgaliojimus rinkti mokesčius bei kitas privalomas rinkliavas ir priimti teisės aktus, turinčius įtakos ekonominių vienetų veiklai. Pagrindinės valdžios sektoriaus ekonominės funkcijos:
- a) tiekti prekes ir teikti paslaugas visuomenei – kolektyviniam vartojimui (pvz., viešasis administravimas, gynyba ir teisėtvara) arba individualiam vartojimui (pvz., švietimo, sveikatos, poilsio organizavimo ir kultūros paslaugos) ir finansuoti jų tiekimą ar teikimą mokesčių ar kitomis pajamomis;
 - b) perskirstyti pajamas ir pelną pervedamaisiais mokėjimais, pvz., mokesčiais ir socialinėmis išmokomis;
 - c) dalyvauti vykdamas kitą ne rinkos gamybos veiklą.
- 20.03. Apibūdinant valdžios sektoriaus ekonominę veiklą pagal VSFS, įprasta sąskaitų seka pateikiama taip, kad labiau tikrų valdžios sektoriaus finansų analizei atlikti ir politikai formuoti. Apibūdinant pagal VSFS naudojami agreguoti rodikliai ir balansuojamieji straipsniai, nustatyti pagal ESS sąvokas, apibrėžtis, klasifikatorius ir sąskaitų rengimo taisykles, siekiant, kad jie būtų vertinami nuosekliai, kaip ir kiti makroekonominiai kintamieji ir tie patys kitų šalių rodikliai. Kai kurie straipsniai, pvz., taupymas ir grynasis skolinimas ir (arba) grynasis skolinimasis, yra ir sąskaitų sekoje. Kiti straipsniai, pvz., visos pajamos, visos išlaidos, mokesčių našta ir visa skola, tiesiogiai nepateikiami.
- 20.04. Skirsnyje „Valdžios sektoriaus sąskaitų rengimo ypatumai“ nustatytos papildomos taisyklės dėl kai kurių sudėtingesnių valdžios sektoriaus klasifikavimo ir vertinimo klausimų.

VALDŽIOS SEKTORIAUS APIBRĖŽTIS

- 20.05. Valdžios sektorių (S.13) sudaro visi valdžios sektoriaus vienetai ir visos valdžios sektoriaus vienetų kontroliuojamos ne rinkos ne pelno institucijos (NPI). Be to, jam priskiriami toliau (20.18–20.39 dalyse) nurodyti kiti ne rinkos gamintojai.
- 20.06. Valdžios sektoriaus vienetai yra juridiniai asmenys, įsteigti vykstant politiniams procesams ir turintys viršesnius teisėkūros, teisinius ar vykdomuosius įgaliojimus kitų tam tikros teritorijos institucinių vienetų atžvilgiu. Pagrindinė jų funkcija – tiekti prekes ir teikti paslaugas visuomenei ir namų ūkiams ne rinkos sąlygomis ir perskirstyti pajamas ir turtą.
- 20.07. Valdžios sektoriaus vienetas paprastai turi įgaliojimus rinkti lėšas iš privalomų kitų institucinių vienetų pervedimų. Norint, kad valdžios sektoriaus vienetas atitiktų esminius institucinio vieneto reikalavimus, jis turi turėti nuosavų lėšų, gaunamų iš kitų vienetų pajamų arba kitų valdžios sektoriaus vienetų pervedimų, ir jam turi būti suteikti įgaliojimai šias lėšas naudoti siekiant savo politikos tikslų. Be to, jis turi turėti teisę savarankiškai skolintis lėšų.

Valdžios sektoriaus vienetų nustatymas**Valdžios sektoriaus vienetai**

- 20.08. Visose šalyse yra pagrindinis vienetas, paprastai centrinės valdžios sektoriuje, turintis šalies vykdomuosius, teisėkūros ir teisinius įgaliojimus. Jo pajamas ir išlaidas tiesiogiai reguliuoja ir kontroliuoja finansų ministerija arba jos atitinkmuo, vadovaudamasi įstatymų leidžiamosios valdžios patvirtintu bendruoju biudžetu. Nepriklausomai nuo dydžio ir įvairovės šis vienetas paprastai yra vienas institucinis vienetas. Ministerijų departamentai, agentūros, tarybos, komisijos, teisminės institucijos ir teisėkūros institucijos yra šio pagrindinio centrinės valdžios vieneto dalys. Atskiros ministerijos nelaikomos atskirais savarankiškais instituciniais vienetais, nes jos neturi įgaliojimų turėti nuosavo turto, priimti išpareigojimų ar savarankiškai vykdyti sandorių.

- 20.09. 20.08 dalyje apibūdinti pagrindiniai valdžios sektoriaus vienetai, susiję su konkrečiu valdžios ir geografinės teritorijos lygmeniu, gali priklausyti valdžios sektoriaus subsektoriams, pvz., krašto (regiono) ir vietos valdžiai.
- 20.10. Be šių pagrindinių vienetų, valdžios sektoriuje yra vienetų, kurie turi atskiro juridinio asmens statusą ir gali veikti palyginti savarankiškai, pvz., spręsti dėl savo išlaidų masto ir struktūros ir turėti tiesioginį pajamų šaltinį, pvz., tikslinius mokesčius. Šie vienetai paprastai įsteigiami konkrečioms funkcijoms vykdyti, pvz., kelių statybai ar sveikatos, švietimo ar mokslinių tyrimų ne rinkos paslaugoms teikti. Šie vienetai yra laikomi atskirais valdžios sektoriaus vienetais, kuomet jie rengia visą sąskaitų rinkinį, savarankiškai turi prekių ar turto, vykdo ne rinkos veiklą, už kurią jie atsako pagal teisės aktus, ir gali prisiimti įsipareigojimus ir sudaryti sutartis. Šie vienetai (kartu su valdžios sektoriaus kontroliuojamomis ne pelno institucijomis) vadinami viršbiudžetiniais vienetais, nes jie turi atskirus biudžetus, jiems pervedamos didelės sumos iš pagrindinio biudžeto ir jų pagrindinį finansavimo šaltinį papildo nuosavi, su pagrindiniu biudžetu nesusiję pajamų ištekliai. Šie viršbiudžetiniai vienetai priskiriami valdžios sektoriui, nebent jie iš esmės yra rinkos gamintojai, kuriuos kontroliuoja kiti valdžios sektoriaus vienetai.
- 20.11. Bet kokio valdžios sektoriaus lygmens bendrajam biudžetui gali priklausyti nekorporuotos įmonės – rinkos gamintojai ir kvazibendrovės. Jei šios įmonės atitinka institucinio vieneto kriterijus, jos yra ne valdžios sektoriaus dalis, o priskiriamos ne finansų ar finansų bendrovių sektoriui.
- 20.12. Socialinės apsaugos fondai yra socialinės apsaugos sistemas valdantys valdžios sektoriaus vienetai. Socialinės apsaugos sistemos yra socialinio draudimo sistemos, taikomos visai visuomenei arba didelei jos daliai ir nustatytos bei kontroliuojamos valdžios sektoriaus. Socialinės apsaugos fondas laikomas instituciniu vienetu, jei jis organizuotas atskirai nuo kitos valdžios sektoriaus vienetų veiklos, atskirai valdo savo turtą ir įsipareigojimus ir savarankiškai vykdo finansinius sandorius.

Valdžios sektoriaus NPI

- 20.13. Ne pelno institucijos (NPI) priskiriamos valdžios sektoriaus vienetais, jei jos yra ne rinkos gamintojai ir jas kontroliuoja valdžios sektoriaus vienetai.
- 20.14. Valdžios sektorius gali pavesti vykdyti valdžios sektoriaus politiką NPI, o ne valstybinėms institucijoms, nes manoma, kad NPI labiau atskirtos, objektyvesnės ir mažiau veikiamos politinio spaudimo. Pavyzdžiui, NPI gali būti veiksmingesnės nei valdžios sektoriaus institucijos šiose srityse: moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra, sveikatos, saugos, aplinkos ir švietimo sričių standartų nustatymas ir taikymas.
- 20.15. NPI kontrolė – gebėjimas nustatyti jos bendrąją veiklos politiką ar programą. Nustatant, ar valdžios sektorius kontroliuoja konkretų vienetą, viešoji kontrolė bendromis taisyklėmis, taikomomis visiems tos ekonominės veiklos rūšies vienetais, nėra svarbi. Nustatant, ar NPI yra kontroliuojama valdžios sektoriaus, reikėtų atsižvelgti į šiuos penkis kontrolės rodiklius:
- a) pareigūnų skyrimas;
 - b) kitos įgyvendinimo priemonės nuostatos, pvz., NPI įstatuose nurodyti įsipareigojimai;
 - c) sutartiniai susitarimai;
 - d) finansavimo mastas;
 - e) galima rizika.

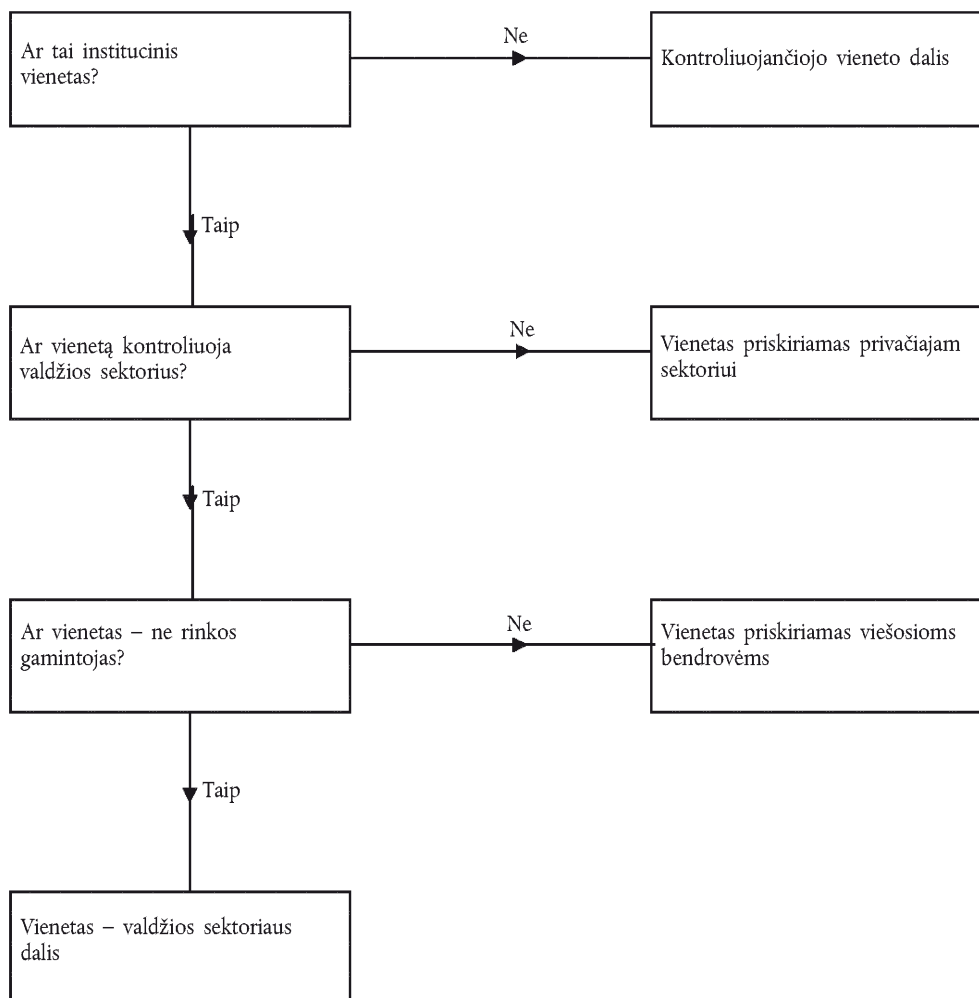
Kontrolėi nustatyti gali pakakti vieno rodiklio. Vis dėlto, jei daugiausia valdžios sektoriaus finansuojama NPI gali pakankamai lanksčiai nustatyti savo politiką ar programą, kaip minėta kituose rodikliuose, nelaikoma, kad ją kontroliuoja valdžios sektorius. Daugeliu atveju kontrolę nurodo keli rodikliai. Šiais rodikliais pagrįstas sprendimas iš esmės bus subjektyvus pobūdžio.

- 20.16. NPI ne rinkos pobūdis nustatomas taip pat, kaip ir kitų valdžios sektoriaus vienetų.

Kiti valdžios sektoriaus vienetai

- 20.17. Gali būti sudėtinga skirstyti prekių gamintojus ir paslaugų teikėjus, kurių veiklai turi įtakos valdžios sektoriaus vienetai. Juos galima priskirti valdžios sektoriui arba, jei jie atitinka institucinių vienetų kriterijus, viešosioms bendrovėms. Tokiais atvejais naudojama ši sprendimų schema.

20.1 diagrama. Sprendimų schema

Viešojo sektoriaus kontrolė

20.18. Vieneto kontrolė – gebėjimas nustatyti jo bendrąją veiklos politiką ar programą. Norint nustatyti, ar vienetą kontroliuoja valdžios sektorius, naudojami tie patys kriterijai, pagal kuriuos nustatoma, ar bendrovė yra viešoji bendrovė, kaip nurodyta 2.32 dalyje.

Rinkos ir ne rinkos vienetų atskyrimas

Ekonomiškai reikšmingų kainų sąvoka

20.19. Ne rinkos gamintojai visą arba beveik visą savo produkciją teikia kitiems nemokamai arba ekonomiškai nereikšmingomis kainomis. Ekonomiškai reikšmingos kainos – kainos, turinčios didelį poveikį produktų kiekiui, kurį gamintojas norėtų tiekti ir kurių pirkėjai norėtų įsigyti. Šiuo kriterijumi paprastai vadovaujamosi klasifikuojant produkciją ir gamintojus kaip rinkos ar ne rinkos, t. y. nustatant, ar institucinis vienetas, kurį kontroliuoja valdžios sektorius, yra priskirtinas ne rinkos gamintojams (atitinkamai – valdžios sektoriui) ar rinkos gamintojams (atitinkamai – viešosioms bendrovėms).

20.20. Kainos ekonominis reikšmingumas nustatomas atskiros produkcijos lygmeniu, o vieneto rinkos ar ne rinkos pobūdis nustatomas vieneto lygmeniu.

20.21. Galima daryti prielaidą, kad kainos yra ekonomiškai reikšmingos, jei gamintojai yra privačiosios bendrovės. Tačiau jei vienetą kontroliuoja valdžios sektorius, jo kainos gali būti nustatomos arba keičiamos vadovaujantis viešosios politikos reikmėmis, dėl to gali būti sudėtinga nustatyti, ar jos yra ekonomiškai reikšmingos. Viešosios bendrovės dažnai valdžios sektoriaus steigiamos, siekiant valdžios sektoriaus politikos tikslais tiekti rinkai prekes ar teikti paslaugas, kurių nebūtų gaminama ar teikiama reikiamu kiekiu ar kainomis. Šių valdžios sektoriaus remiamų viešųjų vienetų pardavimai gali padengti didelę jų sąnaudų dalį, tačiau vienetai reaguos į rinkos poveikį kitaip nei privačiosios bendrovės.

- 20.22. Nagrinėjant skirtumą tarp rinkos ir ne rinkos gamintojų pagal rinkos sąlygų pokyčius, naudinga nustatyti, kokie vienetai vartoja tiekiamas prekes ar teikiamas paslaugas, ir ar gamintojas iš tiesų konkuruoja rinkoje ar yra vienintelis jų tiekėjas ar teikėjas.

Viešojo gamintojo produkcijos pirkėjo kriterijai

Produkcija visų pirma parduodama bendrovėms ir namų ūkiams.

- 20.23. Ekonomiškai reikšmingos kainos paprastai nustatomos, kai tenkinamos šios dvi pagrindinės sąlygos:

- 1) gamintojas skatinamas pritaikyti tiekiamą kiekį, siekdamas pardavimu ilgainiui gauti pelno arba bent jau padengti kapitalo ir kitas gamybos sąnaudas (įskaitant pagrindinio kapitalo vartojimą), ir
- 2) vartotojai gali laisvai rinktis pagal nustatytas kainas.

Produkcija parduodama tik valdžios sektoriui.

- 20.24. Kai kurių paslaugų paprastai reikia kaip pagalbinių paslaugų, kaip antai vežimo, finansavimo ir investavimo, įsigijimo, pardavimo, rinkodaros, kompiuterių aptarnavimo, ryšių, valymo ir techninės priežiūros paslaugos. Tokias paslaugas tik savo kontroliuojančiam vienetui ar kitiems tos pačios grupės vienetams teikiantis vienetas yra pagalbinis vienetas. Jis nėra atskiras institucinis vienetas ir yra klasifikuojamas kartu su kontroliuojančiuoju vienetu. Pagalbiniai vienetai visą savo produkciją teikia savininkų tarpiniam vartojimui arba bendrojo pagrindinio kapitalo formavimui.

- 20.25. Jei viešasis gamintojas parduoda produkciją tik valdžios sektoriui ir vienintelis teikia tokias paslaugas, jis laikomas ne rinkos gamintoju, išskyrus tuos atvejus, jei jis konkuruoja su privačiuoju gamintoju. Įprastas pavyzdys – vienetas dalyvauja konkurse dėl sutarties su valdžios sektoriumi komercinėmis sąlygomis ir todėl valdžios sektoriaus mokėjimai susiję tik su suteiktomis paslaugomis.

- 20.26. Jei viešasis gamintojas yra vienas iš kelių valdžios sektoriaus tiekėjų, jis laikomas rinkos gamintoju, jei jis konkuruoja su kitais gamintojais rinkoje ir jo kainos atitinka bendruosius ekonomiškai reikšmingų kainų kriterijus, kaip nurodyta 20.19–20.22 dalyse.

Produkcija parduodama valdžios sektoriui ir kitiems vienetams.

- 20.27. Jei viešasis gamintojas yra vienintelis paslaugų teikėjas, jis laikomas rinkos gamintoju, jei ne valdžios sektoriaus vienetams jis parduoda daugiau nei pusę visos savo produkcijos arba pardavimo valdžios sektoriui sąlygos atitinka 20.25 dalyje minėtą konkurso sąlygą.

- 20.28. Jei tiekėjų yra keli, viešasis gamintojas laikomas rinkos gamintoju, jei jis konkuruoja su kitais gamintojais, dalyvaudamas konkurse dėl sutarties su valdžios sektoriumi.

Rinkos ir ne rinkos kriterijų atitikties patikrinimas

- 20.29. Pagrindiniai valdžios sektoriaus vienetai, ne rinkos pagrindu tiekiantys prekes ir teikiantys paslaugas ir (arba) persikirstantys pajamas ir turtą, pagal sektorius klasifikuojami tiesiogiai.

Klasifikuojant kitus valdžios sektoriui kontroliuojant veikiančius gamintojus reikia įvertinti jų veiklą ir išteklius. Norint nuspręsti, ar jie yra rinkos vienetai ir parduoda produkciją ekonomiškai reikšmingomis kainomis, reikia vadovautis 20.19–20.28 dalyse nustatytais kriterijais. Apskritai keliamos šios sąlygos:

- a) gamintojas yra institucinis vienetas (būtina sąlyga; taip pat žr. 20.17 dalies sprendimų schemą);
- b) gamintojas nėra pagalbinių paslaugų teikėjas;
- c) gamintojas nėra vienintelis prekių tiekėjas ir paslaugų teikėjas valdžios sektoriui arba, kai jis yra vienintelis, jis turi konkurentų ir
- d) gamintojas skatinamas pritaikyti tiekimą taip, kad jis galėtų vykdyti perspektyvią ir pelningą veiklą, veikti rinkos sąlygomis ir vykdyti savo finansinius išsipareigojimus.

Gebėjimas vykdyti rinkos veiklą tikrinamas daugiausia taikant įprastą kiekybinį kriterijų (50 proc. kriterijus), naudojant pardavimo ir gamybos sąnaudų santykį (kaip nustatyta 20.30 ir 20.31 dalyse). Kad viešasis vienetas būtų priskirtas rinkos gamintojams, nuoseklų kelių metų laikotarpį bent 50 proc. jo sąnaudų turi būti padengiama pardavimu.

- 20.30. Tikrinant atitiktą rinkos ar ne rinkos kriterijams, prekių ir paslaugų pardavimas atitinka pardavimo pajamas, kitaip tariant, rinkos produkciją (P.11), pridėjus mokėjimus už ne rinkos produkciją (P.131), jei yra. Šiuo atveju gamyba savo reikmėms nelaikoma pardavimo dalimi. Be to, į pardavimą neįtraukiami visi valdžios sektoriaus mokėjimai, jei jie nėra suteikiami kitiems tą veiklą vykdančioms gamintojams.
- 20.31. Gamybos sąnaudos yra tarpinio vartojimo, atlygio darbuotojams, pagrindinio kapitalo vartojimo ir kitų gamybos mokesčių suma. Tikrinant atitiktą rinkos ar ne rinkos kriterijams prie gamybos sąnaudų pridedami grynieji palūkanų mokesčiai ir atimama visos sąlyginės gamybos, visų pirma gamybos savo reikmėms, vertė. Gamybos subsidijos neatimamos.

Finansinis tarpininkavimas ir valdžios sektoriaus sritis

- 20.32. Finansinę veiklą vykdančius vienetus reikia aptarti atskirai. Finansinio tarpininkavo veiklą vykdančios vienetai įgyja finansinį turtą ir tuo pat metu savo vardu prisiima įsipareigojimus, sudarydami finansinius sandorius.
- 20.33. Savo vardu prisiimdamas įsipareigojimus finansinis tarpininkas rizikuoja. Pavyzdžiui, jei viešasis finansinis vienetas valdo turtą, tačiau pats nerizikuoja savo vardu prisiimdamas įsipareigojimus, jis nėra laikomas finansiniu tarpininku ir yra priskiriamas ne finansinių bendrovių, o valdžios sektoriui.
- 20.34. Paprastai nėra tikslinga tikrinti, ar finansinio tarpininkavimo ar turto valdymo veiklą vykdančios viešosios bendrovės atitinka rinkos ar ne rinkos kiekybinį kriterijų, nes jos gauna pajamas tiek iš nuosavybės pajamų, tiek iš vertės padidėjimo.

Ribiniai atvejai

Viešosios pagrindinės buveinės

- 20.35. Viešosios pagrindinės buveinės yra vienetai, kurių pagrindinė funkcija – kontroliuoti valdžios sektoriaus vieneto kontroliuojamas patrunuojamąsias bendroves ir joms vadovauti. Išskiriami du atvejai:
- jei viešoji pagrindinė buveinė yra institucinis vienetas, valdantis rinkos gamintojus, ji pagal pagrindinę grupės veiklos sritį priskiriama S.11 sektoriui, jei pagrindinė veikla yra gaminti prekes ir teikti nefinansines paslaugas, arba S.12 sektoriui, jei ji daugiausia teikia finansines paslaugas (taip pat žr. 2.23 ir 2.59 dalis);
 - jei viešoji pagrindinė buveinė nėra institucinis vienetas (kartais vadinama nesavarankiška) arba veikia kaip valdžios sektoriaus institucija viešosios politikos tikslais, pvz., nukreipdama lėšas patrunuojamosioms bendrovėms, organizuodama privatizavimą ar skolos anuliavimą, ji priskiriama valdžios sektoriui.
- 20.36. Sąvoka „viešoji pagrindinė buveinė“ šiame tekste apima vienetus, kurie taip pat vadinami „viešosiomis patrunuojamosiomis bendrovėmis“.
- 20.37. Patrunuojamosios bendrovės, kurios yra gamyba užsiimančių ir išsamias sąskaitas rengiančių vienetų grupės dalis, laikomos instituciniais vienetais net ir tuo atveju, kai jos iš dalies perdavė savarankiškų sprendimų priėmimo teisę centrinei įstaigai (žr. 2.13 dalį). Rinkos ar ne rinkos kriterijų atitiktis patikrinimas taikomas atskiriems vienetais. Gali būti, kad bus nustatyta, kad tik viena patrunuojamoji bendrovė iš kelių yra valdžios sektoriui priskiriama ne rinkos bendrovė.

Pensijų fondai

- 20.38. Darbdavių pensijų sistemos – susitarimai, pagal kuriuos, remiantis sutartiniais darbdavio ir darbuotojo santykiais, sistemų dalyviams mokamos pensijų išmokos. Joms priskiriamos kaupiamosios, nekaupiamosios ir iš dalies kaupiamosios sistemos.
- 20.39. Valdžios sektoriaus vieneto įsteigtos nustatyto dydžio įmokų kaupiamosios sistemos nelaikomos socialinės apsaugos sistemomis, kai dėl mokėtinų pensijų lygio valstybės garantijos neteikiamos, t. y. pensijų lygis yra neišklus, nes jis priklauso nuo turto buklės. Dėl to šią sistemą valdantis vienetas ir pats fondas (jei jis yra atskiras institucinis vienetas) yra laikomi finansų bendrove ir priskiriami draudimo bendrovių ir pensijų fondų subsektoriui.

Kvazibendrovės

- 20.40. Kvazibendrovėmis vadinamos nekorporuotos įmonės, veikiančios taip, tarsi jos būtų bendrovės. Kvazibendrovės laikomos bendrovėmis, t. y. jos laikomos atskirais instituciniais vienetais, o ne tuo pačiu vienetu, kuriam jos priklauso, taip pripažįstant jų atskirą ekonominę ir finansinę veiklą. Todėl valdžios sektoriaus vienetų kontroliuojamos rinkos įmonės, laikomos viešosiomis kvazibendrovėmis, kaip ir bendrovės, yra priskiriamos ne finansų arba finansų bendrovių sektoriams.

- 20.41. Valdžios sektoriaus įmonė arba tą pačią gamybos veiklą vykdančių ir bendrai valdomų įmonių grupė laikoma viešąja kvazibendrove, jei:
- a) jos produkcijos kainos yra ekonomiškai reikšmingos;
 - b) laikoma, kad ji savarankiškai priima sprendimus, ir
 - c) ji rengia išsamų sąskaitų rinkinį, pagal kurį galima atskirai nustatyti ir įvertinti jos veiklos balansus, santaupas, turtą ir išpareigojimus; arba tokį išsamų sąskaitų rinkinį galima parengti.
- 20.42. Dėl mokėjimų iš kvazibendrovės pajamų per atitinkamą ataskaitinį laikotarpį sprendžia savininkas. Tokie mokėjimai lygiavertčiai bendrovės akcininkams mokamiems dividendams. Atsižvelgiant į mokėjimus iš kvazibendrovių pajamų nustatoma kvazibendrovei liekanti pajamų suma. Savininkas į įmonę gali investuoti daugiau kapitalo arba jį išimti, perleisdamas dalį turto, ir jei tokie sandoriai įvykdomi, šiuos kapitalo srautus taip pat turi būti įmanoma nustatyti sąskaitose. Investicijos į kvazibendroves ir nuosavybės pajamų srautai į sąskaitas įrašomi taip pat kaip panašūs bendrovių srautai. Investicinės dotacijos įrašomos kaip kapitalo pervedimai.
- 20.43. Kvazibendrovėms nepriskiriami gamybos vienetai laikomi valdžios sektoriaus vienetais, kuriems jie priklauso, dalimi. Valdžios sektoriaus vienetai dažniausiai yra ne rinkos gamintojai, tačiau rinkos įmonės taip pat gali būti valdžios sektoriaus vieneto dalis. Šių rinkos įmonių pardavimai pridedami prie atsitiktinių pardavimų – ne rinkos įmonių už ekonomiškai reikšmingas kainas parduodamos antrinės produkcijos. Todėl gali būti, kad valdžios sektoriaus vieneto grynas likutinis perteklius nebus lygus nuliui, nes bus įtrauktas rinkos įmonių grynas likutinis perteklius.

Restruktūrizavimo agentūros

- 20.44. Kai kurie viešieji vienetai vykdo bendrovių restruktūrizavimą. Tokias bendroves gali kontroliuoti valdžios sektorius arba ne. Restruktūrizavimo agentūros gali būti seniai veikiantys viešieji vienetai ar konkrečiai šiam tikslui įsteigtos agentūros. Valdžios sektorius įvairiai finansuoja restruktūrizavimą, pvz., tiesiogiai – kapitalo injekcijomis, kaip antai kapitalo pervedimais, paskolomis ar įsigydamos nuosavybės priemonės, arba netiesiogiai – suteikdamos garantijas. Restruktūrizavimo agentūros priskiriamos sektoriams pagal šiuos pagrindinius kriterijus – nustatoma, ar tokie vienetai yra finansiniai tarpininkai, koks yra jų pagrindinės veiklos pobūdis rinkos atžvilgiu ir kokią riziką jie prisiima. Dažnai restruktūrizavimo agentūros prisiima nedidelę riziką, nes jų veiklą finansiškai remia valdžios sektorius ir jos veikia valdžios sektoriaus vardu. Restruktūrizavimo agentūros gali vykdyti privatizavimą ar skolos anuliavimą.

Privatizavimo agentūros

- 20.45. Pirmojo tipo restruktūrizavimo agentūros valdo viešojo sektoriaus vienetų privatizavimą. Galimi du atvejai:
- a) restruktūrizavimo vienetas, nepriklausomai nuo jo juridinio statuso, veikia kaip tiesioginis valdžios sektoriaus tarpininkas arba yra įsteigtas ribotam laikui. Jo pagrindinė funkcija – persikirstyti nacionalines pajamas ir turtą, nukreipiant lėšas iš vieno vieneto kitam. Šis restruktūrizavimo vienetas priskiriamas valdžios sektoriui;
 - b) restruktūrizavimo vienetas yra patrunuojančioji bendrovė, kuri kontroliuoja ir valdo patrunuojamųjų bendrovių grupę, o privatizavimas ir vienos patrunuojamosios bendrovės lėšų nukreipimas kitai valdžios sektoriaus vardu ir viešosios politikos tikslais yra tik nedidelė jos veiklos dalis. Šis vienetas priskiriamas bendrovėms ir bet koks valdžios sektoriaus vardu vykdomas sandoris turėtų būti persikirstomas per valdžios sektorių.

Skolos anuliavimo struktūros

- 20.46. Antrojo tipo restruktūrizavimo agentūrų veikla susijusi su nuvertėjusiu turtu; jos gali būti steigiamos per bankų ar kitokią finansų krizę. Tokios agentūros vadinamos skolos anuliavimo struktūromis arba „blogais bankais“. Šios restruktūrizavimo agentūros priskiriamos sektoriams pagal jų prisiimamas rizikos lygį, atsižvelgiant į valdžios sektoriaus finansinę paramą.

Dažniausiai restruktūrizavimo agentūra išigyja turtą didesnėmis nei rinkos kainomis, tiesiogiai ar netiesiogiai finansiškai remiant valdžios sektorių. Remiantis jos veikla persikirstomos nacionalinės pajamos ir turtas. Jei skolos anuliavimo struktūra neprisiima rizikos, ji priskiriama valdžios sektoriui.

Specialiosios paskirties vienetai

- 20.47. Valdžios sektorius arba privatieji subjektai gali įsteigti specialiosios paskirties vienetus (SPV) (angl. *special purpose entities*), taip pat vadinamus specialiosios paskirties priemonėmis (SPP) (angl. *special purpose vehicles*). SPV gali atlikti fiskalines operacijas, taip pat keisti turta vertybiniais popieriais, skolinis valdžios sektoriaus vardu ir pan. Tokie SPV rezidentai nėra atskiri instituciniai vienetai. Šie vienetai klasifikuojami pagal jų savininko pagrindinę veiklą, o fiskalines operacijas vykdančios SPV priskiriami valdžios sektoriui.
- 20.48. SPV nerezidentai laikomi atskirais instituciniais vienetais. Visos valdžios sektoriaus ir SPV nerezidentų srautų ir likučių pozicijos įrašomos į valdžios sektoriaus ir SPV sąskaitas. Be to, jei tokie SPV nerezidentai vykdo skolinimąsi valdžios sektoriaus vardu arba prisiima valdžios sektoriaus išlaidas užsienyje, net jei nėra įrašytų valdžios sektoriaus ir SPV tarpusavio srautų, susijusių su tokia fiskaline veikla, tiek į valdžios sektoriaus, tiek į vieneto nerezidento sąskaitas šie sandoriai įrašomi, siekiant, kad būtų užfiksuota valdžios sektoriaus fiskalinė veikla. Jei SPV nerezidentas vykdo pakeitimo vertybiniais popieriais operaciją neparduodamas turto, ji laikoma valdžios sektoriaus skolinimosi sandoriu. Šio sandorio ekonominė esmė perteikiama įrašant tokios pat vertės valdžios sektoriaus skolinimąsi iš SPV nerezidento, tuo pat metu SPV prisiimant įsipareigojimą užsienio kreditoriui.

Bendrosios įmonės

- 20.49. Daugelis viešųjų vienetų sudaro įvairios bendros veiklos susitarimus su privačiais vienetais arba kitais viešaisiais vienetais. Šios veiklos rezultatas gali būti rinkos arba ne rinkos produkcija. Apskritai bendra veikla gali būti susijusi su bendrai kontroliuojamais vienetais, šiame tekste vadinamais bendrosiomis įmonėmis, bendrai kontroliuojamomis operacijomis ir bendrai kontroliuojamu turto.
- 20.50. Bendroji įmonė steigama kaip bendrovė, bendrija ar kitas institucinis vienetas, kurio veiklą šalis bendrai kontroliuoja. Bendroji įmonė, kaip institucinis vienetas, gali savo vardu sudaryti sutartis ir gauti lėšų savo reikmėms. Bendroji įmonė veda savo apskaitą.
- 20.51. Paprastai kontrolei nustatyti pakanka žinoti nuosavybės teisių procentinę dalį. Jei bendroji įmonė savininkams priklauso lygiomis dalimis, turi būti atsižvelgiama į kitus kontrolės rodiklius.
- 20.52. Viešieji vienetai taip pat gali sudaryti su atskirais instituciniais vienetais nesusijusios bendros veiklos susitarimus. Tokiais atvejais vienetų klasifikuoti nereikia, tačiau būtina užtikrinti, kad į sąskaitas būtų tinkamai įrašomos turto nuosavybės teisės, o susitarimai dėl bendrų pajamų ir išlaidų atitiktų pagrindinės sutarties nuostatas. Pavyzdžiui, du vienetai gali susitarti dėl atsakomybės už skirtingus bendro gamybos proceso etapus arba turtas ar susijusio turto grupė gali priklausyti vienam vienetai, bet pajamos ir išlaidos pagal susitarimą būtų dalijamos abiem vienetais.

Rinkos reguliavimo agentūros

- 20.53. Žemės ūkio srities viešosios agentūros vykdo dvejopą veiklą:

- a) perka, laiko ir parduota žemės ūkio ir kitus maisto produktus rinkoje arba
- b) išimtinai arba daugiausia platina subsidijas ar kitus pervedimus gamintojams.

Pirmuoju atveju, jei institucinis vienetas veikia kaip rinkos gamintojas, jis priskiriamas ne finansų bendrovių sektoriui (S.11). Antruoju atveju institucinis vienetas priskiriamas valdžios sektoriui (S.13).

- 20.54. Jei rinkos reguliavimo agentūra vykdo abiejų rūšių 20.53 dalyje nurodytą veiklą, agentūra skaidoma į du institucinius vienetus pagal pagrindinę veiklą, ir viena iš jų priskiriama ne finansų bendrovių sektoriui (S.11), o kita – valdžios sektoriui (S.13). Jei taip skaidyti agentūrą būtų sudėtinga, paprastai taikomas įprastas priskyrimo sektoriams patikrinimas pagal pagrindinės veiklos kriterijų, remiantis sąnaudomis. Jei vieneto sąnaudos labai susijusios su rinkos reguliavimo veikla, vienetas priskiriamas ne finansų bendrovių sektoriui. Rekomenduojama taikyti 80 proc. sąnaudų ir pardavimo santykio ribą. Jei sąnaudų ir pardavimo santykio, susijusio su reguliavimo veikla, riba nesiekia šio dydžio, vienetas priskiriamas valdžios sektoriui (S.13).

Viršvalstybinės institucijos

- 20.55. Kai kurios šalys sudaro institucinius susitarimus, pagal kuriuos jos yra viršvalstybinių institucijų dalis. Paprastai pagal šiuos susitarimus šalys narės perveda tam tikras sumas toms viršvalstybinėms institucijoms ir atvirkščiai. Be to, viršvalstybinės institucijos vykdo ne rinkos gamybą. Šalių narių nacionalinėse sąskaitose viršvalstybinės institucijos priskiriamos instituciniams vienetams nerezidentams, priskiriamiems konkrečiam likusio pasaulio sektoriaus subsektoriui.

Valdžios sektoriaus subsektoriai

- 20.56. Atsižvelgiant į administracinius ir teisinius susitarimus, paprastai šalyje yra daugiau nei vienas valdžios lygmuo. 2 skyriuje apibūdinti trys valdžios lygmenys: centrinis, krašto (arba regionų) ir vietos; šie lygmenys skirstomi į subsektorius. Be šių valdžios sektoriaus lygmenų, kaip atskiras ketvirtas valdžios sektoriaus subsektorius išskiriamas visų socialinės apsaugos vienetų subsektorius, nes dėl šios srities, jos dydžio ir vaidmens vykdančios fiskalinę politiką būtina rengti visų šių vienetų statistiką. Ne visose šalyse yra visi šie lygmenys; kai kuriose gali būti tik centrinė valdžia arba centrinė valdžia ir dar vienas žemesnis lygmuo. Šalyse, kuriose yra daugiau nei trys valdžios sektoriaus lygmenys, įvairius vienetus reikėtų priskirti vienam iš minėtų lygmenų.

Centrinė valdžia

- 20.57. Centrinės valdžios (išskyrus socialinę apsaugą) subsektorių (S.1311) sudaro visi valdžios sektoriaus vienetai, priklausantys nacionalinei kompetencijos sričiai, išskyrus socialinės apsaugos vienetus. Šalies centrinės valdžios politiniai įgaliojimai taikomi visai šalies teritorijai. Centrinė valdžia gali nustatyti visų institucinių vienetų rezidentų ir šalyje ekonominę veiklą vykdančių vienetų nerezidentų mokesčius. Paprastai centrinė valdžia atsakinga už visai visuomenei teikiamas kolektyvines paslaugas, pvz., šalies gynybos, ryšių su kitomis šalimis, viešosios tvarkos ir saugumo paslaugas, ir už šalies socialinės ir ekonominės sistemos reguliavimą. Be to, ji gali turėti su paslaugomis, pvz., švietimo ar sveikatos, visų pirma teikiamomis atskiriems namų ūkiams, susijusių išlaidų ir atlikti pervedimus kitiems instituciniams vienetams, įskaitant kitus valdžios lygmenis.
- 20.58. Centrinės valdžios statistika svarbi, nes jai tenka ypatingas vaidmuo vykdančios ekonomikos politikos analizę. Būtent centrinės valdžios fiskalinė politika turi daugiausia įtakos ekonomikos infliacijai ar defliacijai veiksniams. Paprastai centrinio valdžios lygmens sprendimų priėmimo institucijos nustato ir vykdo strategijas, kuriomis siekiama visos šalies ekonominių tikslų.
- 20.59. Daugelyje šalių centrinės valdžios subsektorius didelis ir sudėtingas. Dažniausiai jį sudaro centrinė departamentų ar ministerijų grupė, priskiriama vienam instituciniam vienetui, ir kitos institucijos, veikiančios centrinei valdžiai kontroliuojant ir turinčios atskirą teisinį statusą ir pakankamą autonomiją, kad jas būtų galima laikyti papildomais centrinės valdžios vienetais.
- 20.60. Pagrindinė centrinė grupė arba pirminė centrinė valdžia kartais vadinama centrine biudžetine valdžia, pabrėžiant tai, kad pagrindinė jos sąskaitų dalis yra biudžetas. Tai reiškia, kad biudžetu netiesiogiai numanomos šio pagrindinio centrinės valdžios institucinio vieneto apibrėžties taikymo srities ribos. Jis kartais vadinamas „valstybe“, jo nereikėtų painioti su krašto (regiono) valdžios sąvoka (provincijomis, žemėmis, kantonais, respublikomis, prefektūromis ar federalinės sistemos administraciniais regionais). Rengiant išsamią šios centrinės biudžetinės valdžios sąskaitų seką, į sąskaitas dažnai reikia įrašyti viršbiudžetinių fondų, jei jie nėra instituciniai vienetai, veiklą ir paprastai visas išdo operacijas, neįtrauktas į biudžetą.
- 20.61. Kitos centrinės valdžios dedamosios yra kitos centrinės valdžios įstaigos, taip pat vadinamos viršbiudžetinėmis vienetais, kuriuos sudaro viršbiudžetinės agentūros ar vienetai, atitinkantys institucinių vienetų kriterijus, ne rinkos viešosios įmonės, turinčios teisinį statusą, ir ne rinkos NPI, kontroliuojamos viešojo sektoriaus.
- 20.62. Centrinę valdžią galima skirstyti į dvi dedamąsias: biudžetinę centrinę valdžią ir kitas centrinės valdžios įstaigas. Šis skirstymas subjektyvus, jį gali veikti praktinės priežastys. Svarbus kriterijus – ar šis institucinis vienetas finansuojamas iš biudžeto. Vis dėlto, kad pradiniai duomenys būtų nuoseklūs, nacionalinio lygmens duomenų rengėjai turėtų susitarti tarpusavyje dėl tikslios sudėties ir tiksliai ją žinoti. Gebėjimas parengti išsamią šių dviejų centrinės valdžios subsektorių sąskaitų sekas svarbus vertinant duomenų kokybę.

Krašto (regiono) valdžia

- 20.63. Krašto (regiono) valdžios (išskyrus socialinę apsaugą) subsektorių (S.1312) sudaro visi federalinės sistemos valdžios sektoriaus vienetai, kurių kompetencijos sričiai priklauso krašto (regiono) klausimai (socialinės apsaugos vienetai gali būti neįtraukiami). Kraštas (regionas) – didžiausia geografinė teritorija, kuriomis visa šalis skirstoma politiniais ar administraciniais tikslais. Tokios teritorijos vadinamos provincijomis, žemėmis, kantonais, respublikomis ar administraciniais regionais. Joms visoms suteikta pakankamai įgaliojimų, kaip reikalaujama pagal

federalinę valdžios sistemą. Krašto (regiono) valdžios teisėkūros, teisminiai ir vykdomieji įgaliojimai taikomi visai krašto (regiono) teritorijai, kurioje paprastai yra daug vietovių, tačiau kitiems kraštams jie netaikomi. Daugelyje šalių krašto (regiono) valdžios nėra. Federalinėse valstybėse krašto (regiono) valdžiai gali būti suteikta nemažai įgaliojimų ir atsakomybės sričių, ir tokiais atvejais reikėtų išskirti krašto (regiono) valdžios subsektorių.

- 20.64. Paprastai krašto (regiono) valdžia turi fiskalinių įgaliojimų nustatyti mokesčius instituciniams vienetams rezidentams arba jos kompetencijai priklausančioje teritorijoje ekonominę veiklą vykdančioms instituciniams vienetams. Norint priskirti vienetą valdžios sektoriaus vienetams, jam turi būti suteikta teisė turėti nuosavo turto, rinkti lėšas ir prisiimti įsipareigojimus savo vardu, be to, jis privalo turėti teisę leisti ar paskirstyti bent dalį mokesčių ar kitų pajamų, gaunamų vykdant savo politiką. Šis vienetas taip pat gali gauti konkrečioms tikslams skirtų centrinės valdžios pervedimų. Krašto (regiono) valdžia gali savarankiškai, išorės administraciniais vienetams nekontroliuojant, skirti pareigūnus. Jei krašte veikiančias valdžios sektoriaus vienetas visiškai priklauso nuo centrinės valdžios lėšų ir jei centrinė valdžia taip pat nurodo, kaip šias lėšas panaudoti, vienetą laikomas centrinės valdžios institucija.

Vietos valdžia

- 20.65. Vietos valdžios (išskyrus socialinę apsaugą) subsektorių (S.1313) sudaro valdžios sektoriaus vienetai, kurių kompetencijos sričiai priklauso vietos klausimai (socialinės apsaugos vienetai gali būti neįtraukiami). Paprastai vietos valdžia teikia įvairias paslaugas vietos gyventojams ir kai kurios iš šių paslaugų gali būti finansuojamos aukštesnio lygmens valdžios dotacijomis. Vietos valdžios statistika apima įvairius valdžios sektoriaus vienetus, pvz., apygardas, savivaldybes, miestus, miestelius, gyvenvietes, savivaldžius miestus, mokyklų aptarnaujamus rajonus ir vandentvarkos ar sanitarinius rajonus. Dažnai skirtingų funkcinių atsakomybės sričių vietos valdžios vienetai turi įgaliojimų tos pačios geografinės teritorijos atžvilgiu. Pavyzdžiui, atskiri valdžios vienetai, atstovaujantys miestui, apygardai ir mokyklos aptarnaujamam rajonui, turi įgaliojimų tos pačios geografinės teritorijos atžvilgiu. Be to, du ar daugiau kaimyninių vietos valdžios subsektorių gali steigti regioninių įgaliojimų turintį valdžios sektoriaus vieneta, atskaitingą vietos valdžiai. Šie vienetai priskiriami vietos valdžios subsektoriui.
- 20.66. Vietos valdžios vienetų teisėkūros, teisminiai ir vykdomieji įgaliojimai taikomi tik mažiausioms geografinėms teritorijoms, išskiriamoms administraciniais ir politiniais tikslais. Vietos valdžios įgaliojimų taikymo sritis paprastai kur kas mažesnė nei centrinės ar krašto (regiono) valdžios; ši valdžia gali turėti teisę nustatyti savo teritorijos institucinių vienetų ar ekonominės veiklos mokesčius arba ne. Dažnai ji priklauso nuo aukštesnio valdžios lygmens dotacijų ir tam tikru mastu veikia kaip centrinės ar krašto (regiono) valdžios tarpininkas. Tam, kad vietos valdžią būtų galima priskirti instituciniams vienetams, jai privalo būti suteikta teisė turėti nuosavo turto, rinkti lėšas ir prisiimti įsipareigojimus skolinantis savo vardu. Be to, ji privalo turėti teisę spręsti, kaip leisti tas lėšas, ir turėtų galėti savarankiškai skirti savo pareigūnus, nekontroliuojant išorės administraciniais vienetais.

Socialinės apsaugos fondai

- 20.67. Socialinės apsaugos fondų subsektorių (S.1314) sudaro visi socialinės apsaugos vienetai, neatsižvelgiant į tai, kokių valdžios lygmeniu administruojamos ar valdomos sistemos. Jei socialinės apsaugos sistema neatitinka institucinio vieneto kriterijų, ji priskiriama kartu su kontroliuojančiuoju vienetu vienam iš kitų valdžios sektoriaus subsektorių. Jei viešosios ligoninės teikia ne rinkos paslaugą visai visuomenei ir jas kontroliuoja socialinės apsaugos sistemos, šios ligoninės priskiriamos socialinės apsaugos fondų subsektoriui.

VALDŽIOS SEKTORIAUS FINANSŲ STATISTIKA

Pagrindas

- 20.68. Remiantis ankstesne patirtimi, tam tikroms analizės reikmėms valdžios sektorių geriau apibūdinti ne ESS sąskaitų seka, o kitu būdu. Šis būdas pagrįstas valdžios sektoriaus finansų statistika (VSFS). Juo kitaip, bet taip pat kompleksiskai apibūdinamos valdžios sektoriaus sąskaitos, taikant šiuos valdžios sektoriaus ekonominės veiklos rodiklius: pajamas, išlaidas, deficitą ir perteklių, finansavimą, kitus ekonominius srautus ir balanso lygius.
- 20.69. ESS pagrįsta VSFS pateikiama pagal įvairias ESS einamąsias sąskaitas, kapitalo sąskaitą ir finansinę sąskaitą įrašomus sandorius, nefinansinių sandorių atveju pateiktus vienoje sąskaitoje, kad būtų paprasčiau vykdyti fiskalinę analizę.
- 20.70. Pagal VSFS sistemą pajamos apibrėžiamos kaip visų ESS pagrindinės sistemos teigiamos vertės išteklių sandorių agreguotas rodiklis, einamųjų sąskaitų gautinos subsidijos ir gautini į kapitalo sąskaitą įrašomi kapitalo pervedimai. Išlaidos yra visi teigiamos vertės panaudojimo skilties sandoriai, mokėtinos einamųjų sąskaitų subsidijos ir kapitalo išlaidos – bendrojo kapitalo formavimas pridėjus mokėtinus kapitalo pervedimus – įrašytos į kapitalo sąskaitą. Šie pajamų ir išlaidų rodikliai būdingi tik VSFS, tačiau juos pagrindžiantys sandoriai pateikiami ESS.

20.71. Pertekliui ar deficitui lygus pajamų ir išlaidų skirtumas yra vadinamas grynuoju skolinimu / grynuoju skolinimusi (B.9). Pertekliaus arba deficito finansavimas pateikiamas finansinėje sąskaitoje, į kurią įrašomas grynasis finansinio turto įsigijimas ir grynasis išsipareigojimų prisiėmimas. Išlaidų ir pajamų įrašų atitiktinis įrašas pateikiamas finansinėje sąskaitoje. Be to, į finansinę sąskaitą gali būti įrašomi du įrašai, susiję su finansiniais sandoriais. Tai atitinka dvejybinio įrašo principą, kai kiekvieną sandorį atitinka sandoris finansinėje sąskaitoje. Iš esmės grynąjį skolinimą / grynąjį skolinimąsi taip pat galima nustatyti iš finansinio turto ir išsipareigojimų sandorių.

20.72. VSFS pateikiama taip:

Valdžios sektoriaus finansų statistika	
	Pajamos
	Mokesčiai
	Socialinės įmokos
	Prekių ir paslaugų pardavimas
	Kitos einamosios pajamos
	Kapitalo pervedimų pajamos
<i>atimamos</i>	Išlaidos
	Tarpinis vartojimas
	Atlygis darbuotojams
	Palūkanos
	Subsidijos
	Socialinės išmokos
	Kitos einamosios išlaidos
	Kapitalo pervedimų išlaidos
	Investicijų išlaidos
<i>lygu</i>	Grynasis skolinimas / grynasis skolinimasis
<i>lygu</i>	Grynieji finansiniai sandoriai

20.73. VSFS sistemoje taip pat yra papildomų sąskaitų, skirtų kitiems ekonominiams srautams, ir ESS sąskaitų seką atitinkančių balansų. Pagal tas sąskaitas galima visiškai suderinti balanso pokyčius ir srautus per ataskaitinį laikotarpį. Bet kokios rūšies turtui ar išsipareigojimui taikomas šis principas:

	Laikotarpio pradžios balansas
<i>pridedami</i>	sandoriai
<i>pridedami</i>	perkainojimai
<i>pridedami</i>	kiti apimties pokyčiai
<i>lygu</i>	Laikotarpio pabaigos balansas

20.74. Balanse parodomas turto – nefinansinio ir finansinio – visas dydis ir nepadengtų išsipareigojimų likutis, todėl galima išvesti šias vertes: grynąją vertę kaip turtą (iš viso) atėmus išsipareigojimus (iš viso) ir finansinę grynąją vertę kaip finansinį turtą (iš viso) atėmus išsipareigojimus (iš viso).

20.75. Valdžios sektoriaus finansine statistika galima apibūdinti valdžios sektoriaus ir jo subsektorių, bet kokios valdžios sektoriaus vienetų grupės, taip pat atskirų institucinių vienetų, pvz., biudžetinės centrinės valdžios, finansinius parametrus.

Pajamos

20.76. Pajamų sandoriu vadinamas sandoris, kuriuo didinama grynoji vertė ir teigiamai veikiamas grynasis skolinimas (+) / grynasis skolinimasis (-). Valdžios sektoriaus pajamas paprastai daugiausia sudaro privalomosios rinkliavos, kurias valdžios sektorius nustato mokesčių ir socialinių įmokų pavidalu. Kai kurių valdžios sektoriaus lygmenų pagrindinis pajamų šaltinis yra kitų valdžios sektoriaus vienetų pervedimai ir tarptautinių organizacijų dotacijos. Kitos bendrosios pajamų kategorijos yra nuosavybės pajamos, prekių ir paslaugų pardavimas ir kiti įvairūs pervedimai, išskyrus dotacijas. Visos valdžios sektoriaus ataskaitinio laikotarpio pajamos nustatomos sudedant visas gautinas sumas:

Iš viso pajamų	=	mokesčiai (iš viso)	D.2 + D.5 + D.91
	+	socialinės įmokos (iš viso)	D.61
	+	prekių ir paslaugų pardavimas (iš viso)	P.11 + P.12 + P.131
	+	kitos einamosios pajamos	D.39 + D.4 + D.7
	+	kitos kapitalo pajamos	D.92 + D.99

Mokesčiai ir socialinės įmokos

20.77. Visus mokesčius sudaro gamybos ir importo mokesčiai (D.2), einamieji pajamų ir turto ir pan. mokesčiai (D.5) ir kapitalo mokesčiai (D.91). Visas socialines įmokas sudaro faktinės socialinės įmokos (D.611) ir sąlyginės socialinės įmokos (D.612).

20.78. Įvertinti mokesčius ir socialines įmokas gali būti sudėtinga. Susiję sunkumai ir rekomenduojami sprendimai pateikiami šio skyriaus skirsnyje „Valdžios sektoriaus sąskaitų rengimo ypatumai“. ESS pagrindinėje sistemoje mokesčiai įrašomi į kelias sąskaitas, o valdžios sektoriaus finansų statistikoje visi mokesčiai pateikiami kaip viena pajamų kategorija, smulkiau skirstant pagal mokesčio nustatymo pagrindą. Valdžios sektoriaus finansų statistikoje kapitalo mokesčiai pateikiami kaip pajamų mokesčiai.

20.79. Mokesčių ir socialinių įmokų pajamų duomenys ⁽¹⁾ naudojami nustatant visų mokesčių ar fiskalinės naštos santykius, pvz., tarptautiniams palyginimams naudojamą visų mokesčių ir BVP lygio santykį. Šiomis aplinkybėmis privalomosios socialinės įmokos pateikiamos tuo pat metu, kaip ir mokesčių statistika, ir įrašomos į fiskalinės naštos ar privalomųjų rinkliavų rodiklius.

Pardavimas

20.80. Visą prekių ir paslaugų pardavimą sudaro rinkos produkcija (P.11) ir mokėjimai už ne rinkos produkciją (P.131). Taip pat į jį įrašoma savo galutiniam naudojimui skirta produkcija (P.12), išskyrus tuos atvejus, kai pardavimas naudojamas atitiktai rinkos ir ne rinkos kriterijams tikrinti (žr. 20.30 dalį). Didžiausią valdžios sektoriaus produkcijos dalį sudaro neparduodamos arba už ekonomiškai nereikšmingas kainas parduodamos prekės ir paslaugos. Ne rinkos produkcijos platinimas neatitinka pajamų sąvokos. Prekių ir paslaugų atveju į pajamas įrašomas tik faktinis pardavimas ir kai kurių rūšių sąlyginis pardavimas.

20.81. Valdžios sektoriaus rinkos produkciją (P.11) sudaro:

a) valdžios sektoriui priklausančių rinkos įmonių, pvz., gynybos ministerijų ginklų fabrikų arba valdžios sektoriaus vienetų tarnautojų valgyklų, prekes ar paslaugas parduodančių už ekonomiškai reikšmingas kainas, rinkos produkcija;

b) ne rinkos įmonių parduodami antriniai rinkos produktai, kartais vadinami atsitiktine pardavimo veikla, pvz., pagal viešųjų universitetų ir bendrovių mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros sutartis pagaminti produktai arba valdžios sektoriaus vienetų ekonomiškai reikšmingomis kainomis parduodami leidiniai.

20.82. Minėtam atsitiktiniam pardavimui nepriskiriamos simbolinės muziejų lankytojų rinkliavos – jos paprastai laikomos daliniais mokėjimais už ne rinkos produkciją (P.131). Kiti svarbūs daliniai mokėjimai – mokėjimai ne rinkos liginėms ar mokykloms.

20.83. Kapitalo formavimo savo sąskaita vertė ESS pagrįstoje valdžios sektoriaus finansų statistikoje laikoma pajamomis ir įrašoma į pardavimą. Taip pat pardavimui priskiriama kaip atlygis darbuotojams natūra ar kiti mokėjimai natūra pagamintų prekių ir suteiktų paslaugų vertė.

⁽¹⁾ Europos sąskaitų sistema pagrįstas visų mokesčių ir socialinių įmokų pajamų rodiklis atitinka OECD pajamų statistikos rodiklį, išskyrus mokėtinų mokesčių kreditų ir sąlyginių socialinių įmokų traukimo principus. Mokesčių ir socialinių įmokų įrašymas į ESS taip pat suderintas su TVF valdžios sektoriaus finansų statistika, nors kai kurie skirstymai skiriasi.

20.84. ESS pagrįstoje valdžios sektoriaus finansų statistikoje pardavimo pajamos vertinamos atsižvelgiant į produkciją: jos nesiskiria nuo produkcijos, nors faktinis pardavimas vartotojams skiriasi, nes keičiasi atsargos. Vis dėlto greičiausiai valdžios sektoriaus vienetų ir kitų ne rinkos gamintojų, kurie daugiausia teikia paslaugas, o ne gamina prekes, atveju tokie atsargų pokyčiai yra nedideli. Pardavimo vertė nustatoma bazinėmis kainomis.

20.1 langelis. ESS pagrindinės sistemos ir VSFS sandorių ir agreguotų rodiklių sąryšis

Ištekliai pagal ESS		Pajamos pagal ESS VSFS
P.1	Produkcija, iš jos	
	Rinkos produkcija (P.11)	Prekių ir paslaugų pardavimas
	Produkcija savo galutiniam naudojimui (P.12)	Prekių ir paslaugų pardavimas
	Ne rinkos produkcija (P.13), iš jos:	
	— Mokėjimai už ne rinkos produkciją (P.131)	Prekių ir paslaugų pardavimas
	— Ne rinkos produkcija, kita (P.132)	Į pajamas (iš viso) neįtraukiama
D.2	Gamybos ir importo mokesčiai (gautini)	Mokesčiai (iš viso)
D.3	Subsidijos (gautinos)	Kitos einamosios pajamos
D.4	Nuosavybės pajamos	Kitos einamosios pajamos
D.5	Einamieji pajamų ir turto mokesčiai	Mokesčiai (iš viso)
D.61	Socialinės įmokos	Socialinės įmokos (iš viso)
D.7	Kiti einamieji pervedimai	Kitos einamosios pajamos
D.91r	Kapitalo mokesčiai (gautini)	Mokesčiai (iš viso)
D.92r	Investicinės dotacijos (gautinos)	Kitos kapitalo pajamos
D.99r	Kiti kapitalo pervedimai (gautini)	Kitos kapitalo pajamos
Panaudojimas ir kapitalo sandoriai pagal ESS		Išlaidos pagal ESS VSFS
P.2	Tarpinis vartojimas	Tarpinis vartojimas
D.1	Atlygis darbuotojams	Atlygis darbuotojams
D.2	Gamybos ir importo mokesčiai (mokėtini)	Kitos einamosios išlaidos
D.3	Subsidijos (mokėtinos)	Subsidijos
D.41	Palūkanos	Palūkanos
D.4	Nuosavybės pajamos (išskyrus D.41)	Kitos einamosios išlaidos
D.5	Einamieji pajamų mokesčiai	Kitos einamosios išlaidos
D.62	Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra	Socialinės išmokos, išskyrus pervedimus natūra
D.632	Socialiniai pervedimai natūra per rinkos gamintojus	Socialiniai pervedimai natūra per rinkos gamintojus
D.7	Kiti einamieji pervedimai	Kitos einamosios išlaidos
D.8	Koregavimas dėl pensinių įsipareigojimų / teisių pokyčių	Kitos einamosios išlaidos
P.31	Individualaus vartojimo išlaidos rinkos produkcijai	Socialiniai pervedimai natūra per rinkos gamintojus

	Panaudojimas ir kapitalo sandoriai pagal ESS	Išlaidos pagal ESS VSFS
P.31	Individualaus vartojimo išlaidos ne rinkos produkcijai	Į išlaidas (iš viso) neįtraukiama
P.32	Kolektyvinio vartojimo išlaidos	Į išlaidas (iš viso) neįtraukiama
P.5	Bendrojo kapitalo formavimas	Kapitalo išlaidos
NP	Nesukurto turto įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus	Kapitalo išlaidos
D.92p	Investicinės dotacijos (mokėtinos)	Kapitalo išlaidos
D.99p	Kiti kapitalo pervedimai (mokėtini)	Kapitalo išlaidos

ESS pagrindinėje sistemoje grynasis skolinimas / grynasis skolinimasis (B.9) yra kapitalo sąskaitos balansuojamasis straipsnis. Pagal ESS VSFS valdžios sektoriaus balansuojamasis straipsnis tapatus grynam skolinimui / grynam skolinimui (B.9). Toliau paaiškina, kodėl:

ESS pagrindinė sistema

Pirmoji sąskaita – gamybos, todėl pirmasis ESS institucinio sektoriaus išteklius yra jo produkcija. Kadangi didžioji valdžios sektoriaus teikiamų paslaugų dalis parduodama ekonomiškai nereikšmingomis kainomis ir yra ne rinkos paslaugos, valdžios sektoriaus produkcija paprastai įvertinama gamybos sąnaudų suma.

Remiantis panašiu principu, galutinio kolektyvinio vartojimo išlaidos, kurias sudaro valdžios sektoriaus visuomenei teikiamos bendrosios paslaugos, gynybos, saugumo ir viešosios tvarkos paslaugos, įvertinamos kaip gamybos sąnaudų suma. Taip pat pagal susitarimą kolektyvinio vartojimo išlaidos (P.32) yra lygios valdžios sektoriaus faktiniam galutiniam vartojimui (P.4).

Namų ūkių galutinio individualaus vartojimo išlaidos valdžios sektoriaus ne rinkos pagrindu tiesiogiai teikiama paslaugoms taip pat vertinamos pagal jo gamybos sąnaudas.

Todėl į ESS valdžios sektoriaus sąskaitas įrašomi šie du sąlyginiai srautai:

- 1) išteklių pusėje į gamybos sąskaitą įrašoma ne rinkos produkcija, kita (P.132);
- 2) panaudojimo pusėje įrašomas faktinis galutinis vartojimas (P.4) ir socialiniai pervedimai natūra (ne rinkos gamyba) (D.631). Pastarieji įrašomi į pajamų natūra perskirstymo sąskaitą ir koreguotų disponuojamųjų pajamų panaudojimo sąskaitą.

Kiekvienas sąlyginis srautas yra lygus faktinių srautų sumai – gamybos sąnaudoms. Šių dviejų rūšių sąlyginiai srautai (išteklių ir panaudojimo pusėse) ESS sąskaitų sekoje išsilygina.

ESS valdžios sektoriaus finansų statistika

ESS VSFS vartojamos tokios pat pagrindinės kategorijos, tačiau daugiausia remiamasi faktiniais piniginiiais srautais, kad būtų galima gauti valdžios sektoriaus pajamas (iš viso) ir išlaidas (iš viso). Atsižvelgiama tik į kai kuriuos sąlyginius srautus: sąlygines socialines įmokas ir kapitalo pervedimus natūra.

Norint gauti pajamas (iš viso), iš išteklių pusės pašalinama ne rinkos produkcija (P.132); norint gauti išlaidas (iš viso) iš panaudojimo skilties pašalinamas faktinis galutinis vartojimas (P.4 = P.32) ir socialiniai pervedimai natūra (ne rinkos gamyba) (D.631) – taip gaunamas tas pats balansuojamasis straipsnis: grynasis skolinimas / grynasis skolinimasis (B.9).

Pagal VSFS vieninteliai socialiniai pervedimai natūra, į kuriuos atsižvelgiama valdžios sektoriaus agreguotose išlaidose (iš viso) – namų ūkiams skirti socialiniai pervedimai natūra per rinkos gamintojus (D.632), nes pagal juos valdžios sektoriaus vienetai atlieka faktinius mokėjimus. Be to, šiuos sandorius reikia pridėti prie gamybos sąnaudų (lygių ne rinkos produkcijai, kita (P.132)) sumos, kad būtų galima gauti valdžios sektoriaus galutinio vartojimo išlaidas.

$$P.3 = P.132 + D.632$$

Kitos pajamos

- 20.85. Kitas einamasis pajamas sudaro nuosavybės pajamos (D.4), kitos subsidijos gamybai (D.39) ir kiti einamieji pervedimai (D.7).
- 20.86. Nuosavybės pajamas sudaro palūkanos (D.41), bendrovių paskirstomosios pajamos (dividendai ir mokėjimai iš kvazibendrovių pajamų) (D.42) ir, mažesne dalimi, tiesioginių valdžios sektoriaus užsienio investicijų reinvesticijos (D.43), kitos investicijų pajamos (D.44) ir renta (D.45).
- 20.87. Į kitus einamuosius pervedimus (D.7) daugiausia įtraukiami valdžios sektoriaus vidaus pervedimai. Jie turi būti konsoliduojami rengiant viso sektoriaus sąskaitas.
- 20.88. Kitas kapitalo pajamas sudaro investicinės dotacijos (D.92) ir kiti kapitalo pervedimai (D.99), gauti iš kitų vienetų, dažniausiai – kitų valdžios sektoriaus vienetų (nors pateikiant konsoliduotą statistiką jų dydis gali atrodyti mažesnis) ir ES institucijų, tačiau nebūtinai – tai gali būti ir įvairūs kiti sandorius vykdančios vienetai, pvz., pareikalavus panaudoti garantiją debitoriaus grąžinamąjį mokėjimą atliekantys vienetai.
- 20.89. Dotacijos, kartais pagal kitas statistines sistemas apibrėžiamos kaip vieno valdžios sektoriaus vieneto iš kito valdžios sektoriaus vieneto ar tarptautinės organizacijos gauti pervedimai, išskyrus subsidijas, nėra ESS kategorija. Jų suma turėtų būti lygi šių pervedamųjų pajamų sumai: $D.73 + D.74 + D.92$, kai kuriais atvejais kartu su $D.75 + D.99$.
- 20.90. Iš subsidijų valdžios sektoriaus vienetai gauna tik kitas subsidijas gamybai. Jei valdžios sektoriaus gamybos vienetas gauna subsidijas produktams, į jas atsižvelgiama nustatant produkcijos ir pardavimo vertę bazinėmis kainomis.

Išlaidos

- 20.91. Išlaidų sandoriu vadinamas sandoris, kuriuo neigiamai veikiamas grynasis skolinimas (+) / grynasis skolinimasis (–). Visas išlaidas sudaro einamosios ir kapitalo išlaidos. Einamosioms išlaidoms priskiriamos su gamyba susijusios išlaidos (atlygis darbuotojams ir tarpinis vartojimas), mokėtinos nuosavybės pajamos (daugiausia – palūkanos) ir pervedamieji mokėjimai (pvz., socialinės išmokos, einamosios dotacijos kitiems valdžios sektoriams ir įvairūs kiti einamieji pervedimai).
- 20.92. Visos ataskaitinio laikotarpio valdžios sektoriaus išlaidos apskaičiuojamos pagal šią lygtį, sudedant visus mokėtinus sandorius:

Išlaidos (iš viso)	=	tarpinis vartojimas	P.2
	+	atlygis darbuotojams	D.1
	+	palūkanos	D.41
	+	socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra	D.62
	+	socialiniai pervedimai natūra per rinkos gamintojus	D.632
	+	subsidijos	D.3
	+	kitos einamosios išlaidos	$D.29 + (D.4 - D.41) + D.5 + D.7 + D.8$
	+	kapitalo išlaidos	$P.5 + NP + D.92 + D.99$

Atlygis darbuotojams ir tarpinis vartojimas

- 20.93. Atlygis darbuotojams ir tarpinis vartojimas yra valdžios sektoriaus vienetų gamybos sąnaudos.
- 20.94. Atlygiui darbuotojams (D.1) priskiriamas sumokėtas darbo užmokestis (D.11) ir darbdavio socialinės įmokos (D.12), įskaitant sąlygines socialines įmokas, ESS pateikiamas kaip namų ūkių panaudojimas ir valdžios sektoriaus ištekliai (todėl jų negalima konsoliduoti). Atlygis darbuotojams į sąskaitas įrašomos kaupiamuoju principu tuo metu, kai atliekamas darbas, o ne tuo metu, kai atlyginimas tampa mokėtinas ar sumokėtas. Darbo užmokesčiui priskiriamos premijos ir kitos vienkartinės išmokos (delspinigiai arba atnaujinus darbo sutartį mokėtinos išmokos), o nustatyti jų įrašymo į sąskaitas laiką gali būti sudėtinga – jei darbo santykiai ilgalaikiai, dažnai tokios išmokos įrašomos ne tuo laikotarpiu, už kurį nominaliai mokama premija, o tuo metu, kai ji nustatoma.

- 20.95. Tarpiniam vartojimui (P.2) priskiriamos prekės ir paslaugos, suvartotos per ataskaitinį laikotarpį gamybos proceso metu. Tuo ši sąvoka skiriasi nuo pirkimo ir kito galimo įsigijimo – bet koks įsigijimas prieš suvartojimą įrašomas į atsargas. Prekes ir paslaugas taip pat gali įsigyti valdžios sektoriaus rinkos ir ne rinkos įmonės.
- 20.96. Iš esmės tarpinio vartojimo įrašymo į sąskaitas laiko nustatymo principas yra aiškus – tarpinis vartojimas įrašomas tuo metu, kai produktas sunaudojamas gamybai. Pirkimo ir kitų rūšių įsigijimo įrašymo į sąskaitas laikas iš esmės yra pristatymo laikas, nors gali būti atveju, kai pristatymo laiką gali būti sudėtinga nustatyti.

Socialinių išmokų išlaidos

- 20.97. Socialinių išmokų išlaidas sudaro socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra (D.62), kuriuos paeiliui daugiausia sudaro mokėjimai pinigais, ir socialiniai pervedimai natūra namų ūkiams per rinkos gamintojus (D.632). Socialiniai pervedimai natūra per rinkos gamintojus yra valdžios sektoriaus išlaidos finansuojant rinkos gamintojų namų ūkiams tiekiamas prekes ir teikiamas paslaugas. Tipiniai pavyzdžiai yra sveikatos apsaugos sritis ir gydytojų bei vaistinininkų tiekiamos prekės ir teikiamos paslaugos, kurias valdžios sektoriaus vienetai finansuoja per socialinės apsaugos sistemas ar socialinės paramos programas.
- 20.98. Į socialinių išmokų išlaidas neįtraukiami socialiniai pervedimai natūra, namų ūkiams teikiami valdžios sektoriaus ne rinkos gamintojų. Valdžios sektoriaus produktai dažnai yra paslaugos ir prekės, platinamos nemokamai arba ekonomiškai nereikšmingomis kainomis. Siekiant išvengti kartojimo, į valdžios sektoriaus finansų statistiką atitinkamos šių prekių ir paslaugų gamybos sąnaudos įrašomos tik vieną kartą kaip išlaidos – tarpinis vartojimas, atlygis darbuotojams, kiti gamybos mokesčiai, ir vieną kartą kaip pajamos – kitos subsidijos gamybai. ESS sąskaitų sekoje šios sąnaudos balansuojamos išteklių, priskiriamais ne rinkos produkcijai, ir vėl įrašomos kaip panaudojimas (paskirstymui socialinių pervedimų natūra pavidalu) galutinio vartojimo išlaidų (P.3) kategorijoje. Analizės reikmėms gali būti svarbu nustatyti platesnį socialinių pervedimų agreguotą rodiklį, į kurį būtų įtrauktos socialinės išmokos pinigais (D.62) pridėjus socialinius pervedimus natūra (D.63).
- 20.99. Pagal ESS net jei pensijų išmokos valstybės tarnautojams laikomos valdžios sektoriaus įsipareigojimo panaikiniu (žr. skirsnį „Valdžios sektoriaus sąskaitų rengimo ypatumai“), jos taip pat įrašomos kaip einamųjų išlaidų mokėjimas, o susijusios įmokos įrašomos kaip pajamos. Vis dėlto, jei sistema kaupiamoji, šios įmokos ir išmokos yra finansavimas, todėl išlaidos koreguojamos dėl pensijų įsipareigojimų / teisių pokyčio (D.8): koregavimas lygus socialinėms įmokoms, gautoms kaip pensijų išmokos ar kitos pensininkams mokamos išmokos, atėmus socialines pensijų išmokas ar kitas pensininkams mokamas išmokas pagal sistemas, kurių įsipareigojimai laikomi skola.

Palūkanos

- 20.100. Palūkanų išlaidoms priskiriami mokėjimai už įsipareigojimų prisiėmimą, būtent paskolas, vekselius, lakštus ir obligacijas, tačiau taip pat už įsipareigojimus dėl indėlių ar kitas priemones, kurios yra valdžios sektoriaus įsipareigojimai. Palūkanos į sąskaitas įrašomos kaupiamuoju principu (žr. skirsnį „Valdžios sektoriaus sąskaitų rengimo ypatumai“).
- 20.101. ESS pagrįstoje valdžios sektoriaus finansų statistikoje palūkanų išlaidos koreguojamos dėl NAFTA. Finansų įstaigoms už paskolas ir indėlius mokamos palūkanos skirstomos į paslaugų dedamąją, įrašomą kaip tarpinis vartojimas, ir nuosavybės pajamų dedamąją, įrašomą kaip sumokėtos palūkanos. Taip pat koreguojamos valdžios sektoriaus palūkanų pajamos, sumokėtos finansų įstaigų už indėlius ar paskolas.

Kitos einamosios išlaidos

- 20.102. Kitas einamasis išlaidas sudaro kiti gamybos mokesčiai (D.29), nuosavybės pajamos, išskyrus palūkanas (D.4–D.41), einamieji pajamų, turto ir kt. mokesčiai (D.5), kiti einamieji pervedimai (D.7) ir koregavimas dėl pensinių įsipareigojimų / teisių pokyčio (D.8).
- 20.103. Valdžios sektoriaus vienetų sumokėti kiti gamybos mokesčiai įrašomi kaip valdžios sektoriaus išlaidos, o mokesčiai produktams nepateikiami atskirai kaip valdžios sektoriaus išlaidos. Taip yra todėl, kad, viena vertus, tokie mokesčiai nėra valdžios sektoriaus rinkos gamintojų, kurių produkcijos vertė nustatoma bazinėmis kainomis, ištekliai, todėl nepateikiami prie jų panaudojimo, kita vertus, mokesčiai produktams, naudojamiems valdžios sektoriaus tarpiniam vartojimui, įrašomi nustatant jo vertę pirkėjų kainomis.

Kapitalo išlaidos

- 20.104. Kapitalo išlaidas sudaro kapitalo pervedimai investicinių dotacijų (D.92) ir kitų kapitalo pervedimų (D.99) forma ir investicinės išlaidos: pagrindinio kapitalo formavimas (P.5, sudarytas iš bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo – P.51g, pridėjus atsargų pokyčius – P.52, ir vertybių įsigijimas atėmus pardavimus / perleidimus – P.53) ir nesukurto nefinansinio turto įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus (NP). Nefinansinio turto, pvz., pastatų, pardavimai / perleidimai įrašomi ne kaip pajamos, bet kaip neigiamos vertės kapitalo išlaidos, dėl kurių grynojo skolinimo / grynojo skolinimosi (B.9) vertė tampa labiau teigiama.

Ryšys su valdžios sektoriaus galutinio vartojimo išlaidomis (P.3)

- 20.105. Fiskalinės ir kitos makroekonominės statistikos vartotojams svarbu nustatyti valdžios sektoriaus visų išlaidų ir jų dedamųjų ryšį su valdžios sektoriaus galutinio vartojimo išlaidomis (P.3).
- 20.106. Valdžios sektoriaus galutinio vartojimo išlaidos yra lygios jų visai produkcijai (P.1), pridėjus išlaidas namų ūkiams per rinkos gamintojus teikiamiems produktams (t. y. socialinių pervedimų natūra išlaidas D.632), atėmus prekių ir paslaugų pardavimą (P.11 + P.12 + P.131).
- 20.107. Valdžios sektoriaus produkcija – rinkos produkcija, kapitalo formavimas savo sąskaita ir ne rinkos produkcija – lygi gamybos sąnaudų (atlygis darbuotojams, tarpinis vartojimas, pagrindinio kapitalo naudojimas ir gamybos mokesčiai grynąja verte atėmus gautas gamybos subsidijas) sumai pridėjus valdžios sektoriaus rinkos įmonių grynąjį likutinį perteklių (B.2n).
- 20.108. Toliau nurodoma, kaip skaičiuojamos galutinio vartojimo išlaidos, naudojant tam tikrus valdžios sektoriaus išlaidų ir pajamų straipsnius ir grynąjį likutinį perteklių (B.2n):

	Atlygis darbuotojams (D.1)
<i>pridėjus</i>	Tarpinis vartojimas (P.2)
<i>pridėjus</i>	Pagrindinio kapitalo vartojimas (P.51c1)
<i>pridėjus</i>	Kiti gamybos mokesčiai, mokėtini (D.29 U)
<i>atėmus</i>	Kitos subsidijos gamybai, gautinos (D.39 R)
<i>pridėjus</i>	Grynasis likutinis perteklius (B.2n)
<i>lygu</i>	Produkcija (P.1)

ir

	Produkcija
<i>atėmus</i>	Prekių ir paslaugų pardavimas (P.11 + P.12 + P.131)
<i>pridėjus</i>	Socialiniai pervedimai natūra per rinkos gamintojus (D.632)
<i>lygu</i>	Galutinio vartojimo išlaidos (P.3)

Valdžios sektoriaus išlaidos pagal funkcijas (COFOG)

- 20.109. Valdžios sektoriaus finansų statistikoje išlaidų sandoriai klasifikuojami pagal Valstybės funkcijų klasifikatorių (COFOG) – svarbią valdžios sektoriaus išlaidų analizės priemonę, ypač naudingą lyginant duomenis tarptautiniu mastu. Pagal šį klasifikatorių nustatoma išlaidų sandorio paskirtis. Tokia paskirtis skiriasi nuo valdžios sektorių administracinės struktūros, pvz., už sveikatos paslaugas atsakingas administracinis vienetas gali vykdyti švietimo veiklą, pvz., mokyti medicinos darbuotojus. Valdžios sektoriaus sandorių duomenis reikia pateikti kryžmiškai – pagal ekonominį pobūdį (įprasta ESS klasifikacija) ir pagal funkcijas.
- 20.110. Pagal COFOG klasifikatorių valdžios sektoriaus išlaidos apibūdinamos remiantis dešimčia toliau nurodytų pagrindinių funkcijų ir dviem papildomais išsamiau suskirstytais lygmenimis (šiam tekste nepateikti). Pavyzdžiui, antrojo lygmens reikia teikiant informaciją apie išlaidas moksliniams tyrimams ir technologinei plėtrai ir valdžios sektoriaus išlaidas socialinės apsaugos rizikai ir socialinės apsaugos poreikiams.
- 20.111. COFOG klasifikatorius atitinka valdžios sektoriaus teikiamų kolektyvinių ne rinkos paslaugų ir individualių ne rinkos paslaugų atskirimą – pirmosios šešios funkcijos atitinka kolektyvines paslaugas ir kai kurias kitų paslaugų dalis. Taip galima apskaičiuoti valdžios sektoriaus galutinio kolektyvinio vartojimo išlaidas. Visų išlaidų agreguotas rodiklis ir išlaidų sandoriai, suskirstyti pagal funkcijas, atitinka ESS valdžios sektoriaus finansų statistikos rodiklius ir sandorius. Todėl neįtraukiami socialiniai pervedimai natūra (ne rinkos gamyba) (D.631), jau įtraukti į valdžios sektoriaus gamybos sąnaudas.

20.1 lentelė. Dešimt valdžios sektoriaus funkcijų pagal COFOG

Kodas	Funkcija	Paslaugos pobūdis
01	Bendrosios paslaugos visuomenei	Kolektyvinis vartojimas
02	Gynyba	Kolektyvinis vartojimas
03	Viešoji tvarka ir saugumas	Kolektyvinis vartojimas
04	Ekonomikos reikalai	Kolektyvinis vartojimas
05	Aplinkos apsauga	Kolektyvinis vartojimas
06	Būstas ir komunaliniai patogumai	Kolektyvinis vartojimas
07	Sveikata	Daugiausia individuali
08	Poilsis, kultūra ir religija	Daugiausia kolektyvinė
09	Švietimas	Daugiausia individuali
10	Socialinė apsauga	Daugiausia individuali

Balansuojamieji straipsniai**Grynasis skolinimas / grynasis skolinimasis (B.9)**

- 20.112. Valdžios sektoriaus grynasis skolinimas (+) / grynasis skolinimasis (-) (B.9) yra skirtumas tarp visų pajamų ir visų išlaidų. ESS sąskaitose jis lygus kapitalo sąskaitos (B.9N) balansuojamajam straipsniui. Jis atitinka valdžios sektoriaus skolinti turimą sumą arba sumą, kurią valdžios sektorius turi skolintis savo nefinansinėms operacijoms finansuoti.
- 20.113. Grynasis skolinimas (+) / grynasis skolinimasis (-) taip pat yra finansinės sąskaitos (pagrindinėje sistemoje – B.9F) balansuojamasis straipsnis. Iš principo tai tas pats, kas ir kapitalo sąskaitos balansuojamasis straipsnis, tačiau praktiškai gali atsirasti statistinių paklaidų.
- 20.114. Iš esmės grynasis skolinimas / grynasis skolinimasis yra supaprastintas terminas. Jei kintamasis yra teigiamos vertės (t. y. juo nurodoma galimybė finansuoti), jis turėtų būti vadinamas grynuoju skolinimu (+), jei neigiamos (t. y. juo nurodomas poreikis skolintis), jis turėtų būti vadinamas grynuoju skolinimusi (-).

Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų (B.101)

- 20.115. Visų ataskaitinių laikotarpiu grynajai vertei įtakos turinčių sandorių skirtumas yra balansuojamasis straipsnis Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų (B.101).
- 20.116. Pagal grynosios vertės pokyčius dėl taupymo ir kapitalo pervedimų patogu nagrinėti valdžios sektoriaus sąskaitas ir politiką, nes jie atitinka valdžios sektoriaus einamosiomis operacijomis gautus ar sunaudotus išteklius.
- 20.117. Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų lygūs grynajam skolinimui / grynajam skolinimuisi, pridėjus grynąjį nefinansinio turto išsigijimą (P.5 + NP) ir atėmus pagrindinio kapitalo vartojimą (P.51c1).

	Grynasis taupymas pridėjus kapitalo pervedimus (B.101)
<i>atėmus</i>	Nefinansinio turto išsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus (P.5 + NP)
<i>pridėjus</i>	Pagrindinio kapitalo vartojimas (P.51c1)
<i>lygu</i>	Grynasis skolinimas / grynasis skolinimasis (B.9)
<i>lygu</i>	Finansinio turto, atėmus išpareigojimus, sandoriai (finansavimas)

Finansavimas

- 20.118. Pagal VSFS į valdžios sektoriaus finansų sąskaitą finansinio turto ir išpareigojimų sandoriai įrašomi kaip apibūdinta 5 skyriuje.

Turto sandoriai

- 20.119. Pinigų ir indėlių sandoriai (F.2) daugiausia atitinka valdžios sektoriaus indėlių operacijas bankuose, dažniausiai – centriniuose, kurios gali labai svyruoti priklausomai nuo laikotarpio ir ypač nuo išdo operacijų. Kiti valdžios sektoriaus vienetai, pvz., vietos valdžia ir socialinės apsaugos fondai, taip pat turi didelius indėlius bankų sąskaitose.
- 20.120. Skolos vertybinių popierių sandoriai (F.3) daugiausia atitinka bankų, ne finansų bendrovių arba nerezidentų, įskaitant užsienio valstybių valdžios sektorius, išleistų vekselių, laktų ar obligacijų grynąjį įsigijimą; įsigijimą dažniausiai vykdo daug turto turintys socialinės apsaugos fondai ar kiti rezervų fondai. Pateikiant nekonsoliduotus duomenis šiai kategorijai priskiriamos ir valdžios sektoriaus įsigytos kitų valdžios sektoriaus vienetų rezidentų išleistos obligacijos, tačiau konsoliduotoje versijoje jie iš šios kategorijos pašalinami ir įrašomi į skolos išpirkimą.
- 20.121. Paskolų sandoriams (F.4), be paskolų kitiems valdžios sektoriaus vienetams, priskiriamas skolinimas užsienio valstybių valdžios sektoriams, viešosioms bendrovėms ir studentams. Be to, į šią kategoriją taip pat įrašomi paskolų anuliuojimai (atitiktiniai įrašai įrašomi į kapitalo pervedimo išlaidas). Valdžios sektoriaus paskolos, kurios greičiausiai nebus grąžintos, įrašomos į ESS kaip kapitalo pervedimai ir šioje kategorijoje nepateikiamos.
- 20.122. Nuosavybės priemonių ir investicinių fondų akcijų sandoriai (F.5) atitinka valdžios sektoriaus vienetų įsigyjamų bendrovių nuosavybės priemonių sandorius, atėmus pardavimus / perleidimus. Jie taip pat gali atitikti nuosavybės priemonių injekcijas į viešąsias bendroves ar portfelines investicijas, privatizavimo pajamas ar perteklinius dividendus (angl. *super-dividends*). Šiai kategorijai priskiriami:
- nuosavybės priemonių injekcijos (paprastai pinigais) konkrečioms viešosioms bendrovėms, kai valdžios sektorius veikia kaip investuotojas, tikėdamasis investuotų lėšų grąžos. Nacionalinėse sąskaitose tokios injekcijos valdžios sektoriaus išlaidomis nelaikomos;
 - portfelinės investicijos, valdžios sektoriaus vienetams, pvz., daug turto turintiems socialinės apsaugos fondams, rinkoje perkant kotiruojamas akcijas, arba kitos portfelinių investicijų operacijos;
 - grynosios investicijos į savitarpio fondus (alternatyvias investavimo priemones). Būtent joms, o ne pinigams ir indėliams, priskiriamos investicijos į pinigų rinkos investicinius fondus, nors šios investicijos artimos bankų indėliams;
 - specialių privatizavimo agentūrų vykdomas privatizavimas, nes šie vienetai priskiriami valdžios sektoriui;
 - viešųjų bendrovių savininkams paskirstomos sumos, viršijančios jų veiklos pelną atėmus vertės padidėjimą / sumažėjimą, įrašomos ne kaip valdžios sektoriaus pajamos, o kaip finansiniai sandoriai – nuosavybės priemonių išėmimai, nes jie panašesni į įmonės dalinį likvidavimą.
- 20.123. Kitų gautinų sumų sandoriai (F.8) atitinka ESS taikomo kaupiamojo principo poveikį, kai sandoriai įrašomi ne atlikus mokėjimą, o atsiradus įsipareigojimui mokėti, nepaisant to, kad daugelyje šalių viešosios sąskaitos ar biudžeto įrašai ilgą laiką buvo grindžiami pinigais. Poveikis valdžios sektoriaus finansavimo reikmėms nėra tiesioginis deficito rezultatas, nes valdžios sektoriaus pajamos gali būti paverstos pinigais, arba išlaidos gali būti padengtos kitu ataskaitiniu laikotarpiu, nebūtinai tuo, kai įvyko pats ekonominis sandoris. Kitoms gautinoms sumoms priskiriami gautini mokesčiai ir socialinės įmokos, taip pat su ES sandoriais susijusios sumos (ES vardu valdžios sektoriaus sumokėtos, bet ES dar nekompensuotos sumos), prekybos kreditai ar išankstiniai išlaidų mokėjimai, pvz., karinei įrangai arba, retais atvejais, vienu mėnesiu anksčiau sumokėtas darbo užmokestis ar išmokos ir kt. Iš esmės tas turtas yra trumpalaikio pobūdžio ir visada išnyksta po tam tikro laiko, tačiau vidutiniškas valdžios sektoriaus srautas per tam tikrą laikotarpį paprastai būna didesnis nei nulis, nes gautinų sumų likutis dažnai didėja kartu su likusia ekonomikos dalimi.
- 20.124. Daugelyje šalių piniginių auksą ir SST valdo centrinis bankas. Jei juos valdo valdžios sektorius, jie įrašomi į valdžios sektoriaus finansinę sąskaitą.
- 20.125. Finansiniai sandoriai į sistemą įrašomi pagal sandorių vertę, t. y. nacionaline valiuta išreikštą vertę, kuria buvo sukurtas, likviduotas, iškeistas ar priimtas finansinis turtas ir (arba) įsipareigojimai tarp institucinių vienetų, remiantis tik komerciniais sumetimais.

- 20.126. Sandorio vertė yra susijusi su konkrečiu finansiniu sandoriu ir jo atitiktiniu sandoriu. Iš esmės sandorio vertė galima atskirti nuo vertės, pagrįstos rinkoje kotiruojama kaina, tikrąja rinkos kaina ar bet kokia kita kaina, skirta bendroms panašių arba beveik tapačių finansinio turto ir (arba) išsipareigojimų klasėms kainoms apibūdinti. Į finansines sąskaitas įrašytinos antrinėje rinkoje parduotos paskolos vertė laikoma ne nominalioji vertė, o vertė, už kurią paskola buvo parduota; suderinimas su balansu vykdomas įrašu kitų turto pokyčių sąskaitose.
- 20.127. Vis dėlto, jei finansinio sandorio atitiktinis sandoris yra, pvz., pervedimas, taigi finansinis sandoris vykdomas ne vien grynai komerciniais sumetimais, sandorio vertė sutampa su susijusių finansinio turto ir (arba) išsipareigojimų esama rinkos vertė. Todėl valdžios sektoriaus nominalioji vertė, ne tikrąja ar nurašytąja vertė, įsigyta paskola į finansines sąskaitas įrašoma dviem įrašais: kaip paskola tikrąja vertė ir kaip kapitalo pervedimas, nurodant, kad valdžios sektorius pervedė dalį turto.
- 20.128. Į sandorio vertę neįtraukiami mokėjimai už paslaugas, rinkliavos, komisiniai ir panašūs mokėjimai už vykdant sandorius suteiktas paslaugas; tokie mokėjimai turi būti priskiriami mokėjimams už paslaugas. Finansinių sandorių mokesčiai taip pat neįtraukiami ir laikomi paslaugų mokesčiais mokesčių produktams kategorijoje. Jei finansinis sandoris susijęs su naujais išsipareigojimais, sandorio vertė lygi prisiimto išsipareigojimo sumai atėmus bet kokias iš anksto sumokėtas palūkanas. Panašiai yra, kai išsipareigojimas panaikinamas – tiek kreditoriaus, tiek debitoriaus atžvilgiu sandorio vertė turi atitikti sumažėjusius išsipareigojimus.

Isipareigojimų sandoriai

- 20.129. Išsipareigojimų sandoriai įrašomi pagal vertę, kuria išsipareigojimai nustatyti arba išpirkti. Ši vertė gali skirtis nuo nominaliosios. Išsipareigojimų sandoris turi poveikio sukauptoms palūkanoms.
- 20.130. Vieneto išsipareigojimo atpirkimas įrašomas ne kaip turto įsigijimas, o kaip išsipareigojimų išpirkimas. Panašiai, jei subsektoriaus ar sektoriaus lygmeniu valdžios sektoriaus vienetas įsigyja kito to paties subsektoriaus vieneto išsipareigojimą, šis sandoris bus pateiktas konsoliduotuose duomenyse kaip to subsektoriaus išsipareigojimo išpirkimas.
- 20.131. Pagal finansinės nuomos ir viešojo ir privačiojo sektorių partnerystės (VPSP) sutartis, kuriomis remiantis turtas yra valdžios sektoriaus balanse, nustatoma nuomininko ar nuomotojo skola. Mokėjimai pagal šias nuomos ar VPSP sutartis laikomi ne išlaidomis pagal visas sumas, o skolos aptarnavimu – paskolos ir palūkanų išlaidų išpirkimu.
- 20.132. Ilgalaikių prekybos kreditų ar susitarimų dėl gautinų / mokėtinų sumų pavidalo finansavimas turi būti priskiriamas paskoloms, nes jis yra susijęs su ilgalaikio finansavimo teikimu besiskolinančiajai šaliai, kuris skiriasi nuo išdo priemonių, pardavėjų dažnai naudojamų teikiant pirkėjams trumpalaikius prekybos kreditus. Labai pailginama išsipareigojimo mokėti terminą, skolinančioji šalis prisiima finansinį vaidmenį, kuris skiriasi nuo jo kitos gamybos veiklos.
- 20.133. Vienkartinės sumos, kuriomis apsieikiama sudarant ne rinkos apsieikimo sandorius, priskiriamos paskoloms (AF.4), jei vienkartinę sumą gauna valdžios sektorius. Ne rinkos apsieikimo sandoriai balanse skirstomi į paskolas dedamąją ir įprastą pradinę apsieikimo sandorio dedamąją.
- 20.134. Panašiai kaip gautinų sumų atveju, kitų mokėtinų sumų sandoriai atitinka kaupiamojo principo poveikį laiko atžvilgiu, tačiau šįkart – išsipareigojimams: kai išlaidos patiriamos, bet dar nesumokėtos, arba kai mokėjimai atliekami iš anksto, prieš įrašant į sąskaitas pajamas. Be trumpalaikių prekybos kreditų mokėtinoms sumoms priskiriamos iš ES jau gautos, tačiau valdžios sektoriaus galutiniam gavėjams dar nesumokėtos sumos, išankstiniai mokesčių mokėjimai arba dar nesumokėti grąžintini mokesčiai.

Kiti ekonominiai srautai

- 20.135. ESS VSFS kitų turto apimties pokyčių sąskaita ir perkainojimo sąskaita visiškai atitinka 6 skyriuje apibūdintas sąskaitas. Visi turto ir išsipareigojimų pokyčiai, atsirandantys dėl įvykių, išskyrus ekonominius sandorius, įrašomi į vieną iš šių sąskaitų.

Perkainojimo sąskaita

- 20.136. Perkainojimai yra apibūdinti 6 skyriuje. Papildoma naudinga informacija, pvz., papildomi straipsniai, kaip antai valdžios sektoriaus vienetų turimų viešųjų bendrovių nuosavybės priemonių perkainojimai, tikriausiai bus ypač svarbūs ir sunkiai apskaičiuojami, nes greičiausiai jų nebus galima pagrįsti rinkos kainomis.

20.137. ESS balanso įrašai turėtų būti pateikiami rinkos verte (išskyrus kelias specifines priemones) ir dėl palūkanų normų pokyčių biržos indeksais likučių vertė ir institucinių vienetų grynoji vertė labai keičiasi. ESS tokie pokyčiai nelaikomi pajamomis, todėl jie nėra valdžios sektoriaus pajamos ar išlaidos ir neturi poveikio jo deficitui / pertekliui. Pokyčiai įrašomi į perkainojimo sąskaitą, todėl dėl nominaliojo vertės padidėjimo / sumažėjimo (B.103) pasikeičia grynoji vertė. Perkainojimai labai veikia valdžios sektoriaus grynosios finansinės vertės pokyčius per ataskaitinį laikotarpį. Pagrindinės grynąją finansinę vertę veikiančių perkainojimų priežastys, be užsienio valiuta išreikšto turto ir įsipareigojimų poveikio, yra šios:

- a) valdžios sektoriaus nekilnojamasis turtas;
- b) valdžios sektoriaus nuosavybės priemonės;
- c) vertybinių popierių įsipareigojimai.

20.138. Kai valdžios sektoriaus kapitalo injekcija į viešąją bendrovę laikoma kapitalo pervedimu, paprastai bus laikoma, kad valdžios sektoriaus dalies bendrovėje gavėjoje vertė padidėjo, ir tai bus įrašyta ne į finansinę, o į perkainojimo sąskaitą.

20.139. Kai suteikta paskola ar prekybos kreditas parduodami kitam instituciniam vienetui, skirtumas tarp išpirkimo kainos ir sandorio kainos įrašomas į pardavėjo ir pirkėjo perkainojimo sąskaitas sandorio metu.

Kitų turto apimties pokyčių sąskaita

20.140. Į kitų turto apimties pokyčių sąskaitas įrašomi srautai, kurie nepriskiriami nei ekonominiams sandoriams, nei perkainojimams. Pavyzdžiui, jose pateikiamas vienetų klasifikavimo pagal sektorius pokyčių poveikis.

20.141. Paskolų nurašymai, nesusiję su skolos anulavimu pagal tiesioginį ar netiesioginį dvišalį susitarimą, nėra sandoriai ir įrašomi į kitų turto apimties pokyčių sąskaitą, o grynasis skolinimas / grynasis skolinimasis lieka nepakitę.

Balansai

20.142. VSFS valdžios sektoriaus sąskaitose taikoma ta pati turto apibrėžtis kaip ir 7 skyriuje. ESS ir ESS pagrįstoje VSFS turtas ir įsipareigojimai klasifikuojami vienodai ir jų vertė taip pat nustatoma vienodai.

20.143. Įsipareigojimų sumą galima laikyti skolos likučiu. Tačiau vykdant fiskalinę priežiūrą taikoma valdžios sektoriaus skolos apibrėžtis skiriasi nuo ESS ir VSFS viso įsipareigojimų likučio tiek įtrauktų įsipareigojimų aprėpties, tiek vertės nustatymo atžvilgiu.

20.144. Kai kurių rūšių turtą turi tik valdžios sektorius: paveldo turtą, pvz., istorinius paminklus; infrastruktūros turtą, pvz., kelius ir ryšių infrastruktūrą; ir viešųjų bendrovių, neturinčių atitikmenų privačiame sektoriuje, nuosavybės priemonės.

20.145. Kalbant apie įsipareigojimus, su nuosavybės priemonėmis (AF.5) susiję valdžios sektoriaus vienetų įsipareigojimai paprastai į sąskaitas neįrašomi. Vis dėlto labiau agreguotu valdžios subsektorių lygmeniu su nuosavybės priemonėmis susiję įsipareigojimai gali būti pateikti, jei vienetai priskiriami valdžios sektoriui, patikrinus atitiktį rinkos ir ne rinkos kriterijams.

20.146. Grynoji vertė (B.90) yra balanso balansuojamasis straipsnis.

Grynoji vertė	=	Turtas (iš viso)
	atėmus	įsipareigojimai (iš viso)

20.147. Nuosavos lėšos yra grynosios vertės (B.90) ir išleistų nuosavybės priemonių (AF.5) suma. Todėl pagal ESS vienetų nuosavos lėšos yra turtas atėmus įsipareigojimus, išskyrus su nuosavybės priemonėmis susijusius įsipareigojimus, o grynoji vertė – turtas atėmus įsipareigojimus, įskaitant su nuosavybės priemonėmis susijusius įsipareigojimus. Pagal ESS grynoji vertė nėra tapati verslo apskaitoje taikomoms akcininkų nuosavybės priemonių ar grynosios vertės sąvokoms. Verslo apskaitoje grynoji vertė labiau panaši į ESS nuosavų išteklių sąvoką.

- 20.148. Jei valdžios sektoriaus grynosios vertės (B.90) nustatyti neįmanoma dėl trūkstamos informacijos nefinansinio turto likučiu nustatyti, pateikiama finansinė grynoji vertė (BF.90), nurodanti skirtumą tarp viso finansinio turto ir visų įsipareigojimų.
- 20.149. Pagal ESS balanso vertė nustatoma pagal rinkos vertę, išskyrus trijų konkrečių priemonių balanso vertę: pinigų ir indėlių (AF.2), paskolų (AF.4) ir kitų gautinų / mokėtinų sumų (AF.8). Tų trijų priemonių tiek į kreditorių, tiek į debitorių balansus įrašytos vertės atitinka pagrindines sumas, kurias pagal sutartis debitoriai privalo grąžinti kreditoriams, net jei paskola parduota taikant diskontą ar premiją, įskaitant sukauptas palūkanas.
- 20.150. Su vertybiniais popieriais susijusių įsipareigojimų vertė yra jų rinkos vertė. Nors debitorius yra įsipareigojęs tik dėl pagrindinės sumos vertės, rinkos vertė yra svarbi, nes debitorius privalo toliau mokėti tęstinius pinigų srautus, kurių esama vertė kinta priklausomai nuo rinkos pelningumo, ir rinkos vertė atitinka kainą, kurią valdžios sektorius turėtų sumokėti, jei atpirktų priemonę išgydamas ją rinkoje.
- 20.151. Sudarant balansą kotiruojamų nuosavybės priemonių vertė nustatoma pagal paskiausią kotiruojamą kainą. Nekotiruojamų nuosavybės priemonių vertė gali būti nustatoma lyginant santykius, pvz., panašios klasės kotiruojamų bendrovių buhalterine verte išreikštų nuosavų lėšų ir nuosavybės priemonių rinkos vertės santykį. Nekotiruojamų nuosavybės priemonių vertei nustatyti gali būti naudojami ir kiti metodai, pvz., bendrovės nuosavi ištekliai – tokiu atveju grynoji vertė būtų nulis. Šį metodą galima taikyti viešosioms bendrovėms, kurių veikla unikali, pvz., kai valdžios sektorius turi centrinių bankų nuosavybės priemonių. Vis dėlto nekoreguotų buhalterine verte išreikštų nuosavų išteklių naudoti nerekomenduojama, kaip ir išleistų nuosavybės priemonių nominaliosios vertės.

Konsolidavimas

- 20.152. Konsolidavimas – būdas pateikti vienetų grupės sąskaitas taip, tarsi jie būtų vienas vienetas (subjektas, sektorius arba subsektorius). Pagal jį panaikinami konsoliduojamų vienetų sandoriai, tarpusavio likučių pozicijos ir kiti susiję ekonominiai srautai.
- 20.153. Valdžios sektoriui ir jo subsektoriams konsolidavimas yra svarbus. Pavyzdžiui, bendrą valdžios sektoriaus operacijų poveikį visai ekonomikai arba valdžios sektoriaus operacijų tvarumą galima vertinti veiksmingiau, jei remiamasi konsoliduota statistika. Norint susieti valdžios sektoriaus agreguotus rodiklius su visa ekonomika, pvz., nustatant pajamų ar išlaidų ir BVP santykius, geriau panaikinti susijusius vidaus lėšų srautus ir įrašyti tik su kitais nacionaliniais ir likusio pasaulio sektoriais sudaromus sandorius. Tai ypač svarbu šių sandorių atvejais:
- a) nuosavybės pajamos, pvz., palūkanos;
 - b) einamieji ir kapitalo pervedimai;
 - c) finansinio turto ir įsipareigojimų sandoriai.
- 20.154. Konsolidavimas neturi poveikio balansuojamiesiems straipsniams, nes konsoliduoti straipsniai kiekvienoje sąskaitoje pateikiami simetriškai. Pavyzdžiui, centrinės valdžios dotacija vietos valdžios vienetui konsoliduojama panaikinant centrinės valdžios išlaidas ir vietos valdžios pajamas, o valdžios sektoriaus grynasis skolinimas / skolinimasis lieka nepakitę.
- 20.155. Iš esmės konsoliduojant panaikinami visi konsoliduojamų vienetų tarpusavio srautai, tačiau reikėtų atsižvelgti į kai kuriuos praktinius klausimus. Gamybos sąskaitos sandorių, pvz., prekių ir paslaugų pardavimo ir pirkimo, nederėtų arba neįmanoma konsoliduoti. Apie konsoliduojant išlaikomą išsamumo lygį reikėtų spręsti pagal konsoliduotų duomenų naudingumą politikos tikslais ir įvairių sandorių ar likučių lyginamąją svarbą.
- 20.156. Rengiant valdžios sektoriaus konsoliduotas sąskaitas pagal ESS konsoliduojami šie pagrindiniai sandoriai (išdėstyta pagal svarbą):
- a) einamieji ir kapitalo pervedimai, pvz., centrinės valdžios dotacijos žemesnės grandies valdžios sektoriaus institucijoms;
 - b) valdžios sektoriaus vidaus finansinio turto ir įsipareigojimų palūkanos;
 - c) finansinio turto ir įsipareigojimų sandoriai, kiti ekonominiai srautai ir likučiai, pvz., paskolos kitiems valdžios sektoriams ar socialinės apsaugos vienetų įsigyti valdžios sektoriaus vertybiniai popieriai.

- 20.157. Prekių ir paslaugų pirkimas ar pardavimas tarp valdžios sektoriaus vienetų ESS nekonsoliduojami. Jie nekonsoliduojami, nes sąskaitose pardavimas nurodomas ne remiantis pardavimu / perleidimu, o produkcija, todėl sunku nustatyti, kas yra atitiktinė šios produkcijos sandorio šalis. Be to, tarpinio vartojimo ir produkcijos vertė nustatoma pagal dvi skirtingas taisykles (bazines kainas ir pirkėjo kainas), todėl kyla papildomų sunkumų.
- 20.158. Vieno valdžios sektoriaus vieneto kitam sumokėti mokesčiai ar subsidijos nekonsoliduoti. Mokesčiai ar subsidijos produktams sistemoje negali būti konsoliduojami, nes pagal ESS nėra tų sandorių atitiktinės šalies (sektoriaus): susijusios sumos atskirai kaip (atitinkamai) išlaidos ir pajamos neišskiriamos – jos pridedamos prie tarpinio vartojimo ar pardavimo vertės arba iš jos atimamos.
- 20.159. Nefinansinio turto įsigijimas arba pardavimas / perleidimas, įskaitant valdžios sektorių tarpusavio žemės, pastatų ir įrangos sandorius, nekonsoliduojami, nes sąskaitoje jie ir taip pateikiami grynąja verte: kaip įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus. Šiuose straipsniuose nurodomos vienodos sumos ir nekonsoliduotose, ir konsoliduotose sąskaitose.
- 20.160. Tam tikro pobūdžio sandoriai, kurie vyksta tarp dviejų valdžios sektoriaus vienetų, niekada nekonsoliduojami, nes sistemoje jie perskirstomi kitiems vienetams. Pavyzdžiui, laikoma, kad darbdavio socialinės įmokos, mokamos socialinės apsaugos ar valdžios sektoriaus pensijų fondams, yra mokamos darbuotojui kaip dalis atlygio, o tada to darbuotojo mokamos fondui. Valdžios sektoriaus vienetų iš jų darbuotojų atlygio išskaičiuoti mokesčiai, pvz., iš išmokamo atlyginimo iš karto išskaitomi mokesčiai, mokėtini kitiems valdžios sektoriaus subsektoriams, laikomi darbuotojų tiesiogiai sumokėtais mokesčiais. Darbdavys (valdžios sektorius) šiuo atveju laikomas tik tarpine grandimi perduodant lėšas antrajam valdžios sektoriaus vienetui.
- 20.161. Konsoliduojant kyla praktinių sunkumų. Pavyzdžiui, kai vieno vieneto įrašuose nustatomas konsoliduotinas sandoris, manoma, kad atitiktinis sandoris bus nustatytas kitos sandorio šalies sąskaitose; tačiau jo gali ten nebūti, nes jis gali būti įrašytas į kitą laikotarpį, be to, jis gali būti kitos vertės arba priskirtas kitiems sandoriams, nes sąskaitų rengimo principai gali skirtis. Šie sunkumai apskritai būdingi ESS taikomam dvigubo dvejetainio įrašo principui, tačiau valdžios sektoriaus tarpusavio sandorių atveju jie gali būti dar ryškesni.

VALDŽIOS SEKTORIAUS SĄSKAITŲ RENGIMO YPATUMAI

- 20.162. Nacionalinių sąskaitų principai valdžios sektoriui taikomi taip pat kaip ir kitiems ekonomikos sektoriams. Vis dėlto dėl valdžios sektoriaus vienetų ekonominio veiklos pobūdžio arba praktinių sumetimų taip pat taikomos papildomos šiame skirsnyje pateiktos taisyklės.
- 20.163. Nacionalinių sąskaitų principai taip pat taikomi ir nustatant valdžios sektoriaus pajamas ir išlaidas. Tačiau šie principai, visų pirma kaupiamasis, taikomi atsižvelgiant į tai, kad valdžios sektoriaus kreditingumas ir likvidumo apribojimai visiškai skiriasi nuo kitų rodiklių. Jei į valdžios sektoriaus sąskaitas išlaidos įrašomos tada, kai jas patiria valdžios sektoriaus vienetas, nepriklausomai nuo mokėjimo vėlavimo, pajamos turėtų būti įrašomos į sąskaitas tik jei labai tikėtina ir pakankamai pagrįsta numatyti, kad atitinkami pinigų srautai faktiškai bus įvykdyti.
- 20.164. Klasifikuojant sandorį nacionalinėse sąskaitose neprivaloma laikytis to, kaip sandoris apibūdintas valdžios sektoriaus viešosiose sąskaitose arba bendrovės apskaitoje. Pavyzdžiui, didelis mokėjimas valdžios sektoriui iš bendrovės rezervų arba pardavus turtą viešosiose sąskaitose vadinamas dividendais, o nacionalinėse sąskaitose jis priskiriamas pertekliniams dividendams ir įrašomas kaip finansinis sandoris – nuosavybės priemonių išėmimas. Kai reali ekonominė padėtis skiriasi nuo teisinės formos, teikiant duomenis remiamasi esminiu apskaitos principu – nuoseklumo ir užtikrinimo, kad panašaus pobūdžio sandoriai turėtų panašų poveikį makroekonominėms sąskaitoms, nepriklausomai nuo teisinių susitarimų. Tai ypač svarbu kalbant apie su valdžios sektoriumi susijusius sandorius.

Mokestinės pajamos

Mokestinių pajamų pobūdis

- 20.165. Mokesčiai yra privalomieji neatlyginami institucinių vienetų mokėjimai (pinigais arba natūra) valdžios sektoriui arba viršvalstybinėms institucijoms, vykdančioms savo suverenius ar kitus įgaliojimus. Paprastai jie sudaro didžiąją valdžios sektoriaus pajamų dalį. Sistemoje mokesčiai laikomi sandoriais, nes jie yra bendru susitarimu pagrįsti vienetų santykiai. Mokesčiai vadinami neatlyginamais, nes valdžios sektorius atskiram mokančiam vienetui už mokėjimą niekaip neatlygina.

- 20.166. Vis dėlto yra atvejų, kai valdžios sektorius kaip nors atlygina atskiram vienetui už mokėjimą – tiesiogiai suteikia leidimą arba įgaliojimą. Tokiu atveju mokėjimas yra privalomo proceso, kuriuo užtikrinamas tinkamas nuosavybės teisės pripažinimas ir veiklos vykdymas laikantis įstatymų, dalis. Norint tokius mokėjimus priskirti mokesčiams arba valdžios sektoriaus paslaugos arba turto pardavimui, taikomos papildomos taisyklės. Tos taisyklės pateiktos 4 skyriuje.

Mokesčių kreditai

- 20.167. Mokesčio lengvata gali būti teikiama lengvatos, atleidimo ar atskaitos (iš apmokestinamosios vertės) pavidalu arba mokesčių kredito – tiesiogiai atimamo iš namų ūkio ar bendrovės (gavėjų) mokesstinės prievolės – pavidalu. Mokesčių kreditai gali būti mokėtini – mokesčinę prievolę viršijanti kredito dalis sumokama gavėjui. Kai kurie mokesčių kreditai nėra mokėtini – jie vadinami „išiekvojamaisiais“. Tie mokesčių kreditai ribojami pagal mokėtinų mokesčių dydį.
- 20.168. Mokesčių sistemoje numatytos mokesčių lengvatos ir nacionalines sąskaitas įrašomos kaip mažinančios mokesčinę prievolę ir, atitinkamai, valdžios sektoriaus mokesčines pajamas. Tai taikytina mokesčių lengvatoms, atleidimui ir atskaitai, nes į juos tiesiogiai atsižvelgiama nustatant mokesčinę prievolę. Taip pat tai taikytina nemokėtiniems mokesčių kreditams, nes jų vertė mokesčių mokėtojams priklauso nuo jų mokesčinės prievolės dydžio. Tačiau tai netaikytina mokėtiniems mokesčių kreditams, galintiems turėti įtakos tiek mokesčių mokėtojams, tiek neapmokestinamiems subjektams. Kadangi jie yra mokėtini, šie mokesčių kreditai priskiriami išlaidoms ir įrašomi kaip išlaidos visa jų suma. Todėl valdžios sektoriaus mokesčinės pajamos yra įsipareigojimai dėl mokesčių, neatėmus suteiktų mokėtinų mokesčių kreditų, ir į valdžios sektoriaus išlaidas bus įrašomi visi suteikti mokėtini mokesčių kreditai. Tai neturi poveikio valdžios sektoriaus grynajam skolinimuisi / skolinimui, tačiau veikia mokesčių našta, valdžios sektoriaus išlaidas ir atitinkamus santykinius dydžius BVP atžvilgiu. Statistika pateikiama taip, kad būtų galima nustatyti grynuosius mokesčių kreditus.

Įrašytinos sumos

- 20.169. Norint įvertinti valdžios sektoriaus veiklą ir našumą, būtina tinkamai įrašyti į sąskaitas mokesčines pajamas. Įrašytinos sumos turėtų atitikti valdžios sektoriaus veikiausiai faktiškai gautinas sumas – deklaruotų sumų, kurios greičiausiai nebus surinktos, ir pajamas įrašyti nereikėtų.

Nesurenkamoms sumoms

- 20.170. Bet kuriuo atveju į sąskaitas reikėtų įrašyti tik tas sumas, kurias valdžios sektorius realiai numato surinkti. Nustatant valdžios sektoriaus grynąjį skolinimą / skolinimąsi ir paprastai visas pajamas, nereikėtų atsižvelgti į nesurenkamas mokesčius. Atitinkamai į sistemą kaupiamuoju principu įrašomų mokesčių ir socialinių įmokų poveikis valdžios sektoriaus grynajam skolinimui / skolinimuisi per tam tikrą pagrįstą laikotarpį turi atitikti faktiškai gautas sumas. Mokesčių ir socialinių įmokų įrašymo į sistemą taisyklės paaiškintos 4 skyriuje.

Duomenų įrašymo į sąskaitas laikas

Kaupiamasis principas

- 20.171. Remiantis kaupiamuoju principu srautai įrašomi į sąskaitas tuo metu, kai sukuriama, keičiama, perduodama ar panaikinama ekonominė vertė arba kai ja apsieičiama. Šis principas skiriasi nuo įrašymo remiantis pinigais principo ir iš esmės nuo mokėtinų sumų įrašymo principo, kai srautai įrašomi tada, kai paskutinį kartą galima atlikti mokėjimą be papildomų mokesčių ar nuobaudų. Į laikotarpį tarp mokėjimo susikaupimo ir faktinio mokėjimo finansinėse sąskaitose atsižvelgiama įrašant gautinas arba mokėtinas sumas. ESS taikomas kaupiamasis principas. Įrašant kai kuriuos sandorius, pvz., dividendų mokėjimą arba kai kuriuos specifinius pervedimus, naudojama data, kai mokėjimas tampa mokėtinas.

Mokesčių įrašymas į sąskaitas pagal kaupiamąjį principą

- 20.172. Valdžios sektoriuje ypač sudėtinga įrašyti pajamas ir reikalavimus tuo metu, kai įvyksta susijęs įvykis, nes dažnai valdžios sektoriaus įrašai, pvz., mokesčių atveju, yra pagrįsti pinigais. Kai sukaupti mokesčiai skaičiuojami pagal mokėtinų mokesčių vertinimą, rizikuojama, kad mokesčines pajamas (labai svarbus valdžios sektoriaus finansinis agreguotas rodiklis) bus pervertintos.
- 20.173. Laikotarpis nuo to momento, kai sandoris įrašomas į nefinansines sąskaitas kaip kaupiamasis, iki faktinio mokėjimo momento aprėpiamas į vienos sandorio šalies finansinę sąskaitą įrašant gautiną sumą, o į kitos – mokėtiną sumą. Jei per du ar daugiau atskaitinių laikotarpių suma mokama valdžios sektoriui iš anksto, į valdžios sektoriaus finansinę sąskaitą įrašoma mokėtina suma (tam tikro pavidalo skolinimasis), apimanti būsimų laikotarpių mokėtinas sumas). Šis įsipareigojimas laikomas įvykdytu būsimais laikotarpiais įrašant sandorio mokėtinas sumas. Tačiau šis įsipareigojimas sąskaitose nurodomas tik kai valdžios sektorius teisiškai ar dėl neformalios prievolės turi grąžinti mokėtojui iš anksto sumokėtas sumas neįvykus apmokestinamajam įvykiui.

- 20.174. Remiantis kaupiamuoju principu mokesčiai turėtų būti įrašomi į sąskaitas, kai įvyksta veikla, sandoriai ar kiti įvykiai, dėl kurių atsiranda prievolė mokėti mokesį, kitaip tariant – kai įvyksta apmokestinamas įvykis, o ne tada, kai mokėjimai tampa mokėtini arba faktiškai sumokami. Paprastai mokesčiai (tokiu mastu, kiek galima patikimai nustatyti mokesstinę prievolę) įrašomi, kai uždirbamos pajamos arba kai įvykdomas prievolę pagrindžiantis sandoris (pvz., prekių ir paslaugų pirkimas). Dėl skirtingų institucinių apmokestinimo susitarimų (pvz., apmokestinamų objektų sąrašų taikymo) praktiškai gali būti taikomi skirtingi duomenų įrašymo į sąskaitas metodai, priklausantys nuo mokesčio ypatybių. Todėl, visų pirma tais atvejais, kai nėra patikimų vertinimų arba negalima patikimai nustatyti sumų, kurios greičiausiai nebus surinktos, vietoje kaupiamųjų duomenų galima naudoti pagal laiką koreguotą pinigų metodą.
- 20.175. Praktiškai, kai mokesčiai grindžiami vertinimais, įrašymo į sąskaitas laiką galima nustatyti truputį lanksčiau, jei prieš įvertinant neįmanoma atlikti patikimų skaičiavimų. Visų pirma pajamų mokesčių atvejais mokesčių sistemoms gali būti būtina, kad būtų sudarytas apmokestinamų objektų sąrašas ar kitokia forma būtų patikimai įvertintos mokėtinų mokesčių sumos, atsižvelgiant į mokesčių tarifo pokyčius ir galutinius mokėjimus. Būtent šis laikas, kuriuo gali būti daromas poveikis namų ūkių ekonominei elgsenai, tinkamas duomenims įrašyti. Jis nebūtinai sutampa su atskaitiniu laikotarpiu, kuriuo gautas mokėjimas.

Palūkanos

- 20.176. Palūkanomis vadinamos debitoriaus išlaidos, patiriamos naudojant kito vieneto lėšas. Pagal šalių nustatytas finansinės priemonės sąlygas palūkanos (D.41) yra suma, kurią debitorius privalo per nustatytą laikotarpį mokėti kreditoriui, nemažėjant pagrindinei grąžintinai sumai.
- 20.177. Palūkanos priskiriamos nuosavybės pajamoms (D.4). Kitaip nei dividendai (D.421), palūkanomis (D.41) turėtojiui (skolintojui) suteikiama teisė į nustatyto dydžio iš anksto numatytas (arba sutartiniu būdu nustatomas, taikant kintamąją palūkanų normą) pajamas. Paprastai palūkanos sudaro didelę valdžios sektoriaus išlaidų dalį, nes jis dažnai skolinasi rinkoje.
- 20.178. Palūkanos įrašomos į sistemą kaupiamuoju principu, t. y. kaip kreditoriui per tam tikrą laikotarpį pastoviai susikaupiančios sumos už grąžintiną pagrindinę sumą.
- 20.179. Kai vyraujanti palūkanų norma skiriasi nuo pradinės palūkanų normos, galiojančio diskontuoto vertybinio popieriaus vertę galima nustatyti dviem būdais. Debitoriaus metodas yra pagrįstas vertybinių popierių išleidusio vieneto požiūriu, o kreditoriaus metodas – vertybinių popierių turinčio vieneto požiūriu. Remiantis debitoriaus metodu, pradinė nustatyta palūkanų norma taikoma visą vertybinio popieriaus galiojimo laikotarpį. Pagal kreditoriaus metodą palūkanų vertei nustatyti tarp dviejų vertybinio popieriaus galiojimo laikotarpio momentų taikoma galiojanti palūkanų norma.
- 20.180. Sukauptos palūkanos įrašomos vadovaujantis debitoriaus metodu, t. y. pagal finansinės priemonės sukūrimo metu vyraujančią normą ar pajamingumą. Todėl fiksuotosios palūkanų normos skolos vertybinių popierių įrašytos palūkanų išlaidos laikui bėgant nekinta pagal rinkos svyravimus, nepriklausomai nuo to, kad vertybinių popierių rinkos vertė svyruoja ir atitinkamai kinta tos skolos prisiėmimo alternatyviosios sąnaudos. Todėl išvengiama palūkanų išlaidų nepastovumo, būdingo taikant kreditoriaus metodą. Kai vertybiniai popieriai atperkami rinkoje taikant premiją ar diskontą pagrindinės negrąžintos sumos atžvilgiu, sandoriai į pajamų ar išlaidų kategorijas įsigijimo metu ar vėliau neįrašomi. Atpirkimo premija ar diskontas iš tiesų atitinka į finansines sąskaitas įrašytą mokėjimą pagal ankstesnį, tuo metu į perkainojimo sąskaitas įrašytą vertės padidėjimą ar sumažėjimą.
- 20.181. Įrašant į sąskaitas nuolat besikaupiančias palūkanas reiškia, kad, pvz., vertybinio popieriaus atveju, sukauptas palūkanų mokestis įrašomas nuo vertybinio popieriaus išleidimo momento, o ne nuo pirmojo atkarpos mokėjimo (dažnai kitais metais, kalbant apie įprastus metinio atkarpos mokėjimo vertybinius popierius). Todėl susikaupusios vertybinių popierių palūkanos pasireiškia kaip išpareigojimas iš karto, kai palūkanos reinvestuojamos į pagrindinį finansinį turtą. Atitinkamai, nesumokėtų susikaupusių palūkanų likutis visada turi būti pridedamas prie pagrindinės priemonės pagrindinės sumos vertės, taigi – palūkanų mokėjimais mažinami debitoriaus išpareigojimai. Šis esminis principas taikomas visoms finansinėms priemonėms, pagal kurias mokamos palūkanos.
- 20.182. Daugelyje šalių vyriausybės obligacijos ar vekseliai išleidžiami pakeičiamomis dalimis per keletą metų, taikant vienodas nominaliosios palūkanų normos sąlygas. Kadangi ateityje parduodant dalis rinkos pajamingumas bus pakitęs, dalys faktiškai parduodamos taikant premiją ar diskontą. Todėl palūkanoms apskaičiuoti taikoma obligacijos išleidimo metu nustatyta ir kiekvienai daliai skirtinga palūkanų norma, atitinkanti įvairius pradinės premijos ar diskonto amortizavimo lygius, panašiai kaip amortizuojamos nuolaidos nulinės atkarpos obligacijoms.

- 20.183. Pakeičiamomis dalimis išleistų obligacijų ir vekselių, pagal kuriuos mokamos atkarpos, emisijos kaina apima iki tam tikro laiko susikaupusių atkarpų, kurios faktiškai „parduodamos“, kai vertybinis popierius išleidžiamas, sumą. Tos parduotos atkarpos nėra parduodant gautos valdžios sektoriaus pajamos, tačiau jos taip pat nelaikomos premijomis. Jos laikomos finansiniais išankstiniais mokėjimais.

Diskontuotos ir nulinės atkarpos obligacijos

- 20.184. Nulinės atkarpos obligacijomis vadinamos priemonės, pagal kurias debitorius neįsipareigoja mokėti kreditoriui tol, kol obligacija nebus išpirkta. Pagrindinė pasiskolinta suma yra mažesnė nei debitoriaus mokėtina obligacijos vertė. Faktiškai debitoriaus įsipareigojimas padengiamas vienu mokėjimu suėjus terminui, kuris apima tiek pagrindinę sumą, tiek per priemonės galiojimo laikotarpį sukauptas palūkanas. Skirtumas tarp sutarčiai pasibaigus sumokėtos sumos ir pradinės pasiskolintos sumos yra palūkanos, kurios yra paskirstomos per atskaitinius laikotarpius nuo sutarties galiojimo pradžios iki galiojimo pabaigos. Kiekvienu laikotarpiu susikaupiančios palūkanos vertinamos tarsi debitoriaus sumokėtos ir reinvestuotos kaip papildoma suma pagal tą patį įsipareigojimą. Tuomet palūkanų išlaidos ir įsipareigojimo padidėjimai tuo pat metu įrašomi į kiekvieno laikotarpio sąskaitas.
- 20.185. Laipsniškas obligacijos rinkos vertės didėjimas, susijęs su sukauptų ir reinvestuotų palūkanų kaupimusi, atitinka didėjančią negrąžintą pagrindinę sumą, t. y. didėjančią turto dydį.
- 20.186. Šis principas taip pat taikomas diskontuotoms obligacijoms arba taikant premiją išleistoms obligacijoms. Šiuo atveju įrašytinos palūkanų išlaidos yra sutartyje nurodytų susikaupusių atkarpų palūkanų suma, pridėjus palūkanas, susikaupiančias kiekvienu laikotarpiu dėl išpirkimo kainos ir emisijos kainos skirtumo.

Indeksuojamieji vertybiniai popieriai

- 20.187. Indeksuojamieji vertybiniai popieriai yra finansinės priemonės, paprastai – ilgalaikės obligacijos, kurių periodinių mokėjimų sumos ir (arba) pagrindinė suma siejamos su kainų ar kitu indeksu. Papildomi mokėjimai kreditoriams dėl indekso pokyčių laikomi palūkanomis, įskaitant pagrindinės sumos padidėjimą, ir turi būti įrašomi kaip nuolat besikaupiantys. Kai pagrindinės sumos vertė susieta su indeksu, galutinės išpirkimo kainos ir emisijos kainos skirtumas laikomas palūkanomis, susikaupiančiomis per turto galiojimo laiką ir papildančiomis kitas tuo laikotarpiu mokėtinas palūkanas.

Išvestinės finansinės priemonės

- 20.188. Mokėjimai pagal apsikeitimo sandorius ESS nuosavybės pajamomis nelaikomi. Su išvestinėmis finansinėmis priemonėmis susiję mokėjimai yra finansiniai sandoriai ir turi būti įrašomi į sąskaitas tuo metu, kai faktiškai apsikeičiama finansine priemone.

Teismo sprendimai

- 20.189. Teismui nusprendus dėl būtinos mokėtinos kompensacijos ar sandorio atšaukimo dėl ankstesnių įvykių arba su ankstesniais įvykiais susijusių šių operacijų, išlaidos ar pajamos į sąskaitas įrašomos tada, kai ieškovai įgyja savaiminę ir neginčijamą teisę į sumą, kuri gali būti nustatyta individualiai, ir tuomet, kai mažai tikėtina, kad ieškovai nepareikalaus jiems priklausančios sumos. Kai teismas nustato tik kompensacijos principą arba kai ieškinius dėl jų tinkamumo ir tikslios sumos nustatymo dar turi peržiūrėti administracinės tarnybos, išlaidos arba pajamos įrašomos iš karto, kai patikimai nustatoma įsipareigojimo vertė.

Išlaidos karinėms reikmėms

- 20.190. Karo ginklų sistemos, sudarytos iš transporto priemonių ir kitos įrangos, pvz., karo laivų, povandeninių laivų, karo orlaivių, tankų, raketų transportavimo ir leidimo įrenginių ir kt., nuolat naudojamos teikiant gynybos paslaugas. Jos priskiriamos ilgalaikiam turtui, kaip ir sistemos, kurios ilgiau nei vienus metus pakartotinai naudojamos civilinės paskirties gamybai. Jų įsigijimas įrašomas kaip bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas, t. y. kaip kapitalo išlaidos. Vienkartinio naudojimo objektai, pvz., šaudmenys, raketos ir bombos, laikomi karinėmis atsargomis. Vis dėlto kai kurių rūšių balistinės raketos laikomos didelio naikinamojo poveikio priemonėmis ir todėl atitinka bendruosius ilgalaikio turto kriterijus.
- 20.191. Turto įsigijimas į sąskaitas įrašomas tuo metu, kai perduodamos turto nuosavybės teisės. Ilgalaikių, su sudėtingomis sistemomis susijusių sutarčių atveju turto perdavimas turėtų būti įrašomas tuo metu, kai turtas faktiškai pristatomas, ne kai už jį sumokama pinigais. Jei ilgalaikėse sutartyse numatytas ir paslaugų teikimas, valdžios sektoriaus išlaidos turėtų būti įrašomos tada, kai paslaugos teikiamos, atskirai nuo turto pateikimo.

20.192. Jei karinė įranga nuomojama pagal ilgalaikę nuomą, sandoris visada įrašomas ne kaip veiklos nuoma, o kaip finansinė nuoma. Todėl įrašant į sąskaitas karinio turto įsigijimą atitinkamai įrašoma sąlyginė valdžios sektoriaus nuomininko paskola. Dėl to valdžios sektoriaus mokėjimai įrašomi kaip skolos padengimas: dalis mokama grąžinant skolą, dalis – kaip palūkanos.

Valdžios sektoriaus ir viešųjų bendrovių sąsajos

Nuosavybės priemonių investavimas į viešąsias bendroves ir pajamų paskirstymas

20.193. Valdžios sektoriaus vienetai glaudžiai susiję su jiems priklausančiomis viešosiomis bendrovėmis ir kvazibendrovėmis. Nepaisant šių glaudžių sąsajų su nuosavybės priemonių investavimu susiję srautai tarp valdžios sektoriaus vieneto ir jo kontroliuojamos bendrovės ar kvazibendrovės vertinami taip pat kaip ir bet kokios kitos bendrovės ir jos savininkų tarpusavio srautai: investuotojas finansuoja vieneto, į kurį jis investuoja, akcinį kapitalą, o vienetas, į kurį investuota, skirsto pajamas investuotojui.

Nuosavybės priemonių investavimas

20.194. Nuosavybės priemonių investavimu vadinamas procesas, kai ekonominės veiklos vykdytojai bendrovėms suteikia lėšų mainais už sutartinę įsipareigojimą ateityje mokėti dividendus ar kitokią grąžą. Investuota suma vadinama nuosavu kapitalu ir sudaro bendrovės nuosavų lėšų dalį; bendrovė gali gana laisvai spręsti, kaip tas lėšas naudoti. Už tai savininkai gauna akcijų arba kitų nuosavybės priemonių. Jos atitinka nuosavybės teises į bendroves ir kvazibendroves, ir jomis turėtojams suteikiama teisė į:

- a) pagal bendrovės sprendimą mokamų dividendų (arba mokėjimų iš kvazibendrovių pajamų) dalį, tačiau teisė į nustatytą dydžio ir iš anksto numatytas pajamas nesuteikiama, ir
- b) likviduojant bendrovę – teisė į dalį jos grynojo turto,

todėl akcijos laikomos finansiniu turtu.

20.195. Svarbu atskirti nuosavybės priemonių išėmimą (iš bendrovės – savininkui) ir nuosavybės priemonių investavimo grąžą (dividendų formos pajamas). Tik iš verslo pajamų reguliariai skirstomos sumos į sąskaitas įrašomos kaip bendrovių dividendai ar mokėjimai iš kvazibendrovių pajamų. Dideli ir nereguliarūs mokėjimai savininkui įrašomi kaip nuosavybės priemonių išėmimas.

20.196. Būtina nustatyti, kokiais atvejais valdžios sektoriaus mokėjimai viešosioms bendrovėms yra valdžios sektoriaus išlaidos arba turto įsigijimas, taigi – finansinis sandoris, ir priešingai, kokiais atvejais viešųjų bendrovių grąža valdžios sektoriui yra valdžios sektoriaus pajamos arba finansinis sandoris.

Kapitalo injekcijos

Subsidijos ir kapitalo injekcijos

20.197. Subsidijos yra paprastai reguliarius valdžios sektoriaus arba kartais likusio pasaulio sektoriaus einamieji pervedimai gamintojams, kuriais siekiama paveikti jų gamybos mastą, produkcijos pardavimo kainas arba gamybos veiksmų atlygi.

20.198. Dideli ir nereguliarūs mokėjimai viešosioms bendrovėms, dažnai vadinami kapitalo injekcijomis, nėra subsidijos. Jomis siekiama kapitalizuoti arba rekapitalizuoti bendrovę gavėją ir sumos jai suteikiamos ilgam laikui. Remiantis patikrinimu dėl atitikties kapitalo injekcijos apibrėžčiai, tokios kapitalo injekcijos yra kapitalo pervedimai arba nuosavybės priemonių įsigijimas, arba jų derinys. Galimi du variantai:

- a) mokėjimas susikaupusiems, išimtiniais ar būsimiems nuostoliams padengti arba mokėjimas viešosios politikos reikmėms tenkinti įrašomas kaip kapitalo pervedimas. Išimtiniai nuostoliai yra dideli nuostoliai, įrašomi į bendrovės verslo sąskaitas per vieną atskaitinį laikotarpį ir paprastai susiję su balanso turto nukainojimu, kai bendrovei gresia finansiniai sunkumai (nuosavi ištekliai taps neigiamos vertės, bus pažeistas mokumas ir pan.);
- b) valdžios sektoriaus kaip akcininko mokėjimas, t. y. mokėjimas pagrįstai tikintis gauti pakankamą grąžą dividendų ar padidėjusios vertės pavidalu, yra nuosavybės priemonių įsigijimas. Bendrovei turi būti suteikta teisė gana laisvai spręsti dėl suteiktų lėšų panaudojimo. Kai teikiant kapitalo injekciją dalyvauja privatieji investuotojai, o privatiesiems ir valdžios sektoriaus investuotojams taikomos panašios sąlygos, mokėjimas greičiausiai turi būti priskirtas nuosavybės priemonių įsigijimui.

- 20.199. Valdžios sektoriaus vienetų mokėjimas viešosioms bendrovėms dažnai yra skirtas buvusiems ar būsimiems nuostoliams padengti. Valdžios sektoriaus mokėjimas laikomas nuosavybės priemonių įsigijimu tik jei yra pakankamai įrodymų, kad ateityje bendrovė bus pelninga ir galės mokėti dividendus.
- 20.200. Kadangi kapitalo injekcijomis vieneto, į kurį investuojama, nuosavi ištekliai padidinami, dėl to greičiausiai taip pat padidėja investuotojo nuosavo kapitalo dalis tame vienete. Taip savaime atsitinka, jei viešoji bendrovė 100 proc. priklauso valdžios sektoriui ir jos nuosavybės priemonės yra jų nuosavų lėšų vertė. Pagal šį nuosavybės priemonių dalies padidėjimą nesprenžinama dėl kapitalo injekcijos pobūdžio; vietoj to į perkainojimo sąskaitą įrašomas įrašas, jei injekcija priskiriama kapitalo pervedimams, o jei injekcija laikoma nuosavybės priemonių papildymu, tai įrašoma į finansines sąskaitas.

Ypatingais atvejais taikomos taisyklės

- 20.201. Dėl anksčiau nei po metų numatomo privatizavimo suteiktos kapitalo injekcijos į sąskaitas įrašomos kaip nuosavybės priemonių sandoris sumai, neviršijančiai privatizavimo pajamų, o likusi dalis tikrinama dėl atitikties kapitalo injekcijos apibrėžčiai. Laikoma, kad kapitalo injekcija bus padengta privatizavimo pajamomis.
- 20.202. Kapitalo injekcijomis gali būti laikomi skolos panaikinimas arba skolos prisiėmimas. Dėl šiems veiksams taikomų apskaitos taisyklių mokėjimas laikomas kapitalo pervedimu, išskyrus privatizavimo atveju, kai jis laikomas nuosavybės priemonių įsigijimu, kurio vertė neviršija privatizavimo pajamų sumos.
- 20.203. Kapitalo injekcijos natūra (suteikiant nefinansinio turto) neturi poveikio grynajam skolinimui / skolinimuisi. Jei tikimasi, kad už injekciją bus gauta pakankama grąža, ji laikoma struktūros pokyčiu (K.61), o suteiktas turtas įrašomas į bendrovės balansą, įrašant į kitų turto apimties pokyčių sąskaitas. Jei nesitikima, kad už injekciją bus gauta pakankama grąža, kapitalo pervedimas (investicinė dotacija, D.92) įrašoma kartu su atitinkamu įrašu į nefinansinio turto pardavimus / perleidimus (P.5 arba NP).

Fiskalinės operacijos

- 20.204. Fiskalines operacijas vykdo valdžios sektorius; jos finansuojamos iš biudžeto taikant įprastas biudžeto procedūras. Vis dėlto kai kurios valdžios sektoriaus vienetų operacijos gali būti susijusios su poveikiu vienetams, kuriems netaikoma teisinė valdžios sektoriaus sistema, taip pat ir viešosioms bendrovėms. Šios operacijos neatsispindi biudžete ir į jas gali būti neatsižvelgta taikant įprastas kontrolės procedūras, tačiau vis dėlto jas reikėtų įrašyti į valdžios sektoriaus pajamas ir išlaidas, nes pagal ESS išskiriami atvejai, kai valdžios sektorius yra pagrindinė operacijos šalis ir viešoji bendrovė veikia kaip tarpininkas.

Viešųjų bendrovių skirstomos lėšos

Dividendų ir nuosavybės priemonių išėmimo skirtumai

- 20.205. Viešųjų bendrovių nuosavybės priemonių investavimo pajamos gali būti įrašomos kaip paskirstomasis sandoris (paprastai – dividendai) arba kaip finansinis sandoris. Dividendai yra nuosavybės pajamos. Dividendai skirstomi iš bendrovės verslo pajamų. Taigi dividendai mokami ne iš turto pardavimo pajamų ar perkainojimo pelno paskirstymo. Iš šių šaltinių arba remiantis jais finansuojami dividendai įrašomi kaip nuosavybės priemonių išėmimas. Šis principas taip pat taikomas mokėjimams iš kvazibendrovių pajamų.
- 20.206. Dideli ir nereguliarūs mokėjimai arba metų verslo pajamas viršijantys mokėjimai vadinami pertekliniais dividendais. Jie mokami iš sukauptų rezervų ar pardavus turtą ir įrašomi į sąskaitas kaip nuosavybės priemonių išėmimas, lygus mokėjimų ir per atitinkamą ataskaitinį laikotarpį uždirbtų verslo pajamų skirtumui. Jei nėra verslo pajamų rodiklio, vietoje jo taikomas verslo sąskaitose pateiktas veiklos pelnas.
- 20.207. Tarpiniai dividendai įrašomi kaip nuosavybės pajamos (D.42) tiek, kiek jas galima susieti su bendrovės susikauptosiomis pajamomis. Praktiškai turi būti įgyvendintos dvi sąlygos:
- a) mokanti bendrovė kitoms šalims skiria trumpalaikes sumas ir mokėjimas vykdomas per ne mažiau kaip du ketvirčius;
 - b) tarpinis mokėjimas turėtų būti proporcingas ankstesniais metais mokėtiems dividendams, atitikti įprastą akcininko grąžos normą ir bendrovės augimo tendencijas.

Jei šios sąlygos netenkinamos, tarpinis mokėjimas įrašomas kaip išankstinis finansinis mokėjimas ir priskiriamas kitų gautinų / mokėtinų sumų (F.8) sandoriams, kol nebus nustatytas metų rezultatas, jei tarpinius dividendus reikia palyginti su metų verslo pajamomis ir taip nustatyti, ar jie nėra pertekliniai dividendai.

Mokesčių ir nuosavybės priemonių išėmimo skirtumai

- 20.208. Mokesčiai nustatomi teisiniu pagrindu ir kontroliuojami teisės aktuose nustatyta tvarka. Šie sandoriai vykdomi abipusiu susitarimu ir yra pagrindinės valdžios sektoriams pajamos.
- 20.209. Vis dėlto kartais teisiniuose dokumentuose mokesčiu vadinamas sandoris į ESS kaip mokestis gali būti neįrašomas. Pavyzdžiui, netiesioginio privatizavimo atveju. Jei viešoji patrunuojančioji bendrovė parduoda jai priklausančias kitos viešosios bendrovės nuosavybės priemones ir dalį pajamų perveda valdžios sektoriui kaip mokestį arba privalo sumokėti mokestį (kapitalo priaugio mokestį) dėl privatizavimo ir dėl to gauto pelno, šis mokėjimas įrašomas kaip finansinis sandoris.

Privatizavimas ir nacionalizavimas

Privatizavimas

- 20.210. Privatizuojant valdžios sektorius dažnai parduoda viešųjų bendrovių akcijas ar kitas nuosavybės priemones. Privatizavimo pajamos yra ne valdžios sektoriaus pajamos, o į finansinę sąskaitą įrašomas finansinis sandoris, neturintis poveikio valdžios sektoriaus deficitui ar pertekliui, nes dėl jo nepasikeičia grynoji vertė ir valdžios sektoriaus balanse turtas perklasifikuojamas (iš AF.5 į AF.2). Tiesioginis nefinansinio turto, pvz., ne visos bendrovės, o pastatų ir žemės, pardavimas įrašomas į kapitalo sąskaitą kaip ilgalaikio turto arba nesukurto nefinansinio turto pardavimas / perleidimas, išskyrus tuos atvejus, kai jis susijęs su bendrovės restruktūrizavimu.
- 20.211. Tačiau šiam procesui būtinų paslaugų įsigijimas turėtų būti įrašomas kaip valdžios sektoriaus tarpinis vartojimas ir neturėtų būti išskaitomas iš privatizavimo pajamų. Privatizavimo pajamos į finansines sąskaitas turi būti įrašomos bendraisiais dydžiais.

Netiesioginis privatizavimas

- 20.212. Privatizuoti galima ir pagal sudėtingesnius institucinius susitarimus. Pavyzdžiui, viešoji patrunuojančioji bendrovė ar kita valdžios sektoriaus kontroliuojama viešoji bendrovė gali parduoti viešosios bendrovės turtą ir visas ar dalį pajamų perduoti valdžios sektoriui. Bet kuriuo atveju taip perduoto nuosavybės pajamų pervedimas valdžios sektoriui į sąskaitas turi būti įrašomas kaip finansinis sandoris, nepriklausomai nuo to, kaip jis pateikiamas valdžios sektoriaus ar jo patrunuojamosios įmonės apskaitoje, o akcijų ir kitų nuosavybės priemonių skaičius turi būti atitinkamai sumažinamas, remiantis daliniu patrunuojančiosios bendrovės turto likvidavimu. Patrunuojančiosios bendrovės pasiliktos privatizavimo pajamos yra valdžios sektoriaus privatizuojant gautos sumos, reinvestuotos kaip kapitalo injekcija, kuri, norint nustatyti mokėjimo pobūdį, patikrinama dėl atitikties kapitalo injekcijos apibrėžčiai.
- 20.213. Kartais viešoji patrunuojančioji bendrovė ar kita viešoji bendrovė gali veikti kaip restruktūrizavimo agentūra. Tokiomis aplinkybėmis pardavimo pajamos gali būti ne pervedamos valdžios sektoriui, o paliekamos restruktūrizavimo agentūrai, kad ši galėtų vykdyti kapitalo injekcijas į kitas įmones. Jei restruktūrizavimo vienetą, nepriklausomai nuo jo juridinio statuso, veikia kaip tiesioginis valdžios sektoriaus tarpininkas, jo pagrindinė funkcija yra restruktūrizuoti viešąsias bendroves, keisti jų nuosavybės statusą ir nukreipti vieno vieneto lėšas kitam. Paprastai tokie vienetai priskiriami valdžios sektoriui. Tačiau, jei restruktūrizavimo vienetą yra patrunuojančioji bendrovė, kuri kontroliuoja patrunuojamųjų bendrovių grupę, o apibūdintasis lėšų nukreipimas valdžios sektoriaus vardu ir viešosios politikos tikslais yra tik nedidelė jos veiklos dalis, ši viešoji patrunuojančioji bendrovė pagal jos pagrindinę veiklą priskiriama vienam iš bendrovių sektorių ir valdžios sektoriaus vardu atlikti sandoriai perskirstomi per valdžios sektorių.

Nacionalizavimas

- 20.214. Nacionalizuojant valdžios sektorius perima tam tikro turto arba visos bendrovės kontrolę, paprastai įsigydamas bendrovės kontroliuojamąjį paketą arba visas jos nuosavybės priemones.
- 20.215. Paprastai nacionalizuojant perkamos akcijos: valdžios sektorius rinkos kaina arba pakankamai artima kaina įsigyja visas bendrovės akcijas arba jų dalį, laikydamasis įprastos rinkos praktikos, susijusios su tą pačią veiklą vykdančių bendrovių vertės nustatymu. Sandoris vykdomas abipusiu susitarimu, nors ankstesnio savininko galimybės atsakyti pasiūlymo ar derėtis dėl kainos gali būti ribotos. Akcijų įsigijimas yra finansinis sandoris ir turi būti įrašomas į finansinę sąskaitą.
- 20.216. Išimtiniais atvejais valdžios sektorius gali įgyti bendrovės nuosavybės teises nusavindamas ar konfiskuodamas, tuomet turto nuosavybės teisių pokytis nėra abipusiu susitarimu pagrįsto sandorio pasekmė. Savininkams nemokama arba mokama neatsižvelgiant į tikrąją turto vertę. Skirtumas tarp įgyto turto vertės ir suteikto atlygio įrašomas kaip neatlygintinas konfiskavimas į kitų turto apimtį pokyčių sąskaitą.

Sandoriai su centriniu banku

20.217. Centrinis bankas faktiškai vykdo dviejų tipų mokėjimus valdžios sektoriui.

- a) Reguliariai vykdomi mokėjimai, paprastai dividendai, pagrįsti einamąja centrinio banko veikla (pvz., užsienio valiutos atsargų valdymas). Šie mokėjimai įrašomi kaip dividendai tol, kol neviršija grynujų veiklos pajamų rodiklio, sudaryto iš grynujų nuosavybės pajamų, atėmus sąnaudas ir pervedimus. Šią sumą viršijančios sumos turi būti įrašomos kaip nuosavybės priemonių sumažėjimas.
- b) Išimtiniai mokėjimai pardavus ar perkainojus oficialiąsias tarptautines atsargas. Šie mokėjimai įrašomi kaip nuosavybės priemonių išėmimas. Taip yra todėl, kad to turto vertė veikia centrinio banko su nuosavybės priemonių susijusių išpareigojimų vertę ir valdžios sektoriaus nuosavą turtą. Todėl centrinio banko oficialiųjų tarptautinių atsargų vertės padidėjimas atitinka valdžios sektoriaus nuosavą turtą, vertinant pagal centrinio banko su nuosavybės priemonėmis susijusius išpareigojimus.

Centrinės valdžios mokėjimai centriniam bankui turi būti įrašomi panašiai, kaip ir mokėjimai kitoms viešosioms bendrovėms. Didelių mokėjimų pobūdžiui nustatyti tikrinama, ar jie nėra kapitalo injekcija.

Restruktūrizavimas, susijungimas ir perklasifikavimas

20.218. Restruktūrizuojant viešąją bendrovę dėl naujų finansinių sąsajų gali atsirasti ar išnykti finansinis turtas ir išpareigojimai. Šie pokyčiai įrašomi į kitų turto apimties pokyčių sąskaitą kaip sektorių klasifikavimo ir struktūros pokyčiai. Pavyzdžiui, tokio pobūdžio restruktūrizavimu laikomi atvejai, kai bendrovė suskaidoma į du institucinius vienetus ar daugiau ir sukuriamas naujas finansinis turtas ir išpareigojimai.

20.219. Kita vertus, susijungiant įvykęs bendrovės akcijų ir kitų vertybinių popierių įsigijimas turi būti įrašomas kaip finansinis sandoris tarp perkančios bendrovės ir ankstesnio savininko.

20.220. Su restruktūrizavimu ar sektorių klasifikavimo pokyčiais nesusiję turto ir išpareigojimų klasifikavimo pokyčiai, pvz., aukso monetizavimas ar demonetizavimas, įrašomi į kitų turto apimties pokyčių sąskaitą kaip turto ar išpareigojimų klasifikavimo pokyčiai.

Skolų operacijos

20.221. Skolų operacijos gali būti ypač svarbios valdžios sektoriui, nes jomis valdžios sektorius dažnai teikia ekonominę pagalbą kitiems vienetais. Šių operacijų įrašymo į sąskaitas principai išdėstyti 5 skyriuje. Bendrasis vieneto skolos panaikinimo ar prisiėmimo bendru abiejų dalyvaujančių vienetų susitarimu principas pagrįstas pripažinimu, kad tarp šių dviejų vienetų savo noru pervedamas turtas. Tai reiškia, kad prisiimto išpareigojimo ar panaikinto reikalavimo atitiktinis sandoris yra kapitalo pervedimas. Paprastai pinigų srautų nėra, todėl šiuos sandorius galima pavadinti kapitalo pervedimu natūra.

Skolos prisiėmimas, skolos panaikinimas ir skolos nurašymas*Skolos prisiėmimas ir skolos panaikinimas*

20.222. Skola prisiimama, kai vienetas prisiima atsakomybę už kito vieneto neįvykdytą išpareigojimą kreditoriui. Taip dažnai atsitinka, kai valdžios sektorius pateikia garantiją dėl kito vieneto skolos ir šia garantija pasinaudojama.

20.223. Kai valdžios sektorius prisiima skolą, naujo valdžios sektoriaus išpareigojimo atitiktinis sandoris yra kapitalo pervedimas išpareigojimų neįvykdžiusiam debitoriui. Jei kaip atitiktumu į sąskaitas įrašomas finansinis turtas, šį atvejį reikia išnagrinėti atidžiau. Galimi du skirtingi variantai:

- a) iš trečiosios šalies įsigyjamas realus, ne ką tik sukurtas finansinis turtas, pvz., garantuoto eksporto draudimo atveju. Taigi valdžios sektorius kaip savo naujo išpareigojimo atitiktinį sandorį įrašo finansinio turto, lygaus numatomos gauti sumos esamai vertei, įsigijimą. Jei ši suma lygi prisiimtam išpareigojimui, kitų įrašų nereikia. Jei numatoma atgauti suma mažesnė nei prisiimtas išpareigojimas, valdžios sektorius įrašo kapitalo pervedimą, lygų skirtumui tarp prisiimto išpareigojimo ir įsigyto turto vertės;
- b) valdžios sektorius tiesiog įrašo reikalavimą paramą gavusiai bendrovei – dažniausiai tai sunkumų patirianti viešoji bendrovė. Paprastai reikalavimas į sąskaitas neįrašomas, nes jo vertė labai hipotetinė. Jei ateityje bendrovė grąžins skolą, mokėjimai bus įrašomi kaip valdžios sektoriaus pajamos.

- 20.224. Skolos mokėjimas kitų vienetų vardu yra panašus į skolos prisiėmimą, tačiau mokantysis vienetas šiuo atveju neprisiima visos skolos. Įrašomi sandoriai panašūs į apibūdintuosius.
- 20.225. Skolos panaikinimu (arba atleidimu nuo skolos) vadinamas reikalavimo panaikinimas ar sumažinimas pagal kreditoriaus ir debitoriaus susitarimą. Kreditorius įrašo panaikintos sumos dydžio mokėtiną kapitalo pervedimą, o kitas vienetas įrašo gautiną kapitalo pervedimą. Dažnai laikoma, kad sandoriai vyksta tarpusavio susitarimu, net jei taip nėra oficialiai nustatyta, jei valdžios sektorius atsisako reikalavimų, pvz., studentų paskolų ir skolinimo ūkininkams atvejais.
- 20.226. Dėl kontroliuojamam vienetui naudingo skolos prisiėmimo ir panaikinimo padidėja vieneto, į kurį investuota, nuosavybės priemonių vertė, ir tai įrašoma į perkainojimo sąskaitas. Jei vieno valdžios sektoriaus skolą prisiima kitas valdžios sektorius, į sąskaitas tai įrašoma kaip kapitalo pervedimo pajamos, kaip nauja skola ją prisiimančio sektoriaus vieneto atžvilgiu arba ir taip, ir taip.
- 20.227. Privatizuojant prisiimtą ir panaikintą skolą įrašomos kaip nuosavybės priemonių sandoriai privatizavimo pajamų neviršijančiais sumai, o likusi dalis laikoma kapitalo pervedimu, kad būtų užtikrinta, kad privatizuojant nebūtų paveikta apskaita. Privatizavimas turi būti įvykdytas per vienus metus.
- 20.228. Jei pasiskolinęs valdžios sektorius siūlo anksčiau grąžinti skolą, mažesne verte nei pagrindinė vertė, kuri apima įsiskolinimo palūkanas, į kapitalo sąskaitą įrašomas įrašas turi įtakos valdžios sektoriaus grynajam skolinimui / skolinimuisi, nes laikoma, kad kreditorius suteikė dotaciją. Jei anksčiau grąžinus skolą skolintoji, kaip numatyta sutartyje, mokama nuobauda ar mokestis, ši suma įrašoma kaip skolintojo pajamos. Vertybinių popierių atveju atpirkus juos rinkoje įrašomas įrašas į perkainojimo sąskaitas, išskyrus tuos atvejus, kai vertybinių popierių turėtojas turi iš anksto juos išpirkti.
- 20.229. Jei trečiajai šaliai pardavus valdžios sektoriaus reikalavimus kitiems valdžios sektoriams atsiranda vertės skirtumas, į kapitalo sąskaitas įrašomas kapitalo pervedimas ir tai turi įtakos valdžios sektoriaus deficitui, nes dėl reikalavimo pobūdžio manoma, kad pradinis ketinimas buvo suteikti naudos, ir pardavimas laikomas priemone skolai restruktūrizuoti.
- 20.230. Todėl valdžios sektoriaus kapitalo pervedimų išlaidos yra debitoriaus pajamos, pripažįstant, kad galiausiai sandoris yra naudingas jam, ir į likusio pasaulio sektoriaus sąskaitą įrašomas įrašas, atitinkantis skolinančio valdžios sektoriaus išlaidas. Pardavėjui pagrindinė vertė yra parduoto (perleisto) reikalavimo sandorio vertė. Reikalavimo vertė įrašoma tiek į naujo kreditoriaus, tiek į debitoriaus sąskaitas, t. y. atitinkamai į banko balansą ir likusio pasaulio sektoriaus sąskaitas – į tarptautinių investicijų balansą, įrašant sumažėjusia verte.
- 20.231. Kartais pasitaiko, kad nuolaida, dėl kurios derybų būdu susitarta su trečiaja šalimi ar skolą išpirkti siūlančiu debitoriumi, atitinka tik rinkos palūkanų normų pokyčius, o ne pasikeitusį kreditingumą – tuomet laikoma, kad skolinantis valdžios sektorius veikia kaip įprastas investuotojas. Šis skirtumas, atėmus nuobaudą ar mokestį, įrašomas į perkainojimo sąskaitas. Patikrinti galima nustačius, ar grąžinta suma galėtų būti didesnė nei pagrindinė vertė.

Skolos prisiėmimas perduodant nefinansinį turtą

- 20.232. Jei valdžios sektorius nori sumažinti viešosios bendrovės skolų našta, jis gali ne tik prisiimti skolą, bet ir perimti nefinansinį turtą, pvz., viešojo transporto infrastruktūrą. Laikoma, kad skolos prisiėmimas, susijęs su valdžios sektoriaus vieneto perimtu nefinansiniu turtu, vykdomas abipusiu susitarimu ir valdžios sektoriaus grynąjį skolinimą / skolinimą veikia lygiai taip pat, kaip ir paprastas skolos prisiėmimas – įrašytino kapitalo pervedimo bendrovei suma lygi prisiimtą skolą sumai. Nefinansinio turto įsigijimas neigiamai veikia grynąjį skolinimą (+) / grynąjį skolinimą (-).

Skolos nurašymas arba skolos vertės sumažinimas

- 20.233. Nurašydamas skolą kreditorius savo balanse sumažina skolos sumą, paprastai nusprendęs, kad skolos įsipareigojimo vertė maža arba jis iš viso bevertis, nes skola nebus grąžinta; todėl, kad debitorius bankrutavo ar dingo, arba todėl, kad bandymas atgauti skolą neatitiktų įvairių susijusių sąnaudų. Sumažindamas skolos vertę kreditorius savo balanse sumažina buhalterinę turto vertę.
- 20.234. Nurašymas ir vertės sumažinimas yra kreditoriaus vidaus apskaitos veiksmai ir dažnai sandoriais nelaikomi, nes nėra vykdomi abipusiu susitarimu. Tačiau kartais nurašant skolą ar mažinant jos vertę reikalavimas debitoriui nepanaikinamas, todėl vertės sumažinimą ar skolos sumažinimą galima atšaukti, nors pastarieji atvejai retesni.

- 20.235. Paprastai vien dėl skolos vertės sumažinimo kreditoriaus balanse papildomų įrašų neatsiranda, nes skolos balansinė vertė ir taip atitinka priemonės rinkos vertę arba yra lygi nominaliajai vertei, jei kalbama apie paskolas, išskyrus tuos atvejus, kai vietoje rinkos vertės naudojama sumažinta buhalterinė vertė (tuo atveju, jei sumažinimas įrašomas į perkainojimo sąskaitas). O nurašant skolą turtas pašalinimas iš kreditoriaus balanso kaip nurašomai sumai (paskolos pagrindinei vertei arba vertybinių popierių rinkos vertei) lygus kitas apimties pokytis, išskyrus tuos atvejus, kai nurašoma panaikinus skolą. Todėl, skirtingai nei skolos prisiėmimas ar panaikinimas, skolos nurašymas ar vertės sumažinimas neturi poveikio valdžios sektoriaus grynajam skolinimui / skolinimuisi.

Kiti skolų restruktūrizavimo būdai

- 20.236. Skolos restruktūrizavimu vadinamas susitarimas pakeisti esamos skolos mokėjimo sąlygas, paprastai debitoriaus labui. Laikoma, kad restruktūrizuojama skolos priemonė panaikinama ir pakeičiama nauja, nustatant naujas sąlygas. Jei panaikinamos skolos priemonės ir naujosios skolos priemonės vertės skiriasi, tai laikoma tam tikro pobūdžio skolos panaikinimu ir skirtumui padengti reikia kapitalo pervedimo.
- 20.237. Skola pakeičiama nuosavybės priemonėmis, kai kreditorius sutinka, kad skola jam būtų pakeista nuosavybės vertybinių popierių. Pavyzdžiui, valdžios sektorius gali sutikti, kad jam priklausanti viešoji įmonė vietoje esamos paskolos padidintų valdžios sektoriaus nuosavybės priemonių dalį toje įmonėje. Tokiomis aplinkybėmis reikėtų patikrinti, ar tai nėra kapitalo injekcija. Jei panaikinamos skolos priemonės ir nuosavybės priemonių vertės skiriasi, skirtumas laikomas kapitalo pervedimu ir įrašomas į perkainojimo sąskaitas.
- 20.238. Delspinigiai skaičiuojami, kai debitorius nemoka palūkanų ar pagrindinės sumos dalies. Skolos priemonė paprastai nekeičiama, tačiau delspinigių sumos informacija gali būti svarbi.

Skolos įsigijimas už didesnę nei rinkos vertę

- 20.239. Skolos įsigijimas didesne nei rinkos verte, kai skola nustatoma, vadinamas lengvatine paskola, o vėliau – skolos anuliuavimu (angl. *debt defeasance*). Abiem atvejais siekiama suteikti naudos, todėl į sąskaitas reikia įrašyti išlaidas – kapitalo pervedimą.
- 20.240. Anuliuodamas skolą debitorius skolos priemones padengia finansiniu turtu, kurio skolos mokėjimo įplaukos yra lygiavertės arba didesnės. Net jei anuliuojamos priemonės perduodamos atskiram vienetui, į sąskaitas reikėtų įrašyti bendraisiais dydžiais išreikštą poziciją, į naują vienetą atsižvelgiant kaip į pagalbinį ir konsoliduojant jį su anuliuojamuoju. Jei pagalbinis vienetas yra vienetas nerezidentas, jis laikomas specialios paskirties vienetu ir valdžios sektoriaus sandorius su šiuo vienetu į sąskaitas reikėtų įrašyti taip, kaip apibūdinta skirsnyje „Valdžios sektoriaus finansų statistika“.
- 20.241. Skolos, kurioms taikomos lengvatinės sąlygos. Lengvatinės paskolos nėra tiksliai apibrėžtos, tačiau paprastai manoma, kad paskolos yra lengvatinės, kai valdžios sektoriaus vienetai skolina kitiems vienetams sutartyje sąmoningai nustatydami žemesnes nei kitu atveju taikytinas rinkos palūkanų normas. Lengvatinių pobūdį sustiprina lengvatiniai laikotarpiai, mokėjimų dažnis ir debitoriaus naudai nustatytas terminas. Lengvatinių paskolų sąlygos yra palankesnės debitoriui, nei jam būtų taikomos rinkoje, todėl lengvatinėmis sąlygomis kreditorius faktiškai atlieka pervedimą debitoriui.
- 20.242. Lengvatinės paskolos į sąskaitas įrašomos nominaliąja verte, kaip ir kitos paskolos, tačiau kapitalo pervedimas įrašomas kaip papildomas straipsnis tuo metu, kai paskola suteikiama, ir yra lygus skolos sutartyje nurodytos vertės ir jos esamos vertės, nustatytos taikant atitinkamą rinkos diskonto normą, skirtumui. Nėra vienos konkrečios rinkos palūkanų normos, kurią reikėtų naudoti nustatant kapitalo pervedimo vertę. Jei paskolą išdavė viena iš OECD šalių narių, galima taikyti OECD skelbiamą komercinę palūkanų orientacinę normą.

Skolos reikalavimų anuliuavimas ir finansinės pagalbos teikimas

- 20.243. Finansinės pagalbos teikimas – tai pagalba kilus finansiniams sunkumams. Ši sąvoka dažnai vartojama, kai valdžios sektoriaus vienetas suteikia bendrovei trumpalaikę finansinę pagalbą, kad ši bendrovė galėtų tęsti veiklą kilus finansiniams sunkumams, arba teikia labiau ilgalaikę finansinių išteklių injekciją, siekdamas padėti rekapitalizuoti bendrovę. Finansinės pagalbos teikimas finansų įstaigoms dažnai vadinamas finansiniu skolos anuliuavimu. Finansinės pagalbos teikimas dažniausiai susijęs su plačiai žinomais vienkartiniais didelės vertės sandoriais, todėl jį lengva atpažinti.
- 20.244. Valdžios sektorius gali įsikišti įvairiai. Pavyzdžiai:

- a) valdžios sektorius gali pateikti garantijų dėl tam tikrų sunkumų patiriančios įmonės išsipareigojimų;

- b) valdžios sektorius gali finansuoti nuosavą kapitalą išimtinai palankiomis sąlygomis;
- c) valdžios sektorius gali įsigyti sunkumų patiriančios įmonės turto didesnėmis nei tikroji rinkos vertė kainomis;
- d) valdžios sektorius gali įsteigti specialios paskirties ar kitokį viešąjį vienetą, kad finansuotų ir (arba) valdytų sunkumų patiriančios įmonės turto ar išpareigojimų pardavimą.
- 20.245. Teikiant finansinę pagalbą suteiktos valdžios sektoriaus garantijos laikomos vienkartinėmis garantijomis finansinių sunkumų patiriančioms vienetais. Pavyzdžiui, vienetas negali vykdyti savo išpareigojimų arba labai sunkiai juos vykdo, nes dėl išimtinių įvykių jis sunkiai gauna pinigų arba negali parduoti savo turto. Paprastai suteikimo metu tai įrašoma kaip kapitalo pervedimas, tarsi tai būtų garantija, kuria prireikia pasinaudoti, visa suteiktos garantijos suma arba, jei galima patikimai įvertinti, numatomos reikiamos garantijos suma; ji laikoma numatomu valdžios sektoriaus nuostoliu. Taip pat žr. 20.256 dalį.
- 20.246. Jei valdžios sektorius perka sunkumų patiriančios įmonės turto, paprastai sumokėta suma yra didesnė nei tikroji turto rinkos kaina. Įsigijimas įrašomas faktine rinkos kaina, o rinkos kainos ir visos sumokėtos sumos skirtumas įrašomas kaip kapitalo pervedimas.
- 20.247. Teikdamas finansinę pagalbą valdžios sektorius dažnai perka paskolas iš finansų įstaigų ne už jų rinkos vertę, o už nominaliąją vertę. Paskolos įrašomos nominaliosiomis kainomis, tačiau sandoris suskaidomas taip, kad būtų įrašomas kapitalo pervedimas ir perkainojimo sąskaitų įrašas. Jei turima patikimos informacijos, kad tam tikros skolos visiškai arba beveik visiškai nebus grąžintos, arba jei neturima patikimos informacijos dėl numatomo nuostolio, šios paskolos laikomos nulinės vertės ir vietoj jų ankstesnės nominaliosios vertės įrašomas kapitalo pervedimas.
- 20.248. Jei valdžios sektorius įsteigia viešąjį institucinį vienetą vien tam, kad jis valdytų finansinės pagalbos teikimo procesą, vienetas turėtų būti priskirtas valdžios sektoriui. Jei planuojama, kad naujasis vienetas įsteigtas ilgam, o finansinės pagalbos teikimas yra jo laikina užduotis, jis priskiriamas valdžios sektoriaus vienetais arba viešosioms bendrovėms, taikant bendrąsias restruktūrizavimo agentūroms skirtame skirsnyje nustatytas taisykles. Iš sunkumų patiriančių finansų bendrovių finansinį turtą perkantys vienetai, ketinantys jį vėliau įprasta tvarka parduoti, nelaikomi finansiniais tarpininkais, nes jie patys nepatiria rizikos. Jie priskiriami valdžios sektoriui.

Skolų garantijos

- 20.249. Skolos garantija – susitarimas, pagal kurį garantas sutinka sumokėti kreditoriui, jei debitorius neįvykdys išpareigojimų. Valdžios sektorius garantijomis remia ekonominę veiklą, tiesiogiai neskirdamas pinigų. Garantijos labai veikia ekonominių operacijų vykdytojų elgseną, nes dėl jų finansinėse rinkose pasikeičia skolinimo ir skolinimosi sąlygos.
- 20.250. Kiekvienos garantijos atveju dalyvauja trys šalys: skolintojas, skolininkas ir garantas. Pradžioje kreditinių santykių likučiai ir srautai įrašomi kaip tarpusavio sandoriai skolintojo ir skolininko sąskaitose, o prireikus panaudoti garantiją atitinkami likučiai ir srautai įrašomi kaip skolintojo ir garanto tarpusavio sandoriai. Todėl panaudojus garantiją srautai ir pokyčiai įrašomi į debitoriaus, kreditoriaus ir garanto balansus.
- 20.251. Garantijos būna trijų pagrindinių rūšių:
- i) išvestinės finansinės priemonės apibrėžtą atitinkančios garantijos;
 - ii) standartinės garantijos ir
 - iii) vienkartinės garantijos.

Išvestinių finansinių priemonių pobūdžio garantijos

- 20.252. Išvestinės finansinės priemonės apibrėžtą atitinkančiomis garantijomis vadinamos garantijos, kuriomis aktyviai prekiaujama finansinėse rinkose, pvz., kredito išpareigojimų neįvykdymo apsigkeitimo sandoriai. Paprastai išvestinės finansinės priemonės faktiškai nesiejamos su atskiromis paskolomis ar obligacijomis, o grindžiamos su atitinkama priemone susijusių išpareigojimų neįvykdymo rizika.

- 20.253. Suteikiant šią garantiją pirkėjas sumoka išvestinę priemonę sukūrusiai finansų įstaigai. Tai įrašoma kaip išvestinių finansinių priemonių sandoris. Išvestinės finansinės priemonės vertės pokyčiai įrašomi kaip perkainojimai. Jei išpareigojimai dėl atitinkamos priemonės neįvykdomi, garantas sumoka pirkėjui už jo teorinius nuostolius dėl atitinkamos obligacijos. Tai taip pat įrašoma kaip išvestinių finansinių priemonių sandoris.

Standartinės garantijos

- 20.254. Standartinėmis garantijomis apsaugoma nuo daugelio atvejų panašaus pobūdžio kredito rizikos. Neįmanoma tiksliai nustatyti vienos tokios paskolos išpareigojimų neįvykdymo rizikos, tačiau galima apytiksliai įvertinti, kiek išpareigojimų nebus įvykdyta iš viso didelio tokių paskolų kiekio. Standartinių garantijų įrašymo į sąskaitas principai paaiškinti 5 skyriuje.

Vienkartinės garantijos

- 20.255. Vienkartinės garantijos skiriamos tais atvejais, kai paskolos ar vertybinio popieriaus sąlygos yra tiek ypatingos, kad su paskola susijusios rizikos visai neįmanoma tiksliai nustatyti. Paprastai vienkartinės garantijos suteikimas laikomas nenumatytu atveju ir į garanto balansą kaip finansinis turtas ar išpareigojimas neįrašomas.
- 20.256. Išimtiniais atvejais vienkartinės valdžios sektoriaus garantijos bendrovėms, patiriančioms konkrečiai apibrėžtų finansinių sunkumų (pvz., jei bendrovės nuosavi ištekliai neigiami), kai tikimybė, kad jomis prireiks pasinaudoti, labai didelė, sąskaitose vertinamos taip, tarsi jomis pasinaudojama jas suteikiant (taip pat žr. 20.245 dalį).
- 20.257. Vienkartinės garantijos panaudojimas laikomas skolos prisiėmimu. Pradinė skola likviduojama ir nustatoma nauja – garanto skola kreditoriui. Prisiimant skolą įrašomas kapitalo pervedimas reikalavimų nevykdančio debitoriaus naudai. Šį kapitalo pervedimą atveria finansinis sandoris – bendrovės valdžios sektoriui perduotas finansinis išpareigojimas.
- 20.258. Prireikus pasinaudoti garantija gali būti reikalaujama iš karto sugrąžinti skolą arba ne. Vadovaujantis kaupiamuoju įrašymo į sąskaitas principu, visą prisiimtos skolos sumą reikėtų įrašyti tuo metu, kai prireikia pasinaudoti garantija ir kai prisiimama skola. Garantas yra naujasis debitorius, o jo grąžinama prisiimtos skolos pagrindinė suma ir susikaupusios palūkanos turėtų būti įrašomi tada, kai šie srautai atsiranda. Todėl kai reikalavimai panaudoti garantiją yra susiję tik su per ataskaitinį laikotarpį susidariusios skolos padengimu, pvz., kai reikalaujama garantijos pinigais, padengtos sumos įrašomos kaip kapitalo pervedimai. Kai pasinaudojama dalimi garantijos, pvz., tris kartus iš eilės, ir manoma, kad taip tęsis toliau, į sąskaitas įrašomas skolos prisiėmimas.
- 20.259. Kai pirminis debitorius atlygina garantui, o išlaidos yra susijusios su ankstesniais reikalavimais pasinaudoti garantija, garantas įrašo į sąskaitas pajamas. Jei garantas kontroliuoja debitorių, reikėtų vis dėlto patikrinti, ar šios pajamos nėra pertekliniai dividendai; jei grąžinama suma viršija verslo pajamas, perteklinė suma įrašoma kaip nuosavybės priemonių išėmimas.

Pakeitimas vertybiniais popieriais

Apibrėžtis

- 20.260. Pakeitimu vertybiniais popieriais vadinamas vertybinių popierių išleidimas remiantis pinigų srautais, kuriuos, kaip manoma, sukurs turtas, arba kitais pajamų srautais. Vertybiniai popieriai, susiję su turto pinigų srautais, vadinami turtu užtikrintais vertybiniais popieriais.
- 20.261. Keičiant vertybiniais popieriais pradinis vienetas pakeitimo vertybiniais popieriais vienetui perduoda turto nuosavybės teises arba teises ateityje gauti tam tikrus srautus, o pastarasis vienetas už tai pradiniam vienetui sumoka tam tikrą sumą iš nuosavų finansavimo išteklių. Toks pakeitimo vertybiniais popieriais vienetas dažnai vadinamas specialios paskirties vienetu. Pakeitimo vertybiniais popieriais vienetas nuosavą finansavimą gauna, kai išleidžia vertybinius popierius kaip įkaitą naudodamas pradinio vieneto perduotą turtą ar teises į būsimus srautus. Pagrindinis klausimas, susijęs su pakeitimo vertybiniais popieriais vienetu mokėjimo pradiniam vienetui įrašymu į sąskaitas, – ar turto perdavimas yra esamo turto perdavimas pakeitimo vertybiniais popieriais vienetui, ar skolinimosi kaip įkaitą naudojant būsimus pajamų srautus priemonė.

Priskyrimo pardavimui kriterijai

- 20.262. Norint pakeitimą vertybiniais popieriais laikyti pardavimu, valdžios sektoriaus balanse turi būti prekybinis turtas, o pakeitimo vertybiniais popieriais vienetui turi būti perduotos visos nuosavybės teisės – visa su turtu susijusi rizika ir nauda.
- 20.263. Todėl būsimų pajamų srautų pakeitimas vertybiniais popieriais, nelaikomas ekonominio turto grąža, pvz., būsimi mokėjimai už teisę išgauti naftą, laikomas pradinio vieneto skolinimusi.

- 20.264. Kai pakeitimas vertybiniais popieriais susijęs su finansiniu ar nefinansiniu turtu, norint į sąskaitas įrašyti pardavimą turi būti perduota su turto nuosavybės teisėmis susijusi rizika ir nauda.
- 20.265. Jei valdžios sektoriui pakeitimas vertybiniais popieriais toliau teikia tam tikros naudos, pvz., jis pasilieka teisę į atidėtą pirkimo kainą, tai yra teisę į pradinę pakeitimo vertybiniais popieriais vertę viršijančius srautus arba nuosavybės teisę į paskiausią pakeitimo vertybiniais popieriais vieneto išleistą dalį ar kt., laikoma, kad pardavimas neįvyko ir šis atvejis priskiriamas pradinio vieneto skolinimuisi.
- 20.266. Jei valdžios sektorius yra pradinis vienetas ir garantuoja pakeitimo vertybiniais popieriais vieneto skolų, susijusių su turtu, grąžinimą, tai reiškia, kad su turtu susijusi rizika nebuvo perduota. Pardavimas neįvyko ir šis atvejis yra pradinio vieneto skolinimasis. Garantijos gali būti įvairių formų, pvz., draudimo sutartys, išvestinės finansinės priemonės arba sąlygos dėl turto pakeitimo.
- 20.267. Nustačius, kad pakeitimo vertybiniais popieriais sutartis yra susijusi su faktiniu prekybinio turto pardavimu, būtina išnagrinėti, kuriam sektoriui priskiriamas pakeitimo vertybiniais popieriais vienetas. Norint išsiaiškinti, ar pakeitimo vertybiniais popieriais vienetas yra institucinis vienetas ir ar jis vykdo finansinio tarpininko funkciją, vadovaujamas šiame skirsnyje „Valdžios sektoriaus apibrėžtis“ nustatytais kriterijais. Jei pakeitimo vertybiniais popieriais vienetas priskiriamas valdžios sektoriui, pakeitimas vertybiniais popieriais yra valdžios sektoriaus skolinimasis. Jei pakeitimo vertybiniais popieriais vienetas priskiriamas kitiems finansiniams tarpininkams (S.125), pakeitimas vertybiniais popieriais į sąskaitas įrašomas kaip turto pardavimas ir neturi tiesioginio poveikio valdžios sektoriaus skolai – jis veikia valdžios sektoriaus deficitą, jei pakeičiami srautai yra susiję su nefinansiniu turtu.
- 20.268. Jei valdžios sektorius po įvykio sumoka tam tikrą kompensaciją pinigais ar kitomis priemonėmis, pvz., garantijomis, taip panaikindamas rizikos perdavimą, pakeitimas vertybiniais popieriais, iš pradžių laikytas pardavimu, nuo to momento laikomas skolinimusi, atitinkamai nustatant šiuos sandorius: įsipareigojimo prisiėmimas ir turto įsigijimas, patiriant kapitalo pervedimo išlaidų, jei įsipareigojimo vertė didesnė nei turto vertė.

Srautų įrašymas į sąskaitas

- 20.269. Jei pakeitimo vertybiniais popieriais operacija į sąskaitas įrašoma kaip skolinimasis, pakeitimo vertybiniais popieriais vienetai pervesti pinigų srautai iš pradžių įrašomi į valdžios sektoriaus sąskaitas ir tuo pat metu – kaip skolos (tiek pagrindinės sumos, tiek palūkanų) grąžinimas.
- 20.270. Jei pinigų srautais padengiama ankstesnė skolos amortizacija, likusi įsipareigojimo dalis pašalinama iš valdžios sektoriaus balanso, įrašant kitą apimties pokytį.
- 20.271. Jei visiškai panaikinus skolą lieka pakeitimo vertybiniais popieriais vienetai pagal pakeitimo vertybiniais popieriais sutartį perduotų pinigų srautų, jie įrašomi kaip pradinio vieneto išlaidos.

Kiti atvejai

Pensiniai įsipareigojimai

- 20.272. Pensijų sistemoms taikomi principai apibūdinti 17 skyriuje, įskaitant ESS pagrindinių nacionalinių sąskaitų papildomą lentelę, kurioje turi būti pateikti visi pensijų sistemų įsipareigojimai, taip pat susiję su socialinės apsaugos sistemomis. Valdžios sektoriaus remiamų nekaupiamųjų su užimtumu susijusių nustatyto dydžio išmokų sistemų pensiniai įsipareigojimai / teisės turi būti įrašomi tik į tas papildomas sąskaitas.

Vienkartiniai mokėjimai

- 20.273. Kartais vienetai gali atlikti vienkartinį mokėjimą valdžios sektoriui už prisiimtą dalį jų pensinių įsipareigojimų. Šie dideli vienkartiniai sandoriai tarp valdžios sektoriaus ir kito vieneto, paprastai viešosios bendrovės, dažnai susiję su bendrovės statuso pokyčiu arba jos privatizavimu. Dažniausiai valdžios sektorius prisiima atitinkamus įsipareigojimus už mokėjimą pinigais, apimantį numatomą deficitą, patiriamą dėl pervedimo.
- 20.274. Iš principo šis sandoris yra lygiavertis įsipareigojimo prisiėmimas už pinigus, todėl jis neturėtų turėti poveikio grynajai vertei ir finansinei grynajai vertei, ir neturėtų paveikti valdžios sektoriaus grynojo skolinimo / skolinimosi. Vis dėlto pensiniai įsipareigojimai įsipareigojimus perleidžiančio ir prisiimančio vieneto balansuose gali būti nepateiktas kaip įsipareigojimas. Pavyzdžiui, jei pensiniai įsipareigojimai perkeliama valdžios sektoriui, jie gali būti sujungiami su socialinės apsaugos sistema, kurios atžvilgiu įsipareigojimas nenustatomas.

20.275. Tokiomis aplinkybėmis vienkartinis mokėjimas turėtų būti laikomas išankstiniu socialinių išmokų mokėjimu. Atsižvelgiant į įvairius praktikoje taikomus susitarimus ir siekiant išvengti iškraipymų skaičiuojant tam tikrus agreguotus rodiklius, pvz., darbo sąnaudų ir privalomų mokesčių, vienkartinė suma įrašoma kaip išankstinis finansinis mokėjimas (F.8), išankstinis įvairių einamųjų pervedimų mokėjimas (D.75); ateityje šie pervedimai bus įrašomi atsižvelgiant į susijusius pensijų mokėjimus. Todėl vienkartinės sumos mokėjimas neturi poveikio valdžios sektoriaus grynajam skolinimui / skolinimuisi įsipareigojimų pervedimo metais.

Viešojo ir privačiojo sektorių partnerystės (VPSP)

VPSP taikymo sritis

- 20.276. Viešojo ir privačiojo sektorių partnerystės (VPSP) yra sudėtingos ilgalaikės dviejų vienetų sutartys; paprastai vienas vienetas yra bendrovė (arba privačių ar viešųjų bendrovių grupė), vadinamas veiklos vykdytoju ar partneriu, o kitas – valdžios sektoriaus vienetas, vadinamas paramos teikėju. VPSP paprastai yra susijusios su didelėmis kapitalo išlaidomis bendrovės ilgalaikiam turtui sukurti arba atnaujinti ir po to bendrovė eksploatuoja ir valdo tą turtą, kad kurtų paslaugas ir jas teiktų valdžios sektoriaus vienetui arba visuomenei valdžios sektoriaus vieneto vardu.
- 20.277. Sutarčiai pasibaigus paramos teikėjas paprastai įgyja ilgalaikio turto teisinės nuosavybės teises. Ilgalaikis turtas paprastai susijęs su tam tikra esmine viešąja paslauga, pvz., mokyklomis ar universitetais, ligoninėmis ir kalėjimais. Jis taip pat gali būti infrastruktūra, nes daugelis didelių pagal VPSP vykdomų projektų yra susiję su transporto, ryšių, komunalinėmis ar kitomis paslaugomis, paprastai vadinamomis infrastruktūros paslaugomis.
- 20.278. Įprastas pavyzdys su dažniausiomis apskaitos problemomis: bendrovė sutinka įsigyti tam tikrą ilgalaikį turtą ir naudoti jį kartu su kitais gamybos ištekliais paslaugoms teikti. Šios paslaugos gali būti teikiamos valdžios sektoriui ir šis gali panaudoti jas kaip išteklius savo gamybai, pvz., kaip variklinių transporto priemonių techninės priežiūros paslaugų atveju, arba nemokamai platinti jas visuomenei, pvz., kaip švietimo paslaugų atveju, kuomet valdžios sektoriaus sutarties galiojimo laikotarpiu vykdo periodinius mokėjimus ir bendrovė tikisi jais padengti sąnaudas ir gauti tinkamą savo investicijų grąžą.
- 20.279. Šiais atvejais pagal VPSP sutartis paramos teikėjas moka veiklos vykdytojiui „galimybės veikti“ ar „paklausos“ mokesčius ir iš esmės šios sutartys yra viešojo pirkimo susitarimai. Kitaip nei kalbant apie kitas ilgalaikes paslaugų sutartis, šiuo atveju sukuriama atskiras turtas. Todėl pagal VPSP sutartis valdžios sektorius įsigyja partnerio sukūrus turtą teikiamą paslaugą. VPSP sutartyse turto disponavimo sutarčiai pasibaigus, būtino turto eksploatavimo ir priežiūros sutarties galiojimo metu, paslaugos kainos, kokybės, apimtys ir pan. nuostatos gali būti labai įvairios.
- 20.280. Jei bendrovė paslaugą tiesiogiai parduoda visuomenei, pvz., apmokestintų kelių atveju, sutartis laikoma ne VPSP, o koncesija. Dažniausiai kainą reguliuoja valdžios sektorius, nustatydamas tam tikrą lygį, kuris leistų bendrovei padengti sąnaudas ir gauti tinkamą savo investicijų grąžą. Sutarčiai pasibaigus valdžios sektorius gali įgyti teisinės nuosavybės teises į turtą ir jo einamąją kontrolę, galbūt nemokamai.
- 20.281. Pagal VPSP sutartį bendrovė įsigyja ilgalaikį turtą ir galiojant sutarčiai yra jo teisinė savininkė, kartais tiesiogiai remiant valdžios sektoriui. Tačiau pagal sutartį dažnai reikalaujama, kad turtas atitiktų valdžios sektoriaus nurodytas projektavimo sąlygas, kokybę ir galingumą, būtų naudojamas valdžios sektoriaus nurodytu būdu teikiant sutartyje nurodytas paslaugas ir būtų prižiūrimas pagal valdžios sektoriaus nurodytus standartus.
- 20.282. Be to, paprastai turto tarnavimo laikas kur kas ilgesnis nei galioja sutartis, todėl valdžios sektorius gali jį kontroliuoti ir prisiimti riziką bei gauti naudą per turto tarnavimo laikotarpio didelę dalį. Todėl dažnai sunku nustatyti, ar didžiausia rizikos ir naudos dalis tenka bendrovei, ar valdžios sektoriui.

Ekonominės nuosavybės teisės ir turto priskyrimas

20.283. Kaip ir nuomos sutarčių atveju, ekonominis su VPSP susijusio turto savininkas nustatomas įvertinus, kuriam vienetui tenka daugiausia rizikos ir kuriam vienetui, manoma, teks daugiausia su turtu siejamos naudos. Turtas priskiriamas tam vienetui ir atitinkamai priskiriamas bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas. Pagrindiniai vertintini rizikos ir naudos elementai:

- a) statybos rizika, kuriai priskiriama galimybė viršyti sąnaudas, patirti papildomų sąnaudų dėl vėluojančio tiekimo, specifikacijų ar statybos taisyklių nesilaikymo, taip pat aplinkos ir kita rizika, galinti lemti mokėjimo trečiosioms šalims prievolę;

- b) tinkamumo rizika, kuriai priskiriama galimybė, kad atsiras papildomų sąnaudų, pvz., techninės priežiūros ir finansavimo, ir reikės mokėti baidas dėl paslaugų masto arba kokybės neatitikimo sutartyje nustatytiems reikalavimams;
- c) paklausos rizika, kuriai priskiriama galimybė, kad paslaugų paklausa bus didesnė arba mažesnė nei tikėtasi;
- d) likvidacinė vertė ir senėjimo rizika, kurioms priskiriama rizika, kad, pasibaigus sutarties galiojimui, turto vertė bus mažesnė, nei tikėtasi, ir skirsis sutarto turto perdavimo valdžios sektoriui galimybės;
- e) paramos teikėjo finansavimo ar paramos teikimo garantijų buvimas arba palankios sutarties nutraukimo nuostatos, visų pirma dėl nutraukimo veiklos vykdytojo iniciatyva.

20.284. Jei statybos rizika ir paklausos arba tinkamumo rizika faktiškai perduotos, rizika ir nauda tenka veiklos vykdytojui. Didžiosios dalies finansavimas, garantijos, susijusios su didžiąja finansavimo dalimi, arba nutraukimo sąlygos, pagal kurias veiklos vykdytojo iniciatyva nutraukus sutartį finansavimo teikėjui kompensuojama didžioji dalis finansavimo, reiškia, kad faktiškai šių rūšių rizika neperduodama.

20.285. Be to, dėl VPSP sutarčių, susijusių su sudėtingu turtu, kai rizika ir nauda nėra galutinai įvertintos, ypatybių reikėtų nustatyti, kuris vienetas turi sprendžiamąją galią dėl turto pobūdžio ir kaip nustatomos naudojant tą turtą teikiamų paslaugų sąlygos, visų pirma:

- a) mastas, kuriuo valdžios sektorius nusprendžia dėl turto projektavimo, kokybės, dydžio ir priežiūros;
- b) mastas, kuriuo valdžios sektorius gali nustatyti sukuriamas paslaugas, vienetus, kuriems teikiamos paslaugos, ir sukuriamų paslaugų kainas.

20.286. Norint nustatyti, kuris vienetas yra ekonominis savininkas, kiekvienos VPSP sutarties nuostatos vertinamos atskirai. Dėl VPSP sudėtingumo ir įvairovės reikėtų atsižvelgti į visų sutarčių bruožus ir aplinkybes ir tuomet pasirinkti geriausiai susijusius ekonominius ryšius atitinkančius įrašymo į sąskaitas būdus.

Apskaitos klausimai

20.287. Nusprendus, kad ekonominis savininkas yra bendrovė ir, kaip paprastai, sutarčiai pasibaigus valdžios sektorius, tiesiogiai nesumokėjęs, įgyja teisinės ir ekonominės nuosavybės teises, sandoris įrašomas kaip valdžios sektoriaus turto įsigijimas. Pagal dažnai taikomą būdą valdžios sektoriui palaipsniui kaupti finansinį reikalavimą, o bendrovei – atitinkamą įsipareigojimą, kad abiejų jų vertė būtų lygi numatamai likutinei turto vertei sutarties galiojimo pabaigoje. Norint taikyti šį būdą, reikia pertvarkyti esamus piniginius sandorius arba sukurti naujus, remiantis tikėtinos turto vertės ir palūkanų normų prielaidomis. Todėl, kai VSPS turtas pašalinamas iš valdžios sektoriaus balanso, reikia suskaidyti VSPS mokėjimus, išskiriant finansinio turto įsigijimo dedamąją.

20.288. Kitas būdas – sutarčiai pasibaigus įrašyti teisinės ir ekonominės nuosavybės teisių pokytį kaip kapitalo pervedimą natūra. Šiuo būdu nepakankamai gerai apibūdinama reali ekonominė situacija, tačiau dėl duomenų trūkumo, neiškilios tikėtinos likutinės turto vertės ir įvairias galimybes abiem šalims paliekančių sutarties sąlygų gali būti apdairiausia taikyti būtent šį būdą.

20.289. Dar viena didelė problema kyla nustačius, kad valdžios sektorius yra ekonominis turto savininkas, nors sudarant sutartį jis už tą turtą tiesiogiai nesumokėjo. Tokiam įsigijimui įforminti reikia sandorio. Dažniausiai siūloma įsigijimą vertinti kaip sąlyginę finansinę nuomą, nes jis panašus į tikrąją finansinę nuomą. Vis dėlto šia galimybe galima pasinaudoti tik atsižvelgiant į konkrečias sutarties sąlygas, jų aiškinimą ir galbūt kitus veiksnius. Pavyzdžiui, galima įskaiciuoti sąlyginę paskolą, o faktinius valdžios sektoriaus mokėjimus bendrovei, jei jų yra, perskirstyti taip, kad kiekvieno mokėjimo dalis būtų laikoma paskolos grąžinimu. Jei valdžios sektorius faktiškai mokėjimų neatlieka, paskolos mokėjimus galima įforminti kaip nepiniginius sandorius. Valdžios sektorius taip pat gali sumokėti už turtą iš anksto sumokėdamas už veiklos nuomą, jei ji yra įskaiciuota, arba už bendrovės teise naudoti turtą paslaugoms teikti gali būti atlyginta nematerialiuoju turtu.

20.290. Dar viena didelė problema yra susijusi su gamybos vertinimu. Nepriklausomai nuo to, kokie sprendimai priimami dėl turto ekonominio savininko sutarties galiojimo metu ir kaip valdžios sektorius turtą galiausiai išsigyja, reikėtų pasirūpinti, kad būtų teisingai įvertinta gamyba. Tai taip pat galima padaryti keliais būdais ir jie pasirenkami atsižvelgiant į konkrečią situaciją ir turimus duomenis. Sunkumų kyla nusprendus, kad turto ekonominis savininkas yra valdžios sektorius, tačiau bendrovė tą turtą naudoja paslaugoms teikti. Kapitalo paslaugų vertę reikėtų parodyti kaip bendrovės gamybos sąnaudas, tačiau tam gali reikėti įskaičiuoti veiklos nuomą, o dėl to savo ruožtu gali tekti perskirstyti faktinius sandorius arba sukurti nepiniginius sandorius šiems nuomos mokėjimams nustatyti. Kitas būdas – pateikti kapitalo paslaugų sąnaudas valdžios sektoriaus gamybos sąskaitoje, tačiau tokiu atveju valdžios sektoriaus produkciją ir bendrovės produkciją reikėtų klasifikuoti vienodai, kad būtų teisingai paskirstyta visa ekonomikos produkcija.

Sandoriai su tarptautinėmis ir viršvalstybinėmis organizacijomis

20.291. Sandoriai tarp vienetų rezidentų ir tarptautinių ar viršvalstybinių organizacijų priskiriami likusio pasaulio sektoriui.

20.292. Tokių sandorių pavyzdys – sandoriai tarp ne valdžios sektoriaus vienetų rezidentų ir Europos Sąjungos institucijų, kai jie laikomi pagrindinėmis sandorio šalimis neatsižvelgiant į tai, kad skirstant lėšas tarpininkauja valdžios sektoriaus vienetai. Pagrindiniai sandoriai įrašomi kaip tiesioginiai sandoriai tarp dviejų šalių ir valdžios sektoriui poveikio neturi. Valdžios sektoriaus dalyvavimas pateikiamas kaip finansinis sandoris (F.89).

20.293. Įvairių kategorijų sandoriai tarp nacionalinių vienetų rezidentų ir Europos Sąjungos institucijų į sąskaitas įrašomi taip:

a) Mokesčiai. Kai kurie mokesčiai produktams, pvz., importo muitai ir akcizai, mokėtini Europos Sąjungos institucijoms ar kitoms viršvalstybinėms organizacijoms. Jiems priskiriami trijų kategorijų mokesčiai:

1) tiesiogiai mokėtini mokesčiai, pvz., ankstesnė Europos anglių ir plieno bendrijos rinkliava, nustatyta angliakasybos ir geležies bei plieno gamybos vienetams – šie mokesčiai įrašomi tiesiogiai;

2) mokesčiai, kuriuos renka nacionalinės valdžios institucijos, veikdamos kaip tarpininkės Europos Sąjungos ar kitų viršvalstybinių organizacijų vardu, tačiau tik jei laikoma, kad gamintojai rezidentai tuos mokesčius moka tiesiogiai. Pavyzdžiui, importuojamų žemės ūkio produktų mokesčiai, eksportuojamiems ir importuojamiems produktams taikomos kompensuojamosios pinigų sumos, cukraus gamybos mokesčiai ir izogliukozės mokestis, bendros atsakomybės pieno ir grūdų mokesčiai ir muitai, renkami remiantis Europos Bendrijų integruotuoju muitų tarifu. Tokie mokesčiai įrašomi tiesiogiai, kaip gamintojų mokami viršvalstybinei organizacijai, o valdžios sektoriaus tarpininkavimo vaidmuo įrašomas kaip finansinis sandoris;

3) valstybių narių pridėtinės vertės mokesčio įplaukos. Jos įrašomos kaip nacionalinių valdžios sektorių gautinos sumos, o valstybių narių Europos Sąjungai pervestos sumos įrašomos kaip einamieji pervedimai (D.76). Valdžios sektoriaus pervedimas įrašomas tada, kai jis turi būti sumokėtas.

b) Subsidijos. Visos tiesiogiai viršvalstybinių organizacijų gamintojams rezidentams mokėtinos subsidijos įrašomos ne kaip valdžios sektoriaus vieneto rezidento mokėtinos subsidijos, o kaip tiesiogiai mokėtinos viršvalstybinių organizacijų. Panašiai įrašomos ir gamintojams rezidentams per valdžios vienetą mokėtinos subsidijos – kaip tiesioginis abiejų šalių sandoris, tačiau į valdžios sektoriaus finansines sąskaitas taip pat įrašant kitų gautinų / mokėtinų sumų (F.89) įrašus.

c) Įvairūs einamieji pervedimai. Valstybių narių įmokos į Europos Sąjungos biudžetą kaip trečiojo ir ketvirtojo tipo mokėjimai, skirti Europos Sąjungos nuosaviems ištekliams papildyti. Trečiojo tipo ištekliams apskaičiuojami taikant kiekvienos valstybės narės pridėtinės vertės mokesčio bazei vienodą tarifą. Ketvirtojo tipo ištekliams pagrįsti valstybinių narių bendrosiomis nacionalinėmis pajamomis. Tokie mokėjimai laikomi privalomais valdžios sektorių pervedimais Europos Sąjungai. Jie priskiriami įvairiems einamiesiems pervedimams ir įrašomi tada, kai yra sumokami.

d) Einamasis tarptautinis bendradarbiavimas. Daugelis kitų einamųjų pervedimų pinigais ar natūra tarp valdžios sektoriaus ir vienetų nerezidentų, taip pat tarptautinių organizacijų, priskiriami einamajam tarptautiniam bendradarbiavimui. Šiai kategorijai priskiriama einamoji pagalba besivystančioms šalims, darbo užmokestis užsienyje dirbantiems mokytojams, patarėjams ir kitiems valstybės tarnautojams ir pan. Vienas iš einamojo tarptautinio bendradarbiavimo bruožų yra tai, kad jį sudaro savanoriški pervedimai.

- e) Kapitalo pervedimai. Investicinės dotacijos pinigais ar natūra ir kiti kapitalo pervedimai, visų pirma skolos panaikinimo ar skolos prisiėmimo atitiktiniai sandoriai, gali būti mokami tarptautinei ar viršvalstybinei organizacijai, arba jos gali atlikti šiuos pervedimus.
- f) Finansiniai sandoriai. Tam tikri finansiniai sandoriai, paprastai – paskolos, gali būti įrašomi, kai juos atlieka tarptautinės organizacijos, pvz., Pasaulio bankas ir Tarptautinis valiutos fondas. Valdžios sektoriaus investicijos į tarptautines ir viršvalstybines organizacijas, išskyrus Tarptautinį valiutos fondą, priskiriamos kitoms nuosavybės priemonėms (F.519), nebent nėra grąžinimo galimybės – tokiu atveju jos priskiriamos einamajam tarptautiniam bendradarbiavimui.
- 20.294. Europos Sąjungos institucijos atlieka didelius einamuosius ir kapitalo pervedimus per struktūrinius fondus, pvz., Europos socialinį fondą, Europos regioninės plėtros fondą ir Sanglaudos fondą. Galutiniai tų pervedimų gavėjai gali būti valdžios sektoriaus vienetai arba kiti vienetai.
- 20.295. Struktūrinių fondų dotacijos dažnai yra bendrojo finansavimo dalis, kai Europos Sąjunga bendrai finansuoja valdžios sektoriaus investiciją. Dotacijos gali būti mišrios – sudarytos iš išankstinių mokėjimų, tarpinių ir galutinių mokėjimų, o šie mokėjimai gali būti atliekami per mažiausiai vieną tarpinį valdžios sektoriaus vienetą. Valdžios sektoriaus vienetai rezidentai taip pat gali atlikti išankstinius mokėjimus pagal tikėtinas iš Europos Sąjungos gautinas sumas.
- 20.296. Jei gavėjai yra ne valdžios sektoriaus vienetai, išankstiniai valdžios sektoriaus vienetų mokėjimai pagal Europos Sąjungos gautinas lėšas įrašomi kaip finansiniai sandoriai kitų gautinų / mokėtinų sumų kategorijoje. Sulaukus nefinansinio sandorio kaupiamąjį momentą kita finansinio sandorio šalimi laikoma Europos Sąjunga, kitais atvejais kita šalis yra gavėjas. Kitų gautinų / mokėtinų sumų pozicijos mažinamos, kai sumokami pinigai.
- 20.297. Bendro finansavimo valdžios sektoriaus išlaidų pervedimai įrašomi tada, kai Europos Sąjunga suteikia leidimą.
- 20.298. Gali būti atvejų, kai valdžios sektoriaus išankstiniai mokėjimai viršija leistiną sumą, kai ji būna nustatyta suteikus leidimą. Jei gavėjas gali grąžinti permoką, kitų mokėtinų sumų pozicija valdžios sektoriaus atžvilgiu sumažinama. Jei gavėjas negali grąžinti permokos, įrašomas valdžios sektoriaus kapitalo pervedimas, kuriuo panaikinamos kitos mokėtinės sumos.
- 20.299. Kai valdžios sektoriaus vienetai yra gavėjai, valdžios sektoriaus pajamos perkeliama į priekį, kad atitiktų išlaidų laiką, nukrypstant nuo bendrųjų tokių pervedimų įrašymo laiko taisyklių. Jei laiko skirtumas tarp valdžios sektoriaus išlaidų ir pinigų gavimo gana didelis, pajamos galima įrašyti tada, kai pateikiamas reikalavimas Europos Sąjungai; tai taikoma tik jei nėra patikimos informacijos apie išlaidų laiką arba sumos yra didelės, arba laiko skirtumas tarp išlaidų ir reikalavimo pateikimo nedidelis.
- 20.300. Visi išankstiniai Europos Sąjungos mokėjimai valdžios sektoriaus vienetams kaip galutiniams gavėjams prasidedant daugiametėms programoms įrašomi kaip išankstiniai finansiniai mokėjimai.

Parama vystymuisi

- 20.301. Valdžios sektoriai teikia paramą kitoms šalims skolindami lėšas specialiai mažesne palūkanų norma nei rinkos palūkanų norma, taikoma palyginamos rizikos paskolai (lengvatinės paskolos apibūdintos skirsnio „Valdžios sektoriaus sąskaitų rengimo ypatumai“ dalyje „Skolų operacijos“), arba teikdami dotacijas pinigais ir natūra.
- 20.302. Dažnai sudėtinga į sąskaitas įrašyti tarptautinę paramą, suteiktą dotacijomis natūra, pvz., maisto atsargų tiekimą. Natūra suteiktų prekių ar paslaugų, pvz., maisto atsargų, kainos paramą gaunančiojoje valstybėje gali labai skirtis nuo kainų paramą teikiančioje valstybėje. Paprastai laikoma, kad suteiktos paramos vertė gavėjui turėtų būti lygi paramos teikimo gavėjui sąnaudoms. Pagal šį principą nustatant paramos vertę reikėtų remtis paramą teikiančios valstybės kainomis. Be prekių ar paslaugų, reikėtų įrašyti visas papildomas sąnaudas, susijusias su prekių pristatymu ar paslaugų suteikimu, pvz., vežimo į užsienio šalį, pristatymo toje šalyje, atlygio paramą teikiančios šalies valdžios sektoriaus tarnautojams už siuntų paruošimą ar pristatymo priežiūrą, draudimo ir pan.

VIEŠASIS SEKTORIUS

20.303. Viešąjį sektorių sudaro valdžios sektorius ir viešosios bendrovės. Viešojo sektoriaus sudėtinės dalys jau pateiktos pagrindinėje sistemos sektorių struktūroje ir gali būti perskirstytos, norint sudaryti viešojo sektoriaus sąskaitas. Jos sudaromos sujungiant valdžios sektoriaus subsektorius ir ne finansų bei finansų bendrovių viešuosius subsektorius.

Ne finansų bendrovės	Finansų bendrovės	Valdžios sektorius	Namų ūkiams paslaugas teikiančios NPI	Namų ūkiai
Viešosios	Viešosios	Viešasis	Privačiosios	Privatieji
Privačiosios	Privačiosios			

20.304. Viešąsias finansų bendroves galima toliau skirstyti į centrinį banką ir kitas viešąsias finansų bendroves, kurias, savo ruožtu, prireikus galima skirstyti į finansų bendrovių subsektorius.

20.2 lentelė. Viešasis sektorius ir jo subsektoriai

Valdžios sektorius				Viešosios bendrovės		
Centrinė valdžia	Krašto (regiono) valdžia	Vietos valdžia	Socialinė apsauga	Viešosios ne finansų bendrovės	Viešosios finansų bendrovės	
					Centrinis bankas	Kitos viešosios finansų bendrovės

20.305. Viešojo sektoriaus sąskaitas galima rengti pagal ESS sistemą ir sąskaitų seką, ir iš principo analizei gali būti naudingos ir konsoliduota, ir nekonsoliduota versijos. Taip pat naudingi kitais būdais išdėstyti duomenys, pvz., konsoliduoti ir nekonsoliduoti šiame skyriuje minėtos valdžios sektoriaus finansų statistikos atitikmenys.

20.306. Visi viešajam sektoriui priskirti instituciniai vienetai yra vienetai rezidentai, kontroliuojami valdžios sektoriaus – tiesiogiai arba netiesiogiai viešojo sektoriaus vienetų kartu. Vieneto kontrolė yra gebėjimas nustatyti jo bendrąją veiklos politiką. Toliau aiškinama išsamiau.

20.307. Viešojo sektoriaus vienetas priskiriamas valdžios sektoriui arba viešosioms bendrovėms, patikrinus atitiktį rinkos ir ne rinkos kriterijams, kaip apibūdinta 3 skyriuje ir pirmiau. Ne rinkos viešojo sektoriaus vienetai priskiriami valdžios sektoriui, o rinkos viešojo sektoriaus vienetai priskiriami viešosioms bendrovėms. Vienintelė šios bendrosios taisyklės išimtis – tam tikros finansų įstaigos, vykdančios priežiūrą arba aptarnaujančios finansinį sektorių; jos priskiriamos viešosioms finansų bendrovėms, nepriklausomai nuo to, ar jos yra rinkos, ar ne rinkos vienetai.

20.308. Priskiriant sektoriams nereikėtų vadovautis teisine įstaigos forma. Pavyzdžiui, kai kurios viešojo sektoriaus bendrovių teisinį statusą turinčios bendrovės gali būti ne rinkos vienetai, todėl jos bus priskiriamos ne viešosioms bendrovėms, o valdžios sektoriui.

Viešojo sektoriaus kontrolė

20.309. Viešojo sektoriaus vieneto rezidento kontrolė – gebėjimas nustatyti jo bendrąją veiklos politiką. Kontrolė gali būti numatyta kaip tiesioginės vieno viešojo sektoriaus vieneto teisės arba kaip kolektyvinės daugelio vienetų teisės. Reikia atsižvelgti į šiuos kontrolės rodiklius:

- a) Teisės skirti, vetuoti arba pašalinti didžiąją dalį pareigūnų, direktorių valdybos ir pan. Teisių skirti, pašalinti, patvirtinti ar vetuoti didžiąją dalį vieneto valdybos pakanka, kad būtų nustatyta kontrolė. Tokias teises gali tiesiogiai turėti vienas valdžios sektoriaus vienetas arba netiesiogiai – valdžios sektoriaus vienetai kartu. Jei pirmą kartą skiriant pareigūnus kontrolė priklauso viešajam sektoriui, bet jis nekontroliuoja tolesnių pakeitimų, vienetas laikomas valdžios sektoriaus dalimi tol, kol didžioji dauguma direktorių paskirti viešajam sektoriui kontroliuojant.

- b) Teisės skirti, vetuoti arba pašalinti pagrindinius darbuotojus. Jei bendrosios politikos kontrolę faktiškai nustato įtakingi valdybos nariai, pvz., vadovas, pirmininkas ir finansų direktorius, tada įgaliojimams skirti, vetuoti ar pašalinti šiuos darbuotojus suteikiama didesnė reikšmė.
- c) Teisės skirti, vetuoti arba pašalinti didžiąją daugumą pagrindinių vieneto komiteto narių. Jei dėl esminių bendrosios politikos veiksmų, pvz., vyresniųjų pareigūnų darbo užmokesčio ir verslo strategijos, sprendžia pakomitečiai, kontrolė nustatoma pagal teises skirti, pašalinti ar vetuoti šių pakomitečių direktorius.
- d) Nuosavybės teisė į didžiąją dalį balsavimo teisę suteikiančių akcijų. Paprastai pagal tai nustatoma kontrolė, jei sprendimai priimami vadovaujantis principu „viena akcija – vienas balsas“. Akcijas galima turėti tiesiogiai arba netiesiogiai, kai jos priklauso visiems valdžios sektoriaus vienetais kartu. Jei sprendimams priimti šis principas netaikomas, reikėtų išnagrinėti padėtį ir nustatyti, ar viešajam sektoriui priklauso didžioji balsų dauguma.
- e) Teisės, nustatomos pagal specialiąsias akcijas ir pasirinkimo sandorius. „Auksinės“ arba specialiosios akcijos anksčiau dažnai būdavo būdingos privatizuotoms bendrovėms ir kai kuriems specialios paskirties vienetais. Tam tikrais atvejais jomis viešojo sektoriaus vienetais suteikiama likutinių teisių ginti interesus; tokios teisės gali būti nuolatinės ar laikinos. Vien šių akcijų buvimas nepakanka kontrolei nustatyti, tačiau tokius atvejus reikia atidžiai išnagrinėti, ypač atkreipiant dėmesį į aplinkybes, kuriomis šiais įgaliojimais galima pasinaudoti. Jei šie įgaliojimai turi įtakos galiojančiai vieneto bendrajai politikai, į juos svarbu atsižvelgti priimant sprendimą dėl vieneto klasifikavimo. Kitais atvejais, kai šie įgaliojimai yra atsarginiai ir gali suteikti teisę kontroliuoti bendrąją politiką išimtinėmis aplinkybėmis ir pan., į juos neatsižvelgiama, jei jie neturi įtakos galiojančiai vieneto politikai, nors jei jais pasinaudojama, paprastai vienetas iš karto perklasifikuojamas. Tam tikrais atvejais panaši padėtis susiklosto, kai nustatomas viešojo sektoriaus vienetų akcijų įsigijimo pasirinkimo sandoris – tuomet reikia nuspręsti, ar įgaliojimai pasinaudoti pasirinkimo sandoriu veikia bendrąją vieneto politiką.
- f) Kontrolės teisės, nustatomos pagal sutartinius susitarimus. Jei vienetas visą savo produkciją parduoda vienam viešojo sektoriaus vienetai ar jų grupei, sudaromos sąlygos dominuojančiai įtakai, kurią galima laikyti kontrole. Jei vienetas turi kitų klientų arba turi galimybę turėti kitų klientų, tada galima spręsti, kad to vieneto nekontroliuoja viešojo sektoriaus vienetai. Jei vieneto santykiai su ne viešojo sektoriaus klientais riboti dėl viešojo sektoriaus įtakos, tai laikoma viešojo sektoriaus kontrolės rodikliu.
- g) Kontrolės teisės, nustatomos pagal susitarimus ar leidimą skolintis. Skolindami skolintojai dažnai nustato su kontrole susijusias sąlygas. Jei viešasis sektorius nustato kontrolę skolindamas arba norėdamas sumažinti savo riziką pagal garantiją, ir ši kontrolė yra griežtesnė nei paprastai banko nustatoma privačiojo sektoriaus vienetai, tai laikoma kontrolės rodikliu. Jei norinčiam skolintis vienetai reikia viešojo sektoriaus leidimo, tai taip pat laikoma kontrolės rodikliu.
- h) Kontrolė pertekliniu reglamentavimu. Jei vieneto veikla reglamentuojama taip griežtai, kad faktiškai pagal tai nustatoma įmonės bendroji politika, tai laikoma tam tikro pobūdžio kontrole. Kai kuriais atvejais viešosios institucijos gali labai griežtai reglamentuoti kitų vienetų veiklą, visų pirma monopolijų ir privatizuotų komunalinių paslaugų bendrovių srityse, kai svarbus tų įmonių veiklos elementas – viešosios paslaugos. Galimi atvejai, kai reglamentuojama kita svarbi veikla, pvz., kainodara, net jei vieno bendrosios politikos kontrolę perimančio vieneto nėra. Panašiai, jei vienetas pasirenka pradėti ar tęsti veiklą labai reglamentuojamoje srityje, tai gali būti rodiklis, kad jis nėra kontroliuojamas.
- i) Kita. Kontrolė taip pat gali būti nustatoma pagal vieneto įstatuose reglamentuotus teisinius įgaliojimus ar teises, pvz., riboti veiklą, tikslus ir veikimo aspektus, tvirtinti biudžetą ar neleisti vienetai keisti įstatų, likviduoti, tvirtinti dividendus ar nutraukti ryšius su viešuoju sektoriumi. Jei vienetas yra visiškai arba beveik visiškai finansuojamas viešojo sektoriaus, laikoma, kad jis yra kontroliuojamas, jei tie finansavimo šaltiniai kontroliuojami pakankamai griežtai, kad nulemtų bendrąją tos srities politiką.

20.310. Kiekvieną kartą klasifikuojant reikia atsižvelgti į konkrečias aplinkybes ir ne visi minėti rodikliai gali būti aktualūs konkrečiam atvejui. Kai kurių individualių rodiklių, pvz., pateiktų 20.309 dalies a, c ir d punktuose, užtenka, kad būtų nustatyta kontrolė. Kitais atvejais kontrolę gali rodyti keli atskiri rodikliai kartu.

Centriniai bankai

20.311. Paprastai laikoma, kad centriniai bankai yra viešosios finansų bendrovės, net jei jų vienintelis teisinis savininkas arba daugiausia teisių turintis savininkas nėra valdžios sektorius. Jie laikomi viešosiomis bendrovėmis, nes valdžios sektorius turi jų ekonominės nuosavybės teisių arba kitomis priemonėmis juos kontroliuoja.

- 20.312. Centrinis bankas yra finansinis tarpininkas, jo veiklą reglamentuoja specifinės teisės nuostatos, o bendrąją kontrolę vykdo valdžios sektorius, siekdamas nacionalinių interesų, net jei centrinis bankas savo pagrindinę veiklą (visų pirma pinigų politiką) vykdo pakankamai autonomiškai ar nepriklausomai. Centrinio banko pagrindinė funkcija ir veikla: valdyti šalies oficialiąsias tarptautines atsargas, leisti nacionalinę valiutą ir vykdyti pinigų politiką, yra svarbesnis aspektas nei jo teisinis statusas. Dažnai valdžios sektorius turi oficialią teisę į likvidavimo pajamas.
- 20.313. Kadangi valdžios sektorius turi teisę į tokią naudą arba dėl jo vaidmens, nacionalinėse sąskaitose pripažįstamos valdžios sektoriaus nuosavybės teisės (ekonominės nuosavybės teisės, net jei nėra teisinės nuosavybės teisių) į centrinio banko nuosavybės priemones arba bent jau į centrinio banko valdomas oficialiąsias tarptautines atsargas.

Viešosios kvazibendrovės

- 20.314. Viešosioms kvazibendrovėms nebūdingos teisinės nepriklausomos bendrovės ypatybės, tačiau jų veikla pakankamai skiriasi nuo jų savininkų veiklos ir yra panašesnė į ne finansų ar finansų bendrovių sektorių vienetų veiklą, kad jas būtų galima priskirti instituciniams vienetams.
- 20.315. Kvazibendrovės veiklos apskaita turi būti atskirta, turint pakankamai informacijos, kad būtų galima sudaryti išsamų sąskaitų rinkinį (žr. 2.13 dalies f punktą), be to, ji turi būti rinkos vienetas.

Specialios paskirties vienetai ir vienetai nerezidentai

- 20.316. Viešojo sektoriaus vienetai gali steigti specialios paskirties vienetus (SPV) arba specialios paskirties priemones arba naudotis jų paslaugomis. Dažnai šie vienetai neturi darbuotojų ar nefinansinio turto ir, be registravimo vietą patvirtinančios „lentelės“, fiziškai praktiškai neegzistuoja. Jie gali būti kitos teritorijos vienetai rezidentai.
- 20.317. Viešojo sektoriaus įsteigtus SPV reikia išnagrinėti atidžiau ir nustatyti, ar jie turi įgaliojimų veikti nepriklausomai, ar jų veikla ribota, ar jie gali prisiimti riziką ir naudą, susijusias su jų turimu turtu ir išsipareigojimais. Jei vienetai neatitinka tų kriterijų, jie nelaikomi atskirais instituciniais vienetais ir, jei jie yra vienetai rezidentai, šie vienetai priskiriami prie juos įsteigusio viešojo sektoriaus vieneto. Jei šie vienetai nėra rezidentai, jie įrašomi į likusio pasaulio sektorių ir bet kokie jų sandoriai perskirstomi per juos įsteigusius viešojo sektoriaus vienetus.
- 20.318. Tarptautinės valdžios sektorių bendrosios įmonės nerezidentės, kurių nekontroliuoja nė viena iš šalių, priskiriamos valdžios sektoriams kaip menami vienetai rezidentai.

Bendrosios įmonės

- 20.319. Viešojo ir privačiojo sektorių vienetai gali steigti bendrąsias įmones (institucinius vienetus). Tas vienetas gali savo vardu sudaryti sutartis ir gauti lėšų savo reikmėms. Priklausomai nuo kontroliuojančiosios šalies vienetas priskiriamas viešajam arba privačiam sektoriui.
- 20.320. Praktiškai daugelio bendrųjų įmonių kontrolė yra bendra. Jei vienetas priskiriamas ne rinkos vienetams, jis paprastai priskiriamas valdžios sektoriui, nes jis veikia kaip valdžios sektoriaus vienetas. Jei vienetas priskiriamas rinkos gamintojams, o kontrolė paskirstyta vienodai, jis skaidomas į dvi dalis ir viena dalis priskiriama viešajam sektoriui, o kita – privačiam.

21 SKYRIUS

VERSLO SĄSKAITŲ IR NACIONALINIŲ SĄSKAITŲ SĄSAJA. ĮMONIŲ VEIKLOS VERTINIMAS

21.01. Rengiant nacionalines sąskaitas, verslo sąskaitos kartu su verslo tyrimais yra svarbus informacijos apie įmonių veiklą šaltinis. Nacionalinėms sąskaitoms ir verslo sąskaitoms būdingos kelios bendros savybės, iš kurių pagrindinės yra šios:

- a) sandoriai įrašomi į sąskaitas, t. y. sudaromos dviejų skilčių lentelės;
- b) nustatoma pinigine vertė;
- c) naudojami balansuojamieji straipsniai;
- d) sandoriai įrašomi į sąskaitas tada, kai įvyksta; ir
- e) darni sąskaitų sistemos vidinė struktūra.

Tačiau nacionalinės sąskaitos skiriasi keliais aspektais, nes skiriasi jų paskirtis – nacionalinės sąskaitos sudaromos tam, kad remiantis darnia sistema būtų apibūdinta visa šalis, o ne atskiros įmonės ar įmonių grupės veikla. Šis siekis sukurti nuoseklų visų ekonomikos vienetų ir jų ryšių su likusio pasaulio sektoriumi vaizdą yra susijęs su tam tikrais suvaržymais, kurie nėra būdingi verslo sąskaitoms.

21.02. Nacionalinės sąskaitos rengiamos remiantis tarptautiniais standartais, kuriais naudojasi kiekviena pasaulio šalis. Verslo sąskaitos įvairiose šalyse rengiamos ir taikomos skirtingai. Tačiau ši padėtis keičiasi – pereinama prie bendrų tarptautinių verslo apskaitos standartų. Pasaulio lygmeniu standartai pradėti derinti 1973 m. birželio 29 d. įsteigus Tarptautinių apskaitos standartų komitetą, kurio tikslas buvo parengti bazinius, visame pasaulyje taikomus apskaitos standartus (vadinamuosius tarptautinius apskaitos standartus, kuriuos vėliau imta vadinti tarptautiniais finansinės atskaitomybės standartais). Europos Sąjungoje ES biržinių bendrovių konsoliduotos sąskaitos nuo 2005 m. rengiamos laikantis tarptautinių finansinės atskaitomybės standartų sistemos.

21.03. Išsamios gairės dėl verslo sąskaitų turinio ir verslo sąskaitų ir nacionalinių sąskaitų sąsajos pateikiamos specialiuose vadovuose. Šiame skyriuje pateikiami atsakymai į klausimus, kurie dažniausiai iškyla nacionalines sąskaitas rengiant remiantis verslo sąskaitomis, ir aptariami konkretūs įmonių veiklos vertinimo klausimai.

KAI KURIOS SPECIFINĖS VERSLO APSKAITOS TAISYKLĖS IR METODAI

21.04. Kad galėtų naudotis verslo sąskaitų informacija, nacionalinių sąskaitų rengėjai turėtų išmanyti privačioms bendrovėms ir valdžios sektoriaus įstaigoms skirtus tarptautinius apskaitos standartus. Privačioms bendrovėms skirtus standartus rengia ir tvarko Tarptautinių apskaitos standartų valdyba, o valdžios sektoriaus įstaigoms skirtus standartus – Tarptautinių viešojo sektoriaus apskaitos standartų valdyba. Tolesnėse dalyse pateikiami bendrieji verslo apskaitos principai.

Duomenų įrašymo į sąskaitas laikas

21.05. Sandoriai į verslo sąskaitas įrašomi tada, kai įvyksta ir atsiranda reikalavimo teisė ir prievolės, neatsižvelgiant į tai, ar atliekamas mokėjimas. Sandoriai į sąskaitas įrašomi kaupiamuoju principu, ne pinigine išraiška. Nacionalinės sąskaitos taip pat rengiamos kaupiamuoju principu.

Dvejybinio įrašo ir dvigubo dvejybinio įrašo principais grindžiama apskaita

21.06. Verslo sąskaitose kiekvienas įmonės sandoris įrašomas bent į dvi skirtingas sąskaitas – ta pati suma įrašoma ir į debeto, ir į kredito pusę. Ši dvejybinio įrašo sistema leidžia patikrinti sąskaitų nuoseklumą.

Daugumai į nacionalines sąskaitas įrašomų sandorių apskaityti taip pat gali būti naudojama dvigubo dvejybinio įrašo sistema. Kiekvienas sandoryje dalyvaujantis institucinis vienetas sandorį į sąskaitas įrašo du kartus (pvz., vieną kartą – kaip nefinansinį sandorį į gamybos, pajamų ir kapitalo sąskaitas, kitą kartą – kaip finansinį sandorį, siejamą su finansinio turto ir įsipareigojimų pokyčiu).

Vertės nustatymas

21.07. Sandoriai į verslo sąskaitas ir nacionalines sąskaitas įrašomi tokia kaina, dėl kurios susitaria sandorio šalys.

Turto ir įsipareigojimų vertė paprastai nustatoma jų pradine arba įsigijimo savikaina, nurodyta finansinėse verslo vienetų ataskaitose, veikiausiai derinant ją su kitomis kainomis, pvz., atsargų rinkos kainomis. Vertinant finansines priemones turėtų būti nustatyta tikroji jų vertė, grindžiama informacija apie rinkos kainas, naudojant, jei reikia, specialius vertės nustatymo metodus.

Nacionalinėse sąskaitose turtas ir įsipareigojimai į sąskaitas įrašomi ne pradine, bet balanso sudarymo dienos verte.

Pajamų ataskaita ir balansas

21.08. Rengiant verslo sąskaitas, parengiamos dvi finansinės ataskaitos: pajamų ataskaita ir balansas. Pajamų ataskaitoje į grupes jungiami pajamų ir sąnaudų sandoriai, balanse – turto ir įsipareigojimų likučiai. Iš šių ataskaitų matyti sąskaitų likučiai ir sandoriai agreguotų rodiklių lygmeniu. Ataskaitos teikiamos sąskaitų forma. Šios dvi ataskaitos yra glaudžiai susijusios. Pajamų ataskaitos likutis yra įmonės pelnas arba nuostolis. Šis pelnas arba nuostolis įrašomas ir į balansą.

21.09. Sandorių sąskaitos, kurių likučiai nurodomi pajamų ataskaitoje, yra srautų sąskaitos. Jomis parodomos visos finansinių metų pajamos ir išlaidos.

21.10. Balansai yra likučių sąskaitos. Jais parodoma turto ir įsipareigojimų vertė finansinių metų pabaigoje.

PRAKTINIAI NACIONALINIŲ SĄSKAITŲ IR VERSLO SĄSKAITŲ RENGIMO ASPEKTAI

21.11. Kad nacionalinių sąskaitų rengėjai verslo sąskaitomis galėtų naudotis ne pavieniais atvejais, bet plačiu mastu, reikia, kad būtų įvykdytos kelios sąlygos.

Pirmoji jų – prieiga prie verslo sąskaitų. Paprastai didžiosios įmonės privalo viešai skelbti savo sąskaitas. Tų sąskaitų duomenų bazes sudaro privatus arba viešieji subjektai ir svarbu, kad nacionalinių sąskaitų rengėjai turėtų prieigos prie jų galimybę. Didžiųjų įmonių sąskaitos paprastai gaunamos tiesiogiai iš pačių įmonių.

Antroji sąlyga – minimalus įmonių skelbiamų apskaitos dokumentų standartizacijos lygis, nes tai yra būtina kompiuterinio dokumentų apdorojimo sąlyga. Aukštas standartizacijos lygis dažnai siejamas su įstaigos, kuriai pavesta rinkti tokios standartizuotos formos įmonių sąskaitas, buvimu. Sąskaitos gali būti renkamos remiantis savanoriškumo principu (kaip antai įstaigos, valdančios finansinių ataskaitų centrą, atliekantį savo narių vertinimą, atveju) arba toks sąskaitų rinkimas gali būti nustatytas įstatymu (kaip antai tuo atveju, kai sąskaitas surenkantis vienetas yra mokesčių administratorius). Abiem šiais atvejais nacionalinių sąskaitų rengėjai turi prašyti prieigos prie šių duomenų bazių ir laikytis galiojančių konfidencialumo reikalavimų.

21.12. Verslo sąskaitos gali būti naudojamos, kai rengiamos nestandartinės sąskaitos. Daugelyje šalių atskiruose ekonomikos sektoriuose dominuoja kelios didelės įmonės, todėl tokių didelių įmonių sąskaitas galima naudoti rengiant nacionalines sąskaitas. Be to, naudingos informacijos galima rasti ir sąskaitų prieduose, pvz., juose gali būti išsamesnės informacijos arba rekomendacijų, kaip aiškinti sąskaitų įrašus.

21.13. Verslo tyrimai – tai dar vienas svarbus įmonių veiklos duomenų, kurių reikia rengiant nacionalines sąskaitas, šaltinis. Tų tyrimų rezultatai tinkami, jeigu užduodami su verslo sąskaitų įrašais ir sąvokomis suderinti klausimai. Įmonė nepateiks patikimos informacijos, kuri nėra grindžiama jos pačios vidine informacine sistema. Paprastai verslo tyrimus rengti būtina net ir tuo atveju, kai nacionalinių sąskaitų rengėjai turi prieigą prie apskaitos duomenų bazių, nes tose duomenų bazėse retai kaupiama pakankamai išsami informacija, kurios reikia nacionalinių sąskaitų rengėjams.

21.14. Verslo sąskaitų naudojimą rengiant nacionalines sąskaitas apsunkina globalizacija. Kad būtų naudingos, verslo sąskaitos turi būti rengiamos šalies lygmeniu, bet taip nėra, kai įmonės turi patronuojamųjų bendrovių užsienyje. Jeigu įmonė veikia ir už šalies teritorijos ribų, duomenis būtina koreguoti, kad, remiantis įmonės verslo sąskaitomis, būtų sukurtas jos veiklą šalyje atspindintis vaizdas. Įmonės verslo sąskaitų duomenų bazei turi teikti arba šalies lygmeniu parengtas sąskaitas, arba koreguotus duomenis šalies lygmenims sąskaitoms parengti. Kai sąskaitas iš įmonių renka mokesčių administratorius, jis paprastai reikalauja, kad duomenys būtų teikiami šalies lygmeniu, kad galėtų apskaičiuoti pelno mokesčių – nacionalinių sąskaitų rengimo požiūriu tokia padėtis yra pati palankiausia.

21.15. Dar viena praktinė sąlyga – finansiniai metai turėtų sutapti su atskaitiniu nacionalinių sąskaitų laikotarpiu. Metinių sąskaitų atveju tai dažniausiai kalendoriniai metai, taigi pageidautina, siekiant kuo geriau panaudoti verslo sąskaitas, kad dauguma šių įmonių savo finansinius metus pradėtų sausio 1 d. Įmonės gali pasirinkti kitas finansinių metų pradžios datas. Operacijų, sutampančių su nacionalinių sąskaitų srautais, atveju dažnai tikslinga sąskaitas pertvarkyti kalendorinių metų pagrindu proporcingai sujungiant dvejus iš eilės finansinius metus, tačiau šį metodą taikant balansams, gaunami ne tokie geri rezultatai, ypač dėl straipsnių, kurie per metus gali dažnai keistis. Didelės įmonės dažnai rengia ketvirtines sąskaitas, bet jos retai sistemingai surenkamos.

VERSLO SĄSKAITŲ DUOMENŲ PERTVARKYMAS RENGIANT NACIONALINES SĄSKAITAS. NE FINANSŲ ĮMONIŲ PAVYZDYS

21.16. Norint ne finansų įmonių verslo sąskaitų duomenis naudoti rengiant nacionalines sąskaitas, būtina juos koreguoti. Koreguojama trejopai: koreguojamos sąvokos, koreguojama siekiant užtikrinti nuoseklumą su kitų sektorių sąskaitomis ir dėl išsamumo.

Sąvokų koregavimas

21.17. Koreguoti sąvokas reikia todėl, kad verslo sąskaitos grindžiamos ne visai tokiomis pačiomis sąvokomis kaip nacionalinės sąskaitos ir todėl, kad tais atvejais, kai naudojamos panašios sąvokos, gali skirtis vertės nustatymo metodai. Toliau pateikiami keli skaičiuojant produkciją vartojamų sąvokų koregavimo pavyzdžiai.

- a) Koregavimas dėl perskaičiavimo bazinėmis kainomis. Įmonių apyvarta paprastai į sąskaitas įrašoma be PVM, tačiau dažnai įskaičiuojami mokesčiai produktams. Kita vertus, į apyvartą retai kada įskaičiuojamos subsidijos produktams. Todėl verslo sąskaitų duomenis būtina koreguoti atimant mokesčius produktams ir pridėdant subsidijas produktams, kad būtų gautas produkcijos bazinėmis kainomis įvertis.
- b) Draudimo įmokos. Įmonių sumokamos draudimo įmokos yra jų išlaidų dalis, tačiau nacionalinių sąskaitų reikmėms jas būtina suskirstyti į tris dalis: grynąsias įmokas, mokėjimą už draudimo paslaugą ir įmokų priedus. Tik ta draudimo įmokų dalis, kuri yra mokėjimas už draudimo paslaugą, laikoma tarpiniu vartojimu, todėl koreguojama iš bendrosios įmokos atimant grynąsias įmokas ir įmokų priedus.

Koregavimas siekiant užtikrinti nuoseklumą su kitų sektorių sąskaitomis

21.18. Rengiant nacionalines sąskaitas būtina, kad įmonių sąskaitos būtų suderintos su kitų įmonių ir kitų institucinių sektorių vienetų sąskaitomis. Taigi mokesčiai ir subsidijos, vertinami remiantis įmonių sąskaitomis, turi derėti su mokesčiais ir subsidijomis, kuriuos gauna arba moka valdžios sektorius. Praktikoje taip nėra, todėl tokiam nuoseklumui užtikrinti būtina taisyklė. Paprastai valdžios sektoriaus informacija, palyginti su įmonių informacija, yra patikimesnė, todėl verslo sąskaitų duomenys koreguojami.

Koregavimo siekiant išsamumo pavyzdžiai

21.19. Įmonių sąskaitų duomenys dėl išsamumo koreguojami tada, kai, pavyzdžiui, trūksta statistinių dokumentų, atleidimo nuo mokesčių ir socialinių deklaracijų, taip pat mokesčio sukčiavimo atvejais.

Toliau pateikiami keli konkretūs tokio koregavimo pavyzdžiai.

- a) Sukčiavimas, susijęs su parduota produkcija ir prekių pardavimu perparduoti. Siekdamas išvengti mokesčių, įmonės gali nurodyti per mažą pardavimo vertę, todėl, siekiant atsižvelgti į per mažą deklaruotą vertę, duomenys koreguojami remiantis mokesčių inspekcijų pateikta informacija.
- b) Pajamos natūra yra atlygis, kurį samdomasis darbuotojas gauna nemokamai tiekiamų prekių ir teikiamų paslaugų forma. Jeigu į verslo sąskaitas ši produkcija ir pajamos neįrašomos, sąskaitose nurodytos vertės koreguojamos, kad būtų galima jas naudoti nacionalinėse sąskaitose. Nemokamo samdomųjų darbuotojų apgyvendinimo atveju į produkcijos ir samdomųjų darbuotojų pajamų vertę įtraukiamas atitinkamas nuomos įmokų, jeigu jos neįtrauktos į verslo sąskaitas, įvertis.
- c) Arbatpinigiai. Samdomųjų darbuotojų iš įmonės klientų gaunami arbatpinigiai turi būti laikomi apyvartos ir atitinkamai produkcijos dalimi. Apskaičiuojamas į verslo sąskaitas kaip produkcija ir samdomųjų darbuotojų pajamos neįrašytų arbatpinių įvertis, o nacionalinėse sąskaitose koreguojami produkcijos ir pajamų duomenys.

SPECIFINIAI KLAUSIMAI**Vertės padidėjimas ir sumažėjimas**

21.20. Verslo sąskaitų duomenis pertvarkant nacionalinėms sąskaitoms rengti daugiausia sunkumų kyla dėl vertės padidėjimo ir sumažėjimo; taip yra daugiausia dėl verslo sąskaitose pateikiamos informacijos pobūdžio. Pavyzdžiui, tarpinis žaliavų vartojimas gali būti ne tiesioginis pirkimas, bet atsargų išėmimas. Nacionalinėse sąskaitose išimtų atsargų vertė nurodoma galiojančia rinkos kaina, o verslo sąskaitose – įsigijimo savikaina, t. y. prekių įsigijimo kaina. Šių dviejų kainų skirtumas nacionalinėse sąskaitose nurodomas kaip vertės padidėjimas ir sumažėjimas.

21.21. Pašalinti atsargų vertės padidėjimą ir sumažėjimą nėra lengva, nes tam reikia surinkti daug papildomos apskaitos informacijos ir remtis daugeliu prielaidų. Iš surinktos informacijos turi būti matyti tiek produktų, laikomų kaip atsargos, pobūdis, tiek kainų pokyčiai per metus. Informacija apie produktų pobūdį dažniau yra susijusi su pardavimu ir pirkimu nei su pačiomis atsargomis, todėl skaičiuojant įverčius būtina naudoti modeliais, kurių tinkamumą sunku patikrinti. Nepaisant netikslumų, kuriuos lemia toks įverčių skaičiavimas, tokia yra galimybė naudoti verslo sąskaitų duomenis kaina.

- 21.22. Turto vertės nustatymas tikrąja verte leidžia pamatyti tikresnę balanso padėtį, palyginti su vertės nustatymu įsigijimo savikaina, be to, taip gaunama daugiau vertės padidėjimo ir sumažėjimo duomenų.

Globalizacija

- 21.23. Naudoti verslo sąskaitas dėl globalizacijos sunkiau tada, kai įmonės turi padalinių užsienyje. Kad galėtų būti naudojami rengiant nacionalines sąskaitas, į sąskaitas neturi būti įrašomi užsienyje vykdomos veiklos duomenys. Tai sunku padaryti, išskyrus atvejus, kai mokesčių teisės aktuose reikalaujama, kad įmonės skelbtų tik nacionalinėje teritorijoje vykdomos veiklos sąskaitas. Dėl daugiašalių grupių kyla vertės nustatymo problemų, nes patronuojamųjų bendrovių tarpusavio sandoriai gali būti vykdomi ne atviros rinkos kainomis, o kainomis, kuriomis siekiama mažinti bendrą mokesčių našta. Siekdami suderinti grupės vidaus sandorių kainas su rinkos kainomis, nacionalinių sąskaitų rengėjai jas koreguoja. Praktiškai tai padaryti labai sunku, nes trūksta informacijos ir nėra palyginamos kai kurių labai specializuotų produktų laisvosios rinkos. Koreguojama gali būti tik išimtiniais atvejais, remiantis atitinkamos srities ekspertų patvirtinta analize.

- 21.24. Dėl globalizacijos importas ir eksportas vėl pradėtas į sąskaitas įrašyti remiantis ne fizinės prekių vietas, bet nuosavybės teisių pasikeitimu. Taip verslo sąskaitos tapo tinkamesnės naudoti rengiant nacionalines sąskaitas, nes ir verslo sąskaitos yra grindžiamos ne fiziniu prekių vietas, bet nuosavybės teisių pasikeitimu. Kai įmonė siūnčia prekes perdirbti kitos šalies ekonominėje teritorijoje įsikūrusioje įmonėje, jos verslo sąskaitos gali būti naudojamos kaip nacionalinių sąskaitų duomenų šaltinis. Nors tai ir naudinga, daug problemų, susijusių su daugiašalių įmonių rodiklių vertinimu rengiant nacionalines sąskaitas, lieka neišspręstos.

Įmonių susijungimas ir įsigijimas

- 21.25. Įmonių restruktūrizavimas lemia finansinio turto ir įsipareigojimų atsiradimą ir išnykimą. Kai bendrovė išnyksta kaip nepriklausomas juridinis asmuo, nes ją perima viena ar daugiau bendrovių, iš nacionalinių sąskaitų sistemos išnyksta visas finansinis turtas ir įsipareigojimai, įskaitant akcijas ir kitas nuosavybės priemones, kurias turėjo ta bendrovė ir ją perėmusios bendrovės. Tas išnykimas įrašomas į kitų turto apimties pokyčių sąskaitas kaip sektorių klasifikavimo ir struktūros pokyčiai.
- 21.26. Tačiau susijungiant įvykęs bendrovės akcijų ir kitų nuosavybės priemonių įsigijimas į sąskaitas įrašomas kaip finansinis įsigyjančios bendrovės ir jos ankstesnio savininko sandoris. Esamų akcijų pakeitimas įsigyjančios bendrovės ar naujos bendrovės akcijomis įrašomas kaip akcijų išpirkimas ir naujų akcijų išleidimas. Perimtos bendrovės ir trečiųjų šalių finansinis turtas ir įsipareigojimai nesikeičia, jie perduodami perimančiajai (-iosioms) bendrovei (-ėms).
- 21.27. Kai bendrovė teisiškai padalijama į du ar daugiau institucinių vienetų, naujas finansinis turtas ir įsipareigojimai (finansinio turto atsiradimas) įrašomi į sąskaitas kaip sektorių klasifikavimo ir struktūros pokyčiai.

22 SKYRIUS

PALYDOVINĖS SĄSKAITOS

ĮVADAS

- 22.01. Šiame skyriuje pateikiama bendroji informacija apie palydovines sąskaitas. Jame aprašoma ir nagrinėjama, kaip centrinė sistema gali būti naudojama kaip pagrindinių elementų sistema, padedanti tenkinti daugelį svarbių specifinių duomenų poreikių.
- 22.02. Palydovinėmis sąskaitomis papildomos arba patikslinamos centrinės sistemos lentelės ir sąskaitos, kad būtų tenkinami specifiniai duomenų poreikiai.
- 22.03. Centrinę sistemą sudaro:
- a) integruotos ekonominės sąskaitos (institucinių sektorių sąskaitos), kuriose apžvelgiami visi ekonominiai srautai ir likučiai;
 - b) sąnaudų ir produkcijos sistema, kurioje apžvelgiami prekių ir paslaugų ištekliai ir panaudojimas galiojančiomis kainomis ir pagal apimtį;
 - c) lentelės, kuriomis sąnaudų ir produkcijos sistemos veiklos rūšių informacija susiejama su institucinių sektorių sąskaitomis;
 - d) valdžios sektoriaus, namų ūkių ir bendrovių išlaidų pagal funkcijas lentelės;
 - e) gyventojų ir užimtumo lentelės.
- Sąskaitos ir lentelės gali būti rengiamos kasmet ar kas ketvirtį, jos gali būti nacionalinės arba regioninės.
- 22.04. Palydovinėmis sąskaitomis gali būti tenkinami specifiniai duomenų poreikiai – jomis pateikiama išsamesnė informacijos, pakeičiamos centrinės sistemos sąvokos, pateikiama papildomos informacijos, kaip antai apie nepiniginius srautus ir likučius. Su šiomis sąskaitomis susijusios sąvokos gali nukrypti nuo pagrindinių sąvokų. Pakeitus sąvokas galima pagerinti sąsajas su ekonominės teorijos sąvokomis (pvz., gerovė ar sandorių sąnaudos), verslo sąskaitų administracinėmis sąvokomis (pvz., apmokestinamosios pajamos arba pelnas) ir politinėmis nacionalinės ar europinės ekonominės politikos sąvokomis (pvz., strateginės veiklos rūšys, žinių ekonomika ir verslo investicijos). Tokiais atvejais į palydovinių sąskaitų sistemą įtraukiama lentelė, kuria parodoma palydovinės sistemos ir centrinės sistemos pagrindinių agreguotų rodiklių sąsaja.
- 22.05. Palydovinės sąskaitos gali būti įvairios – nuo paprastų lentelių iki išplėstinių sąskaitų rinkinių. Jos gali būti rengiamos ir skelbiamos kasmet arba kas ketvirtį. Kai kurias palydovines sąskaitas pakanka rengti kur kas rečiau – kas penkerius metus.
- 22.06. Palydovinėms sąskaitoms gali būti būdinga:
- a) sąsajos su funkcijomis kaip funkcinėse palydovinėse sąskaitose;
 - b) sąsajos su veiklos rūšimis arba produktais (viena specialiųjų sektorių sąskaitų rūšis);
 - c) sąsajos su instituciniais sektoriais (kita specialiųjų sektorių sąskaitų rūšis);
 - d) natūrinių arba kitų nepiniginių duomenų įtraukimas;
 - e) papildomi duomenys;
 - f) papildomų sąvokų vartojimas;
 - g) kai kurių pagrindinių sąvokų dalinis pakeitimas;
 - h) modeliavimo naudojimas arba eksperimentinių rezultatų įtraukimas.

Kiekvienai palydovinei sąskaitai gali būti būdinga viena arba kelios iš a–h punktuose nurodytų savybių. Tai pavaizduota 22.1. lentelėje.

22.1 lentelė. Palydovinių sąskaitų ir jų pagrindinių savybių apžvalga

	Aštuonios palydovinių sąskaitų savybės								
	Funkcinės sąskaitos	Specialiosios sektorių sąskaitos		Nepiniginė duomenų įtraukimas	Papildomi duomenys	Papildomos sąvokos	Skirtingos pagrindinės sąvokos	Eksperimentiniai rezultatai ir didesnis modeliavimo panaudojimas	ES duomenų perdavimo programos dalis
		Sąsajos su veiklos rūšimis ar produktais	Sąsajos su instituciniais sektoriais						
1. Šiame skyriuje aprašytos palydovinės sąskaitos									
Žemės ūkio		X			X	X			X
Aplinkos	X	X		X	X	X	X	X	X
Sveikatos	X	X		X	X		X		X
Namų ūkių gamybos			X	X	X		X	X	
Darbo jėgos ir SAM		X	X	X	X				
Našumo ir augimo		X		X	X	X	X	X	X
Mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros	X	X		X	X		X	X	
Socialinės apsaugos	X			X	X				X
Turizmo	X	X		X	X	X			
2. Kitiuose skyriuose aprašytos palydovinės sąskaitos									
Mokėjimų balanso			X		X				X
Valdžios sektoriaus finansų			X		X	X			X
Pinigų ir finansų statistikos ir lėšų srautų			X		X	X			X
Papildoma pensijų lentelė			X		X	X	X	X	X
3. Kitų palydovinių sąskaitų, susijusių su tarptautinėmis gairėmis arba ES duomenų perdavimo programa, pavyzdžiai									
Įmonių veiklos			X		X				
Neformalaus sektoriaus					X			X	
Ne pelno institucijų			X		X			X	
Viešojo sektoriaus			X		X				
Mokestinių pajamų lentelės			X		X				X

22.07. Toliau šiame skyriuje aptariamos palydovinių sąskaitų savybės ir trumpai apibūdinamos šios devynios palydovinės sąskaitos:

- a) žemės ūkio sąskaitos;
- b) aplinkos sąskaitos;
- c) sveikatos sąskaitos;

- d) namų ūkių gamybos sąskaitos;
- e) darbo jėgos sąskaitos ir socialinės apskaitos matricos;
- f) našumo ir augimo sąskaitos;
- g) mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros sąskaitos;
- h) socialinės apsaugos sąskaitos;
- i) turizmo sąskaitos.

Kituose skyriuose aprašomos kitos palydovinės sąskaitos – mokėjimų balanso, valdžios sektoriaus finansų statistikos, pinigų ir finansų statistikos ir papildomos pensijų lentelės.

Kai kurios palydovinės sąskaitos, išsamiai aprašytos 2008 m. NSS, 2010 m. ESS apibūdinamos trumpai. Tokių palydovinių sąskaitų pavyzdžiai:

- a) 2008 m. NSS 21 skyrius. Įmonių veiklos sąskaitos;
- b) 2008 m. NSS 22 skyrius. Viešojo sektoriaus sąskaitos;
- c) 2008 m. NSS 23 skyrius. Ne pelno institucijų sąskaitos ir
- d) 2008 m. NSS 25 skyrius. Neformalaus sektoriaus sąskaitos.

Siekiant tarptautiniu mastu palyginti mokesčių dydį ir sandarą, Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijai (OECD), Tarptautiniam valiutos fondui ir Eurostatui teikiama nacionalinė mokesčių pajamų statistika. Užtikrinama visiška sąvokų ir duomenų sąsaja su nacionalinių sąskaitų sąvokomis ir duomenimis. Mokesčių pajamų statistika yra nacionalinių sąskaitų palydovinės sąskaitos pavyzdys.

Tokios kaip pavyzdžiai pateikiamos palydovinės sąskaitos jau yra nusistovėjusios, nes joms taikomos tarptautinės gairės arba jos jau naudojamos kaip tarptautinės duomenų perdavimo programos dalis. Įvairiose šalyse rengiamos palydovinės sąskaitos atskleidžia jų svarbą ir naudą. Tokių palydovinių sąskaitų pavyzdžiai:

- a) kultūros ir kūrybinio sektoriaus sąskaitos, atskleidžiančios kultūros ir kūrybinio sektoriaus ekonominę reikšmę;
- b) švietimo sąskaitos, parodančios švietimo paslaugų teikimo, naudojimo ir finansavimo ekonominę reikšmę;
- c) energijos sąskaitos, parodančios įvairių rūšių energijos ir jų sąsajos su importu, eksportu ir valdžios sektoriaus mokesčiais bei subsidijomis ekonominę reikšmę;
- d) žuvininkystės ir miškininkystės sąskaitos, parodančios šių ūkio šakų ekonominę reikšmę šaliai ir regionams;
- e) informacinių ir ryšių technologijų (IRT) sąskaitos, parodančios pagrindinių IRT produktų išteklius ir panaudojimą ir jų gamintojus;
- f) persikirstymo pagal viešąsias išlaidas sąskaita, parodanti, kurioms pajamų grupėms tenka viešosios švietimo, sveikatos priežiūros, kultūros ir būsto išlaidos;
- g) gyvenamųjų pastatų sąskaitos, parodančios gyvenamųjų pastatų ekonominę reikšmę šaliai ir regionams;
- h) su saugumu susijusios sąskaitos, parodančios viešąsias ir asmenines išlaidas saugumui;
- i) su sportu susijusios sąskaitos, parodančios sporto ekonominę reikšmę;
- j) su vandeniu susijusios sąskaitos, parodančios natūrinės vandens sistemos ir ekonomikos sąveiką nacionaliniu ir upės baseino lygmenimis.

22.08. Didžioji dalis palydovinių sąskaitų grindžiamos funkciniu metodu. Šiame skyriuje aprašomos įvairios funkcinės palydovinių sąskaitų klasifikacijos.

22.09. Palydovinių sąskaitų įvairovė rodo, kad nacionalinės sąskaitos yra įvairios statistikos pagrindas. Palydovinės sąskaitos taip pat atskleidžia centrinės sistemos privalumus ir trūkumus. Centrinės sistemos sąvokas, klasifikatorius ir išdėstymą (pvz., išteklių ir panaudojimo lentelės) pritaikius pačioms įvairiausioms teminėms sritims, atskleidžiamas palydovinių sąskaitų metodo lankstumas ir svarba šioms sritims. Tuo pat metu papildomi duomenys, jų pertvarkymas ir sąvokų pakeitimas parodo centrinės sistemos ribotumą šioms temoms nagrinėti. Pavyzdžiui, siekiant įvertinti išorės veiksnių poveikį aplinkai aplinkos sąskaitomis išplečiama centrinė sistema, o siekiant įtraukti nemokamas namų ūkių paslaugas namų ūkių gamybos sąskaitomis išplečiama gamybos sritis. Taip palydovinėmis sąskaitomis parodoma, kad centrinės sistemos produktų, pajamų ir vartojimo sąvokų nepakanka gerovei įvertinti.

22.10. Pagrindiniai palydovinių sąskaitų privalumai yra šie:

- a) jos pagrįstos tam tikromis aiškėmis apibrėžtimis;
- b) taikomas sistemingos apskaitos metodas. Pavyzdžiui, visuma suskirstoma pagal įvairius aspektus, kaip antai: prekių ir paslaugų išteklių ir panaudojimas suskirstomi pagal produktus ir veiklos rūšis; pagal tai, kas paslaugą teikia, už ją moka ir ja naudojasi; sisteminga likučių srautų apskaita ir nuosekli apskaita pinigine ir nepinigine išraiška. Apskaitos metodui būdingas nuoseklumas ir darna. Be to, naudojant šį metodą galima atlikti buhalterinės apskaitos analizę, pagrįstą suskaidymu, kai visumos pokytis paaiškinamas jos dalių pokyčiais, vertės pokytis – apimtys ir kainos pokyčiais, o likučių pokytis – atitinkamais srautais ir pastoviais koeficientais, naudojamais atliekant sąnaudų ir produkcijos analizę. Tokia buhalterinės apskaitos analizė gali būti papildyta modeliavimu, kurį atliekant atsižvelgiama į ekonominę elgseną;
- c) sąsaja su pagrindinėmis nacionalinių sąskaitų sąvokomis. Tokių sąvokų pavyzdžiai – tam tikrų likučių ir srautų sąvokos, kaip antai: gamyba, atlygis darbuotojams, mokesčiai, socialinės išmokos ir kapitalo formavimas, klasifikavimo pagal veiklos rūšis ir institucinius sektorius sąvokos, tokios kaip žemės ūkis, gamyba arba valdžios sektorius, ir pagrindiniai balansuojamieji straipsniai, tokie kaip pridėtinė vertė, vidaus produktas, disponuojamosios pajamos ir grynoji vertė. Šios pagrindinės nacionalinių sąskaitų sąvokos yra įsitvirtinusios visame pasaulyje, laikui bėgant nekinta ir yra palyginti mažai veikiamos politinių aplinkybių;
- d) sąsaja su nacionalinių sąskaitų statistika, kuri yra lengvai prieinama, palyginama laiko požiūriu, rengiama laikantis tarptautinių standartų ir leidžia palydovinių sąskaitų rodiklius vertinti atsižvelgiant į nacionalinę ekonomiką ir jos pagrindinius elementus, kaip antai santykį su ekonomikos augimu ir valstybės finansais.

Funkciniai klasifikatoriai

22.11. Naudojant funkcinis klasifikatorius išlaidos grupuojamos pagal sektorius ir išlaidų paskirtį. Jais atskleidžiama vartotojų, valdžios sektoriaus, ne pelno institucijų ir gamintojų elgsena.

22.12. ESS naudojami keturi funkciniai klasifikatoriai:

- a) Individualaus vartojimo išlaidų pagal paskirtį klasifikatorius (COICOP);
- b) Valstybės funkcijų klasifikatorius (COFOG);
- c) Ne pelno institucijų, aptarnaujančių namų ūkius, funkcijų klasifikatorius (COPNI);
- d) Gamintojų išlaidų pagal paskirtį klasifikatorius (COPP).

22.13. COICOP klasifikatoriuje išskiriama 14 pagrindinių kategorijų:

- a) maistas ir nealkoholiniai gėrimai;
- b) alkoholiniai gėrimai, tabakas ir narkotikai;
- c) apranga ir avalynė;

- d) būstas, vanduo, elektra, dujos ir kitas kuras;
- e) būsto apstatymo, namų ūkio įranga ir kasdienė namų priežiūra;
- f) sveikata;
- g) transportas;
- h) ryšiai;
- i) poilsis ir kultūra;
- j) švietimas;
- k) restoranai ir viešbučiai;
- l) įvairios prekės ir paslaugos;
- m) namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų individualaus vartojimo išlaidos ir
- n) valdžios sektoriaus individualaus vartojimo išlaidos.

Pirmos 12 kategorijų skirtos bendroms individualaus vartojimo išlaidoms pagal namų ūkius apskaičiuoti. Dvi paskutinės kategorijos skirtos namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų sektoriaus ir valdžios sektoriaus individualaus vartojimo išlaidoms, t. y. jų socialiniams pervedimams natūra, nustatyti. Visos 14 kategorijų kartu – tai faktinės namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos.

- 22.14. Namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų ir valdžios sektoriaus individualaus vartojimo išlaidos skirstomos į penkias bendrąsias subkategorijas, susijusias su pagrindiniais politiniais klausimais – būstu, sveikata, poilsiu ir kultūra, švietimu ir socialine apsauga. Be to, šios subkategorijos yra ir COICOP namų ūkių individualaus vartojimo išlaidų funkcijos; socialinė apsauga yra 12-os kategorijos „Įvairios prekės ir paslaugos“ subkategorija. Taigi COICOP taip pat nurodomas kiekvienos iš šių penkių bendrųjų subkategorijų privačių namų ūkių, valdžios sektoriaus ir namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų vaidmuo. Juo, pavyzdžiui, gali būti apibūdinamas valdžios sektoriaus vaidmuo aprūpinant būstu, teikiant sveikatos priežiūros ir švietimo paslaugas.
- 22.15. COICOP taip pat turi kitų svarbių paskirčių, pvz., subkategorijose parodomas namų ūkių išlaidos ilgalaikio vartojimo prekėms. Atliekant namų ūkių biudžeto tyrimus namų ūkių išlaidų duomenims rinkti dažnai naudojama COICOP pagrįsta klasifikavimo sistema. Vėliau šiuos duomenis galima suskirstyti pagal produktus išteklių ir panaudojimo lentelėje.
- 22.16. Valdžios sektoriaus išlaidų pagal funkcijas klasifikatorius (COFOG) yra pagrindinė priemonė valdžios sektoriaus finansams aprašyti ir analizuoti. Išskiriama 10 pagrindinių kategorijų:
- a) bendrosios paslaugos visuomenei;
 - b) gynyba;
 - c) viešoji tvarka ir saugumas;
 - d) ekonomikos reikalai;
 - e) aplinkos apsauga;
 - f) būstas ir komunaliniai patogumai;
 - g) sveikata;
 - h) poilsis, kultūra ir religija;
 - i) švietimas ir
 - j) socialinė apsauga.

Šis klasifikatorius gali būti naudojamas valdžios sektoriaus individualaus ir kolektyvinio vartojimo išlaidoms klasifikuoti. Tačiau jis taip pat naudojamas su politiniais tikslais susijusių kitų rūšių išlaidų, tokių kaip subsidijos, investicinės dotacijos ir socialinė parama pinigais, vaidmeniui parodyti.

22.17. Privačių namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų išlaidos aprašomos ir analizuojamos naudojant COPNI klasifikatorių. Išskiriamos 9 pagrindinės kategorijos:

- a) būstas;
- b) sveikata;
- c) poilsis ir kultūra;
- d) švietimas;
- e) socialinė apsauga;
- f) religija;
- g) politinės partijos, darbo ir profesinės organizacijos;
- h) aplinkos apsauga ir
- i) kitos niekur kitur nepriskirtos paslaugos.

22.18. Gamintojų elgsenai aprašyti ir analizuoti gali būti naudojamas COPP klasifikatorius. Išskiriamos šešios pagrindinės kategorijos:

- a) išlaidos infrastruktūrai;
- b) išlaidos moksliniams tyrimams ir technologinei plėtrai;
- c) išlaidos aplinkos apsaugai;
- d) išlaidos rinkodarai;
- e) išlaidos žmogiškųjų išteklių plėtrai;
- f) išlaidos einamosioms gamybos programoms, administravimui ir valdymui.

Kartu su informacija pagal sandorius naudojantis COPP klasifikatoriumi galima gauti informacijos apie užsakovų verslo paslaugų pirkimą, t. y. apie pagalbinės veiklos pakeitimą atitinkamų paslaugų (pvz., valymo, maitinimo, transporto ir mokslinių tyrimų) pirkimu iš kitų gamintojų.

22.19. COFOG ir COPP klasifikatoriuose parodomas valdžios sektoriaus ir gamintojų išlaidos aplinkos apsaugai. Ši informacija naudojama ekonomikos augimo ir aplinkos sąveikai aprašyti ir analizuoti.

22.20. Tam tikras išlaidas, kaip antai galutinio vartojimo ir tarpinio vartojimo išlaidos, galima klasifikuoti pagal funkcijas ir produktų grupes. Produktų klasifikatorius parodo, kurie produktai yra įtraukiami, ir jame apibūdinami skirtingi gamybos procesai ir jų sąsaja su produktų ištekliais ir panaudojimu. Toks klasifikavimas nuo funkcinio klasifikavimo skiriasi šiais aspektais:

- a) išlaidos skirtingiems produktams gali turėti vieną paskirtį;
- b) išlaidos vienam produktui gali turėti kelias paskirtis;
- c) kai kurios išlaidos nėra produktų sandoriai, tačiau gali būti labai svarbios funkcinės klasifikacijos požiūriu, pvz., klasifikuojant valdžios sektoriaus išlaidas svarbus rodiklis yra subsidijos ir socialinės apsaugos išmokos pinigais.

PAGRINDINĖS Palydovinių sąskaitų savybės**Funkcinės palydovinės sąskaitos**

- 22.21. Funkcinėse palydovinėse sąskaitose daugiausia dėmesio skiriama ekonomikos aprašymui ir analizavimui pagal funkcijas, tokias kaip aplinka, sveikata, moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra. Kiekvienai funkcijai jomis sukuriama sisteminga apskaitos sistema. Šiose sąskaitose nepateikiama nacionalinės ekonomikos apžvalga, bet dėmesys skiriamas tam, kas susiję su funkcijomis. Šiuo tikslu jose pateikiama išsami informacija, kuri nėra matoma agreguotoje centrinėje sistemoje, informacija kitaip išdėstoma, pateikiama papildomos informacijos apie nepiniginius srautus ir likučius, neįtraukiama tai, kas nėra susiję su pasirinkta funkcija, ir kaip pagrindinės sąvokos apibrėžiami funkciniai agreguoti rodikliai.
- 22.22. Centrinė sistema iš esmės yra institucinio pobūdžio. Funkcinėse palydovinėse sąskaitose funkcinis metodas gali būti derinamas su veiklos ir produktų analize. Toks bendras metodas naudingas daugeliui sričių, tokių kaip kultūra, sportas, švietimas, sveikata, socialinė apsauga, turizmas, aplinkos apsauga, moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra, parama vystymuisi, transportas, saugumas ir būstas. Dauguma sričių susijusios su paslaugomis; paprastai jos apima kelių rūšių veiklą ir daugeliu atvejų yra susijusios su ekonomikos augimo ir socialinių problemų klausimais.
- 22.23. Pagrindinė funkcinų palydovinių sąskaitų sąvoka – funkcijai skirtos nacionalinės išlaidos, kaip parodyta 22.2 lentelėje. Ši pagrindinė sąvoka taip pat naudinga apibūdinti funkcinės palydovinės sąskaitos aprėptį.
- 22.24. Atliekant naudojimo pagal tam tikrą funkciją analizę pakanka užduoti tokį klausimą – kiek išteklių skiriama švietimui, transportui, turizmui, aplinkos apsaugai ir duomenų apdorojimui? Norint atsakyti į šį klausimą, reikia nuspręsti:
- kurie produktai yra susiję su atitinkama sritimi. Į nacionalines išlaidas įskaičiuojamas visas einamasis tokių produktų panaudojimas ir su jais susijęs kapitalo formavimas;
 - kuriai veiklai bus priskirtas kapitalo formavimas;
 - kurie pervedimai yra susiję su šia sritimi.

22.2 lentelė. Funkcijai ar produktui skirtos nacionalinės išlaidos

	Metinių duomenų eilutės
Pasirinktų produktų faktinis galutinis vartojimas	
Rinkos produktai	
Ne rinkos produktai	
Individualus vartojimas	
Kolektyvinis vartojimas	
Tarpinis vartojimas	
Faktinis	
Vidaus	
Bendrojo kapitalo formavimas	
pasirinktų produktų	
Kita	
Pasirinkti einamieji pervedimai	
Pasirinkti kapitalo pervedimai	
Vienetų rezidentų naudojimas, kurį finansuoja likusio pasaulio sektorius	
Nacionalinės išlaidos	

22.3 lentelė. Būdingų ir susijusių produktų ištekliai

	Produkcija pagal ekonominės veiklos rūšis				Kiti gamintojai			Iš viso	Importas	Visi ištekliai bazinėmis kainomis	Prekybos ir transporto maržos	Mokesčiai produktams	Subsidijos produktams	Visi ištekliai pirkėjų kainomis
	Būdingi gamintojai				Pagrindiniai.	Nepagrindiniai.	Pagalbiniai							
	Pagrindinis produktas.	Nepagrindinis produktas.	Pagalbinis.	Iš viso										
Būdingi produktai														
1.														
2.														
...														
Susiję produktai														
1.														
2.														
....														
Kiti produktai														
Iš viso														

22.4 lentelė. Būdingų ir susijusių produktų naudojimas

	Gamybos sąnaudos pagal ekonominės veiklos rūšis				Kiti gamintojai			Iš viso	Eksportas	Galutinis vartojimas			Iš viso	Bendrojo kapitalo formavimas	Visas naudoji-mas pirkėjų kainomis
	Būdingi gamintojai				Pagalbiniai					Namų ūkiai.	Valdžios sektorius.	NŪPTNPI			
	Pagrindinis produktas	Nepagrindinis produktas	Pagalbinis	Iš viso	Pagrindiniai.	Nepagrindiniai.	Pagalbiniai								
Būdingi produktai															
1.															
2.															
...															
Susiję produktai															
1.															
2.															
....															
Kiti produktai															
Iš viso															
Atlygis darbuotojams															
Kiti grynieji gamybos mokesčiai															
Pagrindinio kapitalo vartojimas															
Specifiniai produktai (būdingi arba susiję)															
Kita															
Grynasis likutinis perteklius															
Iš viso															
Papildoma informacija															
Darbo sąnaudos															
Bendrojo (pagrindinio) kapitalo formavimas															
Specifiniai produktai															
Kita															
Grynasis (pagrindinio) kapitalo likutis															
Specifiniai produktai															
Kita															

- 22.25. Priklausomai nuo srities, palydovinė sąskaita sudaroma taip, kad pabrėžtų:
- išsamią konkrečių prekių ir paslaugų, tokių kaip moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra, IRT ar transportas, produkcijos ir panaudojimo analizę;
 - išsamią pervedimų, kaip antai socialinei apsaugai, analizę;
 - vienodai produkciją, panaudojimą ir pervedimus, pvz., švietimo ir sveikatos srityse;
 - patį panaudojimą tokiose srityse kaip turizmas ir aplinkos apsauga;
 - valdžios sektoriaus ir ne pelno institucijų socialinei apsaugai ir sveikatos priežiūrai skiriamą finansavimą.
- 22.26. Produktai gali būti dviejų rūšių: būdingi ir susiję. Pirmajai kategorijai priskiriami produktai, kurie būdingi tiriamai sričiai. Palydovinėse sąskaitose galima matyti, kaip produktai pagaminami, kokie gamintojai juos gamina, kokią darbo jėgą ir kokią pagrindinį kapitalą jie naudoja ir koks yra gamybos proceso efektyvumas. Pavyzdžiui, sveikatos srities būdingi produktai yra sveikatos paslaugos, viešojo administravimo paslaugos, sveikatos srities švietimo ir mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros paslaugos.
- 22.27. Susiję produktai yra svarbūs tam tikrai funkcijai, nors ir nėra jai būdingi pagal savo pobūdį ar dėl to, kad yra priskiriami platesnei produktų kategorijai. Pavyzdžiui, pacientų vežimas yra su sveikatos sritimi susijusi paslauga. Kiti susijusių produktų pavyzdžiai – vaistai ir kitos medicinos prekės, kaip antai akiniai. Iš palydovinių sąskaitų negalima matyti tų produktų gamybos ypatybių. Aiški riba tarp būdingų ir susijusių produktų priklauso nuo šalies ekonominės sąrangos ir palydovinės sąskaitos paskirties.
- 22.28. Kai kurios paslaugos gali būti įrašytos į dvi ar daugiau palydovinių sąskaitų. Pavyzdžiui, aukštojo mokslo įstaigų atliekami sveikatos paslaugų moksliniai tyrimai gali būti įrašomi į mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros ir į švietimo ir sveikatos palydovines sąskaitas. Tai taip pat reiškia, kad nacionalinės išlaidos įvairioms funkcijoms gali iš dalies sutapti. Paprastai agreguojant tas išlaidas, kad būtų apskaičiuota BVP procentine dalimi išreikšta bendra suma, gali tekti atlikti dvigubą skaičiavimą.
- 22.29. Palydovinėse sąskaitose vartojamos sąvokos gali skirtis nuo centrinės sistemos sąvokų. Pavyzdžiui, savanoriškas darbas gali būti įrašytas į švietimo ir sveikatos palydovines sąskaitas. Transporto palydovinėje sąskaitoje pagalbines transporto paslaugas gali būti nurodomos atskirai. Į paramos vystymuisi palydovinę sąskaitą įrašomos lengvatinėmis sąlygomis suteiktos paskolos. Su mažesnėmis nei rinkos palūkanomis susijusi nauda ar sąnaudos įrašomos kaip numanomi pervedimai.
- 22.30. Socialinės apsaugos ir paramos vystymuisi palydovinėse sąskaitose specifiniai pervedimai yra svarbiausia nacionalinių išlaidų dalis. Kitose srityse, kaip antai švietimas ir sveikata, dauguma pervedimų, dažniausiai natūra, yra priemonė finansuoti vartotojų prekių ir paslaugų įsigijimą. Tai reiškia, kad jie jau yra įtraukti į galutinio vartojimo, tarpinio vartojimo ir kapitalo formavimo išlaidas ir neturėtų būti įrašyti antrą kartą. Tačiau tai netaikoma visiems pervedimams, pvz., studentų stipendijos gali būti skirtos ne tik mokesčiui už mokslą ar vadovėliams, bet ir kitoms išlaidoms finansuoti; ši likusi dalis tuomet turėtų būti į palydovinę sąskaitą įrašoma kaip pervedimas.
- 22.31. Funkcinėje palydovinėje sąskaitoje gali būti pateikiama informacijos apie vartotojus ar išmokų gavėjus. Vartotojų ir išmokų gavėjų klasifikavimas gali būti paremtas institucinių sektorių ir gamintojų tipų klasifikavimu, pvz., rinkos gamintojai, ne rinkos gamintojai, valdžios sektorius kaip kolektyvinis vartotojas, namų ūkiai kaip vartotojai ir likusio pasaulio sektorius. Gali būti išskirtos įvairios subkategorijos, pvz., pagal ekonominės veiklos rūšis ir pagal institucinius subsektorius.
- 22.32. Daugelyje palydovinių sąskaitų namų ūkiai ar atskiri asmenys yra svarbiausias vartotojų ir išmokų gavėjų tipas. Kad namų ūkių duomenys būtų naudingi siekiant socialinės politikos tikslų ir atliekant analizę, juos reikia suskaidyti smulkiau. Gali būti naudojami įvairūs kriterijai atsižvelgiant į paskirtį, pvz., pajamos, amžius, lytis, vieta ir kt. Politikos formavimo ir analizės tikslais svarbu žinoti su kiekviena kategorija susijusių asmenų skaičių – taip galima apskaičiuoti vidutinį suvartojimą ar pervedimą arba išmokų negaunančių asmenų skaičių.

Specialiosios sektorių sąskaitos

- 22.33. Specialiosiomis sektorių sąskaitomis apžvelgiama padėtis, susijusi su vienos rūšies veikla ar produktu, įvairių rūšių veiklos ar produktų pergrupavimu, vienu subsektoriumi ar įvairių subsektorių pergrupavimu. Specialiosios sektorių sąskaitos gali būti trijų rūšių:
- susijusios su veiklos rūšimis ar produktais;
 - susijusios su instituciniais sektoriais;

c) kuriose sujungiami abu minėti metodai.

Specialiųjų sektorių sąskaitų, susijusių su veiklos rūšimis ar produktais, pavyzdžiai yra žemės ūkio sąskaitos, miškininkystės ir žuvininkystės sąskaitos, turizmo sąskaitos, IRT sąskaitos, energijos sąskaitos, transporto sąskaitos, gyvenamųjų pastatų sąskaitos ir kūrybinio sektoriaus sąskaitos.

Specialiųjų sektorių sąskaitų, susijusių su instituciniais sektoriais, pavyzdžiai yra valdžios sektoriaus finansų statistika, pinigų ir finansų statistika, mokėjimų balansas, viešojo sektoriaus sąskaitos, ne pelno institucijų sąskaitos, namų ūkių sąskaitos ir įmonių veiklos sąskaitos. Mokestinių pajamų statistika gali būti laikoma papildomomis valdžios sektoriaus finansų statistikos lentelėmis.

- 22.34. Be to, specialiosiose sektorių sąskaitose didžiausias dėmesys gali būti skiriamas integruotai viename ar keliuose instituciniuose sektoriuose vykdomos ekonominės veiklos analizei. Pavyzdžiui, ne finansų bendrovių subsektorių sąskaitos gali būti rengiamos duomenis grupuojant pagal šių bendrovių pagrindinę ekonominę veiklą. Gali būti analizuojamas visas ekonominis procesas – nuo gamybos iki kaupimo. Tai gali būti daroma sistemingai, pakankamai agreguotu standartinio ekonominės veiklos rūšių klasifikatoriaus lygmeniu. Taip pat gali būti atliekama tam tikrų šalių itin svarbių rūšių veiklos analizė. Panašiai gali būti analizuojama ir namų ūkių gamybos veikla, bent jau iki verslo pajamų apskaičiavimo lygmens. Taip pat gali būti naudinga atkreipti dėmesį į veiklą, kuri atlieka svarbų vaidmenį ekonomikos išorės sandorių požiūriu. Šiai svarbiai veiklai galima priskirti naftos sektorių, bankininkystę, kasybos veiklą, su tam tikromis kultūromis, maisto produktais ir gėrimais, kaip antai kava, gelės, vynas ir viskis, susijusią veiklą ir turizmą. Sudarydama didelę eksporto, užimtumo, turto užsienio valiuta ir valdžios sektoriaus išteklių dalį minėta veikla gali būti labai svarbi šalies ekonomikai. Svarbiausiems sektoriams taip pat galima priskirti sektorius, kurie yra svarbūs socialinės ir ekonominės politikos požiūriu. Tokių sektorių pavyzdžiai – žemės ūkio veikla, kuriai skiriamos subsidijos ir kiti pervedimai iš centrinės, vietos ar Europos valdžios institucijų, ar kuriai apsaugoti nustatyti dideli importo muitai.
- 22.35. Pirmas žingsnis rengiant specialiąsias sektorių sąskaitas – pagrindinės veiklos ir jų atitinkamų produktų nustatymas. Šiuo tikslu gali reikėti sugrupuoti Tarptautinio standartinio ekonominės veiklos rūšių klasifikatoriaus (ISIC) arba atitinkamo nacionalinio klasifikatoriaus straipsnius. Pagrindinio sektoriaus aprėptis priklauso nuo ekonominių aplinkybių ir politikos formavimo bei analizės poreikių.
- 22.36. Parengiama pagrindinių produktų prekių ir paslaugų sąskaita, kurioje nurodomi šių produktų ištekliai ir panaudojimas. Pagrindinių rūšių ekonominei veiklai rengiamos gamybos sąskaita ir pajamų formavimo sąskaita. Kad būtų galima geriau suvokti šios srities ekonominį procesą ir atliekamas vertinimo procedūras, pagrindinėms veiklos rūšims ir produktams taikomi išsamūs klasifikatoriai. Paprastai šiai veiklai ir produktams būdingos rinkos ir reguliuojamos kainos, taip pat sudėtinga mokesčių ir subsidijų sistema.
- 22.37. Pagrindiniai produktai ir pagrindinės veiklos rūšys gali būti analizuojami naudojant išteklių ir panaudojimo lenteles, kaip parodyta 22.5 ir 22.6 lentelėse. Pagrindinės veiklos rūšys išsamiai pateikiamos stulpeliu, o kitos veiklos rūšys gali būti sujungiamos. Eilutėse išsamiai pateikiami pagrindiniai produktai, o kiti produktai sujungiami. Panaudojimo lentelės pabaigoje eilutėse nurodomos darbo sąnaudos, bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas ir ilgalaikio turto likučiai. Kai pagrindinę ekonominę veiklą atlieka labai skirtingų tipų gamintojai, kaip antai smulkūs ūkininkai ir bendrovės, kurios valdo ir prižiūri didelius ūkius, išskiriamos dvi gamintojų grupės, nes jų sąnaudų struktūra ir elgesys skiriasi.
- 22.38. Pagrindiniam sektoriui parengiamas sąskaitų rinkinys. Šiuo tikslu pagrindinis sektorius turi būti aiškiai apibrėžtas. Naftos ir kasybos veiklos atveju pagrindinį sektorių paprastai sudaro tam tikras didelių bendrovių skaičius. Į sąskaitas įrašomi visi jų sandoriai, net kai jos vykdo nepagrindinę veiklą. Apibrėžiant pagrindinį sektorių taip pat gali būti svarbu atskirti viešąsias, užsienio subjektų kontroliuojamas ir privačias bendroves. Kad būtų galima atlikti integruotą analizę, būtina atidžiai išnagrinėti kiekvienos didelės bendrovės verslo sąskaitas. Dalį kasybos veiklos gali vykdyti mažos bendrovės ar neįregistruotos įmonės. Šie vienetai turi būti įtraukti į pagrindinį sektorių net ir tuo atveju, jei reikia pasikliauti daline informacija, gauta atlikus statistinius tyrimus ar remiantis administraciniais duomenimis.
- 22.39. Daugeliu atvejų valdžios sektorius pagrindinių veiklos rūšių atžvilgiu atlieka svarbų vaidmenį – per mokesčius ir nuosavybės pajamas arba reguliavimo veiklą ir subsidijas. Todėl svarbu išsamiai išnagrinėti pagrindinio sektoriaus ir valdžios sektoriaus sandorius. Sandorių klasifikatoriaus aprėptis gali būti išplėsta siekiant nustatyti su pagrindine ekonomine veikla susijusius srautus, įskaitant atitinkamus mokesčius produktams. Tuos srautus, kurie papildoma bendrąjį biudžetą, taip pat gauna įvairios valdžios sektoriaus įstaigos – specialioms tikslams ministerijos, universitetai, fondai ir specialios sąskaitos. Atliekant analizę gali būti labai pravartu nurodyti, kaip valdžios sektorius tas lėšas panaudoja. Todėl reikia atlikti šios valdžios sektoriaus išlaidų dalies analizę pagal išlaidų paskirtį.

22.5 lentelė. Tiekimo lentelė pagal pagrindines ūkio šakas ir produktus

	Gamybos apimtis pagal ekonominės veiklos rūšis			Iš viso	Importas	Bendra tiekimo apimtis bazinėmis kainomis	Prekybos ir transporto maržos	Mokesčiai produktams	Subsidijos produktams (-)	Bendra tiekimo apimtis pirkėjų kainomis
	Pagrindinės veiklos rūšys	Kiti gamintojai	Kiti gamintojai							
	1	2	Iš viso						
Pagrindiniai produktai										
1.										
2.										
...										
Kiti produktai										
Iš viso										

22.6 lentelė. Pagrindinių veiklos rūšių ir produktų panaudojimo lentelė

	Gamybos sąnaudos pagal ekonominės veiklos rūšis				Iš viso	Ekspor- tas	Galutinis vartojimas			Iš viso	Bendrojo kapitalo formavimas	Visas naudojimas pirkėjų kainomis	
	Pagrindinės veiklos rūšys						Iš viso	Namų ūkiai.	Valdžios sektorius.				NŪPTNPI
	1	2	...	Iš viso									
Būdingi produktai													
1.													
2.													
...													
Kiti produktai													
Iš viso													
Atlygis darbuotojams													
Kiti grynieji gamybos mokesčiai													
Pagrindinio kapitalo vartojimas													
Grynasis likutinis perteklius													
Iš viso													
Papildoma informacija													
Darbo sąnaudos													
Bendrojo (pagrindinio) kapitalo formavimas													
Grynasis (pagrindinio) kapitalo likutis													

- 22.40. Kai pagrindinė ekonominė veikla yra pagrįsta neatsinaujinančiais gamtos ištekliais, kaip antai iškastiniai ištekliai, pagrindinio sektoriaus sąskaitose šių išteklių pokyčiai, atsiradę dėl naujai atrastų išteklių ir išteklių išekvojimo, nurodomi įrašant juos į kitų turto apimties pokyčių sąskaitą, o jų vertės padidėjimas ir sumažėjimas įrašomas į perkainojimo sąskaitą. Tie duomenys yra itin svarbūs vertinant šalies ekonominės veiklos rezultatus. Platesne prasme pagrindinių sektorių sąskaitų aprėptis gali būti išplėsta įtraukiant aplinkos apskaitos aspektus.
- 22.41. Pagrindinių sektorių sąskaitos gali būti pateikiamos remiantis integruotų ekonominių sąskaitų sistema. Pagrindiniams sektoriams pridedama papildoma skiltis ar skilčių grupė, o kitos skiltys prireikus pervadinamos, pvz., „kitos ne finansų bendrovės“ ar „kiti namų ūkiai“. Taip galima sužinoti, kokia sandorių ir balansuojamųjų straipsnių dalis tenka pagrindiniam sektoriui, kokia – kitiems sektoriams. Tiksliai tokios lentelės forma priklauso nuo siekiamų tikslų. Dar vienas žingsnis gali būti papildomose lentelėse nurodyti sandorių dalyvių – pagrindinio sektoriaus ir kitų sektorių, įskaitant likusio pasaulio sektorių, – santykį.

Nepiniginių duomenų įtraukimas

- 22.42. Svarbi daugelio palydovinių sąskaitų savybė yra nepiniginių duomenų įtraukimas, kaip antai išmetamų CO₂ dujų kiekio duomenų pagal veiklos rūšis įtraukimas į aplinkos sąskaitas arba gydymų skaičiaus pagal sveikatos priežiūros tipus įtraukimas į sveikatos sąskaitas. Tokius nepiniginius duomenis susiejus su piniginiiais duomenimis galima gauti svarbius koeficientus, kaip antai išmetamų CO₂ dujų kiekį milijardui eurų pridėtinės vertės arba vieno gydymo sąnaudos. 22.7 lentelėje pateikiama įvairių pavyzdžių.

Papildomi duomenys ir sąvokos

- 22.43. Kitos dvi svarbios palydovinių sąskaitų savybės – papildomi duomenys ir sąvokos. 22.8 ir 22.9 lentelėse pateikiama įvairių pavyzdžių.

22.7 lentelė. Nepiniginių duomenų palydovinėse sąskaitose pavyzdžiai

Palydovinės sąskaitos	Nepiniginių duomenų pavyzdžiai	Piniginių ir nepiniginių duomenų santykis
Švietimo apskaita	Moksleivių ir studentų skaičius	Išlaidos ir mokesčiai vienam mokiniui / studentui
	Mokytojų skaičius	Atlyginimas už darbą vienam mokytojui
Aplinkosaugos apskaita	Nafta (tonomis)	Naftos kaina už barelį
	CO ₂ emisija pagal ūkio šakas	CO ₂ emisija pagal ūkio šakas vienam mlrd. EUR pridėtinės vertės
Valdžios sektoriaus finansai	Užimtumas valdžios sektoriuje	Atlyginimas už darbą vienam darbuotojui
	Socialinių išmokų skaičius	Socialinės išmokos vidutinis dydis
Sveikatos apskaita	Suteiktų gydymo paslaugų / pacientų skaičius pagal sveikatos priežiūros rūšį	Išlaidos vienai suteiktai gydymo paslaugai / pacientui
Namų ūkių gamybos apskaita	Laiko sąnaudos namų ūkių gamybai	Išnaudotas laikas pinigine išraiška
Darbo apskaita	Užimtumas (dirbtų valandų skaičius / pilnos darbo dienos ekvivalentas) pagal ūkio šakas	Atlyginimas darbuotojams už išdirbtą valandą / pilnos darbo dienos ekvivalentas
	Darbo vietų skaičius	
Našumo ir augimo apskaita	Darbo sąnaudų dalis pagal ūkio šakas	Darbo našumas pagal ūkio šakas
Mokslinių tyrimų ir plėtros apskaita	Išduotų patentų skaičius	
	Užimtumas mokslinių tyrimų ir plėtros sektoriuje	Atlyginimas už darbą vienam darbuotojui
Saugumo apskaita	Kalinių skaičius	Išlaidos vienam kaliniui
Socialinės apsaugos apskaita	Socialinių išmokų skaičius, pvz., pensijų gavėjų skaičius	Vidutinis socialinės išmokos dydis pagal sistemos rūšį
Turizmo apskaita	Turistų skaičius	Vienam turistui tenkančios išlaidos

22.8 lentelė. Papildomų duomenų įvairiose palydovinėse sąskaitose pavyzdžiai

Palydovinės sąskaitos	Papildomi duomenys
Žemės ūkio apskaita	Daugiau duomenų apie įvairių žemės ūkio produktų gamybą
Aplinkosaugos apskaita	Kur kas daugiau duomenų apie atsargų vertes ir gamtinių išteklių dydžius Daugiau duomenų apie išlaidas aplinkosaugai
Sveikatos apskaita	Išsamus sveikatos priežiūros paslaugų suskirstymas
Namų ūkių gamybos apskaita	Namų ūkių gamyba, suskirstyta pagal pagrindinę funkciją (pvz., būstas, maistas, priežiūra)
Asmeninių pajamų ir gerovės apskaita	Informacija apie asmeninių pajamų ir gerovės pasiskirstymą
Darbo apskaita	Atlyginimas darbuotojams ir užimtumas pagal amžių, lytį ir išsilavinimo lygį
Socialinės apsaugos apskaita	Pajamos ir išlaidos pagal atskiras socialinės apsaugos sistemas ir tų sistemų grupes
Mokestinių pajamų lentelės	Mokestinės pajamos, suskirstytos pagal kur kas išsamesnę klasifikaciją

22.9 lentelė. Papildomų sąvokų įvairiose palydovinėse sąskaitose pavyzdžiai

Palydovinės sąskaitos	Papildomos sąvokos
Žemės ūkio apskaita	Trys pajamų žemės ūkyje rodikliai
Aplinkosaugos apskaita	Aplinkosaugos mokesčiai
Valdžios sektoriaus finansai	Valdžios sektoriaus pajamos ir išlaidos
Neformalaus sektoriaus apskaita	Neformalus sektorius
Našumo ir augimo apskaita	Bendras gamybinio sektoriaus našumas
Socialinės apsaugos apskaita	Bendra išlaidų senatvės išmokoms suma
Mokestinių pajamų lentelės	Bendra mokestinių pajamų suma pagal įvairias alternatyvias apibrėžtis

Skirtingos pagrindinės sąvokos

22.44. Palydovinėse sąskaitose nėra įprasta vartoti skirtingas pagrindines sąvokas. Palyginti nedidelis skirtumas yra susijęs su tuo, kad skirtingose palydovinėse sąskaitose kai kurios paslaugos nelaikomos pagalbinėmis, pvz., transporto palydovinėje sąskaitoje transporto paslaugos nelaikomos pagalbinėmis. Tačiau kai kuriose palydovinėse sąskaitose gali būti reikalingi didesni su pagrindinėmis sąvokomis susiję pakeitimai, pvz., aplinkos sąskaitoje vidaus produktas gali būti koreguojamas dėl gamtos išteklių išekvojimo. Pavyzdžiai pateikiami 22.10 lentelėje.

Modeliavimo naudojimas ir eksperimentinių rezultatų įtraukimas

22.45. Kai kurioms palydovinėms sąskaitoms gali būti būdingas eksperimentinių rezultatų įtraukimas arba modeliavimo naudojimas, todėl palydovinėse sąskaitose pateikiami skaičiai yra mažiau patikimi už pagrindinių sąskaitų skaičius. Tačiau rengiant pagrindines sąskaitas taip pat naudojami ekonometriniai ar matematiniai modeliai ir įtraukiami eksperimentiniai rezultatai. Todėl tai nėra esminis pagrindinių sąskaitų sistemos ir palydovinių sąskaitų skirtumas. Šie aspektai iliustruojami 22.11 lentelėje pateiktais pavyzdžiais.

22.10 lentelė. Skirtingų pagrindinių sąvokų palydovinėse sąskaitose pavyzdžiai

Palydovinės sąskaitos	Skirtingos pagrindinės sąvokos
Aplinkosaugos apskaita	Vidaus produkto patikslinimas atsižvelgiant į išekvojimą, vyriausybės gynybines išlaidas ir aplinkos blogėjimą
Sveikatos apskaita	Profesinės sveikatos priežiūra nėra papildoma paslauga

Palydovinės sąskaitos	Skirtingos pagrindinės sąvokos
Namų ūkio gamybos apskaita	Neapmokėtos namų ūkio paslaugos ir savanoriškos paslaugos priklauso gamybos sričiai
Išplėsta apskaita	Apskaita apima iš esmės platesnes gamybos ir kapitalo formavimo sąvokas (pvz., žmogiškąjį kapitalą ir ilgalaikio vartojimo prekes)
Papildomų pensijų lentelė	Nefinansuojamos apibrėžtos pensijų išmokos laikomos turto ir įsipareigojimais
Transporto apskaita	Transporto paslaugos nėra papildoma paslauga

22.11 lentelė. Ekonometrinių ar matematinių modelių naudojimo sudarant centrinę sistemą ir palydovines sąskaitas pavyzdžiai

Centrinė sistema	<p>Finansinio ir negamybinio turto tikėtina vertė kaip grynoji dabartinė numatomų pajamų ir išlaidų ateityje vertė</p> <p>Namų ūkio tyrimų korekcija atsižvelgiant į atsakymų nepateikimą, taikant regresijos analizę</p> <p>Grynojo ilgalaikio kapitalo ir jo naudojimo vertinimas, taikant nuolatinės inventurizacijos metodą, numatomus ekonominio ciklo laikotarpius ir matematinės nuvertėjimo funkcijas</p> <p>Savininko užimtų namų paslaugų vertės nustatymas, taikant gyvenamojo ploto duomenis, nuomos rinkos duomenis ir regresijos analizę</p> <p>Sezoninių korekcijų vertinimas, taikant matematinį modelį</p> <p>Vartojimo kainų pokyčių vertinimas, taikant matematinį modelį</p>
Palydovinės paslaugos	
Aplinkosaugos apskaita	Išikvojimo ir būklės blogėjimo vertės nustatymas
Namų ūkių gamybos apskaita	Neapmokėtų namų ūkių paslaugų vertės nustatymas
Neformalaus sektoriaus apskaita	Visų rūšių neformalios veiklos vertės bandomasis nustatymas
Našumo ir augimo apskaita	Įdėto kapitalo dydžio įvertinimas, kiekvienam turto tipui pritaikant nusidėvėjimo jį naudojant funkcijas
Papildomų pensijų lentelė	Teisių į pensijas įvertinimas, taikant visų rūšių statistines prielaidas dėl demografijos, diskonto normos ir atlyginimų augimo
Eksperimentinių rezultatų apie išlaidų mokslinių tyrimų ir taikomajai veiklai prilyginimą kapitalo formavimui lentelė	

Palydovinių sąskaitų sudarymas ir rengimas

22.46. Išskiriami keturi palydovinių sąskaitų sudarymo ir rengimo etapai:

- nustatoma paskirtis, panaudojimas ir reikalavimai;
- iš nacionalinių sąskaitų atrenkama tai, kas svarbu;
- atrenkama svarbi papildoma informacija, pvz., iš įvairios specifinės statistikos ar administracinių duomenų šaltinių;
- abu sąvokų ir skaičių rinkiniai sujungiami į vieną lentelių ir sąskaitų rinkinį.

22.47. Pirmą kartą sudarant ir rengiant palydovines sąskaitas per šiuos keturis etapus dažnai gaunami netikėti rezultatai. Todėl palydovinių sąskaitų rengimas yra tęstinis procesas. Tik įgijus palydovinių sąskaitų rengimo ir naudojimo, o prireikus – keitimo, patirties bandomasis lentelių rinkinys gali tapti patikimu statistiniu produktu.

22.48. Atrenkant tai, kas svarbu iš nacionalinių sąskaitų, išskiriami trys aspektai: tarptautinės nacionalinės apskaitos sąvokos, šalies nacionalinių sąskaitų statistikoje vartojamos sąvokos ir nacionalinių sąskaitų statistikos patikimumas.

- 22.49. Sudarant ir rengiant palydovines sąskaitas tam tikrai funkcijai pritaikius centrinės sistemos sąvokas dažnai atskleidžiami kiti aspektai. Nelygu funkcija, tie aspektai gali būti naudingi arba gali pasirodyti, kad tai netikėti apribojimai. Pavyzdžiui, pirmą kartą sudarant ir rengiant mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros sąskaitą gali kilti problemų, susijusių su persidengimu su moksliniais tyrimais ir technologine plėtra programinės įrangos ir sveikatos priežiūros srityse arba su daugiašalių bendrovių vaidmeniu importuojant ir eksportuojant mokslinius tyrimus ir technologinę plėtrą.
- 22.50. Panašus procesas taikomas ir nacionalinių sąskaitų statistiką rengiant vartojamoms sąvokoms. Gali pasirodyti, kad trūksta esminių duomenų, nes duomenų rengimo arba skelbimo lygmuo agreguotų rodiklių požiūriu yra pernelyg didelis, arba kad nebuvo griežtai taikytos universaliosios sąvokos. Pavyzdžiui, kai kuri didžiųjų daugiašalių bendrovių mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros veikla gali būti priskirta prie jų pagrindinės veiklos, o ne prie mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros paslaugų.
- 22.51. Tam tikra nacionalinių sąskaitų statistikos dalis gali būti nepakankamai patikima. Nacionalinių sąskaitų statistika buvo rengiama ir skelbiama neturint tikslo rengti palydovines sąskaitas. Atlikus paprastą atitinkamų skaičių atranką iš oficialios nacionalinių sąskaitų statistikos dažnai bus matyti, kad dydžiu, sudėtimi ar kaita laiko požiūriu tokie duomenys šiam tikslui nėra tinkami. Todėl esami duomenų šaltiniai ir sąskaitų rengimo metodai turi būti patikrinti ir sustiprinti papildomais duomenų šaltiniais arba patobulintais sąskaitų rengimo metodais.
- 22.52. Atrenkant atitinkamą informaciją iš kitų šaltinių nei nacionalinės sąskaitos, kaip antai kiti oficialios statistikos ar administracinių duomenų šaltiniai, kils panašių su sąvokomis ir skaičiais susijusių sunkumų: oficialiai vartojamos sąvokos gali turėti nenumatytų trūkumų tam tikros palydovinės sąskaitos funkcijos atžvilgiu, faktiškai vartojamos sąvokos gali skirtis nuo oficialių sąvokų, be to, gali kilti su patikimumu, išsamumu, teikimu laiku ir dažnumu susijusių problemų. Visos šios problemos turėtų būti sprendžiamos rengiant papildomus įverčius, siekiant išvengti sąvokų skirtumų, klasifikuojant srautus nepinigine išraiška pagal veiklos rūšis ar sektorius arba koreguojant palydovinėse sąskaitose vartojamas sąvokas.
- 22.53. Nacionalinių sąskaitų ir kitą informaciją sujungiant į vieną lentelių ar sąskaitų rinkinį būtina atlikti papildomą darbą – reikia pašalinti praleidimus, persidengimus ir skaitinius neatitikimus ir įvertinti rezultatų tinkamumą. Pageidautina gauti visiškai suderintą lentelių rinkinį. Tačiau gali reikėti nurodyti duomenų šaltinių ir alternatyvių metodų neatitikimus.
- 22.54. Kad suderinta palydovinė sąskaita galėtų naudotis duomenų naudotojai, gali prireikti atlikti papildomų veiksmų. Galima naudoti apžvalginę lentelę, kurioje būtų pateikti pagrindiniai kelerių metų rodikliai. Šie pagrindiniai rodikliai galėtų būti skirti konkrečių susijusių temų aprėpčiai, dedamosioms ir raidai aprašyti arba nacionalinės ekonomikos ir jos pagrindinių dedamųjų sąsajai parodyti. Gali būti pridėti papildomi duomenys arba klasifikatoriai, susiję su politiniais ir analitiniais tikslais. Mažos pridėtinės vertės arba rinkti palyginti brangių duomenų gali būti atsisakyta. Be to, gali būti dedamos pastangos mažinti lentelių sudėtingumą, kad duomenų naudotojams jos būtų paprastesnės ir aiškesnės naudotis, o standartinius buhalterinius skaidymus pateikti atskiroje lentelėje.

DEVYNIOS KONKREČIOS PALYDOVINĖS SĄSKAITOS

22.55. Toliau šiame skyriuje trumpai aptariamos šios palydovinės sąskaitos:

- a) žemės ūkio sąskaitos;
- b) aplinkos sąskaitos;
- c) sveikatos sąskaitos;
- d) namų ūkių gamybos sąskaitos;
- e) darbo jėgos sąskaitos ir socialinės apskaitos matricos (SAM);
- f) našumo ir augimo sąskaitos;
- g) mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros sąskaitos;
- h) socialinės apsaugos sąskaitos;
- i) turizmo palydovinės sąskaitos.

Žemės ūkio sąskaitos

- 22.56. Žemės ūkio sąskaitų pavyzdys – žemės ūkio ekonominės sąskaitos (ŽŪES) ⁽¹⁾. Jų tikslas – apibūdinti žemės ūkio gamybą ir žemės ūkio pajamų raidą. Ši informacija naudojama kiekvienos valstybės narės žemės ūkio ekonominei padėčiai tirti ir Sąjungos bendrai žemės ūkio politikai stebėti ir vertinti.
- 22.57. ŽŪES sudaro gamybos sąskaita, pajamų formavimo sąskaita, verslo pajamų sąskaita ir žemės ūkio gamybos kapitalo sąskaita. Gamybos sąskaitoje pateikiamas išsamus suskirstymas, iš kurio matyti įvairių žemės ūkio produktų produkcija ir ne žemės ūkio nepagrindinė veikla; taip pat pateikiama išsami tarpinio vartojimo ir kapitalo formavimo informacija. Gamybos sąskaitos ir bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo duomenys pateikiami galiojančiomis kainomis ir pagal apimtį. Be to, trys žemės ūkio pajamų rodikliai pateikiami šia tvarka:
- a) žemės ūkio veiksnių realių pajamų vienam metiniam darbo vienetui, kuris laikomas visos darbo dienos ekvivalentu, indeksas;
 - b) realių grynąjų žemės ūkio verslo pajamų vienam metiniam darbo vienetui, kuris nėra samdomas ir kuris laikomas visos darbo dienos ekvivalentu, indeksas;
 - c) grynosios žemės ūkio verslo pajamos.

Indeksai ir realių pajamų rodiklių verčių pokyčiai realiaisiais dydžiais nustatomi defliuojant atitinkamus nominaliuosius duomenis numanomu BVP kainos indeksu.

- 22.58. Žemės ūkio veikla ŽŪES apibūdinama labai panašiai, kaip ji apibūdinama centrinėje sistemoje. Tačiau yra tam tikrų skirtumų. Pavyzdžiui, į vienetus, vykdančius su moksliniais tyrimais ar sertifikavimu susijusią sėklininkystės veiklą, ar vienetus, kuriems žemės ūkio veikla yra tik laisvalaikio veikla, neatsižvelgiama. Tačiau daugumos vienetų, kurių pagrindinė veikla nėra susijusi su žemės ūkiu, vykdomos žemės ūkio veiklos rūšį yra įtraukiamos į žemės ūkio veiklos aprėptį.
- 22.59. ŽŪES didžiausias dėmesys skiriamas gamybos procesui ir iš jo gaunamoms pajamoms. Tačiau iš esmės žemės ūkio palydovinė sąskaita neturi visiškai atitikti ŽŪES. Žemės ūkio sąskaitose taip pat gali būti pateikiamos išteklių ir panaudojimo lentelės, kuriose sistemingai apžvelgiami žemės ūkio produktų išteklių ir panaudojimas. Tokiose lentelėse gali būti pateikiama informacijos apie importo, įskaitant importo muitus, vaidmenį ir žemės ūkio produktų paklausos, kaip antai eksporto ir namų ūkių galutinio vartojimo, raidą bei susijusių mokesčių ir subsidijų vaidmenį. Žemės ūkio sąskaitų aprėptis taip pat gali būti išplėsta įtraukiant nepagrindinę ne žemės ūkio veiklą, kaip pirmiau minėta laisvalaikio veikla. Tai gali padėti atskleisti svarbias tendencijas ir pakeitimo mechanizmus. Sąveika su valdžios sektoriumi gali būti specialiai nurodoma įtraukiant lentelę, kurioje nurodomos visos vietos, centrinės ar Europos valdžios institucijų žemės ūkio veiklai skirtos pajamos ir kapitalo pervedimai; lentelėje taip pat gali būti nurodytos specialios pagal mokesčių sistemą taikomos sąlygos. Žemės ūkio sąskaitos taip pat gali būti sudarytos kaip specialiosios sektorių sąskaitos, į kurias būtų įtraukta visa seka sąskaitų, įskaitant ūkininkų ir žemės ūkio veiklą vykdančių bendrovių balansą ir finansines sąskaitas.

Aplinkos sąskaitos

- 22.60. Tarptautinėse aplinkos sąskaitų gairėse (Aplinkos ir ekonominės apskaitos sistema, SEEA, 2003 m.) ⁽²⁾ pateikiama išsami apskaitos sistema aplinkai ir jos sąveikai su ekonomika aprašyti ir nagrinėti. Aplinkos sąskaitos – nacionalinių sąskaitų palydovinės sąskaitos. Tai reiškia, kad jose naudojami tie patys klasifikatoriai ir vartojamos tos pačios sąvokos, pakeitimai daromi tik jei tai būtina aplinkos sąskaitoms.
- 22.61. Remiantis integruotu sąskaitų, kuriose pateikiama ekonominė ir aplinkos informacija, rinkiniu galima nagrinėti aplinkos reikšmę ekonomikai ir ekonomikos poveikį aplinkai. Toks rinkinys patenkina politikos formuotojų poreikius – jame pateikiami rodikliai ir aprašomoji statistika, kuria remiantis galima stebėti aplinkos ir ekonomikos sąveiką. Jis taip pat gali būti naudojamas kaip strateginio planavimo ir politikos analizės priemonė siekiant nustatyti tvaresnio vystymosi galimybes. Pavyzdžiui, politikos formuotojai, nustatantys, kaip bus plėtojama tam tikrų rūšių ekonominė veikla, kurią vykdančios gausiai kaip išteklių ar atliekų laikymo vietos naudojami aplinkos išteklių, turi suvokti tokio naudojimo ilgalaikį poveikį aplinkai. Aplinkosaugos standartus nustatantys politikos formuotojai taip pat turi suvokti galimas pasekmes ekonomikai, pvz., kurių rūšių ekonominė veikla gali nukentėti ir kokios gali būti pasekmės užimtumui ir perkamajai galiai. Alternatyvios aplinkos strategijos gali būti palyginamos atsižvelgiant į ekonomines pasekmes.

⁽¹⁾ 2003 m. gruodžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 138/2004 dėl žemės ūkio ekonominių sąskaitų Bendrijoje (OL L 33, 2004 2 5, p. 1).

⁽²⁾ Vadovą bendrai paskelbė Jungtinės Tautos, Europos Komisija, Tarptautinis valiutos fondas, OECD ir Pasaulio bankas.

- 22.62. Centrinėje sistemoje atsižvelgta į įvairius aplinkos apskaitos aspektus. Visų pirma, daugelis gamtos išteklių apskaitos sąnaudų ir kapitalo straipsnių klasifikatoriuose ir sąskaitose, susijusiuose su likučiais ir kitais turto apimties pokyčiais, nurodomi atskirai. Pavyzdžiui, nesukurto turto klasifikatoriuje nurodomi atskiri iškastinių išteklių, kaip antai naftos išteklių, mineraliniai išteklių, neauginami biologiniai išteklių ir vandens išteklių, straipsniai. Tos ypatybės palengvina centrinės sistemos kaip atskaitos taško aplinkos apskaitai naudojimą. Tačiau tam tikri centrinės sistemos elementai, ypač susiję su kitų apimties pokyčių sąskaita, palydovinėje sąskaitoje yra išsamiai suskirstomi ir perklasifikuojami, taip pat pridedami kiti elementai.
- 22.63. Aplinkos požiūriu pastebimi du pagrindiniai trūkumai, susiję su centrine sistema ir jos pagrindiniais agreguotais rodikliais, kaip antai BVP, kapitalo formavimas ir taupymas. Visų pirma, gamtos išteklių išekvojimas ir jų trūkumas įtraukiami tik iš dalies, ir šie veiksniai gali neigiamai veikti tvarų ekonomikos našumą. Antra, į centrinę sistemą netraukiamas aplinkos kokybės blogėjimas ir jo pasekmės žmonių sveikatai ir gerovei.
- 22.64. Centrinėje sistemoje apskaičiuojant grynąją pridėtinę vertę atsižvelgiama tik į sukurtą turtą. Jo naudojimo sąnaudos atspindi tarpiniame vartojime ir pagrindinio kapitalo vartojime. Nesukurti gamtos išteklių, kaip antai žemė, mineraliniai išteklių ir miškai, įtraukiami į turto apibrėžtį, jei juos faktiškai kontroliuoja instituciniai vienetai. Tačiau tokio turto naudojimas nėra įtraukiamas į gamybos sąnaudas. Tai reiškia, kad produktų kaina neatspindi tokių sąnaudų arba (išteklių išekvojimo atveju) kad tokios sąnaudos yra įtrauktos su kitais nenustatytais elementais skaičiuojant likutinį perteklių. Aplinkos sąskaitose tokios sąnaudos gali būti aiškiai nurodytos ir įvertintos.
- 22.65. 2003 m. SEEA aplinkos apskaitos sistemą sudaro penkios kategorijos:
- natūrinių ir mišrių srautų sąskaitos;
 - aplinkos sandorių ekonominės sąskaitos;
 - aplinkos išteklių sąskaitos natūrine ir pinigine išraiška;
 - išlaidų aplinkos saugojimui ir išteklių išekvojimo sąskaitos;
 - centrinės sistemos agreguotų rodiklių koregavimas dėl nuvertėjimo.
- 22.66. Į natūrinių ir mišrių srautų sąskaitas įrašomi keturių rūšių srautai:
- gamtos išteklių – mineraliniai išteklių, energijos išteklių, vandeniu, dirvožemiu ir biologiniai išteklių. Kai jie yra parduodami rinkoje, patenka į ekonominę teritoriją ir gali būti apibūdinami kaip produktai;
 - ekosistemos sąnaudos – deguonis, būtinas degimui, lietaus ar vandens kanalų vandeniu ir kitos gamtinės sąnaudos, kaip antai augalams augti būtinos maistinės medžiagos ir anglies dioksidas, išskyrus vandenį, maistines medžiagas ar deguonį, kurie ekonomikoje teikiami kaip produktai;
 - produktai – ekonominėje teritorijoje pagamintos ir naudojamos prekės ir paslaugos, įskaitant prekių ir paslaugų srautus tarp nacionalinės ekonomikos ir likusio pasaulio sektoriaus. Jiems priskiriami auginami biologiniai išteklių, parduoti ar pirkti gamtos išteklių, kaip antai nafta, mediena ir vandeniu, ir ekonominės vertės turinčios atliekos;
 - liekanos – atsitiktinė ir nepageidaujama ekonomikos produkcija, neturinti vertės ar turinti neigiamą vertę gamintojo atžvilgiu. Liekanoms priskiriamos kietosios, skystosios ir dujinės atliekos. Jos gali būti perdirbamos, pakartotinai panaudojamos ar išskiriamos į aplinką. Liekanos gali turėti teigiamos vertės vieneto, išskyrus kuriam jos susidarė, atžvilgiu. Pavyzdžiui, perdirbti surinktos namų ūkio atliekos neturi jokios vertės namų ūkiui, tačiau gali turėti tam tikros vertės atliekas perdirbančiai įmonei. Jeigu vienetas, kuriam susidarė atliekos, gali realizuoti jų vertę (pvz., neberekalingos įrangos atveju), tokios atliekos yra laikomos produktais, o ne liekanomis.
- 22.67. Natūriniai srautai vertinami kiekio matavimo vienetais, kurie atitinka nagrinėjamos medžiagos, energijos ar liekanų fizines savybes. Natūrinį srautą galima matuoti kitais vienetais, priklausomai nuo fizinių savybių, į kurias atsižvelgiama. Konkretaus vieneto tinkamumas priklauso nuo srautų sąskaitos paskirties ir numatomo naudojimo.

Rengiant natūrinių srautų sąskaitas, dažniausiai remiamasi svorio ir kiekio fizinėmis savybėmis. Rengiant energijos srautų sąskaitas paprastai naudojami džauliai arba naftos ekvivalento tonos. Natūrinių srautų sąskaitose naudojami kiekio matavimo vienetai skiriasi nuo centrinėje sistemoje naudojamų apimties matų. Pavyzdžiui, centrinėje sistemoje kompiuterio apimtis yra ne jo svoris, o svertinis kompiuterio naudotojų pageidaujamų savybių, kaip antai skaičiavimo greitis, rinkinys.

- 22.68. Natūrinių srautų sąskaitos gali būti pateikiamos kaip išteklių ir panaudojimo lentelės. Jų pavyzdžiai pateikiami 22.12 ir 22.13 lentelėse.
- 22.69. Mišriosios srautų sąskaitos – atskira matricos forma, kurioje pateikiamos nacionalinės sąskaitos pinigine išraiška ir natūrinių srautų sąskaitos. Svarbi mišriųjų sąskaitų rūšis – mišriosios išteklių ir panaudojimo lentelės; jose pateikiama informacija iš natūrinių išteklių ir panaudojimo lentelių ir iš pinigine išraiška pateikiamų išteklių ir panaudojimo lentelių.
- 22.70. Mišriosiose srautų sąskaitose pateikiamą informaciją galima susieti su aplinkos temomis, susijusiomis su konkrečiomis aplinkos problemomis, kaip antai šiltnamio efektas, ozono sluoksnio plonėjimas ir rūgštėjimo procesas. Tam reikalingi konvertavimo veiksniai, kad tam tikrų medžiagų rodiklius būtų galima paversti su tam tikra aplinkos tema susijusiais agreguotais rodikliais. Šitaip gaunama lentelė, kurioje apžvelgiama įvairių rūšių veiklos vartojimo ir gamybos reikšmė įvairių aplinkos temų ir BVP atžvilgiu, kaip parodyta 22.14 lentelėje.

22.12 lentelė. Natūrinių išteklių ir panaudojimo lentelė

Natūrinių išteklių lentelė

		(mln. tonų)													
		Veiklos rūšys				Vartojimas			Kapitalas	Likusio pasaulio sektorius				Nacionalinė aplinka	Materialiniai ištekliai – iš viso
		Žemės ūkis, žuvininkystė ir kasyba	Elektros energijos gamyba ir statyba	Paslaugos	Veiklos rūšys – iš viso	Transportas savo reikmėms	Kitas vartojimas	Vartojimas – iš viso	Kapitalo formavimas, atsargų pokyčiai, atliekų saugojimas	Produktų importas	Šalies teritorijoje nerezidentų tiekiami gamtos ištekliai ir ekosistemos sąnaudos		Liekanos, priklausancios likusio pasaulio sektoriaus nerezidentams	Tarptautiniai srautai iš likusio pasaulio sektoriaus per aplinką	
M2	M1										M1	M3			
		I1	I2	I3	I	C1	C2	C	CF	M2	M1	M1	M3	E	
Produktai	P1	Gyvūnai ir daržovės	66,000	49,000	1,000	116,000				16,000					132,000
	P2	Akmuo, žvyras ir statybinės medžiagos	112,000	163,000		275,000				13,000					288,000
	P3	Energija	65,000	59,000		124,000				95,000					219,000
	P4	Metalai, mašinos ir pan.		10,000		10,000				10,000					20,000
	P5	Plastikas ir plastikiniai gaminiai		2,000		2,000				2,000					4,000
	P6	Mediena, popierius ir pan.	7,000	7,000		14,000				1,000					15,000
	P7	Kitos prekės		9,000	1,000	10,000				13,000					23,000
		Visi produktai	250,000	299,000	2,000	551,000				150,000					701,000

			Veiklos rūšys				Vartojimas			Kapitalas	Likusio pasaulio sektorius				Nacionalinė aplinka	Materialiniai išteklių – iš viso	
			Žemės ūkis, žuvininkystė ir kasyba	Elektros energijos gamyba ir statyba	Paslaugos	Veiklos rūšys – iš viso	Transportas savo reikmėms	Kitas vartojimas	Vartojimas – iš viso	Kapitalo formavimas, atsargų pokyčiai, atliekų saugojimas	Produktų importas	Šalies teritorijoje nerezidentų tiekiami gamtos ištekliai ir ekosistemos sąnaudos	Liekanos, priklausancios likusio pasaulio sektoriaus nerezidentams	Tarptautiniai srautai iš likusio pasaulio sektoriaus per aplinką			
			I1	I2	I3	I	C1	C2	C	CF	M2	M1	M1	M3	E		
Liekanos	Į nacionalinę teritoriją																
	R1	CO ₂	19,020	111,398	29,930	160,348	16,908	25,080	41,988	0,990			4,172				207,498
	R2	N ₂ O	0,007	0,042	0,012	0,061	0,003	0,004	0,007				0,001				0,069
	R3	CH ₄	0,073	0,452	0,125	0,650	0,004	0,020	0,024	0,477			0,001				1,152
	R4	NO _x	0,061	0,275	0,151	0,487	0,084	0,026	0,110				0,025	0,117			0,739
	R5	SO ₂	0,023	0,139	0,030	0,192	0,003	0,001	0,004				0,001	0,087			0,284
	R6	NH ₃	0,020	0,123	0,038	0,181		0,007	0,007					0,019			0,207
	R7	Kitos, į orą	0,010	0,061	0,015	0,086		0,012	0,012					0,002			0,100
	R8	P	0,070	0,020	0,004	0,094		0,011	0,011	0,003			0,001	0,014			0,123
	R9	N	0,590	0,210	0,098	0,898		0,117	0,117	0,024			0,006	0,323			1,368
	R10	Kitos, į vandenį	0,030	0,021	0,006	0,057		0,021	0,021	0,001			0,001	0,003			0,083
	R11	Kasybos atliekos	7,233	2,320		9,553											9,553
	R12	Kitos kietosios atliekos	8,103	71,619	22,929	102,651	0,100	5,060	5,160	71,100			1,548	7,656			188,115

(mln. tonų)

		Veiklos rūšys				Vartojimas			Kapitalas	Likusio pasaulio sektorius				Nacionalinė aplinka	Materialiniai ištekliai – iš viso
		Žemės ūkis, žuvininkystė ir kasyba Elektros energijos gamyba ir statyba Paslaugos Veiklos rūšys – iš viso				Transportas savo reikmėms Kitas vartojimas Vartojimas – iš viso			Kapitalo formavimas, atsargų pokyčiai, atliekų saugojimas	Produktų importas Šalies teritorijoje nerezidentų tiekiami gamtos ištekliai ir ekosistemos sąnaudos Liekanos, priklausancios likusio pasaulio sektoriaus nerezidentams Tarptautiniai srautai iš likusio pasaulio sektoriaus per aplinką				E	
Iš viso į nacionalinę teritoriją		35,240	186,680	53,338	275,258	17,102	30,359	47,461	72,595			5,756	8,221		409,291
Į likusio pasaulio sektoriaus teritoriją															
Į orą															
R1	CO ₂			4,569	4,569	0,739		0,739							5,308
R4	NO _x			0,010	0,010	0,004		0,004							0,014
R5	SO ₂			0,008	0,008	0,002		0,002							0,010
Iš viso į likusio pasaulio sektoriaus teritoriją				4,587	4,587	0,745		0,745							5,332
Visos liekanos		35,240	186,680	57,925	279,845	17,847	30,359	48,206	72,595			5,756	8,221		414,623
Materialiniai ištekliai – iš viso		285,240	485,680	59,925	830,845	17,847	30,359	48,206	72,595	150,000		5,756	8,221		1 115,623
Grynasis visų medžiagų susikaupimas (panaudojimas atėmus išteklius)						1,153	15,641	16,794	72,215	- 49,000	3,000	- 0,424	- 4,302	372,717	411,000
						Grynasis padidėjimas pagal vartojimą (ilgalaikio vartojimo prekės)			Grynasis kapitalo padidėjimas	Grynasis produktų eksportas	Grynoji gavyba - nerezidentų	Grynosios rezidentų liekanos likusio pasaulio sektoriuje	Grynieji tarptautiniai liekanų srautai per aplinką	Grynasis liekanų susikaupimas nacionalinėje aplinkoje	Grynasis balansas

Šaltinis – SEEAland duomenys.

22.13 lentelė. Natūrinių išteklių ir panaudojimo lentelė (tęsinys)

Natūrinio panaudojimo lentelė

		(mln. tonų)															
		Veiklos rūšys				Vartojimas			Kapitalas	Likusio pasaulio sektorius				Nacionalinė aplinka	Medžiagų panaudojimas – iš viso		
		Žemės ūkis, žuvininkystė ir kasyba	Elektros energijos gamyba ir statyba	Paslaugos	Veiktos rūšys – iš viso	Transportas savo reikmėms	Kitas vartojimas	Vartojimas – iš viso	Kapitalo formavimas, atsargų pokyčiai, atliekų saugojimas	Eksportas	Nacionalinėje teritorijoje nerezidentų panaudoti gamtos išteklių ir ekosistemos sąnaudos	Rezidentams likusio pasaulio sektoriuje susidariusios liekanos	Tarpiteritoriniai srautai į likusio pasaulio sektorių per aplinką	E			
I1	I2															I3	I
Produktai	P1	Gyvūnai ir daržovės	23,000	60,000	4,000	87,000		16,000	16,000	3,000	26,000						132,000
	P2	Akmuo, žvyras ir statybinės medžiagos	12,000	148,000	2,000	162,000		2,000	2,000	114,000	10,000						288,000
	P3	Energija	34,000	101,000	20,000	155,000	7,000	10,000	17,000		47,000						219,000
	P4	Metalai, mašinos ir pan.		11,000		11,000	1,000		1,000	1,000	7,000						20,000
	P5	Plastikas ir plastikiniai gaminiai		2,000		2,000					2,000						4,000
	P6	Mediena, popierius ir pan.		7,000	4,000	11,000		1,000	1,000		3,000						15,000
	P7	Kitos prekės	5,000	8,000	1,000	14,000		2,000	2,000	1,000	6,000						23,000
		Visi produktai	74,000	337,000	31,000	442,000	8,000	31,000	39,000	119,000	101,000						701,000

(mln. tonų)

		Veiklos rūšys				Vartojimas			Kapitalas	Likusio pasaulio sektorius				Nacionalinė aplinka	Medžiagų panaudojimas – iš viso	
		Žemės ūkis, žuvininkystė ir kasyba	Elektros energijos gamyba ir statyba	Paslaugos	Veiklos rūšys – iš viso	Transportas savo reikiams	Kitas vartojimas	Vartojimas – iš viso	Kapitalo formavimas, atsargų pokyčiai, atliekų saugojimas	Eksportas	Nacionalinėje teritorijoje nerezidentų panaudoti gamtos išteklių ir ekosistemos sąnaudos	Rezidentams likusio pasaulio sektoriuje susidariusios liekanos	Tarptautiniai srutai į likusio pasaulio sektorių per aplinką	E		
																I1
Gamtos išteklių	Nacionaliniai gamtos išteklių															
	N1	Nafta	38,000													
	N2	Dujos	27,000													
	N3	Kita	118,000	55,000		173,000										
	N4	Mediena	7,000	1,000		8,000		1,000	1,000							
	N5	Žuvis	1,000			1,000					1,000					
	N6	Kita		2,000		2,000										
	N7	Vanduo	1,000	6,000		7,000										
		Nacionaliniai gamtos išteklių – iš viso	192,000	64,000		256,000		1,000	1,000		1,000					
		Likusio pasaulio sektoriaus gamtos išteklių														
	N5	Žuvis	4,000			4,000										
	N7	Vanduo		1,000		1,000		1,000	1,000							
		Likusio pasaulio sektoriaus gamtos išteklių – iš viso	4,000	1,000		5,000		1,000	1,000							
	Gamtos išteklių – iš viso	196,000	65,000		261,000		2,000	2,000		1,000						

(mln. tonų)

		Veiklos rūšys				Vartojimas			Kapitalas	Likusio pasaulio sektorius				Nacionalinė aplinka	Medžiagų panaudojimas – iš viso
		Žemės ūkis, žuvininkystė ir kasyba	Elektros energijos gamyba ir statyba	Paslaugos	Veiklos rūšys – iš viso	Transportas savo reikmėms	Kitas vartojimas	Vartojimas – iš viso	Kapitalo formavimas, atsargų pokyčiai, atliekų saugojimas	Eksportas	Nacionalinėje teritorijoje nerezidentų panaudoti gamtos išteklių ir ekosistemos sąnaudos	Rezidentams likusio pasaulio sektoriuje susidariusios liekanos	Tarptautiniai srautai į likusio pasaulio sektorių per aplinką	E	
Ekosistemos išteklių	Nacionalinės ekosistemos sąnaudos	15,000	81,000	22,000	118,000	10,000	13,000	23,000			2,000				143,000
	Likusio pasaulio sektoriaus ekosistemos sąnaudos			3,000	3,000	1,000		1,000							4,000
	Ekosistemos sąnaudos – iš viso	15,000	81,000	25,000	121,000	11,000	13,000	24,000			2,000				147,000
Liekanos	Iš nacionalinės teritorijos														
	R1	CO ₂												207,498	207,498
	R2	N ₂ O												0,069	0,069
	R3	CH ₄												1,152	1,152
	R4	NO _x											0,669	0,070	0,739
	R5	SO ₂											0,196	0,088	0,284
	R6	NH ₃											0,099	0,108	0,207
	R7	Kitos, iš oro											0,002	0,098	0,100
	R8	P			0,020	0,020							0,010	0,093	0,123
	R9	N			0,115	0,115							0,543	0,710	1,368
	R10	Kitos, iš vandens			0,010	0,010							0,002	0,071	0,083
	R11	Kasybos atliekos												9,553	9,553
R12	Kitos kietosios atliekos	0,240	2,680	3,780	6,700				25,810			2,398	153,207	188,115	

(mln. tonų)

	Veiklos rūšys	Veiklos rūšys			Vartojimas			Kapitalas	Likusio pasaulio sektorius				Nacionalinė aplinka	Medžiagų panaudojimas – iš viso	
		Žemės ūkis, žuvininkystė ir kasyba	Elektros energijos gamyba ir statyba	Paslaugos	Veiklos rūšys – iš viso	Transportas savo reikiams	Kitas vartojimas	Vartojimas – iš viso	Kapitalo formavimas, atsargų pokyčiai, atliekų saugojimas	Eksportas	Nacionalinėje teritorijoje nerezidentų panaudoti gamtos išteklių ir ekosistemos sąnaudos	Rezidentams likusio pasaulio sektoriuje susidariusios liekanos	Tarptautiniai srutai į likusio pasaulio sektorių per aplinką		E
Iš nacionalinės teritorijos – iš viso	0,240	2,680	3,925	6,845				25,810				3,919	372,717	409,291	
Iš likusio pasaulio sektoriaus teritorijos															
R1 CO ₂											5,308			5,308	
R4 NO _x											0,014			0,014	
R5 SO ₂											0,010			0,010	
Iš likusio pasaulio sektoriaus teritorijos – iš viso											5,332			5,332	
Iš viso	0,240	2,680	3,925	6,845				25,810			5,332	3,919	372,717	414,623	
Medžiagų panaudojimas – iš viso	285,240	485,680	59,925	830,845	19,000	46,000	65,000	144,810	101,000	3,000	5,332	3,919	372,717	1 526,623	

22.14 lentelė. Grynoji vartojimo ir gamybos reikšmė BVP ir šešioms aplinkos temoms Nyderlanduose 1993 m.

(procentais)

	Ekonomika	Aplinka				
		Šiltnamio efektas	Ozono sluoksnio plonėjimas	Rūgštėjimas	Eutrofikacija	Kietosios atliekos
Iš viso		100	100	100	100	100
Vartojimas		19	2	15	9	31
Ekonominė veikla		79	97	85	91	66
Kapitalas ir kiti šaltiniai		2	1	—	—	3
Vartojimas	100	100	100	100	100	100
Transportas savo reikmėms	8	38	—	88	21	1
Kitas vartojimas	92	62	100	12	79	99
Gamyba	100	100	100	100	100	100
Žemės ūkis, medžioklė, miškininkystė, žvejyba	3	15	2	47	91	7
Kasyba ir karjerų eksploatavimas	3	2	—	1	—	1
Apdirbamoji gamyba						
Naftos pramonė	1	7	—	11	—	
Chemijos pramonė	2	14	27	6	2	16
Metalo gaminiai ir mašinų pramonė	3	2	9	1	—	2
Kita gamyba	12	12	20	7	6	25
Komunalinės paslaugos	2	26	—	9	1	2
Transportas ir saugojimas	6	8	6	12	1	5
Kitos paslaugos	68	14	36	6	-1	42

Šaltinis: de Haan (1997 m.).

Pastaba. Brūkšnelis (-) reiškia, kad kiekis lygus nuliui.

- 22.71. Aplinkos sandorių ekonomines sąskaitas sudaro aplinkos apsaugos sąskaitos ir kitų su aplinka susijusių sandorių, kaip antai mokesčiai, subsidijos, investicinės dotacijos, nuosavybės pajamos ir emisijos bei nuosavybės teisių įsigijimas, sąskaitos.
- 22.72. Aplinkos apsaugai apibūdinti labai naudinga funkcinių metodą taikyti kartu su analize pagal veiklos rūšis ir produktus. Aplinkos apsaugai priskiriama įvairi ekonominė veikla ir produktai. Tai gali būti investavimas į švarias technologijas, aplinkos atstatymas po užteršimo, grąžinamasis perdirbimas, ekologiškų prekių gamyba ir paslaugų teikimas, gamtos turtų ir išteklių saugojimas ir tvarkymas. Į nacionalinio aplinkos apsaugos išlaidų agreguoto rodiklio apibrėžtą sritį gali būti įtraukta pagalbinė veikla ir susiję produktai.
- 22.73. Aplinkos išteklių sąskaitose išskiriami trijų rūšių aplinkos ištekliai: gamtos ištekliai, žemė ir paviršiniai vandenys, ekosistemos. Kai kurie iš šių aplinkos išteklių neįrašomi į centrinę sistemą. Tai aplinkos ištekliai, kai neįmanoma nustatyti, kam priklauso jų nuosavybės teisė. Jiems priskiriamos tokios aplinkos dedamosios, kaip antai oras, didieji vandens telkiniai ir ekosistemos, kurie yra labai dideli arba negali būti kontroliuojami, todėl negali būti užtikrintas faktinės nuosavybės teisės įgyvendinimas. Panašiai, centrinėje sistemoje turtu nelaikomi ištekliai, kurių buvimas nėra aiškiai patvirtintas žvalgymu ir vystomąja veikla, kaip antai numanomi naftos telkiniai, arba šiuo metu neprieinami ištekliai, pvz., tolimi miškai. Tas pats pasakytina ir apie išteklius, kurių buvimas patvirtintas geologiniais tyrimais arba kurie yra lengvai prieinami, tačiau dabar nesukuria ekonominės naudos, nes kol kas jų negalima pelningai naudoti.

- 22.74. Natūrinė ir pinigine išraiška parengtomis aplinkos išteklių sąskaitomis parodomas įvairių aplinkos išteklių atsargos ir jų pokyčiai. Kai kurių išteklių sąskaitos gali būti rengiamos tik pinigine išraiška, kitų – tik natūrine. Ekosistemų atveju mažai tikėtina, kad būtų pakankamai informacijos atsargoms ar per metus įvykusiems jų pokyčiams apskaičiuoti lygiai taip pat, kaip skaičiuojant kitų aplinkos išteklių atsargas ir pokyčius. Vertinant minėtus išteklius naudingiau dėmesį sutelkti į kokybės pokyčių, daugiausiai siejamų su aplinkos blogėjimu (pvz., dirvožemio ir vandens rūgštėjimas, medžių defoliacija), vertinimą.
- 22.75. Centrinės sistemos agreguoti rodikliai gali būti koreguojami, kad geriau atspindėtų su aplinka susijusius aspektus. Koreguoti paprastai rekomenduojama trejopai: siekiant atsižvelgti į išekvojimą, valdžios sektoriaus išlaidas aplinkos saugojimui ir aplinkos blogėjimą.
- 22.76. Aplinkos požiūriu koreguoti dėl išekvojimo reikėtų todėl, kad skaičiuojant BVP ir jo augimo tempą neįvertinamas įvairių aplinkos išteklių (pvz., naftos ir neauginamų žuvų ir miškų) išekvojimas. Apskaičiuoti išekvojimą nėra paprasta, todėl pasitelkiamos įvairios galimybės. Viena kraštutinė galimybė – visą neskurtų gamtos išteklių panaudojimą laikyti išekvojimu, o ne gamybos pajamomis. Kita kraštutinė galimybė – visas to turto pardavimo pajamas laikyti vidaus pajamų dalimi. Pasirinkus bet kurią kitą galimybę, to turto panaudojimas skirstomas į išekvojimo ir pajamų dedamąsias. Kai koreguojama siekiant atsižvelgti į išekvojimą ir laikomasi skirtingų principų ir skirtingų prielaidų apie gyvavimo trukmę ir diskonto normas, gaunami skirtingi rezultatai.
- 22.77. Aplinkos saugojimo išlaidas sudaro ne vien aplinkos apsaugos išlaidos. Tai gali būti administracinės žvejybos kvotų nustatymo ir priežiūros išlaidos arba sveikatos išlaidos, susijusios su oro tarša ar branduoline nelaime. Koreguoti siekiant atsižvelgti į valdžios sektoriaus aplinkos saugojimo išlaidas rekomenduojama dėl to, kad būtų išvengta BVP didėjimo: jomis siekiama sušvelninti arba pašalinti neigiamą tokių išorės veiksmų kaip gamyba ir vartojimas poveikį aplinkai, į kurį skaičiuojant BVP iš viso neatsižvelgiama. Grynojo vidaus produkto požiūriu galimas sprendimas – visas valdžios sektoriaus aplinkos saugojimo išlaidas į sąskaitas įrašyti ir kaip kapitalo formavimą, ir kaip kapitalo vartojimą. Tačiau vertinant BVP požiūriu, kuris naudojamas plačiau, tai neturi reikšmės.
- 22.78. Vidaus produktas, taupymas ir kiti svarbūs agreguoti rodikliai gali būti koreguojami siekiant atsižvelgti į aplinkos blogėjimą, pvz., taršos poveikį orui ir vandeniui. Tačiau, palyginti su sąskaitų koregavimu dėl išteklių išekvojimo ar aplinkos saugojimo išlaidų, atsižvelgti į aplinkos blogėjimo poveikį yra sunkiau, o gaunami rezultatai yra ne tokie patikimi ir prieštaringesni. Pavyzdžiui, kaip apskaičiuoti žmonių sveikatai daromą žalą arba tai, kad dėl aplinkos taršos lėčiau auga, sunkiau dauginasi ir anksčiau miršta augalai ir gyvūnai? Ar nelaimės turėtų būti įrašomos į sąskaitas priskiriant jas žmogaus ekonominės veiklos rezultatui ir todėl atimamos iš BVP?

Sveikatos sąskaitos

- 22.79. Sveikatos sąskaitos (žr. 2000 m. OECD leidinį *Sveikatos sąskaitų sistema*) – tarptautinė sveikatos duomenų sistema, kuria siekiama patenkinti analitinius ir politinius poreikius tiek nacionaliniu, tiek Europos ir tarptautiniu lygmeniu. Sistema sudaryta taip, kad būtų šalims su pačiais įvairiausiai nacionalinių sveikatos sistemų organizavimo modeliais. Ši sistema yra pagrindinė priemonė greitai kintančioms ir vis sudėtingesnėmis tampančioms sveikatos priežiūros sistemoms stebėti. Pagal ją vertinami ir pateikiami struktūriniai pokyčiai, kaip antai perėjimas nuo stacionarinės prie ambulatorinės priežiūros ir daugiaviečių sveikatos priežiūros paslaugų teikėjų atsiradimas.
- 22.80. Sveikatos sąskaitose pateikiami atsakymai į tris pagrindinius klausimus:
- a) Kokios paslaugos ir prekės įsigyjamos sveikatos priežiūros tikslais?
 - b) Kas teikia (teikia) šias paslaugas ir prekes?
 - c) Kokie yra finansavimo šaltiniai?
- 22.81. Sveikatos priežiūros prekės ir paslaugos skirstomos pagal funkcijas. Išskiriamos trys kategorijos: asmens sveikatos priežiūros paslaugos ir prekės, kolektyvinės sveikatos priežiūros paslaugos ir su sveikata susijusios funkcijos.
- 22.82. Išskiriamos šios pagrindinės asmens sveikatos priežiūros paslaugų ir prekių rūšys: medicininio gydymo paslaugos; reabilitacinio gydymo paslaugos; ilgalaikės slaugos paslaugos; pagalbinės sveikatos priežiūros paslaugos; ambulatoriniams ligoniams skirtos medicinos prekės. Šias asmens sveikatos priežiūros paslaugas labai naudinga toliau grupuoti pagal jų teikimo pobūdį: stacionarinė priežiūra, dienos stacionaras, ambulatorinė priežiūra ir priežiūra namuose. Be to, klasifikuojant asmens sveikatos priežiūros paslaugas svarbu atsižvelgti į daugelį kitų aspektų – nagrinėjant svarbiausias sveikatos priežiūros kategorijas skirstoma pagal amžių, lytį ir pajamas, o nustatant išlaidas ligoms – pagal pagrindines ligų grupes.

	BVP proc.			Vertės pokytis proc.			Kiekio pokytis proc.			Kainos pokytis proc.		
	metai t	metai t+1	metai t+2	metai t	metai t+1	metai t+2	metai t	metai t+1	metai t+2	metai t	metai t+1	metai t+2
Iš viso												
gyventojų skaičiaus augimas												
išlaidos vienam gyventojui												
Finansavimo šaltiniai												
Vyriausybė ir socialinė apsauga												
Privatus sveikatos draudimas												
Kita												
Iš viso												
BVP	100	100	100									
gyventojų skaičiaus augimas												
BVP dalis vienam gyventojui												
Užimtumas sveikatos apsaugos sistemoje												
							Proc. nuo bendro nacionalinio			Kiekio pokytis proc.		Atlyginimų pokytis proc.

Namų ūkių gamybos sąskaitos

22.89. Į centrinę sistemą namų ūkių veikla (kaip antai savininkų užimtų būstų paslaugos, žemės ūkio produkcijos gamyba savo vartojimui ir būsto statyba savo reikmėms) įrašoma kaip gamyba. Tačiau dviejų svarbių rūšių namų ūkių veikla – to paties namų ūkio narių nemokamai teikiamos ir naudojamos paslaugos ir savanoriškai teikiamos paslaugos – kaip gamyba į sistemą neįrašoma. Net ir palydovinių sąskaitų atveju su nemokamai ir savanoriškai teikiamomis namų ūkių paslaugomis susiję klausimai kelia sudėtingų su sąvokomis ir rodiklių skaičiavimu susijusių problemų. Šie klausimai nuolat nagrinėjami. Namų ūkių gamybos palydovinėmis sąskaitomis ⁽¹⁾ siekiama sukurti išsamų namų ūkių gamybos vaizdą, parodyti įvairių tipų namų ūkių pajamas, vartojimą ir taupymą, taip pat sąveiką su kitais ekonomikos sektoriais.

Svarbiausi nagrinėjami klausimai:

- Kokios paslaugos teikiamos?
- Kas teikia paslaugas?
- Kokia paslaugų vertė?
- Kokios kapitalo sąnaudos ir poveikis našumui?
- Koks poveikis pajamų, vartojimo ir taupymo apimčiai ir pasiskirstymui atsižvelgiant į įvairias namų ūkių rūšis ir gyvavimo ciklą?
- Ar dėl struktūrinių ekonominių ir socialinių pokyčių, verslo ciklo poveikio arba pasikeitus valdžios politikai (pvz., apmokestinus mokamą vaikų priežiūrą ar ėmus taikyti subsidijas) nuo mokamų namų ūkių paslaugų pereinama prie nemokamų?

⁽¹⁾ Žr., pvz., Eurostatas, 2003 m., *Namų ūkių gamyba ir vartojimas; namų ūkių palydovinių sąskaitų rengimo metodikos pasiūlymas*; J. Varjonen ir K. Aalto, 2006 m., *Namų ūkių gamyba ir vartojimas Suomijoje, namų ūkių palydovinės sąskaitos*, Suomijos statistikos departamentas ir Nacionalinis vartotojų tyrimų centras; S. Holloway, S. Short, S. Tamplin, 2002 m., *Namų ūkių palydovinė sąskaita*, ONS Londonas; S.J. Landefeld ir S.H. McCulla, 2000 m., *Ne rinkos namų ūkių gamybos apskaita nacionalinių sąskaitų sistemoje, Pajamų ir turto apžvalga*.

- 22.90. Namų ūkių gamybos sąskaitos gali būti ypač naudingos atliekant ilgalaikių ekonominių pokyčių analizę ir tarptautinį gamybos, pajamų ir vartojimo apimčių palyginimą. Svarbiausi duomenų šaltiniai, kuriais naudojamos namų ūkių gamybos sąskaitoms rengti, – namų ūkių biudžeto tyrimai ir laiko sąnaudų tyrimai, o remiantis šiais šaltiniais apskaičiuoti metiniai agreguoti rodikliai iškreipiami atrankos klaidų, todėl negalima tiksliai apskaičiuoti metinio augimo tempo. Dėl šios priežasties namų ūkių gamybos sąskaitos rengiamos reguliariai, bet ne kasmet – kas penkerius metus, ir yra susiejamos su išsamiais laiko sąnaudų tyrimais.
- 22.91. Namų ūkių gamybai priskiriamos tik paslaugos, kurias galima pavesti teikti kitam asmeniui nei jomis besinaudojantis asmuo; tai vadinamasis trečiosios šalies principas. Taigi rūpinimasis savo reikmėmis, studijavimas, miegojimas ir laisvalaikio veikla namų ūkių gamybai nepriskiriama.
- 22.92. Galima išskirti įvairias svarbiausias namų ūkių gamybos funkcijas: apgyvendinimas, maitinimas, apranga, rūpinimasis vaikais, suaugusiais ir gyvūnais augintiniais, taip pat savanoriškas darbas, iš esmės suvartojamas kituose namų ūkiuose. Kiekvieną iš šių svarbiausių funkcijų galima susieti su jai pagrindine arba būdinga veikla. Taip tokios veiklos išlaidas arba laiko sąnaudas galima paskirstyti minėtoms pagrindinėms funkcijoms. Tačiau tam tikra veikla, pavyzdžiui, pirkimas, keliavimas ir namų ūkio tvarkymas, yra susijusi su įvairiomis funkcijomis. Todėl šios veiklos išlaidos ir laiko sąnaudos paskirstomos visoms šioms funkcijoms.
- 22.93. Centrinėje sistemoje ilgalaikio vartojimo prekių išlaidos priskiriamos galutinio vartojimo išlaidoms. Tačiau į namų ūkių gamybos sąskaitas išlaidos (pvz., transporto priemonėms, šaldytuvams ir statybos bei remonto įrangai skirtos išlaidos) įrašomos kaip kapitalo formavimas. Tokio turto kapitalo paslaugos yra namų ūkių gamybos sąnaudos.
- 22.94. Namų ūkių gamybos produkcija ir pridėtinė vertė gali būti apskaičiuota remiantis sąnaudų arba produkcijos metodu. Skaiciuojant produkcijos metodu, namų ūkių gamybos vertė nustatoma rinkos kainomis, t. y. kaina, už kurią išigijamos panašios rinkoje parduodamos paslaugos. Skaiciuojant sąnaudų metodu, pagal kurį produkcijos vertė prilyginama sąnaudų sumai, labai svarbus pasirinktas darbo sąnaudų vertės nustatymo metodas. Darbo užmokestis gali būti vertinamas kartu su socialinės apsaugos įmokomis arba be jų ir pasirenkamos skirtingos orientacinės grupės – visų dirbančių asmenų vidutinis darbo užmokestis, specialistų darbo užmokestis arba namų ūkio tvarkytojų darbo užmokestis.
- 22.95. Pagrindinė problema, kurią reikia išspręsti rengiant namų ūkių gamybos sąskaitas, – nustatyti namų ūkių gamybos apimtį ir sudėtį, taip pat sąsajas su centrine sistema. Tai parodoma sudarant panaudojimo lentelę, kaip pavaizduota 22.16 lentelėje.

22.16 lentelė. Namų ūkių gamybos panaudojimo lentelė

	Gamybos sąnaudos								Kiti gamintojai	Iš viso	Eksportas	Galutinis vartojimas		Iš viso	Bendrojo kapitalo formavimas	Visas naudojimas pirkėjų kainomis
	Namų ūkių gamyba pagal funkcijas											Namų ūkiai	Valdžios sektorius			
	Būstas	Maistas	Apranga	Vaikų priežiūra	Suaugusiųjų priežiūra	Kita priežiūra	Savonoriška veikla	Iš viso								
Produktai																
NSS																
Sąvokų skirtumai																
Iš viso																
Atlygis darbuotojams																
NSS																
Sąvokų skirtumai																
Kiti grynieji gamybos mokesčiai																
Pagrindinio kapitalo vartojimas																
NSS																
Sąvokų skirtumai																
Grynasis likutinis perteklius																
Iš viso																
NSS																
Sąvokų skirtumai																
Papildoma informacija																
Darbo sąnaudos																
NSS																
Sąvokų skirtumai																
Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas																
NSS																
Sąvokų skirtumai																
Grynasis pagrindinio kapitalo likutis																
NSS																
Sąvokų skirtumai																

Darbo jėgos sąskaitos ir socialinės apskaitos matricos

22.96. Daugelyje šalių renkami patys įvairiausi darbo rinkos duomenys. Gyventojų ir įstaigų surašymai, namų ūkių ir įmonių darbo jėgos, darbo valandų, pajamų ir darbo sąnaudų tyrimai, taip pat gyventojų, mokesčių ir socialinės apsaugos registrai – tai darbo rinkos pokyčiams reguliariai stebėti ir analizuoti būtinų duomenų šaltiniai. Nors tokios statistinės informacijos turima daug, ja remiantis negalima sukurti išsamaus ir patikimo darbo rinkos vaizdo. Pagrindinės problemos, su kuriomis susiduriama skaičiuojant rodiklius, yra šios:

- a) naudojant skirtingus duomenų šaltinius gaunami prieštaringi rezultatai;
- b) naudojama daug įvairių sąvokų be aiškių tarpusavio sąsajų;
- c) neišsami aprėptis;
- d) ribotos galimybės aprašyti darbo rinkos dinamiką;
- e) nėra sąsajų tarp darbo rinkos statistikos ir nacionalinių sąskaitų, demografinių duomenų ir kitos socialinės ir ekonominės statistikos, kaip antai švietimo ir socialinės apsaugos statistika.

Tas problemas galima išspręsti darbo jėgos sąskaitų sistema, sujungiant visą darbo rinkos informaciją ir nurodant sąsajas su svarbiausiomis darbo rinkos sąvokomis ir klasifikatoriais nacionalinėse sąskaitose (pvz., atlygio darbuotojams sąvoka ir klasifikatorius pagal veiklos rūšis). Tvirta sąsaja su nacionalinėmis sąskaitomis pagerina tiek nacionalinių sąskaitų, tiek darbo jėgos sąskaitų rengimą, taip pat padeda aprašyti darbo rinkos ir kitų ekonomikos sektorių ryšį.

22.97. 22.17 lentelėje pavaizduota paprasta darbo jėgos sąskaitų sistema. Iš jos matyti atlygio darbuotojams, dirbtų valandų, darbo vietų skaičiaus, įdarbintų asmenų, taip pat aktyvios ir potencialios darbo jėgos apskaitos lygybės. Ši sistema yra paprasta, nes pagal ją parengtose sąskaitose duomenys skirstomi tik pagal socialines ir ekonomines savybes (kaip antai lytį, bet ne amžių ar išsilavinimą), ir pateikiamas paprastas suskirstymas tik pagal tris veiklos rūšis, neįtraukiant pasienio darbuotojų.

22.98. Iš socialinės apskaitos matricos (SAM) galima matyti išteklių ir panaudojimo lentelių ir institucinių sektorių sąskaitų sąsajas. Paprastai iš SAM gaunama papildomos informacijos apie užimtumo lygį ir struktūrą, atlygį darbuotojams ir mišriąsias pajamas skirstant pagal darbuotojų tipą. Taip skirstomi tiek darbo jėgos panaudojimas pagal ekonominę veiklą, kaip nurodyta panaudojimo lentelėse, tiek darbo jėgos ištekliai pagal socialinius ir ekonominius pogrupius, kaip nurodyta namų ūkių sektoriaus subsektorių pirminių pajamų išdėstymo sąskaitoje. Taip sistemiskai pateikiami mokamos darbo jėgos ištekliai ir panaudojimas. SAM galima laikyti matricos forma pateikta išplėstine darbo jėgos sąskaitų sistema. Kaip ir darbo jėgos sąskaitose bei nacionalinėse sąskaitose, SAM pateikiami agreguoti rodikliai ir ja remiantis galima atlikti tik agreguotais rodikliais ir vidurkiais pagrįstą analizę. Todėl daugeliu atvejų atliekant įvairią socialinę ir ekonominę analizę dažnai pasirenkami modeliai, grindžiami mikroduomenų baze, papildyta informacija apie kiekvieno asmens ir namų ūkio socialines ir ekonomines savybes.

22.17 lentelė. Paprasta darbo jėgos sąskaitų sistema

	Dirbtos valandos pagal ūkio sritį				Valandos pagal darbo rūšį (5)	Darbo vietos, dirbantys asmenys ir darbo jėga						
	Žemės ūkis (1)	Gamyba (2)	Paslaugos (3)	Bendras dirbtų valandų skaičius (4) = 1 + 2 + 3		Darbo vietų skaičius (6) = 4/5	Antraeilių darbo vietų skaičius (7)	Dirbantys asmenys (8) = 6 - 7	Nedirbantys asmenys (9)	Aktyvi darbo jėga (10) = 8 + 9	Neaktyvi darbo jėga (11)	Potenciali darbo jėga (12) = 10 + 11
Samdomieji darbuotojai												
Vyrai												
Moterys												
Savarankiškai dirbantys asmenys												
Vyrai												
Moterys												
Iš viso												
	Kompensacijos darbuotojams/mišrios pajamos											
Samdomieji darbuotojai												
Vyrai												
Moterys												
Savarankiškai dirbantys asmenys												
Vyrai												
Moterys												
Iš viso												
	Atlyginimas už darbo valandą											
Samdomieji darbuotojai												
Vyrai												
Moterys												
Savarankiškai dirbantys asmenys												
Vyrai												
Moterys												
Iš viso												

Našumo ir augimo sąskaitos

- 22.99. Nacionalinės sąskaitos daugiausia naudojamos našumo augimui aprašyti, stebėti ir analizuoti (išsami našumo analizės apžvalga pateikiama OECD, 2001 m., „OECD našumo vertinimo vadovas – suvestinio ir veiklos rūšių lygmens našumo augimo vertinimas“). Našumo augimas vertinamas ir analizuojamas norint suprasti svarbiausius veiklos rūšių struktūros pokyčius ir daugelyje šalių per pastarąjį šimtmetį įvykusį gyvenimo lygio kilimą. Be to, našumo augimas vertinamas ir analizuojamas formuojant politiką, kuria siekiama skatinti našumo augimą ir didinti klestėjimą, tuo pat metu atsižvelgiant į kitų sričių politikos aspektus, kaip antai teisingumas ir aplinka.
- 22.100. Nacionalinėse sąskaitose ekonominis augimas atitinka BVP apimties padidėjimą, kurį galima išskaidyti į kelias dedamąsias – darbo jėgos našumo pokyčius, vieno darbo jėgos vieneto našumą ir darbo jėgos apimties pokyčius. Taip pat galima skirstyti ir pridėtinės vertės apimties pokyčius pagal veiklos rūšis. Tokiu nesudėtingu būdu sukuriama pagrindas ekonominiam augimui pagal veiklos rūšis stebėti ir analizuoti. Darbo jėgos našumo duomenys bus išsamesni naudojant vienuarūšiškesnius darbo jėgos sąnaudų duomenis, gautus remiantis ne tik dirbančių asmenų skaičiumi, bet ir visos darbo dienos ekvivalentais arba dirbtomis valandomis ir išskiriant įvairias darbo jėgos savybes.
- 22.101. Taikant šį paprastą metodą neatsižvelgiama į kitų sąnaudų (pvz., kapitalo paslaugų ir tarpinių produktų) vaidmenį. Tai gali labai klaidinti. Pavyzdžiui, darbo jėgos našumas gali akivaizdžiai smarkiai išaugti dėl daug didesnio kapitalo intensyvumo; kita vertus, tokį augimą gali lemti padidėjęs efektyvumas, nors kapitalo bus naudojama tiek pat. Atsižvelgus ir į kitas sąnaudas, nustatomas daugiaveiksnis našumas, todėl galima geriau suprasti našumo augimo priežastis. Nustatant daugiaveiksnį našumą produkcijos apimties pokytis išskaidomas į visų sąnaudų įvairių apimčių pokyčius pridėjus likutinę dedamąją – daugiaveiksnio našumo augimą. Daugiaveiksnio našumo augimas atspindi visa tai, ko negalima paaiškinti įvairiomis sąnaudomis, t. y. kitų sąnaudų vaidmenį. Tačiau jis taip pat gali atspindėti produkcijos arba sąnaudų apskaičiavimo klaidas.
- 22.102. Pagrindinio kapitalo likučių kapitalo sąnaudų apimtis gali būti nustatyta įvairiais būdais. Reikia priimti tris esminius sprendimus dėl:
- kiekvienos rūšies turto amžiaus ir efektyvumo arba amžiaus ir kainos funkcijos; paprastai pasirenkamos tiesioginės, geometrinės arba hiperbolinės funkcijos;
 - koeficientų, naudojamų įvairių rūšių turtui agreguoti, pobūdžio: naudotojų sąnaudų koeficientai arba rinkos kainos;
 - agreguoti naudojamos indeksų formulės. Tai gali būti bazinis svertinis indeksas, kaip antai Laspeireso indeksas, arba mišrus svertinis indeksas, kaip antai Fišerio ir Tornkvisto.
- 22.103. Apskaičiavus daugiaveiksnį našumą galima nustatyti tiesioginį darbo jėgos, kapitalo, tarpinių sąnaudų ir daugiaveiksnio našumo pokyčių poveikį augimui. Jis naudojamas buvusioms augimo tendencijoms apžvelgti ir būsimam ekonomikos augimo potencialui vertinti. Tačiau analizės ir politiniais tikslais aiškinant daugiaveiksnio našumo rodiklius privalu atsižvelgti į šiuos aspektus:
- ne visi techniniai pokyčiai reiškia daugiaveiksnio našumo augimą. Materialų technologinį pokytį galima apskaičiuoti remiantis kapitalo apimtimi ir tarpinėmis sąnaudomis. Materialus technologinis pokytis reiškia tobulesnę naujų kapitalo ir tarpinių sąnaudų kartų konstrukciją ir geresnę kokybę, o jų poveikis priskiriamas atitinkamiems veiksniams, jeigu tiems veiksniams tinkamai atlyginama. Kita vertus, nematerialus techninis pokytis laikomas neturinčiu vertės, pvz., kaip bendrosios žinios, instrukcijos, tinklo poveikis arba kitų gamybos veiksnių poveikis, įskaitant geresnę valdymą ir organizacinius pokyčius. Akivaizdu, kad toks techninis pokytis turi liekamojo poveikio, t. y. lemia daugiaveiksnio našumo augimą;
 - daugiaveiksnio našumo augimą nebūtinai lemia technologiniai pokyčiai – likučių poveikio turės ir kiti, su technologijomis nesusiję veiksniai. Tokiems veiksniams priskiriamos koregavimo sąnaudos, masto poveikis, verslo ciklo poveikis, vien tik su efektyvumu susiję pokyčiai ir skaičiavimo klaidos;
 - daugiaveiksnio našumo augimas yra statiškas rodiklis – juo negalima specialiai įvertinti našumo pokyčio ir kapitalo grįžtamojo ryšio poveikio (pvz., papildoma vieno asmens produkcija gali lemti papildomą taupymą ir investicijas, taip pat kapitalo ir darbo jėgos santykio padidėjimą). Taigi juo nepakankamai įvertinama vėlesnė našumo pokyčių reikšmė skatinant produkcijos augimą;

d) daugiaveiksnis našumas padeda nustatyti sąlyginę įvairių našumo augimo šaltinių reikšmę. Tačiau vien jo nepakanka – norint išsiaiškinti pagrindines augimo, inovacijų ir našumo pokyčių priežastis, reikia atlikti papildomus institucinius, istorinius ir faktinius tyrimus.

22.104. Siekiant geriau nustatyti, analizuoti ir stebėti augimą ir našumą, visame pasaulyje rengiamos KLEMS augimo ir našumo sąskaitos. Vienas iš svarbiausių tikslų – žemesniu nei agreguotu ekonomikos lygmeniu išnagrinėti atskirų veiklos rūšių našumo rezultatus ir jų indėlį į ekonomikos augimą. Siekiant atskleisti didžiulį įvairių veiklos rūšių produkcijos ir našumo augimo įvairiarūšiškumą, išskiriama daug įvairių veiklos rūšių, o Sąjungoje ES KLEMS duomenų bazėje išskiriamos septyniasdešimt dvi rūšys. Sąskaitose pateikiami veiklos rūšių lygmens produkcijos, kapitalo (K), darbo jėgos (L), energijos (E), medžiagų (M) ir paslaugų (S) sąnaudų kiekio ir kainų duomenys. Produkcijos ir našumo rodikliai išreiškiami augimo tempu ir sąlyginiu lygiu. Rengiami papildomi žinių kūrimo rodikliai (pvz., MTTP, patentai, materialūs technologiniai pokyčiai, kita inovacijų diegimo veikla ir bendradarbiavimas). Tie rodikliai rengiami atskiroms valstybėms narėms ir susiejami su likusio pasaulio sektoriaus KLEMS duomenų bazėmis.

22.105. Sąskaitas sudaro trys tarpusavyje priklausomybės ryšiais susiję moduliai: vienas analitinis ir du statistiniai moduliai.

22.106. Analitiniu moduliu kaip tyrimų duomenų baze gali naudotis akademinio pasaulio atstovai ir politikos formuotojai. Taikant šį modulį naudojami geriausia patirtimi grindžiami augimo apskaitos metodai, daugiausia dėmesio skiriama tarptautiniam palyginamumui ir siekiama išsamios šalių, veiklos rūšių ir kintamųjų aprėpties. Be to, naudojant šį modulį galimos alternatyvios arba novatoriškos prielaidos, susijusios su įprastomis statistikos taisyklėmis, pvz., dėl IRT prekių, ne rinkos paslaugų apskaitos ir kapitalo paslaugų vertinimo.

22.107. Statistiniai duomenų bazės moduliai kuriami lygiagrečiai analitiniams moduliui. Jų duomenys iš esmės suderinti su nacionalinių statistikos institucijų skelbiamais duomenimis. Naudojami metodai atitinka nacionalinių sąskaitų centrinės sistemos metodus, pvz., našumo analizei kaip jungiamoji sistema naudojamos išteklių ir panaudojimo lentelės, be to, taikomi grandininiai indeksai. Statistiniame modulyje naudojami ne tik nacionalinių sąskaitų duomenys, bet ir papildoma informacija, kaip antai darbo jėgos sąnaudų pagal veiklos rūšis kiekybinė (asmenų ir darbo valandų skaičius) ir kokybinė (asmenų pasiskirstymas pagal amžių, lytį ir išsilavinimą) užimtumo statistika.

Mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros (MTTP) sąskaitos

22.108. Centrinėje sistemoje MTTP išlaidos priskiriamos tarpiniam vartojimui, t. y. jos į sistemą įrašomos kaip einamosios, tik su einamojo laikotarpio gamyba siejamos išlaidos. Toks požiūris nesuderinamas su svarbiausiąja MTTP savybe ir tikslu – gerinti būsimų laikotarpių gamybą. Kad išspręstų sąvokų ir praktinius klausimus, susijusius su MTTP įrašymu į sąskaitas kaip kapitalo formavimą, valstybės narės rengs MTTP palydovines lenteles, kuriose MTTP išlaidos bus pripažįstamos kapitalo formavimu. Šios lentelės leis valstybėms narėms parengti patikimus ir palyginamus metodus bei įverčius. Antrajame etape, kai bus pasiektas pakankamai aukštas patikimumo ir palyginamumo lygis, MTTP išlaidos bus kapitalizuotos pagrindinėse valstybių narių sąskaitose.

22.109. Be šios papildomos eksperimentinės lentelės, galima parengti MTTP sąskaitų rinkinį. Tokių MTTP sąskaitų tikslas – parodyti MTTP vaidmenį šalies ekonomikoje. Remiantis šiomis sąskaitomis galima atsakyti į šiuos klausimus:

a) Kas vykdo MTTP?

b) Kas finansuoja MTTP?

c) Kas naudojami MTTP?

d) Kokia MTTP turto vertė, palyginti su įvairaus kito turto verte?

e) Koks MTTP poveikis našumui ir ekonomikos augimui?

Kaip matyti iš 22.18 ir 22.19 lentelių, išteklių ir panaudojimo lentelėse apžvelgiama, kas vykdo ir kas naudojami MTTP.

Lentelė 22.18. MTTP ištekliai

	Chemijos produktų gamyba	Informacinių komunikacijos technologijų įrangos gamyba	MTTP pramonė	Universitetinis išsilavinimas	Viešasis administravimas	Kitos pramonės šakos	Iš viso	Importas	Pasiūla pagrindinėmis kainomis	Prekybos ir transporto maržos	Mokesčiai produktams	Subsidijos produktams	Ištekliai iš viso pirkejo kainomis
MTTP rinka													
Nuosava sąskaita MTTP													
Ne rinkos MTTP													
Kiti produktai													
Iš viso													

Lentelė 22.19. MTTP panaudojimas

	Gamybos kaštai pagal pramonę							Eksportas	Kapitalo formavimas	Ištekliai iš viso pirkejo kainomis
	Chemijos produktų gamyba	Informacinių komunikacijos technologijų įrangos gamyba	MTTP pramonė	Universitetinis išsilavinimas	Viešasis administravimas	Kitos pramonės šakos	Iš viso			
MTTP rinka										
Nuosava sąskaita MTTP										
Ne rinkos MTTP										
Kiti produktai										
Iš viso										
Kompensacija už darbuotojus										
Kiti neto mokesčiai gamybai										
Fiksuoto kapitalo panaudojimas										
MTTP										
Kita										
Neto vykdymo perviršis										
Iš viso										
Papildoma informacija										
Darbo sąnaudos										
Bendrojo (fiksuoto) kapitalo formavimas										
MTTP										
Kita										
(Fiksuoto) kapitalo atsargos, neto										
MTTP										
Kita										

Socialinės apsaugos sąskaitos

- 22.110. Socialinė apsauga ir jos sąveika su tokiais problemomis kaip visuomenės senėjimas, sveikatos priežiūra ir socialinė atskirtis yra svarbus nacionalinės ir Europos ekonominės ir socialinės politikos aspektas. Norint stebėti, prognozuoti, analizuoti ir aptarti socialinės apsaugos klausimus, reikalinga išsami, palyginama ir nuolat atnaujinama informacija apie valstybių narių ir kitų šalių socialinės apsaugos organizavimą, dabartinę padėtį ir pokyčius.
- 22.111. Socialinės apsaugos išmokos – pervedimai pinigais arba natūra namų ūkiams arba asmenims, skirti apsaugoti juos nuo tam tikros rizikos ar patenkinti tam tikrus jų poreikius. Ši rizika ar poreikiai siejami su tokiais socialinės apsaugos kategorijomis kaip negalia, liga ir sveikatos priežiūra, senatvė, maitintojo netektis, šeima ir vaikai, nedarbas, būstas ir niekur kitur nepriskirta socialinė atskirtis. Iš principo, švietimas nepriskiriamas rizikai ar poreikiams, išskyrus atvejus, kai taip siekiama remti vaikus auginančias skurstančias šeimas.
- 22.112. Socialinės apsaugos išmokos skiriamos per socialinės apsaugos sistemas. Šias sistemas administruoja ir organizuoja viešieji arba privatieji subjektai, kaip antai socialinės apsaugos fondai, valdžios sektoriaus įstaigos, draudimo bendrovės, viešieji arba privatūs darbdaviai ir privačios socialinės gerovės ir paramos institucijos. Ne visada, bet daugeliu atvejų minėtos sistemos yra susijusios su konkrečiomis institucijomis, taisyklėmis ar įstatymais. Sistemos, kurios grindžiamos tik individualiais susitarimais arba vienašaliais abipusiais susitarimais, nesiejamos su socialine apsauga.
- 22.113. Jeigu abipusis samdomojo darbuotojo susitarimas nėra vienašalis, išlaidos priskiriamos socialinei apsaugai. Tai darbdavio mokamos senatvės ir maitintojo netekimo pensijos, taip pat nemokamas būstas į pensiją išėjusiems samdomiesiems darbuotojams. Tolesnis darbo užmokesčio mokėjimas, kai samdomasis darbuotojas negali dirbti dėl ligos, motinystės, negalios, atleidimo iš darbo ir pan., laikomas darbdavio mokamomis socialinės apsaugos išmokomis.
- 22.114. Valdžios sektoriaus kontroliuojamomis sistemomis laikomos sistemos, kai visus pagrindinius sprendimus dėl išmokų dydžio, jų mokėjimo sąlygų ir sistemos finansavimo būdų priima valdžios sektoriaus institucijos. Valdžios sektoriaus kontroliuojama socialinė apsauga paprastai įtvirtinama įstatymu arba kitu teisės aktu. Jai priskiriamos sistemos, kuriomis socialinė apsauga teikiama valstybės tarnautojams tokiais pačiais sąlygomis kaip ir socialinė apsauga, teikiama kitiems gyventojams pagal valdžios sektoriaus kontroliuojamas sistemas. Tačiau minėtai socialinei apsaugai nepriskiriamos sistemos, kurias valdžios sektorius gali būti nustatęs kaip darbdavys nedalyvaujant atitinkamiems valdžios sektoriaus kontroliuojamiems privataus sektoriaus subjektams.
- 22.115. Valdžios sektoriaus kontroliuojamų sistemų pavyzdžiai:
- valdžios sektoriaus bendros socialinės atsakomybės išsipareigojimams įgyvendinti nustatytos neįmokinės sistemos, kaip antai pajamų rėmimo sistemos skurstantiems asmenims arba aprūpinimo būstu sistemos;
 - socialinės apsaugos fondų tvarkomos sistemos;
 - privačiame sektoriuje pradėtos įgyvendinti sistemos, kurias vėliau perėmė valdžios sektorius.
- 22.116. Valdžios sektoriaus nekontroliuojamų sistemų pavyzdžiai:
- ne pelno institucijų (kaip antai savidraudos įstaigų, savišalpos draugijų ir socialinių partnerių bendrai administruojamų institucijų) tvarkomos sistemos;
 - komercinių draudimo bendrovių administruojamos sistemos;
 - darbdavių tvarkomos neautonominės sistemos: tai kaupiamosios sistemos, kurių balansuose yra atskiri atidėjiniai būsimoms išmokų mokėjimo prievolėms, ir nekaupiamosios sistemos, kurių balansuose tokių atidėjinių nėra.
- 22.117. Socialinės apsaugos sąskaitoms rengti naudojant konkrečių atskirų sistemų informaciją sukuriama daugiamatis socialinės apsaugos vaizdas, kaip aprašyta *Europos integruotos socialinės apsaugos statistikos sistemoje*, ESSPROS, Eurostatas, 2008 m. Iš sąskaitų matyti socialinės apsaugos išmokų dydis ir sudėtis, jų finansavimas ir susijusios administracinės sąnaudos. Socialinės apsaugos išmokos klasifikuojamos pagal funkcijas (pvz., ligos ir senatvės), pagal rūšis (pvz., mokamos pinigais ir natūra) ir pagal tai, ar jos skiriamos atsižvelgiant į materialinę padėtį. Pagrindinės sistemos klasifikuojamos išskiriant valdžios sektoriaus kontroliuojamas ir nekontroliuojamas sistemas arba bazines ir papildomas sistemas.

- 22.118. Teikiama kiekvienos atskiros socialinės apsaugos sistemos pajamų ir išlaidų informacija, taip pat visapusiška kokybinė informacija, kaip antai informacija apie aprėptį, finansavimą, istoriją ir svarbiausius pasikeitimus laiko požiūriu.
- 22.119. Tipinė įvairių socialinės apsaugos sistemų informacija vadinama centrine socialinės apsaugos sistema ir papildoma įvairiais moduliais. Galimi moduliai:
- a) pensijų gavėjų skaičiaus modulis;
 - b) grynųjų socialinės apsaugos išmokų modulis. Šis modulis susijęs su socialinių išmokų gavėjų mokamų mokesčių ir socialinių įmokų poveikiu ir mastu, kuriuo socialinės išmokos skiriamos mokesčių lengvatų ar sumažintų mokesčių forma.
- 22.120. Socialinės apsaugos sąskaitų sąvokos ir klasifikatoriai glaudžiai susieti su centrinės sistemos sąvokomis ir klasifikatoriais. Pagrindinis socialinės apsaugos išmokų ir centrinės sistemos socialinių išmokų skirtumas yra tas, kad pastarosioms priskiriamos ir švietimo išlaidos; kitas skirtumas – socialinės apsaugos išmokos gali apimti socialinės paskirties kapitalo pervedimus. Paprastoje apibendrinamojoje lentelėje, kurios pavyzdys pateikiamas 22.20 lentelėje, galima pavaizduoti minėtas sąsajas ir tuo pat metu pateikti šalies socialinės apsaugos išmokų dydžio ir sudėties vaizdą.

Lentelė 22.20 Socialinių (socialinės apsaugos) išmokų apžvalga pagal rizika/poreišk ir šrautai

	Ligos	Neįgalumas	Senyvas amžius	Vaikai/Šeima	Užimtumas/Nedatbas	Gyvenamasis plotas	Socialinė atskirtis, niekur nepriskirta	Socialinės išmokos iš viso	Išsilavinimas	Socialinė išmokos nacionalinėse sąskaitose iš viso	
Vyriausybės kontrolės schemos											
Socialinės apsaugos išmokos											
Grynaisiais											
Natūra											
Socialinio draudimo išmokos											
Grynaisiais											
Natūra											
Natūra per rinkos gamintojus											
Natūra kaip kitos ne rinkos produkcija											Tuščia pagal apibrėžtį
Kitos socialinės apsaugos išmokos (t.y. valstybinio kapitalo pervedimai)											
Valdžios kontroliuojamos socialinės apsaugos išmokos iš viso											
Vyriausybės nekontroliuojamos schemos											
Pensijų išmokos (finansuojamos)											
Kitos privataus socialinio draudimo išmokos											
Nefmansuojamos darbuotojų socialinės išmokos (įskaitant valstybines)											
Kitos socialinės apsaugos išmokos											
Kitos socialinės apsaugos išmokos iš viso											Tuščia pagal apibrėžtį
Socialinės apsaugos išniokos iš viso											

- 22.121. Glaudi standartinių nacionalinių sąskaitų statistikos ir socialinės apsaugos statistikos sąsaja teikia galimybių abiejų rūšių statistikai. Socialinės apsaugos statistikos požiūriu jos gali būti susijusios su oficialia nacionalinės ekonomikos statistika, kaip antai ekonominio augimo ir valstybės finansų statistika. Nacionalinių sąskaitų statistika pagal socialinės apsaugos sistemas taip pat gali būti naudinga vertinant socialinės apsaugos statistikos išsamumą ir patikimumą. Abiejų šių rūšių statistikos rengimo procesai taip pat gali būti susieti, taip sumažinant rengimo sąnaudas, padidinant patikimumą ir sudarant naujų galimybių, pvz., galima pasiekti, kad socialinės apsaugos statistika nesiskirtų nuo nacionalinių sąskaitų statistikos pateikimo laiku požiūriu⁽¹⁾. Panašią naudą galima nurodyti ir kalbant apie nacionalines sąskaitas. Socialinės apsaugos sąskaitas galima palyginti lengvai sudaryti remiantis sektorių sąskaitomis ir valdžios sektoriaus išlaidų pagal funkcijas (COFOG) lentele, o naudojamos jos ekonominei ir socialinei politikai formuoti. Be to, remiantis šiomis sąskaitomis galima patikrinti standartinių nacionalinių sąskaitų rodiklių (pvz., socialinių išmokų ir įmokų) patikimumą ir išsamumą.
- 22.122. OECD socialinių išlaidų duomenų bazėje (SOCX) taip pat skelbiami socialinių išlaidų duomenys pagal atskiras sistemas. OECD renka duomenis iš ES nepriklausančių šalių, o Eurostatas OECD teikia valstybių narių socialinės apsaugos išlaidų duomenis. OECD veiklai socialinių išlaidų statistikos srityje būdinga tai, kad daug dėmesio skiriama tarptautiniam grynųjų socialinių išlaidų palyginimui; atliekant šį palyginimą duomenys koreguojami siekiant atsižvelgti į gamybos ir importo mokesčių skirtumų poveikį namų ūkių vartojimui.

Turizmo palydovinės sąskaitos

- 22.123. Turizmo palydovinėmis sąskaitomis⁽²⁾ apžvelgiami įvairių rūšių turizmui skirtų prekių ir paslaugų išteklių ir panaudojimas, taip pat jų reikšmė šalies užimtumui, mokėjimų balansui, valstybės finansams ir asmenų bei įmonių pajamoms.
- 22.124. Turizmui priskiriama asmenų, vykstančių į vietas, esančias už jų įprastinės aplinkos ribų, ir būnančių tose vietose mažiau nei vienus metus, veikla, kai pagrindinis kelionės tikslas nėra susijęs su įsidarbinimu pas lankomos vietos vienietą rezidentą. Tai visa keliaujančių asmenų veikla, susijusi su pasirengimu kelionei ir pačia kelione. Turizmo sąvoka neapsiriboja tipine turizmo veikla – tai ne tik apžvalginės išvykos, saulės vonios ir įžymių vietų lankymas. Keliavimas verslo ir švietimo bei mokymo tikslais taip pat gali būti turizmo dalis.
- 22.125. Turizmo sukuriama paklausa apima įvairias prekes ir paslaugas (tarp kurių svarbiausios transporto, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugos). Kad turizmui būdingus produktus būtų galima palyginti tarptautiniu lygmeniu, jie apibūrinami kaip produktai, kurie, jei nebūtų keliaujančių asmenų, daugelyje šalių greičiausiai neegzistuos reikšmingais kiekiais arba kurių suvartojimas ženkliai sumažėtų ir kurių statistinę informaciją galima, kaip manoma, gauti. Su turizmu susiję produktai – tai likutinė kategorija, kuriai priskiriami produktai, kurie tam tikroje šalyje laikomi turizmui būdingais produktais, tačiau pasauliniu mastu tokia jų ypatybė nepripažįstama.
- 22.126. Kai kurių savo reikmėms teikiamų turizmo paskirties paslaugų (pvz., apgyvendinimas vasarnamiuose arba vežimas asmeninėmis transporto priemonėmis) mastas gali būti didelis. Tačiau centrinėje sistemoje namų ūkių savo pačių naudai teikiamos vežimo paslaugos, kitaip nei savo reikmėms teikiamos apgyvendinimo paslaugos, gamyba nelaikomos. Sudarant turizmo palydovines sąskaitas rekomenduojama laikytis šios nuostatos. Tačiau šalys, kuriose savo reikmėms teikiamų vežimo paslaugų mastas yra reikšmingas, turizmo palydovinėse sąskaitose gali tas paslaugas išskirti.
- 22.127. Pagrindinis rodiklis, kuriuo apibūnama turizmo paklausa, – keliaujančių asmenų suvartojimas pagal namų ūkius, valdžios sektorių, namų ūkiams paslaugas teikiančias ne pelno institucijas ir įmones. Jį sudaro šios dedamosios:
- keliaujančių asmenų galutinio vartojimo išlaidos pinigais;
 - keliaujančių asmenų galutinio vartojimo išlaidos natūra, pvz., savo reikmėms teikiamų apgyvendinimo paslaugų atveju;
 - turizmo socialiniai pervedimai natūra, kaip antai keliaujančių asmenų sunaudojamos individualios ne rinkos paslaugos, įskaitant gydyklų sveikatos paslaugas ir muziejų ne rinkos paslaugas;
 - įmonių turizmo išlaidos. Šioms išlaidoms priskiriamos turizmo išlaidos, kurios priskiriamos tarpiniam vartojimui, ir nepriskiriamos kitos išlaidos, susijusios su įmonių apmokamomis samdomųjų darbuotojų verslo kelionėmis, kaip antai atlygiu natūra laikomi mokėjimai už maitinimą. Taigi įmonių turizmo išlaidos neįskaituojamos į visą keliaujančių asmenų suvartojimą verslo kelionių metu;

⁽¹⁾ 2007 m. balandžio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (EB) Nr. 458/2007 dėl Europos integruotos socialinės apsaugos statistikos sistemos (ESSPROS) (OL L 113, 2007 4 30, p. 3) nustatytas ESSPROS duomenų sklaidos tvarkaraštis.

⁽²⁾ Žr. Eurostato, Jungtinių Tautų statistikos skyriaus ir Pasaulio turizmo organizacijos leidinį „Turizmo palydovinės sąskaitos. Rekomenduojama metodinė struktūra“, 2008 m.

- e) be to, siekiant pabrėžti valdžios institucijų veiksmų, kuriais siekiama sukurti turizmui vystyti palankią aplinką, ekonominę reikšmę, patariama specialiai nustatyti agreguotą su turizmu susijusio kolektyvinio suvartojimo vertę. Minėta veikla – tai valdžios sektoriaus vienetų atliekamas turizmo skatinimas, viešosios tvarkos ir saugumo užtikrinimas ir viešų vietų tvarkymas.
- 22.128. Turizmo paskirties prekių ir paslaugų ištekliai ir panaudojimas, taip pat turizmo sukurta pridėtinė vertė ir užimtumas gali būti parodyti išteklių ir panaudojimo lentelėje, kurioje informacija pateikiama pagal būdingus produktus ir veiklos rūšis, taip pat pagal su turizmu susijusius produktus.
- 22.129. Sudarydamos turizmo palydovines sąskaitas šalys gali toliau išskleisti ir charakterizuoti savo rinkas pagal keliaujančių asmenų apsistojimo trukmę, apsilankymo tikslą ir keliaujančių asmenų savybes (atvykstantys iš užsienio ar šalies viduje keliaujantys asmenys).
-

23 SKYRIUS

KLASIFIKATORIAI

ĮVADAS

- 23.01. 2010 m. ESS klasifikatoriai visiškai suderinti su naujaisiais 2008 m. NSS, NACE (2 red.), 2008 m. CPA (perdavimo programoje naudojamais agreguotais lygmenimis), COFOG, COICOP, COPNI ir COPP klasifikatorių kodais. Naujų papildomų kodų labai nedaug.
- 23.02. Sąskaitos pagrįstos keliomis pagrindinėmis sąvokomis, visų pirma – sektoriais, sandoriais, straipsnių klasifikacija pagal sandorius ir kitus srautus, pirmiausia pagal turtą ir įsipareigojimus. Visi šie vienetai klasifikuojami pagal tam tikrą hierarchiją. Sąskaitos gali būti sudaromos daugiau ar mažiau detalai, taikant aukštesnius ar žemesnius hierarchijos lygius.
- 23.03. Sąskaitų įrašai skirstomi pagal tipus, kuriems priskiriama viena ar dvi raidės:
- a) S kodai susiję su sektoriais;
 - b) P kodai susiję su produktų sandoriais;
 - c) NP kodai susiję su nefinansinio nesukurto turto sandoriais;
 - d) D kodai susiję su paskirstomaisiais sandoriais;
 - e) F kodai susiję su finansinio turto ir įsipareigojimų sandoriais;
 - f) K kodai susiję su kitais turto pokyčiais;
 - g) B kodai susiję su balansuojamaisiais ir grynosios vertės straipsniais;
 - h) L kodai susiję su balanso įrašais;
 - i) AN kodai susiję su nefinansiniu turtu (sukurtu ir nesukurtu);
 - j) AF kodai susiję su finansinio turto ir įsipareigojimų likučiais.
- 23.04. Atsižvelgiant į BVP vertinimo gamybos metodu aspektus, pagal ekonominės veiklos rūšis suskirstytas lentelės ir sąnaudų bei produkcijos sistemą, taikomi du Europos klasifikatoriai: ekonominės veiklos rūšių klasifikatorius NACE (2 red.) ir produktų pagal veiklos rūšį klasifikatorius 2008 m. CPA. NACE (2 red.) yra europinė ISIC (4 red.) klasifikatoriaus versija. Taip pat, atsižvelgiant į BVP vertinimo išlaidų metodo aspektus, naudojami 2008 m. CPA, COFOG (išlaidoms pagal paskirtį klasifikuoti naudojamas valstybės funkcijų klasifikatorius) ir COICOP (individualaus vartojimo išlaidų pagal paskirtį klasifikatorius); pastarieji du klasifikatoriai yra nustatyti JT.
- 23.05. Be COFOG ir COICOP klasifikatorių, dar naudojami COPNI (ne pelno institucijų, aptarnaujančių namų ūkius, funkcijų klasifikatorius) ir COPP (gamintojų išlaidų pagal paskirtį klasifikatorius) klasifikatoriai. Šie klasifikatoriai naudojami bendrovių, valdžios sektoriaus, namų ūkių ir ne pelno institucijų, teikiančių paslaugas namų ūkiams, išlaidų funkcinėi analizei ir funkcinėms palydovinėms sąskaitoms.

INSTITUCINIŲ SEKTORIŲ KLASIFIKATORIUS (S)

S.1	Visa ekonomika ⁽¹⁾
S.11	Ne finansų bendrovės
S.11001	Viešosios ne finansų bendrovės
S.11002	Nacionalinės privačiosios ne finansų bendrovės
S.11003	Užsienio subjektų kontroliuojamos ne finansų bendrovės
S.12	Finansų bendrovės
S.121	Centrinis bankas ⁽²⁾ (viešasis)

S.122	Indėlių bendrovės, išskyrus centrinį banką ⁽²⁾
S.12201	Viešosios
S.12202	Nacionalinės privačiosios
S.12203	Kontroliuojamos užsienio subjektų
S.123	Pinigų rinkos fondai
S.12301	Viešieji
S.12302	Nacionaliniai privatieji
S.12303	Kontroliuojami užsienio subjektų
S.124	Ne PRF investiciniai fondai
S.12401	Viešieji
S.12402	Nacionaliniai privatieji
S.12403	Kontroliuojami užsienio subjektų
S.125	Kiti finansiniai tarpininkai, išskyrus draudimo bendroves ir pensijų fondus
S.12501	Viešieji
S.12502	Nacionaliniai privatieji
S.12503	Kontroliuojami užsienio subjektų
S.126	Finansiniai pagalbininkai
S.12601	Viešieji
S.12602	Nacionaliniai privatieji
S.12603	Kontroliuojami užsienio subjektų
S.127	Priklausomos finansų įstaigos ir pinigų skolinotojai
S.12701	Viešieji
S.12702	Nacionaliniai privatieji
S.12703	Kontroliuojami užsienio subjektų
S.128	Draudimo bendrovės ⁽³⁾
S.12801	Viešosios
S.12802	Nacionalinės privačiosios
S.12803	Kontroliuojamos užsienio subjektų
S.129	Pensijų fondai ⁽³⁾
S.12901	Viešieji
S.12902	Nacionaliniai privatieji
S.12903	Kontroliuojami užsienio subjektų
S.121 + S.122 + S.123	Pinigų finansų įstaigos
S.13	Valdžios sektorius

S.1311	Centrinė valdžia (išskyrus socialinės apsaugos fondus)
S.1312	Krašto (regiono) valdžia (išskyrus socialinės apsaugos fondus)
S.1313	Vietos valdžia (išskyrus socialinės apsaugos fondus)
S.1314	Socialinės apsaugos fondai
S.14	Namų ūkiai
S.141	Darbdaviai
S.142	Savarankiškai dirbantys asmenys
S.143	Samdomieji darbuotojai
S.144	Nuosavybės pajamų ir pervedimų pajamų gavėjai
S.1441	Nuosavybės pajamų gavėjai
S.1442	Pensijų gavėjai
S.1443	Kitų pervedimų gavėjai
S.15	Namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos
S.15002	Nacionalinės privačiosios
S.15003	Kontroliuojamos užsienio subjektų
S.2	Likusio pasaulio sektorius
S.21	Europos Sąjungos valstybės narės, institucijos ir įstaigos
S.211	Europos Sąjungos valstybės narės
S.2111	Euro zonos valstybės narės
S.2112	Euro zonai nepriklausančios valstybės narės
S.212	Europos Sąjungos institucijos ir įstaigos
S.2121	Europos Centrinis Bankas (ECB)
S.2122	Europos institucijos ir įstaigos, išskyrus ECB
S.22	Šalys, kurios nėra ES valstybės narės, ir tarptautinės organizacijos, kurios nėra Europos Sąjungos rezidentės

(¹) Visuose S.11 ir S.12 sektorių koduose penktuoju skaitmeniu (1, 2, 3) nurodoma: viešasis arba nacionalinis, privatusis arba kontroliuojamas užsienio subjektų.

(²) Centrinis bankas (S.121) ir indėlių bendrovės, išskyrus centrinį banką (S.122), atitinka S.12B.

(³) Draudimo bendrovės (S.128) ir pensijų fondai (S.129) atitinka S.12I.

SANDORIŲ IR KITŲ SRAUTŲ KLASIFIKATORIUS

Produktų sandoriai (P)

P.1	Produkcija
P.11	Rinkos produkcija
P.119	Netiesiogiai apskaičiuota finansinio tarpininkavimo paslaugų (NAFTAP) vertė
P.12	Produkcija savo galutiniam naudojimui
P.13	Ne rinkos produkcija

P.2	Tarpinis vartojimas
P.3	Galutinio vartojimo išlaidos
P.31	Individualaus vartojimo išlaidos
P.32	Kolektyvinio vartojimo išlaidos
P.4	Faktinis galutinis vartojimas
P.41	Faktinis individualus vartojimas
P.42	Faktinis kolektyvinis vartojimas
P.5	Bendrojo kapitalo formavimas / P.5n Grynojo kapitalo formavimas
P.51g	Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas
P.511	Ilgalaikio turto įsigijimas atėmus pardavimus / perleidimus
P.5111	Naujo ilgalaikio turto įsigijimas
P.5112	Esamo ilgalaikio turto įsigijimas
P.5113	Esamo ilgalaikio turto pardavimas / perleidimas
P.512	Nesukurto turto nuosavybės teisių perdavimo sąnaudos
P.51c	Pagrindinio kapitalo vartojimas (-)
P.51c1	Pagrindinio kapitalo vartojimas kaip bendrojo likutinio pertekliaus dalis (-)
P.51c2	Pagrindinio kapitalo vartojimas kaip bendrųjų mišriųjų pajamų dalis (-)
P.51n	Grynojo pagrindinio kapitalo formavimas
P.52	Atsargų pokytis
P.53	Vertybių įsigijimas atėmus pardavimus / perleidimus
P.6	Prekių ir paslaugų eksportas
P.61	Prekių eksportas
P.62	Paslaugų eksportas
P.7	Prekių ir paslaugų importas
P.71	Prekių importas
P.72	Paslaugų importas

Nesukurto nefinansinio turto sandoriai (NP kodai)

Nesukurto nefinansinio turto sandoriams naudojami kodai gali būti išskleidžiami, prireikus pridedant nesukurto nefinansinio turto kodą AN.2.

NP	Nesukurto turto įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus
NP.1	Gamtos išteklių įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus
NP.2	Sutarčių, nuomos sutarčių ir licencijų įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus
NP.3	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus

Paskirstomieji sandoriai (D)

D.1	Atlygis darbuotojams
D.11	Darbo užmokestis
D.12	Socialinės darbdavių įmokos
D.121	Faktinės darbdavių socialinės įmokos
D.1211	Faktinės darbdavių pensijų įmokos
D.1212	Faktinės darbdavių ne pensijų įmokos
D.122	Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos
D.1221	Sąlyginės darbdavių pensijų įmokos
D.1222	Sąlyginės darbdavių ne pensijų įmokos
D.2	Gamybos ir importo mokesčiai
D.21	Mokesčiai produktams
D.211	Pridėtinės vertės pobūdžio mokesčiai (PVM)
D.212	Importo mokesčiai ir muitai, išskyrus PVM
D.2121	Importo muitai
D.2122	Importo mokesčiai, išskyrus PVM ir muitus
D.214	Mokesčiai produktams, išskyrus PVM ir importo mokesčius
D.29	Kiti gamybos mokesčiai
D.3	Subsidijos
D.31	Subsidijos produktams
D.311	Importo subsidijos
D.319	Kitos subsidijos produktams
D.39	Kitos subsidijos gamybai
D.4	Nuosavybės pajamos
D.41	Palūkanos
D.42	Bendrovių paskirstomosios pajamos
D.421	Dividendai
D.422	Mokėjimai iš kvazibendrovių pajamų
D.43	Tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijos
D.44	Kitos investicijų pajamos
D.441	Draudėjams priskirtinos investicijų pajamos
D.442	Investicijų pajamos, mokėtinos pagal pensinius įsipareigojimus / teises
D.443	Investicijų pajamos, priskirtinos kolektyvinio investavimo fondų acininkams

D.4431	Dividendai, priskirtini kolektyvinio investavimo fondų akcininkams
D.4432	Nepaskirstytasis pelnas, priskirtinas kolektyvinio investavimo fondų akcininkams
D.45	Renta

Einamieji pervedimai pinigais ir natūra (D.5–D.8)

D.5	Einamieji pajamų, turto ir kt. mokesčiai
D.51	Pajamų mokesčiai
D.59	Kiti einamieji mokesčiai
D.6	Socialinės įmokos ir išmokos
D.61	Grynosios socialinės įmokos
D.611	Faktinės darbdavių socialinės įmokos
D.6111	Faktinės darbdavių pensijų įmokos
D.6112	Faktinės darbdavių ne pensijų įmokos
D.612	Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos
D.6121	Sąlyginės darbdavių pensijų įmokos
D.6122	Sąlyginės darbdavių ne pensijų įmokos
D.613	Faktinės namų ūkių socialinės įmokos
D.6131	Faktinės namų ūkių pensijų įmokos
D.6132	Faktinės namų ūkių ne pensijų įmokos
D.614	Papildomos namų ūkių socialinės įmokos
D.6141	Papildomos namų ūkių pensijų socialinės įmokos
D.6142	Papildomos namų ūkių ne pensijų socialinės įmokos
D.61SC	Mokėjimai už socialinio draudimo sistemos paslaugas (-) (1)
D.62	Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra
D.621	Socialinės apsaugos išmokos pinigais
D.6211	Socialinės apsaugos pensijų išmokos pinigais
D.6212	Socialinės apsaugos ne pensijų išmokos pinigais
D.622	Kitos socialinio draudimo išmokos
D.6221	Kitos socialinio draudimo pensijų išmokos
D.6222	Kitos socialinio draudimo ne pensijų išmokos
D.623	Socialinė parama pinigais
D.63	Socialiniai pervedimai natūra
D.631	Socialiniai pervedimai natūra – ne rinkos produkcija
D.632	Socialiniai pervedimai natūra – išgyta rinkos produkcija

D.7	Kiti einamieji pervedimai
D.71	Grynosios ne gyvybės draudimo įmokos
D.711	Grynosios ne gyvybės tiesioginio draudimo įmokos
D.712	Grynosios ne gyvybės perdraudimo įmokos
D.72	Ne gyvybės draudimo išmokos
D.721	Ne gyvybės tiesioginio draudimo išmokos
D.722	Ne gyvybės perdraudimo išmokos
D.73	Einamieji pervedimai valdžios sektoriuje
D.74	Einamasis tarptautinis bendradarbiavimas
D.75	Įvairūs einamieji pervedimai
D.751	Einamieji pervedimai namų ūkiams paslaugas teikiančioms ne pelno institucijoms
D.752	Einamieji pervedimai tarp namų ūkių
D.759	Kiti įvairūs einamieji pervedimai
D.76	PVM ir BNP grindžiami ES nuosavi ištekliai
D.8	Koregavimas dėl pensinių įsipareigojimų / teisių pokyčių
D.9	Kapitalo pervedimai
D.9r	Kapitalo pervedimai, gautini
D.91r	Kapitalo mokesčiai, gautini
D.92r	Investicinės dotacijos, gautinos
D.99r	Kiti kapitalo pervedimai, gautini
D.9p	Kapitalo pervedimai, mokėtini
D.91p	Kapitalo mokesčiai, mokėtini
D.92p	Investicinės dotacijos, mokėtinos
D.99p	Kiti kapitalo pervedimai, mokėtini

(¹) Į darbdavių įmokas, kaip į darbdavių mokėtinas ir darbuotojų gautinas sumas, atsižvelgiama tiek pajamų formavimo sąskaitoje, tiek pirminių pajamų išdėstymo sąskaitoje. Antrinio pajamų paskirstymo sąskaitoje šios sumos yra namų ūkių mokėtinos ir socialinio draudimo sistemų administravimo institucijų gautinos sumos. Kad kiekvieną kartą būtų gaunama ta pati suma, mokėjimo, atitinkančio sistemos produkcijos dalį ir išmokas gaunančių namų ūkių galutinį vartojimą, atėmimas, kaip atskiras įrašas, taip pat įtraukiamas į antrinio pajamų paskirstymo sąskaitą. Todėl straipsnis „mokėjimai už socialinio draudimo sistemos paslaugas“ (D.61SC) yra tik koreguojamasis straipsnis, o ne paskirstomasis sandoris.

Finansinio turto ir įsipareigojimų sandoriai (F)

(Grynasis finansinio turto įsigijimas / gryniesiems prisiimti įsipareigojimai)

F.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)
F.11	Piniginis auksas
F.12	SST
F.2	Pinigai ir indėliai
F.21	Pinigai

F.22	Pervedamieji indėliai
F.221	Tarpbankiniai sandoriai
F.229	Kiti pervedamieji indėliai
F.29	Kiti indėliai
F.3	Skolos vertybiniai popieriai
F.31	Trumpalaikiai
F.32	Ilgalaikiai
F0.4	Paskolos ⁽¹⁾
F.41	Trumpalaikės
F.42	Ilgalaikės
F.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos / vienetai
F.51	Nuosavybės priemonės
F.511	Biržinės akcijos
F.512	Nebiržinės akcijos
F.519	Kitos nuosavybės priemonės
F.52	Investicinių fondų akcijos / vienetai
F.521	Pinigų rinkos fondų akcijos / vienetai
F.522	Ne PRF investicinių fondų akcijos / vienetai
F.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos
F.61	Ne gyvybės draudimo techniniai atidėjiniai
F.62	Gyvybės draudimo ir anuiteto išpareigojimai / teisės
F.63	Pensiniai išpareigojimai / teisės
F.64	Pensijų fondų reikalavimai pensijų valdytojams
F.65	Nepensiniai išpareigojimai / teisės
F.66	Standartinių garantijų atidėjiniai
F.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai
F.71	Išvestinės finansinės priemonės
F.711	Pasirinkimo sandoriai
F.712	Išankstiniai sandoriai
F.72	Samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai
F.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos
F.81	Prekybos kreditai ir išankstiniai mokėjimai
F.89	Kitos gautinos / mokėtinos sumos, išskyrus prekybos kreditus ir išankstinius mokėjimus

⁽¹⁾ Papildomas straipsnis: tiesioginės užsienio investicijos (pridėti kodą FDI).

Kiti turto pokyčiai (K)

K.1–5	Visi apimties pokyčiai
K.1	Ekonominis turto atsiradimas
K.2	Ekonominis nesukurto turto praradimas
K.21	Gamtos išteklių išekvojimas
K.22	Kitas ekonominis nesukurto turto praradimas
K.3	Katastrofų nuostoliai
K.4	Neatlygintinas konfiskavimas
K.5	Niekur kitur nepriskirti kiti apimties pokyčiai
K.6	Klasifikavimo pokyčiai
K.61	Sektorių klasifikavimo ir struktūros pokyčiai
K.62	Turto ir įsipareigojimų klasifikavimo pokyčiai
K.7	Nominalusis vertės padidėjimas ir sumažėjimas
K.71	Neutralusis vertės padidėjimas ir sumažėjimas
K.72	Realusis vertės padidėjimas ir sumažėjimas

BALANSUOJAMŲJŲ STRAIPSNŲ IR GRYNOSIOS VERTĖS KLASIFIKATORIUS (B) ⁽¹⁾

B.1g	Bendroji pridėtinė vertė / bendrasis vidaus produktas
B.2g	Bendrasis likutinis perteklius
B.3g	Bendrosios mišriosios pajamos
B.4g	Bendrosios verslo pajamos
B.5g	Bendrasis pirminių pajamų balansas / bendrosios nacionalinės pajamos
B.6g	Bendrosios disponuojamosios pajamos
B.7g	Bendrosios koreguotos disponuojamosios pajamos
B.8g	Bendrasis taupymas
B.9	Grynasis skolinimas (+) / grynasis skolinimasis (–)
B.9N	Nefinansinių sąskaitų grynasis skolinimas (+) / grynasis skolinimasis (–)
B.9F	Finansinių sąskaitų grynasis skolinimas (+) / grynasis skolinimasis (–)
B.10	Grynosios vertės pokyčiai
B.101	Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų ⁽²⁾ ⁽³⁾
B.102	Grynosios vertės pokyčiai dėl kitų turto apimties pokyčių
B.103	Grynosios vertės pokyčiai dėl nominaliojo vertės padidėjimo ir sumažėjimo

B.1031	Grynosios vertės pokyčiai dėl neutraliojo vertės padidėjimo ir sumažėjimo
B.1032	Grynosios vertės pokyčiai dėl realiojo vertės padidėjimo ir sumažėjimo
B.11	Prekių ir paslaugų išorės balansas
B.12	Einamasis išorės balansas
B.90	Grynoji vertė
BF. 90	Finansinė grynoji vertė

(1) Visi balansuojamieji straipsniai gali būti įvertinami (bendraja arba grynąja verte) įskaitant arba ne pagrindinio kapitalo vartojimą. Bendrųjų balansuojamųjų straipsnių kodas yra straipsnio kodas ir raidė „g“. Atitinkamai prie kodo pridėta raidė „n“ nurodo grynąją vertę.

(2) Sąskaitų sistemoje tai nėra balansuojamasis straipsnis. Tai yra dešiniojos kapitalo sąskaitos pusės skiltis „iš viso“. Tačiau jis koduojamas kartu su kitomis grynosios vertės pokyčių dalimis, nes yra svarbi jų dedamoji.

(3) Likusio pasaulio sektoriuje šie pokyčiai yra grynosios vertės pokyčiai dėl einamojo išorės balanso ir kapitalo pervedimų.

BALANSO STRAIPSNŲ KLASIFIKATORIUS (L)

Atskiram balansui, kaip ir finansinei sąskaitai, reikia tik turto tipo kodų (AN ir AF). Vis dėlto sąskaitoje taip pat gali būti nurodomas likutis laikotarpio pradžioje (LS) ir laikotarpio pabaigoje (LE) ir visas pokytis tarp jų (LX). Prie visų šių trijų kodų reikia nurodyti ir turto tipo kodą. LX straipsniai – su turtu susijusių įrašų, kuriems priskiriami P.5, NP, F ir K kodai, suma nagrinėjamoju laikotarpiu.

Pagal balanso įrašus laikotarpio pradžioje galima apskaičiuoti grynąją vertę (B.90). Skirtumas tarp šios vertės ir B.90 vertės laikotarpio pabaigoje turi būti lygus visų LX kodų įrašų sumai, o ši vertė turi būti lygi B.10 vertei.

LS	Laikotarpio pradžios balansas
LX	Balanso pokyčiai
LE	Laikotarpio pabaigos balansas

TURTO KLASIFIKATORIUS (A)

Nefinansinis turtas (AN)

AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas
AN.11	Ilgalaikis turtas pagal turto rūšį
AN.111	Būstas
AN.112	Kiti pastatai ir statiniai
AN.1121	Pastatai, išskyrus būstą
AN.1122	Kiti statiniai
AN.1123	Žemės gerinimas
AN.113	Mašinos ir įrenginiai
AN.1131	Transporto įranga
AN.1132	IRT įranga
AN.1139	Kitos mašinos ir įrenginiai
AN.114	Ginklų sistemos
AN.115	Auginami biologiniai išteklių
AN.1151	Gyvūnų išteklių, iš kurių gaunami pakartotiniai produktai

AN.1152	Medžių, pasėlių ir augalų išteklių, iš kurių gaunami pakartotiniai produktai
(AN.116)	(Nesukurto turto nuosavybės teisių perdavimo sąnaudos) ⁽¹⁾
AN.117	Intelektinės nuosavybės produktai
AN.1171	Moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra
AN.1172	Mineralinių išteklių žvalgymas ir vertinimas
AN.1173	Kompiuterių programinė įranga ir duomenų bazės
AN.11731	Kompiuterių programinė įranga
AN.11732	Duomenų bazės
AN.1174	Pramogų, literatūros ar meno kūrinių originalai
AN.1179	Kiti intelektinės nuosavybės produktai
AN.12	Atsargos pagal atsargų rūšį
AN.121	Žaliavos ir medžiagos
AN.122	Nebaigta gamyba
AN.1221	Nebaigtas auginti biologinis turtas
AN.1222	Kita nebaigta gamyba
AN.123	Pagamintos prekės
AN.124	Karinės atsargos
AN.125	Perparduoti skirtos prekės
AN.13	Vertybės
AN.131	Brangieji metalai ir brangakmeniai
AN.132	Antikvariniai daiktai ir kiti meno dirbiniai
AN.133	Kitos vertybės
AN.2	Nesukurta nefinansinis turtas
AN.21	Gamtos išteklių
AN.211	Žemė
AN. 2111	Žemė po pastatais ir statiniais
AN. 2112	Dirbama žemė
AN. 2113	Rekreacinė žemė ir susiję paviršiniai vandenys
AN. 2119	Kita žemė ir susiję paviršiniai vandenys
AN.212	Mineralų ir energinės atsargos
AN.213	Neauginami biologiniai išteklių
AN.214	Vandens išteklių
AN.215	Kiti gamtos išteklių
AN.2151	Radio dažnių spektras

AN.2159	Kita
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos
AN.221	Prekybinės veiklos nuomos sutartys
AN.222	Leidimai naudotis gamtos ištekliams
AN.223	Leidimai vykdyti tam tikrą veiklą
AN.224	Išimtinės teisės į būsimas prekes ir paslaugas
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus

(¹) Nesukurto turto nuosavybės teisių perdavimo sąnaudos (AN.116) vertinamos kaip pagrindinio kapitalo formavimo dalis, t. y. kaip ilgalaikio turto įsigijimas. Tačiau detalizuojant likučius straipsniais šių nuosavybės teisių perdavimo sąnaudų vertė įtraukiama prie su jomis susijusio nesukurto turto ir atskirai kaip AN.11 dalis nenurodoma. Žemės perdavimo atveju nuosavybės teisių į visą žemę perdavimo sąnaudos turi būti įtraukiamos į žemės gerinimą (AN.1123). Į toliau pateiktą išsamų sąrašą AN.116 straipsnis įtrauktas tik parodomaisiais tikslais.

Finansinis turtas (AF)

Finansinio turto ir įsipareigojimų sandorių kodai (F kodai) visiškai atitinka to paties turto likučio ir įsipareigojimų būklės kodus (AF kodai). Vis dėlto praktiškai balanso duomenys gali būti ne tokie išsamūs kaip nurodyta toliau – gali būti teikiami tik pirmojo lygmens duomenys. Prireikus AF kodus galima išskleisti remiantis F kodų subkategorijomis:

AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)
AF.11	Piniginis auksas
AF.12	SST
AF.2	Pinigai ir indėliai
AF.21	Pinigai
AF.22	Pervedamieji indėliai
AF.221	Tarpbankiniai sandoriai
AF.229	Kiti pervedamieji indėliai
AF.29	Kiti indėliai
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai
AF.31	Trumpalaikiai
AF.32	Ilgalaikiai
AF.4	Paskolos (¹)
AF.41	Trumpalaikės
AF.42	Ilgalaikės
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos / vienetai
AF.51	Nuosavybės priemonės
AF.511	Biržinės akcijos

AF.512	Nebiržinės akcijos
AF.519	Kitos nuosavybės priemonės
AF.52	Investicinių fondų akcijos / vienetai
AF.521	P pinigų rinkos fondų akcijos / vienetai
AF.522	Ne PRF investicinių fondų akcijos / vienetai
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos
AF.61	Ne gyvybės draudimo techniniai atidėjiniai
AF.62	Gyvybės draudimo ir anuiteto išsipareigojimai / teisės
AF.63	Pensiniai išsipareigojimai / teisės
AF.64	Pensijų fondų reikalavimai pensijų valdytojams
AF.65	Nepensiniai išsipareigojimai / teisės
AF.66	Standartinių garantijų atidėjiniai
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai
AF.71	Išvestinės finansinės priemonės
F.711	Pasirinkimo sandoriai
F.712	Išankstiniai sandoriai
AF.72	Samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos
AF.81	Prekybos kreditai ir išankstiniai mokėjimai
AF.89	Kitos gautinos / mokėtinos sumos, išskyrus prekybos kreditus ir išankstinius mokėjimus

(¹) Papildomas straipsnis: tiesioginės užsienio investicijos (pridėti kodą FDI).

PAPILDOMŲ STRAIPSNIŲ KLASIFIKATORIUS

Paprastai papildomi kodai pradedami raide X ir susiejami su standartinio straipsnio kodu, t. y. X prirašoma prie to straipsnio kodo.

Neveiksnios paskolos

Neveiksnųjų paskolų likučiams ir srautams priskiriami toliau nurodyti kodai. Paskolų kodai yra AF.4 ir F.4, todėl papildomas likučių kodas yra XAF4, o papildomas srautų kodas – XF4.

Likučių kodai:

XAF4_NNP	Paskolos: neveiksnųjų paskolų nominalioji vertė
XAF4_MNP	Paskolos: neveiksnųjų paskolų rinkos vertė

Susijusių srautų kodai:

XF4_NNP	Paskolos: neveiksnių paskolų nominalioji vertė
XF4_MNP	Paskolos: neveiksnių paskolų rinkos vertė

Abiejuose kodų rinkiniuose apačioje esančio brūkšnelio vietoje prireikus įrašomas tikslus paskolos kodas, nurodytas, pvz., balanse:

XAF41NNP	Trumpalaikės paskolos: neveiksnių paskolų nominalioji vertė
XAF42MNP	Ilgalaikės paskolos: neveiksnių paskolų rinkos vertė

Kapitalo paslaugos

Kapitalo paslaugų kodai:

XCS	Kapitalo paslaugos
XCSC	Kapitalo paslaugos. Bendrovės
P.51c1	Pagrindinio kapitalo vartojimas kaip bendrojo likutinio pertekliaus dalis
XRC	Kapitalo grąža. Bendrovės
XOC	Kitos kapitalo sąnaudos. Bendrovės
XCSU	Kapitalo paslaugos. Nekorporuotos įmonės
P.51c2	Pagrindinio kapitalo vartojimas kaip bendrųjų mišriųjų pajamų dalis
XRU	Kapitalo grąža. Nekorporuotos įmonės
XOU	Kitos kapitalo sąnaudos. Nekorporuotos įmonės

Pensijų lentelė

Toliau pateikiami kodai taikomi skyriuje apie pensijas nurodytai papildomai lentelei. Lentelės skiltyse ir eilutėse siūloma priskirti skirtingus kodus.

Skiltys

Skilties aprašyme raidė W reiškia „ne valdžios sektoriaus“, o skaičiai kode reiškia atitinkamus institucinius sektorius.

a) Į pagrindinę sąskaitų seką įrašyti įsipareigojimai

Sistemos, kurių parengimas ir įgyvendinimas nėra valdžios sektoriaus atsakomybės sritis.

XPC1W	Nustatyto dydžio įmokų sistemos
XPB1W	Nustatyto dydžio išmokų sistemos
XPCB1W	Iš viso

Sistemos, kurių parengimas ir įgyvendinimas yra valdžios sektoriaus atsakomybės sritis.

XPCG	Nustatyto dydžio įmokų sistemos
------	---------------------------------

Valdžios sektoriaus tarnautojų nustatyto dydžio išmokų sistemos

XPBG12	Finansų bendrovių sektoriuje
XPBG13	Valdžios sektoriuje

b) Į pagrindinę sąskaitų seką neįrašyti įsipareigojimai

XPBOUT13	Valdžios sektoriuje
XP1314	Socialinės apsaugos pensijų sistemos
XPTOT	Pensijų sistemos, iš viso
XPTOTNRH	Iš jo: nerezidentų namų ūkiai

Eilutės

a) Laikotarpio pradžios balansas

XAF63LS	Pensiniai įsipareigojimai / teisės
---------	------------------------------------

b) Sandoriai

XD61p	Specialiosios įmokos, susijusios su pensijų sistemomis
XD6111	Faktinės darbdavių socialinės įmokos
XD6121	Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos
XD6131	Faktinės namų ūkių socialinės įmokos
XD6141	Papildomos namų ūkių socialinės įmokos
XD619	Kitas (aktuarinis) pensinių įsipareigojimų / teisių kaupimas socialinės apsaugos fonduose
XD62p	Pensijų išmokos
XD8	Koregavimas dėl pensinių įsipareigojimų / teisių pokyčių
XD81	Pensinių įsipareigojimų / teisių pokytis dėl įsipareigojimų / teisių pervedimų
XD82	Įsipareigojimų / teisių pokytis dėl suderintų sistemos struktūros pakeitimų

c) Kiti ekonominiai srautai

XK7	Perkainojimas
XK5	Kiti apimties pokyčiai

d) Laikotarpio pabaigos balansas

XAF63LE	Pensiniai įsipareigojimai / teisės
---------	------------------------------------

e) Susiję rodikliai

XP1	Produkcija
XAFN	Pensijų sistemų turtas metų pabaigoje

Ilgalaikio vartojimo prekės

Ilgalaikio vartojimo prekių kodai sudaromi taip: prieš DHHCE (ilgalaikio namų ūkių vartojimo išlaidos) rašoma raidė X; kodo gale pogrupiams žymėti pridedamas vienas skaitmuo, o straipsniams – du skaitmenys. Taip pat pateikiami atitinkami COICOP kodai.

Coicop	NSS kodai	
	XDHHCE1	Baldai ir namų ūkio prietaisai
05.1.1	XDHHCE11	Baldai ir būsto apstatymo reikmenys
05.1.2	XDHHCE12	Kilimai ir kitos grindų dangos
05.3.1	XDHHCE13	Elektriniai arba neelektriniai pagrindiniai namų ūkio prietaisai
05.5.1	XDHHCE14	Pagrindiniai namų ir sodo įrankiai bei įrenginiai
	XDHHCE2	Asmeninės transporto priemonės
07.1.1	XDHHCE21	Variklinės transporto priemonės
07.1.2	XDHHCE22	Motociklai
07.1.3	XDHHCE23	Dviračiai
07.1.4	XDHHCE24	Gyvulių traukiami vežimai
	XDHHCE3	Poilsio ir pramoginiai reikmenys
08.2.0	XDHHCE31	Telefonų ir telefaksų įranga
09.1.1	XDHHCE32	Garso ir vaizdo priėmimo, įrašymo ir atgaminimo įrenginiai
09.1.2	XDHHCE33	Fotografijos ir kinematografijos įrenginiai ir optikos prietaisai
09.1.3	XDHHCE34	Informacijos apdorojimo įrenginiai
09.2.1	XDHHCE35	Pagrindiniai lauko poilsiui skirti ilgalaikio naudojimo reikmenys
09.2.2	XDHHCE36	Muzikos instrumentai ir pagrindiniai ilgalaikio naudojimo reikmenys, skirti poilsiui patalpose
	XDHHCE4	Kitos ilgalaikio vartojimo prekės
12.3.1	XDHHCE41	Juvelyriniai dirbiniai ir laikrodžiai
06.1.3	XDHHCE42	Terapiniai aparatai ir įranga

Tiesioginės užsienio investicijos

Papildomų tiesioginių užsienio investicijų (FDI) straipsnių kodai sudaromi taip: prieš kodą rašoma raidė X, po jos įterpiamas kodas F arba AF, ir pridedama galūnė FDI, pvz.:

XF42FDI	Tiesioginių užsienio investicijų sandoris, susijęs su ilgalaikėmis paskolomis
---------	---

Sąlyginės pozicijos

Papildomi sąlyginių pozicijų kodai sudaromi taip: prieš kodą rašoma raidė X, po jos įterpiamas kodas AF ir pridedama galūnė CP, pvz.:

XAF11CP	Piniginis auksas, kai jo įkeitimas gali turėti įtakos galimybei jį naudoti kaip rezervą
---------	---

Pinigai ir indėliai

Klasifikuojant nacionaline ir užsienio valiuta išreikštus pinigus ir indėlius papildomų straipsnių kodai sudaromi taip: prieš kodą rašoma raidė X, po jos įterpiamas kodas F arba AF ir pridedama galūnė NC, nurodanti pinigus ir indėlius nacionaline valiuta, arba galūnė FC ir tarptautinės valiutos kodas, nurodantis pinigus ir indėlius užsienio valiuta, pvz.:

Sandoriai:

XF21NC	Nacionalinės valiutos banknotai ir monetos
XF22FC	Indėliai užsienio valiuta

Likučiai:

XAF21NC	Nacionalinės valiutos banknotai ir monetos
XAF22FC	Indėliai užsienio valiuta

Skolos vertybinių popierių klasifikatorius pagal likutinį terminą

Siūloma klasifikuoti skolos vertybinius popierius pagal likutinį terminą: prieš kodą rašoma raidė X, po jos įterpiamas kodas AF ir pridedama likutinio termino datą nurodanti galūnė, pvz.:

XAF32Y20	Skolos vertybiniai popieriai, kurių įsipareigojimų įvykdymo terminas yra 2020 m.
----------	--

Biržiniai ir nebiržiniai skolos vertybiniai popieriai

Papildomų skolos vertybinių popierių straipsnių kodai sudaromi taip: prieš kodą rašoma raidė X, po jos įterpiamas kodas F arba AF ir gale pridedamas skaitmuo 1 biržinių skolos vertybinių popierių atveju arba skaitmuo 2 nebiržinių skolos vertybinių popierių atveju, pvz.:

Sandoriai:

XF321	Biržinių skolos ilgalaikių vertybinių popierių sandoriai
XF322	Nebiržinių skolos ilgalaikių vertybinių popierių sandoriai

Likučiai:

XAF321	Biržinių skolos ilgalaikių vertybinių popierių likučiai
XAF322	Nebiržinių skolos ilgalaikių vertybinių popierių likučiai

Ilgalaikės paskolos, kurių likutinis terminas yra trumpesnis nei vieni metai, ir ilgalaikės paskolos, užtikrintos įkeistu turtu

Ilgalaikių paskolų, kurių likutinis terminas yra trumpesnis nei vieni metai, ir ilgalaikių paskolų, užtikrintų įkeistu turtu, kodai sudaromi taip: prieš kodą rašoma raidė X, po jos įterpiamas kodas F arba AF, ir pridedama galūnė L1, nurodanti, kad likutinis terminas trumpesnis nei vieni metai, arba LM, nurodanti paskolas, užtikrintas įkeistu turtu, pvz.:

Sandoriai:

XF42L1	Ilgalaikės paskolos, kurių likutinis terminas yra trumpesnis nei vieni metai
XF42LM	Ilgalaikės paskolos, užtikrintos įkeistu turtu

Likučiai:

XAF42L1	Ilgalaikės paskolos, kurių likutinis terminas yra trumpesnis nei vieni metai
XAF42LM	Ilgalaikės paskolos, užtikrintos įkeistu turtu

Biržinės ir nebiržinės investicinės akcijos

Biržinių ir nebiržinių investicinių akcijų kodai sudaromi taip: prieš kodą rašoma raidė X, po jos įterpiamas kodas F arba AF, ir gale pridodamas skaitmuo 1 biržinių akcijų atveju arba skaitmuo 2 – nebiržinių investicinių akcijų atveju, pvz.:

Sandoriai:

XF5221	Biržiniai ne PRF investicinių fondų akcijų sandoriai
XF5222	Nebiržiniai ne PRF investicinių fondų akcijų sandoriai

Likučiai:

XAF5221	Biržinių ne PRF investicinių fondų akcijų likučiai
XAF5222	Nebiržinių ne PRF investicinių fondų akcijų likučiai

Palūkanų mokėjimo ir skolos grąžinimo įsiskolinimas

Palūkanų mokėjimo ir skolos grąžinimo įsiskolinimo kodai sudaromi taip: prieš kodą rašoma raidė X, po jos įterpiamas kodas AF ir pridodama galūnė IA palūkanų mokėjimo įsiskolinimo atveju arba PA skolos grąžinimo įsiskolinimo atveju, pvz.:

XAF42IA	Ilgalaikių paskolų palūkanų mokėjimo įsiskolinimas; ir
XAF42PA	Ilgalaikių paskolų grąžinimo įsiskolinimas

Asmeniniai pervedimai ir visi pervedimai

Rezidentų ir nerezidentų namų ūkių tarpusavio asmeninių pervedimų ir visų pervedimų kodai sudaromi taip: prieš kodą rašoma raidė X, po jos įterpiamas einamojo pervedimo kodas ir pridodama galūnė PR asmeninių pervedimų atveju arba TR visų pervedimų atveju, pvz.:

XD5452PR	Rezidentų ir nerezidentų namų ūkių tarpusavio asmeniniai pervedimai
XD5452TR	Rezidentų ir nerezidentų namų ūkių visi tarpusavio pervedimai

EKONOMINĖS VEIKLOS RŪŠIŲ (A) IR PRODUKTŲ (P) PERGRUPAVIMAS IR KODAVIMAS

Naudotini ekonominės veiklos rūšių ir produktų klasifikatoriai – NACE (2 red.) ir 2008 m. CPA. ESS perdavimo programoje taikomi atitinkami agreguoti lygmenys; ekonominės veiklos rūšių: A*3, A*10, A*21, A*38 ir A*64, produktų: P*3, P*10, P*21, P*38 ir P*64. Šiame skyriuje taip pat pateikti lygmenys A*88 (NACE (2 red.)) ir P*88 (CPA), nors jie ir nenaudojami ESS perdavimo programoje.

Šioje lentelėje nurodomi nauji agreguoti lygmenys.

A*3

Nr.	NACE (2 red.) skirsniai	Aprašymas
1	A	Žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė
2	B, C, D, E ir F	Kasyba ir karjerų eksploatavimas; apdirbamoji gamyba; elektros, dujų, garo tiekimas ir oro kondicionavimas; vandens tiekimas; nuotekų valymas, atliekų tvarkymas ir regeneravimas, statyba
3	G, H, I, J, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T ir U	Paslaugos

A*10

Nr.	NACE (2 red.) skirsniai	Aprašymas
1	A	Žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė
2	B, C, D ir E	Kasyba ir karjerų eksploatavimas; apdirbamoji gamyba; elektros, dujų, garo tiekimas ir oro kondicionavimas; vandens tiekimas; nuotekų valymas, atliekų tvarkymas ir regeneravimas
2a	C	Iš jos: apdirbamoji gamyba
3	F	Statyba
4	G, H ir I	Didmeninė ir mažmeninė prekyba; variklinių transporto priemonių ir motociklų remontas; transportas ir saugojimas; apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų veikla
5	J	Informacija ir ryšiai
6	K	Finansinė ir draudimo veikla
7	L	Nekilnojamojo turto operacijos
8	M ir N	Profesinė, mokslinė ir techninė veikla; administracinė ir aptarnavimo veikla
9	O, P ir Q	Viešasis valdymas ir gynyba; privalomasis socialinis draudimas; švietimas; žmonių sveikatos priežiūra ir socialinis darbas
10	R, S, T ir U	Meninė, pramoginė ir poilsio organizavimo veikla; kita aptarnavimo veikla; namų ūkių, samdančių darbininkus, veikla; namų ūkių veikla, susijusi su savoms reikmėms tenkinti skirtų nediferencijuojamų gaminių gamyba ir paslaugų teikimu; ekstrateritorinių organizacijų ir įstaigų veikla

A*21

Nr.	NACE (2 red.) skirsniai	NACE (2 red.) skyriai	Aprašymas
1	A	01–03	Žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė
2	B	05–09	Kasyba ir karjerų eksploatavimas
3	C	10–33	Apdirbamoji gamyba
4	D	35	Elektros, dujų, garo tiekimas ir oro kondicionavimas
5	E	36–39	Vandens tiekimas; nuotekų valymas, atliekų tvarkymas ir regeneravimas
6	F	41–43	Statyba
7	G	45–47	Didmeninė ir mažmeninė prekyba; variklinių transporto priemonių ir motociklų remontas
8	H	49–53	Transportas ir saugojimas
9	I	55–56	Apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų veikla
10	J	58–63	Informacija ir ryšiai
11	K	64–66	Finansinė ir draudimo veikla
12	L	68	Nekilnojamojo turto operacijos
13	M	69–75	Profesinė, mokslinė ir techninė veikla
14	N	77–82	Administracinė ir aptarnavimo veikla
15	O	84	Viešasis valdymas ir gynyba; privalomasis socialinis draudimas

Nr.	NACE (2 red.) skirsniai	NACE (2 red.) skyriai	Aprašymas
16	P	85	Švietimas
17	Q	86–88	Žmonių sveikatos priežiūra ir socialinis darbas
18	R	90–93	Meninė, pramoginė ir poilsio organizavimo veikla
19	S	94–96	Kita aptarnavimo veikla
20	T	97–98	Namų ūkių, samdančių darbininkus, veikla; namų ūkių veikla, susijusi su savoms reikmėms tenkinti skirtų nediferencijuojamų gaminių gamyba ir paslaugų teikimu
21	U	99	Ekstrateritorinių organizacijų ir įstaigų veikla

A*38

Nr.	NACE (2 red.) skyriai	Aprašymas
1	01–03	Žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė
2	05–09	Kasyba ir karjerų eksploatavimas
3	10–12	Maisto produktų, gėrimų ir tabako gaminių gamyba
4	13–15	Tekstilės gaminių, drabužių ir odos dirbinių gamyba
5	16–18	Medienos ir popieriaus gaminių gamyba ir spausdinimas
6	19	Kokso ir rafinuotų naftos produktų gamyba
7	20	Chemikalų ir chemijos produktų gamyba
8	21	Pagrindinių vaistų pramonės gaminių ir farmacinių preparatų gamyba
9	22–23	Guminių ir plastikinių gaminių ir kitų nemetalo mineralinių produktų gamyba
10	24–25	Pagrindinių metalų ir metalo gaminių, išskyrus mašinas ir įrenginius, gamyba
11	26	Kompiuterinių, elektroninių ir optinių gaminių gamyba
12	27	Elektros įrangos gamyba
13	28	Niekur kitur nepriskirtų mašinų ir įrangos gamyba
14	29–30	Transporto įrangos gamyba
15	31–33	Baldų gamyba; kita gamyba; mašinų ir įrangos remontas ir įrengimas
16	35	Elektros, dujų, garo tiekimas ir oro kondicionavimas
17	36–39	Vandens tiekimas; nuotekų valymas, atliekų tvarkymas ir regeneravimas
18	41–43	Statyba
19	45–47	Didmeninė ir mažmeninė prekyba; variklinių transporto priemonių ir motociklų remontas
20	49–53	Transportas ir saugojimas
21	55–56	Apgyvandinimo ir maitinimo paslaugų veikla
22	58–60	Leidybinė, garso ir vaizdo įrašymo ir transliavimo veikla
23	61	Telekomunikacijos

Nr.	NACE (2 red.) skyriai	Aprašymas
24	62–63	Kompiuterių programavimo, konsultacinė ir susijusi veikla; informacinių paslaugų veikla
25	64–66	Finansinė ir draudimo veikla
26	68	Nekilnojamojo turto operacijos
26a		iš jų: savininkų užimtų būstų sąlyginė nuoma
27	69–71	Teisinė ir apskaitos veikla; pagrindinių buveinių veikla; konsultacinė valdymo veikla; architektūrinė ir inžinerijos veikla; techninis tikrinimas ir analizė
28	72	Moksliniai tyrimai ir taikomoji veikla
29	73–75	Reklama ir rinkos tyrimas; kita profesinė, mokslinė ir techninė veikla; veterinarinė veikla
30	77–82	Administracinė ir aptarnavimo veikla
31	84	Viešasis valdymas ir gynyba; privalomasis socialinis draudimas
32	85	Švietimas
33	86	Žmonių sveikatos priežiūros veikla
34	87–88	Socialinio darbo veikla
35	90–93	Meninė, pramoginė ir poilsio organizavimo veikla
36	94–96	Kita aptarnavimo veikla
37	97–98	Namų ūkių, samdančių namų ūkio personalą, veikla; namų ūkių veikla, susijusi su savoms reikmėms tenkinti skirtų nediferencijuojamų gaminių gamyba ir paslaugų teikimu
38	99	Ekstrateritorinių organizacijų ir įstaigų veikla

A*64

Nr.	NACE (2 red.) skyriai	Aprašymas
1	01	Augalinkystė ir gyvulininkystė, medžioklė ir susijusių paslaugų veikla
2	02	Miškininkystė ir medienos ruošą
3	03	Žvejyba ir akvakultūra
4	05–09	Kasyba ir karjerų eksploatavimas
5	10–12	Maisto produktų, gėrimų ir tabako gaminių gamyba
6	13–15	Tekstilės gaminių, drabužių ir odos dirbinių gamyba
7	16	Medienos bei medienos ir kamštienos gaminių, išskyrus baldus, gamyba; gaminių iš šiaudų ir pynimo medžiagų gamyba
8	17	Popieriaus ir popieriaus gaminių gamyba
9	18	Spausdinimas ir įrašytų laikmenų tiražavimas
10	19	Kokso ir rafinuotų naftos produktų gamyba
11	20	Chemikalų ir chemijos produktų gamyba
12	21	Pagrindinių vaistų pramonės gaminių ir farmacinių preparatų gamyba
13	22	Guminių ir plastikinių gaminių gamyba

Nr.	NACE (2 red.) skyriai	Aprašymas
14	23	Kitų nemetalo mineralinių produktų gamyba
15	24	Pagrindinių metalų gamyba
16	25	Metalo gaminių, išskyrus mašinas ir įrenginius, gamyba
17	26	Kompiuterinių, elektroninių ir optinių gaminių gamyba
18	27	Elektros įrangos gamyba
19	28	Niekur kitur nepriskirtų mašinų ir įrangos gamyba
20	29	Variklinių transporto priemonių, priekabų ir puspriekabių gamyba
21	30	Kitų transporto priemonių ir įrangos gamyba
22	31–32	Baldų gamyba; kita gamyba
23	33	Mašinų ir įrangos remontas ir įrengimas
24	35	Elektros, dujų, garo tiekimas ir oro kondicionavimas
25	36	Vandens rinkimas, valymas ir tiekimas
26	37–39	Nuotekų valymas; atliekų rinkimas, tvarkymas ir šalinimas; medžiagų atgavimo paslaugos; regeneravimas ir kita atliekų tvarkyba
27	41–43	Statyba
28	45	Variklinių transporto priemonių ir motociklų didmeninė ir mažmeninė prekyba bei remontas
29	46	Didmeninė prekyba, išskyrus prekybą variklinėmis transporto priemonėmis ir motociklais
30	47	Mažmeninė prekyba, išskyrus variklinių transporto priemonių ir motociklų prekybą
31	49	Sausumos transportas ir transportavimas vamzdiniais
32	50	Vandens transportas
33	51	Oro transportas
34	52	Sandėliavimas ir transportui būdingų paslaugų veikla
35	53	Pašto ir pasiuntinių (kurjerių) veikla
36	55–56	Apgyvandinimo veikla; maitinimo ir gėrimų teikimo veikla
37	58	Leidybinė veikla
38	59–60	Kino filmų, vaizdo filmų ir televizijos programų gamyba, garso įrašymo ir muzikos įrašų leidybos veikla; programų rengimas ir transliavimas
39	61	Telekomunikacijos
40	62-63	Kompiuterių programavimo, konsultacinė ir susijusi veikla; informacinių paslaugų veikla
41	64	Finansinių paslaugų veikla, išskyrus draudimą ir pensijų lėšų kaupimą
42	65	Draudimo, perdraudimo ir pensijų lėšų kaupimo, išskyrus privalomąjį socialinį draudimą, veikla
43	66	Pagalbinė finansinių paslaugų ir draudimo veikla
44	68	Nekilnojamojo turto operacijos
44a		iš jų: savininkų užimtų būstų sąlyginė nuoma
45	69–70	Teisinė ir apskaitos veikla; pagrindinių buveinių veikla; konsultacinė valdymo veikla

Nr.	NACE (2 red.) skyriai	Aprašymas
46	71	Architektūrinė ir inžinerijos veikla; techninis tikrinimas ir analizė
47	72	Moksliniai tyrimai ir taikomoji veikla
48	73	Reklama ir rinkos tyrimas
49	74–75	Kita profesinė, mokslinė ir techninė veikla; veterinarinė veikla
50	77	Nuoma ir išperkamoji nuoma
51	78	Įdarbinimo veikla
52	79	Kelionių agentūrų, ekskursijų organizatorių, išankstinio užsakymo paslaugų ir susijusi veikla
53	80–82	Apsaugos ir tyrimo veikla; pastatų aptarnavimas ir kraštovaizdžio tvarkymas; administracinė veikla, įstaigų ir kita verslo aptarnavimo veikla
54	84	Viešasis valdymas ir gynyba; privalomasis socialinis draudimas
55	85	Švietimas
56	86	Žmonių sveikatos priežiūros veikla
57	87–88	Socialinio darbo veikla
58	90–92	Kūrybinė, meninė ir pramogų organizavimo veikla; bibliotekų, archyvų, muziejų ir kita kultūrinė veikla; azartinių žaidimų ir lažybų organizavimo veikla
59	93	Sportinė veikla, pramogų ir poilsio organizavimo veikla
60	94	Narystės organizacijų veikla
61	95	Kompiuterių ir asmeninių bei namų ūkio reikmenų taisymas
62	96	Kita asmenų aptarnavimo veikla
63	97–98	Namų ūkių, samdančių namų ūkio personalą, veikla; namų ūkių veikla, susijusi su savoms reikmėms tenkinti skirtų nediferencijuojamų gaminių gamyba ir paslaugų teikimu
64	99	Ekstrateritorinių organizacijų ir įstaigų veikla

A*88

Nr.	NACE (2 red.) skyriai	Aprašymas
1	01	Augalininkystė ir gyvulininkystė, medžioklė ir susijusių paslaugų veikla
2	02	Miškininkystė ir medienos ruošą
3	03	Žvejyba ir akvakultūra
4	05	Akmens anglių ir rusvųjų anglių kasyba
5	06	Žalios naftos ir gamtinių dujų gavyba
6	07	Metalų rūdų kasyba
7	08	Kita kasyba ir karjerų eksploatavimas
8	09	Kasybai būdingų paslaugų veikla
9	10	Maisto produktų gamyba
10	11	Gėrimų gamyba

Nr.	NACE (2 red.) skyriai	Aprašymas
11	12	Tabako gaminių gamyba
12	13	Tekstilės gaminių gamyba
13	14	Drabužių siuvimas (gamyba)
14	15	Odos ir odos dirbinių gamyba
15	16	Medienos bei medienos ir kamštienos gaminių, išskyrus baldus, gamyba; gaminių iš šiaudų ir pynimo medžiagų gamyba
16	17	Popieriaus ir popieriaus gaminių gamyba
17	18	Spausdinimas ir įrašytų laikmenų tiražavimas
18	19	Kokso ir rafinuotų naftos produktų gamyba
19	20	Chemikalų ir chemijos produktų gamyba
20	21	Pagrindinių vaistų pramonės gaminių ir farmacinių preparatų gamyba
21	22	Guminių ir plastikinių gaminių gamyba
22	23	Kitų nemetalo mineralinių produktų gamyba
23	24	Pagrindinių metalų gamyba
24	25	Metalo gaminių, išskyrus mašinas ir įrenginius, gamyba
25	26	Kompiuterinių, elektroninių ir optinių gaminių gamyba
26	27	Elektros įrangos gamyba
27	28	Niekur kitur nepriskirtų mašinų ir įrangos gamyba
28	29	Variklinių transporto priemonių, priekabų ir puspriekabių gamyba
29	30	Kitų transporto priemonių ir įrangos gamyba
30	31	Baldų gamyba
31	32	Kita gamyba
32	33	Mašinų ir įrangos remontas ir įrengimas
33	35	Elektros, dujų, garo tiekimas ir oro kondicionavimas
34	36	Vandens rinkimas, valymas ir tiekimas
35	37	Nuotekų valymas
36	38	Atliekų surinkimas, tvarkymas ir šalinimas; medžiagų panaudojimas
37	39	Regeneravimas ir kita atliekų tvarkyba
38	41	Pastatų statyba
39	42	Inžinerinių statinių statyba
40	43	Specializuota statybos veikla
41	45	Variklinių transporto priemonių ir motociklų didmeninė ir mažmeninė prekyba bei remontas
42	46	Didmeninė prekyba, išskyrus prekybą variklinėmis transporto priemonėmis ir motociklais
43	47	Mažmeninė prekyba, išskyrus variklinių transporto priemonių ir motociklų prekybą

Nr.	NACE (2 red.) skyriai	Aprašymas
44	49	Sausumos transportas ir transportavimas vamzdiniais
45	50	Vandens transportas
46	51	Oro transportas
47	52	Sandėliavimas ir transportui būdingų paslaugų veikla
48	53	Pašto ir pasiuntinių (kurjerių) veikla
49	55	Apgyvandinimo veikla
50	56	Maitinimo ir gėrimų teikimo veikla
51	58	Leidybinė veikla
52	59	Kino filmų, vaizdo filmų ir televizijos programų gamyba, garso įrašymo ir muzikos įrašų leidybos veikla
53	60	Programų rengimas ir transliavimas
54	61	Telekomunikacijos
55	62	Kompiuterių programavimo, konsultacinė ir susijusi veikla
56	63	Informacinių paslaugų veikla
57	64	Finansinių paslaugų veikla, išskyrus draudimą ir pensijų lėšų kaupimą
58	65	Draudimo, perdraudimo ir pensijų lėšų kaupimo, išskyrus privalomąjį socialinį draudimą, veikla
59	66	Pagalbinė finansinių paslaugų ir draudimo veikla
60	68	Nekilnojamojo turto operacijos
60a		iš jų: savininkų užimtų būstų sąlyginė nuoma
61	69	Teisinė ir apskaitos veikla
62	70	Pagrindinių buveinių veikla; konsultacinė valdymo veikla
63	71	Architektūrinė ir inžinerijos veikla; techninis tikrinimas ir analizė
64	72	Moksliniai tyrimai ir taikomoji veikla
65	73	Reklama ir rinkos tyrimas
66	74	Kita profesinė, mokslinė ir techninė veikla
67	75	Veterinarinė veikla
68	77	Nuoma ir išperkamoji nuoma
69	78	Įdarbinimo veikla
70	79	Kelionių agentūrų, ekskursijų organizatorių, išankstinio užsakymo paslaugų ir susijusi veikla
71	80	Apsaugos ir tyrimo veikla
72	81	Pastatų aptarnavimas ir kraštovaizdžio tvarkymas
73	82	Administracinė veikla, įstaigų ir kita verslo aptarnavimo veikla
74	84	Viešasis valdymas ir gynyba; privalomasis socialinis draudimas
75	85	Švietimas
76	86	Žmonių sveikatos priežiūros veikla

Nr.	NACE (2 red.) skyriai	Aprašymas
77	87	Kita stacionarinė globos veikla
78	88	Nesusijusio su apgyvendinimu socialinio darbo veikla
79	90	Kūrybinė, meninė ir pramogų organizavimo veikla
80	91	Bibliotekų, archyvų, muziejų ir kita kultūrinė veikla
81	92	Azartinių žaidimų ir lažybų organizavimo veikla
82	93	Sportinė veikla, pramogų ir poilsio organizavimo veikla
83	94	Narystės organizacijų veikla
84	95	Kompiuterių ir asmeninių bei namų ūkio reikmenų taisymas
85	96	Kita asmenų aptarnavimo veikla
86	97	Namų ūkių, samdančių namų ūkio personalą, veikla
87	98	Privačių namų ūkių veikla, susijusi su savoms reikmėms tenkinti skirtų nediferencijuojamų gaminių gamyba ir paslaugų teikimu
88	99	Ekstrateritorinių organizacijų ir įstaigų veikla

P*3

Nr.	2008 m. CPA skirsniai	Aprašymas
1	A	Žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės produktai
2	B, C, D, E ir F	Kasyba ir karjerų eksploatavimas; pagaminti produktai; elektros energija, dujos, vanduo ir atliekų tvarkymas; statiniai ir statybos darbai
3	G, H, I, J, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T ir U	Paslaugos

P*10

Nr.	2008 m. CPA skirsniai	Aprašymas
1	A	Žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės produktai
2	B, C, D ir E	Kasyba ir karjerų eksploatavimas; pagaminti produktai; elektros energija, dujos, vanduo ir atliekų tvarkymas
2a	C	iš jų: pagaminti produktai
3	F	Statiniai ir statybos darbai
4	G, H ir I	Didmeninės ir mažmeninės prekybos paslaugos; variklinių transporto priemonių ir motociklų remonto paslaugos; transporto ir saugojimo paslaugos; apgyvendinimo ir maitinimo paslaugos
5	J	Informacijos ir ryšių paslaugos
6	K	Finansinės ir draudimo paslaugos
7	L	Nekilnojamojo turto operacijų paslaugos
8	M ir N	Profesinės, mokslinės ir techninės paslaugos; administracinės ir aptarnavimo paslaugos
9	O, P ir Q	Viešasis valdymo paslaugos ir gynybos paslaugos; privalomojo socialinio draudimo paslaugos; švietimo paslaugos; žmonių sveikatos priežiūros ir socialinio darbo paslaugos
10	R, S, T ir U	Meno, pramogų ir poilsio organizavimo paslaugos, namų ūkio reikmenų remontas ir kitos paslaugos

P*21

Nr.	2008 m. CPA skirsniai	CPA 2008 skyriai	Aprašymas
1	A	01–03	Žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės produktai
2	B	05–09	Kasyba ir karjerų eksploatavimas
3	C	10–33	Pagaminti produktai
4	D	35	Elektros energija, dujos, garas ir oro kondicionavimas
5	E	36–39	Vandens tiekimas; nuotekų valymo, atliekų tvarkymo ir regeneravimo paslaugos
6	F	41–43	Statiniai ir statybos darbai
7	G	45–47	Didmeninės ir mažmeninės prekybos paslaugos; variklinių transporto priemonių ir motociklų remonto paslaugos
8	H	49–53	Transporto ir saugojimo paslaugos
9	I	55–56	Apgyvandinimo ir maitinimo paslaugos
10	J	58–63	Informacijos ir ryšių paslaugos
11	K	64–66	Finansinės ir draudimo paslaugos
12	L	68	Nekilnojamojo turto operacijų paslaugos
13	M	69–75	Profesinės, mokslinės ir techninės paslaugos
14	N	77–82	Administracinės ir aptarnavimo paslaugos
15	O	84	Viešojo valdymo paslaugos ir gynybos paslaugos; privalomojo socialinio draudimo paslaugos
16	P	85	Švietimo paslaugos
17	Q	86–88	Žmonių sveikatos priežiūros ir socialinio darbo paslaugos
18	R	90–93	Meno, pramogų ir poilsio organizavimo paslaugos
19	S	94–96	Kitos paslaugos
20	T	97–98	Namų ūkių, samdančių darbininkus, paslaugos; namų ūkių veikla, susijusi su savoms reikmėms tenkinti pagamintais nediferencijuojamais gaminiais ir paslaugomis
21	U	99	Ekstrateritorinių organizacijų ir įstaigų teikiamos paslaugos

P*38

Nr.	2008 m. CPA skyriai	Aprašymas
1	01–03	Žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės produktai
2	05–09	Kasyba ir karjerų eksploatavimas
3	10–12	Maisto produktai, gėrimai ir tabako gaminiai
4	13–15	Tekstilės gaminiai, drabužiai ir odos dirbiniai
5	16–18	Medienos ir popieriaus gaminiai, spausdinimo paslaugos
6	19	Koksas ir rafinuoti naftos produktai
7	20	Chemikalai ir chemijos pramonės gaminiai

Nr.	2008 m. CPA skyriai	Aprašymas
8	21	Pagrindiniai vaistų pramonės gaminiai ir vaistų preparatai
9	22–23	Guminiai ir plastikiniai gaminiai, kiti nemetalo mineraliniai produktai
10	24–25	Pagrindiniai metalai ir metalo gaminiai, išskyrus mašinas ir įrenginius
11	26	Kompiuteriniai, elektroniniai ir optiniai gaminiai
12	27	Elektros įranga
13	28	Niekur kitur nepriskirtos mašinos ir įranga
14	29–30	Transporto įranga
15	31–33	Baldai; kitos pagamintos prekės; mašinų ir įrangos remonto ir įrengimo paslaugos
16	35	Elektros energija, dujos, garas ir oro kondicionavimas
17	36–39	Vandens tiekimas; nuotekų valymo, atliekų tvarkymo ir regeneravimo paslaugos
18	41–43	Statiniai ir statybos darbai
19	45–47	Didmeninės ir mažmeninės prekybos paslaugos; variklinių transporto priemonių ir motociklų remonto paslaugos
20	49–53	Transporto ir saugojimo paslaugos
21	55–56	Apgyvandinimo ir maitinimo paslaugos
22	58–60	Leidybos, garso ir vaizdo įrašymo ir transliavimo paslaugos
23	61	Telekomunikacijų paslaugos
24	62–63	Kompiuterių programavimo, konsultacinės ir susijusios paslaugos; informacinės paslaugos
25	64–66	Finansinės ir draudimo paslaugos
26	68	Nekilnojamojo turto operacijų paslaugos
26a		iš jų: savininkų užimtų būstų sąlyginė nuoma
27	69–71	Teisinės ir apskaitos paslaugos; pagrindinių buveinių paslaugos; valdymo konsultacijų paslaugos; architektūros ir inžinerijos paslaugos; techninio tikrinimo ir analizės paslaugos
28	72	Mokslinių tyrimų ir taikomosios veiklos paslaugos
29	73–75	Reklamos ir rinkos tyrimo paslaugos; kitos profesinės, mokslinės ir techninės paslaugos; veterinarijos paslaugos
30	77–82	Administracinės ir aptarnavimo paslaugos
31	84	Viešojo valdymo paslaugos ir gynybos paslaugos; privalomojo socialinio draudimo paslaugos
32	85	Švietimo paslaugos
33	86	Žmonių sveikatos priežiūros paslaugos
34	87–88	Socialinio darbo paslaugos
35	90–93	Meno, pramogų ir poilsio organizavimo paslaugos
36	94–96	Kitos paslaugos
37	97–98	Namų ūkių, samdančių darbininkus, paslaugos; namų ūkių veikla, susijusi su savoms reikmėms tenkinti pagamintais nediferencijuojamais gaminiiais ir paslaugomis
38	99	Ekstrateritorinių organizacijų ir įstaigų teikiamos paslaugos

P*64

Nr.	2008 m. CPA skyriai	Aprašymas
1	01	Žemės ūkio, medžioklės produktai ir susijusios paslaugos
2	02	Miškininkystės, medienos ruošos produktai ir susijusios paslaugos
3	03	Žuvis ir kiti žuvininkystės produktai; akvakultūros produktai; žuvininkystei būdingos paslaugos
4	05–09	Kasyba ir karjerų eksploatavimas
5	10–12	Maisto produktai; gėrimai; tabako gaminiai
6	13–15	Tekstilės gaminiai; drabužiai; oda ir odos dirbiniai
7	16	Mediena bei medienos ir kamštienos gaminiai bei dirbiniai (išskyrus baldus); gaminiai iš šiaudų ir pynimo medžiagų
8	17	Popierius ir popieriaus gaminiai
9	18	Spausdinimo ir įrašymo paslaugos
10	19	Koksas ir rafinuoti naftos produktai
11	20	Chemikalai ir chemijos pramonės gaminiai
12	21	Pagrindiniai vaistų pramonės gaminiai ir vaistų preparatai
13	22	Guminiai ir plastikiniai gaminiai
14	23	Kiti nemetalo mineraliniai produktai
15	24	Pagrindiniai metalai
16	25	Metalo gaminiai, išskyrus mašinas ir įrenginius
17	26	Kompiuteriniai, elektroniniai ir optiniai gaminiai
18	27	Elektros įranga
19	28	Niekur kitur nepriskirtos mašinos ir įranga
20	29	Variklinės transporto priemonės, priekabos ir puspriekabės
21	30	Kitos transporto priemonės ir įranga
22	31–32	Baldai; kitos pagamintos prekės
23	33	Mašinų ir įrangos remonto ir įrengimo paslaugos
24	35	Elektros energija, dujos, garas ir oro kondicionavimas
25	36	Gamtinis vanduo; vandens valymo ir tiekimo paslaugos
26	37–39	Nuotekų valymo paslaugos; kanalizacijos dumblas; atliekų surinkimo, tvarkymo ir šalinimo paslaugos; medžiagų atgavimo paslaugos; regeneravimo ir kitos atliekų tvarkybos paslaugos
27	41–43	Statiniai ir statybos darbai
28	45	Variklinių transporto priemonių ir motociklų didmeninės bei mažmeninės prekybos ir remonto paslaugos
29	46	Didmeninės prekybos, išskyrus variklinių transporto priemonių ir motociklų prekybą, paslaugos
30	47	Mažmeninės prekybos paslaugos, išskyrus variklinių transporto priemonių ir motociklų prekybą
31	49	Sausumos transporto paslaugos ir transportavimo vamzdiniais paslaugos

Nr.	2008 m. CPA skyriai	Aprašymas
32	50	Vandens transporto paslaugos
33	51	Oro transporto paslaugos
34	52	Sandėliavimas ir transportui būdingos paslaugos
35	53	Pašto ir pasiuntinių (kurjerių) paslaugos
36	55–56	Apgyvendinimo ir maitinimo paslaugos
37	58	Leidybos paslaugos
38	59–60	Kino filmų, vaizdo filmų ir televizijos programų kūrimo paslaugos, garso įrašymo ir muzikos įrašų leidybos paslaugos; programų rengimo ir transliavimo paslaugos
39	61	Telekomunikacijų paslaugos
40	62–63	Kompiuterių programavimo, konsultacinės ir susijusios paslaugos; informacinės paslaugos
41	64	Finansinės paslaugos, išskyrus draudimą ir pensijų lėšų kaupimą
42	65	Draudimo, perdraudimo ir pensijų lėšų kaupimo, išskyrus privalomąjį socialinį draudimą, paslaugos
43	66	Finansinių ir draudimo paslaugų pagalbinės paslaugos
44	68	Nekilnojamojo turto operacijų paslaugos
44a		iš jų: savininkų užimtų būstų sąlyginė nuoma
45	69–70	Teisinės ir apskaitos paslaugos; pagrindinių buveinių paslaugos; valdymo konsultacijų paslaugos
46	71	Architektūros ir inžinerijos paslaugos; techninio tikrinimo ir analizės paslaugos
47	72	Mokslinių tyrimų ir taikomosios veiklos paslaugos
48	73	Reklamos ir rinkos tyrimo paslaugos
49	74–75	Kitos profesinės, mokslinės ir techninės paslaugos; veterinarijos paslaugos
50	77	Nuomos ir išperkamosios nuomos paslaugos
51	78	Įdarbinimo paslaugos
52	79	Kelionių agentūrų, ekskursijų organizatorių ir kitos išankstinio užsakymo bei susijusios paslaugos
53	80–82	Apsaugos ir tyrimo paslaugos; pastatų priežiūros ir kraštovaizdžio tvarkymo paslaugos; administracinės, įstaigų ir kitos verslo aptarnavimo paslaugos
54	84	Viešojo valdymo paslaugos ir gynybos paslaugos; privalomojo socialinio draudimo paslaugos
55	85	Švietimo paslaugos
56	86	Žmonių sveikatos priežiūros paslaugos
57	87–88	Stacionarinės globos paslaugos; nesusijusios su apgyvendinimu socialinio darbo paslaugos
58	90–92	Kūrybinės, meninės ir pramogų organizavimo paslaugos; bibliotekų, archyvų, muziejų ir kitos kultūrinės paslaugos; azartinių žaidimų ir lažybų organizavimo paslaugos
59	93	Sporto paslaugos ir pramogų bei poilsio organizavimo paslaugos
60	94	Narystės organizacijų teikiamos paslaugos
61	95	Kompiuterių ir asmeninių bei namų ūkio reikmenų taisymo paslaugos
62	96	Kitos asmenų aptarnavimo paslaugos

Nr.	2008 m. CPA skyriai	Aprašymas
63	97–98	Namų ūkių, samdančių namų ūkio darbininkus, paslaugos; namų ūkių savoms reikmėms tenkinti pagaminti nediferencijuojami gaminiai ir paslaugos
64	99	Ekstrateritorinių organizacijų ir įstaigų teikiamos paslaugos

P*88

Nr.	2008 m. CPA skyriai	Aprašymas
1	01	Žemės ūkio, medžioklės produktai ir susijusios paslaugos
2	02	Miškininkystės, medienos ruošos produktai ir susijusios paslaugos
3	03	Žuvis ir kiti žuvininkystės produktai; akvakultūros produktai; žuvininkystei būdingos paslaugos
4	05	Akmens anglis ir rusvosios anglis
5	06	Žalia nafta ir gamtinės dujos
6	07	Metalų rūdos
7	08	Kiti kasybos ir karjerų eksploatavimo produktai
8	09	Kalnakasybai būdingos paslaugos
9	10	Maisto produktai
10	11	Gėrimai
11	12	Tabako gaminiai
12	13	Tekstilės gaminiai
13	14	Drabužiai
14	15	Oda ir odos dirbiniai
15	16	Mediena bei medienos ir kamštienos gaminiai bei dirbiniai (išskyrus baldus); gaminiai iš šiaudų ir pynimo medžiagų
16	17	Popierius ir popieriaus gaminiai
17	18	Spausdinimo ir įrašymo paslaugos
18	19	Koksas ir rafinuoti naftos produktai
19	20	Chemikalai ir chemijos pramonės gaminiai
20	21	Pagrindiniai vaistų pramonės gaminiai ir vaistų preparatai
21	22	Guminiai ir plastikiniai gaminiai
22	23	Kiti nemetalo mineraliniai produktai
23	24	Pagrindiniai metalai
24	25	Metalo gaminiai, išskyrus mašinas ir įrenginius
25	26	Kompiuteriniai, elektroniniai ir optiniai gaminiai
26	27	Elektros įranga
27	28	Niekur kitur nepriskirtos mašinos ir įranga
28	29	Variklinės transporto priemonės, priekabos ir puspriekabės

Nr.	2008 m. CPA skyriai	Aprašymas
29	30	Kitos transporto priemonės ir įranga
30	31	Baldai
31	32	Kitos pagamintos prekės
32	33	Mašinų ir įrangos remonto ir įrengimo paslaugos
33	35	Elektros energija, dujos, garas ir oro kondicionavimas
34	36	Gamtinis vanduo; vandens valymo ir tiekimo paslaugos
35	37	Nuotekų valymo paslaugos; kanalizacijos dumblas
36	38	Atliekų surinkimo, tvarkymo ir šalinimo paslaugos; medžiagų atgavimo paslaugos
37	39	Regeneravimo ir kitos atliekų tvarkybos paslaugos
38	41	Pastatai ir pastatų statybos darbai
39	42	Statiniai ir inžinerinių statinių statybos darbai
40	43	Specializuotieji statybos darbai
41	45	Variklinių transporto priemonių ir motociklų didmeninės bei mažmeninės prekybos ir remonto paslaugos
42	46	Didmeninės prekybos, išskyrus variklinių transporto priemonių ir motociklų prekybą, paslaugos
43	47	Mažmeninės prekybos paslaugos, išskyrus variklinių transporto priemonių ir motociklų prekybą
44	49	Sausumos transporto paslaugos ir transportavimo vamzdiniais paslaugos
45	50	Vandens transporto paslaugos
46	51	Oro transporto paslaugos
47	52	Sandėliavimas ir transportui būdingos paslaugos
48	53	Pašto ir pasiuntinių (kurjerių) paslaugos
49	55	Apgyvandinimo paslaugos
50	56	Maitinimo ir gėrimų teikimo paslaugos
51	58	Leidybos paslaugos
52	59	Kino filmų, vaizdo filmų ir televizijos programų kūrimo paslaugos, garso įrašymo ir muzikos įrašų leidybos paslaugos
53	60	Programų rengimo ir transliavimo paslaugos
54	61	Telekomunikacijų paslaugos
55	62	Kompiuterių programavimo, konsultacinės ir susijusios paslaugos
56	63	Informacinės paslaugos
57	64	Finansinės paslaugos, išskyrus draudimą ir pensijų lėšų kaupimą
58	65	Draudimo, perdraudimo ir pensijų lėšų kaupimo, išskyrus privalomąjį socialinį draudimą, paslaugos
59	66	Finansinių ir draudimo paslaugų pagalbinės paslaugos
60	68	Nekilnojamojo turto operacijų paslaugos
60a		iš jų: savininkų užimtų būstų sąlyginė nuoma

Nr.	2008 m. CPA skyriai	Aprašymas
61	69	Teisinės ir apskaitos paslaugos
62	70	Pagrindinių buveinių paslaugos; valdymo konsultacijų paslaugos
63	71	Architektūros ir inžinerijos paslaugos; valdymo konsultacijų paslaugos
64	72	Mokslinių tyrimų ir taikomosios veiklos paslaugos
65	73	Reklamos ir rinkos tyrimo paslaugos
66	74	Kitos profesinės, mokslinės ir techninės paslaugos
67	75	Veterinarijos paslaugos
68	77	Nuomos ir išperkamosios nuomos paslaugos
69	78	Įdarbinimo paslaugos
70	79	Kelionių agentūrų, ekskursijų organizatorių ir kitos išankstinio užsakymo bei susijusios paslaugos
71	80	Apsaugos ir tyrimo paslaugos
72	81	Pastatų priežiūros ir kraštovaizdžio tvarkymo paslaugos
73	82	Administracinės, įstaigų ir kitos verslo aptarnavimo paslaugos
74	84	Viešojo valdymo paslaugos ir gynybos paslaugos; privalomojo socialinio draudimo paslaugos
75	85	Švietimo paslaugos
76	86	Žmonių sveikatos priežiūros paslaugos
77	87	Stacionarinės globos paslaugos
78	88	Nesusijusios su apgyvendinimu socialinio darbo paslaugos
79	90	Kūrybinės, meninės ir pramogų organizavimo paslaugos
80	91	Bibliotekų, archyvų, muziejų ir kitos kultūrinės paslaugos
81	92	Azartinių žaidimų ir lažybų organizavimo paslaugos
82	93	Sporto paslaugos ir pramogų bei poilsio organizavimo paslaugos
83	94	Narystės organizacijų teikiamos paslaugos
84	95	Kompiuterių ir asmeninių bei namų ūkio reikmenų taisymo paslaugos
85	96	Kitos asmenų aptarnavimo paslaugos
86	97	Namų ūkių, samdančių namų ūkio darbininkus, paslaugos
87	98	Privačių namų ūkių savoms reikmėms tenkinti skirti nediferencijuojami gaminiai ir paslaugos
88	99	Ekstrateritorinių organizacijų ir įstaigų teikiamos paslaugos

VALSTYBĖS FUNKCIJŲ KLASIFIKATORIUS (COFOG)

01	Bendrosios paslaugos visuomenei
01.1	Įstatymų leidžiamoji ir vykdomoji valdžia, finansiniai ir fiskaliniai reikalai, užsienio reikalai
01.2	Ekonominė pagalba užsieniui
01.3	Bendrosios paslaugos

01.4	Pagrindiniai tyrimai
01.5	Tyrimai ir taikomoji veikla bendrųjų paslaugų visuomenei srityje
01.6	Kitos, niekur kitur nepriskirtos, bendrosios paslaugos visuomenei
01.7	Valstybės skolos sandoriai
01.8	Bendrieji pervedimai tarp įvairių valdžios lygių
02	Gynyba
02.1	Karinė gynyba
02.2	Civilinė gynyba
02.3	Karinė pagalba užsieniui
02.4	Tyrimai ir taikomoji veikla gynybos srityje
02.5	Kita, niekur kitur nepriskirta, gynyba
03	Viešoji tvarka ir saugumas
03.1	Policijos paslaugos
03.2	Priešgaisrinės apsaugos paslaugos
03.3	Teismai
03.4	Kalėjimai
03.5	Tyrimai ir taikomoji veikla viešosios tvarkos ir saugumo srityje
03.6	Kiti, niekur kitur nepriskirti, viešosios tvarkos ir saugumo reikalai
04	Ekonomikos reikalai
04.1	Bendrieji ekonomikos, prekybos ir darbo reikalai
04.2	Žemės ūkis, miškininkystė, žvejyba ir medžioklė
04.3	Kuras ir energija
04.4	Kasyba, gamyba ir statyba Transportas
04.5	Transportas
04.6	Ryšiai
04.7	Kitos gamybos šakos
04.8	Tyrimų ir taikomosios veiklos ekonomikos reikalai
04.9	Kiti, niekur kitur nepriskirti, ekonomikos reikalai
05	Aplinkos apsauga
05.1	Atliekų tvarkyba
05.2	Nuotekų tvarkyba
05.3	Taršos mažinimas
05.4	Biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsauga
05.5	Tyrimai ir taikomoji veikla aplinkos apsaugos srityje

05.6	Kita, niekur kitur nepriskirta, aplinkos apsauga
06	Būstas ir komunaliniai patogumai
06.1	Būsto plėtra
06.2	Komunalinė plėtra
06.3	Vandentieka
06.4	Gatvių apšvietimas
06.5	Tyrimai ir taikomoji veikla būsto ir komunalinių patogumų srityse
06.6	Kitas, niekur kitur nepriskirtas, būstas ir komunaliniai patogumai
07	Sveikata
07.1	Medicinos gaminiai, aparatai ir įranga
07.2	Ambulatorinės paslaugos
07.3	Ligoninių paslaugos
07.4	Visuomenės sveikatos priežiūros paslaugos
07.5	Tyrimai ir taikomoji veikla sveikatos srityje
07.6	Kitos, niekur kitur nepriskirtos, sveikatos paslaugos
08	Poilsis, kultūra ir religija
08.1	Poilsio ir sporto paslaugos
08.2	Kultūros paslaugos
08.3	Transliavimo ir leidybos paslaugos
08.4	Religinių ir kitų bendruomenių paslaugos
08.5	Tyrimai ir taikomoji veikla poilsio, kultūros ir religijos srityse
08.6	Kiti, niekur kitur nepriskirti, poilsio, kultūros ir religijos reikalai bei paslaugos
09	Švietimas
09.1	Išimokyklinis ir pradinis mokymas
09.2	Vidurinis mokymas
09.3	Aukštojo mokslo laipsnio nesuteikiantis mokymas, baigus vidurinį mokymą (poantrinis, ne tretinis)
09.4	Aukštasis (tretinis) mokymas
09.5	Švietimo paslaugos, neskaidomos pagal lygmenis
09.6	Papildomos paslaugos švietimo sistemai
09.7	Tyrimai ir taikomoji veikla švietimo srityje
09.8	Kitas, niekur kitur nepriskirtas, švietimas
10	Socialinė apsauga
10.1	Liga ir negalia
10.2	Senatvė

10.3	Maitintojo netekimas
10.4	Šeima ir vaikai
10.5	Nedarbas
10.6	Būstas
10.7	Kita, niekur kitur nepriskirta, socialinė atskirtis
10.8	Tyrimai ir taikomoji veikla socialinės apsaugos srityje
10.9	Kita, niekur kitur nepriskirta, socialinė apsauga

INDIVIDUALAUS VARTOJIMO IŠLAIDŲ PAGAL PASKIRTĮ KLASIFIKATORIUS (Coicop)

01-12 Namų ūkių individualaus vartojimo išlaidos

01	Maistas ir nealkoholiniai gėrimai
01.1	Maisto produktai
01.2	Nealkoholiniai gėrimai
02	Alkoholiniai gėrimai, tabakas ir narkotikai
02.1	Alkoholiniai gėrimai
02.2	Tabakas
02.3	Narkotikai
03	Apranga ir avalynė
03.1	Apranga
03.2	Avalynė
04	Būstas, vanduo, elektra, dujos ir kitas kuras
04.1	Būsto nuomos mokesčiai
04.2	Priskirtieji būsto nuomos mokesčiai
04.3	Būsto priežiūra ir remontas
04.4	Vandentieka ir kitos įvairios su būstu susijusios paslaugos
04.5	Elektra, dujos ir kitas kuras
05	Būsto apstatymo, namų ūkio įranga ir kasdienė namų priežiūra
05.1	Baldai, būsto apstatymo reikmenys, kilimai ir kitos grindų dangos
05.2	Namų ūkio tekstilė
05.3	Namų ūkio prietaisai
05.4	Stiklo dirbiniai, stalo reikmenys ir namų ūkio rykai
05.5	Namų ir sodo įrankiai bei įrenginiai
05.6	Prekės ir paslaugos įprastinei namų ūkio priežiūrai
06	Sveikata

06.1	Medicinos gaminiai, aparatai ir įranga
06.2	Ambulatorinės paslaugos
06.3	Ligoninių paslaugos
07	Transportas
07.1	Transporto priemonių įsigijimas
07.2	Asmeninių transporto priemonių eksploatacija
07.3	Transporto paslaugos
08	Ryšiai
08.1	Pašto paslaugos
08.2	Telefonų ir telefaksų įranga
08.3	Telefono ir telefakso paslaugos
09	Poilsis ir kultūra
09.1	Audiovizualiniai, fotografijos ir duomenų apdorojimo įrenginiai
09.2	Kiti poilsiui ir kultūrai skirti pagrindiniai ilgalaikio naudojimo reikmenys
09.3	Kiti poilsio reikmenys ir įrenginiai, sodo išlaidos ir naminiai gyvūnėliai
09.4	Poilsio ir kultūros paslaugos
09.5	Laikraščiai, knygos ir raštinės reikmenys
09.6	Atostogų išvykos
10	Švietimas
10.1	Įkimokyklinis ir pradinis mokymas
10.2	Vidurinis mokymas
10.3	Aukštojo mokslo laipsnio nesuteikiantis mokymas, baigus vidurinį mokymą (poantrinis, ne tretinis)
10.4	Aukštasis (tretinis) mokymas
10.5	Švietimo paslaugos, neskaidomos pagal lygmenis
11	Restoranai ir viešbučiai
11.1	Maisto tiekimo paslaugos
11.2	Apgyvendinimo paslaugos
12	Įvairios prekės ir paslaugos
12.1	Asmens priežiūra
12.2	Prostitucija
12.3	Kiti, niekur kitur nepriskirti, asmeniniai daiktai
12.4	Socialinė apsauga
12.5	Draudimas
12.6	Kitos, niekur kitur nepriskirtos, finansinės paslaugos

12.7	Kitos, niekur kitur nepriskirtos, paslaugos
13	Namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų individualaus vartojimo išlaidos
13.1	Būstas
13.2	Sveikata
13.3	Poilsis ir kultūra
13.4	Švietimas
13.5	Socialinė apsauga
13.6	Kitos paslaugos
14	Valdžios individualaus vartojimo išlaidos
14.1	Būstas
14.2	Sveikata
14.3	Poilsis ir kultūra
14.4	Švietimas
14.5	Socialinė apsauga

NE PELNO INSTITUCIJŲ, APTARNAUJANČIŲ NAMŲ ŪKIUS, FUNKCIJŲ KLASIFIKATORIUS (COPNI)

01	Būstas
02	Sveikata
02.1	Medicinos gaminiai, aparatai ir įranga
02.2	Ambulatorinės paslaugos
02.3	Ligoninių paslaugos
02.4	Visuomenės sveikatos priežiūros paslaugos
02.5	Tyrimai ir taikomoji veikla sveikatos srityje
02.6	Kitos sveikatos priežiūros paslaugos
03	Poilsis ir kultūra
03.1	Poilsio ir sporto paslaugos
03.2	Kultūros paslaugos
04	Švietimas
04.1	Ikimokyklinis ir pradinis mokymas
04.2	Vidurinis mokymas
04.3	Aukštojo mokslo laipsnio nesuteikiantis mokymas, baigus vidurinį mokymą (poantrinis, ne tretinis)
04.4	Aukštasis (tretinis) mokymas
04.5	Švietimo paslaugos, neskaidomos pagal lygmenis
04.6	Tyrimai ir taikomoji veikla švietimo srityje

04.7	Kitos paslaugos švietimo sistemai
05	Socialinė apsauga
05.1	Socialinės apsaugos paslaugos
05.2	Tyrimai ir taikomoji veikla socialinės apsaugos srityje
06	Religija
07	Politinės partijos, darbo ir profesinės organizacijos
07.1	Politinių partijų paslaugos
07.2	Darbo organizacijų paslaugos
07.3	Profesinių organizacijų paslaugos
08	Aplinkos apsauga
08.1	Aplinkos apsaugos paslaugos
08.2	Tyrimai ir taikomoji veikla aplinkos apsaugos srityje
09	Kitos, niekur kitur nepriskirtos, paslaugos
09.1	Kitos, niekur kitur nepriskirtos, paslaugos (išskyrus mokslinius tyrimus ir taikomąją veiklą)
09.2	Tyrimai ir taikomoji veikla niekur kitur nepriskirtų paslaugų srityje

GAMINTOJŲ IŠLAIDŲ PAGAL PASKIRTĮ KLASIFIKATORIUS (COPP)

01	Išlaidos infrastruktūrai
01.1	Išlaidos kelių ir sausumos statinių statybai ir gerinimui
01.2	Išlaidos inžinerijos ir susijusiai technologinei veiklai
01.3	Išlaidos informacijos valdymui
02	Išlaidos moksliniams tyrimams ir technologinei plėtrai
02.1	Išlaidos gamtos mokslų ir inžinerijos moksliniams tyrimams ir eksperimentinei plėtrai
02.2	Išlaidos socialinių ir humanitarinių mokslų moksliniams tyrimams ir eksperimentinei plėtrai
03	Išlaidos aplinkos apsaugai
03.1	Išlaidos oro ir klimato apsaugai
03.2	Išlaidos nuotekų tvarkymui
03.3	Išlaidos atliekų tvarkymui
03.4	Išlaidos dirvožemio ir požeminio vandens apsaugai
03.5	Išlaidos triukšmo ir vibracijos mažinimui
03.6	Išlaidos biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsaugai
03.7	Kitos, niekur kitur nepriskirtos, išlaidos aplinkos apsaugai
04	Išlaidos rinkodarai
04.1	Išlaidos tiesioginių pardavimų skatinimui

04.2	Išlaidos reklamai
04.3	Kitos, niekur kitur nepriskirtos, išlaidos rinkodarai
05	Išlaidos žmogiškųjų išteklių plėtrai
05.1	Išlaidos švietimui ir mokymui
05.2	Išlaidos sveikatai
05.3	Išlaidos socialinėms paslaugoms
06	Išlaidos einamosioms gamybos programoms, administravimui ir valdymui
06.1	Išlaidos einamosioms gamybos programoms
06.2	Išlaidos išorės pervežimams
06.3	Išlaidos saugai ir saugumui
06.4	Išlaidos valdymui ir administravimui

24 SKYRIUS

SĄSKAITOS

24.1 lentelė. 0 sąskaita. Prekių ir paslaugų sąskaita

Ištekliai			Panaudojimas		
P.1	Produkcija	3 604	P.2	Tarpinis vartojimas	1 883
P.11	Rinkos produkcija	3 077	P.3	Galutinio vartojimo išlaidos	1 399
P.12	Produkcija savo galutiniam naudojimui	147	P.31	Individualaus vartojimo išlaidos	1 230
P.13	Ne rinkos produkcija	380	P.32	Kolektyvinio vartojimo išlaidos	169
D.21	Mokesčiai produktams	141	P.5g	Bendrojo kapitalo formavimas	414
D.31	Subsidijos produktams	- 8	P.511	Ilgalaikio turto įsigijimas atėmus pardavimus / perleidimus	359
P.7	Prekių ir paslaugų importas	499	P.5111	Naujo ilgalaikio turto įsigijimas	358
P.71	Prekių importas	392	P.5112	Esamo ilgalaikio turto įsigijimas	9
P.72	Paslaugų importas	107	P.5113	Esamo ilgalaikio turto pardavimas / perleidimas	- 8
			P.512	Nesukurto turto nuosavybės teisių perdavimo sąnaudos	17
			P.52	Atsargų pokytis	28
			P.53	Vertybių įsigijimas atėmus pardavimus / perleidimus	10
			P.6	Prekių ir paslaugų eksportas	540
			P.61	Prekių eksportas	462
			P.62	Paslaugų eksportas	78

24.2 lentelė. Visa visos ekonomikos sąskaitų seka

I. Gamybos sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
P.2	Tarpinis vartojimas	1 883	P.1	Produkcija	3 604
			P.11	Rinkos produkcija	3 077
			P.12	Produkcija savo galutiniam naudojimui	147
			P.13	Ne rinkos produkcija	380
			D.21–D.31	Mokesčiai produktams atėmus subsidijas	133
B.1*g	Bendrasis vidaus produktas	1 854			
P.51c	Pagrindinio kapitalo vartojimas	222			
B.1*n	Grynasis vidaus produktas	1 632			

II. Pajamų paskirstymo ir panaudojimo sąskaitos*II.1 Pirminio pajamų paskirstymo sąskaita*

II.1.1. Pajamų formavimo sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
D.1	Atlygis darbuotojams	1 150	B.1*g	<i>Bendrasis vidaus produktas</i>	1 854
D.11	Darbo užmokestis	950	B.1*n	<i>Grynasis vidaus produktas</i>	1 632
D.12	Socialinės darbdavių įmokos	200			
D.121	Faktinės darbdavių socialinės įmokos	181			
D.1211	Faktinės darbdavių pensijų įmokos	168			
D.1212	Faktinės darbdavių ne pensijų įmokos	13			
D.122	Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos	19			
D.1221	Sąlyginės darbdavių pensijų įmokos	18			
D.1222	Sąlyginės darbdavių ne pensijų įmokos	1			
D.2	Gamybos ir importo mokesčiai	235			
D.21	Mokesčiai produktams	141			
D.211	Pridėtinės vertės pobūdžio mokesčiai (PVM)	121			
D.212	Importo mokesčiai ir muitai, išskyrus PVM	17			
D.2121	Importo muitai	17			
D.2122	Importo mokesčiai, išskyrus PVM ir muitus	0			
D.214	Mokesčiai produktams, išskyrus PVM ir importo mokesčius	3			
D.29	Kiti gamybos mokesčiai	94			
D.3	Subsidijos	- 44			
D.31	Subsidijos produktams	- 8			
D.311	Importo subsidijos	0			
D.319	Kitos subsidijos produktams	- 8			
D.39	Kitos subsidijos gamybai	- 36			

Panaudojimas			Ištekliai		
B.2g	<i>Bendrasis likutinis perteklius</i>	452			
B.3g	<i>Bendrosios mišriosios pajamos</i>	61			
P.51c1	Pagrindinio kapitalo vartojimas kaip bendrojo likutinio pertekliaus dalis	214			
P.51c2	Pagrindinio kapitalo vartojimas kaip bendrųjų mišriųjų pajamų dalis	8			
B.2n	<i>Grynasis likutinis perteklius</i>	238			
B.3n	<i>Grynosios mišriosios pajamos</i>	53			

II.1.2. Pirminių pajamų išdėstymo sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
D.4	Nuosavybės pajamos	391	B.2g	<i>Bendrasis likutinis perteklius</i>	452
D.41	Palūkanos	217	B.3g	<i>Bendrosios mišriosios pajamos</i>	61
D.42	Bendrovių paskirstomosios pajamos	62	B.2n	<i>Grynasis likutinis perteklius</i>	238
D.421	Dividendai	54	B.3n	<i>Grynosios mišriosios pajamos</i>	53
D.422	Mokėjimai iš kvazi-bendrovių pajamų	8			
D.43	Tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijos	0	D.1	Atlygis darbuotojams	1 154
D.44	Kitos investicijų pajamos	47	D.11	Darbo užmokestis	954
D.441	Draudėjams priskirtinos investicijų pajamos	25	D.12	Socialinės darbdavių įmokos	200
D.442	Investicijų pajamos, mokėtinos pagal pensinius išpareigojimus / teises	8	D.121	Faktinės darbdavių socialinės įmokos	181
D.443	Investicijų pajamos, priskirtinos kolektyvinio investavimo fondų akcininkams	14	D.1211	Faktinės darbdavių pensijų įmokos	168
D.4431	Dividendai, priskirtini kolektyvinio investavimo fondų akcininkams	6	D.1212	Faktinės darbdavių ne pensijų įmokos	13
D.4432	Nepaskirstytasis pelnas, priskirtinas kolektyvinio investavimo fondų akcininkams	8	D.122	Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos	19
			D.1221	Sąlyginės darbdavių pensijų įmokos	18
			D.1222	Sąlyginės darbdavių ne pensijų įmokos	1
			D.2	Gamybos ir importo mokesčiai	235
			D.21	Mokesčiai produktams	141

Panaudojimas			Ištekliai		
D.45	Renta	65	D.211	Pridėtinės vertės pobūdžio mokesčiai (PVM)	121
			D.212	Importo mokesčiai ir muitai, išskyrus PVM	17
			D.2121	Importo muitai	17
			D.2122	Importo mokesčiai, išskyrus PVM ir muitus	0
			D.214	Mokesčiai produktams, išskyrus PVM ir importo mokesčius	3
			D.29	Kiti gamybos mokesčiai	94
			D.3	Subsidijos	- 44
			D.31	Subsidijos produktams	- 8
			D.311	Importo subsidijos	0
			D.319	Kitos subsidijos produktams	- 8
			D.39	Kitos subsidijos gamybai	- 36
			D.4	Nuosavybės pajamos	397
			D.41	Palūkanos	209
			D.42	Bendrovių paskirstomosios pajamos	62
			D.421	Dividendai	53
			D.422	Mokėjimai iš kvazibendrovių pajamų	9
			D.43	Tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijos	14
			D.44	Kitos investicijų pajamos	47
			D.441	Draudėjams priskirtinos investicijų pajamos	25
			D.442	Investicijų pajamos, mokėtinos pagal pensinius išpaigojimus / teises	8
			D.443	Investicijų pajamos, priskirtinos kolektyvinio investavimo fondų akcininkams	14
			D.4431	Dividendai, priskirtini kolektyvinio investavimo fondų akcininkams	6
			D.4432	Nepaskirstytasis pelnas, priskirtinas kolektyvinio investavimo fondų akcininkams	8
			D.45	Renta	65
B.5*g	Bendrosios nacionalinės pajamos	1 864			
B.5*n	Grynosios nacionalinės pajamos	1 642			

II.1.2.1. Verslo pajamų sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
D.4	Nuosavybės pajamos	240	B.2g	<i>Bendrasis likutinis perteklius</i>	452
D.41	Palūkanos	162	B.3g	<i>Bendrosios mišriosios pajamos</i>	61
D.44	Kitos investicijų pajamos	47	B.2n	<i>Grynasis likutinis perteklius</i>	238
D.441	Draudėjams priskirtinos investicijų pajamos	25	B.3n	<i>Gryniosios mišriosios pajamos</i>	53
D.442	Investicijų pajamos, mokėtinos pagal pensinius išsipareigojimus / teises	8	D.4	Nuosavybės pajamos	245
D.443	Investicijų pajamos, priskirtinos kolektyvinio investavimo fondų akcininkams	14	D.41	Palūkanos	139
D.45	Renta	31	D.42	Bendrovių paskirstomosios pajamos	35
			D.421	Dividendai	35
			D.422	Mokėjimai iš kvazi-bendrovių pajamų	0
			D.43	Tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijos	11
			D.44	Kitos investicijų pajamos	16
			D.441	Draudėjams priskirtinos investicijų pajamos	5
			D.442	Investicijų pajamos, mokėtinos pagal pensinius išsipareigojimus / teises	0
			D.443	Investicijų pajamos, priskirtinos kolektyvinio investavimo fondų akcininkams	11
			D.45	Renta	44
B.4g	<i>Bendrosios verslo pajamos</i>	343			
B.4n	<i>Gryniosios verslo pajamos</i>	174			

II.1.2.2. Kitų pirminių pajamų išdėstymo sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
D.4	Nuosavybės pajamos	151	B.4g	<i>Bendrosios verslo pajamos</i>	343
D.41	Palūkanos	55	B.4n	<i>Gryniosios verslo pajamos</i>	174
D.42	Bendrovių paskirstomosios pajamos	62			
D.421	Dividendai	54	D.1	Atlygis darbuotojams	1 154

Panaudojimas			Ištekliai		
D.422	Mokėjimai iš kvazibendrovių pajamų	8	D.11	Darbo užmokestis	954
D.43	Tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijos	0	D.12	Socialinės darbdavių įmokos	200
D.44	Kitos investicijų pajamos		D.121	Faktinės darbdavių socialinės įmokos	181
D.441	Draudėjams priskirtinos investicijų pajamos		D.122	Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos	19
D.442	Investicijų pajamos, mokėtinos pagal pensinius įsipareigojimus / teises		D.2	Gamybos ir importo mokesčiai	235
D.443	Investicijų pajamos, priskirtinos kolektyvinio investavimo fondų akcininkams		D.21	Mokesčiai produktams	141
D.45	Renta	34	D.211	Pridėtinės vertės pobūdžio mokesčiai (PVM)	121
			D.212	Importo mokesčiai ir muitai, išskyrus PVM	17
			D.2121	Importo muitai	17
			D.2122	Importo mokesčiai, išskyrus PVM ir muitus	0
			D.214	Mokesčiai produktams, išskyrus PVM ir importo mokesčius	3
			D.29	Kiti gamybos mokesčiai	94
			D.3	Subsidijos	- 44
			D.31	Subsidijos produktams	- 8
			D.311	Importo subsidijos	0
			D.319	Kitos subsidijos produktams	- 8
			D.39	Kitos subsidijos gamybai	- 36
			D.4	Nuosavybės pajamos	152
			D.41	Palūkanos	70
			D.42	Bendrovių paskirstomosios pajamos	27
			D.421	Dividendai	18
			D.422	Mokėjimai iš kvazibendrovių pajamų	9
			D.43	Tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijos	3
			D.44	Kitos investicijų pajamos	31

Panaudojimas			Ištekliai		
			D.441	Draudėjams priskirtinos investicijų pajamos	20
			D.442	Investicijų pajamos, mokėtinos pagal pensinius išpaigojimus / teises	8
			D.443	Investicijų pajamos, priskirtinos kolektyvinio investavimo fondų akcininkams	3
			D.45	Renta	21
B.5*g	Bendrosios nacionalinės pajamos	1 864			
B.5*n	Grynosios nacionalinės pajamos	1 642			

II.2. Antrinio pajamų paskirstymo sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
	Einamieji pervedimai	1 212	B.5*g	Bendrosios nacionalinės pajamos	1 864
D.5	Einamieji pajamų, turto ir kt. mokesčiai	212	B.5*n	Grynosios nacionalinės pajamos	1 642
D.51	Pajamų mokesčiai	203		Einamieji pervedimai	1 174
D.59	Kiti einamieji mokesčiai	9	D.5	Einamieji pajamų, turto ir kt. mokesčiai	213
D.61	Grynosios socialinės įmokos	333	D.51	Pajamų mokesčiai	204
D.611	Faktinės darbdavių socialinės įmokos	181	D.59	Kiti einamieji mokesčiai	9
D.6111	Faktinės darbdavių pensijų įmokos	168	D.61	Grynosios socialinės įmokos	333
D.6112	Faktinės darbdavių ne pensijų įmokos	13	D.611	Faktinės darbdavių socialinės įmokos	181
D.612	Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos	19	D.6111	Faktinės darbdavių pensijų įmokos	168
D.6121	Sąlyginės darbdavių pensijų įmokos	18	D.6112	Faktinės darbdavių ne pensijų įmokos	13
D.6122	Sąlyginės darbdavių ne pensijų įmokos	1	D.612	Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos	19
D.613	Faktinės namų ūkių socialinės įmokos	129	D.6121	Sąlyginės darbdavių pensijų įmokos	18
D.6131	Faktinės namų ūkių pensijų įmokos	115			

Panaudojimas			Ištekliai		
D.6132	Faktinės namų ūkių ne pensijų įmokos	14	D.6122	Sąlyginės darbdavių ne pensijų įmokos	1
D.614	Papildomos namų ūkių socialinės įmokos	10	D.613	Faktinės namų ūkių socialinės įmokos	129
D.6141	Papildomos namų ūkių pensijų socialinės įmokos	8	D.6131	Faktinės namų ūkių pensijų įmokos	115
D.6142	Papildomos namų ūkių ne pensijų socialinės įmokos	2	D.6132	Faktinės namų ūkių ne pensijų įmokos	14
D.61SC	Mokėjimai už socialinio draudimo sistemos paslaugas	- 6	D.614	Papildomos namų ūkių socialinės įmokos	10
D.62	Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra	384	D.6141	Papildomos namų ūkių pensijų socialinės įmokos	8
D.621	Socialinės apsaugos išmokos pinigais	53	D.6142	Papildomos namų ūkių ne pensijų socialinės įmokos	2
D.6211	Socialinės apsaugos pensijų išmokos pinigais	45	D.61SC	Mokėjimai už socialinio draudimo sistemos paslaugas	6
D.6212	Socialinės apsaugos ne pensijų išmokos pinigais	8	D.62	Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra	384
D.622	Kitos socialinio draudimo išmokos	279	D.621	Socialinės apsaugos išmokos pinigais	53
D.6221	Kitos socialinio draudimo pensijų išmokos	250	D.6211	Socialinės apsaugos pensijų išmokos pinigais	45
D.6222	Kitos socialinio draudimo ne pensijų išmokos	29	D.6212	Socialinės apsaugos ne pensijų išmokos pinigais	8
D.623	Socialinė parama pinigais	52	D.622	Kitos socialinio draudimo išmokos	279
D.7	Kiti einamieji pervedimai	283	D.6221	Kitos socialinio draudimo pensijų išmokos	250
D.71	Grynosios ne gyvybės draudimo įmokos	56	D.6222	Kitos socialinio draudimo ne pensijų išmokos	29
D.711	Grynosios ne gyvybės tiesioginio draudimo įmokos	43	D.623	Socialinė parama pinigais	52
D.712	Grynosios ne gyvybės perdraudimo įmokos	13	D.7	Kiti einamieji pervedimai	244

Panaudojimas			Ištekliai		
D.72	Ne gyvybės draudimo išmokos	48	D.71	Grynosios ne gyvybės draudimo išmokos	47
D.721	Ne gyvybės tiesioginio draudimo išmokos	45	D.711	Grynosios ne gyvybės tiesioginio draudimo išmokos	44
D.722	Ne gyvybės perdraudimo išmokos	3	D.712	Grynosios ne gyvybės perdraudimo išmokos	3
D.73	Einamieji pervedimai valdžios sektoriuje	96	D.72	Ne gyvybės draudimo išmokos	57
D.74	Einamasis tarptautinis bendradarbiavimas	22	D.721	Ne gyvybės tiesioginio draudimo išmokos	42
D.75	Įvairūs einamieji pervedimai	52	D.722	Ne gyvybės perdraudimo išmokos	15
D.751	Einamieji pervedimai namų ūkiams paslaugas teikiančioms ne pelno institucijoms	36	D.73	Einamieji pervedimai valdžios sektoriuje	96
D.752	Einamieji pervedimai tarp namų ūkių	7	D.74	Einamasis tarptautinis bendradarbiavimas	1
D.759	Kiti įvairūs einamieji pervedimai	9	D.75	Įvairūs einamieji pervedimai	43
D.76	PVM ir BNP grindžiami ES nuosavi ištekliai	9	D.751	Einamieji pervedimai namų ūkiams paslaugas teikiančioms ne pelno institucijoms	36
			D.752	Einamieji pervedimai tarp namų ūkių	1
			D.759	Kiti įvairūs einamieji pervedimai	6
B.6*g	<i>Bendrosios nacionalinės disponuojamos pajamos</i>	1 826			
B.6*n	<i>Grynosios nacionalinės disponuojamos pajamos</i>	1 604			

II.3. Pajamų natūra persikirstymo sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
D.63	Socialiniai pervedimai natūra	215	B.6*g	<i>Bendrosios nacionalinės disponuojamos pajamos</i>	1 826
D.631	Socialiniai pervedimai natūra (ne rinkos produkcija)	211	B.6*n	<i>Grynosios nacionalinės disponuojamos pajamos</i>	1 604
D.632	Socialiniai pervedimai natūra (išigyta rinkos produkcija)	4			
			D.63	Socialiniai pervedimai natūra	215
			D.631	Socialiniai pervedimai natūra (ne rinkos produkcija)	211
			D.632	Socialiniai pervedimai natūra (išigyta rinkos produkcija)	4
B.7*g	<i>Bendrosios nacionalinės disponuojamos pajamos</i>	1 826			
B.7*n	<i>Grynosios koreguotos nacionalinės disponuojamos pajamos</i>	1 604			

II.4. Pajamų panaudojimo sąskaita

II.4.1. Disponuojamųjų pajamų panaudojimo sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
			B.6*g	Nacionalinės bendrosios disponuojamosios pajamos	1 826
P.3	Galutinio vartojimo išlaidos	1 399	B.6*n	Nacionalinės grynosios disponuojamosios pajamos	1 604
P.31	Individualaus vartojimo išlaidos	1 230			
P.32	Kolektyvinio vartojimo išlaidos	169	D.8	Koregavimas dėl pensinių išipareigojimų / teisių pokyčių	11
D.8	Koregavimas dėl pensinių išipareigojimų / teisių pokyčių	11			
B.8*g	Nacionalinis bendrasis taupymas	427			
B.8*n	Nacionalinis grynasis taupymas	205			

II.4.2. Koreguotų disponuojamųjų pajamų panaudojimo sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
			B.7g	Bendrosios koreguotos disponuojamosios pajamos	1 826
P.4	Faktinis galutinis vartojimas	1 399	B.7n	Grynosios koreguotos disponuojamosios pajamos	1 604
P.41	Faktinis individualus vartojimas	1 230			
P.42	Faktinis kolektyvinis vartojimas	169	D.8	Koregavimas dėl pensinių išipareigojimų / teisių pokyčių	11
D.8	Koregavimas dėl pensinių išipareigojimų / teisių pokyčių	11			
B.8*g	Nacionalinis bendrasis taupymas	427			
B.8*n	Nacionalinis grynasis taupymas	205			

III. Kaupimo sąskaitos

III.1. Kapitalo sąskaita

III.1.1. Grynosios vertės pokyčių dėl taupymo ir kapitalo pervedimų sąskaita

Turto pokyčiai			Išipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
B.101	Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų	202	B.8*n	Nacionalinis grynasis taupymas	205
			D.9r	Kapitalo pervedimai, gautini	62
			D.91r	Kapitalo mokesčiai, gautini	2
			D.92r	Investicinės dotacijos, gautinos	23
			D.99r	Kiti kapitalo pervedimai, gautini	37

Turto pokyčiai		Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai	
		D.9p	Kapitalo pervedimai, mokėtini – 65
		D.91p	Kapitalo mokesčiai, mokėtini – 2
		D.92p	Investicinės dotacijos, mokėtinos – 27
		D.99p	Kiti kapitalo pervedimai, mokėtini – 36

III.1.2. Nefinansinio turto įsigijimo sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai	
P.5g	Bendrojo kapitalo formavimas	414	B.101	Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų 202
P.5n	Grynojo kapitalo formavimas	192		
P.51g	Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas	376		
P.511	Ilgalaikio turto įsigijimas atėmus pardavimus / perleidimus	359		
P.5111	Naujo ilgalaikio turto įsigijimas	358		
P.5112	Esamo ilgalaikio turto įsigijimas	9		
P.5113	Esamo ilgalaikio turto pardavimas / perleidimas	– 8		
P.512	Nesukurto turto nuosavybės teisių perdavimo sąnaudos	17		
P.51c	Pagrindinio kapitalo vartojimas	– 222		
P.52	Atsargų pokytis	28		
P.53	Vertybių įsigijimas atėmus pardavimus / perleidimus	10		
NP	Nesukurto turto įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus	0		
NP.1	Gamtos išteklių įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus	0		
NP.2	Sutarčių, nuomos sutarčių ir licencijų įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus	0		
NP.3	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0		
B.9	Grynasis skolinimas (+) / grynasis skolinimasis (–)	10		

III.2. Finansinė sąskaita

Turto pokyčiai		Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai	
		B.9	Grynasis skolinimas (+) / grynasis skolinimasis (–) 10
F	Grynasis finansinio turto įsigijimas	F	Gryniesi prisiimti įsipareigojimai 426

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
F.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	- 1	F.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	0
F.11	Piniginis auksas	- 1	F.11	Piniginis auksas	
F.12	SST	0	F.12	SST	0
F.2	Pinigai ir indėliai	89	F.2	Pinigai ir indėliai	102
F.21	Pinigai	33	F.21	Pinigai	35
F.22	Pervedamieji indėliai	26	F.22	Pervedamieji indėliai	28
F.221	Tarpbankiniai sandoriai	- 5	F.221	Tarpbankiniai sandoriai	- 5
F.229	Kiti pervedamieji indėliai	31	F.229	Kiti pervedamieji indėliai	33
F.29	Kiti indėliai	30	F.29	Kiti indėliai	39
F.3	Skolos vertybiniai popieriai	86	F.3	Skolos vertybiniai popieriai	74
F.31	Trumpalaikiai	27	F.31	Trumpalaikiai	24
F.32	Ilgalaikiai	59	F.32	Ilgalaikiai	50
F.4	Paskolos	78	F.4	Paskolos	47
F.41	Trumpalaikės	22	F.41	Trumpalaikės	11
F.42	Ilgalaikės	56	F.42	Ilgalaikės	36
F.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	107	F.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	105
F.51	Nuosavybės priemonės	91	F.51	Nuosavybės priemonės	94
F.511	Biržinės akcijos	77	F.511	Biržinės akcijos	84
F.512	Nebiržinės akcijos	7	F.512	Nebiržinės akcijos	7
F.519	Kitos nuosavybės priemonės	7	F.519	Kitos nuosavybės priemonės	3
F.52	Investicinių fondų akcijos / vienetai	16	F.52	Investicinių fondų akcijos / vienetai	11
F.521	Pinigų rinkos fondų akcijos / vienetai	7	F.521	Pinigų rinkos fondų akcijos / vienetai	5
F.522	Ne PRF akcijos / vienetai	9	F.522	Ne PRF akcijos / vienetai	6
F.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	48	F.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	48
F.61	Ne gyvybės draudimo techniniai atidėjiniai	7	F.61	Ne gyvybės draudimo techniniai atidėjiniai	7
F.62	Gyvybės draudimo ir anuiteto įsipareigojimai / teisės	22	F.62	Gyvybės draudimo ir anuiteto įsipareigojimai / teisės	22
F.63	Pensiniai įsipareigojimai / teisės	11	F.63	Pensiniai įsipareigojimai / teisės	11
F.64	Pensijų fondų reikalavimai pensijų valdytojams	3	F.64	Pensijų fondų reikalavimai pensijų valdytojams	3

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
F.65	Nepensiniai įsipareigojimai / teisės	2	F.65	Nepensiniai įsipareigojimai / teisės	2
F.66	Standartinių garantijų atidėjiniai	3	F.66	Standartinių garantijų atidėjiniai	3
F.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	14	F.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	11
F.71	Išvestinės finansinės priemonės	12	F.71	Išvestinės finansinės priemonės	9
F.711	Pasirinkimo sandoriai	5	F.711	Pasirinkimo sandoriai	4
F.712	Išankstiniai sandoriai	7	F.712	Išankstiniai sandoriai	5
F.72	Samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	2	F.72	Samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	2
F.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	15	F.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	39
F.81	Prekybos kreditai ir išankstiniai mokėjimai	7	F.81	Prekybos kreditai ir išankstiniai mokėjimai	16
F.89	Kitos gautinos / mokėtinos sumos, išskyrus prekybos kreditus ir išankstinius mokėjimus	8	F.89	Kitos gautinos / mokėtinos sumos, išskyrus prekybos kreditus ir išankstinius mokėjimus	23

III.3. Kitų turto pokyčių sąskaita

III.3.1. Kitų turto apimties pokyčių sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
K.1	Ekonominis turto atsiradimas	33	K.5	Niekur kitur nepriskirti kiti apimties pokyčiai	1
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	3	AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	30	AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	
AN.21	Gamtos išteklių	26	AF	Finansinis turtas / įsipareigojimai	1
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	4	K.6	Klasifikavimo pokyčiai	2
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0	K.61	Sektorijų klasifikavimo ir struktūros pokyčiai	2
K.2	Ekonominis nesukurto turto praradimas	- 11	AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	
K.21	Gamtos išteklių išseikvojimas	- 8	AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	
AN.21	Gamtos išteklių	- 8	AF	Finansinis turtas / įsipareigojimai	2
K.22	Kitas ekonominis nesukurto turto praradimas	- 3	K.62	Turto ir įsipareigojimų klasifikavimo pokyčiai	0
AN.21	Gamtos išteklių	0	AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	- 1	AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavi- mus	- 2	AF	Finansinis turtas / įsiparei- gojimai	0
K.3	Katastrofų nuostoliai	- 11	Visi kiti apimties pokyčiai		3
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	- 9	AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	- 2	AN.11	Ilgalaikis turtas	
AF	Finansinis turtas / įsiparei- gojimai	0	AN.12	Atsargos	
K.4	Neatlygintinas konfiskavimas	0	AN.13	Vertybės	
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0	AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0	AN.21	Gamtos ištekliai	
AF	Finansinis turtas	0	AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	
K.5	Niekur kitur nepriskirti kiti apimties pokyčiai	2	AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavi- mus	
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	1	AF	Finansinis turtas	3
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0	AF.1	Piniginis auksas ir specia- liosios skolinimosi teisės (SST)	
AF	Finansinis turtas / įsiparei- gojimai	1	AF.2	Pinigai ir indėliai	
K.6	Klasifikavimo pokyčiai	0	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	
K.61	Sektorių klasifikavimo ir struktūros pokyčiai	2	AF.4	Paskolos	0
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	2
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0	AF.6	Draudimo, pensijų ir stan- dartinų garantijų sistemos	1
AF	Finansinis turtas / įsiparei- gojimai	2	AF.7	Išvestinės finansinės prie- monės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirin- kimo sandoriai	
K.62	Turto ir įsipareigojimų klasifikavimo pokyčiai	- 2	AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	- 2			
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0			
AF	Finansinis turtas / įsiparei- gojimai	0			
Visi kiti apimties pokyčiai		13			

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	- 7			
AN.11	Ilgalaikis turtas	- 2			
AN.12	Atsargos	- 3			
AN.13	Vertybės	- 2			
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	17			
AN.21	Gamtos ištekliai	9			
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	6			
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0			
AF	Finansinis turtas	3			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	0			
AF.2	Pinigai ir indėliai	0			
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	0			
AF.4	Paskolos				
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	2			
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	1			
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0			
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	0			
			B.102	Grynosios vertės pokyčiai dėl kitų turto apimties pokyčių	10

III.3.2. Perkainojimo sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
K.7	Nominalusis vertės padidėjimas (+) / sumažėjimas (-)		K.7	Nominalusis vertės padidėjimas (-) / sumažėjimas (+)	
AN	Nefinansinis turtas	280	AF	Įsipareigojimai	76
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	126	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	0
AN.11	Ilgalaikis turtas	111	AF.2	Pinigai ir indėliai	0
AN.12	Atsargos	7	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	42
AN.13	Vertybės	8	AF.4	Paskolos	0

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	154	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	34
AN.21	Gamtos ištekliai	152	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	0
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	2	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0	AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	0
AF	Finansinis turtas	84			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	12			
AF.2	Pinigai ir indėliai	0			
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	40			
AF.4	Paskolos	0			
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	32			
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	0			
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0			
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	0			
			B.103	Grynosios vertės pokyčiai dėl nominaliojo vertės padidėjimo / sumažėjimo	288

III.3.2.1. Neutraliojo vertės padidėjimo / sumažėjimo sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
K.71	Neutralusis vertės padidėjimas (+) / sumažėjimas (-)		K.71	Neutralusis vertės padidėjimas (-) / sumažėjimas (+)	
AN	Nefinansinis turtas	198	AF	Įsipareigojimai	126
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	121	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	0
AN.11	Ilgalaikis turtas	111	AF.2	Pinigai ir indėliai	30
AN.12	Atsargos	4	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	26
AN.13	Vertybės	6	AF.4	Paskolos	29
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	77	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	28
AN.21	Gamtos ištekliai	76	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	7

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	1	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0	AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	6
AF	Finansinis turtas	136			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	16			
AF.2	Pinigai ir indėliai	30			
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	25			
AF.4	Paskolos	28			
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	26			
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	7			
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0			
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	4			
			B.1031	Grynosios vertės pokyčiai dėl neutraliojo vertės padidėjimo / sumažėjimo	208

III.3.2.2. Realiojo vertės padidėjimo / sumažėjimo sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
K.72	Realusis vertės padidėjimas (+) / sumažėjimas (-)		K.72	Realusis vertės padidėjimas (-) / sumažėjimas (+)	
AN	Nefinansinis turtas	82	AF	Įsipareigojimai	- 50
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	5	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	0
AN.11	Ilgalaikis turtas	0	AF.2	Pinigai ir indėliai	- 30
AN.12	Atsargos	3	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	16
AN.13	Vertybės	2	AF.4	Paskolos	- 29
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	77	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	6
AN.21	Gamtos išteklių	76	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	- 7
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	1	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0	AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	- 6

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
AF	Finansinis turtas	- 52			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	- 4			
AF.2	Pinigai ir indėliai	- 30			
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	15			
AF.4	Paskolos	- 28			
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	6			
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	- 7			
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0			
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	- 4			
			B.1032	Grynosios vertės pokyčiai dėl realiojo vertės padidėjimo / sumažėjimo	80

IV. Balansai

IV.1. Laikotarpio pradžios balansas

Turtas			Įsipareigojimai ir grynoji vertė		
AN	Nefinansinis turtas	4 621	AF	Įsipareigojimai	7 762
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	2 818	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	0
AN.11	Ilgalaikis turtas	2 579	AF.2	Pinigai ir indėliai	1 471
AN.12	Atsargos	114	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	1 311
AN.13	Vertybės	125	AF.4	Paskolos	1 437
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	1 803	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	2 756
AN.21	Gamtos išteklių	1 781	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	471
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	22	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	14
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0	AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	302
AF	Finansinis turtas	8 231			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	770			
AF.2	Pinigai ir indėliai	1 482			
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	1 263			

Turtas			Įsipareigojimai ir grynoji vertė		
AF.4	Paskolos	1 384			
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	2 614			
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	470			
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	21			
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	227			
			B.90	Grynoji vertė	5 090

IV.2. Balanso pokyčiai

Turtas			Įsipareigojimai ir grynoji vertė		
Turto pokyčiai, iš viso			Iš viso įsipareigojimų pokyčių		
AN	Nefinansinis turtas	482	AF	Įsipareigojimai	505
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	294	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	
AN.11	Ilgalaikis turtas	246	AF.2	Pinigai ir indėliai	102
AN.12	Atsargos	32	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	116
AN.13	Vertybės	16	AF.4	Paskolos	47
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	186	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	141
AN.21	Gamtos išteklių	178	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	49
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	8	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	11
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0	AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	39
AF	Finansinis turtas	523			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	11			
AF.2	Pinigai ir indėliai	89			
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	126			
AF.4	Paskolos	78			
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	141			
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	49			

Turtas			Įsipareigojimai ir grynoji vertė		
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	14			
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	15			
			B.10	Grynosios vertės pokyčiai	500
			B.101	Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų	202
			B.102	Grynosios vertės pokyčiai dėl kitų turto apimties pokyčių	10
			B.103	Grynosios vertės pokyčiai dėl nominaliojo vertės padidėjimo ir sumažėjimo	288
			B.1031	Grynosios vertės pokyčiai dėl neutraliojo vertės padidėjimo ir sumažėjimo	208
			B.1032	Grynosios vertės pokyčiai dėl realiojo vertės padidėjimo ir sumažėjimo	80

IV.3. Laikotarpio pabaigos balansas

Turtas			Įsipareigojimai ir grynoji vertė		
AN	Nefinansinis turtas	5 101	AF	Įsipareigojimai	8 267
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	3 112	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	0
AN.11	Ilgalaikis turtas	2 825	AF.2	Pinigai ir indėliai	1 573
AN.12	Atsargos	146	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	1 427
AN.13	Vertybės	141	AF.4	Paskolos	1 484
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	1 989	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	2 897
AN.21	Gamtos išteklių	1 959	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	520
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	30	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	25
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0	AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	341
AF	Finansinis turtas	8 754			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	781			
AF.2	Pinigai ir indėliai	1 571			

Turtas		Įsipareigojimai ir grynoji vertė	
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	1 389	
AF.4	Paskolos	1 462	
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	2 755	
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	519	
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	35	
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	242	
		B.90	Grynoji vertė 5 590

24.3 lentelė. Visa ne finansų bendrovių sąskaitų seka

I. Gamybos sąskaita

Panaudojimas		Ištekliai	
P.2	Tarpinis vartojimas	1 477	
		P.1	Produkcija 2 808
		P.11	Rinkos produkcija 2 808
		P.12	Produkcija savo galutiniam naudojimui 0
B.1g	Bendroji pridėtinė vertė	1 331	
P.51c	Pagrindinio kapitalo vartojimas	157	
B.1n	Grynoji pridėtinė vertė	1 174	

II. Pajamų paskirstymo ir panaudojimo sąskaitos

II.1. Pirminio pajamų paskirstymo sąskaita

II.1.1. Pajamų formavimo sąskaita

Panaudojimas		Ištekliai	
D.1	Atlygis darbuotojams	986	
D.11	Darbo užmokestis	841	
D.12	Socialinės darbdavių įmokos	145	
D.121	Faktinės darbdavių socialinės įmokos	132	
D.1211	Faktinės darbdavių pensijų įmokos	122	
D.1212	Faktinės darbdavių ne pensijų įmokos	10	
D.122	Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos	13	
		B.1g	Bendroji pridėtinė vertė 1 331
		B.1n	Grynoji pridėtinė vertė 1 174

Panaudojimas			Ištekliai		
D.1221	Sąlyginės darbdavių pensijų įmokos	12			
D.1222	Sąlyginės darbdavių ne pensijų įmokos	1			
D.29	Kiti gamybos mokesčiai	88			
D.39	Kitos subsidijos gamybai	- 35			
B.2g	<i>Bendrasis likutinis perteklius</i>	292			
P.51c1	Pagrindinio kapitalo vartojimas kaip bendrojo likutinio pertekliaus dalis	157			
B.2n	<i>Grynasis likutinis perteklius</i>	135			

II.1.2. Pirminių pajamų išdėstymo sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
D.4	Nuosavybės pajamos	134	B.2g	<i>Bendrasis likutinis perteklius</i>	292
D.41	Palūkanos	56	B.2n	<i>Grynasis likutinis perteklius</i>	135
D.42	Bendrovių paskirstomosios pajamos	47			
D.421	Dividendai	39	D.4	Nuosavybės pajamos	96
D.422	Mokėjimai iš kvazibendrovių pajamų	8	D.41	Palūkanos	33
D.43	Tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijos	0	D.42	Bendrovių paskirstomosios pajamos	10
D.45	Renta	31	D.421	Dividendai	10
			D.422	Mokėjimai iš kvazibendrovių pajamų	
			D.43	Tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijos	4
			D.44	Kitos investicijų pajamos	8
			D.441	Draudėjams priskirtinos investicijų pajamos	5
			D.442	Investicijų pajamos, mokėtinos pagal pensinius įsipareigojimus / teises	
			D.443	Investicijų pajamos, priskirtinos kolektyvinio investavimo fondų akcininkams	3
			D.4431	Dividendai, priskirtini kolektyvinio investavimo fondų akcininkams	1

Panaudojimas		Ištekliai		
		D.4432	Nepaskirstytasis pelnas, priskirtinas kolektyvinio investavimo fondų acininkams	2
		D.45	Renta	41
B.5g	<i>Bendrasis pirminių pajamų balansas</i>			254
B.5n	<i>Grynasis pirminių pajamų balansas</i>			97

II.1.2.1. Verslo pajamų sąskaita

Panaudojimas		Ištekliai		
D.4	Nuosavybės pajamos	B.2g	<i>Bendrasis likutinis perteklius</i>	292
D.41	Palūkanos	B.2n	<i>Grynasis likutinis perteklius</i>	135
D.45	Renta			
		D.4	Nuosavybės pajamos	96
		D.41	Palūkanos	33
		D.42	Bendrovių paskirstomosios pajamos	10
		D.421	Dividendai	10
		D.43	Tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijos	4
		D.44	Kitos investicijų pajamos	8
		D.441	Draudėjams priskirtinos investicijų pajamos	5
		D.443	Investicijų pajamos, priskirtinos kolektyvinio investavimo fondų acininkams	3
		D.45	Renta	41
B.4g	<i>Bendrosios verslo pajamos</i>			301
B.4n	<i>Grynosios verslo pajamos</i>			144

II.1.2.2. Kitų pirminių pajamų išdėstymo sąskaita

Panaudojimas		Ištekliai		
D.4	Nuosavybės pajamos	B.4g	<i>Bendrosios verslo pajamos</i>	301
D.42	Bendrovių paskirstomosios pajamos	B.4n	<i>Grynosios verslo pajamos</i>	144
D.421	Dividendai			
D.422	Mokėjimai iš kvazibendrovių pajamų			
D.43	Tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijos			
B.5g	<i>Bendrasis pirminių pajamų balansas</i>			254
B.5n	<i>Grynasis pirminių pajamų balansas</i>			97

II.2. Antrinio pajamų paskirstymo sąskaita

Panaudojimas		Ištekliai	
Einamieji pervedimai	98	B.5g	Bendrasis pirminių pajamų balansas 254
D.5	Einamieji pajamų, turto ir kt. mokesčiai 24	B.5n	Grynasis pirminių pajamų balansas 97
D.51	Pajamų mokesčiai 20		
D.59	Kiti einamieji mokesčiai 4		Einamieji pervedimai 72
		D.61	Grynosios socialinės įmokos 66
D.62	Socialinės įmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra 62	D.611	Faktinės darbdavių socialinės įmokos 31
D.622	Kitos socialinio draudimo įmokos 62	D.6111	Faktinės darbdavių pensijų įmokos 27
D.6221	Kitos socialinio draudimo pensijų įmokos 49	D.6112	Faktinės darbdavių ne pensijų įmokos 4
D.6222	Kitos socialinio draudimo ne pensijų įmokos 13	D.612	Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos 12
		D.6121	Sąlyginės darbdavių pensijų įmokos 12
D.7	Kiti einamieji pervedimai 12	D.6122	Sąlyginės darbdavių ne pensijų įmokos 0
D.71	Grynosios ne gyvybės draudimo įmokos 8	D.613	Faktinės namų ūkių socialinės įmokos 25
D.711	Grynosios ne gyvybės tiesioginio draudimo įmokos 8	D.6131	Faktinės namų ūkių pensijų įmokos 19
D.75	Įvairūs einamieji pervedimai 4	D.6132	Faktinės namų ūkių ne pensijų įmokos 6
D.751	Einamieji pervedimai namų ūkiams paslaugas teikiančioms ne pelno institucijoms 1	D.61SC	Mokėjimai už socialinio draudimo sistemos paslaugas 2
D.759	Kiti įvairūs einamieji pervedimai 3		
		D.7	Kiti einamieji pervedimai 6
		D.72	Ne gyvybės draudimo įmokos 6
		D.721	Ne gyvybės tiesioginio draudimo įmokos 6
		D.75	Įvairūs einamieji pervedimai 0
B.6g	Bendrosios disponuojamosios pajamos 228		
B.6n	Grynosios disponuojamosios pajamos 71		

II.4. Pajamų panaudojimo sąskaita

II.4.1. Disponuojamųjų pajamų panaudojimo sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
			B.6g	Bendrosios disponuojamosios pajamos	228
D.8	Koregavimas dėl pensinių išpareigojimų / teisių pokyčių	0	B.6n	Grynosios disponuojamosios pajamos	71
B.8g	Bendrasis taupymas	228			
B.8n	Grynasis taupymas	71			

III. Kaupimo sąskaitos

III.1. Kapitalo sąskaita

III.1.1. Grynosios vertės pokyčių dėl taupymo ir kapitalo pervedimų sąskaita

Turto pokyčiai			Išpareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
B.101	Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų	88	B.8n	Grynasis taupymas	71
			D.9r	Kapitalo pervedimai, gautini	33
			D.92r	Investicinės dotacijos, gautinos	23
			D.99r	Kiti kapitalo pervedimai, gautini	10
			D.9p	Kapitalo pervedimai, mokėtini	-16
			D.91p	Kapitalo mokesčiai, mokėtini	0
			D.99p	Kiti kapitalo pervedimai, mokėtini	-16

III.1.2. Nefinansinio turto įsigijimo sąskaita

Turto pokyčiai			Išpareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
P.5g	Bendrojo kapitalo formavimas	308	B.101	Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų	88
P.5n	Grynojo kapitalo formavimas	151			
P.51g	Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas	280			
P.511	Ilgalaikio turto įsigijimas atėmus pardavimus / perleidimus	263			
P.5111	Naujo ilgalaikio turto įsigijimas	262			
P.5112	Esamo ilgalaikio turto įsigijimas	5			
P.5113	Esamo ilgalaikio turto pardavimas / perleidimas	-4			
P.512	Nesukurto turto nuosavybės teisių perdavimo sąnaudos	17			

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
P.51c	Pagrindinio kapitalo vartojimas	- 157			
P.52	Atsargų pokytis	26			
P.53	Vertybių įsigijimas atėmus pardavimus / perleidimus	2			
NP	Nesukurto turto įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus	- 7			
NP.1	Gamtos išteklių įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus	- 6			
NP.2	Sutarčių, nuomos sutarčių ir licencijų įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus	- 1			
NP.3	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0			
B.9	Grynasis skolinimas (+) / grynasis skolinimasis (-)	- 56			

III.2. Finansinė sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
			B.9	Grynasis skolinimas (+) / grynasis skolinimasis (-)	- 56
F	Grynasis finansinio turto įsigijimas	83	F	Grynieji prisiimti įsipareigojimai	139
F.2	Pinigai ir indėliai	39	F.2	Pinigai ir indėliai	
F.21	Pinigai	5	F.21	Pinigai	
F.22	Pervedamieji indėliai	30	F.22	Pervedamieji indėliai	
F.229	Kiti pervedamieji indėliai	30	F.229	Kiti pervedamieji indėliai	
F.29	Kiti indėliai	4	F.29	Kiti indėliai	
F.3	Skolos vertybiniai popieriai	7	F.3	Skolos vertybiniai popieriai	6
F.31	Trumpalaikiai	10	F.31	Trumpalaikiai	2
F.32	Ilgalaikiai	- 3	F.32	Ilgalaikiai	4
F.4	Paskolos	19	F.4	Paskolos	21
F.41	Trumpalaikės	14	F.41	Trumpalaikės	4
F.42	Ilgalaikės	5	F.42	Ilgalaikės	17
F.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	10	F.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	83
F.51	Nuosavybės priemonės	10	F.51	Nuosavybės priemonės	83
F.511	Biržinės akcijos	5	F.511	Biržinės akcijos	77
F.512	Nebiržinės akcijos	3	F.512	Nebiržinės akcijos	3
F.519	Kitos nuosavybės priemonės	2	F.519	Kitos nuosavybės priemonės	3

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
F.52	Investicinių fondų akcijos / vienetai	0	F.52	Investicinių fondų akcijos / vienetai	
F.521	Pinigų rinkos fondų akcijos / vienetai	0	F.521	Pinigų rinkos fondų akcijos / vienetai	
F.522	Ne PRF akcijos / vienetai	0	F.522	Ne PRF akcijos / vienetai	
F.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	1	F.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	
F.61	Ne gyvybės draudimo techniniai atidėjiniai	1	F.61	Ne gyvybės draudimo techniniai atidėjiniai	
F.62	Gyvybės draudimo ir anuiteto įsipareigojimai / teisės	0	F.62	Gyvybės draudimo ir anuiteto įsipareigojimai / teisės	
F.66	Standartinių garantijų atidėjiniai	0	F.66	Standartinių garantijų atidėjiniai	
F.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	3	F.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	3
F.71	Išvestinės finansinės priemonės	3	F.71	Išvestinės finansinės priemonės	2
F.711	Pasirinkimo sandoriai	1	F.711	Pasirinkimo sandoriai	2
F.712	Išankstiniai sandoriai	2	F.712	Išankstiniai sandoriai	0
F.72	Samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0	F.72	Samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	1
F.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	4	F.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	26
F.81	Prekybos kreditai ir išankstiniai mokėjimai	3	F.81	Prekybos kreditai ir išankstiniai mokėjimai	6
F.89	Kitos gautinos / mokėtinos sumos, išskyrus prekybos kreditus ir išankstinius mokėjimus	1	F.89	Kitos gautinos / mokėtinos sumos, išskyrus prekybos kreditus ir išankstinius mokėjimus	20

III.3. Kitų turto pokyčių sąskaita

III.3.1. Kitų turto apimties pokyčių sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
K.1	Ekonominis turto atsiradimas	26	K.5	Niekur kitur nepriskirti kiti apimties pokyčiai	0
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0	AN.1	Sukurtas turtas	
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	26	AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	
AN.21	Gamtos ištekliai	22	AF	Finansinis turtas / įsipareigojimai	0
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	4	K.6	Klasifikavimo pokyčiai	0
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0	K.61	Sektorių klasifikavimo ir struktūros pokyčiai	0

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
K.2	Ekonominis nesukurto turto praradimas	- 9	AN.1	Sukurta nefinansinis turtas	
K.21	Gamtos išteklių išekvojimas	- 6	AN.2	Nesukurta nefinansinis turtas	
AN.21	Gamtos ištekliai	- 6	AF	Finansinis turtas / įsipareigojimai	0
K.22	Kitas ekonominis nesukurto turto praradimas	- 3	K.62	Turto ir įsipareigojimų klasifikavimo pokyčiai	0
AN.21	Gamtos ištekliai	0	AN.1	Sukurta nefinansinis turtas	
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	- 1	AN.2	Nesukurta nefinansinis turtas	
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	- 2	AF	Finansinis turtas / įsipareigojimai	0
K.3	Katastrofų nuostoliai	- 5		Visi kiti apimties pokyčiai	0
AN.1	Sukurta nefinansinis turtas	- 5	AN.1	Sukurta nefinansinis turtas	
AN.2	Nesukurta nefinansinis turtas	0	AN.11	Ilgalaikis turtas	
AF	Finansinis turtas / įsipareigojimai	0	AN.12	Atsargos	
K.4	Neatlygintinas konfiskavimas	- 5	AN.13	Vertybės	
AN.1	Sukurta nefinansinis turtas	- 1	AN.2	Nesukurta nefinansinis turtas	
AN.2	Nesukurta nefinansinis turtas	- 4	AN.21	Gamtos ištekliai	
AF	Finansinis turtas	0	AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	
K.5	Niekur kitur nepriskirti kiti apimties pokyčiai	1	AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	
AN.1	Sukurta nefinansinis turtas	1	AF	Finansinis turtas	0
AN.2	Nesukurta nefinansinis turtas	0	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	
AF	Finansinis turtas / įsipareigojimai	0	AF.2	Pinigai ir indėliai	
K.6	Klasifikavimo pokyčiai	6	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	
K.61	Sektorių klasifikavimo ir struktūros pokyčiai	6	AF.4	Paskolos	
AN.1	Sukurta nefinansinis turtas	3	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	
AN.2	Nesukurta nefinansinis turtas	1	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
AF	Finansinis turtas / įsipareigojimai	2	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	
K.62	Turto ir įsipareigojimų klasifikavimo pokyčiai	0	AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0			
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0			
AF	Finansinis turtas / įsipareigojimai	0			
	Visi kiti apimties pokyčiai	14			
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	- 2			
AN.11	Ilgalaikis turtas	1			
AN.12	Atsargos	- 3			
AN.13	Vertybės	0			
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	14			
AN.21	Gamtos ištekliai	10			
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	4			
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0			
AF	Finansinis turtas	2			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	0			
AF.2	Pinigai ir indėliai	0			
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	0			
AF.4	Paskolos	0			
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	2			
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos				
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0			
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	0			
			B.102	Grynosios vertės pokyčiai dėl kitų turto apimties pokyčių	14

III.3.2. Perkainojimo sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
K.7	Nominalusis vertės padidėjimas (+) / sumažėjimas (-)		K.7	Nominalusis vertės padidėjimas (-) / sumažėjimas (+)	
AN	Nefinansinis turtas	144	AF	Įsipareigojimai	18
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	63	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	
AN.11	Ilgalaikis turtas	58	AF.2	Pinigai ir indėliai	
AN.12	Atsargos	4	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	1
AN.13	Vertybės	1	AF.4	Paskolos	
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	81	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	17
AN.21	Gamtos išteklių	80	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	1	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0	AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	0
AF	Finansinis turtas	8			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)				
AF.2	Pinigai ir indėliai				
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	3			
AF.4	Paskolos				
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	5			
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos				
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0			
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	0			
			B.103	Grynosios vertės pokyčiai dėl nominaliojo vertės padidėjimo / sumažėjimo	134

III.3.2.1. Neutraliojo vertės padidėjimo / sumažėjimo sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
K.71	Neutralusis vertės padidėjimas (+) / sumažėjimas (-)		K.71	Neutralusis vertės padidėjimas (-) / sumažėjimas (+)	
AN	Nefinansinis turtas	101	AF	Įsipareigojimai	37
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	60	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
AN.11	Ilgalaikis turtas	58	AF.2	Pinigai ir indėliai	1
AN.12	Atsargos	1	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	1
AN.13	Vertybės	1	AF.4	Paskolos	18
AN.2	Nesukurta nefinansinis turtas	41	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	14
AN.21	Gamtos išteklių	40	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	1	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0	AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	3
AF	Finansinis turtas	18			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)				
AF.2	Pinigai ir indėliai	8			
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	2			
AF.4	Paskolos	1			
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	3			
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	1			
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0			
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	3			
			B.103	Grynosios vertės pokyčiai dėl neutraliojo vertės padidėjimo / sumažėjimo	82

III.3.2.2. Realiojo vertės padidėjimo / sumažėjimo sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
K.72	Realusis vertės padidėjimas (+) / sumažėjimas (-)		K.72	Realusis vertės padidėjimas (-) / sumažėjimas (+)	
AN	Nefinansinis turtas	43	AF	Įsipareigojimai	- 19
AN.1	Sukurta nefinansinis turtas	3	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	0
AN.11	Ilgalaikis turtas	0	AF.2	Pinigai ir indėliai	- 1
AN.12	Atsargos	3	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	0
AN.13	Vertybės	0	AF.4	Paskolos	- 18
AN.2	Nesukurta nefinansinis turtas	40	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	3

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
AN.21	Gamtos ištekliai	40	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	0	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0	AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	- 3
AF	Finansinis turtas	- 10			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)				
AF.2	Pinigai ir indėliai	- 8			
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	1			
AF.4	Paskolos	- 1			
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	2			
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	- 1			
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0			
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	- 3			
			B.1032	Grynosios vertės pokyčiai dėl realiojo vertės padidėjimo / sumažėjimo	52

IV. Balansai

IV.1. Laikotarpio pradžios balansas

Turtas			Įsipareigojimai ir grynoji vertė		
AN	Nefinansinis turtas	2 151	AF	Įsipareigojimai	3 221
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	1 274	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	
AN.11	Ilgalaikis turtas	1 226	AF.2	Pinigai ir indėliai	40
AN.12	Atsargos	43	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	44
AN.13	Vertybės	5	AF.4	Paskolos	897
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	877	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	1 987
AN.21	Gamtos ištekliai	864	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	12
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	13	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	4
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0	AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	237
AF	Finansinis turtas	982			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)				

Turtas			Įsipareigojimai ir grynoji vertė		
AF.2	Pinigai ir indėliai	382			
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	90			
AF.4	Paskolos	50			
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	280			
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	25			
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	5			
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	150			
			B.90	Grynoji vertė	- 88

IV.2. Balanso pokyčiai

Turtas			Įsipareigojimai ir grynoji vertė		
Turto pokyčiai, iš viso			Iš viso įsipareigojimų pokyčių		
AN	Nefinansinis turtas	301	AF	Įsipareigojimai	157
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	195	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	
AN.11	Ilgalaikis turtas	165	AF.2	Pinigai ir indėliai	0
AN.12	Atsargos	27	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	7
AN.13	Vertybės	3	AF.4	Paskolos	21
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	106	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	100
AN.21	Gamtos ištekliai	101	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	5	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	3
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0	AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	26
AF	Finansinis turtas	93			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)				
AF.2	Pinigai ir indėliai	39			
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	10			
AF.4	Paskolos	19			
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	17			
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	1			
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	3			
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	4			

Turtas		Įsipareigojimai ir grynoji vertė		
		B.10	Grynosios vertės pokyčiai	237
		B.101	Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų	88
		B.102	Grynosios vertės pokyčiai dėl kitų turto apimties pokyčių	14
		B.103	Grynosios vertės pokyčiai dėl nominaliojo vertės padidėjimo ir sumažėjimo	134
		B.1031	Grynosios vertės pokyčiai dėl neutraliojo vertės padidėjimo ir sumažėjimo	82
		B.1032	Grynosios vertės pokyčiai dėl realiojo vertės padidėjimo ir sumažėjimo	52

IV. Balansai

IV.3. Laikotarpio pabaigos balansas

Turtas		Įsipareigojimai ir grynoji vertė		
AN	Nefinansinis turtas	2 452		
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	1 469		
AN.11	Ilgalaikis turtas	1 391		
AN.12	Atsargos	70		
AN.13	Vertybės	8		
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	983		
AN.21	Gamtos ištekliai	965		
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	18		
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0		
AF	Finansinis turtas	1 075		
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)			
AF.2	Pinigai ir indėliai	421		
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	100		
AF.4	Paskolos	69		
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	297		
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	26		
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	8		
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	154		
		B.90	Grynoji vertė	149

24.4 lentelė. Visa finansų bendrovių sąskaitų seka

I. Gamybos sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
P.2	Tarpinis vartojimas	52	P.1	Produkcija	146
			P.11	Rinkos produkcija	146
			P.12	Produkcija savo galutiniam naudojimui	0
B.1g	<i>Bendroji pridėtinė vertė</i>	94			
P.51c	Pagrindinio kapitalo vartojimas	12			
B.1n	<i>Grynoji pridėtinė vertė</i>	82			

II. Pajamų paskirstymo ir panaudojimo sąskaitos

II.1. Pirminio pajamų paskirstymo sąskaita

II.1.1. Pajamų formavimo sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
D.1	Atlygis darbuotojams	44	B.1g	<i>Bendroji pridėtinė vertė</i>	94
D.11	Darbo užmokestis	29	B.1n	<i>Grynoji pridėtinė vertė</i>	82
D.12	Socialinės darbdavių įmokos	5			
D.121	Faktinės darbdavių socialinės įmokos	4			
D.1211	Faktinės darbdavių pensijų įmokos	4			
D.1212	Faktinės darbdavių ne pensijų įmokos	0			
D.122	Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos	1			
D.1221	Sąlyginės darbdavių pensijų įmokos	1			
D.1222	Sąlyginės darbdavių ne pensijų įmokos	0			
D.29	Kiti gamybos mokesčiai	4			
D.39	Kitos subsidijos gamybai	0			
B.2g	<i>Bendrasis likutinis perteklius</i>	46			
P.51c1	Pagrindinio kapitalo vartojimas kaip bendrojo likutinio pertekliaus dalis	12			
B.2n	<i>Grynasis likutinis perteklius</i>	34			

II.1.2. Pirminių pajamų išdėstymo sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
D.4	Nuosavybės pajamos	168	B.2g	<i>Bendrasis likutinis perteklius</i>	46
D.41	Palūkanos	106	B.2n	<i>Grynasis likutinis perteklius</i>	34
D.42	Bendrovių paskirstomosios pajamos	15			
D.421	Dividendai	15	D.4	Nuosavybės pajamos	149
D.422	Mokėjimai iš kvazibendrovių pajamų	0	D.41	Palūkanos	106
D.43	Tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijos	0	D.42	Bendrovių paskirstomosios pajamos	25
D.44	Kitos investicijų pajamos	47	D.421	Dividendai	25
D.441	Draudėjams priskirtinos investicijų pajamos	25	D.422	Mokėjimai iš kvazibendrovių pajamų	0
D.442	Investicijų pajamos, mokėtinos pagal pensinius išsipareigojimus / teises	8	D.43	Tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijos	7
D.443	Investicijų pajamos, priskirtinos kolektyvinio investavimo fondų akcininkams	14	D.44	Kitos investicijų pajamos	8
D.4431	Dividendai, priskirtini kolektyvinio investavimo fondų akcininkams	6	D.441	Draudėjams priskirtinos investicijų pajamos	0
D.4432	Nepaskirstytasis pelnas, priskirtinas kolektyvinio investavimo fondų akcininkams	8	D.443	Investicijų pajamos, priskirtinos kolektyvinio investavimo fondų akcininkams	8
D.45	Renta	0	D.4431	Dividendai, priskirtini kolektyvinio investavimo fondų akcininkams	3
B.5g	<i>Bendrasis pirminių pajamų balansas</i>	27	D.4432	Nepaskirstytasis pelnas, priskirtinas kolektyvinio investavimo fondų akcininkams	5
B.5n	<i>Grynasis pirminių pajamų balansas</i>	15	D.45	Renta	3

II.1.2.1. Verslo pajamų sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
D.4	Nuosavybės pajamos	153	B.2g	<i>Bendrasis likutinis perteklius</i>	46
D.41	Palūkanos	106	B.2n	<i>Grynasis likutinis perteklius</i>	34
D.44	Kitos investicijų pajamos	47			
D.441	Draudėjams priskirtinos investicijų pajamos	25	D.4	Nuosavybės pajamos	149
D.442	Investicijų pajamos, mokėtinos pagal pensinius išsipareigojimus / teises	8	D.41	Palūkanos	106
D.443	Investicijų pajamos, priskirtinos kolektyvinio investavimo fondų akcininkams	14	D.42	Bendrovių paskirstomosios pajamos	25
D.45	Renta	0	D.421	Dividendai	25
			D.422	Mokėjimai iš kvazibendrovių pajamų	0
			D.43	Tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijos	7
			D.44	Kitos investicijų pajamos	8
			D.441	Draudėjams priskirtinos investicijų pajamos	0
			D.442	Investicijų pajamos, mokėtinos pagal pensinius išsipareigojimus / teises	
			D.443	Investicijų pajamos, priskirtinos kolektyvinio investavimo fondų akcininkams	8
			D.45	Renta	3
B.4g	<i>Bendrosios verslo pajamos</i>	42			
B.4n	<i>Grynosios verslo pajamos</i>	30			

II.1.2.2 Kitų pirminių pajamų išdėstymo sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
D.4	Nuosavybės pajamos	15	B.4g	<i>Bendrosios verslo pajamos</i>	42
D.42	Bendrovių paskirstomosios pajamos	15	B.4n	<i>Grynosios verslo pajamos</i>	30
D.421	Dividendai	15			
D.422	Mokėjimai iš kvazibendrovių pajamų	0			
D.43	Tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijos	0			
B.5g	<i>Bendrasis pirminių pajamų balansas</i>	27			
B.5n	<i>Grynasis pirminių pajamų balansas</i>	15			

II.2 Antrinio pajamų paskirstymo sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
	Einamieji pervedimai	277	B.5g	Bendrasis pirminių pajamų balansas	27
D.5	Einamieji pajamų, turto ir kt. mokesčiai	10	B.5n	Grynasis pirminių pajamų balansas	15
D.51	Pajamų mokesčiai	7			
D.59	Kiti einamieji mokesčiai	3		Einamieji pervedimai	275
D.62	Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra	205	D.61	Grynosios socialinės įmokos	212
D.622	Kitos socialinio draudimo išmokos	205	D.611	Faktinės darbdavių socialinės įmokos	109
D.6221	Kitos socialinio draudimo pensijų išmokos	193	D.6111	Faktinės darbdavių pensijų įmokos	104
D.6222	Kitos socialinio draudimo ne pensijų išmokos	12	D.6112	Faktinės darbdavių ne pensijų įmokos	5
D.7	Kiti einamieji pervedimai	62	D.612	Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos	2
D.71	Grynosios ne gyvybės draudimo įmokos	13	D.6121	Sąlyginės darbdavių pensijų įmokos	1
D.711	Grynosios ne gyvybės tiesioginio draudimo įmokos	0	D.6122	Sąlyginės darbdavių ne pensijų įmokos	1
D.712	Grynosios ne gyvybės perdraudimo įmokos	13	D.613	Faktinės namų ūkių socialinės įmokos	94
D.72	Ne gyvybės draudimo išmokos	48	D.6131	Faktinės namų ūkių pensijų įmokos	90
D.721	Ne gyvybės tiesioginio draudimo išmokos	45	D.6132	Faktinės namų ūkių ne pensijų įmokos	4
D.722	Ne gyvybės perdraudimo išmokos	3	D.614	Papildomos namų ūkių socialinės įmokos	10
D.75	Įvairūs einamieji pervedimai	1	D.6141	Papildomos namų ūkių pensijų socialinės įmokos	8
			D.6142	Papildomos namų ūkių ne pensijų socialinės įmokos	2
			D.61SC	Mokėjimai už socialinio draudimo sistemos paslaugas	3

Panaudojimas			Ištekliai		
D.751	Einamieji pervedimai namų ūkiams paslaugas teikiančioms ne pelno institucijoms	1			
D.759	Kiti įvairūs einamieji pervedimai	0	D.7	Kiti einamieji pervedimai	62
			D.71	Grynosios ne gyvybės draudimo įmokos	47
			D.711	Grynosios ne gyvybės tiesioginio draudimo įmokos	44
			D.712	Grynosios ne gyvybės perdraudimo įmokos	3
			D.72	Ne gyvybės draudimo išmokos	15
			D.722	Ne gyvybės perdraudimo išmokos	15
			D.75	Įvairūs einamieji pervedimai	0
B.6g	Bendrosios disponuojamosios pajamos	25			
B.6n	Grynosios disponuojamosios pajamos	13			

II.4. Pajamų panaudojimo sąskaita

II.4.1. Disponuojamųjų pajamų panaudojimo sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
D.8	Koregavimas dėl pensinių išipareigojimų / teisių pokyčių	11	B.6g	Bendrosios disponuojamosios pajamos	25
			B.6n	Grynosios disponuojamosios pajamos	13
B.8g	Bendrasis taupymas	14			
B.8n	Grynasis taupymas	2			

III. Kaupimo sąskaitos

III.1. Kapitalo sąskaita

III.1.1. Grynosios vertės pokyčių dėl taupymo ir kapitalo pervedimų sąskaita

Turto pokyčiai			Išipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
B.101	Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų	- 5	B.8n	Grynasis taupymas	2
			D.9r	Kapitalo pervedimai, gautini	0
			D.92r	Investicinės dotacijos, gautinos	0
			D.99r	Kiti kapitalo pervedimai, gautini	
			D.9p	Kapitalo pervedimai, mokėtini	- 7
			D.91p	Kapitalo mokesčiai, mokėtini	0
			D.99p	Kiti kapitalo pervedimai, mokėtini	- 7

III.1.2. Nefinansinio turto įsigijimo sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
P.5g	Bendrojo kapitalo formavimas	8	B.101	Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų	- 5
P.5n	Grynojo kapitalo formavimas	- 4			
P.51g	Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas	8			
P.511	Ilgalaikio turto įsigijimas atėmus pardavimus / perleidimus	8			
P.5111	Naujo ilgalaikio turto įsigijimas	8			
P.5112	Esamo ilgalaikio turto įsigijimas	0			
P.5113	Esamo ilgalaikio turto pardavimas / perleidimas	0			
P.512	Nesukurto turto nuosavybės teisių perdavimo sąnaudos	0			
P.51c	Pagrindinio kapitalo vartojimas	- 12			
P.52	Atsargų pokytis	0			
P.53	Vertybių įsigijimas atėmus pardavimus / perleidimus	0			
NP	Nesukurto turto įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus	0			
NP.1	Gamtos išteklių įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus	0			
NP.2	Sutarčių, nuomos sutarčių ir licencijų įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus	0			
NP.3	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0			
B.9	Grynasis skolinimas (+) / grynasis skolinimasis (-)	- 1			

III.2. Finansinė sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
			B.9	Grynasis skolinimas (+) / grynasis skolinimasis (-)	- 1
F	Grynasis finansinio turto įsigijimas	172	F	Grynieji priiinti įsipareigojimai	173
F.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	- 1	F.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	0
F.11	Piniginis auksas	- 1	F.11	Piniginis auksas	0
F.12	SST	0	F.12	SST	0
F.2	Pinigai ir indėliai	10	F.2	Pinigai ir indėliai	65

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
F.21	Pinigai	15	F.21	Pinigai	
F.22	Pervedamieji indėliai	- 5	F.22	Pervedamieji indėliai	26
F.221	Tarpbankiniai sandoriai	- 5	F.221	Tarpbankiniai sandoriai	- 5
F.229	Kiti pervedamieji indėliai	0	F.229	Kiti pervedamieji indėliai	31
F.29	Kiti indėliai	0	F.29	Kiti indėliai	39
F.3	Skolos vertybiniai popieriai	66	F.3	Skolos vertybiniai popieriai	30
F.31	Trumpalaikiai	13	F.31	Trumpalaikiai	18
F.32	Ilgalaikiai	53	F.32	Ilgalaikiai	12
F.4	Paskolos	53	F.4	Paskolos	0
F.41	Trumpalaikės	4	F.41	Trumpalaikės	0
F.42	Ilgalaikės	49	F.42	Ilgalaikės	0
F.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	28	F.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	22
F.51	Nuosavybės priemonės	25	F.51	Nuosavybės priemonės	11
F.511	Biržinės akcijos	23	F.511	Biržinės akcijos	7
F.512	Nebiržinės akcijos	1	F.512	Nebiržinės akcijos	4
F.519	Kitos nuosavybės priemonės	1	F.519	Kitos nuosavybės priemonės	0
F.52	Investicinių fondų akcijos / vienetai	3	F.52	Investicinių fondų akcijos / vienetai	11
F.521	Pinigų rinkos fondų akcijos / vienetai	2	F.521	Pinigų rinkos fondų akcijos / vienetai	5
F.522	Ne PRF akcijos / vienetai	1	F.522	Ne PRF akcijos / vienetai	6
F.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	7	F.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	48
F.61	Ne gyvybės draudimo techniniai atidėjiniai	2	F.61	Ne gyvybės draudimo techniniai atidėjiniai	7
F.62	Gyvybės draudimo ir anuiteto įsipareigojimai / teisės	0	F.62	Gyvybės draudimo ir anuiteto įsipareigojimai / teisės	22
F.63	Pensiniai įsipareigojimai / teisės		F.63	Pensiniai įsipareigojimai / teisės	11
F.64	Pensijų fondų reikalavimai pensijų valdytojams	3	F.64	Pensijų fondų reikalavimai pensijų valdytojams	3
F.65	Nepensiniai įsipareigojimai / teisės		F.65	Nepensiniai įsipareigojimai / teisės	2
F.66	Standartinių garantijų atidėjiniai	2	F.66	Standartinių garantijų atidėjiniai	3

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
F.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	8	F.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	8
F.71	Išvestinės finansinės priemonės	8	F.71	Išvestinės finansinės priemonės	7
F.711	Pasirinkimo sandoriai	3	F.711	Pasirinkimo sandoriai	2
F.712	Išankstiniai sandoriai	5	F.712	Išankstiniai sandoriai	5
F.72	Samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0	F.72	Samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	1
F.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	1	F.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	0
F.81	Prekybos kreditai ir išankstiniai mokėjimai		F.81	Prekybos kreditai ir išankstiniai mokėjimai	0
F.89	Kitos gautinos / mokėtinos sumos, išskyrus prekybos kreditus ir išankstinius mokėjimus	1	F.89	Kitos gautinos / mokėtinos sumos, išskyrus prekybos kreditus ir išankstinius mokėjimus	0

III.3. Kitų turto pokyčių sąskaita

III.3.1. Kitų turto apimties pokyčių sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
K.1	Ekonominis turto atsiradimas	0	K.5	Niekur kitur nepriskirti kiti apimties pokyčiai	0
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0	AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0	AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0
AN.21	Gamtos ištekliai	0	AF	Finansinis turtas / įsipareigojimai	0
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	0	K.6	Klasifikavimo pokyčiai	0
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0	K.61	Sektorių klasifikavimo ir struktūros pokyčiai	0
K.2	Ekonominis nesukurto turto praradimas	0	AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0
K.21	Gamtos išteklių išekvojimas	0	AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0
AN.21	Gamtos ištekliai	0	AF	Finansinis turtas / įsipareigojimai	0
K.22	Kitas ekonominis nesukurto turto praradimas	0	K.62	Turto ir įsipareigojimų klasifikavimo pokyčiai	0
AN.21	Gamtos ištekliai	0	AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	0	AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0	AF	Finansinis turtas / įsipareigojimai	0

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
K.3	Katastrofų nuostoliai	0	Visi kiti apimties pokyčiai		0
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0	AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0	AN.11	Ilgalaikis turtas	
AF	Finansinis turtas / įsipareigojimai	0	AN.12	Atsargos	
K.4	Neatlygintinas konfiskavimas	0	AN.13	Vertybės	
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0	AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0	AN.21	Gamtos išteklių	
AF	Finansinis turtas	0	AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	
K.5	Niekur kitur nepriskirti kiti apimties pokyčiai	1	AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0	AF	Finansinis turtas	0
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	
AF	Finansinis turtas / įsipareigojimai	1	AF.2	Pinigai ir indėliai	
K.6	Klasifikavimo pokyčiai	- 2	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	
K.61	Sektorių klasifikavimo ir struktūros pokyčiai	0	AF.4	Paskolos	
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	
AF	Finansinis turtas / įsipareigojimai	0	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	
K.62	Turto ir įsipareigojimų klasifikavimo pokyčiai	- 2	AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	- 2			
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0			
AF	Finansinis turtas / įsipareigojimai	0			
	Visi kiti apimties pokyčiai	- 1			
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	- 2			
AN.11	Ilgalaikis turtas	0			

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
AN.12	Atsargos	0			
AN.13	Vertybės	- 2			
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0			
AN.21	Gamtos išteklių	- 2			
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	0			
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0			
AF	Finansinis turtas	1			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	0			
AF.2	Pinigai ir indėliai	0			
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	0			
AF.4	Paskolos	0			
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	0			
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	1			
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0			
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	0			
			B.102	Grynosios vertės pokyčiai dėl kitų turto apimties pokyčių	- 1

III.3.2. Perkainojimo sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
K.7	Nominalusis vertės padidėjimas (+) / sumažėjimas (-)		K.7	Nominalusis vertės padidėjimas (-) / sumažėjimas (+)	
AN	Nefinansinis turtas	4	AF	Įsipareigojimai	51
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	2	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	
AN.11	Ilgalaikis turtas	2	AF.2	Pinigai ir indėliai	
AN.12	Atsargos	0	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	34
AN.13	Vertybės	0	AF.4	Paskolos	
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	2	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	17
AN.21	Gamtos išteklių	1	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	1	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0	AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	0
AF	Finansinis turtas	57			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	11			
AF.2	Pinigai ir indėliai				
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	30			
AF.4	Paskolos	0			
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	16			
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	0			
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0			
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	0			
			B.103	Grynosios vertės pokyčiai dėl nominaliojo vertės padidėjimo / sumažėjimo	10

III.3.2.1. Neutraliojo vertės padidėjimo / sumažėjimo sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
K.71	Neutralusis vertės padidėjimas (+) / sumažėjimas (-)		K.71	Neutralusis vertės padidėjimas (-) / sumažėjimas (+)	
AN	Nefinansinis turtas	3	AF	Įsipareigojimai	68
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	2	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	
AN.11	Ilgalaikis turtas	2	AF.2	Pinigai ir indėliai	26
AN.12	Atsargos	0	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	21
AN.13	Vertybės	0	AF.4	Paskolos	0
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	1	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	14
AN.21	Gamtos išteklių	1	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	7
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	0	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0	AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	0

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
AF	Finansinis turtas	71			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	14			
AF.2	Pinigai ir indėliai	0			
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	18			
AF.4	Paskolos	24			
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	14			
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	1			
AF.7	Įvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0			
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	0			
			B.103	Grynosios vertės pokyčiai dėl neutraliojo vertės padidėjimo / sumažėjimo	6

III.3.2.2. Realiojo vertės padidėjimo / sumažėjimo sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
K.72	Realusis vertės padidėjimas (+) / sumažėjimas (-)		K.72	Realusis vertės padidėjimas (-) / sumažėjimas (+)	
AN	Nefinansinis turtas	1	AF	Įsipareigojimai	- 17
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	0
AN.11	Ilgalaikis turtas	0	AF.2	Pinigai ir indėliai	- 26
AN.12	Atsargos	0	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	13
AN.13	Vertybės	0	AF.4	Paskolos	0
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	1	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	3
AN.21	Gamtos išteklių	0	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	- 7
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	1	AF.7	Įvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0	AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	0
AF	Finansinis turtas	- 14			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	- 3			
AF.2	Pinigai ir indėliai	0			
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	12			

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
AF.4	Paskolos	- 24			
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	2			
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	- 1			
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir sandomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0			
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	0			
			B.1032	Grynosios vertės pokyčiai dėl realiojo vertės padidėjimo / sumažėjimo	4

IV. Balansai

IV.1. Laikotarpio pradžios balansas

Turtas			Įsipareigojimai ir grynoji vertė		
AN	Nefinansinis turtas	93	AF	Įsipareigojimai	3 544
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	67	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	
AN.11	Ilgalaikis turtas	52	AF.2	Pinigai ir indėliai	1 281
AN.12	Atsargos	0	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	1 053
AN.13	Vertybės	15	AF.4	Paskolos	
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	26	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	765
AN.21	Gamtos išteklių	23	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	435
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	3	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	10
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0	AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	0
AF	Finansinis turtas	3 421			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	690			
AF.2	Pinigai ir indėliai				
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	950			
AF.4	Paskolos	1 187			
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	551			
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	30			
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	13			
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	0			
			B.90	Grynoji vertė	- 30

IV.2. Balanso pokyčiai

Turtas			Įsipareigojimai ir grynoji vertė		
	Turto pokyčiai, iš viso			Iš viso įsipareigojimų pokyčių	
AN	Nefinansinis turtas	- 4	AF	Įsipareigojimai	224
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	- 4	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	
AN.11	Ilgalaikis turtas	- 2	AF.2	Pinigai ir indėliai	65

Turtas			Įsipareigojimai ir grynoji vertė		
AN.12	Atsargos	0	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	64
AN.13	Vertybės	- 2	AF.4	Paskolos	0
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	39
AN.21	Gamtos išteklių	- 1	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	48
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	1	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	8
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0	AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	0
AF	Finansinis turtas	230			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	10			
AF.2	Pinigai ir indėliai	10			
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	96			
AF.4	Paskolos	53			
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	44			
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	8			
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	8			
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	1			
			B.10	Grynosios vertės pokyčiai	2
			B.101	Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų	- 5
			B.102	Grynosios vertės pokyčiai dėl kitų turto apimties pokyčių	- 1
			B.103	Grynosios vertės pokyčiai dėl nominaliojo vertės padidėjimo ir sumažėjimo	10
			B.1031	Grynosios vertės pokyčiai dėl neutraliojo vertės padidėjimo ir sumažėjimo	6
			B.1032	Grynosios vertės pokyčiai dėl realiojo vertės padidėjimo ir sumažėjimo	4

IV. Balansai

IV.3. Laikotarpio pabaigos balansas

Turtas			Įsipareigojimai ir grynoji vertė		
AN	Nefinansinis turtas	89	AF	Įsipareigojimai	3 768
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	63	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	
AN.11	Ilgalaikis turtas	50	AF.2	Pinigai ir indėliai	1 346
AN.12	Atsargos	0	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	1 117
AN.13	Vertybės	13	AF.4	Paskolos	0
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	26	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	804
AN.21	Gamtos išteklių	22	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	483
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	4	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	18
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0	AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	0
AF	Finansinis turtas	3 651			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	700			
AF.2	Pinigai ir indėliai	10			
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	1 046			
AF.4	Paskolos	1 240			
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	595			
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	38			
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	21			
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	1			
			B.90	Grynoji vertė	- 28

24.5 lentelė. Visa valdžios sektoriaus sąskaitų seka

I. Gamybos sąskaita

Panaudojimas		Ištekliai	
P.2	Tarpinis vartojimas	222	
			P.1
			Produkcija
			348
			P.11
			Rinkos produkcija
			0
			P.12
			Produkcija savo galutiniam naudojimui
			0

Panaudojimas			Ištekliai		
			P.13	Ne rinkos produkcija	348
B.1g	Bendroji pridėtinė vertė	126			
P.51c	Pagrindinio kapitalo vartojimas	27			
B.1n	Grynoji pridėtinė vertė	99			

II. Pajamų paskirstymo ir panaudojimo sąskaitos

II.1. Pirminio pajamų paskirstymo sąskaita

II.1.1. Pajamų formavimo sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
D.1	Atlygis darbuotojams	98	B.1g	Bendroji pridėtinė vertė	126
D.11	Darbo užmokestis	63	B.1n	Grynoji pridėtinė vertė	99
D.12	Socialinės darbdavių įmokos	55			
D.121	Faktinės darbdavių socialinės įmokos	51			
D.1211	Faktinės darbdavių pensijų įmokos	48			
D.1212	Faktinės darbdavių ne pensijų įmokos	3			
D.122	Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos	4			
D.1221	Sąlyginės darbdavių pensijų įmokos	4			
D.1222	Sąlyginės darbdavių ne pensijų įmokos	0			
D.29	Kiti gamybos mokesčiai	1			
D.39	Kitos subsidijos gamybai	0			
B.2g	Bendrasis likutinis perteklius	27			
P.51c1	Pagrindinio kapitalo vartojimas kaip bendrojo likutinio pertekliaus dalis	27			
B.2n	Grynasis likutinis perteklius	0			

II.1.2. Pirminių pajamų išdėstymo sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
D.4	Nuosavybės pajamos	42	B.2g	<i>Bendrasis likutinis perteklius</i>	27
D.41	Palūkanos	35	B.2n	<i>Grynasis likutinis perteklius</i>	0
D.45	Renta	7			
			D.2	Gamybos ir importo mokesčiai	235
			D.21	Mokesčiai produktams	141
			D.211	Pridėtinės vertės pobūdžio mokesčiai (PVM)	121
			D.212	Importo mokesčiai ir muitai, išskyrus PVM	17
			D.2121	Importo muitai	17
			D.2122	Importo mokesčiai, išskyrus PVM ir muitus	0
			D.214	Mokesčiai produktams, išskyrus PVM ir importo mokesčius	3
			D.29	Kiti gamybos mokesčiai	94
			D.3	Subsidijos	- 44
			D.31	Subsidijos produktams	- 8
			D.311	Importo subsidijos	0
			D.319	Kitos subsidijos produktams	- 8
			D.39	Kitos subsidijos gamybai	- 36
			D.4	Nuosavybės pajamos	22
			D.41	Palūkanos	14
			D.42	Bendrovių paskirstomosios pajamos	7
			D.421	Dividendai	5
			D.422	Mokėjimai iš kvazibendrovių pajamų	2
			D.43	Tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijos	0
			D.44	Kitos investicijų pajamos	1
			D.441	Draudėjams priskirtinos investicijų pajamos	0
			D.442	Investicijų pajamos, mokėtinos pagal pensinius išpaigojimus / teises	

Panaudojimas		Ištekliai		
		D.443	Investicijų pajamos, priskirtos kolektyvinio investavimo fondų akcininkams	1
		D.4431	Dividendai, priskirti kolektyvinio investavimo fondų akcininkams	0
		D.4432	Nepaskirstytasis pelnas, priskirtinas kolektyvinio investavimo fondų akcininkams	1
		D.45	Renta	0
B.5g	<i>Bendrasis pirminių pajamų balansas</i>			198
B.5n	<i>Grynasis pirminių pajamų balansas</i>			171

II.2. Antrinio pajamų paskirstymo sąskaita

Panaudojimas		Ištekliai		
	Einamieji pervedimai	B.5g	<i>Bendrasis pirminių pajamų balansas</i>	198
D.5	Einamieji pajamų, turto ir kt. mokesčiai	B.5n	<i>Grynasis pirminių pajamų balansas</i>	171
D.51	Pajamų mokesčiai		Einamieji pervedimai	367
D.59	Kiti einamieji mokesčiai	D.5	Einamieji pajamų, turto ir kt. mokesčiai	213
D.62	Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra	D.51	Pajamų mokesčiai	204
D.621	Socialinės apsaugos išmokos pinigais	D.59	Kiti einamieji mokesčiai	9
D.6211	Socialinės apsaugos pensijų išmokos pinigais	D.61	Grynosios socialinės įmokos	50
D.6212	Socialinės apsaugos ne pensijų išmokos pinigais	D.611	Faktinės darbdavių socialinės įmokos	38
D.622	Kitos socialinio draudimo išmokos	D.6111	Faktinės darbdavių pensijų įmokos	35
D.6221	Kitos socialinio draudimo pensijų išmokos	D.6112	Faktinės darbdavių ne pensijų įmokos	3
D.6222	Kitos socialinio draudimo ne pensijų išmokos			

Panaudojimas			Ištekliai		
D.623	Socialinė parama pinigais	52	D.612	Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos	4
			D.6121	Sąlyginės darbdavių pensijų įmokos	4
D.7	Kiti einamieji pervedimai	136	D.6122	Sąlyginės darbdavių ne pensijų įmokos	0
D.71	Grynosios ne gyvybės draudimo įmokos	4	D.613	Faktinės namų ūkių socialinės įmokos	9
D.711	Grynosios ne gyvybės tiesioginio draudimo įmokos	4	D.6131	Faktinės namų ūkių pensijų įmokos	6
D.712	Grynosios ne gyvybės perdraudimo įmokos		D.6132	Faktinės namų ūkių ne pensijų įmokos	3
D.72	Ne gyvybės draudimo išmokos				
D.721	Ne gyvybės tiesioginio draudimo išmokos		D.7	Kiti einamieji pervedimai	104
D.722	Ne gyvybės perdraudimo išmokos		D.71	Grynosios ne gyvybės draudimo įmokos	
D.73	Einamieji pervedimai valdžios sektoriuje	96	D.711	Grynosios ne gyvybės tiesioginio draudimo įmokos	
D.74	Einamasis tarptautinis bendradarbiavimas	22	D.712	Grynosios ne gyvybės perdraudimo įmokos	
D.75	Įvairūs einamieji pervedimai	5	D.72	Ne gyvybės draudimo išmokos	1
D.751	Einamieji pervedimai namų ūkiams paslaugas teikiančioms ne pelno institucijoms	5	D.721	Ne gyvybės tiesioginio draudimo išmokos	1
D.752	Einamieji pervedimai tarp namų ūkių		D.722	Ne gyvybės perdraudimo išmokos	
D.759	Kiti įvairūs einamieji pervedimai	0	D.73	Einamieji pervedimai valdžios sektoriuje	96
D.76	PVM ir BNP grindžiami ES nuosavi ištekliai	9	D.74	Einamasis tarptautinis bendradarbiavimas	1
			D.75	Įvairūs einamieji pervedimai	6
			D.751	Einamieji pervedimai namų ūkiams paslaugas teikiančioms ne pelno institucijoms	
			D.752	Einamieji pervedimai tarp namų ūkių	
			D.759	Kiti įvairūs einamieji pervedimai	6
B.6g	Bendrosios disponuojamosios pajamos	317			
B.6n	Grynosios disponuojamosios pajamos	290			

II.3. Pajamų natūra perskirstymo sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
D.63	Socialiniai pervedimai natūra	184	B.6g	Bendrosios disponuojamosios pajamos	317
D.631	Socialiniai pervedimai natūra (ne rinkos produkcija)	180	B.6n	Grynosios disponuojamosios pajamos	290
D.632	Socialiniai pervedimai natūra (išigyta rinkos produkcija)	4			
<hr/>					
B.7g	Bendrosios koreguotos disponuojamosios pajamos	133			
B.7n	Grynosios koreguotos disponuojamosios pajamos	106			

II.4. Pajamų panaudojimo sąskaita

II.4.1. Disponuojamųjų pajamų panaudojimo sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
P.3	Galutinio vartojimo išlaidas	352	B.6g	Bendrosios disponuojamosios pajamos	317
P.31	Individualaus vartojimo išlaidos	184	B.6n	Grynosios disponuojamosios pajamos	290
P.32	Kolektyvinio vartojimo išlaidos	168			
D.8	Koregavimas dėl pensinių įsipareigojimų / teisių pokyčių	0			
<hr/>					
B.8g	Bendrasis taupymas	- 35			
B.8n	Grynasis taupymas	- 62			

II.4.2. Koreguotų disponuojamųjų pajamų panaudojimo sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
P.4	Faktinis galutinis vartojimas	168	B.7g	Bendrosios koreguotos disponuojamosios pajamos	133
P.41	Faktinis individualus vartojimas		B.7n	Grynosios koreguotos disponuojamosios pajamos	106
P.42	Faktinis kolektyvinis vartojimas	168			
D.8	Koregavimas dėl pensinių įsipareigojimų / teisių pokyčių	0			
<hr/>					
B.8g	Bendrasis taupymas	- 35			
B.8n	Grynasis taupymas	- 62			

III. **Kaupimo sąskaitos**III.1. *Kapitalo sąskaita*III.1.1. *Grynosios vertės pokyčių dėl taupymo ir kapitalo pervedimų sąskaita*

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
B.101	<i>Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų</i>	- 90	B.8n	<i>Grynasis taupymas</i>	- 62
			D.9r	Kapitalo pervedimai, gautini	6
			D.91r	Kapitalo mokesčiai, gautini	2
			D.92r	Investicinės dotacijos, gautinos	0
			D.99r	Kiti kapitalo pervedimai, gautini	4
			D.9p	Kapitalo pervedimai, mokėtini	- 34
			D.91p	Kapitalo mokesčiai, mokėtini	0
			D.92p	Investicinės dotacijos, mokėtinos	- 27
			D.99p	Kiti kapitalo pervedimai, mokėtini	- 7

III.1.2. *Nefinansinio turto įsigijimo sąskaita*

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
P.5g	Bendrojo kapitalo formavimas	38	B.101	<i>Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų</i>	- 90
P.5n	Grynojo kapitalo formavimas	11			
P.51g	Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas	35			
P.511	Ilgalaikio turto įsigijimas atėmus pardavimus / perleidimus	35			
P.5111	Naujo ilgalaikio turto įsigijimas	38			
P.5112	Esamo ilgalaikio turto įsigijimas	0			
P.5113	Esamo ilgalaikio turto pardavimas / perleidimas	- 3			
P.512	Nesukurto turto nuosavybės teisių perdavimo sąnaudos				
P.51c	Pagrindinio kapitalo vartojimas	- 27			
P.52	Atsargų pokytis	0			
P.53	Vertybių įsigijimas atėmus pardavimus / perleidimus	3			

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai	
NP	Nesukurto turto įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus	2		
NP.1	Gamtos išteklių įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus	2		
NP.2	Sutarčių, nuomos sutarčių ir licencijų įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus	0		
NP.3	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus			
B.9	Grynasis skolinimas (+) / grynasis skolinimasis (-)	- 103		

III.2. Finansinė sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
			B.9	Grynasis skolinimas (+) / grynasis skolinimasis (-)	- 103
F	Grynasis finansinio turto įsigijimas	- 10	F	Grynieji priiinti įsipareigojimai	93
F.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)		F.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	
F.11	Piniginis auksas		F.11	Piniginis auksas	
F.12	SST		F.12	SST	
F.2	Pinigai ir indėliai	- 26	F.2	Pinigai ir indėliai	37
F.21	Pinigai	2	F.21	Pinigai	35
F.22	Pervedamieji indėliai	- 27	F.22	Pervedamieji indėliai	2
F.221	Tarpbankiniai sandoriai		F.221	Tarpbankiniai sandoriai	
F.229	Kiti pervedamieji indėliai	- 27	F.229	Kiti pervedamieji indėliai	2
F.29	Kiti indėliai	- 1	F.29	Kiti indėliai	0
F.3	Skolos vertybiniai popieriai	4	F.3	Skolos vertybiniai popieriai	38
F.31	Trumpalaikiai	1	F.31	Trumpalaikiai	4
F.32	Ilgalaikiai	3	F.32	Ilgalaikiai	34
F.4	Paskolos	3	F.4	Paskolos	9
F.41	Trumpalaikės	1	F.41	Trumpalaikės	3
F.42	Ilgalaikės	2	F.42	Ilgalaikės	6
F.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	3	F.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	
F.51	Nuosavybės priemonės	3	F.51	Nuosavybės priemonės	
F.511	Biržinės akcijos	1	F.511	Biržinės akcijos	
F.512	Nebiržinės akcijos	1	F.512	Nebiržinės akcijos	

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
F.519	Kitos nuosavybės priemonės	1	F.519	Kitos nuosavybės priemonės	
F.52	Investicinių fondų akcijos / vienetai	0	F.52	Investicinių fondų akcijos / vienetai	
F.521	Pinigų rinkos fondų akcijos / vienetai	0	F.521	Pinigų rinkos fondų akcijos / vienetai	
F.522	Ne PRF akcijos / vienetai	0	F.522	Ne PRF akcijos / vienetai	
F.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	1	F.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	0
F.61	Ne gyvybės draudimo techniniai atidėjiniai	0	F.61	Ne gyvybės draudimo techniniai atidėjiniai	
F.62	Gyvybės draudimo ir anuiteto įsipareigojimai / teisės	0	F.62	Gyvybės draudimo ir anuiteto įsipareigojimai / teisės	
F.63	Pensiniai įsipareigojimai / teisės		F.63	Pensiniai įsipareigojimai / teisės	
F.64	Pensijų fondų reikalavimai pensijų valdytojams		F.64	Pensijų fondų reikalavimai pensijų valdytojams	
F.65	Nepensiniai įsipareigojimai / teisės		F.65	Nepensiniai įsipareigojimai / teisės	
F.66	Standartinių garantijų atidėjiniai	1	F.66	Standartinių garantijų atidėjiniai	0
F.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0	F.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0
F.71	Išvestinės finansinės priemonės	0	F.71	Išvestinės finansinės priemonės	0
F.711	Pasirinkimo sandoriai	0	F.711	Pasirinkimo sandoriai	0
F.712	Išankstiniai sandoriai	0	F.712	Išankstiniai sandoriai	0
F.72	Samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0	F.72	Samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0
F.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	5	F.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	9
F.81	Prekybos kreditai ir išankstiniai mokėjimai	1	F.81	Prekybos kreditai ir išankstiniai mokėjimai	6
F.89	Kitos gautinos / mokėtinos sumos, išskyrus prekybos kreditus ir išankstinius mokėjimus	4	F.89	Kitos gautinos / mokėtinos sumos, išskyrus prekybos kreditus ir išankstinius mokėjimus	3

III.3. Kitų turto pokyčių sąskaita

III.3.1. Kitų turto apimties pokyčių sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
K.1	Ekonominis turto atsiradimas	7	K.5	Niekur kitur nepriskirti kiti apimties pokyčiai	0
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	3	AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	4	AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	
AN.21	Gamtos išteklių	4	AF	Finansinis turtas / įsipareigojimai	0
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	0	K.6	Klasifikavimo pokyčiai	2
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0	K.61	Sektorių klasifikavimo ir struktūros pokyčiai	2
K.2	Ekonominis nesukurto turto praradimas	- 2	AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0
K.21	Gamtos išteklių išekvojimas	- 2	AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0
AN.21	Gamtos išteklių	- 2	AF	Finansinis turtas / įsipareigojimai	2
K.22	Kitas ekonominis nesukurto turto praradimas	0	K.62	Turto ir įsipareigojimų klasifikavimo pokyčiai	0
AN.21	Gamtos išteklių	0	AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	0	AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus		AF	Finansinis turtas / įsipareigojimai	0
K.3	Katastrofų nuostoliai	- 6		Visi kiti apimties pokyčiai	2
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	- 4	AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	- 2	AN.11	Ilgalaikis turtas	
AF	Finansinis turtas / įsipareigojimai	0	AN.12	Atsargos	
K.4	Neatlyginamas konfiskavimas	5	AN.13	Vertybės	
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	1	AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	4	AN.21	Gamtos išteklių	
AF	Finansinis turtas	0	AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	
K.5	Niekur kitur nepriskirti kiti apimties pokyčiai	0	AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0	AF	Finansinis turtas	2
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
AF	Finansinis turtas / įsipareigojimai	0	AF.2	Pinigai ir indėliai	
K.6	Klasifikavimo pokyčiai	- 4	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	
K.61	Sektorių klasifikavimo ir struktūros pokyčiai	- 4	AF.4	Paskolos	0
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	- 3	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	2
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	- 1	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	
AF	Finansinis turtas / įsipareigojimai	0	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	
K.62	Turto ir įsipareigojimų klasifikavimo pokyčiai	0	AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0			
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0			
AF	Finansinis turtas / įsipareigojimai	0			
	Visi kiti apimties pokyčiai	0			
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	- 3			
AN.11	Ilgalaikis turtas	- 3			
AN.12	Atsargos	0			
AN.13	Vertybės	0			
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	3			
AN.21	Gamtos ištekliai	1			
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	2			
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus				
AF	Finansinis turtas	0			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)				
AF.2	Pinigai ir indėliai				
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai				
AF.4	Paskolos				
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos				

Turto pokyčiai		Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai	
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos		
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0	
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	0	
		B.102	Grynosios vertės pokyčiai dėl kitų turto apimties pokyčių - 2

III.3.2. Perkainojimo sąskaita

Turto pokyčiai		Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai			
K.7	Nominalusis vertės padidėjimas (+) / sumažėjimas (-)	K.7	Nominalusis vertės padidėjimas (-) / sumažėjimas (+)		
AN	Nefinansinis turtas	44	AF	Įsipareigojimai	7
AN.1	Sukurta nefinansinis turtas	21	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	0
AN.11	Ilgalaikis turtas	18	AF.2	Pinigai ir indėliai	0
AN.12	Atsargos	1	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	7
AN.13	Vertybės	2	AF.4	Paskolos	0
AN.2	Nesukurta nefinansinis turtas	23	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	0
AN.21	Gamtos išteklių	23	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	0	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0	AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	0
AF	Finansinis turtas	1			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	1			
AF.2	Pinigai ir indėliai	0			
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	0			
AF.4	Paskolos	0			
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	0			
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos				
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0			
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	0			
		B.103	Grynosios vertės pokyčiai dėl nominaliojo vertės padidėjimo / sumažėjimo	38	

III.3.2.1. Neutraliojo vertės padidėjimo / sumažėjimo sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
K.71	Neutralusis vertės padidėjimas (+) / sumažėjimas (-)		K.71	Neutralusis vertės padidėjimas (-) / sumažėjimas (+)	
AN	Nefinansinis turtas	32	AF	Įsipareigojimai	13
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	20	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	
AN.11	Ilgalaikis turtas	18	AF.2	Pinigai ir indėliai	2
AN.12	Atsargos	1	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	4
AN.13	Vertybės	1	AF.4	Paskolos	7
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	12	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	0
AN.21	Gamtos ištekliai	12	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	0	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus		AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	0
AF	Finansinis turtas	8			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	2			
AF.2	Pinigai ir indėliai	3			
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	0			
AF.4	Paskolos	3			
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	0			
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos				
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0			
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	0			
			B.1031	Grynosios vertės pokyčiai dėl neutraliojo vertės padidėjimo / sumažėjimo	27

III.3.2.2. Realiojo vertės padidėjimo / sumažėjimo sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
K.72	Realusis vertės padidėjimas (+) / sumažėjimas (-)		K.72	Realusis vertės padidėjimas (-) / sumažėjimas (+)	
AN	Nefinansinis turtas	12	AF	Įsipareigojimai	-6
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	1	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	0

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
AN.11	Ilgalaikis turtas	0	AF.2	Pinigai ir indėliai	- 2
AN.12	Atsargos	0	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	3
AN.13	Vertybės	1	AF.4	Paskolos	- 7
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	11	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	0
AN.21	Gamtos išteklių	11	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	0	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus		AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	0
AF	Finansinis turtas	- 7			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	- 1			
AF.2	Pinigai ir indėliai	- 3			
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	0			
AF.4	Paskolos	- 3			
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	0			
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	0			
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0			
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	0			
			B.1032	<i>Grynosios vertės pokyčiai dėl realiojo vertės padidėjimo / sumažėjimo</i>	11

IV. Balansai

IV.1. Laikotarpio pradžios balansas

Turtas			Įsipareigojimai ir grynoji vertė		
AN	Nefinansinis turtas	789	AF	Įsipareigojimai	687
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	497	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	0
AN.11	Ilgalaikis turtas	467	AF.2	Pinigai ir indėliai	102
AN.12	Atsargos	22	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	212
AN.13	Vertybės	8	AF.4	Paskolos	328
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	292	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	4

Turtas			Įsipareigojimai ir grynoji vertė		
AN.21	Gamtos išteklių	286	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	19
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	6	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus		AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	22
AF	Finansinis turtas	396			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	80			
AF.2	Pinigai ir indėliai	150			
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	0			
AF.4	Paskolos	115			
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	12			
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	20			
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0			
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	19			
			B.90	Grynoji vertė	498

IV.2. Balanso pokyčiai

Turtas			Įsipareigojimai ir grynoji vertė		
Turto pokyčiai, iš viso			Iš viso įsipareigojimų pokyčių		
AN	Nefinansinis turtas	57	AF	Įsipareigojimai	102
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	29	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	0
AN.11	Ilgalaikis turtas	23	AF.2	Pinigai ir indėliai	37
AN.12	Atsargos	1	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	45
AN.13	Vertybės	5	AF.4	Paskolos	9
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	28	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	2
AN.21	Gamtos išteklių	26	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	0
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	2	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0

Turtas		Įsipareigojimai ir grynoji vertė		
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	9
AF	Finansinis turtas			- 9
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)			1
AF.2	Pinigai ir indėliai			- 26
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai			4
AF.4	Paskolos			3
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos			3
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos			1
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai			0
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos			5
		B.10	Grynosios vertės pokyčiai	- 54
		B.101	Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų	90
		B.102	Grynosios vertės pokyčiai dėl kitų turto apimties pokyčių	- 2
		B.103	Grynosios vertės pokyčiai dėl nominaliojo vertės padidėjimo ir sumažėjimo	38
		B.1031	Grynosios vertės pokyčiai dėl neutraliojo vertės padidėjimo ir sumažėjimo	27
		B.1032	Grynosios vertės pokyčiai dėl realiojo vertės padidėjimo ir sumažėjimo	11

IV. Balansai

IV.3. Laikotarpio pabaigos balansas

Turtas		Įsipareigojimai ir grynoji vertė		
AN	Nefinansinis turtas	AF	Įsipareigojimai	789
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	0
AN.11	Ilgalaikis turtas	AF.2	Pinigai ir indėliai	139

Turtas			Įsipareigojimai ir grynoji vertė		
AN.12	Atsargos	23	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	257
AN.13	Vertybės	13	AF.4	Paskolos	337
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	320	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	6
AN.21	Gamtos ištekliai	312	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	19
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	8	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0	AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	31
AF	Finansinis turtas	387			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	81			
AF.2	Pinigai ir indėliai	124			
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	4			
AF.4	Paskolos	118			
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	15			
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	21			
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0			
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	24			
			B.90	Grynoji vertė	444

24.6 lentelė. Visa namų ūkių sąskaitų seka

I. Gamybos sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
P.2	Tarpinis vartojimas	115	P.1	Produkcija	270
			P.11	Rinkos produkcija	123
			P.12	Produkcija savo galutiniam naudojimui	147
B.1g	Bendroji pridėtinė vertė	155			
P.51c	Pagrindinio kapitalo vartojimas	23			
B.1n	Grynoji pridėtinė vertė	132			

II. Pajamų paskirstymo ir panaudojimo sąskaitos

II.1. Pirminio pajamų paskirstymo sąskaita

II.1.1. Pajamų formavimo sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
D.1	Atlygis darbuotojams	11	B.1g	Bendroji pridėtinė vertė	155
D.11	Darbo užmokestis	11	B.1n	Grynoji pridėtinė vertė	132
D.12	Socialinės darbdavių įmokos	0			
D.121	Faktinės darbdavių socialinės įmokos	0			
D.1211	Faktinės darbdavių pensijų įmokos	0			
D.1212	Faktinės darbdavių ne pensijų įmokos	0			
D.122	Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos	0			
D.1221	Sąlyginės darbdavių pensijų įmokos	0			
D.1222	Sąlyginės darbdavių ne pensijų įmokos	0			
D.29	Kiti gamybos mokesčiai	0			
D.39	Kitos subsidijos gamybai	- 1			
B.2g	Bendrasis likutinis perteklius	84			
B.3g	Bendrosios mišriosios pajamos	61			
P.51c1	Pagrindinio kapitalo vartojimas kaip bendrojo likutinio pertekliaus dalis	15			
P.51c2	Pagrindinio kapitalo vartojimas kaip bendrųjų mišriųjų pajamų dalis	8			
B.2n	Grynasis likutinis perteklius	69			
B.3n	Grynosios mišriosios pajamos	53			

II.1.2. Pirminių pajamų išdėstymo sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
D.4	Nuosavybės pajamos	41	B.2g	Bendrasis likutinis perteklius	84
D.41	Palūkanos	14	B.3g	Bendrosios mišriosios pajamos	61

Panaudojimas		Ištekliai	
D.45	Renta	27	
B.2n	<i>Grynasis likutinis perteklius</i>	69	
B.3n	<i>Grynosios mišriosios pajamos</i>	53	
D.1	Atlygis darbuotojams	1 154	
D.11	Darbo užmokestis	954	
D.12	Socialinės darbdavių įmokos	200	
D.121	Faktinės darbdavių socialinės įmokos	181	
D.1211	Faktinės darbdavių pensijų įmokos	168	
D.1212	Faktinės darbdavių ne pensijų įmokos	13	
D.122	Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos	19	
D.1221	Sąlyginės darbdavių pensijų įmokos	18	
D.1222	Sąlyginės darbdavių ne pensijų įmokos	1	
D.4	Nuosavybės pajamos	123	
D.41	Palūkanos	49	
D.42	Bendrovių paskirstomosios pajamos	20	
D.421	Dividendai	13	
D.422	Mokėjimai iš kvazi-bendrovių pajamų	7	
D.43	Tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijos	3	
D.44	Kitos investicijų pajamos	30	
D.441	Draudėjams priskirtinos investicijų pajamos	20	
D.442	Investicijų pajamos, mokėtinos pagal pensinius įsipareigojimus / teises	8	
D.443	Investicijų pajamos, priskirtinos kolektyvinio investavimo fondų akcininkams	2	

Panaudojimas		Ištekliai		
		D.4431	Dividendai, priskirtini kolektyvinio investavimo fondų akcininkams	2
		D.4432	Nepaskirstytasis pelnas, priskirtinas kolektyvinio investavimo fondų akcininkams	0
		D.45	Renta	21
B.5g	<i>Bendrasis pirminių pajamų balansas</i>			1 381
B.5n	<i>Grynasis pirminių pajamų balansas</i>			1 358

II.2. Antrinio pajamų paskirstymo sąskaita

Panaudojimas		Ištekliai		
	Einamieji pervedimai	B.5g	<i>Bendrasis pirminių pajamų balansas</i>	1 381
D.5	Einamieji pajamų, turto ir kt. mokesčiai	B.5n	<i>Grynasis pirminių pajamų balansas</i>	1 358
D.51	Pajamų mokesčiai			
D.59	Kiti einamieji mokesčiai		Einamieji pervedimai	420
D.61	Grynosios socialinės įmokos	D.61	Grynosios socialinės įmokos	0
D.611	Faktinės darbdavių socialinės įmokos	D.611	Faktinės darbdavių socialinės įmokos	0
D.6111	Faktinės darbdavių pensijų įmokos	D.6111	Faktinės darbdavių pensijų įmokos	0
D.6112	Faktinės darbdavių ne pensijų įmokos	D.6112	Faktinės darbdavių ne pensijų įmokos	0
D.612	Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos	D.612	Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos	0
D.6121	Sąlyginės darbdavių pensijų įmokos	D.6121	Sąlyginės darbdavių pensijų įmokos	0
D.6122	Sąlyginės darbdavių ne pensijų įmokos	D.6122	Sąlyginės darbdavių ne pensijų įmokos	0
D.613	Faktinės namų ūkių socialinės įmokos	D.613	Faktinės namų ūkių socialinės įmokos	0
D.6131	Faktinės namų ūkių pensijų įmokos	D.6131	Faktinės namų ūkių pensijų įmokos	0
D.6132	Faktinės namų ūkių ne pensijų įmokos	D.6132	Faktinės namų ūkių ne pensijų įmokos	0
D.614	Papildomos namų ūkių socialinės įmokos	D.614	Papildomos namų ūkių socialinės įmokos	0
D.6141	Papildomos namų ūkių pensijų socialinės įmokos	D.6141	Papildomos namų ūkių pensijų socialinės įmokos	0

Panaudojimas			Ištekliai		
D.6142	Papildomos namų ūkių ne pensijų socialinės įmokos	2	D.6142	Papildomos namų ūkių ne pensijų socialinės įmokos	0
D.61SC	Mokėjimai už socialinio draudimo sistemos paslaugas	- 6	D.61SC	Mokėjimai už socialinio draudimo sistemos paslaugas	1
D.62	Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra	0	D.62	Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra	384
D.622	Kitos socialinio draudimo išmokos	0	D.621	Socialinės apsaugos išmokos pinigais	53
D.6221	Kitos socialinio draudimo pensijų išmokos	0	D.6211	Socialinės apsaugos pensijų išmokos pinigais	45
D.6222	Kitos socialinio draudimo ne pensijų išmokos	0	D.6212	Socialinės apsaugos ne pensijų išmokos pinigais	8
			D.622	Kitos socialinio draudimo išmokos	279
D.7	Kiti einamieji pervedimai	71	D.6221	Kitos socialinio draudimo pensijų išmokos	250
D.71	Grynosios ne gyvybės draudimo įmokos	31	D.6222	Kitos socialinio draudimo ne pensijų išmokos	29
D.711	Grynosios ne gyvybės tiesioginio draudimo įmokos	31	D.623	Socialinė parama pinigais	52
D.75	Įvairūs einamieji pervedimai	40	D.7	Kiti einamieji pervedimai	36
D.751	Einamieji pervedimai namų ūkiams paslaugas teikiančioms ne pelno institucijoms	29	D.72	Ne gyvybės draudimo išmokos	35
D.752	Einamieji pervedimai tarp namų ūkių	7	D.721	Ne gyvybės tiesioginio draudimo išmokos	35
D.759	Kiti įvairūs einamieji pervedimai	4	D.75	Įvairūs einamieji pervedimai	1
			D.751	Einamieji pervedimai namų ūkiams paslaugas teikiančioms ne pelno institucijoms	0
			D.752	Einamieji pervedimai tarp namų ūkių	1
			D.759	Kiti įvairūs einamieji pervedimai	0
B.6g	<i>Bendrosios disponuojamosios pajamos</i>	1 219			
B.6n	<i>Grynosios disponuojamosios pajamos</i>	1 196			

II.3. Pajamų natūra perskirstymo sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
B.6g	<i>Bendrosios disponuojamosios pajamos</i>	1 219	B.6g	<i>Bendrosios disponuojamosios pajamos</i>	1 219
B.6n	<i>Grynosios disponuojamosios pajamos</i>	1 196	B.6n	<i>Grynosios disponuojamosios pajamos</i>	1 196
			D.63	Socialiniai pervedimai natūra	215

Panaudojimas		Ištekliai	
		D.631	Socialiniai pervedimai natūra (ne rinkos produkcija) 211
		D.632	Socialiniai pervedimai natūra (išgyta rinkos produkcija) 4
B.7g	Bendrosios koreguotos disponuojamosios pajamos		1 434
B.7n	Grynosios koreguotos disponuojamosios pajamos		1 411

II.4. Pajamų panaudojimo sąskaita

II.4.1. Disponuojamųjų pajamų panaudojimo sąskaita

Panaudojimas		Ištekliai	
		B.6g	Bendrosios disponuojamosios pajamos 1 219
P.3	Galutinio vartojimo išlaidas	B.6n	Grynosios disponuojamosios pajamos 1 196
P.31	Individualaus vartojimo išlaidos		
		D.8	Koregavimas dėl pensinių išipareigojimų / teisių pokyčių 11
B.8g	Bendrasis taupymas		215
B.8n	Grynasis taupymas		192

II.4.2. Koreguotų disponuojamųjų pajamų panaudojimo sąskaita

Panaudojimas		Ištekliai	
		B.7g	Bendrosios koreguotos disponuojamosios pajamos 1 434
P.4	Faktinis galutinis vartojimas	B.7n	Grynosios koreguotos disponuojamosios pajamos 1 411
P.41	Faktinis individualus vartojimas		
		D.8	Koregavimas dėl pensinių išipareigojimų / teisių pokyčių 11
B.8g	Bendrasis taupymas		215
B.8n	Grynasis taupymas		192

III. Kaupimo sąskaitos

III.1. Kapitalo sąskaita

III.1.1. Grynosios vertės pokyčių dėl taupymo ir kapitalo pervedimų sąskaita

Turto pokyčiai		Išipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai	
B.101	Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų	B.8n	Grynasis taupymas 192
		D.9r	Kapitalo pervedimai, gautini 23

Turto pokyčiai		Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
		D.92r	Investicinės dotacijos, gautinos	0
		D.99r	Kiti kapitalo pervedimai, gautini	23
		D.9p	Kapitalo pervedimai, mokėtini	- 5
		D.91p	Kapitalo mokesčiai, mokėtini	- 2
		D.92p	Investicinės dotacijos, mokėtinos	
		D.99p	Kiti kapitalo pervedimai, mokėtini	- 3

III.1.2. Nefinansinio turto įsigijimo sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
P.5g	Bendrojo kapitalo formavimas	55	B.101	Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų	210
P.5n	Grynojo kapitalo formavimas	32			
P.51g	Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas	48			
P.511	Ilgalaikio turto įsigijimas atėmus pardavimus / perleidimus	48			
P.5111	Naujo ilgalaikio turto įsigijimas	45			
P.5112	Esamo ilgalaikio turto įsigijimas	3			
P.5113	Esamo ilgalaikio turto pardavimas / perleidimas	0			
P.512	Nesukurto turto nuosavybės teisių perdavimo sąnaudos	0			
P.51c	Pagrindinio kapitalo vartojimas	- 23			
P.52	Atsargų pokytis	2			
P.53	Vertybių įsigijimas atėmus pardavimus / perleidimus	5			
NP	Nesukurto turto įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus	4			
NP.1	Gamtos išteklių įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus	3			
NP.2	Sutarčių, nuomos sutarčių ir licencijų įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus	1			
NP.3	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus				
B.9	Grynasis skolinimas (+) / grynasis skolinimasis (-)	174			

III.2. *Finansinė sąskaita*

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
			B.9	Grynasis skolinimas (+) / grynasis skolinimasis (-)	174
F	Grynasis finansinio turto įsigijimas	189	F	Grynieji prisiimti įsipareigojimai	15
F.2	Pinigai ir indėliai	64	F.3	Skolos vertybiniai popieriai	0
F.21	Pinigai	10	F.31	Trumpalaikiai	0
F.22	Pervedamieji indėliai	27	F.32	Ilgalaikiai	0
F.229	Kiti pervedamieji indėliai	27			
F.29	Kiti indėliai	27	F.4	Paskolos	11
			F.41	Trumpalaikės	2
F.3	Skolos vertybiniai popieriai	10	F.42	Ilgalaikės	9
F.31	Trumpalaikiai	3			
F.32	Ilgalaikiai	7	F.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0
			F.71	Išvestinės finansinės priemonės	0
F.4	Paskolos	3	F.711	Pasirinkimo sandoriai	0
F.41	Trumpalaikės	3	F.712	Išankstiniai sandoriai	0
F.42	Ilgalaikės	0	F.72	Samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0
F.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	66	F.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	4
F.51	Nuosavybės priemonės	53	F.81	Prekybos kreditai ir išankstiniai mokėjimai	4
F.511	Biržinės akcijos	48	F.89	Kitos gautinos / mokėtinos sumos, išskyrus prekybos kreditus ir išankstinius mokėjimus	0
F.512	Nebiržinės akcijos	2			
F.519	Kitos nuosavybės priemonės	3			
F.52	Investicinių fondų akcijos / vienetai	13			
F.521	Pinigų rinkos fondų akcijos / vienetai	5			
F.522	Ne PRF akcijos / vienetai	8			
F.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	39			
F.61	Ne gyvybės draudimo techniniai atidėjiniai	4			
F.62	Gyvybės draudimo ir anuiteto įsipareigojimai / teisės	22			

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
F.63	Pensiniai įsipareigojimai / teisės	11			
F.64	Pensijų fondų reikalavimai pensijų valdytojams				
F.65	Nepensiniai įsipareigojimai / teisės	2			
F.66	Standartinių garantijų atidėjiniai	0			
F.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	3			
F.71	Išvestinės finansinės priemonės	1			
F.711	Pasirinkimo sandoriai	1			
F.712	Išankstiniai sandoriai	0			
F.72	Samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	2			
F.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	4			
F.81	Prekybos kreditai ir išankstiniai mokėjimai	3			
F.89	Kitos gautinos / mokėtinos sumos, išskyrus prekybos kreditus ir išankstinius mokėjimus	1			

III.3. Kitų turto pokyčių sąskaita

III.3.1. Kitų turto apimties pokyčių sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
K.1	Ekonominis turto atsiradimas	0	K.5	Niekur kitur nepriskirti kiti apimties pokyčiai	1
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0	AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0	AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0
AN.21	Gamtos ištekliai	0	AF	Finansinis turtas / įsipareigojimai	1
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	0	K.6	Klasifikavimo pokyčiai	0
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0	K.61	Sektorių klasifikavimo ir struktūros pokyčiai	0
K.2	Ekonominis nesukurto turto praradimas	0	AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0
K.21	Gamtos išteklių išekvojimas	0	AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0
AN.21	Gamtos ištekliai	0	AF	Finansinis turtas / įsipareigojimai	0
K.22	Kitas ekonominis nesukurto turto praradimas	0	K.62	Turto ir įsipareigojimų klasifikavimo pokyčiai	0

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
AN.21	Gamtos išteklių	0	AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	0	AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0	AF	Finansinis turtas / įsipareigojimai	0
K.3	Katastrofų nuostoliai	0	Visi kiti apimties pokyčiai		1
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0	AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0	AN.11	Ilgalaikis turtas	0
AF	Finansinis turtas / įsipareigojimai	0	AN.12	Atsargos	0
K.4	Neatlygintinas konfiskavimas	0	AN.13	Vertybės	0
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0	AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0	AN.21	Gamtos išteklių	0
AF	Finansinis turtas	0	AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	0
K.5	Niekur kitur nepriskirti kiti apimties pokyčiai	0	AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0	AF	Finansinis turtas	1
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	
AF	Finansinis turtas / įsipareigojimai	0	AF.2	Pinigai ir indėliai	
K.6	Klasifikavimo pokyčiai	0	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	
K.61	Sektorių klasifikavimo ir struktūros pokyčiai	0	AF.4	Paskolos	0
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	1
AF	Finansinis turtas / įsipareigojimai	0	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0
K.62	Turto ir įsipareigojimų klasifikavimo pokyčiai	0	AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	0
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0			
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0			

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
AF	Finansinis turtas / įsipareigojimai	0			
	Visi kiti apimties pokyčiai	0			
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0			
AN.11	Ilgalaikis turtas	0			
AN.12	Atsargos	0			
AN.13	Vertybės	0			
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0			
AN.21	Gamtos ištekliai	0			
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	0			
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0			
AF	Finansinis turtas	0			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)				
AF.2	Pinigai ir indėliai				
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai				
AF.4	Paskolos	0			
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	0			
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos				
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0			
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	0			
			B.102	Grynosios vertės pokyčiai dėl kitų turto apimties pokyčių	- 1

III.3.2. Perkainojimo sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
K.7	Nominalusis vertės padidėjimas (+) / sumažėjimas (-)		K.7	Nominalusis vertės padidėjimas (-) / sumažėjimas (+)	
AN	Nefinansinis turtas	80	AF	Įsipareigojimai	0
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	35	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	
AN.11	Ilgalaikis turtas	28	AF.2	Pinigai ir indėliai	0

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
AN.12	Atsargos	2	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	0
AN.13	Vertybės	5	AF.4	Paskolos	0
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	45	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	0
AN.21	Gamtos ištekliai	45	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	0
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	0	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0	AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	0
AF	Finansinis turtas	16			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)				
AF.2	Pinigai ir indėliai				
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	6			
AF.4	Paskolos	0			
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	10			
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos				
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0			
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	0			
			B.103	Grynosios vertės pokyčiai dėl nominaliojo vertės padidėjimo / sumažėjimo	96

III.3.2.1. Neutraliojo vertės padidėjimo / sumažėjimo sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
K.71	Neutralusis vertės padidėjimas (+) / sumažėjimas (-)		K.71	Neutralusis vertės padidėjimas (-) / sumažėjimas (+)	
AN	Nefinansinis turtas	56	AF	Įsipareigojimai	5
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	34	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	
AN.11	Ilgalaikis turtas	28	AF.2	Pinigai ir indėliai	0
AN.12	Atsargos	2	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	0
AN.13	Vertybės	4	AF.4	Paskolos	3
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	22	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	0

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
AN.21	Gamtos ištekčiai	22	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	0
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	0	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0	AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	2
AF	Finansinis turtas	36			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)				
AF.2	Pinigai ir indėliai	17			
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	4			
AF.4	Paskolos	0			
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	9			
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	5			
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0			
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	1			
			B.1031	Grynosios vertės pokyčiai dėl neutraliojo vertės padidėjimo / sumažėjimo	87

III.3.2.2. Realiojo vertės padidėjimo / sumažėjimo sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
K.72	Realusis vertės padidėjimas (+) / sumažėjimas (-)		K.72	Realusis vertės padidėjimas (-) / sumažėjimas (+)	
AN	Nefinansinis turtas	24	AF	Įsipareigojimai	- 5
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	1	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	
AN.11	Ilgalaikis turtas	0	AF.2	Pinigai ir indėliai	0
AN.12	Atsargos	0	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	0
AN.13	Vertybės	1	AF.4	Paskolos	- 3
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	23	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	0
AN.21	Gamtos ištekčiai	23	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	0	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0	AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	- 2
AF	Finansinis turtas	- 20			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)				
AF.2	Pinigai ir indėliai	- 17			
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	2			
AF.4	Paskolos	0			
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	1			
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	- 5			
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0			
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	- 1			
			B.1032	Grynosios vertės pokyčiai dėl realiojo vertės padidėjimo / sumažėjimo	9

IV. Balansai

IV.1. Laikotarpio pradžios balansas

Turtas			Įsipareigojimai ir grynoji vertė		
AN	Nefinansinis turtas	1 429	AF	Įsipareigojimai	189
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	856	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	
AN.11	Ilgalaikis turtas	713	AF.2	Pinigai ir indėliai	10
AN.12	Atsargos	48	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	2
AN.13	Vertybės	95	AF.4	Paskolos	169
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	573	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	
AN.21	Gamtos išteklių	573	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	0	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0	AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	8

Turtas			Įsipareigojimai ir grynoji vertė		
AF	Finansinis turtas	3 260			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)				
AF.2	Pinigai ir indėliai	840			
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	198			
AF.4	Paskolos	24			
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	1 749			
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	391			
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	3			
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	55			
			B.90	Grynoji vertė	4 500

IV.2. Balanso pokyčiai

Turtas			Įsipareigojimai ir grynoji vertė		
Turto pokyčiai, iš viso			Iš viso įsipareigojimų pokyčių		
AN	Nefinansinis turtas	115	AF	Įsipareigojimai	16
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	67	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	
AN.11	Ilgalaikis turtas	53	AF.2	Pinigai ir indėliai	0
AN.12	Atsargos	4	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	0
AN.13	Vertybės	10	AF.4	Paskolos	11
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	48	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	0
AN.21	Gamtos ištekliai	48	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	1
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	0	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0	AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	4
AF	Finansinis turtas	205			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)				
AF.2	Pinigai ir indėliai	64			
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	16			

Turtas		Įsipareigojimai ir grynoji vertė		
AF.4	Paskolos		3	
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos		76	
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos		39	
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai		3	
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos		4	
		B.10	Grynosios vertės pokyčiai	304
		B.101	Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų	210
		B.102	Grynosios vertės pokyčiai dėl kitų turto apimties pokyčių	- 1
		B.103	Grynosios vertės pokyčiai dėl nominaliojo vertės padidėjimo ir sumažėjimo	96
		B.1031	Grynosios vertės pokyčiai dėl neutraliojo vertės padidėjimo ir sumažėjimo	87
		B.1032	Grynosios vertės pokyčiai dėl realiojo vertės padidėjimo ir sumažėjimo	9

IV. Balansai

IV.3. Laikotarpio pabaigos balansas

Turtas		Įsipareigojimai ir grynoji vertė		
AN	Nefinansinis turtas	AF	Įsipareigojimai	205
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	
AN.11	Ilgalaikis turtas	AF.2	Pinigai ir indėliai	10
AN.12	Atsargos	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	2
AN.13	Vertybės	AF.4	Paskolos	180
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	0
AN.21	Gamtos išteklių	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	1
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0

Turtas			Įsipareigojimai ir grynoji vertė		
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavi- mus	0	AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	12
AF	Finansinis turtas	3 465			
AF.1	Piniginis auksas ir specia- liosios skolinimosi teisės (SST)				
AF.2	Pinigai ir indėliai	904			
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	214			
AF.4	Paskolos	27			
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	1 825			
AF.6	Draudimo, pensijų ir stan- dartinių garantijų sistemos	430			
AF.7	Išvestinės finansinės prie- monės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirin- kimo sandoriai	6			
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	59			
			B.90	Grynoji vertė	4 804

24.7 lentelė. Visa namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų sąskaitų seka

I. Gamybos sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
P.2	Tarpinis vartojimas	17	P.1	Produkcija	32
			P.11	Rinkos produkcija	0
			P.12	Produkcija savo galutiniam naudojimui	0
			P.13	Ne rinkos produkcija	32
B.1g	Bendroji pridėtinė vertė	15			
P.51c	Pagrindinio kapitalo vartojimas	3			
B.1n	Grynoji pridėtinė vertė	12			

II. Pajamų paskirstymo ir panaudojimo sąskaitos

II.1. Pirminio pajamų paskirstymo sąskaita

II.1.1. Pajamų formavimo sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
D.1	Atlygis darbuotojams	11	B.1g	Bendroji pridėtinė vertė	15
D.11	Darbo užmokestis	6	B.1n	Grynoji pridėtinė vertė	12

Panaudojimas			Ištekliai		
D.12	Socialinės darbdavių įmokos	5			
D.121	Faktinės darbdavių socialinės įmokos	4			
D.1211	Faktinės darbdavių pensijų įmokos	4			
D.1212	Faktinės darbdavių ne pensijų įmokos	0			
D.122	Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos	1			
D.1221	Sąlyginės darbdavių pensijų įmokos	1			
D.1222	Sąlyginės darbdavių ne pensijų įmokos	0			
D.29	Kiti gamybos mokesčiai	1			
D.39	Kitos subsidijos gamybai	0			
B.2g	<i>Bendrasis likutinis perteklius</i>	3			
P.51c1	Pagrindinio kapitalo vartojimas kaip bendrojo likutinio pertekliaus dalis	3			
B.2n	<i>Grynasis likutinis perteklius</i>	0			

II.1.2. Pirminių pajamų išdėstymo sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
D.4	Nuosavybės pajamos	6	B.2g	<i>Bendrasis likutinis perteklius</i>	3
D.41	Palūkanos	6	B.3g	<i>Bendrosios mišriosios pajamos</i>	
D.45	Renta	0	B.2n	<i>Grynasis likutinis perteklius</i>	0
			B.3n	<i>Gynosios mišriosios pajamos</i>	
			D.4	Nuosavybės pajamos	7
			D.41	Palūkanos	7
			D.42	Bendrovių paskirstomosios pajamos	0
			D.421	Dividendai	0
			D.422	Mokėjimai iš kvazibendrovių pajamų	

Panaudojimas		Ištekliai		
		D.43	Tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijos	0
		D.44	Kitos investicijų pajamos	0
		D.441	Draudėjams priskirtinos investicijų pajamos	0
		D.442	Investicijų pajamos, mokėtinos pagal pensinius išpaigojimus / teises	
		D.443	Investicijų pajamos, priskirtinos kolektyvinio investavimo fondų akcininkams	0
		D.4431	Dividendai, priskirtini kolektyvinio investavimo fondų akcininkams	0
		D.4432	Nepaskirstytasis pelnas, priskirtinas kolektyvinio investavimo fondų akcininkams	0
		D.45	Renta	0
B.5g	<i>Bendrasis pirminių pajamų balansas</i>			4
B.5n	<i>Grynasis pirminių pajamų balansas</i>			1

II.2. Antrinio pajamų paskirstymo sąskaita

Panaudojimas		Ištekliai		
	Einamieji pervedimai			7
D.5	Einamieji pajamų, turto ir kt. mokesčiai	B.5g	<i>Bendrasis pirminių pajamų balansas</i>	4
D.51	Pajamų mokesčiai	B.5n	<i>Grynasis pirminių pajamų balansas</i>	1
D.59	Kiti einamieji mokesčiai		Einamieji pervedimai	40
D.62	Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra	D.61	Grynosios socialinės įmokos	5
D.621	Socialinės apsaugos išmokos pinigais	D.611	Faktinės darbdavių socialinės įmokos	3
D.6211	Socialinės apsaugos pensijų išmokos pinigais	D.6111	Faktinės darbdavių pensijų įmokos	2
		D.6112	Faktinės darbdavių ne pensijų įmokos	1

Panaudojimas			Ištekliai		
D.6212	Socialinės apsaugos ne pensijų išmokos pinigais		D.612	Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos	1
D.622	Kitos socialinio draudimo išmokos	5	D.6121	Sąlyginės darbdavių pensijų įmokos	1
D.6221	Kitos socialinio draudimo pensijų išmokos	3	D.6122	Sąlyginės darbdavių ne pensijų įmokos	0
D.6222	Kitos socialinio draudimo ne pensijų išmokos	2	D.613	Faktinės namų ūkių socialinės įmokos	1
D.623	Socialinė parama pinigais		D.6131	Faktinės namų ūkių pensijų įmokos	0
D.7	Kiti einamieji pervedimai	2	D.6132	Faktinės namų ūkių ne pensijų įmokos	1
D.71	Grynosios ne gyvybės draudimo įmokos	0	D.7	Kiti einamieji pervedimai	36
D.711	Grynosios ne gyvybės tiesioginio draudimo įmokos	0	D.72	Ne gyvybės draudimo išmokos	0
D.712	Grynosios ne gyvybės perdraudimo įmokos		D.721	Ne gyvybės tiesioginio draudimo išmokos	0
D.72	Ne gyvybės draudimo išmokos		D.722	Ne gyvybės perdraudimo išmokos	
D.721	Ne gyvybės tiesioginio draudimo išmokos		D.73	Einamieji pervedimai valdžios sektoriuje	
D.722	Ne gyvybės perdraudimo išmokos		D.74	Einamasis tarptautinis bendradarbiavimas	
D.73	Einamieji pervedimai valdžios sektoriuje		D.75	Įvairūs einamieji pervedimai	36
D.74	Einamasis tarptautinis bendradarbiavimas		D.751	Einamieji pervedimai namų ūkiams paslaugas teikiančioms ne pelno institucijoms	36
D.75	Įvairūs einamieji pervedimai	2	D.752	Einamieji pervedimai tarp namų ūkių	
D.751	Einamieji pervedimai namų ūkiams paslaugas teikiančioms ne pelno institucijoms	0	D.759	Kiti įvairūs einamieji pervedimai	0
D.752	Einamieji pervedimai tarp namų ūkių				
D.759	Kiti įvairūs einamieji pervedimai	2			
B.6g	Bendrosios disponuojamosios pajamos	37			
B.6n	Grynosios disponuojamosios pajamos	34			

II.3. Pajamų natūra perskirstymo sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
D.63	Socialiniai pervedimai natūra	31	B.6g	Bendrosios disponuojamosios pajamos	37
D.631	Socialiniai pervedimai natūra (ne rinkos produkcija)	31	B.6n	Grynosios disponuojamosios pajamos	34
D.632	Socialiniai pervedimai natūra (išigyta rinkos produkcija)	0			
B.7g	Bendrosios koreguotos disponuojamosios pajamos	6			
B.7n	Grynosios koreguotos disponuojamosios pajamos	3			

II.4. Pajamų panaudojimo sąskaita

II.4.1. Disponuojamųjų pajamų panaudojimo sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
P.3	Galutinio vartojimo išlaidas	32	B.6g	Bendrosios disponuojamosios pajamos	37
P.31	Individualaus vartojimo išlaidos	31	B.6n	Grynosios disponuojamosios pajamos	34
P.32	Kolektyvinio vartojimo išlaidos	1			
D.8	Koregavimas dėl pensinių įsipareigojimų / teisių pokyčių	0			
B.8g	Bendrasis taupymas	5			
B.8n	Grynasis taupymas	2			

II.4.2. Koreguotų disponuojamųjų pajamų panaudojimo sąskaita

Panaudojimas			Ištekliai		
P.4	Faktinis galutinis vartojimas	1	B.7g	Bendrosios koreguotos disponuojamosios pajamos	6
P.41	Faktinis individualus vartojimas		B.7n	Grynosios koreguotos disponuojamosios pajamos	3
P.42	Faktinis kolektyvinis vartojimas	1			
D.8	Koregavimas dėl pensinių įsipareigojimų / teisių pokyčių	0			
B.8g	Bendrasis taupymas	5			
B.8n	Grynasis taupymas	2			

III. **Kaupimo sąskaitos**III.1. *Kapitalo sąskaita*III.1.1. *Grynosios vertės pokyčių dėl taupymo ir kapitalo pervedimų sąskaita*

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
B.101	<i>Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų</i>	- 1	B.8n	<i>Grynasis taupymas</i>	2
			D.9r	Kapitalo pervedimai, gautini	0
			D.92r	Investicinės dotacijos, gautinos	0
			D.99r	Kiti kapitalo pervedimai, gautini	0
			D.9p	Kapitalo pervedimai, mokėtini	- 3
			D.91p	Kapitalo mokesčiai, mokėtini	0
			D.92p	Investicinės dotacijos, mokėtinos	
			D.99p	Kiti kapitalo pervedimai, mokėtini	- 3

III.1.2. *Nefinansinio turto įsigijimo sąskaita*

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
P.5g	Bendrojo kapitalo formavimas	5	B.101	<i>Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų</i>	- 1
P.5n	Grynojo kapitalo formavimas	2			
P.51g	Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas	5			
P.511	Ilgalaikio turto įsigijimas atėmus pardavimus / perleidimus	5			
P.5111	Naujo ilgalaikio turto įsigijimas	5			
P.5112	Esamo ilgalaikio turto įsigijimas	1			
P.5113	Esamo ilgalaikio turto pardavimas / perleidimas	- 1			
P.512	Nesukurto turto nuosavybės teisių perdavimo sąnaudos	0			
P.51c	Pagrindinio kapitalo vartojimas	- 3			
P.52	Atsargų pokytis	0			
P.53	Vertybių įsigijimas atėmus pardavimus / perleidimus	0			
NP	Nesukurto turto įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus	1			

Turto pokyčiai		Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai	
NP.1	Gamtos išteklių įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus	1	
NP.2	Sutarčių, nuomos sutarčių ir licencijų įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus	0	
NP.3	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus		
B.9	Grynasis skolinimas (+) / grynasis skolinimasis (-)	- 4	

III.2. Finansinė sąskaita

Turto pokyčiai		Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai			
		B.9	Grynasis skolinimas (+) / grynasis skolinimasis (-)	- 4	
F	Grynasis finansinio turto įsigijimas	2	F	Grynieji priiinti įsipareigojimai	6
F.2	Pinigai ir indėliai	2	F.3	Skolos vertybiniai popieriai	0
F.21	Pinigai	1	F.31	Trumpalaikiai	0
F.22	Pervedamieji indėliai	1	F.32	Ilgalaikiai	0
F.229	Kiti pervedamieji indėliai	1			
F.29	Kiti indėliai	0	F.4	Paskolos	6
			F.41	Trumpalaikės	2
F.3	Skolos vertybiniai popieriai	- 1	F.42	Ilgalaikės	4
F.31	Trumpalaikiai	0			
F.32	Ilgalaikiai	- 1	F.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0
			F.71	Išvestinės finansinės priemonės	0
F.4	Paskolos	0	F.711	Pasirinkimo sandoriai	0
F.41	Trumpalaikės	0	F.712	Išankstiniai sandoriai	0
F.42	Ilgalaikės	0	F.72	Samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0
F.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	0	F.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	0
F.51	Nuosavybės priemonės	0	F.81	Prekybos kreditai ir išankstiniai mokėjimai	0
F.511	Biržinės akcijos	0	F.89	Kitos gautinos / mokėtinos sumos, išskyrus prekybos kreditus ir išankstinius mokėjimus	0

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
F.512	Nebiržinės akcijos	0			
F.519	Kitos nuosavybės priemonės	0			
F.52	Investicinių fondų akcijos / vienetai	0			
F.521	Pinigų rinkos fondų akcijos / vienetai	0			
F.522	Ne PRF akcijos / vienetai	0			
F.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	0			
F.61	Ne gyvybės draudimo techniniai atidėjiniai	0			
F.62	Gyvybės draudimo ir anuiteto įsipareigojimai / teisės	0			
F.63	Pensiniai įsipareigojimai / teisės				
F.64	Pensijų fondų reikalavimai pensijų valdytojams				
F.65	Nepensiniai įsipareigojimai / teisės				
F.66	Standartinių garantijų atidėjiniai	0			
F.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0			
F.71	Išvestinės finansinės priemonės	0			
F.711	Pasirinkimo sandoriai	0			
F.712	Išankstiniai sandoriai	0			
F.72	Samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0			
F.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	1			
F.81	Prekybos kreditai ir išankstiniai mokėjimai				
F.89	Kitos gautinos / mokėtinos sumos, išskyrus prekybos kreditus ir išankstinius mokėjimus	1			

III.3. Kitų turto pokyčių sąskaita

III.3.1. Kitų turto apimties pokyčių sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
K.1	Ekonominis turto atsiradimas	0	K.5	Niekur kitur nepriskirti kiti apimties pokyčiai	0
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0	AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0	AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
AN.21	Gamtos ištekliai	0	AF	Finansinis turtas / įsipareigojimai	0
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	0	K.6	Klasifikavimo pokyčiai	0
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0	K.61	Sektorių klasifikavimo ir struktūros pokyčiai	0
K.2	Ekonominis nesukurto turto praradimas	0	AN.1	Sukurta nefinansinis turtas	0
K.21	Gamtos išteklių išieškojimas	0	AN.2	Nesukurta nefinansinis turtas	0
AN.21	Gamtos ištekliai	0	AF	Finansinis turtas / įsipareigojimai	0
K.22	Kitas ekonominis nesukurto turto praradimas	0	K.62	Turto ir įsipareigojimų klasifikavimo pokyčiai	0
AN.21	Gamtos ištekliai	0	AN.1	Sukurta nefinansinis turtas	0
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	0	AN.2	Nesukurta nefinansinis turtas	0
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0	AF	Finansinis turtas / įsipareigojimai	0
K.3	Katastrofų nuostoliai	0		Visi kiti apimties pokyčiai	0
AN.1	Sukurta nefinansinis turtas	0	AN.1	Sukurta nefinansinis turtas	0
AN.2	Nesukurta nefinansinis turtas	0	AN.11	Ilgalaikis turtas	0
AF	Finansinis turtas / įsipareigojimai	0	AN.12	Atsargos	0
K.4	Neatlygintinas konfiskavimas	0	AN.13	Vertybės	0
AN.1	Sukurta nefinansinis turtas	0	AN.2	Nesukurta nefinansinis turtas	0
AN.2	Nesukurta nefinansinis turtas	0	AN.21	Gamtos ištekliai	0
AF	Finansinis turtas	0	AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	0
K.5	Niekur kitur nepriskirti kiti apimties pokyčiai	0	AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0
AN.1	Sukurta nefinansinis turtas	0	AF	Finansinis turtas	0
AN.2	Nesukurta nefinansinis turtas	0	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	0
AF	Finansinis turtas / įsipareigojimai	0	AF.2	Pinigai ir indėliai	0
K.6	Klasifikavimo pokyčiai	0	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	0
K.61	Sektorių klasifikavimo ir struktūros pokyčiai	0	AF.4	Paskolos	0
AN.1	Sukurta nefinansinis turtas	0	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	0

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	0
AF	Finansinis turtas / įsipareigojimai	0	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0
K.62	Turto ir įsipareigojimų klasifikavimo pokyčiai	0	AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	0
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0			
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0			
AF	Finansinis turtas / įsipareigojimai	0			
	Visi kiti apimties pokyčiai	0			
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0			
AN.11	Ilgalaikis turtas	0			
AN.12	Atsargos	0			
AN.13	Vertybės	0			
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	0			
AN.21	Gamtos išteklių	0			
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	0			
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0			
AF	Finansinis turtas	0			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	0			
AF.2	Pinigai ir indėliai	0			
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	0			
AF.4	Paskolos	0			
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	0			
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	0			
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0			
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	0			
			B.102	Grynosios vertės pokyčiai dėl kitų turto apimties pokyčių	- 1

III.3.2. Perkainojimo sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
K.7	Nominalusis vertės padidėjimas (+) / sumažėjimas (-)		K.7	Nominalusis vertės padidėjimas (-) / sumažėjimas (+)	
AN	Nefinansinis turtas	8	AF	Įsipareigojimai	0
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	5	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	
AN.11	Ilgalaikis turtas	5	AF.2	Pinigai ir indėliai	0
AN.12	Atsargos	0	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	0
AN.13	Vertybės	0	AF.4	Paskolos	0
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	3	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	0
AN.21	Gamtos išteklių	3	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	0
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	0	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0	AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	0
AF	Finansinis turtas	2			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)				
AF.2	Pinigai ir indėliai				
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	1			
AF.4	Paskolos				
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	1			
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos				
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0			
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	0			
			B.103	Grynosios vertės pokyčiai dėl nominaliojo vertės padidėjimo / sumažėjimo	10

III.3.2.1. Neutraliojo vertės padidėjimo / sumažėjimo sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
K.71	Neutralusis vertės padidėjimas (+) / sumažėjimas (-)		K.71	Neutralusis vertės padidėjimas (-) / sumažėjimas (+)	
AN	Nefinansinis turtas	6	AF	Įsipareigojimai	3

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	5	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	
AN.11	Ilgalaikis turtas	5	AF.2	Pinigai ir indėliai	1
AN.12	Atsargos	0	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	0
AN.13	Vertybės	0	AF.4	Paskolos	1
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	1	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	0
AN.21	Gamtos ištekliai	1	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	0
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	0	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0	AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	1
AF	Finansinis turtas	3			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)				
AF.2	Pinigai ir indėliai	2			
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	1			
AF.4	Paskolos	0			
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	0			
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	0			
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0			
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	0			
			B.1031	Grynosios vertės pokyčiai dėl neutraliojo vertės padidėjimo / sumažėjimo	6

III.3.2.2. Realiojo vertės padidėjimo / sumažėjimo sąskaita

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
K.72	Realusis vertės padidėjimas (+) / sumažėjimas (-)		K.72	Realusis vertės padidėjimas (-) / sumažėjimas (+)	
AN	Nefinansinis turtas	2	AF	Įsipareigojimai	- 3
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	0	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	
AN.11	Ilgalaikis turtas	0	AF.2	Pinigai ir indėliai	- 1
AN.12	Atsargos	0	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	0

Turto pokyčiai			Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai		
AN.13	Vertybės	0	AF.4	Paskolos	- 1
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	2	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	0
AN.21	Gamtos ištekliai	2	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	0	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0	AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	- 1
AF	Finansinis turtas	- 1			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)				
AF.2	Pinigai ir indėliai	- 2			
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	0			
AF.4	Paskolos	0			
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	1			
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	0			
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0			
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	0			
			B.1032	Grynosios vertės pokyčiai dėl realiojo vertės padidėjimo / sumažėjimo	4

IV. Balansai

IV.1. Laikotarpio pradžios balansas

Turtas			Įsipareigojimai ir grynoji vertė		
AN	Nefinansinis turtas	159	AF	Įsipareigojimai	121
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	124	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	
AN.11	Ilgalaikis turtas	121	AF.2	Pinigai ir indėliai	38
AN.12	Atsargos	1	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	0
AN.13	Vertybės	2	AF.4	Paskolos	43
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	35	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	
AN.21	Gamtos ištekliai	35	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	5

Turtas			Įsipareigojimai ir grynoji vertė		
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	0	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0	AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	35
AF	Finansinis turtas	172			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)				
AF.2	Pinigai ir indėliai	110			
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	25			
AF.4	Paskolos	8			
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	22			
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	4			
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0			
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	3			
			B.90	Grynoji vertė	210

IV.2. Balanso pokyčiai

Turtas			Įsipareigojimai ir grynoji vertė		
Turto pokyčiai, iš viso			Iš viso įsipareigojimų pokyčių		
AN	Nefinansinis turtas	11	AF	Įsipareigojimai	6
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	7	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	
AN.11	Ilgalaikis turtas	7	AF.2	Pinigai ir indėliai	0
AN.12	Atsargos	0	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	0
AN.13	Vertybės	0	AF.4	Paskolos	6
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	4	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	0
AN.21	Gamtos ištekliai	4	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	0
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	0	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0	AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	0

Turtas		Įsipareigojimai ir grynoji vertė	
AF	Finansinis turtas		
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)		
AF.2	Pinigai ir indėliai		
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai		
AF.4	Paskolos		
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos		
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos		
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai		
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos		
		B.10	Grynosios vertės pokyčiai
			9
		B.101	Grynosios vertės pokyčiai dėl taupymo ir kapitalo pervedimų
			- 1
		B.102	Grynosios vertės pokyčiai dėl kitų turto apimties pokyčių
			0
		B.103	Grynosios vertės pokyčiai dėl nominaliojo vertės padidėjimo ir sumažėjimo
			10
		B.1031	Grynosios vertės pokyčiai dėl neutraliojo vertės padidėjimo ir sumažėjimo
			6
		B.1032	Grynosios vertės pokyčiai dėl realiojo vertės padidėjimo ir sumažėjimo
			4

IV. Balansai

IV.3. Laikotarpio pabaigos balansas

Turtas		Įsipareigojimai ir grynoji vertė	
AN	Nefinansinis turtas	AF	Įsipareigojimai
	170		127
AN.1	Sukurtas nefinansinis turtas	AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)
	131		
AN.11	Ilgalaikis turtas	AF.2	Pinigai ir indėliai
	128		38
AN.12	Atsargos	AF.3	Skolos vertybiniai popieriai
	1		0
AN.13	Vertybės	AF.4	Paskolos
	2		49

Turtas			Įsipareigojimai ir grynoji vertė		
AN.2	Nesukurtas nefinansinis turtas	39	AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	0
AN.21	Gamtos išteklių	39	AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	5
AN.22	Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos	0	AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0
AN.23	Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus	0	AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	35
AF	Finansinis turtas	176			
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)				
AF.2	Pinigai ir indėliai	112			
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	25			
AF.4	Paskolos	8			
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	23			
AF.6	Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	4			
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	0			
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	4			
			B.90	Grynoji vertė	219

B PRIEDAS

Lentelių apžvalga

Lentelės Nr.	Lentelių turinys	Terminas t + mėnesiai (dienos, kai nurodyta) ⁽¹⁾	Laikotarpis ⁽²⁾
1	Pagrindiniai agreguoti rodikliai (ketvirtiniai duomenys)	2	Nuo 1995 m. I ketv.
1	Pagrindiniai agreguoti rodikliai (metiniai duomenys)	2/9	Nuo 1995 m.
2	Valdžios sektoriaus pagrindiniai agreguoti rodikliai (metiniai duomenys)	3/9	Nuo 1995 m.
3	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis (metiniai duomenys)	9/21	Nuo 1995 m.
5	Namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos pagal paskirtį (metiniai duomenys)	9	Nuo 1995 m.
6	Finansinės sąskaitos pagal sektorius (sandorius) (metiniai duomenys)	9	Nuo 1995 m.
7	Finansinio turto ir įsipareigojimų balansai (metiniai duomenys)	9	Nuo 1995 m.
8	Nefinansinės sąskaitos pagal sektorius (metiniai duomenys)	9	Nuo 1995 m.
801	Nefinansinės sąskaitos pagal sektorius (ketvirtiniai duomenys)	85 dienos ⁽⁴⁾ ⁽⁵⁾ ⁽⁶⁾	Nuo 1999 m. I ketv.
9	Išsamios mokesčių ir socialinių įmokų įplaukos pagal jų rūšis ir gaunančiuosius subsektorius, įskaitant pagal nacionalinį klasifikatorių parengtą mokesčių ir socialinių įmokų sąrašą (metiniai duomenys)	9	Nuo 1995 m.
10	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis ir regionus (NUTS 2 lygis) (metiniai duomenys)	12 ⁽³⁾ /24	Nuo 2000 m.
11	Valdžios sektoriaus išlaidos pagal funkcijas (metiniai duomenys)	12	Nuo 1995 m.
12	Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis ir regionus (NUTS 3 lygis) (metiniai duomenys)	24	Nuo 2000 m.
13	Namų ūkių sąskaitos pagal regionus (NUTS 2 lygis) (metiniai duomenys)	24	Nuo 2000 m.
15	Išteklų lentelė bazinėmis kainomis, įskaitant perskaičiamą pirkėjų kainomis (metiniai duomenys)	36	Nuo 2010 m.
16	Panaudojimo lentelė pirkėjų kainomis (metiniai duomenys)	36	Nuo 2010 m.
17	Simetrinė sąnaudų ir produkcijos lentelė bazinėmis kainomis (penkerių metų duomenys)	36	Nuo 2010 m.
20	Kryžminė ilgalaikio turto klasifikacija pagal ekonominės veiklos rūšis ir turtą (metiniai duomenys)	24	Nuo 2000 m.
22	Kryžminė bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo lentelė pagal ekonominės veiklos rūšis ir turtą (metiniai duomenys)	24	Nuo 1995 m.
26	Nefinansinio turto balansai (metiniai duomenys)	24	Nuo 1995 m.
27	Valdžios sektoriaus finansinės sąskaitos (ketvirtiniai duomenys)	85 dienos ⁽⁴⁾ ⁽⁵⁾	Nuo 1999 m. I ketv.

Lentelės Nr.	Lentelių turinys	Terminas t + mėnesiai (dienos, kai nurodyta) ⁽¹⁾	Laikotarpis ⁽²⁾
28	Valdžios sektoriaus skola (Mastrichto kriterijai) (ketvirtiniai duomenys)	3	Nuo 2000 m. I ketv.
29	Socialinio draudimo sistemoje sukaupti pensiniai įsipareigojimai / teisės (kas treji metai)	24	Nuo 2012 m.

t = ataskaitinis laikotarpis (metai arba ketvirtis)

⁽¹⁾ Visais atvejais kintamieji perduodami Komisijai (Eurostatui) ne vėliau nei tą dieną, kai juos paskelbia nacionalinė valdžios institucija. Kai Komisijai (Eurostatui) jau perduoti duomenys tikslinami, tie patikslinti duomenys Komisijai (Eurostatui) perduodami ne vėliau nei tą dieną, kai juos paskelbia nacionalinė valdžios institucija.

⁽²⁾ Taikoma visai lentelei, išskyrus pažymėtus straipsnius (žr. lentelių duomenis).

⁽³⁾ Taikoma pažymėtiems straipsniams (žr. lentelių duomenis).

⁽⁴⁾ 85 dienų terminas taikomas valstybės narėms, kurių valiuta yra euro. Valstybės narėms, kurių valiuta nėra euro, duomenų perdavimo terminas yra 3 mėnesiai. Jei pažymėti kaip „nepaskelbti“ nacionaliniu lygiu, iki 85 dienų termino pabaigos perduoti atskirų valstybių narių preliminarūs duomenys neturėtų būti skelbiami Europos lygiu. Atitinkamus galutinius duomenis susijusios valstybės narės perduoda nepasibaigus 3 mėnesių terminui. Pagal sezoną koreguoti duomenys ir grandininis metodų susietų apimčių duomenys perduodami neprivalomai per 85 dienas. Valstybės narėms, įstojusioms į Ekonominę ir pinigų sąjungą po šio reglamento įsigaliojimo, taikytinas duomenų perdavimo terminas yra 85 dienos nuo valstybės narės įstojimo dienos.

⁽⁵⁾ Jei kuri nors valstybė narė perduoda visą duomenų rinkinį per 85 dienas, duomenų nereikia perduoti per 3 mėnesius.

⁽⁶⁾ Valstybės narės, kurių bendrasis vidaus produktas galiojančiomis kainomis sudaro mažiau nei 1 % viso Sąjungos BVP, pateikia tik pažymėtų straipsnių duomenis (žr. lentelės Nr. 801 duomenis).

1 lentelė. Pagrindiniai agreguoti rodikliai (ketvirtiniai ⁽¹⁾ ir metiniai duomenys)

Kodas	Kintamųjų sąrašas	Suskirstymas ⁽²⁾	Galiojančios kainos	Ankstesnių metų kainos ir grandininis metodų susietos apimtys ⁽¹⁰⁾
-------	-------------------	-----------------------------	---------------------	---

Bendroji pridėtinė vertė ir bendrasis vidaus produktas

B.1g	1. Bendroji pridėtinė vertė bazinėmis kainomis	A*10	x	x
D.21	2. a) Mokesčiai produktams ⁽³⁾		x	x
D.31	b) Subsidijos produktams ⁽³⁾		x	x
B.1*g	3. Bendrasis vidaus produktas rinkos kainomis		x	x

Bendrojo vidaus produkto išlaidų dalis

P.3	4. Visos galutinio vartojimo išlaidos		x	x
P.3	5. a) Namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos (nacionalinė sąvoka)	Trukmė ⁽⁴⁾	x	x
P.3	b) Namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos (nacionalinė sąvoka)		x	x
P.3	6. Namų ūkiams paslaugas teikiančių ne pelno institucijų galutinio vartojimo išlaidos		x	x
P.3	7. Valdžios sektoriaus galutinio vartojimo išlaidos		x	x
P.31	a) Individualaus vartojimo išlaidos		x	x
P.32	b) Kolektyvinio vartojimo išlaidos		x	x
P.4	8. Faktinis galutinis vartojimas		x	x
P.41	a) Faktinis individualus vartojimas		x	x

Kodas	Kintamųjų sąrašas	Suskirstymas ⁽²⁾	Galiojančios kainos	Ankstesnių metų kainos ir grandininio metodu susietos apimtys ⁽¹⁰⁾
P.5	9. Bendrojo kapitalo formavimas		x	x
P.51g	a) Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas	AN_F6 ⁽⁵⁾	x	x
P.52	b) Atsargų pokyčiai		x	x ⁽⁶⁾
P.53	c) Vertybių įsigijimas atėmus pardavimus / perleidimus		x	x ⁽⁶⁾
P.6	10. Prekių (FOB) ir paslaugų eksportas		x	x
P.61	a) Prekės		x	x
P.62	b) Paslaugos		x	x
	Prekių (FOB) ir paslaugų eksportas į S.21 valstybės nares, kurių valiuta yra euro, Europos Centrinį Banką ir kitas euro zonos institucijas bei įstaigas ⁽⁷⁾		x	x
	S.xx (S.21–S.21) valstybės narės, kurių valiuta nėra euro, ir Europos Sąjungos institucijos bei įstaigos (išskyrus Europos Centrinį Banką ir kitas euro zonos institucijas bei įstaigas) ⁽⁷⁾		x	x
	Prekių (FOB) ir paslaugų eksportas į S.22 šalis, kurios nėra valstybės narės, ir tarptautines organizacijas, kurios nėra Europos Sąjungos rezidentės ⁽⁷⁾		x	x
P.7	11. Prekių (FOB) ir paslaugų importas		x	x
P.71	a) Prekės		x	x
P.72	b) Paslaugos		x	x
	Prekių (FOB) ir paslaugų importas iš S.21 valstybių narių, kurių valiuta yra euro, Europos Centrinio Banko ir kitų euro zonos institucijų bei įstaigų ⁽⁷⁾		x	x
	Prekių (FOB) ir paslaugų importas iš S.xx (S.21–S.21) valstybių narių, kurių valiuta nėra euro, ir Europos Sąjungos institucijų bei įstaigų (išskyrus Europos Centrinį Banką ir kitas euro zonos institucijas bei įstaigas) ⁽⁷⁾		x	x
	Prekių (FOB) ir paslaugų importas iš S.22 šalių, kurios nėra valstybės narės, ir tarptautinių organizacijų, kurios nėra Europos Sąjungos rezidentės ⁽⁷⁾		x	x
B.11	12. Prekių ir paslaugų išorės balansas		x	x ⁽⁶⁾
Bendrasis likutinis perteklius ir bendrosios mišriosios pajamos, gamybos ir importo mokesčiai, subsidijos				
B.2g+B.3g	13. Bendrasis likutinis perteklius ir bendrosios mišriosios pajamos		x	
D.2	14. Gamybos ir importo mokesčiai		x	
D.3	15. Subsidijos		x	

Kodas	Kintamųjų sąrašas	Suskirstymas ⁽²⁾	Galiojančios kainos	Ankstesnių metų kainos ir grandininio metodu susietos apimtys ⁽¹⁰⁾
Gyventojai, užimtumas, atlygis darbuotojams				
	16. Gyventojų ir užimtumo duomenys			
POP	a) Iš viso gyventojų (tūkstančiais asmenų)			
EMP	b) Užimtumas gamybos vienetuose rezidentuose (tūkstančiais dirbančiųjų, tūkstančiais dirbtų valandų ir tūkstančiais darbo vietų ⁽⁸⁾) ir rezidentų užimtumas (tūkstančiais asmenų)	A*10 ⁽⁹⁾		
ESE	c) Savarankiškai dirbantys asmenys	A*10 ⁽⁹⁾		
EEM	d) Samdomieji darbuotojai	A*10 ⁽⁹⁾		
D.1	17. Atlygis darbuotojams, dirbantiems gamybos vienetuose rezidentuose, ir atlygis darbuotojams rezidentams	A*10	x	
D.11	a) Darbo užmokestis	A*10	x	
D.12	b) Darbdavių socialinės įmokos	A*10	x	

⁽¹⁾ Ketvirtiniai duomenys turi būti teikiami nekoreguoti pagal sezoną, taip pat koreguoti pagal sezoną (atitinkamais atvejais įskaitant kalendorinį koregavimą). Pagal sezoną koreguotų ketvirtinių duomenų ankstesnių metų kainomis teikti nereikia. Ketvirtinių duomenų, kuriuose padaryti tik kalendoriniai koregavimai, teikti neprivaloma.

⁽²⁾ Jei neskirstoma, duomenys yra visos ekonomikos.

⁽³⁾ Pagal mokesčius ir subsidijas suskirstytų ketvirtinių sąskaitų duomenų teikti neprivaloma.

⁽⁴⁾ Suskirstymas pagal vartojimo trukmę (metinės sąskaitos): ilgalaikio vartojimo prekės, pusiau ilgalaikio vartojimo prekės, neilgalaikio vartojimo prekės, paslaugos.

Suskirstymas pagal vartojimo trukmę (ketvirtinės sąskaitos): ilgalaikio vartojimo prekės ir kt.

⁽⁵⁾ AN_F6: Ilgalaikio turto skirstymas

AN.111 Būstas

AN.112 Kiti pastatai ir statiniai

AN.113 + AN.114 Mašinos ir įrenginiai + ginklų sistemos

— AN.1131 Transporto įranga

— AN.1132 IRT įranga ^(*)

— AN.1139 + AN.114 Kitos mašinos ir įrenginiai + ginklų sistemos ^(*)

AN.115 Auginami biologiniai išteklių

AN.117 Intelektinės nuosavybės produktai

^(*) Teikti neprivaloma.

⁽⁶⁾ Tik ankstesnių metų kainomis.

⁽⁷⁾ Importas ir eksportas skirstomi taip:

a) S.21 valstybės narės, kurių valiuta yra euro, Europos Centrinis Bankas ir kitos euro zonos institucijos bei įstaigos;

b) S.xx (S.21–S.2I) valstybės narės, kurių valiuta nėra euro, ir Europos Sąjungos institucijos bei įstaigos (išskyrus Europos Centrinį Banką ir kitas euro zonos institucijas bei įstaigas);

c) S.22 šalys, kurios nėra ES valstybės narės, ir tarptautinės organizacijos, kurios nėra Europos Sąjungos rezidentės, atsižvelgiant į tai, kad:

— EPS ir ES suskirstymai turėtų atspindėti faktinę sudėtį (kintančią sudėtį) kiekvieno ataskaitinio laikotarpio pabaigoje;

— 2012 m. ir vėlesnių metų ataskaitinių laikotarpių duomenys galiojančiomis kainomis, duomenys ankstesnių metų kainomis ir grandininio metodu susietų apimčių duomenys turėtų būti teikiami privalomai;

— 2008–2011 m. ataskaitinių laikotarpių duomenys galiojančiomis kainomis turėtų būti teikiami privalomai, o duomenys ankstesnių metų kainomis ir grandininio metodu susietų apimčių duomenys – neprivalomai;

— 1999–2007 m. ataskaitinių laikotarpių duomenys galiojančiomis kainomis turėtų būti teikiami neprivalomai.

⁽⁸⁾ Teikti neprivaloma.

⁽⁹⁾ A*10 tik teikiant viso užimtumo, savarankiškai dirbančių asmenų ir gamybos vienetų rezidentų samdomųjų darbuotojų duomenis.

⁽¹⁰⁾ 1995 ataskaitinių metų metiniai ir ketvirtiniai duomenys ankstesnių metų kainomis neteikiami.

2 lentelė. Valdžios sektoriaus pagrindiniai agreguoti rodikliai

Kodas	Sandoris	Sektoriai ir subsektoriai ^(*) ⁽¹⁾ ⁽²⁾
P.1	Produkcija	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.11+P.12	— Rinkos produkcija ir produkcija savo galutiniam naudojimui	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314

Kodas	Sandoris	Sektoriai ir subsektoriai (*) (1) (2)
P.13	— Ne rinkos produkcija	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.131	Mokėjimai už ne rinkos produkciją	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.132	Kita ne rinkos produkcija	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.11+P.12+P.131	Rinkos produkcija, produkcija savo galutiniam naudojimui ir mokėjimai už ne rinkos produkciją	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.2	Tarpinis vartojimas	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
B.1g	Bendroji pridėtinė vertė	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.51c	Pagrindinio kapitalo vartojimas	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
B.1n	Grynoji pridėtinė vertė	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.1p	Atlygis darbuotojams, mokėtinas	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.29p	Kiti gamybos mokesčiai, mokėtini	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.39r	Kitos subsidijos gamybai, gautinos	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
B.2n	Grynasis likutinis perteklius	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.2r	Gamybos ir importo mokesčiai, gautini	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.21r	Mokesčiai produktams, gautini	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.211r	PVM, gautinas	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.29r	Kiti gamybos mokesčiai, gautini	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.4r	Nuosavybės pajamos, gautinos (1)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.41r	Palūkanos, gautinos (1)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.42r+D.43r+D.44r+D.45r	Kitos nuosavybės pajamos, gautinos (1)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.3p	Subsidijos, mokėtinos	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.31p	Subsidijos produktams, mokėtinos	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314

Kodas	Sandoris	Sektoriai ir subsektoriai (*) (1) (2)
D.39p	Kitos subsidijos gamybai, mokėtinos	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.4p	Nuosavybės pajamos, mokėtinos (1)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.4p_S.1311	iš jų: mokėtinos centrinės valdžios subsektoriui (S.1311) (1) (4)	S.1312, S.1313, S.1314
D.4p_S.1312	iš jų: mokėtinos krašto (regiono) valdžios subsektoriui (S.1312) (1) (4)	S.1311, S.1313, S.1314
D.4p_S.1313	iš jų: mokėtinos vietos valdžios subsektoriui (S.1313) (1) (4)	S.1311, S.1312, S.1314
D.4p_S.1314	iš jų: mokėtinos socialinės apsaugos fondų subsektoriui (S.1314) (1) (4)	S.1311, S.1312, S.1313
D. 41 p	— Palūkanos, mokėtinos (1)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.42p+D.43p+D.44p+D.45p	— Kitos nuosavybės pajamos, mokėtinos (1)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
B.5n	Grynasis pirminių pajamų balansas	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.5r	Einamieji pajamų, turto ir kt. mokesčiai, gautini	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.61r	Grynosios socialinės įmokos, gautinos	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.611r	— iš jų: faktinės darbdavių socialinės įmokos	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.613r	— iš jų: faktinės namų ūkių socialinės įmokos	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.7r	Kiti einamieji pervedimai, gautini (1)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.5p	Einamieji pajamų, turto ir kt. mokesčiai, mokėtini	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.62p	Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra, mokėtinos	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.632p	Socialiniai pervedimai natūra (išgyta rinkos produkcija), mokėtini	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.62p+D.632p	Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra, ir socialiniai pervedimai natūra (išgyta rinkos produkcija), mokėtini	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.7p	Kiti einamieji pervedimai, mokėtini (1)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.7p_S.1311	iš jų: mokėtini centrinės valdžios subsektoriui (S.1311) (1) (4)	S.1312, S.1313, S.1314
D.7p_S.1312	iš jų: mokėtinos krašto (regiono) valdžios subsektoriui (S.1312) (1) (4)	S.1311, S.1313, S.1314

Kodas	Sandoris	Sektoriai ir subsektoriai (*) (1) (2)
D.7p_S.1313	iš jų: mokėtinos vietos valdžios subsektoriui (S.1313) (1) (4)	S.1311, S.1312, S.1314
D.7p_S.1314	iš jų: mokėtinos socialinės apsaugos fondų subsektoriui (S.1314) (1) (4)	S.1311, S.1312, S.1313
B.6n	Grynosios disponuojamosios pajamos	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.3	Galutinio vartojimo išlaidos	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.31	— Individualaus vartojimo išlaidos	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.32	— Kolektyvinio vartojimo išlaidos	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.8	Koregavimas dėl pensinių išpareigojimų / teisių pokyčio	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
B.8g	Bendrasis taupymas	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
B.8n	Grynasis taupymas	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.9r	Kapitalo pervedimai, gautini (1)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.91r	— Kapitalo mokesčiai, gautini (1)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.92r+D.99r	— Kiti kapitalo pervedimai ir investicinės dotacijos, gautini (1) (2)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.9p	Kapitalo pervedimai, mokėtini (1) (2)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.9p_S.1311	iš jų: mokėtini centrinės valdžios subsektoriui (S.1311) (1) (2) (4)	S.1312, S.1313, S.1314
D.9p_S.1312	iš jų: mokėtini krašto (regiono) valdžios subsektoriui (S.1312) (1) (2) (4)	S.1311, S.1313, S.1314
D.9p_S.1313	iš jų: mokėtini vietos valdžios subsektoriui (S.1313) (1) (2) (4)	S.1311, S.1312, S.1314
D.9p_S.1314	iš jų: mokėtini socialinės apsaugos fondų subsektoriui (S.1314) (1) (2) (4)	S.1311, S.1312, S.1313
D.92p	— Investicinės dotacijos, mokėtinos	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.5	Bendrojo kapitalo formavimas	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.51g	— Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.52+P.53	— Atsargų pokyčiai ir vertybių įsigijimas atėmus pardavimus / perleidimus	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
NP	Nesukurto nefinansinio turto įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314

Kodas	Sandoris	Sektoriai ir subsektoriai (*) (1) (2)
OP5ANP	Bendrojo kapitalo formavimas ir nesukurto nefinansinio turto įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
B.9	Grynasis skolinimas (+) / grynasis skolinimasis (-)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
TE	Iš viso išlaidų	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
TR	Iš viso pajamų	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.995	Valdžios sektoriaus kapitalo pervedimai atitinkamiems sektoriams, atitinkantys mokesčius ir socialines įmokas, kurie buvo apskaičiuoti, bet greičiausiai nebus surinkti (1) (2) (3)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
PTC	Iš viso mokėtinų mokesčių kreditų (5) (6) (7)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
TC	— iš jų: mokėtini mokesčių kreditai, viršijantys mokestinę prievolę (5) (6) (7)	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314

(*) Sektoriai ir subsektoriai:

S.13 Valdžios sektoriaus suskirstymas į subsektorius:

- S.13 Valdžios sektorius
- S.1311 Centrinė valdžia
- S.1312 Krašto (regiono) valdžia
- S.1313 Vietos valdžia
- S.1314 Socialinės apsaugos fondai.

(1) Teikiant subsektoriaus duomenis konsoliduojami ne visų subsektorių duomenys kartu, o kiekvieno subsektoriaus duomenys atskirai. S.13 sektoriaus duomenys – tai subsektorių duomenų suma, išskyrus D.4, D.7 ir D.9 straipsnius (ir jų postraipsnius), nes jų atveju turėtų būti teikiami konsoliduoti visų subsektorių duomenys kartu (su atitiktine informacija).

(2) D.995 atimama iš D99r. D.995 sumos į D9p neįtraukiamos.

(3) Pagal gaunančiuosius subsektorius suskirstytų duomenų teikti neprivaloma.

(4) Jeigu tarp subsektorių yra didelių mokėjimų, susijusių su kitais straipsniais nei D.4, D.7 arba D.9 ir postraipsniais, nurodykite šiuos mokėjimus paaiškinimuose.

(5) Mokesčių kreditas – tai mokesčių lengvata, kurios suma tiesiogiai atimama iš ja besinaudojančio namų ūkio ar bendrovės mokestinės prievolės sumos (mokėtinos). Mokėtinas mokesčių kreditas – tai mokesčių kredito suma, kuria viršijama mokestinės prievolės suma (mokėtina) ir kuri sumokama gavėjui. Visa mokėtinų mokesčių kreditų suma turėtų būti priskiriama valdžios sektoriaus išlaidoms („Iš viso mokėtinų mokesčių kreditų“, PTC), nurodant „pervestąją dalį“ (TC), kuri yra mokėtina mokesčių kreditų suma, kuria viršijama mokestinės prievolės suma ir kuri sumokama mokesčių mokėtojui.

(6) Subsektorių duomenų perduoti neprivaloma.

(7) Ankstesnių nei 2012 ataskaitinių metų duomenų perduoti neprivaloma. 2012 ataskaitinių metų ir vėlesnių metų duomenis perduoti privaloma.

3 lentelė. Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis

Kodas	Kintamųjų sąrašas	Suskirstymas (1) (3)	Galiojančios kainos	Ankstesnių metų kainos ir grandininis metodų susietos apimtys (2)
Produkcija				
P.1	1. Produkcija bazinėmis kainomis pagal ekonominės veiklos rūšis	A*21/A*64	x	
P.2	2. Tarpinis vartojimas pirkėjų kainomis pagal ekonominės veiklos rūšis	A*21/A*64	x	
B.1g	3. Bendroji pridėtinė vertė bazinėmis kainomis pagal ekonominės veiklos rūšis	A*21/A*64	x	x
P.51c	4. Pagrindinio kapitalo vartojimas pagal ekonominės veiklos rūšis	A*21/ A*64	x	x
B.2n+B.3n	5. Grynasis likutinis perteklius ir grynosios mišriosios pajamos	A*21/ A*64	x	
D.29-D.39	6. Kiti gamybos mokesčiai atėmus kitas subsidijas gamybai	A*21/ A*64	x	

Kodas	Kintamųjų sąrašas	Suskirstymas ⁽¹⁾ ⁽²⁾	Galiojančios kainos	Ankstesnių metų kainos ir grandininis metodų susietos apimtys ⁽²⁾
Kapitalo formavimas				
P.5	7. Bendrojo kapitalo formavimas		x	x
P.51g	a) Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas pagal ekonominės veiklos rūšis	A*10 (A*21 ⁽⁵⁾)/A*10 (A*64 ⁽⁵⁾)	x	x
	Suskirstymas pagal ilgalaikį turtą AN_F6	A*10 (A*21 ⁽⁵⁾)/ A*10 (A*64 ⁽⁵⁾)	x	x
P.52	b) Atsargų pokyčiai pagal ekonominės veiklos rūšis	A*10 (A*21 ⁽⁵⁾)/ A*10 (A*64 ⁽⁵⁾)	x	x ⁽⁶⁾
P.53	c) Vertybių įsigijimas atėmus pardavimus / perleidimus		x	x ⁽⁶⁾
Užimtumas ir atlygis darbuotojams				
EMP	8. Užimtumas pagal ekonominės veiklos rūšis (tūkstančiais asmenų, tūkstančiais dirbtų valandų ⁽⁴⁾ ir tūkstančiais darbo vietų ⁽⁵⁾)	A*21/ A*64		
ESE	a) savarankiškai dirbantys asmenys pagal ekonominės veiklos rūšis (tūkstančiais asmenų, tūkstančiais dirbtų valandų ⁽⁴⁾ ir tūkstančiais darbo vietų ⁽⁵⁾)	A*21/ A*64		
EEM	b) samdomieji darbuotojai pagal ekonominės veiklos rūšis (tūkstančiais asmenų, tūkstančiais dirbtų valandų ⁽⁴⁾ ir tūkstančiais darbo vietų ⁽⁵⁾)	A*21/ A*64		
D.1	9. Atlygis darbuotojams pagal ekonominės veiklos rūšis	A*21/ A*64	x	
D.11	a) Darbo užmokestis pagal ekonominės veiklos rūšis	A*21/ A*64	x	

AN_F6: Ilgalaikio turto suskirstymas:

AN.111 Būstas

AN.112 Kiti pastatai ir statiniai

AN.113+AN.114 Mašinos ir įrenginiai + ginklų sistemos

— AN.1131 Transporto įranga

— AN.1132 IRT įranga ^(*), ^(**)

— AN.1139+AN.114 Kitos mašinos ir įrenginiai + ginklų sistemos ^(*), ^(**)

AN.115 Auginami biologiniai išteklių

AN.117 Intelektinės nuosavybės produktai ^(**)

^(*) Teikti neprivaloma.

^(**) Tik visos ekonomikos duomenys.

⁽¹⁾ Suskirstymas pagal ekonominės veiklos rūšis pagal NACE klasifikatorių. Pirmasis paminėtas suskirstymo lygis taikomas perdavimui t+9 mėnesiai. Antrasis paminėtas suskirstymo lygis taikomas perdavimui t+21 mėnuo. Jei neskirstoma, duomenys yra visos ekonomikos.

⁽²⁾ 1995 ataskaitinių metų duomenys ankstesnių metų kainomis neteikiami.

⁽³⁾ Dėl A*64 suskirstymo lygio: teikiant 44 straipsnio „Nekilnojamojo turto operacijos“ postraipsnio „sąlyginiai savininkų užimtų būstų mokesčiai“ duomenis, privaloma perduoti tik kintamųjų P.1, P.2 ir B.1g duomenis.

⁽⁴⁾ Duomenų apie dirbtas valandas (NACE A*64 lygis) teikti neprivaloma.

⁽⁵⁾ Teikti neprivaloma.

⁽⁶⁾ Tik ankstesnių metų kainomis.

5 lentelė. Namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos

Kodas	Kintamųjų sąrašas	Suskirstymas	Galiojančios kainos	Ankstesnių metų kainos ir grandininis metodu susietos apimtys ⁽²⁾
P.3	1. Namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos pagal paskirtį	COICOP grupės ⁽¹⁾	x	x
P.3	2. Rezidentų ir nerezidentų namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos ekonominėje teritorijoje		x	x
P.33	3. Rezidentų namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos likusio pasaulio sektoriuje		x	x
P.34	4. Nerezidentų namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos ekonominėje teritorijoje		x	x
P.3	5. Rezidentų namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos ekonominėje teritorijoje ir užsienyje		x	x

⁽¹⁾ COICOP grupių 12.2 „Prostitucija“ ir 12.7 „Niekur kitur nepriskirtos kitos paslaugos“ duomenys teikiami susumuoti.

⁽²⁾ 1995 ataskaitinių metų duomenys ankstesnių metų kainomis neteikiami.

6 lentelė. Finansinės sąskaitos pagal sektorius

(sandoriai, kiti apimtys pokyčiai ir perkainojimo sąskaitos – konsoliduotos ir nekonsoliduotos – ir atitiktinė informacija ^(*))

		Visa ekonomika	Ne finansų bendrovės, įskaitant subsektorius ⁽¹⁾	Finansų bendrovės, įskaitant subsektorius ⁽²⁾	Valdžios sektorius, įskaitant subsektorius ⁽³⁾	Namų ūkiai ir namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos ⁽⁴⁾	Likusio pasaulio sektorius, įskaitant subsektorius ⁽⁵⁾
Sandoriai / kiti apimtys pokyčiai ^(**) / finansinių priemonių perkainojimas ^(**)	ESA	S.1	S.11	S.12	S.13	S.14+S.15	S.2
Finansinis turtas	F.A	x	x	x	x	x	x
Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	F.1	x	x	x	x	x	x
Piniginis auksas	F.11	x	x	x	x	x	x
SST	F.12	x	x	x	x	x	x
Pinigai ir indėliai	F.2	x	x	x	x	x	x
Pinigai	F.21	x	x	x	x	x	x
Pervedamieji indėliai	F.22	x	x	x	x	x	x
Kiti indėliai	F.29	x	x	x	x	x	x
Skolos vertybiniai popieriai	F.3	x	x	x	x	x	x
Trumpalaikiai	F.31	x	x	x	x	x	x
Ilgalaikiai	F.32	x	x	x	x	x	x

		Visa ekonoma mika	Ne finansų bendrovės, įskaitant subsektorius (1)	Finansų bendrovės, įskaitant subsektorius (2)	Valdžios sektorius, įskaitant subsektorius (3)	Namų ūkiai ir namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos (4)	Likusio pasaulio sektorius, įskaitant subsektorius (5)
Sandoriai / kiti apimties pokyčiai (**)/ finansinių priemonių perkainojimas (**)	ESA	S.1	S.11	S.12	S.13	S.14+S.15	S.2
Paskolos	F.4	x	x	x	x	x	x
Trumpalaikės	F.41	x	x	x	x	x	x
Ilgalaikės	F.42	x	x	x	x	x	x
Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos / vienetai	F.5	x	x	x	x	x	x
Nuosavybės priemonės	F.51	x	x	x	x	x	x
Biržinės akcijos	F.511	x	x	x	x	x	x
Nebiržinės akcijos	F.512	x	x	x	x	x	x
Kitos nuosavybės priemonės	F.519	x	x	x	x	x	x
Investicinių fondų akcijos / vienetai	F.52	x	x	x	x	x	x
Pinigių rinkos fondų akcijos / vienetai (PRF) (6)	F.521	x	x	x	x	x	x
Ne PRF investicinių fondų akcijos / vienetai (6)	F.522	x	x	x	x	x	x
Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	F.6	x	x	x	x	x	x
Ne gyvybės draudimo techniniai atidėjiniai	F.61	x	x	x	x	x	x
Gyvybės draudimo ir anuiteto įsipareigojimai / teisės	F.62	x	x	x	x	x	x
Pensiniai įsipareigojimai / teisės, pensijų fondų reikalavimai pensijų valdytojams ir nepensiniai įsipareigojimai / teisės	F.63+ F.64+ F.65	x	x	x	x	x	x
Pensiniai įsipareigojimai / teisės (6)	F.63	x	x	x	x	x	x
Pensijų fondų reikalavimai pensijų valdytojams (6)	F.64	x	x	x	x	x	x
Nepensiniai įsipareigojimai / teisės (6)	F.65	x	x	x	x	x	x
Standartinių garantijų atidėjiniai	F.66	x	x	x	x	x	x
Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	F.7	x	x	x	x	x	x

		Visa ekonoma mika	Ne finansų bendrovės, įskaitant subsektorius (1)	Finansų bendrovės, įskaitant subsektorius (2)	Valdžios sektorius, įskaitant subsektorius (3)	Namų ūkiai ir namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos (4)	Likusio pasaulio sektorius, įskaitant subsektorius (5)
Sandoriai / kiti apimtys pokyčiai (**)/ finansinių priemonių perkainojimas (**)	ESA	S.1	S.11	S.12	S.13	S.14+S.15	S.2
Išvestinės finansinės priemonės (6)	F.71	x	x	x	x	x	x
Samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai (6)	F.72	x	x	x	x	x	x
Kitos gautinos sumos	F.8	x	x	x	x	x	x
Prekybos kreditai ir išankstiniai mokėjimai	F.81	x	x	x	x	x	x
Kitos gautinos sumos, išskyrus prekybos kreditus ir išankstinius mokėjimus	F.89	x	x	x	x	x	x
Įsipareigojimai	F.L	x	x	x	x	x	x
Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	F.1	x	x	x	x	x	x
Piniginis auksas	F.11	x	x	x	x	x	x
SST	F.12	x	x	x	x	x	x
Pinigai ir indėliai	F.2	x	x	x	x	x	x
Pinigai	F.21	x	x	x	x	x	x
Pervedamieji indėliai	F.22	x	x	x	x	x	x
Kiti indėliai	F.29	x	x	x	x	x	x
Skolos vertybiniai popieriai	F.3	x	x	x	x	x	x
Trumpalaikiai	F.31	x	x	x	x	x	x
Ilgalaikiai	F.32	x	x	x	x	x	x
Paskolos	F.4	x	x	x	x	x	x
Trumpalaikės	F.41	x	x	x	x	x	x
Ilgalaikės	F.42	x	x	x	x	x	x
Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos / vienetai	F.5	x	x	x	x	x	x
Nuosavybės priemonės	F.51	x	x	x	x	x	x
Biržinės akcijos	F.511	x	x	x	x	x	x
Nebiržinės akcijos	F.512	x	x	x	x	x	x
Kitos nuosavybės priemonės	F.519	x	x	x	x	x	x
Investicinių fondų akcijos / vienetai	F.52	x	x	x	x	x	x

		Visa ekonoma mika	Ne finansų bendrovės, įskaitant subsektorius ⁽¹⁾	Finansų bendrovės, įskaitant subsektorius ⁽²⁾	Valdžios sektorius, įskaitant subsektorius ⁽³⁾	Namų ūkiai ir namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos ⁽⁴⁾	Likusio pasaulio sektorius, įskaitant subsektorius ⁽⁵⁾
Sandoriai / kiti apimties pokyčiai (**)/ finansinių priemonių perkainojimas (**)	ESA	S.1	S.11	S.12	S.13	S.14+S.15	S.2
Pinigų rinkos fondų akcijos / vienetai (PRF) ⁽⁶⁾	F.521	x	x	x	x	x	x
Ne PRF investicinių fondų akcijos / vienetai ⁽⁶⁾	F.522	x	x	x	x	x	x
Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	F.6	x	x	x	x	x	x
Ne gyvybės draudimo techniniai atidėjiniai	F.61	x	x	x	x	x	x
Gyvybės draudimo ir anuiteto išpareigojimai / teisės	F.62	x	x	x	x	x	x
Pensiniai išpareigojimai / teisės, pensijų fondų reikalavimai pensijų valdytojams ir nepensiniai išpareigojimai / teisės	F.63+ F.64+ F.65	x	x	x	x	x	x
Pensiniai išpareigojimai / teisės ⁽⁶⁾	F.63	x	x	x	x	x	x
Pensijų fondų reikalavimai pensijų valdytojams ⁽⁶⁾	F.64	x	x	x	x	x	x
Nepensiniai išpareigojimai / teisės ⁽⁶⁾	F.65	x	x	x	x	x	x
Standartinių garantijų atidėjiniai	F.66	x	x	x	x	x	x
Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	F.7	x	x	x	x	x	x
Išvestinės finansinės priemonės ⁽⁶⁾	F.71	x	x	x	x	x	x
Samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai ⁽⁶⁾	F.72	x	x	x	x	x	x
Kitos mokėtinos sumos	F.8	x	x	x	x	x	x
Prekybos kreditai ir išankstiniai mokėjimai	F.81	x	x	x	x	x	x
Kitos mokėtinos sumos, išskyrus prekybos kreditus ir išankstinius mokėjimus	F.89	x	x	x	x	x	x
Grynasis finansinio turto įsigijimas ⁽⁷⁾	F.A	x	x	x	x	x	x

		Visa ekonoma mika	Ne finansų bendrovės, įskaitant subsektorius ⁽¹⁾	Finansų bendrovės, įskaitant subsektorius ⁽²⁾	Valdžios sektorius, įskaitant subsektorius ⁽³⁾	Namų ūkiai ir namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institu cijos ⁽⁴⁾	Likusio pasaulio sektorius, įskaitant subsektorius ⁽⁵⁾
Sandoriai / kiti apimties pokyčiai^(**) / finansinių priemonių perkainojimas^(**)	ESA	S.1	S.11	S.12	S.13	S.14+S.15	S.2
Grynieji prisiimti įsipareigojimai ⁽⁷⁾	F.L	x	x	x	x	x	x
Grynieji finansiniai sandoriai ⁽⁷⁾		x	x	x	x	x	x

(*) Nekonsoliduota atitiktinė informacija teikiama neprivalomai ir apsiribojant tik šių atitiktinių sektorių duomenimis:

- S.11 Ne finansų bendrovės
- S.12 Finansų bendrovės
- S.13 Valdžios sektorius
- S.14 + S.15 Namų ūkiai ir namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos
- S.2 Likusio pasaulio sektorius.

(**) Privaloma pateikti 2012 ataskaitinių ir vėlesnių metų nekonsoliduotus kitus apimties pokyčius ir perkainojimo sąskaitas, kurių duomenys suskirstomi tik pagal šiuos sektorius ir priemones:

- S.11 Ne finansų bendrovės
- S.12 Finansų bendrovės
- S.13 Valdžios sektorius.
- S.14 + S.15 Namų ūkiai ir namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos.
- S.2 Likusio pasaulio sektorius.
- F.1 Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)
- F.2 Pinigai ir indėliai
- F.3 Skolos vertybiniai popieriai
- F.4 Paskolos
- F.5 Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos / vienetai
- F.6 Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos
- F.7 Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai
- F.8 Kitos gautinos / mokėtinos sumos

Konsoliduoti kiti apimties pokyčiai ir perkainojimo sąskaitos teikiami neprivalomai.

(1) Ne finansų bendrovės:

- S.11 Ne finansų bendrovės – iš viso
- S.11001 Visos viešosios ne finansų bendrovės (teikti neprivaloma).

(2) Finansų bendrovės:

- S.12 Finansų bendrovės – iš viso
- S.121+S.122+S.123 Pinigų finansų įstaigos
- S.121 Centrinis bankas
- S.122+S.123 Indėlių bendrovės, išskyrus centrinių banką, ir pinigų rinkos fondai (susiskirstymo teikti neprivaloma)
- S.124 Ne PRF investiciniai fondai
- S.125+S.126+S.127 Kiti finansiniai tarpininkai, išskyrus draudimo bendroves ir pensijų fondus, finansinės pagalbinės įmonės ir priklausomos finansų įstaigos ir pinigų skoliniojai (susiskirstymo teikti neprivaloma)
- S.128+S.129 Draudimo bendrovės ir pensijų fondai (susiskirstymo teikti neprivaloma)
- S.12001 Visos viešosios finansų bendrovės (teikti neprivaloma).

(3) Valdžios sektoriaus suskirstymas į subsektorius:

- S.13 Valdžios sektorius – iš viso
- S.1311 Centrinė valdžia
- S.1312 Krašto (regiono) valdžia
- S.1313 Vietos valdžia
- S.1314 Socialinės apsaugos fondai.

(4) Namų ūkiai ir namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos (už ankstesnius nei 2012 metus suskirstymo teikti neprivaloma):

- S.14+S.15 Namų ūkiai ir namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos – iš viso
- S.14 Namų ūkiai
- S.15 Namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos

(5) Likusio pasaulio sektorius:

- S.2 Likusio pasaulio sektorius – iš viso (susiskirstymo teikti neprivaloma)
- S.21 Europos Sąjungos valstybės narės ir institucijos bei įstaigos
- S.21 valstybės narės, kurių valiuta yra euro, Europos Centrinis Bankas ir kitos euro zonos institucijos bei įstaigos
- S.22 šalys, kurios nėra valstybės narės, ir tarptautinės organizacijos, kurios nėra Europos Sąjungos rezidentės, atsižvelgiant į tai, kad:
 - EPS ir ES suskirstymai turėtų atspindėti faktinę sudėtį (kintančią sudėtį) kiekvieno ataskaitinio laikotarpio pabaigoje;
 - neprivalomų duomenų nereikėtų teikti už ataskaitinius laikotarpius iki 1999 m.

(6) Teikti neprivaloma.

(7) Tik dėl „finansinių priemonių sandorių“, tačiau nereikšminga „apimties pokyčių“, „finansinių priemonių perkainojimo“ ir atitiktinės sektorių informacijos atveju.

7 lentelė. Finansinio turto ir įsipareigojimų balansai (finansinių priemonių likučiai – konsoliduoti ir nekonsoliduoti – ir atitiktinė informacija (*))

		Visa ekonomika	Ne finansų bendrovės, įskaitant subsektorius ⁽¹⁾	Finansų bendrovės, įskaitant subsektorius ⁽²⁾	Valdžios sektorius, įskaitant subsektorius ⁽³⁾	Namų ūkiai ir namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos ⁽⁴⁾	Likusio pasaulio sektorius, įskaitant subsektorius ⁽⁵⁾
Finansinio turto ir įsipareigojimų likučiai	ESA	S.1	S.11	S.12	S.13	S.14+S.15	S.2
Finansinis turtas	AF.A	x	x	x	x	x	x
Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	AF.1	x	x	x	x	x	x
Piniginis auksas	AF.11	x	x	x	x	x	x
SST	AF.12	x	x	x	x	x	x
Pinigai ir indėliai	AF.2	x	x	x	x	x	x
Pinigai	AF.21	x	x	x	x	x	x
Pervedamieji indėliai	AF.22	x	x	x	x	x	x
Kiti indėliai	AF.29	x	x	x	x	x	x
Skolos vertybiniai popieriai	AF.3	x	x	x	x	x	x
Trumpalaikiai	AF.31	x	x	x	x	x	x
Ilgalaikiai	AF.32	x	x	x	x	x	x
Paskolos	AF.4	x	x	x	x	x	x
Trumpalaikės	AF.41	x	x	x	x	x	x
Ilgalaikės	AF.42	x	x	x	x	x	x
Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos / vienetai	AF.5	x	x	x	x	x	x
Nuosavybės priemonės	AF.51	x	x	x	x	x	x
Biržinės akcijos	AF.511	x	x	x	x	x	x
Nebiržinės akcijos	AF.512	x	x	x	x	x	x
Kitos nuosavybės priemonės	AF.519	x	x	x	x	x	x
Investicinių fondų akcijos / vienetai	AF.52	x	x	x	x	x	x
Pinigų rinkos fondų akcijos / vienetai (PRF) ⁽⁶⁾	AF.521	x	x	x	x	x	x
Ne PRF investicinių fondų akcijos / vienetai ⁽⁶⁾	AF.522	x	x	x	x	x	x
Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	AF.6	x	x	x	x	x	x
Ne gyvybės draudimo techniniai atidėjiniai	AF.61	x	x	x	x	x	x
Gyvybės draudimo ir anuiteto įsipareigojimai / teisės	AF.62	x	x	x	x	x	x

		Visa ekonoma mika	Ne finansų bendrovės, įskaitant subsektorius ⁽¹⁾	Finansų bendrovės, įskaitant subsektorius ⁽²⁾	Valdžios sektorius, įskaitant subsektorius ⁽³⁾	Namų ūkiai ir namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institu- cijos ⁽⁴⁾	Likusio pasaulio sektorius, įskaitant subsektorius ⁽⁵⁾
Finansinio turto ir įsipareigojimų likučiai	ESA	S.1	S.11	S.12	S.13	S.14+S.15	S.2
Pensiniai įsipareigojimai / teisės, pensijų fondų reikalavimai pensijų valdytojams ir nepensiniai įsipareigojimai / teisės	AF.63+ AF.64+ AF.65	x	x	x	x	x	x
Pensiniai įsipareigojimai / teisės ⁽⁶⁾	AF.63	x	x	x	x	x	x
Pensijų fondų reikalavimai pensijų valdytojams ⁽⁶⁾	AF.64	x	x	x	x	x	x
Nepensiniai įsipareigojimai / teisės ⁽⁶⁾	AF.65	x	x	x	x	x	x
Standartinių garantijų atidėjiniai	AF.66	x	x	x	x	x	x
Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	AF.7	x	x	x	x	x	x
Išvestinės finansinės priemonės ⁽⁶⁾	AF.71	x	x	x	x	x	x
Samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai ⁽⁶⁾	AF.72	x	x	x	x	x	x
Kitos gautinos sumos	AF.8	x	x	x	x	x	x
Prekybos kreditai ir išankstiniai mokėjimai	AF.81	x	x	x	x	x	x
Kitos gautinos sumos, išskyrus prekybos kreditus ir išankstinius mokėjimus	AF.89	x	x	x	x	x	x
Įsipareigojimai	AF.L	x	x	x	x	x	x
Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	AF.1	x	x	x	x	x	x
Piniginis auksas	AF.11	x	x	x	x	x	x
SST	AF.12	x	x	x	x	x	x
Pinigai ir indėliai	AF.2	x	x	x	x	x	x
Pinigai	AF.21	x	x	x	x	x	x
Pervedamieji indėliai	AF.22	x	x	x	x	x	x
Kiti indėliai	AF.29	x	x	x	x	x	x
Skolos vertybiniai popieriai	AF.3	x	x	x	x	x	x
Trumpalaikiai	AF.31	x	x	x	x	x	x

		Visa ekonoma mika	Ne finansų bendrovės, įskaitant subsektorius ⁽¹⁾	Finansų bendrovės, įskaitant subsektorius ⁽²⁾	Valdžios sektorius, įskaitant subsektorius ⁽³⁾	Namų ūkiai ir namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institu- cijos ⁽⁴⁾	Likusio pasaulio sektorius, įskaitant subsektorius ⁽⁵⁾
Finansinio turto ir įsipareigojimų likučiai	ESA	S.1	S.11	S.12	S.13	S.14+S.15	S.2
Ilgalaikiai	AF.32	x	x	x	x	x	x
Paskolos	AF.4	x	x	x	x	x	x
Trumpalaikės	AF.41	x	x	x	x	x	x
Ilgalaikės	AF.42	x	x	x	x	x	x
Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos / vienetai	AF.5	x	x	x	x	x	x
Nuosavybės priemonės	AF.51	x	x	x	x	x	x
Biržinės akcijos	AF.511	x	x	x	x	x	x
Nebiržinės akcijos	AF.512	x	x	x	x	x	x
Kitos nuosavybės priemonės	AF.519	x	x	x	x	x	x
Investicinių fondų akcijos / vienetai	AF.52	x	x	x	x	x	x
Pinigių rinkos fondų akcijos / vienetai (PRF) ⁽⁶⁾	AF.521	x	x	x	x	x	x
Ne PRF investicinių fondų akcijos / vienetai ⁽⁶⁾	AF.522	x	x	x	x	x	x
Draudimo, pensijų ir standartinių garantijų sistemos	AF.6	x	x	x	x	x	x
Ne gyvybės draudimo techniniai atidėjiniai	AF.61	x	x	x	x	x	x
Gyvybės draudimo ir anuiteto įsipareigojimai / teisės	AF.62	x	x	x	x	x	x
Pensiniai įsipareigojimai / teisės, pensijų fondų reikalavimai pensijų valdytojams ir nepensiniai įsipareigojimai / teisės	AF.63 + AF.64 + AF.65	x	x	x	x	x	x
Pensiniai įsipareigojimai / teisės ⁽⁶⁾	AF.63	x	x	x	x	x	x
Pensijų fondų reikalavimai pensijų valdytojams ⁽⁶⁾	AF.64	x	x	x	x	x	x
Nepensiniai įsipareigojimai / teisės ⁽⁶⁾	AF.65	x	x	x	x	x	x
Standartinių garantijų atidėjiniai	AF.66	x	x	x	x	x	x
Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	AF.7	x	x	x	x	x	x

		Visa ekonomika	Ne finansų bendrovės, įskaitant subsektorius ⁽¹⁾	Finansų bendrovės, įskaitant subsektorius ⁽²⁾	Valdžios sektorius, įskaitant subsektorius ⁽³⁾	Namų ūkiai ir namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos ⁽⁴⁾	Likusio pasaulio sektorius, įskaitant subsektorius ⁽⁵⁾
Finansinio turto ir įsipareigojimų likučiai	ESA	S.1	S.11	S.12	S.13	S.14+S.15	S.2
Išvestinės finansinės priemonės ⁽⁶⁾	AF.71	x	x	x	x	x	x
Samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai ⁽⁶⁾	AF.72	x	x	x	x	x	x
Kitos mokėtinos sumos	AF.8	x	x	x	x	x	x
Prekybos kreditai ir išankstiniai mokėjimai	AF.81	x	x	x	x	x	x
Kitos mokėtinos sumos, išskyrus prekybos kreditus ir išankstinius mokėjimus	AF.89	x	x	x	x	x	x
Finansinis turtas ⁽⁷⁾	AF.A	x	x	x	x	x	x
Įsipareigojimai ⁽⁷⁾	AF.L	x	x	x	x	x	x
Finansinė grynoji vertė ⁽⁷⁾	BF.90	x	x	x	x	x	x

(*) Nekonsoliduota atitiktinė informacija teikiama neprivalomai ir apsiribojant tik šių atitiktinių sektorių duomenimis:

- S.11 Ne finansų bendrovės
- S.12 Finansų bendrovės
- S.13 Valdžios sektorius
- S.14 + S.15 Namų ūkiai ir namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos
- S.2 Likusio pasaulio sektorius.

(1) Ne finansų bendrovės:

- S.11 Ne finansų bendrovės – iš viso
- S.11001 Visos viešosios ne finansų bendrovės (teikti neprivaloma).

(2) Finansų bendrovės:

- S.12 Finansų bendrovės – iš viso
- S.121+S.122+S.123 Pinigų finansų įstaigos
- S.121 Centrinis bankas
- S.122+S.123 Indėlių bendrovės, išskyrus centrinių bankų, ir pinigų rinkos fondai (susikirstymo teikti neprivaloma)
- S.124 Ne PRF investiciniai fondai
- S.125 + S.126+S.127 Kiti finansiniai tarpininkai, išskyrus draudimo bendroves ir pensijų fondus, finansinės pagalbinės įmonės ir priklausomos finansų įstaigos ir pinigų skolininkai (susikirstymo teikti neprivaloma)
- S.128+S.129 Draudimo bendrovės ir pensijų fondai (susikirstymo teikti neprivaloma)
- S.12001 Visos viešosios finansų bendrovės (teikti neprivaloma).

(3) Valdžios sektoriaus subsektorių suskirstymas:

- S.13 Valdžios sektorius – iš viso
- S.1311 Centrinė valdžia
- S.1312 Krašto (regiono) valdžia
- S.1313 Vietos valdžia
- S.1314 Socialinės apsaugos fondai.

(4) Namų ūkiai ir namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos (už ankstesnius nei 2012 ataskaitinius metus susikirstymo teikti neprivaloma)

- S.14+S.15 Namų ūkiai ir namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos – iš viso
- S.14 Namų ūkiai
- S.15 Namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos.

(5) Likusio pasaulio sektorius:

- S.2 Likusio pasaulio sektorius – iš viso (susikirstymo teikti neprivaloma)
- S.21 Europos Sąjungos valstybės narės ir institucijos bei įstaigos
- S.21 valstybės narės, kurių valiuta yra euro, Europos Centrinis Bankas ir kitos euro zonos institucijos bei įstaigos
- S.22 šaly, kurios nėra ES valstybės narės, ir tarptautinės organizacijos, kurios nėra Europos Sąjungos rezidentės, atsivėlgiant į tai, kad:
 - EPS ir ES susikirstymai turėtų atspindėti faktinę sudėtį (kintančią sudėtį) kiekvieno ataskaitinio laikotarpio pabaigoje;
 - Neprivalomų duomenų nereikėtų teikti už laikotarpį iki 1999 ataskaitinių metų.

(6) Teikti neprivaloma.

(7) Atitiktinė sektorių informacija šiam straipsniui nereikšminga.

8 lentelė. Nefinansinės sąskaitos pagal sektorius (metiniai duomenys)

Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai		Sektoriai												
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14+S.15	S.14 (1)	S.15 (1)	S.1N	S.2
I Gamybos sąskaita / Prekių ir paslaugų išorės sąskaita		Visa ekonomika	Ne finansų bendrovės	Viešosios ne finansų bendrovės		Finansų bendrovės	Viešosios finansų bendrovės		Valdžios sektorius	Namų ūkiai ir namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos	Namų ūkiai	Namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos	Nepriskirta jokiame sektoriui	Likusio pasaulio sektorius
Ištekliai														
P.1	Produkcija	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
(P.11+P.12 +P.131)	Rinkos produkcija, produkcija galutiniam naudojimui ir mokėjimai už kitą ne rinkos produkciją								x					
P.11	— Rinkos produkcija	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
P.12	— Produkcija savo galutiniam naudojimui	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
P.13	— Ne rinkos produkcija	x							x	x		x		
P.7	Prekių ir paslaugų importas													x
P.71	— Prekių importas													x
P.72	— Paslaugų importas													x
P.72F	— NAFTA importas													o
(D.21 – D.31)	Mokesčiai produktams atėmus subsidijas	x											x	
Panaudojimas		2												
P.2	Tarpinis vartojimas	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
P.6	— Prekių ir paslaugų eksportas													x
P.61	— Prekių eksportas													x
P.62	— Paslaugų eksportas													x
P.62F	— — NAFTA eksportas													o
B.1g	Bendroji pridėtinė vertė / bendrasis vidaus produktas	x	x	o		x	o		x	x	x	x	x	

Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai		Sektoriai													
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14+S.15	S.14 ⁽¹⁾	S.15 ⁽¹⁾	S.1N	S.2	
I Gamybos sąskaita / Prekių ir paslaugų išorės sąskaita		Visa ekonomika	Ne finansų bendrovės	Viešosios ne finansų bendrovės		Finansų bendrovės	Viešosios finansų bendrovės		Valdžios sektorius	Namų ūkiai ir namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos	Namų ūkiai	Namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos	Nepriskirta jokiame sektoriui	Likusio pasaulio sektorius	
Ištekliai															
B.11	Prekių ir paslaugų išorės balansas														x
P.51c	Pagrindinio kapitalo vartojimas	x	x	o		x	o		x	x	x	x			
B.1n	Grynoji pridėtinė vertė / grynasis vidaus produktas	x	x	o		x	o		x	x	x	x	x		
II.1.1 Pajamų formavimo sąskaita		Sektoriai													
Ištekliai															
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14+S.15	S.14 ⁽¹⁾	S.15 ⁽¹⁾	S.1N	S.2	
B.1g	Bendroji pridėtinė vertė / bendrasis vidaus produktas	x	x	o		x	o		x	x	x	x	x		
D.3	Subsidijos	x	x	o		x	o		x	x	x	x	x		
D.31	— Subsidijos produktams	x											x		
D.39	— Kitos subsidijos gamybai	x	x	o		x	o		x	x	x	x			
Panaudojimas															
D.1	Atlygis darbuotojams	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x	
D.11	— Darbo užmokestis	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x	
D.12	— Darbdavių socialinės įmokos	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x	
D.2	Gamybos ir importo mokesčiai	x	x	o		x	o		x	x	x	x	x		
D.21	— Mokesčiai produktams	x											x		
D.29	— Kiti gamybos mokesčiai	x	x	o		x	o		x	x	x	x			
(B.2g+ B.3g)	Bendrasis likutinis perteklius, pridėjus bendrąsias mišriąsias pajamas	x	x	o		x	o		x	x	x	x			

Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai		Sektoriai												
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14+S.15	S.14 ⁽¹⁾	S.15 ⁽¹⁾	S.1N	S.2
I Gamybos sąskaita / Prekių ir paslaugų išorės sąskaita		Visa ekonomika	Ne finansų bendrovės	Viešosios, ne finansų bendrovės		Finansų bendrovės	Viešosios finansų bendrovės		Valdžios sektorius	Namų ūkiai ir namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos	Namų ūkiai	Namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos	Nepriskirta jokiai sektoriui	Likusio pasaulio sektorius
Ištekliai														
B.2g	— Bendrasis likutinis perteklius	x								x	x			
B.3g	— Bendrosios mišriosios pajamos	x								x	x			
II.1.2 Pirminių pajamų išdėstymo sąskaita		Ištekliai												
Sektoriai		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14+S.15	S.14 ⁽¹⁾	S.15 ⁽¹⁾	S.1N	S.2
(B.2g+B.3g)	Bendrasis likutinis perteklius, pridėjus bendrąsias mišriąsias pajamas	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
B.2g	— Bendrasis likutinis perteklius	x								x	x			
B.3g	— Bendrosios mišriosios pajamos	x								x	x			
D.1	Atlygis darbuotojams	x								x	x			x
D.11	— Darbo užmokestis	x								x	x			x
D.12	— Darbdavių socialinės įmokos	x								x	x			x
D.2	Gamybos ir importo mokesčiai	x							x					x
D.21	— Mokesčiai produktams	x							x					x
D.211	— — Pridėtinės vertės pobūdžio mokesčiai (PVM)	x							x					x
D.212	— — Importo mokesčiai ir muitai, išskyrus PVM	x							x					x
D.214	— — Mokesčiai produktams, išskyrus PVM ir importo mokesčius	x							x					x
D.29	— Kiti gamybos mokesčiai	x							x					x
D.4	Nuosavybės pajamos	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.41	— Palūkanos ⁽²⁾	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.42	— Bendrovių paskirstomosios pajamos	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x

Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai		Sektoriai												
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14+S.15	S.14 (1)	S.15 (1)	S.1N	S.2
I Gamybos sąskaita / Prekių ir paslaugų išorės sąskaita		Visa ekonomika	Ne finansų bendrovės	Viešosios ne finansų bendrovės		Finansų bendrovės	Viešosios finansų bendrovės		Valdžios sektorius	Namų ūkiai ir namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos	Namų ūkiai	Namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos	Nepriskirta jokiame sektoriui	Likusio pasaulio sektorius
Ištekliai														
D.421	— — Dividendai	o	o	o		o	o		o	o	o	o		o
D.422	— — Mokėjimai iš kvazibendrovių pajamų	o	o	o		o	o		o	o	o	o		o
D.43	— Tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijos	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.43S2I	— — Euro zonos vidaus tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijos (3) (4)		x	o		x	o							
D.43S2X	— — Ne euro zonos tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijos (3) (4)		x	o		x	o							
D.43S21	— — ES vidaus tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijos (3)		x	o		x	o							
D.43S22	— — Ne ES tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijos (3)		x	o		x	o							
D.44	— Kitos investicijų pajamos	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.441	— — Draudėjams priskirtinos investicijų pajamos (3)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.442	— — Investicijų pajamos, mokėtinos pagal pensinius išipareigojimus / teises (3)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.443	— — Investicijų pajamos, priskirtinos kolektyvinio investavimo fondų akcininkams (3)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.45	— Renta	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
B.4g	Bendrosios verslo pajamos	o	x	o		x	o		o	o	o	o		

Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai		Sektoriai												
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14+S.15	S.14 ⁽¹⁾	S.15 ⁽¹⁾	S.1N	S.2
I Gamybos sąskaita / Prekių ir paslaugų išorės sąskaita		Visa ekonomika	Ne finansų bendrovės	Viešosios ne finansų bendrovės		Finansų bendrovės	Viešosios finansų bendrovės		Valdžios sektorius	Namų ūkiai ir namų ūkiams paslaugas teikiantis ne pelno institucijos	Namų ūkiai	Namų ūkiams paslaugas teikiantis ne pelno institucijos	Nepriskirta jokiame sektoriui	Likusio pasaulio sektorius
Ištekčiai														
D.41g	Visos palūkanos iki NAFTA p asignavimo ⁽²⁾	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
Panaudojimas														
D.3	Subsidijos	x							x					x
D.31	— Subsidijos produktams	x							x					x
D.39	— Kitos subsidijos gamybai	x							x					x
D.4	Nuosavybės pajamos	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.41	— Palūkanos ⁽²⁾	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.42	— Bendrovių paskirstomosios pajamos	x	x	o		x	o							x
D.421	— — Dividendai	o	o	o		o	o							o
D.422	— — Mokėjimai iš kvazibendrovių pajamų	o	o	o		o	o							o
D.43	— Tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijos	x	x	o		x	o			x	x	x		x
D.43S21	— — Euro zonos vidaus tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijos ⁽³⁾ ⁽⁴⁾		x	o		x	o							
D.43S2X	— — Ne euro zonos tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijos ⁽³⁾ ⁽⁴⁾		x	o		x	o							
D.43S21	— — ES vidaus tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijos ⁽³⁾		x	o		x	o							
D.43S22	— — Ne ES tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijos ⁽³⁾		x	o		x	o							
D.44	— Kitos investicijų pajamos	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x

Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai		Sektoriai												
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14+S.15	S.14 (1)	S.15 (1)	S.1N	S.2
I Gamybos sąskaita / Prekių ir paslaugų išorės sąskaita		Visa ekonomika	Ne finansų bendrovės	Viešosios ne finansų bendrovės		Finansų bendrovės	Viešosios finansų bendrovės		Valdžios sektorius	Namų ūkiai ir namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos	Namų ūkiai	Namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos	Nepriskirta jokiame sektoriui	Likusio pasaulio sektorius
Ištekliai														
D.441	— — Draudėjams priskirtinos investicijų pajamos (3)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.442	— — Investicijų pajamos, mokėtinos pagal pensinius išsipareigojimus / teises (3)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.443	— — Investicijų pajamos, priskirtinos kolektyvinio investavimo fondų akcininkams (3)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.45	— Renta	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
B.5g	Bendrasis pirminių pajamų balansas / bendrosios nacionalinės pajamos	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
D.41g	Visos palūkanos iki NAFTA apsinavimo (2)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
II.2 Antrinio pajamų paskirstymo sąskaita		Sektoriai												
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14+S.15	S.14 (1)	S.15 (1)	S.1N	S.2
Ištekliai														
B.5g	Bendrasis pirminių pajamų balansas / bendrosios nacionalinės pajamos	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
D.5	Einamieji pajamų, turto ir kt. mokesčiai	x							x					x
D.51	— Pajamų mokesčiai	x							x					x
D.59	— Kiti einamieji mokesčiai	x							x					x
D.6	Socialinės įmokos ir išmokos	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.61	— Grynosios socialinės įmokos	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x

Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai		Sektoriai												
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14+S.15	S.14 ⁽¹⁾	S.15 ⁽¹⁾	S.1N	S.2
I Gamybos sąskaita / Prekių ir paslaugų išorės sąskaita		Visa ekonomika	Ne finansų bendrovės	Viešosios ne finansų bendrovės		Finansų bendrovės	Viešosios finansų bendrovės		Valdžios sektorius	Namų ūkiai ir namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos	Namų ūkiai	Namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos	Nepriskirta jokiai sektoriui	Likusio pasaulio sektorius
Ištekliai														
D.611	— — Faktinės darbdavių socialinės įmokos ⁽³⁾	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.612	— — Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos ⁽³⁾	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.613	— — Faktinės namų ūkių socialinės įmokos ⁽³⁾	X	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.614	— — Papildomos namų ūkių socialinės įmokos ⁽³⁾	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.61SC	— — Mokėjimai už socialinio draudimo sistemos paslaugas ⁽³⁾	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.62	— Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra	x								x	x			x
D.63	— Socialiniai pervedimai natūra	x								x	x			
D.631	— Socialiniai pervedimai natūra (ne rinkos produkcija)	o								o	o			
D.632	— Socialiniai pervedimai natūra (išgyta rinkos produkcija)	o								o	o			
D.7	Kiti einamieji pervedimai	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.71	— Grynosios ne gyvybės draudimo įmokos	x				x	o		x					x
D.72	— Ne gyvybės draudimo įmokos	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.74	— Einamasis tarptautinis bendradarbiavimas	x							x					x
D. 74A	— — Iš jų: mokėtina Europos institucijoms / gautina Europos institucijų (pvz., EPF)													x

Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai		Sektoriai												
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14+S.15	S.14 (1)	S.15 (1)	S.1N	S.2
I Gamybos sąskaita / Prekių ir paslaugų išorės sąskaita		Visa ekonomika	Ne finansų bendrovės	Viešosios ne finansų bendrovės		Finansų bendrovės	Viešosios finansų bendrovės		Valdžios sektorius	Namų ūkiai ir namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos	Namų ūkiai	Namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos	Nepriskirta jokiame sektoriui	Likusio pasaulio sektorius
Ištekliai														
D.75	— Įvairūs einamieji pervedimai (2)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.76	— PVM ir BNP grindžiami ES nuosavi ištekliai													x
Panaudojimas														
D.5	Einamieji pajamų, turto ir kt. mokesčiai	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.51	— Pajamų mokesčiai	x	x	o		x	o		x	x	x			x
D.59	— Kiti einamieji mokesčiai	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.6	Socialinės įmokos ir išmokos	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.61	— Grynosios socialinės įmokos	x								x	x			x
D.611	— — Faktinės darbdavių socialinės įmokos (3)	x								x	x			x
D.612	— — Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos (3)	x								x	x			x
D.613	— — Faktinės namų ūkių socialinės įmokos (3)	x								x	x			x
D.614	— — Papildomos namų ūkių socialinės įmokos (3)	x								x	x			x
D.61SC	— — Mokėjimai už socialinio draudimo sistemos paslaugas (3)	x								x	x			x
D.62	— Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.63	— Socialiniai pervedimai natūra	x							x	x		x		
D.631	— Socialiniai pervedimai natūra (ne rinkos produkcija)	o							x	o		o		
D.632	— Socialiniai pervedimai natūra (išgyta rinkos produkcija)	o							x	o		o		

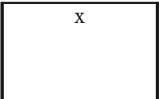
Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai		Sektoriai												
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14+S.15	S.14 ⁽¹⁾	S.15 ⁽¹⁾	S.1N	S.2
I Gamybos sąskaita / Prekių ir paslaugų išorės sąskaita		Visa ekonomika	Ne finansų bendrovės	Viešosios ne finansų bendrovės		Finansų bendrovės	Viešosios finansų bendrovės		Valdžios sektorius	Namų ūkiai ir namų ūkiams paslaugas teikiantis ne pelno institucijos	Namų ūkiai	Namų ūkiams paslaugas teikiantis ne pelno institucijos	Nepriškirta jokiame sektoriui	Likusio pasaulio sektorius
Ištekliai														
D.7	Kiti einamieji pervedimai	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.71	— Grynosios ne gyvybės draudimo įmokos	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.72	— Ne gyvybės draudimo išmokos	x				x	o		x					x
D.74	— Einamasis tarptautinis bendradarbiavimas	x							x					x
D.74A	— — Iš jų: mokėtina Europos institucijoms / gautina Europos institucijų (pvz., EPF)	x							x					
D.75	— Įvairūs einamieji pervedimai ⁽²⁾	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.76	— PVM ir BNP grindžiami ES nuosavi ištekliai	x							x					
B.7g	Bendrosios koreguotos disponuojamosios pajamos	x							x	x	x	x		
B.6g	Bendrosios disponuojamosios pajamos	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
II.4.1 Disponuojamųjų pajamų panaudojimo sąskaita		Ištekliai												
Sektoriai		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14+S.15	S.14 ⁽¹⁾	S.15 ⁽¹⁾	S.1N	S.2
B.6g	Bendrosios disponuojamosios pajamos	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
D.8	Koregavimas dėl pensinių išpareigojimų / teisių pokyčio	x								x	x			x
Panaudojimas														
P.3	Galutinio vartojimo išlaidos	x							x	x	x	x		

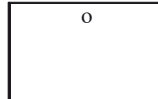
Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai		Sektoriai												
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14+S.15	S.14 (1)	S.15 (1)	S.1N	S.2
I Gamybos sąskaita / Prekių ir paslaugų išorės sąskaita		Visa ekonomika	Ne finansų bendrovės	Viešosios ne finansų bendrovės		Finansų bendrovės	Viešosios finansų bendrovės		Valdžios sektorius	Namų ūkiai ir namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos	Namų ūkiai	Namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos	Nepriskirta jokiai sektoriui	Likusio pasaulio sektorius
Ištekliai														
P.31	— Individualaus vartojimo išlaidos	x							x	x	x	x		
P.32	— Kolektyvinio vartojimo išlaidos	x							x					
D.8	Koregavimas dėl pensinių išsipareigojimų / teisių pokyčio	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
B.8g	Bendrasis taupymas	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
B.12	Einamasis išorės balansas													x
III.1.1 Grynosios vertės pokyčio dėl taupymo ir kapitalo pervedimų sąskaita														
Išsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai														
B.8g	Bendrasis taupymas	x	x	o		x	o		x	x	x	x		
B.12	Einamasis išorės balansas													x
D.9r	Kapitalo pervedimai, gautini	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.91r	— Kapitalo mokesčiai, gautini	x							x					x
D.92r	— Investicinės dotacijos, gautinos (2)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.99r	— Kiti kapitalo pervedimai, gautini (2)	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
Turto pokyčiai														
D.9p	Kapitalo pervedimai, mokėtini	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
D.91p	— Kapitalo mokesčiai, mokėtini	x	x	o		x	o			x	x	x		x

Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai		Sektoriai													
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14+S.15	S.14 ⁽¹⁾	S.15 ⁽¹⁾	S.1N	S.2	
I Gamybos sąskaita / Prekių ir paslaugų išorės sąskaita		Visa ekonomika	Ne finansų bendrovės	Viešosios ne finansų bendrovės		Finansų bendrovės	Viešosios finansų bendrovės		Valdžios sektorius	Namų ūkiai ir namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos	Namų ūkiai	Namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos	Nepriškirta jokiame sektoriui	Likusio pasaulio sektorius	
D.92p	— Investicinės dotacijos, mokėtinos ⁽²⁾	x							x						x
D.99p	— Kiti kapitalo pervedimai, mokėtini ⁽²⁾	x	x	o		x	o		x	x	x	x			x
P.51c	Pagrindinio kapitalo vartojimas	x	x	o		x	o		x	x	x	x			
B.10.1	Grynosios vertės pokytis dėl taupymo ir kapitalo pervedimų	x	x	o		x	o		x	x	x	x			x
III.1.2 Nefinansinio turto įsigijimo sąskaita		Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai													
Sektoriai		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14+S.15	S.14 ⁽¹⁾	S.15 ⁽¹⁾	S.1N	S.2	
B.10.1	Grynosios vertės pokytis dėl taupymo ir kapitalo pervedimų	x	x	o		x	o		x	x	x	x			x
Turto pokyčiai															
P.5g	Bendrojo kapitalo formavimas	x	x	o		x	o		x	x	x	x			
P.51g	— Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas	x	x	o		x	o		x	x	x	x			
P.51c	Pagrindinio kapitalo vartojimas	x	x	o		x	o		x	x	x	x			
P.52	— Atsargų pokyčiai	x	x	o		x	o		x	x	x	x			
P.53	— Vertybių įsigijimas atėmus pardavimus / perleidimus	x	x	o		x	o		x	x	x	x			
NP	Nesukurto turto įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus	x	x	o		x	o		x	x	x	x			x
B.9	Grynasis skolinimas (+) / grynasis skolinimasis (-)	x	x	o		x	o		x	x	x	x			x

Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai		Sektoriai												
		S.1	S.11	S.11001		S.12	S.12001		S.13	S.14+S.15	S.14 ⁽¹⁾	S.15 ⁽¹⁾	S.1N	S.2
I Gamybos sąskaita / Prekių ir paslaugų išorės sąskaita		Visa ekonomika	Ne finansų bendrovės	Viešosios ne finansų bendrovės		Finansų bendrovės	Viešosios finansų bendrovės		Valdžios sektorius	Namų ūkiai ir namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos	Namų ūkiai	Namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos	Nepriskirta jokiame sektoriui	Likusio pasaulio sektorius
Ištekčiai														
DB.9	Grynojo skolinimo / grynojo skolinimosi neatitikimas finansinėse sąskaitose	x	x	o		x	o		x	x	x	x		x
Papildoma informacija														
EMP	Užimtumas (asmenų skaičius ir dirbtų valandų skaičius)	o	o	o		o	o		x	o	o	o		
OTE	Visos valdžios sektoriaus išlaidos								x					
OTR	Visos valdžios sektoriaus pajamos								x					

 = pildyti nereikia

 = pildyti privaloma

 = pildyti neprivaloma

⁽¹⁾ Ankstesnių nei 2012 ataskaitinių metų S.14 ir S.15 duomenų perduoti neprivaloma. 2012 ataskaitinių metų ir vėlesnių metų duomenis perduoti privaloma.

⁽²⁾ Apskritai teikiant valdžios sektoriaus duomenis turėtų būti konsoliduojami ne visų subsektorių duomenys kartu, o kiekvieno subsektoriaus duomenys atskirai. Tačiau teikiant šiuos sandorių duomenis taip pat turėtų būti konsoliduojami (S.13) valdžios sektoriaus (t. y. centrinės valdžios, krašto (regiono) valdžios, vietos valdžios ir socialinės apsaugos fondų) visų subsektorių duomenys kartu.

⁽³⁾ Ankstesnių nei 2012 ataskaitinių metų duomenų perduoti neprivaloma. 2012 ataskaitinių metų ir vėlesnių metų duomenis perduoti privaloma.

⁽⁴⁾ Perduoda tik valstybės narės, kurių valiuta yra euro.

801 lentelė. Nefinansinės sąskaitos pagal sektorius (ketvirtiniai duomenys)

Kodas	Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai	Sektoriai						
		S.1	S.11 ⁽¹⁾	S.12 ⁽¹⁾	S.13	S.14 + S.15 ⁽¹⁾	S.1N ⁽¹⁾	S.2
	I Gamybos sąskaita / Prekių ir paslaugų išorės sąskaita							
	Ištekliai	Visa ekonomika	Ne finansų bendrovės	Finansų bendrovės	Valdžios sektorius	Namų ūkiai ir namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos	Nepriskirta jokiame sektoriui	Likusio pasaulio sektorius
P.1 (P.11+P12+P131)	Produkcija Iš jos: rinkos produkcija, produkcija galutiniam naudojimui ir mokėjimai už kitą ne rinkos produkciją	o	o	o	o	o		
P.7	Prekių ir paslaugų importas				x			x
P.71	— Prekių importas							x
P.72	— Paslaugų importas							x
P.72F	— NAFTA importas							o
D.21–D.31	Mokesčiai produktams atėmus subsidijas	x					x	
	Panaudojimas							
P.2	Tarpinis vartojimas	o	o	o	o	o		
P.6	Prekių ir paslaugų eksportas							x
P.61	— Prekių eksportas							x
P.62	— Paslaugų eksportas							x
P.62F	— NAFTA eksportas							o
B.1g	Bendroji pridėtinė vertė / bendrasis vidaus produktas	x	x	x	x	x	x	
B.11	Prekių ir paslaugų išorės balansas							x
P51c	Pagrindinio kapitalo vartojimas	x	x	x	x	x		
B.1n	Grynoji pridėtinė vertė / grynas vidaus produktas	x	x	x	x	x		
	II.1.1 Pajamų formavimo sąskaita							
	Ištekliai	S.1	S.11 ⁽¹⁾	S.12 ⁽¹⁾	S.13	S.14 + S.15 ⁽¹⁾	S.1N ⁽¹⁾	S.2
B.1g	Bendroji pridėtinė vertė / bendrasis vidaus produktas	x	x	x	x	x	x	
D.3	Subsidijos	x	x	x	x	x	x	
D.31	— Subsidijos produktams	x					x	
D.39	— Kitos subsidijos gamybai	x	x	x	x	x		
	Panaudojimas							
D.1	Atlygis darbuotojams	x	x	x	x	x		x
D.2	Gamybos ir importo mokesčiai	x	x	x	x	x	x	
D.21	— Mokesčiai produktams	x					x	
D.29	— Kiti gamybos mokesčiai	x	x	x	x	x		
B.2g+B.3g	Bendrasis likutinis perteklius, pridėjus bendrąsias mišriąsias pajamas	x	x	x	x	x	x	
B.3g	— Bendrosios mišriosios pajamos	x				x		

Kodas	Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai	Sektoriai						
		S.1	S.11 ⁽¹⁾	S.12 ⁽¹⁾	S.13	S.14 + S.15 ⁽¹⁾	S.1N ⁽¹⁾	S.2
	I Gamybos sąskaita / Prekių ir paslaugų išorės sąskaita							
	Ištekliai	Visa ekonomika	Ne finansų bendrovės	Finansų bendrovės	Valdžios sektorius	Namų ūkiai ir namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos	Nepriskirta jokiame sektoriui	Likusio pasaulio sektorius
	II.1.2 Pirminių pajamų išdėstymo sąskaita	Ištekliai						
	Sektoriai	S.1	S.11 ⁽¹⁾	S.12 ⁽¹⁾	S.13	S.14 + S.15 ⁽¹⁾	S.1N ⁽¹⁾	S.2
B.2g+B.3g	Bendrasis likutinis perteklius, pridėjus bendrąsias mišriąsias pajamas	x	x	x	x	x	x	
B.3g	— Bendrosios mišriosios pajamos	x				x		
D.1	Atlygis darbuotojams	x				x		x
D.2	Gamybos ir importo mokesčiai	x			x			x
D.21	— Mokesčiai produktams	x			x			x
D.211	— Pridėtinės vertės pobūdžio mokesčiai (PVM)				x			
D.29	— Kiti gamybos mokesčiai	x			x			x
D.4	Nuosavybės pajamos	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
D.41	— Palūkanos ⁽²⁾	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
(D.42+D.43+D.44+D.45)	— Niekur kitur nepriskirtos kitos nuosavybės pajamos	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
D.42	— Bendrovių paskirstomosios pajamos	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
D.43	— Tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijos	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
D.43S2I	— Euro zonos vidaus tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijos		o	o				
D.43S2X	— Ne euro zonos tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijos		o	o				
D.43S21	— ES vidaus tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijos		o	o				
D.43S22	— Ne ES tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijos		o	o				
D.44	— Kitos investicijų pajamos	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
D.45	— Renta	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		
B.4g	Bendrosios verslo pajamos	o	x	x	o	o		
D.41g	Visos palūkanos iki NAFTA asignavimo ⁽²⁾	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
	Panaudojimas							
D.3	Subsidijos	x			x		x	x
D.31	— Subsidijos produktams	x			x		x	x
D.39	— Kitos subsidijos gamybai	x			x			x

Kodas	Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai	Sektoriai						
		S.1	S.11 ⁽¹⁾	S.12 ⁽¹⁾	S.13	S.14 + S.15 ⁽¹⁾	S.1N ⁽¹⁾	S.2
	I Gamybos sąskaita / Prekių ir paslaugų išorės sąskaita							
	Ištekliai	Visa ekonomika	Ne finansų bendrovės	Finansų bendrovės	Valdžios sektorius	Namų ūkiai ir namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos	Nepriskirta jokiame sektoriui	Likusio pasaulio sektorius
D.4	Nuosavybės pajamos	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
D.41	— Palūkanos ⁽²⁾	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
(D.42+D.43+D.44+D.45)	— Niekur kitur nepriskirtos kitos nuosavybės pajamos	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
D.42	— Bendrovių paskirstomosios pajamos	x ⁽¹⁾	x	x				x
D.43	— Tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijos	x ⁽¹⁾	x	x				x
D.43S21	— Euro zonos vidaus tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijos		o	o				
D.43S2X	— Ne euro zonos tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijos		o	o				
D.43S21	— ES vidaus tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijos		o	o				
D.43S22	— Ne ES tiesioginių užsienio investicijų reinvesticijos		o	o				
D.44	— Kitos investicijų pajamos	x ⁽¹⁾	x	x	x			x
D.45	— Renta	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		
B.5g	Bendrasis pirminių pajamų balansas / bendrosios nacionalinės pajamos	x	x	x	x	x		
D.41g	Visos palūkanos iki NAFTA pasignavimo ⁽²⁾	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
	II.2 Antrinio pajamų paskirstymo sąskaita	Ištekliai						
	Sektoriai	S.1	S.11 ⁽¹⁾	S.12 ⁽¹⁾	S.13	S.14 + S.15 ⁽¹⁾	S.1N ⁽¹⁾	S.2
B.5g	Bendrasis pirminių pajamų balansas / bendrosios nacionalinės pajamos	x	x	x	x	x		
D.5	Einamieji pajamų, turto ir kt. mokesčiai	x			x			x
D.6	Socialinės įmokos ir išmokos	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
D.61	— Grynosios socialinės įmokos	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
D.62	— Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra	x ⁽¹⁾				x		x
D.63	— Socialiniai pervedimai natūra	x ⁽¹⁾				x		
D.7	Kiti einamieji pervedimai	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
D.71	— Grynosios ne gyvybės draudimo įmokos	x ⁽¹⁾		x	x			x
D.72	— Ne gyvybės draudimo išmokos	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
(D.74+D.75+D.76)	— Niekur kitur nepriskirti kiti einamieji pervedimai	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x

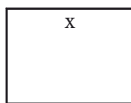
Kodas	Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai	Sektoriai						
		S.1	S.11 ⁽¹⁾	S.12 ⁽¹⁾	S.13	S.14 + S.15 ⁽¹⁾	S.1N ⁽¹⁾	S.2
	I Gamybos sąskaita / Prekių ir paslaugų išorės sąskaita							
	Ištekliai	Visa ekonomika	Ne finansų bendrovės	Finansų bendrovės	Valdžios sektorius	Namų ūkiai ir namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos	Nepriskirta jokiame sektoriui	Likusio pasaulio sektorius
D.74	— Einamasis tarptautinis bendradarbiavimas	o			o			o
D.74A	— Iš jo: mokėtina Europos institucijoms / gautina Europos institucijų (pvz., EPF)							x
D.75	— Įvairūs einamieji pervedimai ⁽²⁾	o	o	o	o	o		o
D.76	— PVM ir BNP grindžiami ES nuosavi ištekliai							o
	Panaudojimas							
D.5	Einamieji pajamų, turto ir kt. mokesčiai	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
D.6	Socialinės įmokos ir išmokos	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
D.61	— Grynosios socialinės įmokos	x ⁽¹⁾				x		x
D.62	— Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
D.63	— Socialiniai pervedimai natūra	x ⁽¹⁾			x	x		
D.631	— Socialiniai pervedimai natūra (ne rinkos produkcija)	x			x			
D.632	— Socialiniai pervedimai natūra (išgyta rinkos produkcija)	x			x			
D.7	Kiti einamieji pervedimai	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
D.71	— Grynosios ne gyvybės draudimo įmokos	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
D.72	— Ne gyvybės draudimo išmokos	x ⁽¹⁾		x	x			x
(D.74+D.75+D.76)	— Niekur kitur nepriskirti kiti einamieji pervedimai	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
D.74	— Einamasis tarptautinis bendradarbiavimas	o			o			o
D.74A	— Iš jo: mokėtina Europos institucijoms / gautina Europos institucijų (pvz., EPF)	x			x			
D.75	— Įvairūs einamieji pervedimai ⁽²⁾	o	o	o	o	o		o
D.76	— PVM ir BNP grindžiami ES nuosavi ištekliai	o			o			
B.7g	Bendrosios koreguotos disponuojamosios pajamos				x	x		
B.6g	Bendrosios disponuojamosios pajamos	x	x	x	x	x		

Kodas	Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai	Sektoriai						
		S.1	S.11 ⁽¹⁾	S.12 ⁽¹⁾	S.13	S.14 + S.15 ⁽¹⁾	S.1N ⁽¹⁾	S.2
	I Gamybos sąskaita / Prekių ir paslaugų išorės sąskaita							
	Ištekliai	Visa ekonomika	Ne finansų bendrovės	Finansų bendrovės	Valdžios sektorius	Namų ūkiai ir namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos	Nepriskirta jokiame sektoriui	Likusio pasaulio sektorius
	II.4.1 Disponuojamųjų pajamų panaudojimo sąskaita	Ištekliai						
	Sektoriai	S.1	S.11 ⁽¹⁾	S.12 ⁽¹⁾	S.13	S.14 + S.15 ⁽¹⁾	S.1N ⁽¹⁾	S.2
B.6g	Bendrosios disponuojamosios pajamos	x	x	x	x	x		
D.8	Koregavimas dėl pensinių išpaireigojimų / teisių pokyčio	x				x		x
	Panaudojimas							
P.3	Galutinio vartojimo išlaidos	x			x	x		
P.31	— Individualaus vartojimo išlaidos	x			x	x		
P.32	— Kolektyvinio vartojimo išlaidos	x			x			
D.8	Koregavimas dėl pensinių išpaireigojimų / teisių pokyčio	x	x	x	x	x		x
B.8g	Bendrasis taupymas	x	x	x	x	x		
B.12	Einamasis išorės balansas							x
	III.1.1 Grynosios vertės pokyčio dėl taupymo ir kapitalo pervedimų sąskaita							
	Išpaireigojimų ir grynosios vertės pokyčiai							
B.8g	Bendrasis taupymas	x	x	x	x	x		
B.12	Einamasis išorės balansas							x
D.9r	Kapitalo pervedimai, gautini	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
D.91r	— Kapitalo mokesčiai, gautini	x			x			x
D.92r+D.99r	— Investicinės dotacijos ir kiti kapitalo pervedimai ⁽²⁾	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
D.92r	— Investicinės dotacijos, gautinos ⁽²⁾	o	o	o	o	o		o
D.99r	— Kiti kapitalo pervedimai, gautini ⁽²⁾	o	o	o	o	o		o
	Turto pokyčiai							
D.9p	Kapitalo pervedimai, mokėtini	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
D.91p	— Kapitalo mokesčiai, mokėtini	x ⁽¹⁾	x	x		x		x
D.92p+D.99p	— Investicinės dotacijos ir kiti kapitalo pervedimai ⁽²⁾	x ⁽¹⁾	x	x	x	x		x
D.92p	— Investicinės dotacijos, mokėtinos ⁽²⁾	o			o			o
D.99p	— Kiti kapitalo pervedimai, mokėtini ⁽²⁾	o	o	o	o	o		o
P.51c	Pagrindinio kapitalo vartojimas	x	x	x	x	x		

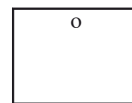
Kodas	Sandoriai ir balansuojamieji straipsniai	Sektoriai						
		S.1	S.11 ⁽¹⁾	S.12 ⁽¹⁾	S.13	S.14 + S.15 ⁽¹⁾	S.1N ⁽¹⁾	S.2
	I Gamybos sąskaita / Prekių ir paslaugų išorės sąskaita Ištekliai	Visa ekonomika	Ne finansų bendrovės	Finansų bendrovės	Valdžios sektorius	Namų ūkiai ir namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos	Nepriskirta jokiame sektoriui	Likusio pasaulio sektorius
B.101	Grynosios vertės pokytis dėl taupymo ir kapitalo pervedimų	x	x	x	x	x		x
	III.1.2 Nefinansinio turto įsigijimo sąskaita	Sektoriai						
	Įsipareigojimų ir grynosios vertės pokyčiai	S.1	S.11 ⁽¹⁾	S.12 ⁽¹⁾	S.13	S.14 + S.15 ⁽¹⁾	S.1N ⁽¹⁾	S.2
B.101	Grynosios vertės pokytis dėl taupymo ir kapitalo pervedimų	x	x	x	x	x		x
	Turto pokyčiai							
P.5g	Bendrojo kapitalo formavimas	x	x	x	x	x		
P.51g	— Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas	x	x	x	x	x		
P.51c	Pagrindinio kapitalo vartojimas	x	x	x	x	x		
P.52+P.53	— Atsargų pokyčiai ir grynasis vertybių įsigijimas	x	x	x	x	x		
NP	Nesukurto turto įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus	x	x	x	x	x		x
B.9	Grynasis skolinimas (+) / grynasis skolinimasis (-)	x	x	x	x	x		x
DB.9	Grynojo skolinimo / grynojo skolinimosi neatitikimas finansinėse sąskaitose	o	o	o	o	o		o
	Papildoma informacija							
EMP	Užimtumas (asmenų skaičius ir dirbtų valandų skaičius)	o	o	o	o	o		o
OTE	Visos valdžios sektoriaus išlaidos				x			
OTR	Visos valdžios sektoriaus pajamos				x			
AN.111	Būstas					o		
AN.211	Žemė					o		

= pildyti nereikia

= pildyti privaloma

= pildyti neprivaloma

⁽¹⁾ Neprivaloma šalis, kurių BVP galiojančiomis kainomis sudaro mažiau nei 1 % viso Sąjungos BVP. 1 % ribinis dydis apskaičiuojamas kaip slankusis vidurkis, grindžiamas trejų paskutinių metų turimais duomenimis.

⁽²⁾ Apskritai teikiant valdžios sektoriaus duomenis turėtų būti konsoliduojami ne visų subsektorių duomenys kartu, o kiekvieno subsektoriaus duomenys atskirai. Tačiau teikiant šiuos sandorių duomenis taip pat turėtų būti konsoliduojami (S.13) valdžios sektoriaus (t. y. centrinės valdžios, krašto (regiono) valdžios, vietos valdžios ir socialinės apsaugos fondų) visų subsektorių duomenys kartu.

SEZONINIS KOREGAVIMAS

— Nuo 2014 ataskaitinių metų privaloma atlikti šių straipsnių sezoninį koregavimą (atitinkamai atvejais įskaitant kalendorinį koregavimą):

panaudojimas: S.2/P.6, S.2/D.1+D.2+D.3+D.4, S.2/D.5+D.6+D.7, S.2/D.8, S.2/D.9

ištekliai: S.2/P.7, S.2/D.1+D.2+D.3+D.4, S.2/D.5+D.6+D.7, S.2/D.8, S.2/D.9

balansuojamieji straipsniai: S.1/B.1g, S.1/B.2g+B.3g, S.1/B.5g, S.1/B.6g, S.1/B.8g, S.1/B.9

Perdavimo terminas: trys darbo dienos nuo pagal sezoną nekoreguotų duomenų pateikimo termino.

— Nuo 2017 ataskaitinių metų privaloma atlikti šių straipsnių sezoninį koregavimą (atitinkamai atvejais įskaitant kalendorinį koregavimą):

panaudojimas: S.11/D.1^(a), S.11/P.51g^(a), S.13/P.3, S.13/P.51g, S.13/OTE, S.14+S.15/D.4^(a), S.14+S.15/D.5^(a), S.14+S.15/D.61^(a), S.14+S.15/D.7^(a), S.14+S.15/D.8^(a), S.14+S.15/P.31, S.14+S.15/P.51g^(a)

ištekliai: S.13/OTR, S.14+S.15/D.1^(a), S.14+S.15/D.4^(a), S.14+S.15/D.62^(a), S.14+S.15/D.7^(a), S.14+S.15/D.8^(a)

balansuojamieji straipsniai: S.11/B.1g^(a), S.11/B.2g+B.3g^(a), S.13/B.9, S.14+S.15/B.2g+B.3g^(a), S.14+S.15/B.6g^(a), S.14+S.15/B.8g^(a)

Perdavimo terminas: trys darbo dienos nuo pagal sezoną nekoreguotų duomenų pateikimo termino.

— Sezoninį koregavimą (atitinkamai atvejais įskaitant kalendorinį koregavimą) neprivaloma atlikti:

panaudojimas: S.11/(P.52+P.53), S.11/D.5, S.14+S.15/D.62, S.14+S.15/D.63, S.2/P.61, S.2/P.62

ištekliai: S.14+S.15/D.61, S.14+S.15/D.63, S.2/P.71, S.2/P.72

balansuojamieji straipsniai: S.11/B.4g, S.11/B.9, S.14+S.15/B.3g, S.14+S.15/B.9

Perdavimo terminas: trys darbo dienos nuo pagal sezoną nekoreguotų duomenų pateikimo termino.

^(a) Neprivaloma šalims, kurių BVP galiojančiomis kainomis sudaro mažiau nei 1 % viso Sąjungos BVP. 1 % ribinis dydis apskaičiuojamas kaip slankusis vidurkis, grindžiamas trejų paskutinių metų turimais duomenimis.

APIMTIES DUOMENYS

Atlikus sezoninį koregavimą (atitinkamai atvejais įskaitant kalendorinį koregavimą) neprivaloma pateikti šių straipsnių grandininio metodu susietų apimčių duomenų:

S.11/B1g, S.11/P.51g, S.14+S.15/P.31, S.14+S.15/P.51g.

Perdavimo terminas: trys darbo dienos nuo pagal sezoną nekoreguotų duomenų pateikimo termino.

ŠALTINIAI IR METODAI

Valstybės narės praneša Komisijai apie pagrindinius metodinius ar kitokius pokyčius, kurie galėtų turėti įtakos perduodamiems duomenims, ne vėliau kaip per tris mėnesius nuo tokių pokyčių įsigaliojimo.

9 lentelė. Išsamios mokesčių ir socialinių įmokų įplaukos pagal jų rūšis ir gaunančiuosius subsektorius, įskaitant pagal nacionalinį klasifikatorių parengtą mokesčių ir socialinių įmokų sąrašą (*)

Kodas (**)	Sandoris
D.2	Gamybos ir importo mokesčiai
D.21	Mokesčiai produktams
D.211	Pridėtinės vertės pobūdžio mokesčiai (PVM)
D.212	Importo mokesčiai ir muitai, išskyrus PVM
D.2121	Importo muitai
D.2122	Importo mokesčiai, išskyrus PVM ir importo muitus
D.2122a	Importuojamų žemės ūkio produktų mokesčiai
D.2122b	Importuojamiems produktams taikomos kompensuojamosios pinigų sumos

Kodas (**)	Sandoris
D.2122c	Akcizai
D.2122d	Bendrieji pardavimo mokesčiai
D.2122e	Specifinių paslaugų mokesčiai
D.2122f	Importo monopolijų pelnas
D.214	Mokesčiai produktams, išskyrus PVM ir importo mokesčius
D.214a	Akcizai ir vartojimo mokesčiai
D.214b	Žyminiai mokesčiai
D.214c	Finansinių ir kapitalo sandorių mokesčiai
D.214d	Automobilių registracijos mokesčiai
D.214e	Pramogų mokesčiai
D.214f	Loterijų, lošimų ir lažybų mokesčiai
D.214g	Draudimo įmokų mokesčiai
D.214h	Kiti specifinių paslaugų mokesčiai
D.214i	Bendrieji pardavimo arba apyvartos mokesčiai
D.214j	Fiskalinių monopolijų pelnas
D.214k	Eksporto muitai ir eksportui taikomos kompensuojamosios pinigų sumos
D.214l	Kiti mokesčiai produktams (niekur kitur nepriskirti)
D.29	Kiti gamybos mokesčiai
D.29a	Žemės, pastatų ar kitų statinių mokesčiai
D.29b	Ilgalaikio turto naudojimo mokesčiai
D.29c	Viso algalapio ir darbo užmokesčio fondo mokesčiai
D.29d	Tarptautinių sandorių mokesčiai
D.29e	Verslo ir profesinės licencijos
D.29f	Taršos mokesčiai
D.29g	Ne visos grąžintos PVM sumos (vienodo tarifo sistema)
D.29h	Kiti gamybos mokesčiai (niekur kitur nepriskirti)
D.5	Einamieji pajamų, turto ir kt. mokesčiai
D.51	Pajamų mokesčiai
D.51a+D.51c1	Asmenų arba namų ūkių pajamų, įskaitant vertės padidėjimą, mokesčiai
D.51a	Asmenų arba namų ūkių pajamų, išskyrus vertės padidėjimą, mokesčiai (1)
D.51c1	Asmenų arba namų ūkių vertės padidėjimo mokesčiai (1)

Kodas (**)	Sandoris
D.51b+D51c2	Bendrovių pajamų arba pelno, įskaitant vertės padidėjimą, mokesčiai
D.51b	Bendrovių pajamų arba pelno, išskyrus vertės padidėjimą, mokesčiai ⁽¹⁾
D.51c2	Bendrovių vertės padidėjimo mokesčiai ⁽¹⁾
D.51c3	Kiti vertės padidėjimo mokesčiai ⁽¹⁾
D.51c	Vertės padidėjimo mokesčiai
D.51d	Loterijų arba azartinių lošimų laimėjimų mokesčiai
D.51e	Kiti pajamų mokesčiai (niekur kitur nepriskirti)
D.59	Kiti einamieji mokesčiai
D.59a	Einamieji kapitalo mokesčiai
D.59b	„Pagalvės“ mokesčiai
D.59c	Išlaidų mokesčiai
D.59d	Namų ūkių mokėjimai už licencijas
D.59e	Tarptautinių sandorių mokesčiai
D.59f	Kiti einamieji mokesčiai (niekur kitur nepriskirti)
D.91	Kapitalo mokesčiai
D.91a	Kapitalo pervedimų mokesčiai
D.91b	Kapitalo rinkliavos
D.91c	Kiti kapitalo mokesčiai (niekur kitur nepriskirti)
ODA	Visos mokesčių įplaukos
D.61	Grynosios socialinės įmokos
D.611	Faktinės darbdavių socialinės įmokos
D.611C	Privalomosios faktinės darbdavių socialinės įmokos
D.611V	Savanoriškosios faktinės darbdavių socialinės įmokos
D.61SC	Mokėjimai už socialinio draudimo sistemos paslaugas ⁽³⁾
D.6111	Faktinės darbdavių pensijų įmokos ⁽¹⁾
D.6112	Faktinės darbdavių ne pensijų įmokos ⁽¹⁾
D.6121	Sąlyginės darbdavių pensijų įmokos ⁽¹⁾
D.6122	Sąlyginės darbdavių ne pensijų įmokos ⁽¹⁾
D.6131	Faktinės namų ūkių pensijų įmokos ⁽¹⁾
D.6132	Faktinės namų ūkių ne pensijų įmokos ⁽¹⁾
D.6141	Papildomos namų ūkių pensijų įmokos ⁽¹⁾

Kodas (**)	Sandoris
D.6142	Papildomos namų ūkių ne pensijų įmokos ⁽¹⁾
D.612	Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos
D.613	Faktinės namų ūkių socialinės įmokos
D.613c	Privalomosios faktinės namų ūkių socialinės įmokos
D.613ce	Privalomosios faktinės darbuotojų socialinės įmokos
D.613cs	Privalomosios faktinės savarankiškai dirbančių asmenų socialinės įmokos ⁽¹⁾
D.613cn	Privalomosios faktinės nedirbančių asmenų socialinės įmokos ⁽¹⁾
D.613v	Savanoriškosios faktinės namų ūkių socialinės įmokos
D.614	Papildomos namų ūkių socialinės įmokos ⁽³⁾
D.995	Valdžios sektoriaus kapitalo pervedimai atitinkamiems sektoriams, atitinkantys mokesčius ir socialines įmokas, kurie buvo apskaičiuoti, bet greičiausiai nebus surinkti ⁽²⁾
D.995a	Mokesčiai produktams, kurie buvo apskaičiuoti, bet greičiausiai nebus surinkti ⁽²⁾
D.995b	Kiti gamybos mokesčiai, kurie buvo apskaičiuoti, bet greičiausiai nebus surinkti ⁽²⁾
D.995c	Pajamų mokesčiai, kurie buvo apskaičiuoti, bet greičiausiai nebus surinkti ⁽²⁾
D.995d	Kiti einamieji mokesčiai, kurie buvo apskaičiuoti, bet greičiausiai nebus surinkti ⁽²⁾
D.995e	Faktinės darbdavių socialinės įmokos, kurios buvo apskaičiuotos, bet greičiausiai nebus surinktos ⁽²⁾
D.995f	Faktinės namų ūkių socialinės įmokos, kurios buvo apskaičiuotos, bet greičiausiai nebus surinktos ⁽²⁾
D.995fe	Faktinės samdomųjų darbuotojų socialinės įmokos, kurios buvo apskaičiuotos, bet greičiausiai nebus surinktos ⁽²⁾
D.995fs	Faktinės savarankiškai dirbančių asmenų socialinės įmokos, kurios buvo apskaičiuotos, bet greičiausiai nebus surinktos ⁽¹⁾
D.995fn	Faktinės nedirbančių asmenų socialinės įmokos, kurios buvo apskaičiuotos, bet greičiausiai nebus surinktos ⁽¹⁾
D.995g	Kapitalo mokesčiai, kurie buvo apskaičiuoti, bet greičiausiai nebus surinkti ⁽²⁾
ODB	Visos mokesčių ir socialinių įmokų įplaukos atėmus sumas, kurios buvo apskaičiuotos, bet greičiausiai nebus surinktos
ODC	Visos mokesčių ir grynųjų socialinių įmokų (įskaitant sąlygines socialines įmokas) įplaukos atėmus sumas, kurios buvo apskaičiuotos, bet greičiausiai nebus surinktos
ODD	Mokesčių našta = visos mokesčių ir privalomųjų socialinių įmokų įplaukos atėmus sumas, kurios buvo apskaičiuotos, bet greičiausiai nebus surinktos

(*) Sektorius ir subsektorius:

S.13 Valdžios sektorius. Suskirstymas į subsektorius:

- S.13 Valdžios sektorius
- S.1311 Centrinė valdžia
- S.1312 Krašto (regiono) valdžia
- S.1313 Vietos valdžia
- S.1314 Socialinės apsaugos fondai.

S.212 Europos Sąjungos institucijos ir įstaigos

(**) Be to, 9 lentelėje bus pateikti išsamūs nacionalinio mokesčių ir socialinių įmokų klasifikatoriaus duomenys (nacionalinių mokesčių sąrašas), prie kiekvieno susijusio ESS kodo nurodant atitinkamas sumas. Pateikti nacionalinį mokesčių sąrašą privaloma teikiant valdžios sektoriaus ir Europos Sąjungos institucijų bei įstaigų duomenis.

⁽¹⁾ Teikti neprivaloma.

⁽²⁾ Pagal gaunančiuosius subsektorius skirstyti neprivaloma.

⁽³⁾ Ankstesnių nei 2012 ataskaitinių metų duomenų perduoti neprivaloma. 2012 ataskaitinių metų ir vėlesnių metų duomenis perduoti privaloma.

10 lentelė. Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis ir regionus (NUTS 2 lygis)

Kodas	Kintamųjų sąrašas	Suskirstymas
B.1g	1. Bendroji pridėtinė vertė bazinėmis kainomis (augimo rodiklis, grindžiamas ankstesnių metų kainomis) ⁽¹⁾	
B.1g	2. Bendroji pridėtinė vertė bazinėmis kainomis (galiojančiomis kainomis) ⁽²⁾	A*10
D.1	3. Atlygis darbuotojams (galiojančiomis kainomis)	A*10
P.51g	4. Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas (galiojančiomis kainomis)	A*10
	5. Užimtumas ⁽²⁾ ⁽³⁾ (tūkstančiais asmenų ir tūkstančiais dirbtų valandų)	
ETO	— Iš viso ⁽²⁾ ⁽³⁾	A*10
EEM	— Samdomieji darbuotojai ⁽³⁾	A*10
POP	6. Gyventojų skaičius (tūkstančiais asmenų) ⁽⁴⁾	

⁽¹⁾ Iki 2016 m. duomenų perduoti neprivaloma. Nuo 2017 m.: perdavimas t+24 mėnesiai – privalomas, o perdavimas t+12 mėnesių – neprivalomas.

⁽²⁾ Visos bendrosios pridėtinės vertės ir viso užimtumo tūkstančiais asmenų duomenų perdavimo periodiškumas – t+12 mėnesių.

Viso užimtumo dirbtomis valandomis, užimtumo pagal asmenų skaičių ir dirbtų valandų kiekį A*10 suskirstymų, bendrosios pridėtinės vertės A*10 suskirstymo duomenų perdavimo periodiškumas – t+24 mėnesiai.

⁽³⁾ Užimtumas ir samdomieji darbuotojai: gamintojų vienetų rezidentų samdomi rezidentai ir nerezidentai (nacionalinė sąvoka, DC).

⁽⁴⁾ Duomenų perdavimas t+12 mėnesių yra privalomas.

11 lentelė. Valdžios sektoriaus išlaidos pagal funkcijas

Kodas	Kintamųjų sąrašas	Funkcija	Suskirstymas pagal subsektorius ⁽¹⁾
OP5ANP	Bendrojo kapitalo formavimas + nesukurto nefinansinio turto įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus	COFOG skyriai COFOG grupės ⁽²⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.5	Bendrojo kapitalo formavimas	COFOG skyriai COFOG grupės ⁽²⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.51g	iš jo: bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas	COFOG skyriai COFOG grupės ⁽⁷⁾	S.13
NP	Nesukurto nefinansinio turto įsigijimai atėmus pardavimus / perleidimus	COFOG skyriai COFOG grupės ⁽²⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.1	Atlygis darbuotojams	COFOG skyriai COFOG grupės ⁽²⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.3	Subsidijos	COFOG skyriai COFOG grupės ⁽²⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.4	Nuosavybės pajamos ⁽²⁾	COFOG skyriai COFOG grupės ⁽²⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.4p_S.1311	iš jų: mokėtinos centrinės valdžios subsektoriui (S.1311) ⁽²⁾ ⁽⁶⁾	COFOG skyriai COFOG grupės ⁽⁷⁾	S.1312, S.1313, S.1314
D.4p_S.1312	iš jų: mokėtinos krašto (regiono) valdžios subsektoriui (S.1312) ⁽²⁾ ⁽⁶⁾	COFOG skyriai COFOG grupės ⁽⁷⁾	S.1311, S.1313, S.1314
D.4p_S.1313	iš jų: mokėtinos vietos valdžios subsektoriui (S.1313) ⁽²⁾ ⁽⁶⁾	COFOG divisions COFOG groups ⁽⁷⁾	S.1311, S.1312, S.1314

Kodas	Kintamųjų sąrašas	Funkcija	Suskirstymas pagal subsektorius ⁽¹⁾
D.4p_S.1314	iš jų: mokėtinos socialinės apsaugos fondų subsektoriui (S.1314) ⁽²⁾ ⁽⁶⁾	COFOG skyriai COFOG grupės ⁽⁷⁾	S.1311, S.1312, S.1313
D.62+D.632	Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra, ir socialiniai pervedimai natūra (įsigyta rinkos produkcija)	COFOG skyriai COFOG grupės ⁽²⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.62	Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra ⁽⁸⁾	COFOG skyriai COFOG grupės ⁽²⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.632	Socialiniai pervedimai natūra (įsigyta rinkos produkcija) ⁽⁸⁾	COFOG skyriai COFOG grupės ⁽²⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.2+D.29+D.5+D.8	Tarpinis vartojimas + kiti gamybos mokesčiai + einamieji pajamų, turto ir kt. mokesčiai + koregavimas dėl pensinių išpareigojimų / teisių pokyčio	COFOG skyriai COFOG grupės ⁽²⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.2	Tarpinis vartojimas	COFOG skyriai COFOG grupės ⁽²⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.29+D.5+D.8	Kiti gamybos mokesčiai + einamieji pajamų, turto ir kt. mokesčiai + koregavimas dėl pensinių išpareigojimų / teisių pokyčio	COFOG skyriai COFOG grupės ⁽²⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.7	Kiti einamieji pervedimai ⁽²⁾	COFOG skyriai COFOG grupės ⁽²⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.7p_S.1311	iš jų: mokėtini centrinės valdžios subsektoriui (S.1311) ⁽²⁾ ⁽⁶⁾	COFOG skyriai COFOG grupės ⁽⁷⁾	S.1312, S.1313, S.1314
D.7p_S.1312	iš jų: mokėtini krašto (regiono) valdžios subsektoriui (S.1312) ⁽²⁾ ⁽⁶⁾	COFOG skyriai COFOG grupės ⁽⁷⁾	S.1311, S.1313, S.1314
D.7p_S.1313	iš jų: mokėtini vietos valdžios subsektoriui (S.1313) ⁽²⁾ ⁽⁶⁾	COFOG skyriai COFOG grupės ⁽⁷⁾	S.1311, S.1312, S.1314
D.7p_S.1314	iš jų: mokėtini socialinės apsaugos fondų subsektoriui (S.1314) ⁽²⁾ ⁽⁶⁾	COFOG skyriai COFOG grupės ⁽⁷⁾	S.1311, S.1312, S.1313
D.9	Kapitalo pervedimai ⁽²⁾ ⁽⁹⁾	COFOG skyriai COFOG grupės ⁽²⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
D.92p	iš jų: investicinės dotacijos ⁽²⁾ ⁽³⁾	COFOG skyriai COFOG grupės ⁽⁷⁾	S.13
D.9p_S.1311	iš jų: mokėtini centrinės valdžios subsektoriui (S.1311) ⁽²⁾ ⁽⁶⁾	COFOG skyriai COFOG grupės ⁽⁷⁾	S.1312, S.1313, S.1314
D.9p_S.1312	iš jų: mokėtini krašto (regiono) valdžios subsektoriui (S.1312) ⁽²⁾ ⁽⁶⁾	COFOG skyriai COFOG grupės ⁽⁷⁾	S.1311, S.1313, S.1314
D.9p_S.1313	iš jų: mokėtini vietos valdžios subsektoriui (S.1313) ⁽²⁾ ⁽⁶⁾	COFOG skyriai COFOG grupės ⁽⁷⁾	S.1311, S.1312, S.1314

Kodas	Kintamųjų sąrašas	Funkcija	Suskirstymas pagal subsektorius ⁽¹⁾
D.9p_S.1314	iš jų: mokėtini socialinės apsaugos fondų subsektoriui (S.1314) ⁽²⁾ ⁽⁶⁾	COFOG skyriai COFOG grupės ⁽⁷⁾	S.1311, S.1312, S.1313
TE	Iš viso išlaidų	COFOG skyriai COFOG grupės ⁽³⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.3	Galutinio vartojimo išlaidos	COFOG skyriai COFOG grupės ⁽³⁾ ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.31	Individualaus vartojimo išlaidos ⁽⁴⁾	COFOG skyriai COFOG grupės ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
P.32	Kolektyvinio vartojimo išlaidos ⁽⁴⁾	COFOG skyriai COFOG grupės ⁽⁷⁾	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314

⁽¹⁾ Valdžios subsektorių suskirstymas:

- S.13 Valdžios sektorius
- S.1311 Centrinė valdžia
- S.1312 Krašto (regiono) valdžia
- S.1313 Vietos valdžia
- S.1314 Socialinės apsaugos fondai.

⁽²⁾ Teikiant subsektoriaus duomenis turėtų būti konsoliduojami ne visų subsektorių duomenys kartu, o kiekvieno subsektoriaus duomenys atskirai. S13 sektoriaus duomenys – tai subsektorių duomenų suma, išskyrus D.4, D.7 ir D.9 straipsnius (ir jų postraipsnius), nes jų atveju turėtų būti teikiami konsoliduoti visų subsektorių duomenys kartu (su atitiktine informacija).

⁽³⁾ Subsektorių duomenų teikti neprivaloma.

⁽⁴⁾ Visų COFOG grupių duomenis teikti privaloma.

⁽⁵⁾ D.995 sumos į D.9p neįtraukiamos. D.995 atimama iš D.99r.

⁽⁶⁾ Teikti neprivaloma.

⁽⁷⁾ Teikiama nuo 2001 ataskaitinių metų ir vėliau.

⁽⁸⁾ Ankstesnių nei 2012 ataskaitinių metų duomenų perduoti neprivaloma. 2012 ataskaitinių metų ir vėlesnių metų duomenis perduoti privaloma.

12 lentelė. Lentelės pagal ekonominės veiklos rūšis ir regionus (NUTS 3 lygis)

Kodas	Kintamųjų sąrašas	Suskirstymas ⁽¹⁾
B1.g	1. Bendroji pridėtinė vertė bazinėmis kainomis (galiojančiomis kainomis)	A*10
	2. Užimtumas ⁽²⁾ (tūkstančiais asmenų)	
ETO	— Iš viso	A*10
EEM	— Samdomieji darbuotojai	A*10
POP	3. Gyventojai (tūkstančiais asmenų)	

⁽¹⁾ Taikant NACE (2 red.) A*10 suskirstymą gali būti naudojamos šios agreguotos pozicijos:

- (G, H, I ir J) vietoje (G, H ir I) ir (J);
- (K, L, M ir N) vietoje (K), (L) ir (M ir N);
- (O, P, Q, R, S, T ir U) vietoje (O, P ir Q) ir (R, S, T ir U).

⁽²⁾ Užimtumas ir samdomieji darbuotojai: gamintojų vienetų rezidentų samdomi rezidentai ir nerezidentai (nacionalinė sąvoka, DC).

13 lentelė. Namų ūkių sąskaitos pagal regionus (NUTS 2 lygis)

Namų ūkių pirminių pajamų išdėstymo sąskaita (S.14)			
Kodas	Panaudojimas	Kodas	Ištekliai
D.4	1. Nuosavybės pajamos	B.2n/B.3n	3. Grynas likutinis perteklius / grynosios mišriosios pajamos
B.5n	2. Grynas pirminių pajamų balansas	D.1	4. Atlygis darbuotojams
		D.4	5. Nuosavybės pajamos

Namų ūkių pirminių pajamų išdėstymo sąskaita (S.14)			
Kodas	Panaudojimas	Kodas	Ištekliai
Namų ūkių antrinio pajamų paskirstymo sąskaita (S.14)			
Kodas	Panaudojimas	Kodas	Ištekliai
D.5	6. Einamieji pajamų, turto ir kt. mokesčiai	B.5	10. Grynasis pirminių pajamų balansas
D.61	7. Grynosios socialinės įmokos	D.62	11. Socialinės išmokos, išskyrus socialines išmokas natūra
D.7	8. Kiti einamieji pervedimai	D.7	12. Kiti einamieji pervedimai
B.6n	9. Grynosios disponuojamosios pajamos		
Namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos (S.14)			
P.3	13. Namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos ⁽¹⁾		

⁽¹⁾ Teikti neprivaloma.

15 lentelė. Išteklių lentelė bazinėmis kainomis, įskaitant perskaičiavimą pirkėjų kainomis (galiojančiomis kainomis ir ankstesnių metų kainomis ⁽¹⁾)

n=64, m=64

	Ekonominės veiklos rūšys (NACE A*64) 1 2 3 4 n	Σ (1)	Importas CIF ⁽³⁾	Visi ištekliai bazinėmis kainomis	Prekybos ir transporto maržos	Mokesčiai produktams atėmus subsidijas	Visi ištekliai pirkėjų kainomis		
								(1)	(2)
1	(1)	Produkcija pagal produktus ir ekonominės veiklos rūšis bazinėmis kainomis	a) ES vidaus CIF ⁽²⁾ a1) Iš S.21 valstybių narių, kurių valiuta yra euro, Europos Centrinio Banko ir kitų euro zonos institucijų bei įstaigų (CIF) ⁽²⁾ a2) Iš S.xx (S.21–S.2I) valstybių narių, kurių valiuta nėra euro, ir Europos Sąjungos institucijų bei įstaigų (išskyrus Europos Centrinį Banką ir kitas euro zonos institucijas bei įstaigas) (CIF) ⁽²⁾ b) Ne ES CIF ⁽²⁾ c) Total						
2									
3									
4									
.									
.									
Produktai (CPA)									
.									
.									
m									
Σ (1)		Visa produkcija pagal veiklos rūšis							
Koreguojamieji straipsniai:	(2)								
— importo CIF / FOB koregavimas								—	—
— tiesioginis rezidentų pirkimas užsienyje								—	—
(1) + (2)									
Iš viso jų:	(3)								
— rinkos produkcija								—	—
— produkcija savo galutiniam vartojimui								—	—
— Ne rinkos produkcija									

⁽¹⁾ 2010–2014 ataskaitinių metų duomenų ankstesnių metų kainomis perduoti neprivaloma. 2015 ataskaitinių metų ir vėlesnių metų duomenis perduoti privaloma.

⁽²⁾ Importas turėtų būti skirstomas taip:

a) S.21 valstybės narės ir Europos Sąjungos institucijos bei įstaigos,

a1) S.21 valstybės narės, kurių valiuta yra euro, Europos Centrinis Bankas ir kitos euro zonos institucijos bei įstaigos,

a2) S.xx (S.21–S.2I) valstybės narės, kurių valiuta nėra euro, ir Europos Sąjungos institucijos bei įstaigos (išskyrus Europos Centrinį Banką ir kitas euro zonos institucijas bei įstaigas) ir

b) S.22 šalys, kurios nėra valstybės narės, ir tarptautinės organizacijos, kurios nėra Europos Sąjungos rezidentės, atsižvelgiant į tai, kad:

— EPS ir ES suskirstymai turėtų atspindėti faktinę sudėtį (kintančią sudėtį) kiekvieno ataskaitinio laikotarpio pabaigoje;

— valstybės narės, kurių valiuta yra euro, turi pateikti visų suskirstymų duomenis, kaip nurodyta a, a1, a2 ir b punktuose; valstybės narės, kurių valiuta nėra euro, turėtų pateikti suskirstymų duomenis, kaip nurodyta a ir b punktuose, tačiau a1 ir a2 punktuose nurodytų suskirstymų duomenų neprivalo pateikti;

— duomenys turėtų būti teikiami galiojančiomis kainomis ir ankstesnių metų kainomis.

⁽³⁾ Duomenims pagal produktus išteklių ir panaudojimo lentelėse ir sąnaudų ir produkcijos lentelėse taikoma nacionalinė sąvoka. Pagal nacionalinę sąvoką koreguoti duomenys (tiesioginis rezidentų pirkimas užsienyje) į lentelės 2 dalį įtraukiami kaip eilučių suma. Importas CIF pagal produktus neapima tiesioginio rezidentų pirkimo užsienyje.

16 lentelė. Panaudojimo lentelė pirkėjų kainomis () (galiojančiomis kainomis ir ankstesnių metų kainomis (1))

n=64, m=64

		Ekonominės veiklos rūšys (NACE A*64) 1 2 3 n	Σ (1)	Galutinis panaudojimas a) b) c) d) e) f) g) h) i) j) k) l)	Σ (3)	Σ (1) + Σ (3)
		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Produktai (CPA)	1 2 3 . . . m	(1) Tarpinis vartojimas pirkėjų kainomis pagal produktus ir ekonominės veiklos rūšis		Galutinis panaudojimas pirkėjų kainomis: (2) Galutinio vartojimo išlaidos: a) pagal namų ūkius b) pagal namų ūkiams paslaugas teikiančias ne pelno institucijas c) pagal valdžios sektorių d) iš viso Bendrojo kapitalo formavimas: e) bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas f) atsargų pokyčiai (2) g) vertybių pokyčiai (2) h) atsargų ir vertybių pokyčiai i) iš viso Eksportas FOB: (3) j) ES vidaus j1) į S.21 valstybes nares, kurių valiuta yra euro, Europos Centrinį Banką ir kitas euro zonos institucijas bei įstaigas (3) j2) į S.xx (S.21–S.2I) valstybes nares, kurių valiuta nėra euro, ir Europos Sąjungos institucijas bei įstaigas (išskyrus Europos Centrinį Banką ir kitas euro zonos institucijas bei įstaigas) (3) k) ne ES (3) l) iš viso		
Σ (1)	(2)	Visas tarpinis vartojimas pagal ekonominės veiklos rūšis		Visas galutinis panaudojimas pagal rūšis		Visas panaudojimas
Koreguojamieji straipsniai:						
— eksporto CIF / FOB koregavimas		—		tik eksportas	tik eksportas	
— tiesioginis rezidentų pirkimas užsienyje	(3)	—		tik namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos	tik namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos	
— nerezidentų pirkimas šalies teritorijoje		—		tik namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos ir eksportas	tik namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos ir eksportas	

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Σ (2) + Σ (3)	(4)				
— Atlygis darbuotojams ⁽⁴⁾ Darbo užmokestis ⁽⁴⁾			—	—	—
— Kiti gamybos mokesčiai atėmus subsидijas ⁽⁴⁾			—	—	—
— Pagrindinio kapitalo vartojimas ⁽⁴⁾	(5)		—	—	—
— Grynas likutinis perteklius ⁽⁴⁾			—	—	—
— Bendrasis likutinis perteklius ⁽⁴⁾			—	—	—
— Bendrosios mišriosios pajamos ⁽⁴⁾			—	—	—
Bendroji pridėtinė vertė bazinėmis kainomis	(6)		—	—	—
Visa produkcija bazinėmis kainomis	(7)		—	—	—
Papildomi neprivalomi duomenys:					
— bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas	(8)(2)		—		
— bendrojo pagrindinio kapitalo liku- tis			—		
— dirbtos valandos (tūkstančiais)			—		

(*) Toliau nurodytas penkias papildomas lenteles reikia pateikti kas penkerius metus (už ataskaitinius metus, kurių paskutinis skaitmuo yra 0 arba 5). Šias penkias papildomas lenteles galiojančiomis kainomis perduoti privaloma, o ankstesnių metų kainomis – neprivaloma.

Šios penkios lentelės yra:

- panaudojimo lentelė bazinėmis kainomis (sudaryta iš (1)–(7) eilučių blokų);
- vidaus produkcijos panaudojimo lentelė bazinėmis kainomis (sudaryta iš (1)–(2) eilučių blokų);
- importo panaudojimo lentelė bazinėmis kainomis (sudaryta iš (1)–(2) eilučių blokų);
- prekybos ir transporto maržų lentelė (sudaryta iš (1)–(2) eilučių blokų);
- mokesčių produktams atėmus subsidijas lentelė (sudaryta iš (1)–(2) eilučių blokų).

(1) 2010–2014 ataskaitinių metų duomenų ankstesnių metų kainomis perduoti neprivaloma. 2015 ataskaitinių metų ir vėlesnių metų duomenis perduoti privaloma.

(2) Teikti neprivaloma.

(3) Eksportas turėtų būti skirstomas taip:

- j) S.21 valstybės narės ir Europos Sąjungos institucijos bei įstaigos,
- j1) S.21 valstybės narės, kurių valiuta yra euro, Europos Centrinis Bankas ir kitos euro zonos institucijos bei įstaigos,
- j2) S.xx (S.21–S.21) valstybės narės, kurių valiuta nėra euro, ir Europos Sąjungos institucijos bei įstaigos (išskyrus Europos Centrinį Banką ir kitas euro zonos institucijas bei įstaigas) ir
- k) S.22 šalys, kurios nėra valstybės narės, ir tarptautinės organizacijos, kurios nėra Europos Sąjungos rezidentės, atsižvelgiant į tai, kad:

- EPS ir ES suskirstymai turėtų atspindėti faktinę sudėtį (kintančią sudėtį) kiekvieno ataskaitinio laikotarpio pabaigoje;
- valstybės narės, kurių valiuta yra euro, turi pateikti visų suskirstymų duomenis, kaip nurodyta j, j1, j2 ir k punktuose; valstybės narės, kurių valiuta nėra euro, turėtų pateikti suskirstymų duomenis, kaip nurodyta j ir k punktuose, tačiau j1 ir j2 punktuose nurodytų suskirstymų duomenų neprivalo pateikti;
- duomenys turėtų būti teikiami galiojančiomis kainomis ir ankstesnių metų kainomis.

(4) Duomenis galiojančiomis kainomis pateikti privaloma, duomenų ankstesnių metų kainomis pateikti neprivaloma.

(5) Duomenims pagal produktus išteklių ir panaudojimo lentelėse ir sąnaudų ir produkcijos lentelėse taikoma nacionalinė sąvoka. Pagal nacionalinę sąvoką koreguoti duomenys (tiesioginis rezidentų pirkimas užsienyje ir nerezidentų pirkimas šalies teritorijoje) į lentelės 3 dalį įtraukiami kaip eilučių suma. Namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos pagal produktus neapima tiesioginio rezidentų pirkimo užsienyje. Namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos pagal produktus apima nerezidentų pirkimą šalies teritorijoje. Eksportas (FOB) pagal produktus neapima nerezidentų pirkimo šalies teritorijoje.

17 lentelė. Simetrinė sąnaudų ir produkcijos lentelė bazinėmis kainomis (***) (pagal kiekvieną produktą *)

(galiojančiomis kainomis (4))

n=64

		Produktai 1 2 3n	Σ (1)	Galutinis panaudojimas a) b) c) d) e) f) g) h) i) j) k) l)	Σ (3)	Σ (1) + Σ (3)
		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Produktai	1 2 3 . . . n	Tarpinis vartojimas bazinėmis kainomis (pagal kiekvieną produktą)		Galutinis panaudojimas bazinėmis kainomis: (3) Galutinio vartojimo išlaidos: a) pagal namų ūkius b) pagal namų ūkiams paslaugas teikiančias ne pelno institucijas c) pagal valdžios sektorių d) iš viso Bendrojo kapitalo formavimas: e) bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas f) atsargų pokyčiai (1) g) vertybių pokyčiai (1) h) atsargų ir vertybių pokyčiai i) iš viso Eksportas: (2) j) ES vidaus j1) į S.21 valstybes nares, kurių valiuta yra euro, Europos Centrinį Banką ir kitas euro zonos institucijas bei įstaigas (2) j2) į S.xx (S.21–S.2I) valstybes nares, kurių valiuta nėra euro, ir Europos Sąjungos institucijas bei įstaigas (išskyrus Europos Centrinį Banką ir kitas euro zonos institucijas bei įstaigas) k) ne ES (2) l) iš viso		
Σ (1)	(2)	Visas tarpinis vartojimas bazinėmis kainomis pagal produktus		Galutinis panaudojimas pagal rūšis bazinėmis kainomis		Visas panaudojimas bazinėmis kainomis
Importuotų produktų panaudojimas (***)		Visas importuotų produktų tarpinis vartojimas pagal produktus, CIF		Importuotų produktų galutinis panaudojimas, CIF		Visas importas
Mokesčiai produktams atėmus subsidijas	(3)	Mokesčiai produktams atėmus subsidijas pagal produktus		Mokesčiai produktams atėmus subsidijas pagal galutinio panaudojimo rūšis		Visi mokesčiai produktams atėmus subsidijas
Σ (1) + (3)	(4)	Visas tarpinis vartojimas pirkėjų kainomis pagal produktus		Visas galutinis panaudojimas pagal rūšis pirkėjų kainomis		Visas panaudojimas pirkėjų kainomis

		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
— Atlygis darbuotojams Darbo užmokestis	(5)					
— Kiti gamybos mokesčiai atėmus subsidijas				—	—	—
— Pagrindinio kapitalo vartojimas				—	—	—
— Grynas likutinis perteklius				—	—	—
— Bendrasis likutinis perteklius				—	—	—
— Bendrosios mišriosios pajamos ⁽¹⁾				—	—	—
Bendroji pridėtinė vertė bazinėmis kainomis	(6)			—	—	—
Visa produkcija bazinėmis kainomis	(7)			—	—	—
ES vidaus importas, CIF ⁽²⁾						
— importas iš S.21 valstybių narių, kurių valiuta yra euro, Europos Centrinio Banko ir kitų euro zonos institucijų bei įstaigų (CIF) ⁽²⁾	(8)			—	—	—
— importas iš S.xx (S.21–S.21) valstybių narių, kurių valiuta nėra euro, ir Europos Sąjungos institucijų bei įstaigų (išskyrus Europos Centrinį Banką ir kitas euro zonos institucijas bei įstaigas) (CIF) ⁽²⁾				—	—	—
Ne ES importas CIF ⁽²⁾				—	—	—
Σ (8)	(9)	Importas CIF pagal produktus				
Visi ištekliai bazinėmis kainomis	(10)	Ištekliai bazinėmis kainomis pagal produktus				

(*) Pagal kiekvieną ekonominės veiklos rūšį, jeigu toks suskirstymas pakankamai tiksliai suderintas su suskirstymu pagal kiekvieną produktą.

(**) Privaloma perduoti toliau nurodytas dvi papildomas lenteles galiojančiomis kainomis:

- vidaus produkcijos simetrinę sąnaudų ir produkcijos lentelę bazinėmis kainomis (sudarytą iš (1) eilutės bloko, (2) eilutės bloko, eilutės „Importuotų produktų panaudojimas“, (3) ir (4) eilučių blokų);
- importo simetrinę sąnaudų ir produkcijos lentelę bazinėmis kainomis (sudarytą iš (1) ir (2) eilučių blokų).

(***) Tik teikiant vidaus produkcijos lentelę.

(1) Teikti neprivaloma.

(2) Importas ir eksportas turėtų būti skirstomi taip:

- j) S.21 valstybės narės ir Europos Sąjungos institucijos bei įstaigos,
- j1) S.21 valstybės narės, kurių valiuta yra euro, Europos Centrinis Bankas ir kitos euro zonos institucijos bei įstaigos,
- j2) S.xx (S.21–S.21) valstybės narės, kurių valiuta nėra euro, ir Europos Sąjungos institucijos bei įstaigos (išskyrus Europos Centrinį Banką ir kitas euro zonos institucijas bei įstaigas) ir
- k) S.22 šalys, kurios nėra valstybės narės, ir tarptautinės organizacijos, kurios nėra Europos Sąjungos rezidentės,

atsižvelgiant į tai, kad:

- EPS ir ES suskirstymai turėtų atspindėti faktinę sudėtį (kintančią sudėtį) kiekvieno ataskaitinio laikotarpio pabaigoje;
- valstybės narės, kurių valiuta yra euro, turi pateikti visų suskirstymų duomenis, kaip nurodyta j, j1, j2 ir k punktuose; valstybės narės, kurių valiuta nėra euro, turėtų pateikti suskirstymų duomenis, kaip nurodyta j ir k punktuose, tačiau j1 ir j2 punktuose nurodytų suskirstymų duomenų neprivalo pateikti;
- duomenys turėtų būti teikiami galiojančiomis kainomis.

(3) Duomenims pagal produktus išteklių ir panaudojimo lentelėse ir sąnaudų ir produkcijos lentelėse taikoma nacionalinė sąvoka. Pagal nacionalinę sąvoką koreguoti duomenys (tiesioginis rezidentų pirkimas užsienyje ir nerezidentų pirkimas šalies teritorijoje) įtraukiami kaip eilučių suma. Namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos pagal produktus neapima tiesioginio rezidentų pirkimo užsienyje. Namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos pagal produktus apima nerezidentų pirkimą šalies teritorijoje. Eksportas (FOB) pagal produktus neapima nerezidentų pirkimo šalies teritorijoje.

(4) Visų simetrinių sąnaudų ir produkcijos lentelių ankstesnių metų kainomis pateikti neprivaloma.

20 lentelė. Kryžminė ilgalaikio turto klasifikacija pagal ekonominės veiklos rūšis ir turtą (likučiai)

Kodas	Kintamųjų sąrašas	Suskirstymas Ekonominės veiklos rūšys ⁽¹⁾	Einamosios atkuriamosios išlaidos	Ankstesnių metų atkuriamosios išlaidos
AN.11g	1. Ilgalaikis turtas (bendrasis)		x	x
AN.111g	2. Būstas (bendrasis)	A*21/A*38/A*64	x	x
AN.112g	3. Kiti pastatai ir statiniai (bendrasis)	A*21/A*38/A*64	x	x
AN.113g+AN.114g	4. Mašinos ir įrenginiai (bendrasis) + ginklų sistemos (bendrasis)	A*21/A*38/A*64	x	x
AN.1131g	5. Transporto įranga (bendrasis)	A*21/A*38/A*64	x	x
AN.1132g	6. IRT įranga (bendrasis)		x	x
AN.11321g	7. Kompiuterių aparatinė įranga (bendrasis)		x	x
AN.11322g	8. Telekomunikacijų įranga (bendrasis)		x	x
AN.1139g+AN.114g	9. Kitos mašinos ir įrenginiai (bendrasis) + ginklų sistemos (bendrasis)		x	x
AN.115g	10. Auginami biologiniai išteklių (bendrasis)	A*21/A*38/A*64	x	x
AN.117g	11. Intelektinės nuosavybės produktai (bendrasis)		x	x
AN.1173g	12. Kompiuterių programinė įranga ir duomenų bazės (bendrasis)		x	x
AN.11n	13. Ilgalaikis turtas (grynasis)		x	x
AN.111n	14. Būstas (grynasis)	A*21/A*38/A*64	x	x
AN.112n	15. Kiti pastatai ir statiniai (grynasis)	A*21/A*38/A*64	x	x
AN.113n+AN.114n	16. Mašinos ir įrenginiai (grynasis) + ginklų sistemos (grynasis)	A*21/A*38/A*64	x	x
AN.1131n	17. Transporto įranga (grynasis)	A*21/A*38/A*64	x	x
AN.1132n	18. IRT įranga (grynasis)		x	x
AN.11321n	19. Kompiuterių aparatinė įranga (grynasis)		x	x
AN.11322n	20. Telekomunikacijų įranga (grynasis)		x	x
AN.1139n+AN.114n	21. Kitos mašinos ir įrenginiai (grynasis) + ginklų sistemos (grynasis)		x	x
AN.115n	22. Auginami biologiniai išteklių (grynasis)	A*21/A*38/A*64	x	x
AN.117n	23. Intelektinės nuosavybės produktai (grynasis)		x	x
AN.1173n	24. Kompiuterių programinė įranga ir duomenų bazės (grynasis)		x	x

⁽¹⁾ A*21 teikti privaloma.
A*38/A*64 teikti neprivaloma
Jei neskirstoma, duomenys yra visos ekonomikos.

22 lentelė. Kryžminė bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo lentelė pagal ekonominės veiklos rūšis ir turtą (sandoriai)

Kodas	Kintamųjų sąrašas	Suskirstymas Ekonominės veiklos rūšys ⁽¹⁾	Galiojančios kainos	Ankstesnių metų kainos ir grandininis metodu susietos apimtys ⁽²⁾
P.51g_AN.11	1. BPKF, ilgalaikis turtas		x	x
P.51g_AN.111	2. BPKF, būstas	A*21/A*38/A*64	x	x
P.51g_AN.112	3. BPKF, kiti pastatai ir statiniai	A*21/A*38/A*64	x	x
P.51g_AN.113+AN.114	4. BPKF, mašinos ir įrenginiai + ginklų sistemos	A*21/A*38/A*64	x	x
P.51g_AN.1131	5. BPKF, transporto įranga	A*21/A*38/A*64	x	x
P.51g_AN.1132	6. BPKF, IRT įranga ⁽²⁾		x	x
P.51g_AN.11321	7. BPKF, kompiuterių aparatinė įranga ⁽²⁾		x	x
P.51g_AN.11322	8. BPKF, telekomunikacijų įran- ga ⁽²⁾		x	x
P.51g_AN.1139+AN.114	9. BPKF, kitos mašinos ir įrenginiai + ginklų sistemos ⁽²⁾		x	x
P.51g_AN.115	10. BPKF, auginami biologiniai ištekčiai	A*21/A*38/A*64	x	x
P.51g_AN.117	11. BPKF, intelektinės nuosavybės produktai		x	x
P.51g_AN.1173	12. BPKF, kompiuterių programinė įranga ir duomenų bazės ⁽²⁾		x	x

⁽¹⁾ A*21 teikti privaloma.

A*38/A*64 teikti neprivaloma

Jei neskirstoma, duomenys yra visos ekonomikos.

⁽²⁾ Ankstesnių nei 2000 ataskaitinių metų duomenų perduoti neprivaloma. 2000 ataskaitinių metų ir vėlesnių metų duomenis perduoti privaloma.

⁽³⁾ 1995 ataskaitinių metų duomenys ankstesnių metų kainomis neteikiami.

26 lentelė. Nefinansinio turto balansai

Kodas	Kintamųjų sąrašas	Suskirstymas Sektoriai
AN.1	1. Sukurtas nefinansinis turtas ⁽³⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.11+AN.12	2. Ilgalaikis turtas + atsargos ⁽¹⁾	S.1, S.11 ⁽⁴⁾ , S.12 ⁽⁴⁾ , S.13 ⁽⁴⁾ , S.14 + S.15 ⁽⁴⁾
AN.11	3. Ilgalaikis turtas ⁽²⁾	S.1, S.11 ⁽⁴⁾ , S.12 ⁽⁴⁾ , S.13 ⁽⁴⁾ , S.14 + S.15 ⁽⁴⁾
AN.111	4. Būstas	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.112	5. Kiti pastatai ir statiniai ⁽²⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.1121	6. Pastatai, išskyrus būstą ⁽¹⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.1122	7. Kiti statiniai ⁽¹⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.113+AN.114	8. Mašinos ir įrenginiai + ginklų sistemos ⁽²⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.115	9. Auginami biologiniai ištekčiai ⁽²⁾	S.1, S.11 ⁽⁴⁾ , S.12 ⁽⁴⁾ , S.13 ⁽⁴⁾ , S.14 + S.15 ⁽⁴⁾
AN.117	10. Intelektinės nuosavybės produktai ⁽²⁾	S.1, S.11 ⁽⁴⁾ , S.12 ⁽⁴⁾ , S.13 ⁽⁴⁾ , S.14 + S.15 ⁽⁴⁾
AN.1171	11. Moksliniai tyrimai ir technologinė plėtra ⁽³⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15

Kodas	Kintamųjų sąrašas	Suskirstymas Sektoriai
AN.1172	12. Mineralinių išteklių žvalgyimas ir vertinimas ⁽³⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.1173	13. Kompiuterių programinė įranga ir duomenų bazės ⁽³⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.1174	14. Pramogų, literatūros ar meno kūrinių originalai ⁽³⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.1179	15. Kiti intelektinės nuosavybės produktai ⁽³⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.12	16. Atsargos ⁽¹⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.13	17. Vertybės ⁽³⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.2	18. Nesukurtas nefinansinis turtas ⁽³⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.21	19. Gamtos ištekliai ⁽³⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.211	20. Žemė	S.1 ⁽³⁾ , S.11 ⁽³⁾ , S.12 ⁽³⁾ , S.13 ⁽³⁾ , S.14 + S.15 ⁽⁴⁾
AN.212	21. Mineralų ir energinės atsargos ⁽³⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.213 + AN.214	22. Neauginami biologiniai ištekliai ir vandens ištekliai ⁽³⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.215	23. Kiti gamtos ištekliai ⁽³⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.22	24. Sutartys, nuomos sutartys ir licencijos ⁽³⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15
AN.23	25. Prestižo ir rinkodaros turto pirkimai atėmus pardavimus ⁽³⁾	S.1, S.11, S.12, S.13, S.14 + S.15

Vienetas: galiojančios kainos

⁽¹⁾ Ankstesnių nei 2012 ataskaitinių metų duomenų perduoti neprivaloma. 2012 ataskaitinių metų ir vėlesnių metų duomenis perduoti privaloma.

⁽²⁾ Ankstesnių nei 2000 ataskaitinių metų duomenų perduoti neprivaloma. Privaloma perduoti tik visos ekonomikos 2000–2011 ataskaitinių metų duomenis. 2012 ataskaitinių metų ir vėlesnių ataskaitinių metų visos ekonomikos ir institucinių sektorių duomenis perduoti privaloma.

⁽³⁾ Teikti neprivaloma.

⁽⁴⁾ Pirmasis perdavimas 2017 m.

27 lentelė. ⁽¹⁾ Valdžios sektoriaus ketvirtinės finansinės sąskaitos

Kodas	Sandoris / balansas	Turtas / įsipareigojimai	Sektoriai ir subsektoriai ⁽²⁾ ⁽³⁾
F	Finansiniai sandoriai	Turtas / įsipareigojimai	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
F.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	Turtas / įsipareigojimai	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
F.2	Pinigai ir indėliai	Turtas / įsipareigojimai	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
F.21	Pinigai	Įsipareigojimai	S.1311
F.3	Skolos vertybiniai popieriai	Turtas / įsipareigojimai	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
F.31	Trumpalaikiai vertybiniai popieriai	Turtas / įsipareigojimai	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
F.32	Ilgalaikiai vertybiniai popieriai	Turtas / įsipareigojimai	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
F.4	Paskolos	Turtas / įsipareigojimai	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
F.41	Trumpalaikės paskolos	Turtas / įsipareigojimai	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314

Kodas	Sandoris / balansas	Turtas / įsipareigojimai	Sektoriai ir subsektoriai (?) (?)
F.42	Ilgalaikės paskolos	Turtas / įsipareigojimai	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
F.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	Turtas / įsipareigojimai	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
F.51	Nuosavybės priemonės	Turtas	S.13
F.52	Investicinių fondų akcijos / vienetai	Turtas	S.13
F.6	Draudimas, pensijos ir standartinės garantijos	Turtas / įsipareigojimai	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
F.61	Ne gyvybės draudimo techniniai atidėjiniai	Turtas / įsipareigojimai	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
F.63+F.64+F.65	Pensiniai įsipareigojimai / teisės, pensijų fondų reikalavimai pensijų valdytojams ir nepensiniai įsipareigojimai / teisės	Turtas / įsipareigojimai	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
F.66	Standartinių garantijų atidėjiniai	Turtas / įsipareigojimai	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
F.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	Turtas / įsipareigojimai	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
F.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	Turtas / įsipareigojimai	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
LE	Balansas	Turtas / įsipareigojimai	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.1	Piniginis auksas ir specialiosios skolinimosi teisės (SST)	Turtas / įsipareigojimai	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.2	Pinigai ir indėliai	Turtas / įsipareigojimai	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.21	Pinigai	Įsipareigojimai	S.1311
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	Turtas / įsipareigojimai	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.31	Trumpalaikiai vertybiniai popieriai	Turtas / įsipareigojimai	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.32	Ilgalaikiai vertybiniai popieriai	Turtas / įsipareigojimai	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.4	Paskolos	Turtas / įsipareigojimai	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.41	Trumpalaikės paskolos	Turtas / įsipareigojimai	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.42	Ilgalaikės paskolos	Turtas / įsipareigojimai	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	Turtas / įsipareigojimai	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.51	Nuosavybės priemonės	Turtas	S.13
AF.52	Investicinių fondų akcijos / vienetai	Turtas	S.13

Kodas	Sandoris / balansas	Turtas / įsipareigojimai	Sektoriai ir subsektoriai ^(?) (?)
AF.6	Draudimas, pensijos ir standartinės garantijos	Turtas / įsipareigojimai	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.61	Ne gyvybės draudimo techniniai atidėjiniai	Turtas / įsipareigojimai	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.63+AF.64+AF.65	Pensiniai įsipareigojimai / teisės, pensijų fondų reikalavimai pensijų valdytojams ir nepensiniai įsipareigojimai / teisės	Turtas / įsipareigojimai	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.66	Standartinių garantijų atidėjiniai	Turtas / įsipareigojimai	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.7	Išvestinės finansinės priemonės ir samdomųjų darbuotojų akcijų pasirinkimo sandoriai	Turtas / įsipareigojimai	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.8	Kitos gautinos / mokėtinos sumos	Turtas / įsipareigojimai	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
	Atitiktinė informacija ⁽⁴⁾ / sandoriai		
F.31	Trumpalaikiai vertybiniai popieriai	Turtas	S.1311 ir S.1314 vis-à-vis: S.11, S.12, S.128+S.129, S.2
F.32	Ilgalaikiai vertybiniai popieriai	Turtas	S.1311 ir S.1314 vis-à-vis: S.11, S.12, S.128+S.129, S.2
F.41	Trumpalaikės paskolos	Turtas	S.1311 ir S.1314 vis-à-vis: S.11, S.12 ⁽⁵⁾ , S.128+S.129, S.14+S.15, S.2 ⁽⁵⁾
F.41	Trumpalaikės paskolos	Įsipareigojimai	S.1311 ir S.1314 vis-à-vis: S.11 ⁽⁵⁾ , S.12 ⁽⁵⁾ , S.128+S.129, S.2 ⁽⁵⁾
F.42	Ilgalaikės paskolos	Turtas	S.1311 ir S.1314 vis-à-vis: S.11, S.12 ⁽⁴⁾ , S.128+S.129, S.14+S.15, S.2 ⁽⁴⁾
F.42	Ilgalaikės paskolos	Įsipareigojimai	S.1311 ir S.1314 vis-à-vis: S.11 ⁽⁵⁾ , S.12 ⁽⁵⁾ , S.128+S.129, S.2 ⁽⁵⁾
F.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	Turtas	S.1311 ir S.1314 vis-à-vis: S.11, S.12, S.128+S.129, S.2
	Atitiktinė informacija ⁽⁴⁾ / balansas		
AF.31	Trumpalaikiai vertybiniai popieriai	Turtas	S.1311 ir S.1314 vis-à-vis: S.11, S.12, S.128+S.129, S.2
AF.32	Ilgalaikiai vertybiniai popieriai	Turtas	S.1311 ir S.1314 vis-à-vis: S.11, S.12, S.128+S.129, S.2
AF.41	Trumpalaikės paskolos	Turtas	S.1311 ir S.1314 vis-à-vis: S.11, S.12 ⁽⁵⁾ , S.128+S.129, S.14+S.15, S.2 ⁽⁵⁾
AF.41	Trumpalaikės paskolos	Įsipareigojimai	S.1311 ir S.1314 vis-à-vis: S.11 ⁽⁵⁾ , S.12 ⁽⁵⁾ , S.128+S.129, S.2 ⁽⁵⁾
AF.42	Ilgalaikės paskolos	Turtas	S.1311 ir S.1314 vis-à-vis: S.11, S.12 ⁽⁵⁾ , S.128+S.129, S.14+S.15, S.2 ⁽⁵⁾

Kodas	Sandoris / balansas	Turtas / įsipareigojimai	Sektoriai ir subsektoriai ⁽²⁾ ⁽³⁾
AF.42	Ilgalaikės paskolos	Įsipareigojimai	S.1311 ir S.1314 vis-à-vis: S.11 ⁽⁵⁾ , S.12 ⁽⁵⁾ , S.128+S.129, S.2 ⁽⁵⁾
AF.5	Nuosavybės priemonės ir investicinių fondų akcijos	Turtas	S.1311 ir S.1314 vis-à-vis: S.11, S.12, S.128+S.129, S.2

(1) Valstybės narės pirmą kartą perduodamos 27 lentelę Komisijai (Eurostatui) pateikia duomenims surinkti naudotų šaltinių ir taikytų metodų aprašymą. Valstybės narės perduodamos patikslintus duomenis praneša Komisijai (Eurostatui) visus šio pirminio aprašymo pakeitimus.

(2) Valdžios subsektoriaus suskirstymas:

- S.13 Valdžios sektorius
- S.1311 Centrinė valdžia
- S.1312 Krašto (regiono) valdžia
- S.1313 Vietos valdžia
- S.1314 Socialinės apsaugos fondai.

(3) Konsolidavimas:

- S.13 Konsoliduoti ir nekonsoliduoti
- kiti subsektoriai: konsoliduoti

(4) Atitiktinė informacija – atitiktiniai sektoriai ir subsektoriai:

- S.11 Ne finansų bendrovės
- S.12 Finansų bendrovės
- S.128+S.129 Draudimo korporacijos ir pensijų fondai
- S.14+S.15 Namų ūkiai ir namų ūkiams paslaugas teikiančios ne pelno institucijos.
- S.2 Likusio pasaulio sektorius.

(5) Teikti neprivaloma.

28 lentelė. Valdžios sektoriaus skola (Mastrichto kriterijai), ketvirtiniai duomenys

Kodas	Įsipareigojimai ⁽¹⁾	Sektoriai ir subsektoriai ⁽²⁾ ⁽³⁾
GD	Iš viso	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.2	Pinigai ir indėliai	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.21	Pinigai	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.22+AF.29	Indėliai	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.3	Skolos vertybiniai popieriai	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.31	Trumpalaikiai	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.32	Ilgalaikiai	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.4	Paskolos	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.41	Trumpalaikės	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314
AF.42	Ilgalaikės	S.13, S.1311, S.1312, S.1313, S.1314

(1) Dydis ketvirčio pabaigoje nominaliąja verte.

(2) Valdžios subsektoriaus suskirstymas:

- S.13 Valdžios sektorius
- S.1311 Centrinė valdžia
- S.1312 Krašto (regiono) valdžia
- S.1313 Vietos valdžia
- S.1314 Socialinės apsaugos fondai.

(3) Teikiant subsektoriaus duomenis turėtų būti konsoliduojami ne visų subsektorių duomenys kartu, o kiekvieno subsektoriaus duomenys atskirai.

29 lentelė. Socialinio draudimo sistemoje sukaupti pensiniai įsipareigojimai / teisės ⁽⁷⁾ ⁽⁸⁾

Santykis	Kodas	Eilutės Nr.	Įrašai	Pagrindinės nacionalinės sąskaitos					Į pagrindines nacionalines sąskaitas neįrašoma		Pensijų sistemos – iš viso	Atitiktiniai įrašai: nerezidentų namų ūkių pensiniai įsipareigojimai / teisės ⁽⁴⁾	
			Pensijų valdytojas	Ne valdžios sektorius			Valdžios sektorius						
				Nustatyto dydžio įmokų sistemos	Nustatyto dydžio išmokų sistemos ir kitos ⁽¹⁾ nenustatyto dydžio įmokų sistemos	Iš viso	Nustatyto dydžio įmokų sistemos	Valdžios sektoriaus tarnautojų nustatyto dydžio išmokų sistemos ⁽²⁾					Socialinės apsaugos pensijų sistemos
								Priskiriamos finansų bendrovėms	Priskiriamos valdžios sektoriui ⁽³⁾	Priskiriamos valdžios sektoriui			
			Kodas	XPC1W	XPB1W	XPCB1W	XPCG	XPBG12	XPBG13	XPBOUT13			XP1314
Skilties Nr.	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J			
			Laikotarpio pradžios balansas										
	XAF63LS	1	Pensiniai įsipareigojimai / teisės										
			Pensinių įsipareigojimų / teisių pokyčiai dėl sandorių										
Σ 2.1 to 2.4 - 2.5	XD61p	2	Pensinių įsipareigojimų / teisių padidėjimas dėl socialinių įmokų										
	XD6111	2.1	Faktinės darbdavių socialinės įmokos										
	XD6121	2.2	Sąlyginės darbdavių socialinės įmokos										
	XD6131	2.3	Faktinės namų ūkių socialinės įmokos										
	XD6141	2.4	Papildomos namų ūkių socialinės įmokos ⁽⁵⁾										

Santykis	Kodas	Eilutės Nr.	Įrašai	Pagrindinės nacionalinės sąskaitos					Į pagrindines nacionalines sąskaitas neįrašoma		Pensijų sistemos – iš viso		Atitiktiniai įrašai: nerezidentų namų ūkių pensiniai įsipareigojimai / teisės (*)	
			Pensijų valdytojas	Ne valdžios sektorius			Valdžios sektorius							
			Nustatyto dydžio įmokų sistemos	Nustatyto dydžio išmokų sistemos ir kitos (1) nenustatyto dydžio įmokų sistemos	Iš viso	Nustatyto dydžio įmokų sistemos	Valdžios sektoriaus tarnautojų nustatyto dydžio išmokų sistemos (2)							Socialinės apsaugos pensijų sistemos
							Priskiriamos finansų bendrovėms	Priskiriamos valdžios sektoriui (3)	Priskiriamos valdžios sektoriui					
			Kodas	XPC1W	XPB1W	XPCB1W	XPCG	XPBG12	XPBG13	XPBOUT13				XP1314
Skilties Nr.	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J				
	XD61SC	2.5	Atėmus: mokėjimus už pensijų sistemos paslaugas											
	XD619	3	Kitas (aktuarinis) pensinių įsipareigojimų / teisių pokytis socialinės apsaugos pensijų sistemose											
	XD62p	4	Pensinių įsipareigojimų / teisių sumažėjimas dėl pensijų išmokų mokėjimo											
2 + 3 – 4	XD8	5	Pensinių įsipareigojimų / teisių pokyčiai dėl socialinių įmokų ir pensijų išmokų											
	XD81	6	Pensinių įsipareigojimų / teisių pervedimai į kitas sistemas											
	XD82	7	Įsipareigojimų / teisių pokytis dėl suderintų sistemos struktūros pakeitimų											

Santykis	Kodas	Eilutės Nr.	Įrašai	Pagrindinės nacionalinės sąskaitos					Į pagrindines nacionalines sąskaitas neįrašoma		Pensijų sistemų – iš viso	Atitiktiniai įrašai: nerezidentų namų ūkių pensiniai įsipareigojimai / teisės ⁽⁴⁾	
			Pensijų valdytojas	Ne valdžios sektorius			Valdžios sektorius						
			Nustatyto dydžio įmokų sistemos	Nustatyto dydžio išmokų sistemos ir kitos ⁽¹⁾ nenustatyto dydžio įmokų sistemos	Iš viso	Nustatyto dydžio įmokų sistemos	Valdžios sektoriaus tarnautojų nustatyto dydžio išmokų sistemos ⁽²⁾						
							Priskiriamos finansų bendrovėms	Priskiriamos valdžios sektoriui ⁽³⁾	Priskiriamos valdžios sektoriui	Socialinės apsaugos pensijų sistemos			
Kodas	XPC1W	XPB1W	XPCB1W	XPCG	XPBG12	XPBG13	XPBOUT13	XP1314	XPTOT	XPTOTNRH			
Skilties Nr.	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J			
Pensinių įsipareigojimų / teisių pokyčiai dėl kitų srautų													
	XK7	8	Įsipareigojimų / teisių pokyčiai dėl perkainojimų ⁽⁶⁾										
	XK5	9	Įsipareigojimų / teisių pokyčiai dėl kitų apimtųjų pokyčių ⁽⁶⁾										
Laikotarpio pabaigos balansas													
1+ Σ 5 to 9	XAF63LE	10	Pensiniai įsipareigojimai / teisės										
Susiję rodikliai													
	XP1	11	Produkcija										

⁽¹⁾ Kitoms tokioms nenustatyto dydžio įmokų sistemoms, dažnai vadinamoms mišriomis, būdingos ir nustatyto dydžio išmokų, ir nustatyto dydžio įmokų sistemų savybės.

⁽²⁾ Valdžios sektoriaus nustatytos sistemos, kuriose dalyvauja jų esami ir buvę darbuotojai.

⁽³⁾ Šios nustatyto dydžio išmokų sistemos nėra autonominės; pagal jas pensiniai įsipareigojimai / teisės įrašomi į pagrindines nacionalines sąskaitas.

⁽⁴⁾ Atitiktiniai namų ūkių nerezidentų duomenys bus pateikiami atskirai tik jei pensijų santykis su likusio pasaulio sektoriumi yra reikšmingas.

⁽⁵⁾ Šios papildomos įmokos atitinka narių reikalavimų pensijų sistemoms grąžą – tiek teikiamą nustatyto dydžio įmokų sistemų turto investicijų pajamomis, tiek nustatyto dydžio išmokų sistemų, mažėjant taikomai diskonto normai.

⁽⁶⁾ G ir H skilčių atveju šias pozicijas reikia išskleisti detalčiau pagal šių sistemų modelių skaičiavimus. pažymėti langeliai netaikytini; pažymėtuose langeliuose bus pateikti duomenys, kurie nėra pagrindinėse nacionalinėse sąskaitose.

⁽⁷⁾ G ir H skiltyse duomenys turėtų apimti tris duomenų rinkinius pagal tų pensijų sistemų aktuarinius skaičiavimus. Duomenų rinkiniai turėtų atspindėti jautrumo analizės rezultatus atsižvelgiant į svarbiausius skaičiavimų kriterijus, dėl kurių susitarė statistikos specialistai ir Ekonominės politikos komiteto remiami ekspertai, dirbantys senėjančios visuomenės klausimais. Naudotini kriterijai yra paaiškinami remiantis šio reglamento 2 straipsnio 3 dalimi.

⁽⁸⁾ 2012 ataskaitinių metų duomenis perduoti neprivaloma. 2015 ir vėlesnių ataskaitinių metų duomenis perduoti privaloma.

2013 m. prenumeratos kainos (be PVM, įskaitant paprastosios siuntos išlaidas)

<i>ES oficialusis leidinys</i> , L ir C serijos, tik spausdintinė versija	22 oficialiosiomis ES kalbomis	1 300 EUR per metus
<i>ES oficialusis leidinys</i> , L ir C serijos, spausdintinė versija ir metinis skaitmeninis diskas	22 oficialiosiomis ES kalbomis	1 420 EUR per metus
<i>ES oficialusis leidinys</i> , L serija, tik spausdintinė versija	22 oficialiosiomis ES kalbomis	910 EUR per metus
<i>ES oficialusis leidinys</i> , L ir C serijos, mėnesinis kaupiamasis skaitmeninis diskas	22 oficialiosiomis ES kalbomis	100 EUR per metus
Oficialiojo leidinio priedas, S serija (Konkursai ir viešieji pirkimai), skaitmeninis diskas, leidžiamas vieną kartą per savaitę	daugiakalbis: 23 oficialiosiomis ES kalbomis	200 EUR per metus
<i>ES oficialusis leidinys</i> , C serija. Konkursai	konkursų kalbomis	50 EUR per metus

Europos Sąjungos oficialųjį leidinį, leidžiamą oficialiosiomis Europos Sąjungos kalbomis, galima prenumeruoti bet kuria iš 22 kalbų. Jį sudaro L (teisės aktai) ir C (informacija ir pranešimai) serijos.

Kiekviena kalba leidžiamas leidinys prenumeruojamas atskirai.

Oficialieji leidiniai airių kalba parduodami atskirai, remiantis 2005 m. birželio 18 d. Oficialiajame leidinyje L 156 paskelbtu Tarybos reglamentu (EB) Nr. 920/2005, nurodančiu, kad Europos Sąjungos institucijos laikinai neįpareigojamos rengti ir skelbti visų aktų airių kalba.

Oficialiojo leidinio priedas (S serija. Konkursai ir viešieji pirkimai) skelbiamas viename daugiakalbiame skaitmeniniame diske visomis 23 oficialiosiomis kalbomis.

Pateikę paprastą prašymą *Europos Sąjungos oficialiojo leidinio* prenumeratoriai gali gauti įvairius Oficialiojo leidinio priedus. Apie priedų išleidimą prenumeratoriai informuojami pranešime skaitytojui, kuris skelbiamas *Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje*.

Pardavimas ir prenumerata

Įvairių mokamų leidinių, tokių kaip *Europos Sąjungos oficialusis leidinys*, galima užsiprenumeruoti mūsų pardavimo biuruose. Pardavimo biurų sąrašą galima rasti internete adresu

http://publications.europa.eu/others/agents/index_lt.htm

EUR-Lex (<http://eur-lex.europa.eu>) – tai tiesioginė ir nemokama prieiga prie Europos Sąjungos teisės aktų. Šiame tinklalapyje galima skaityti *Europos Sąjungos oficialųjį leidinį*, susipažinti su sutartimis, teisės aktais, precedentine teise bei parengiamaisiais teisės aktais.

Išsamesnės informacijos apie Europos Sąjungą rasite <http://europa.eu>

Europos Sąjungos leidinių biuras
2985 Liuksemburgas
LIUKSEMBURGAS

LT